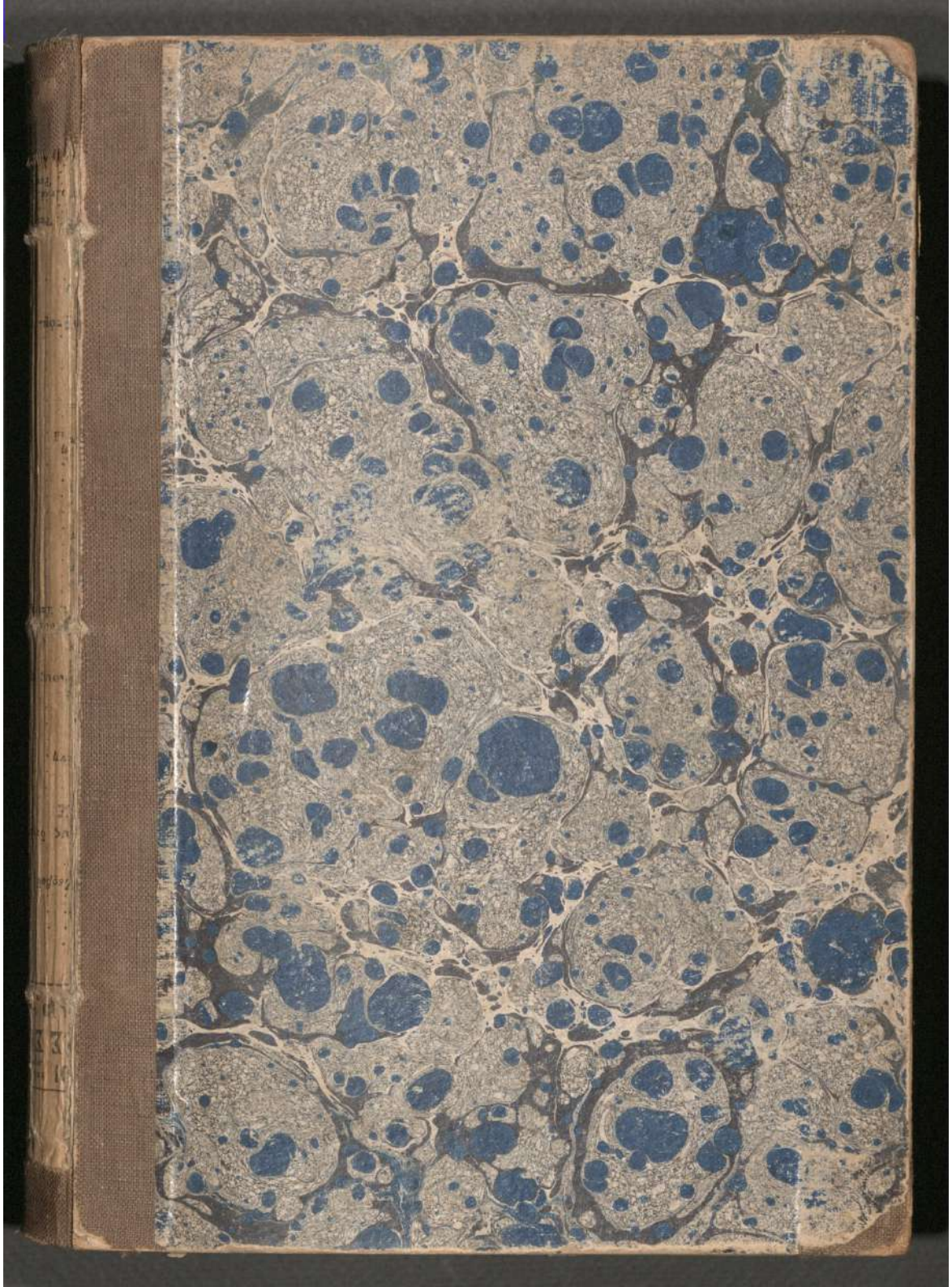

ΝΙΚ. Π. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΟΛΙΤΙΚΑ

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ
ΥΠΟ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΥ
τέως Βουλευτοῦ Μεσσηνίας

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ "ΝΕΟΥ ΑΣΤΕΩΣ"
1915

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Συλλέξας ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τὰς ἐν τῇ Βουλῇ ἀγορεύσεις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, τοὺς ἐκτὸς τῆς Βουλῆς πολιτικοὺς αὐτοῦ λόγους, καὶ τὰς πολιτικῆς φύσεως δηλώσεις καὶ κρίσεις αὐτοῦ ἐπὶ διαφόροις εὐκαιρίαις δημοσιευθείσας, νομίζω, ὅτι εἶμαι ἀπηλλαγμένος τῆς ἀνάγκης μακροῦ προλόγου καὶ πολλῶν ἐξηγήσεων.

Ἂν ἡ δημοσιότης τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς ἀποτελῇ μίαν τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τοῦ ἡμετέρου πολιτεύματος, πᾶν μέσον ἐξυπηρετοῦν πλειότερον τὴν δημοσιότητα ταύτην καὶ φέρον ἐγγύτερον καὶ διαρκέστερον εἰς γνῶσιν τοῦ λαοῦ τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς, καὶ τὴν κατὰ ταύτας πολιτείαν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους, φανερὸν εἶναι, ὅτι ἐξυπηρετεῖ αὐτοὺς τοὺς σκοποὺς τοῦ πολιτεύματος ἡμῶν.

Ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων ὁρμώμενος καὶ παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τὰς ἐγκύρως καὶ δημοσίᾳ διατυπωθείσας μέχρι τοῦδε πολιτικὰς ἰδέας τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, εἴτε ὡς κυβερνήτου, εἴτε ὡς ἀντιπολιτευομένου, δὲν νομίζω προσῆκον νὰ προβῶ καὶ εἰς κρίσεις ἰδίος ἐπὶ τούτων, διότι τοῦτο ἐξέρχεται τοῦ σκοποῦ τῆς προκειμένης ἐκδόσεως. Θὰ περιορισθῶ ἑπομένως, πᾶσαν κρίσιν ἀποφεύγων, νὰ παραθέσω ἱστορικάς τινας σημειώσεις, ἀναγομένας εἰς τὴν δημοσιευομένην ὕλην καὶ εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς πολιτικὰ γεγονότα τῶν τελευταίων τούτων χρόνων, καθ' οὓς συμπίπτει καὶ τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ἡ πολιτικὴ ἐμφάνισις.

Α'.

Τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ Μαρτίου τοῦ 1906 ἐκθέσας βουλευτικὴν ὑποψηφιότητα ἐν Γορτυνίᾳ ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, παρουσιάσθη πρὸς τοὺς συμπολίτας του διὰ τῆς ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τοῦ παρόντος τόμου ἀναδημοσιευομένης πολιτικῆς ἐπιστολῆς του, ἐπιδιώκων, ὡς ἔγραφε, τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν «ἐλεύθερος πάσης κομματικῆς ὑποχρεώσεως», διέγραψε δὲ δι' αὐτῆς τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπεφάσισε νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας εἰς χρόνον, καθ' ὃν «τὰ τῆς πολιτείας περιῆλθον εἰς σημεῖον ἀπαιτοῦν **ἄμεσον καὶ ριζικὴν τὴν ἀνόρθωσιν**».

Ἐκ τῶν πολλῶν κρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ἐπὶ τῇ ὑποψηφιότητι αὐτοῦ ἐν τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, μεταφέρομεν ἐνταῦθα τὰς ἐπὶ τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ἐπιστολῆς χαρακτηριστικὰς παρατηρήσεις τῆς «Ἑστίας» τῆς 5 Μαρτίου 1906:

«Εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν εἴδει προγράμματος ὁ ὑποψήφιος βουλευτὴς Γόρτυνος κ. Ν. Δημητρακόπουλος, κατοπτρίζεται πιστότατα ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἐπιφανοῦς νομομαθοῦς.

«Ὑπερήφανος καὶ σχεδὸν καυχησιάρης δι' ἕνα, ὅστις πιθανῶς νὰ μὴ τὸν γνωρίζῃ, δὲν ἐπαιτεῖ, ἀλλ' ἀξιοῖ τὰς ψήφους τῶν Γορτυνίων μετ' αὐτοπεποιθήσεως παρουσιάζων ἑαυτόν. Καὶ ἔπειτα ὁμιλεῖ μὲ τόσην περιφρόνησιν διὰ τὰς ἀπογοητεύσεις, αἵτινες πολιορκοῦν τὸν πολιτικὸν ἄνδρα, ὥστε τὸν δέχεται κανεὶς πράγματι ἀνώτερον τοῦ περιβάλλοντος, εἰς ὃ εἰσέρχεται, καὶ τὸν βλέπει ὡς ἕνα τολμηρόν, ὅστις θὰ παλαίσῃ, ἔστω καὶ ἂν ἡ ἐχθρικὴ δύναμις εἶναι ἀνωτέρα τῶν δυνάμεών του.

«Εἷς ὑποψήφιος, ὅστις ἔχει τὸ θάρρος νὰ ἐμφανίζεται οὐχὶ κύπτων, ἀλλ' ὡς οἱ παλαιοὶ σιδηρόφρακτοι ἱππόται πρὸ τῆς ἐκλογικῆς κονίστρας, δὲν εἰμπορεῖ παρὰ νὰ εἶναι ἀληθῶς νέος καὶ οὐχὶ συνήθης πολιτικὸς ἀνήρ».

Ἡ τοιαύτη εἰς τὴν πολιτικὴν ἐμφάνισίς του, καὶ ὁ ἐνθουσιασμός, μετὰ τοῦ ὁποίου ὑπεδέχθη ταύτην ἡ ἐπαρχία Γορτυνίας, προὐκάλεσε τότε τὴν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν συνδιασμὸν ἕνωσιν τῶν ἐν Γορτυνίᾳ τέως ἀντιπάλων πολιτευτῶν· τῶν παρὰ τῇ Κυβερνήσει Θεοτοκικῶν (τοῦ μακαρίτου Ἀντωνοπούλου καὶ τοῦ κ. Β. Σεραφείμ) ἀφ' ἑνός, καὶ ἐξ ἄλλου τῶν ἀντιπολιτευομένων Ραλλικῶν (κ. Π. Ἀλεξάκη καὶ κ. Ε. Δηλιγιάννη)· καὶ ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ἀπέτυχε μόλις διὰ 400 περίπου ψήφων.

Τὴν ἑπομένην τῆς ἐκλογῆς οἱ Γορτύνιοι εὑρέθησαν ἐνώπιον φαινομένου πρωτοφανοῦς· ὁ ἀποτυχὼν ὑποψήφιος τῆς χθὲς περιώδευεν ἐκ νέου εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν εὐχαριστῶν τοὺς φίλους του καὶ ἐνθαρρύνων αὐτοὺς εἰς νέους ἀγῶνας.

***

Τοιουτοτρόπως ἡ ἐπανάστασις τῆς 15 Αὐγούστου 1909 εὗρε τὸν κ. Ν. Δημητρακόπουλον ἐκτὸς τῆς Βουλῆς· εἰς τοῦτον δὲ ἀπετάθη ἡ πρώτη μετεπαναστατικὴ Κυβέρνησις τοῦ κ. Μαυρομιχάλη διὰ τὸ παρασκευαζόμενον τότε ὑπὸ τὴν πνοὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἐπιρροὴν τῶν νέων πολιτικῶν ἰδεῶν νομοθετικὸν ἔργον· καὶ μετὰ μικρὸν προσέφερεν εἰς αὐτὸν τὸ χαρτοφυλάκιον τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης καὶ

εἶτα, ἀποχωρήσαντος τοῦ κ. Ν. Τριανταφυλλάκου, τὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν.

Καὶ τὸ μὲν ὑπουργικὸν χαρτοφυλάκιον ἠρνήθη ἐπιμόνως ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ὡς μὴ ὢν βουλευτής, προβαλὼν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἐλειτούργει ἡ Βουλὴ καὶ μάλιστα ἐκείνη, εἰς ἣν δὲν ἐξελέγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅπως παρακαθήσῃ ὡς βουλευτής, ἐθεώρει ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰς κοινοβουλευτικὰς ἰδέας του νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ὡς ὑπουργός. Ἐξηκολούθησεν οὐχ ἧττον παρέχων ἀνενδότως τὴν συνεργασίαν του εἰς τὸ παρασκευαζόμενον νομοθετικὸν ἔργον, συνεργαζόμενος μετὰ τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν κ. Ἀθαν. Εὐταξία, τοῦ ἐπικληθέντος Ἄτλαντος τῆς Κυβερνήσεως ἐκείνης. Ἐκτὸς τῆς ἄλλης νομοπαρασκευαστικῆς ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν παρέσχε τὴν συνδρομήν του, πάντα τὰ νομοσχέδια τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἐν οἷς καὶ ὁ θεσμὸς τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ δικαιοσύνη ἀπεσπάσθη ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἐπιρροῶν, ὀφείλονται ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτόν.

Κατὰ τὰς ἐπακολουθησάσας ἐκλογὰς τῆς 8 Αὐγούστου 1910 πρὸς συγκρότησιν τῆς Διπλῆς Βουλῆς διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ἀνεδείχθη πρῶτος κατὰ σειρὰν πλειονοψηφίας ἀντιπρόσωπος τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας· μὴ ἀποδεχθεὶς δὲ τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τὴν ὁποίαν συγχρόνως τότε διὰ τοῦ ἀπὸ 5 Αὐγούστου 1910 Β. Δ. καὶ δυνάμει τοῦ νόμου «περὶ ἐκκαθαρίσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου», διωρίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ κ. Δραγούμη, καὶ καθ' ὃν χρόνον διετέλει εἰς ἐκλογικὴν περιοδείαν ἐν Γορτυνίᾳ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν κατὰ τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1910 συγκληθεῖσαν Βουλήν.

Β΄.

Ἡ συγκρότησις τῆς Βουλῆς ἐκείνης, ὡς εἶναι γνωστόν, ἦτο ἀνάλογος πρὸς τὰς περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι προεκάλεσαν αὐτήν. Τὰ δύω τέως μεγάλα πολιτικὰ κόμματα, τὸ ὑπὸ τὸν κ. Γ. Θεοτόκην καὶ τὸ ὑπὸ τὸν κ. Δ. Ράλλην, ὀλίγους σχετικῶς ἠρίθμουν φίλους· εἰς 25 περίπου ἀνήρχοντο οἱ φίλοι τοῦ προσφάτως τότε ἀποχωρήσαντος τῆς ἀρχῆς κ. Κ. Μαυρομιχάλη· πάντες δὲ οἱ λοιποὶ ἀντιπρόσωποι ἦσαν ἀνεξάρτητοι τῶν κομμάτων τούτων, καθ' ὧν κατεφέρετο, ἀδίκως ἢ δικαίως ἀδιάφορον, ἡ λαϊκὴ ἐξέγερσις.

Αἱ τότε πυρετωδῶς διεξαγόμεναι μεταξὺ τῶν βουλευτῶν συνεννοήσεις, ἰδίως ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὸ πρῶτον ἐξελέγοντο, ἔτεινον πᾶσαι εἰς τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνάγκης συμπήξεως νέων πολιτικῶν κομμά-

των οὐχὶ προσωπικῶν, ἀλλὰ προοριζομένων νὰ ἐφαρμόσωσι τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἐζήτει ἡ ἐπανάστασις ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς αὐτῆς ἄνδρας.

Λαὸς καὶ στρατός, ἐν τῷ αὐτῷ προγράμματι ἡνωμένοι, ἐζήτουν κατάλυσιν τῆς τυραννίας τῶν προσωπικῶν κομμάτων καὶ τῆς συναλλαγῆς· ἀλλαγὴν τῶν πολιτικῶν μεθόδων τοῦ παρελθόντος, κατὰ τοῦ ὁποίου καθιέρωσαν βαρύτατον χαρακτηρισμόν· ἀμερόληπτον καὶ ταχεῖαν δικαιοσύνην· προστασίαν κατὰ τῆς τσογλυφίας καὶ χρηστὴν καθόλου διοίκησιν, ἀπηλλαγμένην τῆς θυσίας τῶν δημοσίων συμφερόντων χάριν προσωπικῶν εὐνοιῶν.

Πάντες σχεδὸν οἱ μὴ τεταγμένοι εἰς τὰ τρία παλαιὰ κόμματα βουλευταὶ ἀπετέλουν ὁμάδας· μία δὲ τούτων ἐξ εἴκοσι περίπου βουλευτῶν, περιεστοίχιζε τὸν κ. Ν. Δημητρακόπουλον.

Ἀλλὰ τοὺς βουλευτὰς διήρει κυρίως τότε τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς Συνελεύσεως ὡς Συντακτικῆς ἢ ὡς Ἀναθεωρητικῆς· σχεδὸν δὲ πάντες οἱ ἀνεξάρτητοι ἀπέκλινον ὑπὲρ τῆς πρώτης. Τοῦτο δὲ τὸ ζήτημα ἐπηρέαζε τὰς σκέψεις τῶν βουλευτῶν πρὸς μονιμωτέραν κατεύθυνσιν αὐτῶν διὰ τὴν συγκρότησιν νέου κόμματος.

⁂

Κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐκείνης, τὴν 3 Σεπτεμβρίου 1910, προκειμένου νὰ ὁμόσωσιν οἱ βουλευταὶ τὸν νενομισμένον ὅρκον, ἐγεννήθη τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτῆρος τῆς Συνελεύσεως ὡς συντακτικῆς τοιαύτης, ἢ ὡς Ἀναθωρητικῆς Βουλῆς.

Κατὰ τὴν θυελλώδη ἐκείνην συζήτησιν μετέσχε πλὴν ἄλλων καὶ ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ὅστις διὰ μακρᾶς ἀγορεύσεώς του, ἣν ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῷ οἰκείῳ μέρει τοῦ παρόντος τόμου, ὑπεστήριξε **μέσην λύσιν.** Κατὰ ταύτην ἡ συνέλευσις δὲν ἔπρεπε νὰ κηρυχθῇ ὡς συντακτική· ἐξ ἄλλου ὅμως σκόπιμον ἦτο νὰ μὴ περιορισθῇ εἰς ἐκεῖνα μόνον τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα προδιέγραψεν εἰς αὐτὴν τὸ προηγηθὲν βουλευτικὸν ψήφισμα τῆς 18 Φεβρουαρίου 1910· ἀλλὰ νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως ἐπὶ πασῶν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος.

Ἡ μέση αὕτη λύσις τῆς **εὐρείας ἀναθεωρήσεως,** ἣν ὑπεστήριξεν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος διὰ τῆς μακρᾶς ἀγορεύσεώς του, δημοσιευθείσης ἔκτοτε ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἀκρόπολιν» καὶ «Πατρίδα» τῆς 5 Σεπτεμ. 1910, καὶ τὴν ὁποίαν οὐ μόνον οἱ ἀναθεωρητικοί, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν κεκηρυγμένων συντακτικῶν ἀπεδέχθησαν, ἐφαίνετο ἐπικρατοῦσα. Τότε δέ, ἤτοι

τὴν 5 Σεπτεμβρίου 1910, ἀφίκετο ἐνταῦθα ἐκ Κρήτης καὶ ὁ κ. Ἐλ. Βενιζέλος, ὅστις διὰ τῆς ἐκ τοῦ Μεγάλου Ξενοδοχείου ὁμιλίας του, ὁμοίως ἐκηρύχθη, ὡς καὶ ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, **ὑπὲρ τῆς εὐρείας ἀναθεωρήσεως.**

Γ'.

Ὅτε μετὰ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν ἐκλογῶν προέκειτο νὰ γίνῃ ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου τῆς συνελεύσεως, νέα κίνησις καὶ νέαι συνεννοήσεις καὶ προκαταρκτικαὶ ἐν τῇ Βουλῇ συζητήσεις τῶν ἀνεξαρτήτων ὁμάδων διὰ τὴν ὑπόδειξιν τοῦ ὑποψηφίου προέδρου.

Ἀλλὰ τὸ ζήτημα τοῦ χαρακτῆρος τῆς συνελεύσεως δὲν εἶχεν ἔτι λυθῆ· καὶ τὰ περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ προέδρου συζητήσεις παρὰ πολλοῖς ἐπηρέαζεν ἠρχὴ τῆς συντακτικότητος ἢ μὴ ταύτης. Αἱ κρατοῦσαι τότε ἀντιλήψεις ἐν τῇ Βουλῇ διῃροῦντο εἰς δύω κυρίως ὁμάδας. Ἀφ' ἑνὸς τὴν τῶν δύω κομμάτων, τοῦ κ. Γ. Θεοτόκη καὶ τοῦ κ. Δ. Ράλλη, οἵτινες ὑπεστήριζον ὡς ὑποψήφιον τὸν κ. Ἔσσλιν· ἀφ' ἑτέρου τὴν τοῦ κ. Μαυρομιχάλη, μεθ' οὗ κεκηρυγμένου ὑπὲρ τοῦ συντακτικοῦ χαρακτῆρος τῆς συνελεύσεως, συνέπραττον ἐν τούτῳ καὶ πολλοὶ τῶν ἀνεξαρτήτων, καὶ ὑπεστήριζον ὡς ὑποψήφιον τὸν κ. Ρακτιβάν.

Ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ἐξήγησεν εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ συμπράττοντας τότε εἴκοσι περίπου βουλευτάς, ὅτι, καὶ ἀνεξαρτήτως ἄλλων λόγων, ἐφ' ὅσον ἡ ἐκλογὴ τοῦ προέδρου συνεδικάζετο καὶ πρὸς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς συνελεύσεως, ὤφειλον νὰ ὑπερψηφίσωσι τοῦ κ. Ἔσσλιν, ἀποδεχομένου τὴν εὐρεῖαν ἀναθεώρησιν, μετὰ σημείου διακριτικοῦ, τῆς αὐτοτελοῦς αὐτῶν πορείας ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῆς ταυτότητος τῶν ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι ἤνουν αὐτούς. Τοῦτο ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης συμπραττόντων μετ' αὐτοῦ ἀπεδέχθησαν μόνον 8, ἐν οἷς καὶ δύω συμπολῖταί μου, οἱ βουλευταὶ Μεσσηνίας κύριοι Π. Κασίμης καὶ Σ. Νταλιόπουλος, οἵτινες καὶ ἐψήφισαν πάντες ὑπὸ τὸ διακριτικόν: «Κ. Ἔσσλιν. Κέντρον τῶν Ἀνεξαρτήτων»· οἱ δὲ λοιποὶ ἀπεχώρησαν ἔκτοτε τῆς ὁμάδος.

Ὁ κ. Βενιζέλος, ἡγούμενος τότε ὁμάδος ἐκ 15—20 βουλευτῶν, ἐψήφισε μετὰ τῶν συντακτικῶν ὑπὲρ τοῦ κ. Ρακτιβάν. Ἡ δὲ συνέλευσις ἀνέδειξε πρόεδρον αὐτῆς τὸν κ. Ἔσσλιν.

⁂

Ὅτε, εὐθὺς μετὰ ταῦτα παραιτηθέντος τοῦ ὑπουργείου Δραγούμη, ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Στέμματος εἰς τὸν κ. Βενιζέλον ὁ σχηματισμὸς Κυβερνήσεως, ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, κληθεὶς νὰ συμπράξῃ εἰς ταύ-

την, ἐξήγησεν εἰς τοὺς φίλους του, ὅτι καθῆκον εἶχον νὰ μὴ ἀρνηθῶσι ταύτην, ἐφ' ὅσον αἱ γενικαὶ ἰδέαι, τὰς ὁποίας κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκ Κρήτης ἀφίξεώς του διετύπωσεν ὁ κ. Βενιζέλος, ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰς ἀρχάς, τὰς ὁποίας ἡ ἐπανάστασις εἶχε διαγράψει καὶ ὑπὲρ τῶν ὁποίων καὶ αὐτοὶ ἠγωνίζοντο, καὶ ὡς πρὸς τὸ κυριώτατον καὶ σπουδαιότατον τῶν ἔργων, εἰς ἃ ἐκαλεῖτο ἡ Διπλῆ Βουλή, ὡς πρὸς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος καὶ τὰ ὅρια, εἰς ἃ ἤθελεν αὕτη περιστραφῆ, συνέπιπτον αἱ ἰδέαι αὐτῶν.

Οὕτως ἐσχηματίσθη ἡ Κυβέρνησις ἐκείνη, μὴ ἔχουσα ἐν τῇ Βουλῇ πλείονας τῶν τριάκοντα φίλων· καὶ ὑπὸ τοιαῦτα ἐφόδια κατῆλθεν ἀμέσως διαλυθείσης Βουλῆς εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα τῆς 28 Νοεμβρίου 1910, καθ' ὃν ἀπέσχον ὅλως τὰ συντεταγμένα πολιτικὰ κόμματα μετὰ τῶν ὀπαδῶν των.

Ἡ σχηματισθεῖσα ἐκ τῶν ἐκλογῶν τούτων νέα Διπλῆ Βουλή, περατώσασα τὰ μεγάλα αὐτῆς ἔργα, διελύθη. Κατὰ τὰς προκηρυχθείσας δὲ ἐκλογὰς τῆς 11 Μαρτίου 1912 πρὸς συγκρότησιν τῆς ἁπλῆς Βουλῆς, ἔμελλε τὸ πρῶτον νὰ κριθῇ ἡ Κυβέρνησις ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ἔργων της πλέον, ἀγωνιζομένη ἀντιμέτωπος τῶν παλαιῶν κομμάτων, ἅτινα ἔμελλον καὶ ταύτην νὰ ἐλέγξωσι καὶ τὰ ἴδια ἔργα νὰ ἐπιδείξωσιν.

Ἐκ τῶν ἐκλογῶν δὲ τούτων ἐξῆλθεν ἡ Κυβέρνησις νικήτρια σχεδὸν διὰ παμψηφίας. Ὑπὸ τὰ ἐφόδια τῶν ἔργων της ἐμφανισθεῖσα ἐνώπιον τοῦ λαοῦ κατήγαγε θρίαμβον περιφανῆ.

⁂

Τίς ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ἐν τῷ κυβερνητικῷ τούτῳ ἔργῳ, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ πολιτεύματος καὶ ἰδιαίτατα ὡς πρὸς τὴν δικαστικὴν τῆς χώρας ἀνάπλασιν· καὶ ἂν καὶ κατὰ πόσον ἡ παμψηφία σχεδόν, ἥτις ἀπεστάλη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν Κυβέρνησιν, ὀφείλεται ἢ μὴ εἰς αὐτόν, δὲν θεωρῶ προσῆκον νὰ ἐξάρω εἰς τὰς ἁπλᾶς ταύτας τῶν γεγονότων σημειώσεις.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα, προκειμένου νὰ συνέλθῃ ἡ νέα Βουλὴ τὴν 19 Μαΐου 1912, εἰς ἣν εἶχον ἀποσταλῆ καὶ ἐκ Κρήτης βουλευταί, προέκυψε μεταξὺ τοῦ κ. Βενιζέλου καὶ τοῦ κ. Δημητρακοπούλου διαφωνία ὡς πρὸς τὴν στάσιν, τὴν ὁποίαν ἔδει νὰ τηρήσῃ ἡ Κυβέρνησις, καὶ συνεπείᾳ ταύτης ἐπῆλθε κατὰ τὴν 18 Μαΐου 1912 ἡ ἐκ τοῦ ὑπουργείου ἀποχώρησις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου.

Ἀντὶ πάσης ἄλλης ὑπομνήσεως τῆς διαφωνίας ταύτης, ἐπὶ τῆς ὁποίας καὶ τότε ἠσχολήθην δημοσιογραφήσας διὰ τῶν ἐν Καλάμαις, Πάτραις καὶ Πύργῳ ἐκδιδομένων ἐφημερίδων, ὡς καὶ διὰ τῆς ἐνταῦθα «Ἑσπερινῆς», κρίνω ὀρθότερον, περιοριζόμενος ἤδη εἰς τὰ μόνα γεγονότα, νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα τὰς ἀκολούθους δηλώσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεκοινώθησαν **αὐθημερὸν** εἰς τὰς δύο τότε κυβερνητικὰς μεταμεσημβρινὰς ἐφημερίδας, τὴν «Ἑστίαν» καὶ τὴν «Ἑσπερινὴν» τῆς 18 Μαΐου 1912.

Ἐν τῇ «Ἑστίᾳ» ἀναφέρονται ταῦτα:

«Εἰς τοὺς συναθροισθέντας ὑπουργοὺς ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀνεκοίνωσε » τὰ τοῦ ζητήματος καὶ τῆς ἐμμονῆς τῶν Κρητῶν εἰς τὴν ἰδέαν νὰ με» τάσχωσι τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, παρὰ πᾶσαν ἐντεῦθεν σύστασιν καὶ » συμβουλήν, καὶ ἐξέθηκε τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔκρινεν ἀναγκαῖα πρὸς ἐπι» βολὴν τοῦ κράτους τοῦ νόμου, καὶ ἀπαγόρευσιν ἐν πάσῃ περιπτώσει τῆς » εἰσόδου τῶν Κρητῶν εἰς τὴν Βουλήν.

» Ὁ κ. Δημητρακόπουλος τότε διετύπωσε τὴν γνώμην, μολονότι ἀνα» γνωρίζων τὸ ἐθνικῶς ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀσύμφορον τῆς παραδοχῆς τῶν » Κρητῶν σήμερον εἰς τὴν Βουλήν, διετύπωσε, λέγομεν, τὴν γνώμην, » ὅτι ὀρθότερον θὰ ἦτο νὰ μὴ ἀντιταχθῇ ἐναντίον των βία, ἀλλὰ νὰ ἀφε» θοῦν νὰ εἰσέλθουν μαζῇ μὲ τὸν ἄλλον μὴ βουλευτικὸν κόσμον εἰς τὴν » αἴθουσαν κατὰ τὴν αὐριανὴν τελετὴν τῆς ἐνάρξεως, νὰ διακοποῦν δὲ » εὐθὺς ἀμέσως αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς διὰ τὸν Ὀκτώβριον».

Ἐν δὲ τῇ ἐφημερίδι «Ἑσπερινῇ» τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἀναλυτικώτερον δημοσιεύονται τὰ τῆς διαφωνίας ὡς ἑξῆς:

«Κατὰ τὰς πληροφορίας τῶν πολιτικῶν κύκλων καὶ τῶν βουλευτῶν, » ὅσοι συνωμίλησαν σήμερον μετὰ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὁ » κ. πρωθυπουργὸς ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ὅτι οἱ » Κρῆτες φαίνονται δυστυχῶς ἀνένδοτοι, καὶ ἂν ἐπιχειρήσωσι νὰ εἰσέλ» θωσι διὰ τῆς βίας εἰς τὴν Βουλήν, εἶναι λίαν ἐνδεχόμενον νὰ προκλη» θῇ αἱματοχυσία, καὶ νὰ φονευθῶσι καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν ἄνθρωποι. » Πρέπει ἐπομένως τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, ἐν γνώσει ὅλων τού» των, νὰ σκεφθῇ καὶ νὰ ἀποφασίσῃ, ἀναλαμβάνον τὴν εὐθύνην τῶν τοι«ούτων συνεπειῶν.

» Πρῶτος μετὰ τὸν κ. πρωθυπουργὸν ὡμίλησεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς » Δικαιοσύνης, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν πρέπει εἰς τὸ ἐνε» στὼς νὰ μεταβάλῃ τὴν κεχαραγμένην πολιτικήν της ἐν τῷ Κρητικῷ » ζητήματι· εἶναι δὲ βεβαίως λυπηρόν, ὅτι οἱ Κρῆτες ἀντιτάσσονται τοι» αὐτοτρόπως κατὰ τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου. Ἀλλ' ἡ » Κυβέρνησις, ἀφοῦ εἰς τοιοῦτο σημεῖον περιῆλθον τὰ πράγματα, πρέπει » νὰ σκεφθῇ, ἂν ὑπάρχῃ τρόπος τις, ὥστε, χωρὶς νὰ μεταβάλῃ τὴν πο-

» λιτικήν της, νὰ ἀποφύγῃ τὴν αἱματοχυσίαν, ἡ ὁποία, ἂν δὲν ἐπηρεάσῃ
» ἐπιβλαβῶς καὶ γενικώτερον τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν, πάντως θὰ διατα-
» ράξῃ ἐπικινδύνως τὴν δημοσίαν τάξιν.

» Προσέθεσε δὲ ὁ κ. Δημητρακόπουλος, ὅτι, ἀφοῦ κατ' ἔθιμον κοινο-
» βουλευτικὸν ἀνέκαθεν κρατοῦν παρ' ἡμῖν, ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν κηρύσσεται
» ἡ ἔναρξις τῆς βουλευτικῆς περιόδου, δὲν εἶναι ἡμέρα συνεδριάσεως τῶν
» βουλευτῶν, ἀλλὰ τελετῆς, καὶ ἕνεκα τούτου εἰσέρχονται εἰς τὴν Βουλὴν
» ὄχι μόνον βουλευταί, ἀλλὰ καὶ ἁπλοῖ πολῖται καὶ κυρίαι ἀνόμη, τί-
» ποτε τὸ ἀνώμαλον δὲν θὰ παρουσίαζε τώρα ἡ ἔναρξις, ἂν μετ' ἄλλων
» πολιτῶν καὶ κυριῶν ἤθελον εἰσέλθει καὶ οἱ Κρῆτες. Ἀνάλογόν τι συ-
» νέβη ἄλλοτε. Προσέθεσε μάλιστα ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, ὅτι
» ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς σταθερᾶς ταύτης κοινοβουλευτικῆς τακτικῆς
» θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ τρόπον τινὰ καὶ ὡς πρόκλησις ἐπικίνδυνος
» διὰ τὰ ἐξεγηγερμένα ἤδη πνεύματα τῶν Κρητῶν. Παρερχομένης τῆς
» ἡμέρας τῆς τελετῆς, θὰ ἠδύνατο ἡ Κυβέρνησις, ὁποτεδήποτε κρίνει
» πρόσφορον, νὰ καλέσῃ τὴν Βουλὴν εἰς συνεδριάσεις. Δύναται, ἐφ' ὅσον
» ἄμεσος κυβερνητικὴ ἀνάγκη ἀπαιτοῦσα νομοθετικὴν ἐπέμβασιν δὲν ὑφί-
» σταται, νὰ παρατείνῃ ἐν ἀνάγκῃ καὶ μέχρι Ὀκτωβρίου τὴν μὴ ἐξακο-
» λούθησιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ἢ καὶ νὰ καλέσῃ ταύτην εἰς ἐρ-
» γασίαν, ὅταν ἤθελε τοιαύτη ἀνάγκη παραστῇ.

» Ἡ λύσις αὕτη, εἶπεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, οὔτε εἰς τὸ
» Σύνταγμα βεβαίως ἀντίκειται, οὔτε τὰ κυβερνητικὰ ἔργα ἐπηρεάζει
» τὸ παράπαν. Ἔχομεν μάλιστα καὶ παραδείγματα τῆς τοιαύτης τακτι-
» κῆς παρ' ἡμῖν καὶ ἄλλα μέν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν ἔτει 1872, ὅτε ἡ Κυβέρνησις
» τοῦ Ἀλεξ. Κουμουνδούρου καθ' ὅμοιον τρόπον ἐκανόνισε τὰς ἐργασίας
» τῆς Βουλῆς, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ἀντικοινοβουλευτικόν.
» Ἐξ ἄλλου προφανὲς εἶναι, ὅτι καὶ τὰς ἀνειλημμένας ὑπ' αὐτῆς ὑπο-
» χρεώσεις ἡ Κυβέρνησις οὐδαμῶς ἀθετεῖ, ἐφ' ὅσον δύναται νὰ δηλώσῃ
» ἁρμοδίως, ὅτι ἐμμένει εἰς τὴν μέχρι τοῦδε πολιτικήν της, ἣν βεβαίως
» δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβάλῃ τὸ γεγονός, ὅτι εἰς μίαν τελετὴν μετ'
» ἄλλων πολιτῶν εἰσῆλθον καὶ οἱ Κρῆτες.

» Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἀνεγνώρισεν, ὅτι ἡ λύσις αὕτη δὲν
» εἶναι ἴσως ἐστερημένη πάσης ἀνωμαλίας. ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀπέναντι
» τῆς προβλεπομένης αἱματοχυσίας εἶναι τὸ ὀλιγώτερον κακόν· θὰ πα-
» ρακαμφθῇ δι' αὐτῆς καὶ σήμερον ἡ λύσις τῆς καταστάσεως ἕνεκα τῆς
» ἐνταῦθα παρουσίας τῶν Κρητῶν, θὰ δοθῇ δὲ καιρός, **κατὰ τὸν ὁ-
» ποῖον δὲν πρέπει νὰ θεωρῆται ἀπίθανος μεταβολὴ
» πολιτικῶν σκέψεων.** Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς
» Δικαιοσύνης ἔδωκε λεπτομερεστάτας ἐξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν μετεδό-

» θησαν ἡμῖν. Ἐπὶ τῶν σκέψεων τούτων ἐπηκολούθησε μακρὰ συζήτησις
» καὶ κατ' ἀμφότερα τὰ ὑπουργικὰ συμβούλια, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησε συμ-
» φωνία».

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐκφρασθέντας φόβους ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῶν Κρητῶν ἡ αὐτὴ ἐφημερὶς εἰς τὸ αὐτὸ φύλλον περιέχει τὰς ἀκολούθους ἀνακοινώσεις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου:

«Ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐφάνη αἰσιόδοξος εἰπών, ὅτι δὲν ἀμ-
» φιβάλλει, ὅτι εἰς τοὺς Κρῆτας θὰ ἐπικρατήσῃ ἡ μετριοπάθεια, ἀφοῦ
» ὁπωσδήποτε ἡ Κυβέρνησις τοῦ κράτους ταύτην ἔλαβε τὴν ἀπόφασιν.
» Διότι καὶ ἡ διάφορος διαχείρισις τοῦ ζητήματος ἀπὸ μέρους τῆς Κυ-
» βερνήσεως ἦτο ἐνδεδειγμένη ἐκ τῆς ἀδικαιολογήτου ἐπιμονῆς τῶν Κρη-
» τῶν τοῦ νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν Βουλὴν διὰ τῆς βίας, προκαλοῦντες
» ταραχάς. Ἀφοῦ ὅμως ἡ Κυβέρνησις κρίνει ἀσύμφορον τὴν διάφορον
» διεξαγωγὴν καὶ τὴν παραχὴν τῆς διεξόδου, τὴν ὁποίαν ἐγὼ ὑπέδειξα,
» ὡς τὴν μόνην ἐθνικὴν καὶ ἁρμόζουσαν διὰ τῆς ἀναβολῆς τῶν ἐργασιῶν
» τῆς Βουλῆς μέχρι τοῦ Ὀκτωβρίου, **οἱ Κρῆτες καθήκον ἔχουσι
» νὰ ὑπακούσωσιν εἰς τὰς θελήσεις τοῦ ἐπισήμου κρά-
» τους.** Καὶ δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν, ὅτι θὰ ἐπικρατήσῃ τοὐλάχιστον παρ'
» αὐτοῖς ἡ σύνεσις καὶ ἡ μετριοπάθεια».

***

Τὴν 19 Μαΐου 1912, κηρυχθείσης τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς καὶ ἐκλεγέντος τοῦ προεδρείου, ἀπεφασίσθη ἀμέσως, κατὰ πρότασιν τοῦ κ. Βενιζέλου, ἡ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς μέχρις Ὀκτωβρίου.

Κατὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος μετὰ δώδεκα βουλευτῶν, οἵτινες συνεμερίσθησαν τὰς ἀντιλήψεις αὐτοῦ εἰς τὸ ζήτημα τῆς διαφωνίας του πρὸς τὸν κ. Βενιζέλον, ἐψήφισεν ὑπὲρ τοῦ ὑποψηφίου τῆς Κυβερνήσεως κ. Ι. Τσιριμώκου μὲ τὴν τορσθήκην τοῦ διακριτικοῦ γνωρίσματος τῆς αὐτοτελείας τῆς πολιτικῆς αὐτῶν ὁμάδος «τὸ Κέντρον».

Πρὸ τῆς ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ ἐφημερίδι τῶν Ἀθηνῶν «Νέᾳ Ἡμέρᾳ» τῆς 10 Ἰουλίου 1912 συνέντευξίς τις, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποσπῶμεν τὰς ἑξῆς σχετικὰς περικοπάς:

«Συνεργάτης τοῦ «Ν. Ἑλεύθ. Τύπου» τῆς Βιέννης, διερχόμενος ἐξ
» Ἀθηνῶν, ἔσχε τὴν εὐκαιρίαν νὰ συναντηθῇ καὶ νὰ συνομιλήσῃ μετὰ τοῦ
» κ. Ν. Δημητρακοπούλου. Ὁ Αὐστριακὸς δημοσιογράφος, συνοψίσας εἰς
» ἐπιστολὴν τὰς πολιτικὰς σκέψεις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ἔλαβε
» τὴν καλωσύνην νὰ ἀνακοινώσῃ ταύτας καὶ εἰς τὴν «Νέαν Ἡμέραν» μὲ
» τὴν ἄδειαν τῆς δημοσιεύσεώς των».

. . . . . .

—«Ὥστε θὰ παρουσιασθῆτε εἰς τὴν Βουλὴν δεδηλωμένος ἀντίπαλος » τῆς σημερινῆς Κυβερνήσεως ;

— «Καὶ ἀντίπαλος, ἀλλὰ καὶ φίλος. Φίλος, καθ' ὅσον δὲν ὑπάρχουν παρ' » ἡμῖν διαφορίσεις γενικῶν ζητημάτων καὶ γενικῶν σκοπῶν. Ὅ,τι θέλει » ὁ εἷς, θέλει καὶ ὁ ἄλλος. Φίλος, πιστὸς παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Κυβερ- » νήσεως, ἐφ' ὅσον διαβλέπω ταύτην κινδυνεύουσαν ἐκ ροπῶν ἀντιθέτων » πρὸς τὸ νέον πνεῦμα, ὅπερ ἐξεπήγασεν ἐκ τῆς ἀνορθωτικῆς ἐπαναστά- » σεως. Ἀλλ' ἀντίπαλος, ἀφ' ἑτέρου, ἐφ' ὅσον βλέπω τὸ ἀνορθωτικὸν » πνεῦμα νὰ συστηματοποιῆται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τρόπους, τοὺς » ὁποίους θεωρῶ ἀτυχεῖς».

Ἀλλ' ἡ πολιτεία, ἣν ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἐφεξῆς ἐτήρησεν ἐν τῇ Βουλῇ καὶ καθόλου καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ αἱ πολιτικαὶ ἰδέαι, τὰς ὁποίας ὑπεστήριξεν, ἀποδεικνύονται ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἐν τῷ παρόντι τόμῳ ἀγορεύσεων αὐτοῦ.

***

Εἶναι ἀνάγκη ἴσως νὰ προσθέσω, πρὶν ἢ περατώσω τὰς σημειώσεις ταύτας, ὅτι ἐκ τῶν πολλῶν ἐν τῇ Βουλῇ ἀγορεύσεών του, ἀφ' ἧς κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1910 τὸ πρῶτον εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν μέχρι τέλους τοῦ 1914, τινὲς μόνον ἀναδημοσιεύονται ἐνταῦθα. Παραλείπονται δὲ πολλαί· καὶ ἰδίως, ἐκ τῶν ἀγορεύσεων αὐτοῦ ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, παραλείπονται ἐκεῖναι, δι' ὧν εἰσηγεῖτο ἢ ὑπεστήριζεν ἐν τῇ Βουλῇ συζητούμενα τὰ δικαστικὰ νομοσχέδια, ἐφ' ὅσον δὲν εἶχον καὶ γενικωτέραν πολιτικὴν σημασίαν.

Περατῶν τὰς βραχείας ταύτας σημειώσεις παρατηρῶ, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψει του ὁ λαὸς τὰς ἰδέας καὶ τὰς γνώμας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων. Τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητον, διὰ νὰ κρίνῃ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους συμφώνως πρὸς τὸ πολίτευμα θὰ ὑποδείξῃ πρὸς κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἀλλ' εἶναι τοῦτο χρήσιμον ἀκόμη, ἵνα συγκρίνῃ τὰς ἐπαγγελίας αὐτῶν κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐκλογῶν, πρὸς τὴν δρᾶσιν αὐτῶν ὡς ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους· ἵνα ἐκτιμᾷ ἑκάστοτε τὴν πολιτείαν αὐτῶν ὡς ἀντιπολιτευομένων ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πολιτείαν καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν ὡς κυβερνητῶν· ἵνα κρίνῃ, ἂν κυβερνῶντες ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ὅσα ὡς ἀντιπολιτευόμενοι ὑπεστήριζον ἢ ἐπέκρινον· ἢ ἐν τῇ ἀντιπολιτεύσει ὄντες ἐνθυμοῦνται τίνα ὡς κυβερνῆται ἠκολούθησαν τακτικήν.

Τοιαύτη τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἐπίβλεψις καὶ ἔλεγχος τῶν πράξεων καὶ τῆς καθόλου πολιτείας αὐτῶν, ἴδιον λαοῦ ἐλευθέρου, εἶναι πάντοτε καὶ κατὰ πᾶσαν περίστασιν ἐπιβεβλημένη, ἵνα δικαίως καὶ ἀπροσκόπτως, ἀλλὰ καὶ ἐπωφελῶς λειτουργῇ τὸ πολίτευμα ἡμῶν. Ἀλλ' εἶναι παρ' ἡμῖν ὑπέρ ποτε ἀναγκαία ἤδη, ὅτε μία λοϊκὴ ἐξέγερσις συνέτριψεν ὁλόκληρον τὸ παρελθόν, ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου, καὶ ἡ μεγαλυνθεῖσα Ἑλλὰς καλεῖται εἰς τὰ δυσχερῆ ἔργα τῆς προόδου καὶ τῆς ἀκμῆς.

Ἀθήνησι, Φεβρουάριος τοῦ 1915.

ΓΕΩΡ. ΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ ΕΝ ΤΗ ΒΟΥΛΗ

ΤΜΗΜΑ Α΄

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

I

ΕΠΙ ΤΗ ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΥΣΕΩΣ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ (*)

Τὰ καθήκοντα τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως δυσχερὲς, κύριοι βουλευταὶ, νὰ διαγνώσῃ τις, ὅτι αἱ χθεσιναὶ δηλώσεις τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, παρὰ πᾶσαν τὴν γενικότητα αὐτῶν, ἔσχον ὁμοίαν ἀπήχησιν εἰς τὴν ψυχὴν ὁλοκλήρου τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Πολλοὶ ἐξ ἡμῶν θὰ ἠσθάνοντο βεβαίως τὴν ἀνάγκην περισσοτέρων πληροφοριῶν, πλειόνων ἐξηγήσεων ἐπὶ τῶν δηλώσεων τούτων, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τούτων σχηματίσωσιν ἀσφαλῆ γνώμην περὶ τῆς καταστάσεως, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς κανονίσωσι τὴν πορείαν αὐτῶν καὶ τὴν ψῆφόν των, ὡς μελῶν τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου, προκειμένου μάλιστα περὶ ζητήματος ἀκροτάτης ἐθνικῆς σπουδαιότητος.

Οὐδεὶς ὅμως ὁ μὴ ἀναγνωρίζων, ὅτι εἰς περιστάσεις τοιαύτας τὰ

(*) Σημ. ἐκδ. Συνεδρία τῆς 2 Ὀκτωβρίου 1912. Ἐπὶ τῇ γενομένῃ ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Ἐλευθ. Βενιζέλου ἀναγγελίᾳ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῆς χώρας καὶ τοῦ ἐπικειμένου συμμαχικοῦ πολέμου κατὰ τῆς Τουρκίας, ὁ κ. Νικ. Δημητρακόπουλος προέβη εἰς τὰς ἐν τῷ κειμένῳ δημοσιευομένας δηλώσεις. Πρβλ. «Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς». Περίοδος ΙΘ΄. Σύνοδος α΄ σ. 10΄

ὅρια τῶν ἀνακοινώσεων κανονίζει ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κράτους, καὶ ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ ζητήσῃ ἡ Βουλὴ πέρα ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις νομίζει ἀνακοινωτέα. Διότι, ἂν κατὰ πᾶσαν περίστασιν ἡ φύσις τῶν τοιούτων ζητημάτων ἐπιβάλλῃ περιορισμούς τινας ἀγράφους εἰς τὰ δικαιώματα τῆς Βουλῆς ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, εἶναι εὔκολον νὰ κατανοήσῃ τις, ὅτι εἰς περιστάσεις οὕτως ἐκτάκτους, οὕτω κρισίμους, οὕτως ἐξαιρετικάς, οἵαι αἱ σημεριναί, αἱ μεγάλαι κοινοβουλευτικαὶ προνομίαι, διὰ τῶν ὁποίων κυρίως ἀσφαλίζεται ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ τύχη τῶν ἐλευθέρως κυβερνωμένων λαῶν, καθεύδουσι, καὶ δύναταί τις μάλιστα νὰ προσθέσῃ, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ Κοινοβουλίου ὡς Σώματος πολιτικοῦ ἀπορροφᾶται προσωρινῶς ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως.

Ἔχομεν ἐν τούτοις πάντοτε ὑπ' ὄψει, ὅτι ἡ ἐθνικὴ πολιτικὴ καὶ ὑπάρχει, ἀλλὰ καὶ πάντοτε ὑπῆρξεν οὐχὶ τῆς Α ἢ τῆς Β Κυβερνήσεως, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική. Καὶ νομίζομεν, ὅτι ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν οἱ λόγοι καὶ αἱ δηλώσεις τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ τύχωσι καθολικῆς ἐπιδοκιμασίας, ἐφ' ὅσον οὐδαμόθεν ὑπεδηλώθη ἡ μεταβολὴ τῆς σταθερᾶς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ Κράτους.

Πέρα τούτου ὅμως γνώμην ὑπεύθυνον ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων καὶ τῆς πορείας τῆς Κυβερνήσεως, τὸ ἐφ' ἡμῖν, δὲν δυνάμεθα νὰ διατυπώσωμεν, ἐφ' ὅσον δὲν κατέχομεν οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπ' ὄψει αὐτῆς ἔχει ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κράτους, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἤχθη καὶ καθοδηγεῖται εἰς τὰς μέχρι τοῦδε καὶ εἰς τὰς μελλούσας ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας αὐτῆς. Καθῆκον ἑπομένως ἡμῶν ὑπολαμβάνομεν κατὰ τὰς παρούσας στιγμὰς νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἐμπιστοσύνην ἡμῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κράτους, καὶ νὰ παράσχωμεν εἰς αὐτὴν πᾶσαν τὴν ἐλευθερίαν καὶ πάντα τὰ μέσα, τὰ ὁποῖα αὕτη ἤθελε κρίνει ἀναγκαῖα πρὸς διεξαγωγὴν τῶν ἔργων αὐτῆς, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς κατευθύνει τὴν δρᾶσίν της, καὶ ὅτι ὁ δεδηλωμένως ἐπιδιωκόμενος ὑπ' αὐτῆς σκοπὸς ἐξασφαλίζει τὴν πολιτικὴν ἐκείνην, καὶ εἶναι ἀνάλογος τῶν δυσυπολογίστων θυσιῶν καὶ τοῦ ὑπερτάτου ἀληθῶς ἀγῶνος, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδύεται τὸ ἐλεύθερον Κράτος καὶ ὁλόκληρος ὁ ἀλύτρωτος καὶ ὁ ἐν διασπορᾷ Ἑλληνισμός. (Χειροκροτήματα).

II

ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΡΑΚΗΣ ΔΗΛΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (*)

Πάντως ἄστοχοι αἱ δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως.

Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ νομίζω, κύριοι, ὅτι οὐχὶ προσηκόντως ἠγέρθη ὑπὸ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἡ συζήτησις, συζήτησις τοιαύτης σπουδαιότητος, ἀλλὰ καὶ τοιαύτης λεπτότητος, ἀπροσδοκήτως ὅλως κατὰ τὴν σημερινὴν συνεδρίασιν. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ φέρω κρίσεις ἂν ἡ ὁμιλία τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Λακωνίας, ὑπῆρξεν ἐν πᾶσιν ἐπιτυχής, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διατύπωσιν καὶ ἀνταξία πρὸς τὴν λεπτότητα τοῦ ζητήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου περιεστράφη· δύναμαι ὅμως νὰ εἴπω μετὰ θάρρους, ὅτι κατ' ἐμὲ ὑπερέβη πᾶσαν ἀστοχίαν ἡ εἰς αὐτὴν ἀπάντησις τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως.

Βεβαίως ἦτο ἄστοχος αὕτη καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν, ἐπικίνδυνος δὲ συγχρόνως, προερχομένη ἀπὸ τῆς ἐπισήμου θέσεως κυβερνήτου τοῦ Κράτους. Ψυχραιμία τις μεγαλειτέρα ἐκ μέρους αὐτοῦ ἤθελεν ἀνταποκριθῇ πληρέστερον εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς σοβαρότητος τοῦ ζητήματος καὶ τῆς διαφορᾶς τῆς σημασίας, ἡ ὁποία δύνα-

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 2 Μαρτίου 1913, γενομένης συζητήσεως ἐπὶ τῆς ἀναφορᾶς τῶν Ἑλλήνων τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἀπειλουμένων νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς ξένην κυριαρχίαν, ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Βενιζέλος ἐδήλωσεν, ὅτι «ἐξ ἀνάγκης θὰ περιέλθωσιν ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν συμμάχων πληθυσμοὶ Ἑλληνικοὶ καὶ μάλιστα πυκνοί... ὄχι διότι κατελήφθησαν αἱ χῶραι αὗται ὑπὸ τῶν συμμάχων, ἢ διότι ἀπαιτοῦσι τοῦτο οὗτοι, ἀλλὰ διότι γεωγραφικοὶ λόγοι φέρουσιν ἡμᾶς εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε, καὶ ἐὰν μᾶς ἔλεγον οἱ σύμμαχοι, ὅτι εἶναι διατεθειμένοι νὰ μᾶς ἀφήσωσι νὰ ἐπεκτείνωμεν τὰ ὅριά μας πρὸς τὰ ἐκεῖ, διὰ νὰ περιλάβωμεν καὶ τοὺς Ἑλληνικοὺς πληθυσμούς, ἐγὼ τουλάχιστον ὡς ὑπεύθυνος Κυβέρνησις δὲν θὰ ἐδεχόμην τοιαύτην χάραξιν ὁρίων ὡς λίαν ἐπικίνδυνον». Κατὰ τὴν ἐξ ἀφορμῆς τῶν δηλώσεων τούτων τοῦ Πρωθυπουργοῦ προκληθεῖσαν συζήτησιν, ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος διετύπωσε τὰς ἐν τῷ κειμένῳ δημοσιευομένας παρατηρήσεις Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ. Βουλῆς» ΙΘ' α' σ. 145.

ται νὰ ὑπάρχῃ μεταξὺ τῆς διατυπώσεως τῆς γνώμης ἑνὸς βουλευτοῦ πλειότερον αἰσθανομένου, δύναμαι νὰ εἴπω, καὶ ὀλιγώτερον κρίνοντος ὑπευθύνως, καὶ τῆς διατυπώσεως καὶ τῶν δηλώσεων, εἰς ἃς προβαίνει ὁ Κυβερνήτης τοῦ Κράτους. Ὑπῆρξεν ἄστοχος, εἶπον, ἡ ὁμιλία τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ κατὰ τὴν διατύπωσιν. Τοιαύτη ὀργίλη ἔκφρασις περὶ τῆς τύχης ἑλληνικῶν χωρῶν, ἀνταποκρινομένη πλέον ὄχι μόνον πρὸς τὴν ἄστοχον ἔστω ἔκφρασιν τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Λακωνίας, ἀλλὰ συναπτῶς χρησιμεύουσα ὡς ἀπάντησις πρὸς αὐτὴν τὴν ἀναφοράν, ἡ ὁποία ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, τοιαύτη ὠμὴ ἀπαμάκρυνσις τούτων ἀπὸ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους, προξενεῖ ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν καὶ ἐμβάλλει ἕκαστον ἡμῶν εἰς μερίμνας σοβαρὰς περὶ τῆς τύχης τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων. Διότι ὡμίλησεν ὁ κ. Πρωθυπουργὸς περὶ ὁριστικῆς παραχωρήσεως τῆς Θράκης, χωρὶς νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ εἴπῃ πρὸς τὴν Βουλὴν ἀντὶ τίνων ἐπίσης ὁριστικῶν ἀνταλλαγμάτων ἔπραξε τοῦτο.

Προϋποθέσεις ὑπαγωγῆς ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν.

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκταθῶ εἰς λεπτομερείας. Τὸ σημεῖον τὸ κεντρικόν, τὸ ὁποῖον προὐκάλεσε τὴν ὀργίλην παρέμβασιν τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, ὑπῆρξεν ἡ ἀπειλὴ ἡ ἐκτὸς τῆς αἰθούσης ταύτης διατυπωθεῖσα πρὸς αὐτόν, ἀπειλὴ τῆς ὁποίας ἀπήχησιν ἐνόμισεν, ὅτι εὗρεν εἰς τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Λακωνίας, ὅτι εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ θὰ μετέβαλλον κυρίαρχον καὶ ἤθελον ὑπαχθῇ εἰς ξένην κυριαρχίαν, δὲν ἤθελον δεχθῇ τοὺς ὅρους τῆς συνθήκης, ἣν θὰ συνῆπτεν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἤθελον ἀντιστῇ κατὰ τῆς τοιαύτης ὑπαγωγῆς των. Ἡ ἀπειλή, λέγω, αὕτη, ἡ ἐκτὸς τῆς αἰθούσης ταύτης γενομένη, προὐκάλεσε τὴν ὀργὴν τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τραχύτητας πολλαχῶς ἐπικινδύνους, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠὔχετό τις νὰ μὴ ἠκούοντο ἐν τῷ ἐθνικῷ συνεδρίῳ λεγόμεναι ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Πρωθυπουργοῦ τοῦ Κράτους.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς οὐσίας δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι ὁ κ. Πρωθυπουργὸς εἶχεν ἐν μέρει δίκαιον, ἀλλὰ καὶ ἐν μέρει ἄδικον. Εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλήφθη πρόνοια, ὥστε ἐν τῇ διανομῇ τῶν ἀνακτηθεισῶν χωρῶν νὰ τηρηθῶσιν οἱ ὅροι τῆς ἀναλογίας καὶ τοῦ δικαίου, νὰ τηρηθῶσιν οὗτοι ἐν τῇ ὑπαγωγῇ ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν καὶ ξένων πληθυσμῶν ὑπὸ ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, ἤθελον δὲ συγχρόνως τηρηθῆ ὅλοι οἱ ὅροι ἐκεῖνοι δυνάμει τῶν ὁποίων ἀμοι-

βαίως θὰ ἀσφαλισθῇ πλήρως ἡ ἐθνικὴ αὐτῶν ὑπόστασις, ἡ θρησκευτικὴ αὐτῶν ὑπόστασις, ἡ ἐκπαιδευτικὴ αὐτῶν ἐλευθερία, κατὰ τρόπον ὥστε κατ' οὐσίαν ὁ ἀγὼν νὰ εἶναι ἀπελευθερωτικός, βεβαίως οὐδ' ἡ ἀπειλὴ ἐκείνη θὰ εἶχε σημασίαν τινά. Διότι οὔτε ἐκ τῆς αἰθούσης ταύτης οὔτε ἐκ τοῦ ἐλευθέρου ἐν γένει Κράτους, ἀλλ' οὔτε ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους πληθυσμοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις λογικῶς, ὅτι θὰ προέλθῃ ἐνθάρρυνσις οἱαδήποτε εἰς ἀντίστασιν.

Ἀλλ' ὅμως εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ διανομὴ ἤθελεν ἐκτελεσθῇ παρὰ τοὺς κανόνας τούτους ἐπὶ βλάβῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἤ, ἂν ὁπωσδήποτε γινομένης ταύτης, δὲν ἤθελε ληφθῇ ἀποτελεσματικὴ πρόνοια, ὅπως ἀσφαλισθῇ τελείως ἡ θρησκευτικὴ συνείδησις, ἡ πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ συνείδησις, ἡ ἐκπαιδευτικὴ ἐλευθερία τῶν εἰς ἄλλους ὑπαγθησομένων ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, ἐν ἄλλαις λέξεσιν εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ ἤθελον κληθῇ διὰ τῆς συνθήκης νὰ ἀλλάξωσι δεσπότην, νὰ ἦνε βέβαιος ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ὄχι μόνον ἐν τῷ ἐλευθέρῳ Κράτει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ὑποδούλῳ Ἑλληνισμῷ θὰ ὑπάρξῃ ἀντίστασις ριζικὴ καὶ ἀνένδοτος. Οὐχὶ διότι θὰ ὑποκινηθῇ αὕτη οὐδενδήποτε, ἀλλὰ διότι θὰ εἶναι ἔκρηξις αὐθορμήτος, θὰ εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ νόμου φυσικοῦ, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ χάρτης μιᾶς συνθήκης, οὔτε ἄλλη καμμία δύναμις θὰ δυνηθῇ νὰ προλάβῃ.

III

ΕΠΙ ΤΗ ΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΤΗΣ ΚΗΡΥΞΕΩΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΒΟΥΛΓΑΡΙΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ (*)

Τὸ καθῆκον τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως

Αἱ ἀνακοινώσεις, εἰς τὰς ὁποίας προέβη ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν νέαν τροπὴν τῶν ἐθνικῶν ἡμῶν πραγμάτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα καὶ τὰς πρώτας νίκας, αἱ ὁποῖαι ἔστεψαν τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα, ἔδωκαν ἀφορμὴν καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ εἰς ἐκδήλωσιν ζωηρῶν αἰσθημάτων χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ. Ἀλλ' αἱ αὐταὶ ἀνακοινώσεις παρέχουσιν ἴσης δυνάμεως ἀφορμὴν καὶ εἰς σκέψεις. Αἰσθήματα τοιαῦτα ἴσης ἀγνότητος καὶ ὁμοίας προελεύσεως δονοῦσι κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν. Δύναμαι δὲ νὰ εἴπω, ὅτι αἱ νίκαι αὗται ἐμπνέουσιν εἰς ἡμᾶς αἴσθημά τι ψυχραίου ὑπερηφανείας· διότι εὐτυχῶς ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ ὁ ἡγήτωρ αὐτοῦ ἐξωκείασεν ἡμᾶς μὲ ἀλλεπαλλήλους νίκας πολλῷ σπουδαιοτέρας, ἐνέπνευσαν δὲ εἰς τὸ Ἔθνος τὴν ἀδίστακτον πεποίθησιν καὶ τὴν ἀδιαίρετον πίστιν, ὅτι καὶ τὰ σήμερον ἀναγγελθέντα οὔτε τὰ τελευταῖα εἶναι οὔτε τὰ σπουδαιότερα.

Ἀλλ' ἡ ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ὡς δύναμις καὶ ἐξουσία πολιτική, καὶ ἡ Βουλὴ ὡς σῶμα πολιτικόν, ἔχουσι, νομίζω, ἄλλα καθήκοντα. Ἔχουσι καθήκοντα καθαρῶς πολιτικά. Ἡ Κυβέρνησις ἔχει καθῆκον ὡς οἷόν τε σκοπιμώτερον, ὡς οἷόν τε τελεσφορώτερον νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ στρατιωτικὰ ἀποτελέσματα εἰς τοὺς πολιτικοὺς σκοπούς, εἰς τοὺς ὁποίους ἀποβλέπει τὸ Ἔθνος. Καὶ ἡ Βουλὴ ὡς σῶμα πολιτικὸν ἔχει καθῆκον ἐν τούτῳ νὰ παρεδρεύσῃ εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ νὰ συντρέξῃ ταύτην δι' ὅλων τῶν δυνάμεών της, δι' ὅλων τῶν φώτων της, δι' ὅλης

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 21 Ἰουνίου 1913 ὁ πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κ. Ἐλ. Βενιζέλος ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ἔκρηξιν τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου. Κατὰ τὴν ἐντεῦθεν προκληθεῖσαν συζήτησιν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος προέβη εἰς τὰς ἐν τῷ κειμένῳ δηλώσεις. Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.» ΙΘ΄ α΄ σ. 281 κ. ἑ.

Ἀνεξαρτήτως τούτου ἄλλοι τῆς ἀντιπολιτεύσεως ρήτορες ἤλεγξαν τὴν πολιτείαν τῆς Κυβερνήσεως, αὕτω δὲ ἤρξατο ἐπὶ ταύτης συζήτησις, καθ' ἧς ὡς

τῆς ἰσχύος της, οὐχὶ ἁπλῶς παθητικῶς, ἀλλ' ἐνεργῶς (εὖγε, εὖγε)».

Ἐξεπλήρωσεν ὅμως ἆρά γε ἡ Βουλὴ τὰ καθήκοντα ταῦτα, τὰ καθήκοντα τὰ ἐπιβεβλημένα ὑπὸ τοῦ προορισμοῦ αὐτῆς, τὰ ὑπὸ τῆς ἰδιότητος αὐτῆς, τὰ ὑπὸ τῆς ἀποστολῆς αὐτῆς ὡς Σώματος πολιτικοῦ ἐπιβαλλόμενα; Ἐὰν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ὑπέβαλλε τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἰς ἑαυτόν, ἐπιτρέψατέ μοι, κύριοι, ν' ἀμφιβάλλω ἂν θὰ εὑρίσκετο εὐχερὴς καὶ πρόχειρος εἰς τὴν ἀπάντησιν. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐνόμισε προσῆκον εὐθὺς ὡς κατήρξατο ὁ ἀγών, ἢ καὶ πρὸ τῆς κατάρξεως τούτου, ἢ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτοῦ, νὰ καταστήσῃ γνώριμα εἰς τὴν Βουλὴν ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἐκείνας τὰς πληροφορίας, ἐκεῖνα τὰ δεδομένα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο αὕτη ὑπευθύνως πλέον νὰ γνωμοδοτήσῃ ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως καὶ νὰ παράσχῃ τὰ φῶτα αὐτῆς καὶ τὴν ὑπεύθυνον συνδρομήν της εἰς τὴν πολιτικὴν εὐόδωσιν τοῦ ἀγῶνος. Πᾶν ἄλλο σκέπτομαι ἢ νὰ κατακρίνω τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ τούτῳ.

ἀντικοινοβουλευτικῆς, ἀντετάχθη ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. Ἐπὶ τούτου φέρονται εἰς τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τὰ ἑξῆς·

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Κύριε Πρόεδρε, νομίζω, ὅτι εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ προβῶ εἰς μίαν δήλωσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ἀντίληψιν καὶ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Φρονῶ ἐκ πεποιθήσεως, ὅτι ἡ συζήτησις ὡς διεξήχθη καὶ ἡ τροπή, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς ταύτην, εἴτε ὅπως ὑποβληθῇ εἰς ἔλεγχον ἡ Κυβέρνησις, εἴτε ὅπως αὕτη ἀπολογηθῇ, φρονῶ, ὅτι εἶναι ἄκαιρος καὶ ἄτοπος. Ἄκαιρος, διότι ὁ ἀγὼν ἀκόμη δὲν ἐτελείωσε.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀπελογήθην...

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Σᾶς παρακαλῶ. Ἡ συζήτησις εἶναι προσέτι καὶ ἄτοπος, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ συζήτησις καὶ ἀπολογία τῆς Κυβερνήσεως, χωρὶς νὰ προσκομισθῶσιν ὑπ' αὐτῆς, χωρὶς νὰ κατατεθῶσιν εἰς τὴν Βουλὴν ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ μετάσχωσι τῆς συζητήσεως καὶ ἄλλοι, οἱ τυχὸν ἔχοντες ἀντίθετον πρὸς τὴν Κυβέρνησιν γνώμην. Ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου αὐτοῦ τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως τὴν προσοχὴν καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω, ὅτι τὴν Κυβέρνησιν κυρίως εὐθύνει ἡ παρεκτροπὴ τῆς συζητήσεως, διότι ἡ Κυβέρνησις ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς πλειονοψηφίας αὐτῆς, αὐτὴ διευθύνουσα τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς, αὐτὴ δίδουσα καὶ τὸν τόνον τῶν συζητήσεων, αὐτὴ εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀμυνθῇ ὑπὲρ τῆς τηρήσεως τῆς κοινοβουλευτικῆς τάξεως τῶν σηζητήσεων, αὕτη εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν καὶ προκαλουμένη, νὰ μὴ ἀπαντήσῃ, ἐφ' ὅσον εἶχε τὴν πεποίθησιν καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι ἔχει τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ συζήτησις εἶνε ἄκαιρος καὶ ἄτοπος.

Ταύτην μόνον τὴν δήλωσιν εἶχον νὰ κάμω, κυρίως καὶ πρωτίστως πρὸς αὐτὴν τὴν Κυβέρνησιν. Θεωρῶ δὲ περιττὸν μεθ' ὅσα προλαβόντως εἶπον, καὶ μετὰ τὴν τακτικήν, ἣν ἠκολούθησα κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς παρούσης Βουλῆς, νὰ δηλώσω ὅτι εἰς τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ ἡ Κυβέρνη-

Ἀντιθέτως νομίζω, ὅτι ὀρθῶς ἔπραξε, διότι Σώματα πολιτικὰ οὕτω πολυμελῆ, κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰ τοιαύτης φύσεως ζητήματα, εἶναι ἐκ τῆς συγκροτήσεως αὐτῶν, ἐκ τῶν ἐλευθεριῶν, αἱ ὁποῖαι παρέχονται εἰς ταῦτα, ἀνεπιτήδεια εἰς τὴν μελέτην, τὴν ἔρευναν καὶ τὴν διεξαγωγὴν αὐτῶν.

Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐνόμισε προσῆκον οὐδὲ κατ' ἄλλον τινὰ τρόπον ἐκ τῶν εἰθισμένων εἰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας, καὶ νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτὴν τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ καρπωθῇ τὰ ἐφόδια ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου δὲν ἦτο οὔτε δυνατή, οὔτε σύμφορος, οὔτε προσήκουσα, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ παράσχῃ τὴν οὐσιαστικὴν συνδρομήν της. Δὲν προτίθεμαι τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ζητήσω ἐξηγήσεις ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς τοιαύτης πολιτείας της, πολλῷ δὲ ἧττον νὰ φέρω κρίσεις ἐπὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς. Πολὺ ὀλιγώτερον σκέπτομαι νὰ φέρω κρίσεις, ἂν ἡ τοιαύτη πολιτεία αὐτῆς, κρατήσασα τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν μακρὰν τῶν γεγονότων ἐκείνων, ὑπῆρξεν ἀβλαβὴς ἢ ἐπιζημία εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως. Ἀπέχω νὰ κρίνω ἐν τῷ παρόντι, ἂν τακτικὴ τοιαύτη, τῆς ὁποίας ἐμφανίζεται ἤδη πρωτοφανὲς προηγούμενον, δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ δημιουργήσῃ ἐθνικὴν πολιτικήν, πολιτικὴν τοῦ Κράτους, ἢ ἂν τουναντίον δημιουργῇ πολιτικὴν τῶν ἑκάστοτε Κυβερνήσεων ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Ἐπίσης δὲν προτίθεμαι νὰ κρίνω ἤδη, ἐφ' ὅσον δὲν προτίθεμαι νὰ ζητήσω νὰ

σις, καὶ εὐλόγως ἀπεφάσισε νὰ θέσῃ, καὶ διὰ τῆς ψήφου μου θὰ ἐκφράσω πλήρη ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν (παρατεταμένα χειροκροτήματα).

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ στερηθῇ τοῦ δικαιώματος ν' ἀπολογῆται πάντοτε.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Καὶ ὅταν τὸ κρίνῃ ἄκαιρον καὶ ἄτοπον ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ μὴ ἀπαντήσῃ μετὰ τὰς τόσας ἐπικρίσεις καὶ αἰτιάσεις τόσων μηνῶν σήμερον, ὅτε εὑρίσκεται εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ ὁμιλήσῃ. Δὲν ὑποθέτω δὲ ὅτι ἐζημίωσε καθ' ὅλου.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν εἶπον αὐτό.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὑπάρχει πάντοτε καιρὸς νὰ ἐλεγχθῇ ἡ Κυβέρνησις.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Φρονῶ ὅτι ἡ συζήτησις, ὡς ἐγένετο, ἐνόθευσε τὴν μορφὴν καὶ τὴν εἰκόνα, τὴν ὁποίαν ἡ ἀντιπροσωπεία ἡ ἐθνικὴ ἔπρεπε νὰ ἐμφανίσῃ σήμερον.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἡ ἀπολογία, τὴν ὁποίαν ἔκαμα, ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ ὅτι ἐδόθη ἀπάντησις ἐπὶ τῶν σημείων ἐκείνων, ὅσον ἔπρεπε νὰ δοθῇ ἀπάντησις, ἄνευ βλάβης τῶν ἑλληνικῶν συμφερόντων. Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ. ΙΘ'. α' σ. 205.

παρουσιασθῶσιν αἱ ἀναγκαῖαι ἐξηγήσεις, ἂν ἡ τοιαύτη τακτικὴ ἀποτελῇ ἢ οὐ παραβίασιν τῶν κανόνων ἐκείνων καὶ τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ πολίτευμα ἡμῶν διέπουσι καὶ ρυθμίζουσι τὰς σχέσεις τῆς ὑπευθύνου ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπέναντι τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Σημειοῦμαι ἁπλῶς τὰ γεγονότα ταῦτα τὰ παρελθόντα, διὰ μόνον τὸν λόγον νὰ καθορίσω ἐπακριβῶς τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς γνώμης, τὴν ὁποίαν ἔχω περὶ τῶν ἐνεστώτων.

Ἀνάγκη μεταβολῆς πολιτικῆς κατευθύνσεως. Πολιτικὴ ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ Κράτους.

Ἡ γνώμη δ' αὕτη, τὴν ὁποίαν ὑπεδήλωσα ἤδη καὶ τὴν ὁποίαν σκέπτομαι νὰ ὑποδείξω, δὲν στηρίζεται βεβαίως, ὡς εἶναι εὐνόητον, εἰς πληροφορίας ἐπισήμους καὶ αὐθεντικάς, εἰς δεδομένα τοιαύτης ἐπισημότητος καὶ κύρους ἀναμφισβητήτου, οἷα μόνη ἡ Κυβέρνησις δύναται νὰ ἔχῃ· ἀλλὰ στηρίζεται εἰς ὅλα ἐκεῖνα τὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα δυνατὸν νὰ περιέλθωσιν εἰς τὸν παρακολουθοῦντα τὴν κατάστασιν ἐκτὸς τῶν ὑπουργικῶν γραφείων, ἀλλ' ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ εἰς τὴν καθόλου ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως ταύτης. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν καὶ τὴν ἐπιφύλαξιν ταύτην δύναμαι νὰ διατυπώσω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ νέα τροπή, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσῆλθον τὰ ἐθνικὰ ἡμῶν πράγματα, εὐτυχῶς ἢ ἀτυχῶς, ἐπιβάλλουσι καὶ μεταβολὴν πολιτικῆς κατευθύνσεως ἐν τῷ ἐθνικῷ ζητήματι· μεταβολὴν ὄχι μόνον ἵνα ἐπανορθωθῶσι λάθη πολιτικά, ἐὰν ἐγένοντο τοιαῦτα, ἀλλ' ἵνα ἀνακαθαρθῇ ἡ πολιτικὴ τακτική, τὴν ὁποίαν ἀπὸ ἄλλων πολιτικῶν ἀντιλήψεων, ἀπὸ ἄλλων δεδομένων καὶ σκέψεων ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις· πολιτικῶν σκέψεων καὶ δεδομένων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ τὴν νέαν τροπὴν τῶν πραγμάτων ριζικῶς ἀνετράπησαν. Ἡ Κυβέρνησις, ὡς δύναταί τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων εἰς τὴν Βουλὴν ἀνακοινώσεων, προσηλώθη εἰς ἰδέαν ἐπαινετὴν κατ' ἀρχήν, εἰς τὴν ἰδέαν νὰ συνεργήσῃ τὸ καθ' ἑαυτήν, ἵνα τεθῇ τέρμα ὁριστικὸν εἰς τὴν κατάστασιν, ἡ ὁποία ἐμίαινε τὴν νοτιοανατολικὴν Εὐρώπην. Ἡ Κυβέρνησις προσηλώθη εἰς τὴν ἰδέαν, ὅπως ἐξασφαλισθῇ εἰς τὰ χριστιανικὰ Κράτη τοῦ Αἵμου ἡ εἰρηνικὴ συμβίωσις καὶ ἀνάπτυξις ὑπὸ πάσας τὰς συνθήκας πλήρους ἰσοπολιτείας. Χάριν δὲ τῆς ἰδέας ταύτης ἠσπάσθη τὴν ἀρχὴν τῶν ἀμοιβαίων θυσιῶν, ἀρχήν, συνεπείᾳ τῆς ὁποίας ὁμοεθνεῖς ἑκάστου τῶν συμμάχων Κρατῶν θὰ ἐτίθεντο κατ' ἀναπόδραστον ἀνάγκην ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν ἄλλην ἢ τὴν ἰδικήν του.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐπιδοκιμάζω κατ' ἀρχὴν τὴν πολιτικὴν ταύτην. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς κυρώσεως τῆς πολιτικῆς ταύτης, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τελεσφορήσεως τῶν πολιτικῶν σκέψεων, αἵτινες ὑπηγόρευ-

θαν αὐτήν, προέβη εἰς θυσίας, δύναμαι ἤδη νὰ εἴπω, ὑπερβάσας πᾶν ὅριον συγγνωστόν. Ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ ταύτῃ προέβη εἰς θυσίας, αἱ ὁποῖαι ἔπληξαν βαθύτατα καὶ καιριότητα τὴν ἐθνικὴν ψυχήν.Προέβη εἰς παραχωρήσεις, προέβη εἰς ὑποχωρήσεις ἀπέναντι τῆς τέως συμμάχου τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι βεβαίως ὑπερέβησαν καὶ τὰς ἐσχατιὰς τῶν ὑπερφιάλων ἀντιλήψεων αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι ἔπληξαν ἐξ ἄλλου τὴν ἐθνικὴν ψυχήν, περαιτέρω καὶ ἐκείνων ἀκόμη τῶν ὁρίων, εἰς τὰ ὁποῖα μέχρι τῆς χθὲς ἀκόμη οὐδεὶς, οὐδὲ αὐτοὶ οἱ ψυχρότερον μελετῶντες τὰ πολιτικὰ ἡμῶν πράγματα ἐτόλμων ν' ἀτενίσωσιν.

Ἀλλ' οἱ τέως σύμμαχοι ἐδείχθησαν ἀνάξιοι τῶν τοιούτων παραχωρήσεων, ἐδείχθησαν ἀνάξιοι νὰ ὑψωθῶσι μέχρι τῶν ἀνθρωπιστικῶν ἀντιλήψεων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφωρμήθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις. Παρεξήγησαν δεινῶς τοὺς λόγους, οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν πολιτικὴν ταύτην, καὶ ἐξετράπησαν εἰς τὰς ἀνηκούστους ἐκείνας θιαιότητας καὶ αὐθαδείας, τὰς ὁποίας ἀνεκοίνωσεν ἡ Κυβέρνησις καὶ συνεπείᾳ τῶν ὁποίων εἰσήλθομεν εἰς νέαν πολιτικὴν πορείαν.

Καὶ ἡ πορεία ἡ νέα, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσήλθομεν, ἐπιβάλλει ριζικὰς μεταρρυθμίσεις τῶν ἀντιλήψεων ἐκείνων, μεταρρυθμίσεις τῆς πολιτικῆς ἐκείνης, ἐν σχέσει πρὸς τὴν τέως σύμμαχον.Δὲν θέλω νὰ ὑποδείξω διὰ τούτου μόνον τὴν αὐτονόητον συνέπειαν, ὅτι ἡ ἀνατροπὴ τῶν προϋποθέσεων ἐκείνων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένοντο αἱ παραχωρήσεις, ἀνέτρεψε καὶ αὐτὰς ταύτας. Τοῦτο εἶναι αὐτονόητον. Θέλω νὰ προβῶ περαιτέρω, θέλω νὰ πλήξω καὶ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἥτις ὑπηγόρευσε τὴν μετὰ τῆς Βουλγαρίας σύμπραξιν· θέλω νὰ εἴπω, ὅτι ἡ ἀρχὴ ἐκείνη,ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀφωρμήθη ἡ Κυβέρνησις, προσχωρήσασα εἰς τὴν μετ' αὐτῆς συμμαχίαν, ἡ ἀρχὴ ἐκείνη ἐπλήγη ἤδη ἐκ τῶν πραγμάτων εἰς τὰ καίρια, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἀπέναντι αὐτῆς οὐδ' ἡ πολιτικὴ τῆς ἰσορροπίας, τὴν ὁποίαν ἤκουσα ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὑποδεικνυομένην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ πολιτικὴ ἐκείνη ἀφωρμήθη ἀπὸ μιᾶς ὑπερτέρας ἀντιλήψεως, ἡ ὁποία ἐκ τῶν πραγμάτων διεψεύσθη. Κέντρον καὶ βάσις ἐκείνης ἦτο ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἰσοπολιτείας ἀπὸ μέρους τῶν διαφόρων ἐν τῷ Αἵρῳ ἐθνοτήτων. Δὲν ἦτο τόσον ζήτημα ἐδάφους, δὲν ἦτο τόσον κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν οὐδὲ ζήτημα ἀριθμοῦ ὑπηκόων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο εἰς ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν κυριαρχίαν νὰ ὑπαχθῶσιν. Ἦτο ζήτημα ἀρχῆς· τῆς ἀρχῆς ὅτι ἐκεῖνοι ἐκ τῶν ὁμοεθνῶν, οἱ ὁποῖοι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ζήσωσιν ὑπὸ τὴν ἑαυτῶν κυριαρχίαν, ἐκεῖνοι θ' ἀπέλαυον τοὐλάχιστον ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν ἰσοπολιτείας καὶ δικαιοσύνης. Ὅτι θὰ ἐξησφάλιζον ὑπὲρ ἑαυτῶν

ὅλους τοὺς ὅρους καὶ ὅλας τὰς συνθήκας τῆς ἐν εἰρήνῃ βιώσεως καὶ ἀναπτύξεως.

Ἡ βάσις αὕτη ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πολιτείας τῆς Βουλγαρίας ἐκλονίσθη ἐκ βάθρων καὶ ἐξέλιπε. Δὲν ὑπάρχει, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ πλέον ἀντίληψις δικαιολογοῦσα τὴν ἀρχὴν τῆς ἀνοχῆς τῆς ὑποδουλώσεως ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ὑπὸ τὴν τέως σύμμαχον. Ἐὰν ἡ βάσις αὕτη εἶναι ἀκριβής, εὐνόητον εἶναι, ὅτι εἶναι ἐνδεδειγμένον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν, διὰ πάσης θυσίας, δι' οἱουδήποτε συνδυασμοῦ, ἀκόμη, δύναμαι νὰ εἴπω, εἰς ὃ σημεῖον περιῆλθον τὰ πράγματα, καὶ διὰ πολιτικῶν θυσιῶν, εἶναι ἐνδεδειγμένον, λέγω, ν' ἀκολουθήσῃ πολιτικὴν ἀποκλείσυσαν ἀπολύτως τὴν ὑπαγωγὴν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ὑπὸ τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν. Διότι θὰ ἀποτελέσῃ ὄνειδος διὰ τὸ Κράτος ἡμῶν, θὰ ἀποτελέσῃ ὕβριν ἀναξίαν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ νὰ στέρξῃ χάριν τῆς προσθήκης ὀλίγων ἐπὶ πλέον πλέθρων γῆς, ἢ χάριν τῆς ὑπαγωγῆς μείζονος ἀριθμοῦ ὁμοεθνῶν ὑπὸ τὴν ἑλληνικὴν κυριαρχίαν, νὰ παραδώσῃ ἐν γνώσει πλέον ἤδη εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον τῶν νέων τυράννων ἑκατοντάδας χιλιάδων ὁμοεθνῶν. Θὰ ἦτο ὄνειδος, ἐὰν ἤδη χάριν αὐξήσεως ἀνταλλαγμάτων ἐδαφικῶν καὶ προσθήκης εἰς τὸ Κράτος ἡμῶν πλειόνων ὁμογενῶν, ἂν ἔστεργε τοῦτο νὰ παραδώσῃ ἑκατοντάδας χιλιάδων ὁμοεθνῶν εἰς τὴν βίαν καὶ τὴν ἀτιμωσιν, εἰς τὴν δήωσιν καὶ τὴν ἁρπαγήν, εἰς τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν ἀδυσωπήτου τυράννου (Χειροκροτήματα).

Πᾶσα θυσία πρὸς ἀποτροπὴν τούτου εἶνε ἐνδεδειγμένη, πᾶς συνδυασμὸς εἶνε ἐνδεδειγμένος. Ἀκόμη δὲν διστάζω νὰ εἴπω ὅτι καὶ πολιτικαὶ θυσίαι χάριν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ εἶνε ἐνδεδειγμέναι. Διότι εἶνε σκοπὸς ἐθνικός, σκοπὸς φιλανθρωπίας, σκοπὸς ἀνθρωπισμοῦ, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ σκοπὸς ὑπερτάτων συμφερόντων αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους. Χρόνοι πολλοὶ δὲν παρῆλθον ἀπὸ τῶν γεγονότων τῆς Ἀγχιάλου καὶ γνωρίζομεν ποῖον κλονισμὸν ὑπέστη ἐκ τούτων τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, κλονισμὸν οἰκονομικόν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον μετὰ τόσα, ἅτινα ἔκτοτε ἐπηκολούθησαν, δὲν κατώρθωσαν εἰσέτι νὰ συνέλθῃ. Καὶ σήμερον ἔτι, μῆνάς τινας μετὰ τὴν συμμαχίαν, νέοι πρόσφυγες, φεύγοντες τὴν μάχαιραν παραδόξου τυράννου, ζητοῦσι τὴν στέγην καὶ τὸν ἄρτον τοῦ ἐλευθέρου Κράτους. Καὶ ταῦτα ἐγένοντο ἐνῷ ἤμεθα ἀκόμη σύμμαχοι καὶ συναγωνισταί. Εἶναι εὔκολον, νομίζω, νὰ ἐννοήσῃ τις τί πρόκειται νὰ ἐπακολουθήσῃ ἤδη εὐθὺς μετὰ τὴν εἰρήνην, εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἑκατοντάδες χιλιάδων ὁμοεθνῶν ἤθελον ὑπαχθῇ εἰς τὴν βουλγαρικὴν κυριαρχίαν. Τοῦτο ἀποβαίνει σχεδὸν ζήτημα ζωῆς καὶ ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦ ἐλευθέρου Κράτους.

Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων νομίζω ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἤδη καθοδηγουμένη ἐκ τῶν γεγονότων πλέον, εἶνε ἐνδεδειγμένον, ὑπὸ εὐρυτάτην ἀντίληψιν, ἐθνικὴν, ἀνθρωπιστικὴν, ἐκπολιτιστικὴν ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν κατάστασιν. Καὶ ἐν τῇ ἀντιλήψει ταύτῃ εἶναι ἐνδεδειγμένον καὶ τὸ Ἔθνος ὁλόκληρον καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία σύσσωμος νὰ περιστοιχίσῃ καὶ ἐνισχύσῃ τὴν Κυβέρνησιν.(:) Ἀλλὰ πρωτίστως καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις πρέπει εἰς τὴν πολιτικὴν ταύτην νὰ ἐνισχύσῃ ἑαυτήν. (Χειροκροτήματα).

IV

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ Α΄(*)

Ὅτι πολιτικὴ καὶ οὐσιαστικὴ συζήτησις ἐπὶ τῆς συνθήκης, οὔτε κοινοβουλευτικῶς δυνατὴ εἶνε, οὔτε σκόπιμος.

Καλούμενοι, κύριοι, νὰ φέρωμεν ψῆφον ἀποδοχῆς ἢ μὴ ἐπὶ τοῦ μεγίστου τῶν νομοθετημάτων, ἢ τῆς μεγίστης τῶν νομοθετικῶν πράξεων, ἐξ ὅσων ποτὲ ἀπησχόλησαν τὴν ἑλληνικὴν Βουλήν, δὲν εἶνε προσῆκον, νομίζω, νὰ παρέλθωμεν ταύτην ὅλως ἀπαρατήρητον καὶ τὴν ψῆφον ἡμῶν νὰ δώσωμεν ἄνευ οὐδεμιᾶς δηλώσεως, ἄνευ ἐκφράσεως ὡρισμένης γνώμης. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ προβῶμεν εἰς ὡρισμένας δηλώσεις καὶ παρατηρήσεις ἐντὸς αὐστηρῶς ἐκείνου τοῦ κύκλου καὶ ἐντὸς ἐκείνων τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα ἐνδείκνυνται ἐκ τῆς φύσεως τῆς σημερινῆς συζητήσεως.

Ὀφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ δηλώσω ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται εἶναι ἐντελῶς ξέναι ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῆς πολιτείας τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ διπλωματικῇ διαχειρίσει τοῦ ζητήματος τούτου. Εἶναι ἀκόμη ξέναι ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν ἔρευναν μιᾶς ἑκάστης τῶν διατάξεων τῆς συνθήκης, τὴν ὁποίαν καλούμεθα νὰ κυρώσωμεν.

Καὶ εἶνε ἐντελῶς ξένα ἀναγκαίως, ὄχι μόνον διότι τὰ ἔγγραφα ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐστηρίζετό τις μελετῶν τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, τώρα μόλις ἀνηγγέλθη ὅτι κατετέθησαν εἰς τὴν Βουλήν· ὄχι μόνον διότι ἡ ἐκκρεμότης πολλῶν ζητημάτων ἀναγκαίως παράγει τὴν πεποίθησιν, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν ἡ Κυβέρνησις νὰ καταθέσῃ τὸ σύνολον τῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀναγκαίως διαφωτίζουσι μετὰ τοῦ συνόλου τῆς ὑποθέσεως καὶ τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἑτερμα-

(*)Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 9Νοεμβρίου 1913 ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου «περὶ κυρώσεως τῆς μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας συμβάσεως περὶ εἰρήνης τῆς 1)14 Νοεμβρίου 1913», πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγον ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. Τὴν ἀγόρευσίν του, δημοσιευθεῖσαν καὶ εἰς τὴν ἐφημερίδα «Σκρὶπ» τῆς ἑπομένης, λαμβάνομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν («Ἐφημ. Συζητ». ΙΘ' β' σελ. 13 κ. ἑ.).

τίσθη· ἀλλὰ καὶ διότι κατὰ φύσιν φρονῶ, ὅτι ἡ ὑποβαλλομένη συνθήκη, ἡ νομοθετικὴ πρᾶξις, εἰς τὴν ὁποίαν καλούμεθα νὰ συμπράξωμεν, εἶναι ἐντελῶς ξένη, ὅλως ἀλλοτρία ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῆς εὐθύνης τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ἀναγομένης εἰς τὴν διαχείρισιν τὴν διπλωματικὴν τοῦ ζητήματος. Ἡ ἐξέτασις τῶν πολιτικῶν εὐθυνῶν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν διαχείρισιν τοῦ ζητήματος ἀποτελεῖ ζήτημα καθαρῶς πολιτικόν· ζήτημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀναγκαίως θὰ ὑπάρξωσι διαφωνίαι ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν, ζήτημα τὸ ὁποῖον θὰ καταλήξῃ εἰς ψῆφον τῆς Βουλῆς, ψῆφον κεκλημένην νὰ ἔχῃ πολιτικὰς συνεπείας. Ἀντιθέτως τὸ νομοσχέδιον περὶ κυρώσεως τῆς συνθήκης, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διαιρέσῃ τὰς γνώμας τῆς Βουλῆς· δὲν εἶναι ἄρα δυνατὸν νὰ ὑπάρξωσι ψῆφοι, ὡς δύναταί τις νὰ εἰκάσῃ, ἀρνούμεναι τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης.

Ἂν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, θὰ ἠδυνάμην νὰ ἐρωτήσω· καὶ ἂν τὰ ἔγγραφα ἦσαν κατατεθειμένα, καὶ ἂν ἦσαν ἀρτίως ταῦτα κατατεθειμένα, καὶ ἂν ἠδύνατο ἡ Βουλὴ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει νὰ ἐπληροφορῆ τῆς ἐρεύνης τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἠδυνάμην, λέγω, νὰ ἐρωτήσω· κατὰ τίνα ἔννοιαν καὶ ὑπὸ ποῖον κοινοβουλευτικὸν καθεστὼς καὶ ὑπὸ ποίαν ἐθιμοτυπίαν κοινοβουλευτικῆς τάξεως θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συμπέσῃ ἡ συζήτησις πρὸς ἐπιψήφισιν τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πολιτικὴν συζήτησιν; Πῶς, ἀφοῦ ἡ μία τῶν συζητήσεων ἀναγκαίως θὰ καταλήξῃ εἰς πολιτικὴν ψῆφον μὲ πολιτικὰς συνεπείας, ἡ δ' ἄλλη ἀναγκαίως θὰ καταλήξῃ εἰς ἐπιψήφισιν τῆς συνθήκης;

Ἂν ὑπῆρχέ τις μεταξὺ ἡμῶν, ὁ ὁποῖος θὰ ἐθεώρει ὅτι ἦτο ἐνδεδειγμένον ν' ἀρνηθῇ δι' οἱονδήποτε λόγον ψῆφον ἐπικυρωτικὴν πρὸς τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, καὶ ἂν ἀκόμη θεωρῇ ταύτην ὀλεθρίαν πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, βεβαίως οὗτος θὰ ἐδικαιοῦτο νὰ εἴπῃ ὅτι δύναται νὰ διεξαχθῇ ἡ συζήτησις ἀπὸ κοινοῦ περὶ ἀμφοτέρων· διότι κοινὴ θὰ εἶναι ἡ πολιτικὴ ἔκβασις, καὶ ἡ ψῆφος κατὰ τῆς συνθήκης θὰ ἦτο ψῆφος ἀποδοκιμάζουσα τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως. Ἂν ὅμως ἀναχωρήσωμεν ἐκ τῆς ἀντιθέτου ἐκδοχῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας δὲν φαίνεται δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ διαφωνία, ὅτι ἡ μὲν πολιτικὴ εὐθύνη εἶναι ζήτημα τὸ ὁποῖον θ' ἀπολήξῃ εἰς ψῆφον μὲ πολιτικὰς συνεπείας, ἡ δ' ἄλλη ἐπὶ τῆς συνθήκης συζήτησις δὲν δύναται νὰ διαιρέσῃ τὰς γνώμας καὶ κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ ψηφισθῇ, τότε φθάνομεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι διῃρημένα τὰ ζητήματα καὶ δὲν δύνανται νὰ συγχωνευθῶσιν.

Οὗτος εἶναι ὁ λόγος ἕνεκα τοῦ ὁποίου οὐδεμίαν ἀπολύτως παρατήρησιν, οὐδεμίαν ἀπολύτως ἔρευναν θέλω φέρει ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, οὔτε ἐπικρίνων, οὔτε ἐπιδοκιμάζων.

Ἀλλὰ θὰ ἠδυνάμην νὰ προσθέσω καὶ ἄλλο τι πλέον. Ὅτι καὶ συζήτησις οὐσιαστικὴ ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν διατάξεων τῆς συνθήκης καὶ ἄσχετος εἶναι καὶ ξένη ἐντελῶς πρὸς τὰς νῦν ἀσχολίας τοῦ Σώματος. Διότι ἐφ' ὅσον ἔχομεν δεδομένον, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μεταρρυθμισθῶσιν οἱ ὅροι τῆς συνθήκης, τίνα λόγον θὰ εἶχε συζήτησις ἐν τῇ παρούσῃ συνεδριάσει καὶ ἔρευνα ἐν τῇ παρούσῃ συζητήσει τῶν οὐσιαστικῶν αὐτῆς διατάξεων; Ἡ ἔρευνα αὕτη εἶναι βεβαίως ἐνδεδειγμένη καὶ θὰ γείνῃ, ἀλλὰ μόνον ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐν σχέσει πρὸς αὐτήν.

Ὑπολείπεται ἡ ἐπιψήφισις ἢ μὴ ἐπιψήφισις τῆς συνθήκης, ἡ ἐπιψήφις ἢ μὴ ἐπιψήφισις αὐτῆς κατ' ἀρχήν, περὶ τοῦ ὁποίου σήμερον πρόκειται. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ φρονῶ, ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ὑπάρξῃ οὐσιαστικὴ συζήτησις. Εἴτε ὑπολαμβάνει τις τὴν συνθήκην θρίαμβον τῆς Ἑλληνικῆς Διπλωματίας εἴτε ὑπολαμβάνει αὐτὴν ὀλίσθημα, κατ' ἀνάγκην εἶναι ὑποχρεωμένος ἐκ τῶν καθ' ὅλου περιστάσεων νὰ φέρῃ ψῆφον ἐπικυρωτικὴν ταύτης. Τὸ ζήτημα τὸ πολιτικὸν τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ζήτημα καθαρῶς ἐσωτερικόν, εἶναι ζήτημα τοῦ ἰδίου ἡμῶν οἴκου, εἶναι ζήτημα μεταξὺ Βουλῆς καὶ Κυβερνήσεως. Τὸ ζήτημα τῆς ἐπικυρώσεως ἢ μὴ τῆς συνθήκης εἶναι ζήτημα ἐξωτερικόν, εἶναι ζήτημα μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἀντεπροσωπεύθη διὰ τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἀπέλαυε καὶ ἀπολαύει τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Βουλῆς, καὶ τῶν λοιπῶν Κρατῶν, μετὰ τῶν ὁποίων προῆλθεν εἰς σύμβασιν.

* * *

Εἶπον ὅτι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπικυρώσωμεν τὴν σύμβασιν. Καὶ εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω ὅτι δὲν μὲ λανθάνει βεβαίως ἡ συνταγματικὴ διάταξις, ἡ ὁποία καταλείπει ἐλευθερίαν εἰς τὴν Βουλὴν νὰ ἐπιψηφίσῃ ἢ μὴ ἐπιψηφίσῃ τὰς συμβάσεις περὶ εἰρήνης, αἱ ὁποῖαι περιέχουσι τοιαύτας ὑποχρεώσεις. Ἀλλὰ δὲν εἰσηγοῦμαι ἤδη οὔτε τονίζω τὴν συνταγματικὴν καὶ τὴν νομικὴν ἄποψιν τοῦ ζητήματος. Σπουδαιοτέρα ταύτης εἶναι ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ οὐσιαστικὴ καὶ πρακτικὴ ἄποψις, ἡ ὁποία δεσμεύει σχεδὸν πάντοτε τὰ πολιτικὰ Σώματα, δεσμεύει τὰς Βουλὰς εἰς ἀναγνώρισιν τῶν ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις πεπραγμένων ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσως, εἴτε ταῦτα εἶναι ὑπηρετικὰ πρὸς τὰ δημόσια συμφέροντα, εἴτε ἐλαττοῦνται ὁσονδήποτε ἐν τῇ ἀντιλήψει ταύ-

τη. Διὰ τοῦτο σπανιώτατα εἶνε τὰ παραδείγματα ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ τῶν Κρατῶν, κατὰ τὰ ὁποῖα αἱ Βουλαὶ ἐκ τῶν ὑστέρων καλούμεναι εἰς ἐπιψήφισιν συνθηκῶν εἰρήνης ἠρνήθησαν τὴν ψῆφον αὐτῶν. Πάντα τὰ παραδείγματα ἄγουσιν εἰς τὴν ἐκδοχὴν ὅτι αἱ Βουλαί, οἱανδήποτε γνώμην καὶ ἂν εἶχον, ἐπεκύρωσαν τὰς τοιαύτας συνθήκας, διότι ἡ ἄσκησις τοῦ συνταγματικοῦ δικαιώματος ἐκ μέρους τῆς Βουλῆς καὶ ἄρνησις ψηφίσεως αὐτῶν ἤθελεν ἀντιμετωπίσει περιπλοκὰς καὶ περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας δὲν εἶναι ἕτοιμα τὰ Κράτη εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν καλοῦνται νὰ κυρώσωσι τὰς συνθήκας. Δὲν ὑπάρχει ἄρα στάδιον οὔτε ἐρεύνης πολιτικῆς διὰ τὴν Κυβέρνησιν, οὔτε οὐσιαστικῶς διὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης.

Ἀλλ' εἶπον, ἀρχόμενος τοῦ λόγου, ὅτι δὲν θεωρῶ ὅτι θὰ εἶχον δικαίωμα νὰ συνδέσω τὴν ψῆφον μου πρὸς αὐτὴν ἄνευ δύο δηλώσεων, ἄνευ δύο διαμαρτυριῶν.

Ἡ πρώτη διαμαρτυρία στρέφεται πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἡ ἄλλη εἶναι ἀπολύτως ἄσχετος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν· ἀφορᾷ ἀντικειμενικῶς τὴν γνώμην, ἣν ἔχω περὶ τῆς συνθήκης.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐδείχθη εὐλαβὴς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν.

Εἶπον προλαβόντος, κύριοι βουλευταί, ὅτι εἴμεθα ἀπολύτως ὑποχρεωμένοι ἐκ τῶν καθόλου περιστάσεων νὰ ἐπικυρώσωμεν τὴν συνθήκην, οἱανδήποτε καὶ ἂν ἔχωμεν γνώμην περὶ αὐτῆς. Ἀλλὰ, ἐνῷ τοῦτο εἶναι σιδηρᾶ πολιτικὴ καὶ ἐθνικὴ ἀνάγκη, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ· ποία πλέον εἶναι ἡ ἀποστολὴ τῆς Βουλῆς ὡς Σώματος πολιτικοῦ;

Ὅτε ἔχομεν δεδομένον ὅτι πρὸ δεκατριῶν καὶ πλέον μηνῶν, καθ' ἣν στιγμὴν ἀνήγγελλεν εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐπιστράτευσιν τῆς χώρας καὶ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς, ὅπως ἀποδυθῇ εἰς τὸν ὑπέρτατον ἀγῶνα, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην συνέπραξε σιωπῶσα καὶ ψηφίζουσα ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία· ὅτε διέρρευσαν ἔκτοτε δεκατρεῖς ὅλοι μῆνες δοκιμασίας ἐθνικῆς καὶ ἀποφάσεων μεγίστων, διὰ τῶν ὁποίων διεκυβεύετο οὕτως ἢ ἄλλως καὶ ἡ ὕπαρξις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὁλοκλήρου, καὶ ἡ Βουλὴ καὶ τότε ἐσιώπα ἐπιψηφίζουσα τὰ ἔργα τῆς Κυβερνήσεως· καὶ ἂν ὅτε ἀπεκαθάρῃ ἡ κατάστασις καὶ ἔρχεται ἡ ἐπιψήφισις τῆς συνθήκης τῆς εἰρήνης, ἂν καὶ τότε δὲν ἔχει στάδιον νὰ ὁμιλήσῃ, δὲν ἔχῃ στάδιον νὰ δώσῃ γνώμην καὶ νὰ φέρῃ τὴν ψῆφον αὐτῆς, ὀρθῶς ἐρωτᾶται· ποία εἶνε ἡ ἀποστολὴ τῆς Βουλῆς

εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ὑψίστων τῆς χώρας ζητημάτων; Ποία εἶναι ἡ ἀποστολὴ αὐτῆς, ποία ἡ δρᾶσις αὐτῆς, κατὰ τί συνέδραμε διὰ τῶν φώτων αὐτῆς εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ ζητήματος ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως; Καὶ δὲν παρέμεινεν ἄρα γε, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ, δὲν παρέμεινεν ἡ διαχείρισις τοῦ ζητήματος εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, χωρὶς νὰ δυνηθῇ αὕτη νὰ βοηθηθῇ ἐκ τῶν φώτων, ἐκ τῆς ἐρεύνης, ἐκ τῶν στοιχείων καὶ τῶν ἐφοδίων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους;

Δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα οὕτως ἔχει. Δυστυχῶς οἱ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους λειτουργεῖ ἐν τῇ πράξει τὸ πολίτευμα εἰς τὰ τοιαῦτα ζητήματα, οἱ ὅροι ἐκεῖνοι ἐπάγονται τὴν σιδηρᾶν ταύτην ἀνάγκην, τὴν ὁποίαν καὶ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν καθ' ἣν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀνήγγελλε τὴν ἐπιστράτευσιν ὑπεδήλωσα, ἐπάγεται τὴν σιδηρᾶν ἀνάγκην τῆς ἀπορροφήσεως ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ὅλων τῶν δικαιωμάτων, ὅλων τῶν συνταγματικῶν προνομίων τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας. Καὶ αἱ Βουλαὶ συγκατατίθενται πάντοτε σχεδὸν εἰς τὴν παραχώρησιν ταύτην. Αἱ Βουλαὶ ἔχουσι τὸ δικαίωμα ἀπέναντι τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καλούμεναι νὰ δώσωσι τὰ μέσα εἰς τὴν διαχείρισιν τοιούτων ζητημάτων, νὰ ζητήσωσιν ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἐφόδια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ ἠδύναντο νὰ σχηματίσωσι καὶ ἰδίαν ἀσφαλῆ γνώμην καὶ νὰ συνδέσωσι τὴν ψῆφον καὶ τὴν εὐθύνην αὐτῶν πρὸς ἀπόφασιν ἀφορῶσαν τὴν διαχείρισιν τῶν ὑψίστων ζητημάτων.

Ἀλλ' ἡ Βουλὴ πολὺ ὀρθῶς δὲν ἤσκησε τὸ δικαίωμά της τοῦτο, δὲν ἐζήτησεν ἐξηγήσεις, δὲν ἐζήτησε στοιχεῖα, δὲν ἐζήτησε διαφωτιστικὰς πληροφορίας πλείονας παρὰ τῆς Κυβερνήσεως, νομίσασα εὐλόγως ὅτι ἡ Κυβέρνησις περιορισθεῖσα νὰ εἴπῃ ὅσα μόνον εἶπεν, ἔπραξε τοῦτο, καὶ οὕτω βεβαίως τὸ ἔπραξεν, ἀγομένη ἐκ τῆς προϋποθέσεως ὅτι ἡ παροχὴ πλειόνων στοιχείων, πλειόνων ἐξηγήσεων, ἦτο δυνατὸν ν' ἀποβῇ ἐπιζημία εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ζητημάτων. Καὶ ἡ Βουλὴ ὑπὸ τοιούτων ἀντιλήψεων ὁρμωμένη ἐπεψήφισεν ἀλαλήτως ὅλα τὰ μέτρα τῆς Κυβερνήσεως καὶ πάσας αὐτῆς τὰς αἰτήσεις.

***

Ἀλλ' ἄν, Κύριοι, ἡ Βουλή, ὑπείκουσα εἰς νόμους ἀγράφους, ὑπαγορευομένους ὑπὸ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων, προέβη εἰς τὴν ἀπεμπόλησιν τῶν δικαιωμάτων της, ἔστερξε τὴν ἀπορρόφησιν τῶν δικαιωμάτων της ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, δύναμαι νὰ εἴπω ἤδη ἐλευθέρως ὅτι

καὶ ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἀντίστοιχον ὑποχρέωσιν.

Καὶ ἡ Κυβέρνησις ἡ ὁποία ὡς ἐκτελεστικὴ ἐξουσία εἶχε καὶ κατὰ τοὺς κειμένους θεσμοὺς τὸ δικαίωμα, ἀφοῦ ἅπαξ ἔλαβε τὰ μέτρα παρὰ τῆς Βουλῆς, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαχειρισθῇ τὰ ζητήματα ὡς ζητήματα ἀναγόμενα εἰς τὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὑπείκουσα εἰς τὴν ὑπαγόρευσιν τῶν αὐτῶν ἀγράφων νόμων εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν, λέγω, νὰ ζητήσῃ τὰ φῶτα καὶ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν συνδρομὴν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας, δι' ἄλλης ὁδοῦ ἐπικοινωνοῦσα μετ' αὐτῆς. Ὑπάρχουσι μέσα, τὰ ὁποῖα καθιέρωσεν ἡ πρακτικὴ τῶν κοινοβουλευτικῶν Κρατῶν. Ὡς ὑπάρχουσι καὶ παραιτήσεις τῶν δικαιωμάτων τῆς Βουλῆς χάριν τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, τοιοιτοτρόπως ἐπέρχεται ἀντίστοιχος μείωσις τῶν δικαιωμάτων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἀπέναντι τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας εἰς προσήκουσαν διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων. Ὑπάρχουσι μέσα καὶ, διὰ νὰ μὴ παραλείπω ἄλλο τι, θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω ἄνευ φόβου ἀντιρρήσεως ὅτι ἦσαν ἐκτὸς τῆς Ἀρχῆς πέντε πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ὡς ἀρχηγοὶ τῆς ὑπευθύνου ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶχον διαχειρισθῆ πολλάκις τὰ ἐθνικὰ ζητήματα. Καὶ ἐκ μαθήσεως δὲ καὶ πείρας ἀκόμη θὰ ἠδύναντο νὰ παράσχωσι τὰ φῶτα αὐτῶν εἰς τὴν προσήκουσαν διαχείρισιν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Ἀλλ' ἡ συνδρομὴ αὐτῶν δὲν ἐπεζητήθη. Δὲν θέλω νὰ εἴπω ἐν τῷ παρόντι, περιοριζόμενος αὐστηρῶς εἰς τὸν κύκλον τὸν ὁποῖον ἐχάραξα, δὲν θέλω νὰ εἴπω ὅτι ἡ παράλειψις αὕτη ἔβλαψεν ἢ δὲν ἔβλαψε τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Τοῦτο εἶναι ζήτημα ἐρευνητέον ἄλλοτε. Ὁμιλῶ ἤδη ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ἀνεξαρτήτως τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῆς, ἀνεξαρτήτως τῶν συνεπειῶν αἱ ὁποῖαι προέκυψαν ἢ ἦτο δυνατὸν νὰ προκύψωσιν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι ἡ παράλειψις αὕτη τῆς Κυβερνήσεως ἐμείωσε τὰς ἐγγυήσεις ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἐπέβαλλον εἰς αὐτὴν νὰ συγκεντρώσῃ περὶ αὐτὴν εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων πάντα τὰ ἐθνικὰ κεφάλαια. Ἂν τοῦτο ἐγίνετο, βεβαίως ἡ Βουλή, ἡ Βουλὴ ἡ ὁποία τόσον προφρόνως ὑπείκουσα εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα παρεχώρησε τὰ ἴδια αὐτῆς δικαιώματα, ἤθελε διίδει ἐν τῷ μέτρῳ τούτῳ ἀγῶνα τῆς Κυβερνήσεως, ἵνα ὅλα τὰ στοιχεῖα, ὅλα τὰ ἐθνικὰ κεφάλαια—εἶναι δὲ κεφάλαια ἐθνικὰ αἱ γνώσεις τὰς ὁποίας ἡ πεῖρα καὶ ἡ μελέτη προσεπόρισαν εἰς τοὺς πολιτικοὺς τῆς χώρας ἄνδρας—ὅπως ὅλα τὰ ἐθνικὰ κεφάλαια ἐκτιμηθῶσι καὶ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως διαχειριζομένης τὰ ὕψιστα ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἤθελε διίδει ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἀκόμη ἐν τῷ

μέτρῳ τούτῳ μίαν εὐλάβειαν καὶ σεβασμὸν πρὸς τὰ δικαιώματα αὐτῆς, μίαν ἐπικοινωνίαν τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας· ἤθελεν ἀκόμη διίδει ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ὅτι αἱ νέαι πολιτικαὶ ἰδέαι, τὰς ὁποίας τὸ μετεπαναστατικὸν καθεστὼς ἐνέπνευσεν, ἡ νέα πολιτικὴ συνείδησις τῆς χώρας εὗρεν ἑρμηνέα εἰς τὴν ἐντολοδότιδα τῆς ἐπαναστάσεως, εἰς τὴν ἐντολοδότιδα τῶν νέων ἐπαναστατικῶν ἰδεῶν, εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Ἀντὶ ὅμως πάντων τούτων ἡ Κυβέρνησις συνεκεντρώθη εἰς ἑαυτήν, ἡ δ' ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἔμεινεν ἐντελῶς ξένη, ὥσεὶ ν' ἀπετελεῖτο παρ' ἀνδρῶν οὐχὶ Ἑλλήνων, πρὸς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

***

Νομίζω ὅτι εἶμαι ἐλεύθερος νὰ εἴπω ἤδη, Κύριοι, ὅτι ἡ τοιαύτη πολιτεία τῆς Κυβερνήσεως ἀπέδειξεν ὅτι αὕτη ἐμείωσε τὰς ἐγγυήσεις ἐκείνας αἱ ὁποῖαι προέκειντο αὐτῇ πρὸς ἐκμετάλλευσιν διὰ τὴν διαχείρισιν τῆς ὑποθέσεως· ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐδείχθη ὅσον ἔπρεπεν εὐλαβὴς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν· ὅτι ἀκόμη ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠθέλησε νὰ χρησιμοποιήσῃ τὴν εὐκαιρίαν, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι ἐθριάμβευσαν αἱ μετεπαναστατικαὶ ἰδέαι, αἱ ἀπαιτοῦσαι τὴν ἐξημέρωσιν τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καὶ τὴν ἐπ' ἄλλου ἐδάφους θεμελίωσιν τῶν πολιτικῶν ἀγώνων.

Δὲν ἔχω δικαίωμα βεβαίως ν' ἀντιπροσωπεύσω τοὺς ἄνδρας τοὺς πολιτικούς, τοὺς ὁποίους οἱ λόγοι μου ὑποδεικνύουσιν. Ἀλλὰ δὲν ἀποκρύπτω ἀπὸ τὴν Βουλὴν ὅτι ἂν τὴν πρώτην ἡμέραν, καθ' ἣν ἐλευθέρως παρίσταμαι ἐνταῦθα καὶ δικαιοῦμαι νὰ ὁμιλήσω, ἤθελον παραλίπει τὴν διαμαρτυρίαν ταύτην, θὰ ἠσθανόμην θιγομένην τρόπον τινὰ τὴν ὑπερηφάνειάν μου ὡς ἀντιπροσώπου τοῦ ἔθνους.

Θὰ ἔχαιρον εἰλικρινῶς, ἂν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἤθελε νομίσει εἰς ἑαυτὸν ἐπιβεβλημένον ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πεποιθήσεων νὰ παράσχῃ εἰς τὴν Βουλὴν ἐξηγήσεις ἐπαρκεῖς πιστοποιούσας τὴν εὐλάβειαν αὐτοῦ πρὸς τὸ Σῶμα, ἀποδεικνυούσας δ' αὐτὸν οὐχὶ ἄμοιρον ἀλλ' οὐδὲ τὸ παράπαν ἐλλιπῆ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐαισθησίας.

Ἡ συνθήκη δὲν εἶνε ἀνταξία τῶν δύω νικηφόρων πολέμων.

Εἶμαι ὑποχρεωμένος ἤδη νὰ εἴπω συντόμως τὴν δευτέραν παρατήρησιν καὶ νὰ διατυπώσω τὴν δευτέραν διαμαρτυρίαν. Ἡ δευτέρα αὕτη παρατήρησις εἶναι ὅτι ἡ συνθήκη τὴν ὁποίαν καλούμεθα νὰ ψηφίσω-

μεν, συνθήκη ἡ ὁποία εὐρύνει τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Ροδόπης καὶ τοῦ Νέστου, βεβαίως προκαλεῖ τὴν ἀνεκλάλητον ἐκείνην χαράν, ἡ ὁποία θὰ ἦτο περιττὸν ὅλως νὰ πιστοποιηθῇ καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου. Ἀλλὰ τὰ αἰσθήματα ταῦτα δὲν δύνανται νὰ ἀποκλείσωσι τὴν δήλωσιν ὅτι δὲν θεωρῶ τὴν συνθήκην ταύτην ἀνταξίαν τῶν δύο νικηφόρων πολέμων, ἀνταξίαν τῶν μεγάλων στρατιωτικῶν ἀγώνων, ἀνταξίαν τῶν θυσιῶν καὶ τοῦ Κράτους καὶ τοῦ Ἔθνους.

Μή τις ὑπολάβῃ ὅτι ἐννοῶ νὰ θίξω εἴτε ἀμέσως εἴτε ἐμμέσως τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ δείξω ὅτι πρὸς τὴν ἀντίληψιν ταύτην σχετίζεται ἡ εὐθύνη αὐτῆς. Τὸ ἂν εὐθύνεται ἢ δὲν εὐθύνεται ἡ Κυβέρνησις διὰ τὰ τοιαῦτα πολιτικὰ ἀποτελέσματα τῶν στρατιωτικῶν ἀγώνων εἶναι ζήτημα ἄλλο. Ὅταν μελετηθῶσιν ἐν καιρῷ τὰ ἔγγραφα τὰ ὁποῖα θὰ καταθέσῃ ἡ Κυβέρνησις καὶ προέλθῃ ἡ πολιτικὴ συζήτησις, βεβαίως θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὴν διπλωματικὴν διαχείρισιν τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως. Τότε θὰ δυνηθῶμεν νὰ κρίνωμεν ἂν αἱ θυσίαι εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθημεν εἶναι ὀδυνηρὰ μὲν ἀλλ' ἀναπότρεπτος ἀπόρροια καθολικωτέρων συνθηκῶν, γενικωτέρων περιστάσεων, ξένων πρὸς τὴν εὐθύνην τῆς Κυβερνήσεως, περιστάσεων ἀπέναντι τῶν ὁποίων εὑρέθη ἡ Κυβέρνησις καὶ ἦτο ἀπολύτως ἀνίκανος ἐκ τούτων νὰ καταλήξῃ εἰς κρείττονα συμπεράσματα· ἢ ἂν ὀφείλωνται τ' ἀποτελέσματα ταῦτα καθ' ὅλου ἢ ἐν μέρει εἰς ἀνεπάρκειαν ἢ ἀδυναμίαν τῆς Κυβερνήσεως, ἵνα ἀντιμετωπίσῃ τὰ προκύψαντα μεγάλα ζητήματα.

Ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι οὐδεὶς λόγος δύναται νὰ γείνῃ περὶ εὐθύνης αὐτῆς. Ἀρκεῖ νὰ λεχθῇ τοῦτο μόνον· ὅτι τὰ πολιτικὰ ἀποτελέσματα δὲν εἶναι ἀντάξια τῶν στρατιωτικῶν ἀγώνων, δὲν εἶναι ἀντάξια τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἔθνους, δὲν εἶναι ἀντάξια τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὡς τοιούτου, δὲν εἶναι ἀντάξια τῶν θυσιῶν τοῦ Κράτους καὶ τοῦ ἔθνους ὁλοκλήρου, ἀλλ' ἀκόμη δὲν εἶναι ἀντάξια, δὲν εἶναι ἀνάλογα οὔτε ἐκείνων τῶν ἀποτελεσμάτων τὰ ὁποῖα ἐπηκολούθησαν εἰς τοὺς ἀγῶνας συμμάχων ἢ ἀντιπάλων Κρατῶν.

Εἶναι ἀδύνατον ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν σκέψεων νὰ μὴ ἐνθυμηθῶ τὴν Δύναμιν ἐκείνην, μετὰ τῆς ὁποίας ἡ συνθήκη προχθὲς μόλις ἐκλείσθη, Δύναμιν ἠττημένην, συντετριμμένην, παλαίουσαν μὲ ἐσωτερικὰς δυσχερείας ὑπερτάτας, κουφότητα ἀποδείξασαν εἰς τὴν καθόλου πολιτικήν της, καὶ ὅμως κατορθώσασαν χώρας τὰς ὁποίας ἀπώλεσεν ἐν πολέμῳ ν' ἀνακτήσῃ ἐν εἰρήνῃ. Εἶπον ν' ἀ ν α κ τ ή σ ῃ λέγω νὰ κ α τ α κ τ ή σ ῃ ἐ κ ν έ ο υ χριστιανικοὺς πληθυσμούς, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦ ἰδίου αὐτῶν αἵματος ἠλευθερώθησαν.

Δὲν δύναμαι ἀκόμη νὰ μὴ στρέψω τὴν προσοχὴν εἰς τὸ νέον εἰς τὰ ἀνατολικὰ ἡμῶν σύνορα Κράτος, εἰς τὸ Κράτος ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει βεβαίως τὰ ἐθνικὰ δίκαια ἰσοδύναμα πρὸς τὸν Ἑλληνισμὸν, τὸ ὁποῖον ἠττήθη καὶ συνετρίβη, τὸ ὁποῖον ἀπέδειξεν εἰς τὸν πεπολιτισμένον κόσμον τὴν ἀγριότητα τῶν ἠθῶν του καὶ τὴν ἀνικανότητα ν' ἀποτελῇ πεπολιτισμένον Κράτος, καὶ τὸ ὁποῖον ὅμως κατώρθωσε νὰ συμπληρώσῃ ὅλα τὰ ἐθνικὰ αὐτοῦ ὄνειρα ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὴν Ἑλλάδα, ὅλας αὐτοῦ τὰς βλέψεις, καὶ ν' ἀναλάβῃ ἵνα διοικήσῃ χώρας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἃς εἶχεν ἀπολέσει ἐν πολέμῳ, μὲ ἀμιγῆ ἑλληνικὸν πληθυσμόν.

Δὲν δύναμαι νὰ μὴ στρέψω τὴν προσοχὴν εἰς Δύναμιν ἄλλην, τὴν ὁποίαν δὲν φθονῶ ἀλλ' ὡς φίλην μακαρίζω, ἡ ὁποία κατώρθωσε χωρὶς νὰ θυσιάσῃ οὐδὲ ἕνα στρατιώτην νὰ ἐκτείνῃ τὸ ἔδαφος τῆς χώρας της καὶ ν' ἀποκτήσῃ προνόμια μεγάλα καὶ εἰς ἄλλην χώραν.

Δὲν δύναμαι νὰ μὴ στρέψω τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ φίλον καὶ σύμμαχον Κράτος, τὸ ὁποῖον κατώρθωσε ν' ἀπελευθερώσῃ πάντας αὐτοῦ τοὺς ὁμοφύλους πληθυσμούς.

Καὶ ἀκόμη δὲν δύναμαι νὰ μὴ στρέψω τὴν προσοχήν μου εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν εὑρέθη ἁπλῶς ἡ Ἑλλὰς εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παραιτήσῃ χώρας Ἑλληνικάς, δι' Ἑλληνικοῦ αἵματος ἀνακτηθείσας, καὶ παραχωρήσῃ ταύτας εἰς ἄλλους, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσεν ἀκόμη νὰ ἐπιτύχῃ οὐδὲ τὰς ἐγγυήσεις τὰς ὁποίας ὁ ἀνθρωπισμὸς ἐπιβάλλει, τὰς ἐγγυήσεις ὄχι μόνον τῆς ζωῆς καὶ ἐλευθερίας ἀλλὰ τῶν ἐθνικῶν δικαίων τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας, τῆς ἐκπαιδευτικῆς ἐλευθερίας τῶν πληθυσμῶν ἐκείνων τῶν ἑλληνικῶν οἱ ὁποῖοι μετέβαλον δεσπότην.

Δὲν δύναμαι ἢ νὰ στρέψω τὸν νοῦν μου καὶ πρὸς τὴν ἀνιαρὰν περίοδον τριῶν ὁλοκλήρων μηνῶν κατὰ τοὺς ὁποίους καθυστέρησεν ἡ Ἑλλὰς ἀπέναντι ἀντιπάλων καὶ συμμάχων, εὑρισκομένη εἰς ἄμαχον ἀνιαρὸν πόλεμον.

Πρέπει εἰς τοῦτο νὰ συμφωνήσῃ ὁλόκληρος ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία.

Καὶ ὅτε ταῦτα ἔχομεν ὑπ' ὄψει νομίζομεν ὅτι δικαιολογούμεθα λέγοντες, ὅτι δὲν εἶναι ἀντάξια τῶν γενομένων θυσιῶν τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα. Εἶναι αὕτη ἀλήθεια, πρὸς τὴν ὁποίαν εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο νὰ εὑρίσκετο ἡνωμένη ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία.

Προκειμένου περὶ ψηφίσεως συνθήκης, περὶ πράξεως τοιούτου ξένης ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἔρευναν τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἦτο

ὀδυνηρὸν, ἐὰν κατελήγομεν εἰς συμπέρασμα ἀντίθετον, ἐὰν εὑρισκόμεθα διηρημένοι, ἐὰν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἐλάβομεν εἶναι ὅτι ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ ὁ Ἑλληνισμός. Ἀντίληψις τοιαύτη ἔχω τὴν γνώμην ὅτι θ' ἀπετέλει δευτέραν πολιτικὴν ἦτταν καὶ μάλιστα ἦτταν δεινοτέραν τῆς πρώτης.

Περαιτέρω προβαίνων δὲν ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ εἴπω οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως ὅτι θίγω τὸ παράπαν τὴν διαχείρισιν τοῦ ζητήματος ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι θέλω νὰ ὑπονοήσω τὸ παράπαν ὅτι ὑπῆρξεν ἀτελὴς ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ ζητήματος. Λύναται ἄριστα νὰ ἐννοηθῇ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους πρὸς ὅλας τὰς δυνάμεις αἱ ὁποῖαι συνέπραξαν, ἵνα λάβωμεν ὅ,τι ἐλάβομεν. Δύναται ἄριστα νὰ ἐννοηθῇ ἡ εὐγνωμοσύνη τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀκεραία καὶ ἀρτία καὶ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἐὰν εὑρεθεῖσα ἀπέναντι περιστάσεων, τῶν ὁποίων δὲν φέρει τὴν εὐθύνην, κατώρθωσεν οὐχ' ἧττον νὰ λάβῃ παλαίουσα κατὰ δυσχερειῶν ἀνυπερβλήτων ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔλαβεν. Ἀλλὰ πέρα τῶν σημείων αὐτῶν παραμένει ἀδιάσειστον τὸ ἀντικειμενικὸν γεγονὸς περὶ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται, νομίζω, νὰ ὑπάρχῃ δευτέρα γνώμη.

Ἡ μελέτη τοῦ πολιτικοῦ ζητήματος θὰ γίνῃ βεβαίως βραδύτερον. Καὶ θὰ γίνῃ, ὄχι μόνον διὰ νὰ ἐξετασθῇ ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέψατέ μοι νὰ θεωρῶ δευτερεῦον, ὅσον καὶ ἂν εἶναι σπουδαῖον, ἀλλ' ἡ σπουδαιότης τῆς ἐρεύνης ταύτης θ' ἀποδειχθῇ εἰς τὴν ἀντίθετον ἄποψιν. Ὅταν πιστοποιηθῇ ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔπραξε τὸ καθῆκον της, ἔδειξε πλήρη ἐπάρκειαν, ὅτι ἀντεμετώπισε τὰς περιστάσεις εὐστόχως, τότε ἀκριβῶς ἡ ἔρευνα θὰ εἶναι σπουδαιοτέρα· διότι τότε ἀκριβῶς ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας θὰ ὀρθωθῶσι δεινότερα, σπουδαιότερα, πολυπλοκώτερα καὶ δυσχερέστερα τὰ ἐθνικὰ προβλήματα. Τότε θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ κρίνῃ τὸ ἔθνος πῶς συνέβη, ὥστε ἐθνικὰ δίκαια ἀναμφισβήτητα, κέρδη πολεμικῶν ἀγώνων κεκτημένα, πῶς εἶναι δυνατὸν συνδυαζόμενα μὲ μίαν δεξιὰν διαχείρισιν ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως νὰ περικοπῶσι κατὰ τρόπον τοσοῦτον ὀδυνηρὸν, ὁ ὁποῖος ἐν ἀναλογίᾳ δὲν παρατηρεῖται πρὸς οὐδὲν ἐκ τῶν συναγωνισθέντων συμμάχων ἢ τῶν ἀντιπάλων Κρατῶν. Καὶ ἡ ἔρευνα αὕτη θέλει εἶναι κατ' ἐξοχὴν χρήσιμος διὰ τὴν Βουλὴν καὶ τὸ ἔθνος ὁλόκληρον. Διότι θέλει διαφωτίσει τὸ διπλωματικὸν ἔδαφος, ἴσως δὲ θὰ διανοίξῃ διὰ τὸ μέλλον νέους ὁρίζοντας, νέας πολιτικὰς ὁδοὺς, νέας κατευθύνσεις, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων εἴτε οἱ παρόντες εἴτε οἱ μέλλοντες κυβερνῆται τῆς χώρας θὰ θεμελιώσωσι τὴν ἐξωτερικὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους.

IV

ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ Β΄ (*)

Ὅτι συζήτησις πολιτικὴ δὲν δύναται νὰ γίνῃ.

Νομίζω, κύριοι βουλευταί, ὅτι ἐὰν ἡ μέχρι τοῦδε συζήτησις δὲν κατώρθωσε νὰ ἀποδείξῃ ἄλλο τι, ἀναμφιβόλως ἐπιστοποίησε σαφέστατα τοῦτο μόνον· ὅτι συζήτησις δὲν δύναται νὰ γίνῃ. Συζήτησις ἐννοῶ, πολιτικὴ, ἐκπληροῦσα πολιτικὸν σκοπόν· διότι περὶ τοιούτων μόνον συζητήσεων δύναται νὰ γίνῃ λόγος ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ.

***

Ὅταν προχθὲς, εἰσαγομένης τῆς συνθήκης εἰς ψήφισιν κατ' ἀρχὴν, ἔλαβον τὸν λόγον, ἔσπευσα νὰ διαγράψω ποῖα ἦσαν κατὰ τὴν γνώμην μου, τὰ πολιτικὰ καὶ κοινοβουλευτικὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο νὰ περιστραφῇ ἡ συζήτησις. Ἐξήγησα τότε εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων νομίζω, ὅτι καὶ ἂν κατ' ἀρχὴν ἀναμφισβήτητον, κατὰ συνταγματικὸν δικαίωμα, ἡ ἔρευνα τῆς συνθήκης καὶ ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἦτο δικαίωμα ἑνὸς ἑκάστου τῶν βουλευτῶν—τῆς Βουλῆς τοὐτέστιν—ἐν τούτοις ἡ πρακτικὴ συνέπεια καθιστᾷ τὴν συζήτησιν ταύτην ματαιόσχολον, ἐφ' ὅσον αἱ περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας καλεῖται ἡ χώρα νὰ κρίνῃ καὶ ἐπιψηφίσῃ καὶ ἐπικυρώσῃ τὴν συνθήκην εἶνε τοιαῦται, ὥστε εἶνε ἀδύνατον καὶ οἱ διαφωνοῦντες τυχὸν ὡς πρὸς τοὺς ὅρους αὐτῆς νὰ δώσωσι ψῆφον ἀκυρωτικήν.

Ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, εὑρεθεὶς ἀπέναντι ταύτης τῆς συνεσφιγμένης, δύναμαι νὰ εἴπω, διαγραφῆς τῶν ὁρίων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύνατο, καὶ προσῆκον θὰ ἦτο καὶ κοινοβουλευτικὸν θὰ ἦτο νὰ ἠσχολεῖτο ἡ Βουλή, ἔσπευσε νὰ διαμαρτυρηθῇ κατ' αὐτῆς, ἔσπευσε νὰ δια-

(*) Σημ. Ἐκδ. Ἡ ἀγόρευσις αὕτη ἐγένετο κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 13 Νοεμβρίου 1913, συζητουμένου εἰς δευτέραν ἀνάγνωσιν τοῦ «περὶ κυρώσεως τῆς συνθήκης» νομοσχεδίου. Περιέχει δὲ καὶ ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀγόρευσιν τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Ἐλευθ. Βενιζέλου, ἀπαντήσαντος εἰς τὴν πρώτην ἀγόρευσιν τοῦ κ. Νικ. Δημητρακοπούλου. Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.» ΙΘ΄. 6΄. σ. 71 κ. ἑ.

κηρύξῃ ὅτι ἡ συζήτησις ἐπὶ τῆς συνθήκης πρέπει νὰ γίνῃ. Ἠθέλησε κἄπως νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξα καὶ τὰς αἰτιολογίας ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφωρμήθην, ἀλλ' ἐν τέλει, ὡς πάντοτε, χωρὶς νὰ θέλῃ ρητῶς νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ πρᾶγμα, ἐνόμισε προσῆκον νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνάγκην, τὴν λογικὴν ἀνάγκην, εἰς τὴν σιδηρᾶν ἀνάγκην, νὰ ἀναζητήσῃ κανονικὸν τρόπον, κανονικὸν μέσον, ὅπως ἀνοίξῃ πολιτικὴν συζήτησιν ἐπὶ ἐδάφους δεκτικοῦ πολιτικῆς συζητήσεως, συζητήσεως, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ συμπέρασμα πολιτικόν. Καὶ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὴν συζήτησιν ἔσπευσε νὰ εἴπῃ ὅτι κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς Δευτέρας θὰ κηρυχθῇ κατεπείγουσα ἡ συζήτησις τῆς ἀπαντήσεως εἰς τὸν βασιλικὸν λόγον, συζήτησις ὁμολογουμένως ἀπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς πολιτική, συζήτησις κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν συνθήκην, ὡς εἶπε, θὰ ἠδύνατο βεβαίως ὑπὸ ἔποψιν κοινοβουλευτικῆς τακτικῆς νὰ προέλθῃ τὸ σῶμα εἰς ἐρεύνας πολιτικὰς καὶ συμπεράσματα πολιτικά.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἐν τέλει γνώμη τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, καὶ τοιαύτη σὺν αὐτῇ σωστηρῶς ἦτο ἡ ἀπόφασις τοῦ Σώματος, ἐξαίφνης εἰσήλθομεν εἰς κατωφέρειαν, ἐκ τῆς ὁποίας ὅσοι γνωρίζουσι τὴν στρατηγικὴν τακτικὴν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ἐμάντευσαν τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ καταλήξῃ, ὅτι τουτέστι συζήτησις ἀληθὴς δὲν θὰ γίνῃ.

Ἡ Κυβέρνησις εἶχε λόγους, δὲν γνωρίζω ποίους, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν ἤθελε τοιαύτην συζήτησιν· ἀλλὰ δὲν ἤθελε καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι δὲν ἤθελε τὴν συζήτησιν. Ἤθελε νὰ δώσῃ ἀφορμὴν πρὸς συζήτησιν, ἀλλὰ συγχρόνως ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ συζητήσωμεν. Καὶ εἴδατε τὴν τακτικήν, τὴν ὁποίαν ἐτήρησε καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἀφ' ἧς ἤρξατο ἡ συζήτησις διὰ τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ἀξιοτίμου ἐξ Ἀργολιδοκορινθίας βουλευτοῦ. Ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως μετῆλθε τακτικήν, δύναμαι νὰ εἴπω, πρωτοφανῆ. Ἀνὰ πᾶσαν φρᾶσιν σχεδόν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν πρόχειρον εἰς ἀπάντησιν, ἀπήντα καὶ ἀνεσκεύαζεν, ἢ ἔπειθεν ἑαυτόν, ὅτι ἀνασκευάζει. Ὅπου ἡ σιδηρᾶ παρατηρητικότης τοῦ κ. βουλευτοῦ ἐξ Ἀργολιδοκορινθίας συνέσφιγγε τὸν κ. πρωθυπουργόν, ἀπήντα οὗτος, ὅτι δὲν θὰ γίνῃ ἡ Βουλὴ ἀνακριτικὸν γραφεῖον, διὰ νὰ γίνῃ τοιαύτη διαλογικὴ συζήτησις· καὶ καλὸν θὰ ἦτο νὰ γίνῃ ἰδιαιτέρως αὕτη καὶ νὰ ζητηθῶσιν αἱ ἀναγκαῖαι πληροφορίαι. Καὶ ἐν τέλει συνέβη νὰ περιέλθῃ εἰς δύσκολον θέσιν ὅπως ἀπαντήσῃ, καὶ ρίψας τὸ βλέμμα του εἰς τὴν ψυχολογίαν τῆς Βουλῆς καὶ τὸ ἀκροατήριον, ἔσπευσεν, ὅπως διασκεδάσῃ τὴν δυσάρεστον ἐντύπωσιν, νὰ διαβεβαιώσῃ τὸν κ. βουλευτὴν Ἀργολιδοκορινθίας, ὅτι θὰ τῷ ἀπαντήσῃ ἔπειτα, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν τὴν στιγμὴν ἐκείνην νὰ τῷ ἀπαντήσῃ.

Τὴν αὐτὴν περίπου τακτικήν, ὅπου ἐνόμισε προσῆκον, ἠκολούθησε καὶ διὰ τοὺς ἐφεξῆς ἀγορεύσαντας, καὶ ἐν τέλει μετ' ἐκπλήξεως θὰ ἤκουσεν ἡ Βουλή, ὄχι ἐγώ, τὴν δήλωσιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ὅτι πολιτικὴ συζήτησις δὲν θὰ γίνῃ. Διατὶ τοῦτο; Διότι ὁ σκοπὸς ἐπετεύχθη. Ὁ σκοπὸς ἦτο νὰ λεχθῇ καὶ νὰ γραφῇ, ὅτι θὰ γίνῃ πολιτικὴ συζήτησις. ἀπαιτούσης τοῦτο τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ νὰ καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια, ὥστε νὰ μὴ γίνῃ ἀληθῶς τοιαύτη.

Πῶς πρέπει νὰ κριθῇ ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως.

Συνεπὴς πρὸς τὰς γνώμας, τὰς ὁποίας διετύπωσα κατὰ τὴν παρελθοῦσαν συνεδρίασιν, πρέπει νὰ εἴπω εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι δὲν προτίθεμαι οὐδὲ λέξιν νὰ εἴπω, ἐλέγχων τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, καὶ ἐπιδοκιμάζων ἢ ἀποδοκιμάζων τὴν πολιτικήν της ταύτην. Δὲν εἶνε τοῦτο τρόπος διατυπώσεως. Θὰ δώσω ἐξηγήσεις περαιτέρω, καὶ θὰ ἴδῃ ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι τὸ συγκεκαλυμμένως ὁμιλεῖν δὲν εἶνε ἐμὸν ἰδίωμα. Πρέπει νὰ προσθέσω ἀκόμη, ὅτι ἐφ' ὅσον τοιοῦτον ἔχω σκοπὸν νὰ μὴ ἐλέγξω τὴν Κυβέρνησιν, νὰ μὴ ζητήσω πολιτικὰς εὐθύνας παρ' αὐτῆς, μάταιον θεωρῶ ἐντελῶς, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἴπω, οὐχὶ σπουδαῖον, νὰ ἀσχοληθῶ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς συνθήκης καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κατ' ἰδίαν διατάξεων αὐτῆς.

Αἱ ἀσχολίαι τῆς Βουλῆς δὲν εἶνε ἡ ἑρμηνεία τῶν κατ' ἰδίαν διατάξεων τῆς συνθήκης καθ' ἑαυτήν, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ, ἐὰν αὗται εἶνε ἐπιβαρεῖς ἢ μὴ ἐπιβαρεῖς, ἐπωφελεῖς ἢ δυσμενεῖς. Δὲν εἶνε ἡ Βουλὴ δικηγορικὸς σύλλογος, δὲν εἶνε δικαστήριον, διὰ νὰ ἑρμηνεύωνται συνθῆκαι, ἄνευ πρακτικοῦ ἀποτελέσματος, ἄνευ σκοποῦ πολιτικοῦ. Ἐφ' ὅσον δὲ δὲν πρόκειται νὰ ἐλεγχθῇ τώρα ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ νὰ κριθῇ, ἂν καλῶς ἢ κακῶς ἐπολιτεύθη· ἐφ' ὅσον δὲν εἶνε δυνατὸν ἐξ ἄλλου νὰ μεταβληθῶσι, νὰ βελτιωθῶσιν οἱ ὅροι τῆς συνθήκης, ποῖον πρακτικὸν ἀποτέλεσμα ἔχει ἡ ἀνάλυσις τῶν διατάξεων αὐτῆς, καὶ ἡ ἀπόδειξις, ὅτι αὗται εἶνε δυσμενεῖς καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα; Τίνα πρακτικὴν χρησιμότητα ἔχει τοιαύτη ἀπόδειξις καὶ τοιαύτη θρησκολογία; Ἀφοῦ πάντως ἡ Κυβέρνησις δύναται ν' ἀντιτάσσῃ ἤδη, ὅτι αἱ περιστάσεις κατέστησαν ἀδύνατον τὴν ἐπιτυχίαν καλλιτέρων ἀποτελεσμάτων, καλλιτέρων ὅρων εἰρήνης.

Τὸ ζήτημα ἑπομένως, τὸ ὁποῖον ἔδει νὰ ἀπασχολήσῃ καὶ θὰ ἀπα-

σχολήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν Βουλὴν, εἶνε τὸ ζήτημα τῆς κρίσεως ἐπὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἔρευνα τῶν ὑπ' αὐτῆς πεπραγμένων καὶ τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑρέθη καὶ ἀπεφάσισεν ὅσα ἀπεφάσισε. Καὶ τοῦτο δὲ δὲν εἶνε ζήτημα λεπτομερειῶν, εἰδικοτήτων, καὶ μερικῶν αἰτιάσεων τῆς Κυβερνήσεως. Εἶνε ζήτημα γενικωτέρων γραμμῶν. Δύναμαι μάλιστα νὰ προσθέσω, ὅτι ἀνάλωσιν τοῦ ζητήματος καὶ κατάρριψιν τοῦ ἀγῶνος τοῦ ἐλέγχου θὰ ἀπετέλει ἡ πρόσαψις αἰτιάσεων κατὰ τῆς Κυβερνήσεως διὰ ζητήματα δευτερεύοντα, διὰ λάθη δευτερεύοντα.

Ὅταν ἔχῃ τις ὑπ' ὄψει τὸν διεξαχθέντα γιγάντιον ἀληθῶς ἀγῶνα, θὰ εἶνε ὑπεράγαν αὐστηρὸς, ἄδικος ἴσως, ἂν δὲν θελήσῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ γίνωσι καὶ λάθη τινὰ, χωρὶς νὰ δικαιοῦταί τις νὰ κατηγορήσῃ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀρνηθῇ τὴν πρὸς αὐτὴν εὐγνωμοσύνην τῆς χώρας, ἂν ὑπάρχῃ.

Τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἀπασχολήσωσι τὴν Βουλὴν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων θὰ κριθῇ ἡ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως, εἶνε φύσεως γενικωτέρας. Θὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα τὸ ἐδαφικὸν, ἂν ἡ Κυβέρνησις παρεχώρησεν ἑλληνικὰς χώρας, ἢ ὑστέρησεν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοιούτων χωρῶν, οὐχὶ διότι εὑρέθη ἀπέναντι ἀνυπερβλήτων περιστάσεων καὶ ἀναγκῶν, ἀλλὰ διότι περιέπεσεν εἰς σφάλματα σπουδαῖα, ἄνευ τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἐλάμβανον χώραν αἱ ἀπώλειαι αὗται.

Ἔλαβον χώραν ἆρά γε σφάλματα τῆς Κυβερνήσεως καὶ σφάλματα σπουδαῖα, ὑπῆρξεν ἀνεπάρκεια σοβαρὰ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ ἀπώλεια αὐτῶν; Οὕτω τιθεμένου τοῦ ζητήματος, δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, ἂν ἐδιπλασιάσθη ἡ Ἑλλὰς καὶ ἡ ἀναδίπλωσις χαρτῶν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς πρὸς ἀπόδειξιν αὐτοῦ.

Θὰ ἐξετασθῇ ἐπίσης, ἂν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐλάβομεν, τὰ ἐλάβομεν ἀντὶ τῶν προσενεχθεισῶν θυσιῶν, ἢ μήπως αἱ θυσίαι εἰς χρῆμα καὶ αἷμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, εἶνε πολλαπλάσιαι, εἶνε δυσανάλογοι ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐλάβομεν. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ τὸ δυσανάλογον, ὀφείλεται οὐχὶ εἰς τὰς περιστάσεις, τὰς ἀνεξαρτήτους τῆς θέσεως τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' εἰς σφάλματα αὐτῆς οὐσιώδη, εἰς ἀνεπάρκειαν αὐτῆς.

Καὶ ἄλλη ὄψις ἐπίσης σπουδαία θὰ ἐξετασθῇ. Ἡ ἀπώλεια τοῦ νῦν ἔξω Ἑλληνισμοῦ, περὶ ἀπωλείας πρόκειται, ἡ ἀπώλεια τοῦ Θρακικοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὑπὸ τοὺς Βουλγάρους, τοῦ εἰς τὴν Τουρκίαν Ἑλληνισμοῦ, διὰ νὰ ἀποσιωπήσω ἐν τῷ παρόντι τὸν ἄλλον ἀπολεσθέντα Ἑλληνισμὸν, καὶ νὰ μὴ θίξω τώρα ζητήματα ἴσως ἐκκρεμῆ· ἡ ἀπώλεια, λέγω, τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ, αἱ παραχωρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας προέβημεν πρὸς τὴν Τουρκίαν διὰ τῆς συνθήκης, εἶνε ἀπότοκοι τῶν περιστάσεων, ἐνώπιον τῶν ὁποίων εὑρέθη ἡ Κυβέρνησις καὶ ὑπέκυψεν, ἢ μήπως ὀφείλεται εἰς σφάλματα οὐσιώδη, εἰς ἀνεπάρκειαν αὐτῆς πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν μεγάλων προβλημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρέθη ;

Αὐτὴ ἡ μετὰ τῆς Τουρκίας συνθήκη τῆς εἰρήνης, ἡ ὑπογραφεῖσα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, μήπως ἦτο δυνατὸν καὶ ἐνδεδειγμένον, ὡς ἔχει, νὰ εἶχεν ὑπογραφῇ πρὸ τριῶν μηνῶν; Καὶ μήπως αὐτὴ ἡ ἐπιβράδυνσις ὀφείλεται εἰς σφάλματα τῆς Κυβερνήσεως, εἰς ἀνεπάρκειαν αὐτῆς καὶ κακὴν διαχείρισιν; Σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἐὰν τυχὸν ὑπῆρξαν, ἐστοίχισαν εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν δεκάδας ἑκατομμυρίων, ἀπογοήτευσιν τοῦ στρατεύματος καὶ καταστροφὰς πολλάς; Οὕτω θὰ τεθῶσιν, ὅταν τεθῶσι τὰ ζητήματα. Εἰς ταῦτα, κατὰ τὴν ἀντίληψίν μου, θὰ περιστραφῇ ἡ ἔρευνα ὁλόκληρος τοῦ μεγίστου τῶν πολιτικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἀντεμετώπισεν ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως αὐτοῦ τὸ ἐθνικὸν συνέδριον.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν θέλει συζήτησιν ἀληθῆ.

Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξετασθῶσιν ἤδη, οὔτε ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξετασθῶσι. Καὶ ἂν ἤθελεν ἡ Κυβέρνησις, εὐλαβουμένη τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα τὰ ἐκκρεμῆ, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ προσαγάγῃ ἐνώπιον τοῦ ἐθνικοῦ Συνεδρίου ὅλα τὰ στοιχεῖα, δι' ὧν ἐν ἀρτιότητι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρευνηθῇ ἡ πολιτικὴ αὐτῆς. Ἀλλ' οὐδ' ὁ χρόνος ἦτο ἐπαρκής. Ἐν τούτοις ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ προχθὲς ἤνοιξε ματαίαν συζήτησιν καὶ ἀντικοινοβουλευτικήν. Διότι ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐδήλωσεν, ὅτι ἐπιθυμεῖ τὴν συζήτησιν, συζήτησιν πολιτικὴν, καὶ ἐνῷ ἐνόμιζον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἢ θὰ συνεμορφοῦτο πρὸς αὐτὴν τὴν δήλωσίν της, ἢ ἀντιθέτως θὰ ἀνέβαλλε πᾶσαν συζήτησιν, ἀτυχῶς τὰ ἐπακολουθήσαντα γεγονότα, δηλαδὴ αἱ ἐπακολουθήσασαι συζητήσεις ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἡ μετὰ τὴν ἐμὴν ἀγόρευσιν, ἡ χθεσινὴ καὶ ἡ σημερινὴ, μὲ ἔπεισαν, ὅτι ἡΚυβέρνησις, ἀγνοῶ διὰ τίνα λόγον, δὲν θέλει τὴν συζήτησιν, χωρὶς καὶ νὰ ζητῇ τὴν ἀναβολὴν αὐτῆς. Θέλει συζήτησιν ὄχι ἀληθῆ. Δὲν θέλει τὸν ἔλεγχον. Ἀκολουθεῖ τακτικὴν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ὄχι μόνον τώρα, ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς, ἐπιτρέψατέ μοι τὴν πρόρρησιν, θὰ καταβάλῃ πᾶσαν προσπάθειαν, νὰ μὴ γίνῃ ἀληθὴς συζήτησις.

Νομίζω, ὅτι ἐὰν καταστῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν δυνατὴ ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἡ ἐξακολούθησις τῆς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἀσκεῖ καὶ

τὴν ὁποίαν ἀμέσως θὰ σημειώσω, συζήτησις πολιτικὴ δὲν θὰ γίνῃ συζήτησις, ὡς τὴν ἐννοῶ καὶ τὴν διέγραψα, συζήτησις τῆς ὅλης ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ἀπὸ περιωπῆς οὐχὶ μικρῶν αἰτιάσεων, οὔτε ἀπὸ προκαταλήψεως, ἀλλὰ ἀληθὴς ἔρευνα ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου καὶ μελέτη τῶν μεγάλων ἐθνικῶν ἀγώνων, μὲ πνεῦμα εὐπρεπείας καὶ τάξεως καὶ δικαιοσύνης πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Συζήτησις τοιαύτη δὲν θὰ γίνῃ. Καὶ τοῦτο, διότι ἡ τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως παρέχει ὅλας τὰς ἐνδείξεις, ὅτι εἰς ἐκεῖνον τείνει τὸν σκοπὸν καὶ τὸ τέρμα. Ἐνῷ λοιπὸν ἡ τακτικὴ, ἡ στρατηγικὴ τῆς Κυβερνήσεως εἶνε τοιαύτη, ἐξ ἄλλου οἱ πολιτικαὶ ἰδέαι, ἀφ' ὧν ἀφορμᾶται, αἱ πολιτικαὶ πεποιθήσεις, τὰς ὁποίας ἔχει, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἀρχὰς, τὰς κανονιζούσας κατὰ τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, τὰς σχέσεις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν Βουλὴν, ὁδηγοῦσιν εἰς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

Αἱ ἀρχαὶ τῆς Κυβερνήσεως εἶνε, ὡς ἐξεδηλώθησαν κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος, εἰδικώτατα δὲ κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας, εἶνε ἐντελῶς ξέναι πρὸς τὸ πολίτευμα· εἶνε ἀρχαὶ, αἱ ὁποῖαι ἀποστέργουσι τὴν τοιαύτην ἔρευναν, καὶ εἶνε ἀρχαὶ, αἵτινες θὰ τελεσφορήσωσι δυστυχῶς, ἐὰν παραμείνῃ ἀνεκτὴ ἡ τακτικὴ ἣν ἀκολουθεῖ ἡ Κυβέρνησις.

Εἶνε δύο δὲ οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων φαίνεται ὅτι θὰ ματαιωθῇ πᾶσα προσπάθεια τῆς Βουλῆς πρὸς ἔλεγχον τῶν πεπραγμένων. Εἶνε ἡ τακτικὴ, ἡ στρατηγικὴ, οὕτως εἰπεῖν, τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ἀναγομένη εἰς τὸν τρόπον, τὸν ὁποῖον καθιεροῖ διὰ τὰς κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις· καὶ εἶνε αἱ ἀρχαὶ, τὰς ὁποίας ἔχει ἡ Κυβέρνησις, ἀρχαὶ ἀντικοινοβουλευτικαὶ, ἀρχαὶ ἀπορροφήσεως τῶν δικαιωμάτων τῆς Βουλῆς.

Ἐπὶ ἑκατέρου τῶν λόγων τούτων πρέπει νὰ ἀσχοληθῶμεν, κύριοι, διότι ἀμφότεροι ἀφορῶσι τὴν τάξιν τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων, τὴν λειτουργίαν τῆς Βουλῆς, αὐτὴν τὴν λειτουργίαν τοῦ πολιτεύματος.

Αἱ ἰδέαι τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ περὶ κοσμιότητος τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων.

Χθὲς ἡ αἴθουσα αὕτη παρουσίασε θέαμα πρωτοφανές, δύναμαι νὰ εἰπω, εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ χρονικὰ τῶν ἄλλων κρατῶν, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἰδικοῦ μας. Ἐννοῶ τὴν σφοδρὰν ἔριδα μεταξὺ τοῦ κ. πρωπουργοῦ καὶ τοῦ τέως ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν.

Δὲν πρόκειται νὰ θίξω τὴν οὐσίαν τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ἄλλο τι

ἀξέως προσπεσὸν εἰς τὴν ἀντίληψιν ἐμοῦ, δὲν ἀμφιβάλλω δὲ καὶ τῆς Βουλῆς ὁλοκλήρου, καὶ ἔχον σχέσιν καὶ μὲ τὴν σημερινὴν συζήτησιν. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀνελθὼν τὸ βῆμα τοῦτο, ὡμίλησε περὶ πολιτικῆς εὐκοσμίας, ἐλέγχων τὸν τέως ὑπουργόν του, μὲ εὐπρέπειαν ἀληθῶς καὶ μὲ σεμνότητα καὶ ὕφος ἀληθοῦς ἱεροκήρυκος. Ἀλλ' ἐνῷ οὕτως ὡμίλησεν εὐπρεπῶς καὶ εὐκόσμως, ἐλέγχων τὴν ἀκοσμίαν, ἐξαίφνης ἀνεπήδησαν διάλογοι, μεταξὺ πρωθυπουργοῦ καὶ ὑπουργοῦ, ὑπομνήσαντες εἰς τὴν κατάπληκτον Βουλὴν τὴν παροιμώδη ἐκείνην περὶ εὐπρεπείας ἀντίληψιν παλαιστάτου μέλους τοῦ κοινοβουλίου τούτου, αὐτοκαλουμένου ἀβρόφρονος, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπέδιδεν εἰς συνάδελφόν του τὴν προσωνυμίαν τοῦ ὑπομονητικωτάτου τετραπόδου. Δὲν εἶχον παρέλθει ὀλίγα δευτερόλεπτα, ἀφ' ἧς ὡμίλει ὁ κ. πρωθυπουργὸς περὶ πολιτικῆς εὐκοσμίας, καὶ ἀνεπήδησαν ἐξαίφνης φράσεις καὶ λέξεις, εἰς τὰς ὁποίας ἤνθουν τὰ ἐπίθετα τοῦ «ψεύστου», τοῦ «συκοφάντου», τοῦ «μὴ ἔχοντος σὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὴν κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν εὐπρέπειαν». Καὶ ὁ κ. τέως ὑπουργὸς, ἀμυνόμενος ἀποδίδει εἰς τὸν κ. πρωθυπουργὸν τὰς φράσεις, τὸν τίτλον τοῦ ψεύστου, συνοδεύων ταύτας διὰ φωνῆς ἰσχυρᾶς καὶ ἐντόνου, καὶ τείνων τὴν χεῖρα, ἥτις, ἐὰν ἦτο μακροτέρα, θὰ ἔπληττεν ἴσως τὸν κ. πρωθυπουργόν.

Εἰς τοιοῦτον θέαμα παρέστη χθὲς κύριοι, τὸ Ἐθνικὸν Συνέδριον. Εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν καλεῖται ἡ Βουλὴ εἰς τὰς ἐργασίας της, μετὰ δύο σχεδὸν ἔτη, ἀφ' ἧς συνεκροτήθη, διὰ τῶν ἐκλογῶν τοῦ Μαρτίου 1911, καὶ πρόκειται νὰ ἐρευνηθῶσι τὰ ὕψιστα τῶν θεμάτων, παρουσιάζεται ὁ κ. πρυθυπουργὸς, ὄχι συζητῶν, ἀλλ' ὑβρίζων τὸν τέως ὑπουργὸν καὶ ἀνθυβριζόμενος παρ' αὐτοῦ. Δὲν ἐνδιαφέρει βεβαίως τὴν Βουλὴν, τὸ ζήτημα, τὸ ἀφορῶν τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον, αἱ σχέσεις τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἕτερον· ἐνδιαφέρει ὅμως τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων ἀμφοτέρων πρὸς τὴν Βουλήν. Καὶ δὲν δύναμαι ἢ νὰ χαρακτηρίσω ὡς ἀνευλάβειαν τὴν τακτικὴν ταύτην, ὡς ἄρνησιν τῆς κοινοβουλευτικῆς τάξεως, ὡς τακτικὴν, ἡ ὁποία ἐὰν ἐπικρατήσῃ, θὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν τῆς Βουλῆς, ἀδύνατον τὴν προσήκουσαν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων της.

Καὶ δὲν θὰ ἠσχολούμην ἴσως σήμερον ἐπὶ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου, ἂν μὴ ἀπετέλει τοῦτο ἐκδήλωσιν τῆς κοινοβουλευτικῆς τάξεως, ὡς ἀντιλαμβάνεται αὐτὴν ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ἐκδήλωσιν συστηματικῆς μεθόδου, ἡ ὁποία ἐτέθη, φαίνεται, εἰς ἐφαρμογὴν, ἵνα παραλύσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν εὐπρέπειαν τῶν συζητήσεων καὶ καταστήσῃ ἀδύ-

νατον τὴν συζήτησιν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων.

Ἐγνώρισεν ἄλλοτε ἡ αἴθουσα αὐτὴ καὶ τὰ ἄλλα κοινοβούλια βουλευτὰς παρεκτρεπομένους· τοὺς ζωηροτέρους καὶ νεαρωτέρους ἴσως, ἰδίᾳ τοὺς ἀντιπολιτευομένους. Τοῦτο εἶνε πολλαχῶς εὐνόητον, καὶ ἐὰν δὲν εἶνε πάντοτε ἢ ποτὲ ἐπιδοκιμαστέον, εἶνε ὅμως κάπως εὐεξήγητον. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω, ἐὰν ὑπάρχῃ, κράτος κοινοβουλευτικὸν, οὗτινος ὁ ὑπεύθυνος ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐξετράπῃ εἰς φρασεολογίαν ὑβριστικὴν, εἰς τὴν τραχύτητα τοῦ ὕφους, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δὶς μέχρι τοῦδε παρουσιάσθη ὁ κ. πρωθυπουργὸς εἰς τὴν Βουλὴν, μόλις ἀριθμοῦσαν πέντε συνεδριάσεις.

Φαίνεται, ὅτι ἡ τακτικὴ αὕτη εἶνε συστηματικὴ, σκοποῦσα νὰ παραλύσῃ τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς, νὰ παραλύσῃ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν καθηκόντων της, νὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὸν ἔλεγχον τῆς Κυβερνήσεως, ὁσάκις δὲν εἶνε εὐχάριστος εἰς αὐτὴν, καὶ τὴν διαφώτισιν τῶν ὑπ' αὐτῆς πεπραγμένων.

Ἐνθυμεῖσθε, ὅτι κατὰ τὴν παρελθοῦσαν συνεδρίασιν διετύπωσα τὴν γνώμην μου ἐπὶ τῶν ζητημάτων, ἅτινα ἐγείρει ἡ ἐπὶ τῆς συνθήκης συζήτησις· καὶ καυχῶμαι ὅτι δικαιοῦμαι νὰ εἴπω, ὅτι, ὡς πάντοτε, ἀσκῶν ἐπὶ τῶν νεύρων μου τὴν ἀπόλυτον δεσποτείαν τῆς θελήσεώς μου, περιώρισα τὴν συζήτησιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς κοινοβουλευτικῆς τάξεως, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς αὐστηρᾶς κοινοβουλευτικῆς εὐπρεπείας. Ἀλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ἐνθυμούμενος ἑαυτὸν, καὶ λησμονῶν τὸ ἀξίωμά του, ἐνόμισε προσῆκον νὰ ἀπαντήσῃ μὲ ὕφος τραχὺ καὶ ἀδέσποτον. Καὶ οὐχὶ μόνον τοῦτο, ὡς εἶδον μετὰ ταῦτα εἰς τὴν ἐφημερίδα δημοσιευθὲν, διότι δὲν ἤκουσα τοῦτο ἀπὸ τῆς θέσεώς μου, μετεχειρίσθη καὶ φρᾶσιν, ἡ ὁποία ἐπιεικῶς θὰ ἠδύνατο νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀγοραία. Δὲν εὗρε τρόπον ἄλλον νὰ ἐκφράσῃ τὰς ἰδέας του ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ ἐνόμισεν, ὅτι ἠδύνατο νὰ φέρῃ τὰ ἀπορρίμματα κέντρου ξένου πρὸς τὴν αἴθουσαν ταύτην, ἵνα μεταχειρισθῇ ὡς πολεμικὴν ἐναντίον ἑνὸς βουλευτοῦ.

Δὲν ἐξετάζω, ἂν τοῦτο εἶνε ὑπαγόρευσις τῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων τὰς ὁποίας ἔχει· εἶνε ὅμως τακτικὴ, εἶνε μέθοδος, ἡ ὁποία ἐφαρμοζομένη ἀπὸ τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ Κράτους, ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς πλειοψηφίας, τὸν διευθύνοντα τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς, θὰ καταστήσῃ ταύτην στάδιον προσωπικῶν ἀντεγκλήσεων καὶ θὰ παραλύσῃ τὰ ἔργα αὐτῆς καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς Κυβερνήσεως.

⁂

Ἐὰν ἤδη, κύριοι, προτίθεμαι νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ δευ-

τέρου λόγου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἡ Κυβέρνησις δὲν θέλει καὶ δὲν θὰ θελήσῃ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ν' ἀντιμετωπίσῃ εὐρεῖαν πολιτικὴν συζήτησιν, ἐὰν λέγω, προτίθεμαι νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν ἔρευναν ταύτην, ἵνα ἀποδείξω, ὅτι ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀγνοεῖ τὸ πολίτευμα, ἢ ἐν συνειδήσει παραβιάζει τοῦτο, τίς ἐξ ὑμῶν θὰ μὲ ἀδικήσῃ, ἐὰν σύρω ἐκ τοῦ ὠτὸς τὸν κ. πρωθυπουργὸν δανειζόμενος πρὸς στιγμὴν τὴν φρᾶσιν του, διὰ νὰ διδάξω αὐτὸν, ὅτι δύναταί τις νὰ συζητῇ εὐπρεπῶς καὶ χωρὶς νὰ ὑβρίζῃ, ὅταν κατέχῃ τὰ ζητήματα, καὶ ὅταν τὴν ἄγνοιαν αὐτοῦ δὲν θέλει νὰ συγκαλύψῃ διὰ τῶν ὕβρεων;

Ἡ πολιτικὴ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ ἀπέναντι τῆς Βουλῆς.

Τὸ ζήτημα τῆς ἐμφανίσεως τοῦ πρωθυπουργοῦ ἐν τῇ Βουλῇ καὶ τῆς στάσεως, τὴν ὁποίαν τηρεῖ ἀπέναντι αὐτῆς, εἶνε ζήτημα θεμελιῶδες καὶ ριζικὸν, καὶ πρέπει νὰ ἐφελκύσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς. Παρακολουθῶ τοῦτο μετ' ἐπιστασίας πολλῆς, παρατηρῶ δὲ κατὰ τὴν τελευταίαν ταύτην περίοδον παρ' αὐτῷ ἐκδηλώσεις καὶ τάσεις ἀνευλαβείας πρὸς τὸ Σῶμα, ἀνευλαβείας πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς Βουλῆς, τάσεις δὲ οὐχὶ μεμονωμένας, τάσεις συστηματικὰς καὶ διὰ τοῦτο καθιστῶ ταύτας ἀντικείμενα πολιτικῆς συζητήσεως. Αἱ τάσεις αὗται παρετηρήθησαν ἀπὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος, καὶ μέχρι τῆς ἑσπέρας ταύτης εἴχομεν ἐνιαίαν τὴν ἐμφάνισιν αὐτῶν, συστηματικὴν τὴν ἐκδήλωσιν, ὁμοίαν τὴν μορφήν.

Διὰ παντὸς τρόπου ἡ Κυβέρνησις ζητεῖ νὰ περιορίσῃ καὶ ἀπορροφήσῃ τὰ δικαιώματα τῆς Βουλῆς, δὲν δείκνυται εὐλαβὴς πρὸς αὐτὴν, ἐνῷ εἶνε τὸ σῶμα ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπορρέει καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξαρτᾶται.

Παρακολουθήσατε, κύριοι, τὴν τακτικὴν αὐτῆς ἀπέναντι τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πολέμων καὶ μετὰ τοῦτον, τὴν τακτικὴν αὐτῆς μετὰ τὴν εἰρήνην, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν τακτικὴν τῆς Βουλῆς, ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου καὶ μετὰ τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης.

Ἐνεφανίσθη, ἐνθυμεῖσθε, ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ ἀνήγγειλε τὴν ἐπιστράτευσιν καὶ τὸν ἐπικείμενον ἐθνικὸν ἀγῶνα. Ἡ Βουλὴ, ὡς ἦτο ἐπόμενον, παρουσίασεν ἑνότητα ἀντιλήψεως καὶ ἑνότητα κατευθύνσεως. Τοῦτο βεβαίως ἦτο ἐνδεδειγμένον ἐκ τῶν περιστάσεων, καίτοι δὲν θὰ ἦτο ἐκτὸς τῶν καθηκόντων αὐτῆς, ἐὰν ὑπεδείκνυεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι εἶχεν ἀνάγκην νὰ προβῇ εἰς ἐξηγήσεις τινὰς κάπως

εὐρυτέρας, ἐφ' ὅσον δὲν παρεβλάπτοντο τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἀλλ' ἡ Βουλὴ ἐκείνη ἐσιώπησεν.

Ἐκαλεῖτο νὰ φέρῃ ψῆφον, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀπεδύετο ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς τὸν ὕπατον τῶν ἀγώνων. Ἡ Βουλὴ ἐσιώπησεν, ἐχειροκρότησεν, ἐψήφισε. Κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος ἔτυχον περιστάσεις καὶ ἐνεφανίσθη καὶ πάλιν ἡ Κυβέρνησις ἐνώπιον αὐτῆς, εἴτε διὰ νὰ ἀναγγείλῃ νίκας, εἴτε διὰ νὰ λάβῃ νομοθετήματα, τὰ ὁποῖα ἐνόμιζεν αὐτὴ ὡς ἐπείγοντα. Ἡ αὐτὴ ἐξηκολούθησε τακτική. Ἡ Βουλὴ ἔωθεν, χειροκροτοῦσα, ψηφίζουσα, ψηφίζουσα πρὶν ν' ἀκούσῃ τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ παραδίδουσα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ πάντα, ἄνευ ἐξετάσεως, ἄνευ ἐλέγχου, ἄνευ συζητήσεως.

Καὶ ἡ Βουλὴ ἔπραττε τοῦτο, ἐν πλήρει συναισθήσει τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς. Ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ἐγνώριζεν, ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα πᾶσαν πληροφορίαν νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως· νὰ ζητήσῃ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὴν τὰ μέσα, ὅπως ἐν γνώσει φέρῃ ψῆφον ἐπὶ ζητημάτων, ἀφορώντων τὰ ὕψιστα συμφέροντα τῆς χώρας. Ἀλλ' ἐγνώριζεν ἐπίσης, ὅτι, ἐνῷ εἶχε δικαίωμα ὑπὸ τοῦ πολιτεύματος, τοῦ γεγραμμένου, εἶχεν ὑποχρέωσιν ὑπὸ τῶν ἀγράφων αὐτῆς κανόνων ὑπαγορευομένην, νὰ μὴ θίξῃ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐνδεχόμενον ἦτο νὰ δυσχεράνωσι τὴν ἐθνικὴν ὑπόθεσιν. Καὶ ἐνῷ ἡ Βουλὴ ἐσιώπα, καὶ ὅταν ἀκόμη εἶχε λόγους νὰ πιστεύῃ, ὅτι πολλὰ μέτρα ἐφέροντο εἰς ἐπιψήφισιν, ἄνευ συζητήσεως, χωρὶς νὰ ἔχωσι σχέσιν πρὸς τὸν διεξαγόμενον ἀγῶνα, καὶ χωρὶς νὰ εἶνε ἐπείγοντα, ἡ τακτικὴ αὐτὴ ἐξηκολούθησε καθ' ὅλον τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι ἡ Κυβέρνησις παρεξήγησε τὴν τακτικὴν ταύτην. Δὲν γνωρίζω ποῦ ἀπέδωκεν αὐτὴν· ἀλλὰ δυσεξήγητος μοῦ φαίνεται ἡ ἀπέναντι τῆς Βουλῆς, οὕτω φερομένης, τοιαύτην τακτικὴν ἀκολουθούσης, ἡ τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως.

Εἶπον καὶ τότε, ὅτι εἶνε ἐξαιρετικαὶ περιστάσεις, καθ' ἃς ἡ ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία ὡς πολιτικὸν σῶμα σχεδὸν δὲν λειτουργεῖ, ἀλλὰ μεταβιβάζει, ἐκχωρεῖ ἑκουσίως τὰ δικαιώματα αὐτῆς πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἥτις συγκεντροῖ τὴν πᾶσαν δύναμιν.

Ἀλλ' ἐξ ἄλλου, τίνες εἶνε αἱ ὑποχρεώσεις, αἵτινες ἀντιθέτως ἐπιβάλλονται εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν; Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει βεβαίως ἐκ τοῦ πολιτεύματος τὸ δικαίωμα, αὐτὴ μόνη, καὶ ὑπὸ ἰδίαν εὐθύνην νὰ ἐνεργήσῃ. Οὐδεὶς φιλονικεῖ, ὅτι ὁ τρόπος τῆς διεξαγωγῆς καὶ τῆς διπλωματικῆς διαχειρίσεως ἀνῆκεν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Ἀλλ' εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς αὐτὰς περιστάσεις, καθ' ἃς τοιαῦται παρέχονται ἐκχωρήσεις ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν ἰδίων αὐτῆς δικαιωμάτων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὑπαγορευόμεναι ἐξ ἀγράφων νόμων, χάριν τῶν συμφερόντων τῆς χώρας, εἰς περιστάσεις τοιαύτας, δυνάμει τῶν αὐτῶν νόμων προέρχονται ἀνάλογοι ἐκχωρήσεις ἀπὸ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, τῶν ἰδίων αὐτῆς δικαιωμάτων.

Δὲν θὰ ἐπανηρχόμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ τὴν ἐσπέραν ταύτην, ἐὰν δὲν μοὶ ἐδίδετο ἐκ τῶν κατὰ τὴν χθὲς ἑσπέραν λαβόντων χώραν ἀφορμὴ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Εἶχον ἤδη ἀναπτύξῃ τὰς ἰδέας μου ταύτας ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν, καὶ εἶχον εἰπῇ, ὅτι οὐχὶ ἐκ γεγραμμένων νόμων, οὐχὶ ἐξ ὑποχρεώσεων συνταγματικῶν, ἀλλ' ἐξ ὑποχρεώσεων κοινοβουλευτικῆς ἠθικοτυπίας, εἶχεν ὑποχρέωσιν ἡ Κυβέρνησις νὰ μεριμνήσῃ κατὰ πάντα τρόπον νὰ ἐπικοινωνήσῃ μετὰ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας.

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς παρῆλθεν ἐπὶ τὸ βῆμα τοῦτο, καὶ μὲ τὸ μετριόφρον ὕφος διδασκάλου πολιτικῶν ἐπιστημῶν, εἶπεν, ὅτι οὗτος δὲν ἐννοεῖ νὰ νοθεύσῃ τὸ πολίτευμα, τὸ ὁποῖον τὰ ἔργα ταῦτα ἀνατίθησιν εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, λησμονῶν, ὅτι διὰ τὰς περιστάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων προτείνεται μέτρον τοιοῦτον, ἀπέβη κοινοβουλευτικὸν ἔθιμον, λησμονῶν, ὅτι ἐφαρμόζεται ἐν Ἀγγλίᾳ, λησμονῶν, ὅτι ἐφαρμόζεται ὁμοίως ἐν Γαλλίᾳ, λησμονῶν, ὅτι ἐφηρμόσθη ἐν Σερβίᾳ ἐσχάτως, διὰ νὰ παραλείπω ἄλλα. Ἀλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς δὲν περιωρίσθη νὰ θεωρήσῃ τοῦτο, ὡς μειοῦν τὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, τὰ ὁποῖα τοσοῦτον ζηλοτύπως περιφρουρεῖ. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐνόμισεν, ὅτι ἡ ἀριστίνδην ἐκλογή, ἡ ἀριστίνδην σύμπραξις, ἡ ἀριστίνδην συμμετοχὴ ἦτο κάτι τι προσθέτως ἀντικείμενον εἰς τὸ πολίτευμα, κάτι δημιουργοῦν γερουσίαν· καὶ ἀδικῶν ὁ κ. πρωθυπουργὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς Βουλῆς ὁλοκλήρου καὶ τῶν βουλευτῶν, καὶ θάλπων δῆθεν τὴν φιλοτιμίαν αὐτῶν, εἶπεν, ὅτι οὐδέποτε θὰ στέρξῃ νὰ κάμῃ κάτι τι δι' ὀλίγους, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἐγίνετο δι' ὅλους. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐλησμόνησε καὶ πάλιν, ὅτι κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ πολιτεύματος ἡμῶν,, ἡ διαχείρισις τῶν δημοσίων ὑποθέσεων γίνεται ἀριστίνδην. Ἀριστίνδην συγκροτεῖται ἡ Βουλή, τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ἀριστέων κατὰ τεκμήριον ἐκλέγοντος τοὺς ἀντιπροσώπους του· ἀριστίνδην ἐκ τῆς Βουλῆς συγκροτεῖται ἡ Κυβέρνησις, τῶν ἀριστέων, κατὰ τεκμήριον μετεχόντων εἰς αὐτήν. Ἀριστίνδην γίνεται

ἐκ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ὁ πρόεδρος, τοῦ ἀρίστου, κατὰ τεκμήριον, τὸ ὁποῖον εὔχομαι, οὐδέποτε νὰ διαψευσθῇ, λαμβανομένου ὡς τοιούτου.

Ἀλλ' ἐνῷ τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ κ. πρωθυπουργός, προχθὲς, φαίνεται, ὅτι δὲν θὰ τὸ ἐπίστευε. Διότι χθὲς ἐξαίφνης ἐνῷ ἐγεννήθη ζήτημα παροχωρήσεως ἐγγράφων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις ἐθεώρει περιέχοντα καὶ σημεῖα τινὰ, σχετιζόμενα πρὸς ἐκκρεμῆ ζητήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἠδύναντο νὰ παραδοθῶσιν εἰς δημοσιότητα; ἐνῷ λέγω, τοιοῦτον ζήτημα ἐγεννήθη, ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀπαντῶν εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς δεξιᾶς καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἀριστερᾶς, εἶπεν, ὅτι εἶμαι πρόθυμος νὰ τὰ δώσω εἰς ὑμᾶς νὰ τὰ ἰδετε, τοὺς πρώην διαχειρισαμένους τὰ κοινὰ τοῦ Κράτους, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὰ καταθέσω εἰς τὴν Βουλὴν, νὰ τὰ δώσω εἰς τοὺς βουλευτάς.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὄχι, δὲν δύναμαι νὰ τὰ καταθέσω εἰς τὴν Βουλήν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ σᾶς εἴπω ἀμέσως, καὶ θὰ ἰδητε, ὅτι πάλιν θὰ μετανοήσητε.

Ὁ εἷς τῶν κ. ἀρχηγῶν εἶπεν, ὅτι ἀριστίνδην δὲ ζητεῖ τὰ ἔγγραφα, ὁ ἕτερος παρετήρησεν, ὅτι δὲν ζητεῖ ἰδιαιτέρας συγκαταβάσεις, ἀλλ' ἂν εἶνε δυνατὸν, πρέπει νὰ γίνῃ κατάθεσις. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς εἶπε τότε, ὅτι βεβαίως διὰ δύο, οἱ ὁποῖοι διεχειρίσθησαν τὰ κοινὰ, βεβαίως δύναμαι νὰ τὸ κάμω, ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ τὸ κάμω γενικῶς. Δὲν ἐπρόκειτο περὶ καταθέσεως, ἐπρόκειτο ἂν τὸ μέτρον τὸ ὁποῖον θὰ ἐτηρεῖτο διὰ τοὺς δύο, θὰ ἦτο προσῆκον νὰ ἐπεκταθῇ καὶ διὰ τοὺς ἄλλους. Τὸ περίεργον εἶνε τοῦτο· ἐπεχείρησεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς νὰ συγκαταβῇ εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ἀρχῆς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἔθιξα, ὑποδείξας τὴν ἀριστίνδην διάσκεψιν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσεν, ἢ μᾶλλον κατώρθωσε τὸ ἀντίθετον. Διότι, ἐνῷ εἰς ἐκείνην τὴν περίστασιν ἡ ἀριστίνδην διοίκησις τῶν δημοσίων ὑποθέσεων, ἀπήτει ἀριστίνδην τὴν ἐκλογὴν, πρὸς σύσκεψιν ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων. Τουναντίον εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, περὶ τῆς ὁποίας χθὲς ἐπρόκειτο, ἡ ἀλήθεια εὑρίσκετο εἰς τὴν ἀντίθετον πλευράν. Διότι δὲν ἐπρόκειτο χθὲς περὶ συσκέψεως διὰ τὴν διοίκησιν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων. Ἐπρόκειτο ἁπλούστατα, νὰ μὴ γίνωσι γνωστὰ μυστικὰ τοῦ Κράτους, τὰ ὁποῖα περιέχονται εἰς τὰ ἔγγραφα. Ἀλλ' ἐδῶ δὲν ἔχει θέσιν τὸ ἀριστίνδην, δὲν ἔχουσι καμμίαν θέσιν αἱ προτιμήσεις. Ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ στοιχειώδης ἀντίληψις

νὰ μὴ διαπιστωθῶσι τὰ μυστικὰ τοῦ Κράτους, ὑπάρχει ἐξ ἴσου εἰς ὅλους τοὺς βουλευτάς.

Ἀγνοῶ, ἂν ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐμμένει εἰς αὐτὰς τὰς θεωρίας του. Παρετήρησα μόνον σήμερον εἰς τὸν λόγον του, τὸν δημοσιευθέντα εἰς τὰς ἐφημερίδας ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς Βουλῆς ὅτι ὅλα αὐτὰ ἔχουσιν ἀφαιρεθῇ· τίποτε δὲν ἐδημοσιεύθη, οὔτε περὶ ἀριστίνδην, οὔτε περὶ συγκαταβάσεως, οὔτε περὶ τῶν πρώην ὡς πρωθυπουργῶν τῶν διαχειρισαμένων τὰ κοινά.

Οὕτω, κύριοι, ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ μέρους τῆς Βουλῆς, καὶ ἐξ ἄλλου ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ἐνησκήθησαν τὰ ἑκατέρωθεν δικαιώματα, διαρκοῦντος τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος.

Ἡ Βουλὴ εἶχε παύσει νὰ λειτουργῇ, εἴτε συνεδρίαζεν, εἴτε μή. Ἡ Κυβέρνησις εἶχεν ἀπορροφήσει τὰ πάντα καὶ ἕκαστος ὑπέκυπτεν ἀναμένων τὸ πέρας τῆς καταστάσεως, ὅπως Βουλὴ καὶ Κυβέρνησις ἀσκήσωσιν ἑκατέρα τὰ ἴδια αὐτῆς δικαιώματα. Τί ὅμως ἐγένετο μετὰ τὴν εἰρήνην; Ὁ κ. πρωθυπουργὸς εἶχε κεκτημένην ταχύτητα, καὶ ἐνόμισεν, ὅτι οὐδαμῶς μετεβλήθη ἡ θέσις αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς Βουλῆς. Καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ὑπέβαλε πρὸς ἐπικύρωσιν τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης, καὶ ἡ ὅλη τακτικὴ τὴν ὁποίαν ἐφεξῆς ἐτήρησε καὶ τηρεῖ, ἔτεινεν εἰς κατάδηλον ἀνευλάβειαν πρὸς τὰ δικαιώματα τῆς Βουλῆς. Ὑπεβάλλετο ἡ συνθήκη καὶ ὅπως παρετηρήθη ἤδη ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, δὲν ἐδίδοντο διασαφήσεις. Διότι θὰ ἦτο ἀστειότης νὰ νομίσῃ τις, ὅτι ἡ μεταφορὰ περιλήψεως τῶν ἄρθρων τῆς συνθήκης ὑπὸ μορφὴν αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, αὐταὶ εἶνε αἱ διασαφήσεις, τὰς ὁποίας ἀπαιτεῖ τὸ Σύνταγμα.

Διὰ νὰ νομίσῃ ἡ πολιτειακὴ ἐξουσία, ἡ συντακτικὴ ἐξουσία, ὅτι πρέπει νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ὑποβολὴν διασαφήσεων εἰς τὴν Βουλὴν, σημαίνει, ὅτι δὲν ἐπρόκειτο νὰ παίξῃ. Καὶ τί σημαίνει ὁ ὅρος τῆς ὑποβολῆς διασαφήσεων δεικνύει καθ' ἑκάστην ἡ πρακτικὴ τῶν κοινοβουλευτικῶν Κρατῶν, ὅπου συνυποβάλλονται καὶ βίβλοι τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, ὅπως προβῇ ἡ συζήτησις. Παρατηρῶ τοῦτο, διὰ νὰ ἀποδείξω, καὶ δι' αὐτοῦ ἀκόμη, τὴν τακτικὴν, ἡ ὁποία τηρεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, τὴν τακτικὴν τῆς ἐλλείψεως εὐλαβείας πρὸς τὸ Σῶμα.

Καὶ ἐνῷ πάντες εἴμεθα σύμφωνοι νὰ ψηφίσωμεν ἄνευ ἀντιρρήσεων τὴν συνθήκην, ἀφοῦ ἡ ὑπάρχουσα ἀκόμη ἐκκρεμότης εἰς τινα τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, δὲν ἐπιτρέπει τὴν κατάθεσιν ὅλων τῶν διπλωματικῶν ἐγγράφων, καὶ νὰ ἀναβάλωμεν τὴν ἐξέτασιν τῶν πεπραγμένων,

ὅταν λυθῶσι τὰ ζητήματα, ὁ κ. πρωθυπουργὸς οὐδὲ τοῦτο θέλει. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς θέλει συζήτησιν μόνον, διὰ νὰ φανῇ, ὅτι ἐγένετο τοιαύτη. Θέλει νὰ φανῇ ὅτι ἐλέγχομεν τὰ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως πεπραγμένα, χωρὶς νὰ ἐλεγχθῶσι, χωρὶς νὰ μελετηθῶσιν. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς συνεχίζει καὶ τώρα τὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν ἐτήρει κατὰ τὸν πόλεμον. Πλήρης ἀνυπαρξία, πλήρης ἀχρηστία τῆς Βουλῆς.

Ἡ πολιτικὴ τῶν ἀκροατηρίων

Ἐκ τῆς ἐπὶ ἓν καὶ πλέον ἔτος ἀπολύτου σιωπῆς αὐτῆς, ἤντλησεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς τὰ ἐφόδια τὰ ψυχικὰ, νὰ φέρεται πρὸς τὴν Βουλὴν, ὡς πρὸς Σῶμα ἀνύπαρκτον προωρισμένον νὰ σιωπᾷ καὶ νὰ χειροκροτῇ. Νὰ προσέχῃ περισσότερον εἰς τὰ ἀκροατήρια, παρὰ εἰς τὴν Βουλήν. Καὶ ἡ τακτική του αὕτη ἔσχε καὶ ἄλλας ἐκδηλώσεις, σπουδαίας καὶ ἐπικινδύνους διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων.

***

Ὑπῆρξεν ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν συνετάραττε βαθύτατα ἡ διάδοσις ἡ κυκλοφορήσασα, ὅτι κατὰ τὴν συνθήκην, μεταξὺ τῶν συμμάχων δὲν εἶχε ληφθῇ οὐδεμία πρόνοια ὡς πρὸς τὴν διανομήν. Εἶχον γίνει αἱ προστριβαὶ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ εἶχε φθάσει εἰς τὸ κατακόρυφον ἡ ἐθνικὴ ἀγωνία, ἐκ τῆς τοιαύτης διαδόσεως. Ἤκουσε τοῦτο ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ἐσκέφθη ὅτι δὲν συμφέρει νὰ παρατείνεται ἡ δυσφορία αὕτη εἰς βάρος του, καὶ νὰ ἀφεθῇ ἡ ἐκκαθάρισις αὐτῆς εἰς ἁρμοδίαν ἐποχήν. Καὶ ἐξαίφνης, οὐδεμιᾶς ὑπαρχούσης ἀνάγκης, ἐπιστρέφων διὰ Θεσσαλονίκης, σπεύδει νὰ δηλώσῃ μὲ δύναμιν χιλίων θριαμβευτῶν, ὅτι οὐδεμίαν συνεννόησιν ἔχει μετὰ τῶν συμμάχων, ὅτι οὐδὲν ἐλέχθη, οὐδὲ συνεφωνήθη, περὶ διανομῆς μεταξὺ αὐτῶν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἀφέθησαν εἰς τὴν τύχην.

Ἔπρεπεν ἐγκαίρως νὰ ἐξοικειωθῇ ἡ δημοσία γνώμη πρὸς αὐτὰ, καὶ ἔπρεπε νὰ ἐξοικειωθῇ ἡ δημοσία γνώμη εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συζητηθῶσιν, ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ Βουλὴ ἐσιώπα, ὁ τύπος ἐσιώπα, ὅλοι ἐσιώπων, διότι ὁ στρατιωτικὸς νόμος εἶχεν ἀπαγορεύσει καὶ αὐτὰς τὰς προφορικὰς συνομιλίας εἰς τὰ δημόσια μέρη.

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς καὶ στρατηγικὴν δεξιότητα ἐν τῷ πολιτικῷ ἀγῶνι ἔχων ἔξοχον, καὶ γινώσκων τὴν ψυχολογίαν τοῦ πλήθους,—εἶνε σημεῖα εἰς τὰ ὁποῖα ἐνεβάθυνε καὶ εἰς τὰ ὁποῖα συνεκέντρωσε τὰ 9 1)2 δέκατα τῶν μελετῶν του—ἐσκέφθη, ὅτι καὶ αἱ μεγαλείτεραι συμφοραὶ ἀποτρίβονται διὰ τοῦ χρόνου, καὶ ὅτι συνεπῶς συμφέρον ἦτο

νὰ μὴ ἀφίνῃ νὰ συσσωρεύωνται. Καλὸν εἶνε νὰ ἐξοφλεῖται ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης, καὶ νὰ ἐξοικειωθῇ ἡ δημοσία γνώμη πρὸς ὅλας, εἰ δυνατὸν, καθ' χρόνον δὲν θὰ ὑπάρχῃ τις ὁ ὁμιλήσων.

***

Εἰς αὐτὸν τὸν σκοπὸν, εἰς τὴν αὐτὴν τακτικὴν, εἰς τὴν αὐτὴν στρατηγικὴν, εἰς τὴν αὐτὴν ψυχολογικὴν ἐκστρατείαν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ὀφείλεται καὶ ἡ δήλωσις ἐκείνη, τὴν ὁποίαν οὐδενὸς προκαλοῦντος, ἔκαμεν εἰς τὴν Βουλὴν, προκειμένου περὶ Θράκης· καὶ εἶπεν, ὅτι ὀφείλει εἰς τὸν ἑλληνικὸν λαὸν νὰ δηλώσῃ, ὅτι δὲν εἶχεν ἐπ' αὐτῆς! ἀξίωσιν, προσέθετεν ἀκόμη, ὅτι δὲν θὰ τὴν ἐλάμβανε καὶ ἂν τῷ παρεχωρεῖτο, διότι εἶνε ἐπιζημία διὰ τὸ Ἔθνος, δι' ἔλλειψιν σπονδυλικῆς στήλης ! Ὁ κ. πρωθυπουργὸς δὲν ἐσκέφθη τίνα βλάβην ἐπροξένει εἰς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἔπρεπεν ὁπωσδήποτε, νὰ ἐξοφλήσῃ ἐγκαίρως τὸν λογαριασμὸν αὐτὸν μὲ τὴν δημοσίαν γνώμην, καὶ νὰ παραστήσῃ μάλιστα τὴν παραίτησιν ταύτην ὡς μεγαλοφυᾶ πολιτικήν.

Ἡ Βουλὴ ἔμεινε κατάπληκτος, ἀλλὰ τὰ ἐθνικὰ ζητήματα ἦσαν ἐκκρεμῆ. Τίς ἦτο ἐκεῖνος, ὅστις θὰ εἶχε τὸν ἡρωϊσμὸν νὰ προβῇ εἰς συζητήσεις ἀκαίρους; Καὶ ὁ τύπος, διὰ τὴν ἐκκρεμότητα τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου, ἐσιώπησεν. Αἱ εἰς τὰ διάφορα κέντρα συζητήσεις περιεστέλλοντο ὑπὸ κατασκόπων, καὶ ἡ δήλωσις τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ μόλις δὲν ἐχαρακτηρίσθη ὡς ἐθνικὸς θρίαμβος.

Καὶ ἐξακολουθεῖ αὐτὴ ἡ τακτικὴ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Χθὲς ἀκόμη ἐδήλωσεν εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι θὰ ἐκκενώσῃ τὰς νήσους, ἂν αἱ Δυνάμεις ἀποφασίσωσι τοῦτο. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀνέλαβε καὶ ἀπέναντι τῆς Τουρκίας τὴν ὑποχρέωσιν αὐτήν. Χθὲς ἐπίσης ὁ κ. πρωθυπουργὸς, τὴν αὐτὴν ἀκολουθῶν στρατηγικὴν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης, ἐδήλωσεν εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι παρητήθη τῆς Ἠπείρου, ἀπὸ τοῦ Στύλου μέχρι τῆς Κορυτσᾶς. Καὶ προέβη εἰς τὰς δηλώσεις ταύτας ὁ κ. πρωθυπουργὸς, διότι ἔλαβεν ὑπ' ὄψει του, ὅτι ἀκόμη εἶνε ἐκκρεμῆ ταῦτα, ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ βουλευτὴς νὰ προκαλέσῃ συζήτησιν ἐπ' αὐτῶν, καὶ ὅτι διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ σιωπήσῃ καὶ ὁ τύπος. Ἂς ἐξοικειωθῇ λοιπὸν, ἐσκέφθη ὁ κ. πρωθυπουργὸς, καὶ μὲ τοῦτο ἡ δημοσία γνώμη, διὰ νὰ εἶνε ἑτοίμη νὰ δεχθῇ ὀλιγώτερον ἐπωδύνως παρομοίαν συμφοράν.

Εἶνε τακτικὴ λοιπὸν αὐτὴ, δὲν εἶνε μεμονωμένη ἐνέργεια· εἶνε σύ-

ὅτημα, σκοποῦν τὴν παρασκευὴν τῆς δημοσίας γνώμης εἰς χρόνον, καθ' ὃν ἀποκλείεται ὁ ἔλεγχος· ἀδιάφορον ἂν ἡ τακτικὴ αὕτη βλάπτῃ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα καὶ ἐξευτελίζει τὴν σιωπῶσαν Βουλήν.

Εἶνε σύστημα κατατομῆς τῶν πεπραγμένων, κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων· σύστημα σκοποῦν νὰ ἀποτρίψῃ μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον τὰ σφάλματα καὶ τὰς ἀπωλείας, νὰ καταστήσῃ ἀναρὰν πλέον μετὰ πάροδον χρόνου πολλοῦ καὶ αὐτὴν τὴν συζήτησιν.

⁂

Ἐκ τῆς αὐτῆς τακτικῆς τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ἐξηγεῖται καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν προσπαθεῖ νὰ κανονίσῃ τὴν διεξαγωγὴν τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῆς συνθήκης.

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἔχει ἀνάγκην μιᾶς συζητήσεως, ἡ ὁποία ὅμως νὰ ὀνομάζεται οὕτω, χωρὶς καὶ νὰ εἶνε συζήτησις. Ἑνὸς ἐλέγχου, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν εἶνε ἔλεγχος. Τοῦτο τοῦ χρησιμεύει. Ὁ ἑλληνικὸς λαὸς νὰ πιστεύῃ, ὅτι ἡ συνθήκη τῆς εἰρήνης συνεζητήθη εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι παλαιοὶ καὶ νέοι ὡμίλησαν, ὅτι τίποτε δὲν ἀπεδείχθη εἰς βάρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἡ συνθήκη ἐπεκυρώθη μὲ χειροκροτήματα. Διὰ τοῦτο ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀποκρούει τὴν πρότασιν, ὅπως ἡ συνθήκη ψηφισθῇ ἄνευ συζητήσεως, μὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀποφεύγει τὴν ἀληθῆ καὶ πλήρη συζήτησιν.

Εἴπομεν καὶ ἐπαναλαμβάνομεν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι εὑρίσκεται ἐνώπιον διλήμματος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ.

Εἶνε τώρα δυνατὴ ἡ προσήκουσα, κατὰ τὴν κρίσιν της, συζήτησις τῶν ἐθνικῶν πραγμάτων ἐν ὅλῃ αὐτῶν τῇ ἀρτιότητι καὶ τῇ ἐπιβολῇ ἢ δὲν εἶνε;

Ἐὰν δὲν εἶνε, καὶ εἰσάγεται, καθ' ὃν τρόπον εἰσάγεται ἡ συνθήκη πρὸς ἐπικύρωσιν, οὐδὲν πρέπει νὰ λεχθῇ καὶ νὰ ἐπιψηφισθῇ· νὰ ἀποφύγωμεν δὲ ματαίας συζητήσεις τώρα, ἀναβάλλοντες τὴν πολιτικὴν συζήτησιν, μετὰ τὴν λύσιν τῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων.

Ἐὰν ἀντιθέτως κρίνῃ τὴν συζήτησιν τώρα ἀβλαβῆ ἐθνικῶς, τότε πρέπει νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν Βουλὴν μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα θὰ καταστήσωσιν εἰς αὐτὴν δυνατὴν τὴν ἔρευναν τὴν προσήκουσαν. Καταθέσατε ὅλα τὰ ἔγγραφα, ἀφοῦ νομίζετε, ὅτι δὲν βλάπτονται τοῦ Ἔθνους τὰ συμφέροντα, τυπώσατε ταῦτα καὶ διανείματε εἰς τοὺς βουλευτάς, καὶ μετὰ ταῦτα προκαλέσατε συζήτησιν, ὅπως κανονισθῇ ἡ πολιτικὴ ὑμῶν εὐθύνη. Καὶ ἂν, ὅπερ εὔχομαι, ἀποδειχθῇ ὅτι σὺν Θεῷ ἔσφαλεν ἡ Κυβέρνησις, ἡ συζήτησις δὲν εἶνε ἄχρηστος. Τουναντίον θὰ

ἀποβῇ τότε χρησιμωτέρα διὰ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Διότι, ὅταν ἀποδειχθῇ, ὅτι αἱ ἀπώλειαι καὶ αἱ μειώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέστη ὁ Ἑλληνισμός, δὲν προέρχονται ἐκ κυβερνητικῶν σφαλμάτων, ἀλλ' ἐκ περιστάσεων καὶ συνθηκῶν γενικωτέρων, ξένων δὲ πρὸς τὰς ἐνεργείας καὶ τὰς εὐθύνας τῆς Κυβερνήσεως, τότε θὰ ἐγερθῶσιν εἰς τὴν Βουλὴν ζητήματα ἐθνικὰ καὶ πολιτικά, ἡ προσήκουσα μελέτη τῶν ὁποίων θὰ διανοίξῃ τὰς ὁδοὺς τῆς μελλούσης πολιτικῆς, ἰδίᾳ τῆς ἐξωτερικῆς τοῦ Κράτους.

⁂

Τοιαύτας γνώμας ὑπέβαλον καὶ κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, ὑποστηρίξας ὅτι ἄνευ τινος ἐρεύνης ἔπρεπε νὰ ψηφισθῇ ἡ συνθήκη, νὰ ἀναβληθῇ δὲ ἡ πολιτικὴ συζήτησις ἐπὶ τῶν πεπραγμένων, ὅταν περατωθῶσι καὶ τὰ ἐκρεμῆ ζητήματα, καὶ κατασταθῇ δυνατὴ ἡ κατάθεσις ὅλων τῶν ἐγγράφων.

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ὅμως, εἰς τὸ δίλημμα αὐτὸ εὑρεθείς, ἐξηκολούθησε τὴν τακτικήν του. Οὔτε συζήτησιν, οὔτε μὴ συζήτησιν θέλει. Θέλει μέσην, νόθον κατάστασιν. Καὶ ὅπως τὴν δικαιολογήσῃ μοὶ λέγει. Δὲν νομίζει ὁ κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀρκαδίας, ὅτι καὶ ἄνευ πολιτικῆς συζητήσεως, καὶ ἄνευ ψήφου τῆς Βουλῆς, κρινούσης τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, δὲν νομίζει ὁ κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀρκαδίας, ὅτι ἐπιβάλλεται ἡ συζήτησις, ἵνα διαφωτισθῇ ὁ λαός, ἐὰν μετὰ δύο πολέμους νικηφόρους, ὑπῆρξαν τὰ πολιτικὰ ἀποτελέσματα ἐλάσσονα τῶν προσδοκωμένων;

Δὲν νομίζει ὁ κ. βουλευτὴς ἐξ Ἀρκαδίας, ἐξακολουθεῖ ἐρωτῶν ὁ κ. πρωθυπουργός, ὅτι καὶ ἄνευ πολιτικῶν συμπερασμάτων, ἐπιβάλλεται ἡ συζήτησις;

Ἀπαντῶ ὄχι· αἱ συζητήσεις τῶν πολιτικῶν σωμάτων βεβαίως διαφωτίζουσι τὸν λαὸν καὶ εἶνε αὗται μία ἀπὸ τὰς ἀποστολὰς τῶν βουλευτικῶν συζητήσεων, ἀλλὰ δὲν εἶνε αὕτη ἡ μόνη. Δὲν εἶνε ἡ Βουλὴ Ἀκαδημία, νὰ προβαίνῃ εἰς τὴν συζήτησιν καὶ νὰ λύῃ τὰ ζητήματα, ἄνευ ἀποτελέσματος. Δὲν εἶνε ἡ Βουλὴ Σύλλογος, νὰ γίνωνται διαλέξεις, ἄνευ ἀμέσου πολιτικοῦ ἀποτελέσματος. Ἡ Βουλὴ εἶνε σῶμα πολιτικόν, καὶ αἱ ἀσχολίαι αὐτῆς συνδέονται ἀναποσπάστως πρὸς ψῆφον τοῦ σώματος σχετικὴν μὲ ἀποτελέσματα πολιτικά. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ προκαλῶνται συζητήσεις, χωρὶς νὰ ἔχωσι πολιτικὸν ἀποτέλεσμα. πολιτικὴν κατεύθυνσιν.

Ἀλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς δὲν ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν Βουλὴν καὶ διὰ

τὰς ἀσχολίας αὐτῆς. Ἐνδιαφέρεται μόνον διὰ τὸ ἀκροατήριον· καὶ διὰ τοῦτο καθιέρωσε τὴν ἀρχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα ἐπὶ τόσον χρόνον νὰ ἀσχολούμεθα εἰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουσιν οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα· καὶ δὲν ἔχουσιν οὐδὲν πρακτικὸν ἀποτέλεσμα, ὄχι μόνον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύει καὶ στέργει τὸ πολίτευμα, ἀλλὰ δὲν ἔχουσιν ἀκόμη ἀποτέλεσμα ἀληθὲς οὔτε κἂν ὑπὸ ἔποψιν τὴν ὁποίαν ἐτόνισεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς· διότι ἀπὸ τοιαύτας συζητήσεις, οὐχὶ πλήρεις, μόνον παραπλανᾶται, ἀλλὰ δὲν διδάσκεται ὁ λαός.

Ἂς ἀποφανθῇ ὁ Λαὸς τί θέλει

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους, κύριοι, ὑπὸ τοιαύτην τῆς Κυβερνήσεως τακτικήν, εἶνε ἐπόμενον οὔτε τώρα οὐδ' εἰς τὸ μέλλον νὰ γίνῃ πολιτικὴ συζήτησις. Ἐὰν δὲ ἡ Βουλὴ ἐξακολουθήσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον λειτουργοῦσα, ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἐξακολουθήσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον φερομένη πρὸς τὴν Βουλήν, βεβαίως καὶ προστριβὰς καὶ ταπεινώσεις θὰ ὑφίσταται τὸ σῶμα καθ' ἑκάστην καὶ τὸ πολίτευμα.

Πρέπει καὶ πάλιν νὰ ἐπαναλάβω πρὸς ἀποφυγὴν παρεξηγήσεως, ὅτι ὁμιλῶν περὶ Βουλῆς, καὶ τῆς ἀπέναντι αὐτῆς στάσεως τῆς Κυβερνήσεως, ὁμιλῶ περὶ σχέσεων τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ὡς τοιαύτης πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Ὑπουργείου πρὸς τὴν Βουλήν, οὐχὶ ἁπλῶς πρὸς τὴν ἀντιπολίτευσιν. Ἐγὼ δὲν γνωρίζω Κυβέρνησιν καὶ Ἀντιπολίτευσιν, ἀλλὰ Κυβέρνησιν καὶ Βουλήν· καὶ ἐξ ἄλλου πλειονοψηφίαν καὶ μειονοψηφίαν, ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν, τὴν ἔποψιν τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἀλλὰ δὲν ὁμιλῶ ἤδη ἀπὸ τῆς τελευταίας ἀπόψεως, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον εἶμαι ἐκ τῶν ψηφιζόντων ὑπὲρ τῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλὰ τονίζω τὴν ἄποψιν τὴν κοινοβουλευτικὴν ἐν γένει, οὐχὶ τὴν συμπολιτευτικὴν καὶ ἀντιπολιτευτικήν.

Δύναταί τις νὰ ἔχῃ πᾶσαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν Κυβέρνησιν, χωρὶς νὰ παύσῃ νὰ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην καὶ πρὸς τὸν ἑαυτόν του. Τὸ νὰ λέγῃ τις, ὅτι ἐπειδὴ ἔχω ἐμπιστοσύνην εἶνε περιττὸν νὰ μοὶ δίδῃς λόγον, κάμε ὅ,τι θέλεις, περιττὸν νὰ σὲ ἐπιβλέπω, νὰ σὲ ἐπιτηρῶ, τοῦτο δὲν εἶνε ἔκφρασις πολιτικῆς ἐμπιστοσύνης, εἶνε ἀναίρεσις τοῦ ἰδίου ἐγώ, ἀναίρεσις τῆς πολιτικῆς ἐντολῆς, παραφθορὰ τοῦ πολιτεύματος.

Ὡμίλησα λοιπὸν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης· καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης παρατηρῶ μετὰ λύπης μου, ὅτι ὁ βίος ὁ πολιτικός, ὡς ἐξεδηλώθη κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦτο ἔτος, ἐμφανίζει κατάστασιν ἀνατρεπτικὴν τῆς κοινοβουλευτικῆς τάξεως. Ἐὰν εἶνε προσῆκον ἡ κοινοβουλευτικὴ τάξις νὰ ἀνατραπῇ, ἐὰν πρόκειται νὰ ἀπορροφηθῶσι τὰ δικαιώματα

τῆς Βουλῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, οἱασδήποτε Κυβερνήσεως, πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν καθαρά. Ἐὰν εἶνε τοῦτο συμφέρον τῇ Πολιτείᾳ νὰ γίνῃ. Ἀλλ, αὐτὴ ἡ νόθος κατάστασις πρέπει νὰ παύσῃ.

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου ἡ Βουλὴ εἶχε θέμα πλήρους ἀνυπαρξίας. Τὰ νομοθετικὰ καθήκοντα ἦσκει ἡ Κυβέρνησις, εἴτε ἐπείγοντα ἦσαν εἴτε μή. Καὶ ὅταν ἀκόμη συνεκαλεῖτο πρὸς συνεδρίασιν ἡ Βουλή, δὲν παρίστα ὄψιν σώματος νομοθετικοῦ καὶ πολιτικοῦ συνεδριάζοντος. Ἄχρους, ἄπνους, ἄνευρος, ἄζωος, ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς πολλοὺς τὴν πεποίθησιν, ὅτι δὲν εἶχε συναίσθησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς, ἢ ὅτι δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ τὰ ἀντιτάξῃ, διατελοῦσα κατάπληκτος ἀπὸ τὴν δημοτικότητα τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῆς δημοσίας γνώμης ὑπὲρ αὐτοῦ.

Φαίνεται ὅτι ὅμοιαι σκέψεις ἐνεθάρρυνον καὶ τὸν κ. πρωθυπουργόν, ὅστις δὲν ἠθέλησε νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ἁπλούστατα ἦτο ἡ Βουλὴ δεσμία, αἰχμάλωτος πρὸς τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, καὶ ἕκαστος συνησθάνετο ὅτι ἠδύνατο νὰ προκαλῇ συζητήσεις, καὶ ἀγνοῶν τὴν θέσιν καὶ τὴν πορείαν τῶν ἐθνικῶν ζητημάτων, νὰ παραβλάψῃ ἄκων τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα. Ἀλλ' ἐὰν πρόκειται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ κατάστασις αὕτη, καλὸν εἶνε νὰ τεθῶσι τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀληθῆ των θέσιν, νὰ λείψῃ ἡ μέση, ἡ ψευδὴς αὕτη κατάστασις. Καλὸν εἶνε νὰ ἐννοήσῃ καὶ νὰ κρίνῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἐὰν τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον προχθὲς μόλις ἐψήφισε μετὰ μίαν ἐπανάστασιν καὶ ὑπὸ τὴν πνοὴν φιλελευθέρων ἀρχῶν, ἐὰν πρέπῃ τὸ πολίτευμα αὐτὸ νὰ ἐφαρμόζηται, ἢ ἐὰν πρέπῃ νὰ καταπατεῖται, νὰ γίνωνται εἰς βάρος τῆς Βουλῆς ὑπερβασίαι ἐξαλείφουσαι ἐντελῶς τὰς ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας εἰς αὐτὴν ἐστήριξεν ἡ Ἐθνοσυνέλευσις, καὶ μειοῦσαι καὶ τὸν προσωπικὸν ἀκόμη ἐγωϊσμὸν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Ἔθνους.

Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ τονίσω ταῦτα, κύριοι, ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτήν, διὰ νὰ γνωρίζῃ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου θὰ παρουσιασθῶμεν μίαν ἡμέραν, ἐὰν ἀντίθετον ἔχῃ γνώμην, νὰ μὴ ἀνανεώσῃ τὴν ἐντολήν, ἂν πρόκειται κατὰ τὰς γνώμας ἴσως αὐτοῦ νὰ ἐκτελῆται αὕτη κατὰ τοιοῦτον τρόπον δουλικὸν καὶ ἀνελεύθερον, ὅστις ἐμφανίζει τὴν Βουλὴν καταχωρίζουσαν τὰς κυβερνητικὰς ἀποφάσεις, Βουλὴν μὴ σκεπτομένην, μὴ συζητοῦσαν, μὴ ἐπιβλέπουσαν τὴν Κυβέρνησιν, μὴ ἐλέγχουσαν τὰς πράξεις αὐτῆς, οὐδ' ὅταν πρόκειται περὶ τῶν ὑψίστων τοῦ Ἔθνους συμφερόντων.

Τὸ συμπέρασμα διὰ τὴν ψήφισιν τῆς Συνθήκης

Ἐπανέρχομαι, κύριοι, εἰς τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐπιψηφίσεως τῆς συν-

θήκης καὶ τῆς ἐρεύνης τῶν πολιτικῶν εὐθυνῶν τῆς Κυβερνήσεως. Εἶπον, ὅτι ἡ μὲν συνθήκη πρέπει ἄνευ συζητήσεως νὰ ψηφισθῇ, νὰ ἀναβληθῇ δὲ ἡ ἐξέτασις τῶν πολιτικῶν εὐθυνῶν τῆς Κυβερνήσεως, μετὰ τὴν λύσιν καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκρεμῶν ζητημάτων.

Διέγραψα ἀκόμη καὶ τοὺς εὐρυτάτους ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει κατ' ἐμὲ νὰ ἐρευνηθῶσιν αὗται, παρατηρήσας ὅτι θὰ εἶνε ἀσυγχώρητος μικρολογία, ἡ ἔρευνα μερικῶν ζητημάτων, καὶ ἡ ἀναζήτησις μικρῶν σφαλμάτων ἀπέναντι τῆς διαχειρίσεως ἑνὸς ἀγῶνος μεγάλου καὶ πολυμεροῦς, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο φυσικὸν νὰ γίνωσι καὶ λάθη.

Θεωρῶ ἐπομένως ἐνδεδειγμένον, ὅπως ἡ Κυβέρνησις, σεβομένη τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ θάλπουσα τὴν ἰδίαν αὐτῆς φιλοτιμίαν, ὡς κοινοβουλευτικῆς Κυβερνήσεως, αὐτὴ νὰ λάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ νὰ συναινέσῃ, ὅπως ψηφισθῇ ἡ συνθήκη, ἡ δὲ πολιτικὴ συζήτησις ἀναβληθῇ. Δὲν παραβλέπω, ὅτι πάντοτε ἡ Βουλὴ δύναται νὰ προκαλέσῃ τὴν συζήτησιν ταύτην, εἰς τὸν προσήκοντα χρόνον, ἀλλὰ νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ ἀναβολὴ διὰ δηλώσεως αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως. Τοῦτο θὰ σώσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν αὐτῆς, θὰ σώσῃ τὴν φιλοτιμίαν καὶ τῆς Βουλῆς. Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις δὲν πράξῃ τοῦτο, καὶ θελήσῃ νὰ τερματίσῃ τὴν ψευδοσυζήτησιν αὐτὴν διὰ ψήφου, ἐχούσης πολιτικὴν ἔννοιαν, ἐγὼ θὰ ὑπερψηφίσω τῆς Κυβερνήσεως.

Μὴ ἀπορῆτε διὰ τοῦτο. Δὲν κατέκρινα τὴν Κυβέρνησιν ὡς ἀποτυχοῦσαν ἐν τῇ διαχειρίσει τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος· πρέπει δὲ νὰ εἴπω, ὅτι δὲν γνωρίζω, καὶ ἂν θὰ εὑρεθῶ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν νὰ τὴν ἐλέγξω διὰ τοιαύτην ἀποτυχίαν. Ὄχι διότι δὲν ἔχω καὶ ἐγώ, ὅπως ὅλοι, σχηματίσει γνώμην περὶ τούτου, ἀλλὰ διότι δὲν στηρίζεται αὕτη ἐπὶ ἐπισήμων δεδομένων, ἔχω δὲ πάντοτε ὑπ' ὄψει μου, ὅτι δὲν εἶνε ἀδύνατον καὶ νὰ ὑπάρχωσι καὶ πολλὰ ἄγνωστα εἰς ἐμέ, τὰ ὁποῖα εἶχε καὶ ἔχει πρὸ αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις. Προκειμένου δὲ νὰ φέρω ψῆφον ἐπὶ τόσον σπουδαίας ἐθνικῆς ὑποθέσεως, ψῆφον, ἡ ὁποία δὲν ἔχει νὰ ἐκπληρώσῃ ἁπλῶς πρόχειρον κοινοβουλευτικὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ ἀποστολὴν καὶ ἔννοιαν βαθυτέραν, δὲν εἶνε συνήθης ψῆφος ἐμπιστοσύνης ἢ μὴ ἐμπιστοσύνης. ἀλλὰ δυνατὸν νὰ εἶνε ψῆφος μομφῆς, ἔχω καθῆκον πρὸς τὴν ἰδίαν μου συνείδησιν καὶ τὴν ἰδίαν μου ἀξιοπρέπειαν, οἱανδήποτε γνώμην καὶ οἱανδήποτε προσωπικὴν σχέσιν καὶ ἂν ἔχω περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῶν μελῶν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, καὶ οἱαδήποτε αἰσθήματα προσωπικὰ καὶ ἂν γεννᾷ ἡ τραχεῖα καὶ ὑβριστικὴ στάσις τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, καθῆκον, λέγω, ἔχω νὰ μὴ συνδέσω πρὸς τοιαύτας ἀντιλήψεις ψῆφον συνειδήσεως, ψῆφον πολιτικήν, ἀλλὰ καὶ κατ' ἐξοχὴν ψῆφον ἐπὶ τοιούτου σημαντικοῦ ζητήματος. Ἐφ' ὅσον δὲ δὲν γνωρίζομεν, καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις, οὕτως ἢ ἄλλως, δὲν θέλει νὰ θέσῃ ὑπὸ ἔρευναν καὶ μελέτην τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα πρὸς σχηματισμὸν γνώμης ἀσφαλοῦς, εἶμαι ὑποχρεωμένος κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ κανονίσω τὴν ψῆφόν μου.

Ὀφείλω ὅμως νὰ εἴπω καὶ πάλιν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τοῦ διλήμματος ἐκείνου· τοὐτέστιν ἢ νὰ ἀναβάλῃ τὴν πολιτικὴν συζήτησιν, διὰ δηλώσεως αὐτῆς, χωρὶς νὰ ἀποδώσῃ εἰς τὴν ψήφισιν τῆς συνθήκης ἔννοιαν πολιτικήν, ἢ, ἂν τοιαύτην ἔννοιαν θελήσῃ νὰ δώσῃ, θέλει ψηφίσῃ τὴν συνθήκην ὑπὸ περιστάσεις καθιστώσας ἀγνώστους τὰς πεποιθήσεις καὶ τὰς γνώμας τῆς Βουλῆς.

Τοιαύτη τακτικὴ καὶ μόνον δύναται νὰ σώσῃ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῆς καὶ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Βουλῆς. Τὸ δίλημμα εἶνε ἀλλόνητον. Θέλει τώρα ψῆφον πολιτικῆς ἐννοίας; Νὰ παράσχῃ ἄρτια καὶ πλήρη τὰ μέσα πρὸς πλήρη διευκρίνισιν τῆς διαχειρίσεως τοῦ ζητήματος. Δὲν θέλει τοιαύτην; Δὲν πρέπει νὰ στέρξῃ ἄλλο, παρὰ νὰ ἀναβάλῃ τὴν συζήτησιν, ὡς πρὸς τὰς πολιτικὰς αὐτῆς εὐθύνας.

Εἶνε τοῦτο δίλημμα ἀδυσώπητον, ὀρθούμενον ἐνώπιον τῆς Κυβερνήσεως, καὶ θὰ ἀναγκασθῇ αὕτη ὑπὸ τῆς σιδηρᾶς ἀνάγκης νὰ κύψῃ καὶ νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὰ σκέλη αὐτοῦ, διὰ νὰ σώσῃ τὴν φιλοτιμίαν αὐτῆς ὡς κοινοβουλευτικῆς Κυβερνήσεως. (*)

(*) Σημ. ἐκδ. Τὴν δι' ἀμφοτέρων τῶν ἐπὶ τῆς συνθήκης ἀγορεύσεων διατυπωθεῖσαν γνώμην τοῦ κ. Δημητρακοπούλου, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ἀργούσης τῆς Βουλῆς, ἔπρεπε νὰ ἐπιζητήσῃ νὰ ἀκούσῃ τὰς ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ὑποθέσεως γνώμας τῶν πρώην πρωθυπουργῶν, ἀπέκρουσεν ἐρωμένως καὶ κατ' ἐπανάληψιν ὁ κ. Ἐλ. Βενιζέλος, ὡς ἀποτελοῦσαν «νοθείαν καὶ ἀναίρεσιν τοῦ πολιτεύματος», «εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συντελέσῃ ἡ παροῦσα Κυβέρνησις». (Πρβλ. Ἐφημ. Συζ. ΙΘ΄. 6΄. σ. 17 καὶ σ. 78 κ. ἑ.). Ἐν τούτοις εἰς ταύτην ἀκριβῶς τὴν γνώμην προσεχώρησε τὴν 31 Ἰουλίου 1914, καλέσας εἰς σύσκεψιν τοὺς πρώην πρωθυπουργοὺς κυρίους Γ. Θεοτόκην, Σ. Δραγούμην, Δ. Ράλλην, Α. Ζαΐμην καὶ Κυρ. Μαυρομιχάλην.

VI

ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΠΡΟΞΕΝΙΚΩΝ ΑΡΧΩΝ(*)

Ἡ Κυβέρνησις καταλείπει ἀνοργάνωτον τὸ σπουδαιότερον μέρος τῆς προξενικῆς ἡμῶν νομοθεσίας.

Ἡ ἀναδιοργάνωσις τῆς ἐξωτερικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει τὸ ὑποβαλλόμενον νομοσχέδιον μετὰ τῶν ἑτέρων δύο συναφῶν, περὶ πρεσβευτῶν καὶ περὶ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, μοὶ παρέχει τὸ ἐνδόσιμον νὰ ἐφελκύσω τὴν προσοχὴν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν ἐπὶ ἑνὸς οὐσιώδους τμήματος τῆς προξενικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας, τοῦ ὁποίου ἡ ἀναδιοργάνωσις εἶνε ἐπείγουσα καὶ ἀνεπίδεκτος ἀναβολῆς· αὕτη δὲ θὰ δικαιολογήσῃ πλήρως καὶ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ ὑπὸ τὴν ψῆφον ἡμῶν νομοσχεδίου περὶ προξενικῆς ὑπηρεσίας, ὅπερ, κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσίν του, σκοπεῖ τὴν ὀργάνωσιν τῆς προξενικῆς ὑπηρεσίας, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ πολλοῦ εἶχον καταστῇ καταφανεῖς.

⁂

Αἱ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ἐπιδιώκει τὸ ὑποβαλλόμενον νομοσχέδιον, περὶ ὀργανισμοῦ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, ἀνάγονται εἰς τὸ ζήτημα τῶν προσώπων καὶ τῶν θέσεων. Προστίθενται ὡρισμέναι προξενικαὶ θέσεις, καταργοῦνται ἄλλαι, τῶν ὁποίων τὴν κατάργησιν ἐπέβαλλον τὰ νέα εὐτυχῆ γεγονότα, δι' ὧν ηὐρύνθη τὸ Κράτος, καὶ ἱδρύονται ὡρισμένα ἀξιώματα καὶ ὡρισμένοι μισθοί.

Ἀλλά, χωρὶς νὰ προτίθεμαι τὸ παράπαν νὰ ἐπικρίνω τὰ λαμβανόμενα μέτρα, νομίζω, ὅτι δικαιοῦμαι νὰ εἴπω, ὅτι ταῦτα δὲν εἶνε τὰ σπουδαιότερα,, δὲν εἶνε ἴσως οὐδὲ τὰ μᾶλλον ἀναγκαῖα καὶ τὰ μᾶλλον ἐπείγοντα. Τοὐναντίον τὸ τμῆμα ἐκεῖνο τῆς προξενικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας, τὸ ὁποῖον δεῖται ἀμέσου ἀνακαθάρσεως καὶ συστηματικῆς εἶνε ἄλλο· εἶνε τὰ τμῆμα, τὸ ἀναγόμενον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν προξενικῶν ἀρχῶν καὶ τὴν διοικητικήν, ἀλλὰ καὶ τὴν δικαστικήν. Ἕνεκα τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν διατελεῖ τοῦτο κυρίως τὸ οὐσιῶδες τμῆμα τῆς προξενικῆς καὶ τῆς καθ' ὅλου ἐξωτερικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας, ἔχουσι γεννηθῇ ἀπὸ ἐτῶν εὔλογα παράπονα τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ, κατ' ἐξοχὴν τοῦ ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἔχει γίνει προσφυγὴ ἐπανειλημμένως πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, πρὸς λῆψιν τῶν ἀναγκαίων νομοθετικῶν μέτρων.

Ἀτυχῶς μέχρι τοῦδε οὐδὲν ἐγένετο. Διότι ἐνῷ ἀπὸ τοῦ ὀργανικοῦ νόμου τοῦ 1877 τοῦ Τρικούπη, δι' οὗ συνεπληρώθησαν καὶ ἐκωδικοποιήθησαν οἱ προξενικοὶ ἡμῶν νόμοι, μέχρι σήμερον, ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι ἐγένοντο περὶ μεταρρυθμίσεως τῆς προξενικῆς ἡμῶν νομοθεσίας· αἱ γενόμεναι τροποποιήσεις περιεστράφησαν εἰς ζητήματα δευτερευούσης σπουδαιότητος, τὸ μέγα δὲ τμῆμα, τὸ οὐσιωδέστατον πάντων, τὸ καθορίζον τὰ τῆς δικαιοδοσίας καὶ τῶν καθηκόντων τῶν προξενικῶν ἀρχῶν διοικητικῶν καὶ κατ' ἐξοχὴν δικαστικῶν, σχεδὸν ἄθικτον παρέμεινεν, ἐκτὸς ἀσημάντων τινῶν μεταβολῶν.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ἐπανόρθωσις ὡρισμένων ἐλλείψεων καὶ ἡ περὶ τούτων ἀνάγκη εἶνε γενικῶς ἀνεγνωρισμένη· ἀκριβῶς δὲ εἰς ταύτας ἀποβλέπων, ἐπιθυμῶ νὰ ἐφελκύσω τὴν προσοχὴν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως λάβῃ τὴν προσήκουσαν νομοθετικὴν πρόνοιαν.

Αἱ κληρονομίαι τῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ Ἑλλήνων ὑπηκόων.—Αἱ περὶ διαζεύξεως δίκαι.

Αἴφνης ἀμέσου διαρρυθμίσεως ἔχει ἀνάγκην τὸ ζήτημα τῆς δικαιοδοσίας τῶν προξενικῶν ἀρχῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἀποβιοῦντας Ἕλληνας.

Εἶνε γνωστὸν τί γίνεται ὑπὸ τὸ ὑπάρχον καθεστώς. Ἐν περιπτώσει ἀποβιώσεως Ἕλληνος ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἰδίᾳ δ' ἐν Ταυρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, ἡ προϊσταμένη προξενικὴ ἀρχή, ἄνευ τῆς προσηκούσης ἐρεύνης, ἂν ὑπάρχῃ διαθήκη, ἢ ἂν ὑπάρχωσι συγγενεῖς κληρονόμοι τοῦ ἀποβιώσαντος, προβαίνει εἰς τὸν διορισμὸν προσωρινοῦ κηδεμόνος, ἐπακολουθοῦν δὲ οὐχὶ σπανίως σκάνδαλα, καὶ τὰ περιουσιακὰ συμφέροντα τῶν κληρονόμων ἐκτιθέμενα εἰς κίνδυνον καὶ περιπέτειας, ἀλλὰ καὶ τὸ γόητρον τῶν προξενικῶν ἀρχῶν μὴκαταλείποντα ἄθικτον, καὶ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα ζημιοῦντα. Ὑπάρχουσι δυστυχῶς πλεῖστα παραδείγματα,, ὧν ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχει βεβαίως

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 12 Μαρτίου 1914 συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ τροποποιήσεως διατάξεών τινων τῶν περὶ ὀργανισμοῦ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν νόμων». «Ἐφημ. τῶν Συζ. ΙΘ (*'). σ. 1075.

γνῶσιν, καθὰ μεγάλαι περιουσίαι διεσταθίσθησαν, προεκλήθησαν δίκαι ἀτελείωτοι, καὶ τὸ πάντων δεινότερον ἐπιτηδείως προεκλήθη καὶ ἡ ἀναμιξις τῶν τοπικῶν ἀρχῶν, ἐπὶ τῇ ψευδεῖ διαβεβαιώσει, ὅτι δῆτο ὁ ἀποβιώσας ὑπήκοος Ἕλλην, ἀλλ' Ὀθωμανός. Τῶν σκανδάλων δὲ τούτων δὲν ἔμειναν πάντοτε ἀμέτοχοι τοὐλάχιστον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ ὁμογενοῦς πληθυσμοῦ, καὶ αἱ προξενικαὶ ἀρχαί, καθ' ὧν πλειστάκις καὶ ἐπισήμως διετυπώθησαν παράπονα.

Μία πρόνοια πρὸς ρύθμισιν τῆς δικαιοδοσίας τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, ὑπόδειγμα ἔχουσα τὴν ἀλλοδαπὴν προξενικὴν νομοθεσίαν, καθορίζουσα τὰς περιπτώσεις τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ μέτρου πρὸς διορισμὸν πρασωρινοῦ κηδεμόνος, καὶ τιθεμένη ἐγγυήσεις, ἀσφαλιζούσας τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ, θὰ ἦτο δυνατὸν, συνευδοκούσης καὶ τῆς προστηκούσης ἐκ τοῦ κέντρου ἐπιβλέψεως τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν, τὴν ἥκιστα ἐποικοδομητικὴν διὰ τὴν προξενικὴν ἡμῶν δικαιοσύνην.

***

Ἐπίσης σπουδαιότατον ζήτημα δεόμενον ταχείας ρυθμίσεως, εἶνε τὸ ἀφορῶν τὰς περὶ διαζεύξεως δίκας τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, ἰδίᾳ δὲ ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, ὑπηκόων Ἑλλήνων.

Εἶνε γνωστὸν, ὡς ἔχει ἡ ἡμετέρα προξενικὴ ὑπηρεσία, ὅτι ἔχουσιν ἐξαιρεθῇ ἐκ τῆς δικαιοδοσίας τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, τὰ διαζύγια τῶν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμενόντων ὑπηκόων Ἑλλήνων. Εἰσάγονται εἰς τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια, δηλαδὴ πρέπει νὰ εἰσάγωνται κατὰ τὰς ἀξιώσεις τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας· ἐνῷ κατ' οὐσίαν οὐδέποτε σχεδὸν εἰσάγονται. Διότι Ἕλληνες, μονίμως ἐγκατεστημένοι ἐν Τουρκίᾳ ἢ ἐν Αἰγύπτῳ, σπανιώτατα δύνανται νὰ προσφύγωσιν εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι δικαστήρια. Εἶνε πολλάκις σχεδὸν ἀδύνατον, ὁ ἐξ Ἰκονίου λ. χ. ἢ ὁ ἐκ Τραπεζοῦντος, ἵνα μὴ εἴπω καὶ ὁ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ ἐξ Αἰγύπτου Ἕλλην, νὰ προσφύγῃ εἰς τὰ ἐν Ἑλλάδι δικαστήρια. Διότι συνηθέστατα συμβαίνει καὶ νὰ μὴ ὑπάρχωσι δι' αὐτοὺς ἐν Ἑλλάδι ἁρμόδια δικαστήρια· ὡς συμβαίνει διὰ τοὺς ἐξ Ἑλλήνων ἐν Τουρκίᾳ γεννηθέντας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἔχουν πράγματι κατοικίαν ἐν Ἑλλάδι, οὐδ' εἶνε κἂν ἐγγεγραμμένοι εἰς ὡρισμένον δῆμον τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ καὶ δι' ἐκείνους ἀκόμη, δι' οὓς ὑπάρχουσιν ἐν Ἑλλάδι ἁρμόδια δικαστήρια, κατ' οὐσίαν ἡ προσφυγὴ ἀποβαίνει ἀδύνατος, ἕνεκα τῆς μακρᾶς ἀποστάσεως, τῶν ἀπαιτουμένων δαπανῶν, καὶ τῆς πολυτελοῦς διαδικασίας.

Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων ἀναγκάζονται νὰ προσφεύγωσιν εἰς τὰ

Πατριαρχεῖα, ἢ ἄλλα ἐγχώρια ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, ἐπιδιώκοντες τὴν κατὰ τὴν ἐνώπιον τῶν ἀρχῶν αὐτῶν διαδικασίαν πνευματικὴν λύσιν τοῦ γάμου. Πρέπει δὲ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὰ ἐκκλησιαστικὰ ταῦτα δικαστήρια ἐπιλαμβάνονται τῶν τοιούτων ὑποθέσεων τῶν ὀρθοδόξων ἐν γένει ἀνεξαρτήτως τῆς ἰθαγενείας αὐτῶν, καὶ τὸ σπουδαιότερον, ὅτι λύουσι τοὺς γάμους, δεχόμενα ὡς λόγους διαζυγίου πολὺ πλειοτέρους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους γνωρίζει καὶ ἐπιτρέπει ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία.

Ἐντεῦθεν ἑπακολουθοῦσι ζητήματα σπουδαιοτάτης σημασίας, καὶ ποικίλα ὑπὸ ἔποψιν οἰκογενειακὴν, καὶ περιουσιακὴν καὶ ἐθνικήν.

Τὰ ἑλληνικὰ δικαστήρια δὲν ἀναγνωρίζουσι τὸ κῦρος τῶν παρὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων ἀπαγγελλομένων οὕτω διαζυγίων τῶν Ἑλλήνων ὑπηκόων· καὶ ἐν τούτοις συνεπείᾳ τῶν διαζυγίων αὐτῶν ἐπηκολούθησαν δεύτεροι γάμοι, καὶ ἱδρύθησαν νέαι οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι, οὔτε μεμονωμέναι εἰσὶν, οὔτε σπάνιαι, ἔφεραν εἰς θέσιν πολλοὺς ἐκ τῶν ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐγκατεστημένων Ἑλλήνων νὰ ἀλλάξωσιν ὑπηκοότητα, ἵνα σώσωσι τὰ ἴδια αὐτῶν συμφέροντα, ἢ καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἐκ τῶν ποικίλων συνεπειῶν τῆς τοιαύτης καταστάσεως.

Ἐπὶ τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ τῶν συνεπειῶν αὐτῆς, ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἔχει προκληθῇ ἡ προσοχὴ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς τίποτε δὲν ἐγένετο μέχρι τοῦδε. Εἶνε ἀληθὲς, ὅτι τὸ ζήτημα εἶνε ἄκρας σπουδαιότητος, ἀλλὰ καὶ πολλῆς λεπτότητος, εἶνε ὅμως ἐξ ἴσου βέβαιον, ὅτι ἡ χειρίστη τῶν λύσεων αὐτοῦ θὰ εἶνε ἡ διατήρησις ἔστω καὶ ἐπὶ μικρὸν τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως. Νομίζω, ὅτι τοῦτο εἶνε ἀνεπίδεκτον ἀμφιβολίας. Καὶ διὰ τοῦτο ἤθελον ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἰδιαιτέρως τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ὅπως μετὰ συνεννόησιν πρὸς τὰ Πατριαρχεῖα προέλθῃ εἰς λύσιν ὡρισμένην, ἐκ τῶν πολλῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνδεικνύονται, διότι ἡ ὑπάρχουσα ἐκκρεμότης εἶνε ἄκρως ἐπικίνδυνος διὰ τὴν οἰκογενειακὴν κατάστασιν, ἰδίως τῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ βιούντων Ἑλλήνων, καὶ δι' αὐτὰ τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα.

Ἐπιτάχυνσις τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης τῶν προξενικῶν ἀρχῶν.

Ἀνεξαρτήτως τῶν σημείων τούτων, ἴσης ἢ ἐλάσσονος σπουδαιότητος, πάντως ὅμως καίρια ζητήματα, γεννῶνται καὶ ἄλλα, δεόμενα νομοθετικῆς παρεμβάσεως ἐν τῷ κύκλῳ τῆς δικαιοδοσίας καὶ

τῶν καθηκόντων τῶν προξενικῶν ἀρχῶν τῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ εὑρισκομένων.

Εἶνε ἀπὸ ἐτῶν γνωσταὶ καὶ ὑπηρεσιακῶς ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν προέδρων τῶν προξενικῶν δικαστηρίων πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιθεωρητῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προσφυγῆς τῶν ἐν Σμύρνῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει καὶ Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Καΐρῳ ἀκόμη δικηγόρων πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐξωτερικῶν, εἶνε γνωσταί, λέγω, κατὰ τὸ πλεῖστον αἱ ἐπιβαλλόμεναι νομοθετικαὶ μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῆς προξενικῆς ἡμῶν νομοθεσίας.

* * *

Ἡ βραδύτης αἴφνης τῆς ἐκδικάσεως τῶν ὑποθέσεων καὶ τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἰδίᾳ ἐπὶ ὑποθέσεων ὑποβαλλομένων καὶ εἰς τὸν δεύτερον τῆς δικαιοδοσίας βαθμόν, προεκάλεσαν πάντοτε τὰ εὔλογα παράπονα τῶν ἐν Τουρκίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ Ἑλλήνων. Διότι εἶνε ἀνάγκη νὰ καταστῇ καὶ τοῦτο γνωστόν, ὅτι καὶ ἡ νεωτέρα δικαστικὴ μεταρρύθμισις, ἡ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐπιγενομένη ἐν Ἑλλάδι, συνέβη ὥστε ἐκ τῆς ἀτελείας τοῦ προξενικοῦ νόμου νὰ μὴ τύχῃ πλήρους ἐφαρμογῆς ὑπὸ τῶν ἡμετέρων προξενικῶν δικαστηρίων. Ἀνεξαρτήτως δὲ τῆς ἄρσεως τῆς ἀνωμαλίας ταύτης, εἶνε ἐπιβεβλημένη ἡ εἰσαγωγὴ συντομωτέρας καὶ ὀλιγοδαπάνου διαδικασίας διὰ τὰς μικροδιαφοράς.

Ἐπίσης δὲ ἐνδεδειγμένον εἶνε νὰ αὐξηθῇ τὸ ποσόν, εἰς τὸ ὁποῖον δικαιοῦνται νὰ δικάζωσιν ἀνεκκλήτως τὰ τρία τοὐλάχιστον προξενικὰ δικαστήρια, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης καὶ Ἀλεξανδρείας, διὰ τὴν συγκρότησιν τῶν ὁποίων πάντοτε κατεβλήθη καὶ πάντοτε καταβάλλεται ἐπιμέλεια, παρέχουσα πᾶσαν ἐγγύησιν, διὰ τὴν τοιαύτην μεταρρύθμισιν ἀπαιτουμένην.

Ἐν τῷ κύκλῳ τούτῳ, κύριοι, ὑπάρχει πληθὺς μεταρρυθμίσεων ἐπιβεβλημένων, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει, νομίζω ἄνευ ἀναβολῆς, νὰ προέλθῃ ὁ κ. ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Καὶ ἵνα παραλίπω ἄλλα, τὰ ὁποῖα θὰ μὲ ἀπεμάκρυνον ἀπὸ τοῦ σκοποῦ τῶν ἁπλῶν ὑποδείξεων, εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπω ὅτι κατ' ἐξοχὴν συντελεστικὴ διὰ τὴν παρέλκυσιν τῶν δικῶν ἐνώπιον τῶν προξενικῶν δικαστηρίων, εἶνε ἡ ἀνάγκη εἰς τὴν ὁποίαν προέρχονται τὰ προξενικὰ δικαστήρια, νὰ διατάσσωσι τὰς μεταφράσεις τῶν ἐγγράφων, τῶν εἰς ἀλλοδαπὴν γλῶσσαν συντεταγμένων, καὶ ἀποδείξεις περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀλλοδαπῶν νόμων. Ἡ ἀνάγκη αὕτη, ἡ ὁποία ἐν Ἑλλάδι σπανίως ἐμφανιζομένη μικρὰν ἔχει σημασίαν, ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καθίσταται πηγὴ ἄφθονος στρεψοδικιῶν καὶ παρελκύσεων, ἀλλὰ καὶ δυσφημήσεων τῶν προξενικῶν δικαστηρίων καὶ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν ἀπέναντι τῶν ξένων, οἱ ὁποῖοι εἶνε ἀδύνατον νὰ κατανοήσωσι πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ διεξαχθῇ μία ὁλόκληρος πραγματογνωμοσύνη, διὰ νὰ λάβῃ γνῶσιν τὸ δικαστήριον ἑνὸς ἐγγράφου, τὸ ὁποῖον εἶνε λ. χ. συντεταγμένον Γαλλιστί, ἢ νὰ γίνῃ ἀντικείμενον ἀποδείξεως ἡ ὕπαρξις καὶ τὸ περιεχόμενον ἑνὸς ἀλλοδαποῦ νόμου γαλλικοῦ, ἢ ἰταλικοῦ, ἢ ἀγγλικοῦ, ἢ γερμανικοῦ, οἱ ὁποῖοι εἶνε κωδικοποιημένοι καὶ εἶνε εἰς κοινὴν χρῆσιν.

Πρέπει δὲ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει διὰ τὴν σπουδαιότητα τοῦ πράγματος, ὅτι δὲν συμβαίνει ἐκεῖ, ὅ,τι συμβαίνει παρ' ἡμῖν· διότι ἡ προσφυγὴ εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς νόμους εἶνε ἐκεῖ συχνοτάτη, σχεδὸν καθημερινῆς χρήσεως. Παρέλκυσις ἑπομένως τῶν ὑποθέσεων ἐκ τούτου τοῦ λόγου ἀποτελεῖ σπουδαῖον κώλυμμα τῆς προόδου τῶν ἐκδικαζομένων ὑποθέσεων, συντελεῖ δ' ἐξ ἄλλου εἰς τὴν ἥκιστα προσήκουσαν δικαστικὴν ἡμῶν ἐμφάνισιν ἐνώπιον τῶν ξένων ὅταν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἀλλοδαπὰ προξενικὰ δικαστήρια ἄλλας ἀκολουθοῦντα ἀρχὰς καὶ διάφορον διαδικασίαν.

Ὑποθέτομεν, ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, μάλιστα δὲ ἡ τελευταία θὰ εὕρῃ πιθανώτατα καὶ ἀπὸ ἐπιστημονικῶν πεποιθήσεων εὔνουν τὸν κ. ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργόν, ἵνα ἀπαλλάξῃ δι' εἰδικῆς νομοθετικῆς διατάξεως τὰ προξενικὰ δικαστήρια τῆς ἀνάγκης νὰ διατάσσωσιν ἀποδείξεις ἐπὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων...

Μ. ΣΤΕΛΑΚΗΣ. Καὶ διατὶ ὄχι καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπειδὴ ὁμιλῶ ἤδη περὶ τῶν προξενικῶν δικαστηρίων, νὰ καταλίπῃ δὲ τοῦτο τὸ δικαίωμα εἰς τὰ προξενικὰ δικαστήρια, ὅπως ἐὰν ὑπάρχῃ περίπτωσις κατὰ τὴν κρίσιν των, προβαίνωσιν εἰς τοιαῦτα μέτρα, ἀλλὰ νὰ μὴ δεσμεύωνται ὑπὸ τοῦ νόμου, ὥστε νὰ εἶναι ἠναγκασμένα νὰ προέρχωνται εἰς τὴν περιπέτειαν, νὰ διατάσσωσιν ἀποδείξεις περὶ τῶν διατάξεων αἴφνης τοῦ Γαλλικοῦ ἀστικοῦ κώδικος ἢ τοῦ Ἰταλικοῦ ἀστικοῦ κώδικος, ἢ τοῦ Γερμανικοῦ ἀστικοῦ κώδικος καὶ τοιούτων νομοθεσιῶν.

Ἐπὶ τοιούτου κύκλου μεταρρυθμίσεων, ἀναγομένων καθόλου μὲν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν καὶ τὰ καθήκοντα τῶν προξενικῶν ἀρχῶν, ἰδιαιτέρως δὲ εἰς τὰ δικαστικὰ καθήκοντα, ἐπεθύμουν νὰ ἐφελκύσω τὴν προσοχὴν τοῦ ἀξιοτίμου ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ, ἵνα δικαιωθῇ ἡ φιλότιμος αὐτοῦ προσπάθεια πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐξωτερικῆς ἡμῶν ὑ-

πηρεσίας καὶ ἡ ἐλπὶς ἡ ὁποία διατυποῦται διὰ τῶν αἰτιολογικῶν ἐκθέσεων τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ.

⁂

Ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ὑπάρχουσιν ἤδη σχεδὸν ὥριμοι αἱ γνῶμαι. Ὑπάρχει ἐσχηματισμένη ἤδη ἡ πεποίθησις περὶ αὐτῶν εἰς ὅλους τοὺς ἁρμοδίους κύκλους, τοὺς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως σχέσιν ἔχοντας πρὸς τὴν λειτουργίαν τῶν προξενικῶν ἡμῶν ἀρχῶν. Ἐπὶ τούτων κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν ὑπάρχουσιν ἐκθέσεις ἐπίσημοι καὶ τῶν ἐπιθεωρητῶν ἐπὶ τῶν προξενικῶν ἀρχῶν καὶ τῶν προέδρων τῶν προξενικῶν δικαστηρίων καὶ τῶν ἑκασταχοῦ ὁμογενῶν δικηγόρων.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπληρώσῃ τάχιστα, νομίζω, ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τὴν ἐργασίαν αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις. Λέγω τοῦτο, ἀπευθυνόμενος μάλιστα εἰδικώτερον πρὸς τὸν κ. ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν ὑπουργόν, διότι ἡ παράδοσις ἡ μέχρι τοῦδε τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἔχεται ζηλοτύπως τῆς ἀποκλειστικῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργείου τούτου, διὰ προτάσεις πρὸς μεταρρύθμισιν διατάξεων τοῦ προξενικοῦ νόμου οἱωνδήποτε, καὶ ἐκείνων ἀκόμη αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὰ δικαστικὰ καθήκοντα τῶν προξενικῶν ἀρχῶν (*)

Ἴσως διὰ τὴν διεκδίκησιν τῆς τοιαύτης ἀποκλειστικότητος δὲν δύναταί τις νὰ διατυπώσῃ ἐπίκρισίν τινα, ἀλλ' εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι καὶ

(*) Σημ. ἐκδ. Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀγόρευσιν τούτην τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ἡ Κυβέρνησις προέβη εἰς τὰς ἑξῆς δηλώσεις, ἃς παραλαμβάνομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν:

«Γ. ΣΤΡΕΪΤ. (Ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν). Πολλὰς ὀφείλω χάριτας εἰς τὸν ἀξιότιμον προλαλήσαντα, διότι μοὶ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀνακοινώσω εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἀπὸ ἔτους καὶ πλέον σκέπτεται περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἐν γένει προξενικῆς ἡμῶν νομοθεσίας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Σκέπτεται πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Γ. ΣΤΡΕΪΤ. Ναί· ἀλλ' ἀπὸ ἔτους σκέπτεται κάτωθεν ἀπότερον, παρασκευάζουσα τὴν ἐργασίαν..... Ἐπίσης πολλὰς ὀφείλω χάριτας εἰς τὸν ἀξιότιμον προλαλήσαντα διὰ τὰς ὑποδείξεις, ἃς κάτοχος αὐτὸς τῶν θεμάτων,, εὑρεστήθη νὰ κάμῃ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ εἰς ἐμὲ εἰδικώτερον, ἔσομαι δὲ εὐτυχής, ἐὰν ἐπωφεληθῶ τῶν ὑποδείξεων τούτων, ἐλπίζω δὲ νὰ μοὶ δώσῃ τὴν εὐχαρίστησιν καὶ τὴν τιμὴν νὰ συμπράξωμεν ἐπὶ τῆς ἐπεξεργασίας τῶν θεμάτων τούτων». (Ἐνθ. ἀνωτ. σ. 1088).

Ἐν τούτοις μέχρι τοῦδε (Φεβρουάριος τοῦ 1915), οὐδεμίαν σχετικὴν ἐργασίαν προσεκόμισεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν Βουλήν.

ἐκ τούτου ἀκόμη τοῦ λόγου, δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι αὐξάνουσιν αἱ ὑποχρεώσεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν, ἵνα σπεύσῃ νὰ εἰσηγηθῇ ἐκείνας τὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ τὰ συμφέροντα συμπαγῶν καὶ πυκνῶν Ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Τουρκίᾳ θὰ προστατεύσωσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν καθ' ὅλου παράστασιν τῆς ἐξωτερικῆς ἡμῶν ὑπηρεσίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς δικαιοσύνης θὰ ἐμφανίσωσιν ἀρτίαν ἀπέναντι τῶν ξένων.

ΤΜΗΜΑ Β΄

ΕΠΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Ι

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΥΞΗΣΕΩΣ ΤΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ (*)

Ὅτι ἀπαραίτητος ἡ αὔξησις τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Εἰς τὸν παρὰ πόδας τοῦ νομοσχεδίου πίνακα τῶν κατ' ἰδίαν αὐξήσεων τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, προτείνω τὰς ἀκολούθους τροποποιήσεις πρὸς ἔκπτωσιν τοῦ ὁριζομένου ἐν αὐτῷ μισθοῦ τῶν ἀνωτέρων δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

«Διὰ τοὺς Ἀρεοπαγίτας καὶ τὸν ἀντεισαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου νὰ ὁρισθῇ ὁ μισθὸς ἀπὸ τοῦ 1914 καὶ ἐφεξῆς εἰς δραχμὰς 650 ἀντὶ τῶν 675 καὶ διὰ τοὺς ἐφέτας, ἀντεισαγγελεῖς ἐφετῶν, προέδρους καὶ εἰσαγγελεῖς πρωτοδικῶν, νὰ ὁρισθῇ εἰς δραχμὰς 500 διὰ τὸ ἔτος 1913 καὶ εἰς δραχμὰς 525 ἀπὸ τοῦ ἔτους 1914 καὶ ἐφεξῆς ἀντὶ τῶν δραχμ. 600».

Νομίζω ἤδη ἀναγκαῖον νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς σημπληρωματικάς τινας παρατηρήσεις, ἐν σχέσει πρὸς τὴν εἰσηγουμένην διὰ τοῦ νομοσχεδίου αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Οὐχὶ τόσον διότι νομίζω ταύτας ἀπαραιτήτους μετὰ τὰς ἀναλυτικὰς ἐξηγήσεις, αἱ ὁποῖαι περιέχονται εἰς τὴν εἰσηγητικὴν τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἔκθεσιν, καὶ μετὰ τὰς μακρὰς ἀναπτύξεις, αἱ ὁποῖαι ἠκούσθησαν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὑπὸ πάντων σχεδὸν τῶν ρητόρων, οἱ ὁποῖοι ἠγόρευσαν ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου, ὅσον διὰ νὰ ἀνταποκριθῶ εἰς

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8 Νοεμβρίου 1911 κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου «περὶ αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων», ὅπερ ὡς ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης εἰσήγαγε καὶ ὑπεστήριξεν ὁ κ. Ν. Λημητρακόπουλος. (Πρβλ. «Ἐφημ. Συζ. τῆς Β΄. Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς σ. 588 κ. ἑ.)

τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ μετασχόντος εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἀξιοτίμου Βουλευτοῦ ἐκ Λακωνίας, ὁ ὁποῖος ὑπέλαβεν ὅτι παρὰ πάσας τὰς τοιαύτας ἀναπτύξεις οἱ ἐνδοιασμοὶ αὐτοῦ κατὰ τοῦ μέτρου τῆς αὐξήσεως δὲν διελύθησαν ἐν πᾶσι.

Δὲν θὰ ὁμιλήσω περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Διότι, ἐφ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ παρακολουθήσας τὴν συζήτησιν, ἡ ἀνάγκη αὕτη παρ' οὐδενὸς ἠμφισβητήθη σπουδαίως· ἠμφισβητήθη μόνον ἡ οἰκονομικὴ βάσις τοῦ νομοσχεδίου καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι δὲν εἶναι σύμφορον ἐν τῷ παρόντι, ὡς ἔχουσι τὰ δημόσια ἡμῶν οἰκονομικά, νὰ προβῶμεν εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνάγκης ταύτης, προσθέτοντες νέον βάρος εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν ἠμφισβητήθη σπουδαίως ἡ ἀνάγκη τῆς αὐξήσεως τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ἀλλὰ τοὐναντίον καὶ ἀνεγνωρίσθη αὕτη ὑπὸ πάντων.

Καὶ φρονῶ ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γένηται ἄλλως, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀμφισβητηθῇ ἀνάγκη ἡ ὁποία προκύπτει ἐξ ἑαυτῆς καὶ ἐξ ἑαυτῆς δικαιολογεῖται, ἀνάγκη πρὸς τούτοις ἡ ὁποία ἐγένετο αἰσθητὴ πρὸ δεκαετηρίδων παρ' ἡμῖν καὶ πολλάκις πολλαχῶς διετυπώθη.

Πρὸ τριακονταετίας ἤδη περίπου, κατὰ τὸ 1884, ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὑπετύπου τὰς ἰδέας αὐτοῦ ὁ Χαρίλαος Τρικούπης, ὑποστηρίζων τὴν ἀνάγκην τῆς αὐξήσεως τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, προέβη δὲ καὶ εἰς ἐπεξεργασίαν νομοσχεδίου τοιούτου, ὡς καὶ ἕτερου ἀφορῶντος τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν ἀξιωματικῶν. Μελετῶν δὲ τὰ ζητήματα ταῦτα ἐπὶ εὐρυτέρας βάσεως δὲν ἔσχε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ φέρῃ τὰ σχετικὰ νομοσχέδια ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Ἐν τούτοις ἡ ἀνάγκη τῆς αὐξήσεως ἰδίᾳ τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐξηκολούθησε πάντοτε ὑποδεικνυομένη πρὸς κρείττονα συγκρότησιν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας καὶ ὄχι χάριν τῶν ὑπηρετούντων προσώπων. Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἔποψιν εἶχεν ἀποβῇ κοινὴ τοῦ ἔθνους εἰχή. Διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις τοῦ 1891, καίτοι ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἀρχὴν φέρουσα πρόγραμμα αὐστηρῶν οἰκονομιῶν, στενῆς μάλιστα ἀντιλήψεως, στρεφομένης εἰς κατ' ἰδίαν κονδύλια καὶ ἀποκοπὰς δαπανῶν, δὲν ἐδίστασε νὰ εἰσηγηθῇ εἰς τὴν Βουλὴν κατ' ἐξαίρεσιν σχέδιον νόμου περὶ αὐξήσεως τῶν μισθῶν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Εἰς τὴν συνείδησιν δὲ τῆς Βουλῆς ὅλης βεβαίως, ἀλλ' ἰδιαιτέρως εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ κ. Βουλευτοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος, τοῦ ψέξαντος δριμέως τὸ νομοσχέδιον, θὰ ἔχῃ ἰδιάζουσαν σημασίαν τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Ὑπουργός, ὁ ὁποῖος εἰσηγήθη κατὰ τὸ ἔτος 1891 τὸ νομοσχέδιον ἐκεῖνο, ἦτο ὁ τότε

καὶ νῦν ἀξιότιμος Βουλευτὴς ἐκ Καλαβρύτων κ. Ἀλ. Ζαΐμης.

Οὗτος εἰσηγήσατο τὸ νομοσχέδιον, ἐπέμεινεν εἰς τὴν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ, καὶ ἐγένετο νόμος τοῦ Κράτους. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐνθυμοῦμαι, ἡ μόνη ἀντίδρασις, ἡ ὁποία ἀντετάχθη κατ' αὐτοῦ, ἦτο ὅτι τὸ νομοσχέδιον ἐξ ὡρισμένων ὑπολογισμῶν, καίτοι ἀφωρμᾶτο ἐκ τῆς καθολικῆς ἀρχῆς τῆς ἀνάγκης τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ πάντων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ἐθεώρησεν ἐν τούτοις μᾶλλον ἐπείγουσαν τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν ἀρεοπαγιτῶν. Κατὰ τούτου τοῦ περιορισμοῦ ἠκούσθησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἀντιρρήσεις καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ νομοσχεδίου ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῇ ἐπὶ πάντας τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους.

Ἐπεκράτησεν ἐν τούτοις ἡ ἐκδοχὴ τοῦ νομοσχεδίου, ὅτι ἡ ἀνάγκη ἦτο ἐξαιρετικῶς σημαίνουσα διὰ τοὺς κατέχοντας τὰς ἀνωτάτας βαθμίδας, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἔπρεπεν, ἕνεκα τούτου νὰ ἄρξηται τὸ μέτρον τῆς αὐξήσεως.

Ἀτυχῶς ὀλίγος χρόνος ἐπηκολούθησε, μετὰ τὸν ὁποῖον ἄλλη Κυβέρνησις, ἐλαυνομένη ὑπὸ τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνέμοντο τότε τὴν αὔθουσαν ταύτην, τῶν ἀρχῶν,αἱ ὁποῖαι ἐπρυτάνευσαν εἰς τὴν νομοθετικὴν πολιτικὴν ἀπὸ τὸ 1890—1895, ἀρχῶν, κατὰ τὰς ὁποίας ἑκάστη Κυβέρνησις διάδοχος, καθῆκον εἶχε νὰ καταρρίπτῃ τοὐλάχιστον τοὺς δικαστικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους εἰσηγήσατο ἡ προκάτοχος Κυβέρνησις, ἀνέστειλε τὸν νόμον ἐκεῖνον προσωρινῶς, ἔκτοτε δὲ παρέμεινε καὶ παραμένει εἰσέτι ἐν ἀναστολῇ.

Καὶ αἱ προτάσεις αὗται, καὶ τὰ νομοσχέδια ταῦτα, καὶ οἱ νόμοι οὗτοι, ἐγένοντο πρὸς αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν ἀρεοπαγιτῶν ἰδιαίτατα, εἰς χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον πάντες ἐγνωρίζομεν εἰς ποῖον σημεῖον εὑρίσκετο ἡ δικαιοσύνη τῆς χώρας, καὶ τίνα ἦσαν εἰδικώτερον τὰ καθήκοντα τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἰς χρόνον κατὰ τὸν ὁποῖον δὲν εἶχον περιποιηθῇ εἰς αὐτὸν τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα νεώτατος νόμος, ὁ νόμος τοῦ 1909, ἀνέθεσεν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, ὁ ὁποῖος ἔκτοτε καὶ προβιβασμούς, καὶ μεταθέσεις, καὶ παύσεις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἔχει· δὲν εἶχον ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν τὰ σπουδαιότερα καθήκοντα τὰ ὁποῖα ἐνεστώτως διὰ τοῦ Συντάγματος εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον καὶ τὰ Ἐφετεῖα τοῦ Κράτους ἀνετέθησαν, καθήκοντα ἀφορῶντα οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον, ἢ τὴν συγκρότησιν αὐτοῦ τούτου τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος.

Ἀλλὰ καὶ ἔκτοτε, κύριοι βουλευταί, δὲν γνωρίζω νὰ ὑπῆρξεν ἐπίσημος φωνὴ ἁρμοδία εἰς διατύπωσιν καὶ κρίσιν τοιούτων ζητημάτων, δὲν γνωρίζω νὰ ὑπῆρξε περιοδικὸν ἁρμόδιον εἰς ὁμοίας ἀποφάνσεις, τὸ ὁποῖον νὰ μὴ ὑπεστήριξεν ὡς ἀπαραίτητον ἢ ἀπαραιτήτως ἐπιβεβλημένην τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Εἶπον ταῦτα διὰ νὰ ἐξηγήσω, διατὶ θεωρῶ εὔλογον καὶ δεδικαιολογημένην τὴν μὴ ἀμφισβήτησιν τῆς ἀνάγκης ταύτης, παρὰ πάντων τῶν ἀγορευσάντων ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου, καὶ ἀκόμη παρ' ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἐπολέμησαν τὴν ἐπιψήφισιν τούτου. Τί εἶναι ὅμως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἠμφισβητήθη καὶ ποῖος εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ,κατὰ συμπέρασμα οὐχὶ εὔλογον ἐννοεῖται ἀνεγνωρίσθη μὲν ἡ ἀνάγκη, ἀπεκρούσθη ὅμως παρ' εὐαρίθμων εὐτυχῶς, ἡ παραδοχὴ καὶ ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νομοσχεδίου ;

Εἰς τίνα οἰκονομικὴν βάσιν στηρίζεται ἡ αὔξησις.

Ἠμφισβητήθη ἡ οἰκονομικὴ αὐτοῦ βάσις, ἡ ἐκ περισσοῦ φερομένη εἰς τὴν αἰτιολογικὴν τοῦ νομοσχεδίου ἔκθεσιν, καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι θὰ παραστῇ ἀνάγκη, ἀβεβαίων ὄντων τῶν ὑποδεικνυομένων ἐσόδων, ὅπως ἐκ τῶν λοιπῶν πόρων τοῦ Κράτους ἀνταποκριθῶμεν εἰς κάλυψιν τῶν ἐκ τῆς αὐξήσεως δαπανῶν, καὶ ὅτι τοιοῦτό τι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐν τῷ παρόντι, ὡς ἔχουσι τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους.

Προτίθεμαι, Κύριοι, νὰ ἀποδείξω ἀμφοτέρας τὰς αἰτιάσεις ταύτας ἀβασίμους, καὶ τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην. Νὰ ἀποδείξω, ὅτι φόβος τοιοῦτος ἀνεπαρκείας τῶν ὑποδεικνυομένων εἰδικῶν πόρων οὐδεὶς οὐδαμῶς γεννᾶται. Ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως νὰ τονίσω ὡς ἀπότοκον γενικῆς ἀρχῆς, ἡ ὁποία δέον κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν καὶ ἀντίληψιν νὰ διέπῃ τὰ περὶ τούτου, ὅτι καὶ ἂν ἀπῃτεῖτο δαπάνη νέα καὶ προσφυγὴ εἰς τοὺς γενικοὺς πόρους τοῦ Κράτους, καὶ φορολογία εἰδικὴ ἂν ἀπῃτεῖτο, ἔπρεπεν αὕτη νὰ ἐπιβληθῇ, ἔπρεπεν οἱ πόροι ὁπωσδήποτε νὰ ἐξευρεθῶσι, διὰ νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς προσθήκης τῆς δαπάνης ταύτης, σκοπὸν ἐχούσης νὰ ἐπιτύχῃ δι' ὡρισμένων νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων, ἀσφαλῆ καὶ ταχεῖαν καὶ ἀπρόσκοπτον τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Εἶναι αὕτη προσθήκη δαπάνης ἐπιβεβλημένης, τὴν ὁποίαν ἐκ παντὸς τρόπου θὰ εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εὕρῃ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους.

Δὲν γνωρίζω ποίαν ἐπιστημονικὴν, ποίαν δημοσιονομικὴν γνώμην ἐπὶ τοῦ γενικωτέρου δημοσιονομικοῦ ζητήματος τῆς σχέσεως καὶ τῆς ἀναλογίας τῶν ἐσόδων πρὸς τὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους καὶ τῶν προϋποθέσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκεῖνα καὶ ταῦτα δέον νὰ καθορίζωνται, ἔχει ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Λακωνίας. Ἐὰν τοὐτέστι θεωρῇ τὸν βίον τῶν Κρατῶν συμπίπτοντα καθόλου πρὸς τὸν βίον τῶν ἀτόμων, ἅτινα ἀναλό-

γως τῶν ἐσόδων αὐτῶν κανονίζουσι τὰ ἔξοδά των καὶ ἄνευ ἄλλης τινος ἐρεύνης περιορίζουσι ταῦτα ἐφ' ὅσον καὶ ἐκεῖνα περιορίζονται, ἢ ἐὰν τοὐναντίον φρονῇ, ὅτι αἱ δαπάναι τοῦ Κράτους πρέπει νὰ καθορίζωνται πρὸ πάσης περὶ ἐσόδων σκέψεως μέχρι τοῦ ὁρίου καθ' ὃ εἶναι ταῦτα ἀναγκαῖα ὅπως ζήσῃ τὸ Κράτος πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν αὐτοῦ, καὶ αἱ ὁρισθεῖσαι ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιλήψεως ταύτης δαπάναι ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ἐξευρίσκωνται εἰς οἱουσδήποτε πόρους.

Ἀλλ' οἱανδήποτε ἀντίληψιν, οἱανδήποτε γνώμην καὶ ἂν ἔχῃ ἐπὶ τούτου τοῦ γενικωτέρου ζητήματος, φρονῶ ὅτι δὲν θὰ θελήσῃ νὰ ἀμφισβητήσῃ, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ὡρισμέναι δαπάναι τοιαύτης σπουδαιότητος καὶ τοιαύτης ἐπιβολῆς, δαπάναι τοσοῦτον στενῶς συνδεόμεναι πρὸς τὴν ὑπόστασιν τοῦ Κράτους ὡς τοιούτου, ὥστε διὰ τὴν προσθήκην τούτων τὸ ἐρώτημα τίθεται εἰς ἀδυσώπητον δίλημμα οὕτως ἔχον· ἢ πρέπει ἐκ παντὸς τρόπου καὶ δι' οἱουδήποτε μέσου οἱ πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν τούτων πόροι νὰ εὑρεθῶσιν ἢ πρέπει τὸ Κράτος ν' ἀποβάλῃ πάντα λόγον ὑπάρξεως.

Κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν, δαπάναι, αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ταχεῖαν, τὴν ἀπρόσκοπτον, τὴν ὀρθὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, εἶναι δαπάναι τοιαύτης ἐπιβολῆς, εἶναι δαπάναι τοσοῦτον ἐπιτακτικαί, καὶ τοσοῦτον ἀπαραίτητοι, ὥστε καὶ ἂν εὑρισκόμεθα εἰς δυσχερείας οἱασδήποτε, καὶ ἂν δὲν εὑρισκόμεθα, ὡς θὰ ἀποδείξω ἀμέσως, εἰς εὐχέρειαν πρὸς κάλυψιν αὐτῶν πάντως εἴχομεν ὑποχρέωσιν νὰ ἐξεύρωμεν μέσα πρὸς κάλυψιν αὐτῶν. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐδένα θὰ εἶχον δισταγμὸν, νὰ ἀναγράψω εἰς νομοσχέδιον τὰς δαπάνας καὶ νὰ παραπέμψω τὸ νομοσχέδιον τοῦτο εἰς τὸν συνάδελφόν μου ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπουργὸν, ἵνα εὕρῃ τὰ ἔσοδα. Καὶ αὐτὸς, καὶ ἐγὼ, καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠθέλομεν διστάσει ἀκόμη καὶ φόρον εἰδικὸν νὰ ἐπιβάλωμεν μὲ εἰδικὸν προορισμὸν τοιοῦτον καὶ τοιαύτην εἰδικὴν ἀποστολὴν, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἠθέλομεν ἀνταποκριθῇ τελείως εἰς τὰς λαϊκὰς ἐπιθυμίας, ὅτι ἠθέλομεν ἀνταποκριθῇ τελείως εἰς τὴν λαϊκὴν ἀντίληψιν. Ὄχι διότι ὁ λαὸς θὰ ἐπείθετο εἰς τοῦτο ἐξ ὑπερτέρων δικαιολογικῶν λόγων, ἐξ ἀνωτέρας τινὸς ἀντιλήψεως περὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς δικαιοσύνης ἐν τῷ Κράτει, ὄχι τόσον διότι ἤθελε πεισθῇ ὅτι ἡ προσήκουσα διαρρύθμισις τῶν τῆς δικαιοσύνης θὰ εἶχεν ἄμεσα ἀποτελέσματα καὶ εἰς αὐτὰ ταῦτα τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους, ὅσον διότι θὰ εἶχεν ἐνώπιον αὐτοῦ σημεῖον ἄλλο, μᾶλλον αἰσθητὸν, μᾶλλον πρόχειρον καὶ δύναμαι νὰ εἴπω μᾶλλον ἀτομικόν.

Θὰ κατενόει ἄριστα ὅτι φορολογία εἰδικὴ κεκλημένη νὰ ἀποκατα-

στήσῃ τὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας, εἰς ὀρθὴν κατὰ τὸ δυνατὸν ἀπονομὴν καὶ πάντως εἰς ταχεῖαν τοιαύτην, θὰ εἶχε τὴν ἐξῆς μορφὴν τὴν ἀδιαφιλονείκητον. Θὰ ἐξέφευγεν ἡ φορολογία αὕτη ἐκ τῆς μιᾶς χειρὸς, ἵνα πολλαπλασία ἀποδοθῇ διὰ τῆς ἑτέρας. Θὰ ὑπεβάλλετο εἰς τοιαύτην φορολογίαν ὁ λαὸς, ἀλλὰ θὰ ἀπηλλάσσετο συγχρόνως τῆς λαθραίας, τῆς ἀδήλου, διὰ νὰ μεταχειρισθῶ φυσιολογικὸν ὅρον, τῆς ἀδήλου φορολογίας, ὑπὸ τῆς ὁποίας ἐδυναστεύετο διὰ τῆς κακῆς λειτουργίας τῆς δικαιοσύνης, φορολογίας πολὺ δεινοτέρας, πολὺ βαρυτέρας, πολὺ ἐπαχθεστέρας. Θὰ ἀπηλλάσσετο τῆς φορολογίας, τὴν ὁποίαν κατέβαλλεν εἰς τὸν ζωοκλέπτην, τῆς φορολογίας, τὴν ὁποίαν κατέβαλλε διάδικος γενόμενος ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων εἰς ἀτελευτήτους δικαστικοὺς ἀγῶνας, τῆς φορολογίας, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεβάλλετο καθ' ἑκάστην ὑπὸ οἱανδήποτε ἰδιότητα ἐρχόμενος εἰς σχέσιν οἱανδήποτε πρὸς τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας· θὰ ἀπηλλάσσετο τῆς τοιαύτης φορολογίας. Καὶ ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν σκέψεων δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι δὲν γνωρίζω δικαιοτέραν φορολογίαν, μᾶλλον δημοτικὴν, μᾶλλον εὐπρόσδεκτον εἰς τὸν λαὸν, τῆς ἐμφανοῦς καὶ μετρίας ἐκείνης φορολογίας, ἡ ὁποία θὰ ἦτο κεκλημένη ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τοιαύτας ἀνάγκας καὶ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸν λαὸν, τὸν κατ' ἐξοχὴν δυναστευόμενον, ἐξ ἐκείνης τῆς ἀδήλου, ἀλλ' ἀπηνοῦς καὶ καταστρεπτικῆς φορολογίας.

Πῶς καλύπτεται, ἡ διὰ τὴν αὔξησιν τῶν μισθῶν ἀπαιτουμένη δαπάνη.

Ἀλλὰ, Κύριοι, δὲν εὑρέθημεν, οὐδ' εὑρισκόμεθα εὐτυχῶς εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀναζητήσωμεν ἄλλους πόρους εἰς κάλυψιν τῶν προτεινομένων δαπανῶν.

Τὸ πρόβλημα κεῖται ἐνώπιον ἡμῶν οὕτω :

Αἱ πιστώσεις αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται καὶ ἀνεγράφοντο ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, πιστώσεις αἱ ὁποῖαι κατ' ἐξαίρεσιν ἴσως δὲν ηὐξήθησαν οὐδὲ κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς πολιτειακῆς συνταράξεως τῆς πρὸ δύο ἐτῶν λαβούσης χώραν, ἥτις πολλαχῶς ηὔξησε τὰς δαπάνας τοῦ Κράτους, αἱ πιστώσεις αὗται καταλλήλως διαρρυθμιζόμεναι, ἠδύναντο νὰ πληρώσωσι πάσας τὰς πρὸς ἀνόρθωσιν τῆς δικαιοσύνης ἀνάγκας ;

Ἔχομεν ὑπ' ὄψει τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀπὸ ἐτῶν εἰσφέρει ὁ λαὸς πρὸς τὸ Κράτος, ἵνα λάβῃ δικαιοσύνην χωρὶς νὰ λαμβάνῃ. Καὶ σκεπτόμεθα : Ἆρά γε τὸ ποσὸν τοῦτο, αἱ πιστώσεις αὗται εἶναι δυνατὸν, ἄλλως διαρρυθμιζόμεναι, ἐντὸς τῶν αὐτῶν ποσοτικῶν ὁρίων, νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς

τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας τῆς δικαιοσύνης, οὕτως ὥστε ὁ λαὸς δίδων καὶ ἐφεξῆς ὅ,τι ἕως τώρα ἔδιδε, νὰ ἔχῃ δικαιοσύνην πολὺ κρείττονα καὶ διάφορον ἐκείνης τὴν ὁποίαν εἶχε πρίν ; Θὰ ἦσαν ἄρα γε ἱκαναὶ αἱ πιστώσεις ἐκεῖναι, ἄλλως διαρρυθμιζόμεναι ὑπὸ ἔποψιν νομοθετικὴν καὶ διοικητικήν, θὰ ἦσαν ἱκαναὶ αὗται καὶ μόναι αὗται νὰ ἀποδώσωσιν εἰς τοὺς πολίτας δικαιοσύνην ἀσφαλῆ καὶ ταχεῖαν ;

Τὸ πρόβλημα εὐτυχῶς ἐλύθη κατ' εὐχήν. Καὶ διατί ; Διότι εὐτυχῶς ἡ δυστυχῶς ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ διοικητικὴ κατάστασις, τὴν ὁποίαν ἐκληροδότησεν ἡμῖν τὸ παρελθὸν ἦτο τοιαύτη, ὥστε παρεῖχεν εἰς ἡμᾶς τὰ μέσα, ἵνα ἐπιτύχωμεν ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν διαρρύθμισιν. Μὲ τὰς αὐτὰς, ἐπαναλαμβάνω, πιστώσεις, νὰ διαρρυθμίσωμεν τὰ πράγματα νομοθετικῶς καὶ διοικητικῶς ἄλλως, ὥστε ἡ ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ βελτίων νὰ ἀποβῇ καὶ ταχεῖα.

Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἐκτιμηθῇ τὸ ὅλον πρόγραμμα ἡμῶν, τὸ ἀναγόμενον εἰς τὴν δικαστικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας.

Διότι τὸ μέτρον τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων δὲν προβάλλεται μεμονωμένον. Ἀποτελεῖ ὁλοκληρωτικὸν στοιχεῖον τοῦ ὅλου μεταρρυθμιστικοῦ συστήματος τῶν τῆς δικαιοσύνης πραγμάτων. Ὡς σύνολον ἑπομένως δέον νὰ κριθῇ τοῦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν καὶ ὑπὸ τὴν οἰκονομικήν.

Τὸ σύνολον δὲ τῶν νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὴν δικαιοσύνην ἀνάγεται ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἔποψιν εἰς ταῦτα τὰ κεφαλαιώδη σημεῖα.

Ἀφ' ἑνὸς ἐπεβάλλομεν δαπάνας, τὰς ὁποίας νομίζομεν ἀπαραιτήτους διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ τῆς δικαιοσύνης ἀπονομὴν, τόσω τῆς ποινικῆς ὅσω καὶ τῆς πολιτικῆς. Καὶ ἐξ ἄλλου, τοῦτο μὲν ἀπεκόψαμεν δαπάνας ἄλλας, τοῦτο δὲ εἰσηγάγομεν νομοθετικὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπήγαγον αὔξησιν τῶν πόρων τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ἐξάρω τὸν χαρακτῆρα τῶν τελευταίων τούτων μεταρρυθμίσεων, τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀποκοπῆς τῶν δαπανῶν, τὸν χαρακτῆρα τῆς διὰ τῶν νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων αὐξήσεως τῶν ἐσόδων. Καὶ νὰ τονίσω ὅτι ὁ χαρακτὴρ τῶν μεταβολῶν τούτων δὲν εἶναι οἰκονομικὸς, δὲν ὑπηγορεύθη εἰς ἡμᾶς ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι ἔπρεπεν ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ἐξεύρωμεν τὰ ἀντισταθμίσματα τῶν δαπανῶν, ἀλλ' ἐπεβλήθη ἐξ ἀνωτέρων δικαιολογητικῶν λόγων, ἐξ ἀντιλήψεως πολιτικῆς ἠθικῆς, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὑπηγορεύθη ἐκ λόγων, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἤθελον ἐπιβάλει τὰ μέτρα ταῦτα, ὅσον δήποτε πλοῦτον καὶ ἂν εἶχον τὰ δημόσια ταμεῖα, καὶ ἂν οὐδεμία ἀνάγκη παρίστατο προσφυγῆς εἰς τὰ βαλάντια τῶν πολιτῶν πρὸς κάλυψιν τῶν διὰ τὴν δικαιοσύνην ἀναγκαίων δαπανῶν.

Θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ ἤδη ἡ Βουλὴ νὰ ὑποδείξω διὰ βραχέων εἰδικώτερον καὶ τὰς δαπάνας, τὰς ὁποίας ἐπεβάλομεν, καὶ τὰς λοιπὰς μεταρρυθμίσεις τὰς ὁποίας εἰσηγάγομεν, ὅπως ἐν τῷ συνόλῳ κριθῇ τὸ σύστημα ἡμῶν καὶ ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ ἔποψιν.

⁂

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους, ὅστις μετ' ὀλίγας ἡμέρας θὰ κεῖται ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεγχον ὑμῶν, θὰ ἀναγράψῃ τὰς ηὐξημένας δαπάνας διὰ τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης.

Καὶ θὰ ἀναγράψῃ ἐν πρώτοις διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ ἐρημοδικίων δαπάνας πλειοτέρας ἐκείνων, τὰς ὁποίας ἠκούσατε ἀναφερομένας προχθὲς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ.

Διότι εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1911, προκειμένου νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος κατὰ ἓν μόνον ὀκτάμηνον, ἀνεγράφη ποσὸν 150000, τὸ ὁποῖον διὰ τὸ ἔτος 1912 θὰ αὐξηθῇ κατὰ 90000· ἤτοι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου ἐκείνου κατὰ τὸ ἔτος 1912 ὁλόκληρον θὰ ἀπαιτηθῶσι δραχμαὶ 240000. Θὰ ἀναγραφῇ πλὴν τούτου ποσὸν 20000 δραχμ. δι' ἔξοδα τῶν Ἐπιτροπειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀσχολοῦνται διὰ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν δικαστικῶν κωδίκων, δυνάμει τοῦ περὶ τούτου ψηφισθέντος εἰδικοῦ νόμου. Θὰ ἀναγραφῇ ποσὸν 6780 ἐπὶ πλέον διὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐμμίσθων παρέδρων, καὶ ποσὸν 7500 δραχμ. διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν θέσεων τῶν παρὰ πρωτοδίκαις ἀντεισαγγελέων. Πλὴν δὲ τούτων καὶ ποσὸν 313000 διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων διὰ τὸ ἔτος 1912 συμφώνως πρὸς τὸ ἤδη συζητούμενον νομοσχέδιον.

Ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸ ποσὸν τῶν ηὐξημένων δαπανῶν θὰ ἀνέλθῃ, ἵνα μεταχειρισθῶ στρογγύλους ἀριθμοὺς, περίπου εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 600000. Διὰ τὸ ἔτος 1913 θὰ ἔχωμεν προσθήκην περίπου 200000 διὰ τοὺς μισθοὺς καὶ προσθήκην ἑτέρων δραχμῶν περίπου 120 χιλιάδων ἀπὸ τοῦ ἔτος 1914 καὶ ἐφεξῆς. Τὰ ποσὰ ταῦτα θὰ ἀναβιβάσωσιν ἐν γένει μέχρι τοῦ 1914 τὰς ὅλας κατ' αὔξησιν δαπάνας, περίπου εἰς 900000 δραχμάς.

Ἀλλὰ τὰ νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐλάβομεν πρὸς διαρρύθμισιν τῶν τῆς δικαιοσύνης πραγμάτων καὶ τὰ ὁποῖα ἀπήτησαν

τῶν δαπανῶν τούτων τὴν προσθήκην, ἔσχον ἐξ ἄλλου παρὰ τὸν κύριον αὐτῶν προορισμόν, καὶ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τοιαῦτα, ὥστε καλύπτουσιν ἐξ ὁλοκλήρου τῶν δαπανῶν ἐκείνων τὴν προσθήκην.

Ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου κρίνω ἀναγκαῖον νὰ ἀτασχολήσω ἐπὶ μικρὸν τὴν Βουλήν.

Πῶς ἐγένετο ἡ διαχείρισις τῶν πιστώσεων.

Θὰ ἴδητε, Κύριοι, εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1912 ἀναγραφομένας τὰς ἀκολούθους ἐπὶ ἔλαττον πιστώσεις.

Εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν μισθωμάτων τῶν δικαστικῶν καταστημάτων, τῶν μισθωμάτων τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους, ἀναγράφομεν ποσὸν ἐπὶ ἔλαττον κατὰ 44,000 δραχ. ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔτος 1911. Ἡ ἔκπτωσις αὕτη ἀφορᾷ τὰς ἐπὶ ἔλαττον γενομένας μισθώσεις, ἐκείνας δυστυχῶς μόνον αἵτινες ἔσχον τὴν λῆξιν των ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς Κυβερνήσεως. Εἶναι δύσκολον νὰ φαντασθῇ ἡ Βουλή, χωρὶς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα τὰ πράγματα, τί ἐγίνετο καὶ τί γίνεται δυστυχῶς ἔτι ἕνεκα τῶν ἀνειλημμένων συμβατικῶν ὑποχρεώσεων μὲ τὰς μισθώσεις τῶν δικαστικῶν καταστημάτων καὶ τῶν φυλακῶν. Θὰ αἰσθανθῇ δὲ ἀληθῆ ἀγανάκτησιν ἡ Βουλή, μανθάνουσα ὅτι εἰς ὡρισμένην ἐπαρχίαν ὑπάρχει μισθωμένη οἰκία, ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖται ὡς φυλακὴ τοῦ Κράτους, διὰ μίαν πενταετίαν ἢ ἑξαετίαν ὁλόκληρον ἀντὶ μηνιαίου μισθώματος πεντακοσίων δραχ. καὶ μὲ τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους, νὰ ἀνέχηται κατάστημα ἐντὸς τῆς φυλακῆς ἐνοικιαζόμενον ὡς ὀφοπωλεῖον, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἑτέρας ἑκατὸν δραχμὰς κατὰ μῆνα. Ἤτοι καταβάλλεται ἐνοίκιον ἑξακοσίων κατ' οὐσίαν δραχμῶν κατὰ μῆνα δι' οἰκίαν, ἥτις καλῶς ἐχόντων τῶν πραγμάτων καὶ τῆς παροχῆς τοῦ Κράτους συμπιπτούσης πρὸς τὴν ἀντιπαροχὴν τοῦ πολίτου, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ μισθωθῇ πλέον τῶν ἑκατὸν ἢ ἑκατὸν εἴκοσι δραχμῶν κατὰ μῆνα.

Ν. ΒΑΡΘΗΣ. Εἰς ποίαν ἐπαρχίαν ;

ΠΟΛΛΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Εἰς ποῖον μέρος ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἔχει σημασίαν τοῦτο. Συνεχίζων τὰς παρατηρήσεις μου παρατηρῶ, ὅτι αἱ ἤδη γινόμεναι ἐκπτώσεις τῶν μισθωμάτων μέχρι τοῦ προσήκοντος ὁρίου, εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν νέων ὅρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους γίνονται ἤδη αἱ μισθώσεις, ἀποτέλεσμα τῆς ἐμπεριστατωμένης διοικητικῆς ἐπιμελείας καὶ ἐκείνης ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐξελέγχονται καὶ ἐγκρίνονται αὗται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου, ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιμονῆς ἡ ὁποία κατεβλήθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου καὶ τῶν κατ' ἐντολὴν τούτου ἐνεργουσῶν ἀρχῶν, ὅπως αἱ νέαι μισθώσεις γίνωσιν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ δικαίου καὶ τοῦ προσήκοντος, ἐκλίπωσι δὲ αἱ ἄλλοτε παρατηρούμεναι ἀσχημίαι. Καὶ ἡ ἐπιμέλεια καὶ ἡ ἐπιμονὴ αὕτη κατεβλήθη καὶ καταβάλλεται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου οὐχὶ τόσον ἐκ σκέψεων οἰκονομικῶν, ὅσον ἐξ ὑπαγορεύσεων τῶν ἀπαιτήσεων χρηστῆς διοικήσεως.

Ἐκ μόνων λοιπὸν ἐκείνων τῶν μισθώσεων, αἱ ὁποῖαι ἔληξαν καὶ ἀνενεώθησαν ἤδη, ἄλλαι κατὰ εἴκοσιν, ἄλλαι κατὶ τριάκοντα, ἄλλαι κατὰ τεσσαράκοντα ἢ κατὰ πεντήκοντα, μία δὲ ἢ δύο κατὰ ἑξήκοντα τοῖς ἑκατὸν ὀλιγώτερον ἢ πρίν, θὰ ἔχωμεν εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους τοῦ 1912 ἀναγεγραμμένον ἐπὶ ἔλαττον ποσὸν 44,214.

Εἰς ἕτερον κονδύλιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἴδητε ὑπὸ τὸ κεφάλαιον 14, νομίζω, τὸ κεφάλαιον δι' ἔξοδα τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, ὅπερ περιλαμβάνει ἀνακριτικὰ δικαιώματα, ἀποζημιώσεις μαρτύρων, δικαιώματα χωροφυλάκων, ἀντίτιμον φαρμάκων, ἡμερομίσθια κλπ. γίνεται ἔκπτωσις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1912 ποσοῦ 110,500 δραχμῶν.

Ὑπὸ ἔκπτωσιν ἐπίσης δραχμῶν 35,000 θὰ ἀναγραφῇ εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1912 καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἐξόδων τῆς μεταθέσεως τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων. Διὰ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχεδίου, διὰ τοῦ ὁποίου προτείνεται ἡ αὔξησις τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, προτείνεται συγχρόνως καὶ ἡ κατάργησις τοῦ δικαιώματος αὐτῶν εἰς ἀπόληψιν τῶν ὁδοιπορικῶν ἐξόδων ἐν περιπτώσει μεταθέσεως. Ἐν τῇ αἰτιολογικῇ δὲ ἐκθέσει ὑποδεικνύονται σαφῶς οἱ λόγοι, οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν κατάργησιν ταύτην. Λόγοι οὐχὶ τόσον οἰκονομικοί, ὅσον λόγοι ἀνώτεροι σχέσιν ἔχοντες πρὸς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιμελοῦς τηρήσεως τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ Σώματος.

Διότι συνέβη πλειστάκις καὶ ἐσφαλμένοι ἐκ παραδρομῆς νὰ ὑποβάλλωνται καταστάσεις ἐξόδων, ἀναγκάσασαι τὸν Ὑπουργὸν εἰς ἐξέλεγξιν καὶ περικοπὴν τούτων, πολλαχῶς ἐπιζημίαν διά τε τὴν προϊσταμένην καὶ τὰς ὑπαλλήλους ἀρχάς. Ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἂν δὲν καταργηθῇ ὁ νόμος οὗτος περὶ ἀπολήψεως τῶν ὁδοιπορικῶν ἐξόδων, εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους τοῦ 1912 ἠθέλομεν ἀναγράψει ἐπὶ ἔλαττον δι' ἔξοδα μεταθέσεως ὑπαλλήλων ποσὸν 35,000.

Τοιουτοτρόπως ἐκ τούτων τῶν ἐλαττώσεων καὶ τῆς ἀποκοπῆς τοιούτων δαπανῶν, διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὰς ἐνεστώτως ἐμφανεῖς καὶ ἀπολύτως βεβαίας, ἐπέρχεται ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ ἔτους 1912 ἔκπτωσις 200 περίπου χιλιάδων δραχμῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης περὶ τῶν ἐξόδων τῆς συντηρήσεως ὑποδίκων καὶ κατα-

δίκων, καὶ αὐτὸ τὸ κεφάλαιον εἶναι προωρισμένον εἰς ὅμοια νὰ ὁδηγήσῃ ἀποτελέσματα, διότι καὶ ἐν τῇ διαχειρίσει τῆς πιστώσεως ταύτης γίνονται δυστυχῶς ἀτασθαλίαι, τῶν ὁποίων εἰκόνα βλέπει τις εἰς βούλευμα ἐσχάτως ἐκδοθὲν τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐν Πάτραις ἐφετῶν περὶ καταχρήσεων τοῦ Σωφρονιστηρίου Ζακύνθου. Καὶ ἡ διαχείρισις τῆς πιστώσεως ταύτης ὑπεβλήθη ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν εἰς ἔλεγχον, παρὰ πάντα τὸν ἀνιαρὸν χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον ἔφερε τοιαύτη ἐργασία. Ἐγένετο δὲ τοῦτο ὄχι κυρίως διὰ τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα, ὅσῳ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν χρηστῆς διοικήσεως.

Θὰ ἔχωμεν ἀναμφιβόλως σποιδαιοτάτην ἔκπτωσιν καὶ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, ἐν τούτοις εἰς τὸν προϋπολογισμὸν δὲν θὰ ἴδητε ἀναγεγραμμένην ἔκπτωσιν καὶ δὲν θὰ ἴδητε ταύτην διὰ τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος θὰ παράσχῃ εἰς ὑμᾶς τὸ μέτρον καὶ τὸν τόνον τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἄλλων ἐκπτώσεων.

Ἡ ὑπόνοια μήπως ἡ τιμὴ τοῦ ἄρτου αὐξηθῇ κατὰ τὸ 1912 καὶ παρασταθῇ ἡ ἀνάγκη ἀναπληρωματικῶν πιστώσεων, τὰς ὁποίας ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιθυμοῦμεν ν' ἀποφύγωμεν, ἡ ὑπόνοια αὕτη ἀναγκάζει ἡμᾶς ν' ἀναγράψωμεν ὅμοιον ποσὸν ἐν τῇ πλήρει βεβαιότητι, ὅτι μέγα μέρος τῶν πιστώσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ζητηθῶσι, θὰ μείνωσιν ἀδιάθετοι.

Τίνες πολιτικαὶ ἀντιλήψεις ὑπηγόρευσαν τοιαύτην τῶν πιστώσεων διαχείρισιν.

Ἐπανέρχομαι, Κύριοι, εἰς τὴν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν ἐτόνισα ἐνώπιον ὑμῶν, εἰς τὴν ἀντίληψιν ἡ ὁποία ὑπηγόρευσε καὶ κατέστησε δυνατὴν τὴν ἀποκοπὴν τῶν δαπανῶν τούτων, τὴν ἐλάττωσιν τῶν πιστώσεων τούτων.

Δὲν ἐκράτησαν παρ' ἡμῖν ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτῃ σκέψεις στενῶς καὶ καθαρῶς οἰκονομικαί. Ὁ ἀγὼν ἡμῶν ὁ ἀνένδοτος εἰς ἐξέλεγξιν τῶν κατ' ἰδίαν στοιχείων τῶν δαπανῶν, ὁ πολλάκις μικρολόγος, δὲν ὑπηγορεύθη ἐκ πνεύματος ἐξοικονομήσεως ὀλίγων χιλιάδων δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου, ὅσῳ ἐκ λόγων ἀνωτέρας πολιτικῆς σκοπιμότητος.

Διότι εἶνε ἀληθῶς περίεργον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται εἰς τὸν ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀντιλήψεως μελετῶντα παρ' ἡμῖν τοὺς ὅρους τοῦ δημοσίου βίου, καὶ τὰς σχέσεις τοῦ πολίτου πρὸς τὸ Κράτος, ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν κυρίως συμφερόντων. Ἐπὶ τούτων εἶναι τοσοῦτον ὀξεῖα ἡ ἀντίθεσις, ὥστε ἐμφανίζεται ὡς ἀληθὴς ἐχθρότης τοῦ πολίτου πρὸς τὸ Κράτος. Εἶναι δὲ αὕτη γέννημα πολιτικοῦ βίου ἐλευθέρου μακροῦ, ἀλλὰ καὶ ἱστορικοῦ βίου ἐκ τῶν χρόνων τῆς δουλείας, ἡ ὁποία ἔφερεν ἐκ πολι-

τειακῆς ἀνάγκης εἰς ἀντίθεσιν τὸ ἄτομον πρὸς τὸ Κράτος. Ἐκ ταύτης κυρίως τῆς ἀνάγκης ἐδημιουργήθη ἐσωτερική τις ἐχθρότης, φυσικὴ ἄλλως τε καὶ αὐτονόητος. Τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους ἐθωροῦντο τελείως ἀντιτιθέμενα πρὸς τὰ συμφέροντα τοῦ ἀτόμου καὶ τὸ ἄτομον ἐθίσθη νὰ βλέπῃ εἰς τὸ Κράτος ἐχθρὸν τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων. Περίεργον δὲ ἀληθῶς εἶναι ὅτι ἡ ἀντίθεσις αὕτη, ἡ ὁποία ὑπῆρξε γέννημα τῆς δουλείας, δὲν ἐξέλιπεν ὑπὸ τὸ νέον πολιτειακὸν καθεστώς. Διότι οἱ ἐφεξῆς ὅροι τοῦ δημοσίου ἡμῶν βίου δὲν ὑπῆρξαν ἐπιτήδειοι ἵνα ἐξαλείψωσι ταύτην καὶ ἐξηκολούθησεν ὑφισταμένη μία λανθάνουσα ἐχθρότης, ἓν ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ πολίτου καὶ Κράτους, παρὰ πᾶσαν τὴν προαγωγὴν τοῦ πολίτου εἰς ἀνάπτυξιν καὶ τὴν στοιχείωσιν αὐτοῦ εἰς ἦθος. Παρατηρεῖται δὲ συμβαῖνον τοῦτο τὸ ἀληθῶς παράδοξον καὶ δυσεξήγητον ἄλλως. Πρόσωπα ἀναμφισβητήτου ἠθικῆς καὶ χρηστότητος, τὰ ὁποῖα ὡς τὴν ἐσχάτην τῶν ὕβρεων ἤθελον θεωρήσει τὴν ἀθέτησιν ἰδιωτικῆς ὑποσχέσεως οἱασδήποτε, δὲν διστάζουσι πολλάκις ὄχι μόνον νὰ ἀντιμετωτίσωσιν ἐχθρικῶς τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους, ἀλλὰ καὶ νὰ ὁμολογήσωσι τοῦτο.

Δὲν θέλω νὰ ἔλθω εἰς ἰδιαίτερα παραδείγματα, περιττὰ ἄλλως τε, διὰ νὰ μὴ σκανδαλίσω. Εἶπον τοῦτο μόνον διὰ νὰ δείξω ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὴν μέριμναν ἡμῶν, ὅπως συντελέσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἀντιθέσεως ταύτης τοῦ πολίτου πρὸς τὸ Κράτος. Νὰ φέρωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς συνάντησιν ἐκεῖνον πρὸς τοῦτο, νὰ δείξωμεν πρὸς τὸν πολίτην, ὅτι τοῦ Κράτους τὰ συμφέροντα δὲν εἶναι ξένα πρὸς τὰ συμφέροντα τούτου, ὅτι τὸ Κράτος ὑπό τινα ἀντίληψιν ἀποτελεῖ γενικωτέραν παρέκτασιν τοῦ ἀτόμου, τούτου κυρίως τὰ συμφέροντα ἐξυπηρετοῦν.

Καὶ ἠγωνίσθημεν ἐξελέγχοντες καὶ καθαίροντες ἐν τοῖς καθέκαστα τὰ πρὸς τὰς ἐκμισθώσεις σχετιζόμενα ἔγγραφα καὶ τὰ παντὸς εἴδους κονδύλια τῶν δαπανῶν, νὰ τονίσωμεν τὰς ἀντιλήψεις ταύτας καὶ δι' ἐγκυκλίων καὶ διὰ πειθαρχικῶν καταδιώξεων καὶ δι' ἐγγράφων, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἀναπτύξεως προφορικῆς πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τμηματάρχας, μετὰ τῶν ὁποίων συνειργαζόμεθα, ἀκριβῶς διὰ νὰ δείξωμεν, ὅτι ἡ μικρολόγος ἐπιμονὴ ἐν τῷ κανονισμῷ τῶν τοιούτων ζητημάτων δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα οἰκονομικῆς σκέψεως καὶ οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν διὰ νὰ ἐξεύρωμεν μισθοὺς τῶν Δικαστῶν ἢ πόρους τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ προήρχετο ἐξ ἀρχῆς τινος ὑπερτέρας, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε πάντες νὰ κατανοήσωμεν.

Νομοθετικὰ μέτρα καὶ οἰκονομικῶς ἐπωφελῆ.

Ἔρχομαι ἤδη, Κύριοι, ἐπὶ τὸ ἄλλο σημεῖον, τὸ ἀφορῶν τὴν αὔξησιν τῶν πόρων διὰ τῶν γενομένων νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων. Καὶ ἡ ἐκ τούτων ὅμως προελθοῦσα αὔξησις τῶν πόρων τοῦ Κράτους ὀφείλω νὰ εἴπω, ὅτι δὲν ἀπετέλει τὸν κύριον ἡμῶν σκοπόν. Δὲν ὑπῆρξεν αὕτη ἀποτέλεσμα ἐξεζητημένης οἰκονομικῆς σκέψεως, ἀλλ' ἦτο ἀκολουθία τυχαία, δύναμαι νὰ εἴπω, μέτρων νομοθετικῶν, τὰ ὁποῖα ἐνομίσαμεν ἐπιβεβλημένα ἐξ ἄλλων λόγων, ἐκ δικαιολογικῶν λόγων ἀνωτέρων, δικαιολογικῶν λόγων, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῆς αὐτῆς δυνάμεως ἤθελον ἐπιδράσει εἰς τὴν εἰσήγησιν αὐτῶν, οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦσαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους.

Εἶναι ἀνάγκη ἄρά γε νὰ ὑπομνήσω εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ὑπηγόρευσαν τὸ νομοσχέδιον τὸ ὁποῖον ἐγένετο ἤδη νόμος τοῦ Κράτους περὶ μετατροπῆς τῶν μικρῶν ποινῶν εἰς χρηματικάς, μετὰ τὴν ἀπότισιν τοῦ ἡμίσεως τῆς ποινῆς, τῆς περιοριζούσης τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν ;

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω ὅτι ὁ νόμος ὁ ἐπιτρέπων τὴν παραίτησιν ἀπὸ τῆς ἐγκλήσεως ἐπὶ καταβολῇ τῶν ἐξόδων, πληροῖ πρωτίστως ἀπαίτησιν δικαιολογικὴν σπουδαίαν, δευτερευόντως δὲ κυροῖ καὶ μίαν καθολικὴν ἀρχήν, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀποζημιώσεως τοῦ Κράτους διὰ τὰς δαπάνας, εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη ἐκ τῆς ἐγκλήσεως τοῦ πολίτου, ὁ ὁποῖος ἐκουσίως ἀφίσταται ταύτης, ἀφοῦ ἔθετο εἰς κίνησιν τὴν δικαστικὴν μηχανήν, τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους καὶ ὑπέβαλε τοῦτο εἰς δαπάνας δι' ἀδίκημα μὴ ἐξ ἐπαγγέλματος διωκόμενον, ἆρα μὴ ἀμέσως ἐνδιαφέρον τὴν Πολιτείαν ;

Ἀλλὰ καὶ ὁ νόμος διὰ τοῦ ὁποίου τὰ ἔξοδα ἐπιβάλλονται εἰς βάρος τῶν μηνυτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐκ δόλου ἢ ἐκ βαρείας ἀμελείας ἔθεσαν εἰς κίνησιν τὰς ἀρχὰς τοῦ Κράτους, ἀποτελεῖ θεσμόν, ὁ ὁποῖος πληροῖ θεμελιώδη ἀρχήν, καθολικὴν ἀρχὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, ἀρχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος ὑποχρεοῦται νὰ φέρῃ τὰς συνεπείας τῶν πράξεων αὐτοῦ καὶ νὰ ἀποκαθιστᾷ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐκ δόλου ἢ ἐκ βαρείας καὶ ἀδικαιολογήτου ἀμελείας ἐπήνεγκε.

Μήπως ἡ καταβολὴ τῶν ἐξόδων, εἰς τὴν ὁποίαν ὑποχρεοῦνται οἱ καταδικαζόμενοι κατηγορούμενοι, οἱ προσβαλόντες τὴν ἠθικὴν τάξιν καὶ τὸν π. νόμιον, δὲν εἶναι ἀπόδοσις τῶν ζημιῶν εἰς τὰς ὁποίας ὑπεβλήθη τὸ Κράτος ἐξ ἰδίας αὐτῶν ὑπαιτιότητος ;

Καὶ ὅμως, Κύριοι, ἐκ τῶν νομοθετικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς ταῦτα τὰ σημεῖα ἐγένοντο καὶ τοιούτους πληροῦσι σκοπούς, θὰ προ-

κύψωσιν ἐτήσια ἔσοδα ἀνερχόμενα κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν εἰς 690 χιλιάδας δραχμῶν.

Ἐφ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ παρακολουθήσω τὴν συζήτησιν, ἀντελήφθην, ὅτι ἠμφισβητήθησαν ἐκ τῶν ἐν τῇ ἐκθέσει ὑπολογισμῶν κονδύλια τινα, ἰδιαίτατα δὲ τὰ ἀναγόμενα εἰς τὰ ἔξοδα, τὰ ὁποῖα καταβάλλουσιν οἱ καταδικαζόμενοι κατηγορούμενοι καὶ τὰ ἔξοδα τὰ ἐπιβαλλόμενα εἰς τοὺς ψευδεῖς μηνυτὰς καὶ ὑπεστηρίχθη ὅτι ἡ προϋπολογιζομένη αὔξησις εἶναι φαινομενική, διότι αὕτη θὰ εἶναι προσωρινή, ὅταν δ' ἐκλείψῃ ὁ φόρτος τῶν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων, τὸν ὁποῖον τὸ παρελθὸν ἐκληροδότησε, θὰ ἐκλείψωσι καὶ τὰ ἐντεῦθεν ἔσοδα.

Ἀλλὰ τὴν αὐτονόητον ταύτην παρατήρησιν προεῖδεν ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις καὶ ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο ἂν εἶχον ὑπ' ὄψιν αὐτῶν οἱ ἀντιλέγοντες, διότι ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις λέγει τὰ ἀκόλουθα (ἀ ν α γ ι ν ώ σ κ ε ι).

Ἡ πρὸς τὰς σκέψεις ταύτας ἀντίρρησις, ἡ ἄλλως ἐκ πρώτης ὄψεως εὔλογος, ὅτι ἡ ἄνω περιγραφεῖσα αὔξησις τῶν ἐσόδων ἔσται προσωρινή, καθόσον ἐκλείποντος μετά τινα ἔτη τοῦ ὄγκου τῶν ἐκκρεμῶν ποινικῶν τε καὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων θὰ μειωθῶσιν αὖθις τινὲς τῶν ἄνω ἀναπτυχθέντων πόρων καὶ θ' ἀπομένῃ μόνον ἡ δαπάνη ηὐξημένη ἄνευ ἀντιστοίχων προσόδων, ἡ ἀντίρρησις αὕτη καταπίπτει ἐάν τις ἀναλογισθῇ ὅτι τότε θὰ ἔχωμεν μείωσιν τῶν διὰ τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην δαπανῶν, πρὸς δὲ ἐλάττωσιν τῶν ἐργασιῶν τῶν Δικαστηρίων καὶ ἑπομένως δυνατὸν τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν καὶ τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐμμίσθων κλητήρων, οὕτως ὥστε οὐδαμῶς μεταβληθήσονται οἱ οἰκονομικοὶ ὅροι ὑφ' οὓς θ' ἀπονέμηται ὁ μείζων μισθὸς τοῖς δικασταῖς.

Εἶνε νομίζω, κύριοι, ἀναπίδεκτοι σπουδαίας ἀμφισβητήσεως οἱ λόγοι οὗτοι τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως. Ὅταν ἔχωμεν δεδομένον ἐξ αὐτῆς τῆς προσφάτου νομοθεσίας, ὅτι διὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ ὁ νόμος περὶ ἐρημοδικίων παρέστη ἀνάγκη νὰ διπλασιάσωμεν σχεδὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτεταραμμένων τὴν ἐπίδοσιν τῶν δικογράφων προσώπων καὶ νὰ αὐξήσωμεν συνεπῶς τὰς δαπάνας, ἐρωτῶ, δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ πρὸς στιγμὴν ἀμφιβολία, ὅτι ὅταν ὁ φόρτος τῶν ἐκρεμῶν ὑποθέσεων ἐκλίπῃ, θὰ ἐκλίπῃ καὶ ὁ πρόσθετος οὗτος ἀριθμὸς τῶν κατωτέρων ὀργάνων;

Ἀλλὰ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἐπὶ πλέον ἀμφιβολία, ὅτι ἡ θία καὶ ἡ δύναμις τῶν πραγμάτων, συνεπείᾳ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀσχολιῶν τῶν πολιτικῶν καὶ ποινικῶν δικαστηρίων, θὰ καταστήσῃ εὐ-

χερῆ καὶ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν;

Ν. ΒΑΡΘΗΣ. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Διόλου. Ὑπῆρξαν τινὲς οἱ ὑπολαβόντες, ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν σημαίνει καὶ ἐλάττωσιν δικαστηρίων, καὶ ὅτι ἄνευ ἐλαττώσεως δικαστηρίων, ἀδύνατος ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν. Ὁμολογῶ, ὅτι εἶνε ἀδύνατον εἰς ἐμὲ νὰ ἐννοήσω τὸν συλλογισμόν τοῦτον. Ἐγὼ κατανοῶ καὶ πείθομαι, ὅτι ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν εἶνε ἀνεξάρτητος τῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστηρίων, ἢ τοὐλάχιστον κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεξάρτητος.

Καὶ χωρὶς νὰ θέλω νὰ προείπω τι, φρονῶ ἐν τούτοις, ὅτι δύναμαι νὰ διατυπώσω τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῆς προσεχοῦς Βουλῆς, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶνε, θὰ εὑρεθῇ εἰς θέσιν νὰ ἀρχίσῃ προβαίνουσα εἰς τὴν ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ καὶ αὐτῶν τῶν δικαστῶν. Θὰ εὑρεθῶ πιθανώτατα εἰς τὴν εὐχέρειαν ἀπὸ τῆς προσεχοῦς Βουλῆς, νὰ εἰσηγηθῶ τὴν συγχώνευσιν τῶν δύο τμημάτων τοῦ Ἀρείου Πάγου εἰς ἓν τμῆμα. Προϊούσης δὲ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν νομοθετημάτων, τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην καὶ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν πολιτικήν, θὰ καταστῇ ἐπίσης ἐφικτὴ ἐν μείζονι μέτρῳ ἡ ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικαστῶν, πρὸ πάντων δὲ τοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ.

***

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Λακωνίας καὶ ἄλλο τι σημεῖον τοῦ νομοσχεδίου ἔψεξε, τὸ ὁποῖον δὲν νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητον.

Λαβὼν ὑπ' ὄψει τὸν ψηφισθέντα νόμον, κατὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὰς κενουμένας θέσεις τῶν εἰρηνοδικῶν διορίζονται πρωτοδίκαι, ἔκαμεν ὑπολογισμόν τινα στηριζόμενος ἐπὶ ὅλων τῶν εἰρηνοδικῶν καὶ πταισματοδικῶν τοῦ Κράτους, καὶ εἶπεν, ὅτι ὑπολογιζομένης τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῆς μισθοδοσίας τοῦ εἰρηνοδίκου καὶ πρωτοδίκου, ὅταν τὸ ὅλον σύστημα κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐκτελεσθῇ, θὰ ἔχωμεν αὔξησιν τῶν ἐξόδων κατὰ ἑξακοσίας χιλιάδας δραχμῶν.

Δύο ἀντιρρήσεις ἔχω νὰ ὑποβάλω ἐναντίον τούτου, ἐκ τῶν ὁποίων καὶ ἡ μία θὰ ἤρκει νὰ ἀφαιρέσῃ πᾶσαν σημασίαν, ἀπὸ τὴν νομιζομένην ταύτην ἀνακάλυψιν. Ἔχω τὴν ἀντίρρησιν, ὡς ἐπανειλημμένως εἶπον, εἰσηγούμενος τὸ νομοσχέδιον ἐκεῖνο, ὅπερ ἐγένετο νόμος, τὸ μέτρον τὸ δι' ἐκείνου εἰσαχθέν, εἶνε προσωρινόν, σκοπὸν νὰ παράγῃ μὲν, ἐφ' ὅσον εἶνε δυνατόν, δικαστὰς ἀνωτέρους εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς

εἰρηνοδικειακῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ πρωτίστως, ἵνα παρασκευάσῃ τὸν νέον ὀργανισμόν, τὸν ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς παρασκευαζόμενον, ὁ ὁποῖος θὰ τεθῇ πιθανῶς ἐν ἰσχύϊ μετὰ τέσσαρα ἢ πέντε ἔτη.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς ἀντιλήψεως ταύτης, διὰ νὰ ἀπομακρύνω πᾶσαν ἀφορμὴν συζητήσεως, ὀφείλω νὰ ἐπικαλεσθῶ τὰς σκέψεις αὐτοῦ τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ ἐπὶ ὑπολογισμοῦ προχείρου, ἐκ τοῦ ὁποίου προκύπτει, ὅτι ἂν ποτε παρέμενον τὰ πράγματα ἄθικτα ὡς ἤδη ἔχουσιν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων, θὰ ἐχρειάζετο μία τριακονταετία ὁλόκληρος, διὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ὁλόκληρον τὸ προσωπικὸν τῶν εἰρηνοδικῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἀκτὼ ἢ δέκα κατ' ἀνώτατον ὅρον θέσεις εἰρηνοδικῶν κενοῦνται κατ' ἔτος, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἐπιβάρυνσις, τὴν ὁποίαν ἐντεῦθεν θὰ ὑφίστατο ὁ προϋπολογισμὸς καθ' ἕκαστον ἔτος, θὰ ἦτο εἴκοσι χιλιάδες περίπου δραχμαί, διὰ νὰ φθάσῃ μετὰ τριάκοντα ὁλόκληρα ἔτη, εἰς ἑξακοσίας χιλιάδας δραχμάς.

Ἡ ἀνάπλασις τῆς Δικαιοσύνης βάσις καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπλάσεως.

Ἐπεράτωσα, κύριοι, τὰς πληροφορίας καὶ τὰς διασαφήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον νὰ ὑποβάλω ἐπὶ τῶν εὐαρίθμων ἀντιρρήσεων, αἱ ὁποῖαι διετυπώθησαν κατὰ τοῦ νομοσχεδίου.

Περιώρισα δὲ τὰς παρατηρήσεις μου ταύτας καὶ ἐπεχείρησα νὰ ἀντιμετωπίσω τὰς γενομένας ἀντιρρήσεις, στηριχθεὶς εἰς ὑλικὰ καὶ ἁπτὰ σημεῖα, εἰς σημεῖα ἐνεστῶτα καὶ ἄμεσα. Δὲν ἐπεχείρησα νὰ θίξω τὸ παράπαν διὰ τὴν οἰκονομικὴν ὑπεράσπισιν τοῦ νομοσχεδίου, σημεῖα ἀπωτέρου μέλλοντος, σημεῖα ἀφορῶντα ἔμμεσα οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα, καίτοι καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα θὰ εἶχον πολὺ μεγαλετέραν σημασίαν. Ἠθέλησα νὰ θίξω ἐκεῖνα μόνον τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα εἶνε πρόσφατα καὶ εἰς τὸν γυμνὸν καὶ ἁπλοῦν ὀφθαλμόν, ἀπέφυγα δὲ τὰ μὴ ἐνεστῶτα καὶ μὴ εἰς πάντας ἐμφανῆ.

Καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν εἶπον περὶ τῶν ὅρων καὶ τῶν εὐνοϊκῶν προϋποθέσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας θὰ εὑρίσκετο ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὅταν συμφώνως πρὸς τὸν ψηφισθέντα νόμον, ἐν ἀπωτέρῳ χρόνῳ, ἀποκτήσῃ τὸ Κράτος ἴδια δικαστικὰ καταστήματα, καὶ ἀπαλλαγῇ τῶν ἤδη καταβαλλομένων ἐνοικίων.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον δὲν ἠθέλησα νὰ ὑποδείξω τὸ παράπαν τὰς εὐνοϊκὰς οἰκονομικὰς συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἀσφαλῶς θέλουσι παρασκευασθῇ διὰ τῆς ἀνεγέρσεως τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ δὲν ἠθέλησα νὰ ὁμίξω οὔτε τὰ ἔμμεσα οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα, τὰ μεγίστης σπουδαιότητος, δὲν ἠθέλησα τοῦτέστι νὰ ὑπομνήσω ἀκριβῶς εἰς τὸν ἐντιβῆ συνάδελφον, ὄχι ποίαν ἀποστολὴν ἰδεολογικήν, ἢ πολιτικήν, ἢ δικαιολογικὴν ἔχει ἡ προσήκουσα λειτουργία τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ ποίαν οἰκονομικὴν ἀποστολὴν ἔχει αὕτη, καὶ πόσον στενῶς συνδέεται λειτουργία δικαιοσύνης ἀπρόσκοπτος καὶ ταχεῖα καὶ ἀσφαλὴς πρὸς τὴν ἐθνικὴν οἰκονομίαν, καί τίνα ἐξάρτησιν ἔχουσιν ἐκ ταύτης αὐτὰ τὰ δημόσια οἰκονομικά.

Ὅτε εἰσηγούμην τὰ δικαστικὰ νομοσχέδια εἰς τὴν Βουλήν, κατέληξα εἰπὼν, ὅτι τὰ μέτρα ταῦτα, τείνοντα εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας, δύνανται νὰ θεωρηθῶσι καὶ ὡς μέτρα οἰκονομικά, καὶ ὑπέδειξα, ὅτι οὐδεμία ἀπόπειρα πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας θὰ παρεῖχε σπουδαίας ἐλπίδας ἐπιτυχίας, ὅτι οἱαδήποτε μεταρρύθμισις φορολογικὴ, θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ὑποσχεθῇ ἀληθῆ ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους, ἄνευ τῆς ἀπαραιτήτου ἀναδιοργανώσεως τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας εἰς ἐφαρμογὴν ὀρθὴν τῶν νόμων., ἀλλὰ καὶ εἰς λειτουργίαν πρωτίστως ταχεῖαν.

Μὲ ταύτην τὴν ἰδέαν περατῶ καὶ ἤδη τὰς παρατηρήσεις μου ταύτας.

Καὶ ἴσως δὲν φανῶ ὑπερβολικὸς, ἂν εἴπω, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τῆς χώρας ἀναπλαττομένη κατὰ τὰς ὑποδείξεις τῆς Κυβερνήσεως, κατὰ τὸ παρ' αὐτῆς εἰσαχθὲν σύστημα, παρὰ τὴν ἄλλην αὐτῆς ἀποστολὴν, εἶνε προωρισμένη ν' ἀποτελέσῃ συγχρόνως, συγχωρήσατε τὴν ζωηρὰν διατύπωσιν, τὴν κλινικὴν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εὕρῃ τὴν φυσιολογικὴν, ἄρα τὴν ἀσφαλῆ καὶ μόνιμον θεραπείαν αὐτοῦ ὁ αἰώιος ἡμῶν ἄρρωστος. ὁ ἐκ γενετῆς νοσηλευόμενος, ὁ πάντοτε σχεδὸν συμπτωματικῶς, ἄρα ἐμπειρικῶς θεραπευόμενος, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους. (Ζωηρὰ χειροκροτήματα ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν ἀκρατηρίων).

ΙΙ

ΕΠΙ

ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΩΝ ΣΥΜΒΑΣΕΩΝ (*)

Προτίθεμαι, κύριοι, νὰ ὑποβάλω σκέψεις τινὰς ἐν σχέσει πρὸς τὴν σύμβασιν μετὰ τῆς ἑταιρίας τῶν σιδηροδρόμων Λαρίσσης περὶ ἀγορᾶς τῶν μετοχῶν, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν συνημμένην πρὸς ταύτην σύμβασιν περὶ κατασκευῆς τῆς νέας γραμμῆς τῶν σιδηροδρόμων, ἡ ὁποία θ' ἀποτελέσῃ τὴν προέκτασιν τοῦ λαρισσαϊκοῦ καὶ τὴν ἕνωσιν μετὰ τῶν μακεδονικῶν σιδηροδρόμων.

Εἶπον, ὅτι προτίθεμαι νὰ ὑποβάλω σκέψεις τινάς· διότι δυστυχῶς καὶ ὁ χρόνος καὶ οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ὑποβάλλει τὰς συμβάσεις πρὸς ἐπικύρωσιν ἡ Κυβέρνησις, δὲν παρέχουσιν εἰς τὴν Βουλὴν καιρὸν νὰ ὑποβάλῃ ταύτας εἰς τὸν προσήκοντα ἔλεγχον. οὔτε παρέσχεν ἡ Κυβέρνησις τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Βουλὴ θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκφράσῃ πλήρη ἐν τοῖς καθέκαστα καὶ πεφωτισμένην γνώμην, ἐπὶ ἑκατέρας τῶν συμβάσεων. Ἀρκεῖ νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι αἱ συμβάσεις ὑπεγράφησαν ἤδη ἀπὸ τῆς 12 Ἰανουαρίου, ὑπεβλήθησαν δὲ εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ 1 1)2 μῆνα, μόλις κατὰ τὴν 26 Φεβρουαρίου, μὲ τὴν προειδοποίησιν,, ὅτι μέχρι τῆς 12 Μαρτίου πρέπει νὰ εἶνε κεκυρωμένος καὶ δεδημοσιευμένος ὁ σχετικὸς νόμος ὁ κυρῶν τὴν σύμβασιν, καὶ μετὰ τῆς καταπληκτικῆς πληροφορίας, ὅτι αἱ ἐργασίαι ἤδη, περὶ τῶν ὁποίων προβλέπει ἡ ἑτέρα τῶν συμβάσεων, ἤρξαντο. Τοῦτο τὸ γεγονὸς, ὅτι αἱ ἐργασίαι, αἱ συντεθειμέναι, ἐπὶ τῶν ὁποίων προέκειτο νὰ ἀκουσθῇ ἡ γνώμη τῆς Βουλῆς, ἤρξαντο ἤδη, πρὶν ἢ ἀκόμη ὑποβληθῇ ὑπὸ τὴν κύρωσιν τοῦ σώματος ἡ σύμβασις, ἀποδεικνύει ποίαν ἀντίληψιν ἔχει ἡ Κυβέρνησις περὶ τοῦ ἔργου καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς Βουλῆς, ποίαν ἀντίληψιν ἔχει περὶ τῆς συνδρομῆς, τὴν ὁποίαν δικαιοῦται καὶ

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 6 Μαρτίου 1914, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ τῆς ἀγορᾶς τῶν μετοχῶν τῆς ἑταιρίας τοῦ ἑλληνικοῦ σιδηροδρόμου ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ δημοσίου». (Πρβλ. «Ἐφημ. Συζ.» ΙΘ'. 6'. σ. 960 κ. ἑ.)

ὀφείλει νὰ παράσχῃ αὕτη εἰς τὸ νομοθετικὸν ἔργον, καὶ τὰς ἐπὶ τούτῳ προτάσεις τῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν εἶνε δὲ δυστυχῶς, ἡ παροῦσα, ἡ μόνη περίστασις τοιαύτης ἀντιλήψεως τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου τῆς Βουλῆς, ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Πρὸ ἡμερῶν ὀλίγων, διὰ νὰ παραλίπω ἄλλας περιστάσεις, ὑπεβλήθη καὶ ἐψηφίσθη ἡ σύμβασις ἡ ταχυδρομικὴ μετὰ τῆς Ρουμανίας· καθ' ὃν χρόνον δὲ συνεζητεῖτο αὕτη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῆς.

Ὑπὸ τοιαύτην τακτικήν, ὑπὸ τοιοῦτο σύστημα, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ, τίνα πλέον ἔχει ἀποστολὴν καὶ τίνα πληροῖ σκοπὸν ἡΒουλή; Εἶνε δὲ τοῦτο τὸ περίεργον ἐν προκειμένῳ· ὅτι εἷς ἐκ τῶν ὅρων τῆς συμβάσεως, περὶ τῆς ὁποίας ἀσχολούμεθα, προβλέπει καὶ καθιεροῖ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν κοινοβουλευτικὴν ἀνωμαλίαν. Προβλέπει αὕτη, ὅτι θὰ ἐφηρμόζετο ἡ σύμβασις καὶ θὰ ἤρχιζον αἱ ἐργασίαι τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἡ Βουλή. Ἐὰν ἀνατρέξητε εἰς τὸ ἄρθρον 9 τῆς συμβάσεως, περὶ κατασκευῆς τῶν σιδηροδρόμων, θὰ ἴδητε, ὅτι συνεφωνήθη μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς ἑταιρίας, ὅπως αἱ μὲν ἐργασίαι τῆς κατασκευῆς ἀρχίσουν ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μηνὸς τὸ βραδύτερον ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμβάσεως, ἡ δὲ κύρωσις ὑπὸ τῆς Βουλῆς συντελεσθῇ ἐντὸς δύο μηνῶν τὸ βραδύτερον. Εἶχεν ἄρα ὑπ' ὄψει της, καθ' ὃν χρόνον συνῆπτε τὴν σύμβασιν, ἡ Κυβέρνησις, ὅτι ἠδύνατο νὰ προτρέξῃ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν, ἡ ἐφαρμογὴ δηλονότι τῆς συμβάσεως, τῆς περὶ αὐτῆς κρίσεως καὶ τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς.

Νομίζω, ὅτι ἡ τακτικὴ αὕτη δὲν δύναται νὰ τύχῃ ἐπιδοκιμασίας ἀπὸ μέρους τῆς Βουλῆς. Δὲν ἐννοῶ δὲ τίνες ποτὲ δύνανται νὰ ὑπάρξωσιν οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι, προβαλλόμενοι ἀπὸ τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἠδύναντο σπουδαίως νὰ συνηγορήσωσιν ὑπὲρ τακτικῆς, ἡ ὁποία οὐδὲν πλέον, οὐδὲν ἔλαττον, ἢ παραλύει τὴν σύμπραξιν τῆς Βουλῆς εἰς τὸ νομοθετικὸν ἔργον.

***

Ἀλλ' ὡσεὶ μὴ ἤρκει ἡ τακτικὴ αὕτη, ἡ ὑπερβάλλουσα σπουδὴ ἐν νομοθετικῷ μέτρῳ τοιαύτης σπουδαιότητος, ἡ Κυβέρνησις ἐνόμισεν, ὅτι μετὰ τῆς ὑποβολῆς τῶν συμβάσεων ἠδύνατο νὰ συνδυάσῃ καὶ νομοθετικὸν ἔργον, ἐντελῶς ἄσχετον καὶ ἐντελῶς ξένον πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς συμβάσεως.

Διότι μετὰ τῶν νομοσχεδίων, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ κύρωσις

τῶν συμβάσεων, ζητοῦνται πρῶτον πιστώσεις ἓξ ἑκατομμυρίων, ἵνα χρησιμοποιηθῶσιν εἰς ἀγορὰν τροχαίου ὑλικοῦ, διὰ τὴν νέαν γραμμήν. εἰς συμπλήρωσιν τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ τῆς παλαιᾶς γραμμῆς τῆς Λαρίσσης. Ζητοῦνται ἐπίσης πιστώσεις δέκα ἑκατομμυρίων ὁλοκλήρων, αἱ ὁποῖαι θὰ χρησιμοποιηθῶσι διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν τεχνικῶν ἔργων καὶ τὴν ἄλλην ἐπιδιόρθωσιν τῆς γραμμῆς, τῆς ἤδη ὑφισταμένης, Πειραιῶς—Λαρίσσης. Παραδόξως δὲ ζητεῖται ἡ ἄδεια ὑπὸ τῆς Βουλῆς, νὰ διατεθῶσιν αἱ πιστώσεις αὗται οὐχὶ κατὰ τὸν συνήθη τρόπον, νὰ διατεθῶσιν ἄνευ τινὸς συναγωνισμοῦ, διὰ μειοδοσιῶν ἢ διὰ προσφορῶν, ἀλλὰ δι' ἰδιαιτέρας συμφωνίας μετὰ ἐργοληπτῶν ἢ καὶ προμηθευτῶν, εἰδοποιούμεθα δὲ συγχρόνως διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐπιφυλάσσεται νὰ ζητήσῃ καὶ συμπληρωματικὰς πιστώσεις.

Τακτικῆς τοιαύτης ἐγένετο μέχρι τοῦδε δυστυχῶς πολλάκις ἐφαρμογή. Ἀλλ' ἐὰν ἀνεγνώρισεν ἡ Βουλή, ὅτι περιστάσεις ἔκτακτοι ἐδικαιολόγουν ἔκτακτα μέτρα, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ μὴ ἐννοῶ ποῖοι δύνανται νὰ ὑπάρξωσι λόγοι ἤδη, ὅτε ἔπαυσαν αἱ ἔκτακτοι περιστάσεις, νὰ ἐπιδιώκεται καὶ πάλιν ἡ ἐφαρμογὴ τοιούτου μέτρου ἐξαιρετικοῦ, καὶ νὰ ζητῆται ἡ ἄδεια παρὰ τῆς Βουλῆς εἰς διάθεσιν δέκα ἓξ ὁλοκλήρων ἑκατομμυρίων, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ φύσει του καὶ ἀνεξαρτήτως πολλάκις τῆς προθέσεως, καὶ ἀνεξαρτήτως καὶ τῆς μερίμνης τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν, ἐνέχει σπουδαιοτάτους κινδύνους, διὰ τὰ δημόσια συμφέροντα.

Ζητεῖται ἡ διάθεσις εἰς τεχνικὰ ἔργα καὶ εἰς ἀγορὰν τροχαίου ὑλικοῦ δέκα ἓξ ἑκατομμυρίων ὅλων, ὑπὸ τοιούτους ὅρους, καὶ ἐπιδιώκεται ἡ ψήφισις τοιούτου νομοσχεδίου, ἄνευ τινὸς ἀνάγκης, ὑπὸ τὴν σπουδὴν μετὰ τῆς ὁποίας, κατ' ἀνάγκην, δημιουργηθεῖσαν ἔστω ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιδιώκεται ἡ ψήφισις τῶν συμβάσεων. Ἡ ἀγορὰ τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ, ὡς καὶ ἡ βελτίωσις τῆς παλαιᾶς γραμμῆς, δὲν εἶνέ τι ἐπεῖγον, δὲν εἶνε ζήτημα ἡμερῶν, οὔτε μηνῶν κἂν· ἡ ἀγορὰ τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ θὰ γίνῃ μετὰ τὴν συντέλεσιν τῆς γραμμῆς, τοὐτέστι μετὰ πάροδον ὁλοκλήρου ἔτους.

Καὶ ἠδύνατό τις, ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει του, νὰ ἐρωτήσῃ· ποῖος ἦτο ὁ ἐξαιρετικὸς λόγος, ὥστε νὰ ζητηθῇ ἡ ἐπιψήφισις νομοσχεδίου, ἀπαιτοῦντος τοιαύτας πιστώσεις, ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν σύμβασιν, ἡ ὁποία ὁμολογουμένως ἐκ τῶν συμβατικῶν ὅρων ἀποβαίνει κατεπείγουσα πρὸς ἐπιψήφισιν; Ἀλλ' ἡ ἀνωμαλία αὕτη.....

ΔΙΟΜΗΔΗΣ. (Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν). Ἀναγνωρίζει ἡ Κυβέρνησις, ὅτι ὡρισμέναι διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου περὶ κυρώσεως

τῆς συμβάσεως, ἰδίως δὲ αἱ διατάξεις, αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν προμήθειαν τοῦ ἀναγκαιοῦντος ὑλικοῦ καὶ εἰς τὴν πίστωσιν τῆς βελτιώσεως τῆς γραμμῆς, ὅτι αἱ διατάξεις αὗται δύνανται ν' ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου, ὡς καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ὑπηρεσίας. Καὶ εὐρυτέρα συζήτησις θὰ γίνῃ εἰς τὸ νομοσχέδιον αὐτό. Εἶνε καὶ μία διάταξις τοῦ ἐδαφίου γ'.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Περὶ τῶν 400,000 δραχμῶν. Θὰ ἔλθω καὶ εἰς αὐτήν. Ἡ παρατήρησις τοῦ κ. ὑπουργοῦ μὲ ἀπήλλαξε βεβαίως ἀπὸ τῆς οὐσιαστικῆς ἐρεύνης. (*)

ΕΥΤΑΞΙΑΣ. Εἶνε ἡ κατασκευὴ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ ἡ ἀγορὰ τῶν μετοχῶν.

***

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀλλ' ἡ εἰλικρίνεια τῆς Κυβερνήσεως πρέπει νὰ ὁδηγήσῃ αὐτὴν εἰς τὴν πρόσθετον ἀναγνώρισιν, ὅτι οὐδεμία δικαιολογία ὑφίσταται καὶ οὐδεμία δύναται νὰ προβληθῇ καὶ δι' αὐτὴν τὴν συγκρότησιν τοιούτου νομοσχεδίου καὶ τὴν ὑποβολήν αὐτοῦ εἰς τὴν Βουλήν. Διότι, διὰ νὰ κατωρθωθῇ ἡ κατάρτισις τοῦ νομοσχεδίου ὑπὸ τοιαύτας μορφάς, νὰ ἐπιδιωχθῇ δι' αὐτοῦ ἡ ἐπιψήφισις τοιούτων πιστώσεων, νὰ ἐπιδιωχθῇ ἀκόμη ἡ ὀργάνωσις σχεδὸν ὑπουργείου, διὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν σιδηροδρόμων, καὶ νὰ ἐπιζητηθῇ ἡ ψήφισις ὅλων τούτων κατεπειγόντως, ἐπεβραδύνθη ἡ σύνταξις καὶ ἡ εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβολὴ τοῦ περὶ κυρώσεως τῶν συμβάσεων νομοσχεδίου ἐπὶ 1 καὶ 1)2 μῆνα ἀπὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμβάσεως. Ἐνῷ, ἐὰν δὲν ἐγίνετο τοιαύτη ἀπόπειρα κατὰ τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς, θὰ ἦτο δυνατὸν εὐπρεπέστερον καὶ συμφωνότερον πρὸς τὴν εὐλάβειαν, ἡ ὁποία ὀφείλεται εἰς τὴν Βουλήν, νὰ ὑποβληθῇ ἐγκαίρως ἡ σύμβασις καὶ νὰ δυνηθῇ ἡ Βουλὴ καὶ τὰ ἴδια καθήκοντα νὰ ἐκτελέσῃ, καὶ τὴν Κυβέρνησιν νὰ συντρέξῃ εἰς τὴν προσήκουσαν ἄσκησιν τοῦ νομοθετικοῦ ἔργου.

Παρερχόμενος ἤδη τὰ σημεῖα ταῦτα μετὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ, προτίθεμαι νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλὴν σκέψεις τινὰς ἐπὶ τῶν δύο συμβάσεων, πρῶτον ἐπὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ σιδηροδρόμου καὶ δεύτερον ἐπὶ τῆς ἐξαγορᾶς τῶν μετοχῶν.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἡ Κυβέρνησις ἀπέσυρε τὰς σχετικὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου.

Πῶς ἐννοεῖ ἡ Κυβέρνησις τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς.

Ἡ σύμβασις περὶ τῆς κατασκευῆς τῆς ἐνωτικῆς γραμμῆς ἀκολουθεῖ τύπον, τὸν ὁποῖον θεωρῶ ἄξιον πάσης ἐπιδοκιμασίας, εἶνε ὁ τύπος ὁ κατ' ἐξοχὴν εἰθισμένος ἐν Γαλλίᾳ εἰς κατασκευὴν δημοσίων ἔργων, τὰ ὁποῖα αὐτὸ τὸ Κράτος, δι' ἰδίων ἀποκλειστικῶς δαπανῶν κατασκευάζει καὶ δι' ἀναδόχου ἑταιρείας, εἰς ἣν ὅμως δὲν παραχωρεῖται καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις. Οἱ ὅροι ἐν τούτοις, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐγένετο ἡ παραχώρησις τῆς κατασκευῆς, ἀποδεικνύουν, ὅτι δὲν κατεβλήθη ἡ προσήκουσα μέριμνα πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου, ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, καὶ πρὸς θεμελίωσιν τῶν ὅρων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἰς παρομοίας συμβάσεις τίθενται εἰς προστασίαν ἄλλων δημοσίων συμφερόντων.

***

Ἐν τῷ τύπῳ τὸν ὁποῖον ὀρθῶς ἐξελέξατο ἡ Κυβέρνησις, προκειμένου νὰ κατασκευάσῃ σιδηρόδρομον διὰ λογαριασμὸν τοῦ Κράτους, δι' ἑταιρίας, ἐν πρωτίστως σημεῖον ὑπάρχει σπουδαῖον, καὶ τοῦτο εἶνε ὁ καθορισμὸς τοῦ ἀνωτάτου ὁρίου τῆς τιμῆς, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρέχεται ἡ κατασκευὴ εἰς τὴν ἑταιρείαν. Τὸ ὅριον δὲ τοῦτο διὰ τῆς προκειμένης συμβάσεως, ἐκανονίσθη εἰς 12 ἑκατομμύρια. Ἀλλ' ἐὰν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ἀναζητήσῃ εἴτε εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν, εἴτε εἰς τὴν προφορικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν ὁποίαν ἐποιήσατο ὁ κ. ὑπουργός, εἰσηγούμενος τὴν σύμβασιν εἰς τὴν Βουλήν, τοὺς λόγους, εἰς τοὺς ὁποίους ἐστηρίχθη ἡ Κυβέρνησις, ἵνα προβῇ εἰς τὸν τοιοῦτον τῆς τιμῆς καθορισμόν· ἐὰν ἀναζητήσῃ τὰ στοιχεῖα, ἐφ' ὧν ἐστηρίχθη αὕτη, ὅπως παραχωρήσῃ ἀντὶ 12 ἑκατομμυρίων τὴν κατασκευὴν εἰς τὴν ἑταιρίαν Μπατινιόλ, σύδαμῶς θ' ἀνεύρῃ ἐν τούτῳ προβαλλομένους λόγους σπουδαίους καὶ πειθοντας.

Ἡ ἑταιρία κατήρτισε μελέτην τινά, καθ' ἣν τὸ μὲν μῆκος τῆς γραμμῆς ἀνέρχεται εἰς χιλιόμετρα 99,509 μ. τὸ δὲ σύνολον τῆς δαπάνης εἰς 12,920,000. Ἐξ ἄλλου τὸ Κράτος εἶχε καταρτίσῃ διὰ τῶν μηχανικῶν αὐτοῦ ἑτέραν μελέτην, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς ἐν συνόλῳ ἀναβιβάζεται εἰς χιλιόμετρα 90,068 μ. καὶ ἡ δαπάνη εἰς 6,000,000. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς δαπάνης τῆς ἑταιρίας Μπατινιὸλ καὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς δαπάνης τῆς μελέτης τοῦ δημοσίου, εἶνε τοσοῦτον κολοσσιαία, ὥστε εὐλόγως ἀνέμενέ τις ἐξηγήσεις εἰδικὰς καὶ σαφεῖς τῶν λόγων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐστηρί-

χθη ἡ Κυβέρνησις ἀναθέσασα εἰς τὴν ἑταιρείαν ἀντὶ 12.000'000 δραχ. τὴν κατασκευὴν τῆς γραμμῆς.

Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν παρέχεται εἰς ἡμᾶς κατάλογος τῆς κατὰ χιλιόμετρον δαπάνης, ἡ ὁποία ἐγένετο διά τινας τῶν μέχρι τοῦδε κατασκευασθεισῶν γραμμῶν, καὶ ἡ βεβαίωσις τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ὑπὸ τοιαύτην τιμὴν ἡ κατασκευὴ τῆς ἤδη παραχωρουμένης γραμμῆς πρόκειται ἡ εὐθηνωτέρα ὅλων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι κατεσκευάσθησαν μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἐκείνων ἀκόμη αἱ ὁποῖαι εἶνε πολὺ στενώτεραι τῆς κατασκανασθησομένης ἤδη γραμμῆς. Εἰς τὸν κατάλογον προτάσσεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Πειραιῶς—Παπαπουλίου τῆς ὁποίας ἡ κατὰ χιλιόμετρον δαπάνη ὑπολογίζεται εἰς 205.000. Ἡ Κυβέρνησις διὰ τῆς τοιαύτης ἀναγραφῆς παρέχει εἰς τὴν Βουλὴν τὴν διαβεβαίωσιν, καὶ ἀφίνει εἰς αὐτὴν νὰ πιστευθῇ ὅτι, ἐνῷ γραμμὴ ἴσου πλάτους 1,44, ὡς εἶνε τοῦ Λαρισσαϊκοῦ σιδηροδρόμου, κατεσκευάσθη διὰ δαπάνης 205,000 κατὰ χιλιόμετρον, ἡ νῦν κατασκευασθησομένη γραμμὴ θέλει συντελεσθῇ διὰ χιλιομετρικῆς δαπάνης μόλις δραχ. 120,500.

Τοιαύτη διαβεβαίωσις πρὸς τὴν Βουλὴν, γινομένη διὰ τῆς ἐκθέσεως, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ σπουδαία· βεβαίως δὲ ἀδικεῖ τὴν ἀντίληψιν τῆς Βουλῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ἐγνώρισεν ἡ κυβέρνησις εἰς αὐτὴν ποῖα εἶνε τὰ κολοσσαῖα τεχνικὰ ἔργα τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσσης, τὰ ὁποῖα ἀπήτησαν δαπάνας ἑκατομμυρίων ὁλοκλήρων, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰ ἀποφασισθέντα τεχνικὰ ἔργα τῆς νέας γραμμῆς καὶ τὴν σπουδαιότητα αὐτῶν. Ἐκ τῆς συγκρίσεως ἑπομένως πρὸς τὰς παλαιὰς γραμμὰς, οὐδεμία παρέχεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁπωσδήποτε ἀσφαλὴς βάσις, δικαιολογοῦσα τὴν τιμὴν τῆς παραχωρήσεως, ἥτις ἐστηρίχθη ἐπὶ μόνης τῆς μελέτης τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ ἐνδιαφερομένη ἑταιρία ὑπὲρ ἑαυτῆς κατήρτισεν.

Ἀπομένει ἡ σημειωθεῖσα σπουδαιοτάτη διαφορὰ, μεταξὺ τῆς μελέτης τοῦ δημοσίου καὶ τῆς μελέτης τῆς ἑταιρίας Μπατινιόλ, διαφορὰ πρὸς ἐξήγησιν, τῆς ὁποίας τίποτε σαφὲς καὶ ὡρισμένον, τίποτε εἰδικὸν καὶ διὰ τεχνικῆς μελέτης βεβαιωμένον δὲν ἀνεκοίνωσεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν Βουλήν.

Ἡ Κυβέρνησις περιωρίσθη νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ ἀπόστασις αὕτη τῶν τιμῶν ὀφείλεται πρῶτον εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ μήκους τῆς γραμμῆς καὶ δεύτερον εἰς τὴν διαφορὰν τῶν ἐκτελεστέων ἔργων. Ἡ Κυβέρνησις ἰσχυρίζεται, ὅτι ἡ κατὰ 10 χιλιόμετρα διαφορὰ τοῦ μήκους τῆς γραμμῆς καὶ ἡ διαφορὰ ὡρισμένων ἔργων, τὰ ὁποῖα οὐχὶ οἱ μηχανικοὶ

τοῦ δημοσίου, ἀλλ' ἡ ἑταιρία ἐθεώρησε κατασκευαστέα, αὐταὶ αἱ διαφοραὶ δικαιολογοῦσι τὴν διαφορὰν τῆς δαπάνης. Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις μετὰ τοιαύτην διάγνωσιν συνῆπτε τὴν σύμβασιν τῆς ἑταιρίας, δεχομένη τὴν μελέτην τῆς ἑταιρίας, δεχομένη τὴν χάραξιν τῆς γραμμῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ἡ ἑταιρία, ἀποδεχομένη τὴν ἐκτέλεσιν τῶν τεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐσχεδίασε καὶ ἐμελέτησεν ἡ ἑταιρεία, θὰ εἶχεν ἡ Βουλὴ νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἐκτιμήσῃ καθ' ἑαυτὴν τὴν μελέτην τῆς ἑταιρίας, ἐφ' ἧς ἐστηρίχθη ἡ Κυβέρνησις· θὰ εἶχε νὰ κρίνῃ ποία εἶνε ἡ ἀξία τῶν προσθέτων ἔργων, τὰ ὁποῖα προτείνει ἡ ἑταιρία, ποία ἡ ἀξία τῆς γραμμῆς, ἡ ἐπὶ πλέον τῆς ἐκτάσεως, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ἡ ἑταιρεία· καὶ ἐὰν ἡ ἀξία τῆς διαφορᾶς ταύτης κατ' ἔκτασιν καὶ κατὰ ἔργα, δύναται νὰ καλύψῃ τὸ κολοσσαῖον ποσὸν, τὸ χωρίζον τὰς δύο αὐτὰς μελέτας. Ἀλλὰ τὸ περίεργον καὶ καταπληκτικὸν, τὸ ἀπαλλάσσον ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης τῆς τοιαύτης ἐρεύνης εἶνε τοῦτο. Ὅτι ἡ Κυβέρνησις συνεβλήθη μετὰ τῆς ἑταιρίας καὶ ἀνέλαβε νὰ πληρώσῃ ὡς ἀνώτατον ὅριον ὁλόκληρον σχεδὸν τὸ τίμημα τοῦ προϋπολογισμοῦ αὐτῆς, ἤτοι 12 ἑκατομμύρια, χωρὶς συγχρόνως νὰ δεχθῇ τὴν μελέτην τῆς ἑταιρίας, ὡς πρὸς τὸ μῆκος τῆς γραμμῆς καὶ τὰ ἐκτελεστέα ἔργα. Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀπεδέχθη τὴν μεγαλειτέραν χάραξιν τῆς γραμμῆς, δὲν ἀπεδέχθη τὰ ἰδιαίτερα τεχνικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα προέκρινεν ἡ ἑταιρία καὶ διὰ τὰ ὁποῖα δικαιολογεῖ ἡ Κυβέρνησις τὴν δαπάνην.

Ἰδοὺ ἐν πρώτοις τί λέγει ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει, ὡς πρὸς τὴν χάραξιν τῆς γραμμῆς. (Ἀναγινώσκει).

«Ἐν τούτοις ἡ συντόμευσις τῆς κατασκευῆς κατὰ 10 χιλιόμετρα, ἡ προκύπτουσα ἐκ τῆς παραδοχῆς τῆς χαράξεως τῶν μηχανικῶν τοῦ δημοσίου, ἦτο ἀξία λόγου, καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἐκλογὴ τῆς ὁριστικῆς χαράξεως ἔδει νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν ἐκτίμησιν εἰδικῶν, κατόπιν ἐπιτοπίου λεπτομεροῦς ἐξετάσεως, ὡς ἐν τῇ συμβάσει προεβλήθη, τῆς ἑταιρίας ὑποχρεωθείσης νὰ ἀποδεχθῇ ἄνευ ἀντιρρήσεώς τινος τὴν ὑποδειχθησομένην αὐτῇ χάραξιν.

Ἔχομεν λοιπὸν δεδόμενον, ὅτι χάραξις ὁριστικὴ κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὁποῖον συνήφθη ἡ σύμβασις, δὲν εἶχε γίνῃ, διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν προετίμησε τὴν χάραξιν τῆς ἑταιρείας, τὴν κατὰ 10 χιλιόμετρα μεγαλειτέραν, ἀλλ' ἐπεφυλάχθη νὰ κρίνῃ, ἐὰν θὰ θεωρήσῃ ταύτην σκοπιμωτέραν, ἢ τὴν χάραξιν, τὴν ὁποίαν φέρει ἡ μελέτη τῶν μηχανικῶν τοῦ δημοσίου.

Ἐξ ἄλλου καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἐκτελεστέα ἔργα, ἡ Κυβέρνησις ἀναφέρει ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς προτιμήσεως ἢ μὴ

προτιμήσεως τῶν τεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα προτείνει ἡ ἑταιρία καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων καθορίζει τὸ ποσὸν τῶν 12,000,000, τὰ ὁποῖα ἀπήτησε καὶ τὰ ὁποῖα ὑπεσχέθη ἡ Κυβέρνησις, τὸ ζήτημα, λέγω, τῆς προτιμήσεως τῶν τεχνικῶν τούτων ἔργων εἶνε πραγματικόν, τὸ ὁποῖον ἐπιφυλάσσεται νὰ λύσῃ μεταγενεστέρως.

Ἔχομεν λοιπὸν δύο οὐσιώδη δεδομένα. Τὸ δεδομένον ὅτι τὴν διαφορὰν τῶν τεχνικῶν ἔργων, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζεται ἡ διαφορὰ τῆς τιμῆς, δὲν ἀπεδέχθη εἰσέτι ἡ Κυβέρνησις, θέλουσα νὰ κρίνῃ ἐὰν ταῦτα εἶνε σκόπιμα ἢ τοὐναντίον εἶνε περιττά. Ἔχομεν ἐπίσης δεδομένον, ὅτι τὴν χάραξιν τὴν κατὰ 10 χιλιόμετρα μεγαλειτέραν τῆς ἑταιρίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἰδικῆς χαράξεως ἐστηρίχθη καὶ ἡ τιμὴ τῶν 12 ἑκατομμυρίων, δὲν ἔχει ἀποδεχθῇ, διότι θέλει νὰ κρίνῃ ἐὰν εἶνε πρακτικωτέρα αὕτη ἢ ἡ ὑπὸ τοῦ δημοσίου προτεινομένη.

Ἀλλ' ἐνῷ τὰ δύο ταῦτα οὐσιώδη, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐστηρίζετο ἡ ἀξίωσις τῆς ἑταιρίας εἰς παροχὴν 12 ἑκατομμυρίων, δὲν εἶνε ἐγκεκριμένα· ἐνῷ δὲν ὑπάρχει βέβαιον, ἐὰν ἡ γραμμὴ αὕτη θὰ προκριθῇ ἢ θὰ προκριθῇ ἡ μελέτη τῆς γραμμῆς τοῦ δημοσίου, ἐν τούτοις ἡ Κυβέρνησις συνῆψε σύμβασιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶνε ὑποχρεωμένη ἀπέναντι τῆς ἑταιρίας εἰς καταβολὴν τῶν 12 ἑκατομμυρίων κατ' ἀνώτατον ὅρον.

Εἰς περίπτωσιν ἄρα κατὰ τὴν ὁποίαν λόγοι τεχνικοὶ ἢ λόγοι ὁποιοιδήποτε ἤθελον πείσει τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ὡς ὁριστικὴ χάραξις χρησιμεύσῃ οὐχὶ ἡ τῆς ἑταιρίας, ἀλλὰ ἡ μελέτη τοῦ δημοσίου, ὅπως τὰ τεχνικὰ ἔργα μὴ εἶνε τὰ τῆς μελέτης τῆς ἑταιρίας, ἀλλὰ τὰ τῆς μελέτης τοῦ δημοσίου, καὶ εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ εἶνε πλήρως δικαιολογημένος ὁ προϋπολογισμὸς τῆς μελέτης τοῦ δημοσίου, καθ' ἣν ἡ δαπάνη θὰ ἀνήρχετο μόλις εἰς 6.900.000 δραχ. καὶ κατ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν περίπτωσιν ἔχει ἡ Κυβέρνησις ἀνειλημμένην τὴν ὑποχρέωσιν τῆς καταβολῆς 12 ἑκατομμυρίων δραχ. κατ' ἀνώτατον ὅρον.

Ὁ χρόνος τῆς κατασκευῆς. Δωρεὰ ἑνὸς ἑκατομμυρίου.

Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐκτὸς τοῦ κατὰ τοιοῦτον τρόπον γενομένου καθορισμοῦ τοῦ μεγίστου ὁρίου τῆς δαπάνης, ἐξευρέθη καὶ ἄλλος τρόπος καὶ ἄλλη μέθοδος ἀσυνήθης, ἂν μὴ ἐντελῶς πρωτοφανὴς, πρὸς αὔξησιν τοῦ ἐπιδόματος, πρὸς αὔξησιν τῆς ἀμοιβῆς, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ ἀσφαλισθῇ εἰς τὴν ἑταιρίαν, ἀμοιβῆς ἑνὸς ἑκατομμυρίου. Καθωρίσθη δηλονότι ὁ χρόνος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ παραδώσῃ ἡ ἑταιρεία συντετελεσμένην τὴν γραμμὴν εἰς 18 ὅλους μῆνας, προκειμένου περὶ ἔργου τὸ

ὁποῖον καθ' ὅλα τὰ συνήθη δεδομένα, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συντελεσθῇ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους, καὶ θὰ συντελεσθῇ πράγματι ἐντὸς ἑνὸς ἔτους· ὡρίσθη ὅμως ἡ προθεσμία εἰς 18 μῆνας μόνον καὶ μόνον ἵνα δοθῇ ἡ εὐκαιρία, ὥστε ἡ ἐντὸς ἑνὸς ἔτους συντέλεσις νὰ θεωρηθῇ ἐξαιρετικὸν κατόρθωμα τῆς ἑταιρίας, καὶ νὰ ἀποτελέσῃ τὴν βάσιν συμφωνίας περὶ παροχῆς προσθέτου ἀμοιβῆς, διὰ τὴν ταχύτητα ταύτην, ἀμοιβῆς 1 ἑκατομμυρίου· διότι ἔχει συμφωνηθῇ, ὅτι εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐντὸς ἑνὸς ἔτους ἤθελε παραδοθῇ ἡ γραμμὴ, θὰ λαμβάνῃ ἡ ἑταιρία λόγῳ ἀμοιβῆς ἐπὶ πλέον 1 ἑκατομμύριον.

Διὰ νὰ ἐννοήσητε δὲ ὑπὸ ποίαν φειδὼ καὶ ἐπιμέλειαν καὶ ὑπὸ ποίαν εἰλικρίνειαν καθωρίσθη ὁ χρόνος καὶ παρεσχέθη ἡ ἀμοιβὴ διὰ τὴν συντόμευσιν, εἶνε ἀνάγκη νὰ σημειώσω τοῦτο τὸ παράδοξον. Ὅτι δὲν καθωρίσθη ἡ ἔναρξις τῶν 18 μηνῶν ἀπὸ τοῦ χρονικοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον ἡ γενικὴ ἀντίληψις παρουσιάζει ὡς φυσικόν, δὲν ἐκανονίσθη ἡ ἔναρξις τῆς προθεσμίας ταύτης ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἔργων, ἀλλὰ συνεφωνήθη ὅτι ἡ προθεσμία τῶν 18 μηνῶν θὰ ἀρχίσῃ ἕνα ὁλόκληρον μῆνα μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἔργων. Διότι συνεφωνήθη ὅτι ἐντὸς ἑνὸς καὶ ἡμίσεως μηνὸς θὰ γίνῃ ἡ ἔναρξις τῶν ἔργων, ἡ ὁποία καὶ ἐγένετο, ἀλλ' ἐντὸς 2 1)2 μηνῶν ἀπὸ τῆς συνάψεως τῆς συμβάσεως θὰ ἀρχίσῃ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς δεκαοκταμήνου προθεσμίας, ἡ συντόμευσις τῆς ὁποίας θὰ παράσχῃ εἰς τὴν ἑταιρίαν τὴν ἀμοιβὴν τοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου.

Οὐσιώδεις ἐλλείψεις τῆς συμβάσεως. Ἀλλοδαποὶ ἐργάται.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν παρατηρήσεων τούτων, κύριοι, ὁ τύπος τὸν ὁποῖον ἐξέλεθεν ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν κατασκευὴν, τύπος ἐπαναλαμβάνω, ἐθιζόμενος ἐν Γαλλίᾳ σταθερῶς διὰ τὴν κατασκευὴν τοιούτων ἔργων ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους, παρεῖχεν εἰς αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ρυθμίσῃ συμβατικῶς ὡρισμένον ζήτημα, ὡρισμένας δυσχερείας, αἱ ὁποῖαι καὶ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἔργων καὶ μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτῶν ἀναφαίνονται συνήθως, ἕνεκεν αὐτῆς τῆς ἰδιορρύθμου σχέσεως, ἡ ὁποία δημιουργεῖται μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἑταιρίας, τῆς ἀναδεχομένης ὑπὸ τοιοῦτον τύπον τὴν κατασκευὴν δημοσίου ἔργου.

Οὕτω ζήτημα γεννᾶται ἐπὶ τοιαύτης σχέσεως, τίς φέρει τὸν κίνδυνον ἐν περιπτώσει καταστροφῆς τῶν ἐκτελουμένων ἔργων, εἴτε πρὸ εἴτε μετὰ τὴν πλήρη αὐτῶν ἀποπεράτωσιν, καὶ πρὶν ἢ παραλάβῃ ταῦτα τὸ Κράτος. Τούτου δὲ ἕνεκα, ὅλαι αἱ συμβάσεις σταθερῶς αἱ γενόμεναι ἐν Γαλλίᾳ περὶ ἔργων δημοσίων τοιούτου τύπου ἀπὸ 15 ἐτῶν περίπου,

περιέχουσι ρήτραν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸν κίνδυνον φέρει πάντοτε ἡ ἀνάδοχος ἑταιρία.

Τοιοῦτόν τι δὲν βλέπομεν ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ συμβάσει, δὲν εἶνε δὲ ἀπίθανον ἐάν τις καταστροφὴ ἐπέλθῃ εἰς τὸ ἔργον ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει, νὰ ἴδωμεν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ κοινοῦ δικαίου ἐπιρριπτομένην καὶ τὴν ἐντεῦθεν ζημίαν εἰς βάρος τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ ἀνεξαρτήτως τούτου, ἄλλαι συμβατικαὶ ὑποχρεώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶνε σταθερῶς παραδεδεγμέναι ἀλλαχοῦ ἐπὶ τῶν τοιούτων συμβάσεων, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ τύπου τῆς κατασκευῆς δημοσίων ἔργων, ὑποχρεώσεις ἀναλαμβανόμεναι ὑπὸ τῶν ἑταιριῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀνατίθεται ἡ κατασκευή, φαίνονται ἐλλείπουσαι ἀπὸ τὴν σύμβασιν ταύτην καὶ ἀγνοούμεναι ἴσως ὑπὸ τῶν κληθέντων νὰ προστατεύσωσι τὰ συμφέροντα τὰ δημόσια καὶ τὰ κοινωνικὰ συμφέροντα.

Παραλείπω τὴν πρόνοιαν, τὴν ὁποίαν λαμβάνουσι τὰ Κράτη ἀπέναντι τῶν ἑταιριῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν τακτικὴν πληρωμὴν τοῦ μισθοῦ τῶν ἐργατῶν, πρὸς τὸν κανονισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἐργασίας αὐτῶν, τὰς ὑποχρεώσεις τῆς ἑταιρίας πρὸς ἀποζημίωσιν, ἐν περιπτώσει δυστυχημάτων, καὶ περιορίζομαι νὰ παρατηρήσω, ὅτι εἰς τὴν σύμβασιν ταύτην ἐλλείπει ἡ στοιχειώδης πρόνοια, ἥτις θὰ ἐπέβαλλεν εἰς τὴν ἑταιρίαν τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως μεταχειρισθῇ ὁ ἐργολάβος καὶ ἐργάτας Ἕλληνας καὶ οὐχὶ ἀλλοδαπούς. Ἐν Γαλλίᾳ, ὁπόθεν ἐλήφθη ὁ τύπος τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς σταθερῶς ἀπὸ τοῦ 1899 καὶ ἐντεῦθεν εἰς πάσας τὰς συμβάσεις κατασκευῆς δημοσίων ἔργων ὑπὸ τοῦ Κράτους ὑπὸ τοιοῦτον τύπον, ἀναγράφεται ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἑταιριῶν, καθ' ἣν δὲν δικαιοῦνται αὐταὶ νὰ προσλαμβάνωσι κατὰ τὴν οἰκείαν βούλησιν ἀλλοδαπούς ἐργάτας, ἀλλ' ἡ διοίκησις κρατεῖ πάντοτε τὸ δικαίωμα νὰ ἐξαρτήσῃ ἐκ τῆς ἰδίας κρίσεως, ἐὰν θὰ προσληφθῶσιν ἢ κατὰ τίνα ἀναλογίαν θὰ προσληφθῶσιν ἀλλοδαποὶ ἐργάται, ἀναλόγως τῆς φύσεως τῶν ἔργων καὶ τοῦ τύπου, ἐν ᾧ ταῦτα ἐκτελοῦνται.

Τοιαύτη πρόνοια δὲν ἐλήφθη ἐπὶ τοῦ προκειμένου, τὰ ἀποτελέσματα δὲ τῆς ἐλλείψεως τοιαύτης προνοίας κατεδείχθησαν ἤδη ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ ἔργου. Θὰ ἐνθυμεῖται βεβαίως ἡ Βουλή, ὅτι καὶ ἐπερώτησις ἐγένετο ἐνταῦθα, καὶ προσφυγὴ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν κατά τινα παρελθοῦσαν συνεδρίασιν, καταγγέλλουσα ὅτι ἡ ἑταιρία ἡ ὑπὸ τοιαύτην ἐλευθερίαν ἀναλαβοῦσα τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, προσέλαβεν ὡς ἐργάτας Ἰταλούς, Βοιωτάρους καὶ Γκέγκηδες. Ἐὰν ἐγίνετο ὅ,τι ἀλλαχοῦ, ἐὰν ἡ ἑταιρία γαλλικὴ οὖσα ὑπεβάλλετο εἰς τὰς ὑποχρεώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἤθελεν ὑποβληθῇ ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι της ἐκτελοῦσα δημόσια

ἔργα, βεβαίως δὲν θὰ εὑρισκόμεθα ἀπέναντι τοιαύτης συμπεριφορᾶς τῆς ἑταιρίας μετακαλούσης ἀλλοδαποὺς ἐργάτας, καθ' ὃν χρόνον χιλιάδες ἐργατικῶν χειρῶν ἑλληνικῶν παραμένουσιν ἄνευ ἐργασίας.

Καὶ ἔπειτα ὑπὸ τοιαύτην ἔλλειψιν στοιχειώδους προνοίας ἀποροῦμεν διὰ τὴν μετανάστευσιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ νομοσχεδίων νὰ ἀναστείλωμεν τὸ ρεῦμα αὐτῆς εἰς ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ διπλασιασμὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐκτελεστέων δημοσίων ἔργων ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἀνεμένετο νὰ δώσῃ ἐργασίαν εἰς τοὺς ἐργατικοὺς πληθυσμοὺς καὶ νὰ ἀποτελέσῃ τὸν φυσικώτατον πολέμιον τῆς μεταναστεύσεως. Δυστυχῶς τὸ πρῶτον καὶ σπουδαιότατον τοῦτο ἔργον ἄνευ οὐδεμιᾶς προνοίας παρεδόθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν ἀνεξέλεγκτον αὐτοβουλίαν ἑταιρίας, ἡ ὁποία ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς της εἶνε κερδοσκοπική.

Ἡ σύμβασις τῆς ἀγορᾶς τῶν μετοχῶν.

Ἀλλ' ἂν τοιαύτας ἀτελείας ἔχῃ, κύριοι, ἡ σύμβασις περὶ κατασκευῆς τῆς νέας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, δὲν εἶνε ἐπιτυχεστέρα ἡ σύμβασις περὶ ἐξαγορᾶς τῶν μετοχῶν τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσσης.

Ἡ Κυβέρνησις παρουσιάζει ταύτην ὡς μίαν οἰκονομικὴν ἐπιτυχίαν. Νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτυχία κεῖται ἐν τῇ ἐπιχειρήσει τῆς ἑταιρίας, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ οἰκονομικὴ αὐτῆς κατάστασις, ἡ ὁποία παρουσιάζεται ἐκ τῶν ὑποβαλλομένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἰσολογισμῶν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκμεταλλεύσεως μέχρι τῆς 31 Δεκεμβρίου 1912. Καὶ βεβαίως δὲν δύναται ἢ νὰ θεωρήσῃ ἡ ἑταιρία ἰδίαν ἐπιτυχίαν, ὅτι κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἀντὶ τῆς ἐκ 10 ἑκατομμυρίων ἀρχικῆς ἀξίας τῶν μετοχῶν αὐτῆς ὁλόκληρον τὴν συμπεφωνημένην ἀρχικῶς πρόσοδον αὐτῆς, κεφαλαιοποιηθεῖσαν εἰς 12 ἑκατομμύρια· ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ ἓν ἀκόμη ἑκατομμύριον, διότι ἀντὶ δεκατριῶν ἑκατομμυρίων ἠγοράσθησαν αἱ μετοχαί, ἐνῷ αἱ εἰσπράξεις τῆς ἑταιρίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκμεταλλεύσεως αὐτῆς ὑπῆρξαν πάντοτε ἀνεπαρκεῖς, ὥστε νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν κάλυψιν τῆς συμπεφωνημένης προσόδου τῶν μετοχικῶν αὐτῆς κεφαλαίων.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο μόνον.

Ἡ Κυβέρνησις, ἵνα πείσῃ τὴν Βουλὴν περὶ τῆς οἰκονομικῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀγορᾶς τῶν μετοχῶν, διατείνεται, ὅτι ἡ ἑταιρία παρητήθη τῶν μελλόντων αὐτῆς κερδῶν, τῶν κερδῶν, τὰ ὁποῖα θὰ εἶχεν εἰς τὸ μέλλον, βελτιουμένων τῶν εἰσπράξεων αὐτῆς.

Ὑπολογίζει δὲ ἡ Κυβέρνησις τὴν μέλλουσαν βελτίωσιν τῶν εἰσπράξεων τῆς ἑταιρίας, οὐ μόνον ἐκ τῆς συνενώσεως τῆς ὑπαρχούσης γραμμῆς μετὰ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ δυκτίου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ ὑπάρχουσα γραμμὴ θέλει βελτιωθῇ δαπάνῃ τοῦ δημοσίου διὰ νέου ὑλικοῦ καὶ νέων ἔργων· καὶ σκέπτεται ὅτι συνεπείᾳ τῶν ἔργων τούτων θὰ περιωρίζοντο κατὰ πολὺ αἱ δαπάναι τῆς ἐκμεταλλεύσεως, θὰ ηὔξανον τὰ κέρδη καὶ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ηὔξανον τὰ κεφάλαια τῆς ἐξαγορᾶς, ὅταν ἐν δεδομένῃ στιγμῇ ἤθελε κανονίσει ἡ Κυβέρνησις τὰς σχέσεις αὐτῆς μετὰ τῆς ἑταιρίας, πρὸς ἐξαγορὰν τῆς γραμμῆς. Ἀλλ' ἡ βάσις τοῦ συλλογισμοῦ εἶνε νομίζω, ψευδής. Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ εἰσηγούμενος τὴν σύμβασιν εἰς τὴν Βουλὴν, ἀλλὰ καὶ διατυπῶν τὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν τοῦ περὶ κυρώσεως τῆς συμβάσεως νομοσχεδίου, διατείνεται ὅτι αἱ δαπάναι τῶν δέκα ἑκατομμυρίων, αἱ ζητούμεναι πρὸς ἐπιδιόρθωσιν καὶ βελτίωσιν τῆς ὑπαρχούσης γραμμῆς τοῦ σιδηροδρόμου, ἐπιβαρύνουν ἀποκλειστικῶς τὸ δημόσιον, θὰ αὐξήσουν ὅμως κατ' ἀνάγκην τὰ κέρδη τῆς ἑταιρίας καὶ θὰ καταστήσωσιν εἰς τὸ μέλλον ἐπιζήμιον εἰς τὸ Κράτος τὴν ἐξαγοράν. Εἶνε ὅμως τοῦτο ἀκριβές; Εἶνε ἀκριβές, ὅτι αἱ γενησόμεναι δαπάναι εἰς τροχαῖον ὑλικὸν καὶ εἰς βελτίωσιν τῆς παλαιᾶς γραμμῆς, βαρύνουσιν ἀποκλειστικῶς τὸ δημόσιον; Ὅτι οὐδαμῶς βαρύνουσι τὴν ἑταιρίαν, καὶ ὅτι τοὐναντίον αὕτη θὰ ἐπωφεληθῇ πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν ἐκ τῆς ἐκμεταλλεύσεων κερδῶν; Ἐν τούτῳ νομίζω ὅτι εἶνε πεπλανημέναι αἱ σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως. Διότι ἁπλῇ ἀναδρομὴ εἰς τὴν σύμβασιν τοῦ 1900, τὴν συναφθεῖσαν μετὰ τῆς ἑταιρίας Μπατινὸλ διὰ τὴν κατασκευὴν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσσης, ἀποδεικνύει, ὅτι οὐχὶ βεβαίως τὸ ὅλον, ἀλλὰ μέγα μέρος, ἴσως τὸ πλεῖστον τῶν δαπανῶν, δι' ἃς ζητοῦνται αἱ πιστώσεις πρὸς βελτίωσιν τῆς ὑπαρχούσης γραμμῆς, βαρύνουσιν αὐτὴν τὴν ἑταιρίαν, δηλαδὴ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς γραμμῆς.

Οὕτω διὰ τοῦ ἄρθρου 23 τῆς συμβάσεως ὁρίζεται ὅτι: «Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς παραχωρήσεως, ὅ τε σιδηρόδρομος καὶ τὰ ἐξαρτήματα αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ μόνιμον καὶ τροχαῖον ὑλικὸν θέλουσι τηρεῖσθαι εἰς ἐξαίρετον κατάστασιν συντηρήσεως δαπάναις τῆς ἀναδόχου ἑταιρίας, ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει καὶ μετὰ πρόσκλησιν, ἡ Κυβέρνησις θέλει προνοεῖ περὶ τῶν ἐπιδιορθώσεων δαπάναις τῆς ἀναδόχου ἑταιρίας»

Τὸ δὲ ἄρθρον 32 τῆς συγγραφῆς τῶν ὑποχρεώσεων προσθέτει, ὅτι καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ ἔκτακτοι ἐπισκευαὶ βαρύνουσι καθ' ὁλοκληρίαν τὴν ἀνάδοχον.

Ἔχομεν λοιπὸν δεδομένον, ὅτι ὅλαι αἱ ἐπιδιορθώσεις τῆς γραμμῆς καὶ ἡ διατήρησις αὐτῆς εἰς ἐξαίρετον κατάστασιν, ἀποτελοῦσιν ὑποχρέωσιν τῆς ἑταιρίας, δαπάνην τῆς ἐκμεταλλεύσεως, τῆς ὁποίας ἡ πληρωμὴ προηγεῖτο τῆς ἀπολήψεως τῶν προσόδων τῆς ἑταιρίας.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο μόνον. Καὶ εἰς περίστασιν, καθ' ἣν ἤθελε γεννηθῇ ἀνάγκη, οὐχὶ πλέον συντηρήσως καὶ ἐπισκευῆς τῆς ὑπαρχούσης γραμμῆς, ἀλλὰ ἀνανεώσεως τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ, καὶ εἰς τοιαύτην περίστασιν ἡ σχετικὴ δαπάνη βαρύνει τὴν ἑταιρίαν. Τὸ ἄρθρον 29 λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Ἡ ἀνάδοχος ἑταιρία θέλει κρατεῖ κατ' ἀποκοπὴν ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεων, ὅπως καλύπτῃ πάσας τὰς δαπάνας τῆς ἐκμεταλλεύσεως, συμπεριλαμβανομένων ἐν αὐταῖς καὶ τῶν ἀναγκαίων δαπανῶν διὰ τὴν ἀνανέωσιν τῆς γραμμῆς καὶ τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ, καὶ πάσης ἐν γένει δαπάνης, ἐκτὸς ἐκείνων, αἵτινες ἀφορῶσι τὴν ἐπέκτασιν τῶν σταθμῶν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ».

Καὶ αἱ δαπάναι ἑπομένως τῆς ἀνανεώσεως τῆς γραμμῆς καὶ τῆς ἀνανεώσεως τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ, βαρύνουσιν ἀποκλειστικῶς τὴν ἑταιρίαν. Εἰς ὅλας δὲ τὰς δαπάνας ταύτας θὰ ἀνταποκριθῇ ἤδη τὸ δημόσιον διὰ τῶν ζητουμένων πιστώσεων. Ἀλλὰ μήπως αἱ δαπάναι, αἱ ὁποῖαι θὰ γίνωσι διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν σταθμῶν καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ βαρύνουσι τὸ Κράτος; Ὄχι. Τὸ ἄρθρον 30 λέγει τὰ ἑξῆς: «Καθ' ἣν περίπτωσιν ἡ ἀνάπτυξις τῆς κινήσεως ἤθελε καταστήσῃ ἀναγκαίαν τὴν αὔξησιν τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ ἢ ἔργα ἐπεκτάσεως τῶν σταθμῶν, ἐὰν ὁ ὑπουργὸς ἐγκρίνῃ τὰς αὐξήσεις καὶ ἐπεκτάσεις ταύτας, αἱ δαπάναι αἱ ἐκ τούτων προκύπτουσαι θέλουσι καλυφθῇ ὡς ἑξῆς. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν θέλει ὁρίσει ἐκ συμφώνου μετὰ τῆς ἀναδόχου ἑταιρίας τὸ ποσὸν, ὅπερ δέον νὰ κρατεῖται ἐτησίως ἐκ τῶν καθαρῶν προσόδων, εὐθὺς μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ τόκου πρὸς 6 ο)ο τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου».

Ἔχομεν ἄρα δεδομένον, ὅτι εἰς περίστασιν τῆς ἐπεκτάσεως τῶν σταθμῶν καὶ τῆς ἐπεκτάσεως καὶ αὐξήσεως τοῦ τροχαίου ὑλικοῦ, αἱ δαπάναι δὲν βαρύνουσι τὸ Κράτος, ἀλλὰ τὴν ἑταιρίαν, δηλαδὴ τὴν ἐκμετάλλευσιν. Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις, τὰς ἀναγραφομένας ἐν τῇ συμβάσει καὶ μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι αἱ δαπάναι αὗται δὲν κρατοῦνται ὡς αἱ ἄλλαι, πρὸ τῆς πληρωμῆς τοῦ τόκου τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου τῆς ἑταιρίας, ἀλλὰ μετὰ τὴν πληρωμὴν τούτου. Πάντως ὅμως εἶνε δαπάναι τῆς ἐκμεταλλεύσεως, αἵτινες μειοῦσι τὰ λοιπὰ κέρδη τῆς ἑταιρίας, τὰ ἀνήκοντα εἰς αὐτὴν μετὰ τὴν κάλυψιν τῶν τόκων πρὸς 6 ο)ο.

Ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἰδέαν, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀφορμᾶται, τὴν ἰδέαν τοὐτέστιν ὅτι πᾶσαι αἱ δαπάναι τὰς ὁποίας ζητεῖ βαρύνουσι τὸ δημόσιον, διατείνεται, ὅτι καθ' ὃν χρόνον συνέστη ἡ σύμβασις, διὰ τῆς ὁποίας κατεσκευάσθη ὁ σιδηρόδρομος Πειραιῶς—Λαρίσσης, ἡ ἀντίληψις παρὰ τῇ Κυβερνήσει, ἡ ἀντίληψις παρὰ τῇ ἑλληνικῇ πολιτείᾳ ὑπῆρχε τότε συνδεδυασμένη μετὰ τῆς κατασκευῆς σιδηροδρόμου τοπικῆς συγκοινωνίας, σιδηροδρόμου ὄχι διεθνοῦς. Καὶ ὅτι συνεπῶς δὲν ἦτο δυνατὸν αἱ ἀνάγκαι, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀνέκυπτον ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ σιδηροδρόμου πρὸς διεθνῆ συγκοινωνίαν, νὰ προβλεφθῶσι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ νὰ ἀποτελέσωσι μίαν τῶν ὑποχθεώσεων τῆς ἑταιρίας. Δυστυχῶς καὶ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο δὲν εἶνε ἀκριβές.

Δὲν εἶνε ἀκριβές, διότι ἡ γραμμὴ κατεσκευάσθη ἀκριβῶς ἐπὶ τῇ προβλέψει ἱδρύσεως διεθνοῦς συγκοινωνίας, καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τοιαύτῃ προβλέψει ἐκανονίσθησαν αἱ ὑποχρεώσεις τῆς ἑταιρίας. Μάλιστα κατὰ τὸ ἔτος 1906, ὅτε ἐγένετο ἡ τελευταία προέκτασις μέχρι τῶν ὀθωμανικῶν συνόρων, ἐγένετο ἰδιαιτέρα σύμβασις μετὰ τῆς ἑταιρίας, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεχρεώθη αὕτη, ὅπως εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐντὸς δύο ἐτῶν δὲν ἤθελε κατορθωθῇ ἡ ἕνωσις μετὰ τῶν ὀθωμανικῶν σιδηροδρόμων, ἡ ἑταιρία κατασκευάσῃ διακλάδωσιν ἑνοῦσαν τὴν κυρίαν γραμμὴν μετὰ τῆς θαλάσσης ἐπὶ μήκους 4,500 μέτρων καὶ συγχρόνως ἐξασφαλίσῃ τὴν μετὰ τῆς θαλάσσης συγκοινωνίαν διὰ καθημερινῆς γραμμῆς ἀτμοπλοίου.

Πλὴν δὲ τούτου καὶ διὰ τοῦ ἄρθρου 35 τῆς συμβάσεως εἶχεν ὁρισθῇ, ὅτι ἐν περιπτώσει ἑνώσεως μετὰ τοῦ ὀθωμανικοῦ συμπλέγματος, ἡ ἑταιρία ὑποχρεοῦται νὰ ἐκμεταλλεύεται τὴν γραμμὴν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους τῆς γραμμῆς Πειραιῶς—Δεμερλῆ, τηροῦσα ἕνα μόνον λογαριασμὸν ἐκμεταλλεύσεως.

Ἐντεῦθεν δυνάμεθα νὰ συναγάγωμεν, νομίζω, ὅτι αἱ ἀνάγκαι, αἱ ὁποῖαι παρουσιάζονται ἤδη εἰς τὴν γραμμὴν Πειραιῶς—Λαρίσσης, ἀνάγκαι ἐνισχύσεως αὐτῆς, ἀνάγκαι βελτιώσεως τροχαίου ὑλικοῦ, ἀνάγκαι βελτιώσεως τῶν ἔργων, ὅλαι ἢ σχεδὸν ὅλαι αἱ ἀνάγκαι αὐταί, ἐφ' ὅσον προεβλέπετο ἔκτοτε ἡ διεθνὴς σύστασις τῆς γραμμῆς, εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἑταιρίας.

Καὶ ἐνῷ εὑρίσκοντο ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἑταιρίας, ἡ Κυβέρνησις ἀνεχώρησεν ἀπὸ ἀνυπάρκτου ἐκδοχῆς, ὑποθέτουσα, ὅτι βαρύνουσιν αὐτὸ τὸ Κράτος· καὶ ἐκ τῆς ἀφετηρίας ταύτης ὁρμωμένη, ἔκρινεν ὅτι, ἐὰν κατέβαλλε τὰς δαπάνας ταύτας τὸ Κράτος, θὰ

ἐβελτίου τὴν γραμμὴν, θὰ ἠλάττου τὰς δαπάνας τῆς ἐκμεταλλεύσεως, θὰ ηὔξανεν αὐτὴ τὸ κέρδος τῆς ἑταιρίας, καὶ θὰ ἐδυσχέραινε τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ἐξαγορᾶς καὶ τῆς ἀποκτήσεως τῆς γραμμῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους. Οὕτω δὲ κατέβαλεν εἰς τὴν ἑταιρίαν 13 ὅλα ἑκατομμύρια πρὸς ἐξαγορὰν τῶν μετοχῶν, ἀπήλλαξε δὲ αὐτὴν τοσούτων ὑποχρεώσεων, δι' ὧν ἐβαρύνετο ἐκ τῆς προηγουμένης συμβάσεως.

⁂

Ἀπεδείχθη νομίζω, κύριοι, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔδειξεν ὅσην ἔπρεπεν ἐπιμέλειαν πρὸς προστασίαν τῶν δημοσίων συμφερόντων, οὔτε εἰς τὴν μίαν οὔτε εἰς τὴν ἄλλην σύμβασιν. Καὶ ἐὰν μὲν αἱ συμβάσεις αὗται παρουσιάζοντο ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὡς προϊὸν ἀνάγκης, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κρίνωμεν αὐτὰς ἐκ τῶν λόγων τῆς ἀνάγκης αἱ ὁποῖαι τὰς ὑπαγόρευσαν. Ἐφ' ὅσον ὅμως παρουσιάζονται οὐχὶ ὡς τοιαῦται, ἀλλὰ τοὐναντίον ὡς οἰκονομικὰ κατορθώματα, δικαιούμεθα νὰ κρίνωμεν αὐτὰς ὡς προϊόντα σφάλματος, ὡς προϊόντα πλημμελοῦς ἀντιλήψεως καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ δημοσίου καὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῆς ἑταιρίας.

Δὲν παρέλιπεν ἐν τῇ εἰσηγήσει αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν νὰ παρατηρήσῃ μετά τινος πικρίας, ὅτι αἱ μέχρι τοῦδε συσταθεῖσαι συμβάσεις περιέχουσιν ὅρους ἐπαχθεῖς εἰς τὸ Κράτος καὶ ἐπωφελεῖς εἰς τὰς ἑταιρίας, ὅτι ἐδεσμεύσαμεν τὸ Κράτος καὶ ἀφήκαμεν μεγάλην ἐλευθερίαν εἰς τὰς ἑταιρίας. Τοῦτο εἶνε ἀληθές. Ἀλλὰ δὲν γνωρίζω ἂν καὶ κατὰ πόσον εἶνε εὔλογον νὰ κατακρίνωμεν τὰ τότε γενόμενα, χωρὶς νὰ λαμβάνωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τὰς περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐγένοντο, περιστάσεις πολὺ διαφόρους τῶν σημερινῶν. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον θεωρῶ ἀναμφισβήτητον, εἶνε ὅτι τὸ Κράτος κατέστη μέχρι τοῦδε, δυστιχῶς δὲ καὶ καθίσταται ἀκόμη καὶ τώρα, ἀνίκανον νὰ ἀσκήσῃ καὶ ἐκεῖνα ἀκριβῶς τὰ ὀλίγα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα αἱ συμβάσεις ἐξασφαλίζουσιν εἰς αὐτό.

Καὶ αὐταὶ αἱ συμβάσεις, αἱ σήμερον συζητούμεναι, ἀποδεικνύουν πόσον ἐλλιπὴς, πόσον ἐλαττωματικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀντίληψις τῆς Κυβερνήσεως περὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς ἑταιρίας.

Αἱ συμβάσεις ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν.

Ἐξήτασα, κύριοι, ἀμφοτέρας τὰς ὑπὸ τὴν ψῆφον ἡμῶν συμβάσεις ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἔποψιν. Ἀλλ' ὅμως ἑκατέρα τῶν συμβάσεων τούτων ἔχει καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἄποψιν.

Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἄποψιν κρίνων ταύτας, νομίζω ὅτι καὶ ἡ δαπάναις τοῦ Κράτους καὶ διὰ λογαριασμὸν αὐτοῦ κατασκευὴ τῆς νέας

γραμμῆς, καὶ ἡ ἐξαγορὰ τῶν μετοχῶν τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσσης, ὡς μέτρα πολιτικῆς κατευθύνσεως εἶνε ἄξια πάσης ἐπιδοκιμασίας, ἀνεξαρτήτως τῶν γενικωτέρων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας παρεμπιπτόντως ἔρριψεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν περὶ ἐθνικοποιήσεως τῶν σιδηροδρόμων, καὶ μάλιστα ὅλων καὶ τῶν τοπικῆς συγκοινωνίας, ἢ περὶ ἐνιαίας αὐτῶν ἐκμεταλλεύσεως. Διότι ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰδεῶν τούτων πολλὰς θὰ εἶχέ τις νὰ διατυπώσῃ ἐπιφυλάξεις, πάντως δὲ θὰ ἐξηρτᾶτο αὕτη ἐκ πολλῶν παραγόντων, ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἐφαρμογῆς, ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν πολιτικῶν ἡμῶν ἠθῶν καὶ ἀκόμη ἐκ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς πολιτείας θὰ ἐνομιμοποιεῖτο, οὕτως εἰπεῖν, ἀξιοῦσα νὰ εἰσηγηθῇ τὴν ἐθνικοποίησιν τῶν σιδηροδρόμων.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως, ἐπαναλαμβάνω, τνῦ παρατηρήσεων τούτων, αἱ ὁποῖαι ἀφορῶσιν εἰς τὸ μέλλον, τὸ ληφθὲν ἤδη μέτρον, προκειμένου περὶ τῆς γραμμῆς αὐτῆς, γραμμῆς διεθνοῦς συγκοινωνίας, δικαιολογεῖται, νομίζω, ἐπαρκῶς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῆς γραμμῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι τὰ γείτονα Κράτη ἔχουσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν καὶ ὄχι εἰς τὴν διάθεσιν ἑταιριῶν τοὺς σιδηροδρόμους των.

Εἶνε προφανές, νομίζω, ὅτι ἀνεξαρτήτως πάσης ἀπόψεως δημοσιονομικῆς, ἀνεξαρτήτως τῆς προσδοκωμένης ὠφελείας ἢ ζημίας τοῦ Κράτους ἀπὸ τῆς τοιαύτης ἐπιχειρήσεως, αὕτη ἦτο ἐπιβεβλημένη καὶ ἐκ γενικωτέρων πολιτικῶν λόγων καὶ ἐκ τῆς ἀπόψεως τοῦ ἐξωτερικοῦ ἡμῶν ἐμπορίου, τοῦ ὁποίου ἡ ρύθμισις δὲν θὰ ἦτο εὐχερὴς ἂν τὸ Κράτος δὲν εἶχεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ τὴν πρωτεύουσαν γνώμην εἰς τὴν τεχνικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς γραμμῆς.

Καὶ αὐτὰ ἐν τούτοις τὰ ἀποτελέσματα εἶνε ἀμφίβολα ἀκόμη, ἐφ' ὅσον ἀγνοοῦμεν τὴν τύχην τῶν ὑφισταμένων ἤδη ἐν ταῖς νέαις χώραις τμημάτων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

Ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει πληροφορήσῃ εἰσέτι τὴν Βουλὴν περὶ τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς, ὡς πρὸς τὰς ἐν ταῖς νέαις χώραις γραμμάς· ἰδιαίτατα δὲ ὡς πρὸς τὸ τμῆμα τῆς ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι Σεχόβου γραμμῆς, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴν προέκτασιν ἐκείνης, περὶ τῆς ὁποίας ἤδη συζητοῦμεν, καὶ γραμμῆς, ἡ ὁποία θὰ ἀποτελέσῃ ἴσως τὴν κυριωτέραν ἀρτηρίαν τῆς διεθνοῦς συγκοινωνιακῆς δράσεως τοῦ Κράτους ἡμῶν.

Θὰ ἦτο ἴσως ἐνδεδειγμένον, ἂν γενικώτεροι λόγοι δὲν ἐπέβαλλον ἐπιφυλάξεις εἰς τὴν Κυβέρνησιν, νὰ γνωρίσῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὸ σημεῖον

εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς· διότι κατήντησε νὰ γνωρίζωμεν πλειότερα περὶ τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται αἱ διαπραγματεύσεις τῆς Σερβίας, ἀπὸ τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκοντια αἱ διαπραγματεύσεις τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὰς τρεῖς γραμμάς, κατ' ἐξοχὴν δὲ τῆς κεντρικῆς γραμμῆς, περὶ τῆς ὁποίας ὡμίλησα.

Μελέται νέων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν.

Ὑπολείπεται, κύριοι, νὰ εἰπω ὀλίγα τινὰ καὶ ἐπὶ τῶν μελετωμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νέων σιδηροδρομικῶν γραμμῶν. Διότι διὰ τῶν ὑποβαλλομένων νομοσχεδίων ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐπιψήφισιν πιστώσεως ἐκ δραχμῶν 400,000 «διὰ νὰ παραχωρήσῃ, ὡς λέγει, τὴν ἐκτέλεσιν μελετῶν τῶν σιδηροδρομικῶν ἔργων, ἔν τε τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι καὶ ταῖς προσαρτηθείσαις χώραις».

Πρὸς δικαιολογίαν τῆς πιστώσεως ταύτης ἀναφέρεται ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει καταλήξει εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα, εἰς διατύπωσιν ὡρισμένου προγράμματος κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν τε νέων χωρῶν καὶ τοῦ παλαιοῦ βασιλείου, κατὰ σειρὰν προτιμήσεως, βασιζομένην ἐπί τε τῶν ἐμπορικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Ἐπὶ τούτῳ δι' ειδικῆς ἐπιτροπῆς ἐμελέτησεν ἐπιτοπίως πάσας τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου, καὶ κατήρτισε γενικὸν πρόγραμμα τῶν πρὸς μελέτην νέων γραμμῶν, πρόγραμμα εἰς οὗτινος τὴν ἐφαρμογὴν προβαίνει κατόπιν βασάνου τῶν ὑποβληθεισῶν προτάσεων, ἐκ μέρους καὶ ἑτέρων τοῦ Κράτους ὑπηρεσιῶν, δυναμένων ἐγκύρως νὰ ἀποφαίνωνται ἐπὶ τῆς συγχρόνου καὶ καταλλήλου χρησιμοποιήσεως τῶν μεγάλων τούτων συγκοινωνιακῶν ἀρτηριῶν διὰ τὴν ἄμυναν τῆς χώρας».

Ὅταν ἡ Κυβέρνησις εἰς τοιαῦτα συμπεράσματα ἔχει καταλήξει, ὅταν ἔχῃ προβῇ εἰς μελέτας καὶ ἔχῃ ὡρισμένον πρόγραμμα, ὡρισμένην δὲ τάξιν κατασκευῆς τῶν γραμμῶν, θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ· δὲν εἶνε ὑποχρεωμένη νὰ καταστήσῃ γνώριμον εἰς τὴν Βουλὴν τὴν τάξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν προτίθεται νὰ κατασκευάσῃ τὰς γραμμάς, ὥστε ἡ Βουλὴ παρὰ τῆς ὁποίας ζητεῖται πίστωσις διὰ τὴν μελέτην τῆς κατασκευῆς τῶν γραμμῶν, νὰ διατελῇ ἐν γνώσει τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία θὰ κατασκευασθῇ καὶ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ δαπανηθῇ τὸ ζητούμενον ποσόν, πρὸς κατάρτισιν τῆς μελέτης;

Τίνος γραμμῆς τὴν μελέτην πρόκειται νὰ παραχωρήσῃ ἡ Κυβέρνησις; Ἐπὶ τούτου θὰ ἐπεθύμουν ν' ἀκούσω ἐξήγησίν τινα τοῦ κ. ὑπουρ-

γοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Ζητεῖτε ποσὸν 400,000 δραχμῶν διὰ παραχώρησιν ἐκτελέσεως μελετῶν. Ὑποτίθεται ἄρα ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ παραχωρήσῃ εἰς ἑταιρίαν τὴν σύνταξιν μελέτης, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς μελέτης ταύτης θὰ προβῇ, διὰ τῆς αὐτῆς ἴσως ἑταιρίας εἰς τὴν χάραξιν τῆς γραμμῆς, κατὰ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον προέβη εἰς τὴν κατασκευὴν τῆς ἤδη ἐγκρινομένης γραμμῆς. Ἐὰν τὸ Κράτος ἐπρόκειτο νὰ προβῇ εἰς τοιαύτας μελέτας, θὰ ἠδύνατο διὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπηρεσίας, διὰ τῶν μηχανικῶν τοῦ δημοσίου, νὰ ἐνεργήσῃ τὴν μελέτην· καὶ ἂν ὑπῆρχε δυσπιστία τοῦ Κράτους πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ μηχανικούς, νὰ μετακαλέσῃ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ μηχανικούς, οἱ ὁποῖοι κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ νὰ ἐκτελέσωσι τὴν μελέτην. Ἀλλὰ δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ καταβάλῃ τὰς δαπάνας εἰς ἑταιρίαν, ὅπως αὕτη ἐνεργήσῃ τὰς μελέτας καὶ νὰ δύναται κατόπιν αὕτη νὰ ἐπωφεληθῇ αὐτῶν, πρὸς ἀνάληψιν καὶ τῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου.

ΑΛ. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. (Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν). Μοὶ ἐπιτρέπετε. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος αὐτοῦ τῆς πιστώσεως τῶν τετρακοσίων χιλιάδων ἐπεθύμουν νὰ σαφηνίσω ὡρισμένα σημεῖα. Ἡ Κυβέρνησις διὰ τῆς πιστώσεως αὐτῆς δὲν προτίθεται νὰ προβῇ εἰς τὴν μελέτην ὡρισμένης τινος μόνον γραμμῆς, ἀλλὰ ζητεῖ τὴν πίστωσιν διὰ νὰ προβῇ γενικῶς εἰς μελέτας σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τὰς ὁποίας φρονεῖ, ὅτι πρέπει νὰ ἐκτελέσῃ.

Ἴσως ἡ πίστωσις αὐτὴ δὲν θὰ ἦτο ἀναγκαία, ἐφ' ὅσον αἱ δημόσιαι ἡμῶν ὑπηρεσίαι ἦσαν οὕτω τελείως ὀργανωμέναι, ὥστε νὰ ἠδυνάμεθα καὶ διὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν ὀργάνων νὰ προβῶμεν εἰς τὰς προπαρασκευαστικὰς αὐτὰς μελέτας τῶν μελλουσῶν γραμμῶν. Ἐπειδὴ ὅμως οὕτως ἀρτίως ὀργανωμένη ὑπηρεσία παρ' ἡμῖν δὲν ὑφίσταται, νομίζομεν ὅτι εἶνε συμφέρον νὰ ἀναθέσωμεν καὶ εἰς ἑταιρίαν τὰς μελέτας τῶν γραμμῶν, ὅπως ἔχῃ ἡ Κυβέρνησις τὰς μελέτας ταύτας, διὰ νὰ δύναται νὰ φωτισθῇ ἀκριβέστερον ἐπὶ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα θὰ θελήσωμεν νὰ ἐκτελέσωμεν καὶ τῶν γραμμῶν τῶν διαφόρων. Ἡ ἐκτέλεσις τῶν μελετῶν αὐτῶν οὐδόλως προδικάζει τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τοῦ ἐκτελεστέου ἔργου.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Εἰς τοῦτο διαφωνῶ· διότι ἀκριβῶς ἡ τακτικὴ αὕτη ἀποβαίνει ὀλεθρία εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου, κατὰ τὴν κατασκευὴν τῶν δημοσίων ἔργων. Ἐὰν δὲν ἔχετε πεποίθησιν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σας, ζητήσατε τὴν ἀναγκαίαν πίστωσιν καὶ μετακαλέσατε μηχανικοὺς ἀλλοδαπούς. Ἀλλ' εἶνε ὀλέθριον τὸ σύστημα νὰ ἐκτελῇ τὸ Κράτος μελέτας, δαπάναις αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως δι' ἰδίων ὑπαλλήλων καὶ δι' ἴδιον λογαριασμόν, ἀλλὰ δι' ἑταιριῶν, αἱ ὁποῖαι εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ ἔργον ἤθελεν ἐκτεθῇ εἰς δημοπρασίαν, θὰ ἦσαν αἱ πρῶται τοῦ δεξιοῦ, ἵνα ἀναλάβωσι τὸ ἔργον.

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Ἴδε καὶ τὴν ὕδρευσιν τῶν Ἀθηνῶν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τοῦτο ἀκριβῶς βλέπομεν καὶ μὲ τὴν ὕδρευσιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ σύστημα τοῦτο ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα, ὥστε ἢ αἱ μελέται τὰς ὁποίας αἱ ἑταιρεῖαι ἐκτελοῦσι δαπάναις τοῦ Κράτους νὰ παραμείνωσιν ἄχρηστοι, καὶ τότε μένει τὸ Κράτος μὲ τὰς δαπάνας τὰς ὁποίας κατέβαλεν, ἢ νὰ χρησιμοποιηθῶσι γινομένου ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν διαγωνισμοῦ πρὸς κατασκευὴν τοῦ ἔργου, ὅτε ἡ ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἔκαμε τὰς μελέτας δαπάναις τοῦ Κράτους, ἀπομένει κατ' οὐσίαν μόνη ἐν τῷ συναγωνισμῷ, διότι πᾶς ἄλλος ἀγνοῶν ὅσα ἡ διεξαγαγοῦσα τὴν μελέτην ἑταιρία γνωρίζει, θὰ ἀποφύγῃ βεβαίως νὰ προσέλθῃ ἵνα συναγωνισθῇ. Οὕτω δὲ οὐδένα λόγον ἔχει ὁ συναγωνισμός.

Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ. Ἔχει πλεονεκτικὴν θέσιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι πλεονεκτικὴν ἁπλῶς, ἀλλ' ἔχει μονοπωλιακὴν θέσιν. Ἠτοιμασμένον λοιπὸν ἀπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως τῆς σκοπιμότητος, ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις βεβαιοῖ εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νομοσχεδίου ὅτι κατέληξεν εἰς ὡρισμένας ἀποφάσεις καὶ κατήρτισε πρόγραμμα καὶ τῆς σειρᾶς καθ' ἣν θὰ κατασκευάσῃ τὰς γραμμάς, ἐὰν ἔχῃ ἀνάγκην ἐκτελέσεως μελέτης ὡρισμένης γραμμῆς διὰ τὴν προκήρυξιν τοῦ διαγωνισμοῦ πρὸς κατασκευὴν αὐτῆς, τότε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν μελέτην διὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν ἰδίων αὐτῆς μηχανικῶν, καὶ ἐὰν δὲν ἔχῃ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτούς, νὰ μετακαλέσῃ ἀλλοδαπούς.

⁂

Μίαν τελευταίαν παρατήρησιν θὰ εἶχον νὰ ὑποβάλω πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν προειδοποίησιν, ἥτις μᾶς ἐδόθη διὰ τῆς εἰσηγητικῆς ἀγορεύσεως τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ὅτι δηλαδὴ ἡ Κυβέρνησις ἄγεται ὑπὸ τῆς ἀντιλήψεως ὅπως ἑνοποιήσῃ ὅλας τὰς σιδηροδρομικὰς γραμμὰς ὑπὸ μίαν ἐνιαίαν διεύθυνσιν καὶ ὑπὸ ἕνα ἐνιαῖον τύπον ἐκμεταλλεύσεως, οὕτως ὥστε νὰ ἀσκῇ τὸ Κράτος ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν τιμολογίων.

Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ Κυβέρνησις ἔχει καταλήξει εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα περὶ κατασκευῆς καὶ ἄλλων γραμμῶν πρέπει νὰ λάβῃ ἀπὸ τοῦδε πρόνοιαν περὶ κανονισμοῦ τῶν σχέσεων αὐτῆς μετὰ τῶν ὑπαρχουσῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιριῶν. Ὀρθῶς παρετηρήθη ὅτι αἱ συμβάσεις αἱ ὁποῖαι συνδέουσι τὸ Κράτος πρὸς τὰς σιδηροδρομικὰς ἑταιρίας, εἶναι

συμβάσεις ὑπό τινας ἐπόψεις ὑπερβαλλόντως δεσμευτικαὶ τοῦ Κράτους. Εἰς περίστασιν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Κράτος ἐπιδιώκει τὴν ἑνοποίησιν τῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἢ εἰς μέλλουσαν ἐποχὴν ἤθελεν εὑρεθῇ εἰς θέσιν νὰ ἀσκήσῃ τὸ δικαίωμα αὐτοῦ πρὸς ἐξαγορὰν τῶν γραμμῶν, θὰ ὑπεβάλλετο εἰς μεγίστας θυσίας, ἐὰν ἡ ἐξαγορὰ θὰ ἐγίνετο ὑπὸ τοὺς ὅρους οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀναγεγραμμένοι εἰς τὰς συμβάσεις· καὶ ἡ ἑνοποίησις δὲ αὐτὴ τῆς ἐκμεταλλεύσως θὰ ἀπέβαινεν ἀδύνατος ἄνευ δυσαναλόγων θυσιῶν. Διότι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ σιδηρόδρομοι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως οἱ Θεσσαλικοί, θὰ ἴδωσι τάχιστα σπουδαίως ηὐξημένα τὰ ἔσοδα αὐτῶν ἐκ τῆς μεγεθύνσεως τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως διεθνοῦς διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας. Ὑπὸ τοιαῦτα δὲ τῶν σιδηροδρομικῶν ἑταιριῶν κέρδη καὶ ὑπὸ τὸ βάρος τοιούτων συμβάσεων, θὰ κατασταθῇ δυσχερεστάτη πᾶσα κίνησις τοῦ Κράτους πρὸς τὴν προσήκουσαν αὐτοῦ κατεύθυνσιν ἐν τῇ μεγάλῃ συγκοινωνίᾳ.

Νομίζω σινεπῶς ἐνδεδειγμένον νὰ μετέλθῃ ἡ Κυβέρνησις ἀπὸ τοῦδε πᾶν μέτρον, ἵνα μεταρρυθμίσῃ πάσας τὰς συμβάσεις καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ αὐτὰς καὶ ὡς πρὸς τὴν τεχνικὴν ἐκμετάλλευσιν, καὶ ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τοὺς ὅρους τῆς ἐξαγορᾶς.

Ἡ Κυβέρνησις δὲ ἐὰν θέλῃ ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐξαναγκάσῃ εἰς τὴν τοιαύτην λογικὴν συνθηκολογίαν τὰς ἑταιρίας. Δύναται νὰ ἐνασκήσῃ μετὰ πάσης αὐστηρότητος ὅλα ἐκεῖνα τὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα παρέχουσιν εἰς τὸ Κράτος αἱ ὑφιστάμεναι συμβάσεις μετὰ τῶν ἑταιριῶν, δικαιώματα σχεδὸν οὐδέποτε ἐνασκηθέντα μέχρι τοῦδε. Ἀλλ' ἔχει ἐπὶ τέλους καὶ ἓν ἄλλο ὅπλον. Ἔχει νὰ σκεφθῇ νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν καὶ εἰδικὴν ἀκόμη φορολογίαν εἰς βάρος τῶν Ἑταιριῶν αὐτῶν. Εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἔσοδα αὐτῶν πρόκειται ἀναμφισβητήτως νὰ ὑπεραυξηθῶσι, νὰ ὑπεραυξηθῶσι δὲ οὐχὶ ἐξ ἰδίας αὐτῶν δραστηριότητος, οὐχὶ ἐξ ἰδίων ἔργων, οὐχὶ ἐκ μερίμνης αὐτῶν, οὐχὶ ἐξ ἰδίας ἐπιχειρήσεως, ἀλλ' ἁπλῶς λόγῳ τῆς μεγεθύνσεως τοῦ Κράτους, θὰ ἦτο ἀδικαιολόγητον, νομίζω, ἐὰν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν οὕτως ηὐξημένων κερδῶν αὐτῶν ἤθελον στηρίξει δικαιώματα ἀπέναντι τοῦ Κράτους, ὅταν τοῦτο θὰ θελήσῃ νὰ ἐνασκήσῃ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ πρὸς ἐξαγοράν, ἢ νὰ μεταβάλλῃ τοὺς ὅρους τῆς ἐκμεταλλεύσεως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς πολιτικῆς του. Καὶ εἶναι, νομίζω, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπὸ πάσης ἀπόψεως δεδικαιολογημένη ἡ σκέψις περὶ εἰδικῆς φορολογίας εἰς βάρος τῶν ἑταιριῶν αὐτῶν, φορολογίας ἐχούσης τὴν εἰδικὴν ἀποστολὴν νὰ πλήξῃ τὴν αὐτόματον αὔξησιν τῶν ἐσόδων των, τὴν αὔξησιν ἡ ὁποία δὲν θὰ ὀφείλεται εἰς τὴν μέριμναν αὐτῶν, οὔτε εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτῶν, οὔτε εἰς τὴν

πρόνοιαν αὐτῶν, ἀλλὰ θὰ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγέθυνσιν τοῦ Κράτους, δηλαδὴ εἰς τὸ χρῆμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ πάλιν περὶ τοῦ τιμήματος τῆς κατασκευῆς τῆς γραμμῆς (*).

. . . . . .

. . . . . .

Ἔρχομαι ἤδη εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ τιμήματος εἰς τὸ ὁποῖον παρεχωρήσατε τὴν γραμμήν.

Ἔχομεν ἀφ' ἑνὸς τὴν μελέτην τῶν μηχανικῶν τοῦ Δημοσίου, ἥτις ὑπολογίζει τὸ τίμημα τῆς κατασκευῆς εἰς 6,900,000· καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ ποσὸν, εἰς τὸ ὁποῖον παρεχωρήσατε τὴν κατασκευὴν ἀνερχόμενον εἰς 12.000.000 ἢ μᾶλλον εἰς 13 ἑκατομμύρια, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει καὶ τῆς ἀμοιβῆς διὰ τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου.

Εἶνε ἀνάγκη νὰ δικαιολογήσητε αὐτὴν τὴν διαφοράν. Δὲν θὰ ἐπιχειρήσω εἰδικωτέραν ἀνάλυσιν. Ἄλλο εἶναι τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς· σημεῖον τὸ ὁποῖον μὲ ἀπαλλάσσει τῆς ἀνάγκης λεπτομερειῶν καὶ τεχνικῶν συζητήσεων, αἱ ὁποῖαι συσκοτίζουσιν ἴσως τὴν εὐθύνην ὑμῶν.

Μακρὰ ἐγένετο συζήτησις ἀπὸ τοῦ βήματος, καὶ παρ' ὑμῶν καὶ παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου ἐξ Ἀχαϊοήλιδος βουλευτοῦ. Παρ' ὑμῶν μὲν ἵνα ἀποδείξητε ποῦ κεῖται, πῶς ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ αὕτη. Εἶναι ἡ διαφορὰ τῶν τεχνικῶν ἔργων, εἴπατε· εἶνε ἡ διαφορὰ τοῦ μήκους τῆς γραμμῆς· ἠγωνίσθητε δὲ νὰ ἀποδείξετε ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὑπολογισμοὶ, σχέσιν ἔχοντες πρὸς τὴν διαφορὰν τοῦ μήκους καὶ πρὸς τὴν διαφορὰν τῶν τεχνικῶν ἔργων, δικαιολογοῦσι τὴν ὅλην ἀπόστασιν τῆς τιμῆς. Ἠγωνίσθη ἐξ ἄλλου ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀχαϊοήλιδος βουλευτὴς νὰ ἀποδείξῃ τὸ ἐναντίον· καὶ προῆλθεν εἰς ὑπολογισμούς, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει μονάδων καὶ ἐπὶ τῇ βάσει λεπτομερειῶν τῶν τεχνικῶν ἔργων, ἵνα ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι ἀδικαιολόγητος ἡ ἀπόστασις αὕτη.

Τὸ ἐπ' ἐμοί, ἐπειδὴ ἀλλαχοῦ θὰ στρέψω τὰς σκέψεις μου, δέχομαι πρὸς στιγμὴν ὅτι ἡ ἀπόστασις αὕτη, ὡς ὑμεῖς ἰσχυρίζεσθε, εἶναι δεδικαιολογημένη. Ὅτι τοῦτέστιν τὸ σύνολον τῆς ἀποστάσεως αὐτῆς τῆς

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς δευτερολογίας τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10 Μαρτίου 1914, ἀπαντήσαντος εἰς τὸν κ. πρωθυπουργόν. (Ἐφημ. Συζ.» ΙΘ'. β'. σ. 1048 κ. ἑ.

τεραστίας μεταξὺ 6.900.000 καὶ 13.000.000 καλύπτονται ἐν τῷ συνόλῳ τῶν τιμῶν τῶν τεχνικῶν ἔργων καὶ τοῦ μήκους τῆς γραμμῆς.

Ἔχω ὅμως ἓν δεδομένον. ὅτι ὑπεγράψατε τὴν σύμβασιν καὶ ἐκανονίσατε τὰς ὑποχρεώσεις τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς Ἑταιρείας, χωρὶς προηγουμένως νὰ ἐκλέξητε μεταξὺ τοῦ ἑνὸς προϋπολογισμοῦ καὶ τοῦ ἄλλου. Χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ δεδηλωμένη ἡ γνώμη ὑμῶν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ μεμορφωμένη παρ' ὑμῖν ἡ γνώμη, τίνα ὁδὸν θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ γραμμὴ, ποῖα εἶναι ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀναγκαῖα νὰ ἐκτελεσθῶσι. Καὶ ἐνῷ τοῦτο δὲν ἐγένετο, σεῖς ἀνελάβατε τὴν ὑποχρέωσιν, ἵνα ἐξ ἴσου πληρώσητε εἴτε γίνῃ εἴτε δὲν γίνῃ ἡ μακροτέρα γραμμὴ, εἴτε γίνωσιν εἴτε μὴ τὰ τεχνικὰ ἔργα. Καὶ ἐπράξατε τοῦτο προκειμένου περὶ διαφορᾶς περίπου 6.000.000 δραχμῶν. Καὶ ἔρχομαι εἰς τὴν ἐξήγησιν τὴν ὁποίαν ἀντετάξατε.

Πῶς δικαιολογεῖται ἡ Κυβέρνησις.

Ἐνοήσατε τὴν δύναμιν τῆς παρατηρήσεώς μου. Ἦτο ἄκαμπτος αὕτη καὶ σιδηρᾶ· καὶ ἀνεζητήσατε προσφυγὴν εἰς κἄτι τι, τὸ ὁποῖον ἐθεωρήσατε ὅτι εἶνε ἀνεπίδεκτον ἐλέγχου, ἢ τοὐλάχιστον ἀνεπίδεκτον ἀμέσου ἐλέγχου. Εἴπετε κἄτι τι τὸ ὁποῖον ἐστηρίξατε εἰς τὰς σκέψεις ὑμῶν ὡς Κυβερνήτου, καὶ τὸ συνεδυάσατε πρὸς ὑπόθεσιν θίγουσαν τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ δυνάμενον νὰ ἀποτρέψῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν συζήτησιν καὶ ἀπὸ τὸν ἔλεγχον. Εἴπετε ὅτι βεβαίως ὑπέγραψα τὴν σύμβασιν, ἐν γνώσει ὅτι ἤθελον ζημιώσει τὰ συμφέροντα τοῦ Δημοσίου κατὰ ἑκατοντάδας τινας χιλιάδων δραχμῶν· ὁ λόγος ὅμως διὰ τὸν ὁποῖον τὴν ὑπέγραψα καὶ συνεβλήθην οὕτω ἦτο τοιοῦτος, ὥστε θὰ ἠδυνάμην καὶ ἑκατομμύρια ἀκόμη νὰ θυσιάσω χάριν τοῦ λόγου τούτου. Καὶ ποῖος ἦτο ὁ λόγος οὗτος ; Εἴπετε ὅτι : δὲν ἠδυνάμην νὰ ἀναβάλω τὴν ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως διὰ νὰ κάμω προηγουμένως τὴν ἀπαιτουμένην μελέτην, καὶ τὴν ὁριστικὴν χάραξιν τῆς γραμμῆς, διότι ἔσπευδον· καθότι εἶχον ἀνάγκην τὸ ἔαρ νὰ εἶναι ἕτοίμη ἡ γραμμὴ, ἵνα δύναμαι νὰ ἔχω εὐχερῆ τὴν συγκέντρωσιν τῶν στρατευμάτων εἰς τὰς νέας χώρας. Τοῦτο εἴπετε.

Ἐὰν ὁ λόγος αὐτὸς ἦτο ἀκριβὴς, κύριοι, ἡ Βουλὴ πρὸς τὴν ὁποίαν ἐλέχθη, θὰ εἶχε νὰ ἐρευνήσῃ πολλά.

Θὰ εἶχε νὰ ἐρωτήσῃ ὑμᾶς περὶ πολλῶν· θὰ εἶχε νὰ ὑποβάλῃ ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις εἰς ἔλεγχον τὴν πολιτείαν ὑμῶν.

Θὰ εἶχε πρωτίστως νὰ ἐξετάσῃ ἂν εἶναι βάσιμοι αἱ ἀντιλήψεις καὶ αἱ

σκέψεις ὑμῶν περὶ τῆς ἀνάγκης ταύτης τῆς ἐπειγούσης, καὶ οὕτως ἀκριβῶς ἐν χρόνῳ καθωρισμένῳ.

Θὰ εἶχε νὰ ἐξετάσῃ ἀκόμη ἐὰν ἡ ἀνάγκη εἶναι τόσον σπουδαία, ὥστε νὰ παραραθῶσι σημαντικὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους.

Θὰ εἶχεν ἀκόμη νὰ ἐξετάσῃ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἐὰν δὲν εἶναι ἐν ἀμελείᾳ, ἐὰν δὲν εἶναι ἐν ἐλλείψει ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία προηγουμένως δὲν ἐφρόντισε καὶ δὲν ἐμερίμνησεν ἐγκαίρως, ὥστε ἡ γραμμὴ ἄνευ τοιούτων θυσιῶν νὰ ἔχῃ παρασκευασθῇ καὶ νὰ εἶναι ἕτοίμη κατὰ τὸ ἔαρ.

Καὶ θὰ εἶχεν ὑπὸ τὴν ἀντίληψιν ταύτην νὰ ἐρωτήσῃ ἀκόμη ὑμᾶς, ἐὰν ἐπὶ τέλους εὑρέθητε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ὑπογράψητε τὴν σύμβασιν πρὸ τῆς ὁριστικῆς χαράξεως, δὲν ἦτο τάχα δυνατὸν, ὅταν συνεβάλλεσθε νὰ λάβητε πρόνοιαν καὶ διὰ ῥήτρας ἰδιαιτέρας νὰ ρυθμίσητε τὴν περίστασιν ἐκείνην, καθ' ἣν δὲν ἤθελεν ἡ Ἑταιρεία κατασκευάσει ὡρισμένα ἔργα ;

Ἀλλὰ καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἀπόψεως ταύτης θὰ εἶχε νὰ ἐρωτήσῃ ὑμᾶς ἡ Βουλὴ καὶ περὶ τούτου ἀκόμη· ἐὰν τὰ πράγματα οὕτως εἶχον, ἐὰν εἰς τοιαύτην ὑπερτάτην ἀνάγκην εὑρέθητε, ἀνάγκην, εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποκύψωμεν, χάριν ἀνωτέρων ἐθνικῶν συμφερόντων, διατὶ ἐμφανιζόμενοι ἐνώπιον τῆς Βουλῆς καὶ φέροντες τὴν σύμβασιν ταύτην πρὸς κύρωσιν, διατὶ δὲν κατεστήσατε γνώριμον εἰς αὐτὴν, εἴτε διὰ τῆς αἰτιολογικῆς σας ἐκθέσεως, εἴτε εἰσηγούμενοι τὴν σύμβασιν εἰς ἡμᾶς ;

Καὶ θὰ ἠρωτῶμεν ὑμᾶς : Δὲν εἶναι ἄρά γε τοῦτο ἐπιβεβλημένον ὑπὸ τῆς στοιχειώδους εὐλαβείας πρὸς τὸ Σῶμα τοῦτο, τὸ Σῶμα τὸ κυρίαρχον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀπορρέετε καὶ πρὸς τὸ ὁποῖον λογοδοτεῖτε, δὲν εἶναι, λέγω, ἄρά γε δικαίωμα τοῦ Σώματος τούτου, νὰ γνωρίζῃ τὰς περιστάσεις αὐτὰς τὰς τόσον οὐσιώδεις ; Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ διατὶ αὐτὸ τὸ τοσοῦτον ἔκτροπον τῆς ὑπογραφῆς ἐπιζημίου συμβάσεως ἔλαβε χώραν ; Πῶς, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν σας τοιαύτας οὕτως ἀριστα μένας ἀπ' ἀλλήλων μελέτας καὶ τοιούτους προϋπολογισμοὺς, χωρὶς νὰ προκρίνετε τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἕτερον, συμβάλλεσθε ἐπὶ τῇ βάσει ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶνε ὑπέρτερος τοῦ ἄλλου κατὰ 6,000,000 ὁλόκληρα;

Καὶ δὲν νομίζετε ὅτι τοῦτο εἶναι ἓν γεγονὸς τοσοῦτον σπουδαῖον, ὥστε νὰ καταστήσετε γνωρίμους εἰς τὴν Βουλὴν τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους κατελήξατε εἰς τοιαῦτα συμπεράσματα ;

Ὅταν ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας τοιούτους σοβαροὺς λόγους, ὥστε νὰ ἔρχησθε ἐνώπιον τῆς Βουλῆς καὶ νὰ λέγητε ὅτι «ἀδιαφορῶ ἂν θὰ ζη-

μιώσω τὸ Δημόσιον οὐχὶ μόνον ἑκατοντάδας τινὰς χιλιάδων δραχμῶν, ἀλλὰ καὶ ἑκατομμύρια ὁλόκληρα, ἀρκεῖ νὰ ἐπιτύχω τὸν σκοπόν μου», ὅταν ἔχητε τοιούτους λόγους καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τοιούτων λόγων ἐνηργήσατε κατ' ἀνάγκην ἐπιζήμιον εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον πρᾶξιν, δὲν νομίζετε ὅτι εἶσθε ἐλλιπὴς ἀτέναντι τοῦ Σώματος τούτου, ἀπέναντι τῆς Βουλῆς, μὴ καταστήσαντες γνωρίμους εἰς αὐτὴν τοὺς λόγους τούτους, ἀλλ' ἐμφανίζοντες τὰς συμβάσεις ταύτας ὡς θριάμβους οἰκονομικούς, καὶ οἰκονομικὰς ἐπιτυχίας, καὶ ὅταν ἠλέγχθητε κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ ἐμφανίζεσθε ἐκ τῶν ὑστέρων μὲ τοιαύτας δικαιολογίας ;

Ἡ δικαιολογία ἀντίθετος πρὸς τὰ πράγματα.

Τοιαύτας ἐρωτήσεις θὰ ἦτο δυνατὸν, κύριοι, καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπευθύνῃ τις πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ἐπὶ τοιούτων ἐρωτήσεων θὰ ἠδύνατο νὰ στρέψῃ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν ἔρευναν αὐτῆς ἡ Βουλή.

Λέγω θὰ ἠδύνατο. Διότι ἤδη δὲν παρίσταται ἀνάγκη εἰς τοιούτους συλλογισμοὺς νὰ περιστραφῇ. Θὰ ἔπραττε τοῦτο, ἐὰν ὄντως ὁ λόγος ὁ φερόμενος ὑπὸ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ πρὸς ὑπογραφὴν τῆς συμβάσεως κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἦτο ἀκριβής. Ἐὰν ἦτο ἀκριβὴς ὁ λόγος οὗτος, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, διὰ τοιαύτης σειρᾶς ἰδεῶν, διὰ τοιούτης συλλογιστικῆς διαδικασίας ἠθέλομεν ἐπιχειρήσει, ἵνα ἀσκήσωμεν τὰ ἔργα ἡμῶν ὡς βουλευτῶν ἀπέναντι τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀλλ' εὐτυχῶς ἢ μᾶλλον δυστυχῶς διὰ τὴν κάταρξιν, ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὰ κοινοβουλευτικὰ ἡμῶν ἤθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, δυστυχῶς ὁ λόγος τὸν ὁποῖον ὑπέβαλεν ἡμῖν ἡ Κυβέρνησις, πρὸς ἐπίσπευσιν τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμβάσεως, εἶνε ἀντίθετος πρὸς τὰ πράγματα. Καὶ ἡ ἀπόδειξις ὅτι εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὰ πραγματα εἶναι ἄμεσος, εἶναι ὀξεῖα, εἶναι ἀδυσώπητος. Εἶναι δὲ ἀδυσώπητος, διότι παρέχεται εἰς ἡμᾶς ὑπ' αὐτῆς ταύτης τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ Κυβέρνησις λέγει. Ἔσπευσα νὰ ὑπογράψω, διότι ἂν ἔκαμνον προηγουμένως μελέτην καὶ χάραξιν τῆς γραμμῆς, θὰ ἐχρειαζόμην ἓν ἴσως καὶ πλέον ἔτος, καὶ εἶχον ἀνάγκην ὁ σιδηρόδρομος νὰ εἶναι ἕτοιμος τὸ ἔαρ. Καὶ ἐρωτᾶται· εἶναι ἀκριβὲς ὅτι θὰ ἐχρειάζετο ἓν καὶ πλέον ἔτος ; Οὐχί. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι θὰ ἐχρειάζεσθε διὰ τὴν μελέτην καὶ τὴν ὁριστικὴν χάραξιν δύο μόνον μῆνας.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι τοῦτο. Εἶναι τάχα ἀληθὲς ὅτι τοὺς δύο αὐτοὺς μῆνας τοὺς ἐκερδίσατε σπεύσαντες εἰς ὑπογραφὴν τοιαύτης συμβάσεως ;

Οὐχί. Διὰ τὸν ἀπλούστατον λόγον, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τοὺς κερδίσητε.

Καὶ σᾶς ἐρωτῶ Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἀρχίσῃ ἡ γραμμὴ διὰ νὰ περατωθῇ ταχέως, χωρὶς προηγουμένως νὰ γίνῃ ἡ χάραξις αὐτῆς, ἡ ὁριστική, χωρὶς νὰ γίνῃ ἡ μελέτη ἀπὸ μέρους τῶν μηχανικῶν τῆς ἑταιρίας, συμπραττούσης καὶ τῆς ἐπιτελικῆς ὑπηρεσίας;

Τί σημαίνει ἡ ὑπογραφὴ τῆς συμβάσεως, ἀφοῦ πάντως ἡ χάραξις τῆς γραμμῆς, εἴτε πρὸ τῆς συμβάσεως, εἴτε μετὰ τὴν σύμβασιν, ἔπρεπε πάντως νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἀρχίσωσι τὰ ἔργα ;

Καὶ τοῦτο καὶ συνεφωνήθη, καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Ῥητῶς ἡ συγγραφὴ τῶν ὑποχρεώσεων λέγει ὅτι πρὸς χάραξιν τῆς γραμμῆς ὁρίζεται προθεσμία 2 1)2 ἢ 2, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, μηνῶν. Τί λοιπὸν ἐκερδίσατε ὑπὸ ἔποψιν χρόνου ; Οὐδὲν ἀπολύτως. Μόνον ὑπεγράψατε τὴν σύμβασιν καὶ ἔπειτα ἐκάματε τὴν ὁριστικὴν χάραξιν, ἀντὶ νὰ κάμητε πρῶτον ταύτην καὶ ἔπειτα νὰ ὑπογράψητε τὴν σύμβασιν.

Τὸ πρᾶγμα εἶναι τόσον σαφὲς, εἶναι τόσον ἐξώφθαλμον, ὥστε πράγματι ἀπορεῖ τις ποῦ εὑρέθη τὸ θάρρος, ὥστε τὸ δυσγενὲς ἐφεύρημα τοῦτο νὰ προβληθῇ εἰς τὴν Βουλὴν, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἔλλειψιν πάσης προνοίας, πάσης ἐπιμελείας τῆς Κυβερνήσεως, ἐν τῇ ὑπογραφῇ τῆς συμβάσεως.

Συμπέρασμα. Σφάλματα οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς ἐπιζήμια.

Ἐνόμισα ὅτι εἶμαι ὑποχρεωμένος, κύριοι, νὰ ὑποβάλω τὴν σύμβασιν εἰς τοιοῦτον ἔλεγχον, ὄχι μόνον διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν, ὄχι μόνον διὰ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ἐξ ἐλλείψεως προνοίας τῆς Κυβερνήσεως ὑπέστη τὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ σύμβασις αὕτη εἶναι ἀπαρχὴ ἔργων δημοσίων πολλῶν.

Ἀλλοίμονον δὲ ἂν τοιαῦται ἀντιλήψεις ἐπικρατήσωσι καὶ ἐφεξῆς. Ἀλλοίμονον ἂν τοιαύτη ἔλλειψις ἐπιγνώσεως τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κράτους ἐπικρατήσῃ καὶ ἐν τοῖς ἐφεξῆς.

Ἡ Κυβέρνησις ὑπέπεσεν εἰς σφάλματα κατὰ τὴν σύναψιν τῶν συμβάσεων αὐτῶν. Ἀλλὰ τὰ σφάλματα ταῦτα τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν ἐπιζήμια εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα, ἔσχον δυστυχῶς τὸν ἀντίκτυπον καὶ εἰς σφάλματα ἄλλα πολιτικὰ καὶ κοινοβουλευτικὰ δεινότερα τῶν πρώτων.

Διότι σφάλματα κοινοβουλευτικὰ καὶ πολιτικὰ θεωρῶ τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἐνεφανίσθη φορεὺς τῶν συμβάσεων τούτων ἡ Κυβέρνησις πρὸς τὴν

Βουλὴν· τοὺς ὅρους τοῦ χρόνου, αὐτῆ τρόπου καὶ τῶν προϋποθέσεων ὑπὸ τὰς ὁποίας παρουσιάσθη εἰς τὴν Βουλήν. Διότι ὁ χρόνος ἦτο τοιοῦτος, ὥστε νὰ μὴ μελετηθῶσι προσηκόντως καὶ ἀνέτως αἱ συμβάσεις ὑπὸ τῆς Βουλῆς· ὁ τρόπος καὶ αἱ προϋποθέσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ μὴ παρασχεθῶσιν εἰς τὴν Βουλὴν ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, δυνάμει τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνατο προσηκόντως νὰ ἀσκήσῃ αὕτη τὰ κοινοβουλευτικὰ αὐτῆς καθήκοντα.

III

ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΑΣΜΟΛΟΓΙΟΥ(*)

Τίνες αἱ ἰδέαι τῆς Κυβερνήσεως, ὡς πρὸς τὴν φορολογικὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν.

Τρὶς μέχρι τοῦδε, κύριοι, ἐκλήθημεν νὰ νομοθετήσωμεν διατάξεις σχετικὰς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῶν νέων χωρῶν· εἶναι δὲ ἤδη ἐξ ἀφορμῆς τοῦ σημερινοῦ νομοσχεδίου, ἡ τετάρτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν καλούμεθα εἰς ὁμοίαν νομοθετικὴν ἐργασίαν. Ἐν τούτοις δὲν δυνάμεθα ἀκόμη νὰ κρίνωμεν ἐν γένει τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν. Διότι διὰ νὰ προέλθωμεν εἰς τοιαύτας κρίσεις, θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ ἔχωμεν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ σύνολον τῶν ἰδεῶν τῆς Κυβερνήσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὰς φορολογικὰς μεταρρυθμίσεις, τὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν.

Τί ὅμως ἔχομεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δεδομένον μέχρι σήμερον; Ἔχομεν τὸν ἀρχικὸν νόμον περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, νόμον ὁ ὁποῖος περιέχει καί τινας διατάξεις ἀτελεῖς ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ, σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὴν οἰκονομικὴν διοίκησιν τῶν νέων χωρῶν. Ἔχομεν ἔπειτα τὰς εἰς τὸν νόμον ἐκεῖνον στηριχθείσας ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ περιεχομένου. Ἔχομεν δεύτερον νόμον τινα γενικῆς φύσεως, τὸν ὑπ' ἀριθμ. 80' ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὁ ὁποῖος ἀπεσάφησε διάταξίν τινα τοῦ ἀρχικοῦ νόμου διάταξιν κατ' αὐτὴν ὁποίαν καὶ ὡς πρὸς τοὺς φορολογικοὺς νόμους τίθενται μετ' ἀπόφασιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου ἐν ἰσχύι οἱ ἑλληνικοὶ νόμοι, ὁσάκις ὑπάρχει κώλυμα ἀνυπέρβλητον πρὸς ἐφαρμογὴν ἐγχωρίου τινὸς νόμου. Ὁ αὐτὸς δὲ νόμος ἐπέτρεψεν εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἵνα διὰ Β. Διαταγμάτων προβῇ εἰς συγχώνευσιν τῶν οἰκονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν προσαρτωμένων χωρῶν, μετὰ τῶν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 21 Μαρτίου 1914 συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ συμπληρώσεως καὶ τροποποιήσεως κλάσεών τινων καὶ ἄλλων διατάξεων τοῦ τελωνειακοῦ δασμολογίου». Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.» ΙΘ'. β'. σ. 1247 κ. ἑ.

ὑφισταμένων, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς εἰσαγωγὴν ἐκεῖ τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει.

Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου τούτου ἐπηκολούθησαν ἀποφάσεις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ ἐξεδόθησαν σχετικὰ Β. Διατάγματα. Ἐξεδόθη ἓν Β. Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσήχθη εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν τὸ μονοπώλιον τοῦ ἅλατος. Ἕτερον Β. Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Μακεδονίαν εἰσήχθη ἡ περὶ φορολογίας τοῦ οἰνοπνεύματος νομοθεσία, ἀκόμη δὲ καὶ αἱ σχετικαὶ κλάσεις τοῦ νομοσχεδίου ἐν σχέσει πρὸς τὸ οἰνόπνευμα ὑπ' ἀριθμ. 147—149. Ἐξεδόθη τρίτον Β. Διάταγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου εἰσήχθη ἡ νομοθεσία περὶ τελῶν χαρτοσήμου εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Μακεδονίαν. Ἐπίσης ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ αὐτοῦ νόμου ἐξεδόθη Β. Διάταγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου αἱ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας συνεχωνεύθησαν μετὰ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν.

Ἔχομεν τρίτον νόμον, ὑπ' ἀριθμ. 107 εἰδικὸν, διὰ τοῦ ὁποίου συνεχωνεύθη τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κρήτης εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ τὸν γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

Τελευταία νομοθετικὴ πρόνοια, ἀναγομένη εἰς τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τῶν νέων χωρῶν, εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία πρόκειται νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ σήμερον, πρόνοια βεβαίως μορφῆς γενικωτέρας τῶν προηγηθεισῶν.

⁂

Αὐτὸ εἶναι τὸ σύνολον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν.

Ἀλλ' ἆρά γε τὸ σύνολον τοῦτο ἐκπροσωπεῖ τὰ ὁριστικὰ μέτρα καὶ τὰς ὁριστικὰς γνώμας τῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸ θεμελιῶδες καὶ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς οἰκονομικῆς ἀφομοιώσεως τῶν νέων χωρῶν ;

Περὶ τούτου σαφεῖς δηλώσεις καὶ ἐξηγήσεις τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἔχομεν. Πολλὰ δεδομένα πείθουσιν ἡμᾶς ὅτι δὲν εἶναι αὗται αἱ ὁριστικαὶ σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι εὑρισκόμεθα καὶ πάλιν μετὰ τοσοῦτον χρόνον καὶ τοσαύτας νομοθετικὰς ἀποπείρας εἰς στάδιον μεταβατικόν. Ποία ὅμως θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τοῦ μεταβατικοῦ τούτου σταδίου ; Ἡ εἰσηγητικὴ ἔκθεσις τοῦ ὑπὸ τὴν κρίσιν ἡμῶν νομοσχεδίου οὐδὲν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην λέγει. Ἐν τούτοις εἰσηγουμένη τὴν μεταρρύθμισιν ὡρισμένων κλάσεων τοῦ δασμολογίου, ὑποδεικνύει ὅτι περαιτέρω σχετικὴ πρόνοια πρὸς ἄλλας δασμολογικὰς μεταρρυθμίσεις θὰ εἶνε ἐνδεχομένη, ὅταν ἡ ἐπιτροπὴ ἡ ἀσχολουμένη εἰς τὴν γενικὴν ἐπεξεργασίαν καὶ

ἀναθεώρησιν τοῦ δασμολογίου, ἤθελε περατώσει τὸ ἔργον αὐτῆς, καὶ ἀκόμη ὅταν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἔλθει εἰς φιλικὰς συνεννοήσεις μετὰ τῶν Κρατῶν ἐκείνων, μετὰ τῶν ὁποίων συνδεόμεθα δι' ἐμπορικῶν συμβάσεων ἀφορωσῶν καὶ τὸ δασμολόγιον.

Αἱ ἐξηγήσεις αὐταὶ τῆς Κυβερνήσεως παρέχουσιν ἡμῖν τὴν πεποίθησιν ὅτι, ἐὰν δὲν πρόκειται περὶ ὁριστικῶν μέτρων, πάντως τὰ μέτρα τὰ ὑποβαλλόμενα ἤδη μετὰ τῶν προηγηθέντων δὲν φέρουσιν ὅλως προσωρινὸν χαρακτῆρα. Θὰ ζήσωσι τοὐτέστιν ἐπὶ ἱκανὸν χρόνον, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, αἱ μέχρι τοῦδε μεταρρυθμίσεις, αἱ φερόμεναι εἰς τοὺς νόμους τοὺς ὁποίους ἐμνημόνευσα ἤδη καὶ εἰς τὸ παρὸν νομοσχέδιον, θὰ ἀποτελέσωσι τὴν βάσιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους τοῦ 1914.

Παρὰ πάντα ταῦτα ἡ Κυβέρνησις οὐδὲ διὰ τὸ ἐνεστὼς φαίνεται ἔχουσα ὡρισμένας γνώμας καὶ σαφεῖς, οὔτε ὡς πρὸς τὸ καθόλου σύστημα τῆς φορολογικῆς ἀφομοιώσεως, οὐδὲ ὡς πρὸς αὐτὰς τὰς ἤδη εἰσακτέας δασμολογικὰς μεταρρυθμίσεις. Τοῦτο ἀποδεικνύουσιν αἱ χθὲς ὑποβληθεῖσαι μεταρρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις οὐσιώδεις ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὑποβεβλημένον νομοσχέδιον, δι' ὧν πολλαὶ νέαι κλάσεις τοῦ δασμολογίου μεταρρυθμίζονται εἰσαγόμεναι καὶ εἰς τὰς νέας χώρας. Τοῦτο προσαποδεικνύει τὸ γεγονὸς, ὅτι καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ χθὲς ὑποβληθεῖσαι μεταρρυθμίσεις πάλιν μεταβάλλονται σήμερον διὰ τοῦ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην διανεμηθέντος νέου νομοσχεδίου.

Ἐξ ὅλων τούτων ἀποβαίνει προφανὲς ὅτι οὐδὲν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν σαφὲς καὶ ὡρισμένον. Ἔχομεν μίαν ὁριστικότητα μέτρων ὑπὸ μορφὴν προσωρινὴν, καὶ μίαν προσωρινότητα μορφῆς ὁριστικῆς. Κάτι τι οὐχὶ ὁριστικὸν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐντελῶς προσωρινόν.

Τοῦτο ὅμως ἀκριβῶς ἐπιβάλλει εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μὴ παρέλθῃ ἐν σιγῇ καὶ ἀνεξετάστως καὶ τοῦτο τὸ νομοθέτημα, ὅπως τὰ μέχρι τοῦδε, τὰ ὁποῖα ἔφερον ἐντελῶς προσωρινὸν χαρακτῆρα καὶ μεταβατικὸν, καὶ τὰ ὁποῖα καὶ ἕνεκα τῶν περιστάσεων, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῆς φύσεως τούτων, παρῆλθον ἀπαρατήρητα ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Ἀλλ' ἐνῷ ἡ ἄποψις αὕτη τοῦ ζητήματος εἶναι ἡ ἐνδεικνυομένη, καὶ ἡ ἔρευνα ἐπιβεβλημένη, ἐξ ἄλλου δὲν δύναται δυστυχῶς αὕτη νὰ λάβῃ τὴν προσήκουσαν ἔκτασιν καὶ ἀκρίβειαν, ἐφ' ὅσον οὐδ' ἐν σχεδίῳ οὐδ' ἐν προγράμματι κἂν ἔχομεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὸ σύνολον τῶν νομοθετικῶν μέτρων, τὸ σύνολον τῶν μεταρρυθμίσεων τῶν φορολογικῶν, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τὰς ἰδέας της ἡ Κυβέρνησις καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἔστω θὰ

ἐπιδιώξῃ τὴν οἰκονομικὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν

Εἶναι δὲ ἀναγκαία ἡ γνῶσις τοῦ συνόλου τούτου, ὄχι μόνον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς καθόλου πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κρίσιν αὐτῶν τούτων τῶν φορολογικῶν μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι περιέχονται ἐν τῷ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχεδίῳ. Τοῦτο μὲν διότι μὴ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ σύνολον ἀδύνατον εἶναι ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῶν μεταρρυθμίσεων, τὰ ὁποῖα εἶναι πάντως σκοπητέα καὶ ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐξαρτηθῇ ἡ κρίσις περὶ τοῦ προσήκοντος καὶ ἐνδεδειγμένου τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων. Διότι αὐτονόητον εἶναι ὅτι πᾶσαν μεταρρύθμισιν καὶ καθ' ἑαυτὴν ὡς ὀρθὴν κρινομένην, θὰ καθίστα ἀδύνατον καὶ ἀνεφάρμοστον ἡ ἐκ ταύτης ἐνδεχομένη ὑπέρμετρος μείωσις τῶν δημοσίων ἐσόδων. Τοῦτο δὲ διότι καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς πρακτικῆς ταύτης ἀπόψεως, καὶ κατ' ἀρχὴν ἡ κρίσις περὶ τοῦ προσήκοντος ὡρισμένης φορολογικῆς μεταρρυθμίσεως, θὰ ἐπηρεασθῇ ἀναμφιβόλως καὶ ἐκ τῶν ἄλλων μεταρρυθμίσεων καὶ ἐκ τοῦ ὅλου συστήματος τοῦ φορολογικοῦ, τοῦ ὁποίου θὰ ἀποτελέσῃ μέρος. Αἴφνης ἡ κρίσις περὶ τοῦ προσήκοντος κανονισμοῦ τῶν ἐμμέσων φόρων, κανονισμοῦ, ὁ ὁποῖος γίνεται διὰ τοῦ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχεδίου, δὲν θὰ εἶναι ἀνεπηρέαστος ἐκ τοῦ τοιούτου ἢ τοιούτου κανονισμοῦ τὸν ὁποῖον ἐσκέφθη ἤδη ἡ Κυβέρνησις ἢ σκέπτεται νὰ φέρῃ ἐπὶ τῶν ἀμέσων φόρων.

Εἶναι ἄρα ἀναγκαῖον νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψει ἡμῶν ὅλα τὰ στοιχεῖα ὅσα ἀποτελοῦσι τὸ σύνολον τῶν μεταρρυθμίσεων, διὰ τῶν ὁποίων προτίθεται ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν δημοσιονομικὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν.

Τὸ δημιουργούμενον φορολογικὸν σύστημα παλαιᾶς καὶ νέας Ἑλλάδος.

Τί ὅμως ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἡ Βουλὴ ἤδη, καὶ ποία εἶναι ἡ κατάστασις, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ εὑρεθῇ ἡ χώρα ὑπὸ τὴν καθόλου φορολογικὴν ἄποψιν εὐθὺς μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου τούτου; Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τούτου, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προεκδοθέντων ἤδη νόμων καὶ διαταγμάτων, καὶ ἀποφάσεων τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἰδοὺ ποία θὰ ἐμφανισθῇ ἡ καθόλου κατάστασις.

Θὰ ἔχωμεν ἐν πρώτοις τὴν ἄμεσον φορολογίαν, τὴν τέως ἰσχύουσαν ἄθικτον ἐν ταῖς νέαις χώραις· διάφορον δὲ ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ταῖς νήσοις, διάφορον ἐν Κρήτῃ καὶ διάφορον ἐν Σάμῳ.

Θὰ ἔχωμεν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔμμεσον φορολογίαν, τὸ μονοπώλιον τοῦ

ἅλατος εἰσηγμένον εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Μακεδονίαν, ἀλλὰ μὴ εἰσηγμένον εἰς Κρήτην, μὴ εἰσηγμένον εἰς Σάμον, οὐδὲ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Θὰ ἔχωμεν τὴν φορολογίαν τοῦ χαρτοσήμου εἰσηγμένην ἐπίσης εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ Μακεδονίαν, οὐχὶ δὲ εἰς τὰς νήσους, οὐχὶ δὲ εἰς τὴν Κρήτην.

Περαιτέρω θὰ ἔχωμεν τὰς διατάξεις τοῦ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχεδίου, ὅσον ἀφορᾷ τοὺς τελωνιακοὺς δασμούς. Θὰ ἔχωμεν δηλονότι, ἀφ' ἑνὸς ἀφομοίωσιν καθ' ἅπασαν τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν Ἑλλάδα τῶν δασμῶν, μόνον ὅσον ἀφορᾷ ὡρισμένας κλάσεις τοῦ δασμολογίου, ἐξ ἄλλου δὲ ἰδίοις κατὰ τὸ πλεῖστον δασμοὺς ἰσχύοντας εἰς τὰς νέας χώρας πρὸς 15 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν.

Ἀλλὰ δὲν σταματᾷ ἕως ἐδῶ τὸ πολυμερὲς καὶ πολυσχιδὲς τοῦ δημιουργουμένου συστήματος. Διὰ νὰ αὐξήσῃ ἡ περιπλοκή, θὰ ἔχωμεν ἐπίσης ἐσωτερικὴν τελωνιακὴν ζώνην εἰς δασμολόγησιν διπλῆν· ἤτοι πρῶτον πρὸς ἐπιδασμολόγησιν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων, ἐὰν πρόκειται νὰ εἰσαχθῶσι ταῦτα ἐκ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, καὶ δεύτερον πρὸς αὐτοτελῆ δασμολόγησιν τῶν προϊόντων ἐξ ὑφ' ἕων φυσικῶν καὶ βιομηχανικῶν, τὰ ὁποῖα ἐκ τῶν νέων χωρῶν θὰ μεταφέρωνται εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα· καὶ τέλος ζώνην τελωνιακὴν διά τινας μεταφορὰς ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος πρὸς τὴν νέαν Ἑλλάδα μὲ ἄλλην φορολογίαν.

Ὑπὸ τοιοῦτον φορολογικὸν καθεστὼς, ἢ μᾶλλον ὑπὸ τοιαύτην κατάστασιν, τῆς ὁποίας ἀγνοοῦμεν τὴν μέλλουσαν ὁριστικὴν διαμόρφωσιν, ἐννοεῖ τις, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ σχηματισθῇ ἀκριβὴς γνώμη ὄχι μόνον περὶ τῆς καθόλου πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σκοπιμότητος καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν τούτων τῶν δυνάμει τοῦ νομοσχεδίου εἰσαγομένων μέτρων. Διότι, ἐπαναλέγω, διὰ νὰ κρίνωμεν ἕκαστον οἰκονομικὸν μέτρον ὡς πρὸς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ, δέον νὰ συσχετίσωμεν τοῦτο πρὸς τὸ ὅλον σύστημα, εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ἀνήκῃ σωμφώνως πρὸς τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως. Τὰς ἰδέας ὅμως ταύτας ἀγνοεῖ μέχρι σήμερον ἡ Βουλή.

***

Ἐὰν μετὰ τὰς γενικὰς ταύτας παρατηρήσεις καὶ ὑπὸ τὰς ἐπιφυλάξεις αἱ ὁποῖαι ἐκ τούτων ἐνδείκνυνται, ἠθέλομεν προβῇ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κατ' ἰδίαν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου, καθ' ἑαυτὰς πλέον καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ συστήματος εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουσιν ἢ θὰ ἀνήκωσιν εἰς

τὸ μέλλον, θὰ ἠδυνάμεθα πολλὰ νὰ παρατηρήσωμεν, καὶ πολλὰ νὰ ὑποδείξωμεν, καὶ πολλὰς ἀπορίας νὰ διατυπώσωμεν.

Εἰς τρία θεμελιώδη κεφάλαια ἀνάγονται, κύριοι, αἱ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας εἰσάγει τὸ νομοσχέδιον. Τὸ πρῶτον ἀφορᾷ τὴν δασμολογικὴν ἀφομοίωσιν τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος. Τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἀφορᾷ τὴν εἰσαγωγὴν ἰδιαιτέρων δασμῶν εἰς τὰς νέας μόνον χώρας. Καὶ τὸ τρίτον κεφάλαιον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν τελωνιακὴν ζώνην ἡ ὁποία θὰ χωρίζῃ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Ἕκαστον τῶν κεφαλαίων τούτων εἶναι ἐρευνητέον καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ καὶ κατὰ τὰς λεπτομερείας.

Ἡ ἀφομοίωσις ὡρισμένων δασμῶν.

Καὶ ἐν πρώτοις καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ κεφάλαιον τῆς φορολογικῆς ἀφομοιώσεως.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο εἶναι τριμερὲς, διότι τριμερῆ εἰσηγεῖται τὴν φορολογικὴν ἀφομοίωσιν ἡ Κυβέρνησις. Τοὐτέστι φόρους τινὰς ἐπεκτείνει καὶ εἰς τὰς νέας χώρας, ὡς ἔχουσιν ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι. Ἑτέρους δασμοὺς τοῦ ἐν ἰσχύϊ δασμολογίου ἐλαττοῖ καὶ ἠλαττωμένους ἐπεκτείνει εἰς τὰς νέας χώρας. Καὶ τέλος ὡρισμένας κλάσεις δασμολογικῆς ἀτελείας, ὑφισταμένας κατὰ τὸ ἤδη ἰσχῦον ἐν Ἑλλάδι νομοθετικὸν καθεστὼς, ἐπεκτείνει καὶ εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν ἐλάττωσιν τοῦ δασμοῦ ἐπὶ ὡρισμένων κλάσεων τοῦ δασμολογίου, πολλὰ βεβαίως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ τὰ ἐπιδοκιμαστικὰ, πλεῖστα στοιχεῖα θὰ ἠδύνατο νὰ εὕρῃ, ἐπὶ τῶν ὁποίων κατ' ἀρχὴν νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως καὶ νὰ ἐπικροτήσῃ τὸ μέτρον τῆς ἐλαττώσεως. Νομίζω ἐν τούτοις ὅτι τῶν ἰδιαιτέρων τούτων παρατηρήσεων προέχουσιν ἄρχουσαι τινὲς σκέψεις. Διότι οἱαδήποτε περιστάσεις ἀνάγκης ἢ ἀντιλήψεις σκοπιμότητος ὑπαγορεύουσι παρ' ἡμῖν τὰς ἐλαττώσεις ταύτας τῶν δασμῶν, γεννᾶται ἡ σκέψις καὶ τὸ ἐρώτημα :

Δὲν θὰ ἦτο ἄρά γε ἐνδεδειγμένον νὰ ἐπωφεληθῶμεν ἐκ τῆς ἐλαττώσεως ταύτης, ἡ ὁποία θὰ ἀποβῇ ἐπωφελὴς εἰς ἄλλα κράτη, ἐκ τῶν ὁποίων προμηθευόμεθα τὰ εἴδη ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἐλαττοῦμεν τὸν δασμόν ; Δὲν ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ λάβωμεν ἀνταλλάγματα παρ' αὐτῶν ;

Ἡ παρατήρησις δὲν ἔχει ἐν προκειμένῳ τὴν γενικὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχεν εἰς πᾶσαν περίστασιν. Φρονῶ ὅτι αἱ περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἤδη εὑρισκόμεθα, αἱ διαπραγματεύσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας εὑ-

ρίσκεται τὸ Κράτος ἡμῶν πρὸς σύναψιν συμβάσεων ἐμπορικῶν, καθιστῶσιν ὀξυτέραν καὶ ἴσως πρακτικωτέρας σημασίας τὴν παρατήρησιν. Καὶ εἰδικώτερον θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω, ὅτι τελείως ἄκαιρος καὶ ἀδικαιολόγητος ἡ εἰσαγωγὴ νομοσχεδίου πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ δασμοῦ τῆς ζακχάρεως, εἰς στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς διαπραγματευόμεθα τὴν σύναψιν ἐμπορικῆς συμβάσεως μετὰ τοῦ Κράτους ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ κυριώτερος εἰσαγωγεὺς τοῦ προϊόντος τούτου παρ' ἡμῖν.

Ἀνεξαρτήτως δὲ τούτου, καὶ ἐὰν ἤθελε θεωρηθῇ ὅπως δήποτε ἐπιβεβλημένη ἡ τοιαύτη ἐλάττωσις τοῦ δασμοῦ τῶν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ ἀναγραφομένων εἰδῶν, θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶχεν ἡ Βουλὴ τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἰς περιστάσεις ὁμοίας, κατὰ τὰς ὁποίας τοσοῦτον ριζικαὶ φορολογικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ δασμολογικαὶ ἐγένοντο, προσεκομίσθησαν εἰς τὴν Βουλήν. Σχεδὸν πάντοτε εἰς περιστάσεις ἀναλόγους προσεκομίσθησαν εἰς τὴν Βουλὴν πίνακες ἐμφαίνοντες τὰ ἐξ ἑκάστης κλάσεως εἰσπραττόμενα κατὰ τὸ ἰσχῦον δασμολόγιον τελωνιακὰ τέλη, καὶ πίνακες ἐμφαίνοντες τὰ τέλη τὰ προϋπολογιζόμενα ὅτι θέλουσιν εἰσπραχθῇ ἐκ τῆς μεταβολῆς, ἡ ὁποία ἐπέρχεται διὰ τοῦ προτεινομένου δασμολογίου.

Ὑπὸ τοιαῦτα δεδομένα, ἔστω καὶ κατὰ προσέγγισιν ἀληθῆ, θὰ ἦτο δυνατὸν ὅπως δήποτε εἰς ἀσφαλεστέρας κρίσεις νὰ προέλθῃ ἡ Βουλὴ, κρίσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι οὐσιώδεις, ἀνεξαρτήτως τοῦ ζητήματος ἐὰν εἶναι καθ' ἑαυτὰς ἢ δὲν εἶναι ἐπιβεβλημέναι αἱ ἐλαττώσεις.

Ἐν προκειμένῳ τοιοῦτόν τι δὲν ἐγένετο· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μετὰ τόσας μακρὰς ἐργασίας τῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία εἶχε πρὸ πολλοῦ συσταθῇ πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ δασμολογίου, εὐλόγως ἀνεμένετο, ἐπίσης δὲν ἔλαβε χώραν.

Διότι δὲν ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν ἡ ἐργασία αὐτῆς, ἐπὶ τῆς ὁποίας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἔχουσι στηριχθῇ αἱ προτεινόμεναι δασμολογικαὶ μεταρρυθμίσεις. Ἦτο δὲ ἐπιβεβλημένον νὰ τεθῇ ὑπὸ τὴν μελέτην τῆς Βουλῆς ἡ ἐργασία αὕτη, πρὸς διαφώτισιν αὐτῆς περὶ τῶν λόγων οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὰς προτεινομένας ἐλαττώσεις. Διότι αἱ ἐξηγήσεις αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν εἰς τὴν Βουλὴν περιορίζονται εἰς τὰς ἀτελεστάτας αἰτιολογίας τὰς ὁποίας ἀνευρίσκομεν εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νομοσχεδίου. Μόνον λοιπὸν ἐκ τῆς μελέτης τῆς ἐπιτροπῆς θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διαγνώσωμεν τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς ὑπηγόρευσαν τὰς προτεινομένας δασμολογικὰς μεταρρυθμίσεις, καὶ πιθανώτατα θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὁδηγηθῶμεν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐμπορικῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν τυχὸν ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις. Διότι ὅ,τι εὑρί-

σκομεν εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νομοσχεδίου δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ θεωρηθῇ καὶ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς ὡς ἱκανοποιητικόν.

Τὸ λεγόμενον ὅτι τὰς ἐλαττώσεις ἐπιβάλλει ἐπὶ ἀντικειμένων πρώτης ἀνάγκης, καὶ τὸ λεγόμενον ὅτι μεταρρυθμίσεις ἄλλας καὶ ἐλαττώσεις, οἷον τοῦ δασμοῦ τῶν αὐτοκινήτων, ἐπέβαλεν ἡ σκέψις ὅπως διευκολυνθῇ ἡ εἰσαγωγὴ των εἰς μέρη ἰδίως ἔνθα δὲν ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία, βεβαίως δὲν εἶναι ἠκριβολογημένα. Διότι ἐπὶ παραδείγματι δὲν εἶναι δυνατὸν ἐπὶ τῆς σκέψεως αὐτῆς, ἐκ τῆς αἰτιολογίας αὐτῆς νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐλάττωσις τοῦ δασμοῦ ἐπὶ τῶν αὐτοκινήτων ἁμαξῶν, αἱ ὁποῖαι διασχίζουσι τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐλαττώσεως τοῦ δασμοῦ ὡρισμένων κλάσεων αὐτοκινήτων, ἤτοι τῶν φορτηγῶν αὐτοκινήτων, τῶν ρυμουλκουμένων αὐτῶν καὶ τῶν λεωφορείων αὐτοκινήτων, ὡς τοιούτων χαρακτηριζομένων τῶν ἐχόντων ὀκτὼ τοὐλάχιστον μονίμους θέσεις, ἡ ἐξήγησις ἡ φερομένη ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει, δύναται νὰ ἔχῃ τὴν θέσιν της. Ἀλλὰ δύσκολον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις κατὰ τίνα τρόπον εἶναι ὑπηρετικὴ τῆς συγκοινωνίας ἡ μεταρρύθμισις, ἡ ἐλαττοῦσα τὸν δασμὸν διὰ τὰς ἁμάξας τὰς αὐτοκινήτους, αἱ ὁποῖαι διασχίζουσι τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν. Κατὰ τίνα τρόπον διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ δασμοῦ τούτου πρόκειται νὰ ἐξυπηρετηθῇ ἡ συγκοινωνία καὶ τῶν μερῶν ἐκείνων πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχουσι σιδηρόδρομοι ;

Καὶ ἐν σχέσει ὅμως πρὸς τὴν βεβαίωσιν, ὅτι οἱ ἄλλοι δασμοὶ ἐλαττοῦνται ὡς ἀναφερόμενοι εἰς ἀντικείμενα πρώτης ἀνάγκης, πολλοὶ γεννῶνται ἐνδοιασμοί. Διότι πολλαὶ μὲν γίνονται ἐλαττώσεις ἀφορῶσαι ἀντικείμενα πρώτης ἀνάγκης, καὶ ταῦτα ὅμως διὰ τὰς λαϊκὰς τάξεις τῶν πόλεων καὶ οὐχὶ διὰ τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς, δηλαδὴ διὰ τὸ πλεῖστον τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ· ἀλλ' ὅμως εἶνε δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις κατὰ τί καὶ ὑπὸ ποίαν ἔποψιν εἶναι ἀντικείμενον πρώτης ἀνάγκης ἁφνης τὸ τέϊον, ἢ τὸ κακάον, ἢ ἡ σοκολάτα, ἢ καὶ ἄλλα ἀκόμη ἀντικείμενα ὑπαγόμενα εἰς τὰς ὑποβιβαζομένας δασμολογικὰς κλάσεις.

***

Ἐν σχέσει μάλιστα πρὸς τὰ ἀντικείμενα τῆς κλάσεως τῶν γουναρικῶν, ἡ ὁποία προσετέθη καὶ ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὴν χθεσινὴν συνεδρίασιν, τῆς κλάσεως τοὐτέστι 364 ἐδάφιον 4 τοῦ δασμολογίου, θὰ εἶχον νὰ παρατηρήσω εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι βεβαίως λάθος τι ἔχει λάβει χώραν εἰς τὴν γενομένην διαρρύθμισιν. Διότι, ἐνῷ ἐπεζητήθη ἡ ἀνάλυσις καὶ ἡ ἀκρίβωσις τῆς κλάσεως, ἀξία κατ' ἀρχὴν πάσης

προσοχῆς καὶ ἐπιδοκιμασίας, ἐξ ἄλλου παρωράθη ὅτι διὰ τῆς διαρρυθμίσεως αὐτῆς ὁλόκληρος κλάσις ἐμπορευμάτων, τέως φορολογουμένων, τίθεται ἐκτὸς πάσης τακτικῆς φορολογίας.

Καὶ ἵνα ἐξηγηθῶ σαφέστερον. Τὸ τέταρτον ἐδάφιον τῆς κλάσεως 364 κατὰ τὴν ἰσχύουσαν ἤδη νομοθεσίαν ἔχει οὕτω «μηλωταὶ (γουναρικὰ) ἁπλαῖ, οὐχὶ ἐρραμέναι ἐπὶ ὑφασμάτων, ὑπάγονται ὑπὸ γενικὸν εἰσαγωγικὸν δασμὸν δραχμ. 20 εἰς μεταλλικὸν κατ' ὀκᾶν».

Ἡ κλάσις αὕτη ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ ἀναλυθῇ εἰς τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἀναλύεται ὑπὸ τοῦ νομοσχεδίου, ἀλλ' ἔπρεπε νὰ διατηρηθῇ καὶ τὸ ἐδάφιον τέταρτον ὡς ἔχει, ἵνα περιλάβῃ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὰς μηλωτάς, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσιν ἕτοιμον ἔνδυμα ἄνευ φόδρας. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ γείνῃ τοῦτο καὶ διαρρυθμισθῶσι τὰ λοιπὰ μὴ ἕτοιμα εἴδη εἰς ἰδιαίτερα ἐδάφια, ἀφῃρέθη ὁλόκληρος ἡ κλάσις· ὥστε τώρα εἶναι ἀδύνατον νὰ δασμολογήσητε τὸ εἶδος αὐτό, τοὐτέστι τὰς ἁπλᾶς καὶ ἄνευ φόδρας μηλωτάς.

Διότι δὲν θὰ εὕρητε κλάσιν ὡρισμένην, ἐδάφιον ὡρισμένον, εἰς ὃ νὰ δύναται νὰ ὑπαχθῇ. Ἐπὶ τούτου θὰ ἐπεθύμουν νὰ μοὶ ἔδιδεν ἐξηγήσεις ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. . . . . .

Ν ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ σφάλμα. Διότι ἐνῷ ἐκάματε τὴν ἀνάλυσιν ὀρθότατα διὰ νὰ ἀποσπάσητε αὐτὰ τὰ στοιχεῖα, τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα, ἂς εἴπωμεν μὲ μίαν λέξιν, δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς πρώτη ὕλη μὴ κατειργασμένη, ἐνῷ ἠθελήσατε, λέγω, νὰ ἀποσπάσητε τὰ γουναρικὰ ταῦτα καὶ νὰ τὰ ὑποβάλητε εἰς ἰδίαν φορολογίαν, ἐλησμονήσατε καὶ διεγράψατε τὸ τέταρτον ἐδάφιον τὸ ὁποῖον καὶ μετὰ τὴν ἀπόσπασιν ταύτην εἶχε χρησιμότητα. Διότι προβλέπει περὶ κατειργασμένων μηλωτῶν, ἑτοίμων δηλαδὴ ἐνδυμάτων.

Ὁμιλεῖ περὶ μηλωτῶν ἁπλῶν καὶ οὐχὶ ἐρραμμένων ἐπὶ ὑφασμάτων, δηλαδὴ περὶ μηλωτῶν αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσιν αὐτοτελὲς ἔνδυμα χωρὶς φόδραν.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ὄχι.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐξετάσατέ το καὶ θέλετε πεισθῇ.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Δασμολογοῦνται ὅλα αὐτὰ τὰ ὁποῖα περιλαμβάνομεν σήμερον εἰς τὰ τρία ἐδάφια.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὅλα αὐτὰ καλῶς ἐτέθησαν, ἀλλὰ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθῇ τὸ τέταρτον ἐδάφιον. Διότι εἴπατέ μοι τώρα ἐπὶ τῇ βάσει τίνος ἐδαφίου θὰ δασμολογηθῶσιν αἱ μηλωταί, αἱ ἁπλαῖ, αἱ ἄνευ φόδρας, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦσι πλῆρες ἔνδυμα μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι

δὲν εἶναι ἐρραμμέναι ἐπὶ ὑφασμάτων, δηλαδὴ δὲν ἔχουσι φόδραν ;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Αἱ μηλωταὶ αἱ ὁποῖαι.....

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πολὺ καλά. Ἐξετάσατέ το καὶ θὰ ἴδητε ὅτι ἔχετε λάθος.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Αἱ μηλωταὶ, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται ἐδῶ μέσα, εἶναι αἱ μηλωταὶ, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποτελοῦν ἕτοιμον προϊόν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀποτελοῦν ἕτοιμον ἔνδυμα. Αὐτὸ εἶνει τὸ ζήτημα.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν σήμερον ἕτοιμον προϊὸν, αὐταὶ ὑπάγονται εἰς τὸ ἐδάφιον Ζ'.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἄλλο εἶναι τὸ ἐδάφιον Ζ'. Ἀφορᾷ ἐντελῶς ἰδιαίτερα εἴδη.

Θ. ΚΟΥΤΟΥΠΗΣ. Περὶ αὐτῶν, νομίζω, δὲν ἀναγράφει, καὶ φορολογοῦνται κατὰ τὴν γενικὴν διάταξιν τοῦ δασμολογίου 20 ο|ο ἐπὶ τῆς ἀξίας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μὲ συγχωρεῖτε. Μετὰ τὴν μεταρρύθμισιν, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὰ 1910, αὐταὶ ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν κατηγορίαν εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκοντο πρὶν, μὴ ὑπαγόμεναι εἰς ὡρισμένον ἐδάφιον καὶ φορολογούμεναι κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτῶν, ἀφηρέθησαν, λέγω, καὶ ἀνεγράφησαν εἰς τὸ ἐδάφιον δ' ὑπὸ τὴν ἑξῆς μορφὴν, ὄχι πλέον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀξίας· «μηλωταὶ ἁπλαῖ, οὐχὶ ἐρραμμέναι ἐπὶ ὑφασμάτων ὑπὸ γενικὸν εἰσαγωγικὸν δασμὸν δραχ. 20 φρ. μεταλλικὸν κατ' ὀκᾶν». Λοιπὸν ἦτο ἐνδεδειγμένη ἡ ἀνάλυσις, ἡ ὁποία ἐγένετο, μὲ μίαν προϋπόθεσιν, ὅτι ἔπρεπε νὰ διατηρήσωμεν τὸ ἐδάφιον τοῦτο, ὅπως ἔχει καὶ ἔπειτα νὰ προστεθοῦν τὰ ἄλλα τέσσαρα ἐδάφια, τὰ ὁποῖα ἀφορῶσιν εἴδη μὴ κατεσκευασμένα, ἢ ἐντελῶς εἰδικὰ ἀντικείμενα.

Τὰ ἀτελῶς εἰσαγόμενα εἴδη.—Σφάλματα τοῦ νομοσχεδίου.—Κίνδυνοι λαθρεμπορίου.

Παρατηρήσεις τινὰς εἶχον νὰ ὑποβάλω ἤδη, ὅσον ἀφορᾷ τὰς ἐπεκτεινομένας ἀτελείας.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 3 τοῦ νομοσχεδίου, ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς νέας χώρας ὡρισμέναι ἀτέλειαι, ὑφιστάμεναι ἤδη κατὰ τὸ ἰσχῦον δασμολόγιον. Ἐπεθύμουν ὅμως νὰ ἐρωτήσω τὸν κ. ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸν ἐπὶ τοῦ ἑξῆς:

Διὰ τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ὡρισμέναι ἀτέλειαι ἰσχύουσαι ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς νέας χώρας, καταργοῦνται αἱ ἐπὶ τῇ βάσει προγενεστέρου νόμου, καὶ ἀποφάσεων τοῦ

ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐπεκταθεῖσαι εἰς τὰς νέας χώρας ἀτέλειαι;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Βεβαίως.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐπεθύμουν νὰ μάθω, διὰ τίνα λόγον ἔπαυσαν ἰσχύουσαι ἀτέλειαι, αἱ ὁποῖαι δυνάμει προγενεστέρου νόμου.....

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Δὲν ἔπαυσαν ἰσχύουσαι ἀκόμη.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Διατὶ θὰ παύσωσιν ἰσχύουσαι, δηλαδὴ, διατὶ καταργοῦνται διὰ τοῦ νομοσχεδίου δύο ἀτέλειαι, τὰς ὁποίας ὑμεῖς εἴχετε εἰσαγάγῃ;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ποίας; Ὁ ἐκκοκισμένος βάμβαξ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μάλιστα. Δηλαδὴ ἡ κλάσις 150 τοῦ δασμολογίου ἡ περιλαμβάνουσα βάμβακα ἐκκοκισμένον ἢ μὴ, πρὸς χρῆσιν ἀποκλειστικῶς τῶν βαμβακοκλωστηρίων. Ἐπίσης καὶ ἡ κλάσις 175α τοῦ δασμολογίου, ἥτις περιλαμβάνει «νήματα ἐξ ἐρίων ἀλεύκαστα, ἄστριπτα ἢ ἐστριμμένα», τὰ ὁποῖα εἶνε παρ' ἡμῖν ἀτελῆ λόγῳ τῆς γερμανικῆς συμβάσεως.

Τῶν δύο τούτων κλάσεων, συνεπείᾳ ἐκθέσεως ὑμῶν, ὑποβληθείσης εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, ἀπεφασίσθη ὑπὸ τούτου, ὅπως ἐπεκταθῇ ἡ ἀτέλεια καὶ εἰς τὰς νέας χώρας. Θὰ ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς τὴν Βουλὴν οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλον τὴν ἐπέκτασιν καὶ εἰς τὰς νέας χώρας τῶν δύο τούτων ἀτελειῶν, αἱ ὁποῖαι βεβαίως ἐκρίθησαν οὐσιώδεις διὰ τὴν βιομηχανίαν τῶν νέων χωρῶν, τὴν σχετικὴν πρὸς τὰ βαμβακοκλωστήρια καὶ τὰ νηματουργεῖα· ἐξ ἄλλου δὲ καὶ οἱ λόγοι ἐκεῖνοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων αἱ ἀτέλειαι αὗται, αἱ οὕτω παρ' ὑμῶν εἰσαχθεῖσαι καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος ἰσχύουσαι ἤδη καταργοῦνται.

Ἐπίσης ἤθελον νὰ ζητήσω πληροφορίας τινὰς ἀπὸ τὸν κ. ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸν, σχετικῶς μὲ τὰς ἀτελείας αὐτὰς ὑπὸ ἄλλην ἔποψν.

Διότι νομίζω, ὅτι ὡς ἔχει τὸ νομοσχέδιον, καὶ ἐν γένει ὡς ἔχει ἡ ἰσχύουσα νομοθεσία, ἡ σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς φορολογίας εἰς τὰς νέας χώρας, ἡ μέριμνα τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως οὐχὶ πάσας τὰς ἐν Ἑλλάδι ἰσχυούσας ἀτελείας εἰσαγάγῃ εἰς τὰς νέας χώρας, ἀλλὰ τινὰς μόνον ἐξ αὐτῶν, ἡ μέριμνα, λέγω, αὕτη εἶνε ἐντελῶς ματαία καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐμποδίζουσα τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἀτελειῶν πασῶν εἰς τὰς νέας χώρας, καὶ παρακρατοῦσα τὸ δικαίωμα εἰς τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον νὰ ἀποφαίνεται περὶ αὐτῶν, οὐδὲν ἄλλο πράττει, ἢ ἀντλεῖ εἰς πίθον Δαναΐδων. Καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον, ὅτι θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ εἰσάγωνται ἀτελῶς ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰς τὴν

παλαιὰν Ἑλλάδα, πάντα τὰ ἀντικείμενα ταῦτα, καὶ ἔπειτα ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος νὰ διαβιβάζωνται εἰς τὰς νέας χώρας· τοιουτοτρόπως δὲ νὰ καταστρατηγῆται εὐχερέστατα ἡ λαμβανομένη ἤδη πρόνοια.

Θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένον, πρὸς ἀποφυγὴν τῆς καταστρατηγήσεως ταύτης νὰ ληφθῇ πρόνοιά τις, ὥστε νὰ ἐμποδισθῇ ἡ εἰσαγωγὴ τῶν ἀντικειμένων τούτων, τῶν ἀτελῶς εἰσαγομένων ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι εἰς τὰς νέας χώρας, ἢ νὰ φορολογηθῇ. Ἐλάβατε μέτρόν τι περὶ τούτου;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Θὰ σᾶς ἀπαντήσω κατόπιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Γνωρίζω τί θὰ ἀπαντήσητε. Θὰ ἀπαντήσητε, ὑποδεικνύοντες τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐλάβατε μέχρι τοῦδε. Διότι παρατηρῶ, ὅτι καὶ τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον, στηριζόμενον εἰς τὸν ἀρχικὸν νόμον περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, ἀπεφάνθη ἐπὶ τῇ ὑμετέρᾳ εἰσηγήσει, ὅτι τὰ εἴδη ταῦτα δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νόμου καὶ συνεπῶς δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένα τῆς φορολογίας. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τῆς ἀποφάσεως ταύτης τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, παρηγγείλατε τὰς τελωνειακὰς ἀρχὰς τῶν νέων χωρῶν ὅπως, ὁσάκις εἰσάγονται ἐκεῖ ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἴδη, ἅτινα κατὰ τὸ ἰσχῦον ἑλληνικὸν δασμολόγιον εἰσὶν ἀτελῆ, καὶ συνεπῶς εἰς οὐδὲν ὑπήχθησαν τέλος κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν των εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, εἰσπράττωσι τὸν ἰσχύοντα εἰσαγωγικὸν δασμόν».

Νομίζω ὅμως, ὅτι καὶ τὸ τότε διαταχθὲν δὲν εἶνε ὀρθὸν καὶ νόμιμον, καὶ ὅτι ἐν πάσῃ περιπτώσει ἤδη πλέον εἶνε ἀνεφάρμοστον. Ὁ νόμος περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων μερῶν, προεῖδε περὶ τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων καὶ διέταξε τὰ ἑξῆς: (Ἀναγινώσκει). «Ἀντιθέτως δὲ τὰ ἐξ Ἑλλάδος ἐμπορεύματα ἢ ἄλλα προϊόντα, εἰσάγονται ἀτελῶς εἰς τὰς στρατιωτικῶς κατεχομένας χώρας».

Ὑμεῖς ὑπελάβετε, ὅτι εἰς τὴν διάταξιν αὐτὴν δὲν ὑπάγονται τὰ ἀτελῶς εἰσαγόμενα ἀπὸ τῆς ἀλλοδαπῆς ἐμπορεύματα.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Μάλιστα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ναί· ἀλλ' ἂν δεχθῶμεν πρὸς στιγμὴν τοῦτο ὡς ἀληθὲς —κατ' ἐμὲ ἡ ἑρμηνεία αὕτη δὲν εἶνε ἀκριβής, διότι ἡ διάταξις εἶνε γενική, οὐδεμίαν ποιουμένη διάκρισιν— καὶ ἂν δεχθῶμεν, λέγω, ὅτι δὲν προβλέπει ἡ διάταξις αὕτη τὴν ἀτελῆ εἰσαγωγὴν τῶν τοιούτων εἰδῶν, ἐρωτῶ ὑμᾶς· Ἐπὶ τῇ βάσει τίνος διατάξεως θὰ φορολογήσητε τὰ εἴδη ταῦτα ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν νέαν εἰσαγόμενα; Δὲν σημαίνει ἂν ἡ διάταξις ἐκείνη δὲν τὰ ἀπαλλάσ-

σει τῆς φορολογίας. Ἔχετε ἀνάγκην θετικῆς διατάξεως, δηλαδὴ νόμου, ὁ ὁποῖος νὰ τὰ φορολογῇ. Ἔχετε νόμον τοιοῦτον; Ἐπὶ τῇ βάσει τίνος διατάξεως, θὰ ἀπαγγείλητε φορολογίαν, καὶ θὰ εἰσπράξητε φόρον, δασμὸν ἐπὶ τῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν νέαν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων;

Τότε διετάξατε ὅτι πρέπει νὰ εἰσπράττωνται τοιοῦτοι φόροι, καὶ ἴσως εἰσεπράττοντο ἄνευ ἐρεύνης καὶ πολυπραγμοσύνης. Τὸ πρᾶγμα ἄλλως τε τότε θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἔχῃ καὶ μίαν δυσαναλογίαν, διότι πρὸ τῆς ἐπισήμου προσαρτήσεως νομικῶς αἱ νέαι χῶραι δὲν ἦσαν χῶραι ἑλληνικαί· κατείχοντο στρατιωτικῶς καὶ ἠδύνατο πᾶν μέτρον τοιοῦτον νὰ εὕρῃ ἔκ τινων ἀπόψεων στήριγμα καὶ αἰτιολογίαν. Ἀλλὰ τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ προσάρτησις καὶ αἱ χῶραι ἐκεῖναι εἶνε ἐπαρχίαι τοῦ αὐτοῦ Κράτους, ἐπὶ τῇ βάσει τίνος νόμου πλέον θὰ δικαιολογήσητε τὴν εἴσπραξιν φόρου, ἐνῷ νόμον δὲν ἔχετε;

Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπὶ τῇ βάσει ποίας λογικῆς θὰ διαιρεθῇ τὸ Κράτος;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Λογικὴ πιθανὸν νὰ ὑπάρχῃ, καίτοι δὲν ἐξετέθη εἰς τὴν Βουλήν. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀφοῦ νομίζει ἡ Κυβέρνησις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς ἀτελείας πάσας εἰς τὰς νέας χώρας, πρέπει νὰ λάβῃ νόμιμα μέτρα, ὅπως προστατευθῇ ἡ μὴ ἐπέκτασις κατὰ πάσης καταστρατηγήσεως. Πρὸς τοῦτο ἀπαραίτητος εἶνε ἀνάγκη νὰ λάβῃ νομοθετικὴν πρόνοιαν, νὰ ἐπιβάλῃ φόρον ὡρισμένον διὰ τὰ εἰσαγόμενα ἐκ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος εἰς τὴν νέαν τοιαῦτα εἴδη.

Ὡς ἔχει ἤδη τὸ πρᾶγμα εἶνε νομικῶς ἀδύνατος ἡ εἴσπραξις φόρου, διότι οὐδένα νόμον ἔχετε ἐπιβάλλοντα αὐτὸν καὶ τὸ ποσὸν αὐτοῦ κανονίζοντα.

Ἰδιαίτεροι φόροι τῶν νέων χωρῶν.—Φόροι ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν ἐμπορευμάτων.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον, κύριοι, τῶν φορολογικῶν μεταρρυθμίσεων, ἀνάγεται εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἰδίων φόρων εἰς τὰς νέας χώρας μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα ἰσχυόντων. Τοιοῦτος εἶνε ὁ προτεινόμενος διὰ τοῦ νομοσχεδίου εἰσαγωγικὸς δασμὸς τοῦ πετρελαίου 20 καὶ 22 λεπτῶν κατ' ὀκᾶν, ὁ εἰσαγωγικὸς δασμὸς τοῦ σίτου πρὸς 5 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν, ὁ τῶν ἀλεύρων πρὸς 10 λεπτὰ, καὶ ὁ ἐπὶ τῆς ἀξίας φόρος τῶν λοιπῶν εἰδῶν, ὁ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἰσχύων τῶν 11 ο)ο, τὸν ὁποῖον ἐξαιρέσει εἰδῶν τινων ὑποδήσεως, ἀναβιβάζει εἰς 15 ο)ο.

Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου τῶν δασμῶν, οἱ ὁποῖοι εἶνε καὶ οἱ σπου-

δαιότεροι περιλαμβάνοντες τὰ πλεῖστα τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν, ἐπεθύμουν νὰ ὑποβάλω παρατηρήσεις τινάς.

***

Κατὰ τὸ νομοσχέδιον, ἡ δασμολόγησις τῶν εἰδῶν αὐτῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐπεξετάθησαν αἱ τάξεις τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου, θὰ γίνῃ πρὸς 15 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας. Καὶ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα. Πῶς καὶ παρὰ τίνος θὰ γίνηται ἡ ἐκτίμησις τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν; Καὶ τί θὰ γίνῃ εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ παραλήπτης διαφωνήσει πρὸς τὰς τελωνειακὰς ἀρχάς, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτίμησιν;

Θ. ΚΟΥΤΟΥΠΗΣ. Βεβαίως εἶνε αὐθαίρετος.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Κατὰ τοῦτο ἰσχύουσι τὰ τῆς τουρκικῆς νομοθεσίας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἡ τουρκικὴ νομοθεσία θὰ ἰσχύσῃ εἰς αὐτὸ τὸ κεφάλαιον, καὶ δὲν ἰσχύει ἡ ἑλληνικὴ νομοθεσία, ἡ ὁποία κανονίζει καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκτιμήσεως καὶ τὸν τρόπον τῆς λύσεως τῶν ἀμφισβητήσεων αὐτῶν;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ἔχουσι κανονισθῇ καὶ ἐκεῖ.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πῶς ἔχουσι κανονισθῇ; Εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις, ὅτι προκειμένου περὶ ἄρσεως ἀμφισβητήσεων, αἱ ὁποῖαι γεννῶνται μεταξὺ παραλήπτου καὶ τελωνειακῶν ἀρχῶν, θὰ προσφύγωμεν εἰς τὴν διοικητικὴν δικονομίαν, τὴν τουρκικὴν, διὰ νὰ λύσωμεν τὰς ἀμφισβητήσεις ταύτας, καθ' ὃν χρόνον ἔχομεν ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντα καὶ ἐφαρμοζόμενον ἑλληνικὸν νόμον περὶ τούτων;

Ἔπειτα δὲν νομοθετεῖτε κἂν κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἐνισχύσῃ ὁ τουρκικὸς νόμος καὶ ποῖος εἶνε οὗτος, ὅπως τὸν ἐφαρμόζωσιν αἱ ἑλληνικαὶ ἀρχαί.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ὁ νόμος τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, κατὰ τὴν προσωρινὴν διοίκησιν τῶν ὁποίων πολλαὶ αὐθαιρεσίαι ἦσαν μέχρι τινὸς ἀνεκταί. Ὁμιλῶ διὰ τὰ μετὰ τὴν ὁριστικὴν προσάρτησιν τῶν χωρῶν, διὰ τὰ μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου, ὅταν τὸ νομοσχέδιον τοῦτο γίνῃ νόμος τοῦ Κράτους.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Δὲν ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσα ἡ νομοθεσία ἐκείνη;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν τὸ λέγετε. Ποία εἶνε ἡ νομοθεσία ἐκείνη;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ τὸ εἰπω· ἐξακολουθεῖ ἰσχύουσα, ἐφ' ὅσον δὲν καταργεῖται.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπιτρέψατέ μοι, κ. ὑπουργέ, ἴσως δὲν ἀπεσάφησα καλῶς τὰς γνώμας μου. Δὲν φιλονεικῶ ὅτι ἤδη ὅ,τι γίνεται νομίμως γίνεται. Ὑπῆρχεν εἷς νόμος περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, ὁ ὁποῖος, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτοῦ καὶ τῆς προσωρινῆς ἀποστολῆς του, ἀνεγνώρισεν ἰσχύουσαν τουρκικὴν καὶ ἑλληνικὴν νομοθεσίαν ἀναμίξ, καὶ ἔδωκεν εὐρύτατα δικαιώματα εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητὰς καὶ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, πρὸς ἄρσιν πάσης διοικητικῆς καὶ νομοθετικῆς ἀκόμη δυσχερείας. Ἐρωτῶ ὅμως ὑμᾶς· μετὰ τὴν προσάρτησιν, καθ' ἣν δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἔχῃ ἐφαρμογὴν τὸ προσωρινὸν ἐκεῖνο καθεστὼς, ἐπὶ τῇ βάσει τίνος δικονομίας διοικητικῆς, ἐπὶ τῇ βάσει ποίας νομοθεσίας θὰ λύσητε τὰς ἔριδας, τὰς ἀναφυομένας κατὰ τὸν κανονισμὸν τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων; Νόμον δὲν ἔχετε. Διότι ὁ τουρκικὸς εἶνε ἀνεφάρμοστος, τὸν δὲ ἑλληνικὸν δὲν τὸν εἰσάγετε, ἀλλὰ ρητῶς τὸν ἐξαιρεῖτε. Διότι ρητῶς ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου τοῦ νομοσχεδίου λέγει, ὅτι αἱ διατάξεις τοῦ νόμου ΒΡΚΑ' περὶ τελῶν δασμολογίου ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς νέας χώρας, διὰ τὰ ἐν τοῖς ἄρθροις 1, 3 καὶ 4 ἀναφερόμενα εἴδη· ἄρα διὰ τὰ εἴδη τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὸ ἄρθρον 8 δὲν ἐπεκτείνετε τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν. Ἐρωτῶ, ποίαν νομοθεσίαν θὰ ἐφαρμόσητε; Εἴπετε τὴν τουρκικήν. Ἡ τουρκικὴ ὅμως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἰσχύσῃ καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἀπὸ Ἕλληνας ὑπαλλήλους, παρὰ μόνον ἐὰν εἰδικῶς τὴν νομοθετήσητε καὶ οὐχὶ νὰ ἐπικαλεῖσθε τὰς ἀορίστους καὶ ὅλως προσωρινῆς φύσεως διατάξεις τοῦ νόμου περὶ τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν. Τοῦτο ὅμως θὰ ἦτο πολιτικῶς οὐχὶ ἀνώμαλον καὶ μὴ σκόπιμον, ἀλλὰ δύναμαι νὰ εἴπω, πρωτοφανὲς, νὰ παρατείνητε τὴν ἰσχὺν τῆς τουρκικῆς διοικητικῆς δικονομίας. (*)

Τὰ εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. — Εἴδη πολυτελείας διὰ τὰς νέας χώρας. — Φορολογικαὶ δυσαρμονίαι.

Ἑπεραν τινὰ ἐρώτησιν ἔχω νὰ ὑποβάλω, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ποσοστὸν πρὸς 15 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας. Τὸ ποσὸν τοῦτο κανονίζετε ἀρά γε εἰς χαρτίνας δραχμὰς ἢ μεταλλικάς;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Χαρτίνας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλ-

(*) Σημ. ἐκδ. Συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις ταύτας τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ἕνα περίπου μῆνα μετὰ ταῦτα ἐξεδόθη πρὸς ρύθμισιν τοῦ πράγματος τὸ Β. Διάταγμα τῆς 25 Ἀπριλίου 1914.

λάδι, ὡς πρὸς τὸν κανονισμὸν τοῦ εἰσαγωγικοῦ τέλους ἐκείνων τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάγονται εἰς ὡρισμένην κλάσιν τοῦ δασμολογίου. Ἀλλὰ τὰ εἴδη ταῦτα εἶνε ἐλάχιστα καὶ τὸ πρᾶγμα ὅλως ἀσήμαντον. Διὰ τὰς νέας ὅμως χώρας, τὰ τοιαῦτα εἴδη ἀποτελοῦσι σχεδὸν τὸ ὅλον, διότι ἐλάχιστα ὑπῆχθησαν εἰς τὰς κλάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐγείρεται, νομίζω, ἓν ζήτημα, φύσεως γενικωτέρας, ἀφορῶν τὴν ρύθμισιν τῆς ἐμμέσου φορολογίας, εἰδικώτερον τῶν τελωνειακῶν δασμῶν εἰς τὰς νέας χώρας.

Καὶ ἐρωτῶ. Ποῖοι εἶνε οἱ λόγοι, ἐκ τῶν ὁποίων ἀφωρμήθη ἡ Κυβέρνησις, καθορίσασα τὸ εἰσαγωγικὸν τέλος τῶν εἰδῶν τούτων, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπήχθησαν εἰς τὰς κλάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου, ἀπὸ 11 ο)ο εἰς 15 ο)ο; Καὶ τίνες λόγοι ὑπηγόρευσαν τὸν κανονισμὸν τοῦ δασμοῦ, τὸν γενόμενον διὰ τὰ εἴδη, τὰ ὑπαχθέντα εἰς τὰς κλάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου; Ὅπως ἐξηγήσητε τὰς εἰσαγομένας εἰς ὡρισμένας κλάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου μειώσεις τῶν δασμῶν, ἰσχυρίσθητε ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ νομοσχεδίου, ὅτι αἱ μειώσεις αὗται ὑπηγορεύθησαν ἐκ τῶν λόγων, ὅτι τὰ εἴδη ταῦτα εἶνε πρώτης ἀνάγκης, ἢ χρήσιμα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς συγκοινωνίας.

Οὕτω δὲ ὑπεβιβάσατε τοὺς δασμοὺς καὶ οὕτω μειωθέντας, εἰσηγάγετε καὶ εἰς τὰς νέας χώρας. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ λοιπὰ εἴδη τοῦ δασμολογίου, ἐθεωρήσατε ὅτι, εἴτε διότι δὲν ἀφορῶσιν ἀντικείμενα πρώτης ἀνάγκης, εἴτε δι' ἄλλους λόγους, δὲν ἠδύνασθε νὰ ἐλαττώσητε τοὺς δασμοὺς καὶ ἐπεκτείνετε τούτους καὶ εἰς τὰς νέας χώρας. Καὶ διὰ τοῦτο, διὰ μὲν τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα διετηρήσατε ἄθικτον τὸ δασμολόγιον ἐπὶ τῶν εἰδῶν τούτων, διὰ δὲ τὴν νέαν ηὐξήσατε τοὺς δασμοὺς κατὰ 3 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας, ἤτοι ἀπὸ 11 τοῖς ο)ο εἰς 15 τοῖς ο)ο. Οὕτως ὅμως περιήλθατε εἰς πρωτοφανῆ ἀντίφασιν καὶ ἐδημιουργήσατε μίαν δυσαρμονίαν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν εἰσαγωγικῶν τελῶν εἰς τὰς νέας χώρας.

Διότι εἰς αὐτὰς αὐξάνετε τεραστίως τὰ εἰσαγωγικὰ τέλη τῶν εἰδῶν τῆς πρώτης ἀνάγκης διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου καὶ ἀντιθέτως πολὺ ὀλίγον αὐξάνετε τὰ τέλη τῶν ἄλλων εἰδῶν διὰ τῆς προσθήκης τοῦ 3 τοῖς ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν. Τοιουτοτρόπως ἐνῷ ὡς πρὸς ὡρισμένα εἴδη θεωρούμενα πρώτης ἀνάγκης ἢ χρήσιμα διὰ τὴν συγκοινωνίαν, ἐπαγγέλλεται ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐλάττωσιν τῶν δασμῶν καὶ τὴν ἐπιτυγχάνει διὰ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, κατ' ἀντίθεσιν τῶν λοιπῶν, διὰ τὰ ὁποῖα διατηρεῖ ὑψωμένους δασμούς, ἀντιθέτως διὰ τὰς νέας χώρας, αὐτὰ μὲν τὰ εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης ἐμφανίζονται

εἰς αὐτὰς μὲ τὴν νέαν διαρρύθμισιν ἐπιβεβαρυμένα πλειότερον τῶν ἄλλων τῶν μὴ ἀποτελούντων εἴδη πρώτης ἀνάγκης. Διότι ἐνῷ ἐπὶ τῶν εἰδῶν τούτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀναφέρονται εἰς τὰς ἐπεκτεινομένας κλάσεις τοῦ δασμολογίου, ἔχομεν αὔξησιν δασμοῦ μόνον κατὰ 3 ο)ο, ἤτοι ἀπὸ 11 ο)ο εἰς 15 ο)ο, ἐπὶ τῶν ἄλλων εἰδῶν, τῶν χαρακτηριζομένων ὡς πρώτης ἀνάγκης, ἔχομεν ἀσυγκρίτως μεγαλειτέρας αὐξήσεις. Διότι ἄφνης ὁ δασμὸς τοῦ σίτου, ὁ ὁποῖος ἦτο πρὶν 11 τοῖς ο)ο ἐπὶ τῇ ἀξίας του αὐξάνει ἤδη εἰς 22 τοῖς ο)ο περίπου, διότι εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο ἀνέρχεται ἡ κατὰ 5 λεπτὰ κατ' ὀκᾶν εἰσαγομένη ἤδη αὔξησις. Ἐπίσης εἰς τὸ ρύζι ὁ δασμὸς αὐξάνει εἰς 25 τοῖς ο)ο περίπου, εἰς τὸν καφὲν ὑπὲρ τὰ 30 τοῖς ο)ο, εἰς τὴν ζάκχαριν ὑπὲρ τὰ 100 τοῖς ο)ο καὶ καθεξῆς.

Ἡ προφανὴς αὕτη ἀντίφασις καὶ δυσαρμονία προέρχεται ἐκ τούτου· ὅτι τῶν μὲν εἰς τὰς κλάσεις τοῦ ἑλληνικοῦ δασμολογίου ὑπαχθέντων εἰδῶν, ὁ δασμὸς ἔχει κανονισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου, ὅστις ἐπαγίωσε τὴν τιμὴν τῆς μεταλλικῆς δραχμῆς εἰς 1.45, ὥστε ἡ γενομένη ἐλάττωσις τοῦ δασμοῦ ἐμφανίζεται ἄνευ ἐπιρροῆς τινος, τῶν δὲ ἄλλων εἰδῶν ὁ ἐπὶ τῆς ἀξίας δασμὸς ηὐξήθη μόνον κατὰ 3 τοῖς ο)ο καὶ ἐκανονίσθη οὐχὶ εἰς μεταλλικὰς, ἀλλ' εἰς χαρτίνας δραχμάς.

Τὸ συμπέρασμα τῶν παρατηρήσεών μου τούτων εἶνε τὸ ἀκόλουθον. Ὅτι ἐτίθετο σαφῶς ἐνώπιον τῆς Κυβερνήσεως ἓν δίλημμα, καὶ ἔπρεπε νὰ λυθῇ κατὰ τρόπον μὴ παρέχοντα τὴν ἐξώφθαλμον ταύτην ἀντίφασιν πρὸς αὐτὰς τὰς ἐπαγγελίας τῆς Κυβερνήσεως.

Ἤ τοὐτέστιν, ἡ Κυβέρνησις θεωρεῖ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους δεκτικὰ τῆς μειώσεως τῶν δασμῶν, ὅτε ἔπρεπε νὰ φέρῃ ταύτην ἀναλόγως, οὐχὶ δὲ νὰ ἐπιβαρύνῃ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα νομίζει, ὅτι εἶνε εἴδη τῆς πρώτης ἀνάγκης, νὰ μὴ ἐπιβαρύνῃ δὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα νομίζει ὅτι δὲν ὑπάγονται εἰς τὴν κατηγορίαν ταύτην. Ἢ ἀντιθέτως, ἐὰν ἐνόμιζεν, ὅτι θὰ ἦσαν ἀρμόδιαι αἱ περιστάσεις διὰ τοιαύτας ἐλαττώσεις, δὲν ἔπρεπε νὰ περιορίσῃ τὴν αὔξησιν τοῦ δασμοῦ τῶν λοιπῶν εἰδῶν εἰς τὰς νέας χώρας μόνον εἰς 3 τοῖς ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν. Διότι ἤδη, κατὰ τὴν γενομένην μεταρρύθμισιν τὸ ρύζι λ. χ., ἡ ζάκχαρις, ὁ καφὲς καὶ τὰ λοιπὰ εἴδη, εἰς μὲν τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα φορολογοῦνται ὡς εἴδη πρώτης ἀνάγκης, μὲ δασμοὺς ἠλαττωμένους, εἰς δὲ τὴν νέαν Ἑλλάδα παρίστανται ὡς εἴδη πολυτελείας, μὲ τεραστίως ηὐξημένους δασμούς, ἐν σχέσει πρὸς τὰ λοιπὰ εἴδη.

Ἐσωτερικὴ τελωνειακὴ ζώνη. — Οἱ ἐξ αὐτῆς κίνδυνοι τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Τελευταῖον κεφάλαιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπίσης ἤθελον νὰ ἐπιφέρω παρατηρήσεις τινάς, εἶνε τὸ ἀφορῶν, τὴν ἵδρυσιν τῆς ἐσωτερικῆς τελωνιακῆς ζώνης.

Δὲν θέλω νὰ ὑποδείξω τὴν σύγχυσιν, ἡ ὁποία ἐκ ταύτης θὰ δημιουργηθῇ, τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ὑπηρεσιῶν, καὶ τὸ λαθρεμπόριον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξακολουθήσῃ ἀκάθεκτον ὑπὸ οἱασδήποτε ἴσως νομοθετικὰς προβλέψεις· ἀλλὰ ἤθελον ζητήσει ἐξηγήσεις τινὰς σχετιζομένας πρὸς τὴν λειτουργίαν τῆς ζώνης ταύτης.

⁂

Κατὰ τὸ νομοσχέδιον διπλῆ προορίζεται ἡ λειτουργία καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς ἐσωτερικῆς ταύτης τελωνιακῆς ζώνης.

Ἐν πρώτοις θὰ φορολογηθῶσι δι' αὐτῆς τὰ ἐγχώρια προϊόντα, τὰ βιομηχανικὰ καὶ τὰ γεωργικὰ τῶν νέων χωρῶν, τὰ ὁποῖα θὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐφ' ὅσον δὲν ἤθελον ἀπαλλαγῇ παντὸς τέλους. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτων θὰ φορολογηθῶσι προσθέτως δι' ἐπιδασμολογήσεως καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς ὑπὸ τὸν δασμὸν 15 ο)ο ἢ 35 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας εἰσαχθέντα εἰς τὰς νέας χώρας, ἐὰν πρόκειται καὶ περαιτέρω νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Τούτου τεθέντος διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐσωτερικῆς τελωνειακῆς ζώνης, οὐσιώδες εἶνε τὸ ζήτημα τῆς προελεύσεως τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν. Διότι ἐκ ταύτης ἐξαρτᾶται ὁ κανονισμὸς καὶ ἡ εἴσπραξις τοῦ φόρου, ἢ καὶ ἡ πάντως ἀτελὴς εἰσαγωγή. Καὶ ἐρωτῶ· κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἐφαρμοσθῶσιν αἱ διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου περὶ ἐσωτερικῆς τελωνειακῆς ζώνης;

Κατὰ τίνα τρόπον καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τίνος νόμου, θὰ ἀποδειχθῇ ἡ προέλευσις τῶν εἰδῶν τῶν ἐκ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα εἰσαγομένων, ὥστε νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τοιοῦτο ἢ τοιοῦτο εἰσαγωγικὸν τέλος, ἢ νὰ μείνωσιν ὅλως ἀτελῆ; Ποῖα νομοθετικὰ μέτρα ἔχει λάβει ἡ Κυβέρνησις, ἢ ποῖα εἰσηγεῖται εἰς ἀπόδειξιν τῆς προελεύσεως, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ ἐξαρτηθῇ τὸ οὐσιῶδες ἡμῶν ζήτημα,, τοὐτέστιν ἡ ἐπιδασμολόγησις μέχρι τοῦ ποσοῦ ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται κατὰ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος τὸ δασμολόγιον; ἢ ἡ ἐπιβολὴ τέλους μεταφορᾶς; ἢ ἡ παλλαγὴ ἀπὸ παντὸς τέλους;

⁂

Ποιοῦμαι τὴν παρατήρησιν ταύτην, διότι νομίζω, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ

τῷ σημείῳ ὑπάρχει νομοθετικὸν χάσμα, τὸ ὁποῖον ἀνεξαρτήτως τῶν ἀποτελεσμάτων, ἅτινα εἶχε μέχρι τοῦδε —καὶ εἶχε δεινὰ ἀποτελέσματα, ὅσον ἀφορᾷ τὸ λαθρεμπόριον— ἐφεξῆς δύναται νὰ ἔχῃ ἀποτελέσματα τοιαῦτα, τὰ ὁποῖα νὰ θέσωσιν εἰς κίνδυνον αὐτὸν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους. Ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐξαιρέσει τῶν ὀλίγων ἐκείνων κλιάσεων τοῦ δασμολογίου, αἱ ὁποῖαι ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὰς νέας χώρας, πάντες οἱ λοιποὶ τελωνειακοὶ δασμοὶ ὑπάγονται εἰς τὴν διάταξιν τῶν 15 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς προσθέτου ἐπιδασμολογήσεως, κατὰ τὴν ἀπὸ τῆς νέας εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα εἰσαγωγήν των.

Ἐὰν ἑπομένως ἡ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα εἰσαγωγὴ αὐτῶν δὲν φρουρηθῇ καταλλήλως, πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἐπιδασμολογήσεως, ἐννοεῖται ποῦ εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ φθάσωμεν.

Ποία λοιπὸν θὰ εἶνε ἡ ἀπόδειξις τῆς προελεύσεως τῶν ἐκ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα εἰσαγομένων εἰδῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας προελεύσεως, θὰ κανονίζεται ἡ περαιτέρω φορολογία; Βλέπω μίαν τηλεγραφικὴν διαταγήν, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἔχει δώσει εἰς τὰς τελωνειακὰς ἀρχὰς ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν. Λέγει δὲ εἰς αὐτὴν τὰ ἀκόλουθα. (Ἀναγινώσκει).

«Ὅπως ἀποδεικνύηται, ὅτι προϊόντα φυσικὰ καὶ βιομηχανικὰ στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, εἶνε πράγματι παραγωγῆς χωρῶν τούτων, καὶ ἀπολαύουσι τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου ΔΡΛΔ' ἀτελείας, ὅταν εἰσάγωνται εἰς Ἑλλάδα, δέον νὰ συνοδεύωνται μὲ πιστοποιητικὸν ἀρχῆς τινος τόπου παραγωγῆς, ὅπερ νὰ θεωρῆται ὑπὸ τελωνιακῆς ἀρχῆς τόπου φορτώσεως καὶ μνημονεύηται ἐν σχετικῇ διασαφήσει, εἰς τὰ πιστοποιητικὰ δὲ ταῦτα, δέον αἱ τελωνιακαὶ ἀρχαὶ τῆς ἐκφορτώσεως νὰ ἀναγράφωσι πρᾶξιν ἐξοφλητικήν, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ γίνῃ δευτέρα χρῆσις».

Ἑπομένως διὰ νὰ ἀπολαύωσι τῶν ἀτελειῶν, θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἔχωσι πιστοποιητικὸν «ἀρχῆς τινος τόπου παραγωγῆς».

Ἐν πρώτοις ποίαν ἀρχὴν ἐννοεῖτε; Οἱανδήποτε; Ἆρα δημοτικὴν, οἰκονομικὴν, στρατιωτικὴν, δικαστικὴν, ἐκκλησιαστικήν;

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς παρατηρήσεως αὐτῆς προέχει ἄλλη, ἡ κυριωτέρα. Ἐπὶ τῇ βάσει τίνος νόμου ἀπεφάνθητε οὕτω; Ποῦ στηρίζετε τὴν διαταγήν σας αὐτήν; Ποῦ στηριζόμενος καθορίζετε τοιαύτην τὴν ἀπόδειξιν τῆς προελεύσεως, ἀπόδειξιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρόκειται νὰ στηριχθῇ οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον, ἢ ἡ ἐπιβολὴ ἑνὸς φόρου; Ἐπὶ τῇ βάσει τίνος νόμου αἱ ἀρχαὶ αὗται θὰ δικαιοδοτήσωσιν, ὥστε νὰ ἐκδώσωσιν ἐγκύρως πιστοποιητικὸν, ἔχον τοιαῦτα ἔννομα ἀποτελέσματα,

οἷον τὸ τῆς εἰσπράξεως τοῦ φόρου ; Πῶς ; Νόμον δὲν ἔχετε, νόμον δὲν εἰσηγεῖσθε ἤδη. Καὶ ἐρωτῶ ὑμᾶς· πῶς καὶ κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἀποδειχθῇ ἡ προέλευσις ; Ἡ δὲ ἀπόδειξις αὕτη εἶναι ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη εἴσπραξις, ἢ μὴ εἴσπραξις τῶν φόρων.

Ἴσως πολλὰ ἠδύναντο νὰ δικαιολογηθῶσι προχείρως γινόμενα τότε ἐκ τῶν ἐξαιρετικῶν περιστάσεων, ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς καταστάσεως. Ἀλλ' ἤδη, μετὰ τὴν προσάρτησιν, ὅτε τέλος πάντων εἰσήχθησαν οἱ ἑλληνικοὶ νόμοι, ὅτε καλούμεθα εἰς τακτικὴν νομοθετικὴν ἐργασίαν, ἀφομοιωτικὴν τῶν νέων χωρῶν, πῶς εἶνε δυνατὸν μία ἀρχή, οἱαδήποτε τόπου τινος νὰ δικαιοδοτῇ ἐπὶ τῇ βάσει αὐθαιρέτων ἐγκυκλίων καὶ κατὰ παράβασιν τῶν νόμων, οἵτινες κανονίζουσι τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῆς; Ἀφίνω δὲ πόσον εἶνε ἐπικίνδυνον τὸ πρᾶγμα, νὰ δίδητε οὕτως ἀορίστως τὸ δικαίωμα εἰς οἱανδήποτε ἀρχὴν οἱουδήποτε κλάδου καὶ οἱουδήποτε βαθμοῦ, νὰ πιστοποιῇ τὸν τόπον τῆς προελεύσεως καὶ νὰ καθιστᾷ δυνατὴν τὴν ἐπιβολὴν ἢ τὴν μὴ ἐπιβολὴν ὡρισμένου φόρου.

***

Ἐπίσης κατὰ τὸ 2 ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 9 προκειμένου πάλιν περὶ τῆς δευτέρας τελωνειακῆς ζώνης, λέγετε· «Τὰ ἐγχώρια δὲ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα, τὰ ἐκ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα εἰσαγόμενα, θὰ ἀπολαμβάνωσιν ἀτελείας, κατόπιν γνωμοδοτήσεως ἐπιτροπῆς, ὁρισθησομένης διὰ Β. Διατάγματος, προκαλουμένου ὑφ' ὁλοκλήρου τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου».

Ὥστε διὰ νὰ ἀπολαύσωσιν ἀτελείας τὰ εἴδη αὐτά, πρέπει νὰ ἐκδοθῇ Β. Διάταγμα τοιοῦτον. Ἐφ' ὅσον δὲν ἐκδοθῇ; Θὰ πληρώνωσι τέλος; Καὶ ποῖον τέλος;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Προχωρεῖτε.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἤθελον νὰ ἴδω τὴν ἀπάντησιν.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Δὲν δύναμαι τώρα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Λοιπὸν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐδαφίου αὐτοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποίου στηρίζεται ἡ ἰδιαιτέρα φορολογία τῶν ἐγχωρίων καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων, διὰ νὰ ἀπολαύσωσι ταῦτα ἀτελείας πρέπει μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου νὰ ἐκδοθῇ Β. Διάταγμα, τὸ ὁποῖον νὰ τὰ ὁρίζῃ ἀτελῆ. Τὸ συμπέρασμα εἶνε, ὅτι εἰς περίστασιν, καθ' ἣν τοιοῦτον διάταγμα δὲν ἐκδοθῇ, πρέπει τὸ εἰσαγόμενον εἶδος νὰ ὑποβληθῇ εἰς τέλος. Εἰς ποῖον ὅμως τέλος; Περὶ τούτου δὲν ἔχομεν διάταξιν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ, πλὴν μόνον διὰ τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἄλευρα, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τὰ λοιπὰ προϊόντα. Τί

γενήσεται ὡς πρὸς ταῦτα, καὶ εἰς ποῖον θὰ ὑποβληθῶσι τέλος, ἀφοῦ οὐδὲν τοιοῦτο νομοθετεῖται; Ἐπίσης ἐπιθυμῶ νὰ ἐρωτήσω· ὅσα προϊόντα ἐγχώρια καὶ βιομηχανικὰ ἐκ τῶν εἰσαγομένων ἀπὸ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, ἐκρίθησαν μέχρι τοῦδε ὡς ἀτελῆ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ προγενεστέρου νόμου περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, διατηροῦσι τὴν ἀτέλειαν ἢ καταργεῖται αὕτη διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Τὴν διατηροῦσι.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Διατηροῦσι τὴν ἀτέλειαν. Τοῦτο ἤθελον νὰ πληροφορηθῶ, ὅπως γίνῃ ἡ προσήκουσα διασάφησις, πρὸς ἀποφυγὴν πιθανωτάτης συγχύσεως. Διότι ὁ νόμος περὶ διοικήσεως τῶν κατεχομένων στρατιωτικῶς νέων χωρῶν ἰδοὺ τί λέγει: (Ἀναγινώσκει). «Τὰ δὲ προϊόντα τῶν χωρῶν τούτων, φυσικὰ καὶ βιομηχανικά, εἰσάγονται ἀτελῶς, πλὴν τῶν διὰ πράξεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰδικῶς ἐξαιρουμένων, ἅτινα ὑποβάλλονται εἰς τὸ αὐτὸ ἢ ἔλαττον τέλος». Ἡ ἀρχή, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀναχωρεῖ ὁ νόμος αὐτὸς εἶνε ἡ ἀτελὴς εἰσαγωγή, καὶ διὰ νὰ πληρωθῇ τέλος πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ἀπόφασις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἡ ὁποία νὰ ἐπιβάλλῃ τοῦτο, ὁρίζουσα καὶ τὸ ποσόν.

Καὶ ὑπῆρξεν ἤδη ἀπόφασις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως ταύτης ἐκδοθεῖσα, καθ' ἣν ἐξηρέθησαν τῆς ἀτελείας τὰ ἀκόλουθα εἴδη. (Ἀναγινώσκει). «1) Ὁ ζῦθος καὶ ἡ βύνη· 2) οἰνόπνευμα παντὸς εἴδους καὶ οἰνοπνευματώδη ποτά· 3) ἐκκρηκτικαὶ ὕλαι καὶ πυρῖτις· 4) καπνὸς κεκομμένος ἢ μή· σιγάρα καὶ σιγαρέττα· 5) δασικὰ προϊόντα καὶ 6) ἄλευρα ἐν γένει καὶ προϊόντα φυραματοποιΐας».

Αὐτὰ ὑπεβλήθησαν, δυνάμει ἀποφάσεως τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου εἰς τέλος καὶ αὐτὸ τὸ τέλος ἰσχύει.

Ὁ νόμος αὐτὸς ἀναχωρεῖ, ὡς εἶπον, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, ὅτι πάντα τὰ εἰσαγόμενα εἴδη εἶνε ἀτελῆ, ὅτι ἀτελῶς εἰσάγονται πλὴν ἐκείνων εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἐπιβάλλῃ τέλος τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον. Ἀντιθέτως ὅμως, τὸ ὑπ' ὄψει μας νομοσχέδιον ἀναχωρεῖ ἀπὸ ἄλλην ἀντίθετον ἀρχήν· διότι ὁρίζει ὅτι τὰ προϊόντα ταῦτα, εἰσαγόμενα ἐκ τῶν νέων χωρῶν εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, θὰ ἀπολαμβάνωσιν ἀτελείας, συνεπείᾳ γνωμοδοτήσεων, ἀποφάσεων τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου κλπ. Ὥστε κατὰ μὲν τὸν παλαιὸν νόμον τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον ἀπεφαίνετο περὶ ἐπιβολῆς τέλους, κατὰ δὲ τὸν ἤδη εἰσαγόμενον, θὰ ἀποφαίνηται περὶ ἀτελείας. Ἑπομένως γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἐὰν δὲν ἐκδοθῇ ἀπό-

φασις τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου καὶ Β. Διάταγμα, ἀπαγγέλλον ἀτελείας, ποῖον εἶνε τὸ τέλος, εἰς ὃ θὰ ὑποβάλλωνται τὰ προϊόντα τῶν νέων χωρῶν; Οὐδὲν βεβαίως, ἀφοῦ ὁ νόμος οὐδὲν ὁρίζει διὰ τὰ λοιπὰ προϊόντα, πλὴν τῶν δημητριακῶν καρπῶν καὶ τῶν ἀλεύρων.

Πῶς ἐφηρμόσθη μέχρι τοῦδε τὸ νομοσχέδιον.— Τεχνάσματα κερδοσκόπων.—Ζημίαι τοῦ δημοσίου.

Θὰ ἠδυνάμην, κύριοι, νὰ ἐπεκτείνω τὰς παρατηρήσεις μου περαιτέρω· νομίζω ἐν τούτοις, ὅτι διὰ τὴν σημερινὴν συζήτησιν τὴν ἐπὶ τῆς ἀρχῆς γινομένην ἱκανὰ ἐλέχθησαν, ὅπως ἀποδειχθῇ, ὅτι ὄχι μόνον ἡ ὅλη τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ φορολογικῇ ὀργανώσει τῶν νέων χωρῶν εἶναι βραδεῖα, ἀμέθοδος καὶ ἐλαττωματικὴ, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὸ νομοσχέδιον τοῦτο καὶ καθ' ἑαυτὸ ἐξεταζόμενον, δὲν εἶνε προϊὸν ὡρίμου μελέτης· ἐφαρμοζόμενον δὲ ὡς ἔχει, εἶνε προωρισμένον νὰ αὐξήσῃ καὶ νὰ μεγεθύνῃ τὸ χάος, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρίσκονται ἐν γένει τὰ τῆς φορολογίας τῶν νέων χωρῶν, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ σοβαρωτάτας ζημίας ἐπὶ τῶν δημοσίων ἐσόδων.

Ἀλλ' ἐὰν, κύριοι, τοιοῦτον εἶναι τὸ νομοσχέδιον ἐν τῇ συγκροτήσει αὐτοῦ καὶ τοιοῦτον ἀναμένεται εἰς τὴν καθόλου ἐφαρμογὴν αὐτοῦ, ἐὰν ὡς ἔχει γίνῃ νόμος τοῦ Κράτους, δὲν ὑπῆρξε διάφορος ἡ τύχη αὐτοῦ κατὰ τὴν μέχρι τοῦδε ἐφαρμογήν.

Διότι, ἀφ' ἧς ὑπεβλήθη τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν, καὶ ἤρχισαν εἰσπραττόμενα ἐν ταῖς νέαις χώραις τὰ δι' αὐτοῦ προτεινόμενα τέλη, τοῦ νομοσχεδίου ἡ ἐφαρμογὴ καὶ ἡ εἴσπραξις τῶν δασμῶν ἐγένετο δυστυχῶς, κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξεν ἄκρως ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου, καὶ διοικητικῶς ἐπίμεμπτος καὶ πολιτικῶς πλημμελὴς, ἀφίσας ἐκτεθειμένα καὶ τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου, καὶ τὸ κῦρος καὶ τὴν ὑπεροφάνειαν τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῶν κερδοσκόπων.

***

Ἓν ζήτημα οὐσιωδέστατον καὶ θεμελιῶδες, τὸ ὁποῖον κατὰ πᾶσαν περίστασιν γεννᾶται, εἰσαγομένων φορολογικῶν μεταρρυθμίσεων καὶ αὐξήσεων δασμολογικῶν, εἶνε τὸ ζήτημα τῆς ἀντιθέσεως τῶν σχέσεων καὶ τῶν συμφερόντων μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῶν κερδοσκόπων. Ἓν ζήτημα σπουδαίας μερίμνης εἶνε, κατὰ τίνα τρόπον τὸ Κράτος ἠναγκασμένον χάριν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ νὰ ἐπιβάλῃ ηὐξημένην φορολογίαν, κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κερδοσκοπίαν, ἡ ὁποία θὰ ζητήσῃ νὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς αὐξήσεως ταύτης, ἀφ' ἑνὸς εἰς βάρος

τοῦ Κράτους καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς βάρος τῶν καταναλωτῶν.

Καὶ τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα ἀνέκαθεν ἐλήφθησαν διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν δημοσίων συμφερόντων ἐν τῷ ἀνταγωνισμῷ τούτῳ μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῶν κερδοσκόπων ὑπῆρξαν καὶ διοικητικὰ καὶ νομοθετικὰ καὶ συνταγματικά ἀκόμη. Ὑπῆρξαν διοικητικὰ, διότι ἔργον προνοίας διοικητικῆς ἐθεωρήθη πάντοτε στοιχειῶδες, ἡ τήρησις ἀπολύτου ἐχεμυθείας περὶ τῆς ἐπικειμένης αὐξήσεως τοῦ δασμοῦ ὡρισμένων εἰδῶν. Δὲν ἤρκει ὅμως τοῦτο μόνον. Διότι θὰ ἦτο δυνατὸν ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς νέου νομοσχεδίου αὐξάνοντος τοὺς φόρους, μέχρι τῆς ἐπιψηφίσεως αὐτοῦ, θὰ ἦτο, λέγω, δυνατὸν νὰ ἐπωφεληθῇ ἡ κερδοσκοπία, ἐνεργοῦσα ἐν τῷ μεταξὺ μεγάλας προμηθείας μὲ ἠλαττωμένον δασμὸν εἰς βάρος τοῦ Κράτους καὶ τῶν καταναλωτῶν. Ἐγένετο τούτου ἕνεκα δεκτὸν τὸ μέτρον, ὅπως ἅμα τῇ εἰς τὴν Βουλὴν ὑποβολῇ τοῦ νομοσχεδίου τοῦ προτείνοντος ηὐξημένα τέλη, εἰσπράττωνται ταῦτα κατ' ἐφαρμογὴν τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου.

Ὁ τοιαύτην πρόνοιαν περὶ τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου λαμβάνων νόμος, οὐχὶ ἴσως ἀλόγως κατεκρίθη ἄλλοτε ὡς ἀντισυνταγματικός. Ἦτο ἀντισυνταγματικὸς ὁ νόμος περὶ τελωνείων τοῦ Κράτους, ὁ ὁποῖος ἐπέτρεπεν, ὥστε νὰ εἰσπράττωνται φόροι ἅμα τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ νομοσχεδίου, πρὶν ἢ τοῦτο περιβληθῇ τὸ νομοθετικὸν κῦρος. Ἡ ἀνάγκη ὅμως ἦτο τοσοῦτον σημαντικὴ καὶ μεγάλη διὰ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν κερδοσκοπίαν, ὥστε ἐκάμφθη ἡ θεωρία ἐνώπιον τῆς ἀνάγκης.

Ἡ Βουλὴ ἡ ἀναθεωρητικὴ, ἐθεράπευσε τὴν ἀτοπίαν ταύτην· διότι εἰς τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ συντάγματος, κατὰ τὸ ὁποῖον οὐδεὶς φόρος εἰσπράττεται ἄνευ νόμου, προσετέθη ἐξαίρεσις, καθ' ἣν εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐζητήθη αὔξησις εἰσαγωγικοῦ δασμοῦ, ἡ εἴσπραξις αὐτοῦ ἐπιτρέπεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καταθέσεως εἰς τὴν Βουλὴν τοῦ σχετικοῦ νομοσχεδίου.

Ἐννοεῖ τις ἐντεῦθεν μετὰ τοιαύτας νομοθετικὰς καὶ συνταγματικὰς προνοίας, πόσον σπουδαῖον εἶνε καὶ ἐπιβαρὲς τὸ καθῆκον τῶν Κυβερνήσεων, ὅπως ἐξιδιασμένην καταβάλωσι πρόνοιαν εἰς προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου καὶ ἀποτροπὴν τῶν τεχνασμάτων, τὰ ὁποῖα εἰς βλάβην αὐτῶν μεθοδεύεται πάντοτε ἡ κερδοσκοπία. Τούτου τεθέντος, ἐρωτᾶται· κατὰ τίνα τρόπον διεχειρίσθη ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ Κυβέρνησις τὴν ἐπιβολὴν τῆς νέας φορολογίας;

Ἡ κερδοσκοπία ἐπικρατεῖ.— Ὁ νόμος παραβιάζεται.— Τὸ δημόσιον ζημιοῦται.

Νομίζω, ὅτι ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξαγάγῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς ἐπιχειρήματα ἡ Κυβερνητικὴ πρόνοια. Διότι ἔχομεν δεδομένον, ἔχω ἐγὼ τοὐλάχιστον δεδομένον, ἐκ πληροφοριῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔχω πάντα λόγον νὰ δίδω πίστιν, —εἶμαι δὲ ἠναγκασμένος νὰ στηριχθῶ ἐπὶ τῶν πληροφοριῶν τούτων, κύριοι, διότι ἐπεχείρησα νὰ ἐξακριβώσω ταύτας ἐπισήμως, καὶ ἐζήτησα τὴν κατάθεσιν ὡρισμένων πινάκων, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ καταθέσῃ αὐτοὺς μέχρι τῆς σήμερον. Ἔχω ἐν τούτοις ἐκ τῶν πληροφοριῶν μοὺ δεδομένον, ὅτι τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ νομοσχέδιον ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλήν, ἡ ἀγορὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἦτο ὑπερπληρωμένη ἐμπορευμάτων, ἐξ ἐκείνων τῶν κλάσεων, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται διὰ τοῦ νομοσχεδίου τὴν μεγαλειτέραν αὔξησιν τοῦ δασμοῦ. Οὕτως ἐκ τῆς ζακχάρεως εἶχον εἰσαχθῇ καὶ ἀποθηκευθῇ 130 χιλιάδες σάκκοι, ἰσοδυναμοῦντες πρὸς δέκα ἑκατομμύρια καὶ πλέον δκάδας. Ἡ τεραστία αὕτη προμήθεια εὑρέθη ἀποθηκευμένη ἐν Θεσσαλονίκῃ μόνον κατὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν κατετέθη τὸ δασμολόγιον.

ΕΥΤΑΞΙΑΣ Τὸ νομοσχέδιον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Τὸ νομοσχέδιον, μάλιστα, μὲ τὰς νέας δασμολογικὰς κλάσεις. Ἐπίσης πετρελαίου ὑπῆρξαν πλήρεις δύο κτισταὶ δεξαμεναὶ καὶ 200 χιλιάδες κιβωτίων.

Κατὰ τὰς αὐτὰς πληροφορίας, ἡ εἰσαγωγὴ τῶν εἰδῶν τούτων ἐγένετο πρὸ τῆς ὑποβολῆς τοῦ νομοσχεδίου, μόλις κατὰ τὸ τελευταῖον τρίμηνον, καθ' ὃ εἰς τὰς ἐμπορικὰς τάξεις τῆς Θεσσαλονίκης, εἰς στενὸν μάλιστα κύκλον, ἦτο γνωστὴ ἡ αὔξησις ἡ ἐπικειμένη, τῶν εἰδῶν τούτων, καὶ ἰδίᾳ τῆς ζακχάρεως καὶ τοῦ πετρελαίου. Ἀκριβῶς δὲ ἐκμεταλλευόμενοι τὴν γνῶσιν ταύτην 15—20 ἔμποροι ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔσπευσαν καὶ ἔκαμαν τὰς τεραστίας αὐτὰς προμηθείας, αἱ ὁποῖαι, κατὰ τοὺς γενομένους ὑπολογισμοὺς, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς συνήθους καταναλώσεως τῆς ἀγορᾶς Θεσσαλονίκης, θὰ ἀρκέσωσι διὰ μίαν διετίαν περίπου.

ΒΕΛΕΝΤΖΑΣ. Εἶνε Ἑβραῖοι ἔμποροι.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Δὲν γνωρίζω ἀκριβῶς. Νομίζω ὅμως, ὅτι εἶνε καὶ μία Ἑταιρία ἀμερικανική.

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Εἶχον ἐκτελωνισθῇ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Εἶχον ἐκτελωνισθῇ μὲ τὸν παλαιὸν δασμόν. Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θέλω νὰ εἴπω, ὅτι οἱ ἔμποροι γνωρίζοντες

τὴν ἐπικειμένην αὔξησιν τοῦ δασμοῦ τῶν εἰδῶν τούτων, ἔκαμον τὰς τεραστίας αὐτὰς προμηθείας, αἱ ὁποῖαι θέλουσιν ἐπαρκέσῃ νὰ τροφοδοτήσωσι τὴν ἀγορὰν ἐκείνην διὰ δύο ὁλόκληρα ἔτη, καὶ ἐκ τῆς ἠλαττωμένης δασμολογήσεως τῶν ὁποίων ὑπὲρ τὰ 10,000,000 θὰ ζημιωθῇ τὸ ἑλληνικὸν δημόσιον, χωρὶς κἂν νὰ ὠφεληθῶσι ταῦτα οἱ καταναλωταί. Διότι, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἔσπευσαν, ἅμα τῇ ὑποβολῇ τοῦ νομοσχεδίου, νὰ ὑψώσουν τὰς τιμὰς, καὶ θὰ τὰς ὑψώσουν βεβαίως πλειότερον, ὅταν ἐπιψηφισθῇ τὸ νομοσχέδιον καὶ γίνῃ νόμος τοῦ Κράτους, ἐξασφαλίζων εἰς αὐτοὺς τὴν κερδοσκοπίαν.

Ἠρωτήθη ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον, ἂν ταῦτα εἶχον εἰσαχθῇ. Ἀλλὰ τί σημαίνει τοῦτο; Νομίζω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις καθ' ἣν στιγμὴν ὑπέβαλε τὸ νομοσχέδιον αὐτὸ, ἦτο δυνατὸν, ἀλλὰ καὶ ἦτο ἐπιβεβλημένον καὶ ἐνδεδειγμένον νὰ γνωρίζῃ τὴν κατάστασιν αὐτήν. Διότι ἦτο κατάστασις παοίγνωστος εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Θεσσαλονίκης· καὶ ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ ἐξετασθῇ, προκειμένου νὰ ἐπιβληθῇ ἡ αὔξησις τοιούτου δασμοῦ, τί ἔκαμε τέλος πάντων ἡ κερδοσκοπία πρὸς ματαίωσιν τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει τὸ μέτρον τοῦτο; Ἂν τοῦτο ἐγίνετο, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ εἰδικὴ πρόνοια νομοθετικὴ διὰ τὴν ἐπιδασμολόγησιν τῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἰσαχθέντων εἰδῶν καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγήν των.

Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο δὲν ἐγένετο κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ νομοσχεδίου, ἐρωτῶ· ἦτο δύσκολον, ἢ δὲν ἦτο τάχα ἐνδεδειγμένον καὶ ἐξ ἀπόψεως τῶν συμφερόντων τοῦ δημοσίου καὶ ἐξ ἀπόψεως ἠθικῆς ἀκόμη ἀπέναντι δολίων καταφανῶς κερδοσκόπων, δὲν ἦτο, λέγω, ἐνδεδειγμένον, νὰ ἐκδοθῇ καὶ νομοθετικὸν ἀκόμη διάταγμα, ἂν ἦτο ἀδύνατος ἡ πρόσκλησις τῆς Βουλῆς, διὰ νὰ ἐπιδασμολογηθῶσι τὰ εἴδη αὐτὰ, νὰ παταχθῇ ἡ κερδοσκοπία, νὰ προστατευθῶσι τὰ συμφέροντα τοῦ δημοσίου καὶ νὰ κατωρθωθῇ, ὥστε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα θὰ πληρώσουν οἱ καταναλωταὶ νὰ τὰ πληρώσουν ὄχι εἰς τοὺς κερδοσκόπους, ἀλλ' εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον;

Δύναταί τις νὰ ὑποστηρίξῃ, ὡς ἐφαίνετο ὑπονοοῦσα ἡ ἐρώτησις τοῦ κ. βουλευτοῦ Φθιωτιδοφωκίδος, ὅτι εἶχον οὗτοι κεκτημένα δικαιώματα ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς κατὰ τοιοῦτον τρόπον γενομένης; Ἀλλὰ ποῖα κεκτημένα δικαιώματα ἦτο δυνατὸν νὰ ἰσχύσωσιν ἀπέναντι τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τοῦ Κράτους, νὰ φορολογήσῃ τὰ εἴδη ταῦτα οὕτω εἰσαγόμενα;

Ποία θεωρητικὴ ἀντίληψις ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀνοχὴν τοῦ Κράτους, ἀπέναντι τοιαύτης δολίας καὶ

καταφώρου κερδοσκοπίας;

Ν. ΒΒΕΛΕΝΤΖΑΣ. Ἡ τελωνιακὴ ὑπηρεσία δὲν ἀνέφερεν εἰς τὸ ὑπουργεῖον περὶ τῆς ἀθρόας αὐτῆς εἰσαγωγῆς;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν γνωρίζω. Καὶ ἐπὶ τέλους θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἐξωθήσῃ καὶ περαιτέρω τὰς σκέψεις αὐτοῦ, καὶ νὰ εἴπῃ ὑπὸ διατύπωσιν ζωηρὰν ἴσως, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν της ἀληθῆ, ὅτι καὶ ἐξ ἄλλης ἀπόψεως δὲν ἔχουσιν ἐδῶ θέσιν τὰ κεκτημένα δικαιώματα. Διότι δασμοὶ τοιοῦτοι δὲν ἐπιβάλλονται κυρίως εἰς τοὺς ἐμπόρους, οὐδὲ πληρόνωνται παρ' αὐτῶν. Προκαταβάλλονται μόνον παρ' αὐτῶν. Εἶνε φόροι ἐπιβαλλόμενοι εἰς τοὺς καταναλωτάς, οἱ δὲ καταναλωταὶ δὲν εἶχον πληρώσει τὸν φόρον. Δὲν εἶχον ἑπομένως οἱ κερδοσκόποι νὰ χάσωσιν ἢ μόνον ἐκεῖνο τὸ ἀθέμιτον κέρδος, ὅπερ ἐπεδίωκον εἰς βάρος τοῦ δημοσίου ταμείου, καὶ εἰς βάρος τῶν καταναλωτῶν· οὐχὶ δὲ καὶ νὰ παραβλαφθῇ κατ' οὐσίαν οἱονδήποτε κεκτημένον δικαίωμα αὐτῶν.

Ἀλλ' ἂν ἡ Κυβέρνησις παρέλιπε τὰ προσήκοντα διοικητικὰ καὶ νομοθετικὰ μέτρα ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν, ἐξώθησε τὴν πολιτικὴν αὐτὴν ἔτι περαιτέρω, διατάξασα τὴν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἡλαττωμένου φόρου δασμολόγησιν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκοντο εἰς τὸ Τελωνεῖον, ὅταν κατετέθη τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλήν. Διότι, ὡς χθὲς ἐβεβαίωσεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἐπὶ ἐκείνων τῶν ἐμπορευμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχον εἰσαχθῇ εἰς τὸ Τελωνεῖον καὶ εἶχε κατατεθῇ τὸ δηλωτικόν, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ διασάφησις, εἰσεπράχθη ὁ παλαιὸς δασμός, οὐχὶ δὲ ὁ ὑπὸ τοῦ νομοσχεδίου ηὐξημένος. Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ παράβασιν ρητῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ ἰσχύοντος τελωνιακοῦ δασμολογίου, κατὰ τὴν ὁποίαν, ὡς πρὸς τὸ ἰσχύον καὶ καταλογιστέον τέλος ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων ἐμπορευμάτων λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν κατετέθη ἡ διασάφησις. Ἐν προκειμένῳ δὲ κατὰ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν κατετέθη εἰς τὸ Τελωνεῖον ἡ διασάφησις, ἴσχυε πλέον τὸ ηὐξημένον δασμολόγιον, διότι εἶχε κατατεθῇ τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλήν. Ἦτο ἑπομένως ἐνδεδειγμένον αἱ τελωνιακαὶ ἀρχαὶ νὰ ἐφαρμώσωσι τὸν νέον δασμὸν καὶ νὰ εἰσπράξωσι τὰ ηὐξημένα τέλη. Ἀντὶ τούτου παρεβιάσθη ἡ διάταξις τοῦ τελωνιακοῦ δασμολογίου, εἰσεπράχθησαν δὲ ἠλαττωμένα τέλη τοῦ παλαιοτέρου νόμου, καίτοι, ἐπαναλαμβάνω, συνέτρεχον πάντες οἱ ὅροι τοῦ νόμου πρὸς εἴσπραξιν τῶν ηὐξημένων τελῶν.

Θὰ ἀναμείνω ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου τὰς ἐξηγήσεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, διότι, σημειώσατε, ὅτι παρ' αὐτοῦ δὲν φιλονεικεῖται τὸ γεγονὸς, ὅτι ὡς βάσις δασμολογήσεως ἐλήφθη τὸ δηλωτικὸν καὶ

οὐχὶ ἡ διασάφησις, παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Μήπως γνωρίζετε τὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τῆς βλάβης τοῦ δημοσίου ἐκ τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ τοιούτου καὶ τοιούτου δασμοῦ, καὶ πίνακας τῶν ἐμπορευμάτων, ἀλλὰ τὰ ἔγγραφα ταῦτα δυστυχῶς δὲν κατετέθησαν.

***

Ἀλλ' ὡς ἐὰν μὴ ἤρκουν τὰ σφάλματα ταῦτα καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν προκύψασαι ζημίαι τοῦ δημοσίου, συνωδεύθησαν ταῦτα καὶ μὲ ἀνωμαλίας πολιτικῆς φύσεως, αἵτινες καὶ ζημίας εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Θεσσαλονίκης ἐπήνεγκον, καὶ τὸ γόητρον τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως ἐξέθεσαν.

Διότι ἐγεννήθησαν ἀμφισβητήσεις περὶ τοῦ δασμοῦ, εἰς ὃν θὰ ὑπεβάλλοντο τὰ εἰς τὸ Τελωνεῖον κατατεθειμένα ἐμπορεύματα. Δὲν εὑρέθη δὲ ἑτοίμη νὰ λύσῃ ταῦτα ἡ Κυβέρνησις, ὅπως δήποτε κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἐκτελωνισθῶσι τὰ ἐμπορεύματα. Ἀλλὰ συνεννοήσεις ἐπηκολούθησαν μεταξὺ Γενικῆς Διοικήσεως καὶ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ ἀνταλλαγαὶ σκέψεων καὶ ἀναβολαὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν. Καὶ ἐμεσολάβησαν πέντε ἡμέραι ὁλόκληροι, κατὰ τὰς ὁποίας λύσις δὲν εἶχε δοθῇ καὶ τὸ Τελωνεῖον δὲν εἰργάζετο ἐλλείψει ὁδηγιῶν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως περὶ τοῦ ἐγερθέντος ὑπὸ τῶν ἐμπόρων ζητήματος, ἂν ἔπρεπε νὰ δασμολογηθῶσι τὰ ἐμπορεύματα κατὰ τὸ παλαιὸν ἢ τὸ νέον δασμολόγιον.

Ἡ νομοθετικὴ τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ἄστοχος καὶ ἀμέθοδος.— Ἀνάγκη ταχείας ἀφομοιώσεως καὶ ἀντιπροσωπεύσεως τῶν νέων χωρῶν ἐν τῇ Βουλῇ.

Ἐξέθεσα, κύριοι, τὰς σκέψεις μου καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου καὶ γενικώτερον ἐπὶ τῆς ὅλης ἐργασίας τῆς Κυβερνήσεως, ὡς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν. Ἂν δὲ ἡ ἐργασία αὕτη καὶ ἀτελὴς εἶνε καὶ ὅλως ἀμέθοδος, νομίζω ἐξ ἄλλου ὅτι καὶ τὸ ὑπὸ τὴν ψῆφον ἡμῶν νομοσχέδιον, ψηφιζόμενον ὡς ἔχει, δὲν πρόκειται ἁπλῶς νὰ αὐξήσῃ τὸ χάος ἐν τῇ ἀφομοιωτικῇ ὀργανώσει τῶν νέων χωρῶν, ἀλλὰ πρόκειται νὰ καταστήσῃ ἀνεφάρμοστον ἐν πολλοῖς τὴν φορολογίαν, ἐν τισι δὲ, ὡς ἀπέδειξα νομίζω, νὰ ἐκθέσῃ καὶ εἰς κίνδυνον σπουδαῖον τὴν εὐστάθειαν καὶ τῶν δημοσίων ἐσόδων.

Ἀλλὰ νομίζω, ἐκτὸς τούτου, ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη εἶνε ἀπότοκος

τῆς γενικωτέρας τακτικῆς, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἡ Κυβέρνησις, ὡς πρὸς ἣν καθόλου ὀργάνωσιν καὶ ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν.

Ἡ ὅλη νομοθετικὴ καὶ διοικητικὴ τακτική, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις καὶ ἀκολουθεῖ, μετ' αὐτῆς δὲ φερομένη ἀκολουθεῖ καὶ ἡ Βουλή, ἐν σχέσει πρὸς τὸ νομοθετικὸν καὶ διοικητικὸν ἔργον, εἶνε, νομίζω, πλημμελής. Ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ ἀφομοίωσις τῶν νέων χωρῶν βαίνει ἄγαν βραδέως, ἀλλὰ καὶ ἀτελῶς, καὶ ἀμεθόδως, καὶ ἄνευ ὡρισμένου συστήματος.

Τὴν στιγμὴν δὲ κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ νέαι χῶραι μετὰ τοσοῦτον χρόνον καὶ μετὰ τοσαύτην νομοθετικὴν ἐργασίαν τῆς Βουλῆς, διοικοῦνται ἐν πολλοῖς κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος μόλις ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τῆς καταλήψεως ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρχῶν, πρόκειται, νομίζω, ἐντελῶς ἀδικαιολόγητος μετὰ πάροδον πέντε ὁλοκλήρων μηνῶν ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως καὶ μετὰ πάροδον ἑνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους ἀφ' ἧς λειτουργοῦν ἐκεῖ αἱ Ἑλληνικαὶ ἀρχαί, ἡ ἐνασχόλησις τῆς Βουλῆς εἰς ἔργα ξένα ὅλως πρὸς τὴν διοικητικήν, οἰκονομικὴν καὶ τὴν ἄλλην ὀργάνωσιν τῶν νέων χωρῶν. Νομίζω δ' ὅτι εἶναι ἐπιβεβλημένον πλέον ὅπως ἄνευ ἀναβολῆς πρὸς τοιαύτην ἐργασίαν στρέψῃ σύντονον τὴν προσοχὴν αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις.

Δὲν εἶναι ὀρθόν, δὲν εἶναι σκόπιμον νὰ ἀσχολῆται ἡ Βουλὴ εἰς νομοθετικὴν ἐργασίαν δευτερεύουσαν ὅλως, ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο ἐπὶ τέλους ἀζημίως νὰ γίνῃ καὶ μετὰ ἓν ἔτος, νὰ καταλείπῃ δὲ σχεδὸν ἀνοργανώτους τὰς νέας χώρας ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, καὶ εἰδικώτερον ὑπὸ οἰκονομικὴν καὶ διοικητικήν. Εἶναι ἐνδεδειγμένον νὰ συγκεντρώσῃ πᾶσαν αὐτῆς τὴν προσοχὴν εἰς τὴν νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν ἡ Κυβέρνησις καὶ μετ' αὐτῆς ἡ Βουλή, διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἢ νὰ προαχθῇ μέχρι τοῦ δυνατοῦ ἡ ἀφομοίωσις τῶν νέων χωρῶν, νὰ παρασκευασθῶσι δὲ ἐν τάχει ὅλαι αἱ προϋποθέσεις ἐκεῖναι αἱ ἀναγκαῖαι, ὅπως συμφώνως πρὸς τὸ πολίτευμα ἀντιπροσωπευθῶσιν ἐνταῦθα καὶ αἱ νέαι χῶραι.

Διότι ἡ παρέλευσις τοσούτου χρόνου ἀπὸ τῆς ἐπισήμου προσαρτήσεως τῶν νέων χωρῶν καὶ ἡ ἐξακολούθησις τακτικῆς βραδείας καὶ ἀμεθόδου, τῆς ὁποίας δὲν προβλέπεται ταχὺ τὸ τέρμα, ἐγείρει, νομίζω, καὶ ζήτημα πολιτειακόν. Ὅταν τρόντι παρῆλθον πέντε ἢ ἓξ μῆνες, δὲν ὑπάρχει δὲ οὐδεμία ἔνδειξις ὅτι θὰ εὑρεθῶμεν ταχέως εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων τὴν προσήκουσαν, τὴν σύμφωνον πρὸς τὸ πολίτευμα, νομίζω, ὅτι δύναται ἡ παρέλκυσις αὕτη νὰ γεννήσῃ πλὴν ἄλλων καὶ ζήτημα πολιτεύματος.

Κατ' ἐξοχὴν δὲ ὠθεῖται εις τὴν σκέψιν αὐτὴν προκειμένου περὶ νομοθετικῆς ἐργασίας, οἵα ἡ σήμερον ἀπασχολοῦσα τὴν Βουλήν, διότι εἶναι δύσκολον νὰ ἀρνηθῇ τις ὅτι νομοθετικὴ ἐργασία ἀναγομένη εἰς ἐπιβολὴν φόρων εἰς τὰς νέας χώρας, εἰς τὴν κυριωτάτην τοῦτέστι λειτουργίαν καὶ ἀποστολὴν τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν σωμάτων, θὰ ἦτο καὶ πολιτικῶς, ἴσως δὲ καὶ συνταγματικῶς ἐνδεδειγμένον νὰ γείνῃ ὑπὸ Βουλῆς ἐχούσης συμπαρέδρους καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ φορολογηθῶσιν. *

(*) Σημ. ἐκδ. Τὸ νομοσχέδιον κατὰ τὰς ἑπομένας ἀναγνώσεις μετερρυθμίσθη καὶ συνεπληρώθη πολλαχῶς, συμφώνως πρὸς τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ὑποδείξεις.

IV

ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΥΠΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (*)

Νέος οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς καὶ πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἐπικίνδυνος.

Ἔχω πολλοὺς δισταγμούς, κύριοι, διὰ τὴν σκοπιμότητα τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου· φοβοῦμαι δὲ μήπως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα δωρεᾶς πρὸς τὸ Ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, πρόκειται νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸ δημοσιονομικόν μας σύστημα εἷς νέος οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς, καὶ πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς ἐπικίνδυνος διὰ τὸ Κράτος.

Καλούμεθα νὰ ψηφίσωμεν μίαν σύμβασιν, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ κ. Ὑπουργοῦ τῶν Ναυτικῶν συνῆψε μετά τινος πολιτικοῦ συνταξιούχου. Διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἐδόθη δωρεὰ εἰς τὸν Ἐθνικὸν Στόλον ἐκ 45.000 δραχμῶν, ὁ δὲ Ἐθνικὸς Στόλος ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν δωρητὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς του τόκον τοῦ ποσοῦ τούτου πρὸς 7 ο)ο ἐτησίως. Ὑπολογίζεται δὲ τὸ ποσὸν τοῦτο κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν εἰς 1575 δραχ. καθ' ἑκάστην ἐξαμηνίαν. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὸ ἥμισυ θὰ καταβάλλεται ἐκ τῶν τόκων τοῦ δωρηθέντος καὶ παρὰ τῇ Ἐθνικῇ Τραπέζῃ κατατεθειμένου ποσοῦ, τὸ δὲ λοιπὸν ἥμισυ θὰ καταβάλλῃ ἐξ ἰδίων του ὁ Ἐθνικὸς Στόλος. Ἄρα θὰ καταβάλλῃ ὁ Ἐθνικὸς Στόλος καθ' ἑξαμηνίαν δραχ. 787 καὶ 50 ο)ο ἐφ' ὅρου ζωῆς τοῦ δωρητοῦ.

⁂

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Τί ἡλικίαν ἔχει ὁ δωρητής ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Κατὰ τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν 73 ἐτῶν· ἀλλὰ θὰ ἔλθω ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου κατόπιν, διότι τὸ θεωρῶ

(*) Σημ. ἐκδότου. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Μαρτίου 1914, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ κυρώσεως συμβάσεως μεταξὺ ταμείου τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τοῦ κ. Χατζηδημητρίου». Προβλ. «Ἐφημ. Συζητ. Ιθ'. β'. σ. 1329 κ. ἑ.

λεπτομέρειαν. Ὑπάρχει ἀρχική τις ὕψις τοῦ ζητήματος καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως.

Διότι δὲν περιορίζεται τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συμβάσεως, τὴν ὁποίαν συνῆψεν ἡ Κυβέρνησις μετὰ τοῦ πολιτικοῦ συνταξιούχου· ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι ἐπεχείρησε σύμβασιν ἐπωφελῆ διὰ τὸ Ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, καὶ ἐνόμισεν ὅτι δύνανται νὰ ὑπάρξωσι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἐπωφελεῖς δωρηταί, οἱ ὁ-Περιέλαβε λοιπὸν εἰδικὴν διάταξιν, κατὰ τὴν ὁποίαν, ἐπὶ τῇ προλήψει ὅτι δύνανται νὰ ὑπάρξωσι καὶ ἄλλοι τοιοῦτοι ἐπωφελεῖς δωρηταί, οἱ ὁποῖοι νὰ εἶναι διατεθειμένοι νὰ παραδώσωσι τὴν περιουσίαν των εἰς τὸν Ἐθνικὸν Στόλον ἐπὶ ἀποδόσει ποσοστοῦ πρὸς τοὺς δωρητάς, ἐπιτρέπεται νὰ συνάπτῃ ἐφεξῆς τοιαύτας συμβάσεις τὸ ὑπουργικὸν συμβούλιον.

Κ. ΔΕΜΕΡΤΖΗΣ (ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν). Ἐὰν τὸ θεωρῆτε τὸ ζήτημα τόσον σπουδαῖον, διαγράφομεν τὸ δεύτερον ἄρθρον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πολὺ καλά· ἀπομένει τώρα ἡ ἐπικύρωσις μόνης τῆς συμβάσεως, ἣν ὅμως δὲν θεωρῶ σκόπιμον οὔτε οἰκονομικῶς οὔτε πολιτικῶς· κυρίως διὰ τὴν ἀρχήν, ἀφ' ἧς ὡρμήθη ἐν τῇ συγκεκριμένῃ ἐφαρμογῇ. Τὸ νομοσχέδιον ὁμιλεῖ περὶ δωρεᾶς, ἀλλὰ βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ δωρεᾶς. Πρόκειται περὶ μιᾶς κερδοσκοπικῆς ἐπιχειρήσεως ἀπὸ μέρους τοῦ Κράτους, περὶ μιᾶς τυχηρᾶς συμβάσεως, ἐξ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι διενεργοῦνται συνήθως καθ' ὅλας σχεδὸν τὰς Εὐρωπαϊκὰς νομοθεσίας ἀπὸ ἑταιρείας κερδοσκοπικὰς, εἴτε αὐτοτελῶς ὑφισταμένας διὰ τὰς rentes viagéres, εἴτε εἰδικῶς διὰ τὰς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς, αἱ ὁποῖαι ἀναλαμβάνουσι καὶ τοιαύτας ἐπιχειρήσεις. Πρόκειται ἀρά γε νὰ καθιερώσωμεν τὴν ἀρχὴν, ὥστε τὸ Κράτος τὸ Ἑλληνικὸν ἢ τὸ Ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου, νὰ ἀναλαμβάνῃ τοιαύτας κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις, τοιαύτας τυχηρὰς συμβάσεις μετὰ τρίτων ; Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θεωρῶ τὸ πρᾶγμα καὶ πολιτικῶς, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ νεωτέρου Κράτους, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν οἰκονομικὴν παρακεκινδυνευμένον, καὶ δύναμαι νὰ εἴπω ἀπρεπές. Ἐὰν ἐπρόκειτο τὸ Κράτος νὰ ἀναλαμβάνῃ τοιαύτας ἐπιχειρήσεις κερδοσκοπικὰς, θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένον, τοὐλάχιστον πρὸς ἀσφάλειαν τῶν οἰκονομικῶν του συμφερόντων, νὰ λάβῃ ἐκείνας τὰς προβλέψεις καὶ ἐκεῖνα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα αἱ κερδοσκοπικαὶ ἀσφαλιστικαὶ ἑταιρεῖαι λαμβάνουσιν εἰς τοιαύτας περιστάσεις. Εἶναι δὲ σημαντικὰ τὰ μέτρα ταῦτα, ἀνα-

(*) Σημ. ἐκδ. Τὸ ἄρθρ. 2, δι' οὗ καθίστατο νόμος ὀργανικὸς πρὸς σύναψιν τοιούτων συμβάσεων, διεγράφη.

γόμενα εἰς τὸν τρόπον τῆς διαγνώσεως τῆς ἡλικίας καὶ ἀκόμη εἰς τὸν τρόπον τῆς διαγνώσεως τῆς ὑγείας ἐκείνου, ὁ ὁποῖος παραδίδει τὴν περιουσίαν του ἐπὶ τοιούτοις ἀνταλλάγμασιν. Διότι ἐκ τῶν δύο αὐτῶν συντελεστῶν θὰ ἐξαρτηθῇ κατὰ μέγα μέρος ἡ κερδοσκοπία ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀπαλλοτριοῖ τὸ κεφάλαιον αὐτοῦ ἐπὶ ὡρισμένῳ τόκῳ, ἢ τῆς ἑταιρείας, ἡ ὁποία ὑπολογίζει ἐπὶ τῆς ταχυτάτης τελευτῆς τοῦ προσφέροντος τὴν περιουσίαν του ἐπὶ τοιούτοις ὅροις.

Τὸ ἐμπορικὸν μέρος τῆς ἐπιχειρήσεως ἔχει ὡς ἑξῆς ἐν τῇ προκειμένῃ συμβάσει. Ἐκ περιεργείας ἔκαμα ἕνα ὑπολογισμὸν διὰ τὴν ἰδιορρυθμίαν τοῦ πράγματος· διότι δὲν γνωρίζω ἐὰν παρουσιάσθη ποτε εἴτε ἐνώπιον τῆς Ἑλληνικῆς Βουλῆς εἴτε ἐνώπιον ἄλλης Βουλῆς Κράτους νεωτέρου—παραδείγματα ὑπάρχουν πρὸ δύο αἰώνων ἀνάλογα πρὸς τὸ προκείμενον εἰς τὴν δημοσιονομικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας ἰδίως—σύμβασις, δι' ἧς ἀναλαμβάνει τὸ Κράτος τοιαύτας κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις, ὑπὸ τοιαύτην μορφήν!

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἔκαμαν ὅλας τὰς ἑταιρίας καὶ τὰς ἀσφαλείας θεσμὸν τοῦ Κράτους.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸ Κράτος κάμνει τοιαύτας ἀσφαλείας ὡς κερδοσκοπικὴν ἐπιχείρησιν; Δὲν τὸ γνωρίζω. Ἐπαναλαμβάνω ὅμως πάλιν ὅτι, ἂν θελήσητε νὰ κάμητε τοιοῦτόν τι, εἶναι εὔκολον· ἀλλὰ θὰ λάβητε τὰς προνοίας ἐκείνας, ἃς λαμβάνουν καὶ αἱ τοιούτου εἴδους ἑταιρεῖαι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἡλικίαν, τὴν ὑγείαν, καὶ τοὺς ἄλλους νομοθετικοὺς καὶ κανονιστικοὺς ὁρισμοὺς ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν ἰῶν ὁποίων ὑφίστανται αἱ τοιαῦται ἐπιχειρήσεις. Ἀκούσατε λοιπὸν ποία εἶναι ἡ ἐπιχείρησις τὴν ὁποίαν ἐκάματε.

Ἐκ περιεργείας ἔκαμα ἕνα πρόχειρον λογαριασμὸν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν. Τὸ Ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου θὰ καταβάλλῃ ἐξ ἰδίων του εἰς τὸν δωρητὴν δραχμ. 787 καὶ 50 εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑξαμηνίας. Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι ὁ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀσφαλιζόμενος θέλει ἐπιζήσει ἐπὶ 17 ἔτη, διότι εἶνε ἄγνωστον καὶ ἂν εἶνε 73 ἐτῶν, ἂν λέγω, δὲν ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς προσδοκίας τῆς Κυβερνήσεως καὶ ζήσῃ ἐπὶ 17 ἔτη, εἰς τὰς 34 ἑξαμηνίας θὰ καταβληθῇ αὐτῷ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν δόσεων τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 26. 775. Οἱ δὲ τόκοι τῶν ἑξαμηνιαίων τούτων δόσεων ὑπολογιζόμενοι πρὸς 6 1)2 ο)ο, ὅσον δανείζεται τὸ Κράτος τώρα, καθ' ἣν στιγμὴν πρόκειται νὰ κάμῃ αὐτὴν τὴν ἐπιχείρησιν, θὰ εἶναι εἰς τὸ τέλος τῆς 34ης ἑξαμηνίας δραχμ. 22,426, τὸ ὅλον δρ. 49. 201. Καὶ θὰ λάβῃ ὁ Ἐθνικὸς Στόλος δρ. 45.009 μετὰ τὸν θάνατον τοῦ δωρητοῦ. Τὸν

τόκον τοῦ δωρηθέντος ποσοῦ τῶν δρ. 45.00 τὸν ἐκπίπτω, διότι καὶ αὐτὸς θὰ δίδεται εἰς τὸν δωρητὴν, ὅστις, κατὰ τὴν σύμβασιν, θὰ λαμβάνῃ εἰς τὸ τέλος ἑκάστης ἑξαμηνίας δραχμ. 1575. Τὸ ἥμισυ τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ θὰ δίδηται ἀπὸ τὸν τόκον τῶν χρημάτων αὐτῶν, τὰ ὁποῖα θὰ εἶναι κατατεθειμένα εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, τὸ ἄλλο ἥμισυ θὰ δίδῃ τὸ Ταμεῖον τοῦ Στόλου. Λοιπὸν δρ. 787 καὶ 50 θὰ δίδῃ ἐξ ἰδίων τὸ Ταμεῖον τοῦ Στόλου ἐπὶ 17 ἔτη· θὰ δώσῃ λοιπὸν 49.000 καὶ θὰ πάρῃ 45.000 δραχμάς.

(*) Σημ. ἐκδ. Εὐθὺς μετὰ τὸν κ. Ν. Δημητρακόπουλον τὸν λόγον ἔλαβεν ὁ ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν δηλώσας τὰ ἑξῆς.

«Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔκαμα τοὺς ὑπολογισμοὺς τοὺς ὁποίους ἔκαμεν ὁ κ. Βουλευτὴς ἐξ Ἀρκαδίας. Ἴσως ἐὰν ἔκαμνον αὐτοὺς νὰ μὴ ὑπέγραφον τὸ συμβόλαιον μετὰ τοῦ Χατζηδημητρίου, καὶ νὰ μὴ ἔφερον τὸ ζήτημα εἰς τὴν Βουλήν. Ἀλλ' ἀφ' οὗ ἦλθε τὸ ζήτημα, ἂς φεισθῶμεν ὀλίγα ἔτη τῆς ἡλικίας τοῦ Χατζηδημητρίου, καὶ ἂς χάσωμεν ὀλίγας τινὰς χιλιάδας δραχμῶν. (Ἰλαρότης)». Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.» ΙΘ'. β'. σ. 1130.

V

ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΚΡΑΤΟΥΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ (*)

Α΄.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΚΑΘ' ΕΑΥΤΟ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟΝ

Τὸ νομοσχέδιον γεννᾷ μεγάλα προβλήματα, δημοσιονομικά, οἰκονομικὰ καὶ πολιτικά.

Οἱ ὅροι, κύριοι βουλευταί, καὶ αἱ περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰσάγεται τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλήν, βεβαίως δὲν εἶναι ἁρμόδιαι διὰ τὴν προσήκουσαν αὐτοῦ ἐξέτασιν. Νομίζω ἐν τούτοις ὅτι δυνάμεθα πρὸς στιγμὴν νὰ ἀπομακρυνθῶμεν τῶν περιστάσεων τούτων καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ νομοσχέδιον καθ' ἑαυτό.

Θὰ ἦτο ἀναμφιβόλως, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἐπιθυμητόν, νομοσχέδιον τοιαύτης σπουδαιότητος, ἂν ἐξεπροσώπει, ὡς ὀφείλει τις νὰ δεχθῇ, τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως καί, ἵνα μεταχειρισθῶ ὅρον γνωστὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, τὴν τραπεζιτικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως· θὰ ἦτο ἐπιθυμητόν, λέγω, ἐὰν ἤρχετο πρὸς συζήτησιν ὑπὸ οὐρανὸν ἀνέφελον καὶ ὑπὸ ἀτμόσφαιραν, μὴ πεπληρωμένην ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, ὁ ὁποῖος ἕνεκα τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰσάγεται τὸ νομοσχέδιον, κρατεῖ κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας.

Θὰ ἠδύνατο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ ἡ Κυβέρνησις μετὰ μείζονος ψυχραιμίας νὰ παρακολουθήσῃ τὴν συζήτησιν καὶ ἐκθέσῃ τὰς ἰδέας της, χωρὶς νὰ διατρέξῃ τὸν κίνδυνον παρεξηγήσεως· ἀλλὰ θὰ ἠδύναντο καὶ οἱ ἀντιφρονοῦντες πρὸς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐκθέσωσι τὰς ἰδέας των ἄνευ ὁμοίου κινδύνου.

Καίτοι ὅμως, κύριοι, δὲν θεωρῶ ἕνεκα τῶν ἐκτεθέντων λόγων ἀπολύτως ἁρμοδίαν καὶ ἀπολύτως κατάλληλον τὴν στιγμήν, καθ' ἣν ἐμφανίζεται τὸ νομοσχέδιον εἰς προσήκουσαν συζήτησιν, ἐν τούτοις δὲν θ' ἀποτρατῶ τῆς ἀποφάσεως τοὐλάχιστον ἐγώ, ὅπως ἀποχωρίσω τὸ νομοσχέδιον καὶ ἐξετάσω τοῦτο καθ' ἑαυτὸ ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τῶν ὁποίων συνοδεύεται. Διότι τὸ νομοσχέδιον σκοπεῖ νὰ ρυθμίσῃ τὰς σχέσεις τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς ἐκδοτικῆς ἡμῶν Τραπέζης, ἡ ρύθμισις δὲ τῶν σχέσεων τοῦ Κράτους ἀπέναντι μιᾶς ἐκδοτικῆς Τραπέζης γεννᾷ μεγάλα προβλήματα. Προβλήματα σπουδαία δημοσιονομικῆς φύσεως, προβλήματα φύσεως κοινωνικῆς οἰκονομίας, ἀλλὰ καὶ προβλήματα φύσεως κατ' ἐξοχὴν καθαρῶς πολιτικά.

Περὶ τίνος πρόκειται, κύριοι, κατ' οὐσίαν, καὶ τί ἐπιδιώκει τὸ νομοσχέδιον καθ' ἑαυτό ;

Εἶναι, νομίζω, φανερὸν ὅτι δι' αὐτοῦ ἐπιδιώκεται, ὅπως μία Τράπεζα ἰδιωτικῆς φύσεως, Τράπεζα ἰδιωτική, περιβεβλημένη ἀπλῶς τὸ προνόμιον τῆς ἐκδόσεως, μία Τράπεζα ἐκδοτική, νὰ μεταβληθῇ εἰς εἶδός τι Τραπέζης τοῦ Κράτους. Εἶπον, εἶδός τι Τραπέζης τοῦ Κράτους. Καὶ δὲν πρέπει νὰ θορυβήσῃ τινὰ ὁ χαρακτηρισμός, εἰς τὸν ὁποῖον προβαίνω.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἀκριβολογία δὲν θὰ ἔστεργε βεβαίως τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, οἵαν ἐννοεῖ νὰ καταστήσῃ ταύτην ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ ὑποβαλλομένου νομοσχεδίου, ὡς Τραπέζης τοῦ Κράτους. Διότι τὰ κεφάλαια οὔτε ἐν ὅλῳ οὔτε ἐν μέρει ἀνήκουσιν εἰς τὸ Κράτος, ὡς συμβαίνει διὰ τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τῆς Ρωσσίας, τῆς Σουηδίας καὶ τῆς Ὁμοσπονδιακῆς Τραπέζης τῆς Ἑλβετίας· διότι τὰ κεφάλαια τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῆς Ἑλλάδος ἀνήκουσιν εἰς τοὺς μετόχους αὐτῆς. Ἀλλ' ὅμως εἶδος Τραπέζης τοῦ Κράτους ἀποτελοῦσι καὶ ἐκεῖναι αἱ ἰδιωτικαὶ ἐκδοτικαὶ Τράπεζαι, αἵτινες ἔχουσι τοιοῦτον σύνδεσμον, τοιαύτην ἐξάρτησιν πρὸς τὸ Κράτος, ὥστε ἡ διοίκησις αὐτῶν δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς μετόχους, ἀλλ' εἴτε ἐν ὅλῳ εἴτε ἐν μέρει περιέρχεται εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κράτους.

Διὰ τοῦτο δὲν ἐθεωρήθη ὡς κατ' οὐσίαν ἀνακριβὴς ὁ χαρακτηρισμὸς ὁ ὁποῖος ἀπεδόθη εἰς τὴν Τράπεζαν τῆς Γαλλίας, ὡς Τράπεζαν τοῦ Κράτους, δὲν ἐθεωρήθη ἀνακριβὴς ὁ χαρακτηρισμός, ὁ ὁποῖος ἀπεδόθη εἰς τὴν Αὐτοκρατορικὴν Γερμανικὴν Τράπεζαν, ὡς Τράπεζαν τοῦ Κράτους. Ἐνῷ καὶ εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην πρόκειται περὶ Τραπέζης ἰδιωτικῶν κεφαλαίων, ἀλλὰ Τραπέζης, ἡ διοίκησις τῆς ὁποίας καθόλου ἢ ἐν μέρει γίνεται συμπράττοντος καὶ τοῦ Κράτους.

Τοιαύτην τινὰ ἀνάμιξιν τοῦ Κράτους καὶ εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἡμετέρας Ἐθνικῆς Τραπέζης σκοπεῖ νὰ εἰσαγάγῃ τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομο-

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 3 Νοεμβρίου 1914. Ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας Ἀθηνῶν «Ἑστερινὴν» καὶ «Πρωϊνὴν» τῆς 7—8 Νοεμβρίου 1914, ἐκδοθεῖσα καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἀγορεύσεων.

σχέδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον τὰ πρόσωπα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν διοίκησιν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης θὰ ἐκλέγωνται καὶ ἐφεξῆς ὑπὸ τῶν μετόχων ἀλλὰ θὰ ἐγκρίνωνται ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας διὰ Βασιλικοῦ Διατάγματος, Διατάγματος, ὑποκειμένου εἰς ἀνάκλησιν καὶ συνεπῶς ἀπόλυσιν τῶν διοικούντων τὴν Τράπεζαν.

Τοιουτοτρόπως ἡ διοίκησις τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης περιέρχεται ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἔχουσαν κατ' οὐσίαν πλέον τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τὰ διοικοῦντα αὐτὴν πρόσωπα.

Τὸ Κράτος δὲν ἔχει συμφέρον νὰ διορίζῃ τὸν Διοικητὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Δὲν ἐξετάζω, ἂν ἔχῃ ἀπὸ ἀπόψεως νομοθετικῆς πολιτικῆς τὸ δικαίωμα τὸ Κράτος, ὅπως ἐπέμβῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον εἰς τὴν διοίκησιν ἑνὸς συνεταιρισμοῦ ἰδιωτικῶν κεφαλαίων, ἐφ' ὅσον οὔτε τὸ καταστατικὸν τῆς Τραπέζης, οὔτε αἱ συμβάσεις, τὰς ὁποίας μετ' αὐτῆς ἔχει συνάψει τὸ Κράτος, ἀναγνωρίζουσι τοιοῦτο δικαίωμα.

Δὲν ἐξετάζω, ἂν τοῦτο ἀποτελῇ μονομερῆ καὶ αἰθαίρετον ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους, ἣν ἀποστέργει ἡ ὑγιὴς περὶ δικαίου ἀντίληψις, ἡ θέτουσα περιορισμοὺς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δύναμιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας· ἡ περὶ δικαίου ἀντίληψις, ἡ ὁποία πρέπει ἑκάστοτε νὰ ρυθμίζῃ τὴν νομοθετικὴν πολιτικήν.

Ἐξετάζω μόνον, ἂν τοιαύτη τις ἐπέμβασις, τοιαύτη ἐνεργὸς ἀνάμιξις τοῦ Κράτους εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης εἶναι σκόπιμος, ἂν εἶνε συμφέρουσα εἰς τὸ Κράτος, ἂν εἶνε συμφέρουσα εἰς τὴν Τράπεζαν. Ἢ ἂν συμφορωτέρα καὶ δι' αὐτὴν καὶ δι' ἐκεῖνο, εἶνε ἡ ἐποπτεία καὶ ἡ ἐπίβλεψις, ἣν ἔχει τὸ Κράτος καὶ ἐπὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ὡς ἔχει ταύτην καὶ ὡς δικαιοῦται νὰ ἔχῃ καταλληλότερον διαρρυθμιζομένην καὶ ἐπὶ ὅλων τῶν ἀνωνύμων ἑταιριῶν.

Τοῦτο εἶναι τὸ ζήτημα.

Ἀλλά, νομίζω, κύριοι, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο ἐγείρει ἐνώπιον ἡμῶν, ἐγείρει ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ὅλα σχεδὸν τὰ προβλήματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γεννᾷ ἡ ἐκ μέρους τοῦ Κράτους ἀνάληψις ἐμπορικῶν καὶ βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων.

Εἶναι γνωστὴ ἡ ἔρις, ἡ ὑπάρχουσα ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος ἐν τῇ οἰκονομικῇ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ καθόλου ἐπιστήμῃ.

Συμφέρει, ἐρωτᾶται, εἰς Κράτος, κοινοβουλευτικόν, ὡς τὸ ἡμέτερον, εἰς Κράτος, εἰς τὸ ὁποῖον τὰ πολιτικὰ ἤθη καὶ αἱ πολιτικαὶ ἐπιρροαὶ εἶναι τοιαῦται, οἵας πάντες ἀντιλαμβανόμεθα, συμφέρει ἡ ἀνάμιξις τοῦ

Κράτους εἰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις, συμφέρει ἡ ἀνάμιξις αὐτοῦ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις; Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου τοῦ γενικωτέρου συνέπεσε καὶ ἄλλοτε, κύριοι, ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον, ὅτε συνεζητοῦντο αἱ σιδηροδρομικαὶ συμβάσεις, νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου.

Διότι τότε ἀνεξαρτήτως τῆς πολιτικῆς, τὴν ὁποίαν, ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς νέας γραμμῆς καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐξαγορὰν τῶν μετοχῶν τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης, ἐχάραξεν ἡ Κυβέρνησις καὶ ὑπὲρ ἧς ἐτάχθην κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, εἶχον ριφθῇ καὶ ἰδέαι γενικωτέρας φύσεως, ἰδέαι, καθ' ἃς ἡ Κυβέρνησις ἀπέβλεπεν ἐν μέλλοντι χρόνῳ εἰς τὴν διεθνοποίησιν τῶν σιδηροδρόμων, νὰ καταστήσῃ τοὐτέστιν τοὺς ἑταιρικοὺς σιδηροδρόμους, σιδηροδρόμους τοῦ Κράτους, ν' ἀναμιχθῇ τοὐτέστιν εἰς ἐπιχειρήσεις βιομηχανικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως.

Εἶχον εἴπῃ τότε ὅτι ἐπεδοκίμαζον τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως εἰδικῶς διὰ τὴν περίστασιν ἐκείνην, τῆς ἐξαγορᾶς τοὐτέστι τῶν μετοχῶν τοῦ σιδηροδρόμου Λαρίσης καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους ἀναλήψεως τῆς κατασκευῆς τῆς ἑτέρας σιδηροδρομικῆς γραμμῆς. Ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὰς γενικωτέρας ἰδέας, τὰς διατυπωθείσας ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἔστω καὶ ὡς πολιτικὸν πρόγραμμα ἀπωτέρου μέλλοντος, ἔκαμα τὰς ἑξῆς ἐπιφυλάξεις.

«Ἐξήτασα, ἔλεγον τότε, ἀμφοτέρας τὰς ὑπὸ τὴν ψῆφον ἡμῶν συμβάσεις ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἔποψιν. Ἀλλ' ὅμως ἑκατέρα τῶν συμβάσεων τούτων ἔχει καὶ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἄποψιν.

«Ὑπὸ ταύτην δὲ τὴν ἄποψιν κρίνων ταύτας, νομίζω ὅτι καὶ ἡ δαπάναις τοῦ Κράτους καὶ διὰ λογαριασμὸν αὐτοῦ κατασκευὴ τῆς νέας γραμμῆς καὶ ἡ ἐξαγορὰ τῶν μετοχῶν τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσης, ὡς μέτρα πολιτικῆς κατευθύνσεως, εἶναι ἄξια πάσης ἐπιδοκιμασίας, ἀνεξαρτήτως τῶν γενικωτέρων ἰδεῶν, τὰς ὁποίας παρεμπιπτόντως ἔρριψεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν περὶ ἐθνικοποιήσεως τῶν σιδηροδρόμων καὶ μάλιστα ὅλων καὶ τῶν τοπικῆς συγκοινωνίας, ἢ περὶ ἐνιαίας αὐτῶν ἐκμεταλλεύσεως. Διότι ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἰδεῶν τούτων πολλὰς θὰ εἶχέ τις νὰ διατυπώσῃ ἐπιφυλάξεις. Πάντως δὲ θὰ ἐξηρτᾶτο ἐκ πολλῶν παραγόντων, ἐκ τοῦ χρόνου τῆς ἐφαρμογῆς ἐκ τῶν κατ' αὐτὸν πολιτικῶν ἡμῶν ἠθῶν καὶ ἀκόμη ἐκ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῆς πολιτείας θὰ ἐνομιμοποιεῖτο, οὕτως εἰπεῖν, ἀξιοῦσα νὰ εἰσηγηθῇ τὴν ἐθνικοποίησιν τῶν σιδηροδρόμων».

Δὲν ἔχω οὐδένα λόγον, κύριοι, νὰ μεταβάλω γνώμην εἰς ὅσα εἶπον. Θεωρῶ ὅτι τὰ προβλήματα ταῦτα, προβλήματα οἰκονομικὰ καὶ πολιτικά,

ἀνεξαρτήτως τῶν γενικωτέρων ἀπόψεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐξετάζονται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἔχουσι καὶ κάπως ἰδιαγενῆ χαρακτῆρα. Πρέπει νὰ ἐξετάζηται ὁ πολιτικὸς βίος, τὰ πολιτικὰ ἤθη ἑκάστης χώρας. Ἡ τακτικὴ τῶν πολιτικῶν κομμάτων καὶ ἰδίως ἐκείνου, τὸ ὁποῖον εἰσηγεῖται τοιαύτην τοῦ Κράτους ἀνάμιξιν.

Εἶχον τότε ἐπιφυλάξεις διὰ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν τῶν σιδηροδρόμων. Τώρα δὲ, προκειμένου περὶ ἀναμίξεως τοῦ Κράτους, ὄχι πλέον εἰς διαχείρισιν καὶ διοίκησιν σιδηροδρόμων, ὅτε πρόκειται ὄχι περὶ ἐθνικοποιήσεως σιδηροδρόμου, ἀλλὰ περὶ ἐθνικοποιήσεως οὕτως εἰπεῖν, ἐπιτρέψατέ μοι τὴν ἔκφρασιν, τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ὅτε πρόκειται δηλονότι περὶ ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ πιστωτικοῦ ἱδρύματος, εἰς ἐπιχείρησιν τοῦτέστι τόσον λεπτὴν καὶ εὐαίσθητον, οἱ λόγοι μου ἐκεῖνοι καὶ αἱ ἐπιφυλάξεις μου ἐκεῖναι ἐξαίρονται ἀκόμη περισσότερον.

Τοιαύτη τις ἀνάμιξις τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Ἐθνικῶν Τραπεζῶν ὑπάρχει βεβαίως πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὡς παρετήρησεν ἤδη καὶ ὁ κ. πρωθυπουργὸς, εἰσηγούμενος τὸ παρὸν νομοσχέδιον.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ τις παρ' ἡμῖν, ὑπὲρ τῆς εἰσαγωγῆς τοιούτου τινὸς μέτρου τὰ ξένα παραδείγματα καὶ διὰ νὰ ἐπικαλεσθῇ αὐτὰ σπουδαίως, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετάσῃ πλὴν ἄλλων τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκεῖ ἀνεμίχθη τὸ Κράτος, καὶ τὴν ἐπιρροὴν, τὴν ὁποίαν εἰς τὴν πρόοδον τῶν Τραπεζῶν ἤσκησεν ἡ ἀνάμιξις τοῦΚράτους, καὶ μάλιστα ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὰς Τραπέζας ἐκείνας, ὡς εἶναι αἱ Ἀγγλοσαξωνικαὶ ἐκδοτικαὶ Τράπεζαι, ἡ διοίκησις τῶν ὁποίων εἶναι ἐντελῶς ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε κυρίως νὰ ἐξετάσῃ τὰ πολιτικὰ ἤθη τῶν Κρατῶν ἐκείνων. Διότι, ὡς εἶπον, τὰ ζητήματα ταῦτα ἔχουσι κυρίως ἰδιαγενῆ χαρακτῆρα.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ, ὑπὸ τὰς ἀπόψεις ταύτας μελετῶν τὴν εἰσαγωγὴν τοιούτου μέτρου παρ' ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἔχω κατ' ἀρχὴν ζωηρότατας ἀμφιβολίας περὶ τῆς σκοπιμότητος αὐτοῦ.

Φοβοῦμαι ὅτι ὑπὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, οἷον τὸ ἡμέτερον, ὑπὸ πολιτικὰ ἤθη, οἷα τὰ καθ' ἡμᾶς, μάλιστα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας πάντες ἀντιλαμβανόμεθα, ὑπὸ πολιτικὸν βίον, ὡς διαρρυθμίζεται κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ταῦτα ἔτη, διάθημα τοιοῦτον, καθιερῶν ἀνάμιξιν τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, εἶναι, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἄγαν ἐπικίνδυνον. Κατὰ τὸ νομοσχέδιον ἡ Κυβέρνησις θὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῆς θέλησιν νὰ ἐκλέγῃ τὰ πρόσωπα, τὰ ἀποτελοῦντα τὴν διοίκησιν τῆς Τραπέζης,

ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπολύῃ ταῦτα, ἅπαξ διορισθέντα, ὁποτεδήποτε ἤθελε νομίσει τοῦτο σύμφορον. Ἐννοεῖ τις εὐκόλως, ποίαν ἡ Κυβέρνησις ὑπέρπλον ἐξουσίαν ἀποκτᾷ τοιουτοτρόπως ἀπέναντι τοῦ πιστωτικοῦ ἱδρύματος.

Ἡ μεταρρύθμισις, εἰς τὴν ὁποίαν σήμερον προέβη ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅταν «ἔγκριτοι πολῖται», ὡς εἶπεν, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ τὸν καθωδήγησαν εἰς ἄλλοίαν πολιτικὴν τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῶν Τραπεζῶν, ἡ μεταρρύθμισις, λέγω, αὕτη δὲν παραβλέπω ὅτι εἶναι οὐσιώδης· ἀλλ' ὄχι λίαν οὐσιώδης. Διότι καὶ μετ' αὐτὴν θὰ ἔχωμεν πάντοτε δεδομένον ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐκλέγει τὸν διοικητήν· καὶ θὰ ἔχωμεν πάντοτε δεδομένον ὅτι μία κοινοβουλευτικὴ Κυβέρνησις, ἔχουσα τὴν πλειοψηφίαν τῆς Βουλῆς, θὰ δύναται νὰ φέρῃ τὸ ζήτημα ἐνώπιον αὐτῆς καὶ διὰ νομοθετήματος νὰ λαμβάνῃ τὴν ἄδειαν τῆς ἀπολύσεως. Διότι δὲν πρέπει, παραπλανώμενοι ἀπὸ τὴν θεωρητικὴν ἀντίληψιν, νὰ παραβλέπωμεν τὰ πράγματα. Ἡ Κυβέρνησις θὰ δύναται, καὶ θὰ εἶναι εὔκολον, ἐφ' ὅσον ἅπαξ δημιουργοῦμεν τοιοῦτο προηγούμενον, θὰ εἶναι, λέγω, εὔκολον ἀντὶ νὰ δημοσιεύῃ τὸ διάταγμα τῆς ἀπολύσεως, νὰ ὑποβάλῃ νομοσχέδιον, ἵνα λαμβάνῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἔγκρισιν τῆς Βουλῆς. Δύναται τυπικῶς νὰ εἶναι διάφορος ἡ ἐμφάνισις τοῦ ζητήματος εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην περίστασιν· ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα εἶναι κατ' οὐσίαν τὸ αὐτὸ σχεδὸν καὶ ἡ διαφορὰ οὐχὶ σημαντική. Μία Κυβέρνησις, ἡ ὁποία δύναται νὰ ὑπολογίσῃ ἐπ' ἀλλοίας γνώμης τῆς πλειονοψηφίας, ἡ ὁποία τὴν περιβάλλει διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης αὐτῆς, δὲν θὰ τολμήσῃ ἐκ τῶν προτέρων νὰ ἀπολύσῃ ἕνα Διοικητὴν, διότι θὰ εὑρεθῇ ἐναντι τοῦ ὄγκου τῆς ἀποδοκιμασίας τῆς Βουλῆς. Θὰ προβῇ εἰς ἀπόλυσιν, μόνον ὅταν πείθεται ὅτι ὁ ἐπὶ ταύτης ἔλεγχος τῆς Βουλῆς δὲν θὰ ἐπηρεάσῃ τὴν θέσιν της. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν θὰ δυσκολευθῇ καὶ νομοσχέδιον νὰ φέρῃ, ὅπως λάβῃ ἐκ τῶν προτέρων τὴν συγκατάθεσίν της, ὅταν ἅπαξ δημιουργῇ ἓν προηγούμενον, ὅπως τὸ σημερινόν.

Ἐκ τῆς σημερινῆς ἑπομένως μεταρρυθμίσεως τοῦ νομοσχεδίου κατὰ τύπους τὸ πρᾶγμα μεταβάλλεται, κατ' οὐσίαν δὲ παραμένει τὸ αὐτό. Καὶ συνεπῶς καλεῖται νὰ ἐξετάσῃ ἡ Βουλὴ, ἂν εἶναι προσῆκον, ἂν εἶναι συμφέρον πρὸς τὸ Κράτος νὰ παρασχεθῇ εἰς τὴν ἑκάστοτε ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τοιοῦτον δικαίωμα ἀπέναντι τῶν πιστωτικῶν ἱδρυμάτων τοῦ Κράτους, καὶ ἰδίᾳ ἀπέναντι τοῦ πιστωτικοῦ ἱδρύματος τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Ἔχω εἰς τοῦτο, κύριοι, ζωηροτάτους δισταγμούς, καὶ τὸ ἐπ' ἐμοὶ δὲν θὰ ἔστεργον νὰ παρίσχω τὴν ψῆφον μου εἰς νομο-

θετικὸν μέτρον, τὸ ὁποῖον θὰ παραδώσῃ τοιαύτην ὑπέροπλον ἐξουσίαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν.

Οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους διοικεῖται ἡ Τράπεζα, ἀποκρούουσι τοιαύτην ἐπέμβασιν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι, κύριοι, μόνη ἡ ἄποψις αὕτη, ἡ πολιτική, ἡ ὁποία μοῦ ἐμπνέει τοὺς δισταγμούς. Διότι οἱ δισταγμοὶ οὗτοι ἐνισχύονται περισσότερον ἀκόμη, ἐὰν ἀποβλέψωμεν εἰς τὸ ἵδρυμα, εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ὁποίου πρόκειται νὰ ἐπέμβῃ τὸ Κράτος. Διότι ἐὰν κατ' ἀρχὴν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀποκρούσῃ, ὡς ἀσύμφορον διὰ τὰ πολιτικὰ ἡμῶν ἤθη, τοὐλάχιστον ὡς ἤδη ἐκδηλοῦνται ταῦτα, τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν πιστωτικοῦ ἱδρύματος, κατὰ μείζονα λόγον θὰ ἐνισχυθῇ εἰς τὴν γνώμην ταύτην, προκειμένου περὶ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Ὅταν τῷ ὄντι ἔχωμεν δεδομένον ἐκ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ὄχι μόνον τὴν προσήκουσαν ἐκλογὴν τῶν ἑκάστοτε Διοικητῶν, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆλθεν εἰς τοιαύτην περιωπὴν ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐεργετικὴν αὐτῆς δρᾶσιν καὶ ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου συναλλάσσεται, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ Κράτους, δὲν εἶναι δυνατὸν ὑπὸ κινδύνους τοιούτους, τοὺς ὁποίους ἐξέθηκα, νὰ στέρξῃ νὰ παράσχῃ τὴν ψῆφον αὐτοῦ εἰς μεταβολὴν τοῦ καθεστῶτος αὐτοῦ, ὡς ἐπιδιώκεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν νομίζω, κύριοι, ὅτι ἡ ἔλλειψις τοιαύτης ἐξουσίας ἐπὶ τοῦ πιστωτικοῦ τούτου ἱδρύματος, ἡ ἔλλειψις τοῦ δικαιώματος τοῦ διορίζειν τοὺς Διοικητὰς αὐτοῦ ἔβλαψε τὸ ἵδρυμα, ἢ κἂν τὸ Κράτος, ἢ ἔθεσε τοῦτο εἰς θέσιν μειονεκτικὴν ἀπέναντι τῶν Τραπεζῶν.

Ἐὰν ἐπλεονέκτησεν ἐνίοτε ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα κατὰ τὴν σύναψιν ὡρισμένων συμβάσεων μετὰ τοῦ Κράτους, καὶ δέχομαι ὅτι συνέβη τοῦτο οὐχὶ σπανίως, δὲν εἶναι αἰτία τούτου ἡ ἔλλειψις τῆς ἐξουσίας τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως νὰ διορίζῃ ἢ νὰ μὴ διορίζῃ τὸν Διοικητήν. Ἀλλ' αἰτία εἶναι ἡ ἀνεκτικότης τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς Τραπέζης· εἶναι ἡ εὐκαμψία τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία ἑκάστοτε ἐξ ἄλλων λόγων, καὶ ἐνίοτε λόγων κατωτέρας φύσεως, ὑπηγόρευεν εἰς τὸ Κράτος ἀποφάσεις μειονεκτικὰς δι' αὐτό, πλεονεκτικὰς διὰ τὴν Τράπεζαν. Ἀποκρούω, κύριοι, τὴν ἰδέαν, ὅτι ἡ ἔλλειψις τοιαύτης τοῦ Κράτους ἐξουσίας, τὸ γεγονός, ὅτι τὸ Κράτος δὲν ἐξέλεγε τὸν Διοικητὴν τῆς Τραπέζης, τὸ γεγονός, ὅτι δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως ἀνεγνωρισμένον τὸ δικαίωμα αὐτὸ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι αὐτὸ κατὰ

θίστα μειονεκτικὴν τὴν θέσιν τῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς Τραπέζης.

Δέχομαι τοὐναντίον ὅτι, ὅπου ὑπῆρξεν ὑπερπήδησις τοῦ Κράτους ἀπὸ μέρους τῆς Τραπέζης, ὑπῆρξεν αὕτη, διότι τὸ Κράτος ὑπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία τὸ ἐξεπροσώπει κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας, ὑπῆρξεν ἀνίκανον νὰ προστατεύσῃ τὰ δικαιώματά του, ἢ ἐκάμπτετο ἐξ οἱουδήποτε λόγου ἀσχέτου πρὸς τὴν ἱκανότητα αὐτοῦ ἀπέναντι τῆς Τραπέζης. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης τῶν ἰδεῶν ἔλαβον ἀφορμὴν ἄλλοτε, κύριοι, νὰ ὁμιλήσω, ἐπὶ συζητήσεως ἄλλου νομοσχεδίου ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν.

Συνεζητεῖτο κατὰ τὸν παρελθόντα Μάϊον τὸ νομοσχέδιον περὶ ὑδρεύσεως τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, εἰς τὸ ὁποῖον ἤλεγξα τὴν Κυβέρνησιν, διότι διὰ τῆς συμβάσεως ἀνέθεσεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν τὴν σύνταξιν τῆς μελέτης, ἐνῷ ἐγνώριζεν ὅτι ἡ Τράπεζα θὰ ἦτο ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ συνηγωνίζετο διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἔργον. Καὶ εἶχον εἰπεῖ τότε, ὅτι βεβαίως ἡ Τράπεζα ἀπετέλει μίαν ἐγγύησιν τιμίας καὶ προσηκούσης ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου, ἂν κατόπιν ἀληθοῦς διαγωνισμοῦ ἀνεδέχετο ταύτην. Ἀλλὰ δὲν ἔστεργον ποτὲ ν' ἀνατεθῇ τὸ ἔργον τῆς συντάξεως τῆς μελέτης εἰς αὐτήν, ἡ ὁποία θὰ ἔλθῃ μετὰ ταῦτα νὰ συναγωνισθῇ, διότι οὕτω θὰ ἠδύνατο νὰ καταστῇ ἀκαταγώνιστος μειοδότης ἀπέναντι τῶν ἄλλων διαγωνισθησομένων. Καὶ ἔλεγον τότε, ἐλέγχων τὴν Κυβέρνησιν, πῶς ἔπρεπεν αὕτη, διαπραγματευομένη πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, νὰ ρυθμίσῃ τὰς σκέψεις καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς. Ἔλεγον δὲ τὰ ἑξῆς (ἀναγινώσκει) :

«Εἰς διαγωνισμὸν διεθνῆ, πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐκτελέσεως τοιούτου σημαντικοῦ ἔργου, διαγωνισμὸν ὅμως ἀληθῆ, ἐκτελούμενον ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς ἐλευθερίας, ἂν ἀληθῶς ἤθελε κατέλθει προσφέρουσα ὅροις συμφορωτέροις καὶ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, θὰ ἀπετέλει τὸ γεγονὸς τοῦτο ἕνα προσέτι μέγιστον παράγοντα, μέγιστον συντελεστὴν τιμίας καὶ προσηκούσης ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου.

«Ἀλλ' ἡ ἀντίληψις αὕτη καὶ ἡ τιμή, ἡ ὁποία γενικῶς ὀφείλεται καὶ ἀπονέμεται πιστεύω εἰς τὸ ἀνώτατον ἡμῶν πιστωτικὸν καθίδρυμα, δὲν πρέπει νὰ ἀποτρέψῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως τῆς φύσεως καὶ τῆς ἀποστολῆς τῶν ἰδίων ἔργων. Δὲν δύναται καὶ ἡ Τράπεζα αὕτη παρὰ νὰ εἶναι ἵδρυμα πιστωτικόν, τὸ ὁποῖον θὰ προστατεύσῃ τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, καὶ ἔχει καθῆκον νὰ τὰ προστατεύσῃ, τὰ συμφέροντα τῶν μετόχων του. Ἐν ἀντιβολῇ ὅμως πρὸς ταῦτα καὶ ἐν ἀντιθέσει διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὑπάρχουν τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους, τὸ ὁ-

ποῖον ἔχει καθῆκον νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ».

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ ἀντίληψίς μου πάντοτε, κύριοι, ὡς πρὸς τὴν τακτικήν, ἡ ὁποία ἔπρεπε νὰ τηρῆται εἰς τὰς συμβάσεις τοῦ Κράτους πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Ἐθεώρησα τὸ Κράτος ἀντισυμβαλλόμενον, ὄχι ἀντίδικον βέβαια, ἀλλὰ βεβαίως ἀντισυμβαλλόμενον, ἔχοντα ἴδια συμφέροντα. Ἐθεώρησα τὴν Τράπεζαν ὡς μίαν ἰδιωτικὴν ἐπιχείρησιν, ὡς μίαν ἐπιχείρησιν, ἡ ὁποία δύναται νὰ ἔχῃ τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον, ἀλλὰ δὲν παύει νὰ εἶναι μία Τράπεζα ἰδιωτική, μία ἑταιρεία κατὰ μετοχάς, ἄρα ἑταιρεία κερδοσκοπική. Εἶναι ἡ φύσις αὐτῆς τοιαύτη καὶ εἶναι πολὺ φυσικὸν μία Τράπεζα νὰ ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῶν ἰδίων της συμφερόντων, ὅπως εἶναι φυσικὸν τὸ Κράτος νὰ ἀγωνίζεται διὰ τῶν ἀντιπροσώπων του ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτοῦ συμφερόντων. Δυστυχῶς πλεῖστα ὑπῆρξαν τὰ παραδείγματα ἐν τῷ παρελθόντι· δυστυχῶς πλεῖστα ὑπάρχουσι τὰ παραδείγματα καὶ κατὰ τὴν πολιτείαν τῆς παρούσης Κυβερνήσεως, κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν ἐκυριάρχησε καὶ ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, παρὰ πάσας τὰς ἀξίας ἀναγνωρίσεως εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἔκαμεν ὑπὲρ τοῦ Κράτους, ὑπερέκαμψε πολλάκις καὶ ὑπερεπήδησε τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους. Διὰ τοῦτο ὅμως ἐλάχιστα εὐθύνεται αὕτη, προστατεύσασα, ὡς ἠδύνατο, τὰ συμφέροντά της. Τὴν εὐθύνην φέρει τὸ Κράτος, φέρουσιν αἱ Κυβερνήσεις του, αἱ ὁποῖαι ὑστέρησαν εἰς τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κράτους. Δὲν ὑπῆρξεν ὅμως διάφορος εἰς τοῦτο καὶ ἡ ἀντίληψις καὶ ἡ τακτικὴ καὶ τῆς παρούσης Κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς Τραπέζης. Οὐχὶ δὲ ἅπαξ εἰς τὰς συμβάσεις, τὰς ὁποίας συνῆψε μετ' αὐτῆς, ἐλλιπέστατα ἐπροστατεύθησαν τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους. Καὶ ὅταν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἠλέγχθη ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν ἐπιείκειαν, τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε πρὸς τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, δὲν ἐδίστασε νὰ ἀμυνθῇ ὑπὲρ τῆς Τραπέζης, ὑπὲρ τῶν συμβάσεων, τὰς ὁποίας μετ' αὐτῆς διεπραγματεύθη, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν δανείων, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς Τραπέζης συνῆψε, τὰ ὁποῖα ἐν πολλοῖς ὑπῆρξαν δάνεια σχεδὸν τοκογλυφικά. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀσθένεια τοῦ Κράτους καὶ οὐχὶ σφάλμα τῆς Τραπέζης. Ἦτο δὲ φυσικὸν ἡ Τράπεζα, ἔχουσα ἔναντι αὐτῆς ἀσθενῆ Κυβέρνησιν, νὰ παρακάμψῃ τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους ὑπὲρ τῶν ἰδίων αὐτῆς συμφερόντων.

Ἀλλ' εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ὅταν ἠλέγχθη δι' αὐτό, δὲν ἐνεθυμήθη τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους, ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς Τραπέζης, ἐτόνισεν ὕμνους εἰς αὐτὴν καὶ ὑπὸ τούτους ἠθέλησε νὰ κωλύσῃ τὴν ἀνεπαρκῆ προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους.

Δὲν προτίθεμαι, δι' ὅσων λέγω, νὰ ἀμφισβητήσω τὸ παράπαν τὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας πολλάκις ἡ Τράπεζα παρέσχεν εἰς τὸ Κράτος, καὶ τὰ προνόμια, τὰ ὁποῖα παρεχώρησεν εἰς αὐτό. Θέλω μόνον νὰ εἴπω ὅτι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ ἀπομακρυνώμεθα τῆς ἰδέας, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα εἶναι ἓν ἵδρυμα ἰδιωτικόν, ἔχον κυρίαν ἀποστολὴν νὰ προστατεύσῃ ἐντὸς τῶν ὅρων, ἐννοεῖται, τῆς τιμιότητος καὶ τῆς καλῆς πίστεως, τὰ συμφέροντα τῶν μετόχων του, ὅτι, συμβαλλομένη μετὰ τοῦ Κράτους, εὑρίσκεται φυσικῶς εἰς ἀντίθεσιν συμφερόντων καὶ ὅτι τὸ Κράτος πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει του ὅτι θὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντά του, ἀγρυπνοῦν διὰ τῶν ἑκάστοτε Κυβερνήσεών του καὶ οὐχὶ διορίζον αὐτὸ τοὺς Διοικητὰς τῆς Τραπέζης, ὅπως φροντίζωσι καὶ περὶ αὐτῆς καὶ περὶ τοῦ Κράτους.

Ἡ ἀντίληψις, ἡ ὁποία ἠκούσθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ κατὰ τὴν προχθεσινὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ καὶ κατὰ τὴν σημερινὴν ἀγόρευσιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἡ ἀντίληψις τοῦ νὰ θεωρῶσι τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, μόνον καὶ μόνον διότι ἔχει τὸ ἐκδοτικὸν προνόμιον, ὡς παράρτημα τοῦ Ταμείου τοῦ Κράτους, εἰς τὸ ὁποῖον δύνανται νὰ προσφεύγωσι κατὰ πᾶσαν στιγμὴν καὶ νὰ διαπραγματεύωνται πρὸς τὴν Τράπεζαν, ὡς πρὸς ἵδρυμα, προωρισμένον νὰ μεριμνᾷ διὰ τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους, εἶναι ἀντίληψις πλημμελής, εἶναι ἀντίληψις νοσηρά, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλονται πολλαὶ ζημίαι, τὰς ὁποίας ὑπέστη τὸ Κράτος· ἐνῷ ἠδύνατο νὰ ὠφεληθῇ πλειότερον παρ' ὅσον ὠφελήθη κατὰ τὰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Μήπως αὐτὸ τὸ γεγονὸς, κύριοι, ὄχι πλέον τῶν δανείων, ὄχι πλέον τῆς μελέτης τῆς ὑδρεύσεως, ἀλλ' αὐτὸ τὸ γεγονὸς τῆς καταθέσεως τῶν ἐράνων μὲ 2 ο)ο, ἐνῷ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη ὅτι ἦτο εὔκολον εἰς τὸ Κράτος νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῆς Τραπέζης τόκον 4 ο)ο, δὲν ἀποδεικνύουν ἀδεξιότητα καὶ ἔλλειψιν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τῆς προσηκούσης ἀντιλήψεως περὶ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ διαπραγματευθῇ μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης καὶ νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους;

Θ. ΚΟΥΤΟΥΠΗΣ. Διὰ διαφόρων νόμων γίνονται καταθέσεις εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν μὲ ἓν, δύο, τρία τοῖς ἑκατὸν καὶ ἐξ ἄλλου πληρώνῃ τὸ Κράτος 6 καὶ 7 ο)ο.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν πιστεύω νὰ διαφωνῆτε ἤδη εἰς ὅσα λέγω.

Θ. ΚΟΥΤΟΥΠΗΣ. Βεβαίως συμφωνῶ ὅτι τὸ Κράτος δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ὑποστηρίξῃ τὰ συμφέροντά του.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τοιαῦτά τινα θὰ ἔλεγον, κύριοι, ἐν σχέσει πρὸς τὸ νομοσχέδιον, εἰς περίστασιν, καθ' ἣν θὰ ὑπεβάλλετο τοῦτο ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὑποβάλλεται, καὶ τοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει.

Ἀλλὰ τοιαῦτά τινα θὰ ἔλεγον, ἂν ὑπεβάλλετο τὸ νομοσχέδιον καὶ ἐκ μέρους οἱασδήποτε Κυβερνήσεως. Καὶ τοὺς φόβους, τοὺς ὁποίους ἐξεδήλωσα καὶ οἱ ὁποῖοι ἀπειλοῦνται κατὰ τὴν γνώμην μου ἀπὸ τὴν ἀνάμιξιν τοῦ Κράτους εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, θὰ ἔλεγον καὶ θὰ ἐξεδήλουν ἀπέναντι οἱασδήποτε Κυβερνήσεως, τοιοῦτο νομοσχέδιον εἰσηγουμένης.

Δὲν σχετίζω, κύριοι, τὸ ζήτημα ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν γενικωτέραν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸ ἐξετάζω ἤδη, πρὸς τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν. Οἱαδήποτε καὶ ἂν ἦτο αὐτή, ἀρκεῖ ὅτι θὰ ἦτο κοινοβουλευτικὴ Κυβέρνησις, ἀρκεῖ ὅτι θὰ ἦτο πολιτικὴ ἐξουσία, διὰ νὰ δείξω ὅλους τοὺς δισταγμούς, τοὺς ὁποίους ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἀναπτύξω πρὸς ὑμᾶς, προκειμένου νὰ περιβάλω αὐτὴν μὲ τοιαύτην ἐξουσίαν ὑπέροπλον ἀπέναντι τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Β'.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΝ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΣΗΜΕΡΙΝΑΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΕΙΣ

Ἡ ἀπόλυσις τοῦ Διοικητοῦ πολιτικὸν πραξικόπημα.

Ἀλλὰ τὰ ζητήματα ταῦτα ἐμφανίζονται ἐν προκειμένῳ καὶ ὑπὸ ἄλλην μορφήν, μορφὴν εἰδικωτέραν, ἀναφερομένην εἰς τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν καὶ εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις.

Διότι τὸ νομοσχέδιον δὲν εἰσηγεῖται ἁπλῶς ὀργανικὸν νόμον, κεκλημένον νὰ ρυθμίζῃ τὰς σχέσεις τοῦ Κράτους πρὸς τὴν Τράπεζαν. Τὸ νομοσχέδιον δὲν εἶναι προωρισμένον νὰ ὑπηρετήσῃ ὡρισμένην πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἄσχετον πρὸς τὰ πρόσωπα, ὡρισμένην Τραπεζιτικὴν πολιτικήν. Τὸ νομοσχέδιον δὲν εἶναι τοιούτων πολιτικῶν σκέψεων ὑπαγόρευσις. Ὅλα δὲ τὰ δεδομένα πείθουν ὄχι ἁπλῶς ὅτι ὑπεβλήθη τὸ νομοσχέδιον, πρὶν ἢ ὡριμάσουν αἱ περὶ τούτου ἰδέαι τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλ' ὅτι δὲν εἶχεν αὕτη ἰδέας πολιτικῆς κατευθύνσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὰς σχέσεις τοῦ Κράτους πρὸς μίαν ἐκδοτικὴν Τράπεζαν.

Τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς τοῦ χρόνου, καθ' ὃν τὸ νομοσχέδιον ὑπεβλήθη, τῶν προϋποθέσεων, ὑφ' ἃς ὑπεβλήθη, ἀλλὰ καὶ τῆς διατυπώσεως, ὑφ' ἣν ὑπεβλήθη.

Διότι οὐδεὶς βεβαίως θὰ ἀποφύγῃ τὸ αἴσθημα τῆς πλήξεως, οὐδὲ θὰ δυνηθῇ ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ὀδυνηρᾶς ἐντυπώσεως, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει ἀκούων τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ Κράτους τὴν ἑπομένην τῆς ὑποβολῆς τοιούτου νομοσχεδίου, νομοσχεδίου, πρὸς τὸ ὁποῖον συνήρτηνται δημοσιονομικὰ συμφέροντα μέγιστα, πολιτικοῦ βίου καὶ πολιτικῆς ἠθικῆς συμφέροντα μέγιστα, κοινωνικῆς οἰκονομίας συμφέροντα τεράστια, νὰ ἔρχεται τὴν ἑπομένην καὶ νὰ λέγῃ : «Πολῖται ἔγκριτοι, μὲ ἔπεισαν, ὅτι ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως ἔχῃ δικαίωμα παύσεως τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης, δὲν ἦτο ὀρθή, καὶ ἐσχημάτισα διάφορον γνώμην καὶ ἐπέφερα μεταρρύθμισιν εἰς τὸ νομοσχέδιον». Τὸ νομοσχέδιον ἑπομένως δὲν ἐκπροσωπεῖ ὡρισμένας γνώμας, ὡρισμένην πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως. Δὲν εἶναι σχέδιον ὀργανικοῦ νόμου, δὲν εἶναι πρᾶξις τῆς Κυβερνήσεως, εἰσηγουμένης νόμον πάγιον ρυθμιστικὸν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Κράτους πρὸς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν. Ἐπιδιώκεται ἁπλούστατα μία πρᾶξις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, εἷς νόμος, κεκλημένος νὰ ἀντικαταστήσῃ πρᾶξιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι τὸ Διάταγμα τῆς ἀπολύσεως τοῦ νῦν Διοικητοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκ τῶν κειμένων νόμων δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διατυπώσῃ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία.

Εἶναι ἄρα ἐνδεδειγμένον νὰ κριθῇ τὸ νομοσχέδιον καὶ ὡς πρᾶξις τοὐτέστι τῆς Κυβερνήσεως, ἀπολυούσης κατ' ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τούτου τὸν νῦν Διοικητήν. Τοιουτοτρόπως αἱ περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας εἰσήχθη τὸ νομοσχέδιον, καὶ ὁ δηλωθεὶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως σκοπός, ὃν ἐπιδιώκει, παρέχουσιν εἰς τὴν Βουλὴν τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ καὶ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν τὰς πράξεις τῆς Κυβερνήσεως.

⁂

Ἀλλ' ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν δὲν προτίθεμαι, κύριοι, νὰ ἀπασχολήσω τὴν Βουλήν.

Διετύπωσα ἤδη τὰς σκέψεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας θὰ διετύπουν εἰς πᾶσαν περίστασιν, ἰδέας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπότοκοι ὡρισμένων πολιτικῶν πεποιθήσεων, ἑδραίων, ἀναφερομένων εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Κράτους πρὸς τὰς Τραπέζας, πεποιθήσεων, τὰς ὁποίας θὰ διετύπουν κατὰ πάντα χρόνον καὶ ἀπέναντι οἱασδήποτε Κυβερνήσεως.

Ἀπέναντι τοῦ γενικωτέρου τούτου ζητήματος θεωρῶ, ὅσον καὶ ἂν εἶνε οὐσιῶδες, δευτερεῦον τὸ ζήτημα τῆς πράξεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἤτοι τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Διοικητοῦ. Ἀλλὰ θεωρῶ καὶ ματαιόσχολον ὅλως νὰ ἀπασχολήσω τὴν Βουλὴν δι' ἀναλύσεως γεγονότων καὶ περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ἐκτεθεῖσαι ἀφ' ἑ-

νὸς μὲν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐξ ἄλλου δὲ ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, καὶ νὰ προσπαθήσω νὰ πείσω τὴν Βουλὴν περὶ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς ἐκδοχῆς. Ἔχω ὅμως καθῆκον νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου καὶ νὰ εἴπω τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐγὼ προσωπικῶς κατέληξα, μελετήσας τὰ ἑκατέρωθεν διαμειφθέντα.

Καὶ ἡ γνώμη μου καὶ ἡ πεποίθησίς μου εἶναι, ὅτι θεωρῶ ἀδικαιολόγητον τὴν στάσιν τῆς Κυβερνήσεως.

Τὸ πρῶτον γεγονός, τὸ ὁποῖον προβάλλει, ὡς λόγον τῆς ἀπολύσεως, τὴν ἄρνησιν τοὐτέστι τοῦ Διοικητοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης νὰ παραδώσῃ τοὺς ἐράνους, δὲν τὸ θεωρῶ σπουδαῖον. Εἶμαι τοὐναντίον πεπεισμένος ὅτι ὅλη ἡ ἀνωμαλία, ἡ ὁποία ἐσημειώθη, καὶ ἡ γενομένη ἀναβολή, προῆλθον ἐκ τῆς ἀδεξιότητος καὶ τῆς ἀπειρίας τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀδικαιολογήτου ἐλλείψεως ἐμπιστοσύνης, τὴν ὁποίαν ἔδειξε πρὸς τὴν συνέλευσιν ἐκείνην τῶν ἐράνων, τὴν προεδρευομένην ἀπὸ τὸν ναύαρχον Κουντουριώτην, ἀποφυγὼν νὰ ἐκθέσῃ ἀληθῶς τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐζήτει τὸ ποσὸν ἐκεῖνο ἡ Κυβέρνησις.

Εἶνε λοιπὸν ἡ ἀδεξιότης καὶ ἡ ἀπειρία, εἶνε ἡ ἀνειλικρίνεια τοῦ κ. ὑπουργοῦ πρὸς τὴν συνέλευσιν ἐκείνην, ἡ κριψύνοια, ἡ ὁποία δὲν ἐδείχθη δυστυχῶς εἰς ξένους, ἀλλ' εἰς Ἕλληνας. Καὶ ἐνῷ, ὡς γνωρίζομεν ἤδη, ἐξετέθη ἡ κατάστασις τοῦ Κράτους καὶ αἱ οἰκονομικαὶ ἢ ταμιακαὶ αὐτοῦ ἀνάγκαι εἰς ξένους,, παραδόξως καὶ ἀνεξηγήτως ἐνομίσθη ὅτι εἶναι ταπεινὸν καὶ ἐξευτελιστικὸν διὰ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐκτεθῇ εἰς μίαν συνέλευσιν ὀλίγων προσώπων, προεδρευομένην ἀπὸ τὸν ναύαρχον Κουντουριώτην καὶ ἀποτελουμένην ἐκ προσώπων, τὰ ὁποῖα αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις ἐξέλεξε διὰ νὰ συναθροίσουν τοὺς ἐράνους τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐντεῦθεν ἐπῆλθε μείωσις τῆς ἀξιοπρεπείας τοῦ κ. ὑπουργοῦ καὶ ταπείνωσις τῆς ἀξιοπρεπείας αὐτοῦ, ἥτις ὅμως εἶναι ἀπότοκος τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀδεξιότητος, ἀπειρίας καὶ ἀνειλικρινείας.

Ἡ συντριβὴ καὶ ἡ ταπείνωσις ἐκείνη, ἀντανακλῶσα εὐλόγως εἰς τὴν Κυβέρνησιν, ἔθιξε τὴν εὐαισθησίαν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, προεκάλεσε τὴν ὀργὴν αὐτοῦ καὶ γέννημα τῆς ὀργῆς εἶναι τὸ ναμοσχέδιον. Δὲν ὑπῆρξεν οὐσιαστικὴ ἀντίρρησις νὰ δοθῶσι τὰ χρήματα ἐκεῖνα εἰς τὸ Κράτος.

Ἀφοῦ δὲ ἀπεφασίσθη ἡ ἀπόλυσις τοῦ Διοικητοῦ, ὅπως σωθῇ ἡ φιλοτιμία τῆς Κυβερνήσεως, ἔπρεπε νὰ ἐξευρεθῶσι καὶ τὰ προσχήματα πρὸς συγκάλυψιν τῆς πράξεως.

Καὶ ἐξεζητήθησαν καὶ εὑρέθησαν ἀτυχῶς ἀτυχῆ προσχήματα.

Καὶ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν ἐτελέσθη ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων παρορχημένης τινος περιστάσεως, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἀγορὰ τῶν θωρηκτῶν. Καὶ ἐδόθη οὕτως ἀφορμὴ εἰς τὸν κ. πρωθυπουργὸν νὰ εἴπῃ εἰς τὴν Βουλὴν πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶχε λησμονήσει μέχρι τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη τοῦ Διοικητοῦ ἡ ἀπόλυσις. Καὶ διὰ τὴν αἰτίασιν ἐκείνην θὰ εἴπω εἰς τὴν Βουλὴν τὴν γνώμην μου καὶ τὸ συμπέρασμά μου, χωρὶς νὰ ἀπασχολήσω αὐτὴν ἐπὶ μακρόν.

Δὲν πείθομαι, κύριοι, ὅτι ἐγένετο καμμία ἐκβιάσεις, ἡ ἀπόπειρα ἐκβιάσεως τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἀγορᾶς τῶν θωρηκτῶν. Στηριζόμενος ἀκριβῶς εἰς ὅσα εἶπεν ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως καὶ οὐχὶ εἰς ἀπάντησιν οἱανδήποτε τοῦ Διοικητοῦ, ἢ ἄλλου τινος, στηριζόμενος μόνον, ἐπαναλαμβάνω, εἰς ὅσα εἶπεν ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, δὲν πείθομαι ὅτι πρόκειται περὶ ἐκβιάσεως, ὅτι πρόκειται περὶ ἀποπείρας ἐκβιάσεως.

Ὅταν ἔχω δεδομένον ὅτι, χωρὶς νὰ ἔχῃ νομικὴν ὑποχρέωσιν μία Τράπεζα, ὑποχρέωσιν, ἀπορρέουσαν ἐκ τοῦ καταστατικοῦ της, ἢ ἐκ τῶν μετὰ τοῦ Κράτους συμβάσεων, ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Κυβερνήσεως ἀμέσως 55 ἑκατομμύρια· ὅταν ἔχω δεδομένον, ὅτι ἐδόθη ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης κάτι τι ἀπροσδόκητον, κάτι τι ἀπίστευτον, κάτι τι ἀνέλπιστον διὰ τὴν Κυβέρνησιν, τὸ δικαίωμα δηλαδὴ εἰς τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ Κράτους, ὡς διαιτητὴς νὰ ἀποφαίνηται καὶ νὰ λύῃ πᾶσαν διαφοράν, ἡ ὁποία ἤθελεν ἀνακύψει μεταξὺ τῆς Τραπέζης καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν· ὅταν ἔχω δεδομένον, ὅτι ἀὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἐπηκολούθησαν ἐπὶ σειρὰν μηνῶν ἀδιατάρακτοι αἱ σχέσεις τῆς Κυβερνήσεως μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἐπῆλθε δὲ καὶ συμφωνία εἰς τὰ οὐσιώδη τῆς συμβάσεως σημεῖα, δὲν δύναμαί ποτε νὰ δεχθῶ ὅτι ἔλαβε χώραν ἡ φερομένη ἐκβίασις. Δὲν δύναμαι νὰ παραδεχθῶ, χωρὶς νὰ δειχθῶ ἄδικος καὶ πρὸς τὴν κρίσιν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν εὐθύτητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι ἐγένετο αὕτη ὑποκείμενον ἐκβιάσεως καὶ ἐξηκολούθησεν ἐν τούτοις τοιαύτας ἔχουσα σχέσεις, στενὰς καὶ φιλικὰς ἀκόμη, πρὸς τὸν Διοικητὴν τῆς Τραπέζης, μετὰ τοῦ ὁποίου ἀπὸ πολλοῦ ἐπεράτωσε πλέον καὶ τὰς ἐπὶ τῆς συμβάσεως διαπραγματεύσεις.

Ἦτο λοιπὸν ὀψιγενὴς ἡ ἀνάμνησις τῆς ἱστορίας ἐκείνης, κληθείσης νὰ ἀποτελέσῃ τὴν ἀτυχῆ δικαιολογίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐκρύπτοντο οἱ λόγοι τῆς ἀπολύσεως. Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία, ἡ ὁποία μᾶς ἀπασχολεῖ, συγκεντροῦται εἰς τὴν ἀδεξιότητα, εἰς τὴν ἀπειρίαν, εἰς τὴν ἀτυχῆ καὶ ἄσκοπον κριψύνοιαν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἀφ' ἑνὸς, καὶ

εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ἐξ ἑτέρου, θέλοντος νὰ ἀναστήσῃ τὴν ἀξιοπρέπειαν τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τῆς ταπεινώσεως, εἰς ἣν κατέρριψε ταύτην ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἀδικοπραγῶν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, καθ' ὃν θέλει νὰ ἀδικοπραγῇ.

Δὲν ὑηγορεύθη λοιπόν, κύριοι, τὸ νομοσχέδιον, νομοσχέδιον τοιαύτης σπουδαιότητος ὑπὸ γενικωτέρων πολιτικῶν σκέψεων τῆς Κυβερνήσεως, διότι πολιτικὴν, ἀναγομένην εἰς τὰς σχέσεις τοῦ Κράτους, πρὸς τὴν ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, δὲν ἔχει ἡ Κυβέρνησις. Καὶ τώρα ἀκόμη δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκδηλώσῃ τοιαύτην, ἀφεθεῖσα εἰς τοὺς θυμούς της, ἀφ' ἑνὸς, καὶ εἰς τὰς συμβουλὰς «ἐγκρίτων πολιτῶν», ἐξ ἄλλου. Δὲν ὑπηγορεύθη ὑπὸ τῶν συμφερόντων τοῦ Κράτους καὶ τῶν ἐπινοηθέντων κινδύνων, τοὺς ὁποίους διέτρεχον αὐτὰ ἀπὸ τὸν Διοικητὴν τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης.

Τὸ νομοσχέδιον ὑπηγορεύθη ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς προσωπικῆς καὶ τῆς ἐπιθυμίας νὰ παυθῇ εἷς Διοικητὴς, διότι δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκαλύψῃ τὴν ἀδεξιότητα τοῦ κ. ὑπουργοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν, καὶ διότι ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν συνετρίβη ἐνώπιον μιᾶς Συνελεύσεως.

Ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως γεννᾷ σπουδαίους καὶ πολλαπλοῦς κινδύνους.

Εἶπον, κύριοι, ὅτι δὲν δέχομαι ὅτι ὑπῆρξεν ἐκβίασις. Ἀλλὰ δὲν δέχομαι καί τι περαιτέρω —καὶ ὁμιλῶ γενικῶς ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου— δὲν δέχομαι ὅτι εἶνε κἂν δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ ἐκβίασις ἀπὸ μέρους οἱουδήποτε ἱδρύματος, οἱασδήποτε δυνάμεις καὶ ἂν συγκεντροῖ τοῦτο, οἱασδήποτε δυνάμεις καὶ ἂν διαθέτῃ ἀπέναντι τοῦ Κράτους καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ὑπάρχῃ Κράτος, νὰ ὑπάρχῃ Κυβέρνησις, ἔχουσα συναίσθησιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεών της, νὰ ὑπάρχῃ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία νὰ μὴ καθίσταται διὰ τῶν ἀπρονοησιῶν αὐτῆς δούλη καὶ δεσμία τοῦ πιστωτικοῦ ἱδρύματος.

Εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κράτους, ἀγνοοῦσα τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις της, εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κράτους ἄφροντις καὶ ἀπρονόητος ἔρχεται νὰ προσπέσῃ εἰς ἓν κερδοσκοπικὸν ἵδρυμα, πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλῶς, ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ φύγῃ μὲ σῶα τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους.

Ἀλλ' ὁ τρόπος πρὸς διέξοδον ἀπὸ τοῦ κινδύνου τούτου δὲν εἶνε ἡ πρόσκτησις τοῦ δικαιώματος τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τὸν Διοικητὴν τοῦ ἱδρύματος τούτου, ἀλλ' ἡ συγκρότησις τῆς Κυβερνήσεως τοῦ Κράτους ἐκ πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἐχόντων πλήρη ἐπίγνωσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων αὐτῶν πρὸς διακυβέρνησιν τῆς χώρας.

Ἄνευ τούτου, τὸ δικαίωμα τῆς μετοχῆς τοῦ Κράτους εἰς τὴν Διοίκησιν τῆς Τραπέζης, ὄχι μόνον δὲν ἀπαλλάσσει τοῦτο ἀπὸ τῶν τοιούτων κινδύνων, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασιάζει ἀκόμη καὶ μεγεθύνει τοὺς κινδύνους. Κινδύνους δὲ τοιούτους καὶ πολλοὺς καὶ σπουδαίους διαβλέπω, ἀπειλουμένους ἐκ τοῦ νομοθετικοῦ μέτρου, εἰς τὸ ὁποῖον προβαίνομεν, καὶ τοῦ ὁλεθρίου προηγουμένου, τὸ ὁποῖον δημιουργοῦμεν ἐπιτρέποντες εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης διὰ τοιαύτας ἀφορμάς. Διαβλέπω κινδύνους, διὰ τὴν κοινωνικὴν οἰκονομίαν τῆς χώρας, κινδύνους πολλαπλοῦς δι' αὐτὸ τὸ Κράτος.

Εἰς Κράτος κοινοβουλευτικὸν, ὅπως τὸ ἰδικόν μας, μὲ τὰ σύγχρονα πολιτικὰ ἤθη, κατ' ἐξοχὴν δὲ μὲ τὰς πολιτικὰς καὶ διοικητικὰς ἀντιλήψεις τῆς παρούσης Κυβερνήσεως, οἷαι ἐκδηλοῦνται κατὰ τὴν ἤδη ἐφαρμογὴν τοῦ τοιούτου μέτρου, εἶνε φανεροὶ νομίζω, κύριοι, οἱ κίνδυνοι.

Εἶνε φανερὸν ὅτι οἱ δεσμοὶ, οἱ ὁποῖοι δημιουργοῦνται, μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν διοικούντων τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν, εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν συγκρότησιν τοῦ προσωπικοῦ τῆς Τραπέζης, κατὰ τρόπον ἐξυπηρετοῦντα κομματικὰς ἀξιώσεις.

Εἶνε φανερὸν, ὅτι οἱ δεσμοὶ οὗτοι θὰ ἐπηρεάσωσι πιθανώτατα τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην διάθεσιν τῶν πιστώσεων τοῦ ἱδρύματος, εἰς ἐξυπηρέτησιν πολιτικῆς ἰδιοτελείας.

Εἶνε φανερὸν, ὅτι οἱ δεσμοὶ οὗτοι καὶ ἡ ἐξάρτησις τῆς διοικήσεως τῆς Τραπέζης ἐκ τῆς Κυβερνήσεως, θὰ χρησιμεύσωσιν, ὥστε νὰ ἐφοδιάζητε ἑκάστοτε ἡ Κυβέρνησις μὲ ἀθρόας καὶ ὑπερμέτρους προκαταβολὰς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ἀποβῶσιν εἰς τὴν Τράπεζαν καὶ εἰς τὸ Κράτος ὀλέθριαι.

Εἶνε δὲ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸν, κύριοι, ὅτι ἡ ὀξύτης τῶν σχέσεων Τραπέζης καὶ Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία μᾶς ἀπασχολεῖ ἤδη, δὲν γεννᾶται ἐπὶ τοῦ πεδίου, εἰς τὸ ὁποῖον φυσικώτερόν τις θὰ τὸ ἀνέμενε· δὲν γεννᾶται διὰ τὴν κακὴν ἐκλογὴν ἑνὸς κακοῦ Διοικητοῦ· δὲν γεννᾶται κἂν εἰς τὴν τυχὸν ἀθέτησιν ἀπὸ μέρους τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς πρὸς τὴν κοινωνίαν· δὲν γεννᾶται εἰς τὴν ἀθέτησιν τῶν συμβατικῶν αὐτῆς πρὸς τὸ Κράτος ὑποχρεώσεων, ὅτε θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι εὑρίσκεται τὸ Κράτος ἀπέναντι μιᾶς ἀνεγνωρισμένης ἀστοχίας πρὸς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπέζης, ἀστοχίας, ἐξ ἧς κινδυνεύουσι τὰ συμφέροντα αὐτῆς, ἢ ὅτι εὐ-

ρίσκεται ἀπέναντι ἱδρύματος, τὸ ὁποῖον δὲν παρέχει τὰς πρὸς τὸ κοινὸν ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας ἐκ τῆς ἀποστολῆς του καὶ ἐκ τοῦ καταστατικοῦ του καλεῖται νὰ παρέχῃ, ὅτε θὰ ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῇ ἡ λῆψις μέτρων δραστικῶν πρὸς ἄρσιν τῶν συγκρούσεων τούτων.

Ἀλλὰ γεννᾶται ἡ σύγκρουσις ποῦ; ἐκεῖ, ὅπου δὲν δύναμαι νὰ τὴν ἐννοήσω, κύριοι. Γεννᾶται ἡ σύγκρουσις, ὡς πρὸς τὴν παροχὴν ἢ μὴ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν χρημάτων, τὰ ὁποῖα ἐξ οὐδενὸς νόμου, ἐξ οὐδεμιᾶς συμβάσεως, ὑποχρεοῦται νὰ δώσῃ ἡ Τράπεζα. Γεννᾶται ἀκόμη ἐκ τῆς διαφορᾶς τῶν ἀντιλήψεων, ἐκ τῶν διαφωνιῶν, αἱ ὁποῖαι προέκυψαν, ἔστω μεταξὺ τοῦ Κράτους καὶ τῆς Τραπέζης, κατὰ τὴν διαπραγμάτευσιν γενησομένης νέας συμβάσεως, πρὸς σύναψιν τῆς ὁποίας ἡ ἐλευθερία ἑκατέρου τῶν συμβαλλομένων νὰ προτείνῃ, οἱουσδήποτε ὅρους θέλῃ, δὲν εἶνε μόνον νομικὴ, ἀλλὰ καὶ φυσικὴ, θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω.

Δύνασθε ἴσως νὰ καταγγείλητε τοὺς ὅρους ἑνὸς τῶν συμβαλλομένων μερῶν ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, τοὺς ὅρους τοῦ πιστωτικοῦ ἱδρύματος ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως —καὶ ὑπάρχει στάδιον τοιαύτης ἠθικῆς καταγγελίας, ὅλως ἄσχετον πρὸς τὸ προτεινόμενον εἰς τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον—, ἀλλὰ δὲν δύνασθε νὰ εἴπητε, ὅτι τοὺς ὅρους τῶν διαπραγματεύσεων θὰ τοὺς ἀντικαταστήσητε διὰ τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου, εἰς τρόπον, ὥστε τὰ συμφέροντα τῶν μετόχων καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν μετόχων πρὸς τὴν διοίκησιν τοῦ ἱδρύματος τούτου, νὰ τὴν περιβληθῆτε σεῖς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὅπως δι' αὐτοῦ προστατεύσητε τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους.

Καὶ δὲν ὑπάρχει, κύριοι, μεγαλείτερος κίνδυνος ἀπὸ τὴν τοιαύτην ὑποκατάστασιν. Δὲν ὑπάρχει μεγαλείτερος κίνδυνος ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν στενῶν σχέσεων μεταξὺ Κυβερνήσεως καὶ Τραπέζης καὶ ποιᾶς τινος ἐξαρτήσεως ταύτης παρ' ἐκείνης, ἐξαρτήσεως, ἡ ὁποία θὰ καθιστᾷ ἀδύνατον εἰς τὴν Τράπεζαν νὰ ἀνθίσταται εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς χορηγίαν χρημάτων,, πρὸς παροχὴν προκαταβολῶν, ἔξω τῶν ὑποχρεώσεων αὐτῆς.

Ὑπὸ τοιοῦτο καθεστὼς, Κυβέρνησις ἄφρονις καὶ ἀπρονόητος, ἡ ὁποία καὶ καθίσταται τοιαύτη, ἀκριβῶς διότι ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ὅτι ἔχει εἰς τὰς χεῖράς της καὶ εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τὴν ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, ρίπτεται πλειστάκις ἀπερισκέπτως εἰς τὰ ταμεῖά της καὶ εἰσπράττει καὶ κάμνει τὸν διακανονισμὸν τῆς ἐκδόσεως τῶν τραπεζικῶν γραμματίων κατὰ τρόπον τοιοῦτον ὥστε νὰ δύναται νὰ εἰσπράττῃ ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα. Καὶ ὑπὸ τοιοῦτο καθεστὼς ἀπειλοῦνται κίν-

δυνοι τοὺς ὁποίους ἄλλα Κράτη καὶ ἄλλαι Τράπεζαι ἀκριβῶς ἐκ τοιούτων λόγων ἐδοκίμασαν, κίνδυνοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἡ Κυβέρνησις ἐγκαινιάζουσα τὸ νέον καθεστὼς φέρεται ἀνύποπτος καὶ ἀκράτητος.

Συγγραφεὺς ἐκ τῶν δοκιμωτέρων οἰκονομολόγων ἰδοὺ πῶς διετύπωσε τὴν ἄποψιν ταύτην. (Ἀναγινώσκει).

«Ὁ μέγας κίνδυνος διὰ τὰς ἐκδοτικὰς Τραπέζας δὲν ἔγκειται ποσῶς εἰς τὰς σχέσεις τούτων πρὸς τὸ κοινὸν, ἀλλ' εἰς τὰς σχέσεις αὐτῶν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως· ἐκ τῆς πλευρᾶς ταύτης ἀπορρέουσιν οἱ κυριώτεροι κίνδυνοι τῆς ἐπιμόνου οἰκονομικῆς στενοχωρίας τῶν Τραπεζῶν καὶ τῆς τελικῆς αὐτῶν ἀφερεγγυότητος.

«Τράπεζα ἐκδοτικὴ, ἀνεκτῶς καὶ ἐντίμως διευθυνομένη, κατορθώνει πάντοτε νὰ διαφεύγῃ τοὺς κινδύνους, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς δεινοτάτας περιστάσεις, ἂν εἶνε ἐλευθέρα στενῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δεσμῶν. Εἶνε δὲ σπανιώτατον νὰ δυνηθῇ αὕτη νὰ διαφύγῃ τὰς δεινὰς κρίσεις, ἐὰν ἀφίνῃ ἑαυτὴν νὰ παρασύρηται εἰς συχνὰς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν προκαταβολάς».

Τὰς ἀληθείας ταύτας ἐκύρωσαν τόσα δυστυχῆ παραδείγματα, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐξαίρονται τὸ παράδειγμα τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ἱσπανίας.

Ὁ μελετῶν τὴν ἱστορίαν τῶν σχέσεων τῆς Τραπέζης τῆς Ἱσπανίας πρὸς τὸ ἱσπανικὸν Κράτος, καὶ τῶν σχέσεων τῆς ἰταλικῆς Τραπέζης πρὸς τὸ ἰταλικὸν Κράτος καὶ τὰς πταισεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπηκολούθησαν ἐκεῖ, ἀφ' ἑνὸς, καὶ ἐξ ἄλλου τὴν ὁρμὴν τὴν ἀπερίσκεπτον, μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἐρρίφθη εἰς τὰ ταμεῖα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, καὶ τὴν ὁρμὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἀγωνίζεται ἤδη διὰ τοῦ νομοσχεδίου νὰ διευκολύνῃ ἔτι περισσότερον τὴν ἐκεῖ ἔφοδόν της, πρέπει νὰ αἰσθάνηται φόβους διὰ τὸ μέλλον τοῦ Κράτους καὶ τῆς Τραπέζης.

Καὶ εἰς τοῦτο τὸ σημεῖον ἔγκειται ἴσως ὁ σπουδαιότερος κίνδυνος, ἐκ τοῦ νέου καθεστῶτος, τὸ ὁποῖον δημιουργοῦμεν.

Καὶ συμπεραίνω, κύριοι.

Νομοθετοῦμεν τώρα, διὰ νὰ ἀπολυθῇ εἷς Διοικητὴς, ὡς ἐκβιάσας δῆθεν τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως προστατεύσῃ τὰ συμφέροντα τῆς Τραπέζης, καὶ ὅπως εἰς τὸ ἑξῆς ἀποτρέπωμεν ὁμοίας ἐκβιάσεις, ἐκ μέρους τῆς Τραπέζης κατὰ τοῦ Κράτους.

Αὐτὸ εἶνε τὸ πρόσχημα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον νομοθετοῦμεν.

Ἀλλ' εἶνε πρόσχημα ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ἀδύνατον. Ἐγὼ θεωρῶ, ὅτι ἡ ἐκβίασις ἀπὸ μέρους τῆς Τραπέζης τῆς Ἐθνικῆς, ἀνεξαρτήτως τῆς διαθέσεως καὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἑκάστοτε Διοικη-

τῶν αὐτῆς, ἀνεξαρτήτως τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῆς, εἶνε ἀδύνατον νὰ ἀσκηθῇ ἐναντίον τοῦ Κράτους. Διότι δὲν ἔχομεν τίποτε ἄλλο ἀπέναντι ἡμῶν, εἰμὴ μίαν ἰδιωτικὴν ἑταιρίαν μὲ προνόμιον ἐκδόσεως, διεπομένην ἀπὸ μίαν σύμβασιν, ρυθμίζουσαν τὰ ἑκατέρωθεν δικαιώματα καὶ τὰς ἑκατέρωθεν ὑποχρεώσεις.

Καὶ ἐρωτῶ, κατὰ τίνα τρόπον θὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ἐκβίασις αὕτη εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἐπίγνωσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ὑποχρεώσεών της, ὁπότε ἡ Τράπεζα δὲν δύναται παρὰ νὰ τηρῇ τὰς συμβατικὰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις; Εἶνε προφανῶς ἀδύνατος πᾶσα ἐκβίασις Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία γνωρίζει τὰ δικαιώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις της, ἡ ὁποία ἐξ ἄλλου ἔχει τὴν προσήκουσαν πρόνοιαν, ὥστε νὰ μὴ ρίπτηται εἰς τὰς διαθέσεις αὐτῆς ἐκζητοῦσα νὰ θεραπεύσῃ ἄνευ δικαιώματος τὰς ἰδίας ὀρέξεις καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῆς ἀπρονοησίαν.

Ἀλλ' ἐὰν δὲν δύναμαι, κύριοι, νὰ φαντασθῶ ὡς δυνατὴν ἐκβίασιν οἱουδήποτε τοιούτου πιστωτικοῦ ἱδρύματος ἀπέναντι τοῦ Κράτους, δύναμαι ὅμως νὰ φαντάζωμαι καὶ νὰ κατανοῶ καὶ νὰ φοβῶμαι τὴν ἐκβίασιν τῶν Τραπεζῶν ἀπὸ μέρους τῶν Κυβερνήσεων,—ἐκβίασιν οἰκονομικῆς φύσεως, ἐκβίασιν καὶ πολιτικῆς φύσεως.

Δὲν ὁμιλῶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν. Ὁμιλῶ ἀπολύτως καὶ γενικῶς διὰ πᾶσαν Κυβέρνησιν, διότι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπαλλάξωμεν τὰς κοινοβουλευτικὰς Κυβερνήσεις, ὅσον τὸ δυνατόν, ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, οἱ ὁποῖοι πολλάκις δὲν δύνανται νὰ ἀφήσουν αὐτὰς ἀνεπηρεάστους. Φαντάζομαι, ὅτι κοινοβουλευτικὴ Κυβέρνησις καὶ ἂν ἀκόμη ἔχῃ ἀντοχὴν πολὺ μεγαλειτέραν ἀπὸ τὴν ἀντοχὴν τὴν ἀνύπαρκτον, τὴν ὁποίαν πολλάκις ἐμφανίζει ἡ παροῦσα Κυβέρνησις, φαντάζομαι, ὅτι μία κοινοβουλευτικὴ Κυβέρνησις θὰ ἔχῃ μέγα ὅπλον εἰς χεῖράς της, ὅπως ἀσκήσῃ ἐπιρροὴν εἰς τὴν Τράπεζαν πολλαπλῆν, εἴτε πρὸς συγκρότησιν τοῦ προσωπικοῦ αὐτῆς, εἴτε πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην διάθεσιν τῶν πιστώσεων, ἃς παρέχει τὸ ἵδρυμα τοῦτο, εἴτε πρὸς παροχὴν δανείων καὶ προκαταβολῶν εἰς τὸ Κράτος, καὶ κυρίως πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Καὶ εἰς τὰ ἐνδεχόμενα ταῦτα ἀνευρίσκω τοὺς ἀληθεῖς καὶ μεγάλους κινδύνους. Κινδύνους διασαλεύσεως τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας. Κινδύνους διὰ τὰ δημόσια οἰκονομικά. Κινδύνους διαφθορᾶς τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου. (Ἐπιδοκιμασίαι).

VII

ΕΠΙ ΤΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΙΚΟΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΩΝ (*)

Ἡ φορολογία τῆς προικὸς προϊόν συγχύσεως νομικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐννοιῶν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἤθελον νὰ γνωρίζω, ἐὰν ἐπιμένῃ εἰς τὴν ψῆφισιν τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ ὁ κ. ὑπουργός.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Μάλιστα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἔχω, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νὰ διατυπώσω ἀντιρρήσεις τινας. Διότι, νομίζω, ὅτι πρὸς εἰσαγωγὴν τοιαύτης διατάξεως, ἐπηρέασαν τὴν ἀντίληψιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἔννοιαι νομικαί· συμβαίνει ὅμως ἐνίοτε αἱ νομικαὶ ἔννοιαι νὰ εἶνε ἄχρηστος καὶ ἐπικίνδυνος μάλιστα ὁδηγὸς εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις.

Ἀντιτίθεμαι, κύριοι, εἰς τὴν φορολογίαν τῆς προικός. Διότι ἀντίκειται αὕτη πρὸς πᾶσαν ὑγιᾶ φορολογικὴν ἀντίληψιν, πρὸς πᾶσαν οἰκονομικὴν ἀρχήν. Εἶνε διάταξις ἀντιοικονομικὴ καὶ ἀντικοινωνική. Ἡ συσχέτισις δὲ τῆς φορολογίας τῆς προικὸς μὲ τὴν φορολογίαν ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν καὶ ἡ συνταύτισις τούτων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀποδεικνύει καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς ἀντιλήψεως σύγχυσιν δύο διαφόρων ἐννοιῶν.

Εἶμαι θερμὸς ὀπαδὸς τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν ἀνέκαθεν κεκηρυγμένος ὑπὲρ αὐτῆς. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι εἶναι ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν ἡ ἰδέα τῆς φορολογίας τῆς προικός. Ἡ φορολογία τῆς κληρονομίας στηρίζεται ἐπὶ ἑδραίας ἐπιστημονικῆς καὶ δημοσιονομικῆς ἀρχῆς. Ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἄκοπον κτῆσιν περιουσίας ἐκ μέρους τοῦ κληρονόμου· κτῆσιν ἐρχομένην ἄνευ ἀνταλλάγματος καὶ ἄνευ τινος ἐργασίας. Ἐφ' ὅσον ἔχομεν ἐκ τούτου πλουσιώτερον τὸν κληρονόμον· αὔξησιν τῆς φορολογικῆς

(*) Σημ. ἐκδότου.—Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 11 Νοεμβρίου 1914 συζητουμένου τοῦ ἄρθρου 14 τοῦ νομοσχεδίου «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ φορολογίας τῶν κληρονομιῶν νόμων».

αὐτοῦ ἀντοχῆς, τῆς φορολογικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, εἶναι φυσικόν, εἶναι ἀπόρροια αὐτῆς ἀκόμη τῆς συνταγματικῆς διατάξεως ν' αὐξήσωμεν καὶ τὰ βάρη του τὰ ἀπέναντι τῆς πολιτείας.

Ἀλλ' ἡ βάσις αὐτὴ ὑφίσταται ἐπὶ τῆς προκειμένης περιστάσεως; Ἡ κληρονομία ἔρχεται ἵνα καταστήσῃ πλουσιώτερον τὸν κληρονόμον· ἵνα αὐξήσῃ τὴν φορολογικὴν ἀντοχὴν τοῦ κληρονόμου· ἐνῷ ἡ προῖξ ἔρχεται συγκομίζουσα τὰ βάρη τοῦ γάμου, συγκομίζουσα τὰς ὑποχρεώσεις, τὰς ὁποίας ὁ λαμβάνων τὴν προῖκα ἀναλαμβάνει ἀπέναντι ἑαυτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, ἀπέναντι τῆς κοινωνίας. Ἐφ' ὅσον δὲ κατὰ προχείρους καὶ ἀναμφισβητήτους ὄχι πλέον οἰκονομολογικούς, ἀλλὰ καὶ κοινωνικῆς στοιχειώδους ἀντιλήψεως κανόνας, ὁ πλοῦτος δὲν εἶναί τι ἀπόλυτον, εἶναί τι σχετικόν, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ πλήθους καὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀναγκῶν τὰς ὁποίας προορίζεται νὰ θεραπεύσῃ, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι μόνον διὰ τὸν νομικὸν καὶ μόνον κατὰ νομικὰς ἐννοίας ἡ σύστασις προικὸς ἀποτελεῖ ἐπαύξησιν τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός· ἀλλὰ διὰ τὸν οἰκονομολόγον δὲν ἀποτελεῖ κατ' ἀνάγκην ἐπαύξησιν τῆς περιουσίας τοῦ ἀνδρός, δὲν καθιστᾷ τοῦτον συνήθως καὶ κατ' οὐσίαν πλουσιώτερον, δὲν αὐξάνει τὴν φορολογικὴν αὐτοῦ ἀντοχήν. Καὶ τοῦτο διότι αὐξάνεται μὲν ἡ περιουσία αὐτοῦ, ἀλλὰ πολλαπλασιάζονται καὶ αἱ ὑποχρεώσεις καὶ τὰ βάρη αὐτοῦ. Ὁ λαμβάνων τὴν προῖκα τὴν λαμβάνει μὲ ἀντιστοίχους ὑποχρεώσεις ἰσοδυνάμους, αἱ ὁποῖαι ἀναιροῦσι τὴν ἔννοιαν τῆς οἰκονομικῆς αὐξήσεως, τῆς οἰκονομικῆς δυνάμεως καὶ οἰκονομικῆς αὐτοῦ ἀντοχῆς.

Ἡ φορολογία τῆς προικὸς ἀντίκειται πρὸς πᾶσαν φορολογικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀρχήν.

Καὶ ἐπεθύμουν, κύριοι, ἀποκρούων τὴν φορολογίαν τῆς προικὸς νὰ προχωρήσω εἰς τὴν σειρὰν τῶν σκέψεων τούτων, ἐπιλαμβανόμενος εἰδικώτερον τῶν διατάξεων τοῦ σχετικοῦ ἄρθρου τοῦ νομοσχεδίου, διὰ τοῦ ὁποίου καθιεροῦται ἡ φορολογία τῆς προικός. Διότι παρατηρῶ ὅτι ἐπὶ τοσοῦτον ἐνεπνεύσθη ἐκ τῆς ἰδέας αὐτῆς ὁ κ. ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργός, ὥστε ἀπήγγειλε φορολογίαν καὶ τῆς προικὸς ἐκείνης, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ ἐρχομένη εἰς γάμον συνιστᾷ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου αὐτῆς ἀνδρός.

Καὶ ἐρωτῶ· ποία οἰκονομολογικὴ ἀντίληψις, ποία φορολογικὴ ἀντίληψις δύναται νὰ δικαιολογήσῃ τοιαύτην φορολογίαν καὶ τίνα σχέσιν δύναται νὰ ἔχῃ αὕτη πρὸς τὴν φορολογίαν τῶν κληρονομιῶν; Λέγουσιν οἱ νομικοὶ ὅτι διὰ τῆς συστάσεως προικὸς ἡ κυριότης τῆς περιουσίας τῆς γυναικὸς μεταβιβάζεται εἰς τὸν ἄνδρα. Ἀλλὰ τοῦτο ἀποτελεῖ ἀρχαίαν ρωμαϊκὴν ἔννοιαν, νομικῆς κατασκευῆς ὑπαγόρευσιν, ἡ ὁποία ὀλίγον χρησιμεύει σήμερον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν νομικόν· ἔτι δὲ ὀλιγώτερον εἰς τοὺς οἰκονομολόγους καὶ τοὺς κοινωνιολογοῦντας. Δι' αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει μεταβίβασις τῆς κυριότητος ἀπὸ μέρους τῆς συνιστώσης τὴν προῖκα συζύγου πρὸς τὸν ἄνδρα. Δι' αὐτοὺς ὑπάρχει ἁπλῆ ἕνωσις περιουσιῶν ἀμφοτέρων, ἐπιδιώκουσα τὴν ἵδρυσιν τῆς οἰκογενείας, τὴν δημιουργίαν ἑνὸς οἰκογενειακοῦ καθεστῶτος πρὸς ὡρισμένον κοινωνικὸν σκοπόν. Καὶ δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἄτοπον νὰ εἰδωλα ποιήσω τὸ πρᾶγμα διὰ κοινοτέρας τινὸς ἐννοίας καὶ νὰ εἴπω· ὅτι ἐνώπιον τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀντιλήψεως πρόκειται οὐχὶ μεταβίβασις περιουσίας, ἀλλ' εἶδός τι συνεταιρισμοῦ ἀνωτέρας βεβαίως ἠθικῆς φύσεως, ἀνωτέρας κοινωνικῆς ἀντιλήψεως καὶ ἀποστολῆς, ἀλλὰ πάντοτε εἶδός τι συνεταιρισμοῦ καὶ ἑνώσεως περιουσιῶν πρὸς κοινὸν σκοπόν.

Καὶ ἐρωτῶ· τί θέλει ἡ φορολογία εἰς τὸν συνεταιρισμὸν αὐτόν; Διὰ τίνα λόγον καὶ κατὰ τίνα ἀντίληψιν φορολογικὴν καὶ τίνας ἐννοίας οἰκονομικὰς θέλετε καὶ αὐτὸν τὸν συνεταιρισμὸν νὰ φορολογήσητε;

Ἀλλὰ δὲν εἶναι διάφορος ἡ θέσις τῶν πραγμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων περιπτώσεων· τῶν περιπτώσεων κατὰ τὰς ὁποίας πρόκειται σύστασις προικὸς παρὰ τῶν γονέων ἢ τῶν συγγενῶν. Διότι καὶ εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ποῖοι λόγοι δύνανται νὰ δικαιολογήσωσι τὴν φορολογίαν; Πῶς οἱ λόγοι οἱ ὑπαγορεύοντες τὴν φορολογίαν τῆς κληρονομίας δύνανται νὰ συνηγορήσωσι καὶ ὑπὲρ τῆς φορολογίας τῆς προικός; Ἠκούσθη ἐντεῦθεν, καὶ ἴσως τοῦτο δύναται νὰ εἶναι τὸ εὐλογοφανέστερον ἐπιχείρημα, ὅτι ἡ προῖξ εἶναι προκαταβολὴ τῆς νομίμου μοίρας ἢ τῆς κληρονομικῆς μοίρας τοῦ γονέως πρὸς τὴν θυγατέρα, ἑπομένως πρέπει διὰ τὸν αὐτὸν λόγον νὰ φορολογηθῇ, ἐφ' ὅσον μάλιστα προκαταβάλλεται· καὶ ὅτι ἡ προῖξ ἡ διδομένη παρ' ἄλλου εἶναι δωρεὰ πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως αὐτῆς πρέπει αὕτη νὰ φορολογηθῇ.

Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν ἔννοιαν ἐκ τῆς ὁποίας ὡρμήθην, ὅτι καὶ ἐνταῦθα παρασυρόμεθα ἀπὸ ἰδέας νομικάς, αἱ ὁποῖαι πολλάκις εἶναι ἄχρηστος καὶ ἐπικίνδυνος ὁδηγὸς εἰς τὰς πολιτικὰς πράξεις. Ἡ ἔννοια τῆς προκαταβολῆς τῆς κληρονομικῆς μερίδος, ἡ ἔννοια τῆς δωρεᾶς τῆς προικὸς πρὸς τὸν ἄνδρα, εἶναι ἔννοιαι νομικαί, χρήσιμοι διὰ τοὺς ρωμαϊστὰς καὶ τοὺς ἀστικολόγους, ὅπως λύσωσι νομικὰ

ζητήματα. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔννοιαι δυνάμεναι νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν δημοσιονομικὴν ἄποψιν τῶν ζητημάτων· εἶναι ἔννοιαι ἄχρηστοι διὰ τὸν οἰκονομολόγον, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ προσέξῃ ἐὰν ἡ προῖξ εἶναι ἢ δὲν εἶναι δωρεὰ εἰς τὸν ἄνδρα, ἂν εἶναι προκαταβολὴ τῆς κληρονομικῆς μερίδος τῆς συζύγου, ἀλλὰ νὰ προσέξῃ τοῦτο μόνον· ἂν διὰ τῆς τοιαύτης περιουσιακῆς μεταβολῆς αὐξάνῃ ἢ οὐ ἡ φορολογικὴ ἀντοχὴ τοῦ λαμβάνοντος τὴν προῖκα διὰ νὰ φορολογηθῇ αὕτη. Ἀλλ' ὡς εἴδομεν διὰ τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας προηγουμένως ἔκαμα, τὸ τοιοῦτον κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἀλήθειαν δὲν συμβαίνει· ἑπομένως ἡ φορολογία εἶναι ἄδικος.

Ἡ φορολογία τῆς προικὸς ἀντικοινωνική.—Πότε μόνον δύναται νὰ φορολογηθῇ.

Θὰ προσθέσω μάλιστα ὅτι καὶ ἀπὸ πρακτικῆς ἀπόψεως, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῶν οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων, αἱ διατάξεις αὗται περὶ φορολογίας τῆς προικὸς δὲν εἶναι προωρισμέναι μεγάλως νὰ εὐδοκιμήσωσιν· ἰδιαιτέρως δὲ ἡ διάταξις, ἡ ὁποία ὑποβάλλει εἰς φορολογίαν τὴν προῖκα, ἣν συνιστᾷ αὐτὴ ἡ σύζυγος ἐρχομένη εἰς γάμον, φοβοῦμαι ὅτι θὰ ὑποθάλψῃ μίαν ἀντίδρασιν. Θὰ ἀποτρέψῃ πολλάκις πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ φόρου τὴν σύστασιν τῆς προικός, καὶ ἡ περιουσία τῆς γυναικὸς θὰ εἰσκομίζηται εἰς τὸν συζυγικὸν οἶκον ὑπὸ μορφὴν ἐξωπροίκου περιουσίας τῆς συζύγου, ἀνατιθεμένης τῆς διαχειρίσεως αὐτῆς εἰς τὸν ἄνδρα. Τοῦτο δὲ εἶναι κοινωνικῶς ἀσύμφορον· διότι θὰ ὑποχωρήσῃ τὸ σύστημα τῆς συστάσεως προικὸς εἰς τὸ σύστημα τῶν ἐξωπροίκων. Εἶναι δὲ ἀληθῶς ἀντικοινωνικὸν τὸ πολεμεῖν τὴν σύστασιν προικός, διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται τὸ οἰκογενειακὸν καθεστὼς, πολὺ μᾶλλον παρὰ διὰ τῆς εἰσκομίσεως ἐξωπροίκου περιουσίας.

Παρετηρήθη ἤδη, ἐμφανίζεται δὲ ὄντως ἐκ πρώτης ὄψεως διὰ τῆς μὴ φορολογίας τῆς προικὸς ἀνωμαλία τις, ἀνισότης τις. Διότι δὲν φορολογεῖται ἡ κληρονομικὴ μερὶς ἡ ὁποία ὑπὸ μορφὴν προικὸς δίδεται προκαταβολικῶς εἰς τὰ θήλεα τέκνα, ἐνῷ ἐξ ἄλλου φορολογεῖται ἡ κληρονομικὴ μερὶς ἡ ὁποία μετὰ θάνατον περιέρχεται εἰς τὰ ἄρρενα τέκνα.

Ἀλλὰ παρατηρῶ ὅτι ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἡ φαινομενικὴ, ἡ ἐξωτερικὴ εἶναι ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τοῦ γάμου καὶ τῆς συστάσεως προικὸς, τοῦ ἰδιαιτέρου δὲ ἠθικοῦ καὶ κοινωνικοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ γάμος καὶ ἡ προῖξ ἐν αὐτῷ καλοῦνται νὰ ἐκπληρώσωσι : Πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τούτου δημιουργοῦνται νέαι ἀνάγκαι, εἰς ἀνακούφισιν

τῶν ὁποίων καλεῖται ἡ προῖξ. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ πολιτεία ἔχει τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ὁ γάμος εἶναι θεσμὸς ἐξ ὑπερτάτων λόγων ὑπαγορευόμενος, καὶ ὅτι ἡ προῖξ κατέστη χρῆμά τι ἀπαραίτητον διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ γάμου, καθῆκον ἔχει νὰ στέρξῃ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην τὴν φαινομενικήν.

Μίαν μόνον ὑπόδειξιν, σύμφωνον πρὸς τὰς ἀντιλήψεις ταύτας θὰ εἶχον νὰ κάμω καὶ νὰ ὑποβάλω αὐτὴν ὑπ' ὄψει τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι νομοθετοῦμεν διὰ τὴν Ἑλλάδα ὅπου ἰσχύει ἔθιμον σχεδὸν γενικὸν, καθ' ὃ αἱ προικιζόμεναι θυγατέρες δὲν προσέρχονται εἰς τὴν κληρονομίαν τῶν γονέων. Ἐξαίρεσις παρατηρεῖται ἰδίως εἰς τὰ κέντρα, εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ὅπου συνηθέστερον αἱ κληρονομίαι εἶναι μεγάλαι, ἐξαίρεσις κατὰ τὴν ὁποίαν τοιοῦτον ἔθιμον εἴτε δὲν ὑπάρχει εἴτε δὲν τελεσφορεῖ, καὶ ἑπομένως αἱ θυγατέρες μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων προσέρχονται εἰς τὴν κληρονομίαν, ὅτε ὑποχρεοῦνται ἐκ τοῦ νόμου νὰ συνεισφέρωσι τὴν ἑαυτῶν προῖκα. Τὰ γεγονότα ταῦτα παρέχουσι, νομίζω, εἰς ἡμᾶς τὴν προσήκουσαν λύσιν. Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ συστάσεως προικὸς διεπομένης ὑπὸ τοῦ ἐθίμου, ἡ φορολογία αὐτῶν ἀντενδείκνυται ἐκ τῶν λόγων, τοὺς ὁποίους ἀνέπτυξα ἤδη. Ἐφ' ὅσον δὲ πρόκειται σύστασις προικὸς ἡ ὁποία μετὰ θάνατον συνεισφέρεται, ὅπως ἡ προκισθεῖσα μετάσχῃ τῆς κληρονομίας, ἐνδείκνυται ἡ φορολογία τῆς προικός. Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διὰ νὰ προσέλθῃ ἡ θυγάτηρ εἰς τὴν κληρονομίαν, συνεισφέρουσα εἰς αὐτὴν τὴν προῖκα, σημαίνει ὅτι ἔχει νὰ λάβῃ πέραν τῆς ἑαυτῆς προικός. Θὰ λάβῃ λοιπὸν ἐκτὸς τῆς προκαταβληθείσης προικὸς καὶ νέον ποσὸν ἐκ τῆς κληρονομικῆς περιουσίας, καὶ ἡ φορολογία εἶναι προφανῶς ἐνδεδειγμένη.

Πρὸς καθορισμὸν δὲ τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον θὰ καταβάλλῃ ὡς φόρον θὰ ληφθῇ ὡς βάσις ἡ ὅλη κληρονομικὴ μερὶς, ἤτοι ὄχι μόνον τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἐνεστώτως λαμβάνει, ἀλλὰ σὺν αὐτῷ καὶ ἡ προῖξ, τὴν ὁποίαν προλαβόντως ἔλαβεν, ἐφ' ὅσον αὕτη συνεισφερομένη παρ' αὐτῆς, ἀποτελεῖ πλέον μέρος τῆς ὅλης κληρονομίας.

Τοιουτοτρόπως πᾶσα ἀνωμαλία αἴρεται καὶ ἐπέρχεται εἰς τὴν περίστασιν ταύτην φορολογία, μὴ πλήττουσα πλέον τὴν προῖκα ὡς τοιαύτην, ἀλλὰ φορολογοῦσα ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν κληρονομίαν, ἀφοῦ ἡ προικισθεῖσα ἠθέλησε νὰ προσέλθῃ εἰς ταύτην καὶ νὰ συνεισφέρῃ τὴν προῖκα ὅπως μετάσχῃ τῆς κληρονομίας.

Ταῦτα εἶχον, κύριοι, νὰ εἴπω ὡς πρὸς τὴν διάταξιν, ἡ ὁποία εἰσάγει τὴν φορολογίαν τῆς προικός.

Ἐπὶ τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν. Τὸ νομοσχέδιον δὲν εἶνε προϊὸν ὡρίμου μελέτης.

Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω, κύριοι, ἐπὶ τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου θὰ εἶχον ἐλαφράς τινας ἀντιρρήσεις νὰ ὑποβάλω.

Ὀφείλω γενικῶς νὰ εἴπω ὅτι εἶμαι κατ' ἀρχὴν ὑπὲρ τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν. Ὑπερεμάχησα τῆς ἐπιβολῆς τοῦ φόρου αὐτοῦ ἄλλοτε δημοσίᾳ, εὐθὺς δὲ μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1909, ὅτε ἤρξατο ἡ ἀνακαίνισις τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου, εἶδον τὸν φόρον εἰσαγόμενον εὐχαρίστως ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς πρώτης μετεπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ ἐκ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Ἔκτοτε παρῆλθε χρόνος ἱκανός, νομίζω δὲ ὅτι αἱ περιστάσεις ἐπέβαλον τὴν μεταβολὴν τοῦ φόρου. Διὰ τοῦτο εἶμαι κατ' ἀρχὴν ὑπὲρ τοῦ νομοσχεδίου. Εὑρίσκω δεδικαιολογημένην τὴν εἰσαγωγὴν τῆς φορολογίας ταύτης καὶ ἐπὶ τῶν κατιόντων, ἐπίσης δὲ καὶ τὴν αὔξησιν τῆς φορολογικῆς κλίμακος. Ἀλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, μέχρι τοῦ σημείου εἰς τὸ ὁποῖον ἐξώθησε τὰς σκέψεις αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις, νομίζω ὅτι ὑπάρχει ἀπόστασις, τὴν ὁποίαν ἀβασανίστως παρεῖδεν.

Ἡ Κυβέρνησις ἐστράφη πρὸς τὸν φόρον αὐτὸν ἐντελῶς ἀπαράσκευος· ἄνευ ὡρίμου μελέτης, ἀλλὰ καὶ ἄνευ πεποιθήσεως περὶ τοῦ ἀναγκαίου τῆς μεταβολῆς καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς μεταβολῆς.

Τοῦτο ἀποδεικνύει τὸ γεγονὸς ὅτι ἄλλως ὑπεβλήθη τὸ νομοσχέδιον ἀρχικῶς, ἄλλως παρουσιάσθη κατὰ τὴν πρώτην ἀνάγνωσιν καὶ ἄλλως κατὰ τὴν δευτέραν.

Ἡ μορφὴ ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρουσιάζεται τὸ νομοσχέδιον κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτὴν ὡς πρὸς τὰς διατάξεις τῆς νέας φορολογικῆς κλίμακος, ἴσως εἶναι ἡ μορφὴ ἐκείνη εἰς τὴν ὁποίαν μίαν ἡμέραν θὰ καταλήξωμεν φορολογοῦντες τὰς κληρονομίας. Ἓξ τινα σημεῖα μάλιστα καὶ θὰ ἐπιβαρύνωμεν περισσότερον τὴν φορολογίαν τῶν κληρονομιῶν.

Ἀλλὰ τὸ σημεῖον εἰς ὃ θὰ καταλήξωμεν καὶ πρέπει νὰ καταλήξωμεν μετὰ χρόνον, διὰ τὴν σήμερον γεννᾷ ἐνδοιασμούς. Δὲν πρέπει, δὲν εἶναι ὀρθὸν καὶ σκόπιμον νὰ φθάσωμεν σήμερον εἰς τὸν ἀνώτατον ὅρον δι' ἑνὸς καὶ μόνον ἅλματος. Θεωρῶ, κύριοι, ἀπότομον τὴν μετάβασιν ἀπὸ τοῦ νόμου τοῦ ὑφισταμένου καὶ ἰσχύοντος ἤδη, τοῦ ἔχοντος τὴν γνωστὴν διαρρύθμισιν, εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον φθάνει ἡ τρίτη

καὶ τελευταία μεταρρύθμισις τοῦ νομοσχεδίου τῆς Κυβερνήσεως· ἀπότομος δὲ μετάβασις εἰς τὴν φορολογίαν εἶναι ἐπικίνδυνος πολλαχῶς. Τοὐναντίον ἐνδείκνυται καὶ ἐκ ψυχολογικῶν ἀκόμη λόγων ἡ βαθμιαία αὔξησις τῆς φορολογίας, ἐξοικειοῦσα πρὸς τὸ βάρος αὐτῆς τὸν φορολογούμενον. Ἡ ἀπότομος αὔξησις, λίαν ἐπιβαρὴς καθισταμένη, εἶναι καταθλιπτικὴ διὰ τὸν λαόν, ἐνίοτε δὲ καὶ δὲν ἀφικνεῖται εἰς τὸν ταμιευτικὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκει· διότι προκαλεῖ ἀντιδράσεις ἐκ μέρους τῶν φορολογουμένων, ἀπόκρυψιν τῶν περιουσιῶν καὶ γεννᾷ δυσχερείας εἰς τὴν βεβαίωσιν.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι ἀκόμη, διὰ τὸ ὁποῖον ἀντενδείκνυται ἡ ἀπότομος μετάβασις ἀπὸ τοῦ σημείου, εἰς τὸ ὁποῖον εὑρισκόμεθα, εἰς τὸ σημεῖον τὸ ὁποῖον προτείνει ἡ Κυβέρνησις, εἶναι τοῦτο. Ὅτι ἡ προσφυγὴ εἰς τὸ ἀνώτατον ὅριον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ φορολογήσωμεν μίαν ἡμέραν τὴν κληρονομίαν, προϋποτίθησι καθολικωτέραν ἀνάπλασιν τοῦ ὅλου συστήματος τῶν ἀμέσων φόρων καὶ τῶν ἐμμέσων. Βαθμιαία ἑπομένως ἐνδείκνυται καὶ τῆς φορολογίας ταύτης ἡ αὔξησις, ἵνα συμπορεύηται πρὸς βαθμιαίαν μεταβολὴν τοῦ λοιποῦ φορολογικοῦ συστήματος, τὸ ὁποῖον μόνον κατὰ τοιοῦτον τρόπον θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἀναπλασθῇ καὶ διαρρυθμισθῇ προσηκόντως. Εἶναι δυνατόν, χωρὶς νὰ περιπέσητε εἰς ἀδικίαν, εἰς ἀνισότητα καὶ ἀνωμαλίαν, νὰ λάβητε ἕνα φόρον ἄμεσον, οἷος εἶναι ὁ φόρος τῶν κληρονομιῶν, νὰ ἐξωθήσητε τὰς σκέψεις σας ἐν τῷ κανονισμῷ τῆς φορολογικῆς κλίμακος εἰς τὸ τελευταῖον ὅριον πρὶν ἡ γίνῃ γενικὸς ἔλεγχος τοῦ φορολογικοῦ συντήματος, καὶ χωρὶς νὰ ἀναπλασθῶσι συγχρόνως καὶ οἱ λοιποὶ φόροι οἱ ἄμεσοι καὶ ἀκόμη καὶ οἱ ἔμμεσοι ;

Τρίτη ἀκόμη παρατήρησις, ἡ ὁποία ἐνδεικνύει τὴν βαθμιαίαν μετάβασιν καὶ τὴν βαθμιαίαν αὔξησιν τῶν φόρων καὶ εἰδικῶς τοῦ φόρου τῶν κληρονομιῶν, ἀντενδεικνύει δὲ τὴν ἀπότομον τοιαύτην εἶναι ἡ ἀκόλουθος· ὅτι διὰ τὴν προσήκουσαν διαρρύθμισιν τῆς φορολογικῆς κλίμακος θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν στατιστικάς τινας πληροφορίας περὶ τῆς μέχρι τοῦδε ἐφαρμογῆς τῆς σχετικῆς φορολογικῆς νομοθεσίας, περὶ τῶν περιουσιῶν τῶν φορολογηθεισῶν καὶ περὶ ὅλων τῶν ἄλλων στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐστάθμισαν ἀλλαχοῦ διὰ νὰ προβῶσιν εἰς αὔξησιν ἢ εἰς ἐλάττωσιν τῆς φορολογίας ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν.

Πρέπει δὲ νὰ παρακολουθήσῃ τις τὰ ἀλλαχοῦ γενόμενα, ἰδιαίτατα δὲ ἐν Γαλλίᾳ, τὰς στατιστικὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι ἐπεζητήθησαν καὶ ἐπετεύχθησαν ἐκεῖ, τὰς μελέτας αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο πρὸς τοιαύτην ἢ τοιαύτην διαρρύθμισιν τῆς κλίμακος τῆς φορολογίας ἐπὶ τῶν κληρο-

νομιῶν, διὰ νὰ αἰσθανθῇ πλῆξίν τινα διὰ τὰ παρ' ἡμῖν· διότι τοσοῦτον ἀβασανίστως εἰσήχθη τὸ νομοσχέδιον καὶ τοσαύτας ὑπέστη περιπετείας, αὐξήσεως τῆς κλίμακος καὶ ἄλλας μεταβολάς, ἄνευ οὐδεμιᾶς μελέτης, οὐδεμιᾶς στατιστικῆς πληροφορίας, οὐδεμιᾶς ἐπαρκοῦς κἂν αἰτιολογίας.

***

Νομίζω ἐνδεδειγμένον, ἀνεξαρτήτως τῶν γενικωτέρων αὐτῶν παρατηρήσεων, αἵτινες ἀφορῶσι τὸ ὅλον νομοσχέδιον, ὅτι ὅσα ὑπέδειξα ἐν σχέσει πρὸς τὴν φορολογίαν τῆς προικός, καὶ ἡ διαστολή, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ φορολογήσωμεν τὴν προῖκα, μόνον δηλ. εἰς τὴν περίστασιν καθ' ἣν αἱ προικισθεῖσαι θυγατέρες προσέρχονται εἰς τὴν κληρονομίαν καὶ μεταλαμβάνουσιν αὐτῆς, εἶναι ἀπολύτως δικαιολογημένη καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιμείνῃ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀντίθετον γνώμην.

VII

ΕΠΙ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΑΓΟΡΕΥΣΙΣ ΠΡΩΤΗ (*)

Α΄.

ΑΤΕΛΕΙΑΙ, ΣΦΑΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΙΑΙ ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ

Τυπικαὶ καὶ οὐσιαστικαὶ ἐλλείψεις ἀποκλείουσαι τὸν ἔλεγχον.

Οἱ ὅροι, κύριοι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους προσάγεται κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους εἰς τὴν Βουλήν, ἐμφανίζουσιν ἐξαιρετικάς τινας δυσχερείας διὰ τὸν προσήκοντα ἔλεγχον αὐτοῦ.

Ὄχι μόνον ὁ χρόνος ὁ ὑλικός, ὁ ἀπαιτούμενος διὰ τὸν ἀκριβῆ λογιστικὸν ἔλεγχον τοῦ προϋπολογισμοῦ, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ παραχωρηθῇ εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιτροπήν, ὅπως ἐμφανίσῃ ἄρτιον τὸ ἔργον αὐτῆς καθ' ὅλα τὰ ὑπουργεῖα ἐνώπιον τῆς Βουλῆς· ὄχι μόνον ὁ τύπος τοῦ προϋπολογισμοῦ μετεβλήθη, δυσχεραίνων ὁπωσδήποτε τὴν σύγκρισιν πρὸς τοὺς παρελθόντας προϋπολογισμούς· ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου ὁ προϋπολογισμὸς πάσχει ἀτελείας τινάς, τῶν ὁποίων τινὲς μὲν δυσχεραίνουσι, τινὲς δὲ καθιστῶσιν ἀδύνατον τὸν προσήκοντα αὐτοῦ ἔλεγχον.

Ἀπαραίτητος βεβαίως καὶ διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων, ἀλλ' ἰδιαιτέρως διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ἀναγραφομένων πιστώσεων, ἀπαραίτητος εἶναι ἡ ἀναγραφὴ τῶν νόμων, εἰς τοὺς ὁποίους καὶ ἐκεῖναι καὶ αὗται στηρίζονται.

Ἐν τούτοις, προκειμένου περὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν νέων χωρῶν καὶ αὐτῆς ἀκόμη τῆς Κρήτης, ἐκτὸς ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, αἱ

* Σημ. ἐκδότου.—Ἐγένετο κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 16 Δεκεμβρίου 1914 συζητουμένου τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους.—Ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἑσπερινὴν» καὶ «Πρωϊνὴν» τῆς 21—23 Δεκεμβρίου 1914, ἐξεδόθη δὲ καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος.

ὁποῖαι ἀκριβῶς γεννῶσι τὴν ἀπορίαν διὰ τὴν παράλειψιν, δὲν παρατίθενται οἱ νόμοι, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζονται τὰ ἔξοδα καὶ τὰ ἔσοδα.

Εἰδικώτερον δὲ εἰς τὸν νῦν ὑποβαλλόμενον προϋπολογισμὸν διὰ τὴν Κρήτην, δὲν παρατίθεται οὔτε ὁ προηγούμενος προϋπολογισμὸς τῆς Κρήτης, ὁ τοῦ ἔτους 1912, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ σύγκρισις.

***

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τούτων ἐλλείπουσι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς τακτικοὺς προϋπολογισμοὺς τῶν ἐξόδων τῶν νέων χωρῶν οἱ πίνακες τῶν λεπτομερειῶν, οἱ περιέχοντες τὴν ἀνάλυσιν τῶν ζητουμένων πιστώσεων καὶ καθιστῶντες δυνατὸν τὸν ἔλεγχον τούτων παρὰ τῆς Βουλῆς.

Οὕτως εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἐλλείπουσιν οἱ ἀναλυτικοὶ πίνακες τῶν κεφαλαίων 159 — 247. Ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν οἱ τῶν κεφαλαίων163 — 230. Ἐκ τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας οἱ τῶν κεφαλαίων 69 — 100 καὶ ἐκ τοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας οἱ τῶν κεφαλαίων 80 — 105.

Αἱ ζητούμεναι πιστώσεις διὰ τῶν κεφαλαίων τούτων ἀνέρχονται, ὡς εἶναι ἐπόμενον, εἰς πολλὰ ἑκατομμύρια. Ἐν τούτοις οὐδαμῶς παρέχονται πληροφορίαι εἰς τὴν Βουλήν, ποῦ θὰ διατεθῶσιν αἱ πιστώσεις αὗται.

Τοῦτο, κύριοι, ἐφ' ὅσον δύναμαι νὰ γνωρίζω, οὐδέποτε παρουσιάσθη εἰς τὴν Βουλήν. Ὑπῆρξεν ἐποχή, πολὺ ἀφ' ἡμῶν μεμακρυσμένη, καθ' ἣν παρελείφθη ἡ σύγχρονος μετὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους ὑποβολὴ τῶν ἀναλυτικῶν πινάκων, ἵνα ἐπακολουθήσῃ μετὰ μίαν ἢ δύο ἡμέρας, ἐγεννήθη δὲ ζήτημα ἀπασχολῆσαν ἐπὶ μακρὸν τὴν Βουλήν, ζήτημα κοινοβουλευτικῆς τάξεως, ζήτημα εὐπρεπείας τῆς Κυβερνήσεως ἀπέναντι τῆς Βουλῆς, τῆς ὁποίας ζητεῖται ἡ ψῆφος ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἀλλ' ἤδη δὲν ἔχομεν ζήτημα ἁπλῆς κοινοβουλευτικῆς τάξεως μόνον, ἔχομεν ζήτημα ἐσωτερικῆς οὐσίας.

Ὁ προϋπολογισμὸς ὑπεβλήθη καθ' ὃν χρόνον εἶχεν ἀρχίσει ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου, εὑρισκόμεθα δὲ ἤδη εἰς τὸν 12ον μῆνα τῆς ἐκτελέσεως· καὶ ὅμως καλούμεθα νὰ ψηφίσωμεν πιστώσεις, πιστώσεις αἱ ὁποῖαι διατίθενται ἤδη διὰ τοὺς σκοπούς, δι' οὓς ζητοῦνται, χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν τὰς ἀναλύσεις καὶ τὰς δικαιολογίας αὐτῶν. Ἡ Βουλὴ καλεῖται νὰ ψηφίσῃ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῦ θὰ διατεθῶσιν αἱ πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι ζητοῦνται παρ' αὐτῆς.

Ὅτι παρανόμως ἢ κακῶς ἀναγράφονται τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα.

Ἀλλὰ καὶ ὡς ἔχει ὁ προϋπολογισμός, κύριοι, ὑποβαλλόμενος εἰς τὸν προσήκοντα ἔλεγχον, ἤθελεν εὑρεθῇ ἐν πολλοῖς κακῶς ἔχων· κακῶς διατετυπωμένος καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔσοδα καὶ ὡς πρὸς τὰ ἔξοδα. Ἤθελον παρουσιασθῇ τὰ ἔσοδα ἀναγραφόμενα περισσότερα τῶν πραγματικῶν ἐσόδων, τὰ ἔξοδα ἀναγραφόμενα ὀλιγώτερα τῶν πραγματικῶν ἐξόδων. Ταῦτα δὲ πάντα ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει διαφορᾶς ἀντιλήψεων καὶ ἐκτιμήσεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ συζήτησις, ἴσως ἄνευ πολλοῦ πρακτικοῦ ἀποτελέσματος, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κειμένων νόμων καὶ παραπλανήσεων ἀναμφισβητήτων καὶ μὴ ἐπιδεκτικῶν συζητήσεων.

Ἐπὶ παραδείγματι ἐν κεφ. 53 ἄρθρ. 2 ἀναγράφεται ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους «δικαίωμα ἐπικαρπίας τῶν εἰς τὴν κατὰ παράκλησιν τῶν δήμων παρακεχωρημένων ἐθνικῶν βοσκῶν»... Τὸ κεφάλαιον αὐτὸ εἶναι μεταγεγραμμένον ἀπὸ προγενεστέρους προϋπολογισμούς· ἀλλ' ὅμως κατὰ τὴν ἰσχύουσαν ἤδη νομοθεσίαν τοιοῦτον ἔσοδον τοῦ Κράτους δὲν ὑφίσταται πλέον. Τῷ ὄντι μετὰ τὴν ἰσχὺν τοῦ νόμου περὶ κοινοτήτων, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐπαραχωροῦνται εἰς τὴν κυριότητα καὶ νομὴν ἑκάστης κοινότητος οἱ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς περιφερείας της ἐθνικοὶ βοσκήσιμοι τόποι», τὸ ἔσοδον τοῦ Κράτους, τὸ τέως ὑφιστάμενον καὶ ἀναγραφόμενον εἰς τοὺς προϋπολογισμούς, δὲν ὑφίσταται πλέον. Ω

Ἐπίσης ἐν κεφ. 2ῳ ἄρθρ. 2 ἀναγράφεται ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους φόρος ἐπιτηδεύματος τῶν δικηγόρων, εἰσπραττόμενος διὰ φοροσήμου. Καὶ τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἀναγράφεται ὡς ἔσοδον, χωρὶς εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀποδόσεων ν' ἀναγράφεται τὸ ποσὸν ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους ἀποδίδεται εἰς τοὺς δικηγορικοὺς συλλόγους. Καὶ αὐτὴ ἀκόμη ἡ ἐν σελ. 8 τοῦ τεύχους σημείωσις εἶναι ἀντιγεγραμμένη ἐκ προηγουμένων προϋπολογισμῶν, δὲν ἔχει δὲ λάβει ὑπ' ὄψει τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, ἥτις μετερρύθμισε τὸν προηγούμενον νόμον, ἄλλως καθορίσασα τὸ εἰς τοὺς δικηγορικοὺς συλλόγους ἀποδιδόμενον ποσόν.

Ἐπίσης εἰς τὸ 38 κεφ. παράγραφ. 1 ἀναγράφεται ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους ἀντίτιμον δικαστικοῦ ἐνσήμου ἐπικολλωμένου εἰς ἀντίγραφα. Καὶ τοῦτο εἶναι κακῶς καὶ παρὰ τὴν ὑφισταμένην νομοθεσίαν ἀναγεγραμμένον· κακῶς δὲ ἀναγράφεται καὶ εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον ἀπόδοσις τοῦ ἡμίσεως εἰς τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους· διότι εἶναι εἰλημμένον καὶ τοῦτο ἐκ τοῦ προηγουμένου προϋπολογισμοῦ, δὲν ἐλήφθη δὲ ὑπ' ὄψιν ὁ νεώτερος νόμος, ὁ ὁποῖος μετερρύθμισε τὰ περὶ τούτου, ἐλαττώσας κατὰ τὸ ἥμισυ τὸ ἔσοδον τοῦτο τοῦ Κράτους.

Ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων τῆς Κρήτης τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, ἐκ τοῦ ὅλου κονδυλίου τῆς Δημοσίας ἀσφαλείας εἰς τὸ κεφάλ. 97 παράγρ. 1—2, ἐκπίπτονται αἱ δαπάναι αἱ προωρισμέναι διὰ τὰ ὄργανα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀποσπασθῇ εἰς τὴν Ἤπειρον. Ἐνῷ ὅμως τοῦτο ὀρθῶς γίνεται διὰ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Κρήτης, ἀντιθέτως οὐδεμία πίστωσις ἀναγράφεται εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Ἠπείρου. Τοιουτοτρόπως αἱ δαπάναι τῆς δημοσίας ἀσφαλείας τῆς Ἠπείρου οὐδαμοῦ φαίνονται ἀναγεγραμμέναι εἰς τὸν προϋπολογισμόν.

Ἐπίσης διὰ τῶν δηλώσεων, τὰς ὁποίας ὑπέβαλεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, προσετέθη εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν ἀποδόσεων νέον κεφάλαιον 197 δὶς, περὶ τῶν ἀποδόσεων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν Γεωργικὴν Τράπεζαν Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου ὑπὸ τοῦ Κράτους. Ὑπολογίζονται δὲ αἱ ἀποδόσεις αὗται διὰ τὰ ἔτη 1913 καὶ 1914 εἰς τὸ ποσὸν τῶν 160 χιλ. δραχμῶν.

Ἐν τούτοις διὰ τοῦ χθὲς ψηφισθέντος νόμου περὶ Γεωργικῆς Τραπέζης Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας ὑπολογίζεται διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως...

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Θὰ ὑποβληθῇ τώρα νέα δήλωσις.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁμιλῶ ἐπὶ τῶν ὑποβεβλημένων. Ἔχομεν ὑπολογισμὸν γενόμενον ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, κατὰ τὸν ὁποῖον καθ' ὃν χρόνον ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλὴν τὸ νομοσχέδιον, τὰ ἀποδοτέα ὑπὸ τοῦ Κράτους εἰς τὴν Γεωργικὴν Τράπεζαν Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας ὑπερέβαινον τὸ ποσὸν τῶν 900 χιλ. δραχμῶν. Ἀντὶ λοιπὸν 160 χιλιάδων δραχμῶν ἀναμφισβητήτως κατ' ἐλάχιστον ὅρον πρέπει ν' ἀναγραφῇ διὰ τὸν μέχρι τέλους τοῦ 1914 χρόνον ἓν ἑκατομμύριον.

⁂

Ἐάν, κύριοι, ὑπὸ τοιούτους ὅρους προέβαινον εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ προϋπολογισμοῦ τὸν λογιστικόν, θὰ ἀνετρέποντο οὐσιωδῶς αἱ προβλέψεις καὶ οἱ ὑπολογισμοὶ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ὁ προϋπολογισμὸς θὰ παρουσιάζετο οὐσιωδῶς ἠλαττωμένος ὡς πρὸς τὰ ἔσοδα, οὐσιωδῶς ηὐξημένος ὡς πρὸς τὰ ὑπολογιζόμενα ἔξοδα. Ταῦτα δὲ ὄχι ἐπὶ τῇ βάσει διαφορᾶς ἐκτιμήσεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἡ συζήτησις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θολώσῃ τὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει δεδομένων ἀναμφισβητήτων ἐκ τῆς κειμένης νομοθεσίας.

Πῶς πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὁ προϋπολογισμὸς ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Ἔχω ὅμως τὴν γνώμην ὅτι ἡ ἔρευνα αὕτη, ἔρευνα κυρίως λογιστική, δὲν εἶναι ἔργον τῆς Βουλῆς, συζητούσης ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἡ ἔρευνα αὕτη εἶναι ἔργον ἄλλων ἀλλαχοῦ σωμάτων, εἶναι ἔργον παρ' ἡμῖν τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ. Ἐκείνη, ἐξελέγχουσα τὸν προϋπολογισμὸν ὡς νόμιον λογιστικόν, καὶ ἀποκαθιστῶσα τοῦτον εἰς τὴν ἀληθῆ του μορφήν, παρέχει εἰς τὴν Βουλὴν τὸ ἔδαφος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ στηριχθῇ ἡ οἰκονομικὴ καὶ ἡ πολιτικὴ συζήτησις.

Εἶναι ἀληθὲς, ὅτι παρ' ἡμῖν εἶναι πολλαχῶς καὶ ὀργανικῶς ἀνεπαρκεῖς, μέχρι δέ τινος ἦσαν καὶ συνταγματικῶς ἐλαττωματικοὶ, οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ὑποβάλλεται ὁ προϋπολογισμὸς εἰς τὴν Βουλήν. Καὶ οἱ ὅροι οὗτοι δὲν κατέστησαν πάντοτε εἰς τὰς ἐπιτροπὰς εὐχερῆ καὶ πλήρη τὸν λογιστικὸν ἔλεγχον τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τοῦτο δὲ ἴσως συνετέλεσεν, ὥστε πολλάκις ἐνώπιον τῆς Βουλῆς νὰ ἐκτραπῇ ἡ συζήτησις παρὰ τὸ προσῆκον, δηλαδὴ παρὰ τὸ ἀκριβὲς, καὶ εἰς μακρὸν λογιστικὸν ἔλεγχον τοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἀλλ' ἐν προκειμένῳ τοιαύτη τις ἀνάγκη δὲν παρίσταται. Δὲν παρίσταται δὲ οὐ μόνον ὡς ἐκ τοῦ χρόνου, καθ' ὃν προσάγεται εἰς τὴν Βουλὴν ὁ προϋπολογισμὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τοῦ προκειμένου προϋπολογισμοῦ, ὡς προϋπολογισμοῦ φύσεως μεταβατικῆς.

Ἐν τῇ συζητήσει προϋπολογισμοῦ τοιούτου, εὑρισκομένου μάλιστα εἰς τὸν 12ον μῆνα τῆς ἐκτελέσεώς του, τὸ ζητούμενον δὲν εἶναι κυρίως ἂν θὰ κλείσῃ ἢ δὲν θὰ κλείσῃ ἐν ἰσοζυγίῳ, ἂν θὰ εἶναι μεγαλείτερον ἢ μικρότερον τὸ ἐμφανιζόμενον ἔλλειμμα.

Τοῦτο θὰ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ, ἐὰν ἄλλος ἦτο ὁ προϋπολογισμός· ἐὰν ἦτο τακτικὸς προϋπολογισμὸς, καὶ ἂν, ὡς προϋπολογισμὸς ὑπεβάλλετο καὶ ὡς προϋπολογισμὸς συνεζητεῖτο ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Ἀλλ' ἡ βραδεῖα αὐτοῦ ὑποβολὴ καὶ ἡ συζήτησις αὐτοῦ, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐκτέλεσις διατρέχει τὸν δωδέκατον μῆνα τῆς χρήσεως, τὸ γεγονὸς δ' ἐξ ἄλλου τοῦ ἰδιαιτέρου χαρακτῆρος τοῦ προκειμένου προϋπολογισμοῦ, ὡς προϋπολογισμοῦ μεταβατικῆς φύσεως, καθιστᾷ δευτερεύουσαν ὅλως τὴν ἐνασχόλησιν τῆς Βουλῆς εἰς τοιοῦτον λογιστικὸν ἔλεγχον, τοῦ ὁποίου ἐν τούτοις ὑπέδειξα ἤδη ἐπὶ παραδείγματι δεδομένα τινά.

Ὁ προϋπολογισμὸς κατ' ἐμὲ δέον νὰ ἐξετασθῇ ὑπὸ τὴν γενικωτέραν αὐτοῦ μορφήν κυρίως εἰπεῖν οὐχὶ ὡς προϋπολογισμὸς τοῦ 1914, ἀλλ' ὡς προπαρασκευάζων τὸν προϋπολογισμὸν τὸν προσεχῆ καὶ τοὺς

ἐφεξῆς προϋπολογισμοὺς τοῦ Κράτους. Ὡς προϋπολογισμός, περιέχων εἴτε δυνάμει, εἴτε ἐνεργείᾳ τὰς οἰκονομικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς βάσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων καὶ ὁ ἑπόμενος καὶ οἱ ἐφεξῆς προϋπολογισμοὶ θὰ στηριχθῶσι, καὶ ἡ ὅλη οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Κράτους θὰ ἐμφανισθῇ.

Θὰ ἐξετάσω ἑπομένως, κύριοι, τὸν προϋπολογισμὸν ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν καὶ γενικωτέραν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν ἐνδεικνύει, κατὰ τὴν πεποίθησίν μου, πάντοτε καὶ διὰ πάντα προϋπολογισμὸν τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν ὑπαγορεύει ἡ φύσις καὶ ὁ χαρακτὴρ τοῦ προκειμένου προϋπολογισμοῦ.

⁂

Θὰ ἐξετάσω τοῦτον ὡς νόμον οἰκονομικὸν καὶ ὡς νόμον πολιτικόν. Θὰ ἐξετάσω ὑπὸ τὴν πρώτην ἔποψιν, ποῖον εἶναι τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, ποία εἶναι ἡ λεγομένη δημοσιονομικὴ αὐτῆς πολιτική. Θὰ ἐξετάσω μετὰ τοῦτο, ποία ὑπὸ τοῦτο τὸ οἰκονομικὸν σύστημα ἐμφανίζεται ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Κράτους, τίνα δὲ εἶναι τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα προβάλλει ἡ Κυβέρνησις εἰς ἀνόρθωσιν τῆς οἰκονομικῆς αὐτῆς καταστάσεως καὶ ἀποκατάστασιν τοῦ κανονικοῦ οἰκονομικοῦ βίου τῆς χώρας.

Μετὰ τοῦτο θὰ ἐξετάσω τὸν προϋπολογισμὸν ὡς νόμον πολιτικόν· θὰ ἐξετάσω τὴν καθόλου πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως.

Β'.

ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Αἱ ἐπαγγελίαι τῆς Κυβερνήσεως.

Ποία εἶναι ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως;

Ὅτε κατὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου 1913 ὁ ἀξιότιμος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς ὑπέβαλλε τὸν προϋπολογισμὸν τῆς χρήσεως τοῦ 1913, ἔλεγεν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ταῦτα (ἀναγινώσκει).

«Ὁ ὑποβαλλόμενος προϋπολογισμὸς δὲν εἶναι ὁ ὁριστικὸς προϋπολογισμὸς τοῦ 1913, ἐν τῷ ὁποίῳ θὰ εὑρίσκεται ἀποτετυπωμένον τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτική, ἣν αὕτη προτείνει πρὸς ἐφαρμογήν».

Ἕκαστος μετὰ τὰς δηλώσεις ταύτας ἀνέμενεν, ὅταν θὰ ὑπεβάλλοντο αἱ ὁριστικαὶ δηλώσεις τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1913, νὰ ἴδῃ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν δημοσιονομικὴν αὐτῆς πολιτικήν. Ἐβράδυνε πολὺ ἡ ὑποβολὴ τῶν δηλώσεων τούτων, μῆνας ἱκανούς, μόλις δὲ ὑπεβλήθησαν αὗται κατὰ τὴν 20 Νοεμβρίου 1913, ὅτε ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, δικαιολογῶν τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχέσεών του ἐκείνων ἐκ τοῦ ἐκραγέντος Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου, ἔλεγε ταῦτα (ἀναγινώσκει).

«Μόνον ἐν τῷ ὑποβληθησομένῳ προϋπολογισμῷ τῆς χρήσεως τοῦ 1914 θὰ εὕρῃ ἡ Βουλὴ ἀποτετυπωμένον τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Μείζονος Ἑλλάδος καὶ τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικήν, ἣν προτίθεται νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ Κυβέρνησις πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν οἰκονομικῶν προβλημάτων τοῦ νέου Κράτους».

Ἄθροισμα ἀσύντακτον ἀντὶ συστήματος.—Ἡ ἔμμεσος καὶ ἡ ἄμεσος φορολογία.

Ἂς ἴδωμεν ἤδη ποῖον εἶναι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν δηλώσεων τούτων τὸ οἰκονομικὸν πρόγραμμα τῆς Κυβερνήσεως, τίς ἡ δημοσιονομικὴ αὐτῆς πολιτική.

Ἐὰν τοιοῦτόν τι ἀναζητήσωμεν, θὰ εὕρωμεν ἄθροισμα νόμων οὐσιαστικῶν ἀφ' ἑνός, ἄθροισμά τι νόμων διοικητικῶν δικονομικῆς φύσεως ἐξ ἄλλου, οἱ ὁποῖοι ὅμως ὑπὸ οὐδεμίαν ἐπιείκειαν εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομασθῶσιν οἰκονομικὸν σύστημα, νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀποτελοῦντες ὡρισμένην δημοσιονομικὴν πολιτικήν, προδιαγεγραμμένης κατευθύνσεως.

⁂

Ἐὰν ἐξετάσωμεν τὸ σύστημα τῶν ἐμμέσων φόρων, θὰ ἴδωμεν τὴν γενομένην ἐπέκτασιν διὰ δύο νόμων τοῦ δασμολογίου καὶ εἰς τὰς νέας χώρας πάσας· θὰ ἴδωμεν ἐπέκτασιν ἐπίσης εἰς πάσας τὰς νέας χώρας τοῦ μονοπωλίου τῆς ζακχάρεως καὶ τῆς νομοθεσίας περὶ πωλήσεως κινίνης. Ἀλλ' ἀντιθέτως θὰ ἴδωμεν ἐπέκτασιν μόνον εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν τῆς νομοθεσίας περὶ τελῶν χαρτοσήμου, τοῦ μονοπωλίου τοῦ ἅλατος, τοῦ μονοπωλίου τοῦ οἰνοπνεύματος. Ἐξ ἄλλου θὰ ἴδωμεν ὅτι ἐπεκτείνεται μόνον εἰς τὴν Ἤπειρον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Σάμον ἡ νομοθεσία περὶ ἐκπαιδευτικῶν τελῶν καὶ διδακτηρίων.

Θὰ ἴδωμεν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν φορολογίαν τοῦ καπνοῦ, μετὰ τὰς γνωστὰς ἤδη εἰς τὴν Βουλὴν περιπετείας τοῦ περὶ τούτου νομοσχεδίου, ἀποκρυσταλλουμένας τὰς σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸ τελευταίως ὑποβληθὲν καὶ ψηφιζόμενον νομοσχέδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον διττὸν καθιεροῦται ἐν πολλοῖς φορολογικὸν σύστημα μεταξὺ τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας Ἑλλάδος καὶ ἐσωτερικὴ καθίσταται τελωνειακὴ ζώνη.

Εἰς τὸ σύστημα τῶν ἀμέσων φόρων εὑρίσκομεν ποικιλίαν, εἰ δυνατὸν, μεγαλειτέραν.

Εὑρίσκομεν ὅτι ἐπεξετάθη εἰς τὰς νέας χώρας ὁ νόμος περὶ φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος, ὁ νόμος περὶ φορολογίας κληρονομιῶν, κληροδοσιῶν καὶ αἰτίᾳ θανάτου δωρεῶν εἰς πάσας τὰς νέας χώρας. Ἐξ ἄλλου εὑρίσκομεν εἷς τινας ἐξ αὐτῶν, εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἤπειρον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ἐπέκτασιν τῆς φορολογίας τῶν ἐπιτηδευμάτων.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ ζήτημα τῆς ἀμέσου φορολογίας ἐπὶ τῶν προϊόντων τῆς γῆς, ἄλλην εὑρίσκομεν ποικιλίαν· ἄλλου συστήματος φορολογικοῦ κρατοῦντος ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι, ἄλλου συστήματος κρατοῦντος ἐν Κρήτῃ, ἄλλου ἐν Σάμῳ, ἄλλου ἐν Ἠπείρῳ καὶ Μακεδονίᾳ καὶ ἐν ταῖς Νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Ποικιλίαν δὲ οὐσιαστικὴν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης, σημαντικωτάτην· ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ περὶ τούτου φορολογία, διεπομένη προσωρινῶς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τῶν ἀροτριώντων κτηνῶν, ἰσοδυναμεῖ πρὸς 2 ο)ο περίπου ἐπὶ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου· ὅτι ὅμως ὁ φόρος οὗτος εἰς τὴν Κρήτην ἀντιστοιχεῖ πρὸς 6 ο)ο ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν δημητριακῶν καρπῶν· εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἤπειρον καὶ τὰς Νήσους τοῦ Αἰγαίου ἰσοδυναμεῖ πρὸς 20 ο)ο ἐπὶ τῆς ἀκαθαρίστου προσόδου, ἐνιαχοῦ δὲ, ὡς ἐπὶ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἀμπέλων, ἀνέρχεται εἰς 35 ο)ο.

Ἰδοὺ τί παρουσιάζει ἡ Κυβέρνησις ὡς οἰκονομικὸν αὐτῆς σύστημα.

Τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ διοικητικὴν ἔποψιν.

Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο εἶναι τὸ σύστημα τὸ οἰκονομικὸν τῆς Κυβερνήσεως ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν αὐτοῦ ἔποψιν, ὁποῖόν τι ἐμφανίζεται τοῦτο ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτοῦ τὴν διοικητικήν ;

Τὸ δικονομικὸν μέρος, κύριοι, τοῦ δημοσιονομικοῦ ἡμῶν συστήματος εἶναι γνωστὸν ὅτι πάσχει ριζικὰς ἀτελείας, αἱ ὁποῖαι πλήττουσιν ἐπικινδύνως τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους. Νομικός τις θὰ ἔλεγεν ὅτι ἡ σπουδαιότης τοῦ δικονομικοῦ μέρους τοῦ δημοσιονομικοῦ ἡμῶν συστήματος διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν φορολογικῶν νόμων, εἶναι ἴση πρὸς τὴν σπουδαιότητα, τὴν ὁποίαν ὁ ὀργανισμὸς τῶν δικαστηρίων καὶ ἡ πολιτικὴ δικονομία ἔχουσι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἐργασία τῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξε πάντη ἀνεπαρκής. Διότι περιωρίσθη αὕτη εἰς ἐφαρμογὴν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα παρελάβεν ἐκ τοῦ παρελθόντος, ἢ ὅπου ἐπεχείρησε νὰ μεταβάλῃ τι ἢ νὰ ἀποφασίσῃ τι, κακῶς ἢ ἀτελῶς ἐπεχείρησε τοῦτο.

Δὲν θὰ ἦτο ἴσως περιττὸν νὰ μνησθῶ τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν ἡ Κυβέρνησις, ὅταν εἰσήγαγε διὰ τοῦ πρώτου νομοσχεδίου ἐν μέρει τὸ δασμολόγιον εἰς τὰς νέας χώρας· τὴν ἀρχὴν, ἣν ἐτήρησεν εἰς τὴν φορολογίαν τῶν ἐκεῖθεν εἰσαγομένων εἰδῶν κατ' ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας των γινομένην ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν διοικητικὴν δικονομίαν. Τὰ περὶ τούτου ἀνέπτυξα ἀναλυτικώτερον τότε, κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου ἐκείνου· ὑπέδειξα εἰς τὴν Κυβέρνησιν τοὺς κινδύνους τοὺς οἰκονομικοὺς τοῦ συστήματος ἐκείνου, ὑπέδειξα δὲ καὶ κατὰ τίνα τρόπον κατὰ τὴν γνώμην μου, ἔδει τὰ πράγματα νὰ ρυθμισθῶσιν.

Ἕνα μῆνα μετὰ τὴν συζήτησιν ἐκείνην προεκάλεσεν ὁ κ. ὑουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν Β. Διάταγμα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκανόνισε τὰ περὶ τούτου, κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα τρόπον.

Δὲν θὰ ἦτο ἐπίσης περιττὸν ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν ἰδεῶν νὰ μνησθῶ τῆς τακτικῆς, τὴν ὁποίαν ἐτήρησεν ἡ Κυβέρνησις, ὅσον ἀφορᾷ τὸν χρόνον τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νέου δασμολογίου, καὶ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν εἰς τὸ Δημόσιον ταμεῖον, ἐπ' ὠφελείᾳ ὡρισμένης τάξεως ἐμπόρων καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ Κράτους. Καὶ περὶ τούτου ἐπίσης ἀνέπτυξα κατὰ τὴν πρώτην εἰσαγωγὴν τοῦ νομοσχεδίου περὶ δασμολογίου, ὑπέδειξα δὲ τότε, ὅτι κατὰ τὰς πληροφορίας μου, εἰς 10,000,000 ὅλα ἀνήρχοντο αἱ ζημίαι τοῦ Κράτους· δὲν προσήχθησαν δὲ, καίτοι ἐζητήθησαν, οἱ πίνακες, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων ἤθελον μᾶλλον ἐμπεριστατωμένως καθορίσει τὴν ζημίαν τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ βεβαίως δὲν θὰ ἦτο περιττὸν νὰ σημειωθῇ ἤδη, ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ληφθεῖσα νομοθετικὴ πρόνοια, ἡ σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὴν τελωνειακὴν ἀστυνομίαν, δὲν ἐξεδηλώθη εἰς ἔμπρακτον ὠφέλειαν ὑπὲρ τοῦ Κράτους· ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλλείψεως προνοίας ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἀνεφάρμοστος παρέμεινεν ὁ νόμος ἐκεῖνος, καὶ καταβάλλονται ποσὰ διὰ τὴν μισθοδοσίαν προσωπικοῦ σχεδὸν ἀπρακτοῦντος.

Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ἐπίσης περιττὸν νὰ μνησθῶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτικὴν τὴν δημοσιονομικὴν, ἣν διαρκῶς ἐπικαλεῖται ἡ Κυβέρνησις, τῆς καταστάσεως τοῦ δημοσίου ἡμῶν λογιστικοῦ.

Βεβαίως, ἐὰν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν κατάστασιν αὐτοῦ, τὰς πολιτικὰς καὶ τὰς οἰκονομικὰς συνεπείας τὰς δεινὰς, τὰς ὁποίας ἐπάγεται ἡ κατάστασις αὕτη· ἐὰν ἐπεχείρει νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀπαραίτητον ἀνάγκην τῆς μεταβολῆς τοῦ λογιστικοῦ ἔτους, καὶ νὰ ἐξάρῃ οὐ μόνον τὴν διὰ τὴν τάξιν τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Κράτους ση

μασίαν τῆς μεταβολῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ τὴν σημασίαν τὴν πολιτικήν, ἣν ἔχει πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς προσηκούσης συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐνώπιον τοῦ σώματος τούτου· ἐὰν ὡμίλει περὶ πάντων τούτων, θὰ διέτριβεν εἰς τόπους κοινούς. Διότι πολλάκις τὰ περὶ τούτου ἠκούσθησαν ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, καὶ ἐσχηματίσθησαν ἐν τοῖς πάγιαι ἰδέαι.

Ὅ,τι ἐν προκειμένῳ ἐν σχέσει πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρὸς τὸν παρόντα προϋπολογισμὸν θὰ ἦτο προσῆκον νὰ λεχθῇ, εἶναι ὅτι εὐθὺς μετὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ 1909 ἡ πρώτη σχηματισθεῖσα Κυβέρνησις ἔστρεψε τὴν προσοχὴν αὐτῆς καὶ πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο· βεβαίως οὐχὶ ἐν πάσῃ πληρότητι, ἣν δὲν ἐπέτρεπον αἱ τότε περιστάσεις· ἀλλ' ἀνταπεκρίθη εἰς οὐσιώδη σημεῖα ἀποκαταστάσεως τοῦ λογιστικοῦ τοῦ Κράτους.

Τότε μεταξὺ πολλῶν διατάξεων, ὧν τινες παρέμειναν ἐν ἰσχύϊ καὶ ἐφαρμόζονται ἤδη ἐπωφελῶς, εἰσήχθησαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ λογιστικοῦ ἔτους, ὧν ὅμως ἡ ἰσχὺς ἀνεστάλη διὰ νόμου, εἰσαχθέντος ὑπὸ τῆς διαδόχου Κυβερνήσεως.

Τίς ὑπῆρξεν ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ζητήματος διὰ τὰ οἰκονομικὰ ἡμῶν πράγματα ἡ ἐνέργεια τῆς παρούσης Κυβερνήσεως;

Ἐν πρώτοις ηὔξησεν ἐν πολλοῖς τὸ προσωπικὸν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὰς δαπάνας· διότι, ἐνῷ κατὰ τὸ 1910 τὸ προσωπικὸν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου ἀπηρτίζετο ἀπὸ 33 ὑπαλλήλους, κατὰ τὸ 1911 ἀπετελεῖτο ἀπὸ 54, σήμερον δὲ ἀποτελεῖται ἀπὸ 61 πρόσωπα. Ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις ἡ νῦν ἀπεφάσισεν ἵνα θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν, κυρίως δ' εἰπεῖν ἵνα ἐπιτύχῃ τὴν σύνταξιν νέου λογιστικοῦ νόμου, τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου καὶ τὴν μεταβολὴν τοῦ λογιστικοῦ ἔτους, τὴν μετάκλησιν εἰδικοῦ ἀνδρὸς ἐξ Ἰταλίας, διὰ τὴν ἐνταῦθα παραμονὴν τοῦ ὁποίου ὑπελογίσθη ὅτι ἀπῃτεῖτο ἓν ἔτος, διὰ τὸ ὁποῖον ὡρίσθη ἡ ἀντιμισθία του εἰς τὸ ποσὸν τῶν δραχμῶν 27,000. Τὸ πρῶτον ἔτος ἐν τούτοις παρῆλθε καὶ ἡ σύμβασις ἀνενεώθη διὰ νέον ἔτος. Τὸ νέον ἔτος τὸ δεύτερον παρῆλθε, καὶ ἐν τούτοις ὁ σκοπὸς, δι' ὃν ἡ εἰδικὴ αὕτη ἀποστολὴ προεκλήθη, οὐδαμῶς ἐξετελέσθη.

Εἶναι δὲ περίεργος ἡ σύμπτωσις ὅτι, καθ' ἣν στιγμὴν ὑπεβάλλετο ὁ προϋπολογισμὸς ὁ παρών, ἐγένετο ἡ διὰ τὸ τρίτον ἔτος ἀνανέωσις τῆς ἀποστολῆς ταύτης, καὶ συγχρόνως ἐδίδετο εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἡ πληροφορία, ἡ περιλαμβανομένη ἐν ἀρχῇ τῆς εἰσηγητικῆς ἐκθέσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις ταχέως προτίθεται νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς

Βουλῆς τὰς ἐπιβαλλομένας μεταρρυθμίσεις ἐπὶ τοῦ ἰσχύοντος δημοσίου λογιστικοῦ».

Ἐν τούτοις ὁ προϋπολογισμὸς ὑπεβλήθη καὶ ταῦτα ἐλέγοντο εἰς τὴν Βουλὴν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Μαΐου· παρῆλθον ἔκτοτε τοσοῦτοι μῆνες, καὶ τὴν ὑποσχεθεῖσαν τότε ὑποβολὴν νομοσχεδίου περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ δὲν εἴδομεν, ἐνῷ εἴδομεν τόσα ἄλλα νομοσχέδια δημιουργικὰ θέσεων καὶ ὀργανώσεων δευτερευούσης σημασίας.

Ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει οὔτε ἰδέας οἰκονομικὰς ὡρίμους.

Ἀλλ' ἐνῷ, κύριοι, οὔτε ὑπὸ οὐσιαστικὴν ἔποψιν, οὔτε ὑπὸ διοικητικὴν ἔχομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἐν ἐφαρμογῇ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, δὲν ἔχομεν τοιοῦτον οὔτε ἐν προγράμματι, οὔτε ἐν σχεδίῳ, οὔτε ἐν ἰδέαις. Διότι βεβαίως ἡ Βουλὴ ἀγνοεῖ τελείως τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν σπουδαιοτάτων δημοσιονομικῶν ἡμῶν ζητημάτων. Ἀγνοεῖ τελείως ἡ Βουλὴ ποίας ἰδέας ἔχει ἡ Κυβέρνησις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν μεταρρύθμισιν τῆς ἀμέσου φορολογίας, ἡ ὁποία τοσοῦτον ποικίλλη ἐμφανίζεται καὶ τοσοῦτον πολυμερής, καὶ ἄνισος, καὶ ἐν τῇ ἀνισότητι ἄδικος, ἤδη μάλιστα μετὰ τὴν προσάρτησιν τῶν νέων χωρῶν. Οὐδὲν ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὑπάρχει τὸ ἐνδεικνῦον σύστημα, προϊὸν μελέτης καὶ ἔχον ὡρισμένην κατεύθυνσιν, ἔστω καὶ βραδέως προϊοῦσαν.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἴσως τολμηρὸν νὰ ζητῶμεν τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τούτου, νὰ ζητῶμεν παρ' αὐτῆς ὡρισμένην δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, ὡρισμένον οἰκονομικὸν σύστημα ἔστω καὶ ἐν προγράμματι, ὅταν ἔχωμεν δεδομένον ὅτι εἰς ἐκεῖνα τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐκφράσῃ ἰδέας, ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἔχει ἰδέας, σαφεῖς, καθωρισμένας καὶ ὡρίμους.

⁂

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἔχω νὰ μνησθῶ τοῦ νόμου περὶ σπειρομένων γαιῶν, ὁ ὁποῖος κατάκειται ἀνεφάρμοστος. Προεβλήθη διὰ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτοῦ ἡ ἀνάγκη τῆς ἰσχύος τοῦ νόμου περὶ κοινοτήτων. Ἐν τούτοις ὁ νόμος περὶ κοινοτήτων ἐτέθη ἐν ἰσχύϊ καὶ ἐφηρμόσθη, ἀλλ' οὐδαμοῦ ἐμφανίζεται ὁ νόμος περὶ σπειρομένων γαιῶν. Καὶ τώρα ἀκόμη, ἐὰν ἤθελέ τις ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ παρουσιάσῃ τὰς ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου τούτου γνώμας της, ἀναμφιβόλως θὰ εὕρισκεν αὐτὴν ἀνέτοιμον εἰς διατύπωσιν αὐτῶν. Διότι ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Κυβερνήσεως ὁ νόμος ἐκεῖνος εἶναι ἐν πολλοῖς κατηργημένος

ἰδιαίτατα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον θὰ παραμένῃ ἀφορολόγητον.

Τοιουτοτρόπως ἐπὶ θεμελιώδους ἐσόδου, ἐπὶ τόσον σπουδαίου μέτρου φορολογικοῦ ἡ Κυβέρνησις ἔχει τόσον ἀορίστους καὶ σαλευομένας ἰδέας, ὥστε οὔτε ἐφαρμόζει οὔτε καταργεῖ νόμον πρὸ τετραετίας περίπου ψηφισθέντα.

Ἀλλὰ μήπως τὰ νομοσχέδια καὶ ἐν γένει ἡ γενομένη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως νομοθετικὴ ρύθμισις τῆς φορολογίας τοῦ καπνοῦ, μὲ τὴν πρώτην αὐτῆς ἐμφάνισιν, μὲ τὴν περιπέτειαν,τὴν ὁποίαν ὑπέστη κατὰ τὴν δευτέραν αὐτῆς περίοδον, καὶ μὲ τὴν τρίτην περιπέτειαν, τὴν ὁποίαν ὑφίσταται ἤδη, δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει ὡρίμους ἰδέας καὶ περὶ ταύτης ἀκόμη τῆς σπουδαιοτάτης φορολογίας ;

Ἀλλὰ μήπως τὸ νομοσχέδιον ἢ μᾶλλον ὁ νόμος ἤδη περὶ τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν καὶ κληροδοσιῶν μὲ τὰς ἰδίας αὐτοῦ περιπετειας, δὲν ἀποδεικνύει τὸ αὐτό ;

Μὲ τὴν ἐμφάνισιν τῆς φορολογίας ταύτης ὑπὸ μίαν κλίμακα κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ νομοσχεδίου· μὲ τὴν μεταβολὴν τὴν ριζικὴν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη αὕτη ἐκ πρωτοβουλίας αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως καὶ μόνης κατὰ τὴν πρώτην συζήτησιν, καὶ μὲ τὴν τρίτην θεμελιώδη ἐπίσης μεταβολὴν, τὴν ὁποίαν ὑπέστη κατὰ τὴν δευτέραν συζήτησιν, πάλιν ἐκ πρωτοβουλίας τῆς Κυβερνήσεως, δὲν ἀποδεικνύει τάχα ἡ Κυβέρνησις, ὅτι δὲν ἔχει ὡρίμους ἰδέας καὶ περὶ αὐτοῦ ἀκόμη τοῦ σπαιδαιοτάτου φόρου ;

Ἀλλὰ μήπως καὶ αὐτοὶ οἱ σχολικοὶ πόροι τῶν νέων χωρῶν, προορισμένοι νὰ ἀντιμετωπίσωσι τὰς διαπάνας τῆς ἐκεῖ δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, δὲν εὗρον τὴν Κυβέρνησιν ἀνέτοιμον εἰς προσήκουσαν αὐτῶν ρύθμισιν, δυναμένην νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν διάσωσιν τοῦ σπουδαιοτάτου τούτου ἐσόδου ; Δὲν νομίζω ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπενθυμίσω ὅσα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὑποβολῆς τοῦ σχετικοῦ νομοσχεδίου, εἶπον ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ἀποδείξας ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει μελετήσει τὸ πρᾶγμα καὶ εἰσηγήθη εἰς τὴν Βουλὴν καὶ ἐψηφίσθη δυστυχῶς παρ' αὐτῆς νόμος, καὶ συνταγματικῶς καὶ ὡς ἐκ τῆς διατυπώσεως αὐτοῦ ἀνεφάρμοστος,προορισμένος νὰ φυγαδεύσῃ τοὺς σπουδαιοτάτους σχολικοὺς πόρους τῶν νέων χωρῶν.

***

Ἔχομεν λοιπὸν δεδομένον, ὅτι ἐν τῇ ἐφαρμογῇ δὲν ὑπάρχει οἰκονομικὸν σύστημα ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἐπίσης ἔχομεν δεδομένον, ὅτι οὔτε ἐν προγράμματι, οὔτε ἐν ἰδέαις ἔχομεν ὡρισμένον οἰκονομικὸν σύστημα, ἔστω βαθμηδὸν καὶ βραδέως τεθησόμενον εἰς ἐφαρμογήν. Τουναντίον μάλιστα ἔχομεν δεδομένον, ὅτι ὅπου ἐξεδηλώθησαν αἱ ἰδέαι τῆς Κυβερνήσεως καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ἀπεδείχθη ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει μορφωμένας γνώμας περὶ τῶν σημαντικωτάτων δημοσιονομικῶν ἡμῶν ζητημάτων.

Θὰ προσέθετον ἀκόμη ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὅτι, ἂν πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας ἠθέλομεν συνδυάσει, ἂν ἠθέλομεν θεωρήσῃ ὡς τμῆμα τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς τὰς σχέσεις τοῦ Κράτους πρὸς τὴν ἐκδοτικὴν Τράπεζαν, θὰ ἦτο τάχα μάταιον νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν Βουλὴν ποίαν ἐτήρησε τακτικὴν ἀπέναντι τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, τακτικὴν ἀποδεικνύουσαν ὅτι δὲν εἶχεν ὡρίμους ἰδέας περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Κράτους πρὸς τὰς ἐκδοτικὰς Τραπέζας ; Καὶ θὰ ἦτο περιττὸν νὰὑπενθυμίσω εἰςτὴνΒουλὴν,ὅτι ἔλαβεν ἀρχικῶς ἀφορμὴν ἡ Κυβέρνησις νὰ προκαλέσῃ τὴν ψῆφον αὐτῆς περὶ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, καὶ ὅτι τὸ μόνον,τὸ ὁποῖον ἐνόμισεν ὅτι ἔπρεπε νὰ ρυθμίσῃ, ἦτο ἐνώπιον τίνος ἀρχῆς θὰ δίδεται ἀπὸ μέρους τῶν Διοικητῶν αὐτῆς ὁ ὅρκος, οὐχὶ δὲ καὶ ἄλλο τι πέραν τούτου ; Καὶ ἀκόμη ὅτι, ἀφοῦ ὡρισμένον ἐπεισόδιον ὑπηγόρευσεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν νὰ προκαλέσῃ τὴν ψῆφον τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, πρὸς ρύθμισιν τῶν σχέσεων τοῦ Κράτους μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, αἱ γνῶμαι τῆς Κυβερνήσεως περὶ τούτου ὑπῆρξαν καὶ πάλιν ἀβέβαιαι, ἀσταθεῖς καὶ ἀόριστοι ἐπὶ κεφαλαιωδεστάτων σημείων ;

Θὰ ἦτο μάταιον νὰ ἐνθυμηθῇ ἡ Βουλή, ὅτι μετὰ μακρὰν ἀνάλυσιν αὐτοῦ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ἐκαλεῖτο νὰ ψηφίσῃ διάταξιν, καθ' ἣν ἡ Κυβέρνησις εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀπολύῃ τοὺς Διοικητὰς τῆς Τραπέζης, ὅτι δὲν παρῆλθεν εἴκοσι τέσσαρες ὧραι καὶ ἡ Κυβέρνησις ἀνέτρεπε τὸ σύστημα τοῦτο, διότι «ἔγκριτοι πολῖται» προσῆλθον εἰς τὸν κ.πρωθυπουργὸν καὶ τῷ εἶπον, ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶνε τοιαύτη ἡ πολιτικὴ τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῆς ἐκδοτικῆς Τραπέζης ;

Δικαίως ἄρα ἰσχυριζόμεθα ὅτι δὲν ἔχει ἡ Κυβέρνησις σταθερὰν καὶ καθωρισμένην δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, οὔτε ἐν ἐνεργείᾳ, οὔτε δυνάμει, οὔτε ἐν ἐφαρμογῇ, οὔτε ἐν προγράμματι· ὅτι ὑπάρχουν ἀντιθέτως πανταχοῦ τόσα ἐμφανῆ σημεῖα, ἀποδεικνύοντα ὅτι ὅπου ἐξεδήλωσε γνώμας ἐπὶ τῶν σπουδαιοτάτων δημοσιονομικῶν ζητημάτων, δὲν ἔχει μορφώσει τοιαύτας, ὡρίμους σαφεῖς καὶ καθωρισμένας.

Αἱ δασμολογικαὶ ἐλαττώσεις.

Ἀλλ' ἴσως μοὶ εἴπητε, ὅτι ἐλησμόνησα τὰς δασμολογικὰς ἐλαττώ-

σεις· καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ εἴπω τι καὶ περὶ αὐτῶν.

Διότι ἡ Κυβέρνησις, εἰσηγουμένη διὰ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, ἀνεβίβασε ταύτας εἰς περιωπήν, ὀνομάσασα τὰς ἐλαττώσεις ἐκείνας, εἰς τὰς ὁποίας προέβη, «πολιτικὴν τῶν δασμολογικῶν ἐλαττώσεων», μετὰ καυχήσεως δὲ ἀσυνήθους διὰ τὴν ἠρεμίαν τοῦ ἤθους τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, ἔλεγε πρὸς τὴν Βουλήν. «ὅ,τι ἄλλοι πολλάκις διεκήρυξαν χωρὶς ὅμως καὶ νὰ πραγματοποιήσωσιν, ἡ παροῦσα Κυβέρνησις ἤρχισε νὰ πραγματοποιῇ».

Εἶναι δικαία, κύριοι, ἡ καύχησις αὕτη καὶ ἀποτελεῖ ἀληθῆ δημοσιονομικὴν πολιτικήν ;

Εἶναι εὔκολον, κύριοι, νὰ ὁμιλῇ τις ὑπὲρ τῶν ἀμέσων φόρων καὶ κατὰ τῶν ἐμμέσων. Εἶναι εὔκολον νὰ ὁμιλῇ ὑπὲρ τῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος, ὑπὲρ τῆς φορολογίας τῶν κληρονομιῶν καὶ κληροδοσιῶν καὶ ὑπὲρ τῆς φορολογίας τῶν προικῶν, καὶ κατὰ τῶν ἐμμέσων φόρων, καὶ νὰ λέγῃ συγχρόνως ὅτι ἔχει σύστημα οἰκονομικόν.

Αἱ ἰδέαι αὐταὶ θέλγουσιν, εὑρίσκουσιν εὐμενῆ ὑποδοχὴν ἀπὸ τὰς Βουλάς, εὑρίσκουσιν εὐμενεστέραν ὑποδοχὴν ἀπὸ τὴν φιλοτρόσδον δημοσιογραφίαν· διότι ὑπηρετοῦσι τὴν ἰδέαν τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης πληρέστερον, εἶναι ἰδέαι κατ' ἐξοχὴν δημοτικαί, διὰ δασμολόγιον δὲ ἐπιβαρές, ὅπως τὸ ἰδικόν μας, ὑπάρχει ἐν τούτῳ στάδιον μακρῶν ἀγορεύσεων καὶ θελκτικῶν ἐπαγγελιῶν.

Ἀλλ' ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ἔργον τῶν ἀκαδημαϊκῶς συζητούντων, ἄλλο τὸ ἔργον, ἂν θέλετε, τῶν ἀνευθύνως ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου συμβουλευόντων, καὶ ἄλλο τὸ ἔργον τοῦ κυβερνήτου τῆς Χώρας. Ὁ κυβερνήτης ἔχει ἀνάγκην ἐσόδων διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰ ἔξοδα· ἔχει ἀνάγκην προϋπολογισμοῦ ἰσοβαροῦς, ἰσοσκελοῦς. Ἂν δυνηθῇ νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, καὶ συγχρόνως δυνηθῇ νὰ ἔχῃ δασμολογικὰς ἐλαττώσεις, ἡ καύχησις, ὡς διετυπώθη, εἶναι δικαία, καὶ ἡ κατακρισις τοῦ παρελθόντος καὶ μὴ τολμήσαντος εἶναι ἐπίσης δικαία.

Οὐδείς, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, οὐδεὶς ὑπῆρξε πολεμιώτερος τοῦ Γλάδστωνος τοῦ δασμολογίου· καὶ ἴσως οὐδεὶς ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος αὐτοῦ, κατὰ τὸν μακρὸν κυβερνητικόν του βίον, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν δασμολογικῶν ἐλαττώσεων. Δὲν γνωρίζω ἂν ἐκαυχήθη διὰ τοῦτο. Γνωρίζω ὅμως ἐκ τῶν περὶ αὐτοῦ ἱστορουμένων, ὅτι ἐκαυχᾶτο συχνά, ὅτι αἱ οἰκονομίαι ἀποτελοῦσι τὸ κυριώτερον ἄρθρον τοῦ δημοσιονομικοῦ του «πιστεύω». Γνωρίζω ἀκόμη, ὅτι δὲν προέβαινέ ποτε εἰς δασμολογικὰς ἐλαττώσεις, παρὰ τότε μόνον, ὅταν οὐχὶ ἰσοζύγιον ἁπλοῦν, ἀλλὰ πλεόνασμα εἶχεν ἐν τῷ προϋπολογισμῷ.

Ποία ὑπῆρξεν ἐν τούτῳ ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ;

Ἐφεξῆς θὰ ἐξετάσω τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως καὶ θὰ ὁμιλήσω ἐπ' αὐτῆς. Ἐν τῷ παρόντι ὅμως δύναμαι νὰ εἴπω τοῦτο μόνον :

Ὅτι, ἂν ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ Κυβέρνησις, προβαίνουσα εἰς δασμολογικὰς ἐλαττώσεις, τὰς ὁποίας ὑπελόγισεν ὡς ἐπιφερούσας μείωσιν ἐσόδων κατὰ 8 ἑκατομμύρια, τὰ ὁποῖα ἐβάρυναν τὸν λαόν, καὶ τὰ ὁποῖα τὸ Κράτος τὰ ἀποδίδει εἰς τὸν λαόν, κατώρθωσεν οὐχ ἧττον νὰ καλύψῃ τὸ ἔλλειμμα τοῦτο, εἴτε διὰ τῆς κρείττονος εἰσπράξεως, εἴτε διὰ τῆς μείζονος εἰσαγωγῆς τῶν σχετικῶν εἰδῶν, εἴτε δι' ἄλλης διαρρυθμίσεως φορολογικῆς τῶν ἀμέσων φόρων, εἴτε ὁπωσδήποτε ἂν κατώρθωσε νὰ καλύψῃ τοῦτο, ἡ καύχησις αὐτῆς ἴσως εἶναι δικαία.

Ἀλλ' εἰς περίστασιν ἀντίθετον· εἰς περίστασιν, καθ' ἣν ἡ λεγομένη πολιτικὴ τῶν δασμολογικῶν ἐλαττώσεων ἀναλύεται εἰς πολιτικὴν ἐλλειμμάτων, εἶναι δύσκολον νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ τακτικὴ τῆς Κυβερνήσεως. Διότι πῶς θὰ χαρακτηρισθῇ ἡ τακτικὴ κυβερνήτου, ἐλαττοῦντος τοὺς ἐμμέσους φόρους, καυχωμένου ἐπὶ τούτῳ, καὶ συγχρόνως φέροντος ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἔλλειμμα ἀκάλυπτον, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου οὐδὲν ἀπολύτως προτείνει ; Καὶ τίς ἐξ ἡμῶν θὰ ἦτο τοσοῦτον ἐπιεικὴς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὥστε νὰ ἀρνηθῇ ὅτι ὑπὸ τοιούτους ὅρους οἱ οἰκονομικοὶ θρίαμβοι θὰ ἦσαν εὐχερέστεροι οἱασδήποτε χειρωνακτικῆς ἐργασίας ; Διότι θὰ ἤρκει ὀλίγη γραφικὴ σκευασία καὶ μηχανικὴ κίνησις τῆς χειρός, διὰ νὰ διπλασιασθῶσιν αἱ ἐλαττώσεις καὶ νὰ διπλασιασθῶσιν αἱ καυχήσεις, νὰ τριπλασιασθῶσιν αἱ ἐλαττώσεις καὶ νὰ τριπλασιασθῶσιν αἱ καυχήσεις, καὶ νὰ καταπέσῃ ὁλόκληρον τὸ δασμολόγιον διὰ νὰ κορυφωθῇ ἡ καύχησις.

Γ'.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Βάσις τῆς συζητήσεως τὰ τακτικὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα.

Ἴσως εἶναι καιρός, κύριοι, νὰ ἴδωμεν ἤδη ἐπὶ τῇ βάσει τούτου τοῦ λεγομένου οἰκονομικοῦ συστήματος, ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς λεγομένης δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ποία ἐμφανίζεται ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Κράτους.

Καὶ ἐν τούτῳ θὰ προσπαθήσω νὰ προσεγγίσω εἰς τὴν Κυβέρνησιν· νὰ κρίνω τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῆς Κυβερνήσεως, διὰ τῶν ἰδίων αὐ-

τῆς ἰσχυρισμῶν, διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δηλώσεων, πολλάκις καὶ διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἐκτιμήσεων.

Τοῦτο θὰ καταστήσῃ εὐχερεστέραν τὴν συζήτησιν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν εὐχερεστέραν τὴν συνεννόησιν, καὶ ἴσως πρακτικώτερα τὰ συμπεράσματα τῆς συζητήσεως.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον θὰ περιορισθῶ νὰ ἐξετάσω τὸν τακτικὸν μόνον προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους· τὰ ἔσοδα ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὰ ἔξοδα. Θὰ καταλίπω ἐπίσης ἄθικτον σχεδὸν τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, διαιρούσης τὸν προϋπολογισμὸν εἰς τακτικὸν καὶ ἔκτακτον, τὰ ἔξοδα εἰς τακτικὰ καὶ ἔκτακτα· ἐνῷ πολλὰ θὰ ἠδύναντο ἐπὶ τούτου νὰ λεχθῶσιν ὡς πρὸς τὴν γινομένην κατάταξιν καὶ τοὺς πόρους πρὸς κάλυψιν τῶν οὕτω διαιρουμένων τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων ἐξόδων. Καὶ θὰ ἐξετάσω πῶς ἐμφανίζεται ἐνεστώτως ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τῶν δεδομένων τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τῶν δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Κράτους· ἀλλὰ καὶ ποία θὰ ἐμφανισθῇ αὕτη εἰς τὸ ἀμέσως ἑπόμενον καὶ εἰς τὸ ἐφεξῆς μέλλον ἐπὶ τῇ βάσει, ἐπαναλαμβάνω, τῶν οἰκονομικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν βάσεων τοῦ παρόντος προϋπολογισμοῦ.

Ἐν ἄλλαις λέξεσι τί εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον τὸ ἐνεστὼς κληροδοτεῖ εἰς τὸ ἄμεσον καὶ εἰς τὸ ἐφεξῆς μέλλον· ποῖαι εἶναι αἱ ἐπιβαρύνσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, εἴτε ἐκ τῶν γεγεννημένων ἤδη δαπανῶν καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἤδη ἐλλειμμάτων· εἴτε ἐκ τῶν ἐκτάκτων ἀνειλημμένων ἤδη ὑποχρεώσεων· εἴτε καὶ ἐπὶ τῆς νομοθετικῆς πολιτικῆς, ἣν ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις καὶ πρὸς ἐφαρμογὴν ταύτης. Νομίζω ὅτι, ἐνταῦθα περιορίζων τὰς παρατηρήσεις μου, θὰ κατορθώσω νὰ εἶμαι γείτων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, θὰ καταστήσω εὐχερεστέραν πρὸς αὐτὴν τὴν συζήτησιν.

Εἶναι δὲ ἄλλως ἀναμφισβήτητον, ὅτι εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν ἐμφανίζεται ὁ κανονικὸς οἰκονομικὸς βίος τοῦ Κράτους· ἐξ αὐτοῦ δὲ θὰ ἐξαγάγωμεν συμπέρασμα περὶ τῆς ὑγείας τοῦ οἰκονομικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ, περὶ τῆς ἐπαρκείας αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐνεστώς, καὶ περὶ τῆς ἐπαρκείας αὐτοῦ εἰς τὸ προσεχὲς καὶ εἰς τὸ ἐφεξῆς μέλλον.

Περὶ τούτου ἔχει σαφεῖς δηλώσεις καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις, γενομένας ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, καθ' ὃν χρόνον ὑπέβαλλε τὸν προϋπολογισμόν. Εἶναι κατ' ἐξοχὴν χρησίμη ἡ ὑπόμνησις τούτων, διότι ἐπὶ τοῦ ἐδάφους τούτου θὰ διεξαχθῇ ἡ συζήτησις (ἀναγινώσκει).

«Κατὰ κανόνα ἀπαρεγκλίτως τηρητέον, πρὸς ἐξασφάλισιν πραγματικῆς τάξεως καὶ ἰσορροπίας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, αἱ τακτικαὶ δαπάναι ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐκδοχῇ δέον ἀποκλειστικῶς νὰ καλύπτωνται ἐκ τῶν

περιοδικῶς ἐπανερχομένων τακτικῶν ἐσόδων, τῶν προερχομένων ἐκ τῶν συνήθων πηγῶν τῶν προσόδων τοῦ Κράτους. Τὰ τακτικὰ ἔσοδα πρέπει νὰ ἐπαρκῶσι διὰ τὴν κάλυψιν τῶν τακτικῶν δαπανῶν, ἡ ἑκάστοτε **ἀνάπτυξις αὐτῶν νὰ ἀνταποκρίνεται περὶ τὴν ὀργανικὴν ἐξέλιξιν** τῶν δαπανῶν».

⁂

Συμφώνως πρὸς τὰς ἰδέας ταύτας θὰ ἐξετάσω ποῖαι εἶναι κατὰ τὸν παρόντα προϋπολογισμὸν αἱ τακτικαὶ δαπάναι, ὡς διαιροῦνται αὗται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως· καὶ ποῖα εἶναι τὰ τακτικὰ ἔσοδα· ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον πάντων ποῖαι εἶναι αἱ ἐπιβαρύνσεις, αἱ ἤδη γεγενημέναι, εἴτε ὡς ἐκ τῶν ὑπαρχόντων ἐλλειμμάτων, εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων, ὡς ἐκ τῶν γενομένων ἐκτάκτων δαπανῶν, εἴτε ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κειμένης νομοθεσίας· αἱ ἐπιβαρύνσεις, αἱ ὁποῖαι κληροδοτοῦνται εἰς βάρος τῶν τακτικῶν δαπανῶν εἰς τὸ προσεχὲς καὶ ἐφεξῆς μέλλον.

Ἐλλείμματα καὶ ἀνειλημμέναι ὑποχρεώσεις.

Κατὰ τὰς δηλώσεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν, τὰ τακτικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους ἀνέρχονται ἐφέτος εἰς 208.029.000. τὰ τακτικὰ ἔξοδα εἰς 235.579.000, τὸ δὲ ἔλλειμμα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ προϋπελογίσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὸ τρέχον ἔτος εἰς 27.550.000.

Δι' ὅσων καὶ ἀρχόμενος τῆς ὁμιλίας μου καὶ προηγουμένως εἶπον, ὑπέδειξα σαφῶς ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ ἔλλειμμα θὰ εἶναι πολὺ μεγαλείτερον. Ἀλλὰ τοῦτο διὰ τὴν ἔρευναν, ἡ ὁποία ἀπασχολεῖ ἡμᾶς ἐν προκειμένῳ, καὶ διὰ τὸν τρόπον καθ' ὃν προτίθεται νὰ ἐξετάσω τὴν κατάστασιν, δὲν εἶναι ἀναγκαίως τὸ ἐξεταστέον θέμα.

Λαμβάνω ὡς δεδομένους τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Κυβερνήσεως, ἐν πᾶσι δὲ σχεδὸν καὶ τὴν κατάταξιν αὐτῆς, καὶ προβαίνω εἰς ἐξέτασιν τῶν λοιπῶν σημείων, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποκαλύψωσιν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀληθῆ οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους.

⁂

Τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἔτους 1913 ὑπολογίζει ἡ Κυβέρνησις εἰς 86 ἑκατομμύρια, τὸ δὲ ἔλλειμμα τοῦ 1914 ἐν ὅλῳ (τακτικῶν δηλαδὴ καὶ ἐκτάκτων ἐξόδων) ὑπολογίζει ἡ Κυβέρνησις εἰς 69 ἑκατομμύρια· ἤτοι τὸ ὅλον 155 ἑκατομμύρια.

Ὑπολογίζει ἐπίσης ἀνειλημμένας ὑποχρεώσεις, κυρίως τῶν πολεμικῶν ταμείων,ἐκτελεστέας δὲ ἐντὸς τοῦπροσεχοῦς καὶ τοῦ ἑπομένου ἔτους, τὰς ἑξῆς. Διὰ τὸ ταμεῖον τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου 75 ἑκατομμύρια, διὰ τὸ θωρηκτὸν τύπου Λωρραίνης 60 ἑκατομμύρια, διὰ τὸ ταμεῖον τῆς Ἀμύνης 70 ἑκατομμύρια, καὶ ἐξ ὑποχρεώσεων ἀνειλημμένων διὰ τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων 20 ἑκατομμύρια· τὸ ὅλον 225 ἑκατομμύρια.

Τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν 225 ἑκατομμυρίων, τῶν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων, προστιθέμενον εἰς τὸ ποσὸν τῶν ἐλλειμμάτων τῶν 155 ἑκατομμυρίων τῶν χρήσεων 1913 καὶ 1914, ἀναβιβάζει τὸ ποσὸν τῶν ἐκτάκτων δαπανῶν εἰς 380 ἑκατομμύρια.

Τὸ ποσὸν τοῦτο εἶνε τὸ ποσὸν, τὸ ὁποῖον τὸ ἐνεστὼς, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Κυβερνήσεως, κληροδοτεῖ εἰς βάρος τοῦ μέλλοντος.Τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο βεβαίως δὲν εἶναι προωρισμένον νὰ καλυφθῇ ἐκ τῶν τακτικῶν δαπανῶν τοῦ Κράτους. Κατ' ἀνάγκην θὰ προσφύγωμεν εἰς ξένα κεφάλαια. Ὑποθέτομεν δὲ πρὸς στιγμὴν τὰ κεφάλαια ταῦτα ἕτοιμα νὰ ὑπηρετήσωσιν ἡμᾶς, καὶ ὑπολογίζομεν ποία θὰ εἶναι ἡ τοκοχρεωλυτικὴ ὑπηρεσία τοῦ δανείου τούτου, τοκοχρεωλυτικὴ ὑπηρεσία,ἡ ὁποία θὰ βαρύνῃ πλέον τὰς τακτικὰς δαπάνας τοῦ Κράτους.

Ἂν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν μέχρι τοῦδε εἰλημμένων δανείων, καὶ παρὰ πάσας τὰς δυσμενεστάτας ἤδη περιστάσεις τῆς Εὐρωπαϊκῆς χρηματαγορᾶς, ἠθέλομεν ὑπολογίσει τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην, θὰ ἀνεβιβάζετο αὕτη κατ' ἔτος εἰς 22 περίπου ἑκατομμύρια. Τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο εἶναι τὸ πρῶτον κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον θὰ προστεθῇ ἐφεξῆς εἰς τὰς τακτικὰς δαπάνας τοῦ Κράτους.

Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ δεύτερον κεφάλαιον.

Καὶ εἰς τοῦτο μόνον τὸ σημεῖον θὰ ἀπομακρυνθῶ τῶν ὑπολογισμῶν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς κατατάξεως αὐτῆς, μεταξὺ τῶν τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων ἐξόδων. Διότι ἡ Κυβέρνησις μὲ τὸν νέον τύπον τοῦ προϋπολογισμοῦ, διαιρεῖ τὴν τοκοχρεωλυτικὴν ὑπηρεσίαν τῶν δημοσίων δανείων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν τόκων, καὶ εἰς τὴν χρεωλυτικὴν ὑπηρεσίαν, θεωροῦσα — εὐλόγως ἴσως ὑπὸ θεωρητικὴν ἔποψιν — ὅτι αὕτη εἶναι ἁπλῆ μετατροπὴ τοῦ εἴδους τῆς περιουσίας τοῦΚράτους,ἀφοῦ δι' αὐτῆς ἀπορροφᾶται ἀντίστοιχον αὐτοῦ χρέος.

Χωρὶς νὰ θελήσω νὰ θίξω τὴν θεωρητικὴν ἀξίαν τῆς διαιρέσεως ταύτης, καὶ τὴν πρακτικὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἐν ἀπωτάτῳ μέλλοντι θὰ ἔχῃ, ἐάν ποτε πρόκειται νὰ λυθῇ τὸ Δημόσιον ἡμῶν χρέος, νομίζω ὅτι δὲν θὰ εὑρεθῶ κατ' οὐσίαν διαφωνῶν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, νομίζω-τουτέστι ὅτι καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι σύμφωνος, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γέ-

νηται ἄλλως, ἢ καὶ τὸ χρεωλύσιον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς τακτικὴ δαπάνη τοῦ Κράτους, ἡ ὁποία καθ' ἕκαστον ἔτος θὰ ἐπαναλαμβάνεται τακτικῶς, καὶ ἡ ὁποία δὲν δύναται παρὰ νὰ καλύπτεται ἑκάστοτε ἐκ τῶν τακτικῶν ἐσόδων. Διότι κατ' ἀντίθετον ἐκδοχὴν θὰ ἔπρεπεν, ἢ νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὴν χρεωλυτικὴν ὑπηρεσίαν, συνάπτοντες νέα δάνεια διὰ νὰ πληρώνωμεν τὸ χρεωλύσιον, ἢ νὰ πωλῶμεν περιουσίαν τοῦΚράτους, ὥπως ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ χρεωλυσίου.

Ὑποθέτω ὅτι οὐδεὶς θὰ ὑπάρξῃ ὁ διαφωνῶν ὅτι ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην θὰ εἶναι κενότης ἀδικαιολόγητος νὰ ὁμιλῇ τις καὶ περὶ οἰκονομικῆς ἀρτιότητος καὶ περὶ οἰκονομικῆς ἐξυγιάνσεως τῆς χώρας.

Τοῦτο λοιπόν, τὸ χρεωλύσιν δηλαδὴ τοῦ Δημοσίου ἡμῶν χρέους, εἶναι τὸ δεύτερον κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον ἀνέρχεται εἰς 8.631.000,καὶ τὸ δεύτερον τοῦτο κεφάλαιον θὰ ἐπιβαρύνῃ τὰ τακτικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους. Ἐν συναφείᾳ πρὸς τοῦτο ὑπάρχει καὶ τὸ χρέος τῶν 5.200.000 πρὸς τὴνΖάππειον ἐπιτροπήν,τοῦ ὁποίου ἐπίσης ἡχρεωλυτικὴ ὑπηρεσία, ἀνερχομένη εἰς 314,269, θὰ καλύπτεται ὑπὸ τῶν τακτικῶν ἐσόδων, ἀφοῦ μάλιστα καὶ τὸ ἐνοίκιον καὶ τὸ γεώμορον τῶν Ζαππείων κτημάτων ἐκ δραχμῶν 324,850 κατατάσσονται εἰς τὰ τακτικὰ ἔσοδα.

Ὑποχρεώσεις τῶν ἑπομένων ἐτῶν γεγεννημέναι ἤδη.

Ἀλλ' ὑπάρχει, κύριοι, καὶ τρίτον κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον ἐπιβαρύνει τὰ τακτικὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους, ἀπὸ τοῦ ἀμέσως ἑπομένου ἔτους 1915 καὶ ἐφεξῆς.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὰς τελευταίας δηλώσεις, τὰς ὁποίας ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν, ἐπήνεγκε μειώσεις εἰς τὰ ἔξοδα ἐν σχέσει πρὸς τὰ προϋπολογισθέντα κατὰ μῆνα Μάϊον διὰ τὸν προϋπολογισμὸν τακτικόν.Αἱ μειώσεις αὗται ἀνέρχονται εἰς 5.365.000,αἱ ὁποῖαι διανέμονται κυρίως εἰς τρία ὑπουργεῖα· τῶν Οἰκονομικῶν, τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ τῆς Συγκοινωνίας.

Ἀλλ' ἐὰν θελήσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὴν φύσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν μειώσεων τούτων, θέλομεν ἰδῇ, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ὀργανικῶν μειώσεων, περὶ ἀληθῶν ἐλαττώσεων, περὶ ἀπαλλαγῆς τουτέστιν οὐσιαστικῆς τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Κράτους ἀπὸ τῶν δαπανῶν τούτων. Διότι αὗται ὅλαι, ἢ σχεδὸν ὅλαι—εἶναι ἀσήμαντοι αἱ ἐξαιρέσεις—εἶναι ἀναβολαὶ δαπανῶν, ἀναβολαὶ εἴτε ἑκουσίως γεγενημέναι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, εἴτε κατ' ἀνάγκην, διότι δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐντὸς τοῦ ἔτους 1914 ἐκτέλεσις αὐτῶν. Λίψνης ἡ κατασκευὴ δημοσίων ἔργων, ἐκ τῶν ἀναγομένων εἰς τὴν τακτικὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ, δὲν κατωρθώθη νὰ συντελεσθῇ. Δὲν κατωρθώθη

νὰ συμπληρωθῶσιν αἱ δημόσιαι θέσεις, αἱ κεναὶ κατὰ τὸ 1914, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ τυχαῖαι περιπτώσεις, αἱ μὴ ἔχουσαι καμμίαν σχέσιν πρὸς τὴν ἐλάττωσιν τῶν βαρῶν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, ἐπέφερον τὰς γενομένας ἐκπτώσεις εἰδικῶς καὶ μόνον διὰ τὸ τρέχον ἔτος τῶν 5.365.000.Τὸ ποσὸν ἑπομένως τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ τρίτον κεφάλαιον, τὸ ὁποῖον θὰ βαρύνῃ τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, εὐθὺς ἀπὸ τοῦ ἑπομένου ἔτους καὶ πάντοτε εἰς τὸ ἑφεξῆς, διότι ἀνάγεται εἰς δαπάνας ὀργανικὰς, κατ' ἔτος ὁμοίως ἐπιλαμβανομένας.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ τέταρτον κεφάλαιον, τὸ κεφάλαιον τῶν συντάξεων· τῶν συντάξεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι συνεπείᾳ τῶν τελευταίων νόμων, τῶν προκληθέντων ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς πολέμους, ἐπεβλήθησαν εἰς τὸ Κράτος. Πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν συντάξεων αὐτῶν ἀναγράφει ὁ προϋπολογισμὸς ὁ νῦν τὸ ποσὸν τοῦ 1.500.000. Ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν εἶναι βεβαίως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξαρκέσῃ, ἐκτελουμένων πλήρως τῶν περὶ συντάξεων νόμων. Εἰς τοῦτο εἶναι σύμφωνος καὶ ἡ Κυβέρνησις, ἰδοὺ δὲ τί ἐδήλωσε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν (ἀναγινώσκει).

«Ἐν τῷ προϋπολογισμῷ σημειοῦται δι' ἐφέτος ποσὸν 1 1)2 ἑκατομμυρίου, ὅσον ὑποτίθεται ὅτι θὰ καταστῇ ἀπαιτητὸν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς χρήσεως. Τὸ σύνολον ὅμως τῶν ἐπὶ πλέον τοῦ παρελθόντος ἀπαιτηθησομένων πιστώσεων ὑπολογίζεται εἰς 4 ἑκατομμύρια περίπου, ἅμα ὡς ἐκκαθαρισθῶσιν ὅλαι αἱ συντάξεις, αἱ κατ' ἀκολουθίαν τῶν δύο πολέμων καὶ τῶν περὶ αὐτῶν ψηφισθέντων νόμων, ἀπαιτηθησόμεναι».

Λοιπὸν τέταρτον κεφάλαιον εἶναι τὸ ποσὸν τῶν 2.500.000,τὸὁποῖον θὰ ἐπιβαρύνῃ τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

Ὑπάρχει καὶ πέμπτον κεφάλαιον 1.000.000' προερχόμενον ἐκ τῆς πλήρους ἐφαρμογῆς τοῦ τελευταίως,διὰ διατάγματος νομοθετικοῦ ἀρχικῶς, κυρωθέντος κατόπιν διὰ νόμου, εἰσαχθέντος συστήματος τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν.

Ὡς ἐπικουρίαν τοῦΚράτους διὰ τὴν μέσην καὶ δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν τῶν νέων χωρῶν ἀναγράφει ὁ προϋπολογισμὸς τὸ ποσὸν τῶν 300 χιλ. δραχμῶν. Ὁ νόμος ὅμως ἐφηρμόσθη μόνον ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου καὶ ἐντεῦθεν· ἐὰν θέλωμεν δὲ κατ' ἀναλογίαν νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὸν καθ' ὅλον τὸ ἔτος, βεβαίως θὰ χρειασθῶμεν ποσὸν 1.000.000 περίπου. Λέγω ταῦτα, βαίνων ἐπὶ τῶν ὑπολογισμῶν τῆςΚυβερνήσεως· ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη χάριν τῆς τάξεως νὰ μνησθῶ καὶ αὖθις τῶν παρατηρήσεων,

τὰς ὁποίας κατὰ τὴν συζήτησιν ἐκείνην τοῦ νομοσχεδίου ὑπέβαλον,παρατηρήσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ τακτικὴ, ἣν ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις ἐν τῇ διαρρυθμίσει τῶν πλουσιωτάτων σχολικῶν πόρων τῶν νέων χωρῶν, θὰ φέρῃ εἰς ἡμᾶς σημαντικὰ ἐλλείμματα, σχεδὸν εἰπεῖν θὰ καταστρέψῃ τοὺς σχολικοὺς πόρους· ἡ ἐπικουρία δὲ τοῦ Κράτους δὲν θὰ εἶναι ὅση ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὑπολογίζεται, ἀλλὰ πολὺ ταύτης μεγαλειτέρα. Ἐν τούτοις ὁρμώμενος ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας, τὴν ὁποίαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐσημείωσα, δέχομαι τοῦτο μόνον τὸ ποσόν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὑπολογισμῶν τῆςΚυβερνήσεως εἰς ἐπιβάρυνσιν τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ.

Ἀλλ' ἐπακολουθεῖ ἄλλο κεφάλαιον, κεφάλαιον ἀναγόμενον εἰς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, τῶν·ὁποίων τινὲς μὲν ἐν μέρει ἐκτελοῦνται, πλεῖστοι ὑπάρχουσιν ἀνεκτέλεστοι, τινὲς τῶν ὁποίων, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἐψηφίσθησαν.

Οἱ νόμοι οὗτοι ἀνάγονται εἰς τὰ διάφορα ὑπουργεῖα, οἱ κυριώτεροι δ' ἴσως—ἐν παραδείγματι θὰ ἀναφέρω τούτους —εἶναι οἱ ἑξῆς.

Ἔχομεν ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Στρατιωτικῶν τὸν τελευταῖον νόμον περὶ αὐξήσεως τῶν ἀποδοχῶν τῶν ἀξιωματικῶν· ἔχομεν τὸν νόμον περὶ στρατιωτικῆς δικαιοσύνης· ἔχομεν τὸν νόμον περὶ στρατιωτικῶν ὑπαλλήλων.

Ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Οἰκονομικῶν ἔχομεν τὸν νόμον περὶ κεντρικῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν καὶ περὶ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

Ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Ἐσωτερικῶν ἔχομεν τὸν νόμον περὶ ἐπιβλέψεως τῆς δημοσίας ὑγείας, ἔχομεν τὸν νόμον, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν ἐψηφίσθη, τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ ὑπουργείου.

Ε. ΡΕΠΟΥΛΗΣ. Ἐψηφίσθη.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἔχομεν τὸν νόμον περὶ αὐξήσεως τοῦ προσωπικοῦ τῶν Νομαρχιῶν τοῦ Κράτους.

Ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης ἔχομεν τὸν νόμον περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας.

Ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἔχομεν σωρείαν νέων νόμων, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ὁποίων, ἢ μᾶλλον τινῶν ἐξ αὐτῶν, διὰ τῶν δηλώσεών του ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν μετέβαλε τὸν προϋπολογισμόν, ὁ ὁποῖος ὑπεβλήθη κατὰ τὸν Μάϊον, καὶ ἐνέγραψε προσθέτως τὸ ποσὸν τῶν 575.000 δραχμῶν. Ἔχομεν ὅμως καὶ ἄλλους νόμους, καί τινας τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας· καὶ ἄλλους περὶ αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν ὑπαλλήλων τῶν πολιτικῶν ὑπουργείων, καὶ πολλοὺς δευτερευούσης σημασίας, περιεκτικοὺς ἐν τούτοις δαπανῶν.

Ἐὰν κατά τινα γενικὴν ἐκτίμησιν, βεβαίως μὴ διεκδικοῦσαν τὴν ἀπόλυτον ἀκρίβειαν, ἤθελέ τις ὑπολογίσει τὴν δαπάνην διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νόμων τούτων, καὶ ὁρίσει πρὸς τοῦτο τὸ ποσὸν τῶν 7.000.000, νομίζω ὅτι θὰ εὑρίσκετο ἐντεῦθεν τῆς ἀληθείας.

***

Τοιουτοτρόπως, κύριοι, ἡ εἰκών, τὴν ὁποίαν ἐμφανίζουσι τὰ τακτικὰ βάρη, τὰ βάρη τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, συνίστανται 1) ἀπὸ τὰ ἔξοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1914' εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγράφονται 235.000.000· 2) ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ νέου δανείου πρὸς κάλυψιν τῶν ἐλλειμμάτων καὶ τῶν ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων, ἐξ 22.000.000· 3) ἀπὸ τὴν χρεωλυτικὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὑφισταμένων δανείων, ἡ ὁποία, μεθ' ὅσα εἴπομεν, πρέπει νὰ βαρύνῃ τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, ἐξ 9.000.000· 4) ἀπὸ τὰς αὐξήσεις τῶν συντάξεων 2.500.000· 5) ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου περὶ μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν 1.000.000, 6) ἀπὸ τὰς ἀναβλη θείσας δαπάνας 5.000.000, 7) ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν νέων νόμων 7.000.000, τὸ ὅλον 282.000.000 περίπου.

Α. ΑΛΕΞΑΝΔΡΗΣ. Πόσαι εἶναι αἱ αὐξήσεις ἐν συνόλῳ ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἠκούσατε : 235.000.000 ἦσαν εἶναι τώρα 282· ὑπολογίσατε. Αὐτὰ εἶναι τὰ ἔξοδα ἐν συνόλῳ τηρουμένων ὅλων τῶν ὑπολογισμῶν καὶ τῶν κατατάξεων τῆς Κυβερνήσεως.

Δὲν ὑπολογίζω, κύριοι, οὔτε ἐπιθυμῶ νὰ ὑπολογίσω συμμετοχὴν ἡμῶν ἢ ἐπιβάρυνσιν τοῦ Κράτους εἰς τὸ δημόσιον χρέος τῆς Τουρκίας. Ὑποθέτω ὅτι αἱ ἐπακολουθήσασαι περιστάσεις κεῖνται ὑπὸ τὰς ὄψεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ ὑπὸ τὴν μέριμναν αὐτῆς, καὶ ὅτι ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, ὅτι δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποχρεωθῇ τὸ Κράτος καὶ εἰς τὴν συμμετοχὴν τοῦ δημοσίου χρέους τῆς Τουρκίας.

Παραμένει ἑπομένως διὰ τῶν μετριωτάτων ὑπολογισμῶν, οὓς ἔκαμα, τῶν προσκειμένων εἰς αὐτὰς τὰς ἐκτιμήσεις τῆς Κυβερνήσεως, τὰς δυναμένας πολλαχῶς νὰ ἀμφισβητηθῶσιν, ἰδιαίτατα δὲ ὅσον ἀφορᾷ τὴν κατάταξιν μεταξὺ τακτικῶν καὶ ἐκτάκτων ἐξόδων, παραμένει ἀναμφισβήτητον τὸ γεγονὸς, ὅτι τὰ τακτικὰ ἔξοδα τοῦ Κράτους θὰ ἀνέλθωσιν ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς κατ' ἐλάχιστον ὅρον εἰς τὸ ποσὸν τῶν 282 ἑκατομμυρίων.

Τακτικὰ ἔσοδα τῶν ἑπομένων ἐτῶν.

Ἐὰν ἤδη ἐξετάσωμεν τὰ ἔσοδα, παρατηροῦμεν ὅτι ἔχομεν ἔσοδα τακτικὰ ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τῷ νῦν, μετὰ τὰς δηλώσεις τῆς Κυβερνήσεως ἀναγραφόμενα, 208.029.000. Ἀλλὰ τὰ ἔσοδα ταῦτα βεβαίως ἀνεγράφησαν οὕτω μετὰ τὰς μειώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεβλήθησαν ἐκ τῆς τελευταίας καταστάσεως τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου, καὶ τοῦ κλονισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὑπέστησαν ἐκ τῆς μεταναστεύσεως καὶ ἄλλων αἰτίων τὰ δημόσια ἡμῶν οἰκονομικά.

Εἶναι προσῆκον ἑπομένως νὰ λάβωμεν ὡς βάσιν ἐκεῖνο τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις ἐξετίμησεν ὑπὸ τὰς ὁμαλὰς περιστάσεις· ὅταν τοιοῦτον ἄνευ προβλέψεως τοιούτου πολέμου καὶ τοιαύτης καταστάσεως ὑπελόγισε τὰ ἔσοδα· τὸ ποσὸν δὲ τοῦτο ἀνέρχεται εἰς 224 ἑκατομμύρια.

Ἐκ τῆς ἐπεκτάσεως τοῦ δασμολογίου εἰς τὰς νέας χώρας ἡ Κυβέρνησις ὑπολογίζει αὔξησιν ἐσόδων κατὰ 8.000.000. Ἑπομένως τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων τῶν τακτικῶν θὰ ἀνέλθῃ εἰς 232.000.000 περίπου.

Δὲν ὑπολογίζω τὸ ἔσοδον τὸ ἐκ τοῦ νόμου περὶ φορολογίας τῶν κληρονομιῶν· ὄχι μόνον διὰ τὴν πλήρη αὐτοῦ ἀβεβαιότητα, ἀβεβαιότητα, ἡ ὁποία ἠναγκασε καὶ τὴν Κυβέρνησιν νὰ μὴ ὑπολογίσῃ ἐπὶ τούτου ὡρισμένον ποσόν, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχομεν ὑπ' ὄψιν τὴν δήλωσιν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι δὲν πρόκειται νὰ εἰσχθῇ τὸ ἐξ αὐτῶν ἔσοδον εἰς τὰ τακτικὰ ἔσοδα.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ἡ διάταξις αὐτὴ δὲν περιελήφθη.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πολὺ καλά.

Ἀλλὰ τοῦ ἐσόδου αὐτοῦ ὁ ὑπολογισμὸς εἶναι ἀδύνατος καὶ ἡ Κυβέρνησις ὀρθῶς ποιοῦσα καθ' ἡμᾶς, δὲν προέβη εἰς ὑπολογισμόν τινα τούτου. Ὁπωσδήποτε τοῦτο θὰ προστεθῇ, συνεπείᾳ τῶν νεωτέρων σκέψεων τῆς Κυβερνήσεως, εἰς τὰ τακτικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἀπόδοσις αὐτοῦ.

***

Ἐκ τῆς τελευταίας συμβάσεως μετὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης ἡ κατάστασις τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν εἶναι προωρισμένη νὰ μεταβληθῇ κατὰ τρόπον οὐσιώδη, ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως· τῶν δηλώσεων, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια, τὰ ἐκπροσωποῦντα τὴν συμμετοχὴν τοῦ Κράτους εἰς τὰ κέρδη, τὰ ἀπαρτίζοντα τὸ ποσὸν τῶν δύο περίπου ἑκατομμυρίων κατ' ἔτος, αὐτὰ προωρίσθησαν μάλιστα διὰ τὰ πέντε πρῶτα τὰ κρισιμώτερα ἔτη, ὅπως

προεξοφλούμενα ἐξυπηρετήσωσι τὴν ἱδρυθησομένην Γεωργικὴν Τράπεζαν τοῦ Κράτους. Δὲν εἶναι ἄρα προωρισμένον τὸ ποσὸν τοῦτο νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους.

Ἀπομένει δὲ ἐκ τῆς μετὰ τῆς Τραπέζης συμβάσεως τὸ διπλοῦν κέρδος, ἀφ' ἑνὸς τῶν 620.000 ἐτησίως, τῆς ἀπαλλαγῆς τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ποσοῦ τὸ ὁποῖον καταβάλλομεν διὰ τὸ δάνειον τῆς ἀναγκαστικῆς κυκλοφορίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸ κέρδος ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν φορολογικῶν ἀτελειῶν τῆς Τραπέζης, ὑπολογισθὲν ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν εἰς 160.000.

Ἀμφότερα λοιπὸν τὰ κεφάλαια ταῦτα, τὰ ὁποῖα θὰ ἀσκήσωσιν ἄμεσον ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, δὲν φθάνουσι τὸ ποσὸν ἑνὸς ἑκατομμυρίου.

***

Τοιουτοτρόπως, κύριοι, τὸ ἔλλειμμα, μεταξὺ τακτικῶν ἐσόδων καὶ τακτικῶν ἐξόδων, θὰ ὑπερβῇ κατὰ τοὺς ὑπολογισμούς μου, οἱ ὁποῖοι δὲν νομίζω νὰ εἶναι διάφοροι τῶν τῆς Κυβερνήσεως, τὰ 50 ἑκατομμύρια.

Πῶς θὰ καλυφθῇ τὸ ἐτήσιον ἔλλειμα.

Ἐγείρεται λοιπὸν ἤδη τὸ ἐρώτημα· πῶς θὰ καλυφθῇ τὸ ἔλλειμμα τοῦτο ; Πρόκειται δὲ περὶ τοῦ ἐλλείμματος τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ, κατ' ἔτος ἐπαναλαμβανομένου· ἐλλείμματος ἄρα προδίδοντος ὀργανικὴν ἀτέλειαν, ὀργανικὴν νόσον· ἐλλείμματος, τὸ ὁποῖον καὶ κατὰ τὰς δηλώσεις, τὰς ὁποίας ἀνέγνωσα, καὶ κατὰ τὰς ἰδέας αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως, πρέπει νὰ καλύπτεται κατ' ἔτος ἐκ τῶν τακτικῶν ἐσόδων τοῦ Κράτους.

Ποῖα εἶναι τὰ ἔσοδα ταῦτα ; Καὶ τίνες εἶναι ἐπὶ τούτου τοῦ κεφαλαιώδους ζητήματος αἱ ἰδέαι τῆς Κυβερνήσεως ; Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ Κυβέρνησις προσῆκον ἐνόμισε νὰ σιωπήσῃ.

***

Ἐὰν καλῶς ἐνθυμοῦμαι — καὶ ἐνθυμοῦμαι καλῶς — ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν καὶ κατὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν ἐπὶ τούτῳ δηλώσεων, ἠρκέσθη νὰ ἐξάρῃ τὴν ὑγείαν καὶ τὴν ῥώμην τῆς κοινωνικῆς ἡμῶν οἰκονομίας, τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας. Ἀλλὰ καὶ ἂν καταλίπῃ τις τοῦτο ἀπολύτως ἀφιλονείκητον, ἐνῷ ἀκόμη ἡ ἰδιωτικὴ οἰκονομία δὲν ὑπέστη πάσας τὰς ἐκ

τῆς καταστάσεως δοκιμασίας, θὰ εἶχε νὰ ἐρωτήσῃ τὴν Κυβέρνησιν.

Πῶς σκέπτεται νὰ ἐπιληφθῇ ταύτης δημοσιονομικῶς ; Τοῦτο εἶναι τὸ ζητούμενον διὰ τὴν Κυβέρνησιν, τοῦτο εἶναι τὸ ζητούμενον διὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους. Πῶς θὰ ἐπιληφθῇ δημοσιονομικῶς τὸ Κράτος τῆς ἰδιωτικῆς οἰκονομίας, τὴν ὁποίαν νομίζει τόσον ὑγιᾶ καὶ τόσον ἀνθηράν.

Σκέπτεται ἆρά γε νὰ καλύπτῃ τὸ ἔλλειμμα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους τὸ ἐτήσιον, τὸ τοσοῦτον μέγα, διὰ δανείων ; Βεβαίως τοιαύτη σκέψις δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ, ὅτι κρατεῖ παρὰ τῇ Κυβερνήσει· ὄχι μόνον διὰ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας θὰ ἐμφανίζῃ ἡ συνομολόγησις τοιούτων δανείων, ἀλλὰ διὰ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, καὶ διότι, καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοῦτο δυνατόν, δὲν θὰ ἐθεράπευεν οὐσιαστικῶς, ἀλλὰ θὰ ἀνέβαλλεν ἴσως τὴν κρίσιν, καλυπτομένην διὰ τῆς μεθόδου τῆς συμπληρώσεως τῶν ἐλλειμμάτων διὰ δανείων, ἵνα ἡ κρίσις ἐκραγῇ δεινοτέρα καὶ ἔτι μᾶλλον ἀνεπανόρθωτος.

Τὸ ἐρώτημα λοιπὸν παραμένει τοῦτο.

Κατὰ τίνα τρόπον θὰ καλύπτεται κατ' ἔτος τὸ ἔλλειμμα τοῦτο, τὸ ἀναγόμενον εἰς τὰ τακτικὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους, εἰς τὸν καθημερινόν, τουτέστι τὸν κανονικὸν αὐτοῦ οἰκονομικὸν βίον, καὶ τίνα τὰ ἐπὶ τούτου μέτρα τῆς Κυβερνήσεως ; Τίνες αἱ ἰδέαι αὐτῆς ;

Σκέπτεται μήπως, ὅτι τὸ ἔλλειμμα τοῦτο θὰ καλύπτεται ἐκ τῆς ἐλπιζομένης αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν φόρων ὑπὸ τὸν ὑφιστάμενον ὀργανισμόν ; Ἡ αὔξησις αὕτη βεβαίως κατ' ἀρχὴν εἶναι προσδοκωμένη, ἀλλὰ εἶναι ἀβεβαία κατὰ ποσόν. Θὰ ἔλεγον δέ, ὅτι διὰ τὴν ὑγείαν τῶν οἰκονομικῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπολογίσῃ τις τὴν κάλυψιν ἐνεστώτων, τακτικῶν ἐλλειμμάτων, μὲ ἐλπιζομένην αὔξησιν, μὲ ἔσοδα ἐκ τοιαύτης τινὸς ἐλπιζομένης αὐτομάτου αὐξήσεως· διότι αὐξήσεις τοιαῦται, προϊοῦσαι, ὀργανικαὶ εἰς τὰ ἔσοδα τοῦ Κράτους, ἔχουσι νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς ἰσοϋψεῖς, δύναμαι νὰ εἴπω, αὐξήσεις τῶν ἐξόδων, ὀργανικὰς ἐπίσης καὶ προϊούσας, ἐν τῇ φύσει τοῦ πράγματος καὶ τῇ προαγωγῇ τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Κράτους ἐγκειμένας.

Θὰ ἔλεγον λοιπὸν ὅτι τοιαύτη τις ἐλπιζομένη αὔξησις θὰ ἦτο κεκλημένη νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἐπίσης τῶν ἐξόδων ἐλπιζομένην αὔξησιν. Ἀλλὰ δὲν λέγω τοῦτο. Ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν. Νομίζει σπουδαίως ὅτι ἡ ἐκ τοιαύτης τινός, κατ' ἀρχὴν βεβαίως ἐλπιζομένης ἀβεβαίας ὅμως κατὰ ποσόν, αὐξήσεως πρόσοδος, θὰ εἶναι τοιαύτη, ὥστε νὰ καλύψῃ ἕστω καὶ τὸ ἓν πέμπτον τοῦ παρουσιαζομένου ἐλλείμματος εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους ; Βεβαίως ὄχι.

Καὶ πάλιν λοιπὸν παραμένει τὸ ἐρώτημα· πῶς θὰ θεραπευθῇ τὸ ὀρ-

γανικὸν αὐτὸ ἐλάττωμα, ἡ παρουσιαζομένη ἤδη ἐνώπιον ἡμῶν ἀσθένεια τοῦ οἰκονομικοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Κράτους ;

***

Ἡ Κυβέρνησις ὡμίλησε κατὰ τὰς τελευταίας δηλώσεις, οὐχὶ κατὰ τὰς πρώτας, περὶ φορολογίας· καὶ ἐθεώρησεν ἀναρμοδίαν τὴν περίστασιν πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ φορολογικοῦ ἡμῶν συστήματος τῆς ἀμέσου φορολογίας. Λόγον δὲ ἔφερε τὴν κατάστασιν αὐτὴν καὶ τὸν κίνδυνον ὅτι, ἂν ἐμεθοδεύετο τοιαύτην μεταβολὴν τῆς φορολογίας, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ ἴδῃ ἐλαττούμενα τὰ ἔσοδα τοῦΚράτους. Ἐκ τούτου δύναταί τις νὰ συναγάγῃ, ὅτι ὅσα εἶπεν ἡ Κυβέρνησις περὶ φορολογικῆς μεταρρυθμίσεως ἔγκεινται εἰς ἀντίληψιν ἄλλην,διάφορον ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἐξετάζομεν ἤδη, διάφορον ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσχολούμεθα· ἔγκεινται εἰς τὴν ἀντίληψιν τῆς ριζικῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἀμέσου φορολογίας, ἰδιαίτατα τῶν ἐκ τῆς γῆς προσόδων,ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς φορολογικῆς δικαιοσύνης.

Εἶναι ἐνδεχόμενον ἀληθῶς τοιαύτη τις μεταρρύθμισις, ἀναγκαία διὰ νὰ ἐκλίτῃ ὅλη ἐκείνη ἡ ἐπαχθὴς καὶ βαρεῖα φορολογία, ἡ ὁποία πιέζει ἰδίως τὰς νέας χώρας καὶ τὴν ὁποίαν ἐσημείωσα ἤδη, εἶναι ἐνδεχόμενον, λέγω, τοιαύτη μεταρρύθμισις νὰ φέρῃ ἐλάττωσιν ἐσόδων. Ἀλλὰ τὸ συζητούμενον ἤδη δὲν εἶναι τοῦτο. Δὲν εἶναι τὸ ζήτημα τῆς διαρρυθμίσεως, τῆς δικαιολογικῆς τῆς ἀμέσου φορολογίας, ἀλλὰ τὸ ζήτημα τῆς αὐξήσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων.

Τίνες εἶναι ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου αἱ γνῶμαι τῆς Κυβερνήσεως ; Ποῖαι εἶναι αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ ἰδέαι αὐτῆς ; Τίνα εἶναι τὰ μέτρα της ;

Ἐπὶ τούτου παραδόξως, κατὰ τρόπον πρωτοφανῆ εἰς κοινοβουλευτικὴν Κυβέρνησιν, ἡ Κυβέρνησις σιωπᾷ.

Ἡ Κυβέρνησις εὑρίσκεται ἀναμφισβητήτως ἀπέναντι ἑνὸς ἐλλείμματος, ἐλλείμματος ὀργανικοῦ κολοσσιαίου, καὶ παραδόξως, ἐνῷ μετὰ τόσης ἐπιμελείας ἐσημείωσε τὰ ἔξοδα, ἔξοδα γενόμενα, ἐπαναλαμβάνω, σιωπᾷ, περὶ τοῦ τρόπου τῆς καλύψεως τῶν ἐξόδων τούτων· σιωπᾷ περὶ τῶν ἰδεῶν, περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα εἰς κάλυψιν τῶν ἐξόδων τούτων. Ποῖος εἶναι ὁ λόγος τῆς σιωπῆς ; Ποῖος εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἔφερεν ἢ δὲν φέρει τὰ μέτρα της ; Ποῖος ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἐκθέτει τὰς ἀρχάς, δὲν ἐκθέτει τὰς ἰδέας αὐτῆς, ἵνα συζητηθῶσιν ἐν τῇ Βουλῇ ταύτῃ ;

Εἶναι ἆρά γε λόγος ἀνεπαρκείας ; Ἢ εἶναι λόγος ἐλλείψεως πολιτικῆς εἰλικρινείας, πολιτικοῦ θάρρους ;

Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ὁμιλήσῃ.

Ὑπῆρξεν ἐποχή, κύριοι, κατὰ τὴν ὁποίαν κυβερνήσεις πολλαί, οὐχὶ βεβαίως πᾶσαι, ἐμεθοδεύοντο τακτικὴν κἄπως ἀνάλογον. Δὲν ἐπέβαλλον μέτρα ἀντιδημοτικά,ἀεὶ μὲν μάλιστα δὲ εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν, μέτρα, τῶν ὁποίων ὑπερτίθενται εἰς τὸ μέλλον τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα. Ἀλλὰ προσεπάθουν νὰ ἐξοικονομήσωσιν ὅπως-ὅπως τὸ ἐνεστὼς, εἴτε διὰ ψευδῶν προϋπολογισμῶν, εἴτε προεξοφλοῦσαι τὸ μέλλον καὶ ἐπιρρίπτουσαι εἰς αὐτὸ βάρη χάριν τοῦ ἐνεστῶτος.

Ἀλλὰ βεβαίως δὲν γνωρίζω, ἐὰν ὑπῆρξέ ποτε Κυβέρνησις ἐπὶ τοσοῦτον θαρραλέα νὰ ἐμφανίζηται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ὄχι διὰ ψευδῶν προϋπολογισμῶν, διότι δὲν εἶναι ψευδεῖς οἱ προϋπολογισμοὶ τῆς Κυβερνήσεως, τουλάχιστον κατὰ τὴν βούλησιν, κατὰ τὴν πρόθεσιν αὐτῆς, νὰ ἐμφανίζηται μὲ ἐλλείμματα ἀπέναντι τῶν γεγενημένων ἐξόδων, καὶ οὐδὲν ἀπολύτως νὰ φέρῃ μέτρον πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων, οὔτε νὰ ὑποβάλλῃ τὰς γνώμας αὐτῆς πρὸς συζήτησιν πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων.

Καταντᾷ νὰ ὑποβάλῃ ἡ Κυβέρνησις ὡς οἰκονομικὸν πρόγραμμα αὐτῆς τὸ διηνεκὲς ἔλλειμμα.

Ὑπῆρξεν ἐποχή, κύριοι, κατὰ τὴν ὁποίαν προεβλήθη ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ὡς οἰκονομικὸν πρόγραμμα ὁ συμβιβασμὸς τοῦΚράτους μετὰ τῶν δανειστῶν αὐτοῦ.Καὶ τὸ πρόγραμμα αὐτὸ κατεκρίθη, ἴσως ὄχι δικαίως, δεινότατα, ὡς κηρύττον τὴν πτώχευσιν τοῦ Κράτους. Ἀλλὰ τίς θὰ ἐφαντάζετο, κύριοι, μετὰ πάροδον 20 ἐτῶν καὶ πλέον, ὅτι θὰ παρουσιάζετο Κυβέρνησις, καταρρίπτουσα πάντα τὰ προσχήματα καὶ ἐμφανίζουσα ὡς οἰκονομικὸν πρόγραμμα τὸ διηνεκὲς ἔλλειμμα; Ἐμφανίζουσα καθ' ἑκάστην ἔξοδα, καὶ ὅμως οὐδὲν προβάλλουσα πρόγραμμα πρὸς κάλυψιν τῶν ἐξόδων αὐτῶν;

Νομίζω, κύριοι, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ φέρῃ τὰ μέτρα της, ὑποχρεοῦται νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἰδέας της, ὑποχρεοῦται νὰ ἀναπτύξῃ τὸ σύστημα αὐτῆς περὶ καλύψεως τῶν ἐξόδων ἐκ τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους.

Νομίζω δὲ ὅτι ἡΒουλὴ πρέπει νὰ ἀσκήσῃ πᾶσαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, ὡς σῶμα πολιτικόν, νὰ ὑποχρεώσῃ τὴν Κυβέρνησιν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὴν ὑποχρέωσίν της αὐτήν.

Δὲν εἴμεθα ἀπαισιόδοξοι ἡμεῖς, κύριοι, διὰ τὸ οἰκονομικὸν μέλλον τοῦ Κράτους. Ἡ ἀπαισιοδοξία εἶναι ξένη πρὸς τὸν ὀργανισμὸν ἡμῶν, πρὸς τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἡμῶν,εἶναι ξένη πρὸς τὴν ψυχικὴν ἡμῶν σύνθεσιν. Ἀλλ' ἐὰν δὲν εἴμεθα ἀπαισιόδοξοι, ἐὰν δὲν ἤλθομεν νὰ κλαύσωμεν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτήν, δὲν ἤλθομεν ἐπίσης οὐδὲ

διὰ νὰ τονίσωμεν κενοὺς ὕμνους αἰσιοδοξίας. Ἤλθομεν νὰ συζητήσωμεν. Νὰ συζητήσωμεν τὰ μέτρα τῆς Κυβερνήσεως· ἤλθομεν νὰ συζητήσωμεν τὰς ἰδέας καὶ τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἢ νὰ ἀποδεχθῶμεν ταύτας, ἢ νὰ ἀντιτάξωμεν τὰς ἰδίας ἡμῶν ἰδέας.

Ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἰδέας αὐτῆς καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτὰς ἀντικείμενον συζητήσεως.

Δὲν εἶναι δυνατόν ποτεΚυβέρνησις κοινοβουλευτικὴ νὰ ἐμφανισθῇ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἀπέναντι τοιαύτης καταστάσεως, καὶ νὰ ἀρκεσθῇ λέγουσα «εἶμαι αἰσιόδοξος». Διότι, ἐὰν ἡ αἰσιοδοξία πρόκειται νὰ καλύψῃ τὴν ἀνεπάρκειαν, τὴν ἀφροντισίαν, τὴν ἔλλειψιν προνοίας· ἐὰν πρόκειται νὰ ὑπαγορεύσῃ τὴν ἀεργίαν καὶ τὴν ραστώνην, ἡ αἰσιοδοξία τότε παύει νὰ εἶναι πολιτικὴ ἀρετὴ καὶ ψυχικὴ ἀρετή. Ἐκφυλίζεται εἰς ἁπλῆν μοιρολατρίαν, εἰς τυφλὴν πρὸς τὸ πεπρωμένον πίστιν, καὶ ἀποτελεῖ κατάστασιν καὶ πολιτικῶς καὶ ψυχικῶς νοσηράν.

Ἡ Κυβέρνησις ὑποχρεοῦται νὰ φέρῃ τὰ μέτρα της, ὑποχρεοῦται νὰ ὁμιλήσῃ. Ἡ ὑποχρέωσις αὐτὴ εἶναι πολιτικῶς καὶ κοινοβουλευτικῶς ἐπιβεβλημένη εἰς πᾶσαν περίστασιν· πολλῷ μᾶλλον εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς πρόκειται νὰ ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν μέτρων αὐτῆς.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, κύριοι, ὅτι εὑρισκόμεθα εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν. Ὁ λαός δέ, ὁ ὁποῖος θὰ ἔχῃ ἐνώπιον αὐτοῦ τὸ πολιτικὸν σύστημα ὁλόκληρον τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ἔχῃ ἐνώπιον αὐτοῦ ὅλην αὐτὴν τὴν πλουσίαν ὀργάνωσιν, περὶ τῆς ὁποίας θὰ κάμω βραδύτερον λόγον, ὁ ὁποῖος θὰ ἀκούσῃ τίτλους νόμων καὶ νομοσχεδίων, εἰς τὸν ὁποῖον θὰ ἀναπτυχθῶσιν ὅλα τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα προσδοκᾷ ἡ Κυβέρνησις ἐκ τῆς τοιαύτης ὀργανώσεως,πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἐὰν θὰ ἐφαρμοσθῶσι τὰμέτρα ταῦτα καὶ πῶς θὰ ἐφαρμοσθῶσι· πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀντὶ τίνων θυσιῶν θὰ κληθῇ νὰ ἀπολαύσῃ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα προσδοκῶνται, κατὰ τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν αὐτήν.

***

Ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὁμιλήσῃ. Ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φέρῃ τὰ μέτρα της· ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἰδέας της, διὰ νὰ ἀκούσῃ καὶ τὰς ἰδικάς μας.

Ἡ ὑποχρέωσις αὐτὴ ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς σιδηρᾶς ἀνάγκης, ἐπιβάλλεται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης τῆς πολιτικῆς εἰλικρινείας καὶ εὐθύτητος. Καὶ πρέπει νὰ ἐλπίζωμεν, ἐν τῷ παρόντι τουλάχιστον, ὅτι ἡ Κυβέρνησις

προκαλουμένη μάλιστα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, δὲν θὰ παρίδῃ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποχρεώσεώς της ταύτης.

ΕΥΤΑΞΙΑΣ. Νὰ διακόψωμεν πέντε λεπτά.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Διακόπτεται ἡ συνεδρίασις ἐπὶ πέντε λεπτά.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ εὑρίσκομαι περὶ τὰ μέσα τῆς ὁμιλίας μου· ἐὰν θέλετε νὰ διακόψωμεν, διακόπτομεν διὰ νὰ ἐπανέλθωμεν.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Θὰ ἐξακολουθήσητε ; Ὅπως θέλετε.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Νὰ διακόψωμεν.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐπειδὴ ἡ ὥρα εἶναι 8 καὶ 1)4 νομίζω ὅτι πρέπει νὰ διακόψωμεν καὶ νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς 9 καὶ 1)2.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Διακόπτεται ἡ συνεδρίασις διὰ νὰ ἐπαναληφθῇ τὴν 9 καὶ 1)2 μ. μ. ἀκριβῶς.

Δ'.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὐδεμίαν ἔχει πολιτικήν.

Ἐξέθηκα, κύριοι, προηγουμένως τὰς γνώμας μου ἐν σχέσει πρὸς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους. Θὰ ἐξετάσω ἤδη τὸν προϋπολογισμὸν ὡς νόμον πολιτικόν· θὰ ἐξετάσω τὴν καθόλου πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐξετάζοντες τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, οἷα ἐξεδηλώθη εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς Πολιτείας, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποφανθῶμεν ἄνευ τινὸς περαιτέρω ἐρεύνης, ἄνευ τινὸς περαιτέρω κρίσεως ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν μέτρων τῆς Κυβερνήσεως· ὅτι ἡ Κυβέρνησις οὐδεμίαν ἔχει πολιτικήν. Διότι δὲν ἔχει οἰκονομικὸν πρόγραμμα, ὑπηρετοῦν τὴν πολιτικὴν αὐτῆς, τοιαύτην ἢ τοιαύτην· διότι δὲν ἔχει πολιτικὴν ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸ οἰκονομικόν της πρόγραμμα.

Ἡ Κυβέρνησις ἐμφανίζει μέγα ἄθροισμα νομοθετικῶν μέτρων, νομοθετικῶν μέτρων ἐν τοῖς πλείστοις καλῶν, ἐν πολλοῖς δὲ καὶ καλῶς τεθειμένων. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη ἤθελε δεχθῇ τις, ὅτι πάντα τὰ νομοθετικὰ αὐτὰ μέτρα ἔχουσιν ἄριστα, δὲν δύναται συγχρόνως νὰ εἴπῃ, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει πολιτικὴν ὡρισμένην.

Θὰ ἠδύναντο ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ νομοθετικὰ μέτρα, καλῶς κείμενα καὶ σύμμετρα ἐν πᾶσι καὶ ἁρμονικὰ ὄντα, νὰ ἀποτελέσωσι μίαν ἰδανικὴν πολιτείαν, οὐδέποτε ὅμως νὰ ἀποτελέσωσι πολιτικὸν σύστημα ὑπευθύνου Κυβερνήσεως, ὠργανωμένου Κράτους, χωρὶς συγχρόνως

νὰ ὑπάρχῃ ἀντίστοιχον, σύγχρονον τοὐλάχιστον καὶ ἐν πᾶσι συμπολιτευόμενον, οἰκονομικὸν πρόγραμμα, ὑπηρετοῦν τὴν πολιτικὴν τοῦ Κράτους, καὶ καθιστῶν δυνατὴν τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῆς.

Ὅ,τι ὅμως ἐμφανίζει ἡ παροῦσα Κυβέρνησις εἶναί τι, κύριοι, ἀπολύτως πρωτοφανές. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοήσῃ τις τοιαύτην ὀξύτητα σχέσεων, τοιαύτην διάστασιν, τοιαύτην ἀντιπολίτευσιν, ἵνα μεταχειρισθῶ ὅρον οἰκεῖον πρὸς τὰς ἀσχολίας μας, μεταξὺ τοῦ λεγομένου οἰκονομικοῦ προγράμματος, καὶ τοῦ λεγομένου πολιτικοῦ προγράμματος τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ εἶναι ἐρευνητέον, εἶναι χρήσιμον ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις νὰ ἐρευνήσωμεν, ποῦ ἀρά γε ὀφείλεται τὸ φαινόμενον τοῦτο ;

Εἶναι χρήσιμον ὑπὸ πολλὰς ἀπόψεις· ἀπόψεις οἰκονομικάς, ἀλλὰ καὶ ἠθικοπολιτικὰς ἀπόψεις.

Ἔχω τὴν γνώμην, κύριοι, ὅτι ἐν οὐσιώδει μέτρῳ συνετέλεσε πιθανώτατα εἰς τὴν δημιουργίαν τοιαύτης καταστάσεως, ἡ παραφθορὰ καὶ ἡ παρανόησις ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὡρισμένων πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐννοιῶν.

Ἐν τῷ θεμελιώδει δημοσιονομικῷ ζητήματι, τῆς σχέσεως τῶν ἐξόδων πρὸς τὰ ἔσοδα, φαίνεται ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι πρωτίστως πρέπει νὰ κανονισθῶσι τὰ ἔξοδα, ὀργανουμένου τοῦ Κράτους εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν του ἐν πάσῃ εὐρύτητι, καὶ ν' ἀναζητηθῶσι καὶ νὰ εὑρεθῶσιν ἐκ παντὸς τρόπου τὰ ἔσοδα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐξυπηρετήσωσι τὴν τοιαύτην ὀργάνωσιν.

Ἰδοὺ δὲ πῶς εἰδικώτερον ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν διετύπωσε τὴν ἰδέαν της ταύτην·

«Δὲν δυνάμεθα δὲ διότι δὲν συμφέρει εἰς ἡμᾶς νὰ ἀπορρίπτωμεν πᾶσαν δαπάνην, ἢ νὰ ἀναβάλωμεν αὐτὴν ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀποτελεῖ αὕτη ἐπιβάρυνσιν ἀσύμφορον εἰς τὴν χώραν, χωρὶς ἐξ ἀντιθέτου νὰ σταθμίζωμεν καὶ τὸν σκοπόν, εἰς ὃν ἀποβλέπει· πρέπει τουναντίον νὰ ἀποβλέψωμεν μετὰ θάρρους εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους συμφώνως πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς νέας κοινωνίας καὶ τὰς ἀξιώσεις, ἃς αὕτη ἔχει ἐπ' αὐτοῦ».

Ἡ ἐνδεικνυομένη διὰ τὸ Κράτος πολιτική. Συντήρησις μετὰ προόδου.

Δὲν προτίθεμαι, κύριοι, νὰ φιλονεικήσω κατ' ἀρχὴν τὰς ἰδέας ταύτας. Δὲν προτίθεμαι, τὸ παράπαν νὰ ὑποστηρίξω, ὅτι ἐνδείκνυται οἰκονομία διὰ τῆς μὴ προσηκούσης ὀργανώσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν,

διὰ τῆς μὴ ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων, διὰ τῆς μὴ καταβολῆς παραγωγικῶν δαπανῶν.

Ἡ ἔννοια τῆς οἰκονομίας, ἐφ' ὅσον καλεῖται νὰ πραγματοποιηθῇ δι' ἀναιρέσεως τοιούτων κυβερνητικῶν ἔργων, βεβαίως εἶναι κακῶς τεθειμένη· ἀποτελεῖ ὀπισθοδρόμησιν.

Δὲν ἔχει σχέσιν τινὰ ἡ οἰκονομικὴ ἀντίληψις, ἡ ἀντίληψις τῆς οἰκονομίας, μὲ τὴν παράλειψιν ὀργανώσεων τοιούτων, μὲ τὴν παράλειψιν παραγωγικῶν δαπανῶν, μὲ τὴν παράλειψιν παντὸς ὅ,τι συντελεῖ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ σκοποῦ τοῦ Κράτους. Ἀλλ' ἐὰν τοιαύτας ἔχω ἰδέας κατ' ἀρχήν, θὰ εἶχον νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἐν τῇ ἐκτελέσει τῶν δαπανῶν τούτων, καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν παραγωγικῶν, ἐνδείκνυται τάξις τις. Ἀντενδείκνυται ἡ ἀθρόα ἐκτέλεσις. Ἀντενδείκνυται δὲ ἐκ λόγων παύλα-πλῶν, ἀλλὰ κυρίως ἐκ λόγων οἰκονομικῶν. Ἀντενδείκνυται πανταχοῦ, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀναμφισβητήτως παραγωγικὰς δαπάνας. Διότι καὶ αὐτῶν τῶν ἀναμφισβητήτως παραγωγικῶν ἔργων αἱ ἀποδόσεις πολλάκις ἐπιβραδύνουσιν· ἡ δὲ ἀθρόα ἐκ τῶν προτέρων προεξόφλησις τοῦ μέλλοντος, δημιουργεῖ δυσχερείας καὶ δημιουργεῖ ἀνισορροπίας ἐν τῷ προϋπολογισμῷ, ἐπικινδύνους διὰ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους.

***

Ἐὰν δὲ αἱ ἀρχαὶ αὗται ὑπῆρξαν ἡ βάσις τῆς οἰκονομικῆς ρυθμίσεως, τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως, Κρατῶν μεγάλων καὶ πλουσίων καὶ παγίως ὠργανωμένων, ἐννοεῖ τις μετὰ πόσης δυνάμεως ἐπιβάλλονται διὰ Κράτος μικρόν, ὡς τὸ ἡμέτερον, πτωχόν, ἐπὶ πᾶσι δὲ εὑρισκόμενον ἤδη εἰς στάδιον ἀναπλάσεως, εἰς στάδιον γενικῆς ἀναδιοργανώσεως.

Πολιτικὴ ἐνδεικνυομένη διὰ Κράτος ὡς τὸ ἰδικόν μας, καὶ ὑπὸ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας διατελοῦμεν, πολιτικὴ διὰ Κράτος, εὑρισκόμενον ἐν ἀναπλάσει καὶ ἀναδιοργανώσει, εἶναι ἡ πολιτικὴ τῆς **συντηρήσεως μετὰ προόδου.**

Ἡ συντήρησις μετὰ προόδου εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ δώσῃ τὴν προσήκουσαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν ὅλην ἀναδιοργάνωσιν, κατεύθυνσιν ὑπὸ βαθμιαίαν, ἀλλὰ συστηματικὴν καὶ ἀδιάκοπον πρόοδον, ἡ ὁποία θὰ παρασκευάσῃ ἀσφαλῆ καὶ ἀδιατάρακτον τοῦ ὅλου τὴν ἀνακαίνισιν.

Τοιαύτην τακτικήν, κύριοι, ἠκολουθήσαμεν, ὅταν ἐκλήθημεν εἰς ρύθμισιν ὡρισμένων δημοσίων ὑπηρεσιῶν, καὶ αὐτή, νομίζομεν ἡ συντήρησις μετὰ προόδου, εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία ἐνδείκνυται πρὸς ἀναδιοργάνωσιν πάντων τῶν κλάδων τῆς δημοσίας ἡμῶν ὑπηρεσίας.

Ὁ μελετῶν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν θὰ σταματήσῃ ἀναμφισβη-

τήτως τὸ βλέμμα εἰς τὴν φωτεινοτέραν αὐτῆς περίοδον, καὶ θὰ ἴδῃ ἀποκαλυπτόμενον τώρα εἰς τὸν ψυχρὸν καὶ ἀπροκάλυπτον μελετητήν, ὅτι ἡ ἀθέτησις τούτων ἀκριβῶς τῶν ἀρχῶν ὡδήγησεν ἡμᾶς εἰς ἀποτυχίας, ἂς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἀποτρέψῃ ἀνὴρ ἐξόχου πολιτικῆς ἐγκρατείας· ἀποτυχίας, τὰς συνεπείας τῶν ὁποίων καὶ ἐν τῷ νῦν ἀκόμη δοκιμάζομεν.

Ἀλλὰ θὰ ἔλεγέ τις, τίνα σχέσιν ἔχουσι τὰ διδάγματα ἐκεῖνα μὲ τὴν νῦν ἐφαρμοζομένην τακτικήν.

Ἐὰν ὑποτεθῇ ὅτι παρόμοιαι σκέψεις καὶ παρόμοιαι πολιτικαὶ ἀντιλήψεις ὑπῆρχον εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἤδη, θὰ ἐπερίμενέ τις νὰ ἴδῃ εἰς τὴν ἀθρόαν ὀργάνωσιν, εἰς τὴν ἀθρόαν ἐπιβολὴν δατανῶν εἰς ὅλα τὰ σημεῖα, εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Πολιτείας, συμπάρεδρον, συγχρόνως τοὐλάχιστον διατυπούμενον, καὶ τὸ οἰκονομικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς δαπάνας ταύτας· σύγχρονον ἐπιβολὴν τῶν φόρων, σύγχρονον ἐξεύρεσιν τῶν δημοσίων προσόδων πρὸς κάλυψιν τῶν ἐπιβαλλομένων δαπανῶν.

Ἀλλ' ἐν προκειμένῳ οὐδὲ κἂν τοιοῦτό τι ἔχομεν. Δὲν ἔχομεν ἀθρόαν πολιτικὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐν ταὐτῷ ἐξεύρεσιν τῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτῆς ἐσόδων. Ἔχομεν κάτι τι περίεργον ὅλως καὶ ἀληθῶς πρωτοφανές. Ἔχομεν ἀφ' ἑνὸς μίαν δαμονιώδη προσπάθειαν ὀργανώσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν, πολλαπλασιασμοῦ τούτων ὑπερμέτρου, ἐπιβολὴν ἀτελεύτητον παραγωγικῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων παντὸς εἴδους δαπανῶν, ἐξακολούθησιν δὲ τῆς κινήσεως ταύτης μέχρι σήμερον μὲ κεκτημένην καὶ αὐξάνουσαν ταχύτητα, ἐξ ἄλλου δὲ οὐδεμίαν ἀπολύτως μέριμναν περὶ ἐξευρέσεως τῶν ἀναγκαίων ἐσόδων.

Πόθεν ἀρά γε, ἐκ τίνων λόγων ὑπηγορεύθη εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἡ πρωτοφανὴς αὕτη τακτική ;

Ἡ Κυβέρνησις ἐδημιούργησε πολιτικὴν ἀναρχίαν.

Καὶ ἐξακολουθεῖ τις νὰ ἐρωτᾷ. Ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ἡ τοιαύτη παρανόησις τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐκείνων ἐννοιῶν, ποῖος ἀρά γε εἶναι ὁ λόγος τοῦ φαινομένου τούτου ; Ἀναγκαίως, κύριοι, ἄγεταί τις εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ λόγου τούτου, ἐὰν σπουδάσῃ τοὺς ὅρους τῆς συνθέσεως καὶ τῆς λειτουργίας τῆς Κυβερνήσεως.

Εἶναι δύσκολον τῷ ὄντι νὰ μὴ ἀναζητήσῃ τις ἐν οὐσιώδει μέτρῳ τὸν λόγον τοῦ φαινομένου τούτου εἰς τὸ γεγονός, ὅτι ἔλειψεν ἡ κυβερνητικὴ ἑνότης. Ἕκαστον ὑπουργεῖον μετεβλήθη εἰς ἴδιον κράτος, ἐνήργει αὐτοτελῶς, καὶ σχεδὸν εἰπεῖν ἕκαστον τμῆμα ἐπεδόθη εἰς τὴν νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν, χωρὶς οὐδεὶς πέραν τούτου νὰ σκέπτηταί τι.

Λόγοι ποικίλοι, λόγοι ἐνίοτε κατωτέρας πολιτικῆς φύσεως καὶ πολιτικῆς ἀντιλήψεως, λόγοι οὐχὶ σπανίως φιλοδοξίας κενῆς καὶ κακῶς ἐννοουμένης, ὑπηγόρευσαν καὶ ὑπαγορεύουσιν ἔτι δυστυχῶς τὴν διὰ τῆς Βουλῆς ἢ διὰ τοῦ ὑπουργικοῦ συμβουλίου συγκρότησιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἀναδιοργάνωσιν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, καὶ ἐπιβολὴν δατανῶν. Οὐδείς, ἀπολύτως οὐδεὶς ἐσκέπτετο καὶ οὐδεὶς σκέπτεται πῶς θὰ ἐξυπηρετηθῶσιν αἱ ὑπηρεσίαι αὗται, πῶς θὰ ἐξυπηρετηθῶσιν οἰκονομικῶς τὰ ἔργα ταῦτα, ποῖα θὰ εἶνε τὰ ἔσοδα, τὰ ὁποῖα θὰ ἔλθωσιν εἰς ἀνταπόκρισιν, εἰς ἐκτέλεσιν καὶ εἰς ἐφαρμογὴν ὅλων ἐκείνων τῶν μέτρων. Ἀπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν ἔλειψεν ὁ φυσικὸς προστάτης, ὁ φυσικὸς ἀντιλήπτωρ, ὁ κεκλημένος ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ θέσεως καὶ ἀποστολῆς νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τῆς τοιαύτης καταστάσεως. Οὐ μόνον τοῦτο δὲν ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργὸς ἄνευ τινὸς οἰκονομικοῦ ὑπολογισμοῦ παρεσύρθη, φαίνεται, εἰς τὴν αὐτὴν δίνην καὶ ἠμέλλητο εἰς τὴν κατασκευὴν ἐξόδων.

Δυστυχῶς δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ κέντρου τῆς κυβερνητικῆς δράσεως ἔλειψεν ὁ ἐπιβλέπων τὴν ὅλην κατάστασιν, ἔλειψεν ὁ ρυθμιστὴς τῆς ἁρμονίας τῆς συμπολιτεύσεως οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ προγράμματος· φαίνεται δὲ τουναντίον ὅτι καὶ ἐκεῖ παρόμοιαι ἐπεκράτησαν σκέψεις καὶ ἡ ὁρμὴ καὶ ἡ κατωφέρεια ὑπῆρξε καὶ ἐκεῖ ἴσης δυνάμεως, δημιουργήσασα ἀληθῆ πολιτικὴν ἀναρχίαν.

***

Εἶναι αὗται σκέψεις, κύριοι, αἱ ὁποῖαι κατὰ σιδηρᾶν ἀνάγκην ἔρχονται εἰς τὸν νοῦν ἡμῶν, ἀγωνιζομένων νὰ ἐξεύρωμεν τοὺς λόγους τῆς πρωτοφανοῦς αὐτῆς καταστάσεως διὰ πολιτικὴν ὀργάνωσιν Κράτους.

Πόθεν προέκυψαν, κύριοι, αἱ ἀντιλήψεις αὗται, αἱ ὁποῖαι ὑπηγόρευσαν τοιαύτην πολιτικὴν ἀναρχίαν ; Τίνες λόγοι ἐνέπνευσαν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κράτους ἀντικατέστησεν ἡ βιομηχανία τῶν νομοσχεδίων ;

Ὑπῆρξεν ἄρα ἀνεπάρκεια τῆς Κυβερνήσεως, ἀνεπάρκεια αὐτῆς εἰς τὴν στοιχειώδη ἀντίληψιν, ὅτι δὲν ἔπρεπε, δὲν ἠδύνατο νὰ προβαίνῃ εἰς ποικιλωτάτας δαπανηρὰς ὀργανώσεις, ἀφοῦ δὲν ἐσκέπτετο ἢ δὲν ἠδύνατο νὰ προνοήσῃ καὶ διὰ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν ἔσοδα; Ἢ ὑπῆρξε καὶ ἔλλειψις πολιτικῆς εἰλικρινείας ; Ἢ ὑπῆρξεν ἀγὼν νὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὰ ὄμματα τοῦ κόσμου οἱ τίτλοι νομοσχεδίων, οἱ τίτλοι νόμων, θεσμῶν ὁλοκλήρων, κεκλημένων νὰ ὑπηρετήσωσι τὰς ἀνάγκας τοῦ Κράτους, νὰ ὑπηρετήσωσι τὰς ἀνάγκας τῆς κοινωνίας, ἀδιάφορον δὲ ἂν πράγματι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ πότε θὰ ἐφαρμοσθῶσιν, ἵνα ἐκπληρώσωσι τοὺς σκοπούς των ;

Ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν ἰδεῶν θὰ ἠδυνάμην νὰ παρατηρήσω, ὅτι πλὴν τῶν νόμων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ παραμείνωσιν ἀνεφάρμοστοι, καὶ τυπικῶς διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀπαιτουμένης πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτῶν δαπάνης· πλὴν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι θὰ παραμείνωσιν ἀνεφάρμοστοι ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀναπηρίας, ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐλλιποῦς συγκροτήσεως, ὡς εἶναι ὁ νόμος περὶ ἀπαντήσεως τῶν ἀρχῶν εἰς τὰς ἀναφορὰς τῶν πολιτῶν· ὑπάρχουσι καὶ νόμοι πολλοί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐφαρμοζόμενοι τυπικῶς, θὰ παραμείνωσιν ἀνεφάρμοστοι οὐσιαστικῶς.

Ἀνεφάρμοστος αἴφνης οὐσιαστικῶς εἶναι ὁ νόμος περὶ Γεωργικῆς Τραπέζης Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας. Διότι θὰ ἐφαρμοσθῇ μέν, ἀλλὰ θὰ χρησιμεύσῃ εἰς μισθολόγιον τῶν διορισθησομένων ὑπαλλήλων,χωρὶς νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ παράπαν τὴν γεωργίαν.

Ἀνεφάρμοστος ἐπίσης οὐσιαστικῶς, ὁ ὁποῖος θὰ ἐφαρμοσθῇ ὅμως τυπικῶς, εἶναι ὁ νόμος περὶ ἐπιβλέψεως τῆς δημοσίας ὑγείας, ὁ ὁποῖος βεβαιότατα θὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ θὰ διορισθῶσι νομιάτροι καὶ ὅλον τὸ ἄλλο προσωπικόν, χωρὶς ὅμως νὰ ὑπηρετηθῇ ἀναλόγως καὶ ἡ δημοσία ὑγεία, ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις δὲν εἰσήγαγε τοὺς νόμους ἐκείνους περὶ δημοσίας ὑγείας, τοὺς ὁποίους θὰ ἐφήρμοζε τὸ συγκροτηθὲν πλούσιον προσωπικόν.

Ἡ πολιτικὴ εἰλικρίνεια τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἀκτημόνων γεωργῶν.

Ἀλλ' ἐν τῇ καθόλου ἐκτιμήσει τοῦ πολιτικοῦ ἔργου τῆς Κυβερνήσεως, τῶν σκέψεων αὐτῆς καὶ τῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν πρωτοφανῆ αὐτὴν κατεύθυνσιν, εἶναι ἐξεταστέα καὶ ἄλλα τινὰ σημεῖα· εἶναι ἐξεταστέα καὶ αὐτὰ τὰ ὑποβεβλημένα νομοσχέδια, ὡς ἐκτροσωποῦντα τὴν πολιτικὴν καὶ τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως.

Εἶναι ἐξεταστέον τουλάχιστον ἓν νομοσχέδιον κύριον, οὐσιῶδες, σημαντικόν. Σημαντικὸν δὲ καὶ οὐσιῶδες, ὄχι μόνον διὰ τὴν διάγνωσιν τῶν πολιτικῶν σκέψεων καὶ τῶν προθέσεων τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλά, καὶ τοῦτο τὸ σπουδαιότερον, σημαντικὸν ἕνεκα τῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ καὶ ὡς νομοσχέδιον ὑποβεβλημένον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ τὸ νομοσχέδιον *ἐκεῖνο*, κύριοι,εἶναι τὸ περὶ ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως πρὸς ἐγκατάστασιν ἀκτημόνων γεωργῶν.

Τὸ νομοσχέδιον αὐτὸ ἐγείρει ἐνώπιον ἡμῶν ὁλόκληρον τό λεγόμενον Θεσσαλικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἤδη καὶ Μακεδονικὸν ζήτημα καὶ Ἠπειρωτικὸν ζήτημα· ἀλλὰ τὸ ὁποῖον εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἑλληνικὸν ζήτημα, εἶναι ἐκ τῶν ὑπερτάτων ζητημάτων, τῶν ἐνδιαφερόντων τὴν δημοσίαν ἡμῶν οἰκονομίαν, τὴν κοινωνικὴν ἡμῶν οἰκονομίαν· ἀλλ' ἔν τινι μέτρῳ καὶ αὐτὴν τὴν δημοσίαν τάξιν.

***

Τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, κύριοι, ὑπεβλήθη κατὰ τὴν 3 Ἰουνίου 1914. Εἶναι βραχύτατον καὶ περιέχει διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο μόνον ταύτην τὴν λιτὴν διάταξιν. «Ἐπιτρέπεται ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις καὶ πρὸς ἐγκατάστασιν ἀκτημόνων γεωργῶν». Στερεῖται ἡ διάταξις αὕτη πάσης αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως.

Φυσικὸν εἶναι τὸ ἐρώτημα διὰ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἔκτοτε δὲν ἐψηφίσθη· ποῖοι εἶναι οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ὑπηγόρευσαν, ποῖαι αἱ σκέψεις, αἱ ὁποῖαι ὑπηγόρευσαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ὑποβολὴν τοιούτου νομοσχεδίου ; Τί ἐσκόπει δι' αὐτοῦ ἡ Κυβέρνησις, καὶ κατὰ τίνα τρόπον ἠννόει, ψηφιζομένου τοῦ νομοσχεδίου, νὰ ἐφαρμόσῃ τοῦτο, καὶ νὰ λύσῃ ἢ νὰ δώσῃ τὴν ἔναρξιν τῆς λύσεως τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος ; Διὰ τίνα λόγον δὲν ἐψηφίσθη τοῦτο καὶ δὲν ἐγένετο νόμος τοῦΚράτους; Ποῖοι λόγοι ἐμεσολάβησαν μεταξὺ τῆς ὑποβολῆς του μέχρι σήμερον, λόγοι, σχέσιν ἔχοντες πρὸς τοὺς σκοπούς, πρὸς τὰς προθέσεις, πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, οἱ ὁποῖοι ἐπέβαλον εἰς αὐτὴν τὴν μὴ ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου ;

Εἰσῆλθεν ἀπὸ πολλοῦ, κύριοι, ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν πέμπτον ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς συγκροτήσεώς της. Ἐγεννήθη,δύναταί τις εἰπεῖν, μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος, ἐν ᾧ ἔκτοτε εὑρισκομένου, Θεσσαλικοῦ δὲ τότε λεγομένου· παρῆλθε τοσοῦτος ἔκτοτε χρόνος, καὶ ὅμως ἀκόμη ὄχι μόνον δὲν ἐλύθη τὸ ζήτημα τοῦτο, οὐδ' ἦτο καθ' ἡμᾶς δυνατὸν νὰ λυθῇ, ἀλλὰ δὲν ἔγινεν οὐδὲ ἔναρξις τῆς λύσεως αὐτοῦ· καὶ, ἔτι περαιτέρω, δὲν ἔχει ἐνώπιόν της ἡ Βουλή, δὲν ἔχει ἐνώπιον αὐτῆς ἡ χώρα, οὐδὲ τὸ σύστημα τῆς Κυβερνήσεως, οὐδὲ τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως περὶ τοῦ τρόπου τῆς προσηκούσης λύσεως αὐτοῦ.

Μὴ ὑπολάβῃ τις ἐξ ὑμῶν, οὐδὲ ἡ Κυβέρνησις αὐτή, ὅτι διατελῶ ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὅσων ἐλέχθησαν καὶ ὅσων διετυπώθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τούτου. Γνωρίζω ταῦτα. Ἀλλὰ βεβαίως σύστημα λύσεως ἀγροτικοῦ ζητήματος τοιούτου δὲν εἶναι ἡ διατύπωσις ἀορίστων ἰδεῶν· θὰ ρυθμίσωμεν τὰς καλλιγικὰς σχέσεις κατὰ τὸ ἐθιμικὸν δίκαιον, ἢ θὰ ἀποκαταστήσωμεν τοὺς ἀκτήμονας,καλλιεργητὰς εἰς μικροϊδιοκτήτας δι' ἐκουσίας ἀπαλλοτριώσεως καὶ ἐν ἀνάγκῃ δι' ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως· ὅτι θὰ ἐπιδιώξωμεν πάντα ταῦτα διὰ τῆς ἱδρύσεως κτηματικῆς Τραπέζης καὶ τὰ τοιαῦτα.

Αὐταὶ εἶναι αἱ ἰδέαι, κύριοι, αἱ ὁποῖαι ἴσως χιλιάκις ἐλέχθησαν, ἀ-

πειράκις ἠκούσθησαν καὶ ἀνεγνώσθησαν,ἀλλ' αὗται δὲν ἀποτελοῦσι πολιτικὸν σύστημα τῆς λύσεως τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἰδέαι καὶ αἱ ἀρχαὶ, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχῃ τις ὁ διαφωνῶν. Δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχῃ τις δυνάμενος νὰ διαφωνήσῃ, ὅτι εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν, ἡ ὁποία μάλιστα ἐδημιουργήθη ἤδη καὶ ὀξύνεται ὁσημέραι, πρέπει νὰ τεθῇ τέρμα· ὅτι οἱ καλλιεργηταὶ πρέπει νὰ ἀποκατασταθῶσιν εἰς μικροϊδιοκτήτας· ὅτι πρέπει ἡ κατάστασις εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκεται ἡ μεγάλη ἰδιοκτησία, νὰ λάβῃ ἄλλην κατεύθυνσιν χάριν τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας, χάριν τῆς δημοσίας οἰκονομίας. Ὡς δὲν θὰ ὑπάρξῃ τις, νομίζω, διατεθειμένος νὰ ὑποστηρίξῃ, ὅτι δὲν δύναται ἡ πολιτεία ἐν ἀνάγκῃ καὶ ἀναγκαστικῶς νὰ ἀπαλλοτριώσῃ ὑπὸ τὰς συνταγματικὰς προϋποθέσεις, ἵνα ἀποκαταστήσῃ τοὺς ἀκτήμονας καλλιεργητάς.

Ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω, αὐταὶ εἶναι αἱ ἰδέαι, δὲν εἶναι σύστημα πολιτικὸν εἰς ἐφαρμογήν. Καὶ ἡ ὑποβολὴ τοῦ συστήματος ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως εἶναι ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην περίστασιν ἀναγκαία.

⁂

Διότι, κύριοι, ἀκριβῶς ἐκ τῶν ἀορίστων ἰδεῶν, αἱ ὁποῖαι ἐλέχθησαν καὶ λέγονται καθ' ἑκάστην καὶ κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν, ἀκριβῶς ἐκ τῆς ὑποβολῆς τοιούτων νομοσχεδίων, ἀκριβῶς ἐκ τῆς λήψεως ἄλλων τινῶν μέτρων, περὶ τῶν ὁποίων δὲν προτίθεμαι ἤδη νὰ κάμω λόγον, ἐδημιουργήθη κατάστασις πραγμάτων, ἡ ὁποία δὲν δύναται ἢ νὰ λάβῃ ἓν τέρμα ὁριστικόν τέρμα ἢ δι' ἀμέσου λύσεως ἢ δι' ἐνάρξεως λύσεως, ἢ δι' ὑποβολῆς συστήματος ὡρισμένουκαὶ ἰδεῶν ὡρισμένων,αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι ἱκαναὶ νὰ διαφωτίσωσι πλήρως ἐπὶ τοῦ ζητήματός των, ἐπὶ τῆς θέσεώς των, ἐπὶ τῆς τύχης των, τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους πληθυσμούς. Λέγω δυστυχεῖς ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τοῦ πράγματος. Διότι ἔλαβον τὴν εὐκαιρίαν νὰ σπουδάσω ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ νὰ ἴδω τὴν δυστυχίαν αὐτῶν, νὰ μελετήσω τοὺς ὅρους τῆς καλλιεργείας ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπως ἑκαστα χοῦ αὐτῆς ἐμφανίζονται, νὰ ἴδω καὶ σπουδάσω ἐκ τοῦ σύνεγγυς τοὺς ὅρους αὐτοὺς ἐν Ἠπείρῳ, νὰ πράξω τὸ αὐτὸ ἐν Μακεδονίᾳ.

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀντελήφθην, κύριοι, ἰδιαίτατα ἐν Θεσσαλίᾳ, τὸ ὁποῖον ἤρχισεν ἐμφανιζόμενον καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν,εἶναι τοῦτο. Ὅτι ὀξύνεται ὁσημέραι ἡ σχέσις μεταξὺ ἰδιοκτήτου καὶ καλλιεργητοῦ. Ὅτι ὁσημέραι εὑρύνεται τὸ χάσμα, τὸ ὁποῖον χωρίζει τὸν ἰδιοκτήτην ἀπὸ τὸν καλλιεργητήν. Ὅλαι αἱ ἰδέαι, αἱ διατυπούμεναι ἑκάστοτε ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, αἱ μὲν ἐρμηνευόμεναι, αἱ δὲ παρερμηνευόμεναι, παρήγαγον κατάστασιν πραγμάτων ἐντελῶς ἔκρυθμον καὶ

πολλαχῶς ἐπικίνδυνον. Ἐὰν θελήσητε νὰ σπουδάσητε καὶ εἰσέλθητε εἰς τὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ τῆς Θεσσαλίας, ἤδη δὲ καὶ εἰς τὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, θὰ εὕρητε τοῦτον πλήρως πεπεισμένον ὅτι ἐπίκειται ἀπὸ μηνὸς εἰς μῆνα, ἀπὸ ἑβδομάδος εἰς ἑβδομάδα, ἐπίκειται ἡ ἀποκατάστασις αὐτοῦ ὡς ἰδιοκτήτου,καὶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἀπαλλοτρίωσις ὑπὸ τοῦ Κράτους τῶν τσιφλικίων. Ἡ πίστις δ' αὐτή, ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη τὸ μὲν ἀπὸ ἐξηγήσεως τῶν ἀνακοινώσεων τῆς Κυβερνήσεως, τὸ δὲ ἐκ παρεξηγήσεων, δι' ὅπερ πάλιν εὐθύνεται ἡ Κυβέρνησις, ἐδημιούργησε κατάστασιν πραγμάτων ὀλεθρίαν διὰ τὸν καλλιεργητὴν, ἀναμένοντα τὴν ἀποκατάστασίν του εἰς ἰδιοκτήτην σχεδὸν ἐν ἀδρανείᾳ· ὀλεθρίαν διὰ τὸν ἰδιοκτήτην, ἀπρακτοῦντα καὶ τοῦτον ἐκ τοῦ φόβου τῆς ἀφαιρέσεως τῆς ἰδιοκτησίας του· ὀλεθρίαν διὰ τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν.

Ἡ κατάστασις αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ὡς ἔχει. Ἡ κατάστασις ὅμως αὐτὴ θὰ διατηρηθῇ καὶ ἔτι μᾶλλον θὰ ἐκταχυνθῇ μὲ τὴν τακτικὴν, τὴν ὁποίαν τηρεῖ ἡ Κυβέρνησις. Μὲ τὰς ἑκάστοτε ἀορίστους ἐνθαρρύνσεις ἀφ' ἑνός,καὶ ἐξ ἄλλου μὲ τὴν ἔλλειψιν πάσης ἐνάρξεως λύσεως τοῦ ζητήματος, μὲ τὴν ἔλλειψιν παντὸς συστήματος,μὲ τὴν ἔλλειψιν λεπτομερῶς καὶ σαφῶς ἐν πᾶσιν ἀναπτύξεως ἰδεῶν.

⁂

Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσκομίσῃ τὰ μέτρα της ἡ Κυβέρνησις. Εἶχεν ὑποχρέωσιν μέχρι τοῦδε νὰ προσκομίσῃ τὰ μέτρα αὐτῆς, οὐχὶ δι' ἄμεσον λύσιν, διότι δὲν εἴμεθα ἡμεῖς, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀξιώσωμεν τοιαύτην ἄμεσον λύσιν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἔναρξιν τουλάχιστον τῆς λύσεως. Κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ἀπευθύνομεν τὴν αἰτίασιν ὅτι, ἐπὶ πενταετίαν σχεδὸν ἤδη εὑρισκομένη ἐν τῇ ἀρχῇ. ἀνεξαρτήτως μεμονωμένων τινῶν μέτρων ξένων πρὸς τὴν λύσιν τοῦ ζητήματος, δὲν ἐπελήφθη τῆς λύσεως αὐτοῦ. Δὲν ἔφερε τὸ σύστημά της πρὸς ἔναρξιν τῆς ἐφαρμογῆς του. Ἀλλ' ἔτι πλέον· δὲν ἀνέπτυξέ ποτε τὰς ἐπὶ τούτου ἰδέας αὐτῆς, ἵνα καταστήσῃ ταύτας γνωρίμους εἰς τὴν Βουλήν, εἰς τὴν δημοσίαν γνώμην, εἰς τοὺς πληθυσμοὺς ἐκείνους, ἵνα συζητηθῶσιν αὗται καὶ διαφωτισθῇ τουλάχιστον ἡ ὑπάρχουσα κατάστασις καὶ ἡ κρατοῦσα καταστρεπτικὴ ἀβεβαιότης.

Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἡ Κυβέρνησις καὶ ἐν τούτῳ δὲν ἔχει συγκεκροτημένας ἰδέας. Καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἰδέας ἀποδεικνύει ὅλη ἡ τακτικὴ αὐτῆς, ὅλη ἡ συμπεριφορὰ αὐτῆς, αὐτὸ τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν ἁπλῶς χωρὶς νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπιψήφισίν του. Νομοσχέδιον ἐν τούτοις, τὸ ὁποῖον προεκάλεσε θύελλαν ἐν Θεσσαλίᾳ, ὅπου ἐπιστεύθη, ὅτι ἡ ἡμέρα τῆς διανομῆς τῶν τσιφλικίων ἔφθασε πλέον. Τὸ νομοσχέδιον δὲν ἐ-

ψηφίσθη. Τὸ νομοσχέδιον ἐν τούτοις παραμένει ὑποβεβλημένον εἰς τὴν Βουλήν, φέρον τὰς ὀδυνηρὰς συνεπείας του ὡς πρὸς τὴν ἰδιοκτησίαν, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν, ἴσως καὶ ὡς πρὸς τὴν δημοσίαν τάξιν.

Διατί νὰ τὸ κρύψωμεν, κύριοι ;

Εὑρισκόμεθα εἰς παραμονὰς ἐκλογῶν. Καὶ κατὰ σύμπτωσιν ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐψηφίσθη ἡ ἀναστολὴ τῆς ἐκτελέσεως ἐναντίον τῶν κολλήγων ὑπὸ προθεσμίαν λήγουσαν τὸν προσεχῆ Αὔγουστον, δηλαδὴ μετὰ τὰς ἐκλογάς. Ἐξ ἄλλου ὑπεβλήθη τὸ νομοσχέδιον αὐτό, ἀνεκοινώθη εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους πληθυσμούς, καὶ ἀφέθη ἐκκρεμές.

Τίς ἀγνοεῖ τὴν ἐπιρροήν, τὴν ὁποίαν μέτρα τοιαῦτα, οὕτω λαμβανόμενα, δύνανται νὰ ἀσκήσωσιν ; Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἔντυπα φύλλα, διανεμηθέντα εἰς Θεσσαλίαν, ἀνήγγειλαν εἰς τοὺς κολλίγους τὸ χαριόσυνον ἄγγελμα, ὅτι τέλος πάντων ἐλύθη τὸ ἀγροτικὸν ζήτημα ;

Ὑπάρχουσιν ἐπομένως καὶ πρόσθετοι λόγοι πολιτικῆς φύσεως, οἱ ὁποῖοι ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν ἀόριστον αὐτὴν καὶ ἐπικίνδυνον κατάστασιν, προσάγουσα τὰ μέτρα αὐτῆς, τὰς ἰδέας αὐτῆς, τὸ σύστημα αὐτῆς. Ἔχομεν ἀνάγκην τῶν μέτρων τούτων, τοῦ συστήματος τούτου, διὰ νὰ πεισθῶμεν, νὰ πεισθῶσιν ἰδίᾳ οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι πληθυσμοί, ἐὰν εἶναι ἢ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ λύσις τοῦ ζητήματος· καὶ κατὰ ἕνα τρόπον θὰ λυθῇ τοῦτο· καὶ διὰ τίνος δαπάνης· καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων πότε, κατὰ τίνα τάξιν.

Ὅταν ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων ἐξηγηθῇ σαφῶς καὶ ἐμπεριστατωμένως ἡ Κυβέρνησις, θὰ ἐπέλθῃ ποιά τις εἰρήνη εἰς τοὺς δυστυχεῖς πληθυσμούς, τοὺς ὁποίους δὲν ἀφίνει πολλάκις ἡσύχους, οὐδ' αὐτὴ ἡ πολιτικὴ κερδοσκοπία.

Ἀξιοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως· νὰ ἴδωμεν τὰ μέτρα αὐτῆς· νὰ συζητήσωμεν ἐπ' αὐτῶν καὶ νὰ ἐπικροτήσωμεν ταῦτα, ἐὰν εἰμεθα σύμφωνοι, ἢ ἄλλως ν' ἀντιτάξωμεν εἰς αὐτὰ τὸ σύστημα τὸ ἰδικόν μας.

Καὶ ἔχει ὑποχρέωσιν ἡ Κυβέρνησις μετὰ ὑπερτετραετῆ βίον ἐν τοῖς πράγμασι νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην. Ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ πράξῃ τοῦτο· ὀφείλει νὰ τὸ πράξῃ, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ θέσῃ ὑπὸ δοκιμασίαν δεινὴν, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ θέσῃ ἐν ἀμφιβόλῳ τὴν πολιτικὴν αὐτῆς εἰλικρίνειαν.

Πολυτελὴς καὶ δαπανηρὸς ὀργανισμός.—Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι.

Ἐάν, κύριοι, ἀνεξαρτήτως τῶν γενικῶν τούτων ἰδεῶν ἐν σχέσει πρὸς

τὴν καθόλου πολιτείαν τῆς Κυβερνήσεως, πρὸς τὴν καθόλου πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν αὐτῆς κατεύθυνσιν, ἤθελέ τις εἰδικώτερον ἐρευνήσει τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως, τὴν ὀργάνωσιν, τὴν ὁποίαν εἰς ἑκάστην τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν ἐφήρμοσεν ἡ Κυβέρνησις, θὰ εἶχε πολλὰ νὰ εἴπῃ διὰ τὴν πολυτέλειαν, διὰ τὴν πολυτελῆ καὶ δαπανηρὰν ὀργάνωσιν, τὴν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπὲρ τὰς ἀνάγκας τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

***

Εἰς τὴν γενικὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ δὲν δύναμαι νὰ ἐκταθῶ ἐπὶ πολὺ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο. Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ λάβω ἓν σημεῖον καὶ διὰ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, ἐπὶ τοῦ συνόλου τῆς καταστάσεως, καὶ διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ καθ' ἑαυτό.

Τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, κύριοι, ἴσως καὶ ἄλλοτε ἔδιδεν ἀφορμὴν εἰς ἐρεύνας τινας περιωρισμένας. Ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἤδη, κατὰ τὴν πρόσφατον ὀργάνωσιν, ἔλαβεν ἐντελῶς ἀνησυχαστικὰς διαστάσεις· ἔλαβε διαστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουσι μέριμναν σοβαρὰν εἰς τὴν πολιτείαν, αἱ ὁποῖαι δέον νὰ προσελκύσωσιν εἰς μέριμναν σοβαρὰν τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν.

Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1912 τὸ σύνολον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος ἀνήρχετο εἰς 15,886. Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως, ὅτι εἰς τὸ ἔτος 1910 ὁ ἀριθμὸς τοῦ συνόλου τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων ἀνήρχετο εἰς 15, 770· ὅτι δὲν παρατηρεῖται τοιοῦτοι μεταξὺ τῶν ἐτῶν τούτων οὐδεμία διαφορά, εἰμὴ ἡ φυσικὴ καὶ ἀναπόφευκτος αὔξησις.

Εἰς ποῖον ἀριθμὸν ἀνέρχονται ἤδη κατὰ τὸν παρόντα προϋπολογισμὸν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι τοῦ ὅλου Κράτους ; Τοῦτο δὲν εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστόν. Γνωστὸν εἶναι ὅτι ἀνέρχονται ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν τοῦ ὑπάρχοντος προϋπολογισμοῦ εἰς 24, 413. Ἀλλ' ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων ἐλλείπουσιν ὅλοι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι τῆς Ἠπείρου, τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Σάμου. Ἐλλείπουσι δ' ἐπίσης ἐκ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τῆς Μακεδονίας οἱ ὑπαγόμενοι εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, τῆς Δικαιοσύνης, τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, καὶ ἄλλοι τινες, νομίζω.

Δὲν γνωρίζομεν δὲ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους τῶν νέων χωρῶν εἰς τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα ἀνέφερα, δι' ἐκεῖνον τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον προλαβόντως ἀρχόμενος τοῦ λόγου ἔσχον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βου-

λήν· διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀπέφυγεν ἐπιμόνως νὰ ὑποβάλῃ εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ τοὺς πίνακας, ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἐβλέπομεν πόσοι εἶναι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, πῶς εἶναι ὠργανωμένοι καὶ ἐπὶ τίνι μισθῷ ὑπηρετοῦσιν.

Εἴμεθα δὲ ἠναγκασμένοι, εὑρισκόμενοι ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ ὀκότους τοῦ πρωτοφανοῦς διὰ τὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, νὰ στραφῶμεν εἰς τεκμήρια, διὰ νὰ ἴδωμεν ποῦ φερόμεθα· διὰ νὰ ἴδωμεν ποῦ ἀνεβιβάσθη ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ ποῖαι ἦσαν αἱ ἀντιλήψεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφωρμήθη ἡ Κυβέρνησις, σύτωσεὶ ὀργανώσασα τὸ Κράτος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ὅ, τι ἐγένετο, κύριοι, ἐν γένει εἰς τὴν ὀργάνωσιν ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀσκόπου καὶ ἀπερισκέπτου πολυτελείας, ἰδιαίτατα δὲ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ διορισμοῦ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, εἶναι τι ἀπολύτως πρωτοφανές.

Ἡ εὐχέρεια, ἡ ὁποία διὰ τῆς νομοθεσίας κατ' ἀνάγκην ἐδόθη εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητάς, ἡ ἔλλειψις πάσης ἐπιβλέψεως, διὰ νὰ μὴ εἴπω τι βαρύτερον, ἀπὸ μέρους τοῦ κέντρου, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς δημιουργίαν ἀπειραρίθμων θέσεων καὶ διορισμὸν χιλιάδων ὁλοκλήρων δημοσίων ὑπαλλήλων.

Ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ διπλασιασμοῦ τῆς Ἑλλάδος πολλαπλασιάζονται οἱ ὑπάλληλοι κατὰ ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας· διορίζονται τακτικοί, ἔκτακτοι, προσωρινοί, ὑπὸ ποικίλους τίτλους καὶ ποικίλους μισθούς. Τὸ κῦμα δὲ αὐτὸ ἀπὸ τῶν νέων χωρῶν ἐστράφη καὶ πρὸς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, καίτοι ἄγνωστον παραμένει ἂν ἐντεῦθεν εἶχε τὴν ἔναρξιν αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖθεν—καὶ τὸ πρόσχημα αὐτὸ τοῦ διπλασιασμοῦ τῆς Ἑλλάδος ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ νὰ ὁπλίσῃ τὰς χεῖρας τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν εἰς τὴν ὑπεραύξησιν ὑπὲρ πᾶσαν ἀνάγκην τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

Θὰ σημειώσω προχείρως ἓν γεγονός, γεγονὸς ἐλάχιστον κατ' οὐσίαν, μέγιστον διὰ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, διὰ νὰ ἐννοήσητε ποῖαι εἶναι αἱ ἀντιλήψεις, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφωρμήθη ἡ Κυβέρνησις, τίνες λόγοι ἐπρυτάνευσαν διὰ νὰ παρατηρηθῇ ἡ ἀκρασία αὐτὴ, ἵνα μὴ βαρύτερόν τι εἴπω, εἰς βάρος καὶ τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας καὶ τοῦ δημοσίου ταμείου.

Ὁ διπλασιασμὸς τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε, φαίνεται, τὸ πρόσχημα διὰ νὰ αὐξηθῇ καὶ αὐτὸ τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν τῶν δικαστηρίων τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, διότι καὶ αὐτὸ τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν ηὐξήθη.

Κ. ΡΑΚΤΙΒΑΝ. Ἠμπορεῖτε νὰ μοῦ δώσητε τὸν ἀριθμὸν τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ηὐξήθη εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἠμπορῶ νὰ σᾶς δώσω τὸ τεῦχος τοῦ προϋπολογισμοῦ σελὶς 158 καὶ 159 καὶ τὸ τεῦχος τῶν δηλώσεων σελὶς 32—33. Ἐκεῖ θὰ εὕρητε παραδείγματα τοιούτων προσθηκῶν.

Κ. ΡΑΚΤΙΒΑΝ. Αὐτὰ εἶναι ἀοριστίαι.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἠμπορῶ νὰ ἀπασχολῶ μὲ αὐτὰ τὴν Βουλήν· δώσατε εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τὸν προϋπολογισμὸν καὶ τὰς δηλώσεις νὰ τὰ εὕρῃ εἰς τὰς ὑποδειχθείσας σελίδας.

Κύριοι, ἐσημείωσα τὸ πρᾶγμα, τὸ ἀσήμαντον κατ' οὐσίαν, οὐχὶ διότι ὑπετίμησα τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπευθύνομαι· οὐχὶ διότι ἐνόμισα ὅτι τοιαῦται λεπτομέρειαι δύνανται νὰ ἐξετάζωνται εἰς τὴν γενικὴν τοῦ προϋπολογισμοῦ συζήτησιν, ἀλλ' ὡς εἶπον προηγουμένως, ὡς ἐνδεικτικὸν τῶν ἀντιλήψεων τῶν καθόλου, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ ἐπεκράτησαν.

Διότι διωρίσθησαν νέοι ὑπάλληλοι εἰς τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν τῶν δικαστηρίων, ἐνῷ αἱ ὑπηρεσίαι, αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἔζησαν κατὰ τὴν πρώτην διετίαν τῆς παρούσης Κυβερνήσεως ὑπὸ τὸ βοηθητικὸν προσωπικόν, τὸ ὁποῖον παρέλαβον ἐκ τοῦ παρελθόντος, χωρὶς οὐδὲ εἷς νὰ προστεθῇ, καθ' ὃν χρόνον αἱ ἐργασίαι τῶν δικαστηρίων ἐδιπλασιάσθησαν.

Δὲν ηὐξήθη τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν καὶ ὅμως ἐδιπλασιάσθησαν αἱ ἐργασίαι κατὰ τὴν πρώτην διετίαν. Πότε δὲ αὐξάνεται τὸ προσωπικόν; Ὅταν ὡς ἐκ τοῦ δικαιοστασίου καὶ ἐξ ἄλλων περιστάσεων ἐλαττοῦνται κατὰ 4)5 αἱ ἐργασίαι τῶν δικαστηρίων. Αὐτὴ εἶναι ἡ χαρακτηριστικὴ δύναμις τοῦ πράγματος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἀσήμαντον καθ' ἑαυτὸ ὑπὸ τὴν οὐσιαστικὴν ἔποψιν.

Ἀλλ' ὅταν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπήνεμον ἀκτὴν, τὴν προστατευομένην ὑπὸ τόσων καὶ τόσων βράχων κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀνέμων, εἰς τὴν ὑπήνεμον ἀκτὴν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης βλέπετε τὸ κῦμα νὰ φθάσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον, εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοήσῃ τις τί ἔγινεν εἰς τὰ ἄλλα ὑπουργεῖα, καὶ τί ἔγινεν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος τῶν Γενικῶν Διοικήσεων.

Λάβετε καὶ ἐξ αὐτοῦ ἓν παράδειγμα πρόχειρον. Λαμβάνω τοῦτο ἐκ τῆς Κρήτης, ἀφοῦ τῶν ἄλλων νέων χωρῶν οἱ ἀναλυτικοὶ πίνακες δὲν προσάγονται πλήρεις.

Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Κρήτης τοῦ 1912, τὸν ὁποῖον ἔχω ὑπ' ὄψιν μου, τὸ σύνολον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐξαιρουμένων, ἐννοεῖται, τῶν ἀνδρῶν τῆς χωροφυλακῆς, ἀνήρχετο εἰς 1761. Κατὰ τὸν προϋπολογισμὸν τὸν ἐνώπιον ἡμῶν τὸ σύνολον τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων

τῆς Κρήτης ἀνέρχεται εἰς 3282.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Ἐδιπλασιάσθη ἡ Κρήτη.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Βεβαίως, οἱ ἀριθμοί, τοὺς ὁποίους ἀνεφέρατε, δὲν εἶναι ἀκριβεῖς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δώσατε εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν τὸν προϋπολογισμόν. Ἂν ὑπάρχῃ ἀριθμητικόν τι λάθος, θὰ τὸ εὕρωμεν.

Ι. ΜΠΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗΣ. Ἐννοεῖτε καὶ τοὺς ἀγροφύλακας ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μάλιστα, κ. βουλευτά. Μάλιστα. Ἂν νομίζετε ὅτι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι πληρώνονται ἀπὸ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον,δὲν εἶναι δημόσιοι ὑπάλληλοι, εἶναι ζήτημα διαφωνίας θεωρητικῆς.

Ι. ΜΠΡΙΣΙΜΙΤΣΑΚΗΣ. Δὲν ὑπῆρχε πρὶν αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία· ὠργανώθη τώρα.

Ἡ πολιτικὴ τοῦ μέλλοντος.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Κύριοι, ἐσημείωσα τὰ γεγονότα ταῦτα, ὄχι διὰ νὰ γεννήσω τὰς προσκαίρους ἴσως ἐντυπώσεις, αἱ ὁποῖαι παρήχθησαν. Ἀλλὰ διότι ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων δὲν εἶναι καὶν ζήτημα προχείρου ἐλέγχου τῆς Κυβερνήσεως, χάριν ἐφημέρου κοινοβουλευτικῆς ἀνάγκης.

Τὸ ζήτημα ἔχει μεγαλειτέραν, ἔχει βαθυτέραν σημασίαν· σημασίαν οὐχὶ ἁπλῶς δημοσιονομικὴν, ἀλλὰ καὶ σημασίαν πολιτικὴν καὶ σημασίαν διοικητικὴν, καὶ σημασίαν κοινωνικήν. Διότι, ὅ,τι παρ' ἡμῖν παρατηρεῖται καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν γενικωτέραν ἔποψιν, τῆς ἐπαγγελματικῆς συγκροτήσεως τῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας τιμῆμα ἀποτελεῖ ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, οὐδαμοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου παρατηρεῖται. Οὐδαμοῦ παρατηρεῖται, κύριοι, τοιαύτη συρροὴ, τοιοῦτος πλεονασμὸς, τιαύτη καταπληκτικὴ δυσαναλογία μεταξὺ τῶν ἐλευθερίων λεγομένων ἐπαγγελμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα κατατάσσεται καὶ ἡ δημοσία ὑπαλληλία, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ παραγωγικὰ τοιαῦτα. Τὸ φαινόμενον εἶναι μεγάλως ἀνησυχητικὸν παρ' ἡμῖν, καὶ ἀνεξαρτήτως τῶν πολλῶν αἰτίων, εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται τοῦτο, περὶ τῶν ὁποίων δὲν πρόκειται νὰ ἀσχοληθῶμεν τὴν ἑσπέραν ταύτην, ἐπιβάλλεται μέριμνα εἰς τὴν πολιτείαν, πρὸς πᾶσαν δυνατὴν ἐκ ταύτης ρύθμισιν τῆς καταστάσεως.

Βεβαίως ἄμεσοι νομοθετικοὶ κανονισμοὶ, ρυθμίζοντες τὴν κατανομὴν τῶν ἐπαγγελμάτων, ἤθελον παραβιάσει τὸν οἰκονομικὸν νόμον τῆς ἐλευθερίας τῆς ἐργασίας, καὶ ἤθελον εὑρεθῇ εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ συγχρόνου δημοσίου δικαίου. Ἀλλ' ἐκεῖνο, περὶ τοῦ ὁποίου δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν ἤδη, κρίνοντες τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, εἶναι ὅτι δὲν πρέπει ἡ πολιτεία νὰ πρωτοστατῇ εἰς δημιουργίαν τῆς καταστάσεως ταύτης· νὰ εὐνοῇ τὴν συρροὴν εἰς τὰ ἐλεύθερα ἐπαγγέλματα ἀφ' ἑνὸς, νὰ ἀπομακρύνῃ ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν παραγωγικῶν ἐπαγγελμάτων.

Ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τούτων ἀγομένη ἡ Διπλῆ Βουλὴ, ἀπεῖδε μετὰ θάρρους, ἵνα ἀντιμετωπίσῃ ὑπερπλεονασμὸν παρατηρούμενον εἰς ὡρισμένην τάξιν, ἴσως τὴν σπουδαιοτάτην παοῶν, εἰς τὴν τάξιν τῶν δικηγόρων· καὶ ἐψήφισεν ἡ Βουλὴ ἐκείνη, ὁμόθυμος ἐν τούτῳ, μέτρα νομοθετικὰ, τὰ ὁποῖα ἀνεξαρτήτως τοῦ ἄλλου προορισμοῦ, τὸν ὁποῖον εἶχον, ἀπέβλεπον εἰς τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δικηγόρων. Ἦσαν ποικίλα τὰ μέτρα ἐκεῖνα, ἄμεσα καὶ ἔμμεσα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἀναπτύξω τότε ἐνώπιον τῆς Βουλῆς διὰ μακρῶν· ἓν δὲ ἐκ τῶν μέτρων τούτων, τὸ ὁποῖον εἰσήχθη διὰ τοῦ νόμου περὶ δικηγόρων, ἦτο καὶ ὁ χρόνος τῆς δοκιμασίας αὐτῶν, τῆς πρακτικῆς αὐτῶν ἀσκήσεως, ὁ ὁποῖος ηὐξήθη εἰς διετίαν, διὰ νὰ παρασκευασθῇ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ αὔξησις αὐτοῦ εἰς τριετίαν, ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ γίνεται. Δυστυχῶς ἐπηκολούθησεν ἤδη, εἰσηγήσει τῆς Κυβερνήσεως, μέτρον, ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ εἴπω, ἄσοφον, τὸ ὁποῖον κατέστρεψε τὴν διάταξιν ἐκείνην, διάταξιν ἡ ὁποία μετὰ τῶν λοιπῶν μέτρων εἶχεν ἤδη ἐπιφέρει καὶ τὰ ἀποτελέσματά της· διότι ἐκ τῶν στατιστικῶν παρατηρήσεων ἔχομεν δεδομένον, ὅτι ἔκτοτε ἠλαττώθη οὐσιωδῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσερχομένων εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν, ὅπως παρασκευασθῶσι διὰ τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα. Κατηργήθη τώρα ἡ διάταξις ἐκείνη καὶ ἐπανήλθομεν εἰς τὸ πρώην καθεστὼς, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν κοινωνίαν δυνάμεις, χωρὶς νὰ δύναται νὰ δώσῃ ἀκμαίας δυνάμεις εἰς τὴν δικηγορίαν.

Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι παρεμπίπτον. Ἤδη ἔχομεν τὴν πολιτείαν τροφοδοτοῦσαν ὑπὸ ἀφθονίαν πρωτοφανῆ τὴν τάξιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ δημιουργοῦσαν τοιαύτην κατάστασιν, ἡ ὁποία, ἐπαναλαμβάνω, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑπάρχει. Κατάστασιν, ἡ ὁποία ἀφήρεσεν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν δυνάμεις, τώρα μάλιστα, ὅτε ἀφθονοῦσιν αἱ ὁδοὶ πρὸς τὰ παραγωγικὰ ἐπαγγέλματα, καὶ κατέστησε ταύτας εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἐπὶ βλάβῃ καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀλλὰ καὶ τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Τί θὰ γίνῃ, κύριοι, μὲ τὴν συρροὴν αὐτὴν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ μὲ τὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἡ Κυβέρνησις ;

Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη εἶναι πολλαχῶς ἐπιζήμιον νὰ παγιωθῇ ὡς ἔχει, καὶ ὅτι τὸ πρόγραμμα οἱασδήποτε μελλούσης Κυβερνήσεως πρέπει νὰ εἶναι τόδε.

Ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων· αὔξησις τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν μετὰ τῶν προσόντων.

Πολιτικὴ τοιαύτη εἶναι προωρισμένη νὰ ὑπηρετήσῃ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἐν οὐσιώδει μέτρῳ. Ἀλλὰ δὲν λαμβάνω τοῦτο κυρίως ὑπ' ὄψιν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη εἶναι προωρισμένη νὰ ὑπηρετήσῃ προσηκόντως τὴν τάξιν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, νὰ βελτιώσῃ τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελέσῃ ἐξ ἄλλου ἔν τινι μέτρῳ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐπαγγελματικῆς ἰσορροπίας ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ἀλλὰ τακτικὴν τοιαύτην, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ ἔχῃ πᾶσα διάδοχος Κυβέρνησις, τακτικὴν τοιαύτην δυσχεραίνει ἐπικινδύνως ἀπὸ τοῦδε ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως. Διότι δὲν εἶναι ἀνάγκη βεβαίως νὰ ἀναπτύξω, ὅτι καὶ λόγοι πολιτικοί, ἀλλὰ καὶ λόγοι κοινωνικοὶ θὰ καταστήσωσι δυσχερῆ, σχεδὸν ἀδύνατον, τὴν ἄμεσον ἐφαρμογὴν τοιαύτης ἀρχῆς, τοιαύτης πολιτικῆς ἐκ μέρους οἱασδήποτε μελλούσης Κυβερνήσεως.

Καὶ εἶναι τοῦτο μία ἀπὸ τὰς ὀδυνηρὰς ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας κακαὶ Κυβερνήσεις κληροδοτοῦσιν εἰς τὰς διαδόχους αὐτῶν, προεξοφλοῦσαι ἐν πολλοῖς τὴν πολιτικὴν αὐτῶν καὶ ἐνίοτε καὶ τὴν τύχην αὐτῶν.

Ἡ πολιτικὴ τῆς σπατάλης.

Ἐν συναφείᾳ ἰδεῶν, κύριοι, θὰ εἶχον νὰ προσθέσω ὅτι, ἀνεξαρτήτως τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διοικητικῆς ὀργανώσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέδειξα ἤδη κατ' ἐξοχὴν δαπανηρὰν καὶ πολυτελῆ, δυσανάλογον πρὸς τὰς οἰκονομικὰς δυνάμεις τῆς χώρας, ἀλλὰ δυσανάλογον καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας αὐτῆς, ἀνεξαρτήτως, λέγω, τῆς τοιαύτης συνθέσεως τοῦ ὀργανισμοῦ τῆς καθόλου διοικήσεως, ἐν συναφείᾳ ἰδεῶν πολλὰ πάρα πολλὰ θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ καὶ ἐπὶ ἄλλου κεφαλαίου συγγενοῦς. Ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τῆς σπατάλης, ἡ ὁποία παρατηρεῖται ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν πιστώσεων.

Δὲν εἶναι βεβαίως τοῦτο ζήτημα ἀναγόμενον εἰς τὸ οἰκονομικὸν σύστημα καὶ εἰς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως. Τὸ ζήτημα τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης διαχειρίσεως τῶν πιστώσεων, τῶν παραχωρουμένων διὰ τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς τὴν Κυβέρνησιν, εἶναι ζήτημα πολιτικόν, ἐπιδρῶν ὅμως ἀμέσως καὶ ἐπὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους.

Δυστυχῶς καὶ ἐν τούτῳ ἡ Κυβέρνησις ἐφήρμοσε πολιτικὴν ἀκρασίας· ἀκρασίας, τῆς ὁποίας δὲν ἔχομεν ὅμοια παραδείγματα. Ἓν βλέμμα εἰς τὸ τεῦχος τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἀνεξαρτήτως τῆς ἄλλης διαισθήσεως, τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει ἐκ τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ τὸν περὶ ἑαυτὸν

γινομένων, εἶναι ἀρκετὸν ἵνα προκαλέσῃ πολλάκις ῥῖγος εἰς τὸν μελετητήν.

⁂

Εἰς τὴν γενικὴν συζήτησιν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ πάλιν δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐκταθῶ εἰς τὰ σημεῖα ταῦτα ἐπὶ πολύ. Ἀλλὰ βεβαίως πρέπει νὰ φέρω παρατηρήσεις τινας καὶ ἐπὶ τούτων.

Ἐπὶ δύο σημείων θὰ μοὶ ἐπέτρεπεν ἡ Βουλὴ νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν αὐτῆς· ἐπὶ τοῦ ἑτέρου τούτων κυρίως διὰ νὰ ζητήσω ἐξηγήσεις ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως.

Τὸ ἓν σημεῖον εἶναι τὸ τῶν ἐξωτερικῶν δαπανῶν, τὸ λεγόμενον μυστικὸν κονδύλιον τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Τὸ κονδύλιον τοῦτο, κύριοι, ἔχει γνωστὴν ἱστορίαν, γνωστὸν λόγον, ἀλλὰ καὶ γνωστὰς περιπετείας. Οὐδείς δὲ, παρακολουθῶν τὸν πολιτικὸν ἡμῶν βίον, οὐδεὶς μελετῶν τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ἱστορίαν τὴν νεωτέραν,ἀγνοεῖ ὅτι ὑπῆρξαν καὶ ἐν τῷ παρελθόντι περιστάσεις,κατὰ τὰς ὁποίας μέγα μέρος τοῦ κονδυλίου τούτου διετέθη εἰς σκοποὺς ξένους πρὸς τὰ δημόσια συμφέροντα, εἰς σκοποὺς ἀλλοτρίους ἐκείνων, διὰ τοὺς ὁποίους προσδιωρίσθη ὑπὸ τῆς πολιτείας. Γνωρίζουσιν οἱ παρακολουθοῦντες τὰ πράγματα καὶ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν, οἵα τις ἐξελίχθη ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, γνωρίζουσιν ὅτι ὑπῆρξαν Κυβερνήσεις ἐνίοτε, αἱ ὁποῖαι μετεχειρίσθησαν μέγα μέρος τοῦ κονδυλίου αὐτοῦ εἰς ἰδίαν προσωπικὴν διαφήμισιν διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ τύπου, καὶ εἰς συκοφαντίαν τῶν ἀγώνων τῶν ἀντιπολιτεύσεων.

Ἔχω πολλοὺς λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων δὲν ἐπιθυμῶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν νὰ κρίνω τὰ τοῦ κεφαλαίου τούτου.

Ὑπομνήσεις τινὰς ἢ μᾶλλον σημειώσεις τινὰς θὰ κάμω πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ ἐξηγήσεις τινὰς θὰ ζητήσω παρὰ τῆς Κυβερνήσεως. Τὸ κονδύλιον τοῦτο ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ 1910 ἀναγράφεται εἰς 1,430,000· ὁ προϋπολογισμὸς δὲ αὐτὸς ὑπομιμνήσκω εἰς τὴν Βουλὴν, ὅτι ἐψηφίσθη τῇ εἰσηγήσει Κυβερνήσεως ἄλλης παρ' ἐκείνην ἡ ὁποία ὑπέβαλε τοῦτον, ἐπεψηφίσθη τῇ εἰσηγήσει τῆς Κυβερνήσεως τοῦ ἀξιοτίμου κ. Δραγούμη.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1911 φέρει ἀναγεγραμμένον ποσὸν 2,000,000. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1912 φέρει 2,100,000. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1913 μετὰ τῶν ἐπακολουθησασῶν δηλώσεων 3,175,000. Μετὰ τοῦτο ἕκαστος γνωρίζων τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ κονδυλίου τούτου, περιέμενε νὰ ἴδῃ, ἂν ὄχι πλήρη ἐξάλειψιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τοὐλάχιστον οὐσιώδη αὐτοῦ ἐλάττωσιν.

Ἀλλ' ὅμως εἰς τὸν ὑποβληθέντα προϋπολογισμὸν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου

ἀσχολούμεθα, τοῦ 1914, ἀνεγράφη ποσὸν 1,835,000. Ἐζητήθη ἐν τούτοις καὶ συμπληρωματικὴ πίστωσις 600,000 καὶ τοιουτοτρόπως διὰ τῶν δηλώσεων ἀνεβιβάσθη εἰς τὸ ποσὸν τῶν 2,435,000.

Α. ΕΥΤΑΞΙΑΣ. Ἐνῷ ὁ κύριος σκοπὸς τῆς δαπάνης αὐτῆς ἐξέλιπεν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Εἶπον ἤδη τοιοῦτόν τι.

Κάμνω τὰς σημειώσεις αὐτὰς καὶ ἀφίνω τὴν Βουλὴν ἐλευθέραν νὰ κρίνῃ. Περιορίζομαι δὲ νὰ ζητήσω μίαν ἐξήγησιν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Ἐπιθυμῶ νὰ γνωρίζω καὶ ἐπιθυμῶ νὰ ἀκούσω ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, ἐὰν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ποσοῦ τούτου, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ποσοῦ τούτου ἐτηρήθη ὁ ὑπάρχων νόμος. Ἐὰν ἐτηρήθησαν αἱ ὑπάρχουσαι ἐγγυήσεις περὶ τῆς διαθέσεως τοῦ ποσοῦ τούτου, αἱ ἀναγραφόμεναι ἐν τῷ ἰσχύοντι νόμῳ τῷ ρυθμίζοντι τὰ τῆς διαθέσεως τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Πάντοτε κανονικῶς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ Παρακαλῶ, γνωρίζετε, ὅτι ἀπαιτεῖται σύνταξις προϋπολογισμοῦ προηγουμένη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ μὴ ἐπαύξησις τῆς πιστώσεως.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὄχι μὴ ἐπαύξησις τῆς πιστώσεως, διότι καθὼς βλέπετε ζητοῦμεν ἀναπληρωματικὴν πίστωσιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἔχομεν λοιπὸν τὸ δεδομένον ὅτι δὲν ἐτηρήθη ὁ νόμος.

⁂

Ἤθελον ἐπιστήσει ἐπίσης τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς ἐπὶ ἑνὸς ἄλλου κεφαλαίου, σχέσιν ἔχοντος πρὸς τὴν διαχείρισιν τῶν παρεχομένων πιστώσεων, κεφαλαίου καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν αὐτοῦ σπουδαιότητα μεγάλου, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ σπουδαιότητα· τὸ κεφαλαίου τὸ ὁποῖον δαπανᾷ τὸ Κράτος εἰς ἐνοίκια κτιρίων, προωρισμένων διὰ δημοσίαν χρῆσιν.

Εἶναι πληγή, κύριοι, ἐκ τῶν ὀχληροτέρων εἰς τὸν προϋπολογισμόν, ἡ πληγὴ τῶν ἐνοικίων, τὰ ὁποῖα τὸ Κράτος διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον καταβάλλει· πληγὴ οἰκονομική, ἀλλὰ καὶ πληγὴ πολιτική, πληγὴ καὶ πηγὴ πολιτικῆς διαφθορᾶς.

Πρῶτον μετὰ τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1909 ἡ Κυβέρνησις ἐπεζήτησε νὰ ἀντεπεξέλθῃ κατὰ τῆς πληγῆς ταύτης, καὶ καθιερώθη διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ νόμου περὶ δημοσίου λογιστικοῦ ὁ δημόσιος συναγωνισμός.

Ἀλλὰ βεβαίως οἱ νόμοι ἔχουσιν ἀνάγκην εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς· καὶ

ὁ νόμος ἐκεῖνος ἀπεδείχθη πρακτικὸς καὶ λυσιτελὴς καὶ πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς, ὅπου ἐφηρμόσθη καλῶς.

Δὲν θὰ μὲ κακίσῃ, ἐλπίζω, ἡ Βουλή, ἂν χωρὶς νὰ κατακρίνω ἄλλον τινὰ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ, ἂν ἐξ ἰδίας πείρας μεταδώσω εἰς τὴν Βουλὴν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἔσχεν ἡ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τούτου, ἡ ἐπίβλεψις καὶ ὁ ἔλεγχος ἀπὸ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ καὶ εἰς τὴν προκήρυξιν τῶν δημοπρασιῶν καὶ εἰς τὴν ἔγκρισιν τῶν ἐνοικιάσεων. Καὶ βεβαίως θὰ αἰσθανθῇ ζωηρὰν ἔκπληξιν ἡ Βουλή, μανθάνουσα ὅτι, ἐν ἀντιβολῇ πρὸς τὰ προηγούμενα ἐνοίκια, εἰς τὰς ἐκμισθώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης πρὸ τριετίας καὶ τετραετίας ἀπὸ σήμερον, κατωρθώθη ὥστε ἀλλαχοῦ νὰ ἐλαττωθῶσιν αὐτὰ κατὰ 25, 30, 40, 50 ο)ο, εἰς τινας δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ κατὰ 60 ο)ο.

Ὅταν εἰσηγούμην ἐνώπιον τῆς Διπλῆς Βουλῆς τὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα τῆς διαχειρίσεως τῶν πιστώσεων τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ὑπέδειξα τὴν σημασίαν αὐτῶν ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν, καὶ τὴν σημασίαν, τὴν ὁποίαν τακτικὴ τοιαύτη οὐ μόνον εἰς τὰς ἐνοικιάσεις, ἀλλ' ἐν γένει εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν παρεχομένων πιστώσεων, θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχῃ εἰς τὸν προϋπολογισμόν, ἂν τηρηθῇ καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας. Ἀλλ' ἐπεχείρησα νὰ ἐξάρω καὶ τὴν πολιτικὴν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν, ἣν κέκτηται τοιαύτη τις τακτικὴ ἐν τῇ διαχειρίσει τῶν πιστώσεων· καὶ ὑπέδειξα ὅτι αὕτη ἦτο κεκλημένη νὰ φράξῃ τὸ χάσμα, τὸ ὁποῖον δυστυχῶς ὑπάρχει παρ' ἡμῖν μεταξὺ τοῦ πολίτου καὶ τοῦ Κράτους, τοῦ πολίτου θεωροῦντος ἐχθρὸν τὸ Κράτος καὶ ἀγωνιζομένου νὰ κάμψῃ τὰ συμφέροντα τοῦ Κράτους ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Τὸ χάσμα τοῦτο ὑφίσταται, κύριοι, καὶ οὐδεὶς δύναται ἐγγὺς εὑρισκόμενος τῶν πραγμάτων νὰ ἀμφισβητήσῃ αὐτό.

Ἐπιτρέψατέ μοι δὲ νὰ σᾶς ἀναγνώσω τὸ συμπέρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον κατέληξα ὁμιλῶν τότε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐνώπιον τῆς Βουλῆς (Ἀναγινώσκει).

«Δὲν ἐκράτησαν παρ' ἡμῖν ἐν τῇ προσπαθείᾳ ταύτῃ σκέψεις στενῶς καὶ καθαρῶς οἰκονομικαί. Ὁ ἀγὼν ἡμῶν ὁ ἀνένδοτος εἰς ἐξέλεγξιν τῶν κατ' ἰδίαν στοιχείων τῶν δαπανῶν, ὁ πολλάκις μικρολόγος δὲν ὑπηγορεύθη τόσον ἐκ πνεύματος ἐξοικονομήσεως ὀλίγων χιλιάδων δραχμῶν ὑπὲρ τοῦ δημοσίου, ὅσῳ ἐκ λόγων ἀνωτέρας πολιτικῆς σκοπιμότητος».

Καὶ κατωτέρω.

«Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὴν μέριμναν ἡμῶν ὅπως συντελέσωμεν κατὰ τὸ δυνατὸν εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἀντιθέσεως ταύτης τοῦ πολίτου πρὸς τὸ Κράτος. Νὰ φέρωμεν ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς συνάντησιν ἐκεῖνον πρὸς τοῦτο, νὰ δείξωμεν εἰς τὸν πολίτην ὅτι τοῦ

Κράτους τὰ συμφέροντα δὲν εἶναι ξένα πρὸς τὰ συμφέροντα τούτου, ὅτι τὸ Κράτος ὑπό τινα ἀντίληψιν ἀποτελεῖ γενικωτέραν παρέκτασιν τοῦ ἀτόμου, τούτου κυρίως τὰ συμφέροντα ἐξυπηρετοῦν.

» Καὶ ἠγωνίσθημεν ἐξελέγχοντες καὶ καθαίροντες ἐν τοῖς καθέκαστα τὰ πρὸς τὰς ἐκμισθώσεις σχετιζόμενα ἔγγραφα καὶ τὰ παντὸς εἴδους κονδύλια τῶν δαπανῶν, νὰ τονίσωμεν τὰς ἀντιλήψεις ταύτας καὶ δι' ἐγκυκλίων καὶ διὰ πειθαρχικῶν καταδιώξεων καὶ δι' ἐγγράφων, πολλάκις δὲ καὶ δι' ἀναπτύξεως προφορικῆς πρὸς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τμηματάρχας, μετὰ τῶν ὁποίων συνειργαζόμεθα, ἀκριβῶς διὰ νὰ δείξωμεν ὅτι ἡ μικρολόγος ἐπιμονὴ ἐν τῷ κανονισμῷ τῶν τοιούτων ζητημάτων δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα οἰκονομικῆς σκέψεως καὶ οἰκονομικῶν ὑπολογισμῶν, διὰ νὰ ἐξεύρωμεν μισθοὺς τῶν δικαστῶν ἢ πόρους τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ προήρχετο ἐξ ἀρχῆς τινος ὑπερτέρας, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε πάντες νὰ κατανοήσωμεν».

⁂

Περιορίζων ἤδη ἐν τῷ ἐξελεγχομένῳ προϋπολογισμῷ τὰς παρατηρήσεις μου ὑπὸ τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἐπιθυμῶ νὰ παράσχω δεῖγμα εἰς τὴν Βουλὴν τῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, τὴν εἰσηγουμένην τὸν προϋπολογισμόν, καὶ ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ὡς πρὸς τὸ κεφάλαιον δηλαδὴ τῶν ἐνοικιάσεων.

Δι' ἐνοίκια τελωνειακῶν καταστημάτων ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κρήτης τοῦ 1912 ἀναγράφει τὸ ποσὸν τῶν 8,000 δρ., ὁ προκείμενος προϋπολογισμὸς ἀναγράφει τὸ ποσὸν τῶν 14,000.

Δι' ἐνοίκια καπνοκοπτηρίων ὁ προϋπολογισμὸς τῆς Κρήτης τοῦ 1912 ἀναγράφει τὸ ποσὸν τῶν 11,000 δρ., ὁ προκείμενος ἀναγράφει 15,000 δραχμάς.

Δι' ἐνοίκια καὶ ἔξοδα μεταφορᾶς ἀρχείων τῆς Δικαιοσύνης, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1912 ἀναγράφει 9,000 δραχμάς, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1914 15,000 δραχμάς.

Δι' ἐνοίκια νομαρχιῶν ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1912 1,500, ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ 1914 6,000 δραχμὰς καὶ καθεξῆς.

Ἀλλ' ἂν θελήσητε, κύριοι, νὰ ρίψητε ἓν βλέμμα εἰς τὸ τεῦχος τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς ἀναγραφομένας πιστώσεις, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τῶν διαφόρων ἐξόδων τῶν ὑπουργικῶν καὶ ἄλλων γραφείων, ἂν στρέψητε τὰς ἐρεύνας ὑμῶν καὶ εἰς τὰ κονδύλια ἀκόμη αὐτὰ τὰ λεγόμενα δευτερεύοντα, θὰ ἴδητε ποία ἀκρασία, ποία ἀστοργία πρὸς τὰ δημόσια συμφέροντα ἐπεκράτησε, καὶ ποία σπατάλη, ἐνδεικτικὴ τῆς

ὅλης πολιτικῆς, τῆς ὅλης ἀκηδίας, τὴν ὁποίαν ἐπέδειξεν ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων.

Ε'.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ ΠΑΡΑΒΙΑΖΕΙ ΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

«Ὁ νόμος εἶνε πάντων βασιλεύς».

Κύριοι, ἐξήτασα ἤδη τὸ οἰκονομικὸν σύστημα τῆς Κυβερνήσεως. Προσεπάθησα νὰ ἐρευνήσω τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ Κράτους· νὰ ὑποδείξω τὴν ἀνάγκην τῆς ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως ὑποβολῆς τῶν μέτρων καὶ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἰδεῶν αὐτῆς πρὸς ἀνόρθωσιν τῶν οἰκονομικῶν. Ἐπεχείρησα τὴν ἐξέτασιν τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως, οἵα τις ἐκδηλοῦται εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς πολιτείας.

Ἀλλ' ὅμως ἔργον τῆς Βουλῆς, καλουμένης νὰ ψηφίσῃ τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, εἶναι καὶ ἄλλο· εἶναι καὶ τοῦτο.

Εἰς τίνα θὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Οὐδὲν σημαίνει καὶ τὸ ἀρτιώτερον οἰκονομικὸν σύστημα· οὐδὲν σημαίνει καὶ τὸ ἀρτιώτερον πολιτικὸν σύστημα, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον ἡ Κυβέρνησις, ἡ καλουμένη νὰ ἐφαρμόσῃ καὶ τοῦτο καὶ ἐκεῖνο, δὲν εἶναι ἡ προσήκουσα, ἡ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς ἀρχῶν καὶ πολιτικῶν μεθόδων πρὸς τοῦτο ἐνδεδειγμένη.

Ἔργον ἑπομένως τῆς Βουλῆς, ψηφιζούσης τὸν προϋπολογισμόν, εἶναι ἡ ἐξέτασις εἰς τίνα Κυβέρνησιν θὰ ἐμπιστευθῇ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Τοῦτο ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ συστήματος, τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἰδεῶν τῆς Κυβερνήσεως, ὡς τοιαύτης, ὡς διοικήσεως, λειτουργούσης ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων· ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὡς ἐξουσίας νομοτελεστικῆς, καλουμένης εἰς ἐφαρμογὴν τῶν νόμων.

Ἔχω δὲ τὴν γνώμην, κύριοι, ὅτι καὶ ὑπὸ ταύτην καὶ ὑπ' ἐκείνην τὴν ἔποψιν ἔχει τις ἀφορμὰς νὰ κρίνῃ αὐστηρότατα τὴν Κυβέρνησιν.

⁂

Ἡ Κυβέρνησις ὑπὸ τὴν λαϊκὴν ἐπιβολὴν τῶν νέων ἰδεῶν ἀνεκήρυξεν εὐλόγως ὡς ἀρχὴν τὴν εὐλάβειαν πρὸς τοὺς νόμους, τὴν τήρησιν τῶν νόμων. Ὁ νόμος εἶναι πάντων βασιλεύς, εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργός, διὰ νὰ τὸ ἠσμονήσῃ ὅμως μόλις τὴν ἑπομένην τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ εἶπε. Διότι ἡ ἔλλειψις εὐλαβείας πρὸς τοὺς νόμους, ἡ παραβίασις τῶν νόμων ἀπετέλεσαν, δύναταί τις εἰπεῖν, τὸ κυριώτατον χα-

χαρακτηριστικὸν τῆς κυβερνητικῆς τακτικῆς, ἀπετέλεσαν νόμιον τῆς πολιτείας τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ ἐγγύτατον παράδειγμα τῶν ἀντιλήψεων τῆς Κυβερνήσεως ὡς νομοτελεστικῆς ἐξουσίας, ἔχω νὰ φέρω ὑμῖν τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ τοῦ προηγουμένου προϋπολογισμοῦ, τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ 1912. Καὶ νὰ σημειώσω ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ὅτι ἡ Κυβέρνησις κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου περὶ προϋπολογισμοῦ, κατὰ παράβασιν τοῦ λογιστικοῦ νόμου, κατὰ τὸ θέρος τοῦ 1912, πρὸ βεβαίως τῆς ἐπελεύσεως τῶν μεγάλων ἐθνικῶν γεγονότων, ἐζήτησε καὶ ἔλαβε, παρούσης τῆς Βουλῆς, ἐνῷ τοὐτέστι διήρκει ἡ σύνοδος τῆς Βουλῆς, κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ λογιστικοῦ νόμου, ἀναπληρωματικὰς πιστώσεις.

Ταύτην τοῦ νόμου τὴν παράβασιν, ὅταν συνῆλθεν ἡ Βουλὴ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, παρετήρησα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὑπέδειξα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν· ἀλλ' αἱ περιστάσεις τότε δὲν ἦσαν βεβαίως ἁρμόδιαι, δὲν ἦσαν κατάλληλοι πρὸς συζήτησιν καὶ ἔλεγχον ἐπὶ τούτου. Καὶ ἴσως— ἴσως θὰ ἐλησμόνουν πλέον τὸ πρᾶγμα, ἂν μὴ ἤρχετο ἤδη τὸ τεῦχος τοῦ προϋπολογισμοῦ νὰ μοῦ τὸ ὑπενθυμίσῃ, καὶ νὰ μοῦ τὸ ὑπενθυμίσῃ κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος ἀποδεικνύει πρόσθετον ἀνευλάβειαν πρὸς τὸν νόμον, πρόσθετον ἀνευλάβειαν καὶ πρὸς τὴν Βουλὴν αὐτήν.

⁂

Διότι, ἐὰν ἀνατρέξητε εἰς τὴν σελίδα 49, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τοῦ τεύχους τοῦ προϋπολογισμοῦ, ὅπου καταχωρίζεται τὸ νομοσχέδιον περὶ κυρώσεως τῶν ἐξόδων, θὰ ἴδητε, κύριοι, κάτι τι περίεργον, κάτι τι ἔκτροπον, ἀποδεικτικὸν ἐκείνων, τὰ ὁποῖα λέγω τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸς τὴν Βουλήν. Διότι ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὴν νὰ λαμβάνῃ ἀναπληρωματικὰς πιστώσεις πότε νομίζετε ; Ὁ λογιστικὸς νόμος λέγει «ἀπούσης τῆς Βουλῆς». Δηλαδὴ κατὰ τὴν πανταχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν διδομένην ἑρμηνείαν, καὶ ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ ταύτης καὶ αὐτὸν τὸν κ. ὑπουργὸν τῶν Οἰκονομικῶν, ὅταν δὲν εἶναι ἐν συνόδῳ ἡ Βουλή. Ἡ δὲ Κυβέρνησις διὰ τοῦ νομοσχεδίου περὶ κυρώσεως τῶν ἐξόδων, κατὰ παραβίασιν τοῦ λογιστικοῦ νόμου καὶ παραχαράττουσα τὸ κείμενον αὐτοῦ, ζητεῖ τὴν ἄδειαν τῆς Βουλῆς, ὅπως λαμβάνῃ ἀναπληρωματικὰς πιστώσεις ἁπλῶς «τῆς Βουλῆς μὴ ἐργαζομένης», ἄρα καὶ διαρκούσης τῆς συνόδου.

Τοῦτο, κύριοι, ἀποτελεῖ παραβίασιν τοῦ νόμου, τὸ διὰ τοῦ νομοσχεδίου περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ ἐπιδιωκόμενον. Ἀποτελεῖ δὲ τοῦτο παράβασιν τοῦ νόμου, διότι δὲν πρόκειται περὶ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον εἶναι προορισμένον διὰ τῆς κανονικῆς ὁδοῦ νὰ ψηφισθῇ καὶ νὰ

μεταβάλῃ τὸν λογιστικὸν νόμον. Τὸ νομοσχέδιον περὶ κυρώσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους καὶ ψηφιζόμενον δὲν καθίσταται νόμος ὀργανικός, οὐσιαστικός, ὁ ὁποῖος νὰ μεταβάλλῃ τὰ κείμενα τοῦ νόμου. Εἶναι νόμος τυπικός, ἅπαξ ψηφιζόμενος, ὁ ὁποῖος ὀφείλει νὰ κινῆται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου. Μὲ ποῖον δικαίωμα ἡ Κυβέρνησις παρεχάραξε τὸ κείμενον τοῦ λογιστικοῦ νόμου, καὶ μετὰ τοιοῦτον μάλιστα προηγούμενον, ὑποβάλλει εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖ νὰ λαμβάνῃ ἀναπληρωματικὰς πιστώσεις, οὐχὶ «ἀπούσης τῆς Βουλῆς», ὡς λέγει ὁ λογιστικὸς νόμος, ἀλλὰ «τῆς Βουλῆς μὴ ἐργαζομένης» ; Καὶ τὸ ζήτημα ἔχει, κύριοι, καὶ οὐσιαστικὴν σπουδαιότητα.

Διότι κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην, ἐὰν καθιεροῦτο παρ' ἡμῖν ὅ,τι οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ γίνεται, ἑκάστη Κυβέρνησις θὰ ἐδικαιοῦτο, καὶ διαρκούσης τῆς συνόδου τῆς Βουλῆς, νὰ λαμβάνῃ διὰ διαταγμάτων ἀναπληρωματικὰς πιστώσεις κατὰ τὰς διακοπὰς τὰς ὀλιγομερούς τῶν ἑργασιῶν τῆς Βουλῆς, λ. χ. τὰς χάριν τῶν ἑορτῶν γινομένας, ἴσως καὶ κατὰ τὴν διακοπὴν τῆς Κυριακῆς. Καὶ τότε τίνα ἀξίαν ἔχει ἡ ψήφισις προϋπολογισμοῦ ; Καὶ τίνα ἀποστολὴν ἔχομεν ἀγωνιζόμενοι ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, συζητοῦντες πιστώσεις, καὶ συζητοῦντες τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ἂν αὕτη δύναται εἰς τοιαύτας ἀκόμη περιστάσεις νὰ λαμβάνῃ πιστώσεις ἄνευ τῆς προηγουμένης ἡμῶν συμπράξεως ; Καὶ ἂν ἐπὶ τέλους τοῦτο ζητῇ ἡ Κυβέρνησις, διατὶ δὲν εἰσηγεῖται κανονικῶς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ λογιστικοῦ νόμου ;

Εἶναι καὶ τοῦτο, κύριοι, δεῖγμα χαρακτηριστικὸν τῶν ἀντιλήψεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἄγεται ἡ Κυβέρνησις, τῆς ἐλλείψεως εὐλαβείας πρὸς τὸν νόμον, τῆς ἐλλείψεως εὐλαβείας πρὸς αὐτὴν τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν, πρὸς τὴν ὁποίαν διὰ τρόπου τοιούτου ἀποτείνεται.

⁂

Ἀλλὰ θὰ παρέλειπον, κύριοι, τὴν παρατήρησιν ταύτην, ἐὰν μὴ συνείχετο τοσοῦτον στενῶς πρὸς αὐτὸν τὸν προϋπολογισμόν, τὸν ὁποῖον ψηφίζομεν. Διότι αἱ παραβάσεις τῶν νόμων ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως εἶναι τοσοῦτον τολμηραί, ὥστε νὰ θεωρῆται μικρὰ καὶ ἀσήμαντος αὐτὴ ἡ παραβίασις. Διότι τὸ δόγμα τῆς σκοπιμότητος, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἐγνωρίζομεν μέχρι τοῦδε, ὡς ρυθμίζον τὴν πολιτείαν τῆς Κυβερνήσεως ὡς Κυβερνήσεως, ὡς ἀρχῆς διοικούσης, κινουμένης ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν νόμων καὶ ἐκλεγούσης ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν λύσιν, τὸ δόγμα, λέγω, τῆς σκοπιμότητος ἐξεφυλίσθη καὶ ἐκλήθη ἀτυχῶς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, ἵνα ἀναπληρώσῃ τὰ κείμενα τοῦ νόμου, ἵνα δικαιολογήσῃ τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Ἡ Κυβέρνησις εὑρέθη εἰς περιστάσεις ἐντελῶς ἐξαιρετικάς, εἰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπιτρέπεται ἀπὸ ἀνωτέρων πολιτικῶν ἀρχῶν τὸ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ τὸ καθῆκον ἐπιβάλλεται εἰς τὰς Κυβερνήσεις νὰ οἰκειοποιῶνται προσωρινῶς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, νὰ λαμβάνωσι ταύτην εἰς χεῖρας των, διὰ νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς ὑπερτάτας ἀνάγκας τοῦ Κράτους.

Εἰς στιγμὰς ἐντελῶς ἐξαιρετικάς, κατὰ τὰς ὁποίας δὲν εἶναι δυνατὸν ἄνευ ἀναποτρέπτου κινδύνου τῶν δημοσίων συμφερόντων νὰ λειτουργήσωσιν αἱ Βουλαί, νὰ λειτουργήσῃ ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία· κατὰ τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀντιθέτως κίνδυνον τρέχει τὸ Κράτος ἐκ τῆς ἀπραξίας τῆς Βουλῆς, ἔχουσι δικαίωμα ἀλλὰ καὶ καθῆκον αἱ Κυβερνήσεις νὰ λαμβάνωσιν αὐταὶ τὴν εὐθύνην τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἰς χεῖρας των καὶ νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὰς ὑπερτάτας ἀνάγκας τοῦ Κράτους.

Ἀλλὰ ἐποιήσατο ἄρά γε χρῆσιν προσήκουσαν τῶν περιστάσεων αὐτῶν ἡ Κυβέρνησις; Ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ ὑπερτάτου δικαιώματος καὶ τοῦ ὑπερτάτου τούτου καθήκοντος μόνον εἰς ἐκείνας τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Βουλὴ ἄνευ κινδύνου τῶν δημοσίων συμφερόντων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνέλθῃ; Καὶ περιωρίσθη ἡ Κυβέρνησις εἰς τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀναγκαῖα διὰ τὰ κινδυνεύοντα δημόσια συμφέροντα;

⁂

Θὰ ἦτο ἴσως ἀνάγκη εἰς ὑπόμνησιν τῶν παρεκβάσεων τῆς Κυβερνήσεως, νὰ εἴπω πρὸς ὑμᾶς ποίαν παρεκτροπὴν ἔλαβεν ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος τούτου ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Δὲν θὰ ἦτο περιττὸν νὰ ὑπενθυμίσω εἰς ὑμᾶς, ὅτι ὑπῆρξεν ἐποχὴ ἐντελῶς εἰρηνική, μετὰ τὴν ἔκβασιν τῶν δύο πολέμων καὶ τὴν ὑπογραφὴν τῆς εἰρήνης, κατὰ τὴν ὁποίαν συνῆλθεν ἡ Βουλὴ νὰ ἑορτάσῃ εὐλόγως τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἐνῷ συγχρόνως ἡ Κυβέρνησις ἐν Ὑπουργικῷ Συμβουλίῳ ἐνομοθέτει.

Σημειοῦμαι τὸ γεγονὸς τοῦτο διὰ τὴν χαρακτηριστικὴν αὐτοῦ δύναμιν, τὴν ὁποίαν εἶναι περιττὸν νὰ ἐξάρω ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Διὰ τὴν χαρακτηριστικὴν δύναμιν τούτου τοῦ φαινομένου ἀφ' ἑνὸς Βουλῆς συμποσιαζούσης, καὶ ἀφ' ἑτέρου Κυβερνήσεως νομοθετούσης.

Καὶ ποῦ ἐξετάθησαν, κύριοι, τὰ ἔργα τῆς Κυβερνήσεως; Περιωρίσθη ἄρά γε ἐπὶ τὴν ἄσκησιν τῶν ὅλως ἐξαιρετικῶν καθηκόντων καὶ τῶν δικαιωμάτων ἐκείνων διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς ἐπειγούσας ἀνάγκας καὶ ἀναποτρέπτους, ἢ ἐξετράπη πέραν τῶν ὁρίων αὐτῆς;

Εἶναι ἀνάγκη ἄρά γε νὰ ὑπομνήσω εἰς τὴνΒουλήν,ὅτι ἡ ἄσκησις τοῦ

νομοθετικοῦ ἔργου αὐτῆς ἐγένετο ἁπλῆ πρᾶξις διοικητική, καὶ ὅτι τὰ πλεῖστα νομοθετήματα, νομοθήματα σπουδαιότατα καὶ οὐδαμῶς ἐπείγοντα, αὐτὰ ἀκόμη τὰ προσωπικὰ νομοσχέδια, οὐχὶ κἂν τῶν πολεμικῶν Ὑπουργείων, ὅτι καὶ αὐτὰ ἐξεκαμινεύθησαν διὰ μέσου τῶν Ὑπουργικῶν Συμβουλίων;

Ἀλλὰ καὶ πότε καὶ πῶς ἦλθον ταῦτα ἐνώπιον ἡμῶν; Πῶς ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς κύρωσιν; Καὶ τοῦτο εἶναι σημεῖον ἄξιον παρατηρήσεως. Διότι οἱ παρακολουθοῦντες καὶ τὰ ἀλλαχοῦ γινόμενα γνωρίζουσιν, ὄχι μόνον μετὰ τίνων περιορισμῶν γίνεται χρῆσις τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὑπὸ τῶν Κυβερνήσεων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ποίους ὅρους ἐμφανίζονται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς αἱ Κυβερνήσεις, αἱ ὑποβάλλουσαι τὰ νομοθετικὰ ταῦτα μέτρα πρὸς κύρωσιν.

Γνωρίζουσιν, ὅτι ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν Βουλῶν καὶ, ὁσάκις γίνεται ἔναρξις διὰ Βασιλικοῦ Λόγου, ἐν αὐτῷ τῷ Βασιλικῷ Λόγῳ, ἐξαγγέλλουσιν αἱ Κυβερνήσεις τὴν ἀνάγκην. εἰς τὴν ὁποίαν περιέστησαν νὰ οἰκειοποιηθῶσι τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἀμέσως ὑποβάλλουσι τὰ νομοσχέδια πρὸς κύρωσιν τῶν Βασιλικῶν Διαταγμάτων ὑπὸ τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας.

Τί ὅμως συνέβη παρ' ἡμῖν, κύριοι; Περιττὸν νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι αὐτὰ τὰ νομοσχέδια ὑπεβάλλοντο πολὺν χρόνον μετὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς, ὑποβαλλόμενα δὲ ἐσύροντο ἐπὶ μῆνας εἰς τὴν Ἡμερησίαν Διάταξιν, καὶ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον τὰς βαθμίδας αὐτῆς, ὅπως οἱ Ἄγγελοι τοῦ Κυρίου ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο τὴν κλίμακα τοῦ Οὐρανοῦ εἰς τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ἰακώβ. Καὶ ἐπὶ τέλους ἐφημιόζοντο πολλάκις ὡς νόμοι τοῦ Κράτους, πρὶν ψηφισθῶσιν ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Εἶναι ταῦτα, κύριοι, σημεῖα χαρακτηριστικά, τὰ ὁποῖα μετὰ ὀδύνης πρέπει νὰ ἀναμιμνήσκηται ἕκαστος βουλευτής, καὶ διὰ τὰ ὁποῖα ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς νὰ διαμαρτυρηθῶμεν κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτὴν, καθ' ἣν δυνάμεθα νὰ ὁμιλήσωμεν. Διότι ταῦτα ἐγίνοντο ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν, αἰχμάλωτοι ἐκ τῆς ἐκκρεμότητος τῶν ἐθνικῶν ὑποθέσεων, δὲν ἦτο προσῆκον νὰ προκαλῶμεν τοιαύτας συζητήσεις· ταύτης τῆς θέσεώς μας ἐπωφελήθη, καθ' ἣν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀμυνθῶμεν. Καὶ ἡ Κυβέρνησις κατεπάτησε τὸ Πολίτευμα, ἐδείχθη ἀνενλαβὴς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν, καὶ ἠγωνίσθη νὰ ταπεινώσῃ καὶ νὰ ἐξευτελίσῃ ταύτην ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει ὡς τοιαύτην, ὡς θεσμὸν Πολιτειακόν.

ΣΤ'.

ΑΝΕΖΗΣΑΝ ΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΤΟΥ ΠΑΡΕΛΘΟΝΤΟΣ

Τί ἠξίωσεν ὁ λαός.

Ἀλλὰ, κύριοι, ὅταν ἡΚυβέρνησις τοιαύτην δεικνύῃ εὐχέρειαν εἰς τὴν ἀθέτησιν τῶν νόμων, τοιαύτην δεικνύῃ εὐκολίαν εἰς τὴν καταπάτησιν τοῦ πολιτεύματος, τοιαύτην ἀντίληψιν ἔχει περὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς πολιτικῶν εὐθυνῶν, εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις εἰς ποίας αὐθαιρεσίας καὶ παρεκτροπὰς δύναται νὰ ἀχθῇ ἐν τῇ κυρίως διοικήσει. Ὅταν οἱ φραγμοὶ τῶν νόμων καταρρίπτωνται, ὅταν τὸ πολίτευμα καταπατῆται, τί θὰ συμβῇ ἐκεῖ ὅπου φραγμὸς δὲν ὑφίσταται, ὅπου οἱ νόμοι δὲν δεσμεύουσιν, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις καλεῖται νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως ἐντὸς αὐτῶν ;

Ποία ὑπῆρξεν ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ἐν τῇ κυρίως διοικήσει ἡ πολιτικὴ τῆς Κυβερνήσεως ; Ποῖον ὑπῆρξε τὸ ἔργον αὐτῆς ὡς διοικήσεως ;

Ἐὰν, κύριοι, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἤθελε κρίνει τις τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, ἐὰν ἤθελεν ἐκτιμήσει τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐκλήθη εἰς τὴν ἀρχὴν, τὰς περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας παραμένει εἰς αὐτὴν, περιστάσεις ἐντελῶς ἐξαιρετικὰς, περιστάσεις ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὰς, περιστάσεις, δύναμαι νὰ εἴπω, πρωτοφανεῖς διὰ Κράτος κοινοβουλευτικὸν—δὲν δύναται ἡ νὰ κρίνῃ μετ' αὐστηρότητος τὴν πολιτείαν τῆς Κυβερνήσεως.

Ὑπὸ τὴν πνοὴν μιᾶς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως, ἡ ὁποία ἐστράφη οὐχὶ κατὰ προσώπων, ἀλλὰ κατὰ τῶν πολιτικῶν μεθόδων τοῦ παρελθόντος, ἐπεζητήθη ἡ συντριβὴ τῶν προσωπικῶν κομμάτων, ἡ ἀποτροπὴ τῆς ἐπεμβάσεως τούτων εἰς τὴν διοίκησιν καὶ εἰς τὴν δικαιοσύνην, ἡ ἀναστήλωσις τοῦ κύρους τῶν νόμων, ἡ προσήκουσα διαρρύθμισις καὶ ἡ λελογισμένη διαχείρισις τῶν δημοσίων πόρων, ἡ κατάπαυσις τῶν δημοσίων παροχῶν εἰς προσωπικὰς εὐνοίας καὶ πρὸς πολιτικὴν κερδοσκοπίαν.

Καὶ ὑπὸ τὴν πνοὴν αὐτὴν τῆς λαϊκῆς ἐξεγέρσεως ἐθεμελιώθη τὸ νέον Σύνταγμα. Ὑπ' αὐτὴν ἐπεβλήθησαν ὑπὸ τῆς λαϊκῆς συνειδήσεως οἱ ἀποκεντρωτικοὶ νόμοι εἰς δέσμευσιν τῶν Κυβερνήσεων.

Ὑπ' αὐτὴν ἐσχηματίσθησαν αἱ μετεπαναστατικαὶ Κυβερνήσεις. Ὑπ' αὐτὴν τὴν λαϊκὴν ὁρμὴν ἡ παροῦσα Κυβέρνησις περιεβλήθη κατὰ τὰς ἐκλογὰς κράτος ἀπροσμάχητον.

Ἡ Κυβέρνησις διέψευσε τὰς ἐπαγγελίας της.

Ἀλλ' ἐὰν ἤθελέ τις στρέψει τὴν προσοχήν του καὶ ἐκτιμήσει τὸ ἔργον τῆς Κυβερνήσεως, οἷον διεδηλώθη κατὰ τὴν τελευταίαν τριετίαν σχεδὸν,

δηλαδὴ μετὰ τὰς τελευταίας ἐκλογὰς, ἐν τῇ κυρίως διοικήσει πάντων τῶν κλάδων, θὰ ἴδῃ ἀπότομον καὶ ραγδαίαν τὴν ἀπομάκρυνσιν αὐτῆς ἐκ τῶν ἀρχῶν τούτων.

***

Αἱ ἀποκεντρωτικαὶ ἰδέαι ἐγκατελείφθησαν ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην. Οἱ νόμοι τοῦ 1910 καὶ 1911 περὶ ἐφοριακῶν, ταμιακῶν καὶ τελωνειακῶν ὑπαλλήλων ἀνεστάλησαν καὶ ἀνέλαβεν εἰς χεῖρας αὐτῆς ἡ Κυβέρνησις τὴν δύναμιν τοῦ διορίζειν καὶ παύειν.

Οἱ νόμοι περὶ τῆς διοικήσεως τῆς μέσης καὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἔδωκαν εὐρεῖαν ἐξουσίαν εἰς τὸν ἑκάστοτε ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ὑπουργόν. Αὐτὸ τὸ Ἀρσάκειον, τὸ ὁποῖον ἄριστα ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιβλέπεται, ὁσάκις ὑπῆρχε Κυβέρνησις ἀξία ὑπὸ τοὺς παλαιοὺς θεσμοὺς, ὑπήχθη διὰ νομοθετικῆς μεταρρυθμίσεως, εἰσαχθείσης μάλιστα διὰ διατάγματος ὑπὸ εὐρύτερα τοῦ ὑπουργοῦ δικαιώματα ἐπὶ τῶν διορισμῶν, μεταθέσεων κλπ.

ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Ἄριστα διοικεῖται.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΛΟΣ. Εἶναι ἰδική σας γνώμη· παρακαλῶ νὰ ἀκούσητε καὶ τὴν ἰδικήν μου.

Αὐτὴ ἡ ὀργάνωσις τῆς στρατιωτικῆς δικαιοσύνης ἐγένετο ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ ὑπὸ ἀνάλογον ἔκτασιν τῆς ὑπουργικῆς ἐξουσίας.

Ἀλλ' ἐν τῷ τρώγειν ἦλθεν ἡ ὄρεξις ἀκμαιοτέρα.

Καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐξῆλθε τῶν ὁρίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὑπὸ πᾶσαν ἐκτροπὴν ἀπὸ τοῦ ὀρθοῦ καὶ προσήκοντος δὲν ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ, ὅτι θὰ ὑπερέβαινεν αὐτη, καὶ εἰσῆλθεν εἰς ἔδαφος ξένον ὅλως πρὸς τὰ καθήκοντά της.

Καὶ ἐν τῇ Κυβερνητικῇ ταύτῃ κατωφερείᾳ ἠκούσαμεν τὴν περιεργοτάτην καὶ πρωτοφανῆ πολιτικὴν θεωρίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ δημοτικὴ διοίκησις ἀκόμη, τοὐλάχιστον τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, πρέπει νὰ εἶναι ἐξάρτημα τῶν Κυβερνήσεων. Ἠκούσαμεν τὴν θεωρίαν, ὅτι πρέπει νὰ ἀπολαύωσι τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς Κυβερνήσεως οἱ δημοτικοὶ ἄρχοντες Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, καὶ ἐννοεῖται, ἐκείνης μόνον τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία συμπίπτει κατὰ τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν. Καὶ ὑπὸ πρόσχημα ἀτυχὲς, συγκαλύπτον ἀτυχεῖς σκοποὺς, εἴδομεν τὸν κύριον πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως, ὁμιλοῦντα πρὸς τοὺς διαδηλωτὰς καὶ γνωμοδοτοῦντα, ὅτι πρέπει νὰ ἐκλεγῶσιν ἄρχοντες δημοτικοὶ ὁ Α ἀντὶ τοῦ Β.

Καὶ ὑπὸ τὴν ὁρμὴν τῶν αὐτῶν πάντοτε ἰδεῶν, ἐγένετο ἀπόπειρα

κατ' αὐτῆς τῆς αὐτονομίας τοῦ Πανεπιστημίου διὰ προσωπικοῦ νομοσχεδίου. Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἐγένετο ἀπόπειρα κατὰ τῆς δικαιοσύνης, ματαιωθεῖσα· ἀλλ' ἀπόπειρα, ἡ ὁποία παρασκευάζεται καὶ διὰ τὸ μέλλον διὰ μυρίων τρόπων καὶ διασυρμῶν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας.

Καὶ τίνες ἀρά γε εἶναι αἱ ἐγγυήσεις, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῆς Κυβερνήσεως, ἀγωνιζομένης νὰ συγκεντρώσῃ τὰ πάντα εἰς χεῖράς της, καλοῦνται νὰ ἀντικαταστήσωσι τὰς ἐκ τῶν νόμων ἐγγυήσεις, τὰς ὁποίας εἶχε ζητήσει ὁ Ἑλληνικὸς λαός ;

Εἶναι μία ἐγγύησις, τὴν ὁποίαν ἠγνόει, φαίνεται, τὸ παρελθὸν καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Λαός. Μία ἐγγύησις, τὴν ὁποίαν ἀνεκάλυψεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Εἶναι ἡ ἐγγύησις τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης, εἶναι ἡ εὐθύνη τῆς Κυβερνήσεως ἐνώπιον τῆς Βουλῆς. Εἶναι ἡ εὐθύνη ἐκείνη, ἡ ὁποία τοσοῦτον πρωτοτύπως παρεστάθη κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου περὶ στρατιωτικῆς δικαιοσύνης, ὅταν ὁ κ. Πρωθυπουργός, ἐξηγῶν ταύτην εἰς εἰκόνα κατ' αὐτὸν κοινοβουλευτικὴν, εἶπεν, ὅτι «παίρνει ἐπὶ τέλους ἀπὸ τὸ αὐτὶ τὸν ὑπουργὸν καὶ τοῦ ζητεῖ λόγον ἐνώπιον τῆς Βουλῆς».

Τώρα θὰ εἶναι ἀναγκαῖον τάχα ὁμιλῶν πρὸς τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία ἔχει καθημερινὰ τὰ διδάγματα, νὰ ὑποδείξω εἰς αὐτὴν πότε καὶ πῶς ἐν τῇ πρακτικῇ ἐφαρμογῇ ἐξεδηλώθη ἡ τοιαύτη κοινοβουλευτικὴ εὐθύνη ;

Αὐτὴν τὴν ἐγγύησιν θεωρεῖ ἀρκοῦσαν ὁ κ. πρωθυπουργός.

Καὶ ὅμως ὑπ' αὐτὴν, κύριοι, τὴν καὶ ἀράχνης ἀσθενεστέραν, καὶ σκιώδη ὅλως κοινοβουλευτικὴν εὐθύνην· ὑπ' αὐτὴν τὴν μεγάλην ἐγγύησιν περιέστη ἡ καθόλου διοίκησις κατὰ τὴν τελευταίαν διετίαν εἰς τὴν κατάστασιν, τὴν ὁποίαν πέριξ ἡμῶν πάντες ἀντιλαμβανόμεθα καὶ πάντες διαισθανόμεθα.

Ὑπ' αὐτὴν διωρίσθησαν αἱ στρατιαὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τὰς νέας χώρας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα.

Ὑπ' αὐτὴν διοικοῦνται αἱ νέαι χῶραι ὡς πέντε ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων καὶ ἀπὸ τὸ κέντρον βασίλεια.

Ὑπ' αὐτὴν τὴν κοινοβουλευτικὴν εὐθύνην καὶ ὑπὸ τὴν παρηγορίαν, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ θὰ ἐδικαιούμεθα νὰ σύρωμε ἀπὸ τὸ αὐτὶ τὴν Κυβέρνησιν ἐνώπιον ἡμῶν, ἀγνοοῦμεν παντελῶς τὰς πράξεις τῆς διοικήσεως τῶν νέων χωρῶν. Διότι, ὑπὸ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἐγγύησιν, ἐμερίμνησεν ἡ Κυβέρνησις, ὥστε νὰ κλείσῃ τὴν θύραν ἑρμητικῶς πρὸς πάντα ἔλεγχον, πρὸς πᾶσαν ἐξέτασιν.

Νομίζετε, κύριοι, ὅτι γνωρίζετε ὡς ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους ὑμεῖς πάντες, κατὰ τίνα τρόπον διοικοῦνται αἱ νέαι χῶραι ; Βεβαίως οὐχί. Ἐδόθησάν ποτε εἴς τινα ἐξ ὑμῶν τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, δυνάμει τῶν ὁποίων θὰ ἠδύνασθε νὰ τελῆτε ἐν γνώσει τῆς ἐν γένει διοικήσεως καὶ νὰ ἀσκῆτε τὰ δικαιώματά σας ;

Ἐπὶ δύο ἤδη ἔτη διοικοῦνται ὑπὸ ἐξαιρετικὰ δικαιώματα αἱ νέαι χῶραι, χωρὶς νὰ βλέπωμεν εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως τὰς διαφόρους πράξεις τῆς διοικήσεως, τὰς πολλαχῶς ἐπιδρώσας εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα.

Ἑκάστη Γενικὴ Διοίκησις ἔχει ἰδίαν ἐφημερίδα ἐπίσημον, ἐκεῖ ἐκδιδομένην· ἡ δὲ Κυβέρνησις ἐνόμισεν ὅτι δὲν ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ μεριμνήσῃ τοὐλάχιστον, ὥστε ἡ ἐφημερὶς αὕτη τῶν Γενικῶν Διοικήσεων νὰ διανέμηται εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἔθνους, ἵνα δύνανται, παρακολουθοῦντες τὴν κατάστασιν νὰ ἐκτελῶσι τὰ καθήκοντά των. Ἀλλ' εἶναι τοῦτο μόνον ;

Εἰσάγεται νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀθρόως ἀναγνωρίζεται ὅλη ἡ στρατιὰ τῶν ὑπαλλήλων ἐκείνων, οὓς οἱ Γενικοὶ Διοικηταὶ διώρισαν, χωρὶς οὐδεμία νὰ παρέχηται περὶ τούτων πληροφορία εἰς τὴν Βουλήν.

Ἐνθυμεῖται βεβαίως ἡ Βουλή, ὅτι, ὅταν συνεζητεῖτο τὸ νομοσχέδιον περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν, ἐζήτησα πληροφορίας περὶ τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκαλούμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν, ἀλλ' αἱ πληροφορίαι δὲν μοὶ ἐδόθησαν. Καὶ ἡ Βουλὴ ἐψήφισεν ἀγνοοῦσα τί ψηφίζει.

Καὶ δὲν εἶναι ἤδη τοῦτο μόνον. Ὑποβάλλεται ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους. Εὑρισκόμεθα ἤδη εἰς τὸν δωδέκατον μῆνα τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ· ζητοῦνται δι' αὐτοῦ πιστώσεις ἑκατομμυρίων ὁλοκλήρων διὰ τὴν μισθοδοσίαν ὑπαλλήλων τῶν νέων χωρῶν, καὶ δὲν ὑποβάλλονται οἱ ἀναλυτικοὶ πίνακες, οἵτινες περιέχουσι τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀσκήσωμεν τὸν ἔλεγχον.

❁

Αὐτὴ εἶναι ἡ κατάστασις, κύριοι· καὶ εἰς κορύφωσιν αὐτῆς τῆς καταστάσεως εἴχομεν ὑστάτην τινὰ ἐκδήλωσιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν ἀπησχόλησα τὴν Βουλήν. Τὴν ἐκδήλωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν δύο ἔτη παρῆλθον καὶ οἱ λογαριασμοὶ τῶν δημοσίων ὑπολόγων τῶν νέων χωρῶν δὲν ἐστάλησαν εἰς τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον· τοὐναντίον μάλιστα ὑπεβλήθη ἡμῖν νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου κατηργεῖτο ὁ ἔλεγχος τῶν δημοσίων ὑπολόγων καὶ ἐκλείετο οὕτως ἡ θύρα καὶ τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου εἰς πάντα ἔλεγχον.

Ζ'.

ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ—ΤΟ ΚΑΘΗΚΟΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Ἀνάγκη ἐλέγχου τῶν κυβερνητικῶν παρεκτροπῶν.

Ἐπὶ μακρὸν σᾶς ἀπησχόλησα, κύριοι, καὶ εἶναι καιρὸς νὰ περατώσω τὸν λόγον.

Ἀλλὰ πρὸ τούτου, πρὶν ἢ κατέλθω τοῦ βήματος, νομίζω, ὅτι δικαιοῦμαι νὰ ἐρωτήσω.

Ὅταν τοιαύτη παρουσιάζεται ἡ εἰκὼν τῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας· ὅταν τοιαύτη ἐμφανίζεται ἡ πολιτεία τῆς Κυβερνήσως ἐν τῇ διαπράξει τῶν κοινῶν, δικαιοῦμαι, νομίζω, νὰ ἐρωτήσω. Καὶ ἴσως δικαιοῦμαι πλειότερον νὰ ἀποταθῶ πρὸς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν μεγάλην πλειονοψηφίαν τῆς Βουλῆς, μεθ' ὧν ὑπὸ τὴν σημαίαν τῶν νέων πολιτικῶν ἰδεῶν συνεστρατεύθην κατὰ τὰς τελευταίας ἐκλογάς, καὶ νὰ ἐρωτήσω αὐτούς.

Νομίζουσιν, ὅτι ὁ Ἅγιος ἐνθουσιασμός, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπέβλεψεν ὁ Ἑλληνικὸς Λαός ;

Νομίζουσιν, ὅτι ὁ ἅγιος ἐνθουσιασμός, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς φρονηματιζόμενος παρ' ἡμῶν αὐτῶν, ἐμπνεόμενος, ἐνισχυόμενος, φανατιζόμενος, τοσοῦτον βαίως διέρρηξε πάντα δεσμὸν πρὸς τὸ παρελθόν, εὑρίσκει τὴν πλήρωσιν τῶν πόθων του, τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν του, τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἐντολῆς του εἰς τοιαύτην εἰκόνα διοικήσεως ;

Τὸ ἐπ' ἐμοί, κύριοι, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἀμφισβητήσω τοῦτο. Καὶ αἰσθάνομαι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ διακηρύξω ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἠθέτησε τὰς ἐπαγγελίας αὐτῆς, καὶ διέψευσε τὰς προσδοκίας τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κύριοι !

Τὸ πολιτικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον τίθεται σήμερον ἐνώπιον ἡμῶν, κελευσμένων νὰ ψηφίσωμεν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ Κράτους, νὰ ἐκτελέσωμεν τὴν ὑπάτην κοινοβουλευτικὴν λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν σῶμα πολιτικὸν ἀσκεῖ ἀπέναντι τῆς ὑπευθύνου Κυβερνήσεως, τὸ πολιτικὸν ζήτημα, λέγω, τὸ ὁποῖον τίθεται σήμερον ἐνώπιον ἡμῶν, τὸ ὁποῖον θὰ τεθῇ αὔριον ἴσως ἐνώπιον τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, δὲν εἶναι σύνηθες. Δὲν εἶναι ἐκ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἐκ περιτροπῆς ἐμφανίζονται ἐν τῇ συνήθει ἐξελίξει τοῦ πολιτικοῦ βίου ἑκάστης χώρας. Δὲν εἶναι

ζήτημα κυβερνητικῆς μεταβολῆς, ἡ ὁποία παρ' οὐδενὸς οὐδαμόθεν φαίνεται ἐπιζητουμένη.

Ὑπάρχει τι σημεῖον ἐν τούτῳ βαθύτερον. Ὑπάρχει τι σημεῖον κεντρικώτερον. Σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐντεταμένην πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν, ἀκοίμητον νὰ προσηλώσωμεν τὸ βλέμμα ἡμῶν, καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν, καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν.

Τὸ σπουδαιότερον ἀγαθόν, κύριοι, ὁ πολυτιμότερος καρπὸς τῆς πολιτικῆς ἐξεγέρσεως τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1909 ὑπῆρξεν ἡ τόνωσις τοῦ δημοσίου φρονήματος, ἡ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς συνειδήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἡ πάντοθεν παρατηρουμένη κατεύθυνσις αὐτοῦ, ἡ πάντοθεν παρατηρουμένη ἐπίμονος αὐτοῦ ἐκδήλωσις εἰς τὴν διάπλασιν νέου πολιτικοῦ βίου· εἰς τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ πολιτικοῦ μας βίου ἀπὸ ὅλων ἐκείνων τῶν παραλόγων ἢ παρανόμων ἀξιώσεων, ἀξιώσεων οὐχὶ ἀσυνήθων εἰς κοινοβουλευτικὰ πολιτεύματα, ἀξιώσεων ὅμως, αἱ ὁποῖαι φθείρουσι τὸν βίον, μαραίνουσι τὸν ζῆλον καὶ κάμπτουσι πολλάκις τὴν δημιουργὸν δρᾶσιν τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν ἑκάστης χώρας.

⁂

Τοῦτο τὸ ἀγαθόν, κύριοι, ἔχομεν καθῆκον πάντες νὰ προφυλάξωμεν ἀμείωτον. Τοῦτο τὸ ἀγαθὸν ἔχομεν καθῆκον νὰ προστατεύσωμεν κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς ἀπογοητεύσεως, κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς φθορᾶς, κινδύνου, τοῦ ὁποίου σημεῖα πολλὰ πολλαχόθεν ἤρχισαν δυστυχῶς ἀναφαινόμενα.

Ἀλλ' ἡ παραφυλακὴ τοῦ ἀγαθοῦ τούτου εἶναι ἀδύνατος, κύριοι, ἐφ' ὅσον γίνεται ἀνεκτή, ἐφ' ὅσον δὲν εὑρίσκει τὸν προσήκοντα ἔλεγχον, τὸν προσήκοντα πολιτικὸν κολασμὸν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, τοιαύτη πολιτεία κυβερνητικὴ ἐν τῇ διοικήσει τῆς χώρας.

Καὶ εἰς διατήρησιν καὶ κραταίωσιν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου, νομίζω, ὅτι εἶναι καιρὸς καὶ ἡ Ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία νὰ σκεφθῇ, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς νὰ μεριμνήσῃ, περὶ τῆς ἀληθοῦς, περὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν ἐκείνων, τῶν ἀντιλήψεων ἐκείνων, ὑπὸ τὰς ὁποίας μία ὁμόθυμος καὶ ἀδιαίρετος λαϊκὴ ἐξέγερσις ἐπεζήτησε τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου.

(Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν ἀκροατηρίων).

ΔΕΥΤΕΡΟΛΟΓΙΑ (*)

(Απάντησις εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργὸν)

Ἀναγνωρίζω βαθύτατα, κύριοι, τὸν κάματον, εἰς τὸν ὁποῖον εὑρίσκεται κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἡ Βουλή, καὶ τὴν δυσφορίαν, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατέχεται· κάματον καὶ δυσφορίαν, οἱ ὁποῖοι κατέχουσι καὶ ἐμὲ ἐξ ἴσου.

Ἐλπίζω ὅμως, ὅτι ἡ Βουλὴ θὰ θελήσῃ νὰ εἶναι τόσον δικαία, ὥστε νὰ ἀναγνωρίσῃ πρῶτον, ὅτι αἴτιοι νὰ γίνωνται ἀγορεύσεις κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τόσον εἴμεθα καταπεπονημένοι μετὰ δεκαεπτὰ ὡρῶν συνεχῆ ἐργασίαν„ δὲν εἴμεθα ἡμεῖς, ἀλλ' ὁ κ. πρωθυπουργός, ὅστις ἐνόμισε πρόσῆκον, ἀφοῦ ἐπὶ τετραήμερον ὁλόκληρον διήρκεσεν ἡ γενικὴ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ συζήτησις, χωρὶς νὰ θελήσῃ νὰ μετάσχῃ ταύτης καὶ ἀπαντήσῃ εἰς τὴν ἀντιπολίτευσιν, αἴφνης κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτὴν στιγμὴν, ἀφοῦ καὶ αἱ συντάξεις ἐψηφίσθησαν καὶ ἐπίκειται ἡ εἰς πρωϊνὰς ὥρας λύσις τῆς συνεδριάσεως, ἐθεώρησε πρόσῆκον νὰ λάβῃ τὸν λόγον καὶ ὁμιλήσῃ, ὡς ὡμίλησεν.

Ἐλπίζω ἐπίσης δεύτερον, ὅτι θὰ θελήσῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ ἡ Βουλή, ὅτι συζήτησις, οἵα ἡ προκειμένη, συζήτησις ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους, συζήτησις ἀποτελοῦσα τὴν ὑπερτάτην ἐκδήλωσιν τῶν γνωμῶν, τὰς ὁποίας ἡ Βουλὴ ἔχει περὶ τῆς πολιτικῆς τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐν γένει περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, δὲν εἶναι πρόσῆκον,» δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ τερματισθῇ ἄνευ ἀπαντήσεως εἰς τὰς ἰδέας αὐτοῦ τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ.

Εἶμαι συνεπῶς ὑποχρεωμένος νὰ ἀσχοληθῶ διὰ βραχέων εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τῆς ἀγορεύσεως τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, τὰ σχέσιν ἔχοντα πρὸς τὰς ἐμὰς ἐπικρίσεις.

Α'.

ΕΠΙ ΤΗΣ ΚΑΛΥΨΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΩΝ

Πῶς τίθεται τὸ ζήτημα.

Ἀληθῶς ἐνόμισα, ὅτι καὶ δικαίωμα, ἀλλὰ καὶ ὑποχρέωσιν εἶχον νὰ

(*) Σημ. ἐκδ. Ἐγένετο κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22 Δεκεμβρίου 1914. Ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἑσπερινὴν» καὶ «Πρωϊνὴν» τῆς 27—28 Δεκεμβρίου 1914, ἐκδοθεῖσα καὶ εἰς ἴδιον τεῦχος.

καλέσω τὴν Κυβέρνησιν, ἐφ' ὅσον ἐκατέρωθεν εἶναι παραδεδεγμένον, ὅτι ὑπάρχει ἔλλειμμα μέγα, πάγιον, καὶ ὀργανικὸν εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν, μεταξὺ τακτικῶν ἐξόδων καὶ τακτικῶν ἐσόδων, νὰ φέρῃ τὰ μέτρα αὐτῆς πρὸς κάλυψιν τούτου· νὰ ἐκθέσῃ τοὐλάχιστον τὰς ἰδέας αὐτῆς ἐν τῇ Βουλῇ, ἵνα καταστῶσιν αὗται ἀντικείμενον συζητήσεως.

Μέχρι τῆς ὥρας ταύτης οἱ ἐπὶ τοῦ βήματος τούτου παρελθόντες ρήτορες τῆς πλειοψηφίας, καὶ αὐτὸς ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν, ἐνόμισαν πρόσῆκον νὰ ἀπαντήσωσι κατὰ τρόπον ὁ ὁποῖος ὑπενθυμίζει εἰς τὴν Βουλὴν τὸ δόγμα τοῦ «Λὸς ἡμῖν σήμερον». Διότι, ἀρκεσθέντες νὰ βεβαιώσωσιν ὅτι τὰ μέχρι τοῦδε ἐλλείμματα καὶ αἱ ἀνειλημμέναι ὑποχρεώσεις θὰ καλυφθῶσι διὰ δανείου, ἀπέσχον νὰ κρίνωσι περὶ τῆς αὔριον, περὶ αὐτῆς τοῦ τοιούτου δανείου τῆς ἐξυπηρετήσεως, καὶ περὶ καλύψεως ὅλων ἐκείνων τῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι, γεγεννημέναι ἤδη ἐν τῷ τακτικῷ προϋπολογισμῷ τοῦ Κράτους, θὰ ἐξακολουθήσωσι παγίως βαρύνοντες τοῦτον.

Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἀνεγνώρισε τὸ πλημμελὲς τῆς τοιαύτης τακτικῆς, ἀνεγνώρισε τὸ κενὸν τῆς συζητήσεως καὶ ἐπεχείρησε, καίτοι λίαν ὀψίμως, νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν αἴτησιν ταύτην τῆς Βουλῆς.

***

Τί ὅμως εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργός;

Εἶπεν, ὅτι ἀναγνωρίζει τὸ ὑποδειχθὲν ὑπὸ τῆς ἀντιπολιτεύσεως πάγιον ἔλλειμμα τοῦ τακτικοῦ προϋπολογισμοῦ· ἀνεγνώρισε μάλιστα, ὅτι τοῦτο εἶναι μεγαλείτερον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἐσημείωσα, καὶ ὑπέδειξεν, ὅτι ἀπὸ σήμερον μὲν καὶ ἐφεξῆς θὰ καλύπτεται τοῦτο διὰ δανείων, διὰ μίαν ἴσως τετραετίαν, ἐξέφρασε δὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἐκ τῆς ἀποδόσεως τῶν ὑπαρχόντων φόρων, καὶ ἄνευ φορολογικῆς τινος μεταβολῆς, ἐντὸς μιᾶς πενταετίας θὰ ἔχωμεν τακτικὰ ἔσοδα ὑπὲρ τὰ 300,000,000, τὰ ὁποῖα θὰ καλύπτωσι πλέον καὶ τὸ ὑπάρχον ἤδη ἔλλειμμα εἰς τὸν τακτικὸν προϋπολογισμὸν, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐν τῷ μεταξὺ θὰ προστεθῇ ὡς ἐκ τῶν δανείων, δι' ὧν ἐπὶ μίαν πενταετίαν θὰ καλύπτωμεν τὰ ἐτήσια τακτικὰ ἐλλείμματα.

Τοιαῦται, ἂν καλῶς ἀντελήφθην, εἶναι αἱ σκέψεις τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ.

Ἀλλ' ἐγὼ ἀνέπτυξα ἤδη ἐπ' αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ὑπέθετον ὅτι θὰ ἀντιταχθῶσι, κατ' ἀνθυποφορὰν τὴν γνώμην μου· καὶ εἶχον τὴν εὔλογον προσδοκίαν νὰ ἀκούσω τὴν ἐπὶ ταύτης γνώμην τῆς Κυβερνήσεως.

Εἶπον ἀνεξαρτήτως ἄλλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανέλθω, ὅτι ἡ τοιαύτη αὐτόματος αὔξησις τῶν φόρων εἶναι πιθανωτάτη κατ' ἀρχήν, ἀβεβαία δὲ κατὰ τὸ ποσόν.

Προσέθεσα ὅμως, ὅτι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ τοιαύτη ὑπερατόδοσις τῶν φόρων ἔχει ἄλλον οἰκονομικὸν προορισμόν.

Ἔχει τὸν οἰκονομικὸν προορισμὸν νὰ ἀνταποκριθῇ ἡ αὐτόματος αὔξησις τῶν ἐσόδων εἰς τὴν αὐτόματον, οὕτως εἰπεῖν, αὔξησιν τῶν ἐξόδων.

Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς δὲν ὑπελόγισε τὴν αὔξησιν τῶν ἐξόδων.

Διότι, ὅπως ἐπέρχεται εἰς τὰ ἔσοδα ἡ αὔξησις προϊόντος τοῦ χρόνου αὐτομάτως, οὕτω καὶ σχεδὸν κατ' ἴσον λόγον, ἐπέρχεται προϊοῦσα καὶ ἡ αὔξησις τῶν ἐξόδων εἰς τὰς διαφόρους δημοσίας ὑπηρεσίας, ἕνεκα τῆς φυσικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἀναπτύξεως τούτων, ἄνευ οὐσιωδῶν ὀργανικῶν μεταβολῶν.

Εἶπον λοιπόν, ὅτι ὑγιὴς οἰκονομικὴ πολιτικὴ πρέπει νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν μέλλουσαν καὶ προσδοκωμένην ὑπερατόδοσιν τῶν φόρων, ὡς προωρισμένην κυρίως νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν σχεδὸν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους καὶ κατ' ἴσον βαθμὸν προσδοκωμένην αὔξησιν τῶν ἐξόδων· οὐχὶ δὲ νὰ ἀποβλέπῃ εἰς ταύτην εἰς κάλυψιν βεβαίων δαπανῶν, ἐνεστώτως εἰσαγομένων εἰς βάρος τοῦ προϋπολογισμοῦ.

⁂

Ἐπὶ τούτου δὲν ἤκουσα ἀπάντησίν τινα, ἀλλ' ἤκουσα κάτι περίεργον. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς ὑπελόγισεν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων τεκμηρίων, εἰλημμένων ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης, ὅτι ἐν διαστήματι μιᾶς πενταετίας ἡ αὐτόματος αὔξησις τῶν φόρων θὰ ἀναβιβάσῃ τὰ τακτικὰ ἔσοδα τοῦ προϋπολογισμοῦ εἰς 300 ἑκατομμύρια. Δὲν θεωρῶ βεβαίως ἔργον σπουδαῖον νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν συζήτησιν τοιούτων ὑπολογισμῶν. Ὑπενθυμίζω ἐν τούτοις εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν σιδηροδρομικῶν συμβάσεων ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐπεδόθη εἰς ὑπολογισμοὺς καὶ προσθαιρέσεις, δι' ὧν συνήγαγε τὸ πόρισμα, ὅτι ἡμεῖς ἐγελάσαμεν τὴν Ἑταιρείαν, ἐκείνην, μεθ' ἧς συνεβλήθημεν.

Ἀφίνων ἑπομένως ἄνευ συζητήσεως τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῆς προσδοκωμένης αὐξήσεως, παρατηρῶ περὶ αὐτῶν τοῦτο τὸ περίεργον.

Ὅτι ἀφῆκεν αὐτοὺς ἐντελῶς ἑτεροσκελεῖς. Ἐνῷ τοὐτέστιν ἔλαβεν ἐκ τῶν προϋπολογισμῶν τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον καὶ εὗρε τὴν κατ' αὐτὴν παρατηρηθεῖσαν αὔξησιν τῶν ἀποδόσεων τῶν ἐσόδων, δὲν ἐμερίμνησε νὰ ἴδῃ ποία ὑπῆρξε κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον ἡ ἀντίστοιχος αὔξησις τῶν ἐξόδων ἄνευ, ἐπαναλαμβάνομεν, ὀργανικῶν μεταβολῶν.

Ἐὰν τοῦτο ἔπραττε, θὰ ἔβλεπεν, ὅτι οὐχὶ βεβαίως ὁλόκληρος ἡ αὔξησις τῆς ἀποδόσεως τῶν δημοσίων ἐσόδων, ἀλλὰ μέγα μέρος αὐτῆς ἐκαλύφθη ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχον αὔξησιν τὴν φυσιολογικήν, οὕτως εἰπεῖν, τῶν ἐξόδων τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἔλαβον ὑπ' ὄψει τὸν προϋπολογισμόν, ὡς τὸν κατήρτισεν ὁ κ. βουλευτὴς Βάλτου.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τούτου. Εἶπον, ὅτι, διὰ νὰ ἀποδείξητε, ὅτι ἡ ἀπόδοσις τῶν ἐσόδων αὐξάνεται αὐτομάτως, ἐλάβετε τεκμήρια ἐκ τοῦ προηγουμένου προϋπολογισμοῦ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς Κρήτης. Ἐλάβετε μίαν πενταετίαν καὶ εἴπετε, ὅτι κατ' αὐτὴν εἴχομεν τόσα τοῖς ἑκατὸν ὑπερατόδοσιν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶπον, ὅτι δὲν ἔλαβον ὑπ' ὄψιν τὴν αὐτόματον αὔξησιν τῶν ἐξόδων.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τότε ;

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τί σχέσιν ἔχει ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μεγίστη ἡ σχέσις. Ἀκούσατε, παρακαλῶ.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐφ' ὅσον ἐπωφελήθην τῶν ἐνδείξεων, ἵνα τεκμαρθῶ ποῖα θὰ εἶναι τὰ ἔσοδα εἰς τὸ τέλος τῆς πενταετίας, δὲν ἔχετε δικαίωμα νὰ μὲ παρατηρήσητε. Θὰ εἴχετε δικαίωμα νὰ μὲ παρατηρήσητε, ἐὰν δὲν ἐλάμβανον ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς αὐξήσεις τῶν ἐξόδων. Καὶ εἶπον, ὅτι πρὸς ἀποφυγὴν συζητήσεων ἔλαβον τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ 1918, τὸν ὁποῖον κατήρτισεν ὁ κ. Στράτος, καὶ σᾶς εἶπον, ὅτι θὰ εἶναι τότε 280,000,000.

⁂

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οὔτε ὁ κ. βουλευτὴς Βάλτου, οὔτε ἄλλος τις ὡμίλησε περὶ τῆς προϊούσης αὐξήσεως τῶν ἐξόδων, περὶ ἧς πρόκειται ἤδη. Ὑμεῖς δὲ ἐλάβετε ὑπ' ὄψει σας διὰ τὴν ἀπὸ σήμερον καὶ ἐφεξῆς πενταετίαν, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔσοδα, ἐξ ἄλλου δὲ ἔξοδα. Μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι τὰ ἔσοδα ἐλάβετε ὡς ἐνεστώτως παρουσιάζονται ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὑπάρχοντος φορολογικοῦ συστήματος, καὶ ὑπελογίσατε πρὸς τούτοις τὴν αὐτόματον αὔξησιν, τὴν ὁποίαν θὰ ἔχωμεν εἰς τὸ τέλος τῆς πενταετίας καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς φορολογικῆς μεταβολῆς.

Ἀντιθέτως δὲ ἐλάβετε τὰ ἔξοδα, ὡς ἐμφανίζονται διὰ τῆς ἁπλῆς

ἐφαρμογῆς τῶν ψηφισθέντων νόμων καὶ τῶν ἄλλων μέτρων, τὰ ὁποῖα ἐξηγγείλατε. Δὲν ἐλάβετε ὅμως ὑπ' ὄψει σας τὴν αὔξησιν τῶν ἐξόδων, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλῶ. Δὲν ἐλάβετε ὑπ' ὄψει σας, ὅτι ταῦτα, καὶ ἄνευ οὐσιώδους μεταβολῆς τῶν διαφόρων ὀργανισμῶν αὐξάνουσιν, οὕτως εἰπεῖν, φυσιολογικῶς, προϊόντος τοῦ χρόνου. Ἂν λ.χ., διὰ νὰ θέσητε ἤδη εἰς ἐφαρμογὴν τὸν νόμον περὶ Συμβουλίου Ἐπικρατείας, χρειάζεσθε δι' ἔξοδα τὸ Α' ποσὸν, μὴ νομίσετε, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ εἶναι ἀρκετὸν καὶ μετὰ μίαν πενταετίαν. Αὐτὸ εἶπον.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐγὼ ἔλαβον ὡς βάσιν τὸν προϋπολογισμὸν τοῦ κ. Στράτου.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μὲ συγχωρεῖτε. Ὁ ὑπολογισμὸς τῆς αὐξήσεως, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλῶ, παρ' οὐδενὸς ἐγένετο. Καὶ ὑμεῖς λοιπὸν ἐλάβετε ὑπ' ὄψει σας τὰς αὐξήσεις τῶν ἐξόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ, τὰς ἀπορρεούσας ἐκ τῆς πρώτης ἐφαρμογῆς τῶν ὀργανικῶν νόμων, τῶν ἐνεστώτως νομοθετημένων καὶ ἀνεφαρμόστων ἔτι.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τότε τὸ σφάλμα τὸ ἐπιρρίπτετε εἰς τὸν συναγωνιστήν σας.

⁂

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Καὶ διὰ νὰ ἐξηγηθῶ ἀκόμη σαφέστερον. Πόθεν ἐλάβετε καὶ πῶς καθωρίσατε τὸ ποσὸν τῆς αὐτομάτου ἀποδόσεως τῶν ἐσόδων; Ἐξ ἑνὸς παραδείγματος, τὸ ὁποῖον ἐλάβετε ἀπὸ τὸ παρελθὸν τῶν προϋπολογισμῶν τῆς Κρήτης, καὶ ἐξ ἑνὸς παραδείγματος, τὸ ὁποῖον ἐλάβετε ἀπὸ τὸν προϋπολογισμὸν τῆς Ἑλλάδος. Ναὶ ἢ οὔ; Ἐλάβετε ὡρισμένην χρονικὴν περίοδον, εὕρετε, ὅτι κατ' αὐτὴν ἄνευ φορολογικῆς μεταβολῆς ηὐξήθησαν τὰ ἔσοδα καὶ σκέπτεσθε: Ἀφοῦ εἰς τὸ διάστημα αὐτὸ εἴχομεν τότε τόσην ὑπεραπόδοσιν τῶν φόρων ἄνευ ὀργανικῶν μεταβολῶν, ἔπεται, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ προκειμένου προϋπολογισμοῦ θὰ ἔχωμεν ἀνάλογον ὑπεραπόδοσιν ἐν διαστήματι μιᾶς πενταετίας.

Σᾶς λέγω λοιπόν, ὅτι, ἐὰν τὸν αὐτὸν ὑπολογισμὸν ἐκάμνετε καὶ διὰ τὰ ἔξοδα, ἐὰν δηλαδὴ ἐκάμνετε καὶ τὸν ὑπολογισμὸν τῆς αὐτομάτου αὐξήσεως τῶν ἐξόδων κατὰ τὴν αὐτὴν χρονικὴν περίοδον εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς τῆς Κρήτης καὶ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος, θὰ ἐβλέπετε, ὅτι τὸ ἐπιχείρημά σας κατὰ τὸ πλεῖστον θὰ κατέπιπτε. Διότι θὰ ἐβλέπετε, ὅτι τὴν αὐτόματον αὔξησιν τῶν ἐσόδων ἐκάλυπτεν ἑκάστοτε, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ φυσιολογικῶς ἐξελισσομένη αὔξησις τῶν ἐξόδων τῶν διαφόρων δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν τὸ ἔκαμα, διότι θὰ εἴχετε τὸ δικαίωμα νὰ μοὶ

εἴπητε, ὅτι ὁ λογαριασμός μου δὲν εἶναι ἀκριβής.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἦτο δυνατὸν νὰ γείνῃ καὶ ἀκριβής· ὁπωσδήποτε ὅμως ἄνευ τοῦ τοιούτου ὑπολογισμοῦ τῶν ἐξόδων, τὸ ἐπιχείρημά σας καὶ οἱ ὑπολογισμοί σας περὶ τῆς μελλούσης αὐξήσεως τῆς ἀποδόσεως τῶν ἐσόδων, ἀποβάλλει τὸ μεγαλείτερον μέρος τῆς ἀξίας του.

Ἡ Κυβέρνησις ἐπιβάλλει δαπάνας πρὶν ἴδῃ τὴν ἐλπιζομένην αὔξησιν τῶν ἐσόδων.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς ἀπόψεως ταύτης, ἔχω ἄλλο τι νὰ παρατηρήσω, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἀνέμενον καὶ ἀναμένω ἀκόμη τὰς ἐξηγήσεις τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἐντὸς μιᾶς πενταετίας θὰ ἔχωμεν τὴν αὔξησιν τῶν ἐσόδων, τὴν ὁποίαν ὑπελόγισεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, πῶς δικαιολογεῖται ἡ ἀπὸ τοῦδε προεξόφλησις τῆς προσδοκίας αὐτῆς· πῶς δικαιολογεῖται ἡ δημιουργία ἐξόδων ἀπὸ τοῦδε, καὶ πρὶν ἢ ἐπέλθῃ ἡ αὔξησις τῶν ἐσόδων;

Φρονεῖ ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι εἶναι δυνατόν ποτε νὰ δικαιολογηθῇ ἡ ἐπιβολὴ ἐξόδων τακτικῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προσδοκιῶν τοῦ μέλλοντος; Ὅτι εἶναι δυνατόν ποτε νὰ ἐννοηθῇ ὀργάνωσις Κράτους, παρέχουσα ταύτην τὴν εἰκόνα: τὴν εἰκόνα ἀφ' ἑνὸς πολιτικῆς ὀργανώσεως ἐνεστώτως γινομένης· ὀργανώσεως δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων, καὶ ἐν γένει ἐπιβολῆς δαπανῶν τακτικῶν ἐνεστώτως· καὶ ἀφ' ἑτέρου οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ἀποδιδούσης ἐνεστώτως ἐλλείμματα, ὀργανώσεως μὴ φερούσης κάλυψιν τῶν δημιουργουμένων ἐξόδων;

Εἶναι δυνατὸν νὰ ἐννοηθῇ ποτε Κυβέρνησις, προβαίνουσα εἰς πολιτικὴν ὀργάνωσιν, εἰς ἐπιβολὴν δαπανῶν οὐχὶ ἐκτάκτων, ἀλλὰ τακτικῶν, ἐτησίως ἐπαναλαμβανομένων, καὶ λέγουσα, ὅτι θὰ δανείζωμαι κατ' ἔτος διὰ νὰ ἀνταποκρίνωμαι εἰς αὐτὰς τὰς τακτικὰς δαπάνας, καὶ ἐλπίζω, ὅτι μετὰ μίαν πενταετίαν θὰ ἔχω αὐτόματον αὔξησιν τῶν ἐσόδων;

Εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις, εἶναι δυνατὸν καὶ πρὸς στιγμὴν νὰ ὑποστηριχθῇ σπουδαίως τοιοῦτο πολιτικόν, τοιοῦτο οἰκονομικὸν σύστημα;

Ἐφηρμόσθη που, ὑπάρχει Κράτος τι ἐφαρμόσαν τοιαύτην τακτικήν; Ὑπάρχει τις θεωρία, διδάξασά ποτε τοιοῦτό τι· ὑπάρχει πρακτικὴ ἀντίληψις, ἐφαρμόσασά ποτε τοιαύτην κυβερνητικὴν τακτικήν; Ναὶ ἢ οὔ; Διατὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀναμένει νὰ πραγματοποιηθῶσιν αἱ προ-

βλέψεις της περὶ αὐξήσεως τῶν ἐσόδων, καὶ τότε νὰ προβῇ εἰς δαπάνας ;

Οὐδεὶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι δύναται νὰ δικαιολογηθῇ μία Κυβέρνησις, ὅτι δύναται νὰ δικαιολογηθῇ ἓν Κράτος, τὸ ὁποῖον προβαίνει εἰς πολιτικὴν ὀργάνωσιν ἐπιβαρῆ, ἐπὶ μόνῃ τῇ ἐλπίδι ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ ἔχῃ ἔσοδα. Καὶ τὴν περίεργον αὐτὴν τακτικὴν ἀκολουθεῖ ἡ Κυβέρνησις, αὐξάνουσα καθ' ἑκάστην καὶ ἀδιακόπως τὰ ἔξοδα, χωρὶς οὐδαμῶς νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν ἀντιστοίχων ἐσόδων, παρασκευάζουσα τοιουτοτρόπως δεινὰς περιπετείας εἰς τὴν χώραν.

Ἐπὶ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐζήτησα ἐξηγήσεις ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν, καὶ τοιαύτας δὲν ἔλαβον.

Β΄.

ΑΙ ΓΕΝΙΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΕΙΣ

Διατὶ διατηρεῖ ταύτας ἡ Κυβέρνησις, ὡς κέντρα πολιτικῆς ἀναρχίας.

Τὸ δεύτερον μέρος τῆς ἀγορεύσεως τοῦ ἀξιοτίμου κ. πρωθυπουργοῦ ἀφεώρα ἀπάντησιν εἰς τὴν αἰτίασιν περὶ μὴ καταργήσεως τῶν Γενικῶν Διοικήσεων.

⁂

Ἡ αἰτίασις αὕτη ἐγένετο βεβαίως παρ' ἐμοῦ· καὶ ἀνεπτύχθη ἐν πλάτει κατὰ τὴν ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν συνεζητεῖτο τὸ νομοσχέδιον περὶ Γενικῶν Διοικήσεων. Ἀλλὰ τότε ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἐνόμισε καλὸν νὰ τηρήσῃ εὔγλωττον σιγήν, σήμερον δὲ ἐνόμισεν εὔκαιρον νὰ ἀπαντήσῃ.

Καὶ εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργός, ὅτι θὰ ἦτο μωρὰ ἐκείνη ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία θὰ ἐπεχείρει εὐθὺς ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἐπομένης τῆς καταλήψεως, καὶ ἐνῷ διήρκουν οἱ πόλεμοι, νὰ προβῇ εἰς ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν καὶ νὰ μὴ ἐγκαταστήσῃ Γενικὰς Διοικήσεις.

⁂

Εἶναι περίεργος ἀληθῶς, κύριοι, ἡ τακτική, τὴν ὁποίαν συζητῶν τηρεῖ ὁ κ. Πρωθυπουργός.

Ἐάν τις, μὴ παριστάμενος καθ' ὅλας τὰς συνεδριάσεις εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην, ἤθελεν ἀκούσει τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ τοιαῦτα λέγοντος, εἶχε τὸ δικαίωμα, εἶχε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ὑποπτευθῇ ὅτι ὑπῆρξέ τις τοιαῦτά τινα συμβουλεύσας τὴν Κυβέρνησιν.

Ἀλλὰ ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος συνεβούλευσε τοῦτο πρὸς τὴν Κυβέρνησιν; Ποῖος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγκαταστήσῃ Γενικὰς Διοικήσεις, ἐφ' ὅσον διήρκει καὶ ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος τῶν πολέμων ;

Τίς εἶπε τοῦτο ;

Ἐγὼ αὐτὸς εἶπον τὸ ἀντίθετον. Ἐγὼ αὐτὸς ἐπεκρότησα εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ. Ἐγὼ αὐτὸς εἶπον ὅτι καὶ ἐκεῖνος ὁ νόμος, τὸν ὁποῖον ἐψηφίσαμεν περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, μὲ ὅλα τὰ εὐρέα δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἔδιδεν εἰς τοὺς Γενικοὺς Διοικητάς, ἦτο ἐνδεδειγμένος ὑπὸ τῶν περιστάσεων.

Ἀλλὰ τί ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤλεγξα, διὰ τὸ ὁποῖον ἐζήτησα ἐξηγήσεις, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου δὲν ἔλαβον ἀπάντησιν, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λάβω τοιαύτην ; Ἦτο ὅτι, ἀφ' ὅτου ἐπερατώθη καὶ ὁ πρῶτος πόλεμος, ἀφ' ὅτου ἐπερατώθη καὶ ὁ δεύτερος πόλεμος εὐτυχῶς ἀφ' ἧς ἡ εἰρήνη ἀπεκατεστάθη, καὶ ἀφ' ἧς ἐψηφίσαμεν ἐνταῦθα τὴν προσάρτησιν τῶν νέων χωρῶν καὶ τὴν εἰς αὐτὰς εἰσαγωγὴν τοῦ Συντάγματος· ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔπρεπε νὰ καταργηθῶσιν αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις, ἢ δὲν ἔπρεπε τοὐλάχιστον ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐνεργήσῃ συντόνως ὥστε, ἔστω καὶ βραδύτερον κατά τι χρονικὸν διάστημα, νὰ προβῇ εἰς τὴν κατάργησιν τοῦ νόμου τούτου ;

Ἀλλ' ὅμως τοῦτο δὲν ἐγένετο. Ἡ ἀφομοίωσις τῶν νέων χωρῶν προέβαινε μετ' ἀσυγχωρήτου βραδύτητος, καὶ συνεπληρώθη ἔτος ὁλόκληρον ἀπὸ τῆς προσαρτήσεως, διετία δὲ ἀπὸ τῆς καταλήψεως, καὶ αἱ λεγόμεναι Γενικαὶ Διοικήσεις ἐξηκολούθησαν λειτουργοῦσαι, ὑπὸ ὅρους ἐν πολλοῖς μὲν ξένους πρὸς τὸ πολίτευμα, πάντως δὲ καὶ οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς ἐπικινδύνους, ὡς ἀνέπτυξα ἤδη ἐν πλάτει, ὅταν τὰ σχετικὰ νομοσχέδια συνεζητοῦντο.

⁂

Καὶ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο, κύριοι. Διότι ἐπὶ τέλους μετὰ τοσοῦτον χρόνον, ὅτε πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπέκειτο ἡ λῆξις τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου ταύτης ἀπεφάσισεν ἡ Κυβέρνησις νὰ ψηφισθῶσι τὰ σχετικὰ νομοσχέδια, δι' ὧν κατηργοῦντο αἱ δύο Γενικαὶ Διοικήσεις, ἡ τῆς Ἠπείρου καὶ ἡ τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Τί ὅμως συνέβη καὶ πάλιν ;

Ἐξ ἐλλείψεως προνοίας προέβη ἡ Κυβέρνησις εἰς ὑποβολὴν νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον ἦτο ἀνεφάρμοστον διὰ τὴν προτεινομένην κατάργησιν. Καὶ ὅταν ἀπεδείχθη ἐκ τῆς ἀναπτύξεως τῆς γενομένης ἐνταῦθα, ὅτι τὸ ψηφιζόμενον νομοσχέδιον ἤθελε καταλίπει εἰς ἀναρχίαν τὰς δη-

τῶν γενικῆς ὑπηρεσίας ἀντικειμένων καὶ ἡ ἔκδοσις τῶν γενικῶν ὁδηγιῶν».

Τοιουτοτρόπως ἡ ὑπηρεσία τοῦ διαλυθέντος γραφείου τῆς ἐκκαθαρίσεως ἀνετέθη εἰς τὸ Λογιστήριον.

Τὸ Διάταγμα προχωρεῖ καὶ περαιτέρω.

«Ἡ κατάτισις τῶν ἐτησίων χρεωστικῶν καταλόγων τῆς περιφερείας ἑκάστης ὑποδιοικήσεως ἀνατίθεται εἰς τοὺς οἰκείους οἰκονομικοὺς ἐπιτρόπους, ἡ δὲ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καταλόγων τούτων εἴσπραξις τῶν ληξιτροθέσμων δόσεων εἰς τοὺς ταμίας».

Σημειώσατε δὲ ὅτι αὐτὸ δὲν εἶναι ἁπλοῦν Διάταγμα. Αὐτὸ εἶναι νόμος. Διότι ἡ Βουλὴ ἐψήφισε νόμον τὸν ὑπ' ἀριθ. 80, διὰ τοῦ ὁποίου ἔδωκε τὸ δικαίωμα εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὅπως διὰ Β. Δ. ἐπεκτείνῃ, εἴτε ἐν μέρει εἴτε ἐν ὅλῳ, τοὺς νόμους τοῦ Κράτους εἰς τὰς νέας χώρας. Δυνάμει τοῦ νόμου τούτου ἐπεξετάθησαν διὰ τοῦ Β. Δ., τὸ ὁποῖον σᾶς ἀνέγνωσα, καὶ εἰς τὰς νέας χώρας αἱ περὶ ἐκκαθαρίσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων διατάξεις τῶν ἑλληνικῶν νόμων καὶ εἰς τὰς τῆς τουρκικῆς Τραπέζης ἀπαιτήσεις, καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὰς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας.

***

Μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα ἕκαστος ὑπελάμβανεν ὅτι αὐτὴ ἡ ἀτελείωτος ἱστορία τῆς ἐκκαθαρίσεως ἔλαβεν ἓν τέλος ὁριστικὸν καὶ τὸ σχετικὸν γραφεῖον διελύθη. Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Ἀλλ' ὅμως ἐξαίφνης, μετὰ πάροδον ὀλίγων ἡμερῶν ἐμφανίζεται μία διαταγὴ τῆς 14 Ἀπριλίου 1914 τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ Μακεδονίας, ἡ ὁποία τί νομίζετε λέγει: Καταργεῖ ἁπλούστατα τὸν νόμον, ὅστις ὑπήγαγεν εἰς τὰς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τὰ τῆς ἐκκαθαρίσεως καὶ εἰσπράξεως τῶν ἀπαιτήσεων τῆς Τραπέζης. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐκπληκτικὸν καὶ διὰ τὴν τολμηρὰν παρανομίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὀξεῖαν ἀντίθεσιν ἡ ὁποία ὑφίσταται μεταξὺ τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἀφ' ἑτέρου.

Ἠκούσατε πῶς διὰ τοῦ Βασιλικοῦ ἐκείνου Διατάγματος, δηλαδὴ διὰ τοῦ νόμου, ἐρρυθμίσθησαν τὰ περὶ τούτου ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν.

Ἀκούσατε τώρα καὶ τὴν διαταγὴν τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ (Ἀναγινώσκει).

«Παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Μακεδονίας λειτουργεῖ ὡς αὐτοτελὲς ἵδρυμα Γεωργικὴ Τράπεζα Μακεδονίας σκοπὸν ἔχουσα α') Τὴν ἐξέλεγξιν τῶν λογαριασμῶν τῆς Ὀθωμανικῆς Γεωργικῆς Τραπέζης, τὴν

εἴσπραξιν τῶν εἰς αὐτὴν ὀφειλομένων, τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐνυποθήκων δανείων αὐτῆς καὶ τῶν εἰς ἐκείνην περιελθόντων ἀκινήτων· β') Τὴν ἐκτέλεσιν πάσης προπαρασκευαστικῆς ἐργασίας διὰ τὴν λειτουργίαν ὑπηρεσίας γεωργικῶν δανείων κλπ.».

Διὰ τοῦ δευτέρου ἄρθρου ἡ διαταγὴ αὐτὴ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ὁρίζει καὶ τὰ ἔσοδα τῆς ἱδρυομένης παρ' αὐτῆς Γεωργικῆς Τραπέζης, κατακυροῦσα ὑπὲρ αὐτῆς μέρος τοῦ φόρου τῆς δεκάτης, ὁ ὁποῖος πλέον εἰσεπράττετο δυνάμει τῆς ἐπεκταθείσης ἑλληνικῆς νομοθεσίας ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους.

Ἡ αὐτὴ διαταγὴ διὰ τοῦ ἄρθρου 3 ὁρίζει τὰ ἑξῆς (Ἀναγινώσκει).

«Ὁ Διευθυντὴς τῆς Τραπέζης ἔχει βαθμὸν Γενικοῦ Γραμματέως καὶ μηνιαῖον μισθὸν δραχμῶν 700. Ὁ ἀριθμός, ὁ μισθὸς καὶ ὁ βαθμὸς τοῦ λοιποῦ προσωπικοῦ κανονισθήσονται διὰ τοῦ κανονισμοῦ τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης».

Αὐθημερὸν διὰ νέας διαταγῆς διορίζει τὸν κ. Ι. Παπαδάκην διευθυντὴν τῆς Γεωργικῆς αὐτῆς Τραπέζης, ἐπὶ βαθμῷ γενικοῦ γραμματέως καὶ μισθῷ δρ. 700.

Π. ΑΛΕΞΑΚΗΣ. Ποῖος ἦτο ὁ Γενικὸς Διοικητής;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΑΠΟΥΛΟΣ. Ὁ κ. Ρέπουλης. Βλέπω μίαν διαταγὴν ἀντίθετον πρὸς τὸν νόμον, ἀντίθετον πρὸς τὴν διαταγὴν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν. Καὶ ἔκτοτε, κύριοι, δυνάμει τῆς ἁπλῆς ταύτης διαταγῆς, λειτουργεῖ αὐτὴ ἡ περίεργος, ἡ ἰδιόρρυθμος ὀργάνωσις, ἡ ἀνύπαρκτος Γεωργικὴ Τράπεζα, ἡ διὰ νόμου συγχωνευθεῖσα εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, καὶ παρέχονται μισθοὶ κατὰ μῆνα 700 δραχμαὶ εἰς τὸν διευθυντὴν καὶ τίς οἶδε πόσαι εἰς ἄλλο προσωπικὸν ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μέχρι σήμερον, διὰ ποίαν ἐργασίαν; Διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν ὀφειλομένων, λέγει ἡ διαταγή, τὰ ὁποῖα ὅμως εἰσπράττουσιν οἱ ἁρμόδιοι ὑπάλληλοι τοῦ Κράτους, καὶ διὰ τὴν ἐνέργειαν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν διὰ τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα θὰ δοθῶσιν εἰς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, πότε;

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ μεθοδολογία αὐτὴ καὶ ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ ὑπουργείου Οἰκονομικῶν καὶ Γενικῶν Διοικήσεων ἐφηρμόσθη καὶ εἰς τὴν Μιτυλήνην. Διότι ἐνῷ δι' ὁμοίου Β. Διατάγματος τῆς 20 Ἀπριλίου 1914 κατηργήθη τὸ ἐν τῇ Γενικῇ Διοικήσει τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως τῆς ἐκεῖ Γεωργικῆς Τραπέζης, καὶ αἱ ὑπηρεσίαι αὐτοῦ συνεχωνεύθησαν εἰς τὰς ἁρμοδίας ὑπηρεσίας τοῦ Κράτους, παραδόξως καὶ ἐκεῖ ὑπάρχει ἄλλος διευθυντὴς Τραπέζης καὶ ἄλλο προσωπικὸν ὑπὸ τὸ αὐτὸ ἢ ἀνάλογον μισθολόγιον!

Ὅταν τοιαῦτα εἶναι τὰ γεγονότα παρέλκει, νομίζω, καὶ μειόνει ἴσως τὴν τραχύτητα αὐτῶν πᾶσα ἔξαρσις.

Πρόκειται περὶ μιᾶς καταφώρου καὶ τολμηρᾶς καταπατήσεως τῶν νόμων πρὸς δημιουργίαν θέσεων καὶ διορισμὸν εὐνοουμένων προσώπων. Καὶ πρόκειται ἀκόμη περὶ παρανομίας σκοπούσης τὸν διορισμὸν προσώπων αὐτόχρημα ἀργομίσθων.

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοιαῦτα γεγονότα, ἔπειτα ἀπὸ τοιαῦτα δεδομένα, τὰ ὁποῖα ἔχομεν ἐπ' αὐτῶν τῶν θεσμῶν, ἐφ' ὧν ἀσχολούμεθα. τοῦ θεσμοῦ τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου Κρήτης, τοῦ θεσμοῦ τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης, εὑρίσκει παράδοξον ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας τὸν ἐφιάλτην, ὅστις πιέζει ἡμᾶς μήπως ἐπανέλθῃ ὁ δι' ἐπαναστάσεως τοῦ λαοῦ καταλυθεὶς πολιτικὸς βίος, αἱ καταλυθεῖσαι πολιτικαὶ μέθοδοι τοῦ παρελθόντος. Ἀλλ' ἤρκεσεν ἓν μόνον βλέμμα, ἐπὶ μόνων τῶν θεσμῶν δι' οὓς σήμερον συζητοῦμεν, νὰ ἀποδείξῃ αὐθαιρεσίας καὶ πολιτικὰς παρεκτροπὰς τοσοῦτον τολμηρὰς, ὥστε νὰ ἔχωμεν καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀγωνιζώμεθα ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ὄχι ἁπλῶς νὰ μὴ ἐπανέλθῃ ὁ παρελθὼν καὶ καταδικασθεὶς ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ βίος, ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπάρχων ἤδη νὰ μὴ διατηρηθῇ (*).

(*) Σημ. ἐκδ. Μετὰ ταῦτα ἐπηκολούθησε κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν καὶ τρίτη ἀγόρευσις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀποσπῶμεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τὰς ἑξῆς περικοπάς:

«Ἡμεῖς συζητοῦμεν ἐνταῦθα περὶ Τραπέζης τοῦ Κράτους, ἱδρυομένης διὰ κεφαλαίων τοῦ Κράτους, διοικουμένης διὰ πλήθους δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ ἐρχομένης εἰς ἄμεσον κοινωνίαν μὲ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς. Ποῦ εὗρεν ὁ κ. ὑπουργὸς παράδειγμα τοιαύτης Τραπέζης;

»Κατέφυγεν εἰς Βουλγαρίαν· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, ἐὰν εἶχεν ὑπ' ὄψει του τοὺς τελευταίους θεσμούς, θὰ ἔβλεπεν, ὅτι καὶ ἐκεῖ εἰσήχθησαν οἱ τοπικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοὶ τοῦ τύπου Ραϊφάϊζεν, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, καὶ ἐξ ἄλλου εἰς συναλλαγὰς πρὸς τὰς κεντρικὰς ἀγροτικὰς Τραπέζας.

»Τί δὲ ἀπέμεινεν εἰς Βουλγαρίαν, σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ προκείμενον νομοσχέδιον; Ἀπέμεινεν ἓν παλαιὸν κληροδότημα, ἓν λείψανον τοῦ τουρκικοῦ καθεστῶτος· διότι καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχον ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὡς ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Μακεδονίᾳ κοινωφελῆ ταμεῖα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐξέλιπον ἔτι ἐντελῶς, οὐσιωδῶς ὅμως μετερρυθμίσθησαν. Καὶ διατί; Διότι εἰς τὸ 1878, ὅτε ἠλευθερώθη ἡ Βουλγαρία διὰ τῶν Ρωσσικῶν αἱμάτων, ἡ προσωρινὴ Ρωσσικὴ Κυβέρνησις, δι' ἑνὸς διατάγματος ὠργάνωσεν αὐτὰ κατά τινα τύπον, καὶ τὰ διετήρησεν.

Αὐτὸ εἶναι τὸ παράδειγμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐμφανίζει ὁ κ. ὑπουργός, ἄπορον δὲ πῶς δὲν κατέφυγε νὰ εὕρῃ καὶ ἄλλο τοιοῦτο ἀνάλογον. Ἀλλὰ νομοσχέδιον τοιοῦτο βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ εὕρῃ στηρίγματα ἀλλαχοῦ καὶ νομοσχέδιον τοιοῦτο ἀληθῶς ἦτο ἄξιον νὰ καταφύγῃ πρὸς ἀνεύρεσιν τοιούτων εἰς τὸν Τουρκικὸν πολιτισμὸν καὶ εἰς τὸν Βουλγαρικὸν πολιτισμόν!»

ΤΜΗΜΑ Δ΄.

ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

I

ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ

ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ (*)

Τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, καὶ ἡ ὑποχρέωσις πρὸς ἀπάντησιν.

Τὴν σημασίαν τοῦ νομοσχεδίου τούτου, κύριοι, καὶ τοὺς μεγάλους ἀληθῶς πολιτικοὺς καὶ κοινωνικοὺς σκοποὺς τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει, νομίζω ὅτι οὐδεὶς ἀπολύτως παραγνωρίζει. Ὅσα θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ περὶ τῆς συνταγματικῆς διατάξεως, ἡ ὁποία καθιεροῖ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, διατάξεως ἡ ὁποία σχεδὸν εἰς πάντας τοὺς συνταγματικοὺς χάρτας ὑπάρχει ἀναγεγραμμένη, τὰ αὐτὰ δύναται νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ μετ' ἴσου δικαιώματος προκειμένου περὶ τοῦ ὀργανικοῦ ἐκείνου νόμου, ὁ ὁποῖος καλεῖται νὰ κυρώσῃ καὶ νὰ καταστήσῃ ἀποτελεσματικὴν τὴν συνταγματικὴν διάταξιν. Θὰ ἠδύνατό τις νὰ προσθέσῃ ἐκ τῆς ἀντιλήψεως τῶν παρ' ἡμῖν κρατούντων, ὅτι ὑπάρχει πρόσθετος λόγος, πρόσθετός τις ἀποστολὴ παρ' ἡμῖν εἰς νομοσχέδιον κεκλημένον νὰ φέρῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὴν συνταγματικὴν διάταξιν, ὑπὸ τὴν μορφὴν μάλιστα ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτροποποιήθη κατὰ τὴν τελευταίαν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. Εἶναι γνωστοὶ καὶ οἱ ὅροι τῆς λειτουργίας τῶν παρ' ἡμῖν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ κοινωνικοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ ἐπίσης ὅροι, οἱ ὁποῖοι ἔχουσι καταδικάσει τοὺς Ἕλληνας πολιτευομένους εἰς μυρίας ἀσχολίας σχέσιν ἐχούσας πρὸς τὴν προσφυγὴν τῶν πολιτῶν εἰς τὰς δημοσίας ἀρχάς. Ἡ παρέμβασις τῶν πολιτευομένων ἐν

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 11 Δεκεμβρίου 1913, κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου περὶ τῆς εἰς ἀπάντησιν ὑποχρεώσεως τῶν δημοσίων ἀρχῶν, ἐπὶ τῶν ὑποβαλλομένων αὐταῖς ἀναφορῶν». Πρόλ. «Ἐφημ. τῶν Συζητ.» ΙΘ΄ β΄ σ. 351 κ. ἑ.

Ἑλλάδι κατήντησε σχεδὸν ἀπαραίτητος, ἵνα εὕρωσιν ἀκρόασιν οἱ πολῖται εἰς τὰς δημοσίας ἀρχάς, καὶ ἀκόμη πλειότερον, ἵνα διεξαχθῶσιν αἱ ἀναφοραὶ αὐτῶν καὶ ἀκουσθῶσι τὰ παράπονά των καὶ δοθῇ ἀπάντησις περὶ τῆς τύχης αὐτῶν.

Ἀκριβῶς δὲ ἡ τελευταία αὐτὴ ἀποστολή, ἡ εἰδικὴν ἴσως ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν μορφὴν ἔχουσα ἐν Ἑλλάδι, ὑπηγόρευσεν ἴσως τὴν σχετικὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Συντάγματος καὶ αὐτὴ κυρίως καθιστᾷ ἀπαραίτητον τὴν νομοθετικὴν πρόνοιαν πρὸς κύρωσιν τῆς διατάξεως ἐκείνης. Ἕνεκα τοῦ λόγου τούτου δὲν γνωρίζω ἂν ὑπάρχῃ ἢ ἐὰν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ νομοσχέδιον προσφιλέστερον εἰς τοὺς βουλευτὰς κυρίως καὶ πρωτίστως, ἀνεξαρτήτως πολιτικῆς ἀποχρώσεως· θὰ ἠδυνάμην μάλιστα νὰ προσθέσω προσφιλέστερον εἰς τοὺς ἀντιπολιτευομένους. Εἷς ἐκ τῶν συμπαθεστέρων συναδέλφων, τῶν στρατευομένων ἐν τῇ Ἀντιπολιτεύσει, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὴν παρακειμένην αἴθουσαν εἶχε βυθισθῇ εἰς τὴν μελέτην τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου μετά τινος τρυφερότητος, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτε ἡ ἐμφάνισίς μου διέκοψε τοὺς διαλογισμούς του· ἀνέβλεψε πρός με καὶ θριαμβευτικῶς κινῶν τὸ νομοσχέδιον, μοὶ λέγει· «αὐτὸ θὰ μᾶς σώσῃ». Διέγνων ὅτι εἶχεν ὑπ' ὄψιν του νὰ ὑποβάλῃ παρατηρήσεις τινας ἐλαφρὰς, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα οὐδὲ νὰ τὰς διατυπώσῃ, ἐκ τοῦ φόβου μήπως ταράξῃ τὴν ἠρεμίαν διὰ τὴν ἀλάλητον ψῆφισιν τοῦ νομοσχεδίου. Σχεδὸν δὲ ὅμοια καὶ ἀδιαίρετα εἶναι τῆς Βουλῆς τὰ αἰσθήματα περὶ τοῦ νομοσχεδίου.

Θὰ λυπηθῶ πολύ, ἂν αἱ σκέψεις τὰς ὁποίας προτίθεμαι νὰ ὑποβάλω, φέρωσι τὸ ἀποτέλεσμα νὰ ψυχρανθῇ οὐσιωδῶς ἡ θερμότης μὲ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλὴ ἀπεδέξατο τὴν ἐμφάνισιν αὐτοῦ. Ἀλλ' εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ εἴπω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ συμπέρασμα εἰς τὸ ὁποῖον θὰ καταλήξω· νὰ εἴπω, ὅτι τὸ νομοσχέδιον, ὡς ἐκ τοῦ χρόνου, κατὰ τὸν ὁποῖον ὑποβάλλεται, ὡς ἐκ τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν ὅρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους ὑποβάλλεται καὶ ὡς ἐκ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον διατυποῦται, εἶναι προωρισμένον ἓν ἐκ τῶν δύο νὰ ἔχῃ ἀποτέλεσμα· ἢ νὰ μὴ ἐφαρμοσθῇ ποτέ, ν' ἀπορριφθῇ ὀλίγον μετὰ τὴν ψήφισίν του εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων χαρτίων, διὰ ν' ἀποτελέσῃ τὴν μεγαλειτέραν ἀναφορὰν, τὴν ἀναφορὰν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας πρὸς τὸ Κράτος, ἡ ὁποία θὰ μείνῃ ἄνευ ἀπαντήσεως· ἢ ἂν πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῇ πρέπει νὰ ἔχῃ ἀναγκαίως δύο ἀποτελέσματα· πρῶτον διπλασιασμὸν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καθ' ὅλους σχεδὸν τοὺς κλάδους, καὶ δεύτερον σύγχυσιν, ἡ ὁποία θὰ καταστήσῃ δυσχερεστάτην τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἐκ τῶν σκέψεων τὰς ὁποίας θὰ ὑποβάλω εἰς τὴν

Βουλὴν θέλει πεισθῇ αὕτη, ὅτι εἶναι ἀκριβῆ ὅσα λέγω, καὶ ἔτι πλέον, ὅτι οὐδεμίαν κἂν ἔχουσιν ὑπερβολήν.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἔχω νὰ ἀναπτύξω γνώμην, τὴν ὁποίαν δὲν σχημάτισα ἤδη μετὰ τὴν ὑποβολὴν τοῦ νομοσχεδίου, γνώμην τὴν ὁποίαν εἶχον ἀνέκαθεν καθ' ὃν χρόνον ἐψηφίζετο ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ Συντάγματος, γνώμην τὴν ὁποίαν διετύπωσα ἐνώπιον τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ὅτε ὑπεβλήθη ὑπὸ τῶν βουλευτῶν τῶν ἀποτελούντων τότε τὴν Κυβέρνησιν τὸ σχέδιον πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος, εἰς τὸ σχετικὸν ἄρθρον εἶχον προτείνει ὅπως ἀναγραφῇ γενικῶς ἡ διάταξις, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ ἀρχαὶ ὑπεχρεοῦντο εἰς ἐνέργειαν καὶ ἔγγραφον ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου.

Ἡ συνταγματικὴ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε παραπεμφθῇ προέτεινε συμπληρώσεις τινὰς οὐσιωδεστάτας, στηριζομένη, κατὰ τὴν ἔκθεσιν ἡ ὁποία ὑπεβλήθη εἰς τὴν Βουλήν, εἰς τὴν ἐπισταμένην μελέτην τῶν ἐν Γερμανίᾳ κρατούντων. Προέτεινεν αὕτη οὐσιώδεις μεταρρυθμίσεις, κυριωτάτη τῶν ὁποίων ἦτο ἡ ἐν τῷ Συντάγματι ἀναγραφὴ προθεσμίας ἑνὸς μηνός, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἔπρεπεν ὁ ἀναφερόμενος νὰ λάβῃ ἀπάντησιν ἔγγραφον καὶ, εἰ δυνατόν, ἠτιολογημένην. Εἰς τὴν Διπλῆν Βουλὴν ἐσχηματίσθη ρεῦμα ἰσχυρότατον ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς αὐτῆς, κυριώτατα ὑπαγορευόμενον ἐκ τῆς ὑπάτης ἀνάγκης τὴν ὁποίαν ἕκαστος τῶν βουλευτῶν ἠσθάνετο ἵνα τεθῇ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν ἐκείνην, ν' ἀπαλλαχθῶσι τῆς δουλείας οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ τέλος οἱ πολῖται νὰ ἔχωσιν ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν ἀναφορῶν των. Τὸ ρεῦμα ἦτο ἰσχυρότατον. Ἡ Κυβέρνησις ὅμως ἀντετάχθη, διότι ἀνεγνώριζε μὲν τὴν ἀνάγκην, ἀλλὰ συνησθάνετο ὅτι ἡ πλήρωσις αὐτῆς καθ' ὃν τρόπον ἐζητεῖτο δὲν ἦτο δυνατή.

Περὶ τοῦ χρόνου καὶ τῶν ὅρων κατὰ τοὺς ὁποίους ἐνόμιζον δυνατὴν τὴν τοιαύτην νομοθετικὴν πρόνοιαν εἶχον εἴπει τὰ ἑξῆς μεταξὺ ἄλλων (Ἀναγινώσκει).

«Ἡ κύρωσις τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρου 9, τὸ ὁποῖον ψηφίζομεν ἤδη βεβαίως ἔχει μίαν ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν, τὴν προϋπόθεσιν τῆς πρασινούσης ὀργανώσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τῆς πλήρους ὀργανώσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, μετὰ τὴν ὁποίαν καὶ μόνον εἶναι δυνατὸν νὰ καταστῇ ἐνεργὸς ἡ διάταξις καὶ ἀποτελεσματική. Ἐφ' ὅσον αἱ ὑπηρεσίαι ἔχουσιν ὡς ἤδη ἔχουσι, συνταγματικὴ πρόνοια καὶ ἰδιαίτατα συνταγματικὴ κύρωσις, εἶναι βεβαίως ἀνέφικτος· ἂν δὲ θελήσητε νὰ ἐφαρμόσητε τὴν διάταξιν ψηφιζομένην ὡς κεῖται ἐν τῷ νομοσχεδίῳ τῆς ἐπιτροπῆς, θὰ καταστήσετε ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν τῶν δημο-

σίων ὑπηρεσιῶν». Ἐπίσης μεταξὺ ἄλλων ἔλεγον· «Καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ὑπάρχει ὁμοία συνταγματικὴ διάταξις, τοιαύτην ἔχει προϋπόθεσιν· τὴν ὀργάνωσιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν, τὴν πλήρη ὀργάνωσιν τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης...». Καὶ κατέληγον εἰς τὰ ἑξῆς (Ἀναγινώσκει). «Ταύτην τὴν ὀργάνωσιν πρέπει ν' ἀναμείνωμεν, ἥτις θὰ γείνῃ μετὰ τὴν θεμελίωσιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καὶ τῶν ἄλλων κατωτέρων συμβουλίων καὶ τότε ἡ νομοθεσία θὰ συμπληρώσῃ τὰ καθέκαστα...».

Εὐτυχῶς ἡ γνώμη αὐτὴ κατίσχυσεν, ἐψηφίσθη δὲ ἡ σχετικὴ διάταξις τοῦ Συντάγματος ὡς εἶχεν εἰς τὸ σχέδιον τῶν βουλευτῶν τῶν ἀποτελούντων τὴν Κυβέρνησιν, ἐψηφίσθη δὲ οὕτως· «Αἱ ἀρχαὶ ὑποχρεοῦνται εἰς ταχεῖαν ἐνέργειαν καὶ ἔγγραφον ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἀναφερόμενον κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου». Ἡ τοιαύτη διατύπωσις εἶχε σκοπὸν νὰ καταλίπῃ πᾶσαν τὴν εὐκολίαν εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν, διὰ νὰ καταστήσῃ δυνατὴν καὶ τελεσφόρον τὴν χρησιμοποίησιν τῆς διατάξεως ἐκείνης διὰ τοὺς μεγάλους ἀληθῶς σκοποὺς πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπέβλεπεν.

Ἐκτοτε, κύριοι, οὐδένα ἔσχον λόγον, ἵνα μεταβάλω γνώμην. Τὸ νομοσχέδιον τὸ ὑποβληθὲν ἤδη, οὔτε αὐτὸ κατίσχυσε νὰ μὲ ἀπαλλάξῃ ὅλων τῶν ἐνδοιασμῶν τοὺς ὁποίους τότε εἶχον· ἴσως μάλιστα συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσῃ ὅλας τὰς σκέψεις τὰς ὁποίας διετύπωσα.

Τὸ πλῆθος τῶν ἀναφορῶν κατὰ τὸ νομοσχέδιον.

Πρέπει, κύριοι, νὰ ἔχῃ πρωτίστως ἡ Βουλὴ ὑπ' ὄψιν αὐτῆς, ὅτι θὰ ἦτο σφάλμα, ἐὰν ἐπεχειροῦμεν νὰ ἐκτιμήσωμεν τὸ πλῆθος, τὸ εἶδος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἀναφορῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νόμου τούτου θὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὰς δημοσίας Ἀρχάς, ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ, τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀναφορῶν, αἱ ὁποῖαι ἤδη ὑποβάλλονται. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἤδη τίθενται εἰς τὸν κάλαθον εἶναι ὁ σπουδαιότερος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ πρὸς τὸ ἀναφέρεσθαι ἔφεσις μετριάζεται, καθ, ὅσον οἱ πρὸς τοῦτο διατεθειμένοι γνωρίζουσι κατὰ τὸ πλεῖστον ὅτι θὰ ματαιοπονήσωσι. Τὴν στιγμὴν ὅμως καθ' ἣν ψηφισθῇ ὁ νόμος καὶ σχηματισθῇ πεποίθησις ὅτι θέλουσι τύχει ἀπαντήσεως, πρέπει νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ἐλάχισται θ' ἀπομείνωσι πράξεις διοικητικαί, κατὰ τῶν ὁποίων θὰ ὑπάρξωσι λόγοι μομφῆς, αἱ ὁποῖαι θὰ μείνωσιν ἄνευ προσφυγῆς εἰς τὰς δημοσίας ἀρχάς. Θὰ πολλαπλασιασθῶσιν ἑπομένως αἱ ἀναφοραὶ εἰς βαθμὸν τὸν ὁποῖον δὲν ὑποπτεύεταί τις ἤδη. Τοῦτο δ' ἐγένετο καὶ ἀλ-

λαχοῦ, οὐχὶ διὰ τὰς ἀναφορὰς ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἔχουσι τὸ πρόσθετον προσὸν νὰ δορυφορῶνται ἀπὸ μίαν ἀπάντησιν ἔγγραφον πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, ἀλλὰ δι' ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ὑποβάλλονται διὰ νὰ προκαλέσωσιν ἐνέργειαν τῶν ἀρχῶν, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ γεννηθῇ ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ἐνέργεια αὕτη θὰ ἐπακολουθήσῃ.

Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας, ὅπου ἔχει τὴν γένεσιν αὐτοῦ κυρίως ὁ θεσμὸς αὐτός, θὰ ἴδωμεν ὅτι ταχέως, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια νὰ γίνηται ἐνέργεια ἐπὶ τῶν ὑποβαλλομένων ἀναφορῶν, καὶ ἐκείνων ἀκόμη, αἱ ὁποῖαι ὑπεβάλλοντο εἰς τὰς Βουλάς, ἐπολλαπλασιάσθησαν εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ἔλαβον τοιαύτην ἔκτασιν, ὥστε παρεκώλυσαν τὰς ἐργασίας τῆς Βουλῆς, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ λάβωσι πρὸ 80 περίπου ἐτῶν νομοθετικὰ μέτρα καὶ νὰ ἐπιβάλωσι νομοθετικοὺς περιορισμοὺς εἰς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι. Τὸ αὐτὸ ἀνευρίσκομεν ἐν Γερμανίᾳ, καὶ εἰδικώτερον ἐν Ρωσσίᾳ, ὅπου δι' αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἀναφορὰς, ὄχι ἐκείνας—θὰ ἔλθω καὶ εἰς ἐκείνας—αἱ ὁποῖαι εἶναι κεκλημέναι νὰ τύχωσιν ἀπαντήσεως πρὸς τὸν ἀναφερόμενον, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἄλλας ἀναφορὰς, αἱ ὁποῖαι εἶναι κεκλημέναι ἁπλῶς νὰ δώσωσιν ἀφορμὴν δι' ἐνέργειαν μόνον εἰς τὰς ἀρχὰς, ἠναγκάσθησαν ἕνεκα τῆς πληθύος νὰ ρυθμίσωσι νομοθετικῶς τὸ ζήτημα τῆς ἐνασκήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναφορᾶς καὶ θέσωσιν ὡρισμένους φραγμοὺς καὶ ὡρισμένους περιορισμούς, οἱ ὁποῖοι ἀσφαλίζουσι μὲν ἀφ' ἑνὸς τὰ δεόμενα ἐξασφαλίσεως δικαιώματα τῶν πολιτῶν, ἐξ ἄλλου δ' ἀφίνουσι τὴν προσήκουσαν ἐλευθερίαν εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς, ἵνα ἐκπληρῶσι τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν.

Πρέπει λοιπὸν ν' ἀναμείνωμεν ἀφθονίαν, ν' ἀναμείνωμεν—μὴ τὸ θεωρήσωμεν ὑπερβολικὸν—ἑκατονταπλασιασμὸν τῶν ἀναφορῶν αἱ ὁποῖαι θὰ ὑποβληθῶσι.

Σ. ΚΡΟΚΙΔΑΣ. Καὶ χαρτόσημον !

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΛΟΣ. Αὐτὸ εἶναι ὑπὲρ τοῦ δημοσίου ταμείου· δὲν θέλω νὰ κατακρίνω αὐτό.

Ἐὰν ἤδη στρέψωμεν τὴν προσοχὴν εἰς ἕκαστον κλάδον τῆς δημοσίας διοικήσεως, κύριοι, ἐὰν προσηλώσωμεν τὸν νοῦν εἰς ἕκαστον Ὑπουργεῖον, εἰς τὴν κλίμακα τῆς ὅλης διοικήσεως ἐν ἑκάστῳ Ὑπουργείῳ, ἀπὸ τῆς τελευταίας βαθμίδος μέχρι τῆς κορυφῆς, ὅπου ἵσταται ὁ Ὑπουργός, θὰ λάβωμεν μίαν ἰδέαν ἐκείνου, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπακολουθήσῃ. Θὰ λάβωμεν μίαν ἰδέαν ὅτι βεβαίως πολλαί, ἀλλ' ἴσως οὐχὶ αἱ πλεῖσται πράξεις τῆς δημοσίας διοικήσεως, ἐκ τῶν δεκτικῶν αἰτιάσεων καὶ μομφῶν, θὰ παραμείνωσιν ἀπρόσβλητοι εἰς τὰς δημοσίας ἀρχὰς δι' ἀναφορῶν,

Ἀλλὰ καὶ ἂν θὰ ὑπάρξωσι πολλαὶ, αἱ ὁποῖαι δὲν θὰ προσβληθῶσι διὰ τοῦ μέσου τούτου, πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν εἰς πρόχειρον ἐκτίμησιν τῆς καταστάσεως, ἡ ὁποία θὰ ἐπακολουθήσῃ, ὅτι δὲν προσβάλλονται κατὰ τὸ νομοσχέδιον, καὶ εὐλόγως μόνον αἱ πράξεις, ἀλλὰ καὶ αἱ παραλείψεις αἱ ἐπίμεμπτοι τῶν δημοσίων ἀρχῶν, ἡ ἀδράνεια τῶν δημοσίων Ἀρχῶν. Πρέπει νὰ λάβωμεν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν ὅτι ἑκάστη ἀναφορὰ μεμφομένη πρᾶξιν ἢ παράλειψιν τῆς διοικήσεως θὰ ἔχῃ σχεδὸν πάντοτε δύο ἐγγράφους ἀπαντήσεις· πρέπει νὰ λάβωμεν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν, ὅτι διὰ νὰ δοθῶσιν αἱ ἀπαντήσεις αὐταὶ, θὰ γίνῃ καὶ ἰδιαιτέρα ἀλληλογραφία πλειστάκις μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀρχῶν καὶ τῶν διαφόρων γραφείων.

Τοῦτο θὰ δώσῃ οὐχὶ τὴν καθόλου ἰδέαν, ἀλλὰ τὴν κατὰ προσέγγισιν, τὴν ὁποίαν θὰ συμπληρώσωσιν αἱ ἀκόλουθοι παρατηρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀμέσως θὰ προβῶ· διότι, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον ἐγὼ γνωρίζω, οὐδαμοῦ, ἀπολύτως οὐδαμοῦ, ἐγένετο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἤδη παρ' ἡμῶν ζητεῖται, ἐννοῶ ὑπὸ τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρους καὶ τὰς προϋποθέσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας παρ' ἡμῶν ἐπιζητεῖται, καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρ' ἡμῶν ἐπιδιώκεται. Πανταχοῦ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναφορᾶς, τῆς καθόλου ἀναφορᾶς, οὐχὶ τῆς δορυφορουμένης ἀπὸ ὑποχρεωτικὴν ἀπάντησιν τῶν δημοσίων ἀρχῶν, αὐτὸ τὸ δικαίωμα τῆς ἀναφορᾶς, τὸ ὁποῖον σχεδὸν ἀπόλυτον καθιερώθη εἰς τοὺς συνταγματικοὺς χάρτας, αὐτὸ ἐρρυθμίσθη νομοθετικῶς, ἀλλαχοῦ δὲ καὶ συνταγματικῶς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ μεθοδολογία αὐτοῦ, ἡ ἐφαρμογὴ λαχοῦ, κύριοι.

Ἀνάγκη ὀργανώσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης.

Καὶ ἐν πρώτοις μία ἀπαίτησις καὶ μία προϋπόθεσις θεμελιώδης τῆς ἐφαρμογῆς του εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὑπέδειξα ἤδη κατὰ τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλήν. Εἶναι ἀνάγκη πρὸ παντὸς, ὡς εἶπον, πλήρους ὀργανώσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας, ἱδρύσεως τοὐτέστι διοικητικῶν δικαστηρίων, τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας ἀφ' ἑνὸς ὡς κορυφῆς καὶ τῶν ἐφεξῆς πρώτου βαθμοῦ κατωτέρων δικαστηρίων καὶ τῶν ἄλλων δικαστικῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπὸ ἐνιαῖον σύστημα θέλουσι καθορίσει τὸν τρόπον καὶ τοὺς ὅρους τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Εἶναι ἀνάγκη διοικητικῆς δικονομίας, ἡ ὁποία θὰ καθιερώσῃ τὴν διαδικασίαν, ἡ ὁποία θὰ ὁρίσῃ καὶ τὰ ἔνδικα μέσα καὶ τὰς προϋποθέσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας θ' ἀσκῶνται ταῦτα καὶ ἡ ἐν γένει λειτουργία τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, καὶ θὰ καταστήσῃ δυνατὴν τὴν προσφυγὴν τῶν πολιτῶν εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια. Τοῦτο ἐγένετο καὶ ἀλλαχοῦ κύριοι.

Ὁ κ. ὑπουργὸς, ὁ ὑποβαλὼν τὸ νομοσχέδιον, εἶχεν εὐλόγως ὑπ' ὄψει του τὰ Συντάγματα τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τὸ Σαξωνικόν. Βεβαίως ἀναγράφεται τοῦτο, ἡ πρὸς ἀπάντησιν ὑποχρέωσις, εἰς τὸ Σύνταγμα τῆς Βυρτεμβέργης. Κατὰ τίνα τρόπον ὅμως ἐφηρμόσθη; Ἐπηκολούθησεν ὁ νόμος περὶ ὀργανώσεως τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης· εἶναι ὁ νόμος τῆς 16 Δεκεμβρίου 1876, ὁ ὁποῖος ὠργάνωσε τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, ἔκαμεν ὅσα προηγουμένως εἶπον ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ποῖον ὑπῆρξεν; Ὅτι μέγας καὶ ὁ σπουδαιότατος ἀριθμὸς τῶν ἀναφορῶν μετηγγίσθη, διωχετεύθη εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια.

Ὅλαι αἱ ἀναφοραὶ ἐκεῖναι, διὰ τῶν ὁποίων ὁ πολίτης ἐμέμφετο τὰς δημοσίας ἀρχὰς ἐπὶ πράξει ἢ παραλείψει προσβαλλούσῃ τ' ἀτομικά αὐτοῦ δικαιώματα, ὅλαι σχεδὸν ἐστράφησαν πρὸς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια διὰ τῆς ἱδρύσεως τούτων. Εὑρέθη ἀντιμέτωπον τρόπον τινα πρὸς τὸ σύστημα τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων τὸ σύστημα τῶν διοικητικῶν δικαστηρίων, τὰ ὁποῖα ἐκαλοῦντο νὰ κρίνωσιν ἐπὶ τοιούτων προσφυγῶν.

Ἀλλ' ὡς ἔχουσι, κύριοι, παρ' ἡμῖν τὰ τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης τόσον ἀτελῶς, τόσον ἀνωμάλως, θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω, ὅτι ἄφευκτον ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι, ὥστε αἱ ἀναφοραὶ νὰ συσσωρευθῶσιν εἰς τὰς ἀνωτάτας διοικητικὰς ἀρχὰς, καὶ ἰδιαίτατα εἰς τὰ Ὑπουργεῖα διὰ δύο λόγους· πρῶτον, διότι δὲν ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν διὰ πληθὺν πράξεων τῶν δημοσίων ἀρχῶν προσβαλλουσῶν κεκτημένα δικαιώματα, δὲν ὑπάρχουσι κἂν ἔνδικα μέσα προσφυγῆς εἴτε εἰς τὰ ὑπάρχοντα ἀτελέστατα διοικητικὰ δικαστήρια, εἴτε εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, εἴτε εἰς τὰς διοικητικὰς ἐπιτροπὰς δικαιοδοτούσας, ἀσκούσας τοὐτέστι δικαιοδοσίαν διοικητικῆς δικαιοσύνης. Πληθὺς πράξεων τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, τῶν διοικητικῶν ὀργάνων, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουσι κεκτημένα δικαιώματα τῶν πολιτῶν, μένουσιν ὑπὸ τῆς νομοθεσίας ἡμῶν ἀπρόσβλητοι.

Ἀλλὰ καὶ δι' ἐκεῖνα τὰ θέματα, καὶ δι' ἐκείνας τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἔχομεν εἰς ἄμεσον χρῆσιν τὴν διοικητικὴν ἡμῶν δικαιοσύνην, τὰ πράγματα ἔχουσιν οὕτως ἀνωμάλως, ὑπὸ τοιοῦτον λαβύρινθον διατελοῦσιν, ὥστε καὶ οἱ εἰδήμονες ἀκόμη δυσκολώτατα θὰ δυνηθῶσι νὰ ἰσχυρισθῶσιν ὅτι γνωρίζουσι πλήρως τὰ παρ' ἡμῖν ἐν σχέσει πρὸς τὴν διοικητικὴν δικαιοσύνην ἰσχύοντα. Ἡ ἀσάφεια δὲ καὶ ὁ κυκεὼν αὐτὸς τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, συνδυαζόμενος μὲ αὐτὴν τὴν ἤδη λαμβανομένην νομοθετικὴν πρόνοιαν τῆς προσφυγῆς εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχὴν κατὰ πάσης πράξεως ἢ παραλείψεως τῶν δημοσίων ἀρχῶν, θὰ

φέρῃ ἄφευκτον τὸ ἀποτέλεσμα, τὸ ὁποῖον εἶπον, τῆς συσσωρεύσεως χιλιάδων ἀναφορῶν εἰς τὰς ὑπερκειμένας ἀρχάς, χιλιάδων δὲ ἀναφορῶν κυριώτατα εἰς τὰ Ὑπουργεῖα.

Θὰ ἴδητε τί θὰ συμβῇ λ.χ. εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, ἂν λάβητε ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕκαστος φόρος παρ' ἡμῖν ἔχει καὶ ἰδίαν διοικητικὴν διαδικασίαν· ὅσοι φόροι σχεδὸν εἶναι, τόσα διοικητικὰ οἱονεὶ δικαστήρια, τόσαι διοικητικαὶ ἐπιτροπαὶ ἔχουσι γίνει. Ἂν στραφῆτε εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς ἄλλης αὐτοῦ πολυπλόκου ὀργανώσεως, τῆς ὅλης κλίμακος, ἡ ὁποία ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ καὶ καταλήγει εἰς τὸν τελευταῖον πρωτοκολλητήν, θὰ ἴδητε μὲ τὰς 3000 περίπου κοινότητας τί πρέπει τις εὐλόγως ν' ἀναμένῃ ὅτι θὰ ἐπακολουθήσῃ, ὅταν λάβετε ὑπ' ὄψιν σας, ὅτι ἄρθρα πολλὰ τοῦ νόμου περὶ κοινοτήτων συνδέουσι τὸ Κράτος πρὸς τὰς κοινότητας, τὸν πολίτην, ἐνίοτε πάντα ἐκλογέα, πρὸς τὰς ἀνωτέρας διοικητικὰς ἀρχάς, πρὸς τὸν νομάρχην καὶ τὸν Ὑπουργόν.

Ἂν ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου προσεγγίσητε πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως μὲ τὰς χιλιάδας τῶν ἐνοριῶν, θὰ ἴδητε καὶ ἐκεῖ νέαν πηγὴν ἀπειρίας ἀναφορῶν, ἂν λάβητε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι ἑκάστη ἐνορία συνδέεται τὸ μὲν πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διὰ τοῦ Ἐπισκόπου, τὸ δὲ πρὸς τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν διὰ τοῦ νομάρχου. Ἀφίνω τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν μὲ τὰ στρατολογικὰ συμβούλια καὶ τὰς στρατολογικὰς ἐπιτροπὰς καὶ μὲ τὸ δικαίωμα, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς πάντα πολίτην πολλάκις ν' ἀπευθύνῃ ἀναφορὰς καὶ παράπονα, διὰ νὰ ἴδητε κατὰ προσέγγισιν ποῖον εἶναι ἐκεῖνο τὸ χάος, τὸ ὁποῖον εἶναι κεκλημένον νὰ ἐπακολουθήσῃ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου αὐτοῦ.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο τὸ πᾶν. Ὑποθέσατε πρὸς στιγμήν, ὅτι ἱδρύθησαν πάντα τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, ὅτι εἶναι ὠργανωμένη ἡ διοικητικὴ δικαιοσύνη κατὰ τὸν αὐτὸν τέλειον ἢ σχετικῶς τέλειον τρόπον, καθ' ὃν εἶναι ὠργανωμένα τὰ κοινά, τὰ πολιτικὰ λεγόμενα δικαστήρια. Λάβετε πρὸς στιγμὴν τοῦτο ὡς δεδομένον, καὶ θὰ ἴδητε ὅτι καὶ ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις, ἂν ποτε ἤθελε ψηφισθῇ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ὡς ἤδη ἔχει καὶ ὑφ' οὓς ὅρους ὑποβάλλεται, πάλιν τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα θὰ ἔχωμεν· διότι εἰς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, ὁπωσδήποτε ὠργανωμένα, θὰ περιέλθῃ βεβαίως μέγιστον μέρος τῶν ἀναφορῶν, τὸ σπουδαιότατον καθ' ὕλην, τῶν ἀναφορῶν ἢ μᾶλλον τῶν προσφυγῶν ἐκείνων ἐναντίον πράξεων ἢ παραλείψεων, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουσι κεκτημένα δικαιώματα τῶν πολιτῶν· ἀλλ' ἐκ τούτου, ἐκ τοῦ ὅτι θὰ ὑπάρχῃ εὐρεῖα

ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν διοικητικὴν δικαιοσύνην, δὲν ἕπεται βεβαίως, οὐδ' εἶμαι ἐγὼ ὁ παραβλέπων τοῦτο, ὅτι κλείεται ἡ ὁδὸς πρὸς τὰς διοικητικὰς ἀρχάς, περὶ τῶν ὁποίων προνοεῖ τὸ νομοσχέδιον.

Βεβαίως εὐρύ, εὐρύτατον καὶ σπουδαιότατον στάδιον ἀνοίγεται καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ἀκόμη αὐτὴν προσφυγῆς εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχάς. Εἶναι δὲ σπουδαιότατον τὸ στάδιον αὐτὸ καὶ μεγίστης ἀποστολῆς· πρῶτον, διότι καὶ εἰς τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἀνοίγεται ἡ ὁδὸς πρὸς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς περιστάσεις, τὰς περιστάσεις τουτέστι καθ' ἃς πράξεις ἢ παραλείψεις τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως προσβάλλουσι κεκτημένα δικαιώματα, εἶναι εὐρεῖα καὶ λυσιτελὴς ἡ ὁδὸς τῆς προσφυγῆς πρὸς τὰς διοικητικὰς ἀρχάς· προσφυγῆς πρὸς αὐτὰς τὰς ἀδικούσας ἀρχάς, ὅπως ἀνακαλέσωσι τὴν ἄδικον πρᾶξιν τὴν προσβάλλουσαν τὰ κεκτημένα δικαιώματα, προσφυγῆς εἰς τὰς προϊσταμένας ἀρχάς, ὅπως μεταρρυθμίσωσι τὴν ἄδικον πρᾶξιν.

Καὶ εἶναι ἡ προσφυγὴ αὐτὴ κατ' ἐξοχὴν χρήσιμος καὶ λυσιτελής, ἀποτελοῦσα, ἐν τῇ ὕλῃ τὴν ὁποίαν διαχειριζόμεθα καὶ ἐπὶ τῆς ὁποίας ὁμιλοῦμεν τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅ,τι διὰ τοὺς γνωρίμους τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων ἀποτελεῖ ἡ αἴτησις θεραπείας. Ἀλλ' ἔχει καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν μέγα στάδιον καὶ μεγάλην ἀποστολὴν μετὰ τὴν τοιαύτην ὀργάνωσιν τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης ἡ ἀναφορά· διότι αὕτη γίνεται καὶ ἔχει λυσιτελῆ ἀποτελέσματα καὶ εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνας ἀκόμη κατὰ τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχει ὁδὸς ἠνεῳγμένη πρὸς τὰ διοικητικὰ δικαστήρια, καθ' ἃς τουτέστι δὲν πρόκειται περὶ προσβολῆς κεκτημένου δικαιώματος. Καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἀποστολὴ τῆς ἀναφορᾶς ἴσως εἶναι ἡ μᾶλλον περιφανὴς κατάκτησις τοῦ νεωτέρου δημοσίου δικαίου.

Πάντοτε λοιπόν, καὶ ἂν ὑποτεθῇ ὅτι καθ' ἣν στιγμὴν ὁμιλοῦμεν ἔχομεν πλήρη τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικητικῆς δικαιοσύνης, πάντως θὰ εἴχομεν ἀνάγκην τοιούτου νομοθετικοῦ μέτρου καὶ πάντοτε θὰ ἐτίθετο ἐνώπιον ἡμῶν τὸ ζήτημα κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἠδυνάμθα νὰ θεμελιώσωμεν αὐτὸ τὸ συνταγματικὸν δικαίωμα τῆς ἀναφορᾶς καὶ τῆς πρὸς ἀπάντησιν ὑποχρεώσεως. Τοῦτ' αὐτὸ ἐγένετο ἀλλαχοῦ, κύριοι, ἐγένετο ὅμως ὑπὸ ὅρους ἄλλους, ἀπείρως ἀπέχοντας τῶν ὅρων ἐκείνων τοὺς ὁποίους βλέπομεν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ, ὑπὸ ὅρους τῶν ὁποίων τὴν ὕπαρξιν δὲν ὑποπτεύεται τὸ νομοσχέδιον.

Τὰ κενὰ τοῦ νομοσχεδίου. Αἱ ἀναφοραὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρχάς.

Καὶ ἐν πρώτοις παρατηροῦμεν ὅτι, ἂν τὸ νομοσχέδιον τοῦτο εἰσήγετο καὶ ἀνεπτύσσετο ἐνώπιον τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ὑποθέτω, ὅτι ὁ πρῶτος πάντων, ὅστις θὰ διεμαρτύρετο κατ' αὐτοῦ, θὰ ἦτο ὁ κ. Ὑπουργὸς ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν, διότι θὰ ἔβλεπεν, ὅτι διὰ τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ παραχωρεῖται δικαίωμα, ἐπειδὴ εἰς τὰς στρατιωτικὰς Ἀρχὰς ἢ εἰς τὰς ναυτικὰς δὲν προσφεύγουσι μόνον πολῖται, θὰ ἔβλεπε μόνον, ὅτι διὰ τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ παραχωρεῖται δικαίωμα εἰς πάντα ἀξιωματικὸν καὶ ὑπαξιωματικὸν καὶ ἐν γένει εἰς πάντα ὁπλίτην νὰ ἀναφέρηται καὶ ν' ἀναμένῃ ἀπάντησιν τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν, καθ' ὃν τρόπον ὁρίζει τὸ νομοσχέδιον. Δὲν μοὶ ἐξηγεῖτε, κ. πρωθυπουργέ, τί σᾶς προεκάλεσε τηνἀπορίαν;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Παρακαλῶ· δὲν εἶπον τίποτε.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Παρετήρησα, ὅτι ἐμειδιάσατε.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣπ Βεβαίως, δὲν ἀναιρεῖ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο τοὺς ἄλλους νόμους περὶ στρατιωτικῆς πειθαρχίας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐνόησα, ὅτι αὐτὸ θὰ εἴπητε. Διατί δὲν τοὺς ἀναιρεῖ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Παρακαλῶ· ἐξακολουθήσατε. Δὲν θὰ διεξαχθῇ οὕτως ἡ συζήτησις διαλογικῶς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Σᾶς ἐρωτῶ, διότι ἀπετάθητε πρὸς ἐμέ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν ἀπετάθην πρὸς ὑμᾶς, ἀλλὰ πρὸς τὸν συνάδελφόν μου.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁ κ. πρωθυπουργὸς εἶπεν, ὅτι δὲν ἀναιρεῖ τὸ νομοσχέδιον αὐτὸ τοὺς ἄλλους νόμους. Ἀλλὰ πόθεν ἀνευρίσκει τοῦτο; Τὸ ἀνευρίσκει ἆρά γε ἐκ τῆς ἰδέας τῆς πειθαρχίας τῆς στρατιωτικῆς, ἐκ τῆς ἰδέας τῆς ὑπάρξεως στρατιωτικῶν κανονισμῶν;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶναι εἰδικοὶ νόμοι, οἵτινες δὲν ἀναιροῦνται.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐνόησα, ὅτι αὐτὸ ἔχετε ὑπ' ὄψει σας. Εἶναι μία διάταξις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, διάταξίς τις, ἡ ὁποία λέγει. «Γενικοὶ νόμοι δὲν ἀναιροῦσι τοὺς εἰδικούς». Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ἴσως σοβαρὸν ν' ἀντιταχθῇ ὅτι, προκειμένου περὶ δικαιωμάτων, τὰ ὁποῖα καθιεροῦνται ὑπὸ Συνταγμάτων, δὲν θὰ ἦτο, λέγω, σπουδαῖον ν' ἀντιτάσσωνται τοιοῦτοι κανόνες καὶ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τότε ἐπὶ τῇ βάσει μόνον τῶν συνταγματικῶν διατάξεων θ' ἀνετρέποντο, ὄχι διὰ τοῦ νομοσχεδίου.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀνατρέπονται διὰ τῶν διατάξεων τῶν συνταγματικῶν, ἐφ' ὅσον ἀντίκεινται πρὸς αὐτὰς εἴτε γενικοὶ εἶναι οἱ νόμοι εἴτε εἰδικοί. Καὶ δύναμαι νὰ πείσω ὑμᾶς, ἐπικαλούμενος πρὸ παντὸς τί γίνεται ἀλλαχοῦ. Ὑποθέτω, ὅτι πείθεσθε ὡς Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, ὅτι ἡ Πρωσσία δὲν ὑστερεῖ ἡμῶν καὶ εἰς τὴν ἀντίληψιν περὶ πειθαρχίας στρατιωτικῆς· ὑποθέτω, ὅτι πείθεσθε ἀκόμη, ὅτι δὲν ἀγνοοῦσιν ἐν Πρωσσίᾳ καὶ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον καὶ τὰς ἀρχὰς περὶ καταργήσεως ἢ μὴ καταργήσεως τῶν εἰδικῶν διατάξεων διὰ τῶν γενικῶν τοιούτων. Καὶ ὅμως ἐκεῖ, ὅπου πολὺ καλὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι γνωστὰ ὅσον τοὐλάχιστον καὶ παρ' ἡμῖν, ἐνόμισαν, ὅτι θεμελιοῦντες τοιαύτας διατάξεις εἰς τὸ Σύνταγμα θὰ ἦτο ἥκιστα σοβαρόν, ἐὰν διὰ τὴν ἰσχὺν προϋπαρχουσῶν ἀντιθέτων διατάξεων ἀντέτασσον τὰς ἑρμηνευτικὰς ἀρχὰς τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου. Ὅτε τὸ Σύνταγμα εἶπεν ἐκεῖ, ὅτι ἕκαστος Πρῶσσος ἔχει δικαίωμα ν' ἀπευθύνηται εἰς τὰς Ἀρχάς, ἐνόμισαν, ὅτι ὄχι μόνον ἔδει νὰ ληφθῇ εἰδικὴ πρόνοια νομοθετική, ἀλλ' εἰδικὴ συνταγματικὴ πρόνοια. Τούτου ἕνεκεν αὐτὸ τὸ Σύνταγμα, αὐτὸ τὸ ἄρθρον 39 τοῦ Πρωσσικοῦ Συντάγματος λέγει, ὅτι τὸ περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι ἄρθρον 32 δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ἐν τῷ στρατεύματι, παρὰ μόνον ἐφ' ὅσον οἱ στρατιωτικοὶ νόμοι καὶ αἱ περὶ πειθαρχίας διατάξεις δὲν ἀπαγορεύουσι τοῦτο. Θὰ ἦτο ἄρα ἀναγκαῖον παρ' ἡμῖν ὅπου ἐγένετο μία délégation ἀπὸ μέρους τοῦ Συντάγματος πρὸς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ ληφθῇ νομοθετικὴ πρόνοια, ὅπως ἐφαρμοσθῇ ἡ διάταξις προσηκόντως καὶ διὰ τοὺς στρατιωτικούς.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Παντοῦ οἱ στρατιωτικοὶ κανονισμοὶ καθορίζουσι τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Βεβαίως, ἀλλ' ἐδῶ δὲν πρόκειται κἂν περὶ τούτου μόνον, περὶ τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀναφέρεσθαι. Πρόκειται κυρίως περὶ τῆς ὑποχρεώσεως τῶν Ἀρχῶν πρὸς ἀπάντησιν. Αὐτὴν τὴν ὑποχρέωσιν καθιέρωσε τὸ Σύνταγμα, αὐτὴν ρυθμίζει τὸ νομοσχέδιον. Αὐτὴ ἡ πρὸς ἀπάντησιν ὑποχρέωσις ἔπρεπε κατ' εἰδικὸν τρόπον, κατ' εἰδικὴν διαδικασίαν νὰ ἐφαρμοσθῇ διὰ τοὺς στρατιωτικούς. Ἀλλὰ τὸ νομοσχέδιον σιωπᾷ, ἄλλους δὲ νόμους στρατιωτικοὺς ρυθμίζοντας τὴν πρὸς ἀπάντησιν ὑποχρέωσιν δὲν ἔχομεν. Τί θὰ γίνῃ λοιπόν;

Ἀναφοραὶ κατὰ τῆς νομιμότητος καὶ κατὰ τῆς σκοπιμότητος τῶν διοικητικῶν πράξεων.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Τίνες ἀναφοραὶ ὑπάγονται εἰς τὸ νομοσχέδιον; Τίνος περιεχομένου; Τὸ νομοσχέδιον λέγει (ἀναγινώσκει)·

«Ἀναφοραί, ὑπαγόμεναι εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου, εἰσὶν αἱ διαλαμβάνουσαι αἰτιάσεις κατὰ τῆς ἐνεργείας ἢ παραλείψεως Ἀρχῆς τινος.

Ἐὰν ἤδη ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν διοικητικῶν ὀργάνων, εἰς τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς λειτουργίας τῶν διοικητικῶν Ἀρχῶν καὶ τὴν διαγραφὴν τῶν ὁρίων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκτείνεται ἡ ἐξουσία τῶν διοικητικῶν Ἀρχῶν, θ' ἀνεύρωμεν δύο μεγάλας καὶ κεφαλαιώδεις διακρίσεις. Ὑπάρχουσι περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας σφάλλονται εἴτε ἐνεργητικῶς εἴτε παθητικῶς, εἴτε πράττουσα δηλαδὴ εἴτε ἀδρανοῦσαι, αἱ διοικητικαὶ Ἀρχαί, παραβιάζουσαι ὡρισμένας διατάξεις, ἢ ἐπιβραδύνουσαι τὴν ἐνέργειαν τῶν ἰδίων αὐτῶν καθηκόντων, ἀλλὰ κυρίως παραβιάζουσαι τοὺς κειμένους νόμους. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δίδεται τὸ δικαίωμα εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν Ἀρχήν, ἡ ὁποία προέβη εἰς πρᾶξιν ἀντικειμένην πρὸς τοὺς κειμένους νόμους, ν' ἀνακαλέσῃ αὐτήν, ἀλλὰ δίδεται ἀκόμη ἐξουσία καὶ εἰς τὰς προϊσταμένας Ἀρχὰς νὰ μεταρρυθμίσωσιν αὐτὸ τὸ παρὰ τὸν νόμον γενόμενον, καὶ κατ' ἀκολουθίαν δίδεται καὶ εἰς τὸν πολίτην δικαίωμα νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν προϊσταμένην Ἀρχὴν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ παρὰ τὸν νόμον γενομένου.

Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἡ μόνη ἐνέργεια τῶν διοικητικῶν ὀργάνων καὶ τῶν διοικητικῶν Ἀρχῶν. Ὑπάρχουσι περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ διοικητικαὶ Ἀρχαὶ δρῶσαι ἐν τῇ σφαίρᾳ τῆς ἐξουσίας αὐτῶν οὐδένα νόμον παραβιάζουσι, καὶ ἐν τούτοις ἐκδίδουσι πράξεις ἐπιβλαβεῖς, πράξεις ἐπιζημίους, μὴ λυσιτελεῖς, μὴ σκοπίμους, πράξεις κατὰ τῶν ὁποίων οὐδὲν δύναται ν' ἀντιταχθῇ τὸ μὴ νόμιμον, δύναται ὅμως ν' ἀντιταχθῇ τὸ ἀλυσιτελές, τὸ ἀσύμφορον, τὸ ἐπιζήμιον. Καὶ αἱ πράξεις αὗται, αἱ στρεφόμεναι περὶ τὰ ὅρια τῆς σκοπιμότητος τῶν διοικητικῶν Ἀρχῶν, εἶναι αἱ ἀφθονώτεραι, αἱ πλουσιώτεραι, καὶ αἱ πράξεις αὗται εἶναι δεκτικαὶ μεταρρυθμίσεως καὶ παρὰ τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν. Ἔχει στάδιον ἄρα ὁ πολίτης νὰ προστρέξῃ εἰς τὰς ἐκδούσας τὰς πράξεις Ἀρχὰς καὶ εἰς τὴν προϊσταμένην Ἀρχήν, ἵνα ἐπιζητήσῃ τὴν μεταρρύθμισιν αὐτῶν.

Τούτου τεθέντος, ἐρωτᾶται· ποῖον εἶναι καὶ ποῖον πρέπει νὰ εἶναι τὸ περιεχόμενον τῶν ἀναφορῶν, αἱ ὁποῖαι ὄχι μόνον ἐν δικαιώματι ὑποβάλλονται παρὰ τοῦ πολίτου, ἀλλὰ καὶ ἐν δικαιώματι ἀπαιτεῖ ὁ πολίτης ἀπάντησιν παρὰ τῶν Ἀρχῶν; Τὸ νομοσχέδιον οὐδεμίαν κάμνει διάκρισιν, οὐδένα θέτει περιορισμόν. Ἄρα πᾶσα ἀναφορὰ προσβάλλουσα εἴτε τὴν νομιμότητα εἴτε τὴν σκοπιμότητα τῆς πράξεως ἢ τῆς παραλείψεως πρέπει νὰ τύχῃ ἀπαντήσεως.

Βεβαίως τοῦτο εἶναι τὸ τέλειον, τοῦτο θ' ἀπετέλει μίαν πολιτείαν τελείαν, πολιτείαν, πρὸς τὴν ὁποίαν μόνον οἱ ἠλίθιοι δὲν ἠδύναντο ν' ἀποβλέψωσι μετ' ἐπιθυμίας, πολιτείαν, καθ' ἣν ὁ πολίτης καταγγέλλει πρᾶξιν ἢ παράλειψιν, εἴτε κατὰ παράβασιν νόμου γενομένην εἴτε κατ' ἀβλεψίαν, καὶ δικαιοῦται πάντοτε νὰ λαμβάνῃ ἀπάντησιν ἐπὶ τῶν παραπόνων του.

Ἐν τούτοις ἀλλαχοῦ, ὅπου ἡ ἀντίληψις τῆς διοικήσεως, ἡ ἔννοια τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι κατωτέρα τῆς ἰδικῆς μας, δὲν ἐσκέφθησαν οὕτως. Ἐσκέφθησαν βεβαίως, ὅτι δύναται ὁ πολίτης ν' ἀπευθύνῃ ἀναφορὰν ἀναγομένην εἴτε εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς μὴ νομιμότητος εἴτε εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ ἀλυσιτελοῦς, ἀλλ' οὐδαμοῦ, νομίζω, ἐσκέφθησαν, ὅτι δύνανται νὰ ὑποχρεώσωσι τὰς Ἀρχὰς νὰ δώσωσιν ἀπάντησιν εἰς προσφυγὴν βάσιν ἔχουσαν, μεμομένην, αἰτιωμένην οὐχὶ μόνον τὴν μὴ νομιμότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν μὴ σκοπιμότητα τῆς ἐνεργείας τῆς διοικητικῆς Ἀρχῆς.

Καὶ ἵνα μὴ φύγω ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ὁποῖον περιέχει καὶ ἡ δικαιολογητικὴ ἔκθεσις ἡ ἐπικαλουμένη τὰ Συντάγματα τῆς Σαξωνίας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, παρατηρῶ, ὅτι ἐκεῖ ὄχι πλέον οἱ ὀργανικοὶ νόμοι οἱ κληθέντες νὰ παράσχωσι κῦρος εἰς τὰς συνταγματικὰς διατάξεις, ἀλλ' αὐτὸ τὸ Σύνταγμα περιώρισε τὸ περιεχόμενον ἐκείνων τῶν ἀναφορῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἔχωσι τὴν τιμὴν νὰ τύχωσι μιᾶς ἐγγράφου ἀπαντήσεως. Περιώρισε ταύτας εἰς τὰς στρεφομένας κατὰ τῶν πράξεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀντίκεινται εἰς τοὺς νόμους ἢ εἰς τὰ Διατάγματα, ἢ πριέχουσιν αἰτιάσεις διὰ βραδύτητα, διὰ καθυστέρησιν διοικητικήν, ὡς λέγει τὸ Σύνταγμα τῆς Σαξωνίας. Ἐπίσης σχεδὸν μὲ ὁμοίας φράσεις καὶ λέξεις καθορίζει τὰ περὶ τούτου τὸ Σύνταγμα τῆς Βυρτεμβέργης ἐν ἄρθρῳ 36. Καὶ ἐκεῖ θέλει πράξεις διοικητικὰς ἀντιβαινούσας εἰς τὸν νόμον ἢ εἰς τὰ Διατάγματα ἢ ἐπιβραδύνσεις τῶν Ἀρχῶν.

Δὲν ἐλέγχω τὸ νομοσχέδιον, διότι ἠκολούθησε μίαν ἀρχὴν μᾶλλον πεπολιτισμένην, ἀπείρως εὐρυτέραν, ἀλλ' ὑποβάλλω τὰς σκέψεις μου ἁπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ προκαλέσω τῆς Κυβερνήσεως τὴν προσοχήν, ἂν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τοσοῦτο εὐρεῖαν βάσιν, ἀφοῦ ἀλλαχοῦ δὲν ἐπεχείρησαν κἂν νὰ τὸ κάμωσιν.

Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ. Ἀλλαχοῦ ἐφηρμόσθη καὶ ἄνευ αὐτῶν τῶν διατάξεων.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἄλλο εἶναι ὅταν ἡ Ἀρχὴ χωρὶς νὰ ἔχῃ ἐκ τοῦ νόμου ὑποχρέωσιν κρίνῃ αὐτὴ ἂν καὶ πότε θ' ἀπαντήσῃ, καὶ ἄλλο νὰ ὑποχρεώσητε τὴν Ἀρχὴν ν' ἀπαντᾷ πάντοτε ὑποχρεωτικῶς καὶ ἐντὸς ὡρισμένης προθεσμίας. Ἄλλως τε μοὶ φέρετε μίαν ἀντίρρη-

σιν ἐκ τοῦ πράγματι γινομένου, τὴν ὁποίαν δὲν εἶμαι εἰς θέσιν ἤδη νὰ ἐξελέγξω. Δύναμαι ὅμως νὰ ἐκφράσω τὴν ἀπορίαν μου πῶς τοῦτο τὸ γινόμενον πάντοτε, ὡς λέγετε, ἄνευ νόμου, τὸ ἐξήρεσαν τὰ Συντάγματα, τὰ ὁποῖα σᾶς ἀνέφρα καὶ ἐφ' ὧν στηρίζεται τὸ νομοσχέδιον. Πῶς ἐκεῖ ὅπου τὰ περὶ ἀναφορῶν καὶ τῆς ἀπαντήσεως εἰς αὐτὰς ὠργανώθησαν μέχρι τῶν λεπτομερειῶν, καὶ σᾶς ἀνέφερα ἤδη ὡρισμένας νομοθεσίας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης καὶ τῆς Σαξωνίας καὶ τῆς Πρωσσίας, πῶς ἐκεῖ ὅπου οὕτως ὠργανώθησαν δὲν ἐκρίθη προσῆκον ν' ἀπαγγείλωσιν ὑποχρέωσιν εἰς τὰς Ἀρχάς, ὅπως ἀπαντῶσιν εἰς πᾶσαν παντὸς περιεχομένου ἀναφοράν, ἂν ὄντως εἶχον ὑπ' ὄψει αὐτῶν, ὅτι τοῦτο γίνεται ἀλλαχοῦ καὶ ἄνευ νομοθετικῆς ὀργανώσεως.

Ἀναφοραὶ ἐκ προσβολῆς κεκτημένου δικαιώματος· ἐκ προσβολῆς συμφέροντος· ἄνευ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Πολιτεία ἰδανική.

Ἀλλὰ προχωρῶ περαιτέρω. Διότι τὸ νομοσχέδιον καὶ ὑπὸ ἄλλην ἀντίληψιν καὶ ὑπὸ ἄλλην σειρὰν ἰδεῶν πλάττει μίαν μεγαλοπρεπῆ Πολιτείαν. Πολιτείαν ἰδανικήν, τὴν ὁποίαν πᾶς τις βεβαίως εὔχεται νὰ ἴδῃ ὀρῶσαν καὶ μόνον ὁ μωρὸς θ' ἀπέστεργε. Καὶ ἐξηγοῦμαι. Ἡ παράνομος ἢ μὴ σκόπιμος πρᾶξις ἢ παράλειψις τῆς διοικήσεως δίδει εἰς πάντα τὸ δικαίωμα τῆς ἀναφορᾶς, ἀναφορᾶς οὐχὶ ἁπλῆς, ἀλλ' ἀναφορᾶς μετ' ἀπαντήσεως; Δὲν ἀπαιτεῖται ἄρά γε νὰ ὑπάρχῃ σύνδεσμός τις μεταξὺ τοῦ ἀναφερομένου καὶ τῆς πράξεως ἢ τῆς παραλείψεως; Τὸ νομοσχέδιον οὐδὲν οὐδὲ περὶ τούτου λέγει. Τὸ νομοσχέδιον συμπεραίνει τις ἐκ τῆς σιωπῆς του, ὅτι ὁρμᾶται ἀπὸ γενικωτάτων ἀρχῶν καὶ ἀντιλήψεων, τὰς ὁποίας εἴτε εἶχεν ὑπ' ὄψει του, εἴτε ἀνυπάπτως εὑρέθη ὑπὸ τὸ Κράτος αὐτῶν, ἀντιλήψεων, εἰς τὰς ὁποίας τείνει τὸ νεώτατον δημόσιον δίκαιον ὡς πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦ ἀναφέρεσθαι, οὐδέποτε ὅμως καὶ πρὸς θεμελίωσιν ὑποχρεώσεως πρὸς ἀπάντησιν.

Καὶ εἶμαι ὑποχρεωμένος πρὸς ἀποσάφησιν τοῦ μέρους τούτου τοῦ νομοσχεδίου καὶ διάγνωσιν τῆς καταστάσεως, τὴν ὁποίαν θὰ δημιουργήσῃ, νὰ ὑπενθυμίσω, ὅτι εἰς τὰς ἀναφορὰς ὅσον ἀφορᾷ τὸν σύνδεσμον τοῦ ἀναφερομένου πρὸς τὴν πρᾶξιν ἢ τὴν παράλειψιν διακρίνονται τρεῖς κύκλοι, ἕκαστος τῶν ὁποίων ἔχει ἔδαφος ἴδιον, ἴδιον στάδιον δράσεως· κύκλοι τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις ἀπ' ἀλλήλων εἶναι τεραστία. Πρέπει ἐν πρώτοις ὁ ἀναφερόμενος καὶ αἰτιώμενος πρᾶξιν ἢ παράλειψιν διοικητικῶν ὀργάνων ἢ διοικητικῆς Ἀρχῆς νὰ ὑποβάλῃ περίπτωσιν, καθ' ἣν προσεβλήθη κεκτημένον αὐτοῦ δικαίωμα, δεόμενον ἀνορθώσεως; Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ ἀναφορὰ ἔχει στάδιον εὐρύ, σπουδαῖον βεβαίως, ἀλλὰ περιωρισμένον εἴς τινα ὅρια. Ὁ Α λ. χ. ὑπάλληλος βλέπει καθυστερούμενον τὸν μισθόν του χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ λόγος, προσεβλήθη κεκτημένον δικαίωμα δύναται προτοῦ λάβῃ ἄλλα μέτρα νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν ἁρμοδίαν Ἀρχὴν ἢ τὴν προϊσταμένην καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν μισθόν του. Ὁ Β ὑπάλληλος παύεται παρανόμως, δύναται διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ νὰ ζητήσῃ ἀποκατάστασιν τοῦ προσβληθέντος δικαιώματός του. Γίνονται στρατιωτικοὶ προβιβασμοὶ καὶ παραβιάζεται ὁ νόμος περὶ καταστάσεως τῶν ἀξιωματικῶν, δύναται νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν δημοσίαν Ἀρχήν, νὰ ζητήσῃ τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ δικαιώματός του πρὶν ἢ καταφύγῃ εἰς τὰ δικαστήρια. Κατεδαφίζεται παρανόμως ὡς ἑτοιμόρροπος παρὰ τὸ προσῆκον ἡ οἰκοδομή τινος, προσφεύγει εἰς τὴν Ἀρχὴν καὶ ζητεῖ ν' ἀνορθώσῃ τὸ γενόμενον παρανόμως. Ὑπάρχουσι τόσαι περιστάσεις προσβολῶν κεκτημένων δικαιωμάτων, ἐφ' ὧν καὶ ἡ ἀναφορὰ καὶ ἡ ἀπάντησις ἔχει στάδιον.

Ἀλλὰ πέρα αὐτοῦ ἐκτείνεται ὁ κύκλος τῆς προσβολῆς ὡρισμένων συμφερόντων. Ὁ κύκλος αὐτὸς εἶναι βεβαίως πολὺ εὐρύτερος τοῦ κύκλου τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων. Ἐρωτῶ· θὰ ἐκαθῇ κανεὶς ἐκεῖνο τὸ ἔδαφος, εἰς τὸ ἔδαφος τῆς προσβολῆς τῶν συμφερόντων, ἡ ἀναφορά, ἡ μετὰ ὑποχρεωτικῆς ἀπαντήσεως ἀναφορά; Βεβαίως, λέγει τὸ νομοσχέδιον διὰ τῆς σιωπῆς του καὶ τῆς ἐλλείψεως τῆς ἀναγραφῆς οἱουδήποτε περιορισμοῦ, καὶ τοιαύτην τινὰ ἑρμηνείαν ἀκούω τὴν στιγμὴν αὐτὴν καὶ παρά τινος τῶν κυρίων βουλευτῶν. Ἀλλὰ τότε ἐννοεῖτε εἰς ποῖον ὁρίζοντα ἀναγόμεθα, ποῦ ὁδηγοῦμεν τὰς δημοσίας Ἀρχάς;

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἂς ἑτοιμασθῇ ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅταν χαραχθῶσιν αἱ νέαι ὁδοὶ καὶ οἱ σιδηρόδρομοι εἰς τὰς νέας χώρας, ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς ἀναφοράς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς αὐτόν, τὰς ἀναφοράς, αἱ ὁποῖαι θὰ περιέχωσιν αἰτιάσεις κατὰ τῶν Ἀρχῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἁρμοδιότητος ἐνήργησαν καὶ καθώρισαν τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν οὕτως ἢ ἄλλως, καὶ ἐχάραξαν τὴν ὁδὸν οὕτως ἢ ἄλλως καὶ ἔβλαψαν τὰ συμφέροντα διαφόρων, συμφέροντα τὰ ὁποῖα ἄλλως ἤθελον προστατευθῆ, ἂν αἱ ἐνεργήσασαι Ἀρχαὶ δὲν εἶχον ἐσφαλμένην ἀντίληψιν τοῦ τρόπου τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων των. Διότι ὑπὸ τοιοῦτο σύστημα ἕκαστος, τοῦ ὁποίου προσβάλλονται τὰ συμφέροντα ἐξ οἱασδήποτε διοικητικῆς πράξεως πλημμελοῦς, δύναται νὰ προσφύγῃ εἰς ὅλην τὴν κλίμακα τῶν προϊσταμένων Ἀρχῶν καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἀξίωσιν καὶ ἀπαντήσεως τούτων.

Ἂν λ. χ. χωρὶς νὰ παραβιάσῃ οὐδένα νόμον καὶ οὐδὲν κεκτημένον δικαίωμα ὁ ἁρμόδιος Ὑπουργὸς ἀντὶ νὰ διορίσῃ τὸν Α διώρισε τὸν Β, θὰ δύναται ἄραγε ἐκεῖνος νὰ προσφύγῃ εἰς τὴν διατύπωσιν ἀναφορᾶς

καὶ νὰ εἴπῃ· παρεβίασες τὰ συμφέροντά μου, κακῶς ἐξετίμησες τὰς περιστάσεις, καὶ ὁ Ὑπουργὸς θὰ εἶναι ὑποχρεωμένος ν' ἀπαντήσῃ διὰ τοῦ τιμματάρχου εἰς πᾶσαν τοιαύτην ἀναφοράν. Καὶ ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ διορίζων δὲν εἶναι μόνον ὁ Ὑπουργός, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ὄργανα τῆς διοικήσεως καὶ οἱ νομάρχαι καὶ οἱ γραμματεῖς τῶν δικαστηρίων καὶ οἱ διευθυνταὶ τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων καὶ τόσοι ἄλλοι, θὰ ἴδῃ, ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς προσφυγῆς διὰ βλάβην οὐχὶ δικαιωμάτων, ἀλλὰ συμφερόντων ἁπλῶς καὶ ἡ ἀξίωσις τῆς ἀπαντήσεως θὰ ἐκταθῇ εἰς ἀπέραντον κύκλον.

Καὶ θὰ ἐκπλαγῇ τις ἔτι πλέον, ὅταν παρατηρήσῃ, ὅτι ἐν προκειμένῳ δὲν ἔχομεν κἂν ἐν τῷ νομοσχεδίῳ οὔτε τοιοῦτον περιορισμόν, τοὐτέστι περιορισμὸν τῶν μετ' ἀπαντήσεως ἀναφορῶν εἰς τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς προσβάλλονται ἐκ πράξεων ἢ παραλείψεων τῆς διοικήσεως, τὰ συμφέροντα τοὐλάχιστον τοῦ ἀναφερομένου. Ἐν τῷ νομοσχεδίῳ ἔχομεν ἁπλούστατα τηρητέους τούτους τοὺς ὅρους· πρᾶξιν ἢ παράλειψιν τῆς κατωτέρας Ἀρχῆς τινος. Ἆρα πρᾶξις ἢ παράλειψις τῆς διοικητικῆς Ἀρχῆς, ἡ ὁποία φέρει ἐπιβλαβῆ ἐπιρροὴν καὶ εἰς γενικώτερα ἁπλῶς συμφέροντα, δύναται νὰ δώσῃ χώραν εἰς ἀναφορὰν τοιαύτην, ὑποχρεοῦσαν τὴν Ἀρχὴν εἰς ἐνέργειαν καὶ εἰς ἀπάντησιν. Ὑπὸ τὸ σύστημα τοῦτο μία ἀστυνομικὴ λ. χ. διάταξις, ἡ ὁποία θεωρεῖται ἴσως δι' οἱονδήποτε λόγον πλημμελὴς καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα, δύναται νὰ δώσῃ ἔδαφος εἰς ἀναφορὰς ἐκ μέρους ὅλων τῶν πολιτῶν, ἀπὸ ὅλους τοὺς κατοίκους φερ' εἰπεῖν τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὴν προϊσταμένην Ἀρχήν, εἰς ἀναφορὰς ἀξιούσας μεταβολὴν τῆς ἀστυνομικῆς διατάξεως καὶ ἀπάντησιν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην!

Αὕτη εἶναι ἡ ἰδεώδης Πολιτεία, τὴν ὁποίαν πλάττει τὸ νομοσχέδιον, ἡ Πολιτεία, κατὰ τὴν ὁποίαν ἕκαστος πολίτης δικαιοῦται νὰ μέμφηται πάσας ἐν γένει τὰς πράξεις ἢ παραλείψεις τῶν δημοσίων Ἀρχῶν, ἀπευθυνόμενος εἴτε πρὸς αὐτὰς ταύτας εἴτε πρὸς τὰς προϊσταμένας, νὰ ζητῇ ἐπανόρθωσιν καὶ νὰ ἀναμένῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ τὴν ἔγγραφον ἀπάντησιν τῆς Ἀρχῆς, ἂν εἰσηκούσθησαν ἢ ὄχι τὰ παράπονα αὐτοῦ.

Ἀπαντήσεις ἀτομικαὶ καὶ ἀπαντήσεις διὰ τῆς Βουλῆς.

Τίς θὰ ἠδύνατο, κύριοι, κατὰ θεωρίαν, τίς θὰ εἶχε τὴν τόλμην καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἀποκρούσῃ τὴν τοιαύτην πολιτειακὴν μέριμναν, τὴν τοιαύτην ἐπίβλεψιν τοῦ δημοσίου δικαίου; Ἀλλ' ἡ θεωρία δυστυχῶς ἀφίσταται πλειστάκις ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ὅστις δὲν θέλει νὰ πλάττῃ ἰδεώδη Πολιτείαν, τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος, ἢ τὴν Οὐτοπίαν τοῦ Θωμᾶ Μώρου, ἢ τὴν Ἡλιούπολιν τοῦ Καμπανέλλα, πρέπει νὰ ἐρευνᾷ

κατὰ πόσον εἶναι δυνατὸν τὰ κατ' ἀρχὴν καὶ θεωρίαν ὀρθὰ πρακτικῶς νὰ ἐφαρμόζωνται. Πρέπει νὰ ἴδωμεν, ἂν τὸ δικαίωμα παντός, τὸ ἀπόλυτον, τοῦ ἀναφέρεσθαι, πρέπει ἑκάστοτε νὰ δορυφορῆται ὄχι μόνον ἀπὸ ὑποχρέωσιν τῆς Ἀρχῆς πρὸς ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὑποχρέωσιν αὐτῆς πρὸς λογοδοσίαν ἄμεσον καὶ ἔγγραφον πρὸς αὐτὸν τὸν ἀναφερόμενον. Πρέπει νὰ ἴδωμεν μήπως τὸ δημόσιον δίκαιον, μήπως τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐθεράπευσε καὶ ἄλλως τὴν ἀνάγκην ταύτην· νὰ ἴδωμεν μήπως καθιεροῖ τὴν ὑποχρέωσιν τῆς διοικήσεως πρὸς ἔμμεσον ἀπάντησιν καὶ ἔμμεσον λογοδοσίαν εἰς ἄλλην αἴθουσαν καὶ εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ, εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν ἐδῶ καὶ πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν· μήπως ἐξαντλεῖται τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου ἐμμέσως οὕτω, διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ, μήπως ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἐξαντλεῖται ἔν τινι μέτρῳ ἡ ὑποχρέωσις τῶν δημοσίων Ἀρχῶν πρὸς λογοδοσίαν καὶ ἀπολογίαν εἰς ἕκαστον ἀτομικῶς καὶ εἰς ἑκάστην διδομένην περίπτωσιν.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ κρίνωμεν συμφώνως πρὸς τὴν γενικὴν ταύτην παρατήρησιν, ποῖον εἶναι τὸ ὅριον, ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἄρχεται ἀνακύπτων τὸ δικαίωμα ἑνὸς ἑκάστου πολίτου, πρὸς ἔλεγχον καὶ ἀπάντησιν, συμπορευόμενον καὶ συμπολιτευόμενον πρὸς τὸ δικαίωμα τοῦτο τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας, τὸ ἐκτεινόμενον εἰς προστασίαν καὶ τῶν ἀτομικῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων ἑκάστου πολίτου καὶ τῶν γενικῶν τῆς Πολιτείας συμφερόντων. Ἀνάγκη νὰ κρίνωμεν ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον ἐκεῖνο, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παρὰ τὴν τοιαύτην ἀποστολὴν τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ἄρχεται λειτουργοῦν παραλλήλως καὶ τὸ ἀτομικὸν δικαίωμα ἑνὸς ἑκάστου, ὅπως ἀπ' εὐθείας πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν Ἀρχὴν προσφεύγῃ, νὰ ὑποβάλλῃ τὰ παράπονα καὶ τὰς αἰτιάσεις αὐτοῦ, νὰ θέτῃ εἰς κίνησιν τὴν διοικητικὴν μηχανὴν πρὸς ἐνέργειαν, νὰ θέτῃ εἰς κίνησιν αὐτὴν καὶ πρὸς ἄμεσον ἀπάντησιν πρὸς αὐτὸν τοῦτον.

Ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον τοῦτο, ποῖον εἶναι τὸ ὅριον τοῦτο; Ἐκ τῶν σκέψεων, τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑπβάλω εἰς τὴν Βουλήν, κατέστησα δῆλον ποῖαι ἀντιλήψεις κρατοῦσιν ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ ὁρίου ἐκείνου, ἀπὸ τοῦ ὁποίου λειτουργοῦσι συμπολιτευόμενα δύο δικαιώματα, τοῦ πολίτου αὐτοῦ, ἀτομικῶς δρῶντος καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ. Οὐδὲν γνωρίζω Σύνταγμα, οὐδεμίαν γνωρίζω νομοθεσίαν, ἀποπειραθεῖσαν νὰ καθιερώσῃ τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἀπετόλμησε νὰ σχεδιάσῃ τὸ ψηφιζόμενον νομοσχέδιον.

Ἀναφοραὶ μόνον εἰς τὴν ἀμέσως προϊσταμένην ἀρχήν. — Ἄλλαι ἀτέλειαι τοῦ νομοσχεδίου.

Ἀλλὰ προχωρῶ πραιτέρω καὶ ἐρωτῶ· πρὸς τίνας θὰ ἀπευθύνηται ἡ ἀναφορά; Τὸ νομοσχέδιον λέγει, ὅτι πρὸς αὐτὴν τὴν ἀδικήσασαν Ἀρχήν, ἀλλ' ἀκόμη ἀπευθύνεται καὶ πρὸς τὴν προϊσταμένην Ἀρχήν.

Ἐὰν ἐφαρμόσητε τοῦτο, θὰ ἴδητε, ὅτι εἰς ἑκάστην πρᾶξιν ἢ παράλειψιν δύνανται ἐκεῖναι, πρὸς ἃς ἔχει δικαίωμα ν' ἀπευθυνθῇ ὁ ἀναφερόμενος, θὰ εἶναι πολλάκις δύο, ἐνίοτε τρεῖς ἢ καὶ τέσσαρες ἢ καὶ πέντε. Καὶ διὰ νὰ ἔλθω ἤδη εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἐννοῶ κατὰ τὸ διοικητικὸν αὐτοῦ μέρος, θὰ ἠδυνάμην νὰ εἴπω, ὅτι τὸ παράπονον λ. χ., τὸ ὁποῖον θὰ ὑποβληθῇ διὰ τὴν ἐπιβράδυνσιν τῆς ἀνακρίσεως ἀπὸ μέρους ἑνὸς πταισματοδίκου, θὰ δίδῃ ἀφορμὴν εἰς τὸν παραπονούμενον ν' ἀπευθύνῃ ἀναφορὰν εἴτε πρὸς αὐτὸν τοῦτον τὸν πταισματοδίκην, εἴτε πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τῶν Πλημμελειοδικῶν, εἴτε πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τῶν Ἐφετῶν, εἴτε πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου, εἴτε πρὸς αὐτὸν τὸν Ὑπουργόν. Ὅλοι οὗτοι, ἕκαστος τὸ καθ' ἑαυτόν, ἔχουσι τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐνεργήσωσι καὶ ἔχουσι τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀπαντήσωσιν εἰς τὸν ἀναφερόμενον· θὰ εἶναι δὲ ἀνάγκη ἀκόμη νὰ γίνῃ συνεννόησις καὶ ἀλληλογραφία μεταξύ των, διὰ νὰ δοθῇ ἡ ἀπάντησις παρ' ἑκάστου αὐτῶν. Ἡ τοιαύτη συνέπεια εἶναι ἀναπόφευκτος, ἐφ' ὅσον τὸ νομοσχέδιον οὐδένα φραγμὸν τίθησιν εἰς τὴν τοιαύτην προσφυγήν.

Καὶ ὅμως τί συμβαίνει ἀλλαχοῦ, κύριοι; Ἀλλαχοῦ ἐλήφθη εἴτε συνταγματικὴ εἴτε νομοθετικὴ πρόνοια καὶ ὅσον ὀφορᾷ τοῦτο ἀκόμη τὸ κεφάλαιον. Αὐτὰ τὰ Συντάγματα τῆς Σαξωνίας καὶ τῆς Βυρτεμβέργης, αὐτοὶ οἱ νόμοι τῆς Πρωσσίας προεῖδον καὶ ἐκανόνισαν τοῦτο· καὶ εἶπον, ὅτι ἡ ἀναφορὰ ἐπιδίδεται ἱεραρχικῶς καὶ μόνον εἰς τὴν ἀμέσως προϊσταμένην Ἀρχήν, οὐχὶ εἰς τὴν ἀδικήσασαν Ἀρχήν· οὔτε κατ' ἐκλογὴν τοῦ ἀναφερομένου εἰς πᾶσαν προϊσταμένην, ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν ἀμέσως προϊσταμένην· ἐρρύθμισαν δὲ νομοθετικῶς δι' ὡρισμένων διατάξεων, τοὺς ὅρους καὶ τὰς προϋποθέσεις, ὑπὸ τοὺς ὁποίους δύναται ὁ ἀναφερόμενος νὰ καταλείπῃ μίαν προϊσταμένην Ἀρχὴν καὶ προσφύγῃ εἰς τὴν ἄλλην· ὡς ἐπίσης νομοθετικῶς ἐρρύθμισαν τὰς περιπτώσεις τῆς παραβάσεως ἢ τῆς ὑποτροπῆς, καὶ ἀρχικῶς μὲν ἐπέβαλον τὴν ἐπιστροφὴν ἀνενεργήτου τῆς ἀναφορᾶς, ἐν ὑποτροπῇ δὲ ἀπήγγειλαν καὶ ποινάς, ὡς λ. χ. ἡ Πρωσσικὴ νομοθεσία.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἴσως ἀνιαρὸν καὶ χρόνου μακροῦ ἀναλωτικόν, ἐὰν ἤθελον νὰ ἐπιμείνω, κύριοι, περισσότερον. Διότι ὑπάρχει πληθὺς καὶ

ἄλλων ὁρισμῶν, πληθὺς καὶ ἄλλων προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, διὰ νὰ κατασταθῇ δυνατὴ ἡ προσήκουσα ὀργάνωσις τῆς ἀσκήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἀναφορᾶς καὶ τῆς ἀπαντήσεως χωρὶς νὰ παρακωλύσῃ τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων Ἀρχῶν. Ἀλλαχοῦ λ. χ. εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ὑπέβαλεν ἄπαξ ἀναφορὰν καὶ ἔτυχεν ἀπαντήσεως, ὁ ὁποῖος ἐνόμισεν ἐν τούτοις, ὅτι μεταγενεστέρως μετὰ πάροδον ὡρισμένου χρόνου ἄνευ νεωτέρων εἰδικῶν λόγων νὰ ὑποβάλῃ καὶ ἄλλην ἀναφοράν, ἀπαγγέλλουσι καὶ ποινὰς ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις, ὅπως ἐμποδίσωσι τὰς παραλόγους ὑπερβασίας καὶ καταστήσωσι δυνατὴν τὴν λειτουργίαν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Καὶ διὰ νὰ τερματίσω τὰς παρατηρήσεις μου θὰ ἠρώτων ἀκόμη· κατὰ τίνα τρόπον θὰ γίνωσιν αὐταὶ αἱ ἀναφοραί, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπιβάλλωσιν ὑποχρεώσεις εἰς τὰς Ἀρχὰς καὶ ὑποχρεώσεις τοσοῦτον σημαντικάς, παρὰ τῶν ἀγραμμάτων; Α' ἀκολουθήσωμεν ἀρά γε τὴν ὑφισταμένην νομοθεσίαν καὶ ἐν τούτῳ; Θ' ἀκολουθήσωμεν τὰς διατάξεις τῆς πολιτικῆς δικονομίας περὶ ἀντιπροσωπείας, καὶ θὰ εἶναι ἀνάγκη ὁ χωρικὸς Α, διὰ νὰ ὑποβάλῃ μίαν ἀναφοράν, νὰ προσφύγῃ εἰς τὸν συμβολαιογράφον καὶ διορίσῃ οἱονδήποτε πρόσωπον, διὰ νὰ ὑποβάλῃ τὴν ἀναφοράν του; Ἀλλαχοῦ πάντα ταῦτα προεῖδεν ἡ νομοθεσία, μετερρύθμισε τὰς γενικὰς διατάξεις, καθιέρωσεν ἄλλας τοιαύτας, καὶ ἐπέτρεψεν εἰς πάντα συγγενῆ, εἰς πάντα φίλον νὰ ὑπογράφῃ ἀναφορὰν ἀντὶ τοῦ ἀγραμμάτου.

Περιορίζομαι εἰς ταύτας, κύριοι, τὰς παρατηρήσεις, ἀλλ' ὅμως εἰς τοῦτο γενόμενος τοῦ λόγου νομίζω, ὅτι δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ καταλίπω ἀμνημόνευτον μίαν ἡμεδαπὴν νομοθετικὴν πρόνοιαν σχετικήν, εἰς τὴν ὁποίαν πρὸ 80 περίπου ἐτῶν εἶχε προέλθει ὁ πρῶτος ἡμῶν Βασιλεύς, ὁ ἀείμνηστος Ὄθων, ὁ ὁποῖος ἐρρύθμισε, κατά τινα τρόπον πρωτογενῆ βεβαίως καὶ συνήθη πρὸς τὰ ὁμήλικα διοικητικὰ νομοθετήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸ δικαίωμα τοῦ ὑποβάλλειν ἀναφορὰς οὐχὶ μετὰ δικαιώματος πρὸς ἀπάντησιν, ἀλλ' ἁπλῶς διδούσας ἀφορμὴν εἰς τὰς Ἀρχὰς πρὸς ἐνέργειαν.

Ὁ ἀείμνηστος Ὄθων ἔπραξε τοῦτο, ἐπιθυμῶν νὰ καταστήσῃ τὴν ἀναφορὰν ἐνεργὸν καί, ὅπως λέγει, «διὰ νὰ δώσῃ τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων θὰ θεραπεύωσιν — οἱ πολῖται, οἱ ὑπήκοοί του — πάντοτε ὀλιγώρα τὰς τυχὸν δικαίας προσκλαύσεις των καὶ παράπονα, διὰ νὰ ἐνεργῆται προσέτι ἀπροσβλήτως ἡ ἔννομος ἁρμοδιότης τῶν συσταθεισῶν δημοσίων Ἀρχῶν, καὶ διὰ νὰ εἰσαχθῇ ἐντελὴς τάξις εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Κράτους».

Εἶναι ἐντελῶς πρωτόγονον τὸ Διάταγμα ἐκεῖνο, τὸ ἐντελῶς σχεδὸν

ἄγνωστον. Ἐν τούτοις καὶ αὐτὸ περιέχει διατάξεις πολλάς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν χρήσιμοι καὶ εἰς ἡμᾶς, κύριοι, πρὸς μελέτην.

Μετὰ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς καὶ πρὶν ἢ καταλίπω τὸ βῆμα, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ εἴπω, ὅτι κατὰ τὴν κρίσιν μου τὸ νομοσχέδιον δὲν εἶναι πλημμελὲς κατὰ τὴν ἀρχὴν μόνον καὶ καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν σύνθεσιν καὶ τὰς κατ' ἰδίαν διατάξεις, ἀλλ' εἶναι ἀκόμη ἡμαρτημένον καὶ μέχρις αὐτῆς τῆς ὑπογραφῆς του. Τὸ νομοσχέδιον ὑποβάλλει ὁ Ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Καὶ βουλευτὴς ἐξ Ἀττικῆς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ εἴπω καὶ περὶ τούτου· μὴ βιάζεσθε, παρακαλῶ. Ὑποβάλλει, λέγω, ὁ κ. ὑπουργὸς νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι τῆς ἁρμοδιότητός του. Εἶναι τόσον τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἁρμοδιότητος, ὅσον καὶ τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὁμιλοῦντος κ. ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν, ὅσον εἶναι καὶ τῆς ἁρμοδιότητος ὅλων τῶν ἄλλων ὑπουργῶν. Ἐὰν διάκρισίς τις μεταξὺ αὐτῶν ἠδύνατο νὰ γίνῃ, ἐνδεδειγμένον θὰ ἦτο, ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῇ ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν ὡς μέτρον καθαρῶς διοικητικῆς φύσως, διότι ἡ ἀναφορὰ εἶναι μέτρον καθαρῶς διοικητικῆς φύσεως.

Τώρα θὰ μοὶ εἴπητε, καὶ προέλαβε νὰ μοὶ εἴπῃ ὁ κ. πρωθυπουργός· τίνα σημασίαν ἔχει τὸ πρᾶγμα; Ἂν τὸ ὑπέβαλεν ὡς βουλευτής, βεβαίως σημασίαν δὲν θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα, διότι ὡς βουλευτὴς δύναταί τις νὰ ὑποβάλῃ πάσης φύσεως νομοσχέδια, ἐκτὸς ἐκείνων τὰ ὁποῖα ρητῶς ἐξαιρεῖ τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς ἀντιπροσωπεύων ἐν τῇ προτάσει τῶν νόμων τὸν Βασιλέα δὲν εἶχεν ἁρμοδιότητα καὶ δὲν ὑπέβαλεν ἐγκύρως ὡς τοιοῦτος τὸ νομοσχέδιον. Κατὰ περίεργον δὲ τρόπον, ὡς ὑπουργὸς μόνον τὸ ὑπογράφει, οὐχὶ δὲ καὶ ὡς βουλευτής, ὅπως ὑπεβλήθησαν ὅλα τὰ ἄλλα.

Κ. ΡΑΚΤΙΒΑΝ. Παρακαλῶ νὰ ἔλθῃ τὸ πρωτότυπον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀλλ' ἐὰν τὸ πρᾶγμα δύναται ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ ἐξοικονομηθῇ, εἴτε ἐκ τῆς μὴ ἡμαρτημένης ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοτύπου, ὡς διατείνεται ὁ κ. ὑπουργός, εἴτε ἐκ τῆς μὴ ἀναφερομένης μέν, πράγματι ὅμως συνυπαρχούσης παρ' αὐτῷ βουλευτικῆς ἰδιότητος, ὑπάρχει ἄλλο τι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου δύναμαι πλέον, χωρὶς νὰ προκαλέσω τὴν φαιδρότητα τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐὰν ὑποτεθῇ, ὅτι θὰ ἀποφασίσητε νὰ περιβάλητε τοῦτο διὰ τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς, νὰ μὴ τολμήσῃ ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης νὰ ὑποβάλῃ πρὸς κύρωσιν πρὸς τὸν Βασιλέα τὸ νομοσχέδιον, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔχωμεν ἀκυρότητα ἀθεράπευτον τοῦ νόμου. Εἶναι

ἀνάγκη νὰ τὸ ὑποβάλῃ ὁλόκληρον τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον, νὰ φέρῃ τὰς ὑπογραφὰς ὁλοκλήρου τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, διότι ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει ἡ κύρωσις θὰ εἶναι πρᾶξις τοῦ Βασιλέως μὴ φέρουσα τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν καὶ συνεπῶς ἄκυρος κατὰ τὸ Σύνταγμα.

Ἐλπίζω ἐν τούτοις, ὅτι θὰ πεισθῇ ἡ Κυβέρνησις, ὅτι οὔτε ὁ χρόνος εἶναι ὁ προσήκων, οὔτε οἱ ὅροι ὑπὸ τοὺς ὁποίους ὑποβάλλεται τὸ νομοσχέδιον, εἶναι οἱ προσήκοντες, καὶ ὅτι θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένον καὶ φρόνιμον ν' ἀναβάλῃ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ διὰ τὸν ἁρμόδιον χρόνον, ἢ τοὐλάχιστον πρὸς νέαν αὐτοῦ κατάρτισιν. Ἀλλ' ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἤθελεν ἐπιμείνει, ἐγὼ τοὐλάχιστον θὰ ὑπερψηφίσω αὐτοῦ, διότι τὸ νομοσχέδιον, ἐπαναλαμβάνω, πλάττει μίαν πολιτείαν ἀνωτέραν, πολὺ ἀνωτέραν ἐκείνης τὴν ὁποίαν ἐφαντάσθησαν ἀλλαχοῦ ὡς δυνατήν, καὶ ἐὰν ἡ Κυβέρνησις θελήσῃ νὰ ἐπιψηφισθῇ ὡς ἔχει, σημαίνει ὅτι αὕτη ἔχει καὶ τὰ μέσα καὶ τὴν θέλησιν, καὶ τὴν δύναμιν νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ.

(*) Σημ. ἐκδ. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἔλαβε τὸν λόγον ὁ πρωθυπουργὸς κ. Ἐλ. Βενιζέλος, εἰπών, ὅτι «αἱ ἀνησυχίαι αἱ ἐκδηλωθεῖσαι ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ ἐξ Ἀρκαδίας, ὅσον ἀφορᾷ τὰς δυσχερείας, τὰς ὁποίας θὰ δημιουργήσῃ ἡ ἐπιψήφισις τοῦ νομοσχεδίου, εἶναι ἄξιαι προσοχῆς· ὅτι ὡσαύτως θὰ εἶχεν ἀντίρρησιν, ὅπως, ὑποβαλλομένων τροποποιήσεων σχετικῶν, ζητήσῃ τὴν τροποποίησιν τοῦ νομοσχεδίου». Τὸ νομοσχέδιον ἐν τούτοις ἐψηφίσθη καὶ ἐγένετο νόμος, ὁ ὁποῖος παραμένει, ὡς γνωστόν, ἀνεφάρμοστος.

II

ΕΠΙ ΤΗΣ ΥΔΡΕΥΣΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΙΩΣ (*)

"Οτι ἀνάγκη ἡ Βουλὴ νὰ ἐξετάσῃ καὶ συμπληρώσῃ τὸ νομοσχέδιον.

Εἶνε ἡ τρίτη φορά,κύριοι βουλευταί,κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Βουλὴ καλεῖται ἀπὸ 25 περίπου ἐτῶν νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τῆς ὑδρεύσως τῶν πόλεων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς καὶ τῆς κατασκευῆς ἀληθινοῦ δικτύου ὑπονόμων.

Ἐὰν ἐπιχειρήσῃ τις νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀνάγκην τῆς ταχείας, τῆς ἐπειγούσης λύσεως τοῦ ζητήματος τούτου καὶ νὰ ἐξάρῃ τὰ ἀποτελέσματα τὰ παντοδαπά, τὰ ὁποῖα συνδέονται πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τοιούτων ἔργων, βεβαίως θὰ ἐπανελάμβανε τόπους κοινούς. Ὅ,τι ἴσως πρέπει νὰ τονισθῇ μετὰ τὰς δηλώσεις μάλιστα τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν, τὰς γενομένας κατὰ τὴν εἰσήγησιν τοῦ νομοσχεδίου, τὰς ἐπαναληφθείσας κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην, εἶναι τοῦτο. Ὅτι ἡ ἀνάγκη τῆς ταχείας λύσεως, τῆς ἐπειγούσης λύσεως, ἡ ἀνάγκη αὕτη ἡ ἀναμφισβήτητος, δὲν πρέπει τὸ παράπαν ν' ἀπομακρύνῃ τὰς σκέψεις ἡμῶν ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν τῆς προσηκούσης λύσεως· πολὺ δὲ ὀλιγώτερον νὰ ἀποτρέψῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ τὰς σκέψεις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ ἢ τοῦ ἀδυνάτου τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης λύσεως, τοῦ ἐφαρμοστοῦ ἢ τοῦ ἀνεφαρμόστου ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς λύσεως.

Πρόκειται περὶ ἔργου ἐντελῶς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος. Τοῦ μεγίστου τῶν τοπικῶν δημοσίων ἔργων καὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐξ ὅσων ἐξετελέσθησαν παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ νεωτέρου Ἑλληνικοῦ Κράτους· ἔργου διὰ τὸ ὁποῖον θὰ δαπανηθῶσιν 60,000,000 περίπου ἔργου, πρὸς τὸ ὁποῖον συνδέονται ἀναγκαίως σπουδαῖα συμφέροντα τῶν κατοίκων τῶν δύο πόλεων, συμφέροντα τῶν ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας ἢ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ μέχρις Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς κατοικούντων, συμφέροντα αὐτοῦ τοῦ Δημοσίου Ταμείου ἔργου πρὸς τὸ ὁποῖον θὰ συνδεθῇ ἐπὶ μακρὰς δεκαετηρίδας ἡ τύχη τῶν δύο πόλεων, καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου θὰ ἐξαρτηθῶσι ζητήματα ὑγιεινῆς, ζητήματα πολιτισμοῦ, ζητήματα ἁπτάμενα τῶν καθολικωτέρων συμφερόντων αὐτοῦ τοῦ Κράτους.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 5 Μαΐου 1914, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ ὑδρεύσεως τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς», δημοσιευθεῖσα δὲ ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἀκρόπολιν» τῆς 9 Μαΐου 1914.

Προκειμένου περὶ ἔργου τοιαύτης σπουδαιότητος, εἶναι, νομίζω, ἐνδεδειγμένον εἰς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν νὰ σκεφθῇ μετὰ πάσης ἐνδελεχείας καὶ νὰ ἐξονυχίσῃ τὰ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ μέχρι τῶν ἐλαχίστων λεπτομερειῶν ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, ἡ τοιαύτη ἐξέτασις ἤθελεν εἶσθαι ὑπηρετικὴ τῆς προσηκούσης λύσεως, ἤθελεν εἶναι ὑπηρετικὴ εἰς τὸν σκοπὸν νὰ ἀποτρέψῃ νέας παρελκύσεις, νὰ ἀποτρέψῃ ἀσκόπους βραδύτητας, καὶ νὰ ἀποτρέψῃ ἐνδεχομένην τοῦ ἔργου ματαίωσιν.

Ἀπὸ τοιούτων ἀφορμώμενος σκέψεων, θέλω προβῇ εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ νομοσχεδίου.

Ἐν ταῖς λεπτομερείαις τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον ὑπέβαλεν ἡ Κυβέρνησις, ἡ ὁποία εἶχε τὴν εὐτυχῆ ἔμπνευσιν νὰ μὴ ὑποβάλῃ συντετελεσμένην καὶ συνημμένην σύμβασιν, καθιστῶσαν ἀδύνατον τὴν τροποποίησιν, ἀλλὰ σχέδιον νόμου, περιέχον σχεδὸν πάντας τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ σύναψις τῆς συμβάσεως μετὰ διεθνῆ συναγωνισμόν, ἐν ταῖς λεπτομερείαις, λέγω, καὶ εἰς τὰ κατ' ἰδίαν ἄρθρα τοῦ νομοσχεδίου, ἠδύναντο πολλὰ νὰ παρατηρηθῶσιν. Πολλὰ καὶ ἄξια λόγου παρετηρήθησαν ἤδη ὑπὸ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, εἰς τὸν ἔλεγχον τῆς ὁποίας ὑπεβλήθη τὸ νομοσχέδιον. Πολλὰ καὶ σὺν ὠδῇ ἐπηνορθώθησαν σήμερον ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Ὑπάρχουν δὲ καὶ ἄλλα σημεῖα ἐξεταστέα, τὰ ὁποῖα θὰ ἦτο πρόσφορον νὰ ἀπασχολήσωσιν ἡμᾶς εἰς τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν κατ' ἄρθρον ἀνάγνωσιν καὶ ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου.

Ἀλλὰ δὲν πρόκειται κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην νὰ ἀσχοληθῶ περὶ τούτων. Πρόκειται σήμερον νὰ ψηφισθῇ τὸ νομοσχέδιον κατ' ἀρχὴν καὶ ἐπεθύμουν νὰ θίξω ἐκεῖνα τὰ σημεῖα μόνον, τὰ ὁποῖα ἅπτονται αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ νομοσχεδίου, αὐτῶν τῶν θεμελιωδῶν βάσεων αὐτοῦ. Τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, τῶν ὁποίων ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη λύσις θὰ καθοδηγήσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν ἀπόφασιν, ἐὰν εἶναι ἐνδεδειγμένον, ἐὰν εἶναι σκόπιμον νὰ προβῶμεν ἀπὸ τοῦδε εἰς ἄμεσον ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου, ἢ μήπως εἶναι ἐνδεδειγμένον καὶ σκόπιμον εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀντιλήψεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἐτονίσθησαν ἤδη, μήπως, λέγω, εἶναι ἐνδεδειγμένον καὶ σκόπιμον πρὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου νὰ ληφθῶσιν ὡρισμένα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἤθελον ἐγγυηθῇ, ἤθελον καταστήσει ἀσφαλεστέραν τὴν μᾶλλον προσήκουσαν λύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν μᾶλλον

ταχυτέραν λύσιν, καὶ ἤθελον περιφρουρήσει ἡμᾶς ἐξ ἐνδεχομένης ματαιώσεως.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, κύριοι, ἐπεθύμουν ἐπὶ τριῶν κυρίως σημείων νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς.

Ἀφαίρεσις τῆς περιουσίας δήμων καὶ κοινοτήτων ἄνευ ἀποζημιώσεως.—Τί πρέπει νὰ γίνῃ διὰ νὰ μὴ ματαιωθῇ τὸ ἔργον.

Μία τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τοῦ νομοσχεδίου καὶ τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἔποψιν εἶναι ἐκείνη, καθ' ἣν ὡρισμένη ὁμὰς κτημάτων, ἀνηκόντων εἰς διαφόρους δήμους καὶ κοινότητας, παραχωρεῖται ἄνευ ἀποζημιώσεως εἰς τὴν ἀνάδοχον ἑταιρείαν, ἡ ὁποία θὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτοῦ ἐπὶ μίαν ἑβδομηκονταετίαν.

Καὶ ἐρωτᾶται, ἐὰν ἡ παραχώρησις αὕτη εἶναι δυνατή, καθ' ὃν τρόπον καὶ ὑφ' οὓς ὅρους ζητεῖται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῷ νομοσχεδίῳ. Ἐὰν αὕτη εἶναι ἀδύνατος, τότε κλονίζεται ἡ οἰκονομικὴ βάσις τῆς ἐπιχειρήσεως τοῦ νομοσχεδίου. Τὸ νομοσχέδιον ὑπολογίζει, ὅτι ἡ δαπάνη διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου θὰ ἀνέλθῃ εἰς 56,000,000. Ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ποσοῦ τούτου προβαίνουσιν ὅλοι οἱ ἐφεξῆς ὑπολογισμοὶ καὶ ἐκτελεῖται, δύναμαι νὰ εἴπω, ἡ ὅλη οἰκονομικὴ κατασκευὴ τῆς ἐπιχειρήσεως, ἥτις μάλιστα, ὡς παρουσιάζεται εἰς αὐτὰς τὰς αἰτιολογικὰς ἐκθέσεις τοῦ νομοσχεδίου ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἔχει πολλὴν εὐπάθειαν, καὶ δὲν δύναται ἀκινδύνως νὰ δεχθῇ ἐπηρεασμοὺς ἐκ νέων δαπανῶν, μεγίστων καὶ οὐσιωδῶν δαπανῶν, αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ ὑπερβαίνωσι τὴν δεκάδα τῶν ἑκατομμυρίων.

Εἶναι ἄρα ἐρευνητέον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τοῦτο· ἐὰν εἶναι δυνατὴ ἡ θεμελιώδης ἐκείνη οἰκονομικὴ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται τὸ νομοσχέδιον, ἢ ἂν αὕτη εἶναι ἀδύνατος.

Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς δύο ἀλλεπαλλήλα ἄρθρα τοῦ νομοσχεδίου, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἶναι τὰ ἄρθρα 9 καὶ 10, βλέπομεν ὅτι ὁρίζονται τ' ἀκόλουθα. Ἐν πρώτοις οὐδεμία ὀφείλεται ἀποζημίωσις διὰ τὰ προσκαίρως ἢ ὁριστικῶς καταλαμβανόμενα κτήματα, τὰ εἰς τοὺς δήμους ἢ τὰς κοινότητας ἀνήκοντα. Ἔπειτα, προκειμένου εἰδικῶς περὶ τῶν δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, παραχωροῦνται εἰς τὴν ἀνάδοχον ἑταιρείαν τὰ ὑπάρχοντα ἔργα ὑδραγωγείων, δεξαμενῶν, ὑδάτων, κρηνῶν, σωλήνων ὑδρονομῆς, ὑπονόμων καὶ ὅλων ἐν γένει τῶν ἐγκαταστάσεων, ἁπάντων ἀνηκόντων εἰς τὸ δίκτυον ὑδρεύσεως καὶ ὑπονόμων τῶν δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Ἐάν τις ἤθελεν ἐπιχειρήσει νὰ διαγράψῃ τὸν κύκλον τῶν παραχωρήσεων τούτων κατὰ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀξίαν, ἤθελε καταλήξει εἰς ταῦτα τὰ συμπεράσματα. Ὅτι αἱ τοιαῦται παραχωρήσεις περιλαμβάνουσι πάντας τοὺς δήμους καὶ πάσας τὰς κοινότητας ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας ἢ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ μέχρι τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, αἱ ὁποῖαι ἤθελον ἔχει εἰς τὰ μέρη, δι' ὧν θὰ διέλθῃ τὸ ὑδραγωγεῖον κτήματα, πληττόμενα ὑπὸ τῶν διατάξεων τούτων. Ὅτι αἱ παραχωρήσεις αὗται ἀφορῶσι πᾶν εἶδος κτημάτων τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων. Ἆρα οὐ μόνον τὴν λεγομένην δημοσίαν περιουσίαν τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, ὅπως εἶναι αἱ ὁδοί, τὰ ὑδραγωγεῖα, οἱ ὑπόνομοι τὰ ὕδατα, αἱ κρῆναι καὶ καθεξῆς· ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδιωτικὴν αὐτῶν περιουσίαν, ὡς δυνατὸν νὰ εἶναι ἀγροί, εἴτε λειβάδια, εἴτε κῆποι, εἴτε ἀμπελῶνες, εἴτε ἄλλα ἀκίνητα κτήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν διαδρομὴν τοῦ ὑδραγωγείου ἀπὸ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ ἢ τῆς Στυμφαλίας θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ πέσωσιν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου.

Πρέπει νὰ σημειώσω ἀκόμη εἰς διάγνωσιν τῆς ἐκτάσεως, τῶν ὑποκειμένων εἰς τοιαύτας παραχωρήσεις κτημάτων τοῦτο. Ὅτι δὲν πρόκειται κἂν τὸ ὑδραγωγεῖον νὰ διέλθῃ καὶ νὰ πλήξῃ μόνον τὸ ὑπέδαφος. Προβλέπεται, καὶ πολὺ ὀρθῶς, ὑπὸ τοῦ νομοσχεδίου καὶ τῆς συγγραφῆς τῶν ὑποχρεώσεων, ὅτι εἶναι ἀπαραίτητος ἀνάγκη ἀπαλλοτριώσως ὡρισμένης ζώνης καὶ τῆς ἐπιφανείας, τουτέστι τοῦ ἐδάφους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ διέλθῃ τὸ ὑδραγωγεῖον. Ἀλλ' ἀκόμη καὶ τοῦτο, τὸ πολὺ σπουδαιότερον. Ὅτι διὰ τὴν προστασίαν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ ὑδραγωγείου κρίνεται ἀνάγκη νὰ γίνωσιν ὡρισμένα τεχνικὰ καὶ ἄλλα ἔργα κατὰ μῆκος αὐτοῦ, οἷον ἐγκατάστασις φυλακείων κλπ., πρὸς δὲ νὰ ληφθῶσιν ὡρισμένα μέτρα ἐπὶ μεγάλης ἐκτάσεως ἑκατέρωθεν τῆς ἀπαλλοτριωθησομένης ζώνης, μέτρα ἀναιροῦντα πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἀξίαν τῆς ἰδιοκτησίας. Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τὸ ἄρθρον 26, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰς διατάξεις ταύτας, βλέπομεν ὅτι ἀπαγορεύεται λ. χ. ἡ βοσκὴ ζώων οἱωνδήποτε ἐπὶ τῆς ἀπαλλοτριωθείσης ζώνης τοῦ ὑδραγωγείου καὶ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς καὶ μέχρις ἀποστάσεως δέκα μέτρων ἑκατέρωθεν.

Ἐπίσης ἀπαγορεύεται ἡ φύτευσις δένδρων καὶ ἀνακίνησις χωμάτων ἐπὶ ἀποστάσεως ἐλάσσονος τῶν τριῶν μέτρων ἀπὸ τοῦ ὁρίου τῆς ζώνης τοῦ ὑδραγωγείου καὶ τῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ.

Ἀπαγορεύεται ἐπίσης ἡ σκαφὴ χωμάτων καὶ ἡ ἀνέγερσις οἱασδήποτε οἰκοδομῆς εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τῶν δέκα μέτρων ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ ὑδραγωγείου. Ἀπαγορεύεται ἀκόμη ἡ ἐναποθήκευσις λιπασμάτων κλπ., εἰς ἀπόστασιν ἐλάσσονα τῶν ἑξήκοντα μέτρων ἀπὸ τῆς ζώνης τοῦ ὑδραγωγείου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἔκτασις τῆς κτηματικῆς ὁμάδος, ἡ ὁποία συμφώνως πρὸς τὴν σύμβασιν, ἐν μέρει μὲν θὰ ἀπαλλοτριωθῇ ὁλοσχερῶς, ἵνα δοθῇ εἰς τὴν ἑταιρείαν, ἐν μέρει δὲ θὰ πληγῇ διὰ τοιούτων περιορισμῶν, οἱ ὁποῖοι σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀναιροῦσι τὴν οἰκονομικὴν ἔννοιαν τῆς ἰδιοκτησίας.

Κατὰ τὸ νομοσχέδιον, πάντα τὰ ἀνωτέρω κτήματα, ἐφ' ὅσον ἀνήκουσιν εἰς δήμους ἢ κοινότητας, θὰ περιέλθωσιν ἄνευ ἀποζημιώσεως εἰς τὴν ἀνάδοχον ἑταιρείαν. Αὐτή, ἐφ' ὅσον διαρκεῖ τὸ προνόμιόν της, θὰ ἀσκῇ ἐπὶ τούτων τὸ ἰδιώνυμον αὐτῆς δικαίωμα ἐκμεταλλεύσεως· μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τούτου πάντα ταῦτα μετὰ τοῦ ὅλου ἔργου περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τὴν ἀπόλυτον τοῦ Κράτους.

Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀπομακρύνει σήμερον διὰ τῶν δηλώσεών του ὁ κ. ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργός, τροπολογήσας τὸ νομοσχέδιον οὕτως, ὥστε τὰ ἔργα θέλουσι περιέλθει μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ προνομίου εἰς τοὺς δήμους Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς.

Ἐρωτᾶται ἑπομένως ἤδη, ἂν ἡ ἀφαίρεσις αὕτη εἶναι συνταγματικῶς δυνατὴ ἄνευ ἀποζημιώσεως. Ἂν δύναται νὰ ληφθῇ ἡ περιουσία τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς περιουσίας αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἐσημείωσα ἤδη, καὶ νὰ παραχωρηθῶσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως εἰς τὴν χρῆσιν καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἑταιρείας τῆς ἀναδόχου καθ' ὅλον τὸ χρονικὸν διάστημα τῆς ἐπιχειρήσεως, ἤτοι ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη.

⁂

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ θεωρῶ τοῦτο συνταγματικῶς ἀδύνατον. Ἀπορῶ μάλιστα ποῦ στηριζομένη ἡ Κυβέρνησις προήχθη εἰς τοιαύτην ἀπόφασιν καὶ περιέλαβεν εἰς τὸ νομοσχέδιον τοιαύτας διατάξεις. Ἐξηγήσεις δὲν παρέχει εἰς ἡμᾶς ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις, οὐδ' ἠδυνήθην, ἐγὼ τοὐλάχιστον, νὰ ἀνεύρω τοιαύτας, οὔτε εἰς τὸ Σύνταγμα, οὔτε εἰς τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν, ἀλλ' οὔτε εἰς γνωστὰ εἰς ἐμὲ παραδείγματα ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων ὑπὸ ὁμοίους τύπους, ὑπὸ ὁμοίας διατάξεις, εἴτε ἐν Ἑλλάδι εἴτε ἀλλαχοῦ.

Ἡ ἀπορία μου στηρίζεται εἰς τοῦτο· ὅτι δὲν δύναμαι νὰ ὑποθέσω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει ὡρισμένους λόγους, εἰς τοὺς ὁποίους στηρίζει τὴν τοιαύτην διάταξιν. Δὲν πρόκειται περὶ λεπτομερειῶν. Πρόκειται περὶ διατάξεως θεμελιώδους ὑπὸ οἰκονομικὴν καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, οὐδέποτε δὲ δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐξ ἁπλῆς παραδρομῆς εἰσέφρησαν τοιαῦται διατάξεις εἰς τὸ νομοσχέδιον.

Θὰ ἦτο ἄρα ἐνδεδειγμένον νὰ γνωρίσωμεν τὰς σκέψεις τῆς Κυβερ-

νήσεως ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου. Σκέψεις τοιαύτας, ἐπαναλαμβάνω, οὔτε σήμερον ἠκούσαμεν, οὔτε εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν εὕρομεν. Εἶπον δὲ ἤδη, ὅτι δὲν γνωρίζω παράδειγμα Κράτους ἐκτελέσαντος δημόσιον ἔργον οἱαοδήποτε σπουδαιότητος, τὸ ὁποῖον νὰ περιέλαβε διατάξεις εἰς τὸν Νόμον τοιαύτας, διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἀφαιρῇ τὴν περιουσίαν τῶν δήμων ἢ τῶν κοινοτήτων, ὄχι μόνον τὴν δημοσίαν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἰδιωτικήν, καὶ νὰ παραχωρήσῃ ταύτην εἰς τὴν χρῆσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν ἑταιρείας καὶ εἶτα εἰς τὴν κυριότητα τοῦ κράτους, ὡς ἀρχικῶς εἶχε τὸ νομοσχέδιον, ἢ τὴν κυριότητα ἄλλων δήμων, ὡς μετερρυθμίσθη σήμερον. Διότι σημειώσατε καλῶς, ὅτι κατὰ τὴν σήμερον γενομένην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τροπολογίαν, τὸ σύνολον τῶν ἔργων θὰ περιέλθῃ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ πορονομίου τῆς ἀναδόχου ἑταιρείας εἰς τοὺς δήμους Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Ἄρα εἰς τούτους θὰ περιέλθωσι καὶ ὅλα τὰ καταληφθησόμενα κτήματα τῶν ἀπὸ τῆς Στυμφαλίας ἢ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ μέχρις ἑδῶ δήμων καὶ κοινοτήτων.

Πρέπει ἀκόμη νὰ προσθέσω, ὅτι καὶ κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων κρατήσαντα ἐν γένει διὰ τὴν ἐκτέλεσιν δημοσίων ἔργων καὶ τὰς πρὸς τοῦτο ἀναγκαίας ἀπαλλοτριώσεις, δὲν ὑπάρχει παράδειγμα, κατὰ τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται ἡ περιουσία κοινοτήτων ἢ δήμων ἄνευ ἀποζημιώσεως, ἵνα δοθῇ εἰς τὸ κράτος ἢ παραχωρηθῇ εἰς ἑταιρείαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν. Ἀπὸ τοῦ 1855, ὅτε ἐγένετο ἡ ἐκτέλεσις τοῦ σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν—Πειραιῶς μέχρις ἐσχάτων τοιαύτη διάταξις, ἂν αἱ ἔρευναί μου ὑπῆρξαν ἀκριβεῖς, ὡς ἔχω πάντα λόγον νὰ πιστεύω, οὐδαμοῦ ὑπάρχει. Ὑπάρχει διάταξις, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ κτήματα τοῦ δημοσίου ἀπαλλοτριοῦνται καὶ μεταβιβάζονται ἄνευ ἀποζημιώσεως, ἀλλ' ἐγὼ τοὐλάχιστον οὐδαμοῦ εἶδον ἐκτέλεσιν τοιούτων ἔργων μὲ διατάξεις, κατὰ τὰς ὁποίας περιουσίαι δήμων ἢ κοινοτήτων ἀπαλλοτριοῦνται ἢ προσκυροῦνται κατὰ τοιοῦτον τρόπον, καθ' ὃν ἤδη ἐπιζητεῖ ἡ Κυβέρνησις νὰ πράξῃ.

Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἤθελε μοὶ δώσει ἀπὸ τοῦδε ἐξηγήσεις τινάς, ἤθελον ἀπαλλάξει τὴν Βουλὴν πάσης δευτερολογίας. Ἄλλως, ἐπιφυλασσόμενος νὰ ἐπανέλθω ἐπὶ τούτου, περιορίζομαι ἤδη νὰ εἴπω, ὅτι κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖται, θεωρῶ ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθῇ καθ' ὃν τρόπον ἐπιδιώκεται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

⁂

Φρονῶ δέ, ὅτι ἡ ψήφισις τοῦ νομοσχεδίου ὡς ἔχει θὰ ἀπειλήσῃ πιθανῶς ματαίωσιν τοῦ ἔργου, ὄχι μόνον διότι τὸ γινόμενον εἶναι νόμῳ καὶ συνταγματικῶς ἀδύνατον καὶ ἀνεφάρμοστον. Ἀλλὰ καὶ φόβος εὔ-

λογος γενῆται, μήπως, ἂν τὸ νομοσχέδιον ψηφισθῇ ὡς ἔχει ἤδη, καὶ ἐκτεθῇ οὕτως εἰς διεθνῆ διαγωνισμὸν ἡ ἐπιχείρησις μὲ διατάξεις, κατὰ τὰς ὁποίας ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως ἀπαλλοτριοῦνται αἱ ἐκτάσεις αὐταὶ καὶ μεταβιβάζονται εἰς τὴν ἀνάδοχον ἑταιρείαν, φόβος, λέγω, ὑπάρχει μήπως δὲν εὑρεθῇ σποudαία ἑταιρεία, διατεθειμένη νὰ ἐκτεθῇ εἰς κίνδυνον δικαστικῶν ἀγώνων, τῶν ὁποίων ἡ ἔκβασις δὲν εἶναι δυνατὸν ἢ νὰ προβλέπηται ὁποία τὸ Σύνταγμα καὶ οἱ νόμοι ὁρίζουσι, νὰ εἶναι δηλαδὴ τοιαύτη, ὥστε νὰ κλονίσῃ οἰκονομικῶς τὴν ὅλην ἐπιχείρησιν.

Πῶς δύναται νὰ ἔλθῃ παραδείγματος χάριν γαλλικὴ ἑταιρεία καὶ γαλλικὰ κεφάλαια νὰ διαγωνισθῶσιν, ἵνα ὑποβληθῶσιν ὑπὸ τὸ κράτος τοιούτου νόμου, ἐνῷ γνωρίζουσιν ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος, ὅτι, ὁσάκις εὑρέθη ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκτελέσῃ τοιαῦτα ἔργα καὶ καταλάβῃ περιουσίαν δήμων, οὐδέποτε ἐσκέφθη νὰ ἀφαιρέσῃ ταύτην καὶ μάλιστα τὴν ἰδιωτικήν, καὶ παραχωρήσῃ αὐτὴν εἰς ἀνάδοχον ἑταιρείαν πρὸς ἐκμετάλλευσιν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀποζημιώσεως. Γνωρίζουσιν αἱ Γαλλικαὶ ἑταιρεῖαι καὶ ἔχουσι πρόσφατα παραδείγματα, ὅτι, οὐχὶ διότι ὑπῆρξαν τοιοῦτοι νόμοι, ἀλλ' ἐξ ἄλλων περιστάσεων, ἐδημιουργήθησαν δίκαι, αἱ ὁποῖαι ἀπησχόλησαν καὶ τὸ συμβούλιον τῆς ἐπικρατείας καὶ τὰ δικαστήρια ἐν Γαλλίᾳ, τὰ ὁποῖα ἀνεγνώρισαν, ὅτι ὀφείλεται ἀποζημίωσις εἰς τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας, οὐχὶ μόνον δι' ἰδιωτικὴν αὐτῶν περιουσίαν, ἀλλὰ ὑπὸ ὡρισμένας περιστάσεις καὶ διὰ τὴν δημοσίαν τῶν δήμων περιουσίαν καὶ μάλιστα τὴν προσοδοφόρον.

Εἶναι πρόχειρον δι' αὐτὰς πλὴν ἄλλων τὸ παράδειγμα, καθ' ὃ ἡ Σιδηροδρομικὴ Ἑταιρεία Ὀρλεάν, εὑρεθεῖσα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν γραμμὴν ἐντὸς τῆς πόλεως Παρισίων, κατέλαβεν ὡρισμένον τμῆμα ὁδοῦ δημοτικῆς, ἀλλὰ κατέλαβε τοῦτο, ἀφοῦ προηγουμένως συνεβλήθη μετὰ τῆς πόλεως περὶ τοῦ τρόπου τοῦ κανονισμοῦ τῆς ἀποζημιώσεως καὶ ἐγεννήθη ἐντεῦθεν δίκη, φθάσασα μέχρι τοῦ Ἀκυρωτικοῦ καὶ μέχρι τοῦ Συμβουλίου τῆς ἐπικρατείας πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν περατωθεῖσα. Γνωρίζουσι δέ, ὅτι ἐκρίθη κατὰ τὴν δίκην ταύτην, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν εἶχον ἐκπληρωθῆ αἱ κατὰ τὴν γαλλικὴν νομοθεσίαν ἀναγκαῖαι διατυπώσεις, ὥστε νὰ ἀπαλλοτριωθῇ ἡ κυριότης τοῦ ἐδάφους καὶ νὰ περιέλθῃ ἀπὸ τὴν κυριότητα τῆς πόλεως τῶν Παρισίων εἰς τὴν κυριότητα τῆς ἑταιρείας, δὲν ὑπῆρχε περίπτωσις ἀποζημιώσεως διὰ τὴν κυριότητα, ἤτις οὐδαμῶς μετεβλήθη, καὶ ὅτι μόνον περίπτωσις ἀποζημιώσεως διὰ τὴν κατάληψιν καὶ χρῆσιν τοῦ μέρους ἐκείνου ὑπάρχει, ἂν ἡ πόλις ὑπέστη ἐκ ταύτης ὡρισμένας ζημίας.

Αἱ γαλλικαὶ ἑταιρεῖαι θὰ ἔχωσιν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν των, ὅτι κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τοῦ 1889 ἐπετράπη εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων νὰ μεταφέρῃ εἰς Ἀσιὲρ τὰ ὕδατα τῶν ὑπονόμων της, τοποθετοῦσα τὸ σχετικὸν ὑδραγωγεῖον ἐπὶ ἐδάφους τῶν διαφόρων ἐν τῷ μεταξὺ δήμων.

Τοῦτο καὶ ἐγένετο. Κατελήφθη δὲ δημοτική τις ὁδὸς τοῦ δήμου Ἑρμπλαίη, ἔξωθι τῶν Βερσαλιῶν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐτοποθετήθη ἁπλῶς τὸ ὑδραγωγεῖον, χωρὶς νὰ γίνῃ οὐδεμία ἀπαλλοτρίωσις. Τοῦτο καὶ μόνον τὸ γεγονὸς ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν δῆμον ἐκεῖνον, ὅπως ἐγείρῃ ἀγωγὴν ἀποζημιώσεως κατὰ τῆς πόλεως τῶν Παρισίων, ἥτις διῆλθε πάντα τὰ στάδια μέχρι τοῦ ἀκυρωτικοῦ. Τί ἀπήντησαν τὰ δικαστήρια; Ὅτι αἱ νόμιμοι διατυπώσεις πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν καὶ μεταβίβασιν εἰς τὴν πόλιν τῶν Παρισίων δὲν ἐγένοντο καὶ ἐπομένως ἡ κυριότης τῆς ὁδοῦ παρέμεινεν εἰς τὸν δῆμον Ἑρμπλαίη. Ἀνεγνωρίσθη ὅμως, ὅτι δύναται νὰ στηριχθῇ ἀγωγὴ πρὸς ἀποζημίωσιν διὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ὑπεδάφους, διότι χρῆσις ἐπιφανείας δὲν ἐγένετο.

Ἐρωτῶ λοιπὸν ὑμᾶς, ἀνεξαρτήτως πάσης γνώμης ὑμῶν περὶ τῆς συνταγματικότητος ἢ μὴ τῶν τοιούτων διατάξεων, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποθέσῃ τις εὐλόγως, ὅτι θὰ τελεσφορήσῃ κατὰ τὴν προσήκουσαν αὐτῷ ἔκτασιν εἰς τοιοῦτος διεθνὴς διαγωνισμός· ὅτι θὰ ὑπάρξωσιν ἑταιρεῖαι σοβαραί, τοιαῦτα ἔχουσαι διδάμενα παρὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν Πολιτείας, αἱ ὁποῖαι θὰ διακυβεύσωσι τὴν οἰκονομικὴν τύχην τῆς ἐπιχειρήσεως, καὶ θὰ ἀναλάβωσι τὸ ἔργον ὑπὸ τοιαύτας διατάξεις; Καὶ δὲν νομίζει ἡ Κυβέρνησις, ὅτι καὶ δισταγμοὶ ἀκόμη εὔλογοι ἂν γεννηθῶσιν εἰς ταύτας περὶ τοῦ ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγερθῶσι καὶ νὰ τελεσφορήσωσι κατ' αὐτῶν ἀξιώσεις περὶ ἀποζημιώσεων, θὰ ἀπόσχωσιν ἐπιχειρήσεως καθισταμένης οὕτως ἀμφιβόλου;

***

Ἐπὶ τούτου κυρίως ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Εἶναι λυπηρὸν βεβαίως διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔλαβε, πρὶν ἐμφανίσῃ τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ψήφισιν, ἐκεῖνα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἤθελον ἄρει τὰς δυσχερείας ταύτας. Ἀλλὰ τὸ ἐπ' ἐμοὶ φρονῶ, ὅτι εἶναι ἀναγκαίως ἐνδεδειγμένον πρὸ τῆς ψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου νὰ προβῇ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἀπαιτουμένας συνεννοήσεις μετὰ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, τῶν ὁποίων τὰ συμφέροντα καὶ τὴν περιουσίαν δύνανται νὰ ἀφορῶσιν αἱ διατάξεις αὗται, ὅπως λάβῃ συμφώνως πρὸς τὴν ἰσχύουσαν νομοθεσίαν τὴν συγκατάθεσιν αὐτῶν, τὴν ὁποίαν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ σχεδὸν δωρεάν, καθ' ὅσον τοὐλάχιστον ἀφορᾷ τοὺς δήμους Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ τὴν

γενομένην σήμερον τροπολογίαν θὰ ἀποδοθῶσι τὰ ἔργα μετὰ 70 ἔτη. Πρὸς διευκόλυνσιν δὲ τῆς συναινέσεως ταύτης, ἀλλὰ καὶ πρὸς ματαίωσιν πάσης δυστροπίας ἢ παραλόγων ἀπαιτήσεων, ἂν ἤθελον τοιαῦται παρουσιασθῆ ὑπὸ τῶν δήμων, τὸ ὁποῖον θεωρῶ ἀπίθανον, θὰ ἦτο εὐχερὲς εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἰδίαν νὰ λάβῃ νομοθετικὴν μέριμναν ἐξασφαλίζουσαν ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ τοὺς σκοπούς της, καὶ ἀφαιροῦσαν πᾶσαν ἀμφιβολίαν ἀπὸ τὰς οἰκονομικὰς βάσεις τῆς ἐπιχειρήσεως.

Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη παρατήρησις, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως, ἐπιφυλασσόμενος, ἐπαναλαμβάνω, νὰ ἐπανέλθω εἰς αὐτὴν εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν ἤθελε τυχὸν παραστῆ ἀνάγκη.

Ὅτι τὸ νομοσχέδιον δεσμεύει τὸν διεθνῆ διαγωνισμόν.—Πῶς πρέπει νὰ τροποποιηθῆ.

Ἡ δευτέρα παρατήρησις ἀφορᾷ μίαν ἄλλην τῶν θεμελιωδῶν βάσεων τοῦ νομοσχεδίου.

Σπουδαιοτάτη βεβαίως καὶ ἀξία πάσης ἐπιδοκιμασίας εἶναι ἡ βάσις τοῦ νομοσχεδίου καὶ τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ κηρυχθῆ διεθνὴς διαγωνισμὸς εἰς ἐπιτυχίαν τῶν κρειττόνων καὶ συμφερωτέρων ὅρων διὰ τὸ κράτος καὶ διὰ τὰ συμφέροντα τῶν κατοίκων τῶν δύο πόλεων.

Ἀναγκαῖον ὅμως εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν, ἐὰν ὁ οὕτω κριθεὶς ἀναγκαίτητος διεθνὴς διαγωνισμὸς εἶναι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου, προωρισμένος νὰ ἐπιτύχῃ· ἢ μήπως ἐξ αὐτῶν τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου εἶναι προωρισμένος νὰ μείνῃ χάρτης ἄγραφος, ἄνευ οὐσιαστικῶν ἀποτελεσμάτων καὶ ἡ λύσις νὰ δοθῇ κατὰ τοὺς τύπους τοῦ διαγωνισμοῦ, καθ' ὃν τρόπον θὰ ἐδίδετο καὶ ἄνευ τοῦ διαγωνισμοῦ.

Τοῦτο εἶναι σπουδαῖον. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην, κύριοι, ἔχω νὰ μνησθῶ παρατηρήσεών τινων, τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλὴν κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνεζητεῖτο ἡ σιδηροδρομικὴ σύμβασις. Ἔχον εἰπῆ τότε, ὅτι τῇ ἐκτελέσει παντὸς δημοσίου ἔργου ἐνδεδειγμένον εἶναι, ὅπως αἱ μελέται ἐκεῖναι, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ γίνῃ προκήρυξις διεθνοῦς διαγωνισμοῦ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, μὴ ἐκτελῶνται δαπάναις τῆς Κυβερνήσεως παρ' ἑταιρειῶν, οἱ ὁποῖαι εἶναι προωρισμέναι νὰ συναγωνισθῶσιν ἐν τῇ ἀναλήψει τοῦ ἔργου, ἀλλὰ γίνωνται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κράτους, διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὑπαλλήλων, ἢ ἐν ἐλλείμει τοιούτων καταλλήλων, διὰ μηχανικῶν ἐπὶ τούτῳ καλουμένων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Ὑπέδειξα δὲ ἔκτοτε τὴν διαφορὰν τὴν σπουδαιοτάτην μεταξὺ τοῦ ἑνὸς τρόπου τῆς ἐπιχειρήσεως καὶ τοῦ ἑτέρου. Εἶπον δὲ τότε καὶ ἐπαναλαμβάνω ἤδη, ὅτι ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν διαγωνισμὸν τῆς ἑταιρείας ἐκείνης, ἡ ὁποία κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐξετέλεσε τὴν μελέτην, δημιουργεῖ ὑπὲρ αὐτῆς θέσιν πλεονεκτικὴν καὶ σχεδὸν ἀποκλείουσαν τὸν συναγωνισμόν· διότι αὐτὴ ἡ ἑταιρεία, κάτοχος πασῶν τῶν λεπτομερειῶν, τελείως γνωρίζουσα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζῃ ἄλλη ἑταιρεία, εὑρίσκεται εἰς κρείττονα θέσιν εἰς τὰς προτάσεις αὐτῆς, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πολεμηθῇ παρ' ἄλλων ἑταιρειῶν, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔσχον τοιαύτην συμμετοχήν. Οὕτω δὲ κατ' οὐσίαν ἐκλείπουσιν αἱ ἐκ τοῦ διαγωνισμοῦ ἐγγυήσεις, καὶ τὸ κράτος θὰ ὑποκύψῃ εἰς τοὺς ὅρους, οὓς αὐτὴ ἡ ἑταιρεία ὑπαγορεύει.

Ἐν προκειμένῳ δὲ τί συμβαίνει; Κατὰ τὸ ἔτος 1910 ἡ τότε Κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς τὴν Ἐθνικὴν Τράπεζαν νὰ ἐκτελέσῃ τὴν μελέτην τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας. Ἡ μελέτη αὕτη φαίνεται, ὅτι ἐξετελέσθη τελεία. Τοὐλάχιστον ἡ ἐκτέλεσις τῆς μελέτης ὡς τοιαύτη ἐξαίρεται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν Γερμανὸν μηχανικὸν τὸν μετακληθέντα καὶ τότε καὶ μεταγενεστέρως κ. Κίντσερ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον μηχανικόν, ὁ ὁποῖος τῇ ὑποδείξει τοῦ δήμου Ἀθηναίων μετεκλήθη ὑπὸ τῆς παρούσης Κυβερνήσεως, τὸν κ. Ἔρτσμπεργ. Ἐξετελέσθη λοιπὸν ἡ μελέτη ἐκείνη ἔκτοτε, ἐξετελέσθη δὲ τῇ προνοίᾳ τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἐνεργησάσης κατ' ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως. πᾶσα δὲ πιθανότης ἢ μᾶλλον βεβαιότης ὑπάρχει, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, εἴτε μόνη, εἴτε ὡς ἀποτελοῦσα τὸν πυρῆνα τῶν κεφαλαιούχων, θὰ κατέλθῃ εἰς τὸν προκηρυχθησόμενον διαγωνισμόν, εἰς ἐκτέλεσιν καὶ ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἔργου. Γενικὴ ἦτο ἡ τοιαύτη πεποίθησις καὶ ἐμή, ὅτε παραδόξως κατὰ τὰς τελευταίας ταύτας ἡμέρας ἐδημοσιεύθη εἰς τὰς ἐφημερίδας, ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα ἀπηύθυνε πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δήλωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν προτίθεται νὰ μετάσχῃ τοῦ συναγωνισμοῦ καὶ δὲν προτίθεται τὸ παράπαν νὰ ἀναμιχθῇ εἰς τὴν ἀνάληψιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου. Δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ γνωρίζω, ἂν τοῦτο εἶναι ἀληθές. Ἡ Κυβέρνησις, ἂν ἤθελεν, ἠδύνατο νὰ μᾶς πληροφορήσῃ.

Ε. ΡΕΠΟΥΛΗΣ. Δὲν ἔχομεν τοιαύτην δήλωσιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ ἦτο λυπηρόν, ἂν ἦτο ἀκριβὲς τὸ πρᾶγμα. Διότι εἰς διαγωνισμὸν διεθνῆ πρὸς ἀνάληψιν τῆς ἐκτελέσεως τοιούτου σημαντικοῦ ἔργου, διαγωνισμὸν ὅμως ἀληθῆ, ἐκτελούμενον ὑπὸ τοὺς ὅρους τῆς ἐλευθερίας, ἂν ἀληθῶς ἤθελε κατέλθει προσφέρουσα ὅρους συμφερωτέρους ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα, θὰ ἀπετέλει τὸ γεγονὸς τοῦτο ἕνα

προσέτι μέγιστον παράγοντα, μέγιστον συντελεστὴν τιμίας καὶ προσηκούσης ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου.

Ἀλλ' ἡ ἀντίληψις αὕτη, καὶ ἡ τιμή, ἡ ὁποία γενικῶς ὀφείλεται καὶ ἀπονέμεται, πιστεύω, εἰς τὸ ἀνώτατον ἡμῶν πιστωτικὸν καθίδρυμα, δὲν πρέπει ν' ἀποτρέψῃ ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀντιλήψεως τῆς φύσεως καὶ καὶ ἀποστολῆς τῶν ἰδίων ἔργων. Δὲν δύναται καὶ ἡ Τράπεζα αὕτη παρὰ νὰ εἶναι ἵδρυμα πιστωτικόν, τὸ ὁποῖον θὰ προστατεύσῃ τὰ ἴδια αὐτοῦ συμφέροντα, καὶ ἔχει καθῆκον νὰ τὰ προστατεύσῃ, τὰ συμφέροντα τῶν μετόχων του, καὶ ἔχει καθῆκον νὰ τὰ προστατεύσῃ. Ἐν ἀντιβολῇ ὅμως πρὸς ταῦτα, καὶ ἀντιθέσει, διὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν, ὑπάρχουν τὰ συμφέροντα τοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον ἔχει καθῆκον νὰ τὰ ὑποστηρίξῃ.

Ἀλλ' ὅμως εὑρισκόμεθα ἤδη πρὸ τετελεσμένου γεγονότος. Τὸ ἐπ' ἐμοὶ δέ, τοῦτο μὲν διότι ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὰς ἐκθέσεις τῶν δύο Γερμανῶν μηχανικῶν, τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις μετεκάλεσε, τὸν μὲν τῇ ὑποδείξει τῆς Τραπέζης, τὸν δὲ τῇ ὑποδείξει τοῦ δήμου Ἀθηναίων, διὰ τῶν ὁποίων ἀναγνωρίζεται ἡ τεχνικὴ τῶν μελετῶν ἀρτιότης, τοῦτο δὲ ἀποβλέπων εἰς τὴν ἀνάγκην ὅπως ἀποφύγωμεν πᾶσαν μὴ ἀπαραίτητον χρονοτριβήν, δὲν θὰ ἤμην διατεθειμένος, ἕνεκα τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους δυνάμεθα νὰ διατρέξωμεν ὡς πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ διαγωνισμοῦ, δὲν θὰ ἤμην, λέγω, διατεθειμένος νὰ προτείνω, ὅτι δυνάμεθα νὰ σκεφθῶμεν περὶ ἄλλης τινὸς μελέτης.

***

Ἀλλ' ἓν σημεῖον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ συμφωνήσω μετὰ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς, εἶναι τὸ ἀναγόμενον εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν ὅρων τῶν ὑποχρεώσεων.

Δὲν πρόκειται νὰ μεταπεληθῇ ἐπιτροπὴ ἐκ μηχανικῶν, εἴτε νὰ διορισθῇ ἐπιτροπὴ Ἑλλήνων μηχανικῶν, διὰ νὰ κάμῃ νέαν χάραξιν τοῦ ὑδραγωγείου τῆς Στυμφαλίας· δὲν πρόκειται ἀκόμη νὰ συνταχθῶσι νέα σχέδια. Πρόκειται ταῦτα πάντα νὰ παραμείνωσιν ὡς ἔχουσιν· ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ συνταχθῇ κατ' ἄλλον τρόπον, κατ' ἄλλην ἔκτασιν, κατ' ἄλλην ἐλαστικότητα ἡ συγγραφὴ ὧν ὑποχρεώσεων.

Ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος, τὸν ὁποῖον διεδέχθην εἰς τὸ βῆμα, εἰδικὸς ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων του σπουδῶν εἰς τὰ τεχνικὰ ζητήματα, ἔθιξε τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, διὰ τῶν ὁποίων ἄνευ τινὸς ἀνάγκης, καὶ κατ' ἐξαίρεσιν τῶν πανταχοῦ κρατούντων ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν τῶν Cahiers des Charges, τίθενται ὅροι, οἱ ὁποῖοι εἶναι δεσμευτικοὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ διεθνοῦς διαγωνισμοῦ, ἀκόμη δὲ δεσμευτικοὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πρωτοβουλίας τῆς τεχνικῆς, τὴν ὁποίαν δύναται εἰς ἕκαστος τῶν μηχανικῶν, τοὺς ὁποίους θὰ στείλουν αἱ ἑταιρεῖαι, νὰ ἔχῃ. Θὰ ἦτο ἄρα ἐνδεδειγμένον καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ σημείου, τὸ ὁποῖον παρεξήγησε, νομίζω, ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, νὰ γίνῃ μελέτη ὑπὸ ἀλλοδαπῶν μηχανικῶν ἐν συμπράξει πρὸς Ἕλληνας τοιούτους· νὰ γίνῃ μελέτη, ὅπως ἡ συγγραφὴ τῶν ὑποχρεώσεων ἀπαλλαγῇ τῶν μὴ ἀναγκαίων ἐκείνων ὅρων, τῶν δεσμευτικῶν τῆς ἐλευθερίας τῶν διαγωνισθησομένων, τῶν ἀποκλειόντων δὲ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ τὴν ἀντίληψιν ἑνὸς ἑκάστου ἐξ αὐτῶν.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Θέλετε ν' ἀφήσωμεν εἰς τοὺς διαγωνισθησομένους τὴν πρωτοβουλίαν νὰ προτείνουν τροποποιήσεις διὰ τῶν προτάσεών των;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι, ὄχι.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τότε νὰ μᾶς ὑποδείξητε σεῖς ποίων ὅρων πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ τὸ Cahiers des Charges.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀμέσως θὰ σᾶς εἴπω. Ἡ ἐπιτροπὴ εἰς τὴν ἔκθεσίν της κάμνει εὐρὺν περὶ τούτου λόγον καὶ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην τῆς νέας ἐπεξεργασίας. Μοὶ ἔκαμε δὲ ἐντύπωσιν ἡ προσθήκη αὐτῆς, ὅτι δὲν διανοεῖται νὰ καταρτίσῃ αὐτὴ τοὺς ὅρους τῆς συγγραφῆς τῶν ὑποχρεώσεων. Δὲν γνωρίζω, ἂν τοῦτο ὑπηγορεύθη ἐκ μετριοφροσύνης — διότι ἐν τῇ ἐπιτροπῇ ὑπῆρχον καὶ συνάδελφοι μηχανικοὶ — ἀλλ' ἡ ἐπιτροπὴ δὲν παρέλιπε νὰ ἀναγράψῃ λεπτομερῶς ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῆς ποῖοι ὅροι τίθενται εἰς τὰς συγγραφὰς τῶν ὑποχρεώσεων πανταχοῦ, ὅταν τοιαῦτα ἔργα ἐκτίθενται εἰς διαγωνισμόν. Ἐκ τούτου ἴσως οὐχὶ δυσκόλως θὰ ἠδύνατο, ἐν ἀντιβολῇ, πρὸς τὴν συγγραφὴν τῶν ὑποχρεώσεων, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ Κυβέρνησις, νὰ συναχθῇ, ποῖοι ὅροι δὲν πρέπει νὰ τίθενται, ποῖοι ὅροι εἶναι περιττοί. Ἀλλὰ πολλοὺς τούτων καὶ εἰδικῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὠνόμασεν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος ὁ προαγορεύσας. Ἀλλ' ἡ σύνταξις τῆς συγγραφῆς τῶν ὅρων, τῆς προσθήκης καὶ τῆς ἀφαιρέσεως τοιούτων, δὲν εἶναι ἔργον παντὸς καὶ ἰδοὺ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιτροπῆς τῶν εἰδικῶν.

Νομίζω λοιπόν, ὅτι ὅλοι ἐπιδιώκομεν τὴν κρείττονα ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου καὶ ὅλοι θέλομεν τὴν ταχυτέραν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ. Δὲν θὰ ἦτο δὲ ἀτομιάκρυνσις τῶν θεμελιωδῶν βάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμφανίζει τὸ νομοσχέδιον ἡ Κυβέρνησις, ἐὰν ἔστεργε νὰ μετακαλέσῃ εἰδικοὺς μηχανικούς, οἱ ὁποῖοι ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς μηχανικοὺς τοῦ δημοσίου νὰ καταρτίσωσι τὴν συγγραφὴν τῶν ὑποχρεώσεων καὶ ὑπὸ ὅρους τοιούτους, οἱ ὁποῖοι νὰ καταστήσωσι τελεσφόρον τὸν δημόσιον διαγωνισμόν.

Ποία λύσις εἶνε καλλιτέρα.—Διὰ τῆς Στυμφαλίας, ἢ διὰ τοῦ Μέλανος; Ἀποκλεισμὸς τοῦ Μέλανος διὰ πλαστογραφίας.

Ἡ τρίτη παρατήρησις ἐπίσης ἐναγομένη εἰς θεμελιώδες, εἰς κεντρικὸν ἔδαφος τοῦ νομοσχεδίου, ἀφορᾷ τὴν κρίσιν μεταξὺ τῶν πηγῶν τῆς Στυμφαλίας καὶ τῶν τοῦ Μέλανος ποταμοῦ.

Ἡ Κυβέρνησις ἀνεχώρησεν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς ἀξίας ἐπιδοκιμασίας, ὡς εἶπον ἤδη· τῆς τελέσεως τοῦ ἔργου διὰ προκηρύξεως διεθνοῦς συναγωνισμοῦ. Ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον σκεπτομένη ἡ Κυβέρνησις, ἔθεσε καὶ ἄλλην ἀρχήν. Ὅτι διὰ τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δὲν προῆλθεν εἰς ὡρισμένην ἀπόφασιν, ἀλλ' εἶπεν, ὅτι ἡ Βουλὴ πρέπει νὰ ἀφήσῃ ἐλευθέραν τὴν Κυβέρνησιν, διὰ νὰ κρίνῃ μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἑτέρας λύσεως.

Λέγει δὲ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, ὑποβάλλουσα τὸ νομοσχέδιον, εἶχεν ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἓν θεμελιῶδες μειονέκτημα τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ. Τὸ γεγονὸς τὸ πιστοποιούμενον ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ ὑπουργείου, ὅτι κατὰ τὸ 1856, κατὰ τὰς ξηρασίας ἐκείνας, ἐστείρευσαν αἱ πηγαὶ αἱ τροφοδοτοῦσαι τὸν ποταμόν. Τοῦτο εἶναι σημαντικόν. Διὰ νὰ ἴδετε δὲ πόσον εἶναι σημαντικόν, θὰ ἐπικαλεσθῶ ὄχι βεβαίως ἰδικά μου ἐπιχειρήματα καὶ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξήρχοντο τοῦ κύκλου τῆς ἐμῆς ἁρμοδιότητος, θὰ ἐπικαλεσθῶ τὰ ἐπιχειρήματα ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξαν οἱ κράτιστοι Γερμανοὶ μηχανικοί, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ τῆς παρούσης Κυβερνήσεως μετεκλήθησαν. Πρέπει δέ νὰ ἀποδοθῇ ἐξαιρετικὴ σπουδαιότης εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτῶν, ὄχι μόνον διὰ τὰ ἀξιώματα αὐτῶν τὰ δημόσια καὶ τὴν σημαντικὴν αὐτῶν θέσιν ἐν τῇ μηχανικῇ ἐπιστήμῃ, ἀλλὰ καὶ διότι εἶχον ὑπ' ὄψιν αὐτῶν ὅλην τὴν ἀπὸ εἰκοσαετίας προγεγενημένην ἐργασίαν καὶ τὰς μελέτας Ἑλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν μηχανικῶν.

Ποῖα δὲ εἶναι τὰ πορίσματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὅλοι κατέληξαν; Εἶναι σημαντικὰ καὶ ἐπὶ τούτων δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς Βουλῆς.

⁂

Ὁ μὲν Χέρτσιμπεργ ἀποκλίνει μετὰ μακρὰς δικαιολογίας νὰ θεωρήσῃ προκριτωτέραν τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος. Ὁ ἕτερος κ. Κίντσερ κάμνει καὶ οὗτος μακρὰν ἀνάλυσιν, ἀνευρίσκει δὲ δύω οὐσιώδη πλεονεκτήματα εἰς τὰς πηγὰς τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν ἀνευρίσκει εἰς τὰς πηγὰς τῆς Στυμφαλίας.

Πρῶτον παρατηρεῖ, ὅτι εἶναι δυνατὸν εἰς μέλλουσαν καὶ ἀπωτέραν

ἐποχήν, εἰς περίστασιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἤθελε παρουσιασθῇ ἀνάγκη αὐξήσεως τοῦ ὕδατος, εἶναι δυνατὸν νὰ παροχετευθῶσι καὶ ἄλλαι πηγαὶ πλὴν τῶν Χαρίτων εἰς τὸ ὑδραγωγεῖον καὶ νὰ αὐξηθῇ ἡ ποσότης τοῦ ὕδατος. Σημειοῖ δὲ τοῦτο ὡς σὺσιῶδες πλεονέκτημα ἐν ἀντιπαραβολῇ μειονεκτημάτων τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας, ἐν περιπτώσει λειψυδρίας τῶν πηγῶν τῆς Στυμφαλίας. Διότι εἶναι βεβαιωμένον, ὅτι κατὰ τὴν λειψυδρίαν τοῦ ἔτους 1899 εἰς 203 λίτρα κατῆλθε τὸ ὕδωρ τῆς Στυμφαλίας.

Τὸ δεύτερον πλεονέκτημα τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, εἶναι κατ' αὐτὸν τὸ εὐωνότερον τούτου κατὰ 4 ἕως 5 ἑκατομμύρια. Παρατηρεῖ, ὅτι τὸ μῆκος τοῦ ὑδραγωγείου τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος θὰ εἶναι μόλις 107 χιλιόμετρα, ἀπέναντι 158 καὶ 5 χιλιομέτρων μήκους τοῦ ὑδραγωγείου πρὸς μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας. Καταλήγει δὲ ὁ Κίντσερ εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο.

«Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἀναγνωρίζῃ, ὅτι ἡ ὕδρευσις τῶν πόλεων Ἀθηνῶν — Πειραιῶς διὰ μεγάλου ποσοῦ ὕδατος εἶναι ζήτημα μὴ ἐπιδεχόμενον ἀναβολὴν καὶ χρῆζον ἀμέσου ἐκτελέσεως, δὲν ὑπολείπεται ἢ νὰ προβῇ ἀμέσως εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ὑδραγωγείου τῆς Στυμφαλίας.... Ἐὰν τοὐναντίον εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξοικονομηθῇ ὁ τόπος ἀκόμη ἐπὶ πολὺν καιρὸν μὲ τὴν ὑπάρχουσαν ὕδρευσιν, τότε ἐπιβάλλεται νὰ ἐκτελεσθῇ ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ μελέτη τοῦ Μέλανος, ἀλλ' ἐμβριθέστερον ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο». Ταῦτα ἔγραφεν ὁ Κίντσερ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1911.

Τοιαῦται λοιπὸν ὑπῆρξαν αἱ ἀντιλήψεις τῶν δύο αὐτῶν Γερμανῶν μηχανικῶν.

Ἐπηκολούθησεν ὅμως καὶ δευτέρα ἔκθεσις τοῦ Κίντσερ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου τοῦ 1912, εἰς τὴν ὁποίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς·

«Ἐν τῇ τελευταίᾳ μου γνωμοδοτήσει θὰ ἠσχολούμην ὀλιγώτερον διεξοδικῶς περὶ τοῦ ὑδραγωγείου τοῦ Μέλανος ποταμοῦ καὶ θὰ συνίστων ἀμέσως τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν τῶν Κιονίων, ἐὰν τότε μοὶ ἦτο γνωστόν, ὅτι αἱ πηγαὶ τῶν Χαρίτων κατὰ τὸ 1856 ἦσαν ξηραί, καὶ συνεπῶς, ὅτι δύναται ἡ περίπτωσις αὕτη καὶ πάλιν νὰ ἐπανέλθῃ· ἡ ἀποξήρανσις τοιούτεστι τῶν πηγῶν τούτων».

Τί ὅμως ἀπεδείχθη, καὶ νομίζω, ὅτι ἔν τινι μέτρῳ ἐδέχθη ὁ κ. ὑπουργός; Ὅτι τοῦτο ἦτο εἰς μῦθος.

Δὲν γνωρίζω, οὐδὲ θέλω βεβαίως νὰ δώσω ἀνεξέλεγκτον πίστιν καὶ νὰ σχηματίσω πεποίθησιν περὶ τῶν λεγομένων ἐν σχέσει πρὸς τοῦτο. Ἀλλὰ τὸ γεγονὸς εἶναι τοῦτο· ὅτι ὁ ἐνταῦθα Κτηματικὸς Σύνδεσμος,

ο ὁποῖος ἔδωκεν ἐντολὴν εἰς μηχανικοὺς νὰ μελετήσωσι τὰ πράγματα, ἔφερεν εἰς φῶς μίαν ἀποκάλυψιν, ἡ ὁποία ἀναμφισβητήτως, ἐφ' ὅσον περιέχει τοιαύτην κύρωσιν, εἶναι ἀξία πάσης προσοχῆς. Ἔφερε τὴν ἀποκάλυψιν, ὅτι αὐτὴ ἡ γνώμη τοῦ Κίντσερ, ἡ ὁποία ἐκτίθεται ἐν πλάτει εἰς τὴν ἰδίαν του γνωμοδότησιν, ἐστηρίχθη εἰς μίαν ψευδῆ πληροφορίαν, ἡ ὁποία, θὰ εἰπω τὴν λέξιν, διὰ πλαστογραφίας ἀντιγράφου μιᾶς μελέτης τοῦ ἄλλοτε μηχανικοῦ τῶν Δημοσίων Ἔργων κ. Μανιτάκη, περιῆλθεν εἰς αὐτόν. Τοῦτο βεβαιοῖ ὁ ἀρχιμηχανικὸς, νομίζω, κ. Ἀντωνιάδης τῆς ἑταιρείας τῶν Σιδηροδρόμων Πελοποννήσου, ὁ ὁποῖος συνειργάσθη μετὰ τοῦ Κίντσερ καὶ ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι ἐγὼ αὐτὸς παρέσχον εἰς τὸν Κίντσερ ἀντίγραφον ἁπλοῦν τῆς μελέτης τοῦ ἄλλοτε διευθυντοῦ τῶν Δημοσίων Ἔργων, ἀντίγραφον· ὅμως τὸ ὁποῖον μοὶ ἐπρομήθευσεν ἄλλος μηχανικός, ἀσχολούμενος πιθανώτατα εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀντιγράφου ἐβεβαιοῦτο, ὅτι κατὰ τὸ 1856 ἐπῆλθε στείρευσις τῶν πηγῶν τῶν Χαρίτων. Τοιαύτην δὲ βεβαίωσιν ἔχων ὁ Κίντσερ ἐπίσημον ἀπὸ μέρους τῶν ἀρχῶν, ὡς ἀναφέρει ὁ ἴδιος, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὰ συμπεράσματα ταῦτα. Τί δὲ ἀπεδείχθη; Ἀφοῦ εὑρέθη τὸ πρωτότυπον αὐτῆς τῆς μελέτης, ἀπεδείχθη, ὅτι τὸ ἀντίγραφον ἦτο πλαστὸν καὶ ὅτι τὸ πρωτότυπον ἐβεβαίου ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον!

Τοιουτοτρόπως ἤρθη ἐκ τοῦ μέσου τὸ σπουδαῖον ἀληθῶς μειονέκτημα τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος. Πρέπει ὅμως νὰ τονισθῇ τοῦτο τὸ οὐσιῶδες· ὅτι ἡ Κυβέρνησις, ὅταν ὑπέβαλε τὸ νομοσχέδιον, ἐθεώρει ὑφιστάμενον τὸ μειονέκτημα τοῦτο, καὶ σημειοῖ τοῦτο εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νομοσχεδίου. Ἐν τούτοις, καίτοι εἶχε τοῦτο ὑπ' ὄψει της ἡ Κυβέρνησις, ἔκρινεν, ὅτι ἔπρεπεν ἡ Βουλὴ νὰ ἀφήσῃ αὐτὴν ἐλευθέραν νὰ κρίνῃ, ποία εἶναι ἡ καταλληλοτέρα λύσις, διὰ τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας ἢ τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος.

Σ. ΚΡΟΚΙΔΑΣ. Περὶ τῶν Χαρίτων δὲν ὑπάρχει μελέτη.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Παρακαλῶ, θὰ ἔλθω ἐπ' αὐτοῦ. Ἀλλ' ἐγὼ ὀφείλω νὰ δώσω τὴν προσήκουσαν σπουδαιότητα εἰς τὰς προτάσεις τῆς Κυβερνήσεως. Τὸ νομοσχέδιον καταλήγει εἰς αὐτὸ (ἀναγινώσκει). «Τὸ συμπέρασμα ἡμῶν εἶναι, ὅτι δέον νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐλευθερία προτιμήσεως, καθ' ὅσον καὶ εἰς ταύτην θὰ ἐπιδράσωσι καὶ οἱ ἐν γένει ὅροι μεταφορᾶς, οἵτινες θέλουσι προταθῇ κατὰ τὸν ἐνεργηθησόμενον διεθνῆ διαγωνισμόν. Καὶ βεβαίως θὰ προστεθῶσι καὶ ἄλλα στοιχεῖα κρίσεως καὶ συγκρίσεως, ὅπως ἀπολήξῃ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ὀριστικὴν προτίμησιν».

Σκέπτομαι λοιπὸν οὕτω. Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις τοιαύτας ἰδέας εἶχε καὶ

τοιαύτην ἀντίληψιν, ἐπιφυλασσομένη εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα τῆς προτιμήσεως, τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχεν ὑπ' ὄψει της ὅσα προλαβόντως εἶπον, τοὐτέστι τὸ σπουδαῖον μειονέκτημα τοῦ Μέλανος, ἐρωτῶ· δὲν εἶναι πολὺ ἰσχυρότεροι οἱ λόγοι, οἱ ἐπιβάλλοντες εἰς ἡμᾶς νὰ συζητήσωμεν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ τὸ ζήτημα τῆς προκριτωτέρας λύσεως, ἤδη, ὅτε τὸ τότε ὑποτιθέμενον μειονέκτημα ἤρθη, ἀπεδείχθη ψευδές; Τοῦτο θὰ ἦτο ἴσως φυσικώτερον. Φρονῶ ἐν τούτοις, ὅτι λυσιτελέστερον καὶ σκοπιμώτερον θὰ ἦτο νὰ ἀφήσωμεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιλογῆς, μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης λύσεως, ἀκριβῶς δι' οὓς λόγους ζητεῖ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις.

Ἀλλ' ἂν τοῦτο εἶναι ὀρθὸν καὶ ἐνδεδειγμένον, ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα. Τὸ νομοσχέδιον καὶ ἡ συγγραφὴ τῶν ὑποχρεώσεων, ὡς ἤδη φέρεται ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ἐξασφαλίζει εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν εὐχέρειαν τῆς προτιμήσεως, τὸ δυνατὸν τῆς ἐκλογῆς μεταξὺ τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας λύσεως; Ἐὰν ναί, τὸ πρᾶγμα βαίνει ὁμαλῶς. Ἐὰν ὅμως δὲν ἐξασφαλίζῃ αὐτήν, τὸ ἐπ' ἐμοί, στηριζόμενος πλέον ὄχι εἰς ἐκθέσεις ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν γνώμην τῆς Κυβερνήσεως, θὰ ὑπέβαλον τὴν γνώμην, ὅπως συμπληρωθῶσι καὶ ἐκτελεσθῶσιν ὅλαι ἐκεῖναι αἱ προϋποθέσεις, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ἀναγκαῖοι ὅροι, οἱ ὁποῖοι θὰ καταστήσωσι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῆς Κυβερνήσεως, νὰ καταστήσωσι τοὐτέστιν εὐχερῆ τὴν ἐκλογὴν μεταξὺ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς λύσεως.

Ἡ Κυβέρνησις χωρὶς νὰ τὸ λέγῃ ἀποκλείει τὴν μεταφορὰν τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος.—Ἠμέλησε νὰ διατάξῃ μελέτην αὐτῆς.

Ἀλλ' ὡς παρουσιάζεται ἤδη τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου, ὑποστηρίζω καὶ θὰ ἀποδείξω ἀμέσως, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἐκλογῆς μεταξὺ τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης λύσεως, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ νομοσχεδίου καὶ τῆς συγγραφῆς τῶν ὑποχρεώσεων τίθεται ἐκποδὼν ἀπὸ τοῦδε ἡ μεταφορὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, παρ' ὅλα ἐκεῖνα τὰ πλεονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ἐσημειώθησαν ἤδη.

⁂

Καὶ τίθεται ἐκποδὼν διὰ τὸν πρῶτον καὶ κύριον λόγον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔσπευσε νὰ φέρῃ τὰς παρατηρήσεις αὐτοῦ ὁ κ. βουλευτὴς Στυμφαλίας. (Γέλωτες). Εἶπον, ὅτι ἀξία λόγου μελέτη πρὸς μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ δὲν ὑπάρχει δυστυχῶς. Μελέτην ἐννοῶ ἀνάλογον ἐκείνης, ἡ ὁποία ἐξετελέσθη ὑπὸ τοῦ Κίντσερ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας. Διότι εἶδον, ὅτι καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Κίντσερ παρατηρεῖ, ὅτι εἰς περίστασιν, καθ' ἣν ἤθελέ τις ἀπο-

σίας ὑπηρεσίας τῶν καταργουμένων δύο Γενικῶν Διοικήσεων, ἀφοῦ δὲν ἐμερίμνησαν περὶ προηγουμένης αὐτῶν ἀφομοιώσεως, ἐλάβομεν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν τὴν περίεργον :

Καὶ δὲν ἠμποροῦμεν, μοὶ εἶπεν ἡ Κυβέρνησις, νὰ μὴ ἐφαρμόσωμεν τὸν νόμον αὐτόν, καὶ ἑπομένως νὰ μὴ καταργήσωμεν τὰς Γενικὰς Διοικήσεις, ὥστε νὰ μὴ περιέλθωμεν εἰς τὸ χάος καὶ τὴν ἀναρχίαν, τὴν ὁποίαν σεῖς μᾶς ὑποδεικνύετε !

Αὐτὴν τὴν ἀπάντησιν ἔλαβον. Καὶ ὁ νόμος δὲν ἐδημοσιεύθη καὶ συνεπῶς διατηροῦνται ἀκόμη καὶ ἐκεῖναι αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις, τὰς ὁποίας αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις καὶ ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς ἔκριναν ὡς καταργητέας !

Καὶ διατηροῦνται ὡς ἐκ τῆς ἀπρονοησίας τῆς Κυβερνήσεως.

⁂

Δὲν ὑπῆρχε λοιπὸν περίπτωσις ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἀπαντήσῃ εἰς αἰτίασιν μὴ γενομένην, νὰ σιωπήσῃ δὲ εἰς τὰς ἀληθῶς διατυπωθείσας αἰτιάσεις. Διότι βεβαίως δὲν θὰ ἦτο συνετὸς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θὰ κατέκρινε τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῶν Γενικῶν Διοικήσεων, ἢ διότι διετήρησε τὸν θεσμὸν καὶ διαρκοῦντος τοῦ πρώτου πολέμου καὶ τινας μῆνας μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ δευτέρου πολέμου.

Γ΄.

ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ ΕΝ ΚΡΗΤΗ

Πλούσιον προσωπικὸν παρανόμως ὑφιστάμενον, καὶ ἀνυπαρξία δημοσίων ἔργων.

Ἀλλά, κύριοι, ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, πάντοτε κατὰ τὴν αὐτὴν τακτικήν, ἐπεχείρησε νὰ ἀπαντήσῃ καὶ εἰς ἄλλην αἰτίασιν ἀνύπαρκτον.

Βεβαίως ἐγὼ οὐδέποτε ἔκαμα λόγον περὶ δημοσίων ἔργων ἐν Κρήτῃ. Ἄλλοι τινες ἔκαμον, ἢ ἄλλος τις ἔκαμε περὶ τούτου λόγον.

Ἐπειδὴ ὅμως κάθημαι ἐκεῖ καὶ παρακολουθῶ τὰς συζητήσεις καὶ ἀκούω καὶ τὰ παρ' ἄλλων λεγόμενα, πρέπει νὰ διαμαρτυρηθῶ διὰ τὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἰς αἰτίασιν ἀνύπαρκτον.

Διότι ἐγὼ δὲν ἤκουσα, ἂν καλῶς ἀντελήφθην, νὰ ἀπευθυνθῇ αἰτίασις, διατὶ γίνονται δημόσια ἔργα ἐν Κρήτῃ. Ἐγὼ τοὐλάχιστον οὐδὲ

διενοήθην ποτὲ νὰ ἀπευθύνω ἢ νὰ ἐπιδοκιμάσω τοιαύτην αἰτίασιν.

Ἀντιθέτως ἐγὼ θὰ ἀτηύθυνα αἰτίασιν κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, διατὶ δὲν κάμνει δημόσια ἔργα ἐν Κρήτῃ. Καὶ ἐξηγοῦμαι, κύριοι.

Διότι ἡ Κυβέρνησις, παραβιάζουσα τοὺς νόμους τῆς Κρήτης, παραβαίνουσα τὸ ἐκεῖ εἰσηγμένον ἀπὸ τοῦ 1908 Ἑλληνικὸν Σύνταγμα, ἀλλὰ καὶ τὸ Κρητικὸν Σύνταγμα καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν Κρητικῶν Συνελεύσεων, ἐκτὸς ἄλλων ἀπειραρίθμων διορισμῶν, προαγωγῶν καὶ προσωπικῶν μεταβολῶν, μετεκάλεσεν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς καὶ ἐγκατέστησεν ἐν Κρήτῃ ὑπηρεσίαν τινὰ δημοσίων ἔργων, μὲ πλούσιον προσωπικὸν καὶ πλουσιωτέρας δαπάνας, χωρὶς νὰ γίνωνται ἐν Κρήτῃ δημόσια ἔργα.

Ἐνῷ, ἂν ἐτήρει τοὺς νόμους, ἂν ἐτήρει τὸ πολίτευμα, ἂν δὲν καθίδρυε πανταχοῦ τὴν ἀναρχίαν ὑπὸ τὴν μορφὴν τῶν Γενικῶν Διοικήσεων, θὰ ἠδύνατο καὶ τῆς Κρήτης τὰ συμφέροντα περισσότερον νὰ ὠφελήσῃ, ὑπὸ ἔποψιν δημοσίων ἔργων.

Ἔχομεν μάλιστα τώρα καὶ εἰδικὸν ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας, πλουσίως ὠργανωμένον καὶ καλῶς διοικούμενον, ὥστε ἀποβαίνει ἐντελῶς ἀκατανόητον τίνες λόγοι ὁποιασδήποτε φύσεως ἠδύναντό ποτε νὰ δικαιολογήσωσι τὸ γινόμενον ἐν Κρήτῃ, χωρὶς νὰ ὠφελῇ τὴν Κρήτην.

Διότι ἡ Κρήτη ἐνδιαφέρεται νὰ ἔχῃ δημόσια ἔργα, καὶ ἐγὼ ἀναγωρίζω αὐτό· ἀλλὰ δημόσια ἔργα δὲν ἔχει, οὔτε γίνονται τοιαῦτα. Ἔχει μίαν ὑπηρεσίαν δαπανηράν, ἄνευ προσηκούσης ὀργανώσεως καὶ ἐλάχιστα παράγουσαν ἀπέναντι τῶν δαπανηθέντων καὶ δαπανωμένων.

Ἔχω δὲ ὑπ' ὄψει μου καὶ τὰ παράπονα ἀκόμη τὰ ἐκ Κρήτης διαβιβαζόμενα· ἔχω ὑπ' ὄψει μου καὶ ἐκδηλώσεις σχετικὰς τῆς δημοσίας ἐκεῖ γνώμης ἔν τινι μέτρῳ, ἐφημερίδας ἐκδιδομένας ἐν Κρήτῃ, αἱ ὁποῖαι παραπονοῦνται διὰ τὴν σπατάλην, παραπονοῦνται διὰ τὸν διορισμὸν ἀργομίσθων.

⁂

Καὶ ὅταν ταῦτα ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν, δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐλέγξωμεν τὴν Κυβέρνησιν ;

Ὅταν ἔχωμεν Κυβέρνησιν συνταγματικήν, ὅταν ἔχωμεν ἴδιον ὑπουργεῖον Συγκοινωνίας, δὲν δικαιούμεθα νὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἔκπληξιν ἡμῶν ; Διατὶ δὲν γίνεται ἡ πρόνοια αὐτὴ περὶ δημοσίων ἔργων ἐν Κρήτῃ παρὰ τοῦ Κέντρου, παρὰ τῆς Βουλῆς, παρ' αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως, μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια αὐτῆς, μὲ ὅλας τὰς ἐγγυήσεις αὐτῆς, ἀλλά, κατὰ παράβασιν μάλιστα παντὸς νόμου, λαμβάνονται τοιαῦτα μέτρα διὰ τῆς ἀποστολῆς ἑνὸς Γενικοῦ Γραμματέως εἰς Γαλλίαν, καὶ ὀργανοῦται ἰδία ὑπηρεσία καὶ σπαταλῶνται χρήματα ἀσκόπως, χωρὶς ἡ Κρήτη νὰ βλέ-

πη τὰ δημόσι ἔργα, τῶν ὁποίων ἔχει ἀνάγκην καὶ τῶν ὁποίων τὴν ἐκτέλεσιν ὀφείλει νὰ ἐπισπεύσῃ τὸ Κράτος;

⁂

Εἰς αὐτὰ ὤφειλε νὰ ἀπαντήσῃ ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως· ἀντὶ ὅμως τούτου ἔπλασε μίαν αἰτίασιν, ὅτι δῆθεν ὑπῆρξε κατάκρισις ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ κατὰ τῆς ἐκτελέσεως δημοσίων ἔργων ἐν Κρήτῃ καὶ ἀμυνόμενος τῆς ἰδέας, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἀκουσθῇ κατάκρισις διὰ τοιοῦτο γεγονὸς, ἐπεχείρησε νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ Κρήτη ἔχει ἀνάγκην δημοσίων ἔργων !

Δ'.

ΕΛΕΓΧΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΑΡΕΚΤΡΟΠΩΝ

Ἡ Κυβέρνησις μεμψιμοιρεῖ, ἀντὶ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὰς κατηγορίας.

Ἀλλ' ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως προέβη καὶ περαιτέρω.

Ἠθέλησε νὰ ἀπαντήσῃ κατά τινα τρόπον καὶ εἰς τὰς αἰτιάσεις, τὰς ὁποίας ἀπηύθυνα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως ὡς τοιαύτης,, ὡς διοικήσεως, διὰ τὰς παρανομίας αὐτῆς καὶ τὰς ποικίλας διοικητικὰς ὑπερβασίας.

Καὶ εἶπεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ὅτι οὐχὶ ἐνσυνειδήτως, ὃ ἔστιν ἀνεπιγνώστως, ἀπευθύνονται αἱ αἰτιάσεις αὗται ἐκ τῆς διαψευσθείσης ἐλπίδος ἡμῶν, ὅτι ἡ ἐκ τῆς Κυβερνήσεως ἀποχώρησίς μου ἤθελε κλονίσει αὐτήν.

Ἀφοῦ, λέγει, ἤλπισα, ὅτι θὰ ἐκλονίζετο ἡ Κυβέρνησις, καὶ βλέπω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐκλονίσθη, θλίβομαι διὰ τοῦτο, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ χαίρω. Αὐτὸ εἶπεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως.

⁂

Ἐγὼ δὲν θεωρῶ ἄξιον ἐμαυτοῦ νὰ κατέλθω εἰς συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου τούτου. Εἶναι ἀνάξιον καὶ τῆς ὑπεροχῆς μου, καὶ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν μου, καὶ τοῦ χαρακτῆρος μου, καὶ τῶν συνηθειῶν μου.

Ἀλλ' ἂν ποιοῦμαι μνείαν τοῦ πράγματος, πράττω τοῦτο μόνον διὰ νὰ ἐκφράσω τὴν λύπην μου, ὅτι ἤκουσα τοιαῦτα λέγοντα τὸν κ. πρωθυπουργὸν, τὸν ὁποῖον ὁμοίως δὲν ἐθεώρουν ἄξιον τοιούτων σκέψεων καὶ τοιούτων ὑπονοιῶν. Θλίβομαι δέ, διότι δι' ὅσων εἶπεν ἀπέδειξεν ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ σχηματίζῃ τοιαύτας ὑπονοίας, ὑπαγορευομένας ἴσως ἐκ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ συνηθειῶν.

Οὐδέποτε διενοήθημεν νὰ κλονίσωμεν ὁπωσδήποτε τὴν Κυβέρνησιν, ἢ νὰ παρεμβάλωμεν δυσχερείας εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς. Τοὐναντίον ἀφήσαμεν αὐτὴν περισσότερον τοῦ δέοντος ἐλευθέραν, καὶ πολλὰς πολλάκις παρεκτροπὰς παρείδομεν, ἐκ τοῦ πόθου μήπως ἀνακόψωμεν τὸ ἔργον τῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους καὶ τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν δημοσίων συμφερόντων.

Ἀλλ' αἱ παρεκτροπαὶ τῆς Κυβερνήσεως ἐξακολουθοῦσιν αὐξανόμεναι καὶ κατ' ἀριθμὸν καὶ κατὰ σπουδαιότητα. Καὶ ἐνομίσαμεν, ὅτι θὰ παρεβαίνομεν τὰ καθήκοντα ἡμῶν ἀσυγγνώστως, ἐὰν ἐξηκολουθοῦμεν τηροῦντες ἀπέναντι τῶν διοικητικῶν καὶ κυβερνητικῶν ὑπερβασιῶν τὰς αὐτὰς ἐπιφυλάξεις καὶ τὴν αὐτὴν σιωπήν. Ἐνομίσαμεν, ὅτι αἱ ὑπερβασίαι αὗται ἀποτελοῦσι πλέον κίνδυνον τῶν δημοσίων συμφερόντων. Ὅτι ἀνεξέλεγκτοι ἀφινόμεναι, ἠδύναντο βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον, προϊόντος τοῦ χρόνου, καὶ τὴν πολιτικὴν συνείδησιν τοῦ λαοῦ νὰ διαφθείρωσι, καὶ νὰ ἀνασυνθέσωσι τὰς κομματικὰς ἐκείνας ἀλύσσεις, αἱ ὁποῖαι πρὸ τοῦ 1909 συνέδεον δι' ἀλλεπαλλήλων κρίκων, δι' ἀλλεπαλλήλων συμφερόντων, τὸν πρωθυπουργὸν μετὰ τοῦ τελευταίου ἐκλογέως. Ἀλύσσεις, τὰς ὁποίας ἦλθε μία ἐπανάστασις νὰ συντρίψῃ, ἀπελευθερουῦσα καὶ τὸν λαὸν καὶ τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν κομματικῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν κομματικῶν ἀξιώσεων.

Τοιοῦτοι λόγοι ὑπηγόρευσαν εἰς ἡμᾶς τὸν ἔλεγχον. Καὶ εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτὸν ὤφειλε νὰ ἀπαντήσῃ ὁ κ. πρωθυπουργὸς, ἀντὶ νὰ κάμῃ ἀτόπους ψυχολογικὰς ἐκζητήσεις, διατί γίνεται ὁ ἔλεγχος.

Τί ἀπαντᾷ εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτὸν ἡ Κυβέρνησις ;

⁂

Ἡμεῖς διετυπώσαμεν ὡρισμένας κατ' αὐτῆς αἰτιάσεις, καὶ νῦν, ἐξ ἀφορμῆς τῆς συζητήσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ , καὶ προχθὲς συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου περὶ Γεωργικῆς Τραπέζης. Αἰτιάσεις διοικητικῶν ὑπερβασιῶν γενομένων εἰς βλάβην δημοσίων συμφερόντων, γενομένων εἰς ζημίαν τῶν δημοσίων χρημάτων. Ἀλλὰ καὶ αἰτιάσεις κατὰ τῆς Κυβερνήσεως, ὡς ἀθετούσης τοὺς νόμους καὶ τὸ πολίτευμα.

Εἶναι περιττὸν βεβαίως νὰ ἐπαναλάβω αὐτάς. Πρέπει μόνον νὰ εἴπω καὶ πάλιν ὅτι ἐγὼ δὲν ἀπέδωκα εἰς τὴν Κυβέρνησιν δικτατορίαν. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτο ἀκριβὲς λεγόμενον. Ὄχι διὰ τὴν ἔλλειψιν τοιούτων διαθέσεων παρὰ τῷ κ. πρωθυπουργῷ, ἀλλὰ διότι τοῦτο θὰ ἀπετέλει ἀνευλάβειαν καὶ διὰ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν καὶ διὰ τὴν ἀντιπροσωπείαν τοῦ Ἔθνους. Διότι οὐδὲ ἕνα τῶν φίλων αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐγγυτάτων ἀ-

κόμη, θεωροῦμεν τοσοῦτον ἐπιλήσμονα τῆς ἰδίας ἀξιοπρεπείας, ὥστε νὰ στέρξῃ δικτατορίαν.

Ἡμεῖς εἴπομεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ρυθμίζει προσηκόντως τὰς σχέσεις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν, δὲν ἐκπληροῖ τὰς ἀπέναντι αὐτῆς ὑποχρεώσεις της, δὲν δεικνύει τὴν ὀφειλομένην εὐλάβειαν. Ἐμνήσθημεν δὲ καὶ περιστάσεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐδείχθη εὐλαβὴς πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν. Καὶ ἔδειξε τὴν πρὸς αὐτὴν ἀνευλάβειαν, ἐκμεταλλευομένη τὴν ἀνοχὴν ἡμῶν, δεσμευσμένων εἰς ἔλεγχον ἐκ τῶν ἐκκρεμῶν ἐθνικῶν ζητημάτων.

Εἷς ταῦτα ὅμως ἐνόμισε προσῆκον νὰ μὴ ἀπαντήσῃ ὁ κ. πρωθυπουργός.

Η Κυβέρνησις ἠθέτησε τὰς ἐπαγγελίας της.

Ἀλλ' ἡμεῖς προέβημεν περαιτέρω. Καὶ ἐχαράξαμεν ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων γεγονότων, ἐπὶ δεδομένων σαφῶν, τὴν εἰκόνα τῆς διοικήσεως, ἵνα κρούσωμεν τὸν κώδωνα τοῦ πολιτικοῦ κινδύνου, ὃν διατρέχομεν, ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ κατάστασις αὕτη.

Τόσα καὶ τόσα γεγονότα παρετάξαμεν, ἀναγόμενα εἰς παραβάσεις νόμων, εἰς διορισμοὺς ὑπαλλήλων κατὰ χιλιάδας, πλείστων δὲ περιττῶν καὶ ἀργομίσθων, εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων, εἰς ἀτόπους ἐπεμβάσεις εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν δικαιοσύνην, εἰς προσταθείας κομματικῆς ἐνισχύσεως καὶ πολιτικῆς ἰδιοτελείας, γεγονότα, ἀποδεικνύοντα καταφώρως, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἠθέτησεν ἐν τούτῳ τὰς ἐπαγγελίας της καὶ διέψευσε τὰς προσδοκίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ περὶ τῶν αἰτιάσεων τούτων, περὶ τῶν γεγονότων ἐκείνων οὐδεμίαν ἐλάβομεν ἀπάντησιν.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἐπεχείρησεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἀπαντήσῃ καὶ ἐμνήσθη τῶν Γενικῶν Διοικήσεων, δὲν ὑπέπεσε μόνον εἰς ἐκεῖνα τὰ σφάλματα, τὰ ὁποῖα προλαβόντως εἶπον, ἀλλὰ παρέλιπε νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ἀπάντησιν ἐπὶ τόσων ἄλλων αἰτιάσεων, τὰς ὁποίας ἐν σχέσει πρὸς τὴν διοίκησιν τῶν νέων χωρῶν ἀπηύθυνα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως.

Ὁ κ. πρωθυπουργὸς προσποιεῖται νομιμοφροσύνην καὶ εὐλάβειαν πρὸς τὸ πολίτευμα, ἀποθαυμάζει δὲ τὴν ἐγγύησιν τῆς κοινοβουλευτικῆς εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν.

Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, νὰ ἔχωμεν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν καὶ ὑπεύθυνον Κυβέρνησιν ἐνώπιον τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας, ὅταν ἡμεῖς ἐκ τῶν πράξεων καὶ τῶν παραλείψεων τῆς Κυβερνήσεως διατελοῦμεν ἐν πολλοῖς ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους διοικοῦνται αἱ νέαι χῶραι;

Δὲν εἶπον ἐγώ, ὅτι ὅλαι αἱ πράξεις τῶν Διοικήσεων, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως, δὲν φαίνονται ἐν αὐτῇ; Δὲν εἶπον, ὅτι ἐκδίδονται εἰς τὰς νέας χώρας ἴδια φύλλα Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, τὰ ὁποῖα ὅμως δὲν διανέμονται εἰς τὴν Βουλήν; Τὰ ὁποῖα ἀκόμη οὐδὲ εἰς τὴν βιβλιοθήκην ὑπάρχουν;

Δὲν εἶπον ἐγώ, ὅτι, ἐνῷ ἡ Βουλὴ καλεῖται νὰ ψηφίσῃ προϋπολογισμὸν καὶ συζητεῖ περὶ τῶν ὑπαλλήλων ἐνῷ ἀνευρίσκομεν περίπου 15,000 ὑπαλλήλων εἰς τοὺς προϋπολογισμοὺς προηγουμένων ἐτῶν, εὑρίσκομεν ἐξ ἄλλου περίπου 24,000 ἤδη, καὶ ὅσους ἄλλους ἀγνώστους ἡμῖν ἔχουσιν αἱ νέαι χῶραι; Εἶνε δὲ ἄγνωστος εἰς ἡμᾶς ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων τῶν νέων χωρῶν, διότι, καίτοι ὑποβάλλεται ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Κράτους καὶ ψηφίζεται, πίνακες ὅμως ἀναλυτικοί, περιέχοντες καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ τοὺς βαθμοὺς καὶ τοὺς μισθοὺς αὐτῶν, δὲν ὑποβάλλονται.

Δὲν εἶπον ἐγώ, ὅτι παρὰ τὸν νόμον καὶ παρὰ τὸ Σύνταγμα ἀκόμη γίνται εἰς τὰς νέας χώρας ἡ διαχείρισις τῶν δημοσίων χρημάτων καὶ ἡ λογοδοσία τῶν δημοσίων ὑπολόγων; Ὅτι τῶν δημοσίων ὑπολόγων οἱ λογαριασμοὶ κατὰ παράβασιν τοῦ νόμου δὲν ὑπεβλήθησαν πρὸς ἐξέλεγξιν εἰς τὸ ἐλεγκτικὸν συνέδριον; Ὅτι ἀκόμη ὑπεβλήθη εἰς ἡμᾶς καὶ νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐζητεῖτο καὶ ἡ συγκατάθεσις τῆς Βουλῆς νὰ καταργηθῇ τὸ Ἐλεγκτικὸν Συνέδριον εἰς τὰς Γενικὰς Διοικήσεις καὶ νὰ ἀναλάβωσι τὰ χρέη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου αὐτοὶ οἱ Γενικοὶ Διοικηταί;

Ἀλλ' ἀνξαρτήτως αὐτῶν καὶ τώρα ἀκόμη θὰ ἠδυνάμην νὰ σᾶς φέρω νὰ ἴδητε εἰς τὴν τελευταίαν ἀπόφασιν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου σειρὰν ἐνταλμάτων διὰ μεγάλα ποσὰ ἀκυρωθέντων ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, ἐκ τῶν ὁποίων ἄλλα μὲν ἐνεκρίθησαν ὑπ' εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν, ἄλλα δὲ ἐγκατελείφθησαν.

Καὶ δὲν νομίζει ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι μεθ' ὅλα ταῦτα, τῶν ὁποίων ἐλάχιστον μόνον μέρος ὑπέδειξα ἐνταῦθα, ἠδυνάμην νὰ τονίσω ἕνα κίνδυνον πολιτικόν, τοῦ ὁποίου ἕκαστος ἐξ ἡμῶν διαβλέπει σαφῶς ἐν ἀπόπτῳ τὴν εἰκόνα, καὶ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν συνδρομὴν τῆς Βουλῆς, τὴν συνδρομὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἰς ἀποτροπὴν αὐτοῦ;

Καὶ ἐνόμισεν ὀρθὸν ὁ κ. πρωθυπουργός, ἀντὶ νὰ ἀπολογηθῇ εἰς ὡρισμένας αἰτιάσεις, εἰς σαφεῖς κατηγορίας, ἐνόμισεν ὀρθὸν νὰ ἀπαντήσῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον καὶ πικρῶς καὶ ἀδίκως καὶ οὐχὶ ἀξίως ἑαυτοῦ;

Πῶς πρέπει νὰ κρίνεται ἡ Κυβέρνησις.

Δὲν νομίζω δέ, ὅτι ὑπῆρξα αὐστηρὸς εἰς τὰς κρίσεις μου. Ἀλλὰ δὲν νομίζω, ὅτι ὑπῆρξα δίκαιος καῖν, ἐν ἄλλαις λέξεσι δὲν ἔφερον τὴν κρίσιν τόσον αὐστηράν, ὅσον τὸ δίκαιον ἀπήτει, ὅσον ἡ πολιτεία καὶ αἱ πράξεις τῆς Κυβερνήσεως ἐνεδείκνυον.

Διότι, ἂς προσθέσω καὶ τοῦτο, ἔχω τὴν γνώμην, κύριοι, ὅτι οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κρίνωνται αἱ Κυβερνήσεις τῆς νέας Ἑλλάδος, καὶ ταύτην ἐννοῶ οὐχὶ ἁπλῶς τὴν ἐδαφικῶς ἐπεκταθεῖσαν, ἀλλὰ τὴν ψυχικῶς νέαν Ἑλλάδα, τὴν μετὰ τὰ γεγονότα τοῦ 1909 Ἑλλάδα, τὴν κατὰ πολιτικὴν συνείδησιν νέαν Ἑλλάδα, οἱ ὅροι, λέγω, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κρίνωνται αἱ Κυβερνήσεις τῆς νέας Ἑλλάδος, κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ παροῦσα Κυβέρνησις, εἶναι διάφοροι καὶ πρέπει νὰ εἶναι διάφοροι ἐκείνων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐκρίνοντο καὶ ἔπρεπε νὰ κρίνωνται αἱ Κυβερνήσεις τῆς προεπαναστατικῆς Ἑλλάδος.

Διότι διάφοροι εἶναι οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους οἱ νῦν Κυβερνῆται κυβερνῶσι, καὶ διάφοροι ἐκεῖνοι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους οἱ τότε ἐκυβέρνων.

⁂

Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς λαός, ἀγόμενος ἀπὸ ἅγιον ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἀνακαινίσεως τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου, διέλυσε τὰ προσωπικὰ κόμματα. Ὅταν ὑπὸ τὴν ὁρμὴν τοιούτων ἰδεῶν, ἀνέτρεψε καὶ προσωπικὰς παραδόσεις μακρὰς καὶ προσφιλεῖς, καὶ σχέσεις, καὶ φιλίας, καὶ δεσμοὺς ποικίλων καὶ ἀγαθῶν πολλάκις ὑποχρώσεων. Ὅταν ὑπὸ τὴν βιαίαν αὐτὴν ἐξέγερσιν διερράγησαν αἱ ἀλύσσεις, ὑπὸ τῶν ὁποίων δέσμιοι ἐδυναστεύοντο ἀμοιβαίως ἐκλογεῖς, καὶ βουλευταί, καὶ κυβερνῆται. Ὅταν ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὑπὸ τὸ νέον αὐτὸ καθεστὸς περιέβαλε διὰ τῆς ἐμπιστοσύνης του τὴν παροῦσαν Κυβέρνησιν, καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ πάσης βουλευτικῆς πιέσεως, ὅπως ἐξυπηρετήσῃ τὰ δημόσια συμφέροντα. Ὅταν ὑπὸ τοιαύτην ἄνεσιν καὶ ἐλευθερίαν, ὅταν ὑπὸ τοιαύτην ἀγνότητα πολιτικῶν ἠθῶν τοῦ λαοῦ καλεῖται ἡ Κυβέρνησις πρὸ διάτραξιν τῶν κοινῶν, εἶναι αὐστηρότατα κατακριτέα, ὑπακύπτουσα εἰς προσωπικὰς εὐνοίας ἐπὶ βλάβῃ τῶν δημοσίων συμφερόντων· εἶναι αὐστηρότατα κατακριτέα, παραβλάπτυουσα τὰ δημόσια συμφέροντα πρὸς συγκρότησιν προσωπικῶν κομμάτων, πρὸς ἐξυπηρέτησιν προσωπικῶν εὐνοιῶν, πρὸς ἐξυπηρέτησιν πολιτικῆς ἰδιοτελείας.

Καὶ δὲν εἶναι δυνατόν, δὲν εἶναι προσῆκον, δὲν εἶναι ὀρθὸν διὰ τοὺς λόγους τούτους νὰ κρίνωνται αἱ πράξεις τῆς παρούσης Κυβερνήσεως ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κριθῶσιν αἱ τῶν παλαιοτέρων Κυβερνήσεων. Κυβερνήσεων, αἱ ὁποῖαι κατεδυναστεύοντο πολλάκις ὑπὸ τῶν βουλευτῶν· καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ζήσωσι μὴ ὑποκύπτουσαι εἰς τὰς ἀξιώσεις τῶν βουλευτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐδυναστεύοντο ὑπὸ τῶν κομματαρχῶν, ἄνευ τῶν ὁποίων ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐκλέγωνται βουλευταί· καὶ κομματαρχῶν ἀκόμη, οἱ ὁποῖοι ἐπιέζοντο ὑπὸ τῶν ἐκλογέων.

Τίς δύναται νὰ φιλονεικήσῃ αὐτὴν τὴν θεμελιώδη διαφορὰν τῶν ὅρων καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔζων αἱ παλαιότεραι Κυβερνήσις, ἐν σχέσει πρὸς τὴν παροῦσαν; Καὶ τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ τοιαύτη τῶν συνθηκῶν διαφορὰ ἐπιβάλλει καὶ διάφορον ἐκτίμησιν; Καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ κυβερνητικὴ παρεκτροπὴ πρέπει τώρα νὰ κρίνεται αὐστηρότερον ἢ ἄλλοτε;

⁂

Κύριοι! Οὐδείς, νομίζω, ἐξ ὑμῶν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀμφισβητήσῃ τὰς ἀληθείας ταύτας, ἂν ἐμελέτησε καλῶς τὸ κοινοβουλευτικὸν πολίτευμα, τὴν ἰδιοσυστασίαν του, τὴν ψυχολογίαν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ ἐξέλιξίν του εἰς τὸν βίον ὅλων τῶν ὑπὸ τοιοῦτο πολίτευμα Κρατῶν.

Ὅστις ἐμελέτησε τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἀγγλίας, τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀμερικανικῶν πολιτευμάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων κοινοβουλευτικῶν Κρατῶν τὴν ἱστορίαν, θὰ εἶδεν, ὅτι ὑπὸ τὰς αὐτὰς καὶ παρ' ἡμῖν συνθήκας ἐξειλίχθη αὕτη, ὅτι δηλαδὴ ὑπῆρξαν χρονικαὶ περίοδοι, καθ' ἃς ἡ ἀπρεπὴς τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐπέμβασις εἰς τὰ τῆς καθόλου διοικήσεως τοῦ Κράτους ἐξεδηλώθη ἐπιβλαβῶς εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα, καὶ ὁ καθόλου πολιτικὸς βίος διεφθάρη.

Καὶ χωρὶς νὰ προτίθεμαι οὐδένα νὰ θίξω, χωρὶς νὰ σκοπῶ νὰ κατακρίνω πρόσωπα, δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι καὶ τὸ ἰδικόν μας Κράτος δὲν ὑπῆρξεν ἀπηλλαγμένον τοῦ πολιτικοῦ τούτου νοσήματος, ὅπερ ἀνεπτύχθη καὶ παρ' ἡμῖν ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μορφὴν καὶ ἔντασιν.

Ἀλλὰ τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους συνέβη καὶ εἰς τὴν Κρήτην, καὶ δὲν ἦτο εὔκολον νὰ γίνῃ ἄλλως. Ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους ἐξειλίχθη καὶ ἐκεῖ ὁ πολιτικὸς βίος, μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀπεμακρύνθη ἐκεῖθεν ὁ κ. πρωθυπουργός. Τὸ αὐτὸ ἐπίσης συνέβη καὶ εἰς τὴν Σάμον.

Τίς εὐσυνείδητος δύναται νὰ ἀρνηθῇ ταῦτα;

Ἀλλὰ καὶ τίς δύναται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι οἱ λόγοι τῶν τοιούτων παρεκτροπῶν, τῶν τοιούτων παραφθορῶν τοῦ πολιτικοῦ βίου θεμελιωδῶς ἀνετράτησαν παρ' ἡμῖν ἤδη, μετὰ τὰς πολιτικὰς συνταράξεις τοῦ 1909;

Καὶ ὅτι πᾶσα παρεκτροπὴ ἤδη ἀναφαινομένη, εἶναι πολλαπλασίως ἀδικαιολόγητος καὶ πρέπει νὰ εὑρίσκῃ ἀμείλικτον τὸν ἔλεγχον τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ λαοῦ;

Ἂν ταῦτα ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, εἶμαι βέβαιος, ὅτι οὐδεὶς θὰ ἀρνηθῇ, ὅτι οὐχὶ αὐστηρῶς, ἀλλ' ὑπεράγαν ἐπιεικῶς ἤλεγξα τὴν Κυβέρνησιν, καὶ ὑπέδειξα τὸν κίνδυνον, τὸν ὁποῖον διατρέχομεν, νὰ ἐπανιδρύσωμεν πολιτικὸν βίον δι' ἐπαναστάσεως καταλυθέντα.

Τὸν κίνδυνον δὲ τοῦτον ὑπέδειξα πολλάκις ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἐντελῶς ἀντικειμενικῶς, συζητουμένων διαφόρων νομοσχεδίων, ἀποσχὼν ἐπιμελῶς νὰ θίξω τὴν Κυβέρνησιν.

Συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου περὶ Ἐθνικῆς Τραπέζης, τοῦ νομοσχεδίου περὶ Γεωργικῆς Τραπέζης Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας καὶ ἄλλων τινῶν νομοσχεδίων, ὑπέδειξα τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἐκ τοιούτων θεσμῶν διατρέχει ὁ πολιτικὸς ἡμῶν βίος, καὶ ἠθέλησα νὰ προστατεύσω τὴν Κυβέρνησιν, ὄχι μόνον τὴν νῦν, ἀλλὰ πᾶσαν Κυβέρνησιν, ἀπὸ ὅλους τοὺς πολιτικοὺς πειρασμούς, οἱ ὁποῖοι δύνανται, προϊόντος τοῦ χρόνου, ἀναλόγως τῆς ἰσχύος ἢ τῆς ἀσθενείας ἑκάστου τῶν κυβερνητῶν, λεληθότως καὶ ἀνεπιγνώστως πολλάκις νὰ ἐπηρεάσωσι δυσμενῶς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου.

Ἐνόμισα, ὅτι ἡ Κυβέρνησις, τῆς ὁποίας δὲν ἠθέλησα νὰ ἀμφισβητήσω τὴν καλὴν πίστιν, θὰ ἀνεγνώριζε τὴν βαρύτητα καὶ εἰλικρίνειαν τῶν παρατηρήσεών μου, θὰ ἔσπευδε δὲ νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις διὰ τὰς ἀδικαιολογήτους ὑπερβασίας, εἰς τὰς ὁποίας ἐξώκειλε καὶ θὰ συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὰς ὑποδείξεις μου.

Σύνετε, πεδεύθητε οἱ Κυβερνῶντες τὴν νέαν Ἑλλάδα.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐνόμισα προσῆκον νὰ εἴπω ὅσα εἶπον προχθές.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐνόμισα ὀρθὸν νὰ ἐξάρω τὴν μεταβληθεῖσαν πολιτικὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ νὰ προσπαθήσω τὸ ἐπ' ἐμοί, ἀσκῶν τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Ἔθνους, νὰ προστατεύσω τὴν πολιτικὴν συνείδησιν τῆς χώρας ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς φθορᾶς, ἣν ἀπειλοῦσιν αἱ ὑπερβασίαι τῆς Κυβερνήσεως.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἔλαβον τὸ θάρρος νὰ ἀποταθῶ πρὸς τοὺς ἀξιοτίμους συναδέλφους καὶ ἐπικαλεσθῶ τὴν αὐστηρὰν παρέμβασιν αὐτῶν εἰς ἔλεγχον τῶν πράξεων τῶν κυβερνητικῶν.

Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἐνόμισα προσῆκον νὰ ἐπικαλεσθῶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν προσοχὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ,

ἵνα ἀσκήσῃ πάντα τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, ὅπως καταστήσῃ ἐνεργὸν τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ εἰς ἀνακαίνισιν τοῦ πολιτικοῦ μας βίου.

Αὐτοὶ εἶνε οἱ λόγοι, ἕνεκα τῶν ὁποίων καὶ τὴν στιγμὴν ταύτην ἀπευθύνομαι πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀποτελοῦντας τὴν Κυβέρνησιν, καί, δανειζόμενος τὴν εἰκόνα ἀπὸ τὴν ὑψήγορον συμβουλευτικὴν κραυγὴν τοῦ Δαυΐδ, λέγω πρὸς ὑμᾶς.

Σύνετε, παιδεύθητε οἱ κυβερνῶντες τὴν νέαν Ἑλλάδα!

ΤΜΗΜΑ Α΄.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ι

ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (*)

Α΄.

ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΤΡΑΠΕΖΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΑΙ

Ἀνάγκη ὀργανώσεως τῆς γεωργικῆς πίστεως.

Τὸ νομοσχέδιον αὐτό, κύριοι, ἔτυχεν ἐξαιρετικῶς εὐμενοῦς ὑποδοχῆς. Εὐμενοῦς ὑποδοχῆς ἀπὸ μέρους τῆς Βουλῆς, ὁμοίας ὑποδοχῆς ἐκ μέρους τῆς δημοσιογραφίας. Ἡ εὐμένεια δὲ αὕτη φρονῶ, ὅτι εἶναι εὐεξήγητος, ἐφ' ὅσον ἐστηρίχθη εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ νομοσχεδίου, ἀφορῶντος τὴν ἵδρυσιν Γεωργικῆς Τραπέζης ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Ἠπείρῳ, καὶ εἰς τὸν ἀναγραφόμενον σκοπὸν αὐτοῦ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν γεωργικὴν παραγωγήν.

Ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς, χώρα σχεδὸν γεωργικὴ μέχρι τῆς χθές, κατ' ἐξοχὴν δὲ γεωργικὴ σήμερον, ἀποτελεῖ πρωτοφανὲς παράδειγμα συγχρόνου Κράτους, ἐστερημένου, ἀνεξαρτήτως ἄλλων ὀργάνων προστασίας καὶ ἐνισχύσεως τῆς γεωργίας, κυρίως καὶ πρωτίστως ἀγροτικῆς πίστεως· ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν γεωργῶν, ἰδιαίτατα τῶν τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου, κύπτουσιν ὑπὸ ἀρχέγονον καὶ ἀνελεύθερον καλλιεργητικὸν σύστημα καὶ δουλεύουσιν ἐνίοτε ὑπὸ δεσπότας ἄγαν αὐστηρούς, ἵνα μὴ εἴπω

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 24 Νοεμβρίου 1914, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ ἱδρύσεως Γεωργικῆς Τραπέζης Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου». Ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν «Ἑσπερινὴν» καὶ «Πρωϊνὴν» τῆς 29—31 Νοεμβρίου 1914.

τι πλέον· ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ γεωργικὴ ἀκίνητος κτῆσις δουλεύει εἰς τοκογλύφους, εἶνε εὐνόητον, ὅτι νομοσχέδιον τοιοῦτον φέρον τίτλον καὶ τοιοῦτον ἀναγράφον σκοπόν, δὲν ἦτο δυνατὸν ἢ νὰ τύχῃ τόσον εὐμενοῦς ὑποδοχῆς καὶ νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ εἰσαγωγὴ αὐτοῦ, ὡς ἀπελευθέρωσις τοῦ γεωργικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἀπελευθέρωσις ὑπὸ γεωργικὴν ἔποψιν.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται καὶ ἡ παράκλησις δύο ἐκ τῶν ἀξιοτίμων συναδέλφων ἐκ Θεσσαλίας, ὅπως τὸ νομοσχέδιον τοῦτο ἐπεκταθῇ καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, παράκλησις, ἡ ὁποία εὗρε σύμφωνον καὶ τὴν Κυβέρνησιν εἰς ἐπέκτασιν, ἥτις καὶ θὰ ἐγίνετο κατὰ τὴν δήλωσιν τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως τὴν γενομένην κατὰ τὴν προχθεσινὴν συνεδρίασιν, ἂν μὴ διὰ τοιούτου μέτρου διετρέχομεν τὸν κίνδυνον νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν νὰ πιστευθῇ εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς Ἠπειρώτας, ὅτι προετιθέμεθα νὰ «βάλωμεν χέρι» κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ, ἐπὶ τοῦ ὑπάρχοντος ἤδη καὶ συγκεντρωμένου κεφαλαίου τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου.

Παρὰ πᾶσαν τὴν εὐμένειαν, κύριοι, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει καὶ εἰς ἐμὲ κατ' ἀρχὴν ἡ ἰδέα καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, νομίζω ὅτι ὁ τρόπος διὰ τοῦ ὁποίου ὀργανοῦται αὕτη διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀτυχὴς, διὰ νὰ μὴ εἴπω τι χειρότερον. Καὶ ἡ μὲν γεωργικὴ παραγωγὴ δὲν ἔχει νὰ ὠφεληθῇ τι ἄξιον λόγου ἐξ αὐτῆς, ἀντιθέτως δὲ ἱδρύεται εἰς οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς πολλαχῶς ἐπικίνδυνος· ἐπικίνδυνος ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικὴν, ἐπικινδυνωδέστερος εἰ δυνατὸν, ὑπὸ ἔποψιν πολιτικήν.

Ἐπὶ τούτου ἐπεθύμουν νὰ ὑποβάλω τὰς σκέψεις μου πρὸς τὴν Βουλήν.

Ὅτι τοιαύτης φύσεως Γεωργικαὶ Τράπεζαι οὐδέποτε ηὐδοκίμησαν.

Πεῖρα δεκαετηρίδων ὁλοκλήρων, κύριοι, ἀπέδειξεν ἀλλαχοῦ, ὅτι Τράπεζαι γεωργικαὶ τοιαύτης φύσεως, προωρισμέναι νὰ ἔρχωνται εἰς ἀμέσους συναλλακτικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμοὺς, καὶ παρ' ἑταιρειῶν ἀκόμη ἱδρυόμεναι, σπανιώτατα ἐπιτυγχάνουσι, καθ' ὅσον ὡς ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἔργων τὰ ὁποῖα ἀναλαμβάνουσιν εὑρίσκονται ἐνώπιον ἀνυπερβλήτων συνήθως δυσχερειῶν.

Διότι μία τοιαύτη Τράπεζα, ὅπως ἀποθῇ ἀληθῶς ὑπηρετικὴ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, δὲν θὰ περιορίσῃ βεβαίως τὴν παροχὴν τῶν καλλιεργητικῶν δανείων μόνον εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας γεωργοὺς τοὺς παρέ-

χοντας ἐνηπόθηκον ἀσφάλειαν· ἀλλὰ θὰ ἐκτείνῃ ταύτην καὶ εἰς τοὺς ἁπλοῦς καλλιεργητὰς ἐπὶ ἐνεχύρῳ τῶν γεωργικῶν αὐτῶν προϊόντων ἢ ὀργάνων, ἢ καὶ ἐπὶ ἁπλῇ προσωπικῇ πίστει, ὡς ἀναγράφει ἄλλως τε καὶ τὸ νομοσχέδιον τῆς Κυβερνήσεως. Ἐν τοιαύτῃ ὅμως περιπτώσει θὰ προέλθῃ εἰς συναλλαγὰς πρὸς μυριάδας ὀφειλετῶν τῶν ἀπωτάτων ἀγροτικῶν πληθυσμῶν, ὀφειλετῶν, τοὺς ὁποίους ἡ Τράπεζα θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ ἐπαρκῶς. Θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐξακριβώσῃ τὸ ἀξιόχρεων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ γίνωσιν ὀφειλέται αὐτῆς· ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ καί τι σπουδαιότατον ἀφ' ἧς ἀπόψεως ὁμιλοῦμεν, ἤτοι τῆς ἀπόψεως τῆς ἐνισχύσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς· εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ ὅτι τὸ δοθησόμενον δάνειον θὰ χρησιμοποιηθῇ ἀληθῶς εἰς γεωργικὰς ἀνάγκας, καὶ δὲν θὰ ἐξυπηρετήσῃ τοῦ δανειζομένου τὰς οἰκιακὰς ἀνάγκας, ὅπερ δὲν ἀποτελεῖ τὸν οἰκονομικὸν σκοπὸν τῶν τοιούτων πιστωτικῶν ὀργανισμῶν.

Ἂν θελήσῃ δὲ μία τοιαύτη Τράπεζα,ἔστω καὶ ἐν μέρει, νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς τοιαύτας ἀνάγκας , διὰ πλειόνων ὑποκαταστημάτων, δι' ἐπιθεωρήσεων κλπ., θὰ πολλαπλασιάσῃ ἐπικινδύνως τὰ ἔξοδα αὐτῆς, τὰ ὁποῖα μετὰ τῶν δυσαναλόγων ἐξόδων τῆς εἰσπράξεως τῶν δανείων καὶ τῶν δυσιπερβλήτων δυσχερειῶν διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὀφειλετῶν, θὰ διακυβεύσωσι τὴν τύχην της. Οὔτε εἶναι ἄλλως τε δυνατὸν νὰ διανοηθῇ μία οἱαδήποτε Τράπεζα, εἰς τοιοῦτος οἰκονομικὸς ὀργανισμός, νὰ ἱδρύσῃ τόσα πρακτορεῖα καὶ τόσα ὑποκαταστήματα, ὥστε εἰς ἕκαστον χωρίον νὰ ὑπάρχῃ ἀνὰ ἓν τοιοῦτον.

Τὰ ἄλλοθεν διδάγματα.

Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων οὐδαμοῦ αἱ γεωργικαὶ Τράπεζαι, καὶ παρ' ἑταιρειῶν ἱδρυόμεναι καὶ διευθυνόμεναι, ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ, οὐδαμῶς ἐξυπηρέτησαν ἀληθῶς τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς διὰ τῆς ἐνισχύσεως οὐχὶ ἁπλῶς τῶν ἰδιοκτητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν καλλιεργητῶν τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων.

Ἂν ἐνθυμηθῇ τις τί ἐγένετο ἐν Γαλλίᾳ, πρὶν ἢ τὸ Γαλλικὸν Κράτος ὀργανώσῃ τὴν ἀγροτικὴν πίστιν ὡς ἔχει ἤδη, θέλει πεισθῇ περὶ τούτου.

Διότι εἰς τὴν ἐκεῖ Κτηματικὴν Τράπεζαν, εἶχεν ἀνατεθῇ καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἐργασιῶν Γεωργικῆς Τραπέζης πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἤτοι τὸ δικαίωμα ὅπως αὕτη ἐρχομένη εἰς ἀμέσους συναλλαγὰς πρὸς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, παρέχῃ εἰς τούτους καλλιεργητικὰ δάνεια. Ἀλλ' ὅμως παρὰ τὸν ἔξοχον ὀργανισμὸν τοῦ μεγάλου ἐκείνου πιστωτικοῦ ἱδρύματος, τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐργασιῶν του τού-

των καὶ ἡ ἐνίσχυσις δι' αὐτῶν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ὑπῆρξαν ἀνάξια λόγου.

Ἐπίσης ἂν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει τὸ παράδειγμα ἀναλόγου Τραπέζης ἡ ὁποία ἀπὸ τοῦ 1884, δυνάμει τοῦ νόμου τῆς 5ης Ἀπριλίου 1884, ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν Γεωργικῆς Τραπέζης, τὴν προστασίαν τουτέστι τῆς ἀγροτικῆς πίστεως διὰ παροχῆς δανείων πρὸς τοὺς γεωργούς· ἐὰν λάβῃ ὑπ' ὄψει τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους κατέβαλεν, ἵνα ἀνταποκριθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν, καὶ τὴν ἀποτυχίαν εἰς ἣν ὡδηγήθη, καίτοι δὲν συνηλλάσσετο ἀπ' εὐθείας μετὰ τῶν γεωργῶν· ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι τὸ Βελγικὸν Κράτος μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτῆς ἠναγκάσθη νὰ ἀποταθῇ πρὸς τὴν ἐκεῖ Ἐθνικὴν Τράπεζαν, ἵνα διαθέσῃ μέρος τῶν πιστώσεων αὐτῆς πρὸς προστασίαν τῆς γεωργίας διὰ παροχῆς ἀμέσων πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς δανείων, καὶ ὅτι ἡ Τράπεζα αὕτη ἠρνήθη, προβάλλουσα κυρίως ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τοιοῦτον ὀργανισμόν, μὴ δυναμένη νὰ γνωρίζῃ τοὺς δανειζομένους.

Ἂν ταῦτα μόνον, ἵνα μὴ ἐκτείνω περαιτέρω τὸν λόγον, ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν, ἐννοεῖ τις εὐκόλως ὅτι ἱδρύματα τοιαύτης ἀποστολῆς, τοιούτου σκοποῦ, καὶ παρ' ἑταιρειῶν ἀκόμη ἱδρυόμενα καὶ διευθυνόμενα, εἶναι προωρισμένα νὰ ἀποτύχωσιν.

Ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν λόγων τούτων καὶ τῶν δυσχερειῶν ἡ ἵδρυσις Γεωργικῆς Τραπέζης, ἐπαναλαμβάνω, εἴτε ἀπὸ μέρους ἑταιρείας, εἴτε ἀπὸ μέρους ἰδιωτῶν, Τραπέζης ἐρχομένης εἰς ἄμεσον συναλλακτικὴν σχέσιν πρὸς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, ἀπὸ δεκαετηρίδων ἐγκατελήφθη καὶ σχεδὸν πανταχοῦ τῆς Εὐρώπης, ὡς εἶναι γνωστόν, ἡ ἀγροτικὴ πίστις ὠργανώθη ἄλλως· ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τοπικῶν πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν, ἐπὶ τῇ βάσει Τραπέζης Κεντρικῆς συναλλασσομένης πρὸς τοὺς συνεταιρισμοὺς τούτους. Οὐδαμοῦ δ' ἐσκέφθησαν ἤδη νὰ ἱδρύσωσιν, ἔστω καὶ δι' ἑταιρείας ἐνισχυομένης καὶ ὑπὸ τοῦ Κράτους, Τράπεζαν Γεωργικὴν, ἡ ὁποία νὰ ἔρχηται εἰς ἀμέσους συναλλακτικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς γεωργοὺς εἰς παροχὴν καλλιεργητικῶν δανείων, μάλιστα ἐπὶ τῇ προσωπικῇ πίστει τοῦ δανειζομένου.

⁂

Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων, κύριοι, καὶ ἂν τὸ νομοσχέδιον προέβλεπε τὴν ἵδρυσιν γεωργικῆς Τραπέζης, Τραπέζης γεωργικῆς ἑταιρικῆς· καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμφανισθῇ ἑταιρεία τις, εἴτε ἐξ ἰδίων οἰκονομικῶν ἀντιλήψεων πρωτοτύπων καὶ ριψοκινδύνων, εἴτε ἐνισχυομένη

ὑπὸ τοῦ Κράτους, νὰ ἱδρύσῃ γεωργικὴν Τράπεζαν τοιοῦτον ἔχουσαν προορισμὸν καὶ εἰς τοιοῦτον ἀποβλέπουσα οἰκονομικὸν σκοπόν, ἤθελε μὲ εὗρῃ ἄκρως διστακτικόν, θὰ προσέβλεπον εἰς τὴν ἐπιχείρησιν μεθ' ὑπερτάτης δυσπιστίας. Διότι θὰ ἐσκεπτόμην ὅτι καὶ ἡ τύχη αὐτῆς δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ εἶναι κρείττων καὶ διάφορος τῆς τύχης ἄλλων τοιούτων πιστωτικῶν ἱδρυμάτων, τῶν ὁποίων σᾶς ἀνέφερα παραδείγματα, ἱδρυμάτων, τὰ ὁποῖα πλέον οὐδαμοῦ τῆς Εὐρώπης συνιστῶνται.

Β'.

ΤΡΑΠΕΖΑΙ ΓΕΩΡΓΙΚΑΙ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Τὸ Κράτος εἶνε ἀκατάλληλον διὰ τραπεζιτικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἀλλ' οἱ δισταγμοί μου κορυφοῦνται ὅταν βλέπω ὅτι ἱδρύεται πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν μία Τράπεζα τοῦ Κράτους. Τράπεζα τοῦ Κράτους, ἱδρυομένη ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ Κράτους καὶ ἀποτελοῦσα δημόσιον ἵδρυμα, ἐφοδιαζομένη ἀπὸ κεφάλαια ἀποκλειστικῶς τοῦ Κάτους, διευθυνομένη ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, καὶ προωρισμένη νὰ ἔρχηται εἰς ἀμέσους συναλλακτικὰς σχέσεις πρὸς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς.

Διότι μία τοιαύτη Τράπεζα ἀποτελεῖ πρότυπον ἰδιορρυθμίας καὶ οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς ἐπικίνδυνον.

Μία τοιαύτη Τράπεζα ἔχει ὅλα τὰ μειονεκτήματα, τῶν ὁποίων ἐμνημόνευσα ἤδη, τὰ μειονεκτήματα τῶν ἰδιωτικῶν Τραπεζῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπιδιώκουσαι τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς διὰ παροχῆς καλλιεργητικῶν δανείων πρὸς τοὺς γεωργούς, ἠστόχησαν πανταχοῦ. Ἀλλ' ἔχει προσθέτως καὶ τὰ μειονεκτήματα τῆς ἰδίας αὐτῆς συστάσεως, τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ὡς Τραπέζης τοῦ Κράτους, ὡς δημοσίου δηλονότι ἱδρύματος.

Ἴδετε, κύριοι, περὶ τίνος πρόκειται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου.

Τὸ νομοσχέδιον ἱδρύει μίαν Τράπεζαν ἀνήκουσαν εἰς τὸ Κράτος· Γεωργικὴν Τράπεζαν, τῆς ὁποίας τὰ κεφάλαια εἶναι ἀποκλειστικῶς κεφάλαια τοῦ Κράτους, χρήματα εἰσπραττόμενα διὰ γενικῆς φορολογίας. Ἡ Τράπεζα αὐτὴ θὰ ἀποτελῇ δημόσιον ἵδρυμα, θὰ διευθύνηται ὑπὸ διοικητοῦ, ὑπὸ διευθυντῶν ὑποκαταστημάτων, ὑπὸ πρακτόρων· ἀλλὰ καὶ οἱ διοικηταὶ καὶ οἱ διευθυνταὶ ὑποκαταστημάτων καὶ οἱ πράκτορες αὐτῆς θὰ εἶνε δημόσιοι ὑπάλληλοι. Θὰ διοικῆται ἀκόμη ὑπὸ συμβουλίου γενικοῦ καὶ ὑπὸ συμβουλίων τοπικῶν, τὰ ὁποῖα ἐπίσης θὰ συγκροτῶνται παρὰ δημοσίων ὑπαλλήλων, ὄχι ἀπολύτως· παρὰ δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ παρ' ἰδιωτῶν, οἱ ὁποῖοι ὅμως θὰ εἶνε σχεδὸν δημόσιοι ὑπάλληλοι, ἐὰν ἐπιτρέπηται ἡ παρομοίωσις, διότι θὰ διορίζωνται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ Β. Διατάγματος.

Αὐτὸ τὸ ἵδρυμα, ὡς ἵδρυμα τοῦ Κράτους, ὡς Τράπεζα τοῦ Κράτους, τίνα θὰ ἔχῃ ἀποστολήν; Θὰ δανείζῃ, κατὰ τὸ νομοσχέδιον, ἀπ' εὐθείας τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, εἴτε παρέχουσα ἐνυπόθηκα δάνεια, εἴτε παρέχουσα δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ γεωργικῶν προϊόντων ἢ ἄλλων γεωργικῶν πραγμάτων, εἴτε ἐπὶ προσωπικῇ πίστει. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον τοῦτο. Θὰ κάμνῃ καὶ ἄλλας τραπεζιτικὰς ἐργασίας διὰ νὰ προμηθεύηται χρήματα. Δὲν θὰ ἀρκῆται εἰς τὰ εἰσοδήματα τοῦ Κράτους, εἰς τὰ κεφάλαια τὰ ἀπορρέοντα ἐκ τῆς φορολογίας, ἀλλὰ καὶ θὰ δέχηται καταθέσεις, θὰ ἱδρύσῃ ταμιευτήρια· καὶ ἔτι πλέον, προβλέπεται ὅτι δι' ἀποφάσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου θὰ δύναται νὰ συνάπτῃ καὶ δάνεια.

Τοιουτοτρόπως θὰ ἔχωμεν ἕνα ἄρτιον τραπεζιτικὸν ὀργανισμόν, ἀποτελοῦντα δημόσιον ἵδρυμα, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Καὶ ἐρωτᾶται· Θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ λειτουργήσῃ εἰς τοιοῦτος τραπεζιτικὸς ὀργανισμὸς ἐπωφελῶς διὰ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, ἀκινδύνως διὰ τὸ Κράτος, καὶ νὰ λειτουργήσῃ ὡς Τράπεζα γεωργική;

Φρονῶ κατὰ πεποίθησιν, κύριοι, ὅτι τὸ Κράτος κατ' ἀρχὴν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ καθηκόντων καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ ἀποστολῆς, ἰδίᾳ δὲ Κράτος κοινοβουλευτικὸν οἷον τὸ ἡμέτερον, εἶναι ἀπολύτως ἀνεπιτήδειον εἰς ἀνάληψιν τοιούτων τραπεζιτικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἔλαβον τὴν τιμὴν, ὁμιλῶν ἐπὶ σχετικοῦ νομοσχεδίου, τοῦ νομοσχεδίου περὶ διοικήσεως τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, κατά τινα τῶν παρελθουσῶν συνεδριάσεων, νὰ εἴπω ποίαν γνώμην ἔχω καὶ πῶς ἀντιλαμβάνομαι τὴν θέσιν τοῦ Κράτους ἀπέναντι τῶν τραπεζιτικῶν ἐκδοτικῶν ἱδρυμάτων. Ἀλλ' ἐὰν διὰ τὰς ἐκδοτικὰς Τραπέζας ὑπάρχωσι καί τινα παραδείγματα, μεμονωμένα ἔστω ἐν Εὐρώπῃ, ἐὰν ὑπάρχωσι καὶ Τράπεζαι τοῦ Κράτους, Τράπεζαι ἐκδοτικαί, ἐὰν ἀνεξαρτήτως τῶν μεμονωμένων τούτων παραδειγμάτων καὶ αὐταὶ αἱ ἐκδοτικαὶ Τράπεζαι εἶναι κατὰ κανόνα γενικὸν ἰδιωτικαί, ἡ πρὸς τὰς ὁποίας σχέσις τοῦ Κράτους εἶναι ἄλλη ἀλλαχοῦ, ἐγγυτέρα ἢ ἀπωτέρα· ἐὰν ἀρχαὶ τοιαῦται κρατοῦσι προκειμένου περὶ ἐκδοτικῶν Τραπεζῶν, δὲν ἐννοῶ κατὰ ποίαν ἀντίληψιν, οἰκονομικὴν ἢ πολιτειακὴν, δύναται νὰ στηριχθῇ ἡ ἵδρυσις Γεωργικῆς Τραπέζης τοῦ Κράτους, ὡς δημοσίου ἱδρύματος, ἔχοντος τὴν συγκρότησιν, τὴν διοίκησιν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς Τραπέζης, ἣν προβλέπει τὸ νομοσχέδιον.

Τοιοῦτό τι οὐδαμοῦ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἐγένετο μέχρι τοῦδε. Διότι ὑπέδειξα ἤδη, κύριοι, ποίους κινδύνους διατρέχουσιν ἰδιωτικοὶ πιστωτικοὶ ὀργανισμοί, ἑταιρικαὶ Τράπεζαι, τοιαύτην ἔχουσαι ἀποστολήν. Ὑπέδειξα ἤδη τί μᾶς διδάσκει μέχρι τοῦδε ἡ ἱστορία τῶν γεωργικῶν Τραπεζῶν ἀλλαχοῦ.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ τάχα ἤδη, ὅτι τὰ μειονεκτήματα ἐκεῖνα, οἱ λόγοι οἱ ἐκτεθέντες, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἠστόχησαν τοῦ σκοποῦ ἐκεῖνα τὰ πιστωτικὰ ἱδρύματα, θὰ εἶναι πολλαπλάσιοι προκειμένου περὶ ἱδρύματος τοῦ Κράτους; Θὰ ἦτο ἀνάγκη νὰ σημειωθῇ ὅτι οὐ μόνον οἰκονομικῶν κινδύνων, ἀλλὰ καὶ πολιτικῶν κινδύνων μεστὸν θὰ ἀπεδεικνύετο τὸ σύστημα αὐτό; Καὶ ὅτι ἐπὶ πᾶσιν ἡ πρὸς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν ἐνίσχυσις θὰ εἶναι ἀσήμαντος, ἂν μὴ ὅλως φαινομενική;

Θεσμὸς οἰκονομικῶς καὶ πολιτικῶς ἐπικίνδυνος.

Ἐὰν ἀποβλέψωμεν, κύριοι, εἰς τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ, καὶ θελήσωμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν πεῖα τέλος πάντων εἶναι ἡ συνδρομή, τὴν ὁποίαν δύναται νὰ παράσχῃ εἰς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, καὶ ποίαν κατεύθυνσιν δύναται νὰ λάβῃ ἡ συνδρομὴ αὕτη, θὰ εὕρεθῶμεν ἴσως ἐνώπιον καταστάσεως ἀπροσδοκήτου ἐκ πρώτης ὄψεως.

Διότι καὶ ἂν ὁλόκληρα τὰ ἐτήσια κεφάλαια τῆς ἱδρυομένης Τραπέζης, κεφάλαια τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς Κυβερνήσεως θὰ ἀνέρχωνται εἰς 450,000 δραχμῶν εἰσπραττομένων ἐκ ποσοστοῦ τοῦ φόρου τῆς δεκάτης, ἦτο δυνατὸν νὰ διατεθῶσιν εἰς δάνεια πρὸς τοὺς ἰδιοκτήτας ἢ καλλιεργητὰς ἀγροτικῶν κτημάτων, ἐκ τῶν 250,000 γεωργικῶν οἰκογενειῶν εἰς ὅσας κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀνέρχονται αἱ γεωργικαὶ οἰκογένειαι τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, καὶ ὅσαι θὰ ἐφορολογοῦντο διὰ τὴν εἴσπραξιν ταύτην καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν κεφαλαίων τῆς Τραπέζης, ἐλάχισται θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐλπίζωσι συνδρομὴν καὶ ὠφέλειαν ἐκ μέρους τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης. Τοιουτοτρόπως ἠθέλομεν φορολογῇ διὰ γενικοῦ φόρου ὁλόκληρον τὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου διὰ νὰ δίδωμεν συνδρομὴν εἰς ἐλάχιστον τμῆμα τοῦ πληθυσμοῦ τούτου, εἰς τὸ τμῆμα μόνον ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἐπήρκουν τὰ διὰ τὴν συνδρομὴν αὐτὴν διατιθέμενα κεφάλαια.

Ἀλλὰ τίνες θὰ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ εὐεργετηθῶσι διὰ τῆς συνδρομῆς αὐτῆς τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης; Ποῖοι θὰ εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ

ὁποῖοι θὰ εὐτυχήσωσι νὰ ἴδωσιν ἱκανοποιουμένην τὴν ἰδίαν αὐτῶν γεωργικὴν πίστιν, νὰ ἴδωσι προστατευομένην τὴν ἰδίαν αὐτῶν καλλιέργειαν, διὰ τῆς ἀπολήψεως τῶν δανείων, τὰ ὁποῖα προβλέπει ὡς δυνάμενα νὰ χορηγηθῶσι τὸ νομοσχέδιον; Τοῦτο τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν προσώπων, εἶναι ζήτημα, τὸ ὁποῖον δὲν καθορίζεται ἐν τῷ νομοσχεδίῳ, καὶ τὸ ὁποῖον θὰ ἦτο δυσχερὲς νὰ καθορισθῇ. Ποία λοιπὸν θὰ εἶναι ἡ τάξις, ἡ ὁποία ἐν τούτῳ θὰ τηρηθῇ, καὶ τίς θὰ δίδῃ τὴν κατεύθυνσιν, τὴν τάξιν εἰς τὴν παροχὴν τῶν δανείων αὐτῶν; Ποῖος εἶναι ἐκτὸς τούτου ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ ὁρίζῃ τὸ ποσὸν τῶν παρασχετέων εἰς ἕκαστον δανείων, ὅταν ἔχωμεν δεδομένον διὰ τοῦ νομοσχεδίου, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο θὰ ποικίλῃ ἐπὶ τῶν προσωπικῶν δανείων μεταξὺ 100 καὶ 1000 δραχμῶν, καὶ ὅτι διὰ Β. Διατάγματος θὰ δύνηται νὰ διπλασιασθῇ τὸ ποσὸν αὐτό;

Ταῦτα πάντα θὰ ἀποφασίζωνται αὐτοβούλως καὶ ἀνεξελέγκτως ὑπὸ τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν τῆς Τραπέζης, δηλαδὴ παρὰ δημοσίων ὑπαλλήλων, ἐξαρτωμένων ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως.

Καὶ ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἀνακύπτουσιν οἱ κίνδυνοι· κίνδυνοι οἰκονομικοί, κίνδυνοι πολιτικοί. Ἀνακύπτουσιν οἱ κίνδυνοι, ὅτι αἱ ἐργασίαι τῆς Τραπέζης καὶ ἰδίᾳ ἡ τοιαύτη διάθεσις τῶν πιστώσεων, θὰ ἐπηρεασθῶσιν οὐχὶ ἐκ τραπεζιτικῶν, οὐχὶ ἐξ ἐμπορικῶν, ἀλλ' ἐκ πολιτικῶν ἀντιλήψεων καὶ ἐπιροῶν.

Διότι δύσκολον εἶναι νὰ δεχθῇ τις κατὰ συνείδησιν ὅτι εἰς Κράτος κοινοβουλευτικὸν θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ παραμείνῃ ἐντελῶς ἀνεπηρέαστος ἡ ἐργασία τοιαύτης Τραπέζης γεωργικῆς τοῦ Κράτους. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ ζῶν ἐν κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι, ὁ γνωρίζων τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτοῦ, νὰ πεισθῇ ὅτι εἶναι δυνατὸν εἷς οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τοιοῦτος, κείμενος εἰς χεῖρας τῆς Κυβερνήσεως, τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως, διευθυνόμενος ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ παραμείνῃ εἰς τὸ ἔργον αὐτοῦ ἀπολύτως ἀνεπηρέαστος, ἐντελῶς ξένος πρὸς πολιτικοὺς ἐπηρεασμούς, καὶ νὰ μὴ κατισχύσωσιν ἐν τῇ διευθύνσει τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ, ἀντὶ σκέψεων δικαιοσύνης, ἀντὶ σκέψεων ἐμπορικῶν, σκέψεις πολιτικαί, ἐπιδράσεις τῶν ἑκάστοτε Κυβερνήσεων.

Ἀλλ' ὅταν τοιαῦται σκέψεις κατισχύσωσιν, ἕκαστος ἐννοεῖ τί ἔχει νὰ ἐλπίζῃ τὸ τμῆμα τῶν γεωργῶν, ὁ ἐλάχιστος ἐκεῖνος ἀριθμὸς τῶν γεωργῶν, οἱ ὁποῖοι πρόκειται νὰ προστατευθῶσιν ἀπὸ τὸν τοιοῦτον ὀργανισμόν. Εἶναι εὔκολον νὰ ἐννοηθῇ ποῖον πολιτικὸν ὅπλον παρέχεται εἰς

τὰς Κυβερνήσεις. Εἶναι εὔκολον νὰ νοηθῇ εἰς τίνας οἰκονομικοὺς κινδύνους ἐκτίθεται τὸ ὅλον τραπεζιτικὸν ἵδρυμα.

⁂

Ἀλλ' ἔρχεται καὶ ζήτημα ἄλλου κινδύνου, οἰκονομικοῦ καὶ τούτου, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ πολιτικοῦ κινδύνου.

Δημιουργεῖται μία νέα πηγὴ διορισμῶν ὑπαλλήλων, ἀκένωτος πηγὴ παροχῆς μισθῶν οἱ ὁποῖοι εἶναι προωρισμένοι ν' ἀπορροφήσωσι μέγα μέρος τῶν κεφαλαίων τοῦ ἱδρύματος τούτου. Ἐὰν θελήσητε νὰ κρίνητε ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἐὰν θελήσητε νὰ κάμητε ἕνα ὑπολογισμόν, θέλετε ἰδῇ, ὅτι μέγα μέρος τῶν κεφαλαίων τῆς Τραπέζης αὐτῆς, τῆς λεγομένης Γεωργικῆς, ἀπορροφᾶται ἀπὸ τὸ μισθολόγιον, τὸ ὁποῖον εἰσάγει τὸ νομοσχέδιον. Δὲν κατακρίνω κυρίως τὸ ποσὸν τῶν καθ' ἕκαστον μισθῶν. Ἴσως οὗτοι εἶνε ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία θὰ ἀνατεθῇ εἰς τοὺς μέλλοντας ὑπαλλήλους τῆς ἱδρυομένης Τραπέζης. Θέλω νὰ εἴπω μόνον, ὅτι ἡ πρόνοια τῆς Κυβερνήσεως, ὅπως διὰ τοιούτου συστήματος προστατεύσῃ τὴν γεωργικὴν παραγωγήν, δημιουργεῖ πηγήν, ἀπορροφῶσαν μέγα μέρος τῶν κεφαλαίων, τὰ ὁποῖα ἡ Κυβέρνησις ὑπολογίζει ὅτι θὰ ἔχῃ ἡ ἱδρυομένη Γεωργικὴ Τράπεζα.

Ἔκαμα ἕνα ὑπολογισμὸν καὶ εἶδον, κύριοι, ὅτι οἱ μισθοί, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπαιτηθῶσι διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Τραπέζης, ἤτοι διὰ τὸ κεντρικὸν κατάστημα μὲ τὰ προβλεπόμενα ἐννέα ὑποκαταστήματα, μὲ τὰς ἀμοιβὰς τῶν συνεδριάσεων τῶν συμβουλίων, καὶ μὲ δέκα μόνον πρακτορεῖα, διότι σημειώσατε ὅτι προβλέπει τὸ νομοσχέδιον τὴν ἵδρυσιν πρακτορείων ἰσαρίθμων πρὸς τὰ ταμεῖα τοῦ Κράτους, εἶδον, λέγω, ὅτι οἱ μισθοὶ θὰ ἀνέλθωσιν εἰς 151,000 δραχμῶν ἐτησίως. Ἐὰν δὲ προστεθῶσιν εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο αἱ αὐξήσεις περὶ ὧν προβλέπει τὸ ἄρθρ. 29, τὰ ποσοστὰ περὶ ὧν προνοεῖ τὸ ἄρθρον 32, αἱ ἀμοιβαὶ τῶν ἐπιτροπῶν, αἱ ὁποῖαι καταρτίζουν τοὺς πιστωτικοὺς καταλόγους περὶ ὧν προνοεῖ τὸ ἄρθρον 34 τοῦ νομοσχεδίου, δύναται νὰ εἴπῃ τις ἄνευ ἐνδοιασμοῦ, ὅτι δὲν θὰ ἀρκέσῃ διὰ τοὺς μισθοὺς καὶ τὰς ἀμοιβὰς ταύτας τὸ ποσὸν τῶν 200,000 δραχμῶν ἐτησίως.

Προσθέσατε εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο τὰ ἄλλα ἔξοδα τῆς Τραπέζης καὶ τὸ πρόσθετον προσωπικόν, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διορισθῇ εἰς τὰ ἱδρυθησόμενα πρακτορεῖα τῆς Τραπέζης, περὶ ὧν προβλέπει τὸ ἄρθρον 148β', λάβετε ἐξ ἄλλου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὅλον τὸ ἔσοδον τῆς Τραπέζης θὰ εἶναι 450,000 δραχμῶν, διὰ νὰ φθάσετε εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὅλος ὁ κίν-

δυνος τοῦ ὑπαλληλισμοῦ, τὸν ὁποῖον τὰ Κράτη διέγνωσαν, ὄχι δι' αὐτὰς τὰς Τραπέζας, τὰς ὁποίας οὐδαμοῦ ἐσκέφθησαν νὰ ἱδρύσωσιν, ἀλλὰ δι' ἄλλους ὀργανισμοὺς διευθυνομένους ὑπὸ τοῦ Κράτους, ὁ κίνδυνος, λέγω, τοῦ ὑπαλληλισμοῦ ἀνακύπτει φρικαλέος, ἀνακύπτει ἀπειλητικὸς ὑπὸ ἔποψιν οἰκονομικὴν, ἀφοῦ θὰ ἀπορροφᾷ μετὰ τῶν ἐξόδων τὸ μεγαλείτερον μέρος τῶν κεφαλαίων, ἀπειλητικὸς ὑπὸ ἔποψιν πολιτικήν. Διότι εἰς τὰς ἑκάστοτε Κυβερνήσεις θὰ παρέχηται ἓν ὅπλον φθορᾶς τῶν πολιτικῶν ἠθῶν τῆς χώρας.

⁂

Ἀλλὰ θὰ προσέθετον καὶ ἄλλο τι, κύριοι.

Ἀνεξαρτήτως ὅλων αὐτῶν τῶν ἀντιλήψεων, θεωρῶ ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ συγκροτήσεως ἕνα τοιοῦτον οἰκονομικὸν ὀργανισμόν, διευθυνόμενον ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, θεωρῶ ἀνεπιτήδειον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν σκοπόν του, τὸν θεωρῶ ἀνίκανον.

Διότι νομίζω, ὅτι ἂν εὐδοκιμῶσιν οἱασδήποτε φύσεως κερδοσκοπικαὶ Τράπεζαι ἰδιωτικαί, εὐδοκιμοῦσι κυρίως διότι ἔχουσι τὸ μέγα κίνητρον τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος. Δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ εἰς οἰκονομικὸς ὀργανισμὸς τοιοῦτος, τόσον πολύπλοκος καὶ πολυμερὴς καὶ εὐαίσθητος, ὅσον μία Τράπεζα, διευθυνόμενος παρὰ δημοσίων ὑπαλλήλων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν δραστηριότητα καὶ ὅλας ἐκείνας τὰς ἀρετάς, τὰς ὁποίας γεννᾷ καὶ κρατύνῃ τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον, καὶ ὑπὸ τὰς ὁποίας δύνανται νὰ εὐδοκιμήσωσι τοιοῦτοι οἰκονομικοὶ ὀργανισμοί.

Ἂν δὲ ἠθέλομεν στρέψει ἀπὸ τῶν γενικῶν παρατηρήσεων καὶ εἰς τὰ ἡμέτερα τὴν προσοχὴν ἡμῶν, θὰ κατελήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι Κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν κατορθώνει νὰ γίνῃ ἀγοραστὴς χωρὶς νὰ πέσῃ θῦμα κλοπῶν καὶ καταχρήσεων, ἐξ ἀμελείας τῶν ἰδίων αὐτοῦ ὀργάνων ἢ τῆς Κυβερνήσεως ἀδιάφορον, κλοπῶν καὶ καταχρήσεων ἑκατομμυρίων ὁλοκλήρων, Κράτος, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀγοραστὴς ἁπλοῦς, ἔρχεσθε νὰ εἴπητε ὅτι τὸ Κράτος αὐτὸ δύναται νὰ γίνῃ ἔμπορος, δύναται νὰ γίνῃ τραπεζίτης, νὰ ἀναλάβῃ ἕνα λεπτότατον πιστωτικὸν ὀργανισμόν, τόσον λεπτὸν καὶ πολύπλοκον, ὁ ὁποῖος πολλάκις καὶ εἰς χεῖρας ἀτόμων, εἰς διανοίας ὑπλισμένας μὲ τὴν ὀξύτητα τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος ἀπέτυχεν ;

Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων κηρύσσομαι, κύριοι, κατὰ τοῦ νομοσχεδίου.

⁂

Ἂν δὲ ἠθέλομεν ἤδη νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ εἰς τὸ

Κράτος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐκληροδότησεν αὐτὸν τὸν θεσμόν, καὶ ἠθέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν ποῖα ἐκεῖ ἔσχεν ἀποτελέσματα, θὰ ἐβλέπομεν ὅτι καὶ ἐκεῖ τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν κατ' ἐξοχὴν ὀδυνηρὰ, κατ' ἐξοχὴν οἰκτρὰ καὶ ἀπαίσια. Ὄχι ἁπλῶς ἐκ τοῦ ἀτελοῦς ὀργανισμοῦ καὶ τῆς ἀτελείας τῶν ὀργάνων τοῦ Κράτους ἐκείνου, ἀλλ' ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων. Διότι ἀπέβαινε πολλάκις ἀδύνατον καὶ ἡ καλλιτέρα θέλησις, ἂν ὑπῆχεν εἰς τοὺς ὑπαλλήλους ἐκείνους, νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐνημέρους ὅλων τῶν προϋποθέσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀσφαλῶς θὰ διετίθεντο τὰ δάνεια εἰς τοὺς γεωργούς. Θὰ ἦτο ἴσως περιττὸν νὰ κάμω λόγον διὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ θεσμοῦ τούτου καὶ ὑπὸ τὴν τουρκικὴν διοίκησιν, καὶ δὲν θὰ ἔκαμνον λόγον, ἂν μὴ ὁ κ. πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως κατὰ τὴν παρελθοῦσαν συζήτησιν ἔκρινε σκόπιμον νὰ τονίσῃ μετά τινος αὐτοκατακρίσεως, ὅτι δυνάμεθα ἐνίοτε νὰ λαμβάνωμεν παραδείγματα καὶ ἀπὸ τὸ Τουρκικὸν Κράτος, τὸ ὁποῖον διεδέχθημεν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν.

⁂

Θεωρῶ, κύριοι, ἄξιον συζητήσεως εὐρυτέρας τὸ νομοσχέδιον, καὶ διὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτοῦ ὡς ἔχει, προκειμένου περὶ τῆς ἐνισχύσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, ἀλλὰ καὶ διότι, καὶ τοῦτο κυρίως αὐξάνει τὴν ἔκπληξίν μου, ἐδήλωσεν ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ κ. προέδρου αὐτῆς, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως ἐν Ἑλλάδι τὸ ἐμελέτησε καὶ κατέληξεν εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα· ἐξ οὗ δύναταί τις νὰ ἀναμένῃ τοιαύτην τινὰ ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως δι' ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

Διότι ὅταν ἐζητήθη παρὰ τῶν ἐκ Θεσσαλίας συναδέλφων, ὅπως ἡ Κυβέρνησις ἐπεκτείνῃ τὸν θεσμὸν τοῦτον καὶ εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, οὐδὲν εὗρεν ὁ κ. πρωθυπουργὸς πρὸς τοῦτο κώλυμα, καὶ μόνον ἐκ λεπτότητος ἀνεγνώρισεν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ δώσωμεν ἀφορμὴν νὰ νομίσουν εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν, ὅτι θέλομεν νὰ βάλωμεν χέρι, κατὰ τὴν ἔκφρασίν του, εἰς τὰ χρήματα τὰ ὁποῖα ἐκ τῆς ἐκεῖ φορολογίας ἔχουσιν εἰσπραχθῇ. Ὅταν ταῦτα ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐννοεῖτε πόσον αὐξάνουν οἱ διισταγμοὶ ἡμῶν διὰ τὸ σύνολον τῶν πορισμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν ὀργάνωσιν παρ' ἡμῖν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως.

Ἐπιφυλασσόμενος νὰ φέρω τὰς σκέψεις μου καὶ περαιτέρω, ὅταν ἡ Κυβέρνησις ποσκομίσῃ τὸ πιστωτικὸν αὐτῆς σύστημα καὶ διὰ τὴν λοι-

πὴν Ἑλλάδα, ἀποκρούω ἤδη πάσῃ δυνάμει τὴν σύστασιν τῆς μελετωμένης Τραπέζης Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου. Διότι ἐνῷ ὑπόσχεται τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, τὴν προστασίαν τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν, πράγματι ταύτην μὲν δὲν θὰ καταστῇ δυνατὸν νὰ ἐκτελέσῃ ἢ ἐν ἐλαχίστῳ καὶ ἀσημάντῳ μέτρῳ, θὰ ἀνοίξῃ δὲ πηγὴν δημοσίων θέσεων καὶ δαπανῶν ὑπερόγκων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀπορροφήσωσι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν φόρων, οἱ ὁποῖοι θὰ εἰσπράττωνται εἰς βάρος τοῦ λαοῦ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, θὰ διασπαθίσῃ τὰ ὑπάρχοντα κεφάλαια μακρὰν τοῦ προορισμοῦ των, θὰ ἀφαιρέσῃ τὸν σπουδαιότατον αὐτὸν πόρον, ὅστις δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς βάσις προσηκούσης ὀργανώσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, καὶ ἐπὶ πᾶσι θὰ ἀποτελέσῃ ἕνα ἀκόμη παράγοντα καὶ συντελεστὴν φθορᾶς τῶν πολιτικῶν ἠθῶν τῆς χώρας.

II

ΕΠΙ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΙ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (*)

Α΄.

ΠΩΣ ΕΧΕΙ ΑΛΛΑΧΟΥ Η ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

Οὐδὲν κράτος ἔχει τοιοῦτον τῆς ἀγροτικῆς πίστεως ὀργανισμόν.

Πρέπει νὰ ὁμολογήσω, κύριοι βουλευταί, ὅτι μὲ ἐξέπληξεν ἡ ἀπάντησις τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἡ ἔκπληξίς μου εἶναι δεδικαιολογημένη ἐκ πολλῶν λόγων· ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων ἐκ τοῦ λόγου κυρίως, ὅτι εἶχον ὑπ' ὄψιν δήλωσιν τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, δήλωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὅτι τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τῆς γεωργικῆς πίστεως, ζήτημα ζωτικώτατον διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔχει μελετηθῇ ἤδη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως· καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει καταλήξει εἰς ὡρισμένα συμπεράσματα ἐπ' αὐτοῦ· καὶ ἔτι πλέον, ὅτι ἐπίκειται ἡ ὑποβολὴ νομοσχεδίου σχετικοῦ πρὸς ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως.

Ὅταν ταῦτα εἶχον ὑπ' ὄψιν, ἦτο ἐπόμενον ν' ἀναμένω διάφορον τὴν ἀπάντησιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας· μᾶλλον συνειδήν, μᾶλλον ἐν ἐπιγνώσει τῶν ἀλλαχοῦ κρατούντων· ἀλλὰ καὶ ἄλλην τινὰ ἔστω καὶ ἀπόπειραν δικαιολογίας τοῦ συζητουμένου νομοσχεδίου.

***

Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ ἐπανέλθω εἰς ζητήματά τινα, οὐχὶ διὰ νὰ ἐπαναλάβω ταῦτά, ἀλλὰ διὰ ν' ἀνασκευάσω τὴν ἀπόπειραν ἀνασκευῆς τῶν προβληθέντων παρ' ἐμοῦ ἐπιχειρημάτων, ἡ ὁποία ἐγένετο ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου.

(*) Σημ. ἐκδ. Δευτερολογία γενομένη κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν τῆς 24ης Νοεμβρίου 1914 εἰς ἀπάντησιν τῆς ἀγορεύσεως τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὑτερασπίσαντος τὸ νομοσχέδιον. Καὶ αὕτη ἐδημοσιεύθη ἤδη ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας τῶν Ἀθηνῶν «Ἑσπερινὴν» καὶ «Πρωϊνὴν» τῆς 30—31 Νοεμβρίου 1914.

Εἶπον, κύριοι, τίνα ὀργανισμὸν οἰκονομικὸν ἔχομεν δυνάμει τοῦ νομοσχεδίου ἐνώπιον ἡμῶν.

Ἔχομεν τὴν ἵδρυσιν τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης, ὡς ἱδρύματος τοῦ Κράτους· ἱδρύματος, τὸ ὁποῖον θεμελιοῖ αὐτὸ τοῦτο τὸ Κράτος καὶ ἐφοδιάζει ἀποκλειστικῶς δι' ἰδίων αὐτοῦ πόρων, προσλαμβανομένων ἐκ τῶν ἐπιβαλλομένων γενικῶν φόρων· ἱδρύματος διευθυνομένου ἀποκλειστικῶς ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων· ἱδρύματος ἐπὶ πᾶσι, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ σπουδαιότατον, κεκλημένου διὰ τὸν οἰκονομικὸν αὐτοῦ σκοπόν, νὰ ἔλθῃ εἰς ἄμεσον συναλλακτικὴν σχέσιν μὲ τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμοὺς διὰ νὰ παρέχῃ πρὸς τούτους δάνεια γεωργικά· διότι ὁμιλεῖ ἀληθῶς τὸ νομοσχέδιον καὶ περὶ συνεταιρισμῶν γεωργικῶν, μεθ' ὧν ὁμοίως θὰ συναλλάσσεται ἡ Τράπεζα. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἀναιρεῖ τὰς ὑποβληθείσας παρατηρήσεις μου. Οὐ μόνον διότι συνεταιρισμοὶ γεωργικοὶ δὲν ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν, οὐδ' ἐνομοθετήθησαν ἔτι, ἀλλὰ καὶ διότι πάντως ὑπάρχουσι καὶ διατάξεις ἐν τῷ νομοσχεδίῳ κατὰ τὰς ὁποίας ἡ Γεωργικὴ Τράπεζα ἔρχεται εἰς ἄμεσον συναλλαγὴν παρέχουσα δάνεια εἰς τοὺς καλλιεργητάς. Ταύτας ἔχων ὑπ' ὄψιν μου, αἱ ὁποῖαι καὶ μόναι θὰ τεθῶσιν ἀμέσως εἰς ἐφαρμογήν, εἶπον ὅτι θεωρῶ τὸν θεσμὸν τοῦτον πρότυπον ἰδιορρυθμίας, ἡ ὁποία οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὑφίσταται ὑπὸ τοιαύτην μορφήν.

Παραδόξως ἤκουσα αὐτὸν τὸν κ. ὑπουργὸν τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας αἰτιώμενον ἐμοῦ, ὅτι παρεῖδον τ' ἀλλαχοῦ συμβαίνοντα, παρεῖδον τὰ συμβαίνοντα ἐν Γαλλίᾳ, παρεῖδον τὰ συμβαίνοντα ἐν Πρωσσίᾳ, παρεῖδον τὰ συμβαίνοντα ἐν Ἰταλίᾳ καὶ δὲν γνωρίζω ποῦ ἀλλαχοῦ. Καὶ θὰ ἐνόμιζέ τις, ἐὰν ὑπῆρχε τις μὴ παρακολουθῶν τὰ ζητήματα ταῦτα, ὅτι πράγματι ὑπάρχουσι καὶ ἀλλαχοῦ τοιοῦτοι οἰκονομικοὶ ὀργανισμοί, Τράπεζαι γεωργικαὶ ἔχουσαι τοῦτον τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον προτίθεται ἡ Τράπεζα αὕτη.

Καὶ ὅμως δὲν ὑπάρχει τι ἀνακριβέστερον τούτου. Οὔτε ἐν Γαλλίᾳ, οὔτε ἐν Πρωσσίᾳ, οὔτε ἐν Ἰταλίᾳ, οὔτε ἀλλαχοῦ ὑπάρχει Τράπεζα τοῦ Κράτους διὰ κεφαλαίων αὐτοῦ ἀποκλειστικῶς διευθυνομένη καὶ παρέχουσα δάνεια καλλιεργητικὰ ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς.

ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ. Ἐν Βουλγαρίᾳ τὰ δάνεια γίνονται ἀπ' εὐθείας.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΛΟΣ. Σφάλλεσθε. Ἡ ἀγροτικὴ Τράπεζα ἡ Βουλγαρικὴ τοῦ 1903 δὲν εἶναι Τράπεζα τοῦ Κράτους, ὁποία ἡ διὰ τοῦ νομοσχεδίου προτεινομένη· συνέστη ἀπὸ τὰ γεωργικὰ ταμεῖα, καὶ πρὸς

ἐξυπηρέτησιν τούτων. Ἐπίσης ἡ Κεντρικὴ συνεταιρικὴ Βουλγαρικὴ Τράπεζα, ἡ ἱδρυθεῖσα κατὰ τὸ ἔτος 1910 πρὸς ἐξυπηρέτησιν πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν.

ΧΑΤΖΗΓΙΑΝΝΗΣ. Καὶ ἡ Ἐμπορικὴ Τράπεζα ἔχει τὴν αὐτὴν πηγήν.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀφήσατε, παρακαλῶ. Εἶδον τὴν ἔκθεσίν σας καὶ γνωρίζω τί γράφετε· ἀφήσατέ τα, διότι δὲν ὑπάρχει πουθενὰ τοιοῦτόν τι ἵδρυμα, Τράπεζα δηλαδὴ τοῦ Κράτους, παρ' αὐτοῦ ἀμέσως διευθυνομένη, προωρισμένη νὰ συντηρῆται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τοὺς πόρους τοῦ Κράτους καὶ νὰ ἔρχηται εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς.

Πανταχοῦ δὲ σχεδὸν τῆς Εὐρώπης ἡ γεωργικὴ πίστις εἶναι ὀργανωμένη ὑπὸ τὸ σύστημα τῶν πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν, οἱ ὁποῖοι παρέχουσιν εἰς τοὺς γεωργούς, οἵτινες εἶναι καὶ μέλη αὐτῶν, τὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς δάνεια. Οὕτως ἔχει ἡ ὀργάνωσις τῆς ἀγροτικῆς πίστεως μὲ μικρὰς ἐν τοῖς καθέκαστα διαφορὰς καὶ ἐν Γαλλίᾳ, καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἐν Ρουμανίᾳ, καὶ ἐν Σερβίᾳ, καὶ ἐν Αὐστρίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ, καὶ ἐν Βελγίῳ, ἵνα μὴ ἐκτείνω περαιτέρω τὸν λόγον, καὶ ἐν Βουλγαρίᾳ ἀκόμη δυνάμει τῶν τελευταίων αὐτῆς νομοθετημάτων, καίτοι δὲν θὰ ἔστεργον νὰ λάβω ταύτην ὡς ὑπόδειγμα.

Ὑπὲρ τοὺς τοπικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμοὺς ὑπάρχουσι πολλαχοῦ κεντρικοὶ συνεταιρισμοί· καὶ ὑπεράνω καὶ τούτων τῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἐκείνων ὑπάρχουσιν αἱ Τράπεζαι αἱ Γεωργικαί, αἱ ὁποῖαι εἶναι Τράπεζαι συνεταιρικαί, ἐνισχυόμεναι χρηματικῶς ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἐρχόμεναι πλέον εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ εἰς συναλλακτικὴν σχέσιν οὐχὶ ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς κεντρικοὺς συνεταιρισμοὺς ἢ ἔστω καὶ πρὸς τοὺς τοπικοὺς συνεταιρισμούς. Ἡ τοιαύτη διαρρύθμισις τοῦ ἀγροτικοῦ πιστωτικοῦ συστήματος ὑπάρχει ἤδη παλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, πρὸς ταύτην δὲ τείνει πᾶσα νεωτέρα νομοθετικὴ περὶ ἀγροτικῆς πίστεως πρόνοια. Τοιοῦτο σύστημα ὑπάρχει καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Πρωσσίᾳ καὶ ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἐν Σερβίᾳ.

ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι ἐν Πρωσσίᾳ.

Ἡ ἀγροτικὴ πίστις ἐν Πρωσσίᾳ.

ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι, λέγει ὁ κ. ὑπουργός, ἐν Πρωσσίᾳ.

Καὶ εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ ἔλθω εἰς εἰδικωτέραν ἐξήγησιν. Ἐν Πρωσσίᾳ ὑπάρχουσιν οἱ τοπικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοὶ τοῦ τύπου Ράφφάιζεν. Ὑπὲρ αὐτοὺς ὑπάρχουσιν οἱ κεντρικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοὶ καὶ ὑπὲρ αὐτοὺς ἡ Κεντρικὴ Πρωσσικὴ Συνεταιρικὴ Τράπεζα.

Ἡ Τράπεζα αὐτή, τὴν ὁποίαν ἔχει βεβαίως ὑπ' ὄψιν του ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, εἶνε ἡ Κεντρικὴ Πρωσσικὴ συνεταιρικὴ Τράπεζα, ἱδρυθεῖσα ἐν Βερολίνῳ ἐν ἔτει 1895. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου τὸν ὀργανισμόν της καὶ τὸ κείμενον τοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος διέπει αὐτήν. Εἶναι ὁ νόμος τῆς 31ης Ἰουλίου 1895, ἀποτελούμενος ἀπὸ 15 ἄρθρα. Ἡ Τράπεζα δὲ αὐτὴ δὲν ἔχει σύδεμίαν σχέσιν μὲ τὸ κατασκεύασμα τῆς Κυβερνήσεως τὸ γινόμενον διὰ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου.

Ἐν Πρωσσίᾳ, ὡς εἶπον ἤδη, ἡ πίστις ἡ ἀγροτικὴ εἶναι ὀργανωμένη μεθοδικώτατα, ὡς ἄλλως εἶναι ὅλα ἐκεῖ μεθοδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ὠργανωμένα, πρῶτον ὑπὸ τῶν τοπικῶν συνεταιρισμῶν, τῶν ἑκασταχοῦ εἰς ἕκαστον χωρίον ἐγκαθισταμένων· δεύτερον ὑπὸ τῶν κεντρικῶν· ὑπεράνω δὲ τῶν κεντρικῶν καὶ τοπικῶν συνεταιρισμῶν εἶναι ἡ κατὰ τὸ 1895 ἱδρυθεῖσα Κεντρικὴ Πρωσσικὴ Τράπεζα, ἡ ὁποία ἑδρεύει ἐν Βερολίνῳ.

Τί εἶναι αὐτὴ ἡ Τράπεζα ἡ Κεντρική; Εἶναι Τράπεζα ἔχουσα ὁμοιότητά τινα μὲ τὸ κατασκεύασμα τοῦτο τὸ κυβερνητικόν, μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολούμεθα; Ὄχι. Πρῶτον εἶναι Τράπεζα Κεντρικὴ ἑδρεύουσα ἐν Βερολίνῳ, μὴ ἔχουσα δὲ ὑποκαταστήματα καὶ πρακτορεῖα. Δεύτερον δὲν εἶναι ἵδρυμα ἀποκλειστικῶς μὲ κεφάλαια τοῦ Κράτους ὑφιστάμενον, ἀλλὰ Τράπεζα συνεταιρική, ὑπὲρ τῆς ὁποίας τὸ Κράτος τὸ Πρωσσικὸν ἦλθεν ἀρωγόν, ἦλθεν ἐπίκουρον καὶ ἔδωσεν εἰς αὐτὴν κατὰ τὴν ἱδρυσίν της 5,000,000 μάρκα, ποσὸν ὅπερ προϊόντος τοῦ χρόνου ηὐξήθη εἰς 75,000,000 μάρκων.

Ἀλλ' ὅπερ τὸ κύριον καὶ σπουδαῖον, ἡ Τράπεζα αὐτὴ δὲν παρέχει δάνεια εἰς γεωργικοὺς πληθυσμούς, δὲν ἔρχεται δηλονότι εἰς σύδεμίαν συναλλακτικὴν σχέσιν μὲ τοὺς καθ' ἕκαστον γεωργούς, ἀλλὰ χορηγεῖ δάνεια μόνον εἰς τοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς, δέχεται τούτων ἐντόκους καταθέσεις κλπ.

Καὶ ἐρωτῶ ἤδη· τίνα σχέσιν ἔχει τὸ ἵδρυμα τοῦτο πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ νομοσχεδίου τῆς Κυβερνήσεως κατασκευαζομένην Τράπεζαν;

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ Πρωσσικὴ αὐτὴ Τράπεζα διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Κράτους. Κατὰ τὸ σύστημα δὲ τὸ τραπεζιτικὸν τὸ ἰσχῦον ἐν Πρωσσίᾳ, τὸ ἐφαρμοζόμενον καὶ εἰς τὴν ἐκδοτικὴν Αὐτοκρατορικὴν

Τράπεζαν τῆς Γερμανίας, ἔχομεν ἐγγύτατα τὸ Κράτος ἐπεμβαῖνον εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Τραπέζης. Διότι κατὰ τὸν διέποντα αὐτὴν νόμον, διοικεῖται ὑπὸ συμβουλίου ἀποτελουμένου ὑπὸ τοῦ προέδρου καὶ ἀριθμοῦ τινος μελῶν, διοριζομένων ἰσοβίως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Οἱ ὑπάλληλοι ἔχουσι τὰ δικαώματα καὶ τὰς ὑποχρεώσεις τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Κράτους. Οἱ λογαριασμοὶ τῆς Τραπέζης ὑπόκεινται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

Τοιαύτην τινὰ προσέγγισιν ἔχει τὸ Κράτος τὸ Πρωσσικὸν πρὸς τὰς Τραπέζας αὐτοῦ.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Τὰ ἴδια λέγει καὶ τὸ νομοσχέδιόν μας εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον ποῦ λέγετε, εἰς τὸν διορισμὸν τῶν διοικητῶν, εἰς τὸ ὅτι παίρνουν σύνταξιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἡσυχεῖτε· νομίζετε ὅτι δὲν τὸ ἀνέγνωσα ; Ἀλλὰ δυστύχημα εἶναι τοῦ νομοσχεδίου ὅτι ἔχει μόνον αὐτά. Δυστύχημα πρόσθετον ὅτι ἔχει καὶ ἄλλα τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει ὁ νόμος ὁ Πρωσσικός.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Μᾶς λέγετε ὅτι δι' ὅσα ὁμοιάζει πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ κρατοῦντα εἶναι δυστύχημα· δι' ὅσα δὲν ὁμοιάζει εἶναι πάλιν δυστύχημα. Αὐτὸ μᾶς λέγετε.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Σᾶς λέγω πρὸ παντὸς ὅτι ἡ μίμησις δὲν εἶναι πάντοτε ἀρετή. Ὅταν τις δὲν μελετᾷ τὰ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀντιγράφει τὰ ἀλλότρια, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὑπὸ τίνας συνθήκας κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς ὑφίστανται ἀλλαχοῦ, καὶ ὑπὸ τίνας συνθήκας ὑφίσταται ὁ πολιτικὸς βίος καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ ἐν Ἑλλάδι, εἶναι ἀξιοκατάκριτος. Τὸ τραπεζιτικὸν δὲ σύστημα τὸ Πρωσσικὸν εἶναι πολλαχῶς ἄσκοπον καὶ ἐπικίνδυνον νὰ μεταφυτευθῇ ὡς ἔχει εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς ἓν Κράτος δηλαδὴ κοινοβουλευτικόν.

Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐγὼ δὲν μέμφομαι τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ νομοσχεδίου, τὰ ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Κράτους καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν λογαριασμῶν τῆς Τραπέζης ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Ἀλλ' εἶπον τοὐναντίον ὅτι ἡ παρ' ὑμῶν σχεδιαζομένη Τράπεζα, μηδὲ πρὸς τὴν Πρωσσικὴν ὁμοιάζουσα, ἀποτελεῖ πρότυπον ἰδιορρυθμίας.

Διότι ὑμεῖς ἐσκέφθητε νὰ κάμητε ὅ,τι οὔτε ἀλλαχοῦ οὔτε ἐν Πρωσσία διενοήθησαν. Ἐσκέφθητε νὰ ἱδρύσητε Τράπεζαν τοῦ Κράτους, μὲ ὑποκαταστήματα καὶ πρακτορεῖα καὶ μὲ κεφάλαια ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τοῦ Κράτους κτώμενα διὰ γενικῆς φορολογίας.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶναι πρόσθετον πλεονέκτημα αὐτό.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ τὸ ἴδωμεν. Ἂν εἶναι πρόσθετον πλεονέκτημα, τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἄλλο Κράτος κατώρθωσε νὰ ἀνακαλύψῃ, εἶναι ἀξιέπαινος ἡ Κυβέρνησις.

Ἕτερον τὸ καὶ σπουδαιότερον εἶνε ὅτι τὸ κατασκεύασμα τὸ ὑμέτερον, ἡ ὑμετέρα Γεωργικὴ Τράπεζα ὀργανωθεῖσα οὐ μόνον μὲ κεντρικὸν κατάστημα, ἀλλὰ καὶ μὲ ὑποκαταστήματα, καὶ μὲ πρακτορεῖα, διευθυνόμενα πάντα ὑπὸ δημοσίων ὑπαλλήλων, καλεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς, καλεῖται νὰ ἔλθῃ εἰς συναλλαγὰς μὲ τὸν τελευταῖον χωρικὸν τοῦ τελευταίου ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν δάνεια.

Καὶ ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἔγκεινται οἱ κίνδυνοι, οἱ οἰκονομικοὶ καὶ οἱ πολιτικοί, τοὺς ὁποίους ἀνέπτυξα προηγουμένως. Τί ἔκαμον ἐν Πρωσσίᾳ; Ἀπετόλμησαν τοιοῦτό τι; Οὐχί. Διότι ἡ Κεντρικὴ Πρωσσικὴ Τράπεζα ἡ ἐδρεύουσα ἐν Βερολίνῳ, ἔχει τὰς συναλλακτικὰς αὐτῆς σχέσεις οὐχὶ ἀπ' εὐθείας μὲ τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς, δὲν παρέχει δάνεια εἰς τοὺς γεωργούς, ἀλλ' ἐνισχύει οἰκονομικῶς, ἀλλὰ συναλλάσσεται μόνον μὲ τοὺς κεντρικοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

Τίνα σχέσιν ἔχει ἡ σήμερον ἱδρυομένη παρ' ὑμῶν Γεωργικὴ Τράπεζα, πρὸς τὴν Κεντρικὴν Πρωσσικὴν ἑταιρικὴν Τράπεζαν, τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖσθε ;

Ἀλλὰ θὰ προέβαινον καὶ περαιτέρω εἰς τὰς σκέψεις μου. Διότι ἡ μελέτη τῶν ἐν Πρωσσίᾳ κρατούντων καὶ τῶν ἐκεῖ γενομένων δεκτῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, καθιστᾷ μᾶλλον ἐναργῆ τὴν πρωτοφανῶς ἐπικίνδυνον ἀπόπειραν ὑμῶν πρὸς ἵδρυσιν τῆς σχεδιασθείσης Τραπέζης.

Διότι ὅταν τὸ Πρωσσικὸν Κράτος, μὲ τὸ ἴδιον αὐτοῦ πολίτευμα, πολίτευμα οὐχὶ κοινοβουλευτικόν, μὲ τὸν τέλειον αὐτοῦ διοικητικὸν ὀργανισμόν, μὲ πολιτικὴν ἀνατροφὴν καὶ πολιτικὸν βίον ὑπὸ ἄλλας συνθήκας παγιωθέντα, μὲ πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν πειθαρχίαν ἄγνωστον παρ' ἡμῖν, ὅταν Κράτος τοιοῦτον, τὸ ὁποῖον εἶδε τοὺς σιδηροδρόμους του θριαμβεύοντας ὑπὸ σύστημα ἀμέσου διευθύνσεως αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Κράτους, ἐνῷ δὲν ἠδυνήθη ἄλλο Κράτος καὶ μάλιστα Κράτος κοινοβουλευτικὸν νὰ ἐπιτύχῃ τοῦτο, ὅταν, λέγω, τοιοῦτο Κράτος δὲν ἀπετόλμησε νὰ διατράξῃ τοιαύτην σύστασιν, νὰ κάμῃ Τράπεζαν μὲ κεφάλαια τοῦ Κράτους, μὲ ὑποκαταστήματα καὶ πρακτορεῖα καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ ἕνα ἕκαστον γεωργὸν τοῦ τελευταίου ἀγροτικοῦ συνοικισμοῦ, καὶ χορηγῇ εἰς αὐτὸν δάνεια, ἔρχεσθε ὑμεῖς εἰς Κράτος κοινο-

βουλευτικὸν καὶ μὲ τὰς παρ' ἡμῖν πολιτειακὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, τὰς ὁποίας εἶναι περιττὸν βεβαίως νὰ ἀναπτύξω, ἔρχεσθε ὑμεῖς νὰ ἐπιχειρήσητε τοιοῦτό τι ;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἐλέχθη ὅτι ἀποβλέπομεν πρωτίστως εἰς τοὺς τοπικοὺς συνεταιρισμούς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πῶς ἀποβλέπετε εἰς αὐτούς, ὅταν ἔχωμεν τὴν δύναμιν τοῦ ἀναγινώσκειν καὶ βλέπομεν εἰς τὸ νομοσχέδιόν σας, ὅτι θὰ δανείζητε τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμοὺς ἀπ' εὐθείας ;

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ ὕπαρξις τῶν συνεταιρισμῶν θὰ δανείζωνται αὐτοί, ἀλλ' ἕως ὅτου ἱδρυθῶσιν αὐτοὶ δὲν ἔπεται ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀδυναμία συνδρομῆς πρὸς τὴν ἀγροτικὴν πίστιν. Θὰ προσέθετον, ἂν μοῦ ἐπιτρέπετε, ὅτι πλὴν τῶν τοπικῶν θὰ γίνῃ καὶ κεντρικὸν κατάστημα, τὸ ὁποῖον θὰ συνδέῃ ὅλους αὐτοὺς τοὺς συνεταιρισμοὺς μέχρι τῶν ἀκροτάτων. Θὰ εἶναι τὸ κεντρικόν, θὰ εἶναι οἱ ἐπαρχιακοὶ καὶ οἱ τοπικοὶ συνεταιρισμοί.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ τὸ σύστημα περὶ τοῦ ὁποίου τώρα ὁμιλεῖτε, θὰ συζητήσωμεν ὅταν θὰ τοὺς φέρετε. Ἤδη συζητοῦμεν ἐπὶ ἐδάφους ὑπάρχοντος, ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου περὶ ἱδρύσεως τῆς παρούσης Γεωργικῆς Τραπέζης.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τοὺς κάμνομεν ταὐτοχρόνως.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τοὺς κάμνετε ταὐτοχρόνως, μοῦ λέγετε. Εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ παρατηρήσω, ὅτι εἰς πολλὰ σημεῖα τῆς κυβερνητικῆς δράσεως δὲν διαστέλλεται ἡ ψήφισις τοῦ νομοσχεδίου ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ δι' αὐτῶν ἱδρυομένου θεσμοῦ. Συγχέεται ὁ νόμος πρὸς τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν εὐδοκίμησιν μάλιστα τοῦ θεσμοῦ, καὶ διὰ τοῦτο καυχώμεθα ψηφίζοντες νόμους. Ἡ πεῖρα ἐν τούτοις ἡ πικρὰ μᾶς ἔδειξεν, ὅτι ὑπάρχει πολλάκις ἀγεφύρωτον χάσμα μεταξὺ τῶν νομοσχεδίων καὶ τῆς ὑπάρξεως τῶν θεσμῶν. Ἐὰν δὲ τοῦτο ὑφίσταται καὶ ἰσχύει διὰ πάντα θεσμόν, ἀεὶ μὲν μάλιστα δὲ νῦν, καὶ' ἐξοχὴν ἰσχύει διὰ τοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς, τῶν ὁποίων ἡ λειτουργία γνωρίζομεν ὅτι δὲν εἶνε ζήτημα ἑνὸς νομοσχεδίου. Θὰ περάσουν χρόνοι καὶ χρόνοι διὰ νὰ λειτουργήσουν οἱ συνεταιρισμοί. Ὅταν γείνωσιν οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι καὶ εἰσαχθῇ προσηκόντως διαρρυθμισμένον τὸ ἐπὶ τούτων στηριζόμενον πιστωτικὸν σύστημα, τότε θὰ συμφωνήσωμεν μετὰ τῆς Κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἤδη συζητοῦμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν μελλόντων νὰ ἱδρυθῶσι συνεταιρισμῶν, τοὺς ὁποίους ἀκόμη οὔτε ἐνομοθετήσαμεν.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ἀφοῦ φρονεῖτε ὅτι θὰ βραδύνουν οἱ συνεταιρισμοί, καὶ ἐγὼ δὲν λέγω ὅτι θὰ εὐδοκιμήσουν ἀμέσως, τί φρονεῖτε ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀμέσως θὰ σᾶς εἰπω. Διότι ἔχω μορφώσει καὶ ἐπὶ τούτου γνώμας, καὶ ὑποθέτω, ὅτι θὰ πεισθῆτε, ἂν διὰ τῆς προσθέσεως πρὸς ἐξεύρεσιν τοῦ προσήκοντος καὶ εἰς τὴν Πολιτείαν συμφέροντος συζητῶμεν. Θὰ εἰπω τί πρέπει κατὰ τὴν γνώμην μου νὰ γίνῃ, ὥστε καὶ τὸ ὑπάρχον κεφάλαιον τῆς Τουρκικῆς γεωργικῆς Τραπέζης νὰ μὴ σπαταληθῇ εἰς μισθολόγια καὶ ἄλλας δαπάνας ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς συνδρομῆς τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν, καὶ ἡ ὀργάνωσις τῶν συνεταιρισμῶν νὰ διευκολυνθῇ καὶ ἐπιτευχθῇ ταχύτερον.

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁμιλήσω περὶ τούτου, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀποδείξω πληρέστερον, ὅτι τὸ ἤδη γινόμενον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εἶνε ἐντελῶς ἀσύμφορον. Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀποδείξω, ὅτι τοῦτο οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ἐπεχειρήθη. Διότι ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ἐπεκαλέσθη ἀορίστως τὴν Γερμανίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ δὲν γνωρίζω ποῖον ἄλλο Κράτος, καὶ θὰ ἠδύνατο νὰ νομισθῇ παρὰ τῶν μὴ παρακολουθούντων εἰς τὰ ζητήματα ταῦτα, τὰ ἀλλαχοῦ κρατοῦντα, ὅτι τοιοῦτοι θεσμοὶ ἰσχύουσιν εἰς τὰ Κράτη ταῦτα, ἐνῷ τοῦτο εἶνε ἀπολύτως ἀνακριβές.

Εἴδομεν ἤδη εἰδικώτερον τὰ ἐν Ρωσσίᾳ κρατοῦντα καὶ τὴν ὅλην ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Εἴδομεν τῆς ἐκεῖ Τραπέζης τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ριζικὴν καὶ θεμελιώδη αὐτῆς διαφορὰν πρὸς τὴν ἰδιόρρυθμον Τράπεζαν, τὴν ὁποίαν ἡ Κυβέρνησις σχεδιάζει διὰ τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου.

Τὰ ἐκ τῆς Γαλλίας διδάγματα.

Ἂς ἴδωμεν ἤδη τὰ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντα. Διότι ἐμνήσθη καὶ τῆς Γαλλίας ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ μεθ' ὑπερηφανείας μάλιστα εἶπεν, ὁμιλῶν περὶ τῶν caisses regionales, ὅτι δύναται νὰ καυχηθῇ, ὅτι τὸ νομοσχέδιόν του εἶνε πληρέστερον τοῦ συστήματος ἐκείνου.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν τὸ εἶπον ὡς πρὸς αὐτό. Λυποῦμαι ὅτι δὲν ἐπροσέξατε. Εἰς τὴν Γαλλίαν τὰ 40.000.000, τὰ ὁποῖα δίδει ἡ Γαλλικὴ Τράπεζα τὰ μοιράζει δι' ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία μένει εἰς τὸ κέντρον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶνε τὸ προτιμώτερον ἐν κράτει κοινοβουλευτικῷ.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τὰ διανέμει δι' ἐπιτροπῆς, λέγετε, ἀλλὰ ποῦ τὰ διανέμει;

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Εἰς τὰς caisses regionales.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Εἰς τὰς caisses regionales; ὅταν κάμετε τοιαύτας, διανείματέ τα καὶ σεῖς, εἴτε δι' ἐπιτροπῆς, εἴτε δι' ἰδίας Τραπέζης. Τὸ ἤδη ὅμως συζητούμενον εἶνε ἄλλο· εἶνε ἂν πρέπῃ νὰ ἱδρύσῃ τοιαύτην Γεωργικὴν Τράπεζαν τοῦ Κράτους, ἵνα αὐτὴ προέλθῃ εἰς ἄμεσον ἐπικοινωνίαν, εἰς ἀμέσους συναλλαγὰς πρὸς παροχὴν δανείων, ὄχι εἰς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς, καὶ μάλιστα κεντρικούς, ὁποῖαι εἶνε αἱ Γαλλικαὶ caisses regionales, ἀλλ' ἀπ' εὐθείας πρὸς τοὺς γεωργοὺς καὶ ἂν τοῦτο γίνεται ἀλλαχοῦ.

Λοιπὸν ἐν Γαλλίᾳ ὑπάρχουσιν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1894 καὶ λειτουργοῦσι τοπικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί, οἱ λεγόμενοι sociétés de crédit agricole, οἱ ὁποῖοι, συνιστώμενοι καθ' ὡρισμένας βάσεις, τὰς ὁποίας διαγράφει ὁ νόμος, παρέχουσι δάνεια εἰς τοὺς ἀποτελοῦντας αὐτοὺς γεωργούς.

Ἡ περαιτέρω δ' ἐξέλιξις τῆς ἀγροτικῆς πίστεως ἐν Γαλλίᾳ εἶνε ἐξόχως διδακτική, ἀνεξαρτήτως ἄλλων ἀπόψεων, διὰ τοὺς ἐπιχειροῦντας τὴν ἀπομίμησιν τῶν ἀλλαχοῦ κρατούντων θεσμῶν, καὶ εἰδικώτερον ἔτι τοῦ ἐν Πρωσσίᾳ κρατοῦντος πιστωτικοῦ ἀγροτικοῦ συστήματος.

Ἡ Κεντρικὴ Πρωσσικὴ συνεταιρικὴ Τράπεζα ἱδρύθη ἐν Βερολίνῳ κατὰ τὸ ἔτος 1895. Δύο ἔτη μετὰ ταῦτα, ἤτοι κατὰ τὸ ἔτος 1897, προέκειτο νὰ γίνῃ ἐν Γαλλίᾳ ἡ ἀνανέωσις τοῦ προνομίου τῆς Γαλλικῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης. Ἡ σύμβασις μεταξὺ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Γαλλικῆς Τραπέζης προέβλεπεν εἰς ὡρισμένον ἄρθρον περὶ ἐνισχύσεως τῆς γεωργίας καὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, διὰ τῆς διαθέσεως κεφαλαίου ἐκ 40 ἑκατομμυρίων καὶ τῆς μερίδος τοῦ Κράτους ἐκ τῶν κερδῶν τῆς Τραπέζης, κατὰ τὸν τρόπον περὶ οὗ ἴδιον νομοθέτημα ἤθελε προϊδεῖ.

Κατὰ τὴν συζήτησιν τοῦ νόμου τοῦ ἐπικυρώσαντος τὴν μετὰ Γαλλικῆς Τραπέζης σύμβασιν, συνεζητήθησαν ἐνώπιον τῆς Γαλλικῆς Βουλῆς καὶ τὰ περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐνισχύσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως καὶ τῆς πρὸς τοῦτο χρησιμοποιήσεως τῶν ὑπὸ τῆς Γαλλικῆς Τραπέζης καταβλητέων χρηματικῶν ποσῶν. Τότε συνεζητήθη καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως καὶ ἐκεῖ Κεντρικῆς ἀγροτικῆς Τραπέζης, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς ἀρτισυστάτου τότε Τραπέζης τοῦ Βερολίνου. Καὶ ἀπεκρούσθη ἡ ἰδέα αὕτη.

Μετὰ ταῦτα, τὴν 10 Δεκεμβρίου τοῦ 1897, ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις κατέθετο εἰς τὴν Βουλὴν τὸ νομοσχέδιον περὶ οὗ προέβλεπεν ἡ μετὰ τῆς Τραπέζης σύμβασις, καὶ τὸ ὁποῖον προενόει περὶ τῆς προσηκούσης ἐνισχύσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως διὰ τῶν κεφαλαίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἔλαβε τὸ Κράτος παρὰ τῆς Γαλλικῆς Τραπέζης.

Διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ νομοσχεδίου τούτου ἀπεκρούσθη καὶ πάλιν ὁριστικῶς ἡ ἰδέα τῆς ἱδρύσεως μιᾶς κεντρικῆς ἀγροτικῆς Τραπέζης, κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἱδρυμένης ἐν Βερολίνῳ, δυνάμει τοῦ νόμου τῆς 31 Ἰουλίου 1895.

«Ἡ σπουδὴ εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδόθημεν, λέγει ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ νομοσχεδίου, οὐδὲν ἄλλο ἔκαμεν ἢ νὰ ἐμπεδώσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν γνώμην, τὴν ὁποίαν σᾶς ὑπεβάλομεν ἤδη, καὶ νὰ μᾶς ἐμφανίσῃ ἐναργέστερον τὰ μειονεκτήματα καὶ τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους θὰ παρουσίαζεν ὁ θεσμὸς κεντρικῆς Τραπέζης. Κατάστημα τοιοῦτο, ἱδρυμένον ἐν Παρισίοις, θὰ εὑρίσκετο ὑπερβαλλόντως μακρὰν τῶν γεωργῶν, ὅπως γνωρίσῃ τὰς ἀνάγκας των, ὑπερβαλλόντως μακρὰν πρὸ παντός, ὥστε νὰ ἐκτιμήσῃ τὸν βαθμὸν τῆς πίστεως, τῆς ὁποίας ἦσαν ἄξιοι οἱ δανειζόμενοι».

Ἐξ ἀφορμῆς τοῦ αὐτοῦ νομοσχεδίου ἐξητάσθη καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἱδρύσεως ἀντὶ μιᾶς κεντρικῆς, πλειοτέρων ἐπαρχιακῶν Τραπεζῶν τοῦ Κράτους, ὅπως τεθῶσιν αὗται ἐγγύτερον πρὸς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδέα αὕτη οὐδένα ἔσχεν ὀπαδόν· διότι παρετηρήθη, εὐλόγως, ὅτι τοιουτοτρόπως θὰ εἶχον πολλαπλάσια τὰ οἰκονομικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ μειονεκτήματα τῆς Τραπέζης τοῦ Κράτους.

Μετὰ τοιαύτας ἐρεύνας, κύριοι, κατέληξαν ἐν Γαλλίᾳ εἰς τὸν νόμον τῆς 31 Μαρτίου 1899, διὰ τοῦ ὁποίου ἱδρύθησαν τὰ ἐπαρχιακὰ πιστωτικὰ ταμεῖα, αἱ λεγόμεναι caisses regionales, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἁπλοῖ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί, συνιστώμεναι ὅπως καὶ οἱ τοπικοὶ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί. Ὑπὲρ τούτων τῶν ἐπαρχιακῶν ταμείων προσύρισε τὸ Γαλλικὸν Κράτος τὰ παρὰ τῆς Γαλλικῆς Τραπέζης ληφθέντα ἑκατομμύρια.

Ὅταν ταῦτα ἔχωμεν ὑπ' ὄψει, κύριοι, διὰ τὰ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦντα ὅταν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχουσι δύο βαθμῶν τρόπον τινὰ πιστωτικοὶ συνεταιρισμοί, οἱ τοπικοὶ καὶ οἱ ἐπαρχιακοί· ὅταν ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅτι τὸ Γαλλικὸν Κράτος ἔρχεται πρὸς ἐπικουρίαν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως, ἐνισχύον χρηματικῶς τὰ ἐπαρχιακὰ ταμεῖα· ὅταν ταῦτα ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ἐρωτῶ· Τίνα σχέσιν ἔχουσι ταῦτα πρὸς τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον εἰσάγει ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου; Τίνα

σχέσιν ἔχει πρὸς τὸ σύστημα τοῦτο, κατὰ τὸ ὁποῖον αὐτὸ τὸ Κράτος διὰ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων του ἔρχεται νὰ δανείζῃ καλλιεργητικὰ δάνεια ἀτομικῶς εἰς γεωργούς;

Ἀλλὰ μήπως ἐν Ἰταλίᾳ ἢ ἀλλαχοῦ που ὑπάρχει τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον μᾶς προτείνει ἡ Κυβέρνησις; Καὶ ἐν Ἰταλίᾳ ὑπάρχουσιν αἱ Λαϊκαὶ Τράπεζαι τοῦ Λουτσάτι, αἱ ὁποῖαι εἶνε πιστωτικοὶ καὶ ἀποταμιευτικοὶ συνεταιρισμοὶ κυρίως διὰ τοὺς ἀστικοὺς πληθυσμούς. Ὑπάρχουσι τὰ ἀγροτικὰ ταμεῖα ὑπὸ τὸν τύπον Ραϊφφαΐζεν ἱδρυμένα, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως· ὑπάρχουσι Τράπεζαι καὶ ἑνώσεις γενικώτεραι, ἀλλ' οὐδεμία ὑπάρχει Τράπεζα τοῦ Κράτους ὁποία ἡ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως προτεινομένη παρ' ἡμῖν.

Β΄

ΤΑ ΓΕΝΝΩΜΕΝΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

Τί πρέπει νὰ κάμωμεν ἡμεῖς.

Ἀλλ' ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ἢ μᾶλλον ὁ παρεμβαίνων ἤδη κ. Πρωθυπουργός, εἶπε προηγουμένως:

—Τί θέλετε νὰ κάμωμεν ἤδη; Ἡμεῖς θὰ ἱδρύσωμεν κατόπιν τοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς, τοὺς τοπικοὺς συνεταιρισμούς, ὑπὲρ αὐτοὺς τοὺς κεντρικοὺς συνεταιρισμούς, καὶ σκεπτόμεθα νὰ φέρωμεν τὴν Γεωργικὴν Τράπεζαν εἰς ἄμεσον συνεννόησιν μετ' αὐτῶν.

Ὅταν τοῦτο γίνῃ, καὶ γίνῃ προσηκόντως, δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἀντίρρησις πρὸς ἵδρυσιν Τραπέζης. Διότι ὅλοι οἱ οἰκονομικοὶ καὶ πολιτικοὶ κίνδυνοι, οὓς ἀνέπτυξα ἤδη, τίθενται ἐκ μέσου. Δὲν θὰ ἔχωμεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει Τράπεζαν τοῦ Κράτους ἐρχομένην εἰς ἀμέσους συναλλαγὰς μὲ τοὺς γεωργικοὺς πληθυσμούς, δὲν θὰ ἔχωμεν δημοσίους ὑπαλλήλους δίδοντας δάνεια εἰς γεωργούς, ἀλλὰ θὰ ἔχωμεν συνεταιρικὴν Τράπεζαν ἐνισχυομένην ἀπὸ τὸ Κράτος, ἔστω καὶ μὲ ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα δίδομεν ἤδη, ἢ καὶ πλείονα κεφάλαια· Τράπεζαν, ἡ ὁποία ἐπὶ πᾶσι θὰ ἔρχεται εἰς συναλλαγὰς μὲ τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμούς, θὰ ἐνισχύσῃ τούτους χρηματικῶς, καὶ δι' αὐτῶν θὰ ἐξυπηρετῇ τῶν γεωργῶν τὰς καλλιεργητικὰς ἀνάγκας.

Τί θὰ γίνῃ ὅμως μέχρις οὗ ἀποκτήσωμεν τὸ πιστωτικὸν τοῦτο σύστημα;

Ἂν ἀκολουθήσωμεν τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν χαράσσει ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου· ἂν ἱδρύσωμεν τὴν σχεδιαζομένην Γεωργικὴν Τράπεζαν καὶ ἐξουσιοδοτήσωμεν αὐτὴν νὰ δίδῃ καλλιεργητικὰ δάνεια ἀπ' εὐθείας εἰς τοὺς γεωργούς, καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς συνεταιρισμούς, ὅταν ἱδρυθῶσι τοιοῦτοι, θὰ ἔχωμεν τὰ ἑξῆς ἄφευκτα ἀποτελέσματα:

Θὰ διατρέξωμεν ἐν πρώτοις ὅλους ἐκείνους τοὺς οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἀνέπτυξα ἤδη κινδύνους, τοὺς ὁποίους ἐνέχει μία Τράπεζα τοῦ Κράτους τοιαύτην ἔχουσα ἀποστολήν, τοιαύτας ἐκτελοῦσα ἐργασίας. Θὰ καταστρέψωμεν ἐξ ἄλλου τὸ κεφάλαιον, τὸ ὑπάρχον ἤδη καὶ προερχόμενον ἀπὸ τοὺς φόρους τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ καὶ θὰ εὑρεθῶμεν ἄνευ πόρων, ὅταν ἡ ἐπικουρία τοῦ Κράτους θὰ εἶνε χρήσιμος διὰ τοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς.

Ἐγὼ θὰ εἶχον νὰ ὑποβάλω ἀντίθετον πρότασιν. Ἐγὼ φρονῶ, ὅτι πρέπει νὰ εἰσπραχθῇ τὸ κεφάλαιον τῆς τέως Ὀθωμανικῆς Γεωργικῆς Τραπέζης καὶ νὰ φυλαχθῇ κατατεθέμενον ἐπὶ τόκῳ, μέχρις οὗ ἡ Κυβέρνησις προβῇ εἰς τὴν διὰ τοπικῶν πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Τότε τὸ κεφάλαιον αὐτό, εἴτε μόνον, εἴτε αὐξανόμενον ὑπὸ τοῦ Κράτους, δύναται νὰ ἀποτελέσῃ τὴν πρώτην ἐπικουρίαν τοῦ Κράτους, τὸ ἱδρυτικὸν κεφάλαιον μιᾶς κεντρικῆς Γεωργικῆς Τραπέζης, ἡ ὁποία θὰ ἔχῃ σκοπὸν καὶ ἀποστολὴν ὄχι νὰ ἔλθῃ εἰς συναλλαγὰς δανειστικὰς πρὸς τοὺς γεωργούς, ἀπ' εὐθείας πρὸς αὐτοὺς συναλλασσομένη, ἀλλ' ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον πρὸς τοὺς συνεταιρισμούς. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ γίνῃ, ὅταν καὶ εἷς ἔστω τοιοῦτος συνεταιρισμὸς συγκροτηθῇ.

Διότι ὁ πρῶτος συνεταιρισμός, ὁ ὁποῖος ἅμα τῇ ἱδρύσει του θὰ εὑρεθῇ ἐνισχυμένος ἀπὸ μίαν τοιαύτην πιστωτικὴν δύναμιν, ἀπὸ μίαν τοιαύτην γεωργικὴν Τράπεζαν, θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸ νὰ γενικευθῇ ταχύτερον ἡ ἰδέα τῆς συγκροτήσεως τοιούτων πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν. Καὶ τὸν πρῶτον θὰ ἐπακολουθήσῃ δεύτερος, καὶ τοῦτον τρίτος καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς, ὅταν οἱ ἑκασταχοῦ γεωργικοὶ πληθυσμοὶ κατανοήσωσιν, ὅτι ἔχουσι στήριγμα ἐν τῇ Τραπέζῃ, ἥτις ἀποκλειστικὸν προορισμὸν ἔχει νὰ ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν, εἰς συναλλακτικὴν σχέσιν μὲ μόνον τοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς. Τοῦτο δὲ ἐγένετο καὶ ἀλλαχοῦ, καὶ αἱ Γεωργικαὶ Τράπεζαι ἐχρησίμευσαν οὐ μόνον ὡς ὄργανα οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς ὄργανα ἱδρύσεως καὶ πολλαπλασιασμοῦ αὐτῶν τούτων.

Τοῦτο ὅμως δὲν γίνεται παρ' ἡμῖν διὰ τοῦ προκειμένου νομοσχε-

δίου. Ἀλλ' ἐντελῶς τὸ ἐναντίον. Διότι ἱδρύεται μία Τράπεζα μὲ χρήματα τοῦ Κράτους, ἵνα ἔλθῃ εἰς συναλλακτικὰς σχέσεις μὲ τοὺς γεωργούς.

Καὶ ποῖον θὰ εἶνε ἐντεῦθεν τὸ ἀποτέλεσμα;

Δὲν θὰ ἔχωμεν ἁπλῶς τοὺς οἰκονομικοὺς κινδύνους καὶ τοὺς πολιτικούς, τοὺς ὁποίους ἤδη ὑπέδειξα, ἀλλ' ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλα ἀποτελέσματα. Δι' αὐτῆς θὰ πλήξωμεν αὐτοὺς τοὺς πιστωτικοὺς συνεταιρισμούς, αὐτὴν τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Διότι θὰ καταστήσωμεν δύναμιν ἀντιτιθεμένην εἰς τὴν σύμπηξιν τῶν συνεταιρισμῶν.

Ὅταν τις γνωρίσῃ ποίας δυσχερείας παρουσιάζῃ καὶ ποίας παρουσίασαν ἀλλαχοῦ ἡ ἀρχικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ εὐδοκίμησις τῶν τοπικῶν πιστωτικῶν συνεταιρισμῶν, καὶ κατὰ τίνων προλήψεων τῶν χωρικῶν οἱ προπαγανδισταὶ ἠγωνίσθησαν· προλήψεων, αἱ ὁποῖαι βεβαίως μεγαλείτεραι ὑπάρχουσι παρ' ἡμῖν, ἐννοεῖ εὐκόλως πόσον αὐξάνουσιν αἱ δυσχέρειαι αὗται, ὅταν ἱδρύεται Τράπεζα σκοποῦσα νὰ δανείζῃ τοὺς γεωργοὺς μακρὰν παντὸς συνεταιρισμοῦ. Ὅταν οἱ γεωργοὶ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν αὐτῶν, ὅτι δύνανται, μὴ ὀργανούμενοι εἰς συνεταιρισμούς, νὰ λαμβάνωσι δάνεια, φρονεῖτε σπουδαίως, ὅτι τοῦτο δὲν θὰ ἀποτελέσῃ ἓν ἐπὶ πλέον πρόσκομμα διὰ τὴν ὀργάνωσίν των;

Τὸ σύστημα λοιπὸν τῆς Κυβερνήσεως ὁδηγεῖ εἰς οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς κινδύνους, ἀλλὰ καὶ εἰς κινδύνους κατὰ τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀγροτικῆς πίστεως. Ἐνῷ τὸ προτεινόμενον παρ' ἡμῶν παραφυλάττει τὸ ὑπάρχον κεφάλαιον, ὅπερ θὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν δεδομένῃ στιγμῇ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς γεωργικῆς πίστεως καὶ τῶν τοπικῶν συνεταιρισμῶν ἄνευ τῶν κινδύνων, οὓς ὑπεδείξαμεν ἤδη.

Ἐπὶ τῶν κινδύνων τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς.

Ἀλλ' ὁ κ. ὑπουργὸς τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας δὲν εἶνε τόσον συγκαταβατικὸς ὅσον ὁ κ. Πρωθυπουργός, ὅστις κατανοήσας τὴν ἀξίαν τῶν παρατηρήσεων, ἠρώτησε τί προτείνομεν ἡμεῖς ἀντὶ τοῦ κυβερνητικοῦ σχεδίου, πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ὑποδειχθέντων κινδύνων.

Ὁ κ. ὑπουργὸς θαρραλεότερος ἐν τούτῳ δὲν ἐδίστασε νὰ μεμφθῇ ἐμοῦ, διότι ἐξεδήλωσα φόβους πολιτικῶν κινδύνων, διότι ἔχω τὸν ἐφιάλτην, ὡς εἶπε, μήπως ἐπανέλθῃ τὸ πολιτικὸν παρελθόν τὸ καταδικασθὲν ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Πλατύστομος δὲ καὶ θαρραλέος ὁ κ. ὑπουργὸς εὗρεν ἀδικαιολόγητον τὸν ἐφιάλτην αὐτόν, καὶ προέβη εἰς κατάκρισιν.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Εἰς κρίσιν, ὄχι κατάκρισιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ ὁμολογῶ, ὅτι εὑρίσκομαι πράγματι ὑπὸ τὸν τοιοῦτον ἐφιάλτην, καὶ μάλιστα φοβερόν. Τὸν τροφοδοτεῖ ὅμως δυστυχῶς τὸν ἐφιάλτην αὐτὸν ἡ σύγχρονος κατάστασις.

Δὲν ἔχω δὲ ἐφιάλτην μόνον μήπως ἐπανέλθῃ τὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖον κατεδικάσθη ὡς σύστημα, δὲν ὁμιλῶ περὶ προσώπων, ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν λαόν, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως διατηρηθῇ τὸ ἐνεστὼς, ἐπὶ πλέον τροφοδοτούμενον καὶ ὁσημέραι ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην φθειρόμενον.

⁂

Ἐπειδὴ δὲ εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἀστηρίκτου τῶν πολιτικῶν φόβων μου ἐμνήσθητε καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου Κρήτης, καὶ ἐπειδὴ εἰς τοιαύτην ὁδὸν ἐστρέψατε τὰς σκέψεις ἡμῶν, χωρὶς ἡμεῖς εἰς τοῦτο νὰ δώσωμεν ἀφορμήν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπαντήσωμεν, οὐχὶ βεβαίως ἐκτείνοντες τὸν ἔλεγχον εἰς ἄλλα σημεῖα, ἀλλὰ περιοριζόμενοι ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον εἰσηγάγετε, τοῦ κρινομένου ἤδη, ἀλλὰ καὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὸ κοινωφελὲς ταμεῖον Κρήτης.

Εἴπετε, ὅτι τὸ ταμεῖον αὐτὸ ηὐδοκίμησε καὶ ὅτι ἡ πολιτικὴ δὲν εἰσεχώρησεν εἰς αὐτό. Δὲν γνωρίζω ἐὰν καὶ ὁ κ. Πρωθυπουργὸς συμφωνῇ μαζί σας. Ἐὰν βεβαιώσῃ τοῦτο ὁ κ. Πρωθυπουργὸς, θὰ συμφωνήσω μαζί του. Ἐὰν ἤθελε βεβαιώσει οὗτος, ὅτι τὸ κοινωφελὲς Ταμεῖον Κρήτης ὑπῆρξεν ἐντελῶς ἀμέτοχον τῶν ἑκάστοτε πολιτικῶν ἐπιρροῶν· ἐὰν βεβαιώσῃ ὅτι δὲν ἐφορολογήθη ὁλόκληρος ὁ Κρητικὸς λαός, διὰ νὰ δανείζωνται ἀναγκαίως μόνον ὀλίγα ἑκάστοτε πρόσωπα.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Ὄχι φορολογία.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οὐδένα ἐφορολόγησε.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν εἰσεπράττετο ποσοστὸν τῆς δεκάτης;

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὅταν μέμφεσθε τοὺς ἄλλους, ὅτι δὲν ἠξεύρουν πρέπει τοὐλάχιστον νὰ ἠξεύρητε σεῖς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἠσυχεῖτε, διότι τοῦτο εἶναι μία λεπτομέρεια, πόθεν τὸ κοινωφελὲς ταμεῖον Κρήτης ἐπορίσθη τὰ κεφάλαιά του. Τὸ ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου φέρω τὸν λόγον, εἶναι τὸ πολιτικὸν ζήτημα, πῶς διατίθενται τὰ κεφάλαιά του.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ...

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἰδοὺ ὅτι αἱ δηλώσεις τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ὁ ἰσχυρισμός μου, ὅτι ἐφορολογεῖτο ὁλόκληρος ὁ Κρητικὸς λαὸς διὰ νὰ εὐεργετηθῶσιν ὀλίγοι λαμβάνοντες τὰ δάνεια, δὲν ἀπέχει τῆς ἀληθείας. Διότι ἀποδεικνύεται, ὅτι χρήματα τοῦ Κράτους, δηλαδὴ χρήματα τῆς Κρητικῆς Πολιτείας, ἦσαν ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀπετέλεσαν τὸ κεφάλαιον τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου. Δὲν ἦσαν χρήματα τῶν ἰδιωτῶν, δὲν ἦσαν αὐτῶν τούτων τῶν δανειζομένων.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο τὸ σημεῖον τὸ παρεμπίπτον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἠθέλησα νὰ ὁμιλήσω. Εἶναι τὸ πολιτικόν. Ἐπὶ τούτου δὲ τοῦ πολιτικοῦ σημείου ὁμιλήσας ὁ κ. πρωθυπουργὸς εὑρίσκεται ἐν διαφωνίᾳ πρὸς τὸν κ. ὑπουργόν. Διότι ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀνεγνώρισε τὴν ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν τῆς πολιτικῆς κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν δανείων. Ἀλλ' ὁ κ. πρωθυπουργὸς ἀφῆκε μίαν θύραν ἀνοικτὴν, τὴν θύραν ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐξέλθῃ τὸ παρὸν νομοσχέδιον. Εἶπεν, ὅτι τοιοῦτοι κίνδυνοι δὲν εἶναι δυνατοὶ παρ' ἡμῖν τώρα, ὅτε διάφορος εἶναι ὁ πολιτικὸς βίος καὶ ἄγριτνος ἡ κοινὴ γνώμη.

Εἶναι ὅμως τοῦτο ἀληθές ;

⁂

Ὅταν προηγουμένως, κύριοι, ὁμιλῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, ὑπεδείκνυον τοὺς πολιτικοὺς κινδύνους, οἱ ὁποῖοι ἀπειλοῦνται ἐκ τοιούτων θεσμῶν, δὲν ἐσχέτισα τὸ ζήτημα πρὸς τὴν πολιτικὴν τῆς παρούσης Κυβερνήσεως. Ἐθεώρησα τοῦτο ὡς ζήτημα πολιτεύματος· ὡς ζήτημα πολιτεύματος κοινοβουλευτικοῦ. Καὶ ἐθεώρησα ὅτι εἰς Κράτος κοινοβουλευτικὸν δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ εἰσάγωνται θεσμοὶ περιποιοῦντες εἰς τὰς ἑκάστοτε Κυβερνήσεις μέσα πλούσια εἰς πολιτικὰς ἐπιδράσεις. Ὅσοι δὲ εἴτε κατὰ θεωρίαν ἠθέλησαν νὰ μελετήσωσιν, εἴτε κατὰ πρᾶξιν ἠθέλησαν ἐκ τοῦ σύνεγγυς νὰ παρακολουθήσωσι καὶ νὰ ψυχαλογήσωσιν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτικοῦ βίου ἐν κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι, δὲν δύνανται νὰ ἀρνηθῶσιν ὅτι κατ' αὐτὸν ὑπάρχουν αἱ πολιτικαὶ ἐπιδράσεις, ἄλλοῦ μὲν μικραὶ, ἀλλοῦ δὲ μεγαλείτεραι, καὶ ἀλλαχοῦ ἀχαλίνωτοι εἰς διαφθοράν.

Τοῦτο δεικνύει ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας καὶ τῆς ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κοινοβουλευτικῶν πολιτευμάτων.

Τὸ παράδειγμα τῆς Γαλλίας ἡ ὁποία δὲν ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ τὸν γερμανικὸν θεσμὸν, οὔτε τὴν ἵδρυσιν Τραπεζῶν τοῦ Κράτους, εἶναι εὔγλωττον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Καὶ οἱ ἐκεῖ πολιτικοὶ ἄνδρες ἀποκρούοντες τοιούτους θεσμοὺς, δὲν ἠννόουν βεβαίως νὰ καταδικάσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ χαρακτηρίσωσιν ὡς ἀκόλαστον καὶ φαῦλον τὸν πολιτικὸν αὐτῶν βίον.

Ἀλλ' ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις εἰδικεύει τὸ ζήτημα εἰς τὰ παρ' ἡμῖν. Ἀφοῦ δεικνύει τόσην πεποίθησιν εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς πολιτικὰ ἤθη τὰ σύγχρονα, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐνισχύεται ὥστε νὰ μὴ φοβῆται πολιτικὰς παρεκτροπὰς, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ ἐξετάσω καὶ τὴν ἄποψιν ταύτην.

Ἀλλ' ὅμως καὶ ἐν τούτῳ θὰ περιορισθῶ μόνον εἰς τὸ ψηφιζόμενον νομοσχέδιον καὶ εἰς τὸν σχετικὸν πρὸς αὐτὸ θεσμὸν τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου Κρήτης μὴ δυνάμενος νὰ μετατρέψω τὸ νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βουλῆς εἰς ἔργον ἐλέγχου.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶμαι διατεθειμένος νὰ δεχθῶ ἔλεγχον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τὸ γνωρίζω. Ἐγὼ ὅμως δὲν τὸ θεωρῶ προσῆκον καὶ κοινοβουλευτικόν.

Ε. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἶναι ἐντελῶς κοινοβουλευτικὸν, ἅμα εἴμεθα ἐντελῶς σύμφωνοι καὶ οἱ δύο.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θέλω νὰ ἀκολουθήσω τὰς ἀρχὰς τὰς ἰδικάς μου. Ἀρκεσθῆτε ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ἀπαντήσετε εἰς τὸν ἔλεγχον μόνον αὐτῶν τῶν σημείων.

⁂

Παρατηρῶ ἐν πρώτοις ὅτι αὐτὸς ὁ ἐσχάτως ψηφισθεὶς ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ νέος νόμος περὶ τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου τῆς Κρήτης, ἀνατρέπει κατὰ τὸν ὀδυνηρότερον τρόπον τὰς ἠθολογικὰς πολιτικὰς θεωρίας τῆς Κυβερνήσεως. Καὶ ἀποδεικνύει ἐναργῶς εἰς βάρος αὐτῆς ταύτης τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι αἱ πολιτικαὶ ἐπιδράσεις καὶ αἱ πολιτικαὶ εὐκαμψίαι εἶναι δυστυχῶς τώρα ὑπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἀθρόαι καὶ τολμηραί.

Προχθὲς ἐψηφίσθη τὸ νομοσχέδιον περὶ ἀναδιοργανώσεως τοῦ κοινωφελοῦς ταμείου Κρήτης. Καὶ παρακαθήμενος ἐκεῖ καὶ παρακολουθῶν τὴν συζήτησιν καὶ φιλοσοφῶν καὶ ἐγὼ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν καὶ μάλιστα τῶν πολιτικῶν, παρετήρησα ὅτι ἐὰν ἡ σώφρων Κρητικὴ διοίκησις, περὶ τῆς ὁποίας εἴπετε ὅτι ὑπῆρξεν ἀκόλαστος εἰς πολιτικὰς ἐπιδράσεις, κατὰ τὴν διάθεσιν τῶν δανείων ἐκ μέρους τοῦ ταμείου, ἐὰν ἡ διοίκησις αὐτὴ διέθετε δι' ὅλα τὰ καταστήματα τοῦ ταμείου εἰς μισθοὺς 1700 δραχμὰς, νομίζω, κατὰ μῆνα, ἡ ἀναδιοργάνωσις ὅμως τοῦ ταμείου ἀπὸ τὸν νέον πολιτικὸν βίον τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τίνα τρόπον νομίζετε ὅτι ἐγένετο ;

Ἐδιπλασιάσθησαν σχεδὸν οἱ μισθοῦ καὶ ἐτριπλασιάσθη σχεδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ταμείου!

Αὐτὸ εἶναι τὸ πρόχειρον παράδειγμα, τὸ ὁποῖον ἀντλοῦμεν συγκρίνοντες τὰ ἐν Κρήτῃ γενόμενα μὲ τὰ ἐδῶ γενόμενα. Αὐτὸ εἶναι τὸ κατόρθωμα τοῦ συγχρόνου πολιτικοῦ βίου, τὸν ὁποῖον μετὰ τόσου κόμπου προβάλλομεν ὡς ἄτρωτον εἰς μικροπολιτικοὺς ἐπηρεασμούς, καὶ ὡς παρέχοντα ἐνθάρρυνσιν πρὸς εἰσαγωγὴν πρωτοφανῶν θεσμῶν καὶ ἱδρυμάτων.

Ἀλλὰ πρέπει ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην νὰ προχωρήσω καὶ περαιτέρω, ἐρευνῶν τὴν περίεργον ἀληθῶς ἱστορίαν τοῦ προκειμένου νομοσχεδίου.

Πῶς ἱδρύθη ἡ τράπεζα.—Παράνομοι διορισμοὶ ὑπαλλήλων.—Ἀργόμισθοι μὲ ὀγκώδεις μισθούς.

Τὸ νομοσχέδιον, κύριοι, μὲ τὸ ὁποῖον ἀσχολούμεθα, τὸ ὁποῖον ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ὡς νομοσχέδιον κεκλημένον νὰ βοηθήσῃ τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ Ἠπειρωτικοῦ λαοῦ, νὰ ἀπελευθερώσῃ τοὺς ἐκεῖ γεωργικοὺς πληθυσμούς, ἔχει πεζοτάτην ἱστορίαν. Ἱστορίαν ἡ ὁποία ἀποδεικνύει ὅτι τὸ νομοσχέδιον αὐτὸ εἶναι γέννημα ὀψιγενῶν πολιτικῶν σκέψεων, αἵτινες δὲν φαίνονται νὰ ἔχωσι σχέσιν τινὰ μὲ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς γεωργίας, μὲ τὴν προστασίαν τῶν γεωργικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου.

⁂

Ὅταν, κύριοι, ἡ Ἤπειρος καὶ ἡ Μακεδονία κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν στρατευμάτων καὶ ὠργανώθησαν ἐκεῖ αἱ ὑπηρεσίαι, ἱδρύθη καὶ ἰδιαίτερον γραφεῖον ἐκκαθαρίσεως τῆς Τουρκικῆς Γεωργικῆς Τραπέζης· ἓν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἓν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἕτερον εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, μὲ λογιστὰς καὶ ἄλλο πλούσιον κατώτερον προσωπικὸν καὶ μὲ μισθοὺς ἀσυνήθεις διὰ τὴν Παλαιὰν Ἑλλάδα.

Ἡ ἐργασία τὴν ὁποίαν εἶχον τὰ γραφεῖα ταῦτα συνίστατο κυρίως εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν βιβλίων τῆς Τραπέζης ἐκ τῶν διαφόρων ὑποκαταστημάτων· τὴν τακτοποίησιν καὶ μετάφρασιν αὐτῶν πρὸς ἀνεύρεσιν τῶν ὀφειλετῶν· τὴν συγκέντρωσιν καὶ τακτοποίησιν τῶν γραμματίων καὶ τῶν τίτλων τῶν ἐνυποθήκων ἀπαιτήσεων· καὶ τὴν ἐξέλεγξιν τῶν λογαριασμῶν.

Ἡ ἐργασία αὕτη, παρὰ τὸ πλουσιώτατον προσωπικόν, τὸ ὁποῖον εἶχε συγκεντρωθῇ κυρίως εἰς τὸ γραφεῖον αὐτὸ τῆς Θεσσαλονίκης, παρετείνετο ἐπὶ χρόνον δυσαναλόγως μακρόν. Ὅταν δὲ ἐκορυφώθη ἡ δυσφορία διὰ τὴν διοίκησιν τῆς Μακεδονίας, μία δὲ ἐφημερὶς διὰ καθημερινῶν ἐδῶ δημοσιεύσεων περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν ἐκεῖ ὑπηρεσιῶν διηρμήνευε τὴν δυσφορίαν τῆς κοινῆς γνώμης, τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν προέβη εἰς ἀθρόας ἀπολύσεις περιττῶν ὑπαλλήλων.

Τότε φαίνεται, ἤτοι κατὰ τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος ἔτους, ἀπεφασίσθη ἡ κατάργησις καὶ τῶν γραφείων αὐτῶν τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης καὶ ἡ συγχώνευσις αὐτῶν πρὸς τὰ ἐκεῖ λειτουργοῦντα λογιστήρια, ἀφοῦ μάλιστα ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε συνετελεσθῇ ἡ τακτοποίησις τῶν βιβλίων καὶ ἡ καταχώρισις τῶν μερίδων τῶν ὀφειλετῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας θὰ προέβαινεν ἡ ἐκκαθάρισις, δηλαδὴ ἡ εἴσπραξις τῶν ὀφειλομένων.

Ἐξεδόθη λοιπὸν πρὸς τοῦτο ἓν Β. Διάταγμα τοῦ ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν ὑπουργείου τῆς 31 Δεκεμβρίου 1913, τὸ ὁποῖον λέγει τ' ἀκόλουθα (Ἀναγινώσκει).

«Τὸ παρὰ τῇ Γενικῇ Διοικήσει Μακεδονίας λειτουργοῦν γραφεῖον τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης ὑπάγεται εἰς τὴν ἄμεσον διεύθυνσιν τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐπιτρόπου Θεσσαλονίκης, ἡ δὲ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπαρχίαις τῶν Γενικῶν Διοικήσεων Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου ὑπηρεσία τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Τραπέζης ταύτης ὑπάγεται εἰς τοὺς οἰκείους οἰκονομικοὺς ἐπιτρόπους».

Τοιουτοτρόπως τὸ γραφεῖον ἐκεῖνο διαλύεται.

Δὲν γνωρίζω ὅμως τί συνέβη. Πεπλανημένη ἀντίληψις ὑπηγόρευσε τὸ Διάταγμα τοῦτο, πεπλανημένη ἀντίληψις τὸ ἠρμήνευσεν ἐκεῖ ἐν Θεσσαλονίκῃ, δὲν γνωρίζω. Ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὸ Διάταγμα αὐτὸ ἐξηκολούθησε, φαίνεται, λειτουργοῦν τὸ γραφεῖον ἐκεῖνο ὑπὸ ὅλον τὸ ἐπιτελεῖον καὶ πλούσιον προσωπικόν, καὶ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἀτελειώτου ἐκκαθαρίσεως τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης.

Εἶναι ἄγνωστον τί ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε χώραν, ὥστε ἐπηκολούθησε μετά τινας μῆνας νέον Β. Διάταγμα, τὸ ὁποῖον διεσάφησε τὰ πράγματα κατὰ τρόπον αἴροντα πᾶσαν ἀμφιβολίαν περὶ τῆς συγχωνεύσεως πλέον καὶ τῆς καταργήσεως τοῦ λεγομένου γραφείου τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης τῆς Μακεδονίας.

Τὸ Διάταγμα τοῦτο τῆς 21 Μαρτίου 1914 λέγει τὰ ἑξῆς (Ἀναγινώσκει).

«Τὰ παρὰ ταῖς Γενικαῖς Διοικήσεσι Μακεδονίας καὶ Ἠπείρου λειτουργοῦντα τ έ ω ς κεντρικὰ γραφεῖα τῆς ἐκκαθαρίσεως τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης ὑπάγονται εἰς τὰ παρὰ ταῖς αὐταῖς Γενικαῖς Διοικήσεσι τμήματα τοῦ λογιστηρίου καὶ ἀνατίθεται εἰς αὐτὰ ἡ διεξαγωγὴ

κλίνει εἰς ἐκλογὴν τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος, (ἀναγινώσκει), «ἐπιβάλλεται νὰ ἐκτελεσθῇ ἐντολῇ τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἡ μελέτη τοῦ Μέλανος, ἀλλ' ἐμβριθέστερον ἢ ὡς μέχρι τοῦδε ἐγένετο».

Τοῦτο λοιπὸν εἶναι, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπικαλοῦμαι πρωτίστως τὴν ἀντίληψιν τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἀφοῦ αὕτη κρίνει ἀναγκαῖον διεθνῆ διαγωνισμὸν δι' ἀμφοτέρας τὰς μεταφορὰς πρὸς ἐκλογὴν τῆς καλλιτέρας, πρέπει νὰ καταστήσωμεν δυνατὸν τὸν διαγωνισμὸν τοῦτον. Ἀλλὰ πρέπει πρὸς τοῦτο νὰ κάμῃ ἡ Κυβέρνησις ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Κίντσερ· νὰ παραγγείλῃ δηλαδὴ καθ' ὅμοιον τρόπον μελέτην μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος.

Ἀλλὰ δὲν εἶνε τοῦτο μόνον. Ἐὰν ἀνατρέξητε εἰς τὸ ἄρθρον 12 τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον θὰ ἀποτελέσῃ ἄρθρον τῆς συμβάσεως, θέλετε ἰδῇ ὅσον ἀφορᾷ τὸν καθορισμὸν τῶν ἐκτελεστέων ἔργων ταύτην τὴν διάταξιν.

«Ἡ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος διοχέτευσις τοῦ ὕδατος εἰς τὰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ προάστεια αὐτῶν, θέλει γίνῃ συμφώνως πρὸς τὰ ὑποβληθησόμενα ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου καὶ ἐγκριθησόμενα ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν μετὰ προηγουμένην ἀπόφασιν τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου σχέδια ἐκτελέσεως», — προσέξατε εἰς τὴν προσθήκην — «ἅτινα ὅμως δέον νὰ καταρτισθῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν αὐτῶν δεδομένων, τύπων, διαστάσεων, τρόπων ἐκτελέσεως, ποσοῦ διοχετευομένου ὕδατος κλπ. τῶν δεκτῶν γενομένων εἰς τὰ ὑπὸ τὴν διύθυνσιν τοῦ μηχανικοῦ Κίντσερ ἐκτελεσθέντα», δηλαδὴ τὰ σχέδια τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας.

Τοῦτο δὲν ἦτο ἀνάγκη νὰ εἶναί τις μηχανικὸς διὰ νὰ ἐννοήσῃ, ὅτι εἶναι ἀδύνατον· ἐν τούτοις εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ἀκούωμεν τοὺς εἰδικωτέρους. Καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπή, εἰς τὴν ὁποίαν παρεπέμφθη τὸ νομοσχέδιον καὶ ἐξητάσθη — ὅπου ὑπῆρχον καὶ μηχανικοὶ — παρετήρησε τοῦτο· ἐξέφρασε τὴν ἔκπληξιν αὐτῆς καὶ εἶπεν, ὅτι εἶναι δυσχερέστατον, ἂν μὴ ἐντελῶς ἀνέφικτον νὰ γίνῃ τοῦτο· διότι καὶ τὸ ἔδαφος καὶ αἱ καθόλου συνθῆκαι εἶναι διάφοροι.

Πῶς λοιπὸν θὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ διάταξις αὐτή; Ἀποκλείεται λοιπὸν ἐνταῦθα ὁ διαγωνισμὸς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς διατάξεως ἀκόμη διὰ τὸν Μέλανα ποταμόν.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον ταῦτα. Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι διατάξεις, αἱ ὁποῖαι, συνδυαζόμεναι πρὸς τὰς γενομένας παρατηρήσεις, καθιστῶσι κατάδηλον τὴν τάσιν καὶ τὴν ῥοπὴν τὴν ραγδαίαν τὴν πάντοθεν ἐκδηλουμένην εἰς ἀποκλεισμὸν τῆς μεταφορᾶς ἐκείνης, καὶ εἰς εἰκονικὴν

παράστασιν τοῦ δικαιώματος τῆς ἐκλογῆς τῆς μεταφορᾶς μεταξὺ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ.

Ἐὰν ἀνατρέξωμεν εἰς τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 11, ἔνθα κανονίζονται τὰ τῶν ἀπαλλοτριώσεων, θὰ ἴδωμεν ὀρθουμένην μίαν διαφορὰν ἀντιλήψεως καὶ μίαν διαφορὰν συνθηκῶν καὶ ὅρων καὶ προϋποθέσεων ἀπαλλοτριώσεων καὶ ἀποζημιώσεων, μεταξὺ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας, καὶ ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ.

Διότι, ἐνῷ μετὰ πάσης λεπτομερείας καθορίζονται οἱ ὅροι τῶν ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων καὶ ἡ εὐθύνη πρὸς ἀποζημίωσιν, καὶ προστατεύεται δεόντως ἡ ἑταιρεία ἐκείνη, ἡ ὁποία θὰ διαγωνισθῇ διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας· ἀντιθέτως, προκειμένου εἰς τὸ αὐτὸ ἄρθρον περὶ τῶν ἀπαλλοτριώσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι ἀναγκαῖαι διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ, ἡ ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἤθελε πρὸς τοῦτο διαγωνισθῇ, παραπέμπεται ποῦ νομίζετε; παραπέμπεται νὰ συνεννοηθῇ περὶ τούτου μὲ τὴν ἑταιρείαν τῆς Κωπαΐδος λίμνης. Καὶ λέγει τὸ ἄρθρον.

«Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις προτιμήσῃ τὴν ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος ποταμοῦ ὕδρευσιν τῶν πόλεων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς· καὶ προαστείων, ὁ ἀνάδοχος ὀφείλει πρὸ τῆς ὑπογραφῆς τῆς περὶ τούτου συμβάσεως νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς ἀνωνύμου ἑταιρείας τῆς λίμνης Κωπαΐδος διὰ τὴν ἐκχώρησιν τῆς πηγῆς ταύτης πρὸς τὸν ὡς εἴρηται σκοπὸν τῆς περὶ τούτου συνομολογουμένης συμβάσεως κυρωθησομένης διὰ Β. Διατάγματος».

Εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσῃ τις αὐτὴν τὴν διαφορὰν καὶ τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ὑπηγόρευσαν διάφορον λύσιν διὰ τὴν μίαν περίπτωσιν καὶ διάφορον διὰ τὴν ἄλλην.

Ἐρωτῶ· δὲν ἦτο τάχα νομικῶς δυνατόν, ὥστε νὰ γίνῃ, ἐὰν δεχθῶμεν περίστασιν ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως διὰ δημοσίαν ἀνάγκην τῶν δικαιωμάτων τῆς ἑταιρείας ὅ,τι γίνεται διὰ πάντα ἰδιώτην;

Πόθεν ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ παραπεμφθῇ ἡ ἑταιρεία, ἡ ὁποία θὰ διαγωνισθῇ εἰς προηγουμένην μάλιστα τοιαύτην συνεννόησιν, συνεννόησιν, κατὰ τὴν ὁποίαν βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ ὅ,τι θὰ ἐξησφάλιζε τίμιον καὶ εἰλικρινὲς καὶ ἀληθὲς διὰ μιᾶς ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως;

Καὶ δὲν δημιουργεῖ τοῦτο μίαν ἀνισότητα ὅρων, ἀνισότητα προϋποθέσεων; Δὲν δημιουργεῖ ἕνα πρόσθετον συντελεστήν, ἕνα πρόσθετον παράγοντα ἐκ τῶν πρότερων ματαιώσεως τῆς μεταφορᾶς τῶν ὑδάτων

τοῦ Μέλανος ποταμοῦ καὶ τοῦ περιορισμοῦ εἰς τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας; Ἀναμφιβόλως.

Ἄλλαι μέθοδοι τοῦ νομοσχεδίου, ὅπως ἀποβῇ ἀδύνατος ὁ διαγωνισμὸς διὰ τὸν Μέλανα.

Ἀκόμη ἔχω νὰ προσθέσω καὶ ἓν ἄλλο, τὸ ὁποῖον παρὰ τὴν μικρότητα αὐτοῦ τὴν φαινομένην, εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν καθόλου ροπῶν καὶ τῶν καθόλου τάσεων τῶν ἀκατασχέτων, ὅπως ἀποκλεισθῇ ἐκ τῶν προτέρων ὁ διαγωνισμὸς πρὸς μεταφορὰν τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος.

Εἶναι τοῦτο εἰς τὸ ἄρθρον 6, ὅπου καθορίζεται ἡ ἔναρξις καὶ ἡ περάτωσις τῶν ἔργων· θὰ ἴδητε μίαν διαφορὰν οὐσιώδη καὶ διὰ τὴν ψυχολογικήν της ἀκόμη ἐπιρροήν. Εἰς τὸ ἄρθρον αὐτὸ ὁρίζεται, ὅτι τὰ μὲν ἔργα τῆς ὑδρεύσεως, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας, θέλουσι περατωθῇ ἐντὸς πενταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῶν, καὶ ἐντὸς ἑξαετίας κατ' ἀνώτατον ὅρον, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος».

Σ. ΚΡΟΚΙΔΑΣ. Εἶναι ὁ χρόνος τῆς μελέτης.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὑμεῖς λέγετε εἶναι ὁ χρόνος τῆς μελέτης. Ἐγὼ θὰ ἔλεγον κάτι τι ἄλλο, ἀφοῦ μελέτη δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ, ἀλλὰ θὰ προκηρυχθῇ ἄνευ τοιαύτης ὁ διαγωνισμός.

Γεννᾶται δὲ ἡ ἀπορία ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης καὶ διὰ τοῦτον ἀκόμη τὸν λόγον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου, ὡς μὴ ὢν μηχανικός, θὰ ἐδεχόμην εὐχαρίστως νὰ ἀκούσω τὴν γνώμην τῶν εἰδικῶν.

Βλέπω ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Κίντσερ, ὅτι τὸ μῆκος τοῦ ὑδραγωγείου διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ Μέλανος ποταμοῦ θὰ εἶναι 158 χιλιόμετρα καὶ πλέον. Καὶ ἐρωτῶ· πῶς τὰ 107 χιλιόμετρα θὰ περατωθῶσιν ἐντὸς ἑξαετίας, ἐνῷ τὰ 158 θὰ περατωθῶσιν ἐντὸς πενταετίας;

Ι. ΜΠΡΙΣΙΜΙΤΖΑΚΗΣ. Διότι διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος ποταμοῦ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῶσι πλειότερα καὶ δυσκολώτερα ἔργα, ἤτοι διατρήσεις ὀρέων καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸ περιμένω νὰ μοῦ ἐξηγήσητε σεῖς, διότι ἐγὼ δὲν τὸ βλέπω ἐδῶ, οὐδὲ τὸ ἐννοῶ.

Ε. ΡΕΠΟΥΛΗΣ. Εἶναι τεχνικὰ ἔργα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μὲ συγχωρεῖτε. Τεχνικὰ ἔργα εἶναι τὰ τῆς ἀνυψώσεως...

Ε. ΡΕΠΟΥΛΗΣ. Καὶ διατρήσεως.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πολὺ καλά. Δέχομαι, ἀφοῦ τὸ λέγετε ὑμεῖς, ὅτι θὰ γίνουν τεχνικὰ ἔργα ἀνυψώσεως καὶ διατρήσεως.

Ἀλλ' εἰς τὴν ἄλλην χάραξιν δὲν θὰ γίνουν τοιαῦτα; Πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι ἡ ἐξήγησις, τὴν ὁποίαν δίδετε τώρα, καὶ ἡ ὁποία δὲν προκύπτει ἐκ τῶν ἐκθέσεων, εἶναι ἐντελῶς πρόχειρος, ὡς ἐλπίζω, ὅτι θὰ ἀναγνωρίσητε ἀμέσως.

Διότι εἰς τὴν πρώτην ἀντίληψιν προσπίπτει τοῦτο τὸ ἄηθες καὶ τὸ ἀνεξήγητον.

Ὁμιλεῖτε περὶ τεχνικῶν ἔργων, διατρήσεως ὀρέων κλπ.., Ἐρωτῶ ὑμᾶς· ἡ ἐνέργεια μεγάλων τοιούτων τεχνικῶν ἔργων καὶ ἡ διάτρησις ὀρέων κλπ. εἶναι ἐπαγωγικὴ δαπανῶν μεγαλειτέρων, ναὶ ἢ οὔ; Ἐὰν ναί, πῶς συμβιβάζεται τοῦτο μὲ τὴν βεβαίωσιν αὐτοῦ τοῦ Κίντσερ, ὅτι ἡ μεταφορὰ τῶν ὑδάτων τοῦ Μέλανος θὰ στοιχίσῃ τέσσαρα ἕως πέντε ἑκατομμύρια ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν ἄλλην;

Τί πρέπει νὰ γίνῃ διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ τὸ ἔργον τελειότερον εὐθηνότερον, καὶ ταχύτερον.

Ἐπεράτωσα, κύριοι, τὰς κυριωτέρας παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον νὰ κάμω ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου, κατ' ἀρχὴν συζητουμένου. Ἐνόμισα δέ, ὅτι εἶχον ὑποχρέωσιν εἰς τοῦτο, προκειμένου περὶ τοῦ μεγίστου καὶ σπουδαιοτάτου τῶν ἐκτελεσθέντων μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι τοπικῶν δημοσίων ἔργων, ὅπως ἀποτείνω ἐνδεχομένην ματαίωσιν τούτου ἢ παρέλκυσιν αὐτοῦ ἢ μὴ προσήκουσαν ἐκτέλεσιν.

Νομίζω δέ, ὅτι καὶ αἱ τελευταῖαι, αἱ ἀφορῶσαι τὴν ἐκλογὴν τῶν ὑδάτων τῆς Στυμφαλίας ἢ τοῦ Μέλανος καὶ αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῶν ἐγγυήσεων ἀληθοῦς διαγωνισμοῦ, καὶ αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν νομιμότητα τῶν ἀπαλλοτριώσεων, ἐπηρεάζουσιν οὐσιωδῶς καὶ πολλαχῶς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου· ὅτι ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης λύσεως τῶν ζητημάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων προεκάλεσα τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς, δύναται νὰ προκύψῃ ἢ ἡ μᾶλλον προσήκουσα ἐκτέλεσις τοῦ ἔργου καὶ ἐν ταὐτῷ ταχυτέρα· ἢ τοὐναντίον, ἂν μὴ ἡ ματαίωσις, βεβαίως ὅμως ἡ παρέλκυσις τῆς ἐκτελέσεως αὐτοῦ· ἡ ἐκτέλεσις ὑπὸ ὅρους δυσμενεστέρους καὶ οἱ κίνδυνοι μεγάλων ἀποζημιώσεων εἰς βάρος πρώτον τῆς ἀναδόχου ἑταιρείας καὶ ἔπειτα τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν ἀνάδοχον τὰς δωρεάς, τὰς ὁποίας διὰ τῆς συμβάσεως θὰ ὑποσχεθῇ.

Ἐὰν ἡ Βουλή, παρορῶσα πάντα ταῦτα, ἤθελε ψηφίσει τὸ νομοσχέδιον ὡς ἔχει, θὰ ἔκαμνε νόμον ἀντισυνταγματικόν. Ἀλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον. Θὰ καθίστα πιθανῶς ἀνέφικτον τὸν διαγωνισμὸν καὶ τὴν εἰς τοῦτον προσέλευσιν σπουδαίων ἑταιρειῶν. Διότι διστάζω νὰ δεχθῶ, ὅτι ἑταιρεῖαι σοβαραὶ θὰ στέρξωσι νὰ ἀναμιχθῶσιν εἰς τοσοῦτον κολοσ-

σιαίαν ἐπιχείρησιν ὑπὸ τοιαῦτα δεδομένα καὶ ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις, καὶ νὰ ἐκτεθῶσιν εἰς κινδύνους δικαστικῶν ἀγώνων καὶ ἀποζημιώσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ κλονίσωσι τὴν ὅλην οἰκονομικὴν σύνθεσιν τῆς ἐπιχειρήσεως. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, οὕτω ψηφιζομένου τοῦ νομοσχεδίου, δὲν θὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἄμεσος προκήρυξις τοῦ διαγωνισμοῦ. Ἀλλὰ θὰ ἐπακολουθήσωσι χρονοτριβαὶ καὶ παρελκύσεις, αἱ ὁποῖαι, ἐὰν δὲν καταστήσωσι προβληματικὴν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου, ἀναμφιβόλως θὰ ἀπαιτήσωσι πολὺ πλείστερον χρόνον ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο ἀναγκαῖος, ὅπως ἀχθῶσιν αἱ ὑποδειχθεῖσαι οὐσιώδεις ἐλλείψεις πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου.

Καὶ ἵνα συμπεράνω.

Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ ἔπραττεν ἔργον φρονήσεως καὶ σκοπιμότητος, ἀκριβῶς διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ καὶ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀντιλήψεις αὐτῆς περὶ τῆς ἀνάγκης ταχείας, ἀλλὰ καὶ προσηκούσης ἐκτελέσεως τοῦ ἔργου, περὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως διὰ διεθνοῦς διαγωνισμοῦ ἐξευρεθῶσιν ἡ καλλιτέρα ἀνάδοχος ἑταιρεία καὶ οἱ συμφερώτεροι ὅροι, καὶ περὶ τῆς ἀναάγκης, ὅπως ἡ μεταφορὰ τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος ἀποτελέσῃ ἔδαφος διαγωνισμοῦ, ἐὰν πρὸς ἐπιτυχίαν ἀκριβῶς τούτων, ἔστεργεν ὅπως πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως τοῦ νομοσχεδίου ἀπὸ τῆς αὔριον αὐτῆς, ἀναβαλλομένης τῆς ψηφίσεως αὐτοῦ, ἐπιδιώξῃ ἀνενδότως τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν τριῶν τούτων προϋποθέσεων, τὴν λύσιν τῶν τριῶν τούτων ζητημάων.

Πρῶτον νὰ προβῇ εἰς τὰς ἀναγκαίας συνεννοήσεις μετὰ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, ὅπως συναινέσωσι καὶ οὗτοι κατὰ τὰς διατυπώσεις τῶν καθεστώτων νόμων εἰς τὸ ὑποβαλλόμενον σχέδιον συμβάσεως, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς μεταβιβάσεις τῶν ἄνευ ἀποζημιώσεως ἀφαιρουμένων στοιχείων τῆς περιουσίας αὐτῶν· ἢ ἐν ἀνάγκῃ, ἐὰν εὑρεθῇ ἐνώπιον ἀξιώσεων ἀδικαιολογήτων ἢ ἀντιδράσεων, λάβῃ εἰδικὰ νομοθετικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ καταστήσωσιν εἰς αὐτὴν δυνατὸν τάχιστα νὰ λάβῃ μὲν ἀντὶ εὐλόγου ἀποζημιώσεως τὰ στοιχεῖα τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, νὰ ρυθμίσῃ δὲ τὰ τῆς ἀφαιρέσεως πρὸς ἐκμετάλλευσιν ὑπὸ τῆς ἑταιρείας τῶν στοιχείων τῆς λεγομένης δημοσίας περιουσίας τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος σχεδὸν ἀδάπανον θὰ καθίστα ταύτην.

Τοιουτοτρόπως θὰ ἀποκαθάρῃ τὸ ἔδαφος ἀπὸ πάσης ἀντισυνταγματικότητος τῶν διατάξεων τῆς γενησομένης συμβάσεως καὶ ἀπὸ παντὸς φόβου, ἀπὸ παντὸς δισταγμοῦ τῶν διαγωνισθησομένων ἑταιρειῶν.

Δεύτερον νὰ προβῇ ἀμέσως κατὰ τὸν ὑποδειχθέντα ἤδη τρόπον εἰς τὴν διόρθωσιν τῆς συγγραφῆς τῶν ὑποχρεώσεων, ἡ ὁποία θὰ ἀποτε-

λέσῃ τὴν βάσιν τοῦ διαγωνισμοῦ, ἀπαλλάττουσα ταύτην τῶν ὅρων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι στενεύουσι τὰ ὅρια τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ δεσμεύουσι τὴν πρωτοβουλίαν τῶν διαγωνισθησομένων, ὅπως ἕκαστος κατὰ τὰς ἰδίας ἐμπνεύσεις ρυθμίσῃ τοὺς δευτερεύοντας τούτους ὅρους καὶ διαγωνισθῇ.

Τρίτον καὶ συγχρόνως νὰ παραγγείλῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Κίντσερ καὶ τὸ ὁποῖον δὲν ἐγένετο. Τὴν ἐκτέλεσιν δηλαδὴ ἐπίσης συστηματικῆς μελέτης διὰ τὸν Μέλανα ποταμόν, ὡς ἐγένετο τοιαύτη ἐμβριθὴς διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ὑδάτων Στυμφαλίας. Ἐπίσης δὲ νὰ ἄρῃ ἐκ τοῦ μέσου τὰς λοιπὰς διαφοράς, τὰ λοιπὰ μειονεκτήματα, τὰ ὁποῖα ὑπέδειξα ἤδη, ὑπὸ τὰ ὁποῖα φέρεται ἐν τῇ συμβάσῃ ἡ μεταφορὰ τῶν πηγῶν τοῦ Μέλανος.

Καὶ τότε μόνον δύναται νὰ θεωρηθῇ, ὅτι εἶναι σπουδαία ἡ ὑποβαλλομένη γνώμη τῆς Κυβερνήσεως, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐπεδοκίμασα, ἡ γνώμη, κατὰ τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ περιληφθῇ εἰς τὸν διαγωνισμὸν καὶ ἡ διὰ τοῦ Μέλανος ποταμοῦ λύσις. Μόνον τότε θὰ εἶναι σπουδαία καὶ εὔλογος ἡ ἀξίωσις τῆς Κυβερνήσεως.

Ἐὰν ταῦτα τὰ μέτρα δὲν ληφθῶσι, κύριοι, πολὺ φοβοῦμαι, ὅτι τὸ νομοσχέδιον ψηφιζόμενον ὡς ἔχει θὰ εἶναι ἀνεφάρμοστον· ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει πᾶσα ἀπόπειρα πρὸς ἐφαρμογὴν αὐτοῦ θὰ ἐπιφέρῃ παρελκύσεις καὶ χρονοτριβάς, μεγαλειτέρας ἐκείνης, ἡ ὁποία εἶναι ἀναγκαία ὅπως ἐκτελεσθῶσιν ὅσα προηγουμένως ὡς ἀπαραίτητα ὑπέδειξα.

Εἶναι λυπηρὸν βεβαίως, διότι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἔχει ἐκτελέσει πάντα ταῦτα, ἀλλ' ἀφῆκεν ὁλόκληρον διετίαν τοὐλάχιστον νὰ παρέλθῃ ἄπρακτος. Διότι, ἀφ' ἧς ὅλαι αἱ μελέται ἐπερατώθησαν καὶ ὑπεβλήθησαν αἱ ἐκθέσεις τοῦ Κίντσερ, παρῆλθεν ἔτος καὶ πλέον, μέχρις οὗ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1913 ὑποβληθῇ εἰς τὴν Βουλὴν τὸ νομοσχέδιον. Καὶ παρῆλθεν ἄπρακτον ἀκόμη ἓν ὁλόκληρον ἔτος, ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς μέχρι τῆς συζητήσεως.

Ἂν τοσοῦτος χρόνος ἀφέθη ἄπρακτος, εἶμεθα, νομίζω, ὑποχρεωμένοι νὰ διαθέσωμεν τὸ ἥμισυ τούτου οὐχὶ ἀπρακτοῦντες ἀλλὰ ἐργαζόμενοι.

Ὑποθέτω, ὅτι ἡ Κυβέρνησις θὰ θελήσῃ νὰ προσανατολισθῇ εἰς τὰς ἀντιλήψεις ταύτας. Διότι ἐπὶ τέλους τὸ ζήτημα τῆς ψηφίσεως μιᾶς συμβάσεως ἢ ἑνὸς νομοσχεδίου, ὅπως γίνεται μάλιστα κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, εἶναι ζήτημα τὸ πολὺ μιᾶς ἑβδομάδος. Οὐδὲ εἶναι σπουδαῖον, ἐὰν εἰς τοὺς ὑπάρχοντας νόμους προστεθῇ εἷς ἀκόμη νόμος, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ φαινόμενον ἀνοίγεται ἡ ὁδὸς διὰ τὴν ὕδρευσιν τῶν δύο πόλεων, ὅταν ὁ νόμος οὗτος ὡς ἐκ τῆς συγκροτήσεως αὐτοῦ καὶ

ἐκ τῶν προϋποθέσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἀφορμᾶται, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων παρακολουθεῖται, εἶναι ἀνεφάρμοστος.

Ἐὰν ἐπιμείνῃ ἡ Κυβέρνησις εἰς τὴν ἄμεσον ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου, ὡς ἔχει, οὐδαμόθεν πιθανώτατα θὰ εὕρῃ ἀντιρρήσεις.

Ἔχω τὴν γνώμην ὅμως, ὅτι οὕτω πράττουσα, κάκιστα ἐξυπηρετεῖ τὸ μέγα ἔργον, πρὸς τὸ ὁποῖον πάντες ἀτενίζομεν· θὰ προσθέσῃ δὲ τοὐναντίον ἕνα ἀκόμη νόμον εἰς τοὺς ὑπάρχοντας νεκροὺς νόμους· ἕνα νόμον ἀνεφάρμοστον ἕνα νέον νόμον, ὡς ὁ περὶ ὑποχρεώσεως τῶν ἀρχῶν πρὸς ἔγγραφον ἀπάντησιν εἰς τὰς ἀναφορὰς τῶν πολιτῶν (*).

Καὶ πάλιν ἐπὶ τῆς περιουσίας τῶν Δήμων καὶ Κοινοτήτων. (**)

Εἶμαι ὑποχρεωμένος, κύριοι, νὰ φέρω παρατηρήσεις τινὰς συντόμους εἰς ἀπάντησιν τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρῶτον ζήτημα ἐπεχείρησεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν νὰ κάμῃ διαστολήν τινα, τῆς ὁποίας εἰς ἐμὲ τοὐλάχιστον εἶναι ἄγνωστος ἡ βάσις καὶ ἡ αἰτιολογία. Εἶπεν, ὅτι, ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ κοινοτήτων, τῶν ὁποίων ἀφαιρεῖται διὰ τοῦ νομοσχεδίου ἡ περιουσία, δέχεται νὰ κάμῃ τοιαύτην διαρρύθμισιν, ὥστε οὐδὲν νὰ παρουσιάζῃ τὸ νομοσχέδιον τὸ ἀντισυνταγματικόν· ἐφ' ὅσον ὅμως πρόκειται περὶ ἀφαιρέσεως περιουσίας τῶν δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, φρονεῖ, ὅτι τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Συντάγματος, ὅπως κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ διαρρυθμίζῃ τὰ τῶν δήμων, τὸ δικαίωμα αὐτὸ τὸ παρέχει τὴν ἐξουσίαν, τῷ παρέχει τὴν εὐχέρειαν νὰ ρυθμίζῃ νομοθετικῶς τὰ πράγματα, ὅπως τὰ ρυθμίζει διὰ τῆς συμβάσεως.

(*) Σημ. ἐκδ. Εὐθὺς μετὰ τὸ πέρας τῆς ἀγορεύσεως τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ἡ Κυβέρνησις ἐδήλωσε διὰ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργοῦ, ὅτι ἀφαιρεῖ τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου ἐκείνας, καθ' ἃς τὰ κτήματα τῶν κοινοτήτων παραχωροῦνται ἄνευ ἀποζημιώσεως εἰς τὴν ἀνάδοχον ἑταιρείαν. Διὰ τοὺς δήμους ὅμως ἀπέκρουσε τὴν μεταρρύθμισιν.

Ὁ κ. Δημητρακόπουλος κατὰ τὴν δευτερολογίαν αὐτοῦ, ἧς ἀπόσπασμα ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῷ κειμένῳ, ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ ζητήματος, ὑποδείξας ὡς ἀπαραίτητον τὴν ἀνάγκην τῆς συναινέσεως καὶ τῶν δήμων. Τὴν ἐπομένην δὲ τῆς περὶ τούτου συζητήσεως ἐν τῇ Βουλῇ προεκλήθη πρᾶξις τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου τοῦ Δήμου Ἀθηναίων, συναινοῦντος εἰς τὴν ἄνευ ἀποζημιώσεως παραχώρησιν. (Ἴδε τὸ κείμενον ταύτης εἰς τὴν ἐφημερίδα «Ἑστίαν» τῆς 9 Μαΐου 1914).

(**) Σημ. ἐκδ. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς δευτερολογίας τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν γενομένης εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργόν.

Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω, ὅτι οὔτε ἐπαρκῆ, οὔτε σποιδαίαν θεωρῶ τὴν ἀπάντησιν ταύτην εἰς τὰς προβληθείσας ἀντιρρήσεις. Δὲν ἐννοῶ ποῦ στηρίζεται ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν ἡ διάκρισις μεταξὺ τῆς περιουσίας τῶν δήμων Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ἀφ' ἑνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς περιουσίας τῶν κοινοτήτων.

Θὰ ἠδυνάμην ἔν τινι μέτρῳ νὰ στέρξω διάκρισιν τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐξ ἄλλου τῆς λεγομένης δημοσίας περιουσίας αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι τὸ παράπαν νὰ κατανοήσω τίνα σχέσιν ἔχει τὸ κυριαρχικὸν δικαίωμα τοῦ Κράτους, τὸ στηριζόμενον ἐπὶ τοῦ Συντάγματος, νὰ διαρρυθμίζῃ τὰ τῶν δήμων, πρὸς τὸ γεγονὸς τῆς ἀφαιρέσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν καὶ τῆς προσκυρώσεως ταύτης πρὸς τὸ κράτος, ἢ πρὸς ὡρισμένην ἑταιρείαν, εἴτε κατὰ κυριότητα, κατὰ τὴν πρώτην διατύπωσιν, εἴτε πρὸς ἐκμετάλλευσιν μόνον ἐπὶ 70 ἔτη, κατὰ τὴν ἄλλην.

Ὑποστηρίζει σπουδαίως ἡ Κυβέρνησις ὡς ἀρχήν, ὅτι δύναται διὰ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας τὸ Κράτος νὰ ἀφαιρῇ τὴν περιουσίαν τῶν δήμων, ἢ τῆς κοινότητος, καὶ τὴν προσκυροῖ εἰς ἑαυτὸ ἄνευ ἀποζημιώσεως; Ναὶ ἢ οὔ; Ἐὰν ναί, τοῦτο ἀποτελεῖ πάντως μίαν θεωρίαν νέαν. Διότι, ἐφ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω, οὐδεὶς ὑπεστήριξε μέχρι τοῦδε, ὅτι οἱαδήποτε περιουσία τῶν δήμων δύναται νὰ ἀφαιρεθῇ ὑπὸ τοῦ κράτους ἄνευ ἀποζημιώσεως καὶ νὰ προσκυρωθῇ κατὰ κυριότητα εἰς αὐτὸ τὸ κράτος ἢ εἰς ἑταιρείαν τινά.

Τὸ ἐπ' ἐμοὶ ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι, ὅταν τὸ ἰσχῦον δίκαιον ἀναγνωρίζῃ ἓν φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον ὡς ὑποκείμενον δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, δικαιούμενον νὰ ἀποκτᾷ καὶ νὰ ἔχῃ περιουσίαν, τὸ Σύνταγμα διὰ τοῦ ἄρθρου 17ου προστατεύει τὴν περιουσίαν τοῦ προσώπου τούτου.

Λ. ΝΑΚΟΣ. Ἀναγνωρίζει τὸ Σύνταγμα νομικὰ πρόσωπα;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς εἴπω, ὅτι θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ μὴ μὲ διακόψητε.

Λ. ΝΑΚΟΣ. Καὶ ἐμένα νὰ μοῦ ἐπιτρέψητε νὰ μὴ κάμνετε αὐτὰς τὰς θεωρίας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Προβαίνω λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γνώμης μου καὶ ἐν τῇ ἀναπτύξει ταύτῃ ἴσως νὰ εὕρῃ τὴν λύσιν τῶν ἀποριῶν του, καὶ τὴν ἀστοχίαν τῆς ἐρωτήσεώς του ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας συνάδελφος.

Οὐχὶ τὸ Σύνταγμα, ἀλλ' ἡ ὀργανικὴ νομοθεσία ἀναγνωρίζει ποῖα εἶναι πρόσωπα φυσικὰ καὶ ποῖα νομικά, ὑποκείμενα δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων. Ἡ ὀργανικὴ νομοθεσία δύναται νὰ μεταλλάσσῃ καὶ ταῦ-

τι καὶ ἐκεῖνα ὁμοίως, ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην. Ἀλλ' εφ' ὅσον τὰ διατηρεῖ, τὸ Σύνταγμα προστατεύει τὴν περιουσίαν αὐτῶν. Δύναται ἑπομένως κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τὸ κράτος νὰ καταργήσῃ ὅλους τοὺς δήμους, δὲν ἔχει νὰ δώσῃ λόγον εἰς οὐδένα· ἀλλ' ἐφ' ὅσον κρατεῖ τοὺς δήμους, ἐφ' ὅσον ἀναγνωρίζει τούτους ὡς ὑποκείμενα δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων, ὡς ἱκανοὺς νὰ ἀποκτήσωσι καὶ νὰ ἔχωσιν ἰδίαν περιουσίαν, τὸ Σύνταγμα πλέον προστατεύει τὴν περιουσίαν αὐτῶν καὶ δὲν δύναται αὕτη νὰ ἀφαιρεθῇ καὶ νὰ προσκυρωθῇ εἰς τὸ Κράτος, ἢ εἰς ἄλλο πρόσωπον ἄνευ ἀποζημιώσεως. Δὲν γνωρίζω, ἂν ὑπάρχωσιν οἱ συγχίζοντες τὴν ἄποψιν ταύτην μὲ τὴν ἄσχετον πρὸς αὐτὴν ἐξουσίαν τοῦ Κράτους νὰ ρυθμίζῃ τὰ τῶν δήμων καὶ τῶν κοινοτήτων, καὶ νὰ κηδεμονεύῃ τούτων. Ἀλλ' ἡ σκέψις, καθ' ἣν, ἀφοῦ ἔχει τὸ δικαίωμα τὸ κράτος νὰ καταργήσῃ τοὺς δήμους καὶ τὰς κοινότητας, ἔχει κατὰ μείζονα λόγον καὶ τὸ δικαίωμα νὰ ἀφαιρῇ τὴν περιουσίαν αὐτῶν, χωρὶς νὰ τοὺς καταργῇ, εἶναι ἄγαν ἁπλοϊκή.

Χαίρω, διότι ὁ κ. ὑπουργὸς ἔστερξε νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ νομοσχέδιον· ὑποθέτω δέ, ὅτι ἡ γενησομένη διατύπωσις θὰ ρυθμίσῃ ἀποζημίσιν πλήρη διὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τῶν δήμων ἢ κοινοτήτων. Ἐκτοπίζεται τοιουτοτρόπως ἓν μέγα βεβαίως καὶ ἀνυπέρβλητον κώλυμα καὶ συνταγματικὸν ἀκόμη.

⁂

Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν λεγομένην δημοσίαν περιουσίαν αὐτῶν τὴν ἀφαιρουμένην, πρέπει, καὶ ἀνεξαρτήτως πάσης σκέψεως περὶ ἀντισυνταγματικότητος ἢ μή, νὰ ληφθῇ μέτρον τι, τοὐλάχιστον δι' ἐκείνην ἥτις εἶναι προσοδοφόρος. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δύναται νὰ ἔχῃ σοβαρότητά τινα, οὐχὶ νομικὴν καὶ συνταγματικήν, ἀλλ' οὐσιαστικήν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρετήρησεν ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, ὅτι δηλαδὴ διὰ τῆς ἀφαιρέσεως δὲν θὰ ζημιωθῶσιν οἱ δῆμοι Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς. Πολὺ καλά, ἐὰν τοῦτο δὲν συμβῇ· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ζήτημα πραγματικόν. Οὐδέποτε ὅμως δυνάμεθα νὰ νομοθετήσωμεν μίαν διάταξιν, ὁρίζουσαν, ὅτι ἀφαιρεῖται ἡ περιουσία ἄνευ ἀποζημιώσεως, μὲ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως οὐδεμία γίνεται ζημία.

Τοῦτο εἶναι ἐρευνητέον ἂν ὑπάρχῃ ἢ δὲν ὑπάρχῃ. Παρατηρῶ δὲ ἐκ προκαταβολῆς, ἵνα μὴ νομισθῇ ἐνταῦθα, ὅτι θεωρητικολογοῦμεν ἐν οὐ προσήκοντι, ὅτι οὐδὲ τοῦτο εἶναι δυστυχῶς ἀκριβές.

Τοὐλάχιστον ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τοῦ νομοσχεδίου φέρεται, ὅτι ὁ δῆμος Ἀθηναίων ἐκ τῆς ὑδρεύσεως ἔχει καὶ περισσεύματα μικρὰ κατ' ἔτος, τὰ ὁποῖα ἀναβιβάζετε ὑμεῖς εἰς δραχμὴ 33 χιλιάδας περίπου, ἀντιθέτως πρὸς τὸν δῆμον Πειραιῶς, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τοιαῦτα. Ἀλλὰ

προσθέσατε, ὅτι διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν ὑδραγωγείων, διὰ τῶν ὁποίων ὑπηρετοῦνται εἰδικαὶ ἀνάγκαι τῶν δήμων καὶ εἰδικῶς τοῦ καταβρέγματος, ἐπιβάλλονται εἰς τούτους νέαι ὑποχρεώσεις, λ. χ. εἰς τὸν δῆμον Ἀθηναίων νὰ πληρώνῃ, ὡς ὑπολογίζεται εἰς τινα ἀπόφασιν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, τὴν ὁποίαν ἔχω ἐδῶ, 350,000 δραχμὰς κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ καταβρέγματος. Ὥστε ἔχετε ἀφ' ἑνὸς τὸ ποσόν, τὸ ὁποῖον στερεῖται κατὰ τοὺς ὑμετέρους ὑπολογισμούς, τῶν 33 χιλιάδων δραχμῶν κατ' ἔτος, ἔχετε δὲ προσθέτως καὶ τὴν ὑποχρέωσιν, μὲ τὴν ὁποίαν κατ' ἀνάγκην ἐπιβαρύνεται διὰ τῆς νέας αὐτῆς διαρρυθμίσεως, νὰ πληρώνῃ εἰς δαπάνας καταβρέγματος κατ' ἔτος 350,000 δραχμάς.

⁂

Οἱ ὑπολογισμοὶ αὐτοὶ μὲ ἔκαμον νὰ διδω τοὺς κινδύνους, εἰς τοὺς ὁποίους εὑρισκόμεθα, καὶ τοὺς ὁποίους ἦτο εὔκολον διὰ τῆς διαρρυθμίσεως, τὴν ὁποίαν ὑπέδειξα, νὰ ἀποτρέψωμεν, καὶ νὰ μὴ δώσωμεν εἰς τοὺς δήμους ἀφορμὴν εἰς δικαστικοὺς ἀγῶνας καὶ εἰς δικαστικὰς ἀποφάσεις δυσμενεῖς, εἰς τὰς ὁποίας ἐκ τῆς ἀνάγκης τῶν πραγμάτων τῆς νομικῆς θὰ προέλθωσι τὰ δικαστήρια, καίτοι ἕκαστος ἐξ ἡμῶν αἰσθάνεται ἴσως, ὅτι τοιαῦτα ἀποτελέσματα δὲν εἶναι σύμφωνα πρὸς τὰς ἐπιθυμίας του καὶ πρὸς τὴν κρίσιν του περὶ τοῦ κατ' οὐσίαν προσήκοντος.

Δὲν ἀγωνίζομαι τὴν στιγμὴν ταύτην νὰ ἀποδείξω ὕπαρξιν δικαιωμάτων τῶν δήμων. Θέλω νὰ εἴπω ποῦ κεῖνται τὰ πράγματα, ἵνα ληφθῶσι τὰ προσήκοντα μέτρα, ὅπως ἄνευ θυσιῶν, ἢ τοὐλάχιστον ἄνευ σπουδαίων θυσιῶν, ρυθμίσωμεν ἐκ τῶν προτέρων τὰ ζητήματα ταῦτα, νὰ ἀποφύγωμεν οὐ μόνον τοὺς οὐσιαστικοὺς κινδύνους τῶν μεγάλων ἀποζημιώσεων, ἀλλ' ἀκόμη καὶ τοὺς κινδύνους τῆς ματαιώσεως τοῦ διαγωνισμοῦ, ἢ τοῦ περιορισμοῦ τούτου, ἕνεκα ἀκριβῶς τοιούτων τῆς συμβάσεως ὅρων, περὶ τοῦ κύρους τῶν ὁποίων σπουδαιότατοι γεννῶνται δισταγμοί.

Διατί, ἐρωτῶ, νὰ ἐκτεθῶμεν καὶ εἰς τοὺς κινδύνους αὐτούς; Διατί νὰ ἐμπνεύσωμεν φόβους καὶ δισταγμοὺς εἰς τὰ ξένα κεφάλαια, θεσπίζοντες διατάξεις, τῶν ὁποίων ἡ ἀντίθετος ἐκδοχὴ ἀνατρέπει πάντα οἰκονομικὸν ὑπολογισμόν; Ὁμολογῶ, ὅτι οὐδένα σπουδαῖον λόγον εὑρίσκω εἰς τὴν τοιαύτην ἐπιμονήν, ἐνῷ δὲν εἶναι ἀδύνατος ἡ ρύθμισις τῶν πραγμάτων, καθ' ὃν ἤδη ὑπέδειξα τρόπον, λαμβανομένων τῶν συγκαταθέσεων τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων, ὡς γίνεται καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἂν εἰς τοῦτο εὕρετε δυσχερείας, ὅπερ θεωρῶ ἀπίθανον, δύνασθε νὰ ἀντιμετωπίσητε ταύτας διὰ νομοθετικοῦ μέτρου· ἀλλ' ἐννοεῖται νό-

μου ὀργανικοῦ, μεταρρυθμίζοντες ἵνα εἴπω οὕτω τὸ ἐξ ἀντικειμένου δίκαιον καὶ ὄχι νομοθετοῦντες, καθ' ὃν τρόπον τὴν στιγμὴν ταύτην νομοθετοῦμεν. Διότι δὲν ἱδρύετε δίκαιον ἐξ ἀντικειμένου, δὲν κάμνετε νόμον ὀργανικὸν περὶ δήμων καὶ κοινοτήτων. Κάμνετε μίαν νομοθετικὴν ἁπλῶς πρᾶξιν, ἀφαιροῦσαν τὴν περιουσίαν ἀπὸ τῶν δήμων καὶ κοινοτήτων καὶ προσκυροῦσαν αὐτὴν εἰς τὴν ἑταιρείαν.

Ἀλλὰ βεβαίως αἱ γενόμεναι ἀντιπαρατηρήσεις δὲν ἦσαν τοιαῦται, ὥστε νὰ ἀπαιτήσωσι μείζονα ἐνασχόλησιν.

III

ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ (*)

Α΄.

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΥ

Πῶς ἐπιδιώχθη μέχρι τοῦδε ἡ ὀργάνωσις.

Μετὰ πλήρη διετίαν, κύριοι, ἀπὸ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς νέας χώρας, καλούμεθα νὰ μεριμνήσωμεν περὶ τῆς διοικητικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως.

Ὁ τρόπος, τὸν ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἠκολούθησεν ἡ Κυβέρνησις διὰ τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν τῶν νέων χωρῶν, δὲν ὑπῆρξε κατὰ τὴν γνώμην μου εὔστοχος. Ἀπεμακρύνθη ἐν πολλοῖς τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ πολιτεύματος, ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου καὶ κατ' οὐσίαν ὑπῆρξε πολλαχῶς ἐπιζήμιος εἰς τὰ δημόσια συμφέροντα.

Ἀτυχῶς καὶ ὁ τρόπος ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον σήμερον μεθοδεύεται, τὸν ὁποῖον τοὐτέστι διὰ τῶν σήμερον ψηφιζομένων νομοσχεδίων προτείνει, δὲν εἶναι προωρισμένος νὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὴν κατάστασιν αὐτήν. Φρονῶ, ὅτι εἶναι κεκλημένος νὰ ἐπιτείνῃ τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα, ἐὰν τὰ νομοσχέδια ψηφισθῶσιν ὡς ἔχουσιν, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ περιαγάγῃ τὴν διοίκησιν τῶν νέων χωρῶν κατὰ πλεῖστα σημεῖα εἰς ἀληθῆ ἀδιέξοδον.

Ὁ πρῶτος νόμος, κύριοι, τὸν ὁποῖον ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς νέας χώρας ἐψηφίσαμεν,, ὁ νόμος περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, ἦτο νόμος, ὡς ἐνθυμούμεθα πάντες, ἐξαιρετικῆς φύσεως καὶ ἐξαιρετικῆς ἀποστολῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ἐξαιρετικὰ ἐντελῶς δικαιώματα καὶ ἐξαιρετικὴν ἐξουσίαν παρεῖχεν εἰς τοὺς Γενικοὺς Διοικητάς, ἐξουσίαν ἐν πολλοῖς καὶ νομοθετικήν.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1914, συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶ Γενικῶν Διοικήσεων, τῶν Νέων Χωρῶν», δημοσιευθεῖσα δὲ ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἑσπερινὴν» καὶ «Πρωϊνὴν» τῆς 13—14 Δεκεμβρίου 1914.

Ἐν τούτοις αἱ περιστάσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε οὐδεὶς εὐλόγως δύναται νὰ κατακρίνῃ τὴν τοιαύτην νομοθετικὴν ἀντίληψιν. Περιστάσεις τόσον ἐξαιρετικαὶ εἶχον ἀνάγκην θεσμοῦ τόσον ἐξαιρετικοῦ καὶ εὐρύτητος δικαιοδοσίας τόσον μεγάλης.

Ἀλλ' ἐνῷ τοῦτο εἶναι ἀναμφές, ἕκαστος, νομίζω, ἐσκέπτετο, ὅτι εὐθὺς ὡς παρήρχοντο αἱ πρῶται στιγμαί, αἱ ὁποῖαι ὑπηγόρευον ἀληθῶς τὴν ἀνάγκην τοιαύτης εὐρύτητος δικαιοδοσίας, τοιαύτης ἐξουσίας, θὰ προήρχετο νέος θεσμὸς προσωρινῆς καὶ οὗτος φύσεως, ὁ ὁποῖος θὰ ἐρρύθμιζε κανονικώτερον τὰ τῆς διοικήσεως τῶν νέων χωρῶν.

Ἡ Κυβέρνησις ἐν τούτοις δὲν ἐνόμισεν, ὅτι ἦτο ἀναγκία τοιαύτη τις νομοθετικὴ πρόνοια. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τὸ καθεστὼς ἐκεῖνο τὸ πρωτοφανῶς εὐρύ, τὸ ὁποῖον καὶ νομοθετικὰ ἀκόμη καθήκοντα παρεῖχεν εἰς τοὺς Γενικοὺς Διοικητάς, ἔζησαν αἱ νέαι χῶραι ἐπὶ μῆνας μακρούς. Καὶ τότε μόνον ἡ Κυβέρνησις ἐσκέφθη, ὅτι ἔπρεπε νὰ περιστείλῃ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτήν, ὅταν μετὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν τῶν πολέμων ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἡ προσάρτησις τῶν νέων χωρῶν, ὅτε ἀναγκαίως θὰ ἐπεξετείνετο εἰς αὐτὰς ἡ ἰσχὺς τοῦ Συντάγματος, καὶ πάντως ἔπρεπε τοὐλάχιστον ἐντὸς τῶν συνταγματικῶν ὁρίων νὰ περισταλῇ ἡ δικαιοδοσία τῶν Γενικῶν Διοικητῶν.

Τότε δέ, πέρυσι κατὰ μῆνα Νοέμβριον ἢ Δεκέμβριον, ὅτε ἐγένετο ἡ προσάρτησις, ὑπεβλήθησαν δύο νομοσχέδια ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ἓν, τὸ ὁποῖον ἐγένετο νόμος τοῦ Κράτους, ὁ ὑπ' ἀριθ. 80, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία ἐξουσιοδότησε τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως ἑκάστοτε διὰ Β. Διαταγμάτων, προκαλουμένων ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου, ἐπεκτείνῃ εἰς τὰς νέας χώρας ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει τοὺς ἑλληνικοὺς νόμους. Καὶ ἕτερον τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον. Ἐν τούτοις ἔτος ὁλόκληρον παρῆλθεν ἔκτοτε καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲν ἐνόμισε προσῆκον, δὲν ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν ἐπιψήφισιν καὶ τοῦ νομοσχεδίου τούτου, καίτοι εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν φαίνεται φρονοῦσα καὶ ὑποστηρίζουσα ἔκτοτε, ὅτι ἦτο ἐνδεδειγμένος ὁ περιορισμὸς τῆς δικαιοδοσίας τῶν Γενικῶν Διοικήσεων, καί τινων ἐκ τῶν Γενικῶν Διοικήσεων ἐνδεικνύετο ἡ μετὰ μικρὸν χρόνον κατάργησις.

Ἀλλ' ἐνῷ τὸ νομοσχέδιον τοῦτο δὲν ἐψηφίζετο, ἀντιθέτως δυνάμει τοῦ νόμου 80 ἡ Κυβέρνησις προεκάλει ἑκάστοτε Β. Διατάγματα κατ' ἀραιὰ χρονικὰ διαστήματα, δυνάμει τῶν ὁποίων ὑπηρεσίαι διάφοροι μεμονωμέναι ὑπήγοντο εἰς τὰ ἁρμόδια ὑπουργεῖα, καὶ αἱ σχετικαὶ νομοθεσίαι ἐπεξετείνοντο καὶ εἰς τὰς νέας χώρας.

Τί συνέβη ὅμως ἐντεῦθεν;

Σύγχυσις ἐξουσιῶν.—Πολιτικὴ ἀναρχία.

Ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ δικαιοδοσία τῶν Γενικῶν Διοικητῶν παρέμεινεν ἀνέπαφος, ὑπὸ πᾶσαν σχεδὸν τὴν εὐρύτητα, τὴν ὁποίαν διέγραφεν ὁ ἀρχικὸς ἐκεῖνος νόμος· ἐκ τοῦ γεγονότος ἐξ ἄλλου, ὅτι μεμονωμέναι ὑπηρεσίαι καὶ ἐνίοτε ὡρισμένα τμήματα ὑπηρεσιῶν διὰ Β. Διαταγμάτων ἐπεξετείνοντο εἰς τὰς νέας χώρας, ἐδημιουργήθη κατάστασις, ἐγγίζουσα ἐν πολλοῖς πρὸς τὴν πολιτικὴν ἀναρχίαν.

Συνέβη πολλάκις κατὰ τὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα συνήγαγον καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων, ἐὰν παρασταθῇ ἀνάγκη, θὰ ἔλθω εἰς λεπτομερεστέρας συζητήσεις, συνέβη πολλάκις οἱ ὑπουργοὶ νὰ μὴ γνωρίζωσι τὰς διοικητικὰς πράξεις τῶν Γενικῶν Διοικητῶν. Συνέβη ἀντιθέτως οἱ Γενικοὶ Διοικηταὶ νὰ μὴ γνωρίζωσιν, ἢ γνωρίζοντες νὰ παραβαίνωσι τοὺς νόμους ἐκείνους, τῶν ὁποίων τὴν ἰσχὺν ἡ Κυβέρνησις ἐνόμισεν, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐπεκτείνῃ καὶ ἐπεξέτεινε διὰ Β. Διαταγμάτων εἰς τὰς νέας χώρας. Συνέβη ἐνίοτε ὑπηρεσίαι, ὑπαγόμεναι εἰς τὸ Α ὑπουργεῖον, νὰ διευθετηθῶσι διὰ Β. Δ. προκαλουμένου ἀπὸ ἄλλον ὑπουργόν, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ. Συνέβη ἀκόμη αὐτοὶ οὗτοι οἱ ὑπουργοί, ἐπεκτείνοντες τὴν Α ἢ Β νομοθεσίαν, νὰ λησμονήσουν τὴν ἐπέκτασιν καὶ προβῶσιν εἰς διαταγάς, εἰς ρύθμισιν, εἰς κανονισμοὺς μισθῶν καὶ ἐπιμισθίων, κανονισμοὺς ἀντιβαίνοντας πρὸς ἐκείνους τοὺς νόμους, τῶν ὁποίων τὴν ἐπέκτασιν εἰς τὰς νέας χώρας αὐτοὶ οὗτοι προεκάλεσαν. Συνέβη προσθέτως οἱ γενικοὶ διοικηταί, ὄχι βεβαίως πάντες, ἔχοντες τὴν εὐρύτητα ἐκείνης τῆς ἐξουσίας, νὰ κάμνωσι χρῆσιν αὐτῆς οὐχὶ προσήκουσαν καὶ ἀλλαχοῦ μέν, ἰδιαίτατα ὅμως εἰς διορισμοὺς ὑπαλλήλων, στρατιᾶς ὁλοκλήρου ὑπὸ ποικίλας μορφάς, τακτικῶν, ἐκτάκτων, προσωρινῶν κατὰ ἑκατοντάδας πολλὰς ἑκασταχοῦ, ἢ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀνάγκης ἢ καθ' ὑπέρβασιν τῆς ἀνάγκης.

Ἡ κατάστασις αὕτη, κύριοι, δὲν ἦτο τῶν πρώτων μηνῶν μόνον, ὅτε πᾶσα ἐπιεικὴς ἐκτίμησις θὰ ἦτο ἐνδεδειγμένη. Ἀλλ' ἐξηκολούθησε καὶ μετὰ τὴν προσάρτησιν καὶ ἐν πολλοῖς ἐξακολουθεῖ μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ὁμιλοῦμεν.

Αἱ παραβάσεις τῶν νόμων ὑπῆρξαν ἀθρόαι, ὑπῆρξαν δὲ σημεῖα πολλά, κατὰ τὰ ὁποῖα καὶ πρὸς τὸ Σύνταγμα αὐτὸ συνεκρούσθησαν αἱ πράξεις τῆς Κυβερνήσεως καὶ εἰδικώτερον τῶν Γενικῶν Διοικητῶν.

Ἀνάγκη νέου διοικητικοῦ συστήματος δι' ὁλόκληρον τὸ Κράτος.

Ἀλλὰ τὴν στιγμήν, καθ' ἣν μετὰ πάροδον ἑνὸς ὁλοκλήρου ἔτους ἀπὸ τῆς ὑποβολῆς τῶν σχεδίων, μετὰ πάροδον δύο ὁλοκλήρων ἐτῶν ἀπὸ τῆς

ἐγκαταστάσεως τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς νέας χώρας, καλούμεθα νὰ μεριμνήσωμεν περὶ τῆς διοικητικῆς αὐτῶν ὀργανώσεως, νομίζω, ὅτι, καὶ λησμονοῦντες ἀκόμη τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα, εὔλογον εἶχομεν ἀξίωσιν νὰ ἴδωμεν νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν πληρεστέραν, ἀνταποκρινομένην πρὸς τὸν σκοπόν, τὸν ὁποῖον ἔχει τὸ νομοσχέδιον, συστηματικωτέραν· ἐργασίαν ὄχι μόνον τιθεμένην τέρμα εἰς τὴν ὑπάρχουσαν ενχὶ ὁμαλὴν κατάστασιν, ἀλλὰ καὶ ρυθμίζουσαν τὰ τῆς διοικήσεως τοῦ ὅλου κράτους κατὰ τρόπον σκοπιμώτερον.

Λέγω τοῦτο, διότι θεωρῶ κατ' ἐξοχὴν ἐπιτηδείαν τὴν εὐκαιρίαν τῆς ὀργανώσεως τῶν νέων χωρῶν πρὸς ἀναδιοργάνωσιν διοικητικὴν τοῦ ὅλου κράτους. Μετὰ πάροδον δὲ τοσούτου χρόνου, καθ' ὃν ἐμελετήσαμεν καὶ ἐσπουδάσαμεν καὶ τὰς τῶν νέων ἐπαρχιῶν συνθήκας, ὤφειλεν ἡ Κυβέρνησις, προβαίνουσα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως, νὰ φέρῃ συστηματικήν τινα ἐργασίαν δι' ὁλόκληρον τὸ κράτος, ὅπως μὴ ἐπεκτείνωμεν καὶ εἰς τὰς νέας χώρας θεσμούς, τοὺς ὁποίους πιθανῶς δὲν θὰ διατηρήσωμεν εἰς τὸ παλαιὸν Βασίλειον. Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι δὲν εἶχεν ἡ Κυβέρνησις ἐπαρκῆ χρόνον, καὶ δὲν ἐνόμιζε προσηκούσας τὰς περιστάσεις εἰς τοιαύτην συστηματικὴν ρύθμισιν καὶ τοῦ παλαιοῦ Βασιλείου, πάντως ἡ Βουλὴ ἔπρεπε νὰ διατελῇ ἐν γνώσει τῶν γνωμῶν καὶ ἰδεῶν τῆς Κυβερνήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν προσήκουσαν διοικητικὴν ὀργάνωσιν τοῦ κράτους, ἵνα ἐπὶ τῇ βάσει τοὐλάχιστον τούτων γίνῃ ἡ διοικητικὴ ὀργάνωσις τῶν νέων χωρῶν κατὰ τρόπον, πρὸς τὸν ὁποῖον εἰς τὸ μέλλον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἁρμοιωθῇ καὶ τὸ παλαιὸν Βασίλειον.

Ποίας ὅμως ἰδέας ἔχει ἡ Κυβέρνησις ἐπὶ τούτου; Νομίζει ἆρά γε, ὅτι τὸ ὑπάρχον καθεστὼς εἰς τὸ παλαιὸν Βασίλειον εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ διατηρηθῇ καὶ ὑπὸ τὸ ὁποῖον νὰ βιώσῃ τὸ κράτος; Ἔχει τοὐναντίον τὴν γνώμην, ὅτι πρέπει τοῦτο νὰ μεταρρυθμισθῇ, ὅτι ὑπὲρ τὸν νομὸν πρέπει νὰ τεθῇ ἄλλη τις διοικητικὴ διαίρεσις; Ἢ ὅτι μεταξὺ νομοῦ καὶ κοινότητος πρέπει νὰ παρεμβληθῇ ἄλλη διοικητικὴ διαίρεσις; Ταῦτα πάντα εἶναι ζητήματα, τῶν ὁποίων ἡ μελέτη παρὰ τῆς Κυβερνήσεως θὰ συνετέλει ὥστε νὰ πεισθῇ, ὅτι τὸ διοικητικὸν σύστημα τὸ διέπον τὸ παλαιὸν Βασίλειον δὲν εἶναι ἐκεῖνο, ὑπὸ τὸ ὁποῖον δύναται νὰ βιώσῃ τὸ κράτος, ὥστε νὰ ἐπεκταθῇ τοῦτο καὶ εἰς τὰς νέας χώρας.

Μὲ μοναδικὴν διοικητικὴν διαίρεσιν τὸν νομόν, ἀνωτάτην καὶ μόνην· μὲ τοπικὴν διαίρεσιν, μὲ ὄργανον τοπικῆς δράσεως κατώτατον καὶ μοναδικὸν τὴν κοινότητα, ἔχομεν διοικητικὸν σύστημα πρωτοφανὲς καὶ εἶναι δύσκολον σπουδαίως νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι δύναται νὰ βιώσῃ τὸ

κράτος ὑπὸ τοιοῦτο σύστημα καὶ νὰ ἔχῃ ἀληθινὴν διοίκησιν.

Πάντως ἦτο καὶ εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ διοικητικὴ ἀναδιοργάνωσις τοῦ κράτους. Ἀκριβῶς δὲ ἡ στιγμὴ ἡ εὐτυχὴς τῆς πρώτης διοικητικῆς διοργανώσεως τῶν νέων χωρῶν παρεῖχε τὴν εὐκαιρίαν, εὐκαιρίαν μὴ παρουσιαζομένην συχνά, ὡς εἶναι εὐνόητον, νὰ ἀναδιοργανωθῇ τὸ ὅλον Κράτος. Βεβαίως οὐδεὶς παραγνωρίζει τὴν δυσχέρειαν τῶν περιστάσεων διὰ τοιαύτην συστηματικὴν ἐργασίαν· ἀλλ' ἀκριβῶς, ἀφοῦ ἢ οὕτως ἢ ἄλλως διετία ὁλόκληρος παρῆλθε, πεῖρα διετὴς ἐδίδαξε τὴν Κυβέρνησιν περὶ τῶν προσηκόντων γενέσθαι, ἔπρεπε τοὐλάχιστον ἡ Βουλὴ νὰ γνωρίσῃ τὰς γνώμας καὶ τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων. Διότι ἐκ τούτων θὰ ἐπηρεάζετο πιθανῶς καὶ τῶν νέων χωρῶν ἡ ἐπιδιωκομένη ἤδη ὀργάνωσις.

ΒΒ΄.

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΟ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΟΝ

Τί προτείνει ὡς σύστημα διοικητικὸν ἡ Κυβέρνησις.

Ἀντὶ τούτων ὅμως, τὰ ὁποῖα εὐλόγως ἀνέμενεν ἡ Βουλή, τί ἔχομεν;

Σύστημα διὰ τὸ ὅλον κράτος δὲν προσάγει ἡ Κυβέρνησις. Σύστημα μεμελετημένον διὰ τὰς νέας χώρας ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένων ἀρχῶν καὶ ὡρισμένης κατευθύνσεως δὲν ἔχομεν, διότι δὲν ἔχομεν οὐδὲ τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως περὶ τῆς διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ Κράτους.

Τί δὲ προτείνεται εἰς ἡμᾶς;

Προτείνεται ἓν τετραπλοῦν σύστημα διοικητικῆς ὀργανώσεως τοῦ κράτους. Διότι, ἂν τὰ νομοσχέδια ταῦτα λάβωσιν ἰσχὺν νόμου, θὰ ἔχωμεν ἐν μὲν τῷ παλαιῷ Βασιλείῳ νομὸν καὶ κοινότητα· εἰς τὴν Κρήτην θὰ ἔχωμεν γενικὴν διοίκησιν, νομὸν καὶ κοινότητα· εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους θὰ ἔχωμεν νομούς, ὑποδιοικήσεις καὶ κοινότητας· καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν θὰ ἔχωμεν γενικὴν διοίκησιν, νομούς, ὑποδιοικήσεις καὶ κοινότητας!

Ἂν δέ τις ἐκ τῆς στάσεως τῆς Κυβερνήσεως καὶ ἐκ τῆς μέχρι τοῦδε πολιτείας αὐτῆς ἤθελε κρίνει περὶ τῆς διαρκείας καὶ περὶ τοῦ βιωσίμου τοῦ τετραμεροῦς, τοῦ τετραπλοῦ αὐτοῦ διοικητικοῦ συστήματος, πρωτοφανοῦς δι' ἕνιαῖον κράτος, δὲν δύναται νὰ παρηγορηθῇ περὶ ταχείας μελλούσης διαρρυθμίσεως τῶν πραγμάτων. Διότι, ὅταν ἐπὶ μίαν διετίαν ὁλόκληρον παρέμεινεν ὅ,τι ἤδη ἔχομεν, ὡς προσωρινὸν τοῦ προσωρινοῦ, ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ ποία τύχη ἀναμένει καὶ ποία διάρκεια, ποῖος βίος μακρὸς περιμένει τὸ νέον σύστημα. Διότι σημειώσατε, ὅτι, ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ὑπεβλήθησαν τὰ νομοσχέδια πρὸ ἑνὸς ἔτους ὁλοκλή-

ξου, ἔκτοτε ἡ Κυβέρνησις ἐνόμιζε τὴν ἐξουσίαν τῶν γενικῶν διοικητῶν περιοριστέαν, ἐνόμιζε δὲ ἀκόμη, ὅτι μετὰ μικρὸν αἱ γενικαὶ διοικήσεις, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἡ γενικὴ διοίκησις Κρήτης, ἔπρεπε νὰ καταργηθῶσιν. Ἔκτοτε παρῆλθεν ἔτος ὁλόκληρον, καλούμεθα ἤδη εἰς ὀργάνωσιν καὶ παγιοῦμεν τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν. Καὶ ἀκόμη διά τινος ἄρθρου, τοῦ προτελευταίου τοῦ νομοσχεδίου, λαμβάνεται πρόνοια, ὅπως διὰ Β. Διατάγματος ὑπαχθῶσι καὶ ἄλλαι ὑπηρεσίαι εἰς τὰς γενικὰς διοικήσεις.

Κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν Γενικῶν Διοικήσεων.

Τούτου τεθέντος, ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα, ἂν εἶναι προσῆκον, ἂν εἶναι σκόπιμον καὶ συμφέρον εἰς τὴν χώραν νὰ υἱοθετηθῇ τὸ προτεινόμενον ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διοικητικὸν σύστημα.

Τὸ ἐπ' ἐμοί, κύριοι, ἀνεξαρτήτως τῶν εἰδικωτέρων παρατηρήσεων, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἠδυνάτο τις νὰ προβῇ ἐκ τῆς ποικιλίας τοῦ συστήματος πρὸς ἀπόκρουσιν αὐτοῦ, ὑπάρχει ἄρχουσά τις σκέψις, ἡ ὁποία μὲ προκαταλαμβάνει. Εἶμαι κατὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν γενικῶν διοικήσεων ὅπως ἐλειτούργησαν μέχρι τοῦδε, καὶ ὅπως ἐπιζητεῖται διὰ τοῦ νομοσχεδίου νὰ παγιωθῇ ἡ λειτουργία των. Δὲν εὑρίσκω κανένα ἀπολύτως λόγον δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν διατήρησιν τοῦ θεσμοῦ ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν καὶ τοιαύτην ἔκτασιν, ὡς θεσμοῦ εἰδικοῦ διὰ τὰς νέας χώρας.

Οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν πέρυσι προέβαλε διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ νομοσχεδίου, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι σπουδαῖοι. Οἱ λόγοι περὶ διαφορῶν κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως, δύνανται νὰ εἶναι ἔν τισι βάσιμοι, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε νὰ ἐπηρεάσωσι τοσοῦτον μάλιστα ριζικῶς τὸν τρόπον καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς διοικήσεως. Ἀληθὲς εἶναι μόνον, ὅτι διὰ τοὺς πρώτους μῆνας, διὰ τὸ πρῶτον ἔτος, ἂν θέλετε καὶ διὰ τὸ δεύτερον, ἀφοῦ ἐπερατώθη ἤδη καὶ τὸ δεύτερον, ὑπῆρχον λόγοι ἐξαιρετικοί, οἱ ὁποῖοι ἐδικαιολόγουν τὴν προσωρινὴν ρύθμισιν τῆς καταστάσεως, τὴν ἐγκατάστασιν γενικοῦ διοικητοῦ ὑπὸ τόσον εὐρεῖαν ἐξουσίαν.

Ἀλλὰ λόγοι πολιτικῆς φύσεως βαθύτεροι, δυνάμενοι νὰ δικαιολογήσωσι μονιμοποίησιν τοιούτου θεσμοῦ, ἢ διατήρησιν τούτου ἐπ' ἀόριστον, βεβαίως δὲν ὑπάρχουσιν, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ προβληθῶσιν. Καὶ αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις ὑποβάλλουσα τὰ νομοσχέδια ταῦτα δὲν ἠδυνήθη νὰ προβάλῃ τοιούτους λόγους. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς Κρήτης, εὑρέθη εἰς καταφανῆ δυσχέρειαν νὰ δικαιολογήσῃ ἔστω καὶ

τὴν προσωρινὴν εἰσαγωγὴν τοιούτου θεσμοῦ καὶ ὑπεδήλωσε τὴν ταχεῖαν αὐτοῦ κατάργησιν.

Ἐν τούτοις παρῆλθεν ἔκτοτε ἔτος ὁλόκληρον καὶ ὄχι μόνον δὲν κατηργήθη ἐν τῷ μεταξὺ ἡ γενικὴ διοίκησις, ἀλλὰ καὶ προτείνεται προσωρινὴ αὐτῆς διατήρησις, ἀγνώστου πάλιν διαρκείας. Τὸ ἐπ' ἐμοί, κύριοι, τὸν θεσμὸν τῶν γενικῶν διοικήσεων, ὡς διεπλάσθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἐθεώρησα ὡς ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἐπιβαλλόμενον μόνον διὰ τοὺς πρώτους μῆνας, ἢ τὸ πρῶτον ἔτος τὸ πολὺ ἀπὸ τῆς καταλήψεως τῶν νέων χωρῶν. Ἀλλ' ἐθεώρησα τοῦτον ἀδικαιολόγητον πλέον ἐφεξῆς· μάλιστα μετὰ τὴν ὁριστικὴν προσάρτησιν τῶν νέων χωρῶν καὶ τὴν ἐπελθοῦσαν ἐπέκτασιν ἐκεῖ τοῦ Συντάγματος. Εἶναι ἐπομένως αὐτονόητον, ὅτι κατὰ μείζονα λόγον ἤδη θεωρῶ τὴν διατήρησιν τοῦ θεσμοῦ τούτου ἀπολύτως ἀδικαιολόγητον.

Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, κύριοι, ποῖοι λόγοι κοινωνικῆς διαφορᾶς, διαφορᾶς κοινωνικῆς ἀναπτύξεως δύνανται νὰ ὑπάρχωσιν, εἴτε διὰ τὴν Μακεδονίαν, εἴτε διὰ τὴν Κρήτην, ἰδιαίτατα δὲ διὰ τὴν Κρήτην, δυνάμενοι νὰ δικαιολογήσωσι τοιαύτην θεμελιώδη διαφορὰν θεσμῶν, ἓν εἶδος κυβερνητικῆς ἀποκεντρώσεως, τὴν ὁποίαν μόνον φυλετικαὶ διαφοραί, διαφοραὶ πολιτικῶν βλέψεων, ἠθῶν καὶ παραδόσεων θὰ ἠδύναντο νὰ δικαιολογήσωσιν.

Ἀκόμη ὀλιγώτερον δύναμαι νὰ ἐννοήσω τὴν κατάργησιν τῶν γενικῶν διοικήσεων εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, καὶ τὴν διατήρησιν αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Κρήτην. Διατί καταργεῖτε τὴν Γενικὴν διοίκησιν τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου, διατηρεῖτε δὲ ταύτην εἰς τὴν Κρήτην, καὶ κρατεῖτε δι' αὐτοῦ μακρὰν τοῦ κέντρου ἀμιγεῖς ἑλληνικοὺς πληθυσμοὺς προηγμένους εἰς πολιτικὰς ἀντιλήψεις, εἰς κοινωνικὴν ἀνατροφὴν καὶ εἰς εὐνομίαν ἀναμφισβητήτως οὐχὶ ὀλιγώτερον ἡμῶν;

Τὰ αὐτὰ σχεδὸν μετ' ἴσης δυνάμεως θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ περὶ τῆς Μακεδονίας. Θὰ ἠδύνατο ἐκεῖ νὰ δικαιολογηθῇ ἴσως ἡ διατήρησις ὑποδιοικητῶν, διὰ νὰ μειωθῇ ἡ ἀπόστασις μεταξὺ κοινότητος καὶ νομοῦ, ἀλλὰ δὲν εὑρίσκω λόγον δυνάμενον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν διατήρησιν θεσμοῦ γενικῆς διοικήσεως ὑπὸ τοιαύτην μορφήν. Ἔχω μάλιστα τὴν γνώμην, ὅτι θὰ ἦτο μᾶλλον προσήκουσα, μᾶλλον δραστικὴ ἡ διεύθυνσις τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν ἐκ τοῦ κέντρου παρὰ τῶν ἁρμοδίων ὑπουργῶν.

Διοικητικῆς καὶ πολιτικῆς φύσεως λόγοι ἀποκρούοντες τὴν διατήρησιν τοιούτων θεσμῶν.

Ἀλλ' ἂν ἡ διατήρησις, κύριοι τῶν γενικῶν διοικήσεων οὐδένα ἔχει

ὑπὲρ ἑαυτῆς λόγον, κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν ἔχει πολλοὺς λόγους ἐναντίον αὐτῆς. Πολλοὺς λόγους ὄχι μόνον οἰκονομικῆς φύσεως εὐνοήτους, ἀλλὰ καὶ διοικητικῆς φύσεως.

Διότι ἡ τάξις ἡ ἐκζητουμένη καὶ ἡ ταχύτης τῆς ἀντιλήψεως τῶν διοικητικῶν ἀναγκῶν δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν γενικῶν διοικήσεων.

Τώρα μάλιστα μετὰ τὴν τμηματικὴν ἐπέκτασιν καὶ εἰς τὰς νέας χώρας τῆς ἑλληνικῆς νομοθεσίας καὶ τὴν τμηματικὴν ὑπαγωγὴν τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν εἰς τὰ ὑπουργεῖα διὰ Β. Διαταγμάτων, ἐδημιουργήθη τοιαύτη σύγχυσις, ὥστε καὶ ὑπουργοὶ καὶ γενικοὶ διοικηταὶ ἀγνοοῦσιν οὐχὶ σπανίως τὴν δικαιοδοσίαν των καὶ τὰς εἰς αὐτοὺς ὑπαγομένας ὑπηρεσίας. Εἶναι δὲ εὐνόητος ἡ ἐντεῦθεν σύγχυσις καὶ ἀβεβαιότης· αἱ συγκρουόμεναι πολλάκις ἀποφάσεις καὶ διαταγαί, καὶ ἡ ἀπορία τῶν πολιτῶν ποῦ νὰ καταφύγωσιν.

Ἕνεκα τούτου συμβαίνει, ὥστε ἀναφοραὶ ἢ ἄλλαι προσφυγαὶ τῶν πολιτῶν εἰς τὰς γενικὰς διοικήσεις νὰ μὴ εὑρίσκωσιν ἀκρόασιν δι' ἔλλειψιν ἁρμοδιότητος αὐτῶν. Καὶ ἐνῷ ὑποβαλλόμεναι ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν Κυβέρνησιν θὰ ἔφθανον ταχύτερον, ἤδη διαγράφουσι μίαν καμπύλην διὰ τοῦ σταθμοῦ τῆς γενικῆς διοικήσεως, τῆς ὁποίας δὲν φαντάζεσθε τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος χρειάζεται ὅπως διαγραφῇ.

Ἐξεπλάγην, κύριοι, ὅταν κατ' αὐτὰς ἐπληροφορήθην ἐν λεπτομερείᾳ πάντα ταῦτα ἀπὸ διακεκριμένον ἐπιστήμονα τῶν νέων χωρῶν διατρίβοντα ἐν Ἀθήναις. Οἱ πολῖται προσφεύγουσι πάντοτε καὶ διὰ πᾶσαν ὑπόθεσιν εἰς τὸν γενικὸν διοικητὴν ἐκ τῆς ἀντιλήψεως — καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πολιτικῶς ὀλεθρία ἀντίληψις — ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ κυβερνήτης δι' αὐτούς. Ὁ γενικὸς διοικητὴς μὴ ἔχων διὰ τὰς πλείστας τούτων ἁρμοδιότητα, ἔχει ἀνάγκην νὰ συνεννοηθῇ μὲ τὸ κέντρον. Τοῦτο δὲ γίνεται ὑπὸ τοιαύτην ἀταξίαν καὶ βραδύτητα, ὥστε ἀναμφιβόλως πολὺ ταχύτερον θὰ ἐλάμβανεν ἓν πέρας ἡ προσφυγὴ τῶν πολιτῶν, ἂν ἔλειπεν ὁ σταθμὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος κατήντησεν, ἀνεξαρτήτως ἄλλων, καὶ πηγὴ ἀταξίας καὶ χρονοτριβῶν.

⁂

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν οἰκονομικῶν ζημιῶν, ἀνεξαρτήτως τῆς διοικητικῆς ἀταξίας, ἡ ὁποία προέρχεται ἐκ τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ, ὑπάρχουσι λόγοι πολιτικοὶ γενικωτέρας φύσεως κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν, οἱ ὁποῖοι ἀντενδεικνύουσι τὴν διατήρησιν τοῦ θεσμοῦ αὐτοῦ. Εἶναι σχεδὸν ψυχολογικῶς καὶ ἱστορικῶς καὶ πολιτικῶς βεβαιωμένον, ὅτι θεσμοὶ τοιοῦτοι, καὶ τοῦτο συνέβη πανταχοῦ ὑπὸ ὁμοίας περιστάσεις, θεσμοὶ κυβερνητικῆς ἀποκεντρώσεως, διότι πρόκειται καθαρῶς περὶ κυβερνητικῆς ἀποκεντρώσεως, εἶναι πολέμιοι τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους.

Ὑποθάλπουσι λεληθότως καὶ ἐπαναλαμβάνω, κατὰ ψυχολογικὴν ἀνάγκην τὸ πνεῦμα τοῦ τοπικισμοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ λεγομένου ἐπαρχιακοῦ πατριωτισμοῦ, πνεῦμα, κατ' ἐξοχὴν πολέμιον εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος τοῦ Κράτους. Τοῦτο συνέβη πανταχοῦ ὑπὸ ὁμοίας περιστάσεις. Τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ λεληθότως νὰ παρατηρηθῇ καὶ παρ' ἡμῖν. Καὶ δυστυχῶς ἔχομεν ἀπὸ τοῦδε σημεῖά τινα χαρακτηριστικὰ τῶν παρατηρήσεών μου τούτων· σημεῖα, τὰ ὁποῖα ὑποθαλπόμενα ὑπὸ τοιούτων θεσμῶν δυνατὸν νὰ ἀποβῶσι πολιτικῶς ὀλέθρια.

Ὅσοι ἐξ ἡμῶν παρηκολουθήσατε ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐκεῖ κατάστασιν, ὅσοι ἐμελετήσατε ταύτην καὶ ἠθελήσατε νὰ ἐμβαθύνετε εἰς αὐτήν, ὅσοι παρηκολουθήσατε τὰ ὄργανα τοῦ ἐγχωρίου τύπου, τὰς ἐφημερίδας τὰς ἐκδιδομένας ἑκασταχοῦ τῶν νέων χωρῶν, ὅσοι ἐμελετήσατε τὴν ἀρθρογραφίαν αὐτῶν, ἄρθρα ἀκόμη πολιτικῶν ἀνδρῶν, θὰ ἐσχηματίσατε τὴν γνώμην, ὅτι ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε πανταχοῦ ὑπὸ ὁμοίας περιστάσεις παρετηρήθη καὶ ἐδιδάχθη καὶ ἐκυρώθη ὑπὸ τῆς πείρας, ἐκεῖ δυστυχῶς ἤρξατο ἐν ἀπόπτῳ ἴσως, ἀλλ' ἤρξατο ὁπωσδήποτε καὶ παρ' ἡμῖν δεικνῦον σημεῖα ὑποστάσεως καὶ ὑπάρξεως.

Δὲν δύναμαι καὶ περιττὸν ἴσως εἶναι νὰ ἐκταθῶ περαιτέρω, ἀλλ' ἐπαναλαμβάνω, ὅτι θεωρῶ ἀπολύτως ὀλισθηρὰν τὴν πολιτικὴν αὐτήν, θεωρῶ αὐτὴν ἀψυχολόγητον καὶ ἀφιλοσόφητον καὶ ἀντιπολιτικὴν ὑπὸ τὴν γενικωτέραν πολιτικὴν ἔποψιν, προωρισμένην, ἐπαναλαμβάνω, νὰ γεννήσῃ ἀναγκαίως καὶ νὰ ὑποθάλψῃ τὸν τοπικισμόν, νὰ ὑποθρέψῃ ἀντιλήψεις ἐπαρχιωτικοῦ πατριωτισμοῦ, ἀντιλήψεις πολεμίας πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς ἑνότητος τοῦ κράτους.

Τὸ πρᾶγμα δὲ εἶναι κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον ἐπικίνδυνον, καθ' ὅσον εἶναι καὶ τοῦτο παρατηρημένον, ὅτι θεσμοὶ τοιοῦτοι, ἐφ' ὅσον παραμένουσιν, ἐπὶ τοσοῦτον δυσχερέστερον καταργοῦνται.

Καὶ ἐλαφρὸν δεῖγμα τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς ἔχομεν καὶ ἐν προκειμένῳ. Μελετήσατε τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ νομοσχεδίου, τὴν ὁποίαν πέρυσιν ὑπέβαλεν ὁ ἀξιότιμος ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν, καὶ θὰ ἴδητε ποῖαι εἶναι αἱ ἀντιλήψεις αἱ ὁποῖαι φαίνονται ὑπαγορεύσασαι εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὴν προσωρινὴν διατήρησιν τοῦ θεσμοῦ τούτου εἰς τὰς νέας χώρας, καὶ μετὰ πόσης δυσχερείας πειρᾶται ἡ Κυβέρνησις νὰ δικαιολογήσῃ ἑκασταχοῦ τὴν ἀνάγκην τοῦ θεσμοῦ τούτου, προλέγουσα καὶ τὴν βαθμαίαν τούτου κατάργησιν.

Βεβαίως, λέγει ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις, δὲν εἶναι πολὺ ἀναγκαῖος ὁ θεσμὸς αὐτὸς εἰς τὴν Κρήτην· καὶ ὑποδεικνύει σαφῶς, ὅτι ἐκεῖ τὸ πρῶτον θὰ καταργηθῇ, ἀφοῦ διατηρηθῇ μόνον ἐπί τινα χρόνον. Ὑπέδει-

ξεν ἀκόμη, ὅτι μετὰ ταύτην θὰ καταργηθῇ ἡ γενικὴ διοίκησις εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, μετὰ τοῦτο εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τελευταῖον εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Ἔκτοτε παρῆλθεν ὁλόκληρον ἔτος, καθ' ὃ διετηρήθη ὁ θεσμὸς παντοχοῦ. Καὶ ἤδη ὑποβάλλεται νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου καταργεῖται μὲν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὴν Ἤπειρον, διατηρεῖται δὲ εἰς τὴν Κρήτην.

Νομίζω, ὅτι ὅσα εἶπον διὰ τὴν ἄποψιν αὐτὴν εἶναι ἀρκετά, ὅπως δικαιολογήσωσι τοὺς σπουδαιοτάτους ἐνδοιασμούς, τοὺς ὁποίους ἔχω, καὶ τὴν θερμὴν σύστασιν, τὴν ὁποίαν κάμνω εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν διατήρησιν τοιούτου θεσμοῦ. Ἀλλ' αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις ἀπ' εὐθείας διὰ τῶν ὀργάνων τῶν διοικητικῶν, τὰ ὁποῖα ἔχει καὶ ἐν τῷ παλαιῷ Βασιλείῳ, νὰ διοικήσῃ καὶ τὰς νέας χώρας.

Τὸ πολὺ θὰ ἠδυνάμην νὰ δεχθῶ, ἐπειδὴ ἀναχωρῶ ἀποτῆς ἐκδοχῆς, ὅτι ἡ ἀπόστασις μεταξὺ κοινότητος καὶ νομοῦ εἶνε μεγάλη, διὰ τὴνΜακεδονίαν νὰ ἱδρυθῶσιν ὑποδιοικήσεις.

Ἡ Ἤπειρος καὶ αἱ νῆσοι ἀφίνονται ἀδιοίκητοι.

Ἀλλ' ἄν, κύριοι, ἀπὸ τῶν ἀπόψεων αὐτῶν ἠθέλομεν ἔλθει πρὸς ἄλλας ἐγγυτέρας πρὸς τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον, νομίζω, ὅτι θέλει πεισθῇ ἡ Βουλή, πιθανώτατα θέλει πεισθῇ καὶ ἡ Κυβέρνησις, ὅτι τὰ νομοσχέδια αὐτά, ἂν γίνωσι νόμοι τοῦ κράτους, θὰ ἐπιτείνωσι τὴν ὑπάρχουσαν ἀδόκιμον καὶ ἄστοχον κατάστασιν καὶ ἐν πολλοῖς θὰ διατρέξωμεν τὸν κίνδυνον νὰ περιέλθωσιν αἱ νέαι χῶραι εἰς διοικητικὸν ἀδιέξοδον.

Καὶ ἐν πρώτοις διὰ τῶν νομοσχεδίων καταργοῦνται αἱ γενικαὶ διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Θὰ ἠδυνάμην δὲ νὰ ἐρωτήσω·

Εὐθὺς μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτῶν τῶν νομοσχεδίων, τὰ ὁποῖα θὰ γίνουν νόμοι τοῦΚράτους,τί θὰ γίνωσιν αἱ ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι ἤδη ὑπάγονται εἰς τὰς γενικὰς διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου; Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις εἶχε νὰ μοὶ ἀπαντήσῃ ἀμέσως, θὰ ἐδεχόμην εὐχαρίστως τὴν διακοπήν.

ΕΜΜ. ΡΕΠΟΥΛΗΣ (ὑπουργ. Ἐσωτερικῶν). Ποῖαι ὑπηρεσίαι;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Αἱ γενικαὶ ἰδιοικήσεις πᾶσαι καὶ συνεπῶς καὶ αἱ γενικαὶ διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου ἔχουσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς κυρίως διοικήσεως, καὶ ἄλλας ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, πλὴν δὲ τούτου καὶ ἄλλων ὑπουργείων διαφόρους ὑπηρεσίας. Ὑπάρχουσιν ὑπηρεσίαι τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν αἱ ὀλιγώτεραι ὅλων.

ΔΙΟΜΗΔΗΣ (ὑπουργ. Οἰκονομ.). Καμμία.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἡ ὑπηρεσία τῶν δημοσίων κτημάτων ποῦ ὑπάγεται;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Εἰς τὸ κέντρον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τῆς Μακεδονίας ναί. Ἀλλὰ καὶ τῶν λοιπῶν διοικήσεων;

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Μάλιστα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ ἐν Β. Διάταγμα ἔχω ὑπ' ὄψει μου, τῆς 31 Μαΐου ἐ. ἔ., διὰ τοῦ ὁποίου συνεχωνεύθη ἡ ὑπηρεσία τῶν δημοσίων κτημάτων τῆς γενικῆς διοικήσεως Μακεδονίας. Ἐξεδώσατε καὶ ἄλλο, δι' οὗ ὑπηγάγετε τὴν ὑπηρεσίαν ταύτην καὶ ὡς πρὸς τὰς λοιπὰς διοικήσεις εἰς τὸ κέντρον ; Ἐγὼ καθ' ὅσον γνωρίζω, δὲν ἐξεδόθη τοιοῦτόν τι. Ἡ ὑπηρεσία τῶν δημοσίων κτημάτων τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κρήτης ὑπάγεται εἰς τὸ κέντρον;

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Εἰς τὴν Κρήτην δὲν ὑπάρχουσι δημόσια κτήματα, εἶναι ὅλα τελείας ἰδιοκτησίας.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Ὁμολογῶ, ὅτι ἐκπλήσσομαι, διότι ἐνόμιζον, ὅτι ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι αἱ οἰκονομικαὶ διεξάγονται ὁπωσδήποτε ἐκ τοῦ κέντρου.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὁπωσδήποτε ναί. Ἀλλ' ὄχι ὅλαι. Ἔχομεν τὴν ὑπηρεσίαν τὴν σχετικὴν μὲ τὰς ἐκμισθώσεις κτημάτων διὰ χρῆσιν τοῦ δημοσίου. Αὐτὴν τὴν ἐπεξετείνατε; Ὄχι βέβαια. Ἀλλ' ὑπάρχουσι πολλαὶ ὑπηρεσίαι ἀναγόμεναι εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Τοιαύτη, νομίζω, εἶναι ἡ ὑπηρεσία τῶν δασῶν.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ὑπουργὸς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας). Μία μόνον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μία ἔστω, ἀλλὰ μεγίστη.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μὴ λέγετε πολλαί. Μία καὶ μόνον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὑπάρχουσιν ἴσως καὶ ἄλλαι. Ἀλλ' ἀρκεῖ αὐτό, ὅτι ὑπάρχει μία ὑπηρεσία μὴ ὑπαγομένη εἰς τὸ κέντρον.

Α. ΜΙΧΑΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Σημειώσατε, ὅτι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν δασῶν δὲν ὑπάρχει ὁ κίνδυνος, τὸν ὁποῖον λέγετε.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀλλ' ὑπάρχουσι καὶ ὑπηρεσίαι ἀναγόμεναι εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας.

Δ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗΣ (ὑπουργ. Συγκοινωνίας). Ἡ ὑπηρεσία τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων ἀφομοιοῦται κατὰ τὸν ψηφισθέντα νόμον ἐντὸς ἑνὸς μηνός.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ ἀφομοιωθῇ ἐντὸς ἑνὸς μηνός· σήμερον δὲν εἶναι ἀφωμοιωμένη,καθ' ἣν ὥραν ψηφίζομεν τὰ νομοσχέδια ταῦτα.

Δ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΔΗΣ. Ἀφωμοιώθη ἡ ὑπηρεσία τῶν σιδηροδρόμων Μακεδονίας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Γνωρίζω καὶ αὐτό. Ἐγὼ θέλω νὰ ἀποδείξω τοῦτο, ὅτι ὑπάρχουσι πολλαὶ ὑπηρεσίαι ὑπαγόμεναι εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Συγκοινωνίας, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἤδη ὑπάγονται εἰς τὰς γενικὰς διοικήσεις. Τοῦτο δὲν δύνασθε νὰ ἀρνηθῆτε.

Ἐπίσης ὑπάρχουσι πολλαὶ ὑπηρεσίαι τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν, αἱ ὁποῖαι ἤδη δὲν ὑπάγονται εἰς τοῦτο, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὰς γενικὰς διοικήσεις.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Θὰ ὑπαχθοῦν ἐν τῷ μεταξύ.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Οὐδεμία ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν εἶναι ἀποχωρισμένη τοῦ κέντρου, ἡ δὲ ὑπηρεσία, περὶ ἧς ἐκάμετε λόγον, ὑπήχθη εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὑπουργείου διὰ Β. Διατάγματος ἐκδοθέντος κατ' Ἀπρίλιον, νομίζω.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἴσως· δὲν ἐπιμένω· ὁπωσδήποτε ἐγὼ ἔχω ὑπ' ὄψει μου ἓν μόνον Β. Διάταγμα, δι' οὗ δὲν ὑπήχθησαν αἱ ὑπηρεσίαι αὐταὶ εἰς τὸ κέντρον. Δὲν σημαίνει ὅμως τοῦτο διὰ τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον ἐξετάζω. Ἀρκεῖ, ὅτι διάφοροι ὑπηρεσίαι τοῦ ὑπουργείου τῆς Συγκοινωνίας, τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Ἐσωτερικῶν, ἀνεξάρτητοι πρὸς τὴν κυρίως διοίκησιν, ἥτις θὰ περιέλθῃ κατὰ τοὺς κειμένους νόμους εἰς τοὺς νομάρχας, ὑπάγονται εἰς τὰς γενικὰς διοικήσεις.

⁂

Ἤδη ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα. Μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου τούτου, δι' οὗ καταργοῦνται οἱ γενικοὶ διοικηταί, τί θὰ ἀπογίνουν αἱ ὑπηρεσίαι αὐταί;

ΕΜΜ. ΡΕΠΟΥΛΗΣ. Θὰ ὑπαχθοῦν εἰς τὰ ὑπουργεῖα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ναί, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ὑπάρχει ἀνάγκη νόμου. Μέχρις οὗ δὲ διὰ νόμου ὑπαχθῶσιν αἱ ὑπηρεσίαι εἰς τὰ ἁρμόδια ὑπουργεῖα δὲν θὰ εἶναι μετέωροι; Τὸ φυσικώτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ μόνον ἐνδεδειγμένον ἦτο νὰ ὑπαχθῶσι πρῶτον εἰς τὰ ὑπουργεῖα καὶ κατόπιν νὰ καταργηθῶσιν οἱ γενικοὶ διοικηταί. Οὐχὶ δὲ νὰ καταργήσητε τὰς γενικὰς διοικήσεις καὶ ἔπειτα νὰ σκεφθῆτε περὶ τῆς τύχης τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ. Δὲν δύναται νὰ δημοσιευθῇ ὁ νόμος, ἀφοῦ πρότερον ὑπαχθῶσιν;

Ε. ΡΕΠΟΥΛΗΣ. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἀναστείλωμεν τὴν δημοσίευσιν τοῦ νόμου, μέχρις ὅτου ὑπαγάγωμεν ὅλας τὰς ὑπηρεσίας ὑπὸ τὰ ὑπουργεῖα;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐφανταζόμην τὴν ἀπάντησιν ταύτην, ἡ ὁποία ἀναγνωρίζουσα τὸ κακῶς γινόμενον προσπαθεῖ νὰ κολάσῃ τὰς συνεπείας του ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ σᾶς ἀπαντῶ δύο τινά. Πρῶτον θεωρεῖτε προσῆκον πρὶν ἢ κάμετε τὴν ἀφομοίωσιν, πρὶν ἢ ἐπεκτείνετε εἰς τὰς νέας χώρας τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσιαν καὶ πρὶν ἢ ὑπαγάγετε τὰς σχετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὰ ἁρμόδια ὑπουργεῖα, νὰ ἔρχεσθε νὰ λέγετε· «Ζητῶ νὰ καταργήσω τὰς γενικὰς διοικήσεις, ἀλλὰ δὲν θὰ δημοσιεύσω τὸν νόμον ;»

Βεβαίως δὲν ἐσκέφθητε τὸ πρᾶγμα. Ἀλλὰ θὰ προσθέσω ἀκόμη, ὅτι καὶ ἡ διόρθωσις, ἣν ἐκ τῶν ὑστέρων ἐπιζητεῖτε δι' ὅσων λέγετε, δὲν εἶναι τόσον εὔκολος.

Διότι αὕτη προϋποτίθησιν ἀνεξαρτήτως τῆς ἀνωμαλίας — διότι θὰ ἀναγκασθῆτε νόμον, τὸν ὁποῖον σπεύδετε νὰ ψηφίσητε καὶ τοῦ ὁποίου τὸ τελευταῖον ἄρθρον λέγει ὅτι ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ ἄρχεται ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως νὰ μὴ τὸν δημοσιεύσητε — ἀνεξαρτήτως, λέγω, τῆς ἀνωμαλίας ταύτης, ἡ διόρθωσις, ἣν προβάλλετε, προϋποτίθησιν, ὅτι εἶναι ἐντελῶς εὐχερὴς ἡ δυνάμει τοῦ νόμου 80 διὰ Β. Διαταγμάτων ἐπέκτασις τῆς νομοθεσίας τῆς σχετικῆς καὶ εἰς τὰς νέας χώρας, καὶ ἡ ὑπαγωγὴ τῶν ὑπηρεσιῶν εἰς ἕκαστον τῶν ἁρμοδίων ὑπουργείων.

Τοῦτο ὅμως θὰ συνομολογήσητε καὶ σεῖς μετ' ἐμοῦ καὶ ἕκαστος τῶν κκ. ὑπουργῶν, ὅτι δὲν εἶναι τόσον εὐχερές· ὅτι παρουσιάζει μεγάλας δυσχερείας καὶ ὅτι ἔχει ἀνάγκην καὶ χρόνου πολλοῦ καὶ πόνου μακροῦ. Τοῦτο τὸ ἀποδεικνύει ἡ μέχρι τοῦδε πορεία τῆς Κυβερνήσεως. Λάβετε ὑπ' ὄψιν τὸν χρόνον, ὁ ὁποῖος παρῆλθεν ἀφ' ἧς ἐψηφίσθη ὁ νόμος 80,ὁ ἐξουσιοδοτήσας τὴν Κυβέρνησιν, ὅπως διὰ Β. Διαταγμάτων ἐπεκτείνῃ τὴν ἑλληνικὴν νομοθεσίαν εἰς τὰς νέας χώρας. Ὁ νόμος 80 ἐψηφίσθη ἀπὸ πέρυσι τὸν Νοέμβριον, ἔδωκε δὲ δικαίωμα εἰς τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἐπεκτείνῃ τὰς σχετικὰς νομοθεσίας κατὰ τμήματα ἢ καθ' ὅλου εἰς τὰς νέας χώρας καὶ ὑπαγάγῃ τὰς σχετικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἁρμόδιον ὑπουργεῖον καὶ ἀφομοιώσῃ ταύτας. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐπέκτασις ἐγένετο τόσον βραδέως, ὥστε παρήρχοντο πολλοὶ ἐνίοτε μῆνες, ἵνα ἐκδοθῇ ἓν καὶ μόνον Β. Διάταγμα ἀφομοιωτικὸν ὑπηρεσίας τινός.

Τί ἀποδεικνύει τοῦτο; Δὲν δύναμαι νὰ δεχθῶ ἀμέλειαν τῶν κ. κ. ὑ-

πουργῶν ἢ ἀδιαφορίαν διὰ νὰ ἐνεργήσωσι τὴν ἀφομοίωσιν. Εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῶ δυσχέρειαν· εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ δεχθῶ, ὅτι ἡ δυσχέρεια αὕτη ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ ὅτι τὰ πράγματα εἶχον ἀνάγκην μελέτης καὶ ὅτι δὲν ἦσαν τόσον ἁπλᾶ, ὥστε δι' ἑνὸς Β. Διατάγματος νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐπεκτείνομεν τὴν Α. ἢ τὴν Β. νομοθεσίαν καὶ εἰς τὰς νέας χώρας.

Ὅλα ὅμως αὐτὰ ἀποδεικνύουν, ὅτι, ὅταν ἔχωμεν ἐκκρεμεῖς καὶ τῶν τεσσάρων ὑπουργείων τόσον σπουδαίας ὑπηρεσίας καὶ μὴ ἐπεκτειαμένας τὰς σχετικὰς νομοθεσίας εἰς τὰς νέας χώρας, δὲν δυνάμεθα νὰ προβῶμεν, χωρὶς νὰ περιπέσωμεν, δὲν θέλω νὰ εἰπω εἰς εἶδός τι ἀλογίας, ἀλλὰ βεβαίως εἰς κάτι τι ἀνώμαλον, ψηφίζοντες νόμους, δι' ὧν καταργοῦμεν τοὺς γενικοὺς διοικητὰς καὶ ἀφίνομεν ἐκθέτους τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας, ἵνα κατόπιν μεριμνήσωμεν περὶ αὐτῶν.

Εἶναι αὕτη ἀστοχωτάτη δικαιολογία ἀσυγχωρήτου ἀβλεψίας τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία φέρει νομοσχέδιον καταργήσεως τῶν γενικῶν διοικήσεων πρὶν ἢ λάβῃ μέριμναν περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου διοικήσεως τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου. Οὕτω δὲ περιέρχεται εἰς τὸ δίλημμα, ἢ νὰ ἰσχύσῃ ὁ ψηφιζόμενος νόμος, ὅτε αἱ χῶραι αὗται θὰ παραμείνωσιν ἀδιοίκητοι, ἢ νὰ μὴ δημοσιευθῇ ὁ ψηφιζόμενος νόμος, ὅτε μεταβάλλεται εἰς παιδιὰν τὸ νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βουλῆς (*).

Καὶ ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Κρήτη εἰς χάος διοικητικόν.

Ἀλλ' ἔρχομαι ἤδη καὶ εἰς τὴν ἀντίθετον πλευράν.

Διὰ τῶν νομοσχεδίων διατηροῦνται δύο Γενικαὶ Διοικήσεις, ἡ Γενικὴ Διοίκησις τῆς Μακεδονίας καὶ ἡ τῆς Κρήτης.

Καὶ τίθεται τὸ ἀντίθετον ἐρώτημα: Ποία εἶναι ἡ δικαιοδοσία τῶν Γενικῶν τούτων Διοικητῶν; Καὶ τίνες αἱ ὑπηρεσίαι, αἱ ὑπαγόμεναι εἰς αὐτούς;

(*) Σημ. ἐκδ. Ἡ Κυβέρνησις, ἀναγνωρίσασα τὸ ἀδιέξοδον, εἰς ὃ ὡδήγει τὴν διοίκησιν τῶν νέων χωρῶν διὰ τοῦ νομοσχεδίου, μετέβαλε τὴν διάταξιν τοῦ τελευταίου αὐτοῦ ἄρθρου, καθ' ἣν «ἡ ἰσχὺς τοῦ νόμου ἄρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως» καὶ ὥρισεν, ὅτι «ὁ νόμος οὗτος τίθεται εἰς ἐφαρμογὴν ἐν ὅλῳ ἢ κατὰ μέρη διὰ Β. Διαταγμάτων» (ἄρθρ. 15). Τοιοῦτο δὲ ἐξεδόθη τὴν 31 Ἰανουαρίου 1915 δι' οὗ ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν ὁ νόμος «πλὴν τῆς τελευταίας προτάσεως τῆς α' παραγράφου τοῦ ἄρθρου Ι, καθ' ἣν καταργοῦνται αἱ γενικαὶ διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ διοίκησις τῆς Σάμου». Οὕτω δὲ διετηροῦνται μέχρι τοῦδε (Φεβρουάριος τοῦ 1915) πᾶσαι αἱ γενικαὶ διοικήσεις.

Ἐτονίσθη καὶ ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον, ὁ ὁποῖος ἄρτι κατῆλθε τοῦ βήματος, ὡς ἐκπροσωποῦσα καὶ τὰς ἰδέας τῆς κυβερνήσεως ἡ γνώμη, ὅτι πρέπει νὰ περιορισθῶσιν αἱ Γενικαὶ Διοικήσεις καὶ νὰ μὴ παραμένωσιν ὑπὸ τὴν εὐρύτητα τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἤδη. Ἀλλ' ἐὰν τοῦτο εἶναι ἀκριβές, καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι, ἐκ τῶν γνωμῶν τὰς ὁποίας ἐκθέτει ἡ Κυβέρνησις ἐν τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει τῶν νομοσχεδίων, ἐρωτῶ:

Πῶς διὰ τοῦ νομοσχεδίου αὐτοῦ περιορίζεται ἡ τοιαύτη ἐξουσία τῶν Γενικῶν Διοικητῶν; Τί λέγεται ἐν αὐτῷ περὶ τῆς δικαιοδοσίας τῶν Γενικῶν Διοικητῶν καὶ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπάγονται ἢ δὲν ὑπάγονται εἰς αὐτούς; Οὐδέν. Εἰς τὸ ἄρθρον 2 ὁμιλεῖ τὸ νομοσχέδιον περὶ τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας, καὶ περὶ τῆς ἐπιβλέψεως, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἐπὶ τῶν ὑπαλλήλων τῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν. Ἀλλὰ ποῖαι εἶναι αὐταὶ αἱ ἄλλαι ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι ὑπάγονται εἰς τοὺς Γενικοὺς Διοικητάς; Ποία εἶναι ἡ δικαιοδοσία ἐκείνη τῶν Γενικῶν Διοικητῶν, ἡ ὁποία περιορίζεται πλέον, ὡς λέγετε, καὶ θεμελιοῦται καὶ ἀποκρυσταλλοῦται διὰ τῶν σήμερον ψηφιζομένων νομοσχεδίων; Τοῦτο οὐδαμοῦ λέγεται. Ἐν τῷ νομοσχεδίῳ θὰ ἴδητε πολὺ καλῶς διατετυπωμένην τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Νομαρχῶν, διότι εἰσάγεται τὸ Β. Διάταγμα τοῦ 1845 περὶ καθηκόντων τῶνΝομαρχῶν. Ἐπίσης δὲ καθορίζεται διὰ τῶν ἑπομένων ἄρθρων ἡ δικαιοδοσία τῶν Ὑποδιοικήσεων.

Ἀλλὰ περὶ τῶν Γενικῶν Διοικητῶν καὶ περὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ὑπαγομένων εἰς αὐτοὺς οὐδεμία ἀπολύτως διάταξις ὑπάρχει. Ἀντιθέτως μάλιστα τὸ ἄρθρον 18 τοῦ νομοσχεδίου περὶ Γενικῆς Διοικήσεως λέγει τὰ ἀκόλουθα: «Διὰ Β. Διατάγματος δύνανται νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὰς ἀμέσους διαταγὰς τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ ὑπηρεσίαι μὴ ὑπαγόμεναι εἰς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τούτου». Ἀλλὰ ποῖαι εἶναι αἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου τούτου εἰς τὰς ὁποίας ὁρίζονται αἱ ὑπαγόμεναι εἰς τὰς Γενικὰς Διοικήσεις ὑπηρεσίαι; Οὐδαμοῦ θὰ ἀνεύρητέ τι.

Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸς ὁ θεσμὸς τὸν ὁποῖον ψηφίζομεν; Ποία εἶναι ἡ δικαιοδοσία τῶν Γενικῶν Διοικητῶν, καὶ τίνας ὑπηρεσίας ὑπάγομεν εἰς αὐτούς; Θὰ ἐξακολουθήσῃ διεπομένη ἡ δικαιοδοσία αὐτῶν ἀπὸ τὸν νόμον τὸν ψηφισθέντα τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν; Ἀπὸ τὸν νόμον δηλ. δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐχαράχθη εὐρυτάτη ἡ δικαιοδοσία τῶν Γενικῶν Διοικητῶν, νόμον ἔν τινι μέτρῳ μόνον περιοριζόμενον ἀπὸ τὰ ἐκδοθέντα Β. Διατάγματα, Καὶ ποία εἶναι αὐτὴ ἡ δικαιοδοσία; Γνωρίζει αὐτὴν ἡΚυβέρνησις;Καὶ

ἐννοεῖ νὰ διατηρήσῃ αὐτὴν καὶ ἐφεξῆς; Περὶ τούτου ἤθελον νὰ ἀκούσω ἐξηγήσεις ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως. Διότι νομίζω, ὅτι καὶ ἐπὶ τούτου οὐδαμῶς ἐσκέφθη, ὡς δὲν ἐσκέφθη καὶ περὶ προηγουμένης ρυθμίσεως τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν εἰς τὰς καταργουμένας Γενικὰς Διοικήσεις τῆς Ἠπείρου καὶ τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου.

Ποῖα λοιπὸν εἶνε τὰ καθήκοντα καὶ ἡ ἁρμοδιότης τῶν γενικῶν διοικητῶν δυνάμει τοῦ νόμου τούτου καὶ τίνες οἱ εἰς αὐτοὺς ὑπαγόμεναι ὑπηρεσίαι;

Ἂν ἀναγνωρίζητε ἐν τούτοις ὅλας τὰς ἐξουσίας, τὰς ὁποίας τοῖς ἔχει παραχωρήσει ὁ νόμος περὶ διοικήσεως τῶν στρατιωτικῶς κατεχομένων χωρῶν, ἐφ' ὅσον δὲν περιωρίσθησαν αὗται διὰ μεταγενεστέρων νόμων καὶ Β. Διαταγμάτων, ὄχι μόνον θὰ παγιώσητε μίαν κατάστασιν ἀβεβαιότητος καὶ ἀσταθείας, μίαν κατάστασιν πλήρη χάους, κατὰ τὴν ὁποίαν καὶ ἡ καλὴ πίστις ἀκόμη δὲν θὰ ἀρχῇ διὰ νὰ καθοδηγήσῃ τοὺς γενικοὺς διοικητάς καὶ τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν διάγνωσιν τῆς ἁρμοδιότητος ἑκάστου, ἀλλὰ θὰ φθάσητε ἔν τισι σημείοις καὶ εἰς ἀντισυνταγματικότητας. Δηλαδὴ ἐὰν ὑπὸ τοιαύτην ἔκτασιν ἐννοῆτε τὴν δικαιοδοσίαν τῶν γενικῶν διοικητῶν, θὰ θέσητε ὑπὸ τὴν ἁρμοδιότητα αὐτῶν καὶ ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι καὶ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εὑρίσκωνται ὑπ' αὐτούς.

Ἡ Ἐκκλησία τῶν νέων χωρῶν.

Καὶ ἐν πρώτοις ἐρωτῶ τὴν Κυβέρνησιν μετὰ τὴν ψήφισιν αὐτοῦ τοῦ νόμου, ποῦ ὑπάγεται ἡ ἐκκλησία τῶν νέων χωρῶν; Ποῦ ὑπάγονται οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὑπάλληλοι τῶν νέων χωρῶν ; Θὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητὰς μήπως;

Ἀλλὰ τοῦτο θὰ ἦτο ἀντισυνταγματικόν. Δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑπαχθῶσιν οὔτε εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητάς, οὔτε εἰς ἄλλην οἱανδήποτε ἀρχήν, πλὴν τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος.

Αὕτη εἶνε συνταγματικὴ ἀνάγκη, διότι κατὰ τὸ Σύνταγμα ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶνε αὐτοκέφαλος, διοικεῖται δὲ ὑπὸ Ἱερᾶς Συνόδου ἀρχιερέων. Ὑπῆρχε λοιπὸν συνταγματικὴ ὑποχρέωσις, ἅμα τῇ προσαρτήσει τῶν νέων χωρῶν, νὰ γίνῃ ἀμέσως ἡ ἐπέκτασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, νὰ γίνῃ ἀμέσως ἡ ἐκκλησιαστικὴ προσάρτησις. Αὐτὸ δὲν ἦτο μέτρον ὑπαγορευόμενον μόνον ὑπὸ πολιτικῶν, ὑπὸ ἁπλῶς διοικητικῶν σκέψεων, ὑπὸ σκέψεων σκοπιμότητος, ἀλλ' ἦτο καὶ συνταγματικὴ ἀνάγκη.

Δύναται, ἐρωτῶ, νὰ παραμένῃ ἡ ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἡ ἐκεῖ, μακρὰν τοῦ Κράτους, ἀνεξάρτητος καὶ ξένη πρὸς αὐτό, ἄνευ τῆς ἐποπτείας τοῦ Κράτους, ἄνευ τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ, ἄνευ ἀνωτέρας ἐνιαίας διοικήσεως; Βεβαίως οὐχί.

Δύναται ὅμως νὰ ὑπαχθῇ εἰς τοὺς γενικοὺς διοικητάς, ὡς ἀξιοῖ ἡ Κυβέρνησις διὰ τοῦ ψηφιζομένου νομοσχεδίου, ὑπὸ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἔννοιαν καὶ ἔκτασιν αὐτοῦ ; Ὄχι βεβαίως· διότι τοῦτο ἦτο ἀντισυνταγματικόν. Ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον εἶνε, εἶνε συνταγματικὴ ὑποχρέωσις νὰ ὑπαχθῶσιν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον. Καὶ ἔπρεπεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς προσαρτήσεως, νὰ γίνῃ ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἁρμοδιοσις.

⁂

Τοῦτο δέ, κύριοι, τὸ ὁποῖον συνταγματικὴ ὑποχρέωσις ἐπέβαλλε, καὶ ἴσης δυνάμεως, θὰ ἐτόλμων νὰ εἴπω, πολιτικὴ ὑποχρέωσις ἐπέβαλλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Διότι ὅσα ἐγένοντο καὶ ὅσα γίνονται ἀπὸ ἀγαθῆς πάντοτε προαιρέσεως ὡς εἶμαι τελείως πεπεισμένος ἐκ τοῦ σύνεγγυς μελετήσας καὶ σπουδάσας τὰ πράγματα, δὲν συντέλεσαν οὔτε εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ κύρους τοῦ Κράτους, οὔτε εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ γοήτρου τῆς ἐκκλησίας εἰς τὰς νέας χώρας.

Καὶ συνέβησαν ταῦτα ἐκ πεπλανημένης ἀντιλήψεως τῶν κληρικῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν πρόμαχοι καὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος, πρόμαχοι, εἰς τοὺς ὁποίους κατὰ μέγα μέρος ὀφείλεται ὅ,τι ἤδη ἐπετεύχθη, ἀλλὰ καὶ ἐξ ὑπαιτιότητος τοῦ Κράτους, ἐξ ὑπαιτιότητος τῆς Κυβερνήσεως.

Διότι ὑπῆρξαν μητροπολῖται, οἱ ὁποῖοι ἐκ τῶν παραδόσεων τοῦ πρώην καθεστῶτος τὸ ὁποῖον ἐκκλησιαστικῶς δὲν εἶδον μεταβληθέν, ἐξηκολούθησαν ἀσκοῦντες τὴν προσήκουσαν εἰς αὐτοὺς δικαιοδοσίαν, πρὸς μείωσιν τοῦ κύρους τοῦ Κράτους καὶ πρὸς δημιουργίαν προστριβῶν, δυστυχῶς φυσικῶν, αἱ ὁποῖαιδὲν ὑπέθαλψαν προσηκόντως τὸ γόητρον τῆς ἐκκλησίας.

Ἀλλ' εὑρίσκω τελείως δικαιολογημένην, ἢ μᾶλλον τελείως ἠτιολογημένην, πλήρως ἐξηγουμένην τὴν τακτικὴν τὴν ὁποίαν ἐτήρησαν οἱ ἐκεῖ κληρικοί, ἐν πολλοῖς ἐξηγουμένην δὲ ἐκ τῶν σφαλμάτων τῆς Κυβερνήσεως.

Διότι ἐφ' ὅσον ἀφέθησαν νὰ πιστεύουν, καὶ τὸ ἐπίστευον πράγματι, ὅτι ὡς πρὸς αὐτοὺς οὐδὲν μετεβλήθη καὶ δὲν εἶχε πράγματι μεταβληθῇ, διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ νομοθεσία δὲν ἐπεξετάθη ἐκεῖ, καὶ ἐφ' ὅσον ἔ-

βλεπον τοῦτο, ἦτο πολὺ φυσικὸν νὰ θεωρῶσιν, ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς ἐξουσίας αὐτῶν παρέμενεν ἀμείωτος καὶ ὅτι ἠδύναντο νὰ προβαίνωσιν εἰς χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ἐξουσιῶν ἐκείνων, τὰς ὁποίας εἶχον ἐκ τοῦ παρελθόντος. Ἐντεῦθεν ἡ Κυβέρνησις ἐδυσφόρησεν. Ἀλλ' ἀντὶ νὰ κάμῃ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξῆγεν αὐτὴν ἐκ τῆς δυσχερείας, ἐκπληροῦσα ἅμα καὶ συνταγματικὴν αὐτῆς ὑποχρέωσιν δηλαδὴ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν νομοθεσίαν τὴν ἐκκλησιαστικήν, ἵνα καὶ αἱ νέαι μητροπόλεις ὑπαχθῶσι εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀρχήν, τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἑλλάδος, προέβη εἰς προστριβὰς ἐπὶ ἐλαττώσει τοῦ κύρους αὐτῆς καὶ τοῦ γοήτρου τῆς ἐκκλησίας.

Ἤκουσα προχθὲς, ἐξ ἀφορμῆς ἐρωτήσεώς τινος, τὴν ὁποίαν ἀπηύθυνεν ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἄρτης συνάδελφος, ἤκουσα τοῦ κ. προέδρου τῆς Κυβερνήσεως λέγοντος, ὅτι θὰ ἐκδοθῇ ἐπὶ τέλους ὁ τόμος τῶν Πατριαρχείων περὶ χειραφετήσεως τῶν μητροπόλεων.

Δὲν γνωρίζω ποίας ἐνεργείας ἔκαμε περὶ τούτου, ἢ ἂν ἔκαμε τοιαύτας ἡ Κυβέρνησις καὶ πότε. Γνωρίζω ἐν τούτοις, ὅτι πρὸ πάσης ἐνεργείας τῆς Κυβερνήσεως, εὐθὺς ὡς ἐδημιουργήθη τὸ νέον καθεστὼς, μετὰ τοὺς εὐτυχεῖς πολέμους, τὸ Πατριαρχεῖον ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ἐσκέφθη κατὰ τίνα τρόπον θὰ ἠδύναντο νὰ ρυθμισθῶσι τὰ πράγματα ἀπὸ ἐκκλησιαστικῆς ἀπόψεως, συμβιβαζομένης πρὸς τὸ νέον πολιτικὸν καθεστώς.

Καὶ ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους εἶχε συσταθῇ πατριαρχικὴ ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία συνέταξεν ἔκθεσιν ἀποφανθεῖσαν ὑπὲρ τῆς χειραρετήσεως τῶν μητροπόλεων, δι' ἰδιαιτέρου συνοδικοῦ τόμου καὶ τῆς ὑπαγωγῆς τούτων εἰς τὰς αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας τῶν κυριάρχων Κρατῶν, εἰς ἃ πολιτικῶς ὑπήχθησαν αἱ ἀπολυτρωθεῖσαι χῶραι. Ἡ ἔκθεσις δὲ αὕτη, κατὰ τὰς πληροφορίας μου, ὑπεβλήθη καὶ ἔτυχε τοῦ κύρους καὶ τῆς ἐγκρίσεως ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων. Τί ἐνήργησεν ἡ Κυβέρνησις καὶ διατὶ δὲν προέβη ἐπὶ διετίαν ἤδη, εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν προσάρτησιν; Ἔχω πάντα λόγον νὰ πιστεύω, ὅτι οὐδέποτε οὐδαμόθεν ἦτο δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἀντίδρασις ἢ νὰ προβληθῇ δυσχέρειά τις ἐν τούτῳ. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ φαντασθῇ τις τοιαύτην, τὸ καθῆκον τῆς Κυβερνήσεως ἦτο ἕν· νὰ ὑποδείξῃ εὐλαβῶς εὐθὺς ἀμέσως εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν τὴν συνταγματικὴν ἀνάγκην τῆς ἀμέσου ἐκκλησιαστικῆς προσαρτήσεως καὶ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας εἰς τὰς νέας χώρας, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλεσαν τιμῆμα τοῦ Ἕλλην. Κράτους, καὶ νὰ προβῇ καὶ εἰς ταύτην ἄνευ ἀναβολῆς. Καὶ ἔχω πάντα λόγον νὰ πιστεύω, ὅτι κατ' οἰκονομίαν ἡ μεγάλη

ἐκκλησία, θὰ ἔστεργε τοῦτο καὶ ἐκ τῶν ὑστέρων ἀκόμη νὰ ἐκδοθῇ ὁ τόμος τῆς χειραφετήσεως.

Παρέλειψε πάντα ταῦτα ἡ Κυβέρνησις ἐντεῦθεν δὲ προέκυψαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶπον καὶ ἐντεῦθεν εὑρισκόμεθα εἰς τὴν λίαν περίεργον θέσιν, νὰ θέλωμεν νὰ ὑπαγάγωμεν ἤδη καὶ τοὺς Μητροπολίτας καὶ τοὺς ἄλλους ἐκκλησιαστικοὺς ὑπαλλήλους τῶν νέων χωρῶν εἰς τοὺς Γενικοὺς Διοικητάς ! !

Ἡ διαχείρισις τῶν δημοσίων χρημάτων ἀνεξέλεγκτος.

Τὸ νομοσχέδιον, κύριοι, καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἔχει ριζικὰς ἀτελείας.

Βεβαίως δὲν προτίθεμαι νὰ ἀπασχολήσω δι' αὐτὰς τὴν Βουλήν· ἀλλ' ὑπάρχει ἓν σημεῖον ἄρχον εἰς τοὺς εἰσαγομένους θεσμοὺς περιεργότατον δὲ καὶ χαρακτηριστικὸν τῆς καταστάσεως καὶ τῶν ἀντιλήψεων, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἄγεται ἡ Κυβέρνησις. Διότι μετ' ἐκπλήξεώς μου εἶδον εἰς τὸ νομοσχέδιον διατάξεις, κατὰ τὰς ὁποίας οὐδὲν πλέον οὐδὲν ἔλαττον ἢ ζητεῖ ἡ Κυβέρνησις νὰ καταργήσῃ πάντα ἔλεγχον ἀναγόμενον ποῦ, ἐκεῖ ὅπου ὄχι πλέον συνταγματικὴ εὐαισθησία, ἀλλὰ καὶ προσωπικὴ ὑποχρέωσις ἐπέβαλλε τὸν ἔλεγχον.

Ἡ Κυβέρνησις ζητεῖ νὰ καταργήσῃ τὸν ἔλεγχον εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων.

Διότι περιέλαβεν ἐν νομοσχεδίῳ διατάξεις κατὰ τὰς ὁποίας·

«Οἱ Νομάρχαι ὡς δευτερεύοντες τῶν Γενικῶν Διοικητῶν διατάκται λογοδοτοῦσι πρὸς αὐτοὺς καὶ εὐθύνανται διὰ πᾶσαν ὑπέρβασιν πιστώσεως ἢ δαπάνην παρανόμως ἀναγνωρισθεῖσαν, κατὰ τὰς ἐν τῷ προηγουμένῳ ἄρθρῳ μνημονευομένας διατάξεις, τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἀσκούσης ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου (ἄρθρον 12).

Καὶ ἄλλην διάταξιν τοῦ ἄρθρου 13, κατὰ τὴν ὁποίαν «ἐπιτρέπεται ἡ ὑπὸ τῶν Γενικῶν Διοικητῶν ἔκδοσις χρηματικῶν ἐνταλμάτων ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ εἰς ὡρισμένας περιπτώσεις. Τὰ τῆς λογοδοσίας δὲ τῶν λαμβανόντων χρήματα ἐπὶ ἀποδόσει λογαριασμοῦ καὶ τὰ τῆς εὐθύνης αὐτῶν ρυθμίζονται κατὰ τὰς διατάξεις τῶν κειμένων νόμων, τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἀσκούσης ἐπὶ τοῦ προκειμένου τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου.

⁂

Εἶνε ἀνάγκη, κύριοι, νὰ παρατηρηθῇ τάχα, ὅτι αἱ διατάξεις αὗται

ἀντίκεινται πρὸς τὸ πολίτευμα ἡμῶν, ὅτι ἀντίκεινται πρὸς πᾶσαν πολιτικὴν τάξιν ; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ διανοηθῇ τις, ὅτι ἡ διαχείρισις δημοσίων χρημάτων δύναται νὰ γίνῃ παρὰ ὑπευθύνων ὀργάνων, παρὰ διοικητικῶν ὀργάνων, καὶ νὰ ἀσκήσῃ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία αὐτὴ ἡ Κυβέρνησις διὰ τῶν ὀργάνων της,νὰ ἐνεργήσῃ καθήκοντα Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου ; Εἶνε ἀνάγκη τάχα νὰ ὑπομνήσῃ τις, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ πολιτεύματος ἡμῶν εἶνε ὅτι θέλει ἔλεγχον τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν ὀργάνων ἐν γένει τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων χρημάτων ἔλεγχον, παρὰ σώματος δικαστικῶς ὠργανωμένου,σώματος ἐκ μελῶν ἰσοβίων καὶ μὴ ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ;

Καὶ εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσῃ τις διάταξιν Συνταγματικὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ μέλη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου περιβάλλονται ὑπὸ ὡρισμένων προσόντων, ἀπολαύουσι τῆς ἰσοβιότητος καὶ ἀποτελοῦσιν ἀνεξάρτητον δικαστικὸν σῶμα ;

Καὶ ὅταν τοιοῦτοι εἶνε οἱ ἀσκοῦντες τὸν ἔλεγχον, καὶ ὅταν τοιαῦτα εἶνε κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Συντάγματος τὰ μέλη τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου, τίς εἶνε ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ προτείνῃ εἰς τὴν Βουλὴν νὰ ψηφίσῃ διατάξεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ τοιαῦτα καθήκοντα θὰ ἀσκῶσιν αὐτὰ τὰ ὄργανα τῆς Κυβερνήσεως, οἱ Γενικοὶ Διοικηταί, οἱ ἄνευ προσόντων ἐκλεγόμενοι ἀπὸ μέρους τῆς Κυβερνήσεως καὶ παρ' αὐτῆς ἀπολυόμενοι ;

***

Ἀλλὰ τοῦτο, κύριοι, θὰ ἀποτελέσῃ ἀκόμη κατάργησιν καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν καὶ ἄλλην μορφὴν, αὐτοῦ τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἑδράζεται ἡ θεμελιώδης βάσις τοῦ πολιτεύματος ἡμῶν.

Διότι ἐρωτῶ ὑμᾶς· εἶνε δυνατὸν νὰ σκεφθῇ τις, ἢ ἐσκέφθη τις μέχρι τοῦδε ὁπουδήποτε, ὅτι δύναται ἡ αἴθουσα τοῦ Βουλευτηρίου νὰ μεταβληθῇ εἰς γενικὸν λογιστήριον καὶ νὰ προσάγωνται οἱ φάκελλοι μὲ τὰ δικαιολογητικὰ τῶν δημοσίων ὑπολόγων διὰ νὰ ἐξελέγχῃ τοὺς ὑπολόγους τούτους ἡ Βουλή ;

Νομίζω, κύριοι, ὅτι νομοσχέδια τοιαύτης φύσεως καὶ τοιαύτης ἀποστολῆς, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν νομοσχέδια τοιαύτας διατάξεις περιέχοντα δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ψηφίζωνται· ὅτι ἡ ψήφισις ἢ μὴ τούτων δὲν εἶνε ζήτημα διαφορᾶς ἀντιλήψεων ἀντιπολιτεύσεως ἢ συμπολιτεύσεως· καὶ ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιψηφίσῃ τοιοῦτο νομοσχέδιον χωρὶς

νὰ καταλύσῃ αὐτὴ ἑαυτήν. (Ἐπιδοκιμασίαι καὶ χειροκροτήματα ἐξ ἀριστερῶν (*).

Ἀδικαιολόγητος ὁ θεσμὸς τῶν Γενικῶν Διοικήσεων. (**)

. . . . . .

Τὸ σπουδαῖον ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου σήμερον ἀσχολούμεθα, εἶνε ἐὰν οἱ θεσμοὶ οἱ διὰ τοῦ νομοσχεδίου θεμελιούμενοι εἶνε οἱ προσήκοντες. Κατὰ τούτων ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ εἴπω πολλά, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὅμως, τοὐλάχιστον τῶν κυριωτέρων, δὲν ηὐτύχησα νὰ λάβω ἀπάντησιν.

Ὁ κ. ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον τὸν θεσμὸν τῶν Γενικῶν Διοικήσεων ὡς ἤδη ὑφίσταται οὗτος καὶ ὅπως διὰ τοῦ νομοσχεδίου θεμελιοῦται. Διὰ νὰ δικαιολογήσῃ δὲ τὴν διαφορὰν τὴν διοικητικὴν, τὴν διαφορὰν τῆς ὀργανώσεως τῆς διοικήσεως ἐν ταῖς νέαις χώραις, ὅπου καὶ μὲ κυβερνητικὰ καθήκοντα περιβάλλονται ἐν πολλοῖς οἱ Γενικοὶ Διοικηταί, ὡμίλησε περὶ διαφορᾶς ἀναπτύξεως καὶ πολιτικῶν ἀντιλήψεων, περὶ διαφορᾶς τῶν ἠθῶν, τῶν παραδόσεων καὶ ἐθίμων τοῦ λαοῦ τῶν νέων χωρῶν, καὶ ὑπέδειξεν ὅτι αἱ διαφοραὶ αὗται ἐνδεικνύουσι καὶ τὴν διαφορὰν τῶν θεσμῶν.

Αὐτὴ εἶνε μία θεωρία, τὴν ὁποίαν οὐδαμῶς θὰ ἐξεπλησσόμην ἐὰν ἤκουον διατυπουμένην παρὰ Γερμανοῦ ὑπουργοῦ ὁμιλοῦντος περὶ ὀργανώσεως τῆς Ἀλσατίας καὶ Λωρραίνης· παρὰ ὑπουργοῦ Αὐστριακοῦ ὁμιλοῦντος περὶ ὀργανώσεως τῆς Βοσνίας καὶ Ἐρζεγοβίνης. Ἀλλ' ἐκπλήσσομαι ἀκούων τοιαύτας αἰτιολογίας παρ' Ἕλληνος ὑπουργοῦ ὑπουργοῦ ὁμιλοῦντος περὶ τῆς Μακεδονίας, καὶ ἔτι πλέον περὶ τῆς Κρήτης, καὶ ἀναζητοῦντος διαφορὰς πολιτικῆς ἀντιλήψεως καὶ παραδόσεων ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν προβαλλομένην κυβερνητικὴν καὶ οὐχὶ διοικητικὴν ἀποκέντρωσιν.

Ὁ κ. ὑπουργὸς ὁμιλῶν οὕτω περὶ Μακεδονίας καὶ Κρήτης, ἐνόησε

(*) Σημ. ἐκδ. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο λαβὼν τὸν λόγον ὁ κ. ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργὸς ἐδήλωσεν ὅτι θὰ μεταρρυθμίσῃ τὰς διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου, εἰς τρόπον ὥστε πάντες οἱ δημόσιοι ὑπόλογοι νὰ ἐξελέγχωνται ὑπὸ τοῦ Ἐλεγκτικοῦ Συνεδρίου. Οὕτως δὲ μετερρυθμίσθησαν οὕτω τὰ ἄρθρα 11 καὶ 12 τοῦ νομοσχεδίου.

(**) Σημ. ἐκδ. Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς δευτερολογίας τοῦ κ. Δημητρακοπούλου κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν γενομένης εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐσωτερικῶν ὑπουργόν. (Ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς 9 Δεκεμβρίου 1914).

βεβαίως τὴν ἀσθένειαν τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ ἐστηρίζετο, καὶ διὰ τοῦτο ὡμίλησε περὶ διαφορῶν κοινωνικῆς ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως. Ἀλλ' ἂν διαφοραὶ τοιαῦται ἦσαν ἱκαναὶ νὰ δικαιολογήσωσι τοσοῦτον θεμελιώδη διαφορὰν θεσμῶν, ἐρωτῶ· πόσους θεσμοὺς διαφόρους ἀπ' ἀλλήλων ἔπρεπεν εἰς τὰς διαφόρους ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος νὰ ἔχωμεν ; Δὲν εἶνε αἱ τοιαῦται διαφοραί, αἵ ὁποῖαι οὐδέποτε οὐδαμοῦ δύνανται νὰ λείψωσιν εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν λαόν, ἀλλ' εἶνε λόγοι πολιτικῆς φύσεως βαθύτεροι, διαφοραὶ ἐθνικῶν παραδόσεων, πολιτικῶν ἀντιλήψεων καὶ σκοπῶν, ριζικαὶ διαφοραὶ πολιτικῶν ἠθῶν, αἱ δυνάμεναι νὰ δικαιολογήσωσι τοιαύτας διαφορὰς θεσμῶν, τοιαύτην κυβερνητικὴν ἀποκέντρωσιν. Ἀλλ' οὕτως ἔχοντος τοῦ ζητήματος, τίς ἀμφιβάλλει ὅτι θὰ ἦτο παράτολμον, ἂν μή τι πλέον, Ἕλλην ὑπουργὸς ὁμιλῶν περὶ ὀργανώσεως τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Κρήτης νὰ φέρῃ τοιαῦτα ἐπιχειρήματα πρὸς δικαιολογίαν τοιαύτης φύσεως θεσμῶν ;

ΤΜΗΜΑ Ε'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

I

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ(*)

Τὸ νομοσχέδιον τῆς Κυβερνήσεως ἀπαιτεῖ διατυπώσεις ἀντικειμένας εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις.

Ἐκ τῶν γενομένων παρατηρήσεων ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου καὶ ἐξ ἀφορμῆς αὐτοῦ, ἐπὶ μιᾶς ἐπεθύμουν νὰ εἴπω καὶ ἐγὼ ὀλίγας λέξεις. Νομίζω, ὅτι ἡ ὑποχρέωσις τὴν ὁποίαν ἀπαγγέλλει τὸ νομοσχέδιον, ἵνα παράσχωσιν οἱ μετακαλούμενοι Μητροπολῖται ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὴν διαβεβαίωσιν, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ νόμος τοῦ 1852 διὰ τοὺς τὸ πρῶτον χειροτονουμένους Ἐπισκόπους, εἶνε περιττὴ ἐντελῶς. Καὶ ἂν ἦτο τοῦτο μόνον, δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἄξιον παρατηρήσεως, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἐπανάληψις μιᾶς διατυπώσεως συνήθως δὲν βλάπτει, καὶ ἂν αὕτη εἶνε περιττή.

Νομίζω ὅμως, ὅτι τὸ πρᾶγμα διαφέρει ἐν προκειμένῳ. Ἡ νέα αὕτη διαβεβαίωσις εἶνε ἐκκλησιαστικῶς ἀντικανονική, ἴσως δὲ ἐγείρει καὶ

(*) Σημ. ἐκδ. Τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἐζητεῖτο, ὅπως ἐγκατασταθῶσιν εἰς χηρευούσας Ἐπισκοπὰς τῆς Ἑλλάδος οἱ ἐκ τοῦ ἔξω Ἑλληνισμοῦ Μητροπολῖται, οἱ ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου στερηθέντες τῆς Μητροπόλεως αὐτῶν, ἐπέβαλλεν εἰς τούτους τὴν ὑποχρέωσιν, ὅπως ἐκτὸς τοῦ ὅρκου τὸν ὁποῖον θὰ δώσωσιν ἐνώπιον τοῦ Βασιλέως μετὰ τὸν διορισμόν των, δώσωσι πρὸ τούτου καὶ ἐνώπιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὴν ἀκόλουθον διαβεβαίωσιν».

«Ἐπειδὴ διὰ τῆς ψήφου τῶν θεόθεν ὁδηγηθέντων ἀρχιερέων τῶν συγκροτούντων τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐψηφίσθην ὁ ἐλά-

δογματικὸν ζήτημα. Διότι ἡ ὑποχρέωσις τὴν ὁποίαν ἀναγγέλλει τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ νόμου τοῦ 1852, σχέσιν ἔχει πρὸς ἐκείνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἐχειροτονήθησαν Ἐπίσκοποι, καὶ πρόκειται νὰ χειροτονηθῶσι τοιοῦτοι· εἶνε διατύπωσις συνδεομένη πρὸς τὴν χειροτονίαν. Ἀλλὰ νὰ ὑποχρεώσωμεν τοὺς ἅπαξ χειροτονηθέντας, παρασχόντας δὲ αὐτὴν τὴν διαβεβαίωσιν, εἶνέ τι τὸ ὁποῖον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὰ δόγματα καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις τῆς Ἐκκλησίας· ἀκόμη δὲ ἐμμέσως καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ Σύνταγμα, τὸ ὁποῖον ἀνεκήρυξε μὲν αὐτοκέφαλον τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ δογματικῶς ἡνωμένην ἀναπαστως μετὰ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἀπαρασαλεύτως τηροῦσαν, ὡς ἐκείνη τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις.

Ἐρωτᾶται λοιπὸν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἐχειροτονήθη συμφώνως πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, παρίσταται ἀνάγκη, ἢ μᾶλλον δὲν εἶνε ἀντικανονικὸν νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὰς διατυπώσεις εἰς τὰς διαβεβαιώσεις ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἀναγράφονται διὰ τοὺς μήπω ἀναβιβασθέντας εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἐπισκόπου ; Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔποψιν ἤθελον κάμῃ τὴν σύστασιν εἰς τὸν κ. ὑπουργὸν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχήν του, καὶ ὑποθέτω ὅτι θέλει πεισθῇ νὰ ἀφαιρέσῃ αὐτὸ μόνον τὸ μέρος ἐκ τοῦ νομοσχεδίου.

Τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἀπαντήσαντος εἰς ταῦτα, ὅτι πρὶν ἡ προσαγάγῃ τὸ νομοσχέδιον εἰς τὴν Βουλὴν, ὑπέβαλε τοῦτο εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον, ἥτις τὸ ἐνέκρινεν, ὁ κ. Ν.Δημητρακόπουλος δευερολογήσας προσέθεσε τὰ ἀκόλουθα·

Συντόμους τινὰς παρατηρήσεις ἤθελον θέσει ὑπ' ὄψει τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν. Δὲν ὑπῆρχεν ἀμφιβολία, ὅτι ἤθελε .ζητηθῇ

χιστος ἐγὼ ὅμως καταισθῶ ἐπίσκοπος Ἐπισκοπῆς καὶ ἔτυχον τῆς τοῦ Μεγαλειοτάτου Βασιλέως ἡμῶν ἐγκρίσεως, πείθομαι τῷ Θείῳ Βουλήματι καὶ δέχομαι τὴν ποιμαντορίαν τῆς Ἐπισκοπῆς ταύτης, διαβεβαιῶν διατηρῆσαι ἀκραιφνῶς τὰ ἱερὰ καθήκοντα τῆς ἧς ἀναδέχομαι Ἐπισκοπῆς καὶ ποιμᾶναι θεοφιλῶς τὸ λογικὸν ποίμνιον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν εἰς νομὰς σωτηρίους τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος, καὶ διαμεῖναι πιστὸς εἰς τὸν φιλόχριστον ἡμῶν Βασιλέα καὶ κυριάρχην καὶ ἀκατάγνωστος διὰ τῆς θείας χάριτις εἰς πάντα τὰ ἀρχιερατικὰ καθήκοντα».

Τὴν διατύπωσιν ταύτην ἀπέκρουσεν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος κατὰ τὴν ἐν τῇ Βουλῇ συζήτησιν,τῆς συνεδρίας τῆς 17Μαΐου 1914.Τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα, δημοσευθέντα ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὰς ἐφημερίδας «Ἀκρόπολιν» καὶ «Ἑσπερινὴν» τῆς 21ης Μαΐου 1914, ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῷ κειμένῳ.

τῆς ἀνωτάτης ἡμῶν ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς ἡ γνώμη ἐπὶ τοῦ νομοσχεδίου· ἀλλὰ μεθ' ὅλου τοῦ σεβασμοῦ, ὁ ὁποῖος ὀφείλεται καὶ ἀπονέμεται βεβαίως ἐπὶ τοιούτων μάλιστα ζητημάτων εἰς τὴν ἀνωτάτην ἱεραρχίαν, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπαναλάβω τὴν σύστασιν πρὸς τὸν κ. ὑπουργὸν νὰ ὑποβάλῃ καὶ αὖθις ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὸ ζήτημα καὶ τὰς γνώμας, αἱ ὁποῖαι ἐξετέθησαν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Διότι ἔχω τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἐν χριστιανικῇ συγκαταβάσει ἐρευνῶσα καὶ πάλιν τὸ ζήτημα, ἔχουσα δὲ ὑπ' ὄψιν αὐτῆς καὶ τὰς γνώμας αὐτὰς, θέλει ἀποκλίνει ὑπὲρ τῆς ἐκδοχῆς νὰ ἀφαιρέσῃ ὡς περιττὴν τὴν περὶ ἧς πρόκειται διαβεβαίωσιν· διότι εἶνε αὕτη περιττή, εἶνε δὲ, ὡς προηγουμένως εἶπον, καὶ ἀντικανονική. Ἡ γνώμη ἣ ἀπὸ μέρους τοῦ κ. ὑπουργοῦ ἐξενεχθεῖσα, ὅτι ἡ διαβεβαίωσις δίδεται ἤδη πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν πνευματικῶν καθηκόντων τοῦ Ἐπισκόπου εἰς τὸ νέον αὐτοῦ ποίμνιον, δὲν εἶνε ὀρθή. Διότι, ἂν τοιαύτην εἶχεν ἔννοιαν ἡ διαβεβαίωσις, θὰ ἀπητεῖτο καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μεταθέσεως. Ἐρωτῶ λοιπὸν τὸν κ. ὑπουργὸν ἐὰν γίνῃ μετάθεσις τοῦ Ἐπισκόπου δυνάμει αὐτοῦ τοῦ ἰσχύοντος νόμου, θὰ ἀπαιτηθῇ ἡ τοιαύτη διαβεβαίωσις τοῦ Ἐπισκόπου διὰ τὴν νέαν Ἐπισκοπὴν, εἰς ἣν καλεῖται νὰ ἐκπληρώσῃ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ καθήκοντα ; Οὐχὶ βεβαίως. Διότι ἡ διαβεβαίωσις αὕτη δὲν εἶνε πρᾶξις φύσεως διοικητικῆς, εἰς ὡρισμένην περιφέρειαν ἀναφερομένη,ἀλλὰ καθαρῶς πνευματικῆς τὸ καθόλου χριστεπώνυμον πληρωμα ἀφορῶσα προηγουμένη τῆς χειροτονίας,καὶ ἀποτελοῦσα ταύτης διατύπωσιν. Ὡς τοιαύτη δὲ εἶνε περιττή· ἀφοῦ ἅπαξ ἐδόθη παρὰ τούτων, κατὰ τὰ ἐκκλησιαστικὰ θέσμια χειροτονηθέντων Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν, δὲν εἶνε πρέπον νὰ ἐπαναληφθῇ.

Τὸ πρᾶγμα κρίνω πολλῆς προσοχῆς ἄξιον· διότι δὲν πρόκειται περὶ μιᾶς τῶν συνήθων διατυπώσεων τοῦ κοινοῦ δικαίου, ἡ ἐπανάληψις τῆς ὁποίας καὶ περιττῆς ἔστω θεωρουμένης δὲν θὰ ἦτο εὔλογον νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον συζητήσεως· ἀλλὰ πρόκειται περὶ διατυπώσεως πνευματικῆς φύσεως, ἀναφερομένης εἰς τὴν κατὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις τέλεσιν τῆς χειροτονίας, καὶ πρέπει νὰ προσέξωμεν, μήπως ἀπαιτήσωμέν τι ἀντικανονικὸν καὶ ἀντιδογματικόν. Φρονῶ δὲ, ὅτι ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων, ἐπὶ θεσμῶν τοιαύτης φύσεως καὶ ἀποστολῆς, δὲν πρέπει νὰ ἔχωσι παρ' ἡμῖν θέσιν αἱ θεωρητικαὶ ἔρευναι καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ συζητήσεις εἰς ἀνεύρεσιν τοῦ ὀρθοῦ. Ἡ Ἐκκλησία καθόλου, εἰς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ προσφεύγωμεν, ἰδιαιτατα δὲ ἡ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, πρόσκειται ζηλοτύπως εἰς τὰς τοιαύτας διατυπώσεις, καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν ἱερὰς παραδόσεις, ἀποκρούουσα τὴν ἐπανάληψιν τῶν

διατυπώσεων τῶν εἰς τὴν τέλεσιν ἰδίᾳ τῶν μυστηρίων ἀναφερομένων.

⁂

Ἔχω ὑπ' ὄψει μου ἀνάλογον περίπτωσιν ἐπὶ ἄλλου μυστηρίου, τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου.

Συνέβη πολλάκις μετὰ τὴν ἀμετάκλητον συντέλεσιν τοῦ διαζυγίου κατὰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους, καὶ μετὰ τὴν ἐπακολούθησιν καὶ τῆς πνευματικῆς λύσεως τοῦ γάμου ὑπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχῶν, συνέβη λέγω νὰ προέλθωσιν οἱ τέως σύζυγοι εἰς τὴν σύναψιν νέου γάμου πρὸς ἀλλήλους. Ἕκαστος βεβαίως θὰ ἐνόμιζεν ὅτι οἱ τέως σύζυγοι, οἱ ὁποῖοι μετὰ τὴν ἀμετάκλητον διάζευξιν εἶνε ὅλως ξένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ πολιτικῶς καὶ πνευματικῶς, ὅτι λέγω, προκειμένου οἱ τέως σύζυγοι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς γάμου κοινωνίαν,ἀπαραίτητον ἦτο νὰ ἐπαναλάβωσι τὴν συστατικὴν τοῦ γάμου ἱεροτελεστίαν, ὡς γίνεται διὰ τοὺς τὸ πρῶτον συναπτομένους εἰς γάμον.

Καὶ ὅμως τοῦτο, τὸ τοσοῦτον φυσικὸν καὶ συνεπὲς κατὰ τὴν πρόχειρον λογικήν, δὲν γίνεται. Ἡ κατὰ τὴν ἀρχικὴν σύναψιν τοῦ γάμου κεκανονισμένη διὰ τὸ μυστήριον τοῦτο ἱεροτελεστία, δὲν ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας· ἐκφωνοῦνται μόνον ἐξιλεωτικαί τινες εὐχαὶ, καὶ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Πατριαρχείου θεωροῦνται διαρρηγνυόμενα τὰ διαζύγια καὶ ὁ γάμος ἀναβιῶν. Ταῦτα, τὰ ὁποῖα οἱ νομικοὶ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, στηρίζονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ ἄπαξ διὰ τῆς τελέσεως τοῦ μυστηρίου ἐπισκήπτουσα θεία χάρις παραμένει ἀναφαίρετος καὶ ἀναλλοίωτος. Τούτου ἕνεκα ἡ ἐπανάληψις δὲν εἶνε περιττὴ, ἀλλὰ κλονίζει τὸ ἀσάλευτον κῦρος καὶ τὴν ἀείζωον τήρησιν τῶν γενομένων.

Εἶνε λοιπὸν ὀρθὸν, ὅταν τοιαύτην ἔχωμεν τὴν ἀντίληψιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ τὰς παραδόσεις Αὐτῆς· ὅταν καὶ τὸ Σύνταγμα ὥρισεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶνε δογματικῶς ἡνωμένη ἀναποσπάστως μετὰ τῆς Μεγάλης ἐν Κων)πόλει Ἐκκλησίας,τηροῦσα ἀπαρασαλεύτως, ὡς ἐκείνη, τοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις, εἶνε λέγω ὀρθὸν, εἶνε πολιτικὸν θὰ προσέθετον, ὅπως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐγένοντο ἄπαξ Ἐπίσκοποι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, ὑπὸ ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς καὶ κανονικὰς διατυπώσεις καλουμένους νὰ ἐκτελέσωσι τὰ ἱερὰ αὐτῶν καθήκοντα εἰς ἄλλην περιφέρειαν, ὑποχρεώσωμεν νὰ δώσωσι νέαν διαβεβαίωσιν φύσεως πνευματικῆς, εἰς ἀδελφοὺς πνευματικῶς καὶ ἰσοτίμους αὐτῶν ;

Νομίζω οὐχί· καὶ διὰ τοῦτο παρακαλῶ τὸν κ. ὑπουργὸν νὰ ὑποβάλῃ,

μετὰ τῆς προσηκούσης εὐλαβείας τὴν γνώμην ταύτην εἰς τὴν βάσανον καὶ τὴν κρίσιν τῶν ἁγίων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου.

II

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΙΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ (*)

Ζητοῦνται ἐξηγήσεις τῶν διατάξεων τοῦ νομοσχεδίου.

Ἐπεθύμουν νὰ ζητήσω πληροφορίας τινὰς παρὰ τοῦ κ. ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ.

Διὰ τοῦ παρόντος νομοσχεδίου κυροῦται τὸ Β. Διάταγμα περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως. Διὰ τοῦ πρώτου δὲ ἄρθρου τοῦ διατάγματος τούτου ὁρίζεται ὅτι τὰ σχολεῖα τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν διατηροῦνται ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῶν μορφήν, δυνάμενα διὰ Β. Διατάγματος νὰ μετορρυθμισθῶσι κατὰ τοὺς κειμένους νόμους ἢ νὰ καταργηθῶσιν. Ἐπεθύμουν νὰ μάθω ἂν τὰ ἤδη λειτουργοῦντα εἶνε ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον εἰς τὰς νέας χώρας ὑπὸ τὸ πρώην καθεστὼς, ἢ καὶ ἄλλα ἱδρυθέντα κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑλληνικῆς διοικήσεως ὑπὸ τῶν ἐκασταχοῦ Γεν. Διοικητῶν.

Ι. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Εἶνε καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἱδρύθησαν ὑπὸ τῶν Γεν. Διοικήσεων.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πολὺ καλά. Διὰ τοῦ ἄρθρου 2 ὁρίζεται ὅτι τὸ ἐν ὑπηρεσίᾳ μέχρι τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων, κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1913—1914 διδακτικὸν προσωπικὸν τῶν σχολείων τῶν νέων χωρῶν διορίζεται ἄνευ ἄλλης διατυπώσεως εἰς τὰς αὐτὰς θέσεις, ἐφ' ὅσον ἔχει τὰ ἐν τῷ ἑπομένῳ ἄρθρῳ ἀναγραφέντα προσόντα.

Ἐπεθύμουν νὰ γνωρίζω εἰς ποῖον ἀκριβῶς διδακτικὸν προσωπικὸν ἀναφέρεται ἡ διάταξις αὕτη. Διότι κατὰ τὸ διάστημα, καθ' ὃ διεκρήθησαν ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν αἱ νέαι χῶραι, διορίσθη καὶ ἄλλο προ-

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 6 Νοεμβρίου 1914 (Συνεδρία 45 τῆς γ' συνόδου ΙΘ' περιόδου) συζητουμένου τοῦ νομοσχεδίου «περὶκυρώσεως τοῦ ἀπὸ 19 Αὐγούστου 1914 Β. Δ. περὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν».

σωπικὸν, ἐκτὸς τοῦ προσωπικοῦ τὸ ὁποῖον ὑπῆρχε κατὰ τὸ πάλαι καθεστώς. Διωρίσθη δὲ τὸ νέον προσωπικὸν, ἄλλο μὲν ὡς τακτικὸν τοιοῦτον εἰς ὀργανικὰς θέσεις καὶ ὑπὸ ὡρισμένα προσόντα· ἄλλο ὅμως ὡς ἔκτακτον ἢ προσωρινόν. Εἰδικῶς δὲ γνωρίζω ὅτι ἑκατοντάδες πολλαὶ διδασκάλων ἑκατέρου τῶν φύλων διορίσθησαν ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ προσωρινοῦ. Ἐπεθύμουν λοιπὸν νὰ γνωρίζω ἐὰν ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 2 περιλαμβάνῃ πάντας τούτους καὶ δὴ καὶ τοὺς προσωρινούς.

Ι. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Μάλιστα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Καὶ τοὺς προσωρινούς ;

Ι. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Πάντας ἀπαντῶ· ἀρκεῖ νὰ ὑπῆρξαν διδάσκαλοι. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἄρθρον 3 πρέπει νὰ ἔχουν τὰ ἐν αὐτῷ ἀναγραφόμενα προσόντα διὰ νὰ ἀναγνωρισθοῦν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἐρωτῶ διὰ τὰ προσόντα. Καὶ ἐν ἄλλο ἀκόμη. Διὰ τοῦ τρίτου ἄρθρου τοῦ νομοσχεδίου ἀναγνωρίζεται τὸ διδακτικὸν τοῦτο προσωπικὸν καὶ κατατάσσεται εἰς τὰς διαφόρους κατ' εἶδος ἢ βαθμὸν θέσεις. Ἄλλοι ἀναγνωρίζονται ὡς γυμνασιάρχαι, ἄλλοι ὡς καθηγηταὶ, ἄλλοι ὡς σχολάρχαι, ἑλληνοδιδάσκαλοι κτλ. Πρῶτον, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, εἰς τὰς νέας χώρας ἡ διάρθρωσις τῆς μέσης καὶ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε ἐν πολλοῖς διάφορος τῆς ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι.

Ι. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Ἱδρύθησαν, ὑπάρχουν εἰς πολλὰ μέρη, ἑξατάξια δημοτικὰ σχολεῖα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ὁμιλῶ περὶ τούτου μόνον λέγω ὅτι εἰς τὰς νέας χώρας, ἐν Κρήτῃ καὶ ἀλλαχοῦ δὲν ἔχομεν ἀκόμη τὸν αὐτὸν καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ὀργανισμὸν τῶν γυμνασίων, τῶν ἑλληνικῶν καὶ δημοτικῶν σχολείων. Ἐρωτῶ ἑπομένως ὑπὸ ποίους μισθοὺς ἀναγνωρίζεται ἤδη αὐτὸ τὸ διδακτικὸν προσωπικὸν, τὸ ὁποῖον ὑπηρετεῖ εἰς τὰς νέας χώρας. Θὰ διατηρηθῇ δι' αὐτοὺς τὸ μισθολόγιον τὸ ὑπάρχον ἤδη καὶ ἀναγνωρισθὲν ἢ καθιερωθὲν διὰ τῶν Δοικήσεων, ἢ θὰ ἰσχύσῃ τὸ μισθολόγιον τοῦ παλαιοῦ Βασιλείου ; Διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ Διάταγμα εἶνε ἀνεπαρκές· καθ' ὅσον ἡ σχετικὴ πρὸς τοῦτο ἐκπαιδευτικὴ ἡμῶν νομοθεσία δὲν ἐπεξετάθη εἰσέτι εἰς τὰς νέας χώρας.

Τελευταῖον ἐπεθύμουν νὰ μοὶ δοθῶσιν ἐξηγήσεις τινὲς ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 8, τὸ ὁποῖον, καὶ ὡς μετερρυθμίσθη ἤδη, ἀφίνει πολλὰς ἀμφιβολίας, ἐν σχέσει πρὸς τὴν τύχην τῶν ἐν ταῖς νέαις χώραις ὑφισταμένων σχολικῶν πόρων. Αὐτοὶ θεωροῦνται, κατὰ τὸ νομοσχέδιον, ὡς δημόσιον ἔσοδον, τὸ ὁποῖον θὰ εἰσπράττεται ἐφεξῆς ἀναγκαστικῶς, κατὰ

τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων ;

Ι. ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ. Μάλιστα.

Ἡ Βουλὴ ἀγνοεῖ τίνα ἐκπαιδευτικὴν ὀργάνωσιν ψηφίζει.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐζήτησα, κύριοι, τὰς πληροφορίας ταύτας παρὰ τοῦ κ. ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ, διότι ἀποδίδω ἐξαιρετικὴν σημασίαν εἰς τὸ νομοσχέδιον αὐτό, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν πρώτην νομοθετικὴν ὀργάνωσιν τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν, ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα, ὡς πρὸς τὸ διδακτικὸν προσωπικόν, ὡς πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς πόρους. Νομίζω μάλιστα ὅτι νομοθετικὸν μέτρον τοιαύτης σπουδαιότητος δὲν ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ ληφθῇ διὰ νομοθετικοῦ διατάγματος ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς νομοθετικῆς.

Ἐπὶ δύο ἔτη διοικοῦνται αἱ νέαι χῶραι ὑπὸ γενικῶν διοικητῶν, οἱ ὁποῖοι ἵδρυσαν σχολεῖα, οἱ ὁποῖοι διώρισαν διδασκάλους, οἱ ὁποῖοι ἐρρύθμισαν ἔν τισι καὶ τὸν οἰκονομικὸν βίον τῶν σχολείων. Ἡ ὅλη δὲ διοίκησις αὕτη, ἡ τηρήσασα ἢ μεταρρυθμίσασα τὸ παλαιὸν ἐκπαιδευτικὸν καθεστὼς, ἐγένετο κατὰ τρόπον ξένον ἐντελῶς πρὸς τὰς ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι ἰσχυούσας ἐκπαιδευτικὰς συνθήκας. Εἶνε ἑπομένως φυσικὸν ὅτι ἀνεμένομεν, μετὰ πάροδον δύο ἐτῶν, νὰ ἴδωμεν κατὰ τίνα τρόπον, συμπραττούσης πλέον καὶ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας θὰ ἐρρυθμίζετο τὸ μέγα ζήτημα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν ταῖς νέαις χώραις. Καὶ ὅμως μετὰ πάροδον δύο ἐτῶν εὑρισκόμεθα ἀπέναντι νομοθετικοῦ διατάγματος, τὸ ὁποῖον θέτει εἰς ἐφαρμογὴν ἕνα ὁλόκληρον ἐκπαιδευτικὸν ὀργανισμόν, ἄνευ τῆς συμπράξεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας.

Καὶ θὰ ἠδύνατο ἕνεκα τούτου καὶ μόνου νὰ ἐλεγχθῇ ἡ Κυβέρνησις, ὡς ἀντιποιηθεῖσα νομοθετικὰ καθήκοντα, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχον αἱ ἐξαιρετικαὶ ἐκεῖναι περιστάσεις, καθ' ἃς μία Κυβέρνησις δύναται νὰ καταλύσῃ τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν καὶ νὰ ἀναλάβῃ αὐτὴ τὴν νομοθετικὴν ρύθμισιν, ζητήματος μάλιστα τοσούτῳ σπουδαίου καὶ οὐδένα ἔχοντος ἐξαιρετικῶς ἐπείγοντα χαρακτῆρα.

Ἀλλ' ὁπωσδήποτε καὶ ἂν ἤθελε κριθῇ ἡ ἄποψις αὕτη, πάντως ἔπρεπε τώρα, ὅτε ἡ Βουλὴ καλεῖται ὄχι μόνον νὰ ἀναγνωρίσῃ τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα καὶ ἐφαρμοσθέντα ἄνευ τῆς συμπράξεώς της ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ καὶ νὰ νομοθετήσῃ τὴν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἰσχὺν καὶ ἐφαρμογὴν τῆς ὀργανώσεως ταύτης, ἔπρεπε, λέγω, ἢτο ἀπαραίτητον ὅπως ἡ Βουλὴ ἐφοδιασθῇ μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, μὲ ὅλας ἐκείνας τὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι θὰ καθίστων εἰς αὐτὴν δυνατὴν τὴν προσήκουσαν καὶ ἐν ἐπιγνώσει ρύθμισιν ζητημάτων τηλικαύτης σπουδαιότητος, οἷα εἰσὶ τὰ ἀφορῶντα τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν.

Τί δὲ καλούμεθα νὰ πράξωμεν ἤδη ; Καλούμεθα νὰ κυρώσωμεν ἓν Β. Διάταγμα, ρυθμίσαν πάντα τὰ ζητήματα ταῦτα διάταγμα διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὁποίου οὐδεμία ὑποβάλλεται, οὐδ' ὑπεβλήθη ἔκθεσις αἰτιολογική, ἐξηγοῦσα τὴν προτεινομένην νομοθετικὴν ρύθμισιν.

Καλούμεθα νὰ κυρώσωμεν ἓν Β. Διάταγμα ἄνευ αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως, ἄνευ ἄλλης τινὸς εἰσηγήσεως, διάταγμα τὸ ὁποῖον εἰς τὸ 1ον ἄρθρον λέγει ὅτι «σχολεῖα τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν τοῦ Κράτους διατηροῦνται ὑπὸ τὴν σημερινὴν αὐτῶν μορφήν.

Ἀλλὰ ποῖα εἶνε τὰ σχολεῖα αὐτὰ κατ' εἶδος ; Πόσα εἶνε ταῦτα κατ' ἀριθμόν ; Καὶ ποῦ εἶνε ἱδρυμένα ; Περὶ τούτου οὐδεμία παρεσχέθη ποτὲ, οὐδὲ παρέχεται ἤδη πληροφορία εἰς τὴν Βουλήν.

Καλούμεθα νὰ ψηφίσωμεν τὴν διατήρησιν ὅλων τῶν σχολείων τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον κατὰ τὸ παλαιὸν καθεστώς. Καλούμεθα ἀκόμη νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα, κατὰ τὰς δηλώσεις τοῦ κ. ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργοῦ ἵδρυσαν οἱ γεν. διοικηταί. Δὲν νομίζετε ὅτι ἡ Βουλὴ ἐδικαιοῦτο νὰ γνωρίζῃ τί ψηφίζει ; Δὲν νομίζετε ὅτι καλούμεθα νὰ ἐγκρίνωμεν τὴν διατήρησιν σχολείων ἀγνώστων εἰς ἡμᾶς κατ' ἀριθμόν, κατ' εἶδος, κατὰ τὴν σύστασιν ; Δὲν νομίζετε ὅτι καὶ δικαίωμα καὶ καθῆκον ἔχει ἡ Βουλὴ νὰ κρίνῃ τὰς ἐκπαιδευτικὰς καὶ τὰς πολιτικὰς καὶ τὰς οἰκονομικὰς ἀνάγκας αἱ ὁποῖαι ἐνδεικνύουσι ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν σχολικὴν ὀργάνωσιν, τοῦτον ἢ ἐκεῖνον τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων, τὸ εἶδος αὐτῶν καὶ τὴν ἑκασταχοῦ ἵδρυσιν ;

Νομίζω, κύριοι, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε ζήτημα σπουδαιότατον, ὄχι μόνον ἀπὸ ἀπόψεως παιδαγωγικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀκόμη πολιτικῆς.

Ἡ ἵδρυσις μάλιστα τῶν σχολείων εἰς τὴν Ἤπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν συνδέεται μὲ ζήτημα καὶ γενικωτέρας ἔτι πολιτικῆς σπουδαιότητος. Πῶς εἶνε δυνατὸν ἡ Βουλὴ νὰ κληθῇ ἤδη νὰ ἐγκρίνῃ ἀορίστως καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς διατηρούμενα ὅλα τὰ σχολεῖα, ἤτοι ὅλην τὴν ἐκπαιδευτικὴν ὀργάνωσιν, ἀφοῦ δὲν γνωρίζει τι περὶ αὐτῆς, διότι οὐδέποτε μέχρι τοῦδε ἐκλήθη νὰ νομοθετήσῃ περὶ ταύτης;

Ἄθροα ἀναγνώρισις ἀγνώστου προσωπικοῦ.

Τὰ αὐτὰ θὰ εἶχον νὰ εἴπω καὶ περὶ τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ.

Ἔρχεσθε καὶ ζητεῖτε παρὰ τῆς Βουλῆς νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς μόνιμον ὅλον ἐκεῖνο τὸ προσωπικὸν τὸ ὁποῖον ὑπάρχει. Ποῖον δὲ εἶνε αὐτὸ τὸ προσωπικόν, εἰς τὴν Βουλὴν εἶνε ἄγνωστον. Τοῦτο μόνον γνωρίζομεν, ὅτι δὲν εἶνε τὸ προσωπικὸν τὸ ὁποῖον ὑφίστατο κατὰ τὸ παλαιὸν καθεστὼς, ἀλλὰ καὶ προσωπικὸν ἀγνώστου ἀριθμοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγκαθιδρύθη ὑπὸ τῶν γεν. διοικητῶν.

Νομίζετε ὅτι ἡ Βουλὴ εἶνε πρέπον καὶ εἶνε δυνατὸν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐπιψήφισιν καὶ τὴν ἀναγνώρισιν προσωπικοῦ, τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζει οὔτε τὸν ἀριθμὸν, οὔτε τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην εἰς τὰς ἐκπαιδευτικὰς περιφερείας κατανομήν ;

Δὲν νομίζετε ὅτι τὰ ζητήματα ταῦτα ἔχουσιν ἐπίσης καὶ παιδαγωγικὴν καὶ πολιτικὴν, ἀλλὰ κυρίως καὶ οἰκονομικὴν σπουδαιότητα, ἐπὶ τῆς ὁποίας ἔχει δικαίωμα νὰ κρίνῃ ἡ Βουλή, καλουμένη νὰ μονιμοποιήσῃ τὸ προσωπικὸν τοῦτο ;

Τοιαῦταί τινες σκέψεις μὲ ἔκαμαν νὰ ἀνατρέξω εἰς ὅσα στοιχεῖα ἠδυνήθην νὰ προμηθευθῶ, διὰ νὰ ἴδω ποῦ ἦτο δυνατὸν νὰ μᾶς ὁδηγήσῃ ἡ τοιαύτη τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ ἀναγνώρισις καὶ μονιμοποίησις. Ποίαν δηλονότι ἔκτασιν ἔλαβεν αὐτὴ ἡ διδασκαλικὴ παραγωγὴ τῶν νέων χωρῶν ὑπὸ τὴν μέριμναν τῶν γενικῶν διοικητῶν. Καὶ παρετήρησα ὅτι εἰς μίαν καὶ μόνην γεν. διοίκησιν ἐντὸς ὀλίγων μηνῶν προσετέθησαν πολλαὶ ἑκατοντάδες νέων διδασκάλων, ἐκτὸς ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχον διωρισμένοι ὑπὸ τὸ παλαιὸν καθεστώς.

Καὶ ἵνα καθορίσω ἀκριβέστερον τὰ πράγματα, κύριοι, καὶ ἐξηγήσω τὴν σπουδαιότητα τὴν ὁποίαν ἔχουσι αἱ προβαλλόμενα παρατηρήσεις καὶ αἱ ζητούμεναι ἀπὸ τοῦ κ. ὑπουργοῦ πληροφορίαι, παρατηρῶ ὅτι ἐν Κρήτῃ αἴφνης, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσιν τοῦ γεν. διοικητοῦ κ. Δραγούμη, ἐντὸς ὀλιγίστων μηνῶν διωρίσθησαν νέοι δημοδιδάσκαλοι ἑκατέρου τῶν φύλων τριακόσιοι περίπου, σχεδὸν δὲ πάντες ὡς «προσωρινοί». Οὕτω κατὰ τὸν Αὔγουστον τοῦ 1913 διωρίσθησαν 46, κατὰ τὸν Σεπτέμβριον 6, κατὰ τὸν Ὀκτώβριον 72, κατὰ τὸν Νοέμβριον 51, κατὰ τὸν Δεκέμβριον ἐ. ἔ. 50, κατὰ τὸν Μάρτιον 20 καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὅλα δὲ αὐτὰ τὰ πρόσωπα εἶνε νέα, διωρίσθησαν κατὰ προσθήκην καὶ ἐκτὸς τοῦ ὑφισταμένου τέως προσωπικοῦ, ὅπερ οὐ μόνον διετηρήθη, ἀλλὰ καὶ ἡ μισθοδοσία του ηὐξήθη. Διότι ἐκτὸς τοῦ διορισθέντος κατὰ προσθήκην προσωπικοῦ, τριακόσιοι ὅλοι δημοδιδάσκαλοι ἐκ τοῦ παλαιοῦ προσωπικοῦ εἶδον καὶ ηὐξημένην τὴν μισθοδοσίαν των πάντες ὁμοῦ αὐθημερὸν δι' ἑνὸς Διατάγματος τῆς Γενικῆς Διοικήσεως.

Ἐὰν τώρα λάβωμεν τοῦτο ὡς μέτρον καὶ ἐὰν κατὰ τὴν ἀναλογίαν

αὐτὴν τὴν χρονικὴν καὶ τὴν τοπικὴν, κρίνωμεν τῆς ἐν τῷ κλάδῳ τούτῳ πορείαν καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν γεν. διοικήσεων, ἐννοεῖτε προχείρως, ὅτι εὑρισκόμεθα ἀπέναντι χιλιάδων πολλῶν νέου προσωπικοῦ ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ ἐκτάκτου καὶ τοῦ προσωρινοῦ, τὸ ὁποῖον καλούμεθα νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ ἐπιψηφίσωμεν ὡς διατηρούμενον διὰ τοῦ νομοσχεδίου. Εὑρισκόμεθα δηλαδὴ ἐνώπιον καταστάσεως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ἐμβάλῃ ἡμᾶς εἰς σπουδαίας μερίμνας. Διότι περιελήφθη διάταξις ἐν τῷ αὐτῷ Διατάγματι, εὐνόητος ἄλλως τε καὶ εὔλογος, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος Διατάγματος ἀναγνωριζόμενοι δύνανται ἐφεξῆς νὰ διορίζωνται καὶ μετατίθενται ἁπανταχοῦ τοῦ Κράτους.

Ἐπεθύμουν λοιπὸν νὰ ἐρωτήσω τὴν Κυβέρνησιν· εἶνε προσῆκον, εἶνε κἂν δυνατὸν, νὰ κληθῇ ἡ Βουλὴ νὰ περιβάλῃ διὰ τῆς νομοθετικῆς ἀναγνωρίσεως καὶ ἐφεξῆς τὸ προσωπικὸν τοῦτο, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ποῖον εἶνε ἐν συνόλῳ, ποῦ ἔχει τοποθετηθῇ, καὶ ἂν ἐν τῷ διορισμῷ καὶ τῇ καταναμῇ τούτου ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν αἱ ὑφισταμέναι ἐν συνόλῳ καὶ ἑκασταχοῦ ἐκπαιδευτικαὶ ἀνάγκαι ; Νομίζει ἡ Κυβέρνησις ὅτι τὰ ζητήματα τοῦ διδακτικοῦ προσωπικοῦ δὲν ἔχουσι παιδαγωγικὴν σημασίαν ; Νομίζει ὅτι εἶνε τὰ ζητήματα ταῦτα ἄσχετα πρὸς τὰς πολιτικὰς ἀντιλήψεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεκράτησαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰς τὴν Κυβέρνησιν ; Ὅτι εἶνε ἄσχετα πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἄποψιν ; Καὶ νομίζει κατ' ἀκολουθίαν ὅτι δὲν δικαιοῦται νὰ ἔχῃ γνώμην ἐπὶ τούτου ἡ Βουλή ;

Νομίζω, κύριοι, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἔχει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐφοδιάσῃ τὴν Βουλὴν μὲ τὰ σχολεῖα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα θὰ καταστήσωσιν εἰς αὐτὴν δυνατὴν τὴν ἐν ἐπιγνώσει συζήτησιν καὶ ἐπιψήφισιν τοιούτου μάλιστα νομοθετικοῦ μέτρου.

Οἱ σχολικοὶ πόροι τῶν νέων χωρῶν.

Ἀλλὰ προχωρῶ καὶ περαιτέρω ἀκόμη.

Τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νομοσχεδίου θίγει ἓν ζήτημα μεγάλης σπουδαιότητος· διότι ρυθμίζεται δι' αὐτοῦ τὸ οἰκονομικὸν μέρος τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως· ρυθμίζονται οἱ πόροι, οἱ ὁποῖοι καλοῦνται νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν ταῖς νέαις χώραις.

Τὰ οἰκονομικὰ ζητήματα τῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν ταῖς νέαις χώραις, ἰδιαίτατα δὲ τὰ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας ἐμφανίζουσι δυσχερείας μεγάλης σπουδαιότητος.

Εἶνε γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸ τέως καθεστὼς ἡ κοινότης διετήρει τὸ

σχολεῖον, ἡ κοινότης διώριζε τοὺς διδασκάλους ἡ κοινότης εἰσέπραττε καὶ διεχειρίζετο τοὺς σχολικοὺς πόρους, ἡ κοινότης ἔπαυε τοὺς διδασκάλους. Ὑπὸ τὸ καθεστὼς αὐτὸ ἔζησεν ἡ κοινότης θάλπουσα τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μετ' αὐτῆς κρατοῦσα ἀκμαῖον τὸ ἐθνικὸν φρόνημα. Ἤδη ὑπὸ τὸ νέον καθεστὼς, ὑπὸ τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐγείρεται πρόβλημα καὶ παιδαγωγικῆς, ἀλλὰ κυρίως οἰκονομικῆς φύσεως.

Πῶς θὰ συμβιβασθῇ ἡ κοινοτικὴ αὕτη ἐκπαίδευσις πρὸς τὸ νέον πολίτευμα, τὸ ὁποῖον οὐ μόνον τὴν μέσην ἀλλὰ καὶ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν θέλει οὐχὶ δημοτικὴν, οὐχὶ κοινοτικὴν, ἀλλὰ δημοσίαν ; ἀνήκουσαν τοὐτέστιν εἰς τὴν διοίκησιν, εἰς τὴν ἄμεσον μέριμναν τοῦ Κράτους ; Ἀλλὰ πῶς θὰ συμβιβασθῇ καὶ ὑπὸ τὴν οἰκονομικὴν αὐτῆς ἔποψιν πρὸς τὴν διάταξιν τοῦ Συντάγματος, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἔξοδα τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως εἶνε εἰς βάρος τοῦ Κράτους, ὅπερ παρέχει ταύτην δωρεάν ; Τί θὰ γίνωσιν οἱ ποικιλώτατοι, ἀλλὰ καὶ μέγιστοι σχολικοὶ πόροι, οἱ ὁποῖοι ἐξυπηρέτουν καὶ ἐξυπηρετοῦσιν ἀκόμη τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὰς νέας χώρας ;

Γνωρίζω, κύριοι, περιοδεύσας τὸ πλεῖστον τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας, ὅτι τὸ ζήτημα αὐτὸ ἀπησχόλησε τοὺς ἑκασταχοῦ Μητροπολίτας καὶ τὰς ἐφορίας τῶν σχολείων καὶ τὰς κοινότητας ἐν γένει σοβαρώτατα. Διότι ἀληθῶς τὸ προκύπτον ζήτημα καὶ σπουδαῖον εἶνε καὶ δυσχερείας παρουσιάζει. Ἀνέμενον δὲ νὰ ἴδω μετὰ εὐλόγου περιεργείας τὰς ἐπὶ τούτου σκέψεις τῆς Κυβερνήσεως.

Ἀνέμενον νὰ ἴδω κυρίως πῶς ἤθελον ρυθμισθῇ παρ' αὐτῆς τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὸ οἰκονομικὸν μέρος, εἰς τρόπον ὥστε νὰ διασωθῶσιν οἱ ὑφισταμένοι σχολικοὶ πόροι νὰ τηρηθῶσι δὲ καὶ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ νέου Κράτους αἱ ἀξιώσεις.

Εἰς τὰ προβλήματα ταῦτα ἔρχεται νὰ ἀπαιτήσῃ τὸ 8ον ἄρθρον τοῦ νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον ὅμως δυστυχῶς, καὶ κατὰ τὴν πρώτην διατύπωσιν ἐν τῷ Β. Διατάγματι καὶ ἤδη διὰ τῆς γενομένης μεταρρυθμίσεως οὐδαμῶς ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἐμφανιζομένας ἀνάγκας. Φοβοῦμαι δὲ πολὺ ὅτι ὑπὸ τὴν γενομένην διαρρύθμισιν θὰ διατρέξωμεν τὸν κίνδυνον τῆς ἀπωλείας πάντων σχεδὸν τῶν σχολικῶν πόρων, κίνδυνον τὸν ὁποῖον θὰ θέσω ὑπὸ τὴν κρίσιν τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Αἱ διατάξεις τοῦ νομοσχεδίου ὡς πρὸς τοὺς σχολικοὺς πόρους καὶ ἀντισυνταγματικαὶ καὶ ἀνεφάρμοστοι.

Διὰ τοῦ ἄρθρου 8 τοῦ νομοσχεδίου ὁρίζεται ὅτι τὰ πρὸς συντήρησιν

τῶν σχολείων τῶν νέων χωρῶν καταβαλλόμενα μέχρι τοῦδε ποσὰ ὑπὸ τῶν δήμων ἢ κοινοτήτων, ἐκ κινητῆς ἢ ἀκινήτου περιουσίας αὐτῶν, ἐξ οἱουδήποτε λόγου περιελθούσης εἰς αὐτὰς, ἢ ὁπωσδήποτε ἄλλως εἰσφερόμενα, θὰ καταβάλλωνται ἐφεξῆς εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ὡς ἔσοδον τοῦ Προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους. Ὁρίζεται ἐπίσης ὅτι διὰ Β. Διατάγματος θὰ ὁρισθῇ ἡ διαδικασία τῆς ἐκκαθαρίσεως, τῆς βεβαιώσεως καὶ τῶν ἀναγκαστικῶν μέτρων τῆς εἰσπράξεως τῶν ἐσόδων τούτων ὑπὸ τοῦ Κράτους.

Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς γενικῆς ταύτης διατάξεως ὁρίζεται ὅτι πάντες συλλήβδην οἱ ποικιλώτατοι σχολικοὶ πόροι, δι' ὧν συνετηρεῖτο μέχρι τοῦδε εἰς τὰς νέας χώρας ἡ δημοτικὴ καὶ ἡ μέση ἐκπαίδευσις, θεωροῦνται ἐφεξῆς ὡς πόροι, ὡς ἔσοδον τοῦ Κράτους, καὶ εἰσάγονται εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, εἰσπραττόμενοι ἀναγκαστικῶς, κατὰ τὰς διατάξεις περὶ εἰσπράξεως τῶν δημοσίων ἐσόδων, μεταρρυθμιζομένας ἔστω ἐν τοῖς καθέκαστα.

Ἐρωτῶ· εἶνε τοῦτο δυνατόν ; εἶνε σκόπιμον ; Εἶνε συνταγματικῶς κἂν δυνατὸν νὰ ψηφισθῇ τοιαύτη διάταξις κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἐπιβάλλουσα νέαν φορολογίαν, καὶ ψηφιζομένη εἶνε δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπὸν, τὴν ἐξασφάλισιν τοῦτέστι καὶ τὴν διατήρησιν τῶν σχολικῶν πόρων ;

Περὶ τούτων, κύριοι, ἔχω ζωηροτάτας ἀμφιβολίας. Ἐπεθύμουν νὰ μάθω, ἐὰν εἶνε εἰς θέσιν ὁ κ. ὑπουργὸς νὰ μᾶς εἴπῃ, ποῖοι εἶνε εἰδικώτερον οἱ σχολικοὶ αὐτοὶ πόροι, οἱ ἤδη ὑφισταμένοι, οἱ ὁποῖοι λαμβάνουσι διὰ τοῦ νομοσχεδίου τὴν μορφὴν καὶ τὴν δύναμιν τῶν δημοσίων φόρων, τῶν ἀναγκαστικῶς εἰσπραττομένων ὑπὸ τοῦ Κράτους, κατὰ τὸν νόμον περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσάδων ; Ἐφ' ὅσον ἐγὼ γνωρίζω οἱ πόροι οὗτοι ποικίλλουσι κατὰ διάφορα μέρη. Ἄλλοι εἶνε εἰς τὴν Ἤπειρον, ἄλλοι εἰς τὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἄλλοι εἶνε εἰς τὸ α' καὶ ὁ μέρος τῆς Ἠπείρου, ἄλλοι εἰς τὸ α καὶ ὁ μέρος τῆς Μακεδονίας. Εἶνε δὲ πόροι προερχόμενοι ἀπὸ ἀσήντου καὶ κινητὴν περιουσίαν κοινοτήτων· εἶνε πόροι προερχόμεοι ἀπὸ διάφορα κληροδοτήματα τὰ ὁποῖα κατέλιπον ὁμογενεῖς, ὁρίσαντες συγχρόνως διὰ τῆς διαθήκης αὐτῶν καὶ τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ διατίθενται· εἶνε πόροι οἱ ὁποῖοι προέρχονται ἀπὸ ζῶντας δωρητὰς, καὶ οἱ ὁποῖοι καταβάλλονται διὰ τῶν Μητροπολιτῶν ἢ τῶν Ἐφορειῶν ὅπως χρησιμοποιῶνται διὰ τὰς σχολικὰς ἀνάγκας· εἶνε πόροι προερχόμενοι ἐκ περιοδικῶν ἐράνων· εἶνε τέλος πόροι ποικιλωτάτης φύσεως καὶ προελεύσεως. Καὶ ἐρωτῶ· κατὰ τίνα τρόπον εἶνε δυνατὸν συλλήβδην διὰ τῆς διατάξεως αὐτῆς τοῦ νο-

μοσχεδίου νὰ λάβωσιν οἱ πόροι οὗτοι πάντες ὑπόστασιν καὶ δύναμιν δημοσίων φόρων, φόρων εἰσπραττομένων ἀναγκαστικῶς ὑπὸ τοῦ Κράτους ; εἶνε κἂν καὶ συνταγματικῶς δυνατὴ ἡ οὕτω γενικὴ καὶ ἀόριστος ἐπιβολὴ τοιαύτης πολυμεροῦς καὶ πολυσυνθέτου φορολογίας ;Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἐπιβάλωμεν φόρον τοῦ ὁποίου ἀγνοοῦμεν τὸ εἶδος, ἀγνοοῦμεν τὴν ἔκτασιν ἀγνοοῦμεν τὸ ποσὸν, ἀγνοοῦμεν αὐτὰς τὰς φορολογητέας τάξεις, τοὺς φορολογουμένους ;

Νομίζω ὅτι τὸ ἐπιχειρούμενον εἶνε πρωτοφανές.

Φοβοῦμαι δὲ ὅτι ὁ μὲν νόμος θὰ ἀποβῇ ἀνεφάρμοστος καὶ δὲν θὰ δυνηθῶμεν νὰ εἰσπράξωμεν τούτους, ὡς δημόσια ἔσοδα. Ἐξ ἄλλου δὲ θὰ χάσωμεν τοὺς πόρους τούτους πιθανώτατα ὁριστικῶς· καὶ θὰ ἀπολέσωμεν ἓν μέγα οἰκονομικὸν ἐφόδιον, ἐφόδιον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Διότι τὴν στιγμὴν καθ' ἣν αἱ κοινότητες καὶ οἱ διάφοροι δωρηταὶ ἴδωσιν ὅτι ἀποξενοῦνται τελείως καὶ τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ἐπιβλέψεως τῆς ἐκπαιδεύσεως, καὶ τῆς διαχειρίσεως τῶν σχολικῶν πόρων, καὶ ὅτι οὗτοι εἰσάγονται ἀδιακρίτως εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον ὡς ἁπλοῦν ἔσοδον τοῦ Κράτους, ὡς ἔσοδον ἀποβάλλον τὸν ἀρχικὸν προορισμόν του, εἶνε φόβος μήπως παύσωσι καταβάλλουσαι τούτους.

Καὶ ὑπὸ τὴν σειρὰν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν θὰ παρακαλέσω τὸν κ. ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπουργὸν, ὅταν προσηκόντως διαρρυθμισθῶσι τὰ περὶ τούτων, νὰ ἐπανέλθωμεν, εἰ δυνατὸν, εἰς τὴν διάταξιν τὴν πρὸ τῆς τελευταίας μεταρρυθμίσεως τοῦ ἄρθρου 8, τὴν διάταξιν κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον κατατίθενται οἱ πόροι οὗτοι ὑπὸ ἴδιον δι' ἕκαστον δῆμον ἢ κοινότητα λογαριασμόν.

Τοῦτο ἔχει ψυχολογικὴν, ἔχει πρακτικὴν σπουδαιότητα. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀτομίκευσις τοῦ λογαριασμοῦ τῶν κοινοτήτων, διατηροῦσα ἔν τινι μέτρῳ τὴν ὀντότητα ἑκάστης αὐτῶν, θὰ ἀσκήσῃ ἀναμφιβόλως κάποιαν ψυχολογικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὸ νὰ συγκρατήσῃ ἀκμαῖον τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς παροχὴν τῶν πόρων τούτων. Ἀλλὰ τοῦτο εἶνε μία λεπτομέρεια, ἡ ὁποία δέον νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅταν προσηκόντως ὀργανωθῶσιν τὰ περὶ τούτων. Διότι, ὡς ἤδη κεῖται ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου, εἶνε κατὰ τὴν γνώμην μου καὶ ἀντισυνταγματικὴ καὶ ἀνεφάρμοστος.

Ἀνάγκη σπουδαιοτέρας μελέτης τῶν ζητημάτων.

Τὰς προχείρους ταύτας παρατηρήσεις εἶχον νὰ ὑποβάλω, κύριοι, ἵνα προκαλέσω τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Κυβερνήσεως ἐπὶ τῶν μεγάλων κενῶν, τὰ ὁποῖα παρουσιάζει τὸ νομοσχέδιον.

Δὲν ἐκτείνομαι εἰς λεπτομερῆ ἔρευναν τῶν ἄλλων διατάξεων. Νομίζω ὅτι τὸ νομοσχέδιον τοιαύτης σπουδαιότητος καὶ παιδαγωγικῆς καὶ οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς,ἐνδεδειγμένον εἶνε νὰ συζητηθῇ ὑπὸ διάφορον ἔκτασιν καὶ προσοχὴν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ.Ἀλλὰ διὰνὰ συζητήσωμεν προσηκόντως τὰ περὶ τούτου, εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐφοδιασθῇ ἡΒουλὴ μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα τῶν ὁποίων ὑπέδειξα ἤδη τὴν ἔλλειψιν. Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐφοδιασθῇ μὲ ἕνα πίνακα τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν, ἵνα γνωρίζωμεν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, νὰ γνωρίζωμεν τὸ εἶδος αὐτῶν, καὶ νὰ γνωρίζωμεν ποῦ ἔχουσιν ἱδρυθῇ.

Νομίζετε ὅτι τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶνε ξένα καὶ ἀλλότρια πρὸς τὰς οἰκονομικὰς ἀντιλήψεις καὶ πρὸς τὰς παιδαγωγικὰς ἀντιλήψεις ; καὶ ἂν δὲν εἶνε ξένα πρὸς τὰς ἀπόψεις ταύτας, νομίζετε ὅτι πρέπει ἡ Βουλὴ νὰ παραμένῃ νομοθετοῦσα ἐν ἀγνοίᾳ τούτων ; νὰ μὴ γνωρίζῃ τί ψηφίζει ;

Εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑποβληθῇ πίναξ ἐμφαίνων κατ'ἀριθμὸν καὶ εἶδος τὸ σύνολον τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὰς νέας χώρας διδασκαλικοῦ προσωπικοῦ. Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ἀναγνωρίσωμεν καὶ νὰ περιβάλωμεν διὰ τῆς μονιμότητος προσωπικὸν τοῦ ὁποίου δὲν γνωρίζομεν τὴν ἔκτασιν ;Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ τοῦτο ; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ νομοθετήσωμεν χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν εἰς τίνας ἐκπαιδευτικὰς, εἰς τίνας παιδαγωγικὰς ἀνάγκας ἀνταποκρινόμεθα; Χωρὶς νὰ γνωρίζωμεν μέχρι τίνος σημείου ἐπιβαρύνομεν τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ;

Ἀλλὰ καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀκόμη. Διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἄποψιν τοῦ ζητήματος εἶνε ἀνάγκη, καὶ ἀπαραίτητος ἀνάγκη, νὰ καταρτισθῇ πίναξ ἐμφαίνων τοὺς ἑκασταχοῦ ὑφισταμένους σχολικοὺς πόρους τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας. Μόνον διατελοῦντες ἐν πλήρει γνώσει τοῦ εἴδους καὶ τοῦ ποσοῦ καὶ τῆς προελεύσεως αὐτῶν, θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἐξεύρωμεν τὸν προσήκοντα τρόπον τῆς διαρρυθμίσεως αὐτῶν,ὥστε νὰ διασωθῶσιν καὶ ἐφεξῆς πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ εἰδικοῦ αὐτῶν σκοποῦ, τῆς εἰδικῆς ἀποστολῆς των. Τὸ ζήτημα δὲν εἶνε εὐχερές. Εἶνε ἀκανθῶδες καὶ λεπτὸν, καὶ ὡς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ εἴπω, εἶνε ζήτημα εὐαίσθητον, ζήτημα δεόμενον καὶ ψυχολογικῆς διαχειρίσεως. Εἶνε ἀνάγκη ἐν τούτῳ σπουδαιότερον νὰ ἐργασθῇ ἡ Κυβέρνησις,καὶ ἡΒουλὴ δὲ ἀνέτως νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτῆς συζητοῦσα τὰς διαφόρους ἀπόψεις. Διότι ἂν διαπραχθῶσι σφάλματα ἐν τῇ διαρρυθμίσει τούτου, θὰ διακινδυνεύσωμεν σπουδαιότατον πόρον διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς δημοσίας ἡμῶν ἐκπαιδεύσεως.

Πόσην δὲ οἰκονομικὴν σπουδαιότητα ἔχουσιν αἱ παρατηρήσεις μου αὗται θὰ ἀπεδείκνυε καὶ ἡ ὑπόμνησις τῶν προχθεσινῶν δηλώσεων τοῦ κ. ὑπουργοῦ τῶν Οἰκονομικῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν οἰκονομικὴν ὑπηρεσίαν τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τὸν προϋποβληθέντα εἰς τὴν Βουλὴν ἀνέγραφεν εἰς βάρος τοῦ Κράτους διὰ τὰ ἔξοδα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως 1.700.000.

Α. ΔΙΟΜΗΔΗΣ. Διὰ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Βεβαίως. Διὰ τῶν νέων δηλώσεών του ηὐξήθη τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς 3.000.000 διὰ τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Διὰ τὰς νέας χώρας ἀναγράφεται εἰς βάρος τοῦ Κράτους τὸ ποσὸν τῶν 500.000, διὰ τοὺς ὀλίγους μῆνας κατὰ τοὺς ὁποίους ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τοῦ νομοθετικοῦ τούτου διατάγματος τὸ νέον σύστημα. Διότι κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο διατηρεῖται καὶ ἐφεξῆς ὁλόκληρον τὸ προσωπικὸν τὸ διδακτικὸν ὡς ἤδη ἔχει, αὐξάνουσιν ὅμως αἱ ἀποδοχαί του, καὶ αὐξάνουσιν ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ διὰ τοὺς ὀλίγους μῆνας καθ' οὓς ἐφαρμόζεται, ἀναγράφεται ποσὸν 500.000. Εὔκολον δὲ εἶνε νὰ νοηθῇ, ποῦ ὁδηγούμεθα ὑπὸ οἰκονομικὴν ἔποψιν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι, ψηφιζομένου τοῦ νομοσχεδίου τούτου, ἀσφαλῶς οἱ σχολικοὶ πόροι κατὰ τὸ πλεῖστον θὰ καμφθῶσι καὶ θὰ ἐκλίπωσι καὶ θὰ ἀναγκασθῇ τὸ Κράτος νὰ ἔλθῃ ἀρωγὸν ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πόρων πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν δαπανῶν τῆς δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰς νέας χώρας.

⁂

Συμπεραίνω, κύριοι, τὰς παρατηρήσεις μου διατυπῶν τὴν γνώμην ὅτι δύναται ἤδη νὰ ἐγκρίνῃ ἡ Βουλή, ὅ,τι ἐνήργησεν ἡ Κυβέρνησις μέχρι τοῦδε διὰ τοῦ Β. Διατάγματος ὅπως ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἐπειγούσας ἀνάγκας. Ἀλλὰ πρέπει κατὰ τὰ λοιπά, ἐφ' ὅσον καλούμεθα νὰ νομοθετήσωμεν καὶ διὰ τὴν ἐφεξῆς διαρρύθμισιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, πρέπει νὰ ἀποσυρθῇ τὸ νομοσχέδιον, ὅπως εἰσαχθῇ μετὰ ὥριμον μελέτην, καὶ μὲ ὅλα τὰ ἐφόδια καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποδείξω εἰς τὴν Βουλήν. Ἂν τοῦτο δὲν στέργῃ ἡ Κυβέρνησις νὰ κάμῃ, εἶνε τοὐλάχιστον ἀπαραίτητον, εἶνε ζήτημα καὶ εὐλαβείας στοιχειώδους πρὸς τὴν Βουλήν, ἡ ὁποία δὲν πρέπει τοσοῦτον ἀναφανδὸν νὰ ψηφίζῃ, λεγούσης τῆς Κυβερνήσεως ψήφισον χωρὶς νὰ εἰξεύρῃς τί ψηφίζεις, εἶνε ἀπαραίτητον, λέγω, νὰ ὑποβληθῶσιν ὅλα τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ὑπέμνησα, νὰ ὑποβληθῶσιν αὖριον ἢ μεθαύριον, ἢ ἐν διαστήματι ὀλίγων ἡμερῶν, διὰ νὰ δυνηθῶμεν καὶ ἡμεῖς νὰ σχηματίσωμεν γνώμην, καὶ νὰ συντρέξωμεν τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὴν προσήκουσαν διαρρύθμισιν ζητημάτων τοσαύτης σπουδαιότητος.

ΤΜΗΜΑ ΣΤ'.

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΝ

I

Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ (*)

. . . . . .

Πρέπει ὅμως νὰ δηλώσω, ὅτι τὰ νομοσχέδια ταῦτα καὶ ἄλλα πολλά, ἅτινα θέλουσιν ὑποβληθῇ προϊόντος τοῦ χρόνου ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς ἀποτελοῦσι μέρος καὶ στοιχεῖον ὁλοκληρωτικὸν τοῦ ὅλου νομοθετικοῦ καὶ διοικητικοῦ συστήματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον νομίζει ἡ Κυβέρνησις ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν δικαστικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας. Τούτου ἕνεκα, ὅπως φέρῃ κρίσιν καὶ ψῆφον ἡ Βουλὴ ἐπὶ τῶν νομοσχεδίων τούτων, δὲν ἀρκοῦσιν ἴσως μόνοι οἱ εἰδικώτεροι λόγοι, οἵτινες δικαιολογοῦσι ταῦτα ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα, ἀλλ' εἶνε ἐνδεδειγμένον πρὸς προσφορωτέραν ἐκτίμησιν τῆς σημασίας ἢ τῆς ἀναγκαιότητος ἢ τῆς ἐπαρκείας τούτων νὰ διατελῇ ἐν γνώσει ἡ Βουλὴ τοῦ ὅλου συστήματος καὶ τῶν ἀρχῶν, ἐξ ὧν ἀναχωρεῖ ἡ Κυβέρνησις πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Κράτους. Καὶ ἔτι πλέον, νὰ γνωρίζῃ ἔν τινι λεπτομερείᾳ καὶ εἰδικότητι οὐχὶ ἁπλῶς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν ὁρμώμεθα ἐν τῇ πληρώσει τῶν ἀναγκῶν τούτων, ἀλλὰ καὶ τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐλάβομεν καὶ τὰ ὁποῖα θὰ εἰσηγηθῶμεν εἰς τὴν Βουλήν, ὅπως αἱ ἀρχαὶ μεταβληθῶσιν εἰς ἔργα.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς σκέψεις τινὰς ὅσον εἶναι ἐφικτὸν συντόμους ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα.

Α'.

Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Δὲν παρίσταται βεβαίως ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθῇ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης πῶς ἔχουσι τὰ δικαστικὰ ἡμῶν πράγματα. Ὑπὸ τίνας ὅρους καὶ ὑπὸ τίνας προϋποθέσεις ἔν τε τοῖς καθόλου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα λειτουργεῖ παρ' ἡμῖν ἡ δικαιοσύνη.

Διότι εἷς ὅλους ἐκείνους, οἵτινες ἀμερολήπτως καὶ ὑγιῶς κρίνουσι τὰ κατ' αὐτήν, σταθερὰ ὑπάρχει πεποίθησις, ὅτι καὶ εἰς τὴν ποινικὴν ἡμῶν δικαιοσύνην καὶ εἰς τὴν ἀστικὴν δὲν δύνανται νὰ καταγνωσθῶσιν αἱ κακίαι καὶ αἱ πλημμέλειαι ἐκεῖναι, αἵτινες ἐπιπολάζουσι δυστυχῶς εἰς ἄλλας χώρας πολὺ μᾶλλον ἡμῶν προηγμένας, εἰς τὰς ὁποίας καὶ οἱ πολιτειακοὶ ὅροι καὶ οἱ νομοθετικοὶ καὶ οἱ οἰκονομικοί, ὑφ' οὓς λειτουργεῖ ἡ δικαιοσύνη, εἶναι ἀσυγκρίτως ὑπέρτεροι τῶν παρ' ἡμῖν.

Οἱ ἄλλως κρίνοντες, ἢ ἀπὸ χαρακτῆρος καὶ ἐξ ἰδιοσυγκρασίας μεμψιμοιροῦσιν, ἢ διατελοῦσιν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ὅρων, ὑφ' οὓς μέχρις ἐσχάτων ἐλειτούργει καὶ ὑφ' ὧν ἐδυναστεύετο ἡ ἑλληνικὴ δικαιοσύνη, τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀνετράφη καὶ ἔζησε τὸ διακριτικὸν σῶμα· ἢ διατελοῦσιν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν πολιτειακῶν καὶ νομοθετικῶν ὅρων καὶ τῆς προνοίας, ἥτις ἐλήφθη εἰς ἄλλας χώρας πρὸς προστασίαν καὶ ἐξασφάλισιν τῆς δικαιοσύνης. Δὲν θέλω νὰ εἴπω διὰ τούτου, ὅτι ἡ δικαιοσύνη τῆς ἡμετέρας πατρίδος εὑρίσκεται καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοιούτων ὑπερβασιῶν εἰς ἐπιθυμητὸν σημεῖον, οὔτε ὅτι δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν τι τὸ μεμπτὸν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἶναι καθολικὸν νόσημα παρ' ἡμῖν καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ αὐτόχρημα ἄρνησιν πάσης δικαιοσύνης εἶναι ἡ βραδύτης, μὲ τὴν ὁποίαν ἀπονέμεται αὕτη· βραδύτης, δύναμαι νὰ εἴπω, ἀνήκουστος, ἄγνωστος εἰς οἱανδήποτε πεπολιτισμένην χώραν. Τοῦτο κυρίως τὸ νόσημα αὐτῆς προσκάλεσε πολλάκις δυσμενεῖς τῶν ἀλλοδαπῶν κρίσεις ἐναντίον ἡμῶν. Ἕνεκα τῆς βραδύτητος ταύτης πολλάκις εἴδομεν οὐχὶ ἄνευ ἐρυθήματος εἰς συμβάσεις μετ' ἀλλοδαπῶν ἀναγραφομένους ὅρους ἀρμοδιότητος μὴ περιποιοῦντας τιμὴν εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν· ἕνεκα ταύτης ἐφυγαδεύθησαν καὶ φυγαδεύονται καθ' ἑκάστην τὰ ξένα κεφάλαια· ἕνεκα ταύτης εἶδον καὶ ἤκουσα ἐσχάτως ἀπορίαν καὶ ἐκπλήξεις διατυπουμένας παρὰ φιλέλληνος ἀνταποκριτοῦ παγκοσμίου φύλλου.

Καὶ τίς ἐξ ὑμῶν, κύριοι, δύναται νὰ ἀρνηθῇ, τίς δύναται νὰ ἀμφισβητήσῃ τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν; Ἔτη ὁλόκληρα καὶ δεκαετηρίδες πολλάκις ἀπαιτοῦνται, ἵνα ἀποτερατωθῶσιν αἱ ἀστικαὶ δίκαι· δαπάναι κολοσσιαῖαι ὑπερβαίνουσαι οὐχὶ σπανίως καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς δίκης· παρέλκυσις καὶ παράτασις τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος, ὑπὸ ὅρους ἐνίοτε ἐπίσης ὀδυνηροὺς καὶ διὰ τὸν νικητὴν καὶ διὰ τὸν ἡττηθέντα. Τοιουτοτρόπως ὁ δικαστικὸς ἀγὼν καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ἐκβάσεώς του ἀποβάλλει παρ' ἡμῖν τὸν προορισμόν του ἐκ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης εἰσηγουμένου κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 26 Ἰανουαρίου 1911 τῆς Διπλῆς Βουλῆς τὸ περὶ ἀναδιοργανώσεως τῆς Δικαιοσύνης πρόγραμμα. Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.» τῆς Διπλῆς ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς Ι σ. 123 κ. ἑ.

διεξάγεται. Εἶναι περιττὸν νὰ ὑποδείξω τὰ τραύματα, ἅτινα ὑφίσταται ἡ χώρα ἡμῶν ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως.

Ἐπίσης δεινή, ἂν μὴ δεινοτέρα ὑπό τινας ἐπόψεις, εἶναι καὶ ἡ ἀπονομὴ τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης. Δύναμαι νὰ καταστήσω γνώριμον εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι ἐκ τῶν στατιστικῶν πινάκων τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης τοῦ ἔτους 1910 προκύπτει, ὅτι αἱ ἐκκρεμεῖς ποινικαὶ δικογραφίαι ἀνέρχονται εἰς τὸ ποσὸν τῶν 106 χιλιάδων. Καὶ ὁ γιγάντειος οὗτος ἀριθμὸς οὐδεμία ὑπάρχει ἐλπὶς νὰ ἐλαττωθῇ, ὑπάρχει δὲ βεβαιότης, ὅτι θὰ βαίνῃ εἰς προϊοῦσαν αὔξησιν, διότι ἐκ τῶν στατιστικῶν ἐπίσης πινάκων προκύπτει, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατ' ἔτος ἐκδικαζομένων ὑποθέσεων εἶναι πολὺ μικρότερος τῶν εἰσαγομένων, εἴτε συνεπείᾳ καταγγελιῶν εἴτε ἄλλων τρόπων, ὑφ' οὓς αἱ καταδιωκτικαὶ ἀρχαὶ ἐπιλαμβάνονται τῆς καταδιώξεως τῶν ἀξιοποίνων πράξεων. Ὑπὸ τοιαύτην κατάστασιν πραγμάτων, ὑπὸ τοιούτους ὅρους νομοθετικοὺς καὶ διοικητικοὺς τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας, ἡ βελτίωσις αὐτῆς καὶ ἡ ἐνημερότης εἶναι χίμαιρα.

Ἀνάγκη ἑπομένως ριζικῶν καὶ συστηματικῶν μέτρων.

Τίνα ὅμως τὰ μέτρα ταῦτα;

Εἰς τοὺς ὁπωσδήποτε οἰκείως ἔχοντας πρὸς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ καθόλου πρὸς τὰ δικαστικὰ ἡμῶν πράγματα ὑπάρχει ἡ πεποίθησις, ὅτι τὸ ἔργον τοῦ ἐπιθυμοῦντος τὴν καθόλου ἀνάπλασιν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας ἀνάγκη μετ' ἴσης δυνάμεως καὶ ἐνδελεχείας νὰ στραφῇ περὶ ταῦτα κυρίως.

Εἶναι ἀνάγκη μεταρρυθμίσεως τῆς καθόλου δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας. Ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ ὑπάρχει ἀνάγκη νομοθετικῆς προνοίας, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὄργανα, δι' ὧν ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη· δικαστὰς δηλονότι καὶ δικηγόρους. Ἀνάγκη ὑφίσταται προνοίας ἀναγομένης εἰς τὴν διοίκησιν τῆς δικαιοσύνης, εἰς τὴν ἐποπτείαν τουπέστιν ἐπὶ τὴν διαχείρισιν αὐτῆς καὶ τὴν ἐνδελεχῆ ἐξάσκησιν τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τῶν τεταγμένων πρὸς τοῦτο ἀρχῶν καὶ πρὸς δίωξιν τῶν παραπτωμάτων. Εἶναι ἀνάγκη ἐπὶ τέλους νὰ ληφθῇ ριζικὴ καὶ σύντονος πρόνοια περὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀνεγέρσεως νέων φυλακῶν, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως ὑπὸ τὴν ἔποψιντοῦ ὀργανισμοῦ τῶν φυλακῶν καὶ τῆς εἰσαγωγῆς καὶ λειτουργίας ὡρισμένου σωφρονιστικοῦ συστήματος.

Εἰς πάντα τὰ σημεῖα ταῦτα ἐστράφη, κύριοι, ἡ προσοχὴ ἡμῶν. Καὶ περὶ πάντων τούτων ἠσχολήθημεν εἰς παρασκευὴν νομοθετικῆς ἐργασίας, ἣν θέλομεν ὑποβάλει ἐνώπιον ὑμῶν. Ἀλλ' ἐκ τῆς καταστάσεως, εἰς ἣν εὑρισκόμεθα, εἶναι ἐνδεδειγμένον, ὅπως ἀκολουθήσωμεν ὡρισμέ-

νην τακτικήν, ὡρισμένον σύστημα ἐγγυώμενον ἐν προσεχεῖ μὲν μέλλοντι τὴν ριζικὴν καὶ συστηματικὴν καὶ πλήρη καθ' ἅπαντα ἐν γένει τὰ σημεῖα ἀναμόρφωσιν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας, ἐνεστώτως δὲ τὴν θεραπείαν τῶν ἀμέσως ἐπειγουσῶν καὶ ἀμέσου ἐκπληρώσεως δεομένων ἀναγκῶν τῆς δικαιοσύνης.

Ἰδού, κύριοι, συντόμως τὰ μέτρα, δι' ὧν νομίζομεν, ὅτι θέλει ἐπιτευχθῆ τοῦτο.

Β'.

ΡΙΖΙΚΗ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΙΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ

Νέοι κώδικες.

Καὶ ἐν πρώτοις ὡς πρὸς τὴν μεταρρύθμισιν τῆς δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας διττὴ εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ πορεία ἡμῶν. Βεβαίως οὐδὲν καινὸν θὰ εἴπω εἰς τὴν Βουλήν, ἐὰν ἐπιζητήσω νὰ ὑποδείξω εἰς αὐτὴν τὴν νομοθετικὴν κατάστασιν, ὑφ' ἣς δεσποζόμεθα, τοὺς ἀρχαίους θεσμούς, οἱ ὁποῖοι διέπουσι τὰς σχέσεις ἡμῶν, χωρὶς νὰ ἀνταποκρίνωνται οὔτε πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς συναλλακτικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, οὔτε πρὸς τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, οὔτε πρὸς τὰς ἀλλαχοῦ ἐπιστημονικὰς καὶ νομοθετικὰς προόδους. Διεπόμεθα εἰσέτι, κύριοι, ὑπὸ τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου· ἔχομεν δὲ κρατοῦσαν δικονομικὴν ἐν γένει νομοθεσίαν καὶ ποινικὸν νόμον ξένα πρὸς τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν καὶ κοινωνικὴν καὶ πολιτειακὴν συνείδησιν, ἀπὸ μακρῶν δὲ ἤδη ἐτῶν εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνακαθάρσεως τῶν κωδίκων τούτων. Ἀλλ' αἱ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι ἐτέθησαν εἰς ἐφαρμογήν, ἰδίᾳ ὡς πρὸς τὴν σύνταξιν ἀστικοῦ κώδικος — διότι περὶ τῶν λοιπῶν οὐδὲν σχεδὸν ἐγένετο — δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὴν πλήρωσιν ταύτης καὶ οὐδὲν σχεδὸν ἀποτέλεσμα ἔσχον. Δεκαετία παρῆλθεν ἀφ' ἧς ἀσχολούμεθα εἰς τὴν σύνταξιν ἀστικοῦ κώδικος χωρὶς ὄχι μόνον νὰ ἔλθῃ τὸ ἔργον εἰς πέρας, ἀλλ' ἴσως ἴσως χωρὶς κἂν νὰ προαχθῇ εἰς σημεῖον ἄξιον μνείας. Καὶ τοῦτο, ἐνῷ ὁ σχετικὸς φάκελλος ὁ εὑρισκόμενος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ χρόνος μακρὸς παρῆλθε καὶ ἑκατοντάδες τινὲς χιλιάδων δραχμῶν ἐδαπανήθησαν. Τοῦτο δὲν εὐθύνει τὰ πρόσωπα, ἀλλ' εὐθύνει τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐτέθη εἰς ἐφαρμογήν, ἢ μᾶλλον ὀφείλεται εἰς τὴν ἔλλειψιν παντὸς συστήματος.

Ἐπιθυμοῦντες, κύριοι, νὰ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀνάγκας ταύτας, συνορῶντες δέ, ὅτι ἡ κωδικοποίησις τῆς δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας, ἡ ριζικὴ δηλονότι ἀνακαθάρισις ταύτης καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ἀστικοῦ κώδι-

κος, ἡ ἀνακαίνισις τῆς πολιτικῆς δικονομίας, ἡ ἀνακαίνισις καὶ μεταβολὴ τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου, καὶ τοῦ ἐμπορικοῦ κώδικος ἡ μεταρρύθμισις θέλουσιν ἀπαιτήσει καὶ χρόνον μακρὸν καὶ μελέτας εἰδικὰς καὶ συντόνους ἀνδρῶν εἰδικῶν πρὸς ἐνασχολήσεις τοσούτῳ σοβαρᾶς, ἀπερασίσαμεν καὶ προϋκαλέσαμεν ἐσχάτως τὴν ἔκδοσιν Βασιλικοῦ Διατάγματος, δι' οὗ ἱδρύσαμεν τέσσαρας πρὸς τοῦτο ἐπιτροπάς. Διὰ τοῦ Διατάγματος τούτου καὶ τοῦ νόμου, ὅστις θέλει ἐπακολουθήσει καὶ τὸν ὁποῖον κατ' αὐτὰς θὰ εἰσαγάγωμεν εἰς τὴν Βουλήν, ὠργανώσαμεν ὑπὸ σύστημα ὡρισμένον τὰς ἐπιτροπὰς ταύτας, ὑπὸ σύστημα ἀποφεῦγον τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος καὶ παρέχον οὐχὶ τὴν ἐλπίδα ἁπλῶς, ἀλλὰ βεβαιότητα, ὅτι ἐν προσεχεῖ μέλλοντι θὰ ἔχωμεν νέαν ἐντελῶς δικαστικὴν νομοθεσίαν, πληροῦσαν τὰς παρ' ἡμῖν νομοθετικὰς ἀνάγκας καὶ προάγουσαν τὰς συναλλαγὰς καὶ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Διηρέσαμεν τὰς συσταθείσας ἐπιτροπὰς τὰς ἀσχοληθησομένας εἰς ἕκαστον τῶν κωδίκων εἰς δύο. Εἷς εἰσηγητικὰς ἐπιτροπάς, εἰς ἃς περιελάβομεν τοὺς ἄνδρας, τοὺς ὁποίους ἐνομίσαμεν ἀπὸ ἡλικίας καὶ παιδεύσεως καὶ μορφώσεως καὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς διαθέσεως ἐπαρκοῦς χρόνου ὡς δυναμένους νὰ ἐκτελέσωσι τὸ βαρὺ καὶ χρόνου πολλοῦ δεόμενον ἀρχικὸν καὶ κύριον ἔργον. Αἱ ἐπιτροπαὶ αὗται ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου, καθοριζομένου ἐν τῷ σχετικῷ νόμῳ καὶ τῷ Διατάγματι, θέλουσι περατώσει τὰ ἔργα αὐτῶν. Τὰ δὲ σχετικὰ προσχέδια ἐκτυπούμενα θέλουσιν ἀποσταλῆ, κατὰ τὰ καὶ ἀλλαχοῦ κρατοῦντα, εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου, εἰς τοὺς δικηγορικοὺς συλλόγους τοῦ κράτους καὶ εἰς τὰ πολυμελῆ δικαστήρια, ὅπως ἐντὸς πέντε μηνῶν ὑποβάλωσι τὰς κρίσεις καὶ τὰς σκέψεις καὶ τὰς παρατηρήσεις αὐτῶν ἐπὶ τῶν σχεδίων. Καὶ εἰς ἀναθεωρητικὰς ἐπιτροπάς, μετὰ ταῦτα συγκροτηθησομένας, αἵτινες θέλουσιν ἀποτελεσθῆ ἐκ τῶν εἰσηγητικῶν ἐπιτροπῶν ηὐξημένων διὰ τῶν προσώπων ἐκείνων, διὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τοὺς ὁποίους δυστυχῶς δὲν δυνάμεθα ἐν τῷ παρόντι νὰ χρησιμοποιήσωμεν εἰς τὸ κύριον ἔργον. Ἔχομεν βεβαίως ἐπιστήμονας κρατίστους, οἵτινες ὅμως εἴτε λόγῳ ἡλικίας ἢ ὑγείας, εἴτε ἐξ ἐπαγγελματικῶν ἢ ἄλλων ἐνασχολήσεων, δὲν δύνανται νὰ διαθέσωσι τὸν πολὺν ἐκεῖνον καὶ συνεχῆ χρόνον, τὸν ἀπαιτούμενον διὰ τὴν ἀρχικὴν σύνταξιν τῶν κωδίκων. Τούτους θέλομεν χρησιμοποιήσει διὰ τὸ ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως, τὸ ἀναμφιβόλως ὀλιγώτερον ἐπίπονον καὶ μᾶλλον συμβουλευτικὸν χαρακτῆρα ἔχον.

Δὲν θὰ ἀπασχολήσω βεβαίως τὴν Βουλὴν εἰς τὰς λεπτομερείας, διότι πλεῖσται τούτων φέρονται ἐν τῷ δημοσιευθέντι Διατάγματι, τὰς δὲ λοιπὰς θέλετε ἰδεῖ ἐν τῷ μετά τινας ἡμέρας ὑποβληθησομένῳ πρὸς ὑμᾶς νομοσχεδίῳ, διὰ τοῦ ὁποίου ἐξασφαλίζονται μὲν τὰ μέλη ἀπὸ τῶν

μεταβολῶν καὶ τῆς ἀβεβαιότητος, τάσσονται προθεσμίαι, ὁρίζεται δὲ καὶ ἐπαρκὴς ἀμοιβή, ἀνάλογος τοῦ χρόνου, τὸν ὁποῖον θέλουσι διαθέσει διὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην καὶ ἀνάλογος πρὸς τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς.

Ἀλλ' ὅμως, κύριοι, ἡ κωδικοποίησις αὕτη καὶ χρόνον πολὺν θέλει καταναλώσει καὶ μετὰ τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς καὶ μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν ἀκόμη τῶν νέων κωδίκων ἕτερον χρόνον, ὡς ἐγένετο καὶ ἀλλαχοῦ, μέχρις οὗ ἐφαρμοσθῇ, ἵνα προσαχθῇ ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν δημοσίαν συνείδησιν, ὅπως αὕτη ἐπακριβῶς γνωρίσῃ καὶ ἐξοικειωθῇ πρὸς τὸ νέον νομοθετικὸν καθεστώς.

Γ'.

ΑΜΕΣΑ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Ἀλλὰ τί γενήσεται ἐν τῷ μεταξύ;

Θὰ παραμείνωμεν ἀρά γε εἰς τὴν ὑπάρχουσαν νομοθετικὴν κατάστασιν; Τοῦτο θὰ ἦτο πολλαχῶς ἐπιβλαβὲς καὶ ἀποδοκιμαστέον.

Κατηρτίσαμεν ἑπομένως καὶ θὰ ὑποβάλωμεν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τοῦ Σώματος ὑπὸ τὴν ψῆφον αὐτοῦ διάφορα νομοσχέδια ἀναγόμενα εἰς πάντας τοὺς κλάδους τῆς δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας. Ἐνομίσαμεν τοῦτο ἐπιβεβλημένον ἡμῖν ἐκ διττῶν λόγων. Πρῶτον καὶ λόγῳ τοῦ ἐπείγοντος ὡρισμένων νομοθετικῶν ἀναγκῶν, αἵτινες ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα τῆς νομοθεσίας καὶ εἶναι ἀνεπίδεκτοι ἀναβολῆς. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τούτου ἐνομίσαμεν τὴν τοιαύτην νομοθετικὴν τακτικὴν ἐνδεδειγμένην καὶ ἐκ λόγων θεωρητικῶν, οὓς ἐκύρωσεν ἡ νομοθετικὴ ἱστορία ἄλλων πεπολιτισμένων χωρῶν. Αὕτη ἀπέδειξεν, ὅτι ἄμεσοι ριζικαὶ μεταρρυθμίσεις καὶ νομοθετικαὶ ἀνατροπαί, οἷαι ἐκεῖναι, τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην, ἀλλαγὴ τουτέστι κωδίκων, ριζικαὶ μεταπτώσεις νομοθετικαὶ τοιαῦται οὐδέποτε ηὐδοκίμησαν ἐπὶ τοσοῦτον, ὅσον ὅτε παρεσκευάσθησαν αὗται διὰ βαθμιαίων μεταβολῶν καὶ μεταρρυθμίσεων· διὰ μεταρρυθμίσεων, αἱ ὁποῖαι μεθοδικῶς γινόμεναι, καὶ μετὰ συντηρήσεως ἅμα καὶ προόδου εἰσαγόμεναι, παρασκευάζουσιν ἀδιαταράκτως τοῦ ὅλου τὴν ἀνακαίνισιν.

Ἐκ τῶν διττῶν τούτων λόγων ἑπομένως ἐνομίσαμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι ἦτο ἐνδεδειγμένον, ὑφ' ὡρισμένων πάντοτε σύστημα καὶ ὑπὸ ὡρισμένην κατεύθυνσιν πρὸς τὸ νομοθετικὸν τέλος, εἰς ὃ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν θέλουσι καὶ οἱ κώδικες καταλήξει, νὰ παρασκευάσωμεν καὶ νὰ ὑποβάλωμεν βαθμιαίως ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Ἀναθεωρητικῆς ἢ καὶ τῆς

μετὰ ταῦτα Βουλῆς σειρὰν δικαστικῶν νομοσχεδίων ἀναγομένων εἰς τὴν Πολιτικὴν Δικονομίαν, εἰς τὴν Ποινικὴν Δικονομίαν, εἰς τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον καὶ εἰς τὸν Ποινικὸν Νόμον.

Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην νὰ κάμω διὰ βραχέων εἰσήγησίν τινα τῶν μέτρων τούτων ἐνώπιον τῆς Βουλῆς.

Ἐκ τῆς πολιτικῆς Δικονομίας.

Ἐκ τῆς πολιτικῆς Δικονομίας ὑποβάλλομεν σήμερον νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ρυθμίζομεν κατὰ τρόπον προσήκοντα κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν τὸ ζήτημα τῶν ἀκυροτήτων τῶν δικονομικῶν, τὴν μεγίστην ταύτην τῶν πληγῶν, ὑφ' ἃς δουλεύει ἡ δικαστικὴ πρᾶξις, καὶ τὴν πλουσιωτέραν πηγὴν τῆς στρεψοδικίας καὶ τῆς παρελκύσεως τῶν ὑποθέσεων. Διὰ τοῦ αὐτοῦ νομοσχεδίου τροποποιοῦμεν καὶ τὸ ἄρθρον 807 τῆς Πολ. Δικονομίας καὶ καθορίζομεν εἰδικώτερον τοὺς λόγους τῆς ἀναιρέσεως, καθιστῶμεν δ' ἀδύνατον, ὅπως ἐφεξῆς τὸ Ἀνώτατον Δικαστήριον παρὰ τὸν προορισμόν, τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν ἀποστολήν αὐτοῦ μεταβληθῇ, ὡς μετεβλήθη ἤδη, εἰς δικαστήριον τρίτου βαθμοῦ δικαιοδοσίας.

Παρεσκευάσαμεν νομοσχέδιον, δι' οὗ ἀναβιβάζομεν τὸ ὅριον τοῦ ἀνεκκλήτου τῶν ἀποφάσεων. Τὸ ὅριον τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν εἰρηνοδικειακῶν ἀποφάσεων ἀναβιβάζεται εἰς 100 δραχμάς, ἐπὶ δὲ τῶν πρωτοδικειακῶν ἀποφάσεων εἰς 1500 δραχμάς. Εἶναι αὐτονόητον ἐντεῦθεν, ὅτι μέγα μέρος τῶν ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπασχολοῦσιν ἤδη τὰ πρωτοδικεῖα, θέλει ἐκλίπει· μέγα δὲ μέρος τῶν ὑποθέσεων τῶν ἀπασχολουσῶν ἤδη τὰ ἐφετεῖα θέλει ὡσαύτως παύσει ἀπασχολοῦν ταῦτα. Περιττὸν νὰ προσθέσω, ὅτι αἱ μεταβολαὶ αὗται εἰς τὸ ὅριον τοῦ ἀνεκκλήτου δὲν ὑπαγορεύονται ἐκ μόνης τῆς ἀνάγκης τῆς μειώσεως τῶν ὑποθέσεων καὶ τῆς ταχείας περατώσεως τῶν δικῶν, ἀλλ' ἐκ λόγων γενικωτέρων, ἐν τῷ εἰδικῷ νομοσχεδίῳ ἐκτιθεμένων, ἐκ λόγων, οἱ ὁποῖοι καὶ παρ' ἡμῖν ἐδιδάχθησαν καὶ ἀλλαχοῦ ἐφηρμόσθησαν, ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὅριον τοῦ ἀνεκκλήτου τῶν ἀποφάσεων.

Ὑποβάλλομεν πληθὺν ἄλλων μεμονωμένων νομοσχεδίων, δι' ὧν πλήττομεν ὡρισμένας διατάξεις, συμπληροῦμεν κενά, αἴρομεν ἀσαφείας, ἁπλουστεύομεν τύπους, ἢ ἄλλους περιττεύοντας καταργοῦμεν, ὡς τὴν αἴτησιν θεραπείας καὶ ἐν γένει, χωρὶς νὰ μεταβάλλωμεν τὸ ὑπάρχον σύστημα τῆς ἡμετέρας Δικονομίας, προσδοποιοῦμεν τὴν δικονομικὴν ἡμῶν νομοθεσίαν πρὸς τὸ νέον καθεστώς, τὸ ὁποῖον θέλει εἰσαχθῇ ἐν τῷ συνόλῳ, ὅταν ἀπὸ συστήματος ἀνακαινισθῇ ἡ ὅλη δικαστικὴ ἡμῶν νομοθεσία.

Ἐκ τῆς ποινικῆς Δικονομίας.

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ποινικὴν Δικονομίαν ὑποβάλλομεν σήμερον δύο, θέλομεν ὑποβάλει δὲ κατὰ τὴν πρόοδον τῶν ἐργασιῶν τῆς Βουλῆς καὶ ἕτερα νομοσχέδια, δι' ὧν ἔχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ὑπάρχουσα κατάστασις καὶ ἡ ὑπάρχουσα τερατώδης ἐπιβάρυνσις τῶν ἀνακριτικῶν καὶ εἰσαγγελικῶν ἀρχῶν καὶ ἐν γένει τῶν ποινικῶν δικαστηρίων θέλει ταχέως ἐκλίπει.

Εἶναι γνωστόν, κύριοι, ὅτι μία ἐκ τῶν ἀφορμῶν, ἡ κυριωτάτη πασῶν, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλεται ἡ κατάστασις τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης, εἶναι αἱ ἐρημοδικίαι καὶ αἱ ἀναβολαί. Ἵνα γνωρίσῃ καλῶς τὴν ἀφορμὴν ταύτην καὶ ἐκτιμήσῃ τὸ μέγεθος καὶ τὴν ἀκρίβειαν αὐτῆς ἡ Βουλή, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει αὐτῆς χαρακτηριστικάς τινας στατιστικὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρέλαβον ἐκ τῶν ἐπισήμων πινάκων τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης. Κατὰ τὸ ἔτος 1909 εἰσήχθησαν πρὸς ἐκδίκασιν ἐν ὅλῳ 113.980 ὑποθέσεις. Ἐκ τούτων ἐξεδικάσθησαν μόνον 76,678, αἱ δὲ λοιπαὶ 37,302 ἀνεβλήθησαν. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐκδικασθεισῶν συνεζητήθησαν κατ' ἀντιμωλίαν μὲν 39,958, αἱ δὲ λοιπαὶ 36,720 ἐρήμην.

Ἡ αὐτὴ δὲ περίπου ἀναλογία παρατηρεῖται καθ' ὅλα τὰ ἔτη.

Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων συνάγεται κατὰ προσέγγισιν, ὅτι ἐκ τῶν κατ' ἔτος εἰσαγομένων πρὸς συζήτησιν εἰς τὰ ἀκροατήρια ὑποθέσεων τὸ 1)3 ἀναβάλλονται· ἐκ τῶν ὑπολειπομένων δὲ 2)3 αἱ ἡμίσεις μὲν ἐκδικάζονται κατ' ἀντιμωλίαν, αἱ δὲ λοιπαὶ δικάζονται ἐρήμην καὶ διὰ τῆς ἀνακοπῆς ἐπανέρχονται εἰς νέαν συζήτησιν. Τοιουτοτρόπως κατ' οὐσίαν καὶ κατ' ἀλήθειαν τὸ 1)3 εἶναι αἱ ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ ἀπασχολήσωσι τὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας καὶ ἐκ τῆς εὐκολίας τῶν ἀναβολῶν καὶ ἐκ τῆς εὐκαιρίας τῶν ἐρημοδικιῶν ὁ ἀριθμὸς οὗτος τριπλασιάζεται. Ἔχομεν τὴν πεποίθησιν ἐπὶ τῇ βάσει πληροφοριῶν καὶ στατιστικῶν δεδομένων ἀναμφισβητήτων, ὅτι λαμβανομένης τῆς προσηκούσης προνοίας, ὅπως λαμβάνεται διὰ τοῦ ὑποβαλλομένου νομοσχεδίου, θέλουσι ταχέως ἐλαττωθῇ αἱ ὑποθέσεις, αἵτινες ἀπασχολοῦσι τὴν δικαιοσύνην καὶ τὰς ποινικὰς ἀρχὰς τῆς χώρας κατὰ τὰ 2)3.

⁂

Ἀλλ' οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι σχέσιν ἔχουσι πρὸς τὰς νῦν ὑφισταμένας, πρὸς τὰς ἤδη ὑπαρχούσας ἐνώπιον τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν ἐκκρεμεῖς ποινικὰς ὑποθέσεις. Εἶναι ἀρά γε ὅμως ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποθέσεων ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος κατ' ἀλήθειαν ἔδει νὰ ὑφίσταται, καὶ αἱ ὑποθέσεις, αἱ

ὁποῖαι ἀπασχολοῦσιν ἤδη τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας, εἶναι ἄρά γε ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἔπρεπε νὰ ἀπασχολῶσιν αὐτήν;

Ἐσημείωσα ἤδη, ὅτι 106.000 ποινικαὶ ὑποθέσεις ὑπάρχουσιν ἐκκρεμεῖς ἐνώπιον τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν. Στατιστικοὶ πίνακες ἀλλοδαπῶν κρατῶν καὶ πρόχειρος σύγκρισις ἀποδεικνύει, ὅτι εἶναι ὅλως τερατώδης καὶ ξένος πρὸς πᾶσαν πεπολιτισμένην ἀντίληψιν ὁ ἀριθμὸς οὗτος. Ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν ποινικῶν ὑποθέσεων καὶ δικῶν ἐξεπροσώπει ἀληθῆ καὶ ὑπάρχοντα ἀδικήματα, βεβαίως θὰ παρεῖχε τὴν εἰκόνα κράτους, εἰς ὃ τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ καθόλου σύγκρουσις πρὸς τὸν ποινικὸν νόμον ἀποτελεῖ τὴν κυριωτάτην τῶν πολιτῶν ἐνασχόλησιν.

Εὐτυχῶς τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθές. Παρ' ἡμῖν παρατηρεῖται ἴσως λόγῳ τῶν πολιτικῶν ἠθῶν, ἴσως λόγῳ τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν ἢ λόγῳ τῆς νομοθετικῆς εὐκολίας πρὸς ὑποβολὴν μηνύσεων, παρατηρεῖται τερατώδης δυσαναλογία μεταξὺ καταδικαστικῶν καὶ ἀθῳωτικῶν ἀποφάσεων· δυσαναλογία ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὴν ὑποβολὴν ψευδῶν μηνύσεων. Εἶναι ἀνάγκη νὰ παρατηρήσω, κύριοι, ὅτι τὰ 2)3 τῶν ἀποφάσεων ἐπὶ τῶν ἐκδικαζομένων ὑποθέσεων εἶναι ἀθῳωτικαί, τὸ δὲ 1)3 μόνον εἶναι καταδικαστικαί. Ἀλλὰ θὰ μοὶ εἴπῃ τις· μήπως ὁ ἀριθμὸς οὗτος τῶν ἀθῳωτικῶν ἀποφάσεων ἀποδεικνύει ἄρά γε ἀσφαλῶς, ὅτι δὲν ἀνταποκρίνονται αἱ ἀποδοθεῖσαι μηνύσεις εἰς ἀληθῆ ἀδικήματα; Ἀσφαλὴς καὶ βεβαία ἐν τῷ συνόλῳ τοιαύτη ἀπόδειξις βεβαίως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ. Ὑπάρχει ὅμως ἐν τούτῳ τεκμήριον ἐπὶ τοσοῦτον χαρακτηριστικόν, ὥστε παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀσφαλῆ δεδομένα, ὅπως προσεγγίσωμεν εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ βαθμοῦ τοῦ ἀνυποστάτου τῶν κατηγοριῶν καὶ τῆς προελεύσεως τούτων.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει αὐτῆς ἡ Βουλή, ὅτι ἐκ τῶν στατιστικῶν τούτων προκύπτει, ὅτι κατ' ἔτος ἐκδικάζονται ὑπὸ τῶν πλημμελειοδικείων καὶ τῶν πταισματοδικείων τοῦ κράτους δεκαὲξ χιλιάδες ὑποθέσεις, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ ἀποφάσεις εἶναι ἀθῳωτικαὶ ἐρήμην τῶν κατηγορουμένων. Δεκαὲξ χιλιάδες ἀποφάσεις ἐκδίδονται κατ' ἔτος ἀθῳωτικαὶ ἐρήμην τῶν κατηγορουμένων! Οἱ γνωρίζοντες τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ἡ δικαστηριακὴ παρ' ἡμῖν πρᾶξις, ἀκριβῶς ἕνεκα τῆς εὐχερείας τῶν ἀνακοπῶν, κρίνει τὰς ἐρήμην τῶν κατηγορουμένων δίκας, κατανοοῦσιν εὐκόλως πόσον ἀποδεδειγμένως καὶ τελείως ἀβάσιμοι καὶ ἀνυπόστατοι ἠλέγχθησαν αἱ κατηγορίαι, αἱ ὁποῖαι ἤχθησαν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ αἱ ὁποῖαι προὐκάλεσαν ἀπόφασιν ἀθῳωτικήν, μὴ παρισταμένων τῶν κατηγορουμένων οὔτε ὅπως ἀπολογηθῶσιν.

Ν. ΚΑΜΠΑΝΗΣ. Ἐπιτρέπετε μίαν ἐρώτησιν;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης). Μάλιστα.

Ν. ΚΑΜΠΑΝΗΣ. Ἐκ τῶν 16.000 αὐτῶν ὑποθέσεων πόσαι παρεπέμφθησαν διὰ βουλεύματος ἐνώπιον τοῦ ἀκροατηρίου καὶ πόσαι δι' ἀπ' εὐθείας κλήσεως τοῦ εἰσαγγελέως;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης). Δὲν ἔχω τὴν λεπτομέρειαν αὐτήν.

Ν. ΚΑΜΠΑΝΗΣ. Εἶναι οὐσιωδεστάτη αὐτὴ ἡ λεπτομέρεια.

Κ. ΚΑΛΟΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ χρειασθῇ εἰς τὴν Βουλήν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης). Θὰ προσαχθῇ, ἂν ὑπάρχῃ εἰς τοὺς ἐπισήμους πίνακας τοῦ ὑπουργείου.

Ἐνομίσαμεν, κύριοι, ὅτι ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ λάβωμεν πρὸς ἀποτροπὴν τῆς καταστάσεως ταύτης τὰ μέτρα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀλλαχοῦ ληφθέντα ἔφερον τὰ προσήκοντα ἀποτελέσματα.

Καὶ εἰσάγομεν νομοσχέδιον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐν περιπτώσει ἀθῳώσεως τοῦ κατηγορουμένου τὰ ἔξοδα τῆς δίκης ἐπιβάλλονται εἰς τὸν μηνυτὴν εἰς ἐκείνας τὰς περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὰ συμβούλια ἢ τὸ δικαστήριον ἤθελε πεισθῇ, ὅτι ἐκ δολίας προαιρέσεως ἢ ἐκ βαρείας καὶ ἀσυγγνώστου ἀμελείας ψευδῶς ὑπεβλήθη μήνυσις. Ἀνάλογος θεσμὸς λειτουργεῖ εὐδοκίμως ἐν Γερμανίᾳ· κατὰ μίμησιν δ' ἐκείνου παρέσχομεν εἰς τοὺς τοιούτους μηνυτάς, οἱ ὁποῖοι χωρὶς νὰ ἀκουσθῶσι κατεδικάσθησαν εἰς τὰ ἔξοδα τῆς δίκης, μέσον τι προσφυγῆς, μέσον τι μέμψεως κατὰ τῆς ἀποφάσεως τῶν δικαστηρίων ἢ κατὰ τοῦ βουλεύματος τοῦ συμβουλίου, τὸ ὁποῖον τῷ ἐπέβαλε τὰ ἔξοδα· ἓν ἁπλούστερον τοὐτέστιν ἔνδικον μέσον, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγεν ἡ γερμανικὴ ποινικὴ νομοθεσία, μέσον διὰ τοῦ ὁποίου δικαιοῦνται οἱ οὕτω καταδικασθέντες νὰ ἀκουσθῶσι καὶ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ συμβουλίου ἢ τοῦ δικαστηρίου, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε τὴν ἀπόφασιν, τὰ παράπονά των, καὶ ἂν οὗτοι δὲν παρασταθῶσιν.

***

Ἕτερον νομοσχέδιον, ἐφ' οὗ θέλομεν προκαλέσει τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς, εἶναι νομοσχέδιον ἀναγόμενον εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς προφυλακίσεως.

Εἶναι δεινή, κύριοι, ἡ νομοθετικὴ κατάστασις, εἰς ἣν δουλεύομεν σήμερον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν ὅρων καὶ τῆς εὐχερείας, ὑφ' ἣν ἐπιτρέπεται ἡ προφυλάκισις, ἀλλ' εἶναι δεινοτέρα, εἰ δυνατόν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν δυσχερειῶν, ὑφ' ἃς ἐπιτρέπεται ἡ προσωρινὴ δι' ἐγγυήσεως ἀπόλυσις. Ἡ γερμανική, ἡ γαλλική, ἡ ἰταλικὴ νομοθεσία εἰσήγαγον διατάξεις,

διὰ τῶν ὁποίων μεθοδικώτερον ἐπροστάτευσαν ἀφ' ἑνὸς τὴν δημοσίαν τάξιν ὑφ' ὅλους τοὺς προσήκοντας ὅρους, ἀλλὰ συγχρόνως ἐπροστάτευσαν τὸ ἄτομον ἰδιαίτατα κατὰ τὸ στάδιον τῆς προδικασίας. Καὶ ἐκεῖ καὶ μόνον ἐκεῖ μετὰ πάσης αὐστηρότητος καὶ προνοίας προέβησαν εἰς τὴν προφυλάκισιν, ἣ ἀπηγόρευσαν τὴν δι' ἐγγυήσεως ἀπόλυσιν, ἔνθα ἀνάγκη ἀναπότρεπτος τῆς τηρήσεως τῆς δημοσίας τάξεως καὶ ἀσφαλείας ἐπέβαλλε τοῦτο.

Τὸ νομοσχέδιον συνταχθὲν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν περιορίζει τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπιβάλλεται ἢ ἐπιτρέπεται ἡ προφυλάκισις, εὑρύνει δὲ οὐσιωδῶς τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας ὑφ' ὡρισμένας προϋποθέσεις καὶ ὡρισμένας προφυλάξεις καὶ προνοίας εἶναι ὑποχρεωτικὴ ἡ δι' ἐγγυήσεως ἀπόλυσις, καὶ εἰς ἐκείνας τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς πρόκειται περὶ κακουργημάτων τιμωρουμένων δι' εἱρκτῆς.

Ἕτερον νομοσχέδιον, ἐφ' οὗ θέλομεν προκαλέσει τὴν ψῆφον τοῦ Σώματος, εἶναι νομοσχέδιον αἴρον νομολογίαν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν δουλεύουσιν οἱ καταδικαζόμενοι καὶ προφυλακιζόμενοι, νομολογίαν κυρωθεῖσαν καὶ ὑπὸ τῆς ψήφου τῆς ὁλομελείας τοῦ Ἀρείου Πάγου. Κατ' αὐτὴν ὁ χρόνος ὁ μεσολαβὼν ἀπὸ τῆς ὁριστικῆς καταδίκης μέχρι τῆς ἐκδικάσεως τῆς ἀναιρέσεως, εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν καταφύγῃ εἰς τὸ ἀνώτατον δικαστήριον, ὁ χρόνος οὗτος ὅστις συμβαίνει, ὡς σήμερον τὰ πράγματα ἔχουσι, νὰ ἀνέρχεται καὶ εἰς μῆνας ὁλοκλήρους, δὲν ὑπολογίζεται εἰς τὴν ποινήν.

Ἐνομίσαμεν, ὅτι ἦτο ἐνδεδειγμένον νὰ διορθώσωμεν τὸ ἄτοπον διὰ τοῦ νομοσχεδίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ χρόνος οὗτος, χρακτηριζόμενος ὡς χρόνος προφυλακίσεως, καταλογίζεται καὶ ἐκπίπτει ἐκ τῆς ποινῆς.

Ἐπίσης θέλομεν εἰσηγηθῆ νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου εἰσάγεται καὶ παρ' ἡμῖν ὁ θεσμὸς τῆς ἀναστολῆς τῆς ἐκτελέσεως τῶν ποινῶν. Τὸ νομοσχέδιον συνετάγη ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τοῦ Βελγικοῦ νόμου τοῦ 1888 ὑπὸ ὡρισμένας τροποποιήσεις, τὰς ὁποίας ἐνομίσαμεν ἀναγκαίας καὶ ἐνδεικνυομένας παρ' ἡμῖν διὰ θεσμὸν πρωτοεισακτον. Εἰς τὸ εὐεργέτημα τοῦτο ὑπάγονται μόνον οἱ τὸ πρῶτον καταδικαζόμενοι εἰς ποινὴν κρατήσεως ἢ φυλακίσεως μὴ ὑπερβαίνουσαν τοὺς τρεῖς μῆνας.

***

Ἰδίαν τάξιν ἀποτελοῦσι τὰ νομοσχέδια, τὰ ὁποῖα θέλομεν εἰσαγάγει εἰς τὴν Βουλήν, διὰ τὴν διοργάνωσιν καὶ διὰ τὴν διαρρύθμισιν τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους.

Κατὰ τὸ σύστημα τὸ γενικόν, τὸ ὁποῖον πρὸς ἀναδιοργάνωσιν τῆς

δικαιοσύνης τῆς χώρας ἀκολουθοῦμεν, καὶ αἱ ἐπὶ τῶν φυλακῶν μεταρρυθμίσεις εἶναι διττῆς κατηγορίας, διττῆς μορφῆς, διττῆς ἀποστολῆς.

Εἴπον, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην νέων κτιρίων φυλακῶν, νέων ὀργανισμῶν φυλακῶν πρὸς εἰσαγωγὴν συστήματος σωφρονιστικοῦ. Ἀλλά, κύριοι, τὸ ἔργον τοῦτο δὲν γίνεται ἀπὸ μιᾶς ἡμέρας εἰς ἄλλην. Θὰ ἀρχίσῃ βεβαίως ὑπ' ἀμφοτέρας τὰς ἐπόψεις ἀπὸ τοῦδε, ἀλλ' ἀναγκαίως ἡ μεταβολὴ τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος, ἡ ἀνέγερσις φυλακῶν εἰς ὅλον τὸ κράτος, ἡ ἀνέγερσις φυλακῶν ὑποδίκων καὶ ἐλαφροποίνων εἰς τὰ 26 πρωτοδικεῖα, ἡ ἀνέγερσις κεντρικῶν φυλακῶν καὶ ἐν γένει, ἐπαναλαμβάνω, ἡ πλήρης ἀναδιοργάνωσις καὶ ἵδρυσις φυλακῶν καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ ἡ ἐν αὐταῖς λειτουργία τοῦ εἰσαχθησομένου σωφρονιστικοῦ συστήματος, εἶναι ἔργον πολλῶν ἐτῶν. Παντοῦ, ὅπου ἐπεχειρήθη ἡ ἀνακαίνισις τοῦ σωφρονιστικοῦ συστήματος καὶ ἡ ἀνέγερσις νέων φυλακῶν πρὸς λειτουργίαν τούτου, κατ' ἀνάγκην ἐπὶ χρόνον μακρὸν συνεβάδισαν δύο συστήματα· τὸ ἓν, τὸ ὁποῖον εἰσήχθη καὶ τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν ἐπεκράτησε, καὶ τὸ παλαιόν, τὸ ὁποῖον βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἐξετοπίζετο. Παρ' ἡμῖν δὲ συντρέχουσι καὶ πρόσθετοι λόγοι, ἐπιβάλλοντες τὴν τακτικὴν ταύτην. Οὐχὶ μόνον ἡ ἔλλειψις τῶν οἰκονομικῶν μέσων, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὸ νέον σύστημα θὰ διευθύνῃ τὰς φυλακὰς ἢ θὰ ἐπιτηρῇ ἐν αὐταῖς.

Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ὑφισταμένην, ὡς εἶπον, οὐχὶ μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ παντοῦ, ὅπου ἀνεκαινίσθη τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα, τοιαύτη ἐτηρήθη τακτική. Καὶ μνημονεύω εἰδικῶς τῆς Γαλλίας. Θὰ ἀκολουθήσωμεν ἑπομένως διττὴν πορείαν. Θέλομεν εἰσηγηθῆ νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐπιτρέπηται ἡ βαθμιαία ἀνέγερσις νέων κτιρίων φυλακῶν, ἐπίσης δὲ καὶ νομοσχέδιον, περὶ τοῦ νέου ὀργανισμοῦ, τὸν ὁποῖον θέλομεν εἰσηγηθῆ διὰ τὰς νέας φυλακὰς καὶ τὸ νέον σύστημα. Ἀλλὰ συγχρόνως θὰ λάβωμεν μέτρα νομοθετικά, διὰ τὰς ὑπαρχούσας φυλακάς, αἱ ὁποῖαι ἐφ' ἱκανὸν εἰσέτι χρόνον θὰ λειτουργήσωσι, μέχρις οὗ βαθμηδὸν ἐκτοπισθῶσιν ὑπὸ τῶν νέων.

Ἐκ τοῦ ἀστικοῦ δικαίου.

Ἀνεξαρτήτως τῶν σημείων τούτων, τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὴν δικονομικὴν νομοθεσίαν, θέλομεν εἰσηγηθῆ εἰς τὴν Βουλὴν ἀριθμόν τινα νομοσχεδίων, ἀναγομένων εἰς τὸ ἰσχῦον Ἀστικὸν Δίκαιον.

Καὶ ἐν πρώτοις ποιοῦμαι μνείαν τοῦ νομοσχεδίου περὶ διαθηκῶν, τὸ ὁποῖον σήμερον λαμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλωμεν ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς καὶ διὰ τοῦ ὁποίου καταλύεται ἡ δυναστεία τοῦ σχετικοῦ ψηφίσματος τοῦ κυβερνήτου περὶ διαθηκῶν.

Θέλομεν εἰσηγηθῆ πλὴν τούτου προσεχῶς εἰς τὴν Βουλὴν νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ συμβατικὸς τόκος καταβιβάζεται κατ' ἀνώτατον ὅρον εἰς 10 ο)ο· νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου μεταρρυθμίζονται αἱ διατάξεις τοῦ Ποινικοῦ νόμου περὶ τοκογλυφίας καὶ καθίσταται δυνατὴ καὶ ἡ ποινικὴ καταδίωξις τῶν ἀπλήστων δανειστῶν· νομοσχέδιον προνοοῦν ἐν γένει περὶ τῶν αἰσχροκερδῶν συμβάσεων ὑπὸ ἔποψιν ἀστικοῦ δικαίου καὶ ὑπὸ ἔποψιν ποινικήν. Δὲν εἶναι προσῆκον τὴν στιγμὴν ταύτην, διότι ἤθελον ἴσως πολὺν χρόνον τῆς Βουλῆς ἐπὶ ματαίῳ καταναλώσει, ὅπως ἀναπτύξω ὑπὸ τίνας ὅρους δουλεύουσιν οἱ ἀγροτικοὶ ἰδίᾳ πληθυσμοί, ὑπὸ τὸ βάρος διαφόρων συμβάσεων, αἰσχροκερδῶν καὶ πλεονεκτικῶν, εἴτε ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, εἴτε κεκαλυμμένως. Τὸ νομοσχέδιον, συντεταγμένον ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καὶ ἀλλαχοῦ εὐδοκίμως λειτουργούντων ὁμοίων θεσμῶν, προστατεύει ριζικῶς καὶ τελεσφόρως ἅπαντα τὸν πληθυσμὸν τῶν δυναστευομένων τάξεων.

Δι' ἑτέρου νομοσχεδίου καταργοῦμεν τὰς ἀπηρχαιωμένας διατάξεις τοῦ ἀστικοῦ δικαίου ἐκ τοῦ ἀναστασιανοῦ νόμου, ὁ ὁποῖος οὐδένα πλέον πληροῖ σκοπόν, ἢ μᾶλλον πληροῖ σκοπὸν κωλύοντα πολλάκις τὰς ἐντίμους συναλλαγάς.

Θέλομεν εἰσηγηθῆ πλὴν τούτου νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ νομιζομένη εὐεργετικὴ πρόνοια ὑπὲρ τῶν γυναικῶν ἡ ἐκ τοῦ βελεσιανείου δόγματος καὶ τῆς γνωστῆς νεαρᾶς καταργεῖται· διότι παρὰ τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμὸν μετεβλήθησαν καὶ διεφθάρησαν, καὶ ἀντὶ νὰ προστατεύωσιν ἀληθῆ τούτων συμφέροντα ἀπέναντι τῶν ἰδίων ἀνδρῶν ἢ ἀπέναντι τρίτων, ἐχρησίμευσαν πάντοτε σχεδὸν εἰς δημιουργίαν στρεψοδικιῶν καὶ καταπιεστικῶν δικῶν καὶ εἰς παγίδευσιν ἀδόλων πιστωτῶν, πλήξασαι καιρίως τὴν καλὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν συναλλαγῶν.

Θέλομεν εἰσηγηθῆ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον αἱ νέαι πρόοδοι καὶ παρ' ἡμῖν κατέστησαν ἐνδεδειγμένον· σχέδιον νόμου κανονίζον τὰς ποινικὰς καὶ τὰς ἀστικὰς εὐθύνας τῶν βλαβῶν, αἱ ὁποῖαι προξενοῦνται εἰς πρόσωπα ἢ πράγματα ἐκ τῶν αὐτοκινήτων. Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, κύριοι, καὶ τὰ νομοθετικὰ σώματα καὶ ὁ ἐπιστημονικὸς κόσμος ἐξηγέρθησαν ἀνένδοτοι εἰς ἐνδελεχῆ καὶ ἐμπεριστατωμένην πρόνοιαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

Τὸ νομοσχέδιον συνετάχθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν γενομένων ἐν Εὐρώπῃ, ἰδίᾳ ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Δανίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ ἐπιστημονικῶν καὶ νομοθετικῶν ὡς πρὸς τοῦτο ἐργασιῶν, καὶ τοῦ νομοσχεδίου, ὅπερ ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς Κυβερνήσεως εἶχεν ὑποβληθῆ εἰ στὸ Ράϊχσταγ.

Αἱ διατάξεις τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς διὰ τὰς νέας ἀνάγκας καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους λειτουργοῦσι τὰ αὐτοκίνητα. Ἀλλὰ καὶ ὁ ὑπάρχων ἀστικὸς νόμος, ὁ κανονίζων τὰς ἀποζημιώσεις, εἶναι σχεδὸν ἀνεφάρμοστος καὶ ἀπολύτως ἀνεπαρκής, ἵνα προστατεύσῃ τὴν κοινωνίαν τὴν δουλεύουσαν καὶ πλειστάκις ἀδικουμένην. Ἡ νεωτέρα ἐπιστημονικὴ καὶ νομοθετικὴ ἀντίληψις καθιεροῖ ἐν τούτῳ νέα τεκμήρια πταίσματος καὶ ἀπαγγέλλει εὐθύνας πρὸς ἀποζημίωσιν, καὶ ἐν περιπτώσει ἀφύμη μὴ ἀποδείξεως τῆς ὑπαιτιότητος.

Ἐκ τοῦ ποινικοῦ νόμου.

Ἐκ τῆς ὕλης τῆς ἀναγομένης εἰς τὸν ποινικὸν νόμον θέλομεν ὑποβάλει εἰς τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς ὡρισμένα νομοθετήματα, τὰ ὁποῖα νομίζομεν, ὅτι ἀνταποκρίνονται καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ἀνάγκας, τὰς ὁποίας ἐπιτακτικῶς ἀπαιτεῖ ἡ δημοσία συνείδησις.

Θέλομεν εἰσηγηθῆ ἐν πρώτοις νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου κολάζεται ὡς ἀδίκημα ἡ ἀπιστία τῶν διαχειριστῶν ξένης περιουσίας καὶ κατάχρησις ἐμπιστοσύνης ἐκ μέρους ἐκείνων, οἵτινες ἀθετοῦσι τὴν ὑποχρέωσιν τῆς ἀποδόσεως κινητῶν πραγμάτων, τὴν ἐξ ὡρισμένης νομικῆς σχέσεως πηγάζουσαν.

Τὸ νομοσχέδιον προβλέπει καὶ ρυθμίζει οὐσιώδη κοινωνικὴν καὶ συναλλακτικὴν ἀνάγκην μὴ προστατευομένην ὑπὸ τῶν διατάξεων τοῦ ἰσχύοντος ποινικοῦ νόμου.

Ὅσοι παρ' ἡμῖν ἀνεμίχθημεν εἰς σχετικὰ ζητήματα γνωρίζομεν τὴν πληγήν, ἡ ὁποία λυμαίνεται τὰς συναλλαγὰς ἐκ τῆς παραπομπῆς εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ὑποθέσεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων τὸν λόγον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ πρωτίστως ὁ εἰσαγγελεύς.

Εἰσάγομεν ἐπίσης νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀλλαχοῦ κρατούντων μεταρρυθμίζονται αἱ σχετικαὶ διατάξεις τοῦ ποινικοῦ νόμου, καθόσον ἀφορᾷ τὴν ἀποπλάνησιν εἰς ἀσέλγειαν, τοῦ ἐν ἄρθρῳ 247 τοῦ ποινικοῦ νόμου ὁρίου τῶν δώδεκα ἐτῶν ἡλικίας ἀναβιβαζομένου εἰς 15 ἔτη. Πλὴν τούτου ἀναγράφεται ὡς ἴδιον ἀδίκημα ἡ ἀποπλάνησις εἰς ἀσέλγειαν καὶ εἰς περίστασιν, καθ' ἣν συνεπληρώθη τὸ 15 ἔτος, οὐχὶ δὲ τὸ 21ον, ἐὰν ἡ ἀποπλάνησις κόρης ἀμέμπτων ἠθῶν ἐγένετο δι' ἀπατηλῶν μέσων καὶ εἰδικώτερον δι' ὑποσχέσεως γάμου. Τὸ ἀδίκημα δὲ αἴρεται καὶ ἡ πρᾶξις μένει ἀτιμώρητος ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ὁ γάμος τελεσθῇ.

Δι' ἑτέρου νομοσχεδίου θέλομεν ἐπιδιώξει ἀνάλογον μεταρρύθμισιν καὶ τῶν περὶ ἀπαγωγῆς διατάξεων τοῦ ποινικοῦ νόμου, ἰδίως ὅταν αὕτη γίνηται ἐπὶ σκοπῷ γάμου.

ὅπως μετὰ τὴν ἀπότισιν τοῦ ἡμίσεος τῆς ποινῆς ὁ καταδικασθεὶς ζητῇ τὴν μετατροπὴν ταύτης ἐπὶ τῇ βάσει ὡρισμένης κλίμακος καὶ ὡρισμένης διαδικασίας, καὶ ὡρισμένων προϋποθέσεων, αἱ ὁποῖαι καθιεροῦνται ἐν τῷ νομοσχεδίῳ.

Δὲν παραλείπω νὰ εἴπω ἢ μᾶλλον νὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν Βουλὴν καὶ εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ εἰδήμονας, ὅτι πολλαχοῦ ἐπεκράτησε καὶ εἰσήχθη ὁ θεσμὸς τῆς ὑπὸ ὅρον ἀπολύσεως. Μετὰ τὴν καταδίκην καὶ μετὰ τὴν ἀπότισιν ὡρισμένου χρόνου ποινῆς, ἰδίως τῶν δύο τρίτων ἐπιτρέπεται ἡ ἀπόλυσις ὑπὸ ὅρον καὶ ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις. Ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ θεσμοῦ τούτου παρ' ἡμῖν εἶναι βεβαίως ἀδύνατος ἤδη καὶ δι' ἄλλους μὲν λόγους, ἀλλὰ κυρίως, διότι ἐλλείπει παρ' ἡμῖν τὸ σωφρονιστικὸν σύστημα, μετὰ τοῦ ὁποίου συμπαρεδρεύει καὶ ἀσκεῖται. Ἀλλά, συνδυάζοντες τοῦτον τὸν θεσμὸν τῆς ἐκ τῶν ὑστέρων συνδρομῆς εἰς τοὺς καταδικασθέντας πρὸς τὰς μνησθείσας ἤδη ἀρχὰς καὶ τάσεις τῶν νεωτέρων ποινικῶν νόμων ὡς πρὸς τὰς χρηματικὰς ποινάς, κατελήξαμεν εἰς τὸ νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον ἐν καιρῷ ὑπὸ πλήρη αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν θέλομεν ὑποβάλει ὑπὸ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς.

Ἀνεξαρτήτως ὅλως πρὸς τὸ νομοσχέδιον τοῦτο θέλομεν μεριμνήσει, ὅπως κανονίσωμεν τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος. Εἶναι γνωστὸν ποίας δυσχερείας παρουσιάζει τοῦτο, εἰς ποίας δὲ καταχρήσεις ἔδωκεν ἀφορμήν. Νομίζομεν, ὅτι θέλομεν ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν, ἐὰν ἠθέλομεν ἐπιζητήσει τρόπον τινὰ κανονιστικὸν τῆς ἐξασκήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, καθιστῶντα ἀδύνατον ἢ μᾶλλον σχεδὸν ἀδύνατον πᾶσαν ἐν τούτῳ κατάχρησιν.

Δ΄.

ΑΛΛΑΙ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Ὄργανα, δι' ὧν ἀπονέμεται ἡ Δικαιοσύνη.

Τὰ νομοθετήματα ταῦτα, κύριοι, εἶναι τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν ἀναγομένων εἰς τοὺς τέσσαρες θεμελιώδεις κλάδους τῆς δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας.

Ἀλλ' εἶπον, ἀρχόμενος τοῦ λόγου μου, εὑρίσκομαι δὲ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπαναλάβω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, ὅτι ὑπάρχει ἀνάγκη νομοθετικῆς προνοίας καὶ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὄργανα, διὰ τῶν ὁποίων ἀπονέμεται ἡ δικαιοσύνη· τὰ δικαστήρια τοὐτέστι, τοὺς δικαστὰς καὶ τοὺς δικηγόρους. Θέλομεν εἰσηγηθῆ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου τροποποιοῦνται οἱ ἰσχύοντες νόμοι περὶ προσόντων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τοὺς κατωτέρους δικαστικοὺς ὑπαλλήλους.

Οἱ πέρυσιν εἰσαχθέντες ἀποκεντρωτικοὶ δικαστικοὶ νόμοι ηὐδοκίμησαν κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν καὶ κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν. Ἔχω ἐν μνήμῃ τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας παρὰ πλείστων ἐκ τῶν παρακαθημένων ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ καὶ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν προερχομένων δικηγόρων ἔλαβον, πληροφορίας, κατὰ τὰς ὁποίας εὐλογεῖται ἡ νομοθετικὴ τοῦ κράτους ἐξουσία διὰ τὰ ἀποκεντρωτικὰ ἐκεῖνα μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔλαβε καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας. Ἀλλὰ τὸ ἔργον ἔχει ἀνάγκην συμπληρώσεως καθ' ὅσον ἀφορᾷ ἰδίᾳ τοὺς κατωτέρους δικαστικοὺς ὑπαλλήλους, ἰδιαίτατα δὲ τοὺς εἰρηνοδίκας, διὰ τοὺς ὁποίους θέλει εἰσαχθῆ νομοσχέδιον, χειραφετοῦν καὶ τούτους πλέον ἐντελῶς καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ διορισμοῦ ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν ἑκάστοτε ὑπουργῶν.

Θέλομεν εἰσηγηθῆ ἐπίσης νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου αὐξάνονται οἱ μισθοὶ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων κατὰ 50 τοῖς ο)ο ἐν διαστήματι μιᾶς τριετίας.

Θέλομεν εἰσηγηθῆ τελευταῖον ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην νομοσχέδιον περὶ ὀργανισμοῦ τῶν δικηγόρων· περὶ κανονισμοῦ τῶν προσόντων, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῶν ὅρων τῆς ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν, νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου νομίζομεν, ὅτι εἰσάγονται καινοτομίαι μεγάλης πολιτειακῆς καὶ κοινωνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς χρησιμότητος καὶ ἀποστολῆς.

Ὡς πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς Δικαιοσύνης.

Ἀλλ' ἡ νομοθετικὴ παρέμβασις δὲν θέλει σταματήσει μέχρι τοῦ σημείου τούτου. Διότι ὑπάρχει ἀνάγκη νομοθετικῆς προνοίας καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης· ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοὐτέστι τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τὴν διαχείρισιν αὐτῆς, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀσκήσεως τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ ταύτην, κύριοι, ἥτις ἐπίσης προεκάλεσε τὴν προσοχὴν καὶ μέριμναν ἡμῶν, θέλομεν εἰσηγηθῆ νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἀνακαινίζεται ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, νομοσχέδιον συνταχθὲν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀλλαχοῦ κρατούντων καὶ εἰδικώτερον ἐν Γαλλίᾳ. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ νέου ὀργανισμοῦ εἶναι, πλὴν ἄλλων καινοτομιῶν, ἡ εἰσαγωγὴ διατάξεων προστατευτικῶν τῶν ὑπαλλήλων, τῶν μὴ ἰσοβίων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα θεσμοῦ, ὅστις ἀπὸ πολλοῦ λειτουργεῖ εὐδοκίμως ἐν τῷ ὑπουργείῳ τῶν Παρισίων· ἡ ὀργάνωσις τμήματος στατιστικῆς διὰ τὴν ἀστικὴν δικαιοσύνην, τὴν ποινικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰς φυλακάς. Τὰς λεπτομερείας τούτου θέλει ἴδει ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ καὶ ἐν τῷ σχετικῷ νομοσχεδίῳ, τὸ ὁποῖον θέλομεν λάβει τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλωμεν ὑπὸ

τὴν ψῆφον καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτῆς, θέλει ἴδει καὶ ἐν τῇ ἐπετηρίδι τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἡ ὁποία συνταθεῖσα διὰ Β. Διατάγματος καὶ εἰκονίζουσα τὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἤρξατο ἀπὸ τῆς πρώτης Ἰανουαρίου ἐ. ἔ., θέλει περιέχει τὰς λεπτομερείας καὶ τὰς πληροφορίας ἐκείνας, ἐκ τῶν ὁποίων θέλει πεισθῇ ἡ Βουλή, ὅτι πρόκειται περὶ συστηματικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον, πλὴν τῆς γενικωτέρας αὐτῆς καὶ πολλαπλῆς χρησιμότητος, πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ μεγάλως τὴν διοίκησιν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας.

Θέλομεν εἰσηγηθῇ ἐπίσης νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου μεταρρυθμίζονται αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις περὶ πειθαρχικῆς ἐξουσίας καὶ ἐπίσης ἔν τινι μέτρῳ αἱ ἰσχύουσαι διατάξεις περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν δικαστικῶν γραφείων.

Νέοι πόροι.

Ὑπολείπεται, κύριοι, νὰ ὑποδείξω ὑμῖν διὰ βραχέων ἄλλα τινὰ νομοθετικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα θὰ εἰσηγηθῶ εἰς τὴν Βουλήν· μέτρα οὐ μόνον τείνοντα εἰς βελτίωσιν τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης, ἣν κυρίως καὶ πρωτίστως σκοποῦσιν, ἀλλὰ πρὸς ταύτῃ ὑπηρετοῦντα καὶ τὴν ἐξεύρεσιν τῶν δαπανῶν ἐκείνων, ἃς θὰ ἀπαιτήσῃ ἡ ὅλη δικαστικὴ ἀναδιοργάνωσις.

Εἰς τὴν σειρὰν ταύτην ἀνήκει νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου καταργοῦνται τὰ ὑπὸ μακρᾶς συνηθείας καθιερωθέντα ἀντιγραφικὰ δικαιώματα. Ὑποβάλλονται δὲ τὰ ἀντίγραφα εἰς τέλος γραφῆς καταβαλλόμενον δι' ἐπικολλήσεως εἰδικοῦ ἐνσήμου τοῦ κράτους, ὀνομαζομένου δικαστικοῦ ἐνσήμου καὶ ὁριζμένου εἰς δραχμὴν μίαν κατὰ φύλλον. Τὰ ἐντεῦθεν ἔσοδα, ἅτινα ὑπολογίζονται εἰς 550 χιλ. δραχμῶν ἐτησίως, διαιροῦνται εἰς δύο. Τὸ ἥμισυ διανέμεται καθ' ὡρισμένας ἀναλογίας εἰς τοὺς ὑπογραμματεῖς καὶ γραφεῖς· τὸ δὲ ἄλλο περιέρχεται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, χρησιμεῦον καὶ πάλιν διὰ τὴν αὔξησιν τοῦ μισθοῦ πάντων ἐν γένει τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Διὰ τοῦ νομοσχεδίου τούτου ὡς κατανοοῦσιν εὐκόλως ὅσοι γνωρίζουσι τὰ καθ' ἡμᾶς δικαστικὰ πράγματα, δὲν δίδεται ἁπλῶς ἐν ἔσοδον εἰς τὸ δημόσιον, ἀλλὰ προστατεύεται ἡ ἐργαζομένη τάξις τῶν ὑπογραμματέων καὶ γραφέων, ἡ δουλεύουσα ἤδη εἰς γραμματεῖς ἐκμεταλλευομένους τὴν ἐργασίαν αὐτῶν. Ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦ νομοσχεδίου τούτου καταλύεται ἡ δυναστεία τῶν γραμματέων καὶ ἡ κερδοσκοπία αὐτῶν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν κατωτέρων ὑπαλλήλων.

Μετὰ τούτου θέλομεν ὑποβάλει νομοσχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου αὐξάνονται τὰ τέλη τῶν προτάσεων κατὰ κλίμακα, ὅταν αὗται ὑπερβῶσιν ὡρισμένον ἀριθμὸν φύλλων. Ἐπίσης αὐξάνονται τὰ τέλη τοῦ χαρτοσήμου τῶν διεξαγωγῶν μετὰ τὴν ἐξέτασιν ὡρισμένου ἀριθμοῦ μαρτύρων.

Ἐπίσης λαμβάνεται ἡ ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος ἐνδεδειγμένη ἢ ἐκ λόγων ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης ὑπαγορευομένη νομοθετικὴ πρόνοια, ὅπως εἰς τὰς ἀγωγάς, ὧν τὸ ἀντικείμενον ὑπερβαίνει τὰς δέκα χιλιάδας δραχμῶν, ἐπιβάλληται τέλος δραχμῶν δέκα. Ὅσαις δὲ ὑπερβαίνει τὰς πεντήκοντα χιλιάδας δραχμῶν, ἐπιβάλλεται τέλος δραχμῶν πεντήκοντα κατὰ πᾶσαν προσθήκην ἀπὸ κλάσματος δραχμῆς μέχρις εἴκοσι πέντε χιλιάδων δραχμῶν.

Μακραὶ αἰτιολογικαὶ ἐκθέσεις προτασσόμεναι τῶν νομοσχεδίων, ἐλπίζομεν, ὅτι καὶ τοὺς μὴ εἰδήμονας θέλουσι πείσει, ὅτι τὰ οἰκονομικὰ τῶν νομοσχεδίων τούτων ἀποτελέσματα εἶναι δευτερεύοντα ὅλως ἀπέναντι τῆς κυρίας ἀποστολῆς αὐτῶν, τῆς σκοπούσης τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης.

Συμπεράσματα.—Οἰκονομικὴ σημασία τῆς δικαστικῆς ἀνορθώσεως.

Τοιοῦτον περίπου, κύριοι, εἶναι εἰς γενικὰς πάντοτε γραμμὰς τὸ ὅλον νομοθετικὸν καὶ διοικητικὸν σύστημα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον νομίζω, ὅτι εἶναι εἰς ἡμᾶς ἐνδεδειγμένον νὰ ἐπιδιώξωμεν τὴν ριζικὴν δικαστικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας. Καὶ τοιαῦται εἶναι τὰ κυριώτερα τῶν νομοθετημάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἄμεσος ἐνδείκνυται καὶ ἀμέσως θέλει προκληθῇ παρ' ἡμῶν τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἡ παρέμβασις.

Εἶναι ἴσως ἀνάγκη νὰ μὴ παραλίπω νὰ ἐξηγήσω εἰς τὴν Βουλήν, ὅτι τὰ νομοθετήματα ταῦτα, τινὰ τῶν ὁποίων ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ εἰσηγηθῶ σήμερον εἰς τὴν Βουλήν, δὲν εἶναι πρόχειρα κατασκευάσματα τῶν ὑπουργικῶν ἀντιθαλάμων· εἶναι προϊόντα ἐργασίας τοῦ σπουδαστηρίου· ἔργα μακρᾶς θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς μελέτης τῶν ἀναγκῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιβάλλεται παρ' ἡμῖν ἡ δικαστικὴ τοῦ κράτους ἐξουσία· προϊόντα πείρας κτηθείσης ἐν παραλλήλῳ καὶ ἰσοδυνάμῳ λειτουργίᾳ θεωρίας καὶ ἐφαρμογῆς.

Ἴσως εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω ἀκόμη, ὅτι ἐν τῇ καταρτίσει τῶν νομοσχεδίων τούτων ἀνεζητήσαμεν κατὰ τὸ ἐφικτὸν καὶ ἐλάβομεν ὑπ' ὄψει καὶ τὴν μέχρι τοῦδε προγεγενημένην νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν, δι' ἧς ἐναργέστερον ἐξεδηλώθη ἡ νομοθετικὴ τοῦ ἔθνους συνείδησις.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ προσθέσω πρὸς τούτοις, ὅτι ἐφροντίσαμεν νὰ ἐπωφεληθῶμεν, καὶ ἐπωφελήθημεν ἐκ τῶν δεδηλωμένων γνωμῶν καὶ ἐκ τῆς πείρας καὶ ἐκ τῆς μελέτης τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας.

Εἶναι ἀνάγκη πρὸς τούτοις νὰ καταστήσω γνωστόν, ὅτι ἐπεμελήθημεν νὰ ζητήσωμεν τὴν συνδρομὴν τῶν ἀπὸ θεωρίας καὶ πράξεως ἁρμοδίων παρ' ἡμῖν ἀνδρῶν, καὶ νὰ ὑποβάλωμεν εἰς τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἔρευναν αὐτῶν τὰς γνώμας καὶ τὰς μελέτας καὶ τὰς ἐργασίας ἡμῶν.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους, κύριοι, κατηρτίσθησαν καὶ καταρτίζονται ἐκεῖνα τὰ νομοσχέδια, τῶν ὁποίων νύξιν ἔδωκα καὶ τὰ ὁποῖα προσεχῶς θέλουσιν ὑποβληθῆ εἰς τὴν ψῆφον τοῦ Σώματος. Τὰ νομοσχέδια ταῦτα θὰ ὑποστῶσι τὴν τελευταίαν αὐτῶν βάσανον ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Ὑποσχομαι, ὅτι θέλω παρακολουθήσει μετ' ἐνδελεχοῦς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς τὰς συζητήσεις, θέλω δὲ προσπαθήσει νὰ ἐπωφεληθῶ ἐκ τῶν παρατηρήσεων καὶ ἐκ τῶν τροπολογιῶν, αἱ ὁποῖαι θέλουσι τυχὸν ὑποβληθῆ, ἀγόμενος ἐκ τῆς ἐπιθυμίας ὅπως ὅσον τὸ δυνατὸν καταστῶσι τελειότερα τὰ προτεινόμενα μέτρα. Τοιουτοτρόπως φρονῶ, ὅτι ἡ δικαστικὴ ἀναβίωσις τῆς χώρας, τὴν ὁποίαν προβάλλει καὶ τὴν ὁποίαν θέλει ὑποδείξει ἡ Κυβέρνησις, θὰ ἀποβῇ μὲν εἰσήγησις καὶ πρωτοβουλία ταύτης, ἔργον δὲ τοῦ ἐπιστήμονος κόσμου, καὶ κοινὸν τῆς ὅλης ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἀγώνισμα.

Ἴσως δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄσκοπον, πρὶν ἢ καταλίπω τὸ βῆμα τοῦτο, νὰ ἐξάρω τὴν ἰδιαιτέραν ὅλως σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔχει κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν, παρ' ἡμῖν κυρίως διὰ τὴν καθόλου ἀνόρθωσιν τῆς χώρας, τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀνόρθωσις.

Δὲν θὰ ἔλεγόν τι καινόν, ἐὰν ὑπεδείκνυον, ὅτι, ὡς ἔχουσι τὰ δημόσια ἡμῶν πράγματα, καὶ ἤδη καὶ ἐπὶ πολὺν ἀκόμη χρόνον, τὸ κέντρον πάσης κυβερνητικῆς μερίμνης θὰ εἶναι ἡ οἰκονομικὴ ἀνόρθωσις τῆς χώρας. Οὔτε σπουδαῖαι μεταρρυθμίσεις εἰς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ κράτους εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθῶσιν, οὔτε τὰ ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἔθνους εἶναι δυνατὰ ἄνευ ἀνορθώσεως τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας.

Ἀλλ' ἴσως δὲ κατενοήθη παρ' ἡμῖν ἐπαρκῶς ὅτι πανταχοῦ μέν, κατ' ἐξοχὴν ὅμως παρ' ἡμῖν, βάσις καὶ θεμέλιον τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως εἶναι ἡ δικαστικὴ ἀνόρθωσις· καὶ ὅτι ἄνευ δικαστικῆς ἀνορθώσεως χίμαιρα πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἡ ἐπιδιωκομένη οἰκονομικὴ ἀνόρθωσις.

Ὅσοι ἐμελέτησαν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἐπήρειαν, τὴν ὁποίαν ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν συναλλαγῶν, τὰ καίρια πλήγματα, τὰ ὁποῖα ὑφίστανται αἱ συναλλαγαὶ ἐκ τῆς βραδείας καὶ ἐνίοτε ἀτελοῦς ἀπονομῆς τῆς ἀστικῆς δικαιοσύνης· ὅσοι ἠρεύνησαν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα ἡ τοιαύτη τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης ἀπονομὴ ἤσκησεν ἐπὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας· ὅσοι ἐσπούδασαν τοὺς ὅρους, τὰς προϋποθέσεις, τὰς αἰτίας καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς μεταναστεύσεως· ὅσοι συνέκριναν τοὺς προϋπολογισμοὺς καὶ τοὺς ἀπολογισμοὺς τοῦ κράτους, καὶ διεῖδον τὰ ἀγεφύρωτα χάσματα, τὰ ὁποῖα διαχωρίζουσι πολλάκις τὰ προϋπολογισθέντα ἔσοδα ἀπὸ τὰ βεβαιωθέντα, καὶ ταῦτα ἀπὸ τὰ εἰσπραχθέντα, οὗτοι δὲν ἀμφιβάλλουσιν, ὅτι ἡ βελτίωσις τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους, τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, ἔχει τὸν πρῶτον καὶ δυσκαταγώνιστον αὐτῆς ἀντίπαλον εἰς τὴν ἀσθένειαν τῆς καθόλου ἐθνικῆς οἰκονομίας, καὶ ὅτι κατὰ συνέπειαν διόρθωσις τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν, ἀληθὴς διόρθωσις, ριζικὴ διόρθωσις ἀδύνατος ἀποβαίνει ἄνευ τῆς δικαστικῆς ἀνορθώσεως.

Οὐδείς, κύριοι, ἀρνεῖται τὰς ριζικὰς ἀτελείας τοῦ φορολογικοῦ ἡμῶν ζητήματος. Δὲν νομίζω δέ, ὅτι ἀγνοοῦνται αἱ πλημμέλειαι τοῦ καθόλου ἡμῶν δημοσιονομικοῦ συστήματος. Ἀλλὰ πρέπει καλῶς νὰ κατανοηθῇ, ὅτι οἱαδήποτε φορολογικὰ μέτρα καὶ τὸ τελειότερον φορολογικὸν σύστημα εἶναι προωρισμένα οἰκτρῶς νὰ ἀποτύχωσιν ὑπὸ τὴν παροῦσαν δικαστικὴν κατάστασιν.

Δύνανται ὡρισμένα φορολογικὰ μέτρα νὰ ἐπιφέρωσι συμπτωματικὴν θεραπείαν. Ἀλλὰ φυσιολογικὴν θεραπείαν, ἐσωτερικὴν καὶ ἀληθῆ ἐξυγίασιν τῶν οἰκονομικῶν τῆς χώρας εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωμεν ἄνευ τῆς δικαστικῆς ἀνορθώσεως. Ὑπὸ τοιαύτην ἀντίληψιν καὶ τοιαύτην σειρὰν ἰδεῶν καὶ σκέψεων νομίζω, ὅτι δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν ὁ εἰσηγούμενος νομοσχέδια δικαστικὰ νὰ χαρακτηρίσῃ ταῦτα συγχρόνως καὶ ὡς μέτρα οἰκονομικά.

Τοιαύτη, κύριοι, κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν, εἶναι ἡ ἀνάγκη, οὐχὶ μόνον ἀπὸ ἀπόψεως ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς ἀνορθώσεως, τῆς δικαστικῆς ἀνορθώσεως.

Καὶ εἰς ἔργον τοιαύτης ἀποστολῆς καὶ τοιαύτης σπουδαιότητος καλεῖται νὰ συγκεντρώσῃ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀγαθὴν πρόθεσιν, ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις καὶ ἀμέριστον τὴν συνδρομήν του, τοῦτο, τὸ μέγιστον συνέδριον τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους. (Παρατεταμένα χειροκροτήματα).

II

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ ΧΑΡΙΤΩΝ (*)

Ἡ καρδία ὁ χείριστος τῶν συμβούλων εἰς τοὺς διαχειρίζοντας ὑπεύθυνον ἀρχήν.

. . . . . .

Ἐρρήθη ἐν τούτοις καὶ σήμερον κατ' ἐπανάληψιν ὅ,τι καὶ εἰς παρελθούσας συνεδριάσεις τοῦ Σώματος ἐν σχέσει πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀπονομῆς χαρίτων.

Ἐφ' ὅσον πρόκειται περὶ ἐκφράσεως εὐχῆς πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ἵνα συμβουλεύσῃ εἰς τὴν ἀνεύθυνον Ἀρχὴν τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, βεβαίως ἀπὸ κοινοβουλευτικῆς ἀπόψεως, δὲν εἶναι ἐπιτεταμμένον εἰς ἐμὲ νὰ εἴπω τι οὐδὲ ὑπόσχεσίν τινα νὰ δώσω, χωρὶς νὰ ἀναιρέσω τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν μορφὴν τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων, τὰ δικαιώματα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἐνεργείας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ δικαιώματα τῆς ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ ἐλέγχου, τὸν ὁποῖον δύναται μόνον μετὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην χρῆσιν τοῦ δικαιώματος ἐκείνου νὰ ἐνασκήσῃ κατὰ τοῦ ὑπευθύνου ὑπουργοῦ.

Εὐτυχῶς ἐν τούτοις, χωρὶς νὰ ἀπομακρυνθῶ τῶν κοινοβουλευτικῶν ἐθίμων, μοὶ παρέχεται σήμερον ἐκ τινος ὑποβληθείσης ἐπερωτήσεως ἡ εὐκαιρία, ἵνα καταστήσω γνωρίμους εἰς τὴν Βουλὴν σκέψεις τινάς, αἱ ὁποῖαι ἴσως, ἐξ ὡρισμένων ἀφορμῶν λαμβανόμεναι, ἀποβῶσι χρήσιμοι εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν ἀρχῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφορμώμεθα κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν τοιούτων ζητημάτων.

Ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἀπηύθυνεν αἴτησιν, χθὲς τὴν ἑσπέραν διαβασθεῖσάν μοι, διὰ τῆς ὁποίας γνωρίζει μοι, ὅτι ἐν ταῖς φυλακαῖς Κερκύρας κρατεῖται εἷς κατάδικος, ὅστις ἔχει ἀποτίσει ἤδη 23 ὁλόκληρα ἔτη ἐκ τῆς ἐπιβληθείσης ποινῆς. Παρακαλεῖ δὲ ὁ κ. βουλευτὴς νὰ τῷ δοθῇ ἡ πληροφορία διατί δὲν ἀπενεμήθη εἰς τὸν εἰρημένον κατάδικον βασιλικὴ χάρις διὰ τὸ ὑπόλοιπον τῆς ποινῆς του, καὶ ἂν ὑπάρχῃ ἔκθεσις τοῦ εἰσαγγελέως τῶν Ἐφετῶν ὑπὲρ αὐτοῦ.

[Σημ. ἐκδ. Προχωρῶν ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἀναπτύσσει τοὺς λόγους, δι' οὓς δὲν ἀπενεμήθη χάρις, καὶ προσθέτει τὰ ἑξῆς:]

Ἐνόμισα, κύριοι, καὶ ἐξακολουθῶ νομίζων, ὅτι οἱ λόγοι οὗτοι δὲν συνηγοροῦσιν εἰς τὸ νὰ δοθῇ χάρις εἰς τοῦτον, ὅπως ἐξέλθῃ τῶν φυλακῶν. Ἀναγνωρίζω καὶ σέβομαι τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφορμᾶται ὁ ἐρωτῶν βουλευτής. Πρέπει δὲ νὰ πεισθῇ, ὅτι αἰσθήματα τοιαῦτα, εἴτε διὰ τοῦτον, εἴτε διὰ τοὺς λοιποὺς καταδίκους, δὲν εἶναι τὸ παράταν ξένα ἀπὸ τὸν ὑπουργὸν τῆς Δικαιοσύνης. Καθ' ἑκάστην συμβαίνει εἰς τοῦτον νὰ νύσσηται ἡ ψυχή του περισσότερον παντὸς ἄλλου διὰ τοῦτον τὸν λόγον. Διότι αἱ ἀφορμαὶ εἶναι καθημεριναί, διότι καὶ ἐπιστολὰς λαμβάνει καθ' ἑκάστην περὶ ἀπονομῆς χαρίτων, πλήρεις δακρύων, ἂν ἐπιτρέπηται ἡ ἔκφρασις· καὶ ἐμφανίσεις ἐν τῷ ὑπουργείῳ γίνονται καὶ γονέων καὶ τέκνων καὶ ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν καὶ ἄλλων φιλτάτων ἐγκαταλελειμμένων, τῶν ὁποίων ἡ ἐμφάνισις καὶ οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους γίνονται αἱ παρακλήσεις καὶ αἱ ἱκεσίαι, πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ εἰς τὴν Βουλὴν μετὰ πάσης συντριβῆς, ὅτι εἶναι τοιοῦτοι, ὥστε δὲν δύνανται ἢ καὶ θηρίου ψυχὴν καὶ καρδίαν νὰ μαλάξωσιν. Ἀλλὰ ἂν ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις ἦτο δυνατὸν νὰ ἀφεθῇ τις εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς ψυχῆς καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις τῶν αἰσθημάτων του, νὰ εἶσθε βέβαιοι, ὅτι ἐλάχιστοι τῶν καταδίκων θὰ εὑρίσκοντο εἰς τὰς φυλακάς. Ἀναχωρῶ ἐν τούτοις ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας, ὅτι εἰς περιστάσεις τοιαύτας ὁ χείριστος τῶν συμβούλων εἶναι ἡ καρδία· καὶ ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι διαχειρίζονται ὑπεύθυνον ἀρχήν, ἔχουσιν ὑποχρεώσεις, αἵτινες πρέπει νὰ συμπολιτεύωνται καὶ νὰ ὦσι συμπάρεδροι πρὸς τὰ συμφέροντα τῆς πολιτείας, τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τῆς δημοσίας ἀσφαλείας· σύμφωνοι πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Ἐὰν ὑπάρχωσιν οἱ κλαίοντες διὰ τοὺς ἐν ταῖς φυλακαῖς, διὰ τοὺς θύτας, ὑπάρχουσι καὶ οἱ κλαίοντες καὶ θρηνοῦντες διὰ τὰ θύματα, ὑπάρχει τῆς πολιτείας τὸ συμφέρον καὶ τῆς δημοσίας τάξεως, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι δὲν εὑρίσκεται εἰς σημεῖον ἐπιτρέπον ὑπερβολὰς ἐπιεικείας πρὸς τοὺς πολεμίους τῆς τάξεως.

Εἶμαι, κύριοι, ἂν διστακτικὸς καὶ λίαν φειδωλὸς εἰς τὸ ἔργον τῆς

(*) Σημ. ἐκδ. Ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος κατὰ τὸ διάσημα τῆς ὑπουργίας του δὲν προέβη εἰς τὴν ἀπονομὴν βασιλικῶν χαρίτων, ἀλλὰ δι' εἰδικῶν νομοθετημάτων ὑπὸ τῶν δικαστηρίων ἐφαρμοζομένων πλεῖστοι ὅσοι κατάδικοι ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10 Μαρτίου 1911 ἐπερωτηθεὶς ὑπὸ βουλευτοῦ διατί δὲν ἀπενεμήθη βασιλικὴ χάρις εἰς κατάδικον, ὑπὲρ οὗ ὑπῆρχεν ἔκθεσις τοῦ Εἰσαγγελέως τῶν Ἐφετῶν, προέβη εἰς τὰς ἀνωτέρω δηλώσεις, ἃς κατὰ τὸ γενικώτερον αὐτῶν μέρος παραλαμβάνομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν. («Ἐφημ. Συζητ.» Διπλῆς Βουλῆς σ. 971).

παροχῆς συμβουλῶν εἰς τὴν ἀνεύθυνον Ἀρχὴν πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ὑπερτάτης προνομίας, τὴν ὁποίαν τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐχορήγησεν εἰς τὸν Ἀνώτατον Ἄρχοντα. Δὲν θέλω νὰ ἀρνηθῶ, ὡς ἔπραξαν πολλοὶ καὶ φιλοσοφοῦντες καὶ ποινικολόγοι, κατὰ βάσιν τὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν λυσιτέλειαν τοῦ δικαιώματος πρὸς ἀπονομὴν χάριτος. Διότι γνωρίζω, ὅτι ὑπάρχουσι περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας αὐτὴ μόνη δύναται νὰ ἀποκαταστήσῃ ὅ,τι ἡ ἀνθρωπίνη δικαιοσύνη δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐπιτύχῃ. Ὑπάρχουσι δικαστικαὶ πλάναι μὴ δυνάμεναι ἄλλως νὰ ἐπανορθωθῶσιν, ὑπάρχουσι τραχύτητες τοῦ ποινικοῦ νόμου ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὴν σύγχρονον περὶ δικαίου συνείδησιν καὶ τὰς κατ' ἰδίαν περιστάσεις, δεσμεύουσαι δὲ τὸν δικαστὴν καὶ θέλοντα ἀκόμη ἄλλως νὰ ἀποφασίσῃ, ὅτε διὰ τῆς χάριτος ἐκδίδεται ἀπόφασις, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξέδιδεν ὁ δικαστής, ἂν δὲν ἐδεσμεύετο ὑπὸ τοῦ νόμου. Ὑπάρχουσιν ἄλλαι ὑψίστης σημασίας περιστάσεις, ἐνίοτε δὲ καὶ γενικώτερα πολιτικὰ συμφέροντα, ὑπαγορεύουσαι τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, ὑπάρχουσιν ἰδιαίτεραί τινες συνθῆκαι, τῶν ὁποίων ἡ στάθμισις, ὁσονδήποτε αὐστηρῶς γινομένη, ἐπιβάλλει τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος. Ἀλλά, καίτοι ἀναγνωρίζω, ὅτι ὑπάρχουσι τοιαῦτα ἐξαιρετικαὶ περιστάσεις, ἀναχωρῶ ἐν τούτοις πάντοτε ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ὑπερτάτης προσοχῆς περὶ τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς χάριτος, δικαιώματος, τὸ ὁποῖον προσβάλλει τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν νόμων, τὸ ὁποῖον σαλεύει ἐκ θεμελίων τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐπιβολὴν τῶν δικαστικῶν ἀποφάσεων, δικαιώματος τοῦ ὁποίου ἡ χρῆσις ἡ φιλάνθρωπος ἐμβάλλει εἰς τοὺς πολλοὺς λεληθότως τὴν ἐλπίδα τῆς ἀτιμωρησίας, τὸν μέγιστον τοῦτον ἐχθρὸν τῆς ἐννόμου τάξεως καὶ τὸν μέγιστον διδάσκαλον τῆς ἐγκληματικότητος. Ταῦτα εἶπον, ὄχι προεξοφλῶν τί εἰς τὸ μέλλον δύναμαι νὰ ἀποφασίσω ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἑκάστοτε γεγονότων καὶ τῶν ἑκάστοτε περιστάσεων, ἀλλὰ τί ἐπὶ τῆς προκειμένης περιστάσεως ἐσκέφθην. Ἠθέλησα ἁπλῶς νὰ ἐξηγήσω πῶς ἐσκέφθην, μὴ συστήσας τὴν ἀπονομὴν χάριτος εἰς τὸν κατάδικον, δι' ὃν ἐπερωτῶμαι, χωρὶς ἀκόμη νὰ προεξοφλῶ τί καὶ περὶ αὐτοῦ τούτου δύναμαι εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀποφασίσω.

Ἐπικίνδυνοι αἱ συστάσεις τῆς Βουλῆς.

Θὰ παρεκάλουν ἤδη νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ, ὅπως συστήσω εἰς τὴν Βουλὴν νὰ μὴ ἐπανέλθῃ εἰς συζήτησιν οὕτωσὶ μάλιστα γενικὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου καὶ νὰ μὴ προβαίνῃ εἰς συστάσεις πρὸς ἀπονομὴν ἀθρόων χαρίτων, οἷαι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἀπὸ ἀγαθοῦ βεβαίως συνειδότος καὶ ἐκ

φιλανθρώπων ὑπαγορεύσεων συνεστήθησαν καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν.

Διότι συστάσεις καὶ συζητήσεις τοιαῦται ἀποβαίνουσιν ὀλέθριαι διὰ τὴν τάξιν τῶν φυλακῶν, ὀλέθριαι διὰ τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν. Θὰ φανῇ ἴσως τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως παράδοξον· ἐν τούτοις ἡ πρακτικὴ τῶν Βουλῶν καὶ ἡ διδασκαλία, ἡ ὁποία ἐπὶ ταύτης ἐστηρίχθη, παρέχει πολύτιμα ἐν τούτῳ διδάγματα, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι, νομίζω, ἐντελῶς περιττὸν νὰ ἀκούσῃ ἡ Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν Ἀγγλίᾳ συνηθίζετο ἄλλοτε, ἤτο δὲ μέτρον πολλάκις πολιτικῶν μερίδων ἀντιπάλων, τὸ προκαλεῖν ἀναφορὰς πρὸς τὴν Βουλήν, σκοπὸν ἐχούσας αἰτήσεις πρὸς ἀπονομὴν χαρίτων, τὸ προκαλεῖν συζητήσεις ἐπὶ τῶν ἀναφορῶν τούτων καὶ συστάσεις γενικευομένας πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, σκοπὸν δ' ἐχούσας τὸν ἠθικὸν ἐξαναγκασμὸν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἀπονομὴν χαρίτων. Ὁ κλονισμός, ὁ ὁποῖος ἐντεῦθεν ἐπήρχετο καὶ εἰς τὴν δημοσίαν ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀτρέπεια, εἰς ἣν ἐξετρέποντο τὰ ἔργα τῆς Βουλῆς ἀσχολουμένης ἐκ προκαταβολῆς μὲ τὰ καθήκοντα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, προσείλκυσε τὴν προσοχὴν τῶν Βουλῶν καὶ τῶν προϊσταμένων τῶν καθ-ηγούντων τὰς ἐργασίας τῶν Βουλῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιστήμης. Ἡ μέθοδος αὕτη καὶ ἡ τάσις αὕτη καὶ ἀπὸ πολιτικῆς ἀπόψεως καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς δεινῶς κατεκρίθη, καὶ ἀπὸ πολλοῦ ἔπαυσαν παρατηρούμενα παραδείγματα τοιαύτης τακτικῆς.

Ταῦτα πάντα οὐδεμίαν ἔχουσιν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν προκειμένην περίστασιν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀφετηρίας, ἐξ ἧς ὡρμήθη ἡ σημερινὴ συζήτησις, καὶ δύναμαι ὅμως νὰ εἴπω, ἄνευ κινδύνου διαψεύσεως, ὅτι ἔχουσιν ἐφαρμογὴν πλήρη ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἀποτελέσματος ἐκ τοῦ σκοποῦ, ὃν ἐπιδιώκει. Θέλω ἐπομένως παρακαλέσει τὴν Βουλὴν νὰ ἀρκεσθῇ εἰς τὰ λεχθέντα, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι, ὁσάκις συντρέχουσιν αἱ περιστάσεις ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουσι τὴν χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς χάριτος, χωρὶς νὰ παραβιασθῇ τὸ γενικώτερον τῆς πολιτείας συμφέρον, χωρὶς τὰ συμφέροντα τῆς δημοσίας ἀσφαλείας καὶ τάξεως νὰ τεθῶσιν ἐν κινδύνῳ, δὲν θέλω παραλείπει νὰ συμβουλεύσω εἰς τὸν Ἀνεύθυνον τὴν χρῆσιν τῆς προνομίας ταύτης.

III

ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΑΙ

ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ

ΕΠΙ ΕΚΡΕΜΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ (*)

Ὅτι πάντοτε ἀποβαίνουσιν εἰς βάρος τῆς δικαιοσύνης.

. . . . . .

Ὀφείλω ἐν τούτοις νὰ μὴ ἀποκρύψω τὴν δυσφορίαν, τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι μὲ τὴν τακτικήν, ἣν μετέρχονται ἐν τῇ ὑποθέσει ταύτῃ οἱ ὑπολαμβάνοντες ἑαυτοὺς ἀδικηθέντας ἢ ὄντως ἀδικηθέντες· διότι μετέρχονται τακτικήν ἡ ὁποία πᾶν ἄλλο εἶναι ἢ ἀξία ἐπιδοκιμασίας. Μετέρχονται τακτικὴν ἀξίαν κατακρίσεως, μετέρχονται τακτικὴν θορύβου δημοσιογραφικοῦ, μετέρχονται τακτικὴν ἐπανειλημμένης προσφυγῆς ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, τὴν ὁποίαν τρὶς μέχρι τοῦδε ἀπησχόλησαν.

Π. ΚΑΣΙΜΗΣ. Ζητοῦσι τὸ δίκαιόν των.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐὰν ζητῶσι τὸ δίκαιόν των, ὅπως λέγει ὁ κ. ἐκ Μεσσηνίας βουλευτής, βεβαίως δὲν πρέπει ν' ἀγνοῶσιν, ὅτι τὸ δίκαιον ζητεῖται κατά τινα ὁδὸν καὶ διαδικασίαν νόμιμον· καὶ ὅτι, ὅταν τοῦτο ζητῆται κατὰ τρόπον ἀθέμιτον καὶ μὴ προσήκοντα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ προκαλέσῃ τὴν προσοχὴν ἐκείνου, ὁ ὁποῖος μεριμνᾷ περὶ ἀπονομῆς τοῦ δικαίου. Βεβαίως δ' οὐχὶ κατὰ προσήκοντα τρόπον καὶ θεμιτὸν ζητεῖται ἐν προκειμένῳ τὸ δίκαιον διότι ἐκκρεμοῦς οὔσης τῆς ἀνακρίσεως δὲν ἐπιτρέπετα δημοσιογραφικὸς θόρυβος καὶ οὐσιαστικὴ συζήτησις ἐν τῇ Βουλῇ. Ἡ Βουλὴ εἶναι πάντη ἀναρμοδία νὰ κρίνῃ ὑποθέσεις ἐκκρεμεῖς ἐνώπιον τῆς δικαιοσύνης, πρὶν ἢ κρίνωσιν

(*) Σημ. ἐκδ, Ἐπὶ διαφόρων καταγγελιῶν κατά τινος τῶν εἰσαγγελέων τοῦ κράτους ἀπευθυνθεισῶν, τὸ ὑπουργεῖον διέταξεν ἀμέσως ἀνακρίσεις. Ἐν τούτοις οἱ μηνυταὶ προεκάλεσαν ἐπὶ τῶν λεπτομερειῶν τῶν ὑποθέσεων τούτων συνεχῆ δημοσιογραφικὸν θόρυβον, ἐξ ἄλλου δὲ συζητήσεις ἐν τῇ Βουλῇ, διεξαχθεῖσας συνεπείᾳ ἐρωτήσεων βουλευτῶν κατὰ τρεῖς διαφόρους συνεδρίας. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 16 Νοεμβρίου 1911 ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ὑπουργὸς τότε ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, ἀφοῦ παρέσχεν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τὰς προσηκούσας πληροφορίας, προέβη εἰς τὰς ἐν τῷ κειμένῳ γενικωτέρας σημασίας δηλώσεις, δημοσιευθείσας ἔκτοτε, οὐ μόνον εἰς τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ τῆς Βουλῆς («Ἐφημ. Συζ.» Διπλῆς Βουλῆς, σ. 762), ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν «Ἐπετηρίδα τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης». (Ἔτος Α'. τόμ. ΙΙ, σ. 235).

ἐπὶ τούτων νομίμως αἱ ἀρχαί· μόνον δὲ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τούτων ἡ Βουλὴ καὶ ἕκαστος τῶν βουλευτῶν δύναται νὰ ἐλέγξῃ τὸ διοικητικὸν μέρος τῆς ὑποθέσεως, ἰδιαίτατα τὸν προϊστάμενον τῆς δικαιοσύνης, ἐὰν ἠμέλησε τὰ καθήκοντα αὐτοῦ πρὸς ἐπίβλεψιν τῶν ὑφισταμένων ἀρχῶν πρὸς ταχεῖαν καὶ νόμιμον διεξαγωγὴν καὶ διάγνωσιν τῆς ὑποθέσεως. Ἀλλ' εἶναί τι ἀκατανόητον ν' ἀσχολῆται τὸ κοινοβούλιον μὲ τὴν οὐσιαστικὴν ἐξακρίβωσιν ὑποθέσεως, ἐκκρεμοῦς οὔσης ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων.

Γ. ΠΩΠ. Διὰ τὰς ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις νὰ μὴ ὁμιλῶμεν, διὰ τὰς ἀποφάσεις νὰ μὴ ὁμιλῶμεν· τότε τί θὰ γίνῃ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ ἦτο ἀπείρως ὀδυνηρόν, θὰ ἦτο ἐξαιρετικῶς ἔκτοπον, ἐὰν τὰ κοινοβούλια ἠσχολοῦντο εἰς οὐσιαστικὴν ἔρευναν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, καὶ μάλιστα ὑποθέσεων ποινικῶν, τῶν ὁποίων ἡ εὐαισθησία εἶναι προφανής, καὶ ὁ κίνδυνος τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐπιδράσεως εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ἀρχῶν εἶναι αὐτονόητος.

Ἀλλὰ καὶ ὁ θόρυβος ὁ δημοσιογραφικὸς εἶναι ἐπίσης ἀξιοκατάκριτος· δὲν εἶναι ἐπιδοκιμαστέος. Βεβαίως οὐδένα ἐξ ὑμῶν λανθάνει τὸ γεγονός, ὅτι εἶναι παλαιὰ ἡ τακτικὴ αὐτή, τακτικὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐφ' ἑκάστης ὑποθέσεως τοιαύτης ἢ τοιαύτης προσῆκον ἐνομίζετο καὶ σύμφορον διὰ τὴν διεξαγωγὴν αὐτῆς ἀπὸ τὴν α ἢ τὴν β πλευρὰν νὰ προκαλῶνται τοιοῦτοι δημοσιογραφικοὶ θόρυβοι καὶ κοινοβουλευτικαὶ συζητήσεις. Ἦτο αὕτη μία τακτική, μία μέθυδος δι' ὡρισμένας ὑποθέσεις, ἵνα προκαταλαμβάνηται ἡ δημοσία γνώμη καὶ ἡ δικαστικὴ συνείδησις. Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ αὐτόχρημα ἀδίκημα, κύριοι· ἀδίκημα εἴτε εἰς βάρος τῶν παθόντων, εἴτε, κατὰ τὰς περιστάσεις, εἰς βάρος τῶν κατηγορουμένων.

Καὶ δυνατὸν μὲν ἄλλοτε τὸ ἀδίκημα τοῦτο νὰ εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ δικαιολογίαν τινά, περιπτώσεις τινὰς ἐλαφρυντικάς, ἐν τῷ παρόντι ὅμως οὔτε τοιαύτας ἔχει. Εἶχεν ἄλλοτε ἐλαφρυντικὰς περιστάσεις, ἀκριβῶς τὴν οὐχὶ ταχεῖαν ἐνέργειαν, τὴν παραμέλησιν ἴσως τῶν ὑποθέσεων ἐκ μέρους τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν ἢ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης καὶ τῶν ἐποπτευόντων τὴν διαχείρισιν αὐτῆς λειτουργῶν, καὶ ἑκάστοτε ἐνομίζετο, ὅτι ἦτο ἀναγκαῖον τοιοῦτόν τι ἔναυσμα, τοιαύτη τις ὤθησις, διὰ ν' ἀναζητηθῶσιν ἐκ τῶν ἀρχείων ὑποθέσεις λησμονημέναι καὶ νὰ ἀχθῶσιν εἰς πέρας. Ἀλλ' εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἑκάστη προσφυγὴ παντὸς πολίτου εἰς τὴν διοίκησιν τῆς δικαιοσύνης εὑρίσκει αὐθημερὸν ἢ τὸ βραδύτερον ἐντὸς 24 ὡρῶν τὴν μελέτην καὶ τὴν διεξαγωγήν· εἰς περίπτωσιν, καθ' ἣν πᾶσα ἀθέμιτος

μέλησις, πᾶσα βραδύτης, μὴ δικαιολογουμένη ἐκ τῶν πραγμάτων, ἐκ μέρους εἴτε τῶν δικαστικῶν εἴτε τῶν εἰσαγγελικῶν ἀρχῶν, εὑρίσκει ἀμείλικτον τὴν καταδίωξιν καὶ ἄμεσον· εἰς περίπτωσιν τοιαύτην ἔχει τι ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὸ τοιοῦτον ἀδίκημα, ἔχει τὴν ἐλαφρυντικὴν περίπτωσιν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἄλλοτε;

Δὲν πρέπει ν' ἀπορῇ τις καὶ ἰδίως δὲν πρέπει ν' ἀπορῶσιν οἱ ἑκατέρωθεν ἐπιδειξάμενοι τοσοῦτον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ παρατονουμένου, κύριοι βουλευταί, διὰ τὴν δυσφορίαν, ἀγανάκτησιν σχεδόν, δύναμαι νὰ εἴπω, ὑπὸ τῆς ὁποίας κατέχομαι· διότι ἐννοῶ τίνα ἀποτελέσματα δύναται νὰ ἔχῃ τοιαύτη τις τακτική, τίνα ὀλεθρίαν ἐπιρροὴν δύναται ν' ἀσκήσῃ εἰς τὴν προσήκουσαν διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων.

Δὲν λανθάνει ὑμᾶς, κύριοι, ὅτι ἀλλαχοῦ αὐτὸ τοῦτο ἀναγράφεται εἰς τοὺς ποινικοὺς νόμους ἀδίκημα· ἀδίκημα ἀναγράφεται ἡ δημοσίευσις τῶν στοιχείων τῆς προδικασίας· ἡ ἐνασχόλησις τῆς δημοσιογραφίας ἢ αὐτῶν τῶν κατηγορουμένων ἢ αὐτῶν τῶν μηνυτῶν μὲ τὰς λεπτομερείας τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐκκρεμῶν ἐνώπιον τῆς ἀνακρίσεως. Τοιαῦται ἀνακοινώσεις, τοιαῦτα δημοσιεύσεις, τοιαῦται ἐνασχολήσεις, εὐκόλως δημιουργοῦσι προκαταλήψεις τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν, προκαταλήψεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὀλέθριαι διὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης, εἴτε ὑπὲρ τῶν μηνυτῶν ἀποβαίνουσιν, εἰς βάρος τῆς δικαιοσύνης, εἴτε ὑπὲρ τῶν κατηγορουμένων εἰς βάρος πάλιν τῆς δικαιοσύνης. Ἀπαγγέλλονται ποιναὶ ὡρισμέναι διὰ τὰς τοιαύτας παρανόμους δημοσιεύσεις, καὶ τὸ ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς νομοσχέδιον περὶ ἐξυβρίσεως καὶ περὶ τύπου λαμβάνει πρόνοιαν καὶ περὶ τούτου, κατὰ τὸ σύστημα τὸ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐν Γαλλίᾳ κρατοῦν. Ἐθεωρήθη ἡ τοιαύτη δημοσία ἐνασχόλησις ὥς τι ἀπολύτως ἀντικείμενον εἰς τὴν ἀπροκατάληπτον ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Διότι σχηματίζεται δι' αὐτῆς μία ἀτμόσφαιρα, μία κοινὴ γνώμη, μία προκατάληψις, ἡ ὁποία ὀγκοῦται βαθμηδόν, ὅταν δὲ φθάσῃ ἐνώπιον εἴτε εἰσαγγελέων εἴτε δικαστηρίων ἡ ὑπόθεσις πρὸς κρίσιν, ἔχει νὰ πολεμήσῃ ἀγῶνα δεινόν, ἢ ἡ κατηγορία, προσπαθοῦσα νὰ στηρίξῃ τὴν ἀγωγὴν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, ἢ ἡ ὑπεράσπισις, ἀγωνιζομένη ὑπὲρ τοῦ ἀτόμου, ἀμυνομένου ἐναντίον τῆς πολιτείας.

Αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου νὰ κατακρίνω τὴν τακτικὴν ταύτην· καὶ ἐπικαλοῦμαι, ἀκριβῶς διὰ τὰ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς γιγνόμενα, τὴν ἀπαντοχοῦ καθιερωμένην ἐθιμοταξίαν τῶν Βουλῶν, αἱ ὁποῖαι αἰσθάνονται τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀναρμοδιότητα διὰ τοιαύτην ἐνασχόλησιν, καὶ ἐπικαλοῦμαι τὰ δικαιολογικὰ αἰσθήματα τῶν κυρίων βουλευτῶν, ἵνα ἀπέχωσιν ἀσχολούμενοι ἐπὶ ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων, ποινικῆς μάλιστα φύσεως, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν

ἀρχῶν, καθόσον αἱ τοιαῦται ἐνασχολήσεις καιρίως βλάπτουσι τὴν προσήκουσαν τοῦ δικαίου ἀπονομήν. Ἀλλά, ἐὰν δὲν ὑπάρξῃ ρύθμισίς τις ἐν τῇ τακτικῇ ταύτῃ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς δημοσιογραφίας, ἢ μέχρις ὅτου παρασχεθῇ ὁπωσδήποτε τοιαύτη, βεβαίως θὰ παράσχω ἐγὼ τοιαύτην· καὶ τὴν παρέχω ἐνισχύων τὰς δικαστικὰς καὶ τὰς εἰσαγγελικὰς ἀρχάς, ἵνα μηδεμίαν προσοχὴν δίδωσι μήτε εἰς δημοσιογραφικὰς ἐκστρατείας μήτε εἰς κρίσεις ἀναρμοδίως καὶ ἐν χρόνῳ οὐχὶ προσήκοντι γιγνομένας ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ· νὰ κανονίζωσιν ὑπὸ πᾶσαν τὴν αὐστηρότητα τοῦ ἰδίου καθήκοντος καὶ τοῦ νόμου καὶ τῶν ἁρμοδίως διδομένων ὑπὸ τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν διαταγῶν τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν, καὶ νὰ γνωρίζωσιν, ὅτι πᾶσα ἐπικρέμαται νόμιμος ποινὴ ἐναντίον των, εἰς περίστασιν, καθ' ἣν ὁπωσδήποτε παραβῶσι τὸ καθῆκον αὐτῶν. Ἀλλ' ὅμως μηδεμίαν ἀπολύτως προσοχὴν νὰ δίδωσι μήτε εἰς μόρφωσιν γνώμης μήτε εἰς ἐπιτάχυνσιν τῶν ἔργων των εἰς τὰς τοιαύτας ἢ τοιαύτας ἀναρμοδίως γιγνομένας παρακελεύσεις ἢ τοὺς δημοσιογραφικοὺς θορύβους· πράττουσαι δὲ οὕτω αἱ δικαστικαὶ ἢ αἱ εἰσαγγελικαὶ ἀρχαὶ καλῶς πρέπει νὰ γνωρίζωσιν, ὅτι καὶ τὸν νόμον τηροῦσι καὶ τὰ ἑαυτῶν καθήκοντα εὐλαβοῦνται, καὶ πρὸς τὰς περὶ τούτων ἀντιλήψεις τῆς προϊσταμένης αὐτῶν Ἀρχῆς τελείως συμμορφοῦνται.

IV

ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΝ ΟΡΙΟΝ ΤΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΣΤΩΝ (*)

Σύνθεσις τοῦ Ἀνωτάτου δικαστικοῦ συμβουλίου.—Ἰσόβιοι καὶ μόνιμοι δικαστικοὶ ὑπάλληλοι.

Συζητοῦνται, κύριοι βουλευταί, κατ' ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς ἡνωμένως τὰ τρία ἄρθρα τοῦ Συντάγματος, τὸ ἄρθρον 88, τὸ ἄρθρον 89 καὶ τὸ ἄρθρον 90. Λέγω καὶ ὑπομιμνήσκω τοῦτο, διότι παρετήρησα, ὅτι ἡ συζήτησις, ἡ ἀρξαμένη, ἀπόπειρα ἐγένετο νὰ λάβῃ διαστάσεις ἀντικειμένας καὶ εἰς τὸν κανονισμὸν καὶ εἰς τὴν σκοπιμότητα.

Τὸ ζήτημα τῆς προσωρινῆς ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν, τὸ ὁποῖον πολλαχόθεν ἐρρίφθη εἰς τὸ μέσον, προεκάλεσεν, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως, καὶ τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς τὴν προσοχήν· ἀλλὰ δὲν πρόκειται σήμερον τοῦτο πρὸς συζήτησιν. Διότι κατὰ τὰ ἐν τῇ ἐκθέσει σημειούμενα καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀνακοίνωσιν, τὴν ὁποίαν ἐποιήσατο προχθὲς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὁ κ. εἰσηγητὴς τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς, τὰ περὶ τούτου παρεπέμφθησαν εἰς τὰς μεταβατικὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος καὶ καὶ τὴν συζήτησιν τῶν μεταβατικῶν τούτων διατάξεων θὰ προσαγάγῃ τὴν εἰσηγητικὴν αὐτῆς ἔκθεσιν ἡ ἐπιτροπὴ καὶ θὰ ἐκφέρῃ τὴν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμην της. Ἀλλὰ πλὴν τούτου καὶ πρότασις πρὸς ἀναγραφὴν τοιαύτης μεταβατικῆς διατάξεως περὶ προσωρινῆς ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος, ὡς ἤκουσα σήμερον, ἐγένετο καὶ ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Τρικκάλων.

Ἑπομένως καὶ ἐκ τοῦ κανονισμοῦ δὲν εἶναι προσῆκον νὰ ἐκταθῶμεν σήμερον εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς ἑνότητος καὶ τῆς πληρότητος τῆς συζητήσεως. Ἀφοῦ πάντως πρόκειται νὰ ἐπιληφθῶμεν κανονικῶς τῆς συζητήσεως ταύτης, προσῆκον εἶναι, νομίζω, πᾶσα ἡ σχετικὴ συζήτησις καὶ πᾶσαι αἱ περὶ ταύτης γνῶμαι νὰ μὴ διασπασθῶσι, ν' ἀναπτυχθῶσιν ἐν καιρῷ ἡνωμένως πρὸς πλήρη διαφώτισιν τοῦ ζητήματος καὶ ἐξοικονόμησιν ἐν ταὐτῷ χρόνου.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 6 Μαΐου 1911 τῆς Διπλῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, συζητουμένων τῶν σχετικῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος. Πρβλ. «Ἐφημ. τῶν Συζητ.» σ. 2091.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ. Ἐννοεῖτε διὰ τὴν συζήτησιν τῆς ἀναστολῆς, διότι ὑπάρχουσι βουλευταὶ ἴσως, οἵτινες εἶναι ἀπολύτως ἐναντίον τῆς ἰσοβιότητος.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν ἠκούσθη τοιοῦτόν τι.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ. Ἐγὼ ἤκουσα τὸ τοιοῦτον καὶ ἐννοεῖτε, ὅτι οἱ βουλευταὶ οὗτοι ἔχουσι δικαίωμα νὰ ὁμιλήσωσι.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Οὐδέποτε θὰ παρίδω τὸ δικαίωμα τοῦτο. Ἀλλὰ θὰ ἤθελον νὰ σημειώσω, ὅτι τοῦτο δὲν θ' ἀπετέλει εὐπρόσωπον διέξοδον, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ἐπέκτασιν τῆς συζητήσεως καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς προσωρινῆς ἀναστολῆς. Ἐὰν ὑπάρχῃ τις τῶν κυρίων βουλευτῶν — ἐγὼ οὐδένα γνωρίζω τοιοῦτον —, ὁ ὁποῖος εἶναι κατὰ τῆς ἰσοβιότητος κατ' ἀρχὴν καὶ ζητεῖ τὴν κατάργησιν ταύτης, βεβαίως ἡ συζήτησις εἶναι ὥριμος δι' αὐτήν. Ἀλλὰ διὰ νὰ νομιμοποιηθῇ, οὕτως εἰπεῖν, οὗτος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ κανονισμοῦ, ὑπὸ ἔποψιν τοῦ ὀρθοῦ καὶ τῆς εὐπρεπείας, νομίζω, ὅτι ἐνδεδειγμένον εἶναι ἐκ προκαταβολῆς νὰ δηλώσῃ, ὅτι εἶναι κατ' ἀρχὴν κατὰ τῆς ἰσοβιότητος. Νομίζω, ὅτι κατὰ τοιοῦτον τρόπον διαρρυθμιζομένης τῆς συζητήσεως θὰ δυνηθῶμεν καὶ κανονικῶς νὰ διεξάγωμεν ταύτην καὶ προσηκόντως καὶ χρησίμως.

Ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας περιορίζομαι ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς παρατηρήσεις τινὰς σχέσιν ἐχούσας μόνον πρὸς τὰ ὑπὸ συζήτησιν ἄρθρα τοῦ Συντάγματος.

Αἱ παρατηρήσεις μου εἶναι τρεῖς κυρίως.

Ἐν πρώτοις ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 90, τῆς τελευταίας αὐτοῦ προτάσεως, διὰ τῆς ὁποίας προβλέπονται τὰ τῆς συνθέσεως τοῦ ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι ἴσως ἐκ πεπλανημένης διατυπώσεως δὲν ἀπεδόθη ἡ ἔννοια ἐκείνη καὶ ἡ ἔκτασις, τὴν ὁποίαν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τὴν ἐμὴν ἐσκόπει ν' ἀποδώσῃ ἡ ἐπιτροπή. Σκοπὸς αὐτῆς ἦτο βεβαίως ν' ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὴν διὰ νόμου γενομένην καὶ γενησομένην σύνθεσιν τοῦ ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου πρόσωπα μὴ δικαστικά, δὲν ἤγετο ὅμως πιθανώτατα ἡ ἐπιτροπὴ ἐκ τῆς προθέσεως ν' ἀποκλείσῃ τοῦ Ἀνωτάτου Συμβουλίου τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου, τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου καὶ τὸν ἀντιπρόεδρον ἀκόμη τοῦ Ἀρείου Πάγου.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ. Οἱ Ἀρεοπαγῖται περιλαμβάνονται· ὄχι ὁ εἰσαγγελεύς.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δὲν νομίζω ὀρθὸν ν' ἀποκλεισθῇ καὶ μάλιστα διὰ τοῦ Συντάγματος. Θὰ προέτεινον ἀντὶ «συγκείμενον ἐξ

ἀρεοπαγιτῶν» νὰ εἴπωμεν τοὐλάχιστον συνταγματικῶς «συγκείμενον ἐκ μελῶν τοῦ 'Αρείου Πάγου». Τοιουτοτρόπως θὰ καθίστατο δυνατὸν εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ περιλαμβάνῃ, ὅταν νομίζῃ περιληπτέον καὶ τὸν εἰσαγγελέα τοῦ 'Αρείου Πάγου καὶ τὸν πρόεδρον καὶ τὸν ἀντιπρόεδρον αὐτοῦ, ἢ καὶ ν' ἀφαιρῇ τούτους, ὅταν θεωρῇ τοῦτο σκόπιμον.

Νομίζω, ὅτι ὁ καθορισμὸς οὗτος ἀποδίδει εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν τὴν προσήκουσαν ἐλευθερίαν εἰς τὴν συγκρότησιν τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, χωρὶς ἐξ ἄλλου ἡ τοιαύτη ἐλευθερία νὰ καθιστᾷ εἰς ταύτην δυνατὴν καὶ τὴν πρόσληψιν προσώπων μὴ χρησίμων εἰς τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ.

Ἡ δευτέρα παρατήρησις, ἣν ἔχω νὰ ὑποβάλω, ἀνάγεται εἰς τὴν διάκρισιν ,ἡ ὁποία εἰσάγεται ἐν ἄρθρῳ 88 μεταξὺ ἀρεοπαγιτῶν, ἐφετῶν καὶ πρωτοδικῶν ἀφ' ἑνός, οἱ ὁποῖοι ἀναγορεύονται ὡς ἰσόβιοι, καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν εἰσαγγελέων καὶ εἰρηνοδικῶν, κατὰ τὴν γενομένην δὲ σήμερον προσθήκην καὶ τῶν εἰδικῶν πταισματοδικῶν, οἱ ὁποῖοι ἀναγνωρίζονται ὡς μόνιμοι.

Κατ' ἀρχὴν ἔχω νὰ παρατηρήσω, ὅτι βεβαίως στασιάζεται ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ὡς εἶναι γνωστόν, τὸ ζήτημα, ἂν οἱ εἰσαγγελεῖς πρέπει νὰ ἀναγορεύονται, ὡς καὶ οἱ δικασταί, ἰσόβιοι, ἢ ἂν τοὐναντίον πρέπει μᾶλλον νὰ ἐπικρατήσῃ παρ' αὐτοῖς ὁ χαρακτὴρ τῶν ὑπαλλήλων, τῶν ὀργάνων τῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης. Δὲν θὰ εἶχον ἀντίρρησιν εἰς ἀποδοχὴν τῆς γνώμης τῆς ἐπιτροπῆς, οὐδ' ὑποβάλλω τοιαύτην, στέργω δὲ τὴν διάκρισιν, τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ἡ ἐπιτροπή, ἀναγορεύουσα τούτους ἁπλῶς μονίμους. 'Αλλ' ἡ ἐξασφάλισις τῆς διατάξεως ταύτης, ἡ διαστολὴ τῆς μονιμότητος καὶ ἰσοβιότητος δὲν δύναται, νομίζω, νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ αὕτη· ὁ ἰσόβιος δικαστὴς δὲν δύναται νὰ παυθῇ, καὶ ἂν ἀκόμη καταργηθῇ ἡ ὑπηρεσία, διὰ τὴν ὁποίαν εἶχε κληθῆ, ἐνῷ ὁ μόνιμος ὑφίσταται ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἐφ' ὅσον καὶ ἡ ὑπηρεσία, καταργουμένης δὲ τῆς ὑπηρεσίας δύναται ν' ἀπολυθῇ.

Ἤθελον λοιπὸν συνταγματικὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἰδέας ταύτης καὶ συνταγματικὸν περιορισμὸν τῆς διακρίσεως ἐν τούτῳ καὶ μόνον. Καὶ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ταύτην οὐδεμίαν θὰ εἶχον ἀντίρρησιν ὡς πρὸς τὴν προτεινομένην διάκρισιν.

Ἡ συνταγματικὴ ὅμως ἐξασφάλισις δὲν φαίνεται ὑφισταμένη, ἢ μᾶλλον φαίνεται μὴ ὑφισταμένη ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς ἐπιτροπῆς, ἐὰν συνδυάσωμεν τὴν διάταξιν τοῦ τελευταίου ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 88 πρὸς τὸ ἄρθρον 90. Διότι, ἐνῷ ἐν τῷ τελευταίῳ ἐδαφίῳ τοῦ ἄρθρου 88 φαίνεται ἡ ἐπιτροπὴ ἀφορμωμένη ἀπὸ τῆς ὀρθῆς ἐκδοχῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν

ἡ μονιμότης τῶν ὑπαλλήλων τούτων ἔχει τὸ ἀποτέλεσμα, ὅτι, ἂν καταργηθῇ ἡ ὑπηρεσία, δύναται ν' ἀπολυθῇ ὁ μόνιμος ὑπάλληλος, ἐν τῷ ἄρθρῳ 90 ἀφίεται εἰς τὴν νομοθετικὴν ἐξουσίαν νὰ καθιερώσῃ τὰς περιπτώσεις τῆς παύσεως τούτων ἄνευ οὐδεμιᾶς περαιτέρω ἐγγυήσεως.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καταντᾷ ἀκατανόητον, τίνα λόγον καὶ τίνα ἔννοιαν καὶ σημασίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἡ ἐν τῷ ἄρθρῳ 88 ἀναγνώρισις τῆς μονιμότητος. Θὰ εἶχον ἐπομένως τὴν γνώμην, ὅπως ἐκ τοῦ ἄρθρου 90 ἡ φράσις: «ἢ καὶ ἡ παῦσις τῶν μονίμων κατὰ τὰς ὑπὸ τοῦ νόμου ὁριζομένας περιπτώσεις» ἀφαιρεθῇ, ταὐτισθῶσι δ' αἱ περιπτώσεις τῆς παύσεως, πλὴν τῆς προερχομένης ἐκ τῆς καταργήσεως τῆς θέσεως, τῶν ἰσοβίων καὶ τῶν μονίμων, γιγνομένης τῆς διατυπώσεως τοῦ α' ἐδαφίου τοῦ ἄρθρου 88 ὧδέ πως: «Οἱ ἀεροπαγῖται, ἐφέται καὶ πρωτοδίκαι » εἶναι ἰσόβιοι, οἱ δὲ εἰσαγγελεῖς, εἰρηνοδίκαι καὶ εἰδικοὶ πταισματο- » δίκαι μόνιμοι, ἐφ' ὅσον ὑφίστανται αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι. Οἱ ἰσο- » βιότητος ἢ μονιμότητος ἀπολαύοντες δικαστικοὶ ὑπάλληλοι δὲν δύ- » νανται νὰ παυθῶσιν ἄνευ δικαστικῆς ἀποφάσεως κλπ.», ὡς ἔχει ἐν τῷ σχεδίῳ.

Τοιουτοτρόπως μεταξὺ τῶν δικαστῶν ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν εἰσαγγελέων καὶ εἰρηνοδικῶν καὶ εἰδικῶν πταισματοδικῶν καθιεροῦται ἡ διάκρισις τῆς μονιμότητος καὶ τῆς ἰσοβιότητος ἐν τῷ Συντάγματι. Ἐὰν αἱ ὑπηρεσίαι ἤθελον καταργηθῆ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, οἱ ἰσόβιοι δὲν δύνανται ν' ἀπολυθῶσιν, ἀλλὰ τὸ κράτος ὀφείλει ἢ νὰ τοποθετήσῃ ἀλλαχοῦ τούτους ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει νὰ καταβάλλῃ τὰς ἀποδοχὰς αὐτῶν. Ἐνῷ οἱ ἁπλῆς μονιμότητος ἀπολαύοντες δύνανται νὰ ἀπολυθῶσι, Πᾶσαι ὅμως αἱ ἐγγυήσεις ἐπὶ τῶν λοιπῶν περιπτώσεων τῆς παύσεως ταὐτίζονται ἐπί τε τῶν μονίμων καὶ ἐπὶ τῶν ἰσοβίων δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Ὅριον ἡλικίας δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Ἡ τελευταία παρατήρησίς μου εἶναι καὶ ἡ σπουδαιοτέρα. Αὕτη δ' ἀφορᾷ τὸ δεύτερον ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 88, τοῦ ὁποίου θὰ λάβω καὶ τὴν τιμὴν νὰ εἰσηγηθῶ εἰς τὴν Βουλὴν τὴν ὁλοσχερῆ ἀπάλειψιν.

Φρονῶ κατ' ἀρχήν, κύριοι, ὅτι ἡ μέριμνα, ἡ ὁποία ἐλήφθη ὑπὸ τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς, εἶναι ἀξία πάσης ἐπιδοκιμασίας, διότι, ὡς ἔχουσι τὰ περὶ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐν τῷ νόμῳ τοῦ 1874, δὲν κεῖνται καλῶς. Καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς ἐγκαίρως ἐσκέφθην, ὅπως μεριμνήσω περὶ νομοθετικῆς προνοίας ἐν τῷ σπουδαίῳ τούτῳ θεσμῷ τῆς ἀποχωρήσεως τῶν ἰσοβίων δικαστῶν καὶ τῶν μονίμων δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἕνεκα ὁρίου ἡλικίας καὶ ἕνεκα τῶν λοιπῶν λόγων, τοὺς ὁποίους τελείως ἐπι-

δοκιμάζω, ὡς ἀναγράφονται ἐν τῷ σχεδίῳ τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς.

Νομίζω ὅμως, ὅτι ἡ συνταγματικὴ περὶ τοῦ ὁρίου τῆς ἡλικίας πρόνοια, ὡς ἔχουσι μάλιστα τὰ δικαστικὰ ἡμῶν πράγματα, δὲν εἶναι δυνατή, οὐδὲ εἶναι προσήκουσα. Ὄχι μόνον διότι καθ' ἑαυτὴν ἡ πρόνοια αὕτη ἐν τῷ Συντάγματι ἐνέχει τι τὸ ἄηθες, προκειμένου περὶ διατάξεων ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ἀνηκουσῶν εἰς νόμους ὀργανικούς, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς ἔχει ἡ νομοθετικὴ καὶ ἡ δικαστικὴ ἡμῶν κατάστασις, ἂν ψηφίσωμεν, ὡς προτείνεται, τὸ δεύτερον ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 88, ἠθέλομεν ἐπιφέρει ἐκτὸς ἄλλων παραλυσίαν εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κράτους. Ἐὰν ἡ διάταξις αὕτη ἤθελε προσαρμοσθῇ πρὸς τὸν ἰσχύοντα νόμον περὶ προσόντων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ πρὸς τὸν ἰσχύοντα νόμον τοῦ 1871 περὶ ἀποχωρήσεως τῶ ἰσοβίων δικαστῶν, ἡ ἀναπλήρωσις θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος.

Ἀποχωροῦσι περὶ τοὺς 16 δικαστικοὺς ὑπαλλήλους· καὶ θ' ἀποχωρήσωσι βεβαίως τὴν ἑπομένην ἡμέραν τῆς ἰσχύος τῆς συνταγματικῆς ταύτης διατάξεως. Ἡ ἀναπλήρωσις, ἐπαναλαμβάνω, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν καθεστώτων νόμων εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατος· ὡς ἔχουσι δὲ τὰ τοῦ προσωπικοῦ τῶν δικαστηρίων, εὑρισκόμεθα καὶ ἤδη εἰς ὑπερτάτας δυσχερείας πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ὑφεστώσης ὑπηρεσίας, καὶ εἰς πλεῖστα δὲ δικαστήρια ὑπάρχει ἀνεπάρκεια προσωπικοῦ.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ. Εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίσωμεν κατὰ δικαστήρια τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποχωρούντων;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τρεῖς ἐκ τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου, εἷς πρόεδρος Ἐφετῶν, δύο ἐφέται, εἷς πρόεδρος Πρωτοδικῶν καὶ ἑνέα, νομίζω, ἐκ τῶν πρωτοδικῶν.

Ἑπομένως ὄχι μόνον ἐκ τῆς φύσεως τῶν διατάξεων τούτων διατάξεων, ἐπαναλαμβάνω, ὀργανικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς λήψεως συγχρόνως νομοθετικῶν μέτρων πολλῶν καὶ ἰδίᾳ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ τρόπου τῆς ἐξακριβώσεως τῆς ἡλικίας καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀναπλήρωσιν τῶν κενῶν καθίσταται οὐχὶ προσφυὴς καὶ οὐχὶ ἐπιτυχὴς ἡ ἐν αὐτῷ τῷ Συντάγματι περίληψις τοιαύτης διατάξεως.

Ἀλλὰ τοῦτο ἴσως δὲν εἶναι τὸ σπουδαιότερον. Τὸ σπουδαιότερον εἶναι, ὅτι καὶ καθ' ἑαυτὰς ἐξεταζόμεναι αἱ διατάξεις αὗται καὶ καθ' ἑαυτὰς κρινόμεναι εἶναι, ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ ἡ ἔκφρασις, ἀπολύτως ἀνεπιτυχεῖς, εἰσάγουσι δὲ σύστημα πρωτοφανές, τὸ ὁποῖον, ἐάν ποτε ἐλάμβανε τὸ κῦρος ψήφου συνταγματικῆς, θὰ καθίστα ἀδύνατον καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὴν προσήκουσαν λειτουργίαν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν προαγωγὴν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, ἐφ' ὅσον θὰ ἀφήρει πολλάκις ἐξ

αὐτοῦ ἑκάστοτε τὰ κράτιστα τῶν στοιχείων του καὶ τοὺς δοκιμωτάτους τῶν παραγόντων του, χωρὶς νὰ δύναται οὐδ' ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ προστατεύσῃ τούτους.

Εἶναι, ἐπαναλαμβάνω, κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν, πρωτοφανής, τοιαῦτα ἔχουσα μειονεκτήματα, ἡ διατύπωσις τῆς διατάξεως ταύτης. Διατάξεις φύσεως τοιαύτης ἔδει νὰ ἔχωσι διπλοῦν χαρακτῆρα· τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἑνιαίου καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ δυνητικοῦ. Ὅριον ἡλικίας ἔδει νὰ ταχθῇ, καὶ τοῦτο εἶναι τὸ μᾶλλον προσῆκον, ἑνιαῖον διὰ τοὺς πρωτοδίκας, τὸ αὐτὸ διὰ τοὺς ἐφέτας, τὸ αὐτό, κατὰ τὴν ὀρθοτέραν ἀντίληψιν — καὶ θὰ ἔλθω ἀμέσως εἰς ἄλλην τινὰ γνώμην — διὰ τοὺς ἀρεοπαγίτας. Ὁ δεύτερος χαρακτὴρ εἶναι ὁ χαρακτὴρ τῆς δυνητικῆς ἀποχωρήσεως καὶ οὐχὶ τῆς ὑποχρεωτικῆς.

Ἐφ' ὅσον γνωρίζω, καὶ ἂν αἱ ἔρευναί μου ὑπῆρξαν πλήρεις, ἓν καὶ μόνον Σύνταγμα ἔσχε τοιαύτην πρόνοιαν ν' ἀναγράψῃ διάταξιν περὶ ὁρίου ἡλικίας τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Τὸ Σύνταγμα τοῦτο εἶναι τὸ Δανικόν. Ἀλλὰ καὶ τὸ Σύνταγμα αὐτὸ ἐν τῇ σχετικῇ διατάξει ἐτήρησε τοὺς δύο ἐκείνους θεμελιώδεις χαρακτῆρας, ὑπὸ τοὺς ὁποίους καὶ μόνους εἶναι δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῇ προσηκόντως καὶ ὠφελίμως τοιαύτη διάταξις, καὶ ὑπὸ τοὺς ὁποίους καὶ μόνους εἶναι δυνατὸν νὰ προστατευθῇ ὁ δικαστικὸς κλάδος καὶ νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑψηλὴν αὐτοῦ ἀποστολήν. Ἔταξε λοιπὸν τὸ Δανικὸν Σύνταγμα ὅριον ἡλικίας ἑνιαῖον, τὸ 65ον ἔτος, διὰ πάντας τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους, ἔταξε δὲ τοῦτο δυνητικόν.

ΙΩ. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δυνητικὸν ἀπὸ μέρους τίνος;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ ἐξηγήσω ἑκάτερον τῶν χαρακτηρισμῶν.

ΙΩ. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δυνητικὸν ἀπὸ μέρους τῆς πολιτείας;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μάλιστα. Δύναται, λέγει, νὰ τεθῇ εἰς ἀποχώρησιν, διατηρῶν τὰς ἀποδοχάς του.

Εἶναι δὲ σοφαὶ αἱ διατάξεις αὗται ἀμφότεραι, κύριαι βουλευταί. Διότι δὲν δύναται προσηκόντως νὰ κατανοηθῇ, προκειμένου περὶ ὁρίου ἡλικίας, διότι περὶ τούτου πρόκειται, πῶς δύναταί τις ἔχων ἡλικίαν 65 ἐτῶν, φερ' εἰπεῖν, νὰ εἶναι καλὸς ἐφέτης καὶ νὰ εἶναι κακὸς πρωτοδίκης· καὶ δὲν δύναται νὰ κατανοηθῇ, πῶς δύναται νὰ εἶναι ἑβδομηκοντούτης καλὸς ἀρεοπαγίτης, ἀλλὰ κακὸς ἐφέτης καὶ χειρότερος πρωτοδίκης.

Εἰς τὴν αἰτιολογικὴν ἔκθεσιν τοῦ σχεδίου τῆς ἐπιτροπῆς παρατηρῶ, ὅτι διὰ τοὺς κατωτέρους τάσσεται ὅριον μικρότερον, διότι ἤδη ὁ δικαστής, ὁ ἐπὶ μακρὸν ἐν αὐτοῖς ἄνευ προαγωγῆς παραμένων, ἐλέγχεται

κατὰ τεκμήριον μὴ εὐδοκιμήσας. Ἀλλ' ἔχω νὰ παρατηρήσω ὡς πρὸς τοῦτο δύο τινά. Πρῶτον μέν, ὅτι ἡ προαγωγὴ ἐξαρτᾶται ἐκ πολλῶν περιστάσεων καὶ ἰδίᾳ ἐκ τῆς κενώσεως ἀνωτέρων θέσεων, ὥστε δὲν εἶναι ἡ μὴ προαγωγὴ ἀσφαλὲς τεκμήριον μὴ εὐδοκιμήσεως· ἔπειτα δὲ δὲν πρόκειται διὰ τῆς διατάξεως ταύτης νὰ ἐκτοπίζωνται οἱ μὴ εὐδοκιμοῦντες, ἀλλ' οἱ ὑπερήλικες. Διὰ τοὺς μὴ εὐδοκιμοῦντας, εἴτε γέροντας εἴτε μή, ἔχετε τὴν περὶ ἀνεπαρκείας διάταξιν. Καὶ σᾶς ἐρωτῶ ἤδη· τίνα λόγον ἔχει ὁ τετραπλοῦς καθορισμὸς τῆς ἡλικίας, τὸν ὁποῖον εἰσηγεῖσθε;

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἕτερον στοιχεῖον ἔχει σπουδαιοτάτην ἀποστολὴν καὶ σπουδαίαν δικαιολογικὴν βάσιν, τὸ στοιχεῖον τοὐτέστι τοῦ δυνητικοῦ. Διότι τάσσεται μὲν ὡρισμένον ὅριον ἡλικίας, τὸ ὅριον 65 αἴφνης ἐτῶν, τὸ ὁποῖον ἔταξε τὸ Δανικὸν Σύνταγμα καὶ τὸ ὁποῖον περίπου τάσσουσι καὶ ἄλλοι νόμοι, ἀλλ' ὁ νομοθέτης καὶ ἡ πολιτεία λαμβάνουσι πάντοτε ὑπ' ὄψει καὶ δὲν δύνανται νὰ μὴ τὸ λάβωσι χωρὶς νὰ ἀποστῶσι τῶν νόμων τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ τῶν νόμων τῶν φυσιολογικῶν, ὅτι, ἂν συμβαίνῃ νὰ ἀτονήσωσιν αἱ σωματικαὶ καὶ πνευματικαὶ δυνάμεις ὑπὸ γήρατος κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην, συνηθέστατα ὅμως καὶ πέρα τῆς ἡλικίας αὐτῆς καὶ πέρα τοῦ 70οῦ καὶ τοῦ 80οῦ εἶναι δυνατὸν νὰ διατηρηθῶσιν ἀμφότερα ἀκμαῖα.

Τί θὰ γίνῃ λοιπὸν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην; Πῶς εἶναι δυνατὸν εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις νὰ στερηθῇ ἡ δημοσία ὑπηρεσία τῶν χρησιμωτάτων στοιχείων, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ φύσις ἐδώρησε καὶ πέρα τοῦ ὁρίου ἐκείνου τοῦ προϋπολογισθέντος καὶ σωματικὴν καὶ πνευματικὴν ἀκμήν, καὶ τὰ ὁποῖα κατ' ἐξοχὴν ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ οὕτω φρουρουμένῃ πρόκειται τὴν ἰδίαν αὐτῶν χρησιμότητα νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν πολιτείαν;

Ἡ λύσις ἀνευρέθη ἐν τῷ δυνητικῷ τῆς περὶ ὁρίου ἡλικίας διατάξεως. Ἡ σκέψις δηλαδὴ ὑπῆρξεν αὕτη. Ὡρίσθη ἀναλόγως τῶν ἐκασταχοῦ συνθηκῶν καὶ νομοθετικῶν ἀντιλήψεων ἓν ὅριον ἡλικίας, καθ' ὃ ὑποτίθεται, ὅτι εἶναι ἐνδεχομένη παρακμὴ τῶν ἀναγκαίων διὰ τοιαύτην ὑπηρεσίαν σωματικῶν καὶ πνευματικῶν δυνάμεων. Καὶ ἀπὸ τοῦ ὁρίου τούτου ἡ πολιτεία ἀνέλαβε τὸ δικαίωμα τῆς παύσεως τοῦ δικαστοῦ. Ἅμα τῇ συμπληρώσει τοῦ ὡρισμένου ὁρίου ἀφαιρεῖται ὁ δικαστὴς τὸ προσὸν τῆς ἰσοβιότητος, ἀφίεται δ' ἡ πολιτεία ἐλευθέρα νὰ κρίνῃ, ἂν τὸ τεκμήριον, εἰς ὃ ἐστηρίχθη ἡ νομοθεσία, ὑπάρχει ἀληθῶς, ἢ μήπως συντρέχει περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄρτιος τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα εἶναι ὁ δικαστής. Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἡ πολιτεία διὰ τῶν νομίμων αὐτῆς ἐξουσιῶν ἀπομακρύνει τὸν δικαστὴν ἄνευ περαιτέρω αἰτιολογίας, ἁπλῶς καὶ μόνον διότι συνεπλήρωσε τὸ τεταγμένον τῆς ἡλικίας ὅριον.

Τὸ Ὑπουργικὸν Συμβούλιον ἢ ὁ ὑπεύθυνος ὑπουργὸς θέλουσι συνδέσει ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὴν ἰδίαν αὐτῶν εὐθύνην μὲ τὴν ἀποχώρησιν ἢ τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς δικαστικῆς ὑπηρεσίας. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ὅμως περιπτώσει, ἥτις οὐ μόνον δυνατή, ἀλλὰ καὶ συνηθεστάτη εἶναι, ἡ πολιτεία διατηρεῖ τοῦτον ἀσφαλίζουσα ἓν κράτιστον, ὑγιὲς καὶ χρήσιμον εἰς τὴν δικαστικὴν ὑπηρεσίαν στοιχεῖον.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ, κύριοι, ἔνθα οἱ ὀργανικοὶ νόμοι ἔταξαν ὅριον ἡλικίας πρὸς ὑποχρεωτικὴν ἀποχώρησιν, προεῖδον καὶ ἐκανόνισαν τὰ περὶ τούτου κατὰ σύστημα τηροῦν τοὺς χαρακτηρισμοὺς ἐκείνους, τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς ἀρχὰς ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ἤδη εἰς τὴν Βουλήν.

Ἐν Γαλλίᾳ αἴφνης τάσσεται ὅριον ὑποχρεωτικῆς ἀποχωρήσεως, ἀλλὰ τάσσεται συγχρόνως καὶ ὅριον κατώτατον δυνητικόν, τὸ ὅριον δὲ τὸ ἀνώτατον, τὸ ὅριον τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀποχωρήσεως εἶναι τὸ 75ον ἔτος, ἐνῷ τὸ ὅριον τῆς δυνητικῆς εἶναι τὸ 60όν. Μετὰ τὸ 60όν ἔτος ὁ δικαστὴς παύει πλέον προστατευόμενος ὑπὸ τῆς ἰσοβιότητος, ἡ πολιτεία δύναται νὰ ἀπομακρύνῃ τοῦτον, ἀλλὰ δὲν ὑποχρεοῦται. Εἶναι ἐλευθέρα νὰ κρίνῃ καὶ παρακαλουθήσῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ δικαστοῦ μέχρι τοῦ 75ου ἔτους.

Διότι, ἐπαναλαμβάνω, συνηθέσταται εἶναι αἱ περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας καὶ μέχρι τοῦ χρονικοῦ ἐκείνου ὁρίου εὐδοκίμως ὑπηρετεῖ. Καὶ τότε πλέον ,ὅταν εἰς ἐκεῖνο τὸ ὅριον τῆς ἡλικίας φθάσῃ, ἡ ὑποχώρησις εἶναι ὑποχρεωτική· διότι κατὰ τὴν φυσιολογικὴν ἀντίληψιν ἢ κατὰ τὴν πεῖραν τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων τὸ τεκμήριον πλέον τῆς ἐκ τῆς ἡλικίας ἀνικανότητος θεσπίζεται ὡς ἀπροσμάχητον.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσω, ὅτι ἡ γαλλικὴ νομοθεσία καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ ἄλλου στοιχείου ἀπεμακρύνθη τοῦ ἐνιαίου ἐν τῷ καθορισμῷ τῆς ἡλικίας. Ὅμως ἀπεμακρύνθη κατὰ τρόπον ἔχοντα λογικήν τινα βάσιν, τρόπον μὴ ἀποδοκιμαζόμενον πλήρως ὑπὸ τῆς ἐπιστήμης, ἀπεμακρύνθη κατὰ τρόπον κυροῦντα ὡρισμένας ἀντιλήψεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπικαλοῦμαι τὴν προσοχὴν τῆς Βουλῆς.

Δὲν καθώρισε τέσσαρα σημεῖα, ὡς ἔπραξεν ἡ ἡμετέρα ἐπιτροπή· τέσσαρα ὅρια ἡλικίας, ἄλλο ὅριον διὰ τοὺς πρωτοδίκας, ἄλλο διὰ τοὺς ἐφέτας καὶ τοὺς προέδρους τῶν πρωτοδικῶν, ἄλλο διὰ τοὺς ἀρεοπαγίτας, ἄλλο διὰ τοὺς προέδρους καὶ ἀντιπροέδρους τοῦ Ἀρείου Πάγου· ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιλήψεως τῆς θεμελιώδους περὶ τῆς διαφορᾶς, ἥτις ὑφίσταται μεταξὺ τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία προσήκει εἰς

τοὺς δικαστὰς τῆς οὐσίας, καὶ τοῦ εἴδους τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία προσῆκει εἰς τοὺς δικαστὰς τοῦ 'Ακυρωτικοῦ, καθιέρωσε δύο ὅρια ἡλικίας πρὸς ὑποχρεωτικὴν ἀποχώρησιν, τὸ 70ὸν διὰ πάντας τοὺς λοιποὺς πρωτοδίκας, προέδρους, ἐφέτας, καὶ τὸ 75ον διὰ τοὺς δικαστὰς τοῦ 'Ακυρωτικοῦ.

Τὸ σύστημα, κύριοι, τὸ ὁποῖον εἰσηγεῖται ἡ συνταγματικὴ ἐπιτροπή, ἐπαναλαμβάνω, εἶναι πρωτοφανές. 'Αλλὰ δὲν εἶναι τοῦτο μόνον· εἶναι ἐπικίνδυνον. Ἐφαρμοζόμενον δὲ κατὰ τρόπον ὑποχρεωτικόν, ὡς φέρεται, θ' ἀποστερήσῃ πάντοτε καὶ νῦν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι καὶ ἐσαεί, ἐφ' ὅσον ἰσχύει τὸ θεμελιούμενον ἤδη Σύνταγμα, τὸν δικαστικὸν κλάδον ἀπὸ τὰ κράτιστα καὶ τὰ περιφανέστερα τῶν στοιχείων αὐτοῦ.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπομνήσω τάχα, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ, ὅπου δὲν ἐδέχθησαν δι' ὡρισμένας θέσεις ἀνωτάτας, ὡς εἶναι αἱ θέσεις τῶν εἰσαγγελέων ἐν γένει καὶ τοῦ εἰσαγγελέως τοῦ 'Αρείου Πάγου, ὅριον ἡλικίας, ὅτι ἡ πολιτεία ἐκράτει τὸν Dupin μέχρι τοῦ 84ου ἔτους τῆς ἡλικίας εἰς τὴν ἕδραν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἐκόσμει καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἐφώτιζε τὰς τάξεις τοῦ δικαστικοῦ τάγματος καὶ ἐχειραγώγει τὴν γαλλικὴν δικαιοσύνην;

Καὶ δὲν εἶναι ἄπορον πῶς ἐν Ἑλλάδι εἰσάγονται τοιαῦτα πρωτοφανῆ περὶ ὁρίου ἡλικίας θεσπίσματα, ἐνταῦθα ἔνθα τὰ ἀντίθετα δείγματα εἶναι ἄφθονα ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ 'Ισοκράτους, ὁ ὁποῖος εἰς ἡλικίαν 82 ἐτῶν συνέταξεν ἴσως τὸν ἐξοχώτερον δικανικὸν λόγον του, τὸν «περὶ ἀντιδόσεως», μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν; Δὲν ἔχομεν ἄφθονα καὶ περιφανῆ τὰ δείγματα ἀλκῆς σωματικῆς καὶ διανοητικῆς εἰς ἡλικίαν κατὰ δεκάδα μίαν καὶ κατὰ δεκάδας δύο ὑπερβαίνουσαν τὰ ἔτη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα σημειοῦνται εἰς τὸ σχέδιον τῆς συνταγματικῆς ἐπιτροπῆς; Εἶναι ἀνάγκη νὰ φέρω παραδείγματα ἐκ τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου τοῦ χθὲς καὶ πρώην καὶ νῦν, τοῦ δικαστικοῦ κόσμου τοῦ χθὲς καὶ πρώην καὶ νῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ πολιτικοῦ κόσμου; Καὶ δὲν θὰ ἦτο ἴσως ἀρκετὸν νὰ εἴπω, ὅτι ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 88, ὡς προτείνεται ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς, δολοφονεῖται ὑπ' αὐτῆς τῆς ἐκθέσεως καὶ ὑπὸ ὑπογραφῆς εὑρισκομένης ὑπ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἔκθεσιν; (Χειροκροτήματα).

Δὲν ὑπάρχει ἀρά γε τρανοτάτη ἀπόδειξις τῶν λόγων μου ἐν αὐτῇ τῇ ἐκθέσει, καὶ ἡ αἴθουσα αὕτη δὲν ἐμφανίζει περιφανὲς καὶ ζηλωτὸν παράδειγμα σωματικῆς καὶ διανοητικῆς ἀλκῆς ὑπερφρονούσης τοῦ χρόνου καὶ ἀδιαφόρου πρὸς τὸν φόρτον τῶν ἐτῶν;

(*) Σημ. ἐκδ. Ὁ ῥήτωρ ὑπονοεῖ προφανῶς τὸν Πρόεδρον τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς κ. Σ. Δραγούμην.

Ταῦτα εἶχον νὰ ὑποβάλω, κύριοι, μὲ τὴν καταληκτικὴν δήλωσιν, ὅτι θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ὅπως ἡ συζήτησις περιορισθῇ ἤδη εἰς αὐτὰ καὶ μόνα τὰ σημεῖα, ἐφ' ὧν καὶ ἐγὼ ὡμίλησα καὶ τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς τὰ συζητούμενα ἄρθρα. Συζήτησις γενικὴ ἰδιαίτατα περὶ τῆς διατάξεως τῆς προσωρινῆς ἀναστολῆς ἢ μὴ τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν, δὲν εἶναι προσῆκον νὰ γίνῃ σήμερον, οὐ μόνον διότι δὲν εἶναι κανονική, ἀλλὰ κυρίως διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἡ πλήρης καὶ ἀρτία καὶ ν' ἀγάγῃ εἰς ἀποτέλεσμα.

Διὰ τοῦτο οὐδὲν ἐπὶ τούτου λέγω, ἐπιφυλάσσομαι δὲ καὶ ἐγώ, ὅταν ἔλθῃ ἡ συζήτησις, ἀφοῦ ἤδη κατέστη βέβαιον, ὅτι θὰ ἔλθῃ αὕτη συνεπείᾳ τῆς προτάσεως τοῦ ἀξιοτίμου βουλευτοῦ Τρικκάλων καὶ συνεπείᾳ τῆς ὑποσχέσεως, τὴν ὁποίαν δίδει ἡ συνταγματικὴ ἐπιτροπή, ἐπιφυλάσσομαι τότε καὶ ἐγὼ νὰ εἴπω τὴν γνώμην μου, ὄχι ἀποκρούων ἀοριστολογίας δι' ἀοριστολογιῶν, οὐχὶ ἀποκρούων μομφὰς διὰ μομφῶν, ἀλλ' ἀποδεικνύων, ὡς εἶμαι πεπεισμένος, διὰ τῶν παραδειγμάτων, ὅτι ἡ κατάστασις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἐν Ἑλλάδι εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἐμπνέει εἰς ἡμᾶς καὶ πρέπει νὰ ἐμπνέῃ τὸ αἴσθημα τῆς ὑπερηφανείας». (Ζωηραὶ ἐπευφημίαι ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν ἀκροατηρίων).

V

ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΟΒΙΟΤΗΤΟΣ (*)

Ἐναντίον πάσης ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος.

Προτίθεμαι, κύριοι βουλευταί, νὰ εἴπω ἐπὶ τοῦ ζητήματος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν γνώμην μου πρὸς τὴν Βουλήν. Ἀντιτίθεμαι ἀπολύτως πρὸς πᾶσαν ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος ὑπὸ οἱανδήποτε μορφήν. Πρὶν ἢ ἐκθέσω τοὺς λόγους, ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζω τὴν γνώμην ταύτην, τὴν ὁποίαν καὶ χθὲς παρέργως ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω πρὸς τὴν Βουλήν, θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ δύο προκαταβολικῶν παρατηρήσεων.

Τῆς πρώτης παρατηρήσεως, ὅτι τὴν προκαλουμένην ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συζήτησιν, τὴν ἐξέγερσιν ἴσως τῆς δημοσίας γνώμης, ἂν καλῶς ἐξετίμησε τὰ κατ' αὐτὴν ὁ ἀξιότιμος προλαλήσας, θεωρῶ φυσικήν. Οὐδαμῶς μὲ ἐκπλήττει, διότι ἀνέμενον ταύτην. Τοὐναντίον δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι παράδοξον θὰ μοὶ ἐφαίνετο τὸ πρᾶγμα, ἂν δὲν ἐγεννᾶτο αὕτη. Ἀλλ' ἐνῷ τοιαύτην ἔχω γνώμην, θεωρῶν εὐεξήγητον τὴν παρατηρουμένην ἐξέγερσιν, θεωρῶ ἐξ ἄλλου ταύτην ἀπολύτως ἄδικον. Θεωρῶ ἐπὶ πᾶσιν ὀλεθρίαν. Ἂν δέ ποτε κατέληγε νὰ περιβληθῇ τὸ κῦρος τῆς ψήφου τοῦ συνεδρίου τούτου ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν ἡ περὶ ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν πρότασις, ἤθελε δημιουργήσει ὀλέθριον προηγούμενον, θὰ ἠπείλει κλονισμὸν τῆς ὑπολήψεως καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ δικαστικοῦ σώματος τοιοῦτον, τὸν ὁποῖον θὰ ἠσθάνετο οὐχὶ νῦν καὶ ἐφεξῆς, ἀλλ' ἐπὶ χρόνον μακρὸν ἡ πολιτεία ἡμῶν.

Πῶς συμβιβάζεται τώρα ἡ παρατήρησις αὕτη, νὰ θεωρῶ τὴν πρότασιν φυσικὴν σχεδὸν καὶ ἐπαρκῶς ἠιολογημένην ἀφ' ἑνός, καὶ ἐξ ἄλλου ἀδικαιολόγητον καὶ ἀπολύτως ἄδικον, θὰ ἐξηγήσω ἐφεξῆς.

Ἀλλὰ πρέπει πλὴν τούτου νὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν ὑμετέραν προσοχὴν

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 7 Μαΐου 1911 τῆς Διπλῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, συζητουμένου μετὰ τῶν σχετικῶν ἄρθρων τοῦ Συντάγματος τοῦ ζητήματος τῆς ἀναστολῆς τῆς δικαστικῆς ἰσοβιότητος. Πρβλ. «Ἐφημ. τῶν Συζητ.» αὐτ. σ. 2121 κ. ἑ.

καὶ ἐπὶ τῆς δευτέρας προκαταβολικῆς παρατηρήσεως. Εἶναι δὲ αὕτη.

Ἴσως δὲν εἶναι ὅλως περιττὸν νὰ γνωρίζῃ ἡ Βουλή, ὅτι κατὰ τὴν ἐμὴν τοὐλάχιστον ἀντίληψιν οὐδεὶς ἐμοῦ ὑπάρχει αὐστηρότερος, οὐδ' ὑπῆρξεν ἴσως ἄλλος αὐστηρότερος κριτὴς τῶν ἐπὶ μέρους παραπτωμάτων μεμονωμένων δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Ἰδιωτεύων ἢ δημοσιεύων ὑπῆρξα ὑπεράγαν ἴσως αὐστηρός, πάντοτε ἀπροκαλύπτως ἐκφραζόμενος καὶ πάντοτε ὑπευθύνως ἐνεργῶν, ἀλλ' οὐδέποτε ἀριστολογῶν. Δὲν ἀγνοοῦσι πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, μεθ' ὧν διὰ δεσμῶν συναδελφικῶν συνεδεόμην πρὸ τῆς παρούσης ἰδιότητός μου, ὅτι δικηγορῶν ἢ δικογραφῶν ἐπισήμως πάντοτε ἀπὸ ἐπισήμου δικανικοῦ ἢ ἄλλου βήματος ἐκόλασα καὶ κατέκρινα ὑπευθύνως, τονίζω διὰ δευτέραν φορὰν τοῦτο, ὑπευθύνως καὶ οὐχὶ ὑπὸ τὴν ἀσυλίαν τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βήματος ὡρισμένα παραπτώματα, ὡρισμένων δικαστικῶν ὑπαλλήλων.

Καὶ ὅτε αἱ Κυβερνήσεις ὡρισμέναι μοὶ ἔκαμον τὴν τιμὴν νὰ ζητήσωσιν ἢ ν' ἀκούσωσι διδομένην τὴν γνώμην μου, ἐν σχέσει πρὸς ζητήματα τοιαῦτα πάντοτε ὑπευθύνως καὶ ἀπροκαλύπτως ἔδωκα ταύτην. Καὶ δύναμαι νὰ καυχηθῶ, ὅτι εἰς ταύτην ὀφείλεται καὶ εἰς τὰς ἐμὰς ἐμφανεῖς ἐνεργείας ἡ ἀπομάκρυνσίς τινων ἀναξίων στοιχείων ἐκ τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε ν' ἀπομακρυνθῶσι.

Καὶ ἐνεστώτως δὲ ὑπεύθυνον Ἀρχὴν διαχειρίζων ὑπῆρξα ἀπὸ χαρακτῆρος καὶ πεποιθήσεως ἴσως ὑπεράγαν αὐστηρός. Ἐλησμόνησα τοὺς κοινωνικοὺς δεσμούς, οἱ ὁποῖοι εἰς περιωρισμένας κοινωνίας, οἵα ἡ παρ' ἡμῖν, εὐχερῶς δημιουργοῦνται, καὶ ἐξήγγειλα τοῦτο ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς ὁρκίσεώς μου δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς τοῦ Κράτους. Ἔκτοτε εἰδοποίησα τούτους, ὅτι δὲν ἀγνοῶ τίνες ὅροι καὶ τίνες δεσμοὶ δημιουργοῦνται εἰς κοινωνίας στενὰς καὶ περιωρισμένας, οἵα εἶναι ἡ ἡμετέρα, πόσον εὐχερῶς συγχέονται τὰ δημόσια καθήκοντα μὲ τὰ ἀπὸ ἰδιαιτέρων σχέσεων πηγάζοντα, καὶ ἔκτοτε ἐξήγγειλα πρὸς τούτους, ὅτι ὑποχρέωσιν ἔχω νὰ παρίδω πάντα ταῦτα, ἀφορῶν εἰς τὸν μέγαν σκοπὸν καὶ θαλπόμενος ὑπὸ τῆς φιλοδοξίας νὰ συντελέσω εἰς τὴν ἀνύψωσιν τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας εἰς τὴν περιωπήν, εἰς τὴν ὁποίαν ποθεῖ ταύτην τὸ ἔθνος.

Τοῦτο ἦτο λόγος, ἦτο ἐγκύκλιος. Ἀλλ' ἐπηκολούθησαν τὰ πράγματα. Τοῦτο δὲ θέλουσιν ἰδεῖ πάντες ἐν καιρῷ, ἀλλὰ καὶ σπεύδω νὰ ἐξαγγείλω ἀπὸ τοῦδε ὅσας πειθαρχικὰς καταδιώξεις ἐνήργησα. Ὅσαι πειθαρχικαὶ ποιναὶ ἐπεβλήθησαν κατὰ τὸ ἐπτάμηνον τοῦτο διάστημα, ἴσως οὐδ' ἐπὶ μίαν δεκαετίαν ἐν τῷ παρελθόντι ἐνηργήθησαν.

Δὲν περιωρίσθην εἰς συμβολαιογράφους καὶ κλητῆρας καὶ εἰρηνο-

δίκας. Ἐξετάθην εἰς πρωτοδίκας, εἰς εἰσαγγελεῖς καὶ προέδρους Πρωτοδικῶν, εἰς ἐφέτας καὶ εἰσαγγελεῖς Ἐφετῶν. Μεμακρυσμέναι τινὲς ἐνδείξεις παρέχουσαι τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι ἦτο δυνατὸν παράβασις καθήκοντος νὰ ἐτελέσθη καὶ ἐν τῷ ἀνωτάτῳ Δικαστηρίῳ, ὑπόνοιαι δειχθεῖσαι εὐτυχῶς ἀβάσιμοι, μοὶ ὑπηγόρευσαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μετέλθω ἐκεῖνα τὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἐνεφάνιζον τὴν ὕπαρξιν τοῦ ὑπουργοῦ ὡς ὑπερτάτης Ἀρχῆς ἐφορευούσης, καὶ ἐνεῖχον τὴν προαναγγελίαν, ὅτι διὰ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης δὲν ὑπάρχουσιν ἀρεοπαγῖται καὶ εἰρηνοδίκαι, ἀλλ' ὑπάλληλοι δικαστικαὶ ἀρχαί.

Ἴσως δὲν θὰ ἦσαν ὅλως περιττὰ αὐτά, κύριοι, εἰς νομιμοποίησιν ἐμοῦ ἐν τῇ διατυπώσει τῆς γνώμης ὅτι, καίτοι ἀπὸ τοιαύτης ἄγομαι ἀφετηρίας, ἀπὸ τοιούτων ὁδηγοῦμαι ἀρχῶν, ὑπὸ τοιαύτης ἐμπνεόμενος αὐστηρότητος ἤμην καὶ εἶμαι ἀπολύτως κατὰ πάσης ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος.

Δὲν εἶναι γνώμη μου ἐνεστῶσα, οὐδὲ χθὲς ἢ ἐσχάτως διατυπωθεῖσα. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ βουλευτικὸν ἐκεῖνο ψήφισμα ἀπεφάσισε τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ μέσον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναθεωρητέων διατάξεων καὶ ἡ σχετιζομένη μὲ τὴν ἰσοβιότητα τῶν δικαστῶν, ἴσως εἶμαι ὁ πρῶτος, ὃ ὁποῖος ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τῶν δημοσιογράφων ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἔσπευσα νὰ δηλώσω τὴν γνώμην μου. Ἔκτοτε ἐξήγγειλα ταύτην καὶ ὑπεστήριξα αὐτὴν πανταχοῦ καὶ ἐν πάσῃ εὐκαιρίᾳ, πολὺ πρὶν ἢ συγκληθῶσιν αἱ ἀναθεωρητικαὶ Βουλαί.

Ἀνέλαβον τὴν Ἀρχὴν τὴν διαπιστευθεῖσάν μοι. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας διὰ τῆς πρώτης ἐγκυκλίου μου πρὸς τὰς δικαστικὰς τοῦ κράτους ἀρχάς, ἔσπευσα καὶ ἐδήλωσα τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἦτο δυνατὸν νὰ ὀηλωθῇ, σαφέστατα πάντοτε, ἐν ἐγκυκλίῳ τοιούτου περιεχομένου.

Δὲν εἶναί τι νέον δι' ἐμὲ τὸ ζήτημα, οὐδ' ἐσχηματίσθη ἢ ἐπ' αὐτοῦ γνώμη μου ἐκ τοῦ προχείρου. Εἶναι ἀπότοκος μακρᾶς μελέτης τοῦ πράγματος, ὡρίμου σκέψεως, βαθείας γνώσεως τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἀλλαχοῦ ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων γενομένων, ἐπιγνώσεως πλήρους τῶν ὑπερτάτων κινδύνων — συγχωρήσατέ μοι τὴν διατύπωσιν· μὴ θεωρήσητε αὐτὴν ὑπερβολικὴν —, τῶν ὑπερτάτων κινδύνων, οἱ ὁποῖοι ἐπικρέμανται οὐχὶ νῦν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐπὶ δεκαετηρίδας πολλὰς ἐπὶ τῆς δικαστικῆς τοῦ κράτους ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πολιτείας αὐτῆς, ἂν ποτε ἤθελε τελεσφορήσει τοιαύτη τις γνώμη καὶ τοιαύτη τις ἀρχή, οἵα ἡ προτεινομένη.

Τώρα θὰ μοὶ εἴπητε ἴσως μετὰ τὰς προκαταβολικὰς ταύτας παρατηρήσεις· διατί θεωρῶ τόσον φυσικὸν καὶ τόσον εὐεξήγητον, οὐδεμίαν

εἰς ἐμέ, τοιαύτην ἰδέαν ἔχοντα περὶ τῆς δικαστικῆς τοῦ κράτους ἐξουσίας, οὐδεμίαν παράγον ἔκπληξιν, ἀλλὰ καὶ προσδοκώμενον ἔτι, τὸ φαινόμενον τῆς πολλαχόθεν ἐπιζητουμένης ἀναστολῆς εἴτε ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, εἴτε ὑπὸ ἐνίων συλλόγων ἁρμοδιωτάτων βεβαίως εἰς κρίσιν ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων; Καὶ πῶς εὑρίσκω φυσικὴν τὴν ἐκδήλωσιν αὐτὴν καὶ πῶς εὑρίσκω ταύτην ἐπαρκῶς ἠτιολογημένην, ἐνῷ συγχρόνως θεωρῶ αὐτὴν ἄδικον καὶ ἀπολύτως ἀδικαιολόγητον;

Ἐπιτρέψατέ μοι, κύριοι, νὰ σᾶς ὑποβάλω τὰς σκέψεις ἐκείνας, αἵ ὁποῖαι τοιαύτας ὑπαγορεύουσιν εἰς ἐμὲ πεποιθήσεις καὶ τοιούτους ἐνδεικνύουσι συμβιβασμοὺς τῶν κατὰ τὰ φαινόμενα ἀσυμβιβάστων.

Ἡ περὶ ἀναστολῆς ἀξίωσις ψυχολογικῶς εὐεξήγητος.

Βεβαίως ὁ πόθος πάντων ἡμῶν, ὅπως οὐδεμίαν ἔλλειψιν καὶ οὐδὲν παράπτωμα βλέπωμεν εἰς ἐξουσίαν τόσῳ λεπτὴν καὶ τόσῳ ὑψηλήν, οἵα εἶναι ἡ δικαστική, ἡ ἐπιθυμία ἡμῶν, ὅπως ἴδωμεν ταύτην εἰς τὴν πάντως ἀνεπίληπτον περιωπήν, εἰς τὴν ὁποίαν καλεῖται ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἔργων της, παρέχει τὸ πρῶτον ἔναυσμα καὶ τὴν πρώτην ἀφετηρίαν εἰς τὰ διηνεκῆ κατ' αὐτῆς παράπονα.

Ἀλλὰ βεβαίως τοῦτο δὲν εἶναι τὸ κύριον οὐδὲ τὸ οὐσιῶδες.

Ἐκεῖνο, ἐπὶ τοῦ ὁποίου κατ' ἐξοχὴν καὶ κυρίως καὶ πρωτίστως ἐπικαλοῦμαι τὴν ὑμετέραν προσοχὴν καὶ ἀντίληψιν, εἶναι ἡ ἐντελῶς ἰδιάζουσα καὶ ἐξαιρετικὴ φύσις τῆς λειτουργίας τῆς δικαστικῆς, αἱ ὅλως ἐξαιρετικαὶ σχέσεις, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ ἡ ἐνάσκησις τῆς δικαστικῆς ἐξουσίας ἀπέναντι τῆς κοινωνίας, οἱ ἰδιαζόντως ψυχολογικοὶ ὅροι, οἱ ὁποῖοι συνδέουσι κατὰ νόμον ἐγκείμενον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν καὶ ἀναπότρεπτον, συνδέουσι ἢ διαιροῦσι τοὺς δικαστὰς πρὸς τὴν κοινωνίαν.

Ἡ πεῖρα καὶ ἡ μελέτη ἐδίδαξαν, ὅτι εἶναι σχεδὸν φυσιολογικὴ καὶ ἀναπότρεπτος, ἀπορρέουσα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῆς δικαστικῆς λειτουργίας, ἡ καθημερινὴ δημιουργία ἐχθρῶν καὶ πολεμίων, ἡ διάπλασις ἀνθρώπων μισούντων τοὺς δικαστάς, καὶ σπεύδω νὰ εἴπω ὄχι ἐκ κακῆς πίστεως, ἀλλ' ἐκ καλῆς, ἐξ ἀγαθῆς κατὰ κανόνα προαιρέσεως. Ἡ ἐνάσκησις τῆς δικαστικῆς λειτουργίας, καλουμένης ἑκάστοτε νὰ τέμνῃ ἰδιωτικὰς διαφοράς, ν' ἀσχολῆται περὶ τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν, ἐνέχει ἐν τῇ φύσει αὐτῆς τὸ σπέρμα, τὸ ὁποῖον σχεδὸν πάντοτε ἐξελίσσεται μεθ' ἑκάστην ἀπόφασιν καὶ ἱδρύει ἕνα ἐχθρόν, ἐκεῖνον, καθ' οὗ ὁ δικαστὴς ἀπεφάνθη. Πρέπει νὰ γνωρίζῃ τις ἐπακριβῶς τὴν ψυχολογίαν τοῦ διαδίκου, τοὺς ψυχολογικοὺς ὅρους τῆς γενέσεως καὶ τῆς προόδου τοῦ δικανικοῦ ἀγῶνος, ἵνα πεισθῇ τελείως, ὅτι ὀλίγαι εἶναι, σπάνιαι εἶναι αἱ

περιστάσεις ἐκεῖναι ,κατὰ τὰς ὁποίας μεθοδεύεταί τις δίκην, διατελῶν ἐν καλῇ πίστει περὶ τοῦ ἀδίκου του, περὶ τοῦ ἀστηρίκτου τῶν ἀξιώσεών του.

Εἴτε ἀνθρωπίνη ἀντίληψις καὶ ἀδυναμία περὶ τὴν κρίσιν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων καὶ ἀξιώσεων φυσικωτάτη, εἴτε τῆς νομοθεσίας ἡ ἀτέλεια, εἴτε ἡ ποικιλία τῶν πραγμάτων καὶ ἡ ἀστάθεια τῆς ἑρμηνείας αὐτῶν καὶ τῶν νόμων, παράγουσι συνηθέστατα πεποιθήσεις ἀγαθὰς περὶ δικαίου πολλάκις ἀνυπάρκτου.

Εἶναι δ' ἄξιον παρατηρήσεως, ὅτι αἱ σκέψεις καὶ αἱ πεποιθήσεις αὗται δὲν παραμένουσιν εἰς ἐκείνους μόνον, εἰς τοὺς ὁποίους θὰ ἦτο φυσικώτερον νὰ παραμένωσιν, εἰς τοὺς διαδίκους, ἀλλ' ἐκτείνονται οὐχὶ σπανίως μετὰ τῆς αὐτῆς, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ μείζονος δυνάμεως πρὸς τοὺς ἐντεταλμένους τὴν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων διαχείρισιν τῶν ἐπιδίκων ὑποθέσεων. Ὁ δικηγόρος, ἁπλοῦς διερμηνεὺς ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης ἀλλοτρίων ἀξιώσεων, ἀποβάλλει προϊούσης τῆς δίκης, τὴν ἀπάθειαν καὶ τὴν ἑτερότητα αὐτοῦ. Ἐπὶ τῶν σπουδαιοτέρων δὲ ὑποθέσεων συμβαίνει αἱ πεποιθήσεις τοῦ διαδίκου νὰ καθίστανται καὶ ἴδιαι αὐτοῦ πεποιθήσεις. Νὰ φανατίζηται ὑπὲρ αὐτῶν, νὰ παθαίνῃ οὐχὶ σπανίως εἰδός τι ὑποβολῆς.

Δύναμαι νὰ εἴπω, ζωγραφίζων τὰς κεντρικὰς γραμμὰς τῆς ἀπόψεως ταύτης, ὅτι ὁ δικηγόρος, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῶν σημαντικωτέρων ὑποθέσεων δὲν ἤθελεν ἐν τέλει πάθει ὑποβολήν, δὲν ἤθελε φανατισθῆ καὶ δὲν ἤθελε κοινωνήσει τῶν φρονημάτων, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πεποιθήσεων τοῦ διαδίκου ἐντολέως του, θ' ἀνῆκεν ἢ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀναισθήτων ἢ εἰς τὴν τάξιν τῶν προνομιούχων ἐκείνων φύσεων, αἱ ὁποῖαι κρατοῦσιν ἑαυτὰς εἰς ἀπόστασιν ὡρισμένην, παραμένουσιν ἀντικειμενικαί, τηροῦσιν ἀνεπηρέαστον τὴν ἰδίαν αὐτῶν νομικὴν ἢ πραγματικὴν αὐτοτέλειαν.

Γ. ΠΩΠ. Ὥστε ὑμεῖς ὁμολογεῖτε, ὅτι εἶσθε προνομιοῦχος φύσις.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὑμεῖς λέγετε τοῦτο. Ἐγὼ δὲν εἶπον τοιοῦτόν τι περὶ ἐμοῦ, οὔτε θὰ εἴπω. Ἡσυχεῖτε καὶ θὰ ἴδητε, ἐλπίζω, καὶ μὴ σᾶς φανῇ τοῦτο περίεργον, ὅτι θὰ εὑρεθῶμεν σύμφωνοι ἐν τέλει.

Εἰκονίζω, κύριοι, τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων, ὡς τὰ αἰσθάνομαι. Πιθανὸν νὰ πλανῶμαι· ἀλλὰ θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ πεισθῆτε, ὅτι ἐκφράζω εἰλικρινῶς ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον αἰσθάνομαι. Θέλω νὰ ὑποστηρίξω, κύριοι, καὶ ὑποστηρίζω μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου, μὲ ὅλην τὴν πεῖραν, τὴν ὁποίαν μοὶ ἔδωκε τὸ παρελθόν, καὶ τὴν εὐθύνην τῆς θέσεώς μου, θέλω νὰ ὑποστηρίξω, ὅτι συνηθέστατα ὄχι μόνοι οἱ

διάδικοι μετερχόμενοι καὶ μεθοδευόμενοι ὡρισμένας δίκας ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ἀλλὰ καὶ οἱ δικηγόροι, ὑποστηρίζοντες ταύτας, προϊόντος τοῦ χρόνου, προϊόντος τοῦ δικαστικοῦ ἀγῶνος, ἀπὸ ἀγαθῆς πίστεως ὑποστηρίζοντες τὰ δίκαια τῶν διαδίκων, οὐχὶ σπανίως φανατίζονται, πνευματίζονται, δύναμαι νὰ εἴπω, πάσχουσιν εἶδος ὑποβολῆς καὶ πολλάκις πείθονται, ὅτι ὑποστηρίζουσι τὰ ἀληθῆ, ἐνῷ οὐχὶ σπανίως συμβαίνει νὰ μὴ εὑρίσκωνται ἐν τῇ ἀληθείᾳ τῶν πραγμάτων. (Χειροκροτήματα).

Αὕτη ὑπῆρξε πάντοτε καὶ αὕτη εἶναι ὑπὸ ψυχολογικὴν ἔποψιν ἡ κλινικὴ εἰκών, ἐπιτρέψατέ μοι τὴν διατύπωσιν, τοῦ διαδίκου καὶ τοῦ δικηγόρου. Αὕτη εἶναι ἡ ψυχολογία των, ἡ ὁποία ἔχει ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ κῦρος τῆς μακρᾶς πείρας καὶ ἀκριβοῦς παρατηρήσεως.

Διὰ τούτων δὲν θέλω νὰ εἴπω, καὶ σπεύδω ν' ἀποφύγω πᾶσαν παρεξήγησιν, ὅτι αἱ αἰτιάσεις καὶ τὰ παράπονα κατὰ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων εἶναι πάντοτε ἄδικα καὶ ὅτι ἔχουσι τοῦτον μόνον τὸν λόγον. Θὰ ἦτο τοιαύτη τις κρίσις καὶ ἀνακριβὴς καὶ παράλογος. Δι' ὅσων ἀνέπτυξα θέλω νὰ εἴπω τοῦτο μόνον· ὅτι τὰ παράπονα πάντα δὲν ἔχουσι βασιμότητα, καὶ ὅτι μέγα μέρος τούτων, τὸ μέγιστον, ἔχει τὸν λόγον αὐτοῦ εἰς τὰς παρατηρήσεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλήν. Ὑπῆρξε πολιτειολόγος καὶ συγγραφεύς ἐκ τῶν δοκίμων, ὁ Story, ὁ ὁποῖος σχολιάζων τὸ Σύνταγμα τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν ἔκαμεν ἀνάλογον παρατήρησιν, καὶ ἡ παρατήρησις ἐκείνη ἐστηρίχθη βεβαίως εἰς ταύτην τὴν ψυχολογικὴν διάγνωσιν, ἡ ὁποία ἐμφανίζεται καθ' ἑκάστην ἐν τῷ καθ' ἡμέραν βίῳ. Καὶ εἶπεν, ὅτι τὸ μῖσος τῆς κοινωνίας καὶ τῶν πολιτῶν ἐναντίον τῶν δικαστῶν ὀφείλεται μᾶλλον εἰς τὰ ἀδικήματα, τὰ ὁποῖα ἀποτρέπουσι, μᾶλλον διὰ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἀρνοῦνται νὰ πράξωσι, παρὰ εἰς τὰ ἀδικήματα, εἰς τὰ ὁποῖα οὗτοι ὑποπίπτουσιν.

Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ. Ἡ ἔννοια αὐτὴ δὲν εἶναι ὀρθή. Οἱ δικασταὶ δὲν μισοῦνται.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐὰν ἔχετε τὴν φιλοδοξίαν νὰ τὸ ἀνασκευάσητε, δύνασθε νὰ τὸ πράξητε· ἀλλ' ἐγὼ σᾶς ὑποβάλλω τὴν παράκλησιν νὰ μὴ μὲ διακόπτετε.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὴ ἡ παρατήρησις, δὲν εἶναι μόνον οἱ λόγοι οὗτοι, οἱ ὁποῖοι παρέχουσιν εἰς ἐμὲ ἐπαρκῆ καὶ πλήρη τὴν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου τῆς πολλαχόθεν ἐπιζητουμένης ἀναστολῆς τῆς ἰσοδιότητος.

Ἔχω καὶ τρίτην παρατήρησιν, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ ἐπικαλεσθῶ τὴν προσοχήν σας.

Ἡ ἐπιδίωξις τῆς ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν, ὅτι ἤδη

ἐπὶ ταύτης ἐπιτελεῖται, ὅ,τι ἤδη ἐμφανίζεται, ὅσαι ἤδη γνῶμαι ὑποβάλλονται, ὅση ἤδη συγκίνησις παρατηρεῖται, ὅσα αἰσθήματα ἤδη ἐκπέμπονται, εἶναι ἁπλῆ ἀντιγραφὴ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα πάντοτε καὶ πανταχοῦ κατόπιν μιᾶς ἐπαναστάσεως παρουσιάσθησαν.

Εἶναι ἴσως περίεργον τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' εἶναι ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι ὁ ἀγὼν πρὸς ἐκκαθάρισιν, ἰδιαίτατα δὲ πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, ὑπῆρξεν ὁ κλῆρος πάσης σχεδὸν ἐπαναστάσεως.

Εὐτυχεῖς ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι, οἱ ἄρχοντες, ἐκεῖνοι οἱ κυβερνῆται, οἱ ὁποῖοι ἐχειραγώγησαν τὴν ἀντίληψιν ταύτην προσηκόντως καὶ ἀνέστειλαν τὴν τελεσιουργίαν αὐτῆς. Δυστυχεῖς ὑπῆρξαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι καμφθέντες παρέδωκαν τὴν δικαιοσύνην τῆς πατρίδος αὐτῶν εἰς περιπετείας ἀτελευτήτους καὶ εἰς ὀλισθήματα, τὰ ὁποῖα χρόνοι μακροὶ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ θεραπεύσωσιν, ὡς ἀμέσως θ' ἀποδείξω.

Μεθ' ὅσα εἶπον, κύριοι, κατέστη νομίζω, ἐμφανές, ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς πολλαχόθεν ἐπιζητουμένης ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος εἶναι τελείως ἠτιολογημένον καὶ εὐεξήγητον. Οὐδὲν ἀπολύτως ἔχει τὸ ἐκπληκτικόν. Τοὐναντίον μάλιστα ἐκπληκτικὸν καὶ παράδοξον θὰ ἦτο, δι' ἐμὲ τοὐλάχιστον, ἂν δὲν παρουσιάζετο τὸ φαινόμενον τοῦτο.

Πρέπει νὰ εἴμεθα ὑπερήφανοι διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Δικαιοσύνην.

Ἀλλ' ὅπως εἶπον ἤδη ἀρχόμενος τοῦ λόγου, ἐνῷ ἡ ζητουμένη ἀναστολὴ εἶναι εὐεξήγητος καὶ ἠτιολογημένη, εἶναι ἐξ ἄλλου ἀπολύτως ἀδικαιολόγητος, ἀπολύτως ἄδικος, ἰδιαίτατα δὲ παρ' ἡμῖν ξένη ἐντελῶς καὶ ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος μας. Καὶ ἀμέσως θὰ ἐρωτήσῃ τις· διὰ τίνα λόγον;

Σπεύδω, κύριοι, νὰ σύρω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ καταλήξω. Καὶ ν' ἀποκρυσταλλώσω ταῦτα εἰς ταύτας τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας πάντας παρακαλῶ νὰ ἔχωσιν ἐν μνήμῃ, ἐν νῷ καὶ ἐν συνειδήσει.

Μελετῶν τὴν κατάστασιν τῆς ἑλληνικῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως μέχρι σήμερον εὑρίσκω ἀνὰ πᾶν βῆμα ἀδιαπτώτους καὶ συνεχεῖς τὰς ἀφορμάς, νὰ αἰσθάνωμαι ὑπερηφάνειαν δι' αὐτήν. Διότι οὐδαμοῦ, οὐδαμοῦ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου ὑπὸ ὅρους ὁμοίους, ὑπὸ συνθήκας ὁμοίας πολιτικάς, κοινωνικὰς καὶ οἰκονομικάς, ὁ δικαστικὸς κλάδος ὑπῆρξεν ἀνώτερος τοῦ ἡμετέρου. Πολλαχοῦ ὅμως ὑπὸ συνθήκας τοιαύτας πολὺ καλλιτέρας ὑπῆρξε καὶ ὑπάρχει πολὺ τοῦ ἡμετέρου κατώτερος.

Αὗται εἶναι αἱ γενικαὶ παρατηρήσεις μου. Ἐφ' ὅσον δὲ ἡ ἐπίσημος θέσις, τὴν ὁποίαν κατέχω, μοὶ ἐπιτρέψῃ πλείονας ἐξηγήσεις, θὰ προβῶ

καὶ εἰς τοιαύτας. Θὰ παραλίπω δὲ ἐκείνας μόνας, εἰς τὰς ὁποίας τίθησι φραγμὸν τὸ ἐπίσημον βῆμα καὶ ἡ ἐμὴ θέσις.

Λαμβάνω ἐν πρώτοις ἀφορμὴν ἐκ τῶν παρατηρήσεων, τὰς ὁποίας χθὲς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ἔκαμεν ὁ σεβαστὸς ἐξ Ἀττικῆς πολιτευτής. Ἐμνήσθη τῆς δικαιοσύνης τῆς πατρίδος ἡμῶν ,τῆς μέχρι τοῦ 1864, πρὸ τῆς θεμελιώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰσοβιότητος, καὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς μετέπειτα. Καὶ εἶπεν, ὅτι τὰ δικαστήρια ἡμῶν τὰ νεώτερα εἶναι σοφώτερα, ἀλλ' ἀμφιβάλλει ἂν εἶναι καὶ κατὰ τὸν χαρακτῆρα, ἴσως δὲν εἶπε τὴν λέξιν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα, ἴσης δυνάμεως καὶ ἴσης ἀντοχῆς.

Ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἔσπευσε νὰ διακόψῃ τὸν σεβαστὸν πολιτευτήν, διὰ νὰ εἴπῃ αὐτῷ, ὅτι ἀποδέχεται τὴν γνώμην του.

Ἀποδέχομαι ταύτην, κύριοι, τοὐλάχιστον διὰ τὰ μέχρι τοῦδε μέχρι πέρυσι συμβαίνοντα, καὶ θὰ ἐξηγήσω τὸ πρᾶγμα ἀκριβῶς διὰ ν' ἀποδείξω, ὅτι καὶ διὰ τούτου ἀκόμη, τὸ ὁποῖον εἰς κατάκρισιν τῆς νῦν δικαιοσύνης φέρεται, τοὐναντίον κυροῦται ἐκεῖνο τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον προλαβόντως ὑπέβαλον εἰς τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς.

Καὶ τῳόντι, κύριοι, ἡ διαφορὰ αὕτη μεταξὺ τῆς πρὸ τοῦ 1861 καὶ τῆς μετὰ ταῦτα δικαιοσύνης δύναται νὰ δώσῃ ἐπιχείρημα εἰς κατάκρισιν τῆς ἡμετέρας, τῆς συγχρόνου δικαιοσύνης, μόνον διὰ τὸν ἀβαθῆ μελετητήν, οὐχὶ διὰ τὸν σοφὸν καὶ πεπνυμένον συνάδελφον, τὸν σεβαστὸν ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας πολιτευτήν.

Μᾶλλον δι' ἄλλον τινὰ ἀνιστόρητον καὶ ἀφιλοσόφητον, ἀγνοοῦντα τοὺς τότε καὶ νῦν πολιτικοὺς ὅρους, τοὺς ὅρους τοῦ βίου τοῦ δικαστικοῦ, οἱ ὁποῖοι τότε ἐλειτούργουν καὶ τοὺς νῦν, θὰ ἐχρησίμευεν ἡ διαφορὰ ἐκείνη πρὸς κατάκρισιν τῆς συγχρόνου δικαιοσύνης.

Δικαστικὴ ἰσοβιότης δὲν ὑπῆρχε βεβαίως τότε. Ὅμως ὑπῆρχέ τι ἴσως πολὺ κρεῖττον ταύτης.

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τὴν παρέμβασιν τοῦ Βασιλέως ἐκείνου, τὴν ἄμεσον, τὴν ἐνεργόν, τὴν δραστικὴν κατὰ πᾶσαν ὥραν καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμήν, ἐκ πάσης ἀφορμῆς καὶ πάσης περιστάσεως, ἰδιαίτατα εἰς περιφρούρησιν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου.

Οὔτε διορισμός, οὔτε παῦσις, οὔτε προαγωγή, οὔτε μετάθεσις ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄνευ ἐκθέσεως, ἄνευ αὐτοπροσώπου τοῦ Βασιλέως ἐρεύνης. Καὶ οὐδεμία ὑπερβασία τότε ἐτελέσθη, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἀνετράπη διὰ τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ παρεμβάσεως, τὴν ὁποίαν συνηθέστατα ἐπηκολούθει καὶ ἐπίτληξις τοῦ ἁρμοδίου ὑπουργοῦ.

Γ. ΠΩΠ. Δι' αὐτὸ τοῦ ἔκαμαν ἔξωσιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Διακόπτομαι ὑπὸ τοῦ ἀξιοτίμου συ-

ναδέλφου, πρὸς τὸν ὁποῖον συμπίπτει εἰς πολλὰ νὰ ἔχω ταὐτιζομένας τὰς γνώμας., ἀλλ' ὁ ὁποῖος ἀγνοεῖ ποῦ θὰ καταλήξω. Τὴν παρέμβασιν ταύτην ἐπέτρεπε τὸ πολίτευμα τὸ τότε.

Ἡ ἐπακολουθήσασα πολιτικὴ μεταβολὴ ἀπέδωκεν εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐλευθέρους θεσμούς. Ἔχω δὲ τὴν γνώμην τὴν προσωπικήν, ὅτι οὐδένα ἔχει λόγον τὸ ἔθνος νὰ μετανοῇ διὰ τοῦτο.

Ἀλλὰ τί ἐπηκολούθησεν;

Ἐθεμελιώθη ὁ θεσμὸς τῆς ἰσοβιότητος εἰς τὸν χάρτην τοῦ Συντάγματος· ἀλλὰ κατὰ τὸν μετέπειτα βίον κατηργήθη ὁλοκλήρως.

Φρονεῖτε, ὅτι ὑπῆρχε θεσμὸς τῆς ἰσοβιότητος καὶ πράγματι μετὰ τὸ 1864 καὶ ἐλειτούργησεν ἐν Ἑλλάδι; Πλανᾶσθε. Ἦτο γεγραμμένος οὗτος εἰς τὸ χαρτί, ἀλλὰ θεσμὸς ἰσοβιότητος ζῶν δὲν ὑπῆρχε.

Εἶναι ἴσως μοναδικὴ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἡ πολιτικὴ ἀμβλύτης ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ εἰσηγάγομεν τοὺς ἐλευθέρους θεσμούς, κατελίπομεν τὴν λειτουργίαν αὐτῶν ὑπὸ σύστημα ἄλλο, τὸ καταλυθὲν προϋποτιθέμενον πολίτευμα.

Δὲν ἠθελήσαμεν νὰ δώσωμεν ζωὴν εἰς τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς διὰ τῶν προσηκόντων νομοθετικῶν μέτρων, νὰ καταστήσωμεν δυνατὴν τὴν ἄσκησιν καὶ τὴν λειτουργίαν αὐτῶν· καὶ πάντες οἱ ζωοποιοὶ ἐκεῖνοι χυμοί, οἱ ὁποῖοι θὰ ἀπέρρεον ἀπὸ τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν, παρέμειναν νεκροὶ καὶ ἄκαρποι, ἰδιαίτατα δὲ καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸν θεσμὸν τῆς ἰσοβιότητος. Ὁ θεσμὸς τῆς ἰσοβιότητος δὲν ἐλειτούργησεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, καθ' ἣν ἐθεσπίσθη, μέχρις ἐσχάτων. Ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἡ ὁποία τὸν εἰσήγαγεν. Ἐδολοφονήθη κατὰ τρόπον, ὁ ὁποῖος σχεδὸν ἐξηφάνισεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς πραγματικότητος.

Εἶναι ἀνάγκη τάχα νὰ εἴπω, ὅτι, καίτοι ἀνεγράφη εἰς τὸ Σύνταγμα ὁ θεσμὸς τῆς ἰσοβιότητος, τὸ δικαίωμα τοῦ διορισμοῦ, τὸ δικαίωμα τῆς μεταθέσεως, τὸ δικαίωμα τῆς προαγωγῆς ἀφέθη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν τὴν ἀχαλίνωτον; Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπω τίνα σημασίαν ἔχουσι τὸ δικαιώματα ταῦτα εἰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ πόσον ὀλεθρίως ἐπιδρῶσιν εἰς τὸν δικαστήν, μέχρις ἀναιρέσεως, πολλάκις μέχρι καταλύσεως τῆς ἰσοβιότητος καὶ τῆς ἐκ ταύτης ἐγγυήσεως; Ὅταν ὑπὸ πολίτευμα ἀκράτου κοινοβουλευτισμοῦ καταλείπητε ἐλεύθερον τὸν διορισμόν, τὴν μετάθεσιν καὶ τὴν προαγωγὴν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, νομίζετε, ὅτι ἔχετε ἰσοβιότητα; Νομίζετε, ὅτι δικαιοῦσθε νὰ ὁμιλῆτε περὶ ἰσοβιότητος τῶν δικαστῶν καὶ τῶν ἐκ τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐγγυήσεων περὶ προστασίας τῆς δικαστικῆς συνειδήσεως;

Ἦτο λοιπὸν ἐπόμενον, ἦτο φυσικὸν ὑπὸ τοιαύτην δυσαρμονίαν τοῦ πολιτεύματος πρὸς τοὺς νόμους αὐτὴ ἡ πολιτεία νὰ καταστήσῃ καὶ

τοὺς δικαστὰς ὄργανα ἐξαρτώμενα ἀπολύτως ἐκ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Τὰ ἐκ τούτου ἀκολουθήματα ἐν κοινοβουλευτικῷ πολιτεύματι εἶναι αὐτονόητα.

Ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία, πιεζομένη ἐκ τῶν κομμάτων, αὐτὴ ἠγωνίζετο καὶ αὐτὴ ἐπρωτοστάτει, ὅπως χρησιμοποιήσῃ τοὺς δικαστὰς ὡς μέσα, ὡς ὄργανα κομματικῆς ἐνισχύσεως.

Ὁ εἰρηνοδικειακὸς κλάδος παρεδόθη εἰς τοὺς ἑκασταχοῦ δικολάβους. Ἓν τηλεγράφημα αὐτῶν ἤρκει, διὰ νὰ μετατεθῶσι, δύο ἴσως θὰ ἤρκουν νὰ διαταχθῇ τάχιστα ἀπὸ ὄργανα ἄλλα ἐξαρτώμενα καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ κόμματος, ἀπὸ τὸν εἰσαγγελέα, νὰ ἐπιβληθῶσι μία ἢ δύο πειθαρχικαὶ ποιναί, ὅτε εἰσῄχθησαν οἱ λεγόμενοι νόμοι περὶ προσόντων, καὶ ν' ἀπολυθῶσιν.

Καὶ τοὺς εἰσαγγελεῖς τοῦ κράτους ὁμοίως μετεχειρίζετο ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ὡς ὄργανα πιέσεως καὶ διαφθορᾶς καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν δικαστῶν. Καὶ ὅτε μετὰ δεκαετηρίδας ἀπὸ τοῦ 1864 ὑπῆρξε νομοθέτης, ὁ ὁποῖος ἐζήτησε νὰ ἐξασφαλίσῃ τοὺς εἰσαγγελεῖς ὁπωσδήποτε κατὰ τῶν βιαιοπραγιῶν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, χαρακτηριστικὴ κατεβλήθη προσπάθεια καὶ ἄμιλλα τῶν κομμάτων πρὸς κατάλυσιν καὶ τῶν ἁπλῶν τούτων ἐγγυήσεων. Καὶ τὸ ὄργανον τῆς συναλλαγῆς μετεβλήθη. Μετέπεσεν ἀπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τὴν νομοθετικήν, καὶ ἡ αἴθουσα αὕτη ἐξεπλήρου καθήκοντα τοὐλάχιστον κατὰ τὴν χρονικὴν περίοδον τοῦ 1890—1895 κομματικοῦ ὑπουργοῦ. Διότι, διὰ νὰ λυτρωθῶσιν αἱ χεῖρες τῆς ἑκάστοτε Κυβερνήσεως, διότι τοῦτο ἐγένετο ἐξ ὑπαμοιβῆς τρίς, διὰ νὰ καταλυθῶσι τὰ δεσμὰ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἀπόλυσιν τῶν εἰσαγγελέων, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπέτρεπον τὴν ἐκβίασιν αὐτῶν εἰς ἐξυπηρέτησιν τῶν κομματικῶν παθῶν, κατηργεῖτο ὁ νόμος, ἐπαύοντο οἱ εἰσαγγελεῖς καὶ ἐπετρέπετο εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν νὰ διορίσῃ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἤθελεν. Ἦρχετο ἡ νέα Κυβέρνησις, ἔβλεπεν, ὅτι εἰς τὸν κλάδον ἐξησφαλίσθησαν ὑπὸ τῆς προκατόχου τὰ ὄργανα τοῦ ἀντιθέτου κόμματος. Κατήργει τὸν νόμον, πάντοτε, ἐννοεῖται, ὑπὸ πρόφασιν μεταρρυθμίσεώς τινων διατάξεων αὐτοῦ καὶ διώριζε τοὺς ἰδίους πάντως φίλους, ἵνα ἐπανέλθῃ ἡ νέα Κυβέρνησις νὰ καταργήσῃ πάλιν τὸν νόμον, διὰ νὰ διορίσῃ τοὺς ἑαυτῆς πολιτικοὺς τροφίμους.

Χ. ΒΟΖΙΚΗΣ. Ὑποθέτετε, ὅτι αὐτὸ τοῦτο σκοπεῖ τὸ ψήφισμα τὸ ὑποβληθέν;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὄχι· ταὐτίζεται μόνον κατὰ τὴν μορφὴν τὴν ἐξωτερικήν. Δὲν πρόκειται βεβαίως περὶ ὁμοίας προθέ-

σεως. Θὰ ἦτο ἀδίκημα καὶ εἰς ἐμαυτὸν νὰ εἴπω τὸ τοιοῦτον.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους, κύριοι, διεβίωσε καὶ ὁ δικαστικὸς κλάδος. Αἱ μεταθέσεις καὶ αἱ προαγωγαί, σπανίως γινόμεναι κατ' ἀξίαν, ἀλλ' οὐδέποτε ἐξ ὑπηρεσιακῆς πρωτοβουλίας καὶ πάντοτε διὰ κομματικῆς παρεμβάσεως, ὑπενόμευον διηνεκῶς τὴν δικαστικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν δικαστικὴν συνείδησιν. Ὁ δικαστὴς ἐδιδάσκετο παρ' αὐτῆς τῆς πολιτείας ὅτι, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶχε προσόντα, ἄχρηστα θὰ ἦσαν εἰς αὐτόν, ἂν μὴ προσηρτᾶτο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον εἰς κομματικόν τι στήριγμα.

Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, κύριοι, τὴν μελέτην τῶν λεπτομερειῶν τῶν ὁποίων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κάμω, χωρὶς νὰ καταναλώσω χρόνον πολὺν καὶ ἴσως ἐν περιττῷ, ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὅρων τούτων, λέγω, συνάγει τις τοῦτο τὸ ἀβίαστον συμπέρασμα· ὅτι εἶναι θαῦμα βεβαίως πῶς ὁ δικαστικὸς κλάδος κατὰ τοιοῦτον τρόπον πιεζόμενος ἀπὸ τὸν αὐθαίρετον καὶ τὸν ἀχαλίνωτον κοινοβουλευτισμὸν κατώρθωσε νὰ διασώσῃ τὴν ὑπόστασιν αὐτοῦ, πῶς κατώρθωσεν ἐν μέσῳ τῆς καταλύσεως τῶν πάντων νὰ διατηρηθῇ ἐπὶ τοσοῦτον ὑγιής.

Οὐδαμοῦ ἐγένετο τοῦτο, κύριοι· οὐδαμοῦ ὁ δικαστικὸς κλάδος εὑρέθη ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας. Ἀρκεῖ νὰ ρίψῃ τις βλέμμα ἐπὶ τῶν συνταγματικῶν χαρτῶν, διὰ νὰ ἴδῃ, ὅτι ὅπου ἐθεμελιώθη, καὶ πανταχοῦ ἐθεμελιώθη—ὁμιλῶ δὲ περὶ τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν—τὸ ἰσόβιον συμπάρεδρον εἶχε καὶ τὸ ἀμετάθετον, συμπαρέδρους εἶχε καὶ ὀργανικοὺς νόμους, ἀσφαλίζοντες τὴν εἰσαγωγήν, ἀσφαλίζοντας τὴν προαγωγήν, ἀσφαλίζοντας τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν.

Καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ἀκόμη, τῆς ὁποίας θαυμάζομεν τὴν δικαιοσύνην, μόνον ἀφ' ἧς διὰ τοιούτων ἐγγυήσεων περιεβλήθη,, κατέστη προϊόντος τοῦ χρόνου ἄξιος τοῦ ὀνόματος τούτου. Ἐπέπρωτο μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ εἰσαχθῇ καὶ ἀναγραφῇ ἐν τῷ Συντάγματι τὸ μορμολύκειον ἐκεῖνο τῆς ἰσοβιότητος, ν' ἀφεθῇ μεμονωμένον καὶ ἀφρούρητον καὶ νὰ ὑπονομεύηται πανταχόθεν καὶ νὰ δολοφονῆται ἐκ τῶν πλευρῶν ὁ δικαστικὸς κλάδος. Καὶ αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι εἶναι θαῦμα, κύριοι, εἶναι θαῦμα, πῶς ἠδυνήθη ὑπὸ τοιαύτας πιέσεις καὶ τοιούτους κατακλυσμοὺς νὰ διασωθῇ ὁδικαστικὸς κλάδος μέχρι τοιούτου σημείου, ὥστε νὰ λέγωμεν σήμερον, ὅτι τὰ ἀνάξια αὐτοῦ στοιχεῖα εἶναι ἐλάχιστα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀνάξια ἐκεῖνα δὲ φέρουσι τὰ στίγματα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παρετηρήθησαν καὶ παρατηροῦνται ἀλλαχοῦ εἰς κράτη πολὺ μᾶλλον προηγμένα ἡμῶν εἰς πολιτισμόν, εἰς κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ πολιτειακοὶ ὅροι, αἱ κοινωνικαὶ καὶ οἰκονομικαὶ συνθῆκαι ἐν σχέσει πρὸς τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς εἶναι ἀπείρως κρείττονες ἡμῶν. Ἐν Ἑλ-

λάδι δὲν ὑπάρχουσι δικασταὶ χρηματιζόμενοι, ἐνῷ τοῦτο δὲν δύναται νὰ λεχθῇ δι' ἄλλα κράτη.

Ἂν τὸ βῆμα τοῦτο καὶ ἡ ἐμὴ θέσις ἐπέτρεπον ἐξειδικεύσεις, ἤθελον φέρει ἁπτὰς ἐπισήμους ἀποδείξεις τῶν ἀλλαχοῦ συνήθως συμβαινόντων, ἓν καὶ μόνον τῶν ὁποίων ἂν ἐγίνετο ἐν Ἑλλάδι, ἤθελε προκαλέσει ἀληθῆ ἐπανάστασιν.

Ἀνάγκη ἐξαιρετικῶν ἐγγυήσεων ὑπὲρ τοῦ δικαστικοῦ κλάδου.

Ὡμίλησα, κύριοι, περὶ τῶν ἐξαιρετικῶν ἐγγυήσεων καὶ τῶν ἐξαιρετικῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῇ ἀλλαχοῦ ὁ δικαστικὸς κλάδος· καὶ ἔχων ὑπ' ὄψει μου πῶς ἔχουσιν, ἰδίᾳ πῶς μέχρι πέρυσιν εἶχον, τὰ παρ' ἡμῖν, ἐξεδήλωσα τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὴν δικαστικὴν ἡμῶν τάξιν.

Εἶναι ἀνάγκη ὅμως νὰ προσθέσω, ὅτι ὁ τρόπος, οἱ ὅροι καὶ αἱ συνθῆκαι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ κριθῇ ἡ δικαστικὴ λειτουργία, δὲν συμπίπτουσι πρὸς τοὺς ὅρους καὶ τὰς συνθήκας, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ καθοδηγήσωσιν ἡμᾶς ἐν τῇ κρίσει ἄλλων οἱωνδήποτε δημοσίων ὑπαλλήλων. Οὐδαμοῦ δὲ συνέβη τοῦτο. Οὐδαμοῦ τοιαῦται ἐδόθησαν ἐγγυήσεις εἰς ἄλλους δημοσίους ὑπαλλήλους, ὅσαι ὑπὲρ τῶν δικαστῶν· οὐδαμοῦ ἐδόθησαν τόσοι μισθοὶ εἰς ἄλλους ὑπαλλήλους οἱουσδήποτε, ὅσοι ὑπὲρ τῶν δικαστῶν.

Τοῦτο δὲν ἔχει λόγον ἄλλον ἢ τὴν διαφορὰν τῆς λειτουργίας. Ἔχει λόγον τὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἠρεμίας τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ψυχῆς ἐν ἀσχολίᾳ τοσούτῳ λεπτῇ, ἐν ἀσχολίᾳ πλήρει τοιούτων κινδύνων. Ἔχει λόγον τὸ γεγονός, ὅτι τὸ εἶδος τῆς λειτουργίας, ἡ φύσις τῶν ἀσχολημάτων τοῦ δικαστοῦ, πολλαπλασιάζει καθ' ἑκάστην τοὺς πειρασμοὺς καὶ θέτει αὐτὸν ἑκάστοτε εἰς κινδύνους, τοὺς ὁποίους οὐδεὶς ἄλλος δημόσιος ὑπάλληλος ἐν τοιούτῳ βαθμῷ δοκιμάζει. Ἡ ἀντοχὴ δὲ καὶ ἡ δύναμις τοῦ χαρακτῆρος καὶ συνεπῶς ἡ ἀρετὴ δὲν κρίνεται ἀπολύτως· ἀλλὰ κρίνεται καὶ δοκιμάζεται ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν πειρασμῶν. Ἡ δύναμις τῆς ἀντιστάσεως καὶ ἡ δύναμις τῆς θελήσεως κρίνεται ἐκ τῆς δυνάμεως τῆς ἐπιθέσεως, κρίνεται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς ἐπιθέσεως.

Δικασταὶ περὶ τοιούτων πολυτίμων ἀγαθῶν δικάζοντες, δικασταὶ ἀποφαινόμενοι καὶ κρίνοντες τὸ ἐμὸν καὶ τὸ σόν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ πολίτου, ἄνθρωποι ὄντες θὰ ὑπέπιπτον εἰς ἀνθρώπινα ἁμαρτήματα, ἐὰν ἡ πολιτεία δὲν ἐλάμβανε πρόνοιαν νὰ ἀσφαλίσῃ τούτους ποικιλοτρόπως.

Διότι δὲν πρέπει νὰ πλανώμεθα, κύριοι. Δυνάμεθα ὅσον θέλομεν νὰ αἰσθηματολογῶμεν, δυνάμεθα ὅσον θέλομεν νὰ μετερχώμεθα τὸν ἰδεολόγον, Ἀλλ' ἔχομεν, νομίζω, καί τινα ὑποχρέωσιν νὰ σκεπτώμεθα ὡς

ἄνθρωποι, νὰ κοινωνιολογῶμεν, ἔχοντες ὄχι μόνον πνεῦμα, ἀλλὰ καὶ σῶμα. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι, ὅταν τὸ αἴσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως ἔλθῃ ἀντιμέτωπον πρὸς τὸ καθῆκον, ὁ κανὼν εἶναι, ὅτι τὸ καθῆκον θὰ ὑποχωρήσῃ.

Ὑπάρχουσι βεβαίως φύσεις προνομιοῦχοι, ὑπάρχουσι φύσεις ἐξαιρετικαί, ὑπάρχουσι μάρτυρες τοῦ καθήκοντος, πρὸς τοὺς ὁποίους στρέφεται ὁ θαυμασμὸς ἡμῶν, ἀλλ' εἶναι ἐξαιρέσεις. Ὁ κανὼν εἶναι ὁ ἄνθρωπος.

Καὶ τὸν κανόνα ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν ἡ πολιτεία, τοῦτον ἔλαβον ὑπ' ὄψιν αἱ νομοθεσίαι, καὶ ἐθεμελίωσαν πάντας ἐκείνους τοὺς φραγμούς, ἵνα προασπίσωσι τὸν δικαστήν.

Οὐδαμοῦ ἐγκατελείφθη ὁ δικαστικὸς κλάδος, ὡς ἐγκατελείφθη ὁ ἡμέτερος μετὰ τὸ 1864. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ γλίσχρον τῆς μισθοδοσίας. Ἀλλὰ καὶ οἱ δεινότεροι πειρασμοὶ τῶν ἀδίκων μεταθέσεων, τῶν εὐνουμένων προαγωγῶν καὶ τῶν μέσων, δι' ὧν ἐγίνετο ἡ κομματικὴ ἐπίθεσις πρὸς ἐκπόρθησιν τῶν δικαστῶν· ἡ ἀχαλίνωτος ἐπίθεσις, ἡ ὁποία πλειστάκις ἔθετε τὸν δικαστὴν ἢ τὸν δικαστικὸν ἐν γένει ὑπάλληλον εἰς τὸ δίλημμα ἢ ν' ἀποθάνῃ ἢ νὰ ὑποκύψῃ. Καὶ εἶναι θαῦμα πῶς εἰς τὸν κλάδον αὐτὸν—λέγω δὲ τοῦτο μὲ ἀληθῆ ὑπερηφάνειαν—εἶναι θαῦμα ἐγκείμενον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, εἰς τὴν ἁπλότητα τῆς διαίτης καὶ τὴν λιτότητα τοῦ βίου, πῶς δὲν εὗρεν ἔδαφος εὐδοκιμήσεως τὸ μίασμα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐπιπολάζει ἀλλαχοῦ εἰς κράτη μεῖζον ἡμῶν προηγμένα εἰς πολιτισμόν, εἰς πολιτικὴν ἀγωγήν, εἰς οἰκονομικοὺς ὅρους, μίασμα ἀποτελοῦν τὸ δεινότατον ἀνοσιούργημα δι' ἕνα δικαστήν.

Δὲν ἀρνοῦμαι βεβαίως, κύριοι, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ δικαστικῷ ἡμῶν κλάδῳ καί τινα στοιχεῖα ἀνίκανα ἢ ἀσθενῆ τὸν χαρακτῆρα, καὶ θὰ ἦτο παράδοξον, ἂν δὲν ὑπῆρχον, τινὰ μὲν πλέον, τινὰ δὲ ἔλαττον. Ἀλλ' ὡς ἔχουσι τὰ παρ' ἡμῖν, εἶναι ἆρά γε ἡ δικαία, εἶναι ἆρά γε ἡ σκάτιμος ὁδὸς ἐκείνη, ἡ ὁποία ὑποδεικνύεται πρὸς ἀπομάκρυνσιν αὐτῶν; Ὁ δικαστικὸς κλάδος ἡμῶν δύναταί τις νὰ εἴπῃ, ὅτι πέρυσιν ἐγεννήθη.

Εἶναι τιμὴ εἰς τὴν Κυβέρνησιν ἐκείνην, ἥτις εἰσηγήθη τὰ νομοθετήματα, τὰ ὁποῖα ἔδωκαν εἰς τὸν δικαστικὸν κλάδον ὅ,τι ἔπρεπε νὰ ἔχῃ οὗτος ἀπὸ τοῦ 1864.

ΤΙΝΕΣ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Ἡ ἐπανάστασις, ἡ ἐπανάστασις.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἡ πλήρης ἀποκέντρωσις, ἡ ὁποία ἱδρύθη διὰ τοῦ ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, ἀπέδωκε τοὺς δικαστὰς εἰς τὴν δικαιοσύνην. Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὴν Βουλὴν δὲν ἔχω

ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῶ ἀπόδειξίν τινα περὶ τῆς αἰσθητῆς, τῆς οὐσιώδους, τῆς ριζικῆς μεταβολῆς, ἡ ὁποία ἔκτοτε παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης καὶ τὰ καθόλου δικαστικὰ ἡμῶν πράγματα. Διότι εἶναι ἔναυλοι εἰσέτι εἰς τὰς ἀκοάς μου αἱ πληροφορίαι, τὰς ὁποίας πλεῖστοι τῶν κ. βουλευτῶν ἐπανερχόμενοι καὶ ἐσχάτως ἔτι ἀπὸ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν ἐπαρχίας ἔδωκαν εἰς ἐμέ, περὶ τῆς μεταβολῆς, ἡ ὁποία θεμελιώδης καὶ ριζικὴ παρατηρεῖται ἀπὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου ἐκείνου εἰς τὴν λειτουργίαν τῆς δικαιοσύνης. Πῶς τὸ αὐτὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τοὺς δεινοτάτους τῶν ὅρων εἰσήχθη εἰς τὸν κλάδον καὶ ἀνετράφη εἰς αὐτόν, πῶς αὐτὸ τοῦτο μετεβλήθη μόλις ἔπαυσεν ἡ ἀπὸ μέρους τῆς πολιτείας ἐπιβουλή; Πῶς ἀνεθάρρησαν καὶ οἱ κατώτατοι τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, αὐτοὶ οἱ παραπεταμένοι εἰρηνοδίκαι, οἱ ὑπείκοντες τέως πολλάκις ὑπὸ τῆς βίας τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἀνάγκης εἰς τὰ νεύματα τῶν δικολάβων; Πῶς ἀνεβαπτίσθη ἡ δικαστικὴ ἐξουσία ὑπὸ τὴν σημερινὴν διοίκησιν τοῦ κλάδου καὶ ποία πεποίθησις πρὸς αὐτὴν ἐνεπνεύσθη εἰς τοὺς πολίτας;

Ἔντιμος ἐξ Ἀχαΐας καὶ Ἤλιδος βουλευτὴς μοὶ ἔλεγεν. Εἶναί τι καταπληκτικὸν δι' ἐμὲ τὸ παρατηρούμενον· ἄλλοτε μετέβαινον εἰς τὴν ἰδιαιτέραν μου ἐπαρχίαν, πλεῖστοι τῶν φίλων μου προσήρχοντο ἀξιοῦντες τὴν ἐμὴν παρέμβασιν ὑπὲρ τῶν ὑποθέσεών των παρὰ τοῖς δικασταῖς· εἶναι, λέγει, ἄξιον περιεργείας, ὅτι ἤδη οὐδεὶς προσῆλθεν.

Τοῦτο ἔχει λόγον ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικόν, ἀμφοτέρους στενῶς πρὸς ἀλλήλους συνδεομένους. Ἔχει λόγον τὴν πεποίθησιν, ἡ ὁποία ἐνεπνεύσθη εἰς τὸν λαόν, καὶ ἡ πεποίθησις εἶναι ἀπότοκος τῆς νέας καταστάσεως τῆς ὀφειλομένης εἰς τὸν νόμον, τῆς ὀφειλομένης εἰς τὴν διοίκησιν τῆς δικαιοσύνης.

Θὰ ἦτο δὲ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς δικαιοσύνης καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς σκοπιμότητος ἡ ἐσχάτη δυσαρμονία καὶ ἡ μεγίστη ἀδικία νὰ θελήσωμεν ἤδη εἰς στιγμήν, καθ' ἣν ἀνεγεννήθη ὁ δικαστικὸς κλάδος καὶ ἀναγεννᾶται ὁλονὲν καὶ ἀναβαπτίζεται καὶ αὐτοκαθαίρεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν μεμονωμένων ἀτελειῶν του, εἰς στιγμὴν τοιαύτην ριζικῆς μεταβολῆς, νὰ λάβωμεν μέτρα ἀναστολῆς στοιχείων τινῶν, ἅτινα ἴσως ἐν τῷ παρελθόντι δὲν ἐδείχθησαν ἐν πᾶσιν ἄξια τῆς ἀποστολῆς των. Καὶ νὰ θελήσωμεν νὰ λάβωμεν μέτρα οὐχὶ κανονικά, οὐχὶ φυσιολογικά· μέτρα, κατ' ἐφαρμογὴν τῶν ὁποίων τόσα στοιχεῖα ἀπεμακρύνθησαν ἤδη τοῦ κλάδου ὡς ἀκατάλληλα· μέτρα, τὰ ὁποῖα καὶ ἤδη ἐφαρμόζονται, καὶ κρίνεται αὐστηρότατα μὲν ἡ μετὰ τὸν νόμον ἐκεῖνον διαγωγὴ τῶν δικαστῶν, ἐπιεικέστερον δὲ ἡ πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ λάβωμεν μέτρα βίαια. Νὰ μετέλθωμεν μέθοδον, ἡ ὁποία, καὶ ἂν ἀκόμη τὰ μμεονωμένα ἐκεῖνα

στοιχεῖα τοῦ δικαστικοῦ κλάδου δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀπομακρυνθῶσιν ἄλλως, πάλιν δὲν θὰ ἦτο ἡ ἐνδεδειγμένη, δὲν θὰ ἦτο ἡ σκόπιμος, θὰ ἦτο πλήρης κινδύνων διὰ τὰς ἀδικίας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐγίνοντο εἰς πολλούς, πλήρης κινδύνων διὰ τὴν ὅλην δικαιοσύνην καὶ τὴν ὑπόστασιν αὐτῆς, θὰ ἦτο ὀλεθρία δι' αὐτὴν τὴν πολιτείαν.

Τὰ ἐκ τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας διδάγματα περὶ τῆς ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος.

Ἴδετε, κύριοι, τὴν ἱστορίαν ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ.

Ἴδετε πρωτίστως τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Γαλλίᾳ γενομένων. Σταθμίσατε τὰ γεγονότα, τὰ γενόμενα ὑπὸ ἀναλόγους ἐντελῶς περιστάσεις· παρακολουθήσατε τὰς κρίσεις τὰς γενομένας καὶ τὴν κρίσιν τὴν δικαστικὴν τὴν ὑπάρχουσαν καὶ θὰ αἰσθανθῆτε φρικίασιν, ὡς ἐγὼ αἰσθάνομαι ἤδη ἐκ πάσης ἀποπείρας πρὸς ἀναστολὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰσοβιότητος προσωρινῆς ἢ οἱασδήποτε φύσεως.

Ἐπὶ ἕνα ὁλόκληρον αἰῶνα συγκλονίζεται τὸ γαλλικὸν ἔθνος διὰ τὰ δικαστικὰ αὐτοῦ πράγματα, διὰ τὰ δικαστήρια καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, ἐκ τοιούτων ἀποτειρῶν καὶ ἐκ τοιούτων μέτρων· μόνον διότι ἅπαξ ἐγένετο σφάλμα ἐν τούτῳ.

Αἰῶνας ὁλοκλήρους ἐλειτούργει ἐκεῖ ὁ θεσμὸς τῆς ἰσοβιότητος, ἔπρεπε δὲ νὰ ἔλθῃ ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1790, διὰ νὰ θέσῃ χεῖρα ἐπὶ τῆς ἰσοβιότητος καὶ ν' ἀρχίσῃ ἔκτοτε κλονισμὸς ἀλλεπαλλήλων ἀναστολῶν τοῦ θεσμοῦ τούτου μέχρι τοῦ Συντάγματος τοῦ 1814, δι' οὗ ὁριστικώτερον ἀνεγνωρίσθη. Ἀλλ' ἐν τοῖς ζητήμασι τούτοις ἡ ἀρχὴ εἶναι ὁ ὄλεθρος, ἡ ἀρχὴ συντελεῖ τὸ κακὸν προηγούμενον, καί, τῆς ἀρχῆς δοθείσης, σταθμὸς οὐδέποτε οὐδαμοῦ εἶναι εὔκολον νὰ εὑρεθῇ.

Ἐπηκολούθησε τὸ Σύνταγμα τοῦ 1830, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεγράφη ἡ αὐτὴ συνταγματικὴ διάταξις· καὶ ὕστερον τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1848, εἰς τὸ σύνταγμα τοῦ ὁποίου καὶ πάλιν ἀνεγράφη ἡ διάταξις. Ἀλλ' ἀνεγράφη τότε, ἀφοῦ ἐδοκίμασεν ὁ θεσμὸς τῆς ἰσοβιότητος καὶ ὁ δικαστικὸς κλάδος τὴν ἀκολασίαν τῆς προσωρινῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία ἀπέλυσε δικαστάς, ὑπείκουσα τῇ ἀληθείᾳ εἰς ρεῦμα κοινῆς γνώμης. Διότι εἶναι κλῆρος τῶν ἐπανασταίσεων, ὅτι καὶ τότε καὶ ἤδη παρατηρεῖται, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς πολιτικούς, κοινωνικοὺς καὶ ψυχολογικοὺς ὅρους.

Ὅμως ἐπῆλθεν, ὡς ἦν ἐπόμενον, διότι καὶ τοῦτο σταθερῶς γίνεται, τῆς κοινῆς γνώμης ἡ μεταβολὴ καὶ ἀντίδρασις ταχεῖα.

Ἦτο δὲ τοσοῦτον ἰσχυρά, ὡς ἐκ τῶν ἀδικημάτων τὰ ὁποῖα εἴτε ἐκ προθέσεως, εἴτε ἐκ σφαλμάτων ἐτελέσθησαν, ὥστε συνέβη τοῦτο τὸ παράδοξον. Μετὰ ἓν ἔτος, κατὰ τὸ 1849, διὰ Διατάγματος τῆς 9 Αὐγούστου, ἡ αὐτὴ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀπολυθέντας.

Γ. ΠΩΠ. Ὄχι πάντας.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐπῆλθον τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ ἔτους 1870. Τὸ ζήτημα τῶν δικαστῶν καὶ αὖθις ἐπὶ τοῦ τάπητος. Νέα τοῦ δικαστικοῦ κλάδου ἀναστάτωσις. Νέα ἐπίθεσις, νέα κοινὴ γνώμη, νέος κλονισμός. Νέ ἀκολασία κυβερνητική· ἀπόλυσις 15 δικαστῶν.

Ἀλλά, παράδοξον τοῦτο· καὶ πάλιν ἀντίδρασις ταχεῖα τῆς δημοσίας γνώμης κατὰ τοῦ ληφθέντος μέτρου· ἀκύρωσις τοῦ Διατάγματος καὶ ἐπάνοδος τῶν δικαστῶν εἰς τὰς τάξεις των.

Ἀλλὰ τὰ πράγματα δὲν ἐσταμάτησαν, οὐδ' ἦτο δυνατὸν νὰ σταματήσωσιν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο. Τὸ δικαστικὸν σῶμα συνεταράσσετο· ἀπέβαλε τὴν σταθερότητα αὐτοῦ, ἥτις εἶναι ἡ μόνη ἐγγύησις τῆς ἀνεξαρτησίας του. Ἐσείσθη ἡ πρώτη βάσις τῆς ἰσοβιότητος, ἥτις ἀπολύτως ἀσάλευτος καὶ διηνεκῶς νοουμένη καὶ πιστευομένη ἦτο δυνατὸν ν' ἀποκαταστήσῃ εἰς τὸν κλάδον τὴν γαλήνην καὶ νὰ θεμελιώσῃ τὴν ἀφετηρίαν τῆς ἀνυπωσίας αὐτοῦ τῆς βαθμιαίας καὶ τοῦ μεγαλείου του. Καὶ ἔκτοτε, ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1880 καὶ ἐφεξῆς καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, κλονίζεται καὶ σείεται τὸ ἔδαφος τῆς ἰσοβιότητος καθ' ἑκάστην. Καθ' ἑκάστην ἀπειλεῖται, καθ' ἑκάστην σχεδὸν ἐπαναφέρεται τὸ ζήτημα τῆς προσωρινῆς αὐτῆς ἀναστολῆς. Κατὰ τὸ ἔτος 1882, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ὁπότε εἶχον ὑποβληθῆ προτάσεις εἰς τὴν γαλλικὴν Βουλήν πολλαὶ περὶ ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος, ὁ Βαλδὲκ Ρουσὼ εἰσηγούμενος τὸ ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων συμπεράσματα τῆς ἐπιτροπῆς ἐπετέθη λάβρος ἐν τῇ Βουλῇ κατὰ τοῦ δικαστικοῦ σώματος, καὶ ἐζήτησεν ἀπροκαλύπτως τὴν ἀναστολὴν τῆς ἰσοβιότητος, ἕνεκα λόγων πολιτικῆς φύσεως.

Τῇ 2 Φεβρουαρίου 1882 ὑπεβλήθη νομοσχέδιον, τὸ ὁποῖον τῇ 10 Ἰουνίου ὑπὸ τὰς κραυγὰς καὶ τὰς ἀξιώσεις πάλιν τῆς δημοσίας γνώμης ἐψηφίσθη εἰς πρώτην ἀνάγνωσιν.

Ἀλλ' ἦλθε καὶ αὖθις ὁ μετάμελος, ὁ αἰώνιος ἐν τούτῳ νόμος. Καὶ ἡ αὐτὴ Βουλὴ μετὰ ταῦτα ἀπέρριψεν ὅμοιον νομοσχέδιον.

Νέα ὅμως ἐπίθεσις κατὰ τὸ ἔτος 1883 ἀπέληξεν εἰς τὸν νόμον τῆς 18 Αὐγούστου τοῦ 1883 σκοποῦντα τὴν ἐκκαθάρισιν τοῦ δικαστικοῦ σώματος ὑπὸ τὴν πρόφασιν τῆς μεταβολῆς τοῦ ὀργανισμοῦ τῶν δικαστηρίων. Καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν τῆς καταργήσεως δικαστηρίων τινῶν ἀπελύθησαν ἁθρόοι οἱ ἀπαρέσκοντες δικαστικοὶ ὑπάλληλοι. Ποῖα ὑπῆρξαν, κύριοι, τὰ ἀποτελέσματα; Πῶς ἐγένετο καὶ ἐφηρμόσθη ὁ νόμος

ἐκεῖνος, παρὰ πάσας τὰς προφυλάξεις τὰς ληφθείσας, παρὰ πάσας τὰς ἐγγυήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐζητήθησαν πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς ἐφαρμογῆς; Εἰς τίναθέσιν εὑρίσκεται ἤδη ὁ δικαστικὸς κλάδος καὶ πῶς κρίνονται τὰ περὶ τούτου ἐν Γαλλίᾳ; Ὁ Ἰούλιος Σιμὼν δεινῶς κατέκρινε τὸν νόμον τοῦτον. Καὶ ἔλεγεν, ὅτι πρόσχημα εἶναι αἱ ἀγαθαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας προβάλλει. Πράγματι δι' αὐτοῦ σκοπεῖται νὰ ἐξυπηρετηθῶσιν ἴδια πάθη, ἴδια συμφέροντα, ν' ἀπομακρυνθῶσι δ' ἀπὸ τὰς δικαστικὰς τάξεις οἱ δικασταὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀπήρεσκον καὶ ἀπαρέσκουσιν εἰς τοὺς ἐργάτας τῆς ἐκκαθαρίσεως, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐδείχθησαν ἕτοιμοι νὰ τοὺς ὑπηρετήσωσιν.

Ὁ νόμος ἐψηφίσθη, ὁ νόμος ἐφημίσθη, ἡ προγραφὴ ἐγένετο.

Καὶ διὰ νὰ ἐννοήσητε τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐγένετο καὶ ὑπὸ τοὺς ὁποίους, ἐννοεῖται, πάντοτε γίνονται τοιαῦται προγραφαὶ ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις, ἀρκοῦμαι νὰ μνησθῶ τοῦ καταπληκτικοῦ γεγονότος, ὅτι ὑπῆρξε βουλευτής, ὁ ὁποῖος ἐν δημοσίᾳ συνεδριάσει εἶπεν, ὅτι ἐπέτυχε καὶ ἀπεμάκρυνε δικαστήν, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν τόλμην νὰ φέρῃ ψῆφον μειονοψηφίας εἰς ὑπόθεσιν ἀφορῶσαν τὸν βουλευτὴν τοῦτον.

Τὰ γεγονότα ἐπηκολούθησαν ραγδαῖα, κύριοι.

Δὲν παρῆλθε δεκαετία καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1890 καὶ αὖθις νέον ὑπεβλήθη νομοσχέδιον περὶ νέας ἐκκαθαρίσεως! Καὶ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ βουλευτὴς Κλεμανσὸ εἰς τὴν εἰσηγητικὴν αὐτοῦ ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης κατὰ τὸ ἔτος 1903 ἐπανέρχεται εἰς τὸ ζήτημα καὶ λέγει, ὅτι μετὰ τὸν νόμον τοῦ 1883 τὸ ζήτημα τίθεται καὶ ἤδη ὑπὸ τὴν αὐτὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔκτασιν, ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀνάγκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἔκειτο κατὰ τὸ ἔτος 1883. Καὶ ἂν ἐπέπρωτο νὰ προμαντεύσῃ τις, ἤθελον προσθέσει, ὅτι καὶ ἐφεξῆς ἄλυτον θὰ ὀρθοῦται τὸ ζήτημα πάντοτε, ἐνόσῳ τοιοῦτοι κρατοῦσιν ὅροι καὶ ἐνόσῳ ἐλλείπει ἡ πεποίθησις ἐπὶ τὸ ἀπολύτως ἄσειστον τοιούτων συνταγματικῶν διατάξεων, ἐπὶ τὸ ἀπολύτως ἀκλόνητον τοιούτων θεσμῶν, ἐφ' ὅσον τοιαύτη πεποίθησις δὲν ἐμπνεύσῃ τὰ στήθη καὶ τὴν καρδίαν καὶ τὴν ψυχὴν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου.

Ἀφήσατε ἤδη τὴν Γαλλίαν καὶ ἔλθετε εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Ἔλθετε εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτης καὶ σπουδάσατε τὰ κατ' αὐτήν. Ἴδετε τὰς τοιούτου εἴδους ἀξιώσεις τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἰδίᾳ ὡρισμένων τάξεων· θὰ ἴδητε τοὺς αἰῶνας ἀντιγράφοντας ἀλλήλους, τὰς περιστάσεις ἀντιγραφούσας ἀλλήλας, τὰ πνεύματα, τὰ αἰσθήματα, τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ μέτρα ἀντιγράφοντα ἄλληλα. Ἐνταῦθα, ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπῆρξε μερικὴ ἐφαρμογὴ τῆς δικαστικῆς ἐκκαθαρίσεως. Περιωρίσθη εἰς ὡρισμένας ἐπαρχίας, εἰς τὰς μεσημβρινάς, νομίζω, καὶ ἐκεῖ ἐφημίσθη

διὰ νὰ ἐπακολουθήσῃ καὶ ἐκεῖ ἡ δριμεῖα κατάκρισις τοῦ μέτρου τούτου ὑπὸ τῶν συγγραφέων καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς χώρας ἐκείνης.

Εἷς τῶν μᾶλλον φιλελευθέρων πολιτικῶν ἀνδρῶν τῆς Ἰταλίας, ὁ Μιγκέτι, πρωθυπουργὸς ἄλλοτε καὶ δοκιμώτατος συγγραφεύς, ἐξετάζων τὰ περὶ τούτου παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς:

«Ἡ Ἰταλικὴ ἐπανάστασις εἰς πολλὰς ἐπαρχίας ἐπεδείξατο σεβασμὸν πρὸς τὰ δικαστήρια, ὡς εἶχον ταῦτα ὑπὸ τὰς παρελθούσας Κυβερνήσεις. Εἰς ἄλλας ὅμως, καὶ κυρίως εἰς τὰς μεσημβρινὰς ἐπαρχίας, παρεσύρθη ὑπὸ τῆς μανίας ἐκείνης τῆς ἐπονομαζομένης ἐκκαθαριστικῆς, τῆς ὁποίας οὐδὲν δύναται νὰ γίνῃ ὀλεθριώτερον εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης».

Ἀλλὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα δὲν ἠκολούθησαν ἄλλα κράτη. Εἶναι ἄξιον περιεργείας, κύριοι, ὅτι, ἐνῷ ὑπῆρξαν ἐπαναστάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνεγνώρισαν ὡς δόγμα τὴν κατάργησιν τῆς ἰσοβιότητος πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, ὡς λόγου χάριν αἱ γαλλικαί, ἡ ἀγγλικὴ ἐπανάστασις ἦτο τοὐναντίον ἡ θεμελιώσασα τὴν ἰσοβιότητα τῶν δικαστῶν. Ὑπὸ τὸ σύστημα, τὸ ὁποῖον ἠκολούθησεν ἔκτοτε, τὸ σύστημα τοῦ ἀπολύτου σεβασμοῦ πρὸς τὰ δικαστήρια, τῆς διαρκοῦς αὐτῶν ἐνισχύσεως, ὑπὸ τὸ σύστημα τῆς βαθμιαίας ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως, ὄνευ βιαίων κλονισμῶν καὶ συνταράξεων ἀνωφελῶν, ἐπέτυχεν, ὄχι ἀμέσως, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον προκαλεῖ ἤδη τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Διότι ἡ Ἀγγλία σκέπτεται καὶ ἐσκέπτετο πάντοτε πρῶτον περὶ τοῦ δικαστικοῦ κλάδου καὶ ἔπειτα περὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου

Γ. ΠΩΠ. Αὐτὸ ζητοῦμεν καὶ ἡμεῖς νὰ κάμωμεν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Θὰ τὸ κάμητε ὅμως, καθ' ὃν τρόπον ἡμεῖς λέγομεν, ἐὰν θέλητε. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη, ἡ ὁποία ἔχει τὸ κῦρος τῆς ἱστορίας, τῆς πείρας καὶ τῆς παρατηρήσεως.

Ἐὰν ἡ γνώμη ὑμῶν εἶναι ἡ ὀρθοτέρα, αὐτὴν ν' ἀκολουθήσητε καὶ ὑμεῖς καὶ ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους θὰ πείσητε. Πάντες ἐπιδιώκομεν τὸν αὐτὸν σκοπόν, ἀλλὰ μὲ ἄλλας μεθόδους. Ἐγὼ ἀναπτύσσω τὰς ἐμὰς γνώμας. (Εὖγε).

Συμπεράσματα· «Παρίημι τὴν Ἀρχήν!»

Νομίζω, ὅτι δὲν ἔχω ἄλλο τι νὰ προσθέσω, κύριοι βουλευταί. Ταῦτα μόνον εἶχον νὰ εἴπω πρὸς ὑμᾶς· νὰ εἴπω δὲ ταῦτα οὐχὶ ἁπλῶς πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἐμῆς ψήφου, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκπλήρωσιν γενικωτέρων πολιτικῶν καθηκόντων, τῶν καθηκόντων, τὰ ὁποῖα ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς ἐμῆς ἰδιότητος, ἐκ τῆς ἰδιότητος ἐμοῦ, παρ' ᾧ ὑπάρχει διαπεπιστευμένη

ἡ διοίκησις τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας. Ἀφοῦ εἶπον ἤδη καὶ ἀνέπτυξα πόσον θεωρῶ φυσικὴν τὴν παρατηρουμένην κατάστασιν καὶ τὴν παρατηρουμένην ἐξέγερσιν, θέλετε πεισθῆ, ὅτι διορατικότης πολλὴ παρ' ἐμοὶ δὲν ἦτο ἀναγκαία, διὰ νὰ γνωρίσω ποῦ στρέφονται τῶν πολλῶν αἱ ἐπιθυμίαι, καὶ ποίαν ὁδὸν ἔπρεπε ν' ἀκολουθήσω, ποίαν τροπὴν καὶ τίνα κατεύθυνσιν ἔπρεπε νὰ δώσω εἰς τὰς σκέψεις μου καὶ τὰς γνώμας μου, διὰ νὰ ἐπιτύχω ἀδιαπάνως ἐπιδοκιμασίας καὶ ἐπευφημίας εὐχερεῖς· θὰ ἦτο εὐτυχὴς βεβαίως ἡ θέσις μου, ἂν συνέπιπτον ἐν τούτῳ αἱ πεποιθήσεις μου.

Ἀλλὰ θὰ ἦτο στοιχειώδους πολιτικοῦ καθήκοντος παράλειψις, ἀφοῦ ἀντίθετον ἔχω πεποίθησιν, νὰ μὴ διαφωτίσω τὴν δημοσίαν γνώμην καὶ νὰ μὴ ἀντιταχθῶ κατ' αὐτῆς πλανωμένης.

Δὲν ἐθεώρησά ποτε, οὔτε νομίζω, ὅτι ὁ προσανατολισμὸς πρὸς τὴν κοινὴν γνώμην τὴν ἀβασάνιστον εἶναι καθῆκον τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἀεὶ μέν, μάλιστα δὲ εἰς τὰς περιστάσεις, καθ' ἃς διαχειρίζονται ὑπεύθυνον Ἀρχήν.

Ἐνόμιζον καὶ νομίζω, ὅτι εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ εἴπω πρὸς ὑμᾶς ἀπροκαλύπτως τὴν γνώμην μου, ὅτι εἶχον τὸ καθῆκον μὲ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου ν' ἀγωνισθῶ, ἵνα διαφωτίσω τὴν πλανωμένην κατ' ἐμὲ δημοσίαν γνώμην, ὅπου καὶ ἂν ὑφίσταται· πλανωμένην δ' ἐν ζητήματι κατ' ἐξοχὴν πολιτικῷ, ἐν ζητήματι ἐξαιρετικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος, ἐν ζητήματι, μετὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται ἡ ὑπόστασις τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, ἄρα αὐτῆς ταύτης τῆς πολιτείας.

Δὲν γνωρίζω ποία θὰ εἶναι ἡ γνώμη καὶ ἡ ψῆφος ὑμῶν, τίνες αἱ ἀντιλήψεις καὶ αἱ ἀποφάσεις, αἵτινες θὰ ἐπικρατήσωσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ. Ἀλλά, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι, ἐλπίζω, ὅτι θὰ θελήσῃ ἡ Βουλὴ ν' ἀναγνωρίσῃ, ὅτι εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν ν' ἀγωνισθῶ παντὶ σθένει, ὅπως ἐπικρατήσωσιν αἱ σκέψεις ἐκεῖναι, τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλήν, ἐφ' ὅσον πεποίθησις ἀκλόνητος, πεποίθησις ἀδιάσειστος ὑπάρχει παρ' ἐμοί, ὅτι μέτρον τοιοῦτον ὁποθενδήποτε λαμβανόμενον καὶ ὑπὸ οἱανδήποτε μορφὴν εἶναι κεκλημένον νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας.

Δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ παρίδω, οὔτε προχείρως ν' ἀντεπεξέλθω ἐπὶ ζητήματος οὕτω θεμελιώδους, ζητήματος μὴ ἀφορῶντος κἂν διατάξεις τοῦ θεμελιωμένου πολιτεύματος, ἀλλὰ ζητήματος καθαρῶς διοικητικοῦ, ζητήματος τῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας.

Τοῦτο θὰ λάβῃ, ἐλπίζω, ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἡ Βουλή. Εἰς πάντα οὕτω φρονοῦντα, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν εἰς ἐμέ, παρ' ᾧ ὑπάρχει διατεπιστευμένη ὑπεύθυνος Ἀρχή, ἐπεβάλλετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ διατυπώσω τὴν

γνώμην μου κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ συνδέσω ταύτην πρὸς τὴν δοθησομένην λύσιν. Διότι δὲν εἶναι δευτερεῦον τὸ προτεινόμενον.

Ἐγὼ ὁμολογῶ, ὅτι ἰλιγγιῶ ἐνώπιον τῆς ἀποπείρας τοῦ νὰ ἔλθῃ τὸ ὕπατον τοῦτο συνέδριον καὶ νὰ εἴπῃ: ἀπὸ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ πρακτικοῦ τῆς παρούσης συνεδριάσεως παύω πάντας τοὺς ἀρεοπαγίτας.

Πρέπει ἕκαστος ἐξ ἡμῶν—οὕτως ἐγὼ τοὐλάχιστον φρονῶ—νὰ σταθμίσῃ μεγάλως καὶ μετὰ ἐξαιρετικῆς περισκέψεως καὶ τοὺς λόγους καὶ τὴν ψῆφον αὐτοῦ. Πρόκειται περὶ ζητήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου αἱ ψῆφοι καὶ αἱ γνῶμαι θὰ παραμείνωσιν εἰς τοὺς ἐπιγιγνομένους μνημεῖα αἰώνια τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἕκαστος ἐννοεῖ καὶ ἀντιλαμβάνεται τῆς ἀσκήσεως τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ καθηκόντων, μνημεῖον τῶν γνωμῶν, τὰς ὁποίας ἔχει ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων. Καὶ ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν σκέψεών μου ἀναμιμνήσκομαι ἐκ τῆς ἱστορίας τῶν ἡμετέρων προγόνων τοὺς ἀξιοθαυμάστους λόγους τοῦ Νικίου πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκστρατείας εἰς Σικελίαν.

Τὰ αἰσθήματα τοῦ λαοῦ βαυκαλιζόμενα καὶ ἀναρριπιζόμενα ὑπὸ τῶν πολυωνύμων πατριωτῶν ὠθήγουν αὐτοὺς εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Ὁ Νικίας ἠγωνίζετο ν' ἀποτρέψῃ αὐτούς. Ἀνέπτυξεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ ζηλευτῆς τόλμης τὰς γνώμας του καὶ κατέστρεψε τὴν ἀγόρευσιν αὐτοῦ μὲ ταῦτα τὰ πολιτικώτατα ῥήματα:

«Ταῦτα τῇ τε συμπάσῃ πόλει βεβαιότατα ἡγοῦμαι καὶ ἡμῖν σωτήρια. Εἰ δέ τινι ἄλλως δοκεῖ, παρίημι αὐτῷ τὴν ἀρχήν». (Χειροκροτήματα ζωηρὰ ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ τῶν θεωρείων).

VI

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΙΝ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ (*)

Ἡ Κυβέρνησις ἀναλαμβάνει τὴν μετάθεσιν τῶν Δικαστῶν.

Ἐπεθύμουν νὰ κάμω μίαν σύστασιν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν. Ἡ ἐπιτροπή, εἰς τὴν ὁποίαν παρεπέμφθη τὸ νομοσχέδιον, ὁμοφώνως ἔκρινεν, ὅτι τὰ τελευταῖα ἐδάφια τοῦ ἄρθρου τούτου, τὰ ὁποῖα προνοοῦσι περὶ τῆς μεταθέσεως τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ἂν ἀπηλείφοντο. Ἐπεθύμουν νὰ ἔλθω ἐπίκουρος εἰς τὴν γνώμην ταύτην τῆς ἐπιτροπῆς, νὰ συστήσω δὲ καὶ ἐγὼ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν νὰ μὴ ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ νομοσχεδίου ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, ὡς ἔχει, καὶ νὰ στέρξῃ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τῶν δύο ἐδαφίων. Διότι φρονῶ πεποιθότως, χωρὶς νὰ θελήσω τὸ παράπαν ν' ἀδικήσω τοὺς λόγους, οἱ ὁποῖοι ὑπηγόρευσαν τὴν προτεινομένην μεταρρύθμισιν, ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ μεταρρύθμισις αὕτη, ἀνεξαρτήτως πάσης ἀγαθῆς προθέσεως ὄχι μόνον τῆς παρούσης Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία δὲν νομοθετεῖ δι' ἑαυτήν, ἀλλ' οἱασδήποτε εἰς τὸ ἐφεξῆς, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν, λέγω, ἡ μεταρρύθμισις αὕτη θὰ ἔχῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα διὰ τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ καὶ ὀλεθριώτερα δύναμαι νὰ εἴπω, διὰ τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας.

Π. ΑΛΕΞΑΚΗΣ. Καὶ διὰ τὸν ὑπουργόν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Βεβαίως. Διότι διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων αὐτῶν ἁπλούστατα τὸ δικαίωμα τῆς μεταθέσεως τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, τὸ ὁποῖον κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους ἀνήκει εἰς τὸ Ἀνώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον, σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου ἀφαιρεῖται, καὶ σχεδὸν ὁλοκλήρως μετατίθεται εἰς χεῖρας τοῦ ὑπουργοῦ.

Ποῖον εἶναι τὸ μέχρι τοῦδε ἰσχῦον καθεστώς; Ὁ νόμος ὁ πάγιος ὁρίζει, ὅτι δικαστικὸς ὑπάλληλος συμπληρώσας ὡρισμένον χρόνον ὑπηρεσίας ἐν ὡρισμένῃ θέσει μετατίθεται, ἐὰν περὶ τῆς μεταθέσεως αὐτοῦ ἀποφασίσῃ τὸ Ἀνώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον. Πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς διατάξεως ταύτης κατὰ Ἰούλιον ἑκάστου ἔτους ὁ ὑπουργὸς τῆς Δι-

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 10 Δεκεμβρίου 1913 ἐπὶ τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ νομοσχεδίου περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ προσόντων καὶ ἀποχωρήσεως τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων νόμων» Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.», ΙΘ΄. β΄. σελ. 335.

καιοσύνης ὑποβάλλει εἰς τὸ Ἀνώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον κατάλογον περιέχοντα τὰ ὀνόματα ἐκείνων τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι συνεπλήρωσαν τὸν ὑπὸ τοῦ νόμου τεταγμένον χρόνον ὑπηρεσίας εἰς ὡρισμένον μέρος, συνυποβάλλων μετὰ τοῦ καταλόγου τούτου ὅλας τὰς τυχὸν ὑπαρχούσας αἰτήσεις δικαστικῶν ὑπαλλήλων, οἱ ὁποῖοι συνεπλήρωσαν χρόνον ὑπηρεσίας, μὲ ὅλας τὰς ἐκθέσεις καὶ δικαιολογητικοὺς λόγους οἱ ὁποῖοι ὑπεβλήθησαν εἰς τὸ ὑπουργεῖον καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἀξιοῦσιν οἱ ὑπάλληλοι, ὅτι πρέπει νὰ μετατεθῶσιν. Ἐπίσης ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ὑποβάλλει καὶ ὅλας τὰς ὑπηρεσιακὰς πληροφορίας, ἃς νομίζει χρησίμους, εἰς διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τοῦ Ἀνωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου.

Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν τῶν στοιχείων ἀποφαίνεται τὸ Ἀνώτατον Συμβούλιον, ἂν πρέπῃ νὰ μετατεθῶσι τίνες, καὶ ποῦ.

Ποῖον εἶναι τὸ προτεινόμενον σύστημα; Εἰς τὸ Ἀνώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον δὲν ὑποβάλλονται ὅσα εἶπον πρὸς ὑμᾶς. Δὲν ὑποβάλλεται κατάλογος τῶν ἐχόντων συμπεπληρωμένον τὸν νόμιμον χρόνον ὑπηρεσίας, δὲν ὑποβάλλονται αἰτήσεις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων τούτων τῶν ἀξιούντων, ὅτι συντρέχουσι λόγοι, ὅπως μετατεθῶσιν, ἀλλ' ὑποβάλλονται ἐκεῖνα μόνον τὰ ὀνόματα, τὰ ὁποῖα θέλει ὁ ὑπουργός.

Ποῖον δὲ εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα, κύριοι; Ἁπλούστατον· ἡ μετάθεσις ἢ μὴ μετάθεσις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἤρτηται πλέον ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ ἑκάστοτε ὑπουργοῦ. Ἡ μὲν μὴ μετάθεσις ἀπολύτως, ἡ δὲ μετάθεσις μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἀδύνατος, ἐὰν δὲν θέλῃ ὁ ὑπουργός. Τοιουτοτρόπως ἡ μὴ μετάθεσις κεῖται ἀπολύτως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον ὁ ὑπουργὸς δὲν θέλει, ἄρα ἐφ' ὅσον ὁ ὑπουργὸς δὲν προτείνει, οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ὁ ὁποῖος δύναται νὰ μεταθέσῃ δικαστικὸν ὑπάλληλον. Ὁ δικαστικὸς ὑπάλληλος ὁ ἐξασφαλίσας κατὰ τὸν α ἢ β τρόπον, ὑπὸ τὸ ὑφιστάμενον καθεστώς, ὡρισμένην θέσιν ἐν Πάτραις ἢ ἐν Καλάμαις ἢ ἐν Πύργῳ ἢ ἐν Κερκύρᾳ ἢ ἐν Σύρῳ ἢ ἐν Βόλῳ ἢ ἀλλαχοῦ, ὅπου συνηθέστατα ἐπιζητοῦνται αἱ θέσεις ὑπὸ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, δύναται νὰ παραμένῃ αἰωνίως, ἀρκεῖ νὰ θέλῃ ὁ ὑπουργός. Ἀδιάφορον ἂν ὑπάρχῃ λόγος, εἴτε νόμιμος, εἴτε ὑπηρεσιακός, πρὸς μετάθεσιν· ἀδιάφορον ἂν συντρέχωσι περιστάσεις ἰσότητος πρὸς τοὺς ἄλλους δικαστὰς ἐνδεικνύουσα ἐναλλαγὴν θέσεως μετὰ πάροδον χρόνου τινός. Οὐδὲν δύναται νὰ ἰσχύσῃ, ἵνα μετακινήσῃ αὐτοὺς ἐκεῖθεν· μόνον ἡ θέλησις τοῦ ὑπουργοῦ ἀρκεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν παραμονὴν των ἐν τῇ θέσει ταύτῃ. Καὶ ἀντιθέτως δικαστικοὶ ὑπάλληλοι ὑπηρετοῦντες εἰς μέρη ἀπόκεντρα, ὅπου θεωρεῖται συνηθέστατα καταδίκη ἡ ὑπηρεσία, ἔχοντες δὲ λόγους μετὰ συμπλήρωσιν ὡρισμένου

χρόνου ὑπηρεσίας νὰ ζητήσωσι καὶ ἐπιτύχωσιν ἀπὸ τὸ 'Ανώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον τὴν μετάθεσιν, θὰ εἶναι ἀδύνατον ν' ἀκουσθῶσιν· ἀδύνατον νὰ ὑποβάλωσι τοὺς λόγους, δι' οὓς φρονοῦσιν, ὅτι δικαιοῦνται εἰς μετάθεσιν. Ἐὰν θέλῃ ὁ ὑπουργός, δύναται διαρκῶς νὰ καταδικάσῃ αὐτοὺς ἐκεῖ. Οὕτως ἡ μὴ μετάθεσις τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐξαρτᾶται πλέον ἐκ τῆς ἀποκλειστικῆς θελήσεως τοῦ ὑπουργοῦ. 'Αλλὰ καὶ ἡ μετάθεσις εἶναι πρωτίστως αὐτοῦ ἔργον. Διότι καὶ ὁ θέλων νὰ μετατεθῇ καὶ ὁ ἔχων λόγους νὰ πείσῃ τὸ 'Ανώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον νὰ μετατεθῇ, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἐὰν δὲν θέλῃ ὁ ὑπουργός, διότι εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις νὰ προταθῇ ἀπὸ τὸν ὑπουργόν.

'Αλλὰ προβαίνω περαιτέρω, κύριοι. Κατὰ τὸν ὑφεστῶτα νόμον ἡ τοποθέτησις δικαστικοῦ ὑπαλλήλου γίνεται παρὰ τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου. 'Αλλὰ καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο ἀφαιρεῖται διὰ τῶν τροποποιήσεων τῶν ὑποβαλλομένων· διότι ποία εἶναι ἡ ἐπὶ τούτου ὑποβαλλομένη τροποποίησις; Τὸ 'Ανώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον μετατίθησιν, ἀλλ' ὁ ὑπουργὸς ὁρίζει ποῦ μετατίθεται ὁ ὑπάλληλος· διότι δὲν δύναται τὸ 'Ανώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον νὰ ἀποφανθῇ περὶ μεταθέσεως ὡρισμένου ὑπαλλήλου εἰς ὡρισμένην θέσιν, ἐὰν ὁ ὑπουργὸς δὲν ὁρίσῃ τὴν θέσιν ὡς πληρωτέαν.

Αἱ διατάξεις αὗται τοῦ νομοσχεδίου εἶναι ἀντισυνταγματικαί.

Καὶ μετὰ τοιαύτας μεταρρυθμίσεις ἐρωτῶ· ποία εἶναι ἡ ἀποστολὴ τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου; Ποῖος ὁ προορισμός του; Τί ἀπομένει εἰς αὐτό; Καὶ ποίαν ἀποστολήν, θὰ ἠδυνάμην νὰ ὠθήσω τὰς σκέψεις μου καὶ νὰ εἴπω, θὰ ἔχῃ πλέον ἡ διάταξις τοῦ Συντάγματος, ἡ ὁποία ἀνέθηκεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου τὴν μετάθεσιν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ τὴν τοποθέτησιν ἀκόμη τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων; Καὶ ἐρωτῶ προσθέτως· εἶναι ἀρά γε ἐφαρμογὴ τῆς συνταγματικῆς διατάξεως αὐτό, τὸ ὁποῖον ἤδη προτείνεται νὰ γίνῃ, ἢ μήπως εἶναι πλήρης ἡ κατάργησις αὐτῆς, ἤ, ὡς εἶπω, μία σαφεστάτη καταστρατήγησις τοῦ ὅλου πνεύματος τοῦ Συντάγματος; Διότι τὸ νὰ λέγῃ τις ἀναγνωρίζω εἰς τὸ 'Ανώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον, ὅτι ἔχει τὸ δικαίωμα τῆς μεταθέσεως, ἀλλ' ἐγὼ κρατῶ τὸ δικαίωμα τῆς μὴ μεταθέσεως, εἶναι, νομίζω, ὄχι σπουδαῖον. Τὸ Σύνταγμα λέγει, ὅτι οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι μετατίθενται δι' ἀποφάσεως τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου. Ἔρχεται ὁ νόμος καὶ σοὶ λέγει· «Δὲν σοὶ θίγω τὸ δικαίωμα τῆς μεταθέσεως τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, ἀλλ' ἐγὼ θέλω νὰ κρατῶ τὸ δικαίωμα τῆς μὴ μεταθέσεως». Κα-

τὰ τίνα τρόπον θὰ λειτουργήσῃ τὸ δικαίωμα τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου πρὸς μετάθεσιν, ὅταν προέχῃ τὸ δικαίωμα τοῦ ὑπουργοῦ πρὸς καθήλωσιν, πρὸς μὴ μετάθεσιν; Καὶ δὲν δύναταί τις νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι ἡ λέξις μετάθεσις εἶναι λέξις μέση, ἔχουσα τὴν ἔννοιαν, ὅτι εἰς τὸ 'Ανώτατον Δικαστικὸν Συμβούλιον ἀνετέθη ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ν' ἀποφαίνηται, ἂν πρέπει ἢ δὲν πρέπει νὰ μετατίθενται οἱ δικαστικοὶ ὑπάλληλοι; Καὶ ἐρωτῶ ἐξ ἄλλου· εἶναι ἐφαρμογὴ τῆς ἄλλης διατάξεως τοῦ Συντάγματος, τὸ ὁποῖον τὴν τοποθέτησιν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων ἐξήρτησεν ἀπὸ τῆς ἀποφάσεως τοῦ 'Ανωτάτου Δικαστικοῦ Συμβουλίου, ὅτε ἔρχεται ὁ νόμος καὶ λέγει· μάλιστα δὲν σᾶς παραβιάζω τὸ δικαίωμα τῆς τοποθετήσεως τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων, μὲ τὴν διαφοράν, ὅτι ἐγὼ θὰ σᾶς εἴπω ποῦ θὰ τοποθετήσητε αὐτούς.

'Αφ' ἑνὸς δὲν δύνασθε νὰ μεταθέσητε, ἐὰν δὲν σᾶς ἐρωτήσω· ἀφ' ἑτέρου ἂν σᾶς ἐρωτήσω καὶ συγκατατεθῆτε, ἔχετε δικαίωμα νὰ τοποθετήσητε ἐκεῖ ὅπου ἐγὼ θὰ σᾶς ὁρίσω.

'Αλλὰ διὰ τῶν σκέψεων, τὰς ὁποίας ὑποβάλλω, δὲν προτίθεμαι, κύριοι, ν' ἀνακινήσω τυπικῶς ζήτημα συνταγματικόν· ἀλλ' ἐπιθυμῶ νὰ ἐξετάσω μᾶλλον ἀπὸ ἀπόψεως σκοπιμότητος τὸ ζήτημα. Νὰ ἐξετάσω, ἂν εἶναι σκόπιμος ἡ προτεινομένη μεταρρύθμισις, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν ἀντίκειται αὕτη εἰς τὸν νοῦν, εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ Συντάγματος· καὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν εἶναί ποτε ἐπιτετραμμένον συνταγματικαὶ διατάξεις νὰ ἑρμηνευθῶσι μὲ τὴν στενότητα ἑρμηνείας δικονομικῶν διατυπώσεων, κανονιστικῶν προθεσμιῶν καὶ ἀποστάσεων· ἢ ἂν τὸ πολίτευμα ἑρμηνεύεται ὑπὸ κάποιαν εὐρυτέραν ἀντίληψιν, ἂν πρέπῃ τις διὰ νὰ ἑρμηνεύσῃ τὸ πολίτευμα νὰ ἀναζητήσῃ εἰς τὰς διατάξεις, τὰς ὁποίας ἡ κυριαρχικὴ ἐξουσία τοῦ κράτους ἔκρινεν ἀξίας τῆς τιμῆς νὰ ἀναγραφῶσιν εἰς τὸ Σύνταγμα, ν' ἀναζητήσῃ τοὺς πολιτικοὺς λόγους, τοὺς πολιτικοὺς σκοπούς, τοὺς ὁποίους ἡ κυρίαρχος ἐξουσία ἐνόησε ν' ἀποκρυσταλλώσῃ εἰς τὸ Σύνταγμα.

Τὸ μέτρον ὀλέθριον διὰ τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας.

'Ανεξαρτήτως τῶν ἀντιλήψεων τούτων ἐπανέρχομαι εἰς τὸ ἔδαφος τὸ καθαρῶς νομοθετικὸν καὶ ἐρωτῶ· εἶναι σκόπιμος ἡ μεταρρύθμισις αὕτη, εἶναι ὑπηρετικὴ εἰς τὴν δικαιοσύνην; Φρονῶ, ὅτι εἶναι ἀπολύτως πολέμιος τοῦ συμφέροντος τῆς δικαιοσύνης, ἀλλὰ φρονῶ περισσότερον, ὅτι ὀλεθριωτέρα θ' ἀποβῇ εἰς τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας, καὶ ὅτι ἀντίκειται ριζικῶς εἰς τὴν σύγχρονον πολιτικὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὴν δικαιοσύνην, νομίζω, ὅτι πλήττεται ἡ ἀνεξαρτησία τοῦ δικαστικοῦ κλάδου καιρίως εἰς ἓν τῶν σπουδαιοτέρων σημείων τοῦ δικαστικοῦ βίου, εἰς τὴν μετάθεσιν τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων· πλήττεται καιρίως καὶ παρέχεται εἰς τὸν ὑπουργὸν ὅπλον δεινότατον ἀπέναντι τῆς δικαστικῆς ἀνεξαρτησίας.

Εἶπον ἐν ἀρχῇ ὅσα ἔπρεπε νὰ εἴπω καὶ δὲν νομίζω ἀναγκαῖον εἰς ἑκάστην κρίσιν, τὴν ὁποίαν φέρω, νὰ ἐπαναλαμβάνω, ὅτι οὐδὲ τὸ παράπαν προτίθεμαι νὰ σχετίσω τὰς παρατηρήσεις μου πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, ὄχι μόνον διότι δὲν ἐπιθυμῶ ν' ἀποδώσω εἰς αὐτὴν σκοποὺς πλαγίους, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ Κυβέρνησις, ἐπαναλαμβάνω, δὲν νομοθετεῖ δι' ἑαυτήν. Ἐπαναλαμβάνω λοιπόν, ὅτι διὰ τῆς προτεινομένης μεταρρυθμίσεως παρέχεται ὅπλον ἀπροσμάχητον εἰς τὸν ὑπουργὸν ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θέλει ποτὲ ν' ἀσκήσῃ ἐπιρροὴν ὀλεθρίαν ἐπὶ τῶν δικαστικῶν συνειδήσεων. Δίδεται εἰς αὐτὸν ἓν ὅπλον πρὸς ἀμοιβὴν καὶ ἓν ὅπλον πρὸς καταδίωξιν. Καὶ τί νομίζετε, ὅτι εἶναι μικρὰ ἀμοιβὴ νὰ ἐξασφαλισθῇ εἷς δικαστικὸς ὑπάλληλος νὰ παραμείνῃ εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἤδη ἐσημείωσα, εἰς τὰς Πάτρας π. χ. τὸν Πύργον, Καλάμας, Σύρον καὶ εἰς τόσα ἄλλα μέρη; Καὶ νομίζετε ὅτι ἡ συνείδησίς του θὰ δυνηθῇ νὰπαραμείνῃ πάντοτε ἐντελῶς ἀνεπηρέαστος ἐκ τῆς ἐλπίδος, ὅτι ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ ὑπουργοῦ καὶ μόνου ἐξαρτᾶται ἡ ἐξασφάλισις αὐτοῦ εἰς τὴν θέσιν του; Καὶ ἐρωτῶ ἀντιθέτως· ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εὑρίσκεται εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Παρακαμπυλίων λ. χ. ἢ εἰς τὸ εἰρηνοδικεῖον Καλαρρυτῶν, καὶ θέλει νὰ μετατεθῇ, θὰ ὑποστῇ μικρὰν καταδίκην ἀφινόμενος νὰ μένῃ ἐκεῖ διαρκῶς καταδεδικασμένος ἐφ' ὅσον θέλει ὁ ὑπουργός;

Νομίζω, ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει ἀνάγκην περαιτέρω ἀναπτύξεως καὶ ὅτι πολιτικὸς ἀνὴρ ὑπὸ τοιαύτην νομοθεσίαν δὲν θὰ παραμείνῃ ἐντελῶς ἄτρωτος, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἔχῃ ἐλαττώματα πολλά. Διότι ἔχει αὐτὸς οὗτος ὁ πολιτικὸς βίος καὶ ὁ κοινοβουλευτισμὸς ἐν ἑαυτῷ συμφυῆ ἐλαττώματα, ὥστε νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ οὔτε συμφώνως πρὸς τὰς προθέσεις του καὶ τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ τὸν χαρακτῆρά του τὴν δικαστικὴν ἀνεξαρτησίαν εἰς τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ ὁ λαὸς ἐπιθυμεῖ νὰ εὑρίσκηται καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἀποβλέπει. Δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν μάρτυρας τοῦ καθήκοντος, οὔτε ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ, ὅπου ἐν τούτοις ὑπάρχουσι καὶ τοιοῦτοι, οὔτε καὶ πολὺ ὀλιγώτερον ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ. Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἤθελον ἰσχυρισθῇ, ὅτι εἶναι ἱκανοὶ ὑπὸ νομοθεσίαν, ὁποία ἡ προτεινομένη, νὰ ἐμφανίσωσι πολὺ διάφορον χαρακτῆρα ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἔδειξεν ὁ πολιτικὸς καὶ κοινοβουλευτικὸς βίος ὅλων τῶν κοινοβουλευτικῶν κρατῶν, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εἴπω, ὅτι

ἂν δὲν εἶναι ἐγωϊσταὶ ἀδιόρθωτοι, θὰ ἦσαν ἀναμφιβόλως ἀμελέτητοι καὶ ἀψυχολόγητοι εἰς τὸν πολιτικὸν βίον καὶ ἐντελῶς ἀνίδεοι τῶν ὅρων καὶ τῶν συνθηκῶν, ὑφ' οὓς ἐξελίσσεται οὗτος.

Θὰ μὲ ἐρωτήσετε ἴσως τώρα· θὰ καμφθῶσιν ἄρά γε οἱ δικαστικοὶ χαρακτῆρες, θὰ ὑποταχθῶσι εἰς ἀπαιτήσεις, θὰ ἔλθωσιν εἰς στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν; Τὸ πρᾶγμα θεωρῶ δευτερεῦον, ὅσον καὶ ἂν εἶναι σπουδαῖον. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου, ἄν ποτε λάβῃ τὸ κῦρος τῆς ψήφου τῆς Βουλῆς τὸ νομοσχέδιον ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ, θὰ φέρῃ καὶ πάλιν μετὰ γενναιότητος καὶ ἀντοχῆς ὁ δικαστικὸς ἡμῶν κλάδος. Ἀλλ' ἡ ἄποψις αὕτη ἡ οὐσιαστικὴ νομίζω, ὅτι ἔχει δευτερεύουσαν σημασίαν. Ἐγὼ ἀνευρίσκω τὸ ἐλάττωμα τοῦ προτεινομένου συστήματος, ἀνεξαρτήτως πάσης, ἐπαναλαμβάνω, ἐπιρροῆς οὐσιαστικῆς ἢ πάσης ἀντοχῆς τοῦ δικαστικοῦ κλάδου, εἰς τὴν διασάλευσιν τῆς ὑπαρχούσης ἤδη εἰς αὐτὸν κοινῆς πεποιθήσεως. Ἡ κοινὴ πεποίθησις αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν εἶναι κεφάλαιον μέγα, κεφάλαιον πολύτιμον, προκειμένου περὶ τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας, ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν αὕτη ἀνταποκρίνεται ἢ ὄχι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ τὸ κεφάλαιον τοῦτο, ἡ κοινὴ πεποίθησις θὰ ὑποστῇ κλονισμὸν βαθύτατον. Διότι ἐφεξῆς οὐδεὶς θὰ πιστεύῃ, ὅτι εἶναι ἀνεπηρέαστος ὁ δικαστὴς ἐκεῖνος, τοῦ ὁποίου ἡ θέσις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ὑπουργοῦ ἐκ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Καὶ ὁ κλονισμὸς οὗτος θὰ ἔχῃ ἄμεσον ἀποτέλεσμα καὶ ἄσχετον πρὸς τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἀποτέλεσμα· ἄλλο, τὸ ὁποῖον θεωρῶ τὸ πάντων δεινότατον· δεινὸν διὰ τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας, δεινὸν διὰ τοὺς ὑπουργούς, δεινὸν διὰ τοὺς βουλευτάς, δεινὸν διὰ τοὺς πολίτας.

Δὲν πρέπει κανεὶς ἐξ ὑμῶν νὰ ἔχῃ ἀμφιβολίαν, ὅτι θὰ δηλητηριασθῶσι τὰ πολιτικὰ ἤθη τῆς χώρας, ὅτι ὁ πολιτικὸς βίος θὰ ὑποστῇ ἰσχυροτάτην ἐπιρροὴν καὶ ἐπιρροὴν ὀλεθρίαν, καὶ ὅτι ἡ ἄλυσις ἐκείνη, ἡ ὁποία συνέδεε τὸν ὑπουργὸν πρὸς τὸν βουλευτήν, τὸν βουλευτὴν πρὸς τὸν κομματάρχην, καὶ τὸν κομματάρχην πρὸς τὸν ἐκλογέα, ἡ ἄλυσις ἐκείνη, τὴν ὁποίαν μία βιαία πολιτικὴ κίνησις διέρρηξε, θ' ἀποκατασταθῇ καὶ πάλιν βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον. Παραδίδεται ἤδη ὁ πρῶτος παράγων πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν δεσμῶν ἐκείνων, κατὰ τῶν ὁποίων ὁλόκληρος ἡ χώρα κατεξανέστη, τῶν δεσμῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον τυράννους ἐν ταὐτῷ καὶ τυραννουμένους κατὰ τρόπον ἀλληλένδετον, ὥστε οὐδεὶς ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοήσῃ καὶ εἴπῃ εἰλικρινῶς ποῖος ἦτο ὁ θύτης καὶ ποῖον τὸ θῦμα, διότι τύραννος καὶ ἐν ταὐτῷ τυραννούμενοι ὑπετέλουν μίαν ἄλυσιν, κάτι ἀλληλένδετον, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε φαινο-

μένην ἀρχὴν καὶ τέλος, ἐνῷ κάπου βεβαίως ἦτο ἡ ἀρχή του καὶ κάπου τὸ τέλος.

Μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς μου ποιοῦμαι τὴν σύστασιν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, διότι δὲν ὑποβάλλω τροπολογίαν, οὔτε προτίθεμαι νὰ προκαλέσω ψῆφον τῆς Βουλῆς, ποιοῦμαι τὴν σύστασιν νὰ πεισθῇ, ὅτι οἱαδήποτε ἀγαθὴ πρόθεσις, καὶ αὐτῆς καὶ τῶν διαδόχων Κυβερνήσεων δὲν θὰ δυνηθῇ ν' ἀποστρέψῃ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ἐν τῇ φύσει τῶν μεταρρυθμίσεων αὐτῶν ἐγκείμενα, τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα θὰ πλήξωσι τὴν δικαιοσύνην, ἀλλὰ θὰ πλήξωσι βαθύτερον ἔτι τὴν πολιτικὴν συνείδησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, τὸν πολιτικὸν βίον τῆς χώρας (*).

(*) Σημ. ἐκδ. Ἡ Κυβέρνησις συμφώνως πρὸς τὰς παρατηρήσεις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου ἐδέχθη καὶ ἀπήλλειψεν ἐκ τοῦ ἄρθρου τὰς σχετικὰς διατάξεις.

ΤΜΗΜΑ Ζ'.
ΓΕΝΙΚΩΤΕΡΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

Ι
ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΚΑΙ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΘΝΟΣΥΝΕΛΕΥΣΕΩΣ (*)

Ἡ Συνέλευσις πρέπει ἀπὸ τοῦδε νὰ ἀποφανθῇ περὶ τοῦ χαρακτῆρός της.

Δύο ὑπεβλήθησαν προτάσεις, ἐφ' ὅσον ἠδυνήθην νὰ ἐννοήσω, ἀμφότεραι τείνουσαι εἰς τὸν σκοπόν, ὅπως τὸ Σῶμα δώσῃ εἰς ἑαυτὸ τὸν χαρακτηρισμὸν ὡς Συνελεύσεως Συντακτικῆς.

Ἡ μὲν σωτηρῶς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν δόσιν τοῦ ὅρκου διὰ τῆς ἐπιψηφίσεως τῆς δηλώσεως, ὅτι ὁ ὑπὸ τοῦ Συντάγματος ἀναγραφόμενος ὅρκος ὁρίζεται ἤδη ὡς ὅρκος τῶν πληρεξουσίων τῆς Συνελεύσεως· ἡ δὲ ἀπὸ τοῦ εὐθέος καὶ πρὸ τῆς δόσεως τοῦ ὅρκου καὶ πρὸ πάσης περὶ τούτου συζητήσεως, προκαλοῦσα ἰδίαν ψῆφον τῆς Συνελεύσεως, ἀποφαινομένης ἑαυτὴν συντακτικήν, ὅτε ἀφ' ἑαυτοῦ λύεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς δόσεως τοῦ ὅρκου, ὅστις θέλει ἐπακολουθήσει.

Κατὰ τῆς τοιαύτης προκαταρκτικῆς προτάσεως ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἐφάνη ὑποβάλλων ἀπαράδεκτόν τι ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι ἀντίκειται εἰς τὸν κανονισμόν. Ἀνεγνώρισεν, ὡς ὤφειλεν ἄλλως τε, τὸ δικαίωμα εἰς πάντα πληρεξούσιον, ἵνα προκαλέσῃ ἐπὶ τούτου τὴν ψῆφον τοῦ Σώματος· ἀλλ' εἶπεν, ὅτι ἡ ψῆφος αὕτη θὰ προκληθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἰσχύοντος κανονισμοῦ, ὅταν τοὐτέστι καταρτισθῇ τὸ Σῶμα.

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς Α' Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τῆς 1 Σεπτεμβρίου 1910, ὅτε ἐκλήθησαν οἱ βουλευταὶ νὰ ὀμόσωσι τὸν συνταγματικὸν ὅρκον, ἠγέρθησαν ἐπὶ τούτου ἀμφισβητήσεις περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Συνελεύσεως ὡς συντακτικῆς τοιαύτης ἢ ὡς ἀναθεωρητικῆς. Ἐπὶ τούτου ἠγόρευσε διὰ μακρῶν καὶ ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. Τὴν ἐπὶ τούτου ἀγόρευσίν του, δημοσιευθεῖσαν ἔκτοτε καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας «Πατρίδα» καὶ «Ἀκρόπολιν», τῆς 5 Σεπτεμβρίου 1910, ἀναδημοσιεύομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν («Ἐφημ. Συζ. τῆς Βουλῆς» Α' ἀναθ. Βουλὴ σ. 7 κ. ἑ.),

Μὲ ὅλην τὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ πολιτειακὴ θέσις τοῦ κυρίου πρωθυπουργοῦ, μιᾶς τῶν ἐγκυροτάτων ἐκπροσωπήσεων τῆς μελέτης καὶ τῆς γνώσεως τοῦ ἡμετέρου πολιτεύματος, ἐπεθύμουν νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ παρατηρήσω, ὅτι τοῦτο οὔτε κατ' ἀρχὴν ὀρθὸν εἶναι, οὔτε σκόπιμον. Δὲν εἶναι δὲ ὀρθόν, διότι ἀπὸ τῆς ἀφετηρίας, ἀφ' ἧς ὑποβάλλεται ἡ πρότασις καὶ ἀπὸ τῆς γνώμης, ἀφ' ἧς ἀφορμᾶται ὁ ὑποβαλὼν ταύτην θεωρῶν τὴν Συνέλευσιν ὡς συντακτικήν, καλῶς καὶ συννόμως ὑποβάλλει ταύτην. Διότι, ὅτε ὁ ὑποβάλλων τὴν πρότασιν ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς ἐκδοχῆς, ὅτι Σύνταγμα δὲν ὑφίσταται πλέον, δῆλον, ὅτι λογικὸν καὶ συνεπὲς εἶναι οὐδὲ τὸν κανονισμόν, ὅστις ἀπὸ τοῦ Συντάγματος ἔλκει τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ καὶ τὸ κῦρος, ν' ἀναγνωρίζῃ. Ἡ δὲ συντακτικὴ Συνέλευσις, οἵαν φρονεῖ τὴν ὑπάρχουσαν, εἶναι κυρίαρχον σῶμα, καὶ δύναται καθ' οἱονδήποτε τρόπον νὰ κανονίσῃ τὰς ἀποφάσεις του. Ὅ,τι ἀποφασίσῃ καὶ ὅπως καὶ ὅταν ἀποφασίσῃ, τοῦτο εἶναι καὶ τὸ κανονικόν.

Εἶναι ἄρα λογικὴ καὶ σύμφωνος πρὸς ἑαυτὴν ἡ πρότασις αὕτη, ἀλλὰ πρὸς τούτοις εἶναι καὶ σκόπιμος. Διότι σκόπιμον θεωρῶ πρὸς ἐξοικονόμησιν χρόνου καὶ πρὸς ἐξιτηρέτησιν τῆς λυσιτελείας τῶν συζητήσεων καὶ τῆς ἐν τάχει διεξαγωγῆς αὐτῶν, ὅπως ἀπὸ τοῦδε καὶ προκαταρκτικῶς, δι' ἰδίας αὐτοτελοῦς προτάσεως, προκληθῇ ψῆφος τοῦ Σώματος περὶ τοῦ ἰδίου χαρακτηρισμοῦ ὡς συντακτικῆς Συνελεύσεως ἢ ὡς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Διότι, ἐὰν ἄλλως γένηται, θὰ ἔχωμεν συζητήσεις ἀφ' ἑνὸς ἐπὶ τοῦ ὅρκου μὴ λυούσας ἀμέσως τὸ ζήτημα, ἐπαναλήψιν, δὲ τῆς συζητήσεως μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ Σώματος καὶ ἀπώλειαν χρόνου.

Ὀρθότερον ἑπομένως εἶναι καὶ σκοπιμώτερον, ἀφοῦ ἅπαξ ἤχθη εἰς τὸ μέσον τὸ ζήτημα τοῦτο, νὰ ἐκκαθαρίσωμεν προηγουμένως καὶ ἀπὸ τοῦδε τὸ ἔδαφος ἐκ τῶν τοιούτων ἐνασχολήσεων. Εἶναι ἄρά γε τὸ Ἐθνικὸν Συνέδριον, εἰς ὃ παρακαθήμεθα, Συνέλευσις συντακτικὴ ἢ Βουλὴ Ἀναθεωρητική;

Τοῦτο εἶνε ζήτημα ἀκριτάτης σπουδαιότητος δεόμενον ἐρεύνης πολλαπλῆς, ὅπως κατανοηθῶσι καὶ αἱ ἀρχαί, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων πρέπει νὰ λυθῇ, καὶ αἱ συνέπειαι, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ ὁδηγήσῃ ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη λύσις αὐτοῦ. Ὀφείλω δὲ νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μετὰ τὰς λυπηρὰς σκηνάς, αἱ ὁποῖαι προηγουμένως διεδραματίσθησαν πρὸ τοῦ βήματος τούτου, καὶ τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἤρξατο ἐνταῦθα ἡ συζήτησις, θὰ εἶχον δισταγμοὺς νὰ λάβω ἤδη ἐπὶ τοιούτου ζητήματος τὸν λόγον. Ἀλλ' ἡ θερμὴ ὑποδοχή, ἧς ἔτυχον οἱ σοφοὶ καὶ ἐμβριθεῖς καὶ συνετοὶ λόγοι καὶ αἱ συστάσεις τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως,

ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἐλευθερίας τῆς συζητήσεως καὶ τῆς εὐλαβοῦς προσοχῆς πρὸς πᾶσαν ἀντίθετον γνώμην, μὲ ἐνθαρρύνει νὰ ὑποβάλω τὰς σκέψεις μου, αἵτινες ἀφίστανται τῶν ἀκροτήτων τῶν ἑκατέρωθεν, τείνουσι δὲ εἰς μέσην ὁδόν, ἥτις νομίζω, ὅτι ἱκανοποιεῖ πλήρως τὰς οὐσιαστικὰς ἀπαιτήσεις ἑκατέρας τῶν ἀντιτιθεμένων μερίδων.

Δὲν εἶνε κυρίως Ἀναθεωρητικὴ ἡ Βουλή.

Ὀφείλω εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ εἴπω, ὅτι τὸ Ἐθνικὸν τοῦτο συνέδριον δὲν εἶναι ἀκριβῶς εἰπεῖν Βουλὴ Ἀναθεωρητικὴ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν καὶ τοὺς περιορισμούς, ὑπὸ τοὺς ὁποίους νοεῖ τὸν ὅρον τοῦτον ἡ ἐπιστήμη τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, καὶ ἡ κρατοῦσα ἀντίληψις καὶ ἐφαρμογὴ εἰς τὴν πρακτικὴν τῶν συνταγματικῶν κρατῶν.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὰ συνταγματικὰ ἐκεῖνα κράτη, εἰς τὰ ὁποῖα τὸ νομοθετικὸν σῶμα ἀποφαίνεται κατ' ἀρχὴν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναθεωρήσεως, διὰ τὴν ἐνέργειαν δὲ τῆς ἀναθεωρήσεως συγκαλεῖται ἴδιον Σῶμα, εἰδικὴ Ἀναθεωρητικὴ Βουλή, εἰς τὰ συνταγματικὰ ἐκεῖνα κράτη γεννᾶται τὸ ζήτημα, ὅπερ θὰ ἀπασχολήσῃ ἤδη καὶ τὴν ἡμετέραν Συνέλευσιν. Τὸ ζήτημα τοῦτέστιν, ἂν αἱ ἀποφάσεις, αἱ ληφθεῖσαι ὑπὸ τῆς Βουλῆς, τῆς ἀποφανθείσης περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναθεωρήσεως, εἶνε ὑποχρεωτικαὶ καὶ ἐντὸς τίνων ὁρίων διὰ τὴν δευτέραν Βουλὴν τὴν εἰδικήν, τὴν Ἀναθεωρητικὴν καλουμένην.

Δικαιοῦται ἀρά γε τὸ νομοθετικὸν Σῶμα, τὸ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς Ἀναθεωρήσεως ἀποφαινόμενον, νὰ χαράξῃ τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων θέλει περιστραφῆ ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλή, καὶ τὰ καθήκοντα ταύτης; Εἶναι ἄρά γε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα ταύτης ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα προδιέγραψε τὸ νομοθετικὸν Σῶμα, ἢ ἡ ἐξουσία καὶ ἡ ἁρμοδιότης αὐτῆς καὶ πέρα ἐκείνων ἐκτείνεται;

Δύναται ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ νὰ προβῇ εἰς τὴν ἀναθεώρησιν καὶ ἄλλων πλὴν τῶν ὁρισθεισῶν διατάξεων; Ἢ ἐκτὸς τούτου δύναται αὕτη καὶ εἰς ἐκτέλεσιν νομοθετικῶν καθηκόντων νὰ προβῇ;

Τὰ ζητήματα ταῦτα, ὅτε δὲν ἔτυχον εἰδικῆς λύσεως εἰς τοὺς συνταγματικοὺς χάρτας, ἤγειραν ἀμφισβητήσεις. Ἤχθησαν καὶ ἐνώπιον τῆς ἐπιστήμης καὶ ἐνώπιον τῶν Συνελεύσεων εἰς ἀναλόγους πρὸς τὴν ἡμετέραν περιστάσεις. Αἱ γνῶμαι δὲ διῃρέθησαν καὶ τὸ ζήτημα στασιάζεται.

Ὑπάρχουσιν οἱ φρονοῦντες, ὅτι οὐδὲν ἀπολύτως δικαίωμα ἔχει τὸ νομοθετικὸν Σῶμα, ἵνα χαράξῃ ὅρια εἰς τὴν λαϊκὴν κυριαρχίαν, ὅρια, τὰ ὁποῖα εἶναι ὑποχρεωμένη, ὡς εἰπον, νὰ σεβασθῇ ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλή. Λέγουσιν οἱ ταῦτα ὑποστηρίζοντες, ὅτι ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βου-

λή, ἐρχομένη ἀνεξαρτήτως οἱωνδήποτε προδιαγεγραμμένων ὁρίων, εἶναι κατὰ τὴν συνταγματικὴν ἔκφρασιν **κυρία τῆς Ἡμερησίας αὐτῆς Διατάξεως.** Ἀλλ' ὑπάρχει καὶ γνώμη ἀντίθετος κατισχύουσα ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ ἐφαρμογῇ γνώμη, κατὰ τὴν ὁποίαν αὐστηρῶς τὰ ὅρια τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς χαράσσει τὸ νομοθετικὸν Σῶμα. Ὄχι μόνον σημειοῦται τὸ νομοθετικὸν Σῶμα τὰ ἄρθρα, ἐφ' ὧν θὰ ἐκταθῇ ἡ ἀναθεώρησις, ἀλλ' ἔτι πλέον, σημειοῦται καὶ τὰς παραγράφους ἐκείνων· καὶ εἶναι ὑποχρεωμένη ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλή, κατὰ τὴν γνώμην ταύτην, νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα καὶ νὰ μὴ ἐξέλθῃ αὐτῶν, οὔτε πρὸς ἐνέργειαν ἄλλων συνταγματικῶν μεταβολῶν οὔτε πρὸς ἐκτέλεσιν νομοθετικῶν καθηκόντων.

Τὰ περὶ τούτου δύναταί τις νὰ εὕρῃ εἰς τὴν συνταγματικὴν ἱστορίαν τῶν κρατῶν ἐκείνων, ἅτινα προέβησαν εἰς ἀναθεωρήσεις τῶν Συνταγμάτων των. Ἀλλ' εἰκόνα ἀκριβεστέραν τῶν ζητημάτων τούτων ἀνευρίσκει τις εἰς τὰς συζητήσεις τὰς γενομένας ἐν Γαλλίᾳ πρὸς μεταρρύθμισιν τοῦ γαλλικοῦ Συντάγματος τοῦ 1875 κατὰ τὸ ἔτος 1879. Κυρίως δὲ εἰς τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν ἐνώπιον ἑκατέρου τῶν νομοθετικῶν Σωμάτων, τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, διὰ τὴν ἀναθεώρησιν, ἥτις προετάθη ὑπὸ τοῦ Γαμβέτα κατὰ τὸ 1882 καὶ συνετελέσθη τῷ 1884.

Ὁ παρακολουθῶν τὰς ἐνώπιον ἑκατέρου τῶν Σωμάτων τούτων συζητήσεις, ὁ παρακολουθῶν ἰδίᾳ τὰς συζητήσεις καὶ τὰς θυέλλας, ἃς ἐγέννησε τὸ ζήτημα ἐνώπιον τῆς γαλλικῆς Ἐθνοσυνελεύσεως κατὰ τὸ 1884, λαμβάνει πλήρη καὶ ἀρτίαν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἡ γνώμη ἐκείνων, οἵτινες περιορίζουσι τὰ ὅρια τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐχάραξε τὸ νομοθετικὸν Σῶμα, γνώμη, τὴν ὁποίαν ὑπεστήριξε καὶ ὁ Γαμβέττας ὡς πρωθυπουργός ἐν ἔτει 1882 διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ἐκθέσεως τοῦ περὶ ἀναθεωρήσεως νομοσχεδίου, εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία κατίσχυσεν ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει τοῦ 1884. Καὶ πᾶσαι αἱ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν καὶ διὰ τῶν ὁποίων ἐπεδιώκετο ἡ μεταρρύθμισις ἄλλων ἄρθρων, ἀπερρίφθησαν ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ὡς **ἀπαράδεκτοι.**

Ἀλλ' ἐνώπιον ἡμῶν ἐγείρεται ἤδη τὸ ἐρώτημα· ἔχουσιν ἀρά γε ἐφαρμογὴν αἱ θεωρίαι αὗται ; Ἔχουσι χρησιμότητά τινα ἐν προκειμένῳ αἱ περὶ τούτου συζητήσεις αἱ συνταγματικαί;

Τὸ ἡμέτερον Σύνταγμα ἐν ἄρθρῳ 107 ἔταμε τὴν συνταγματικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν ταύτην ἀμφισβήτησιν ὑπὲρ τῆς δευτέρας ἐκδοχῆς· τῆς ἐκδοχῆς, ἡ ὁποία κατίσχυσεν ἐνώπιον τῆς γαλλικῆς Συνελεύσεως τοῦ

1884. Καὶ εἶπεν, ὅτι ἡ Βουλὴ εἰς δύο συνεχεῖς περιόδους ζητεῖ τὴν ἀναθεώρησιν διὰ πράξεως **ὁριζούσης καὶ τὰς ἀναθεωρητέας διατάξεις.** Ἄρα καθορίζει καὶ ἀπαριθμεῖ οὐχὶ ἁπλῶς τὰ ἀναθεωρητέα ἄρθρα, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἔτι τὰς διατάξεις, τὰς παραγράφους ἑκάστου ἄρθρου. Εἶναι ἄρα ἐκτὸς πάσης σπουδαίας ἀμφιλογίας, ὅτι ἐννοεῖ νὰ περιορίσῃ τὰ ὅρια τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ἀλλὰ καὶ τι πλέον. Τὸ ἄρθρον 107 λέγει, ὅτι συγκαλεῖται Βουλὴ ἐκ διπλασίου ἀριθμοῦ βουλευτῶν **εἰδικῶς πρὸς τοῦτο** καὶ διὰ τῆς ῥήτρας ἄρα ταύτης ἀποκλείεται ἡ ἐνέργεια νομοθετικῶν καθηκόντων.

***

Ὅλα ταῦτα, κύριοι, θὰ εἶχον πλήρη ἐφαρμογὴν εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν δυνάμει τοῦ ἄρθρου 107 καὶ κατ' αὐτὸ συνεκαλούμεθα πρὸς ἀναθεώρησιν. Ἐν προκειμένῳ ὅμως συμβαίνει τὸ ἐναντίον. Ἐν προκειμένῳ ἔχομεν κατάλυσιν τοῦ ἄρθρου 107, οὐχὶ βεβαίως ὁλοκλήρου, ἀλλὰ καθ' ὅσον τοῦτο κανονίζει τὰ τῆς ἀναθεωρήσεως· ἔχομεν κατάλυσιν γενομένην διὰ βιαίων πολιτειακῶν πράξεων. Διότι ἀπὸ συνταγματικῆς καὶ πολιτειακῆς ἀπόψεως δὲν δύναται βεβαίως νὰ φιλονεικηθῇ σοβαρῶς, ὅτι ἡ πρᾶξις τῆς Βουλῆς τῆς 19 Φεβρουαρίου, ἡ γενομένη ἐπὶ τῷ προδεδηλωμένῳ σκοπῷ τῆς ἀμέσου ἀναθεωρήσεως, ἀποτελεῖ αὐτόχρημα **ἐπαναστατικὴν πρᾶξιν**· διότι καὶ αὕτη ὑπαγορευθεῖσα ὑπὸ ἐπαναστάσεως τῆς ἐκτὸς τῆς Βουλῆς παρεβίασε τὴν συνταγματικὴν διάταξιν, ἥτις ἄλλας διέγραφε πρὸς ἀναθεώρησιν ἐγγυήσεις.

Τὸ ἐπακολουθῆσαν δὲ καὶ σύμφωνον πρὸς ταύτην Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως δὲν δύναται ἐπίσης νὰ φιλονεικηθῇ, ὅτι ἀποτελεῖ πραξικόπημα πολιτικόν. Ἀφοῦ δὲ ὁ λαὸς υἱοθέτησε ταῦτα καὶ ἔστερξε καὶ ἐπεδοκίμασε τὴν ἄμεσον ἀναθεώρησιν, τὸ ἄρθρον 107 κατελύθη ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην καὶ ἔπαυσεν ὑφιστάμενον.

Τούτου τεθέντος, πῶς καὶ πόθεν καὶ τίνες θὰ ἐπιβληθῶσιν εἰς τὰ ἔργα ἡμῶν περιορισμοί; Ἡ πρᾶξις τῆς Βουλῆς καὶ τὸ Βασιλικὸν Διάγγελμα ἐχάραξαν ἀληθῶς τὰ ὅρια τῶν ἔργων μας. Ἀλλ' αἱ πράξεις αὗται συνταγματικὴν καὶ νόμιμον δύναμιν οὐδεμίαν ἔχουσιν, ἐφ' ὅσον δὲν στηρίζονται εἰς τὸ Σύνταγμα. Θὰ εἴχομεν ὑποχρέωσιν νὰ σεβασθῶμεν ἐκριβῶς τὰ ὅρια ταῦτα μόνον ἂν εἴχομεν πρὸ ἡμῶν τὰς ἀποφάσεις δύο Βουλῶν εἰς δύο συνεχεῖς περιόδους.

Ἀπὸ μέρους λοιπὸν τοῦ Συντάγματος ἀναμφισβητήτως δὲν ὑπάρχει κώλυμα εἰς ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τοῦ Διαγγέλματος ἐκείνου καὶ ἀπὸ τῆς πράξεως ἐκείνης τῆς Βουλῆς. (Χειροκροτήματα).

Πόθεν δὲ ἄλλοθεν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἡμῖν ὑποχρέωσις τῆς τηρήσεως τούτου, ἀφοῦ δὲν ἐπιβάλλεται πλέον ἐκ τῆς συνταγματικῆς διατάξεως;

Ἤκουσα τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως εἰπόντος ἢ μᾶλλον ἀφήσαντος νὰ ἐννοηθῇ, ὅτι σύμβασίς τις συνετελέσθη διὰ τῆς πράξεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ Βασιλικοῦ Διαγγέλματος, πέρα τῆς ὁποίας δὲν δύνανται νὰ ἐκταθῶσι τὰ ἔργα τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς.

Θὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ νομίζω, ὅτι ἀβασανίστως ἐρρίφθη ἐνταῦθα ἡ θεωρία τῆς συμβάσεως. Ἴσως εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῶν ἐν Γαλλίᾳ συζητήσεων τῶν γενομένων ἐν τῇ Ἐθνοσυνελεύσει καὶ παρὰ τοῖς Γάλλοις συνταγματολόγοις· καὶ ἀληθῶς ἐκεῖ εἶχε θέσιν τινὰ ἡ θεωρία αὕτη, καίτοι κατ' ἐμὴν πεποίθησιν ἐν τῷ πολιτικῷ δικαίῳ εἶναι ἥκιστα ἠκριβολογημένη ἡ ἔννοια τῆς συμβάσεως. Διότι ἐν Γαλλίᾳ ἐκαλεῖτο ἡ Συνέλευσις, συμφώνως πρὸς τὰ ἐκεῖ συνταγματικὰ νόμιμα, συνεπείᾳ ἀποφάσεως περὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων, γενομένης ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν ἀντιπροσώπων, καὶ συνεπείᾳ ὁμοφώνου ἐπὶ πασῶν τούτων ἀποφάσεως τῆς Γερουσίας. Καὶ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν δύο Σωμάτων, Βουλῆς καὶ Γερουσίας, ἡνωμένων, καὶ ἐξ αὐτῶν τούτων τῶν προσώπων, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ὡς κεχωρισμένα Σώματα ἀπεφήναντο ὑπὲρ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναθεωρήσεως. Ἦτο ἄρα εὔλογος ὑπὸ πραγματικὴν καὶ οὐσιαστικὴν τοὐλάχιστον ἔποψιν, ἀδόκιμος δὲ πάντως ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἡ θεωρία τῆς συμβάσεως, ἡ ὁποία κατίσχυσεν ἐν τῇ γαλλικῇ Συνελεύσει καὶ δυνάμει τῆς ὁποίας ἐτηρήθησαν αὐστηρῶς τὰ ὅρια, ἅτινα κατ' ἰδίαν προηγουμένως αἱ δύο Βουλαὶ εἶχον χαράξει.

Ἀλλὰ ποῖον συνάλλαγμα, ποία σύμβασις δεσμευτικὴ δι' ἡμᾶς δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἐξ ὅσων συνεφωνήθησαν μεταξὺ τῆς ἐπαναστατησάσης Βουλῆς καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς εἰς τὰς ἀναθεωρητέας διατάξεις συμφωνήσαντος μοναρχικοῦ παράγοντος; Καὶ ποῦ εἶναι κατὰ τὴν σύμβασιν ταύτην ὁ κυρίως ἐνδιαφερόμενος λαός, ἐκ τοῦ ὁποίου ἡμεῖς ἤδη ἔλκομεν τὰ δικαιώματά μας καὶ ἐκ τῆς ἐντολῆς τοῦ ὁποίου καὶ μόνης θὰ κανονίσωμεν τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἔκτασιν τούτων; (Χειροκροτήματα).

Εἶναι ἀναμφισβήτητον ἐπιστημονικῶς καὶ πολιτικῶς, ὅτι τὸ σημεῖον, εἰς ὃ θὰ στρέψωμεν τὴν προσοχήν, ἵνα ἴδωμεν ποία εἶναι ἡ ἔννοια καὶ ἡ ἔκτασις τοῦ Σώματος τούτου, εἶναι αἱ ἐκλογαὶ τῆς 8ης Αὐγούστου. Ἐκεῖθεν θὰ ἀρυσθῶμεν τὴν λύσιν. Ἂν ἡ ἐντολή, ἡ ὁποία ἐδόθη ἡμῖν, — διότι συνταγματικὴν διάταξιν δεσμεύουσαν δὲν ἔχομεν, καὶ σύμβασιν ὑποχρεοῦσαν ἡμᾶς ἐπίσης δὲν ἔχομεν — περιορίζηται εἰς τὰ

ὅρια τοῦ Διαγγέλματος, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι ὅλοι εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ σεβασθῶμεν τῶν ἐντολέων ἡμῶν τὴν θέλησιν.

Ἀλλὰ δὲν νομίζω, ὅτι εἶναι ἀνάγκη πολλῶν συζητήσεων καὶ καταναλώσεως χρόνου, ἵνα κατανοηθῇ, ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ ἐπὶ τοσοῦτον περιοριστικὴ ἦτο ἡ ἐκδήλωσις τῆς θελήσεως τοῦ κυριάρχου λαοῦ. Ἂν ἐνόει νὰ περιορισθῇ εἰς τὰ ὅρια ἐκεῖνα, δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν οὔτε ἀπὸ τὰ ἄρθρα, οὔτε ἀπὸ τὰ ἐδάφια, τὰ ὁποῖα ἐχάραξεν ἡ κυβερνητικὴ χεὶρ κατὰ τὴν ψηφοφορίαν τῆς 11 Φεβρουαρίου, νὰ ἐξέλθωμεν. Ἀλλὰ τότε πῶς θὰ ἀναθεωρηθῶσι πλεῖσται διατάξεις τοῦ Συντάγματος μὴ περιλαμβανόμεναι ἐν τῷ Διαγγέλματι, ἐφ' ὧν ὅμως δεδηλωμένη τυγχάνει ἡ περὶ ἀναθεωρήσεως γνώμη τοῦ λαοῦ; Ἀλλὰ καί τι πλέον, κύριοι. Θὰ ἔπρεπεν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ εἴπωμεν καὶ θὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν, ὅτι, ἂν τοσοῦτον περιωρισμένη ἦτο ἡ ἐντολὴ τοῦ Σώματος τούτου, οὐδὲ νομοθετικὰ καθήκοντα θὰ ἠδύνατο νὰ ἐκτελέσῃ.

Ἀλλὰ δύνασθε σπουδαίως νὰ ὑποστηρίξητε, ὅτι ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς δὲν ἔγκειται κυρίως καὶ πρωτίστως ἡ νομοθετικὴ πρόνοια; Τίς εἶναι δυνατὸν νὰ λησμονήσῃ τὰς συνεχεῖς διαμαρτυρίας καὶ τὰ παράπονα λαοῦ τοσοῦτον δεινῶς χειμαζομένου καὶ ἐπιζητοῦντος τὴν λύσιν ζωτικωτάτων τοπικῶν ζητημάτων; (Χειροκροτήματα).

Καὶ ὅτε καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν, κύριοι, εἶναι ἀπολύτως βεβαιωμένον, ὅτι ἡ ἔννοια τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς κεῖται τελείως ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς ἀποφάσεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ Β. Διαγγέλματος, δυνάμεθα πλέον νὰ ἀμφιβάλωμεν, ὅτι ὄχι μόνον δέσμευσιν οὐδαμόθεν ἔχομεν νὰ περιορισθῶμεν εἰς ταῦτα, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐπιτακτικὴν ἐντολὴν καὶ ὑποχρέωσιν ἔχομεν νὰ προβῶμεν εἰς ἀναθεώρησιν καὶ ἄλλων διατάξεων πέρα ἐκείνων κειμένων καὶ εἰς θεμελίωσιν νέων συνταγματικῶν διατάξεων μὴ θεμελιωδῶν, αἵτινες δὲν ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ὑπάρχοντι Συντάγματι, καὶ εἰς θεμελίωσιν ὀργανικῶν νόμων;

Δὲν εἶνε ὅμως οὔτε Συντακτικὴ Συνέλευσις.

Ἀλλ' ἂν ταῦτα, κύριοι, εἶναι ἀληθῆ καὶ ἀναμφισβήτητα, νέον ἐγείρεται ἐρώτημα· ἐξερχόμενοι τῶν ὁρίων τοῦ Διαγγέλματος εἰς ποῖον σημεῖον θὰ σταματήσωμεν; Ἡ ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν διατάξεων τοῦ ἄρθρου 107 παρεχομένη ἡμῖν ἐλευθερία μέχρι τίνος ὁρίου ἐκτείνεται; Ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον εἰς τὸ ὁποῖον θὰ σταματήσωμεν, ἀπομακρυνόμενοι τῶν ὁρίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἐχάραξε τὸ Β. Διάγγελμα;

Τοῦτο εἶναι τὸ σταθμητέον.

Ἐκ τῆς καταργήσεως τῶν διατάξεων ἐκείνων τοῦ ἄρθρου 107 ἕπεται ἆρά γε ἐκ τούτου καὶ μόνου, ὅτι ἡ καλουμένη Συνέλευσις εἶναι συν-

τακτική ; Ὅτι δηλαδὴ εἶναι περιβεβλημένη τὴν κυριαρχικὴν ἐκείνην ἐξουσίαν τοῦ λαοῦ πρὸς νέαν σύνταξιν τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας;

Ἐπιτρέψατέ μοι, κύριοι, νὰ ἔχω ἀντίθετον γνώμην.

Δ. ΡΑΛΛΗΣ. Εὖγε!

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Προϋπόθεσις τῆς Συντακτικῆς Συνελεύσεως ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος εἶναι πρῶτον μὲν καθολικὴ κατάλυσις τοῦ Συντάγματος, εἴτε ἐκ τῶν κάτω εἴτε ἐκ τῶν ἄνω· δεύτερον δὲ εἰδικὴ ἐντολὴ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ πρὸς ἀνασύνταξιν τῆς πολιτείας. Οἱ δύο οὗτοι ὅροι εἶναι συστατικοὶ καὶ ἑπομένως ἀπαραίτητοι ἵνα γίνῃ λόγος περὶ Συντακτικῆς Συνελεύσεως.

Συντακτικὴ ἦτο ἡ Συνέλευσις τοῦ 1862, διότι ἡ ἐπανάστασις ἐστρέφετο κατὰ τοῦ πολιτεύματος, καὶ τὸ ἐπαναστατικὸν ψήφισμα, τὸ ὁποῖον ἐγράφη ἐπὶ τοῦ τηλεβόλου, ἐκάλει Ἐθνικὴν Συνέλευσιν πρὸς σύνταξιν τῆς πολιτείας.

Ἐρωτῶ· ἦδη ὑπὸ τὰς αὐτὰς εὑρισκόμεθα συνθήκας ;

Ἡ γενομένη ἐπανάστασις ὑπὸ τὴν ἔποψιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν μᾶς ἀπασχολεῖ — καὶ ἐννοῶ τὴν γενομένην διὰ τῆς πράξεως τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ Β. Διαγγέλματος — τίνα σκοπὸν καὶ τίνα ἔκτασιν εἶχον ; Καὶ συνεπῶς μέχρι τίνος σημείου ἐκτείνεται ἡ διὰ τῶν πράξεων τούτων, ἃς ἡ ἐπανάστασις ἐπέβαλε, κατάργησις τοῦ Συντάγματος;

Ἔχω τὴν γνώμην καὶ θεωρῶ ἀνεπίδεκτον ἀμφισβητήσεως, ὅτι ἡ ἐπανάστασις οὐδεμίαν οὔτε ἀπὸ τὰς θεμελιώδεις οὔτε ἀπὸ τὰς μὴ θεμελιώδεις διατάξεις τοῦ Συντάγματος κατήργησε. Κατέλυσε μόνον τὴν διαδικασίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία καθιεροῦτο ἀπὸ τὸ ἄρθρον 107 διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων.

Ἐν τῷ ἄρθρῳ 107 κατ' ἀπομίμησιν ἄλλων Συνταγμάτων, ἀλλὰ μετὰ μείζονος αὐστηρότητος καὶ πρωτοτυπίας ἐν πολλοῖς, ἀναγράφονται δύο ἀρχαὶ ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων.

Διέκρινον οἱ συνταγματικοὶ νομοθέται τοῦ 1862 τὰς διατάξεις τοῦ Συντάγματος εἰς θεμελιώδεις καὶ μὴ τοιαύτας. Καὶ ἐθέσπισαν, ὅτι αἱ θεμελιώδεις διατάξεις οὐδέποτε, ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον εἶναι δυνατὸν νὰ ἀναθεωρηθῶσι. Πέρα αὐτῶν ἐκτείνονται αἱ διατάξεις αἱ μὴ θεμελιώδεις, αἱ ὁποῖαι ἀναθεωροῦνται ὧδέ πως· καὶ τὸ ἄρθρον 107 ἀναγράφει τὸν τρόπον καὶ τὴν διαδικασίαν, καθ' ἣν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀναθεώρησις αὐτῶν.

Ἂς ἀναζήσωμεν ἐπὶ στιγμὴν εἰς παρῳχημένους χρόνους, ἵνα ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι αἱ μεμψιμοιρίαι καθ' ὡρισμένων συνταγματικῶν διατάξεων καὶ κατὰ τῆς ἐλλείψεως ἄλλων ἤρχισαν ἀπὸ τῆς ἑπομένης τῆς

ψηφίσεως αὐτοῦ. Ὅτι ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη εἰς ἐπιστημονικὰ συγγράμματα, εἰς ἐπιστημονικοὺς συλλόγους, εἰς ἑταιρείας, καὶ κατὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν, ἐξεδηλώθη πάντοτε ἡ εὐχὴ περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως. Κώλυμα ἐν τούτοις ἐπιπροσθοῦν εἰς ταύτην, κώλυμα δυσπερίβλητον, ἂν μὴ ἀνυπέρβλητον, ἦτο τὸ δικονομικὸν καθεστώς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐκ τῆς πείρας ἀπεδείχθη, ὅτι ἡ ἀναθεώρησις, καίτοι ἡ ἀνάγκη ταύτης εἶχεν ὡριμάσει ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει, δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ.

Ἰδοὺ ποῦ παρενέβη ἡ ἐπανάστασις εἰς διαίαν ἄρσιν τῆς δυσχερείας ταύτης, τοῦ κωλύματος τούτου. Ἰδοὺ ποῦ ἀνεφάνη καὶ εἶπεν, ὅτι καταλύει τὴν διαδικασίαν αὐτὴν καὶ καλεῖ ἀμέσως τὸ ἐθνικὸν συνέδριον εἰς ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος. Ἀλλ' ἀναθεώρησιν τῶν διατάξεων ἐκείνων, περὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀναθεωρήσεως, δηλαδὴ τῶν μὴ θεμελιωδῶν.

Πέρα τοῦ σημείου τούτου δὲν προέβη ἡ ἐπανάστασις. Δὲν κατέλυσε τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρου 107, κατὰ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε συγχωρεῖται ἡ ἀναθεώρησις τῶν θεμελιωδῶν διατάξεων.

Ἀλλὰ πῶς δυνάμεθα ἡμεῖς νὰ καταλύσωμεν ἤδη ὅ,τι ἐσεβάσθη ἡ ἐπανάστασις; Ἂν ὑποτεθῇ, ὅτι ἤδη ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ διὰ ψηφίσματος ἀπεφαίνετο ἑαυτὴν συντακτικὴν Συνέλευσιν, βεβαίως κατὰ τὴν ἐμὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πολιτικὴν πεποίθησιν θὰ ἔκαμνε πρᾶξιν αὐτόχρημα ἐπαναστατικήν.

Ἤθελε κηρύξει νέαν ἐπανάστασιν ἐν αὐτῇ τῇ αἰθούσῃ καὶ ἐπαναστατικῶς θὰ ἀνελάμβανεν ὡς τοιαύτη τὴν ἀνασύνταξιν τῆς πολιτείας ὑπὸ ὅλους τοὺς κινδύνους, ὑπὸ ὅλας τὰς προϋποθέσεις καὶ ὑπὸ ὅλας τὰς συνεπείας τοιαύτης μεγίστης ἀποφάσεως.

Δικαίωμα εὑρείας ἀναθεωρήσεως.

Τὸ συμπέρασμά μου εἶναι, κύριοι, ὅτι τὸ Βασ. Διάγγελμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου καλούμεθα, εἶνε χάρτης ἄγραφος — ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ ἡ φράσις — δι' ἡμᾶς ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ὑποχρεωτικῆς δυνάμεως τῶν περιορισμῶν, οὓς ἀνέγραψεν, ὅτι συνεπῶς εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ἀναθεωρήσωμεν πάσας τὰς κατὰ τὸ Σύνταγμα ἀναθεωρητέας, τὰς μὴ θεμελιώδεις τοὐτέστι, διατάξεις. Ὅτι εἴμεθα ἐλεύθεροι καὶ δικαιούμεθα νὰ προσθέσωμεν καὶ νέας διατάξεις μὴ ὑπαρχούσας εἰς τὸ Σύνταγμα, μὴ θεμελιώδεις δέ. Ὅτι ἔχομεν καὶ πάντα τὰ δικαιώματα καὶ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, ἵνα ὡς Σῶμα νομοθετικὸν ἐργασθῶμεν νομοθετοῦντες.

ΠΟΛΛΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Μάλιστα. Μάλιστα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐξ ἄλλου, κύριοι, ἐξ ὅσων εἶπον, ἀποκρούεται ἡ κήρυξις τῆς Συνελεύσεως ὡς συντακτικῆς. Διότι τότε θὰ εἶχεν ἕκαστος ἡμῶν τὸ δικαίωμα τῆς ἀναθεωρήσεως πασῶν ἐν γένει τῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος, ἀπὸ τοῦ πρώτου ἄρθρου μέχρι τοῦ τελευταίου, παρὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἄρθρου 107, ἣν ἐσεβάσθη ἡ ἐπανάστασις. Θὰ εἴχομεν δὲ πρὸ ἡμῶν διαρκῶς τοὺς σοβαρωτάτους κινδύνους, τοὺς ὁποίους πάντοτε ἐγκυμονεῖ ἡ περὶ τοῦ πολιτεύματος ἀβεβαιότης. (Εὖγε καὶ χειροκροτήματα).

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Θὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι οὐδεὶς κίνδυνος ὑπάρχει.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Αὕτη κατὰ τὴν ἐμὴν ἀντίληψιν εἶναι ἡ συνταγματικὴ καὶ νομικὴ σῦτως εἰπεῖν ὄψις τοῦ ζητήματος.

Ἀλλὰ θὰ εἴπῃ τις ἴσως, καὶ δικαιοῦται νὰ εἴπῃ· ἆρά γε ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν ἐξετάζοντσι τὰ ζητήματα ταῦτα ἐνώπιον Σώματος πολιτικοῦ;

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Θὰ εἶναι νομικῶς ἔγκυροι αἱ ἀποφάσεις ἡμῶν;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Καὶ εἰς αὐτὸ θὰ σᾶς ἀπαντήσω. Περιμένετε ὅμως, διὰ νὰ μὴ διασπάσω τὴν σειρὰν τῶν σκέψεών μου.

Θὰ ἠδύνατο, λέγω, νὰ ἐρωτήσῃ τις· εἶναι ἆρά γε ἡ συνταγματική, ἡ νομικὴ ἄποψις ἐκείνη, ἡ ὁποία πρέπει νὰ δίδῃ τὴν λύσιν εἰς ζητήματα τοιαύτης φύσεως; Δὲν εἶναι ἡ πολιτικὴ σκοπιμότης ἐκείνη, ἡ ὁποία δίδει τὸν τόνον εἰς ταῦτα;

Εἶμαι ὑπὲρ ταύτης τῆς γνώμης, κύριοι, καὶ σᾶς ὁμολογῶ, ὅτι εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤθελον πεισθῆ, ὅτι λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητος ἐνδεικνύουσι νὰ περιορισθῶσι τὰ ἔργα ἡμῶν εἰς τὰ ὅρια ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐχάραξε τὸ Διάταγμα, θὰ ἐθεώρουν ἀδικαιολόγητον καὶ κενόσπουδον πᾶσαν νομικὴν καὶ συνταγματικὴν ἀκριβολογίαν. Ἀλλὰ καὶ ἀντιθέτως, ἂν ἐπειθόμην, ὅτι λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητος, λόγοι ἐθνικοῦ συμφέροντος ἐπέβαλλον τὴν συντακτικὴν Συνέλευσιν, ἤθελον κηρυχθῆ ὑπὲρ αὐτῆς.

Καὶ θὰ ἔστεργον εἰς τοῦτο, καίτοι ἀποτελεῖ κατ' ἀλήθειαν νέον ἐπαναστατικὸν κήρυγμα. Διότι ἄγομαι ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὅτι τὰ ἔργα τῶν πολιτικῶν καὶ νομοθετικῶν Σωμάτων δὲν δύνανται νὰ διαγράφωνται ἀπὸ νομικὰς θεωρίας καὶ συνταγματικὰς συζητήσεις ἀπηλλαγμένας ἀπὸ τῆς ἐρεύνης τοῦ πολιτικοῦ συμφέροντος. Τοῦτο κυρίως διαγράφει τὰς θεμελιώδεις καὶ κυριωτέρας γραμμάς, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἀφανίζονται πᾶσαι αἱ νομικαὶ λεπτολογίαι καὶ αἱ ἀκαδημαϊκαὶ σχολαστικότητες.

Ἔχω ὅμως τὴν γνώμην, ὅτι ὡς ἡ ὄψις τῆς συνταγματικότητος, οὕτω καὶ ἡ ἔποψις τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γνώμης, τὴν ὁποίαν ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν βάσανον καὶ τὴν ψῆφον ὑμῶν.

Ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς τῆς Συνελεύσεως καὶ πολιτικῶς σκόπιμος.

Λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητος ἐπιβάλλουσι ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τῶν ὁρίων τοῦ Διαγγέλματος· διότι δυστυχῶς κατὰ τὴν σύνταξιν καὶ κατὰ τὴν ἐπιψήφισιν αὐτοῦ ἐπεκράτησαν σκέψεις πολιτικῶς στεναί.

Καὶ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου ὁ ἀξιότιμος κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ἀφορμώμενος βεβαίως ἐξ ἀγαθῆς προαιρέσεως ὡς ἐκ τῶν γεγονότων, τὰ ὁποῖα συνετάραττον τότε τὴν πολιτείαν, ἠθέλησεν, εἰσηγούμενος τὸ περὶ ἀναθεωρήσεως σχέδιον, νὰ χαράξῃ στενῶς τὰ ὅρια, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ περιορισθῶμεν. Καὶ εἶπεν, ἂν ἡ μνήμη δὲν μὲ ἀπατᾷ, ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἐκεῖνος ἐκ τῶν μελῶν τῆς ἐλευσομένης Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ὁ ὁποῖος θὰ τολμήσῃ νὰ ἐξέλθῃ ἐκ τῶν ὁρίων, τὰ ὁποῖα ἡ τότε Βουλὴ θὰ διέγραφε.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ (πρωθυπουργός). Ποτέ, ποτέ.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μάλιστα τότε τὸ εἴπετε.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ (πρωθυπουργός). Ὄχι· ὡμίλησα μόνον περὶ τῶν θεμελιωδῶν διατάξεων· εἶμαι δὲ βέβαιος περὶ τοῦ πράγματος, διότι ἤκουσα καὶ τὰς ἀντιρρήσεις τῶν ἐχόντων ἀντίθετον γνώμην. Ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἡ πρότασις ἡ ψηφιζομένη ὑπὸ τῆς Βουλῆς περὶ ἀναθεωρητικοῦ Συνεδρίου ἀπετέλει μόνον τὴν βάσιν τῆς συζητήσεως κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν αὐτῆς ἐνώπιον τῆς Διπλῆς Βουλῆς, ὅτι δὲ παρὰ τῇ Βουλῇ τῇ Διπλῇ ὑπάρχει πλήρες δικαίωμα πρωτοβουλίας, ἥτις θέλει δυνηθῆ πρὸς ταῖς προτάσεσι ταῖς ὑποβληθείσαις νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἐξέτασιν καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν ἄλλων μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων, αἵτινες θὰ ἐκρίνοντο ὑπ' αὐτῆς ἀναθεωρητέαι. Ἐὰν προσέξητε εἰς τὸ Διάγγελμα τῆς 18ης Φεβρουαρίου, θέλετε ἴδει, ὅτι οὐδεὶς περιορισμὸς ἐν ἐκείνῳ περιλαμβάνεται. Ἐὰν προσέξητε δὲ καὶ εἰς τὸν προχθεσινὸν Βασιλικὸν Λόγον, θέλετε ἴδει, ὅτι σαφῶς τοῦτο λέγεται.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ὀφείλω νὰ δηλώσω, ὅτι πείθομαι εἰς τὴν βεβαίωσίν σας.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ (πρωθυπουργός). Ἐπὶ θέματος, περὶ οὗ ἔχω πλήρη τὴν ἰδίαν γνῶσιν, παρακαλῶ νὰ πεισθῆτε, ὅτι αὕτη ἦτο ἡ ἰδέα μου, καὶ ἀπόδειξις, ὅτι αἱ προτάσεις αἱ ὑπ' ἐμοῦ διατυπωθεῖσαι ἐξετείνοντο εὐρύτερον, ἀλλ' ἵνα μὴ παρακωλύσω τὸ ἔργον τῆς ψηφίσεως τῆς Ἀναθεωρητικῆς, παρεσιώπησα τὰς προτάσεις μου ἐκείνας τὰς οὐσιώδεις, σκεφθείς, ὅτι εἶχον καιρὸν νὰ εἰσαγάγω ἔπειτα ἐνταῦθα, ὅπου βεβαίως ἔχω σκοπὸν νὰ φέρω αὐτὰς κατὰ τὴν γενησομένην συζήτησιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐξηγῶν τοὺς λόγους μου, οἱ ὁποῖοι

προεκάλεσαν τὴν ἐκ μέρους τοῦ κ. πρωθυπουργοῦ διακοπήν, παρατηρῶ, ὅτι σκοπός μου βεβαίως δὲν εἶναι νὰ κατακρίνω ἐνταῦθα τῆς Βουλῆς ἐκείνης τὴν πρᾶξιν ἢ ἀπόφασιν, οὔτε καὶ τῆς Κυβερνήσεως τὴν εἰσήγησιν. Ἠθέλησα ἁπλῶς νὰ ἐκφράσω ἐνδοιασμόν, ἂν ἡ ἀγαθὴ πρόθεσις, ἥτις ὑπηγόρευσε τοὺς περιορισμοὺς τοῦ σχεδίου τῆς ἀναθεωρήσεως, ἔτυχε τοῦ σκοποῦ. Ἠθέλησα νὰ ἐκφράσω ἐνδοιασμοὺς περὶ τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος τῆς κατευθύνσεως, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναθεωρήσεως, εἰς ὃ ἐκλήθη ὁ λαός, διὰ τῆς ἀναγραφῆς ὡρισμένων διατάξεων καὶ τῆς παραλείψεως ἄλλων, ἐπὶ τῶν ὁποίων μᾶλλον ἐναργὴς ἦτο τῆς κοινῆς γνώμης ἡ ἀξίωσις. Ἠθέλησα νὰ ἐκφράσω ἐνδοιασμοὺς περὶ τῆς ἐπαρκοῦς διαγνώσεως τῶν ψυχολογικῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους λειτουργοῦσι Σώματα πολιμελῆ τοιαύτης προελεύσεως, τοιαύτης συνθέσεως καὶ τοιαύτης ἀποστολῆς. Διότι, ὡς ἀνεγνώρισε, διακόψας με, καὶ ὁ ἀξιότιμος κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὑπάρχουσι καὶ πολλαὶ ἄλλαι διατάξεις τοῦ Συντάγματος, ἐπὶ τὴν ἀναθεώρησιν τῶν ὁποίων ἀπὸ δεκατηρίδων ὅλων ἔχει στραφῆ ἡ δημοσία προσοχή. Ἐν τούτοις οἱ ὅροι, ὑπὸ τοὺς ὁποίους κατηρτίσθη τὸ περὶ ἀναθεωρήσεως ψήφισμα τῆς Βουλῆς· αἱ προηγηθεῖσαι συνεννοήσεις τῶν κομμάτων μετὰ τῆς Κυβερνήσεως· ἡ ἀφαίρεσις ὡρισμένων διατάξεων ἐκ τοῦ προσχεδίου — καὶ κατὰ σύμπτωσιν τῶν περὶ εὐθύνης τῶν ὑπουργῶν καὶ ἄλλων, ἃς κατ' ἐξοχὴν ἠξίου ἡ δημοσία γνώμη — ἐγέννησαν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς προδιαθέσεις εἰς ἀντίδρασιν, τὴν ὁποίαν ηὔξησαν μεταγενέστερα γεγονότα.

Εἶναι ἄρα ἐνδεδειγμένον νὰ καταστῇ δυνατὴ ἤδη ἡ ἀναθεώρησις καὶ τῶν λοιπῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων, ἐπὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν ὁποίων ἔχει ὡριμάσει ἡ κοινὴ συνείδησις. Νὰ ἐπιτραπῇ δὲ ἐλευθέρα ἡ συζήτησις καὶ ἐπὶ ἐκείνων, ἐπὶ τῶν ὁποίων σοβαρὰ ὁπωσδήποτε προβάλλεται γνώμη.

Ἀπὸ δεκαετηρίδων ἤδη ζητεῖται ἐπιμόνως ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος· καί, ἀδιάφορον ἂν καλῶς ἢ κακῶς, εἰς τὰς ἐλλείψεις τούτου ἀποδίδονται τὰ δεινὰ τῆς συγχρόνου πολιτικῆς καταστάσεως. Θὰ ἦτο αὐτόχρημα πολιτικὴ ἀφροσύνη ὁ περιορισμὸς τῆς ἀναθεωρήσεως. Θὰ ἔφριναν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους τ' ἐπικίνδυνον διὰ τὸ μέλλον πεποίθησιν, ὅτι ἄνευ αὐτοῦ ἄλλως θὰ εὐωδοῦντο τὰ πολιτικὰ ἡμῶν πράγματα.

Πρέπει πρὸς τούτοις νὰ προσθέσω, ὅτι, ὡς ἔχει ἤδη ἡ ψυχολογικὴ κατάστασις τῆς χώρας, ἐνδεδειγμένον εἶναι, ὅπως τὸ Σῶμα τοῦτο περιβληθῇ καὶ νομοθετικὴν ἐξουσίαν. Διότι κυρίως ἀπὸ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ ὡς τοιούτου καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἰδεῶν, ἃς ἐμπνέει καὶ

ὑποβοηθεῖ ἡ νέα τροπὴ τοῦ πολιτικοῦ ἡμῶν βίου, ἀναμένει ὁ λαὸς μεταβολὴν τῆς καταστάσεως.

Θὰ ἦτο πολιτικὴ ἀφροσύνη, ἂν ἀφίνετο νὰ παρέλθῃ ἄκαρπος ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἡ ἐξαιρετικὴ εὐκαιρία, ἡ ὁποία παρέχεται εἰς ἡμᾶς πρὸς θεμελίωσιν ὀργανικῶν νόμων, τῶν ὁποίων ἀδύνατος θὰ ἦτο ἡ νομοθέτησις ὑπὸ ἄλλην κατάστασιν πραγμάτων, ἡ θεμελίωσις νόμων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἐπροστάτευον καὶ θὰ ἐξησφάλιζον τὴν τροπήν, ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς τὰ πολιτικὰ ἡμῶν ἤθη καὶ εἰς τὸν πολιτικόν μας βίον.

Ἐνδείκνυται «βραδεῖα σπουδὴ» εἰς τὰ ἔργα τῆς Συνελεύσεως.

Εἶναι βεβαίως κοινὴ εὐχὴ καὶ ἡμῶν καὶ τοῦ ἔθνους ἡ ταχεῖα περάτωσις τῶν ἔργων τῆς Συνελεύσεως. Ἀλλ' ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐκφράσω καὶ περαιτέρω γνώμην περὶ τούτου, θὰ ἠδυνάμην νὰ διατυπώσω ἐνδοιασμοὺς περὶ τῆς πολιτικῆς σκοπιμότητος, τῆς σπουδῆς, ἣν ὑπαγορεύουσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν θέσεως ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ δίδωσι τὸν τόνον καὶ τὴν κατεύθυνσιν εἰς τὰς συζητήσεις καὶ τὴν πορείαν τῶν πολιτικῶν Σωμάτων.

Καὶ ἡ φράσις ἐκείνη, ἡ ὁποία μετεβιβάσθη ἡμῖν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τοῦ λόγου τοῦ Θρόνου περὶ σπουδῆς ἐν τοῖς ἔργοις, θὰ ἦτο πλήρης καὶ ἀρτία, ἐὰν συνεπληροῦτο διὰ τῆς βραδείας σπουδῆς. Οὐχὶ ἁπλῶς σπουδή, ἀλλὰ βραδεῖα σπουδὴ ἐνδείκνυται.

ΣΤ. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ (πρωθυπουργός). Μελέτη.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Τὴν ἠρμήνευσα ὡς ἐπίσπευσιν. Ἄλλως τε ἀποβλέπω εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα σήμερον περὶ τούτου εἴπετε καὶ εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα τοσάκις διελαλήθησαν καὶ ὑφ' ὑμῶν καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν κομμάτων, ὅτι ἐπὶ 40 τὸ πολὺ ἡμέρας θὰ διαρκέσωσιν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνελεύσεως!

Ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τις ὑπ' ὄψει τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς συνεκλήθησαν καὶ ἐλειτούργησαν ἀλλαχοῦ παρεμφερῆ συνέδρια, ἵνα κρίνῃ ἂν καὶ κατὰ πόσον δύναται νὰ ἐπιβληθῇ ἡ σπουδὴ ἢ εἶναι ἐνδεδειγμένη πολλάκις ἡ ἀπώλεια ἀκόμη χρόνου, χάριν τῆς ἀκινδύνου διεξαγωγῆς τῶν ἔργων συνεδρίων ἐχόντων τόσῳ εὐρεῖαν ἐξουσίαν καὶ τοσαῦτα δικαιώματα.

Δὲν θέλω νὰ ἐνθυμηθῶ πόσον διήρκεσεν ἐν Πορτογαλλίᾳ ἡ ἀναθεώρησις τοῦ Συντάγματος κατὰ τὸ ἔτος 1885, καίτοι τὰ κόμματα εἶχον συμφωνήσει ἐπὶ τῶν ἀναθεωρητέων διατάξεων· οὔτε τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1887 γενομένην ἀναθεώρησιν τοῦ Ὁλλανδικοῦ Συντάγματος. Περιορίζομαι νὰ ὑπομνήσω τὴν ἐν ἔτει 1892—1893 ἀναθεώρησιν τοῦ βελγικοῦ Συντάγματος, τὴν κανονικῶς καὶ οὐχὶ συνεπείᾳ ἐπαναστάσεως γενομένην. Ἀνεθεωρήθησαν ἕνδεκα μόνον ἄρθρα αὐτοῦ καὶ ἐδαπανήθη,

κύριοι, πρὸς τοῦτο χρονικὸν διάστημα δέκα τεσσάρων μηνῶν, ἀπὸ 12 Ἰουλίου 1892 μέχρι τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου τοῦ 1893.

Δὲν προτίθεμαι βεβαίως νὰ ἐπιδοκιμάσω τὸ γεγονός. Περιορίζομαι μόνον νὰ βεβαιώσω τοῦτο καὶ ἀναζητήσω εἰς τοῦτο τοὺς ἐξαιρετικοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐλειτούργησαν ἀλλαχοῦ τοιαύτης ἀποστολῆς Σώματα, καὶ τὴν πολιτικὴν σκοπιμότητα, ἡ ὁποία ἐμπνέει τὴν ἀνοχὴν ἐκ μέρους ἐκείνων, οἵτινες κανονίζουσι τὴν ἔναρξιν καὶ τὸ πέρας τοιούτων συζητήσεων.

Ἡ παράτασις αὕτη τῆς βελγικῆς ἀναθεωρήσεως κατακρίνεται εὐλόγως ἐν τῇ ἐπιστήμῃ, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ πλημμελοῦς συστήματος, καθ' ὃ ἡ ἀναθεώρησις γίνεται, οὐχὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ νομοθετικοῦ Σώματος τοῦ ἀποφαινομένου περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀναθεωρήσεως, ἀλλ' ὑπὸ εἰδικῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ἀμφιβάλλω ὅμως, ἂν τὴν ἐπιστημονικὴν κατάκρισιν τῆς τοιαύτης παρατάσεως τῶν ἐργασιῶν συνεμερίσθη σοβαρά ποτε γνώμη τοῦ πολιτικοῦ κόσμου. Ἡ πρόθεσις ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διηύθυναν τὰς ἐργασίας τῆς βελγικῆς Συνελεύσεως, βεβαίως ἦτο ὑπὲρ τῆς ταχείας περατώσεως τῶν ἔργων αὐτῆς, ἀλλ' ἐσκέφθησαν, ὅτι μικρὰ πολλάκις ἀδεξιότης ἢ αὐστηρότης περὶ τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐργασιῶν τοιούτου συνεδρίου δύναται νὰ ὁδηγήσῃ εἰς ἔργα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπολογίσωσι καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναιτίως τὰ προκαλοῦσι, καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι παραφερόμενοι τὰ ἐκτελοῦσιν.

Ἰδοὺ οἱ λόγοι, διὰ τοὺς ὁποίους νομίζω, ὅτι εἶναι ἐνδεδειγμένη ἡ ἐνασχόλησις ἡμῶν καὶ πέρα τῶν ὁρίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα διέγραψε τὸ Διάγγελμα, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀναθεωρήσεως μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν προσθήκης τοιούτων, καὶ ὑπὸ ἔποψιν ἄλλης κυρίως νομοθετικῆς ἐργασίας.

Ἀλλ' ἐὰν λόγοι πολιτικῆς σκοπιμότητος καὶ πρακτικῆς ἀκόμη ἀντιλήψεως συνηγορῶσιν ὑπὲρ τοιαύτης ἐπεκτάσεως, νομίζω, ὅτι λόγοι σπουδαῖοι δὲν ἐπιτρέπουσιν εἰς ἡμᾶς νὰ ὠθήσωμεν τὰς σκέψεις ἡμῶν μέχρι κηρύξεως τῆς Συνελεύσεως ὡς συντακτικῆς· μέχρι καταλύσεως δηλαδὴ τοῦ Συντάγματος.

Ἡ κήρυξις συντακτικῆς Συνελεύσεως θὰ ἐσήμαινε καθολικὴν καὶ τάλυσιν τοῦ ὑπάρχοντος Συντάγματος, ἔναρξιν τῆς συζητήσεως καὶ ἐπιψηφίσεως τῶν ἄρθρων αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου· νέαν ὅρκισιν τοῦ Βασιλέως καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἀνυπαρξίαν πολιτεύματος. Θὰ ἦτο ἀκατανόητον, κύριοι, ὑπὸ τοιαύτας ἐσωτερικὰς περιστάσεις νὰ ἐκτεθῶμεν εἰς ἀβεβαιότητα πολιτεύματος, καὶ ἐν ὥρᾳ ἐξωτερικῶν κινδύνων καὶ ἴσως περιπλοκῆς τινος οὐχὶ ἀπιθάνου νὰ εὑρεθῶμεν μὲ ἀβεβαίαν ἔννομον τάξιν καὶ μὲ ἀβέβαιον πολίτευμα. (Χειροκροτήματα παρατεταμένα).

Ἐὰν λόγοι μεγάλης πολιτικῆς σκοπιμότητος, ἐὰν ἐθνικὰ συμφέροντα σπουδαῖα ἐπέβαλλον τὴν κατάλυσιν καὶ τὴν ἀνασυζήτησιν ὁλοκλήρου τοῦ Συντάγματος, θὰ ἤμην ὁ πρῶτος, ὁ ὁποῖος θὰ τὸ ἐδεχόμην καὶ θὰ ἐκηρυττόμην ἐπαναστάτης.

Τὸ ζήτημα τοῦ κύρους τῶν μεταρρυθμίσεων· τὸ ζήτημα τῆς διαλύσεως.

Ἀλλ' ὅτε τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ἡ δικαιοδοσία καὶ τὰ ὅρια εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ διαγράψω ἐνώπιον ὑμῶν, κύριοι βουλευταί, τίνας λόγους ἔχει ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς Συνελεύσεως ὡς συντακτικῆς;

Πρόκειται ἆρά γε περὶ τῆς παρατηρήσεως ἐκείνης, τὴν ὁποίαν εἷς τῶν κυρίων συναδέλφων μοὶ ὑπέβαλε πρὸ μικροῦ διακόψας με; Φρονοῦσι δηλαδὴ οἱ ὑποστηρίζοντες τὴν συντακτικὴν Συνέλευσιν, ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος εἶναι ἀναγκαῖος, διὰ νὰ ἔχωσι κῦρος αἱ μεταρρυθμίσεις αὐτῆς καὶ μὴ ἀμφισβητῆται ἡ ἰσχὺς αὐτῶν ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων;

Ἡ παρατήρησις φαινομενικὴν μόνον ἀξίαν ἔχει.

Ἡ ἐγγυτέρα ἐξέτασις τοῦ πράγματος θὰ ἀπεδείκνυεν, ὅτι οὐδὲν ὑπάρχει τὸ σπουδαῖον ἐν τῇ παρατηρήσει ταύτῃ. Τίς ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἤθελεν ἰσχυρισθῆ τις ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ὅτι εἶναι ἄκυρος ἡ μεταρρύθμισις, ἣν εἰς ὡρισμένον ἄρθρον τοῦ Συντάγματος ἔφερεν ἡ Συνέλευσις; Ἤθελεν οὗτος στηριχθῆ βεβαίως εἰς τὸ 6′ ἐδάφιον τοῦ ἄρθρου 107 τοῦ Συντάγματος. Ἀλλ' ἤθελεν ἀντιταχθῆ αὐτῷ κατὰ τρόπον ἀπολύτως τέμνοντα τὸ ζήτημα, ὅτι τὸ ἄρθρον ἐκεῖνο κατηργήθη διὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐπανάστασιν δὲ λέγων ἐννοῶ ἐνταῦθα τὴν ὑπὸ ταύτης ἐπιβληθεῖσαν πρᾶξιν τῆς Βουλῆς καὶ τὸ Βασιλικὸν Διάγγελμα, δι' ὧν ἀπεφασίσθη ἡ ἄμεσος ἀναθεώρησις, καταργηθέντων οὕτω δι' ἐπαναστάσεως τῶν δικονομικῶν κωλυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀνέγραφε τὸ ἄρθρον 107.

Φαίνεται ὅμως, ὅτι ὑπάρχει καὶ τις ἄλλος λόγος φερόμενος εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀνάγκης νὰ κηρυχθῇ ἡ Ἐθνοσυνέλευσις συντακτική. Ἐπιδιώκεται δι' αὐτοῦ ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ Σώματος ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς διαλύσεως τῆς ταχείας, ἥτις ἤθελε καταστήσει εἰς αὐτὸ ἀδύνατον τὴν προσήκουσαν ἐπεξεργασίαν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων καὶ ἰδίως τὴν ἐκτέλεσιν νομοθετικῶν καθηκόντων. Ἀτυχῶς δὲ δηλώσεις ὑπεύθυνοι ἔδωκαν εὔλογον ἀφορμὴν νὰ γεννηθῶσι τοιοῦτοι φόβοι. Ἀλλ' ἔχω τὴν

γνώμην, ὅτι ἀκριβῶς, ἂν τὸ Σῶμα κηρυχθῇ συνέλευσις συντακτική, θὰ καταστῇ ἀδύνατος ἡ ἐπὶ μακρὸν ἐξακολούθησις τῶν ἔργων του. Καὶ στοιχειώδης πατριωτισμὸς θὰ ἐπιβάλῃ εἰς ἡμᾶς τὴν ταχίστην περάτωσιν τούτων. Ἀκριβῶς ἐκ τῆς ἀβεβαιότητος, τὴν ὁποίαν ἠθέλομεν δημιουργήσει καταλύοντες τὸ Σύνταγμα, ὅλοι ἡμεῖς καὶ ἕκαστος κατ' ἰδίαν ἠθέλομεν αἰσθανθῇ ἐπιβεβλημένην τὴν ὑποχρέωσιν νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν συζήτησιν καὶ συνεπῶς εἰς τὸν βίον τῆς Συνελεύσεως· ἐνῷ ἀντιθέτως Βουλὴ Ἀναθεωρητική, περατοῦσα τὸ συνταγματικὸν αὐτῆς ἔργον καὶ ἀσχολουμένη εἶτα ἐνδελεχῶς εἰς τὴν ἐκτέλεσιν νομοθετικῶν καθηκόντων, οὐδὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ.

Βουλὴν ἐργαζομένην καὶ οὐχὶ ἀπρακτοῦσαν· Βουλὴν ἀσχολουμένην ἐν βραδείᾳ σπουδῇ εἰς νομοθετικὰ ἔργα ἀνταποκρινόμενα εἰς τὰς ποικίλας καὶ ριζικὰς νομοθετικὰς ἀνάγκας τῆς χώρας· Βουλὴν μελετῶσαν τὰ ζητήματα, ἅτινα συγκινοῦσι τοὺς θεσσαλικοὺς πληθυσμούς, ἀσχολουμένην εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ ἐκλογικοῦ ἡμῶν συστήματος, ψηφίζουσαν νόμους περὶ ὀργανώσεως τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν δήμων— ἵνα περιορισθῶ εἰς παραδείγματα μόνον—Βουλὴν τοιαύτην δυνάμεθα νὰ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι οὐδεὶς θὰ δυνηθῇ νὰ ταράξῃ εἰς τὸ ἔργον της· διότι θὰ ἔχῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν δημοσίαν γνώμην, τὸν ἰσχυρότερον ἐγγυητὴν τῆς παρατάσεως τοῦ βίου της. Μηδὲ νομίσῃ τις, ὅτι, ὅπως ἐκτελέσωμεν τὰ νομοθετικὰ καθήκοντα, πρέπει ἀναγκαίως νὰ κηρυχθῇ ἡ Συνέλευσις συντακτική. Φαίνεται κρατοῦσα παρ' ἡμῖν τοιαύτη τις γνώμη. Εἶναι ὅμως ἀβασάνιστος καὶ πεπλανημένη· Ἐὰν ἴσχυε τὸ ἄρθρον 107 τοῦ Συντάγματος καὶ δυνάμει αὐτοῦ ἦτο συγκεκλημένη ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλή, θὰ ἠδύνατο εὐλόγως νὰ ὑποστηριχθῇ, ὅτι δὲν εἶχεν αὕτη νομοθετικὰ καθήκοντα. Διότι κατ' αὐτὸ ἡ Διπλῆ Βουλὴ συγκαλεῖται εἰδικῶς πρὸς ἀναθεώρησιν ὡρισμένων συνταγματικῶν διατάξεων.

Ἀλλ' ἀφ' ἧς τὸ ἄρθρον τοῦτο κατηργήθη, πῶς θὰ ἐμποδισθῇ ἡ ΔιπλῆΒουλὴ πρὸς ἐκτέλεσιν νομοθετικῶν καθηκόντων; Ἐκ τίνος λόγου δύναται νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν διπλῆν ὅ,τι ἐπιτρέπεται εἰς τὴν ἁπλῆν Βουλήν;

Ἐκ τῆς συνταγματικῆς ἱστορίας τῆς Γαλλίας ἀρύομαι παράδειγμα χρήσιμον διὰ τὴν περίστασιν, τὸ ὁποῖον θέτω ὑπὸ τὴν κρίσιν ὑμῶν. Ἐν τῷ γαλλικῷ Συντάγματι τοῦ ἔτους 1848, ἐν ἄρθρῳ 111, ὑπῆρχεν εἰδικὴ διάταξις ὁρίζουσα, ὅτι ἡ Ἀναθεωρητικὴ Βουλὴ δικαιοῦται ἐν ἀνάγκῃ νὰ ἀσκήσῃ καὶ νομοθετικὰ καθήκοντα. Εἰς τὸ Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1875 ἡ διάταξις αὕτη ἤρθη· ὅτε δὲ κατὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν τοῦ 1884, καὶ ἐνῷ διήρκουν αἱ ἐργασίαι αὐτῆς, ὑπεβλήθη νομοθετική τις πρότασις, ἐγεννήθη τὸ ζήτημα, ἂν ἠδύνατο ἡ Συνέλευσις ἐ-

κείνη νὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς νομοθετικὸν Σῶμα. Καὶ δὲν ἐπετράπη μὲν ἡ ἄμεσος ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως ὡς τοιαύτης συζήτησις τῆς προτάσεως, ἐν τούτοις δι' ἰδίας ἀποφάσεώς της ἡ Ἐθνοσυνέλευσις ἀνέβαλεν ἐπί τινας ἡμέρας τὴν συντακτικὴν αὐτῆς ἐργασίαν, ὅπως τὰ ἀποτελοῦντα τὴν Συνέλευσιν Σώματα ἀσκήσωσι τὰ νομοθετικὰ καθήκοντα. Ἡ τοιαύτη ἀπόφασις ἦτο ἐπιβεβλημένη ἐκεῖ ὡς ἐκ τῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἀσκεῖται κατὰ τὸ γαλλικὸν πολίτευμα τὸ νομοθετικὸν ἔργον ὑπὸ τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας.

Νομίζω ἑπομένως, ὅτι οὐδαμόθεν ἐπιβάλλεται κώλυμα εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν πρὸς ἐκτέλεσιν καὶ νομοθετικῶν καθηκόντων. Προκειμένου δὲ ἤδη δι' ἰδίου ψηφίσματος λόγῳ τῶν ἐξαιρετικῶν ὅρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους αὕτη καλεῖται, νὰ διαγράψῃ τὰ ἴδια αὐτῆς καθήκοντα, νομίζω, ὅτι δύναται ἐν τούτῳ ρητῶς νὰ ἀναγράψῃ καὶ τὰ νομοθετικά.

Συμπεράσματα.

Ἐπὶ τῇ βάσει, κύριοι, τῶν σκέψεών μου τούτων, τὰς ὁποίας ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ ἀναπτύξω, διετύπωσα τὸ ψήφισμα τὸ ὁποῖον θὰ ἀναγνώσω, ἂν ἡ Βουλὴ μοὶ ἐπιτρέψῃ. (Ἀναγινώσκει):

Ἡ ΑναθεωρητικὴΒουλὴ τῶν Ἑλλήνων, ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 107 τοῦ Συντάγματος ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἀπὸ 19 Φεβρουαρίου 1910 ἀπόφασιν τῆς Βουλῆς τῆς ἐκτάκτου συνόδου τῆς ΙΗ' βουλευτικῆς περιόδου μετὰ τοῦ ἀπὸ 18 Μαρτίου 1910 Βασ. Διαγγέλματος καὶ τὴν δεδηλωμένην θέλησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ,

Ψηφίζει:

Κηρύττει ἑαυτὴν νομίμως κατηρτισμένην, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἐξελέγξεως τῶν ἐκλογῶν καὶ τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ ὁριστικοῦ αὐτῆς Προεδρείου.

Βεβαιοῖ τὴν ἑαυτῆς κυριαρχίαν πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων τοῦ Συντάγματος καὶ προσθήκην νέων τοιούτων.

Βεβαιοῖ πρὸς τούτοις τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ὡς νομοθετικοῦ Σώματος καὶ προβαίνει εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων της.

(Χειροκροτήματα καὶ ἐπιδοκιμασίαι).

Συγκεφαλαιῶ καὶ περατῶ τὰς σκέψεις μου, κύριοι.

Ἀποκρούω τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναθεωρήσεως τοῦ Συντάγματος ὑπὸ τὸν περιορισμὸν καὶ τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα διαγράφει ἡ πρότασις τῆς Βουλῆς καὶ τὸ Διάγγελμα τοῦ Βασιλέως. Ἀποκρούω δὲ ταύτην ὡς ἐπιστή-

μων ἑρμηνεύων τὸ πολίτευμα ἡμῶν καὶ ὡς πολίτης ἀσκῶν τὰ ἐκ τῆς ἰδιότητός μου ταύτης δικαιώματα καὶ καθήκοντα.

Ἀλλ' ἀποκρούω ἐπίσης τὴν ἰδέαν τῆς συντακτικῆς παντοδυναμίας. Ἀποκρούω δὲ ταύτην ὡς πληρεξούσιος τοῦ λαοῦ, ἐν ὀνόματι τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐλευθεριῶν αὐτοῦ. Τὴν πρᾶξιν τῆς κηρύξεως συντακτικῆς Συνελεύσεως θεωρῶ αὐτόχρημα ἐπαναστατικὸν κίνημα, ἀθέτησιν τῆς ἐντολῆς τοῦ λαοῦ, δι' ἧς περιεβλήθην, ἀφαίρεσιν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ ἀναπαλλοτριώντων. (Φωναὶ καὶ διαμαρτυρίαι). Εἶναι ἡ γνώμη μου αὕτη.

Καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀνευρίσκω τὴν ἐπιστημονικὴν, τὴν πολιτικὴν ἀλήθειαν καὶ πρωτίστως τὸ πολιτικὸν συμφέρον.

Φρονῶ, ὅτι ἡ διὰ τῆς ὑποβαλλομένης προτάσεως ὑποβαλλομένη λύσις εἶναι ἡ συμφωνοτέρα πρὸς τὸ πολίτευμα ἡμῶν, ἡ δυναμένη νὰ ὑποβληθῇ εἰς ὀλιγωτέρας καὶ ἀσθενεστέρας ἀντιρρήσεις, πολιτικὰς ἢ ἐπιστημονικάς. Ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως, ὡς ἔχουσι παρ' ἡμῖν τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ πράγματα, εἶνε ἡ συμβιβάζουσα τὰς ἀντιθέτους γνώμας ὑπὸ τὴν λογικὴν ἱκανοποίησιν ἀμφοτέρων· εἶναι συνεπῶς ἡ ὑπὸ τῆς πολιτικῆς φρονήσεως καὶ τοῦ καλῶς ἐννοουμένου πολιτικοῦ συμφέροντος ὑπαγορευομένη, ἡ δυναμένη, ὡς νομίζω, νὰ παρακάμψῃ τοὺς ἑκατέρωθεν σκοπέλους, νὰ διευκολύνῃ τὴν λυσιτελῆ καὶ ἐν βραδείᾳ σπουδῇ πρόοδον τῶν ἐργασιῶν τοῦ Ἀνωτάτου Ἐθνικοῦ Συνεδρίου καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ πληρέστερον εἰς τὰς ἀληθεῖς ἀνάγκας καὶ τὴν ἀληθῆ θέλησιν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. (Χειροκροτήματα καὶ ἐπιδοκιμασίαι).

II

ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΙΝ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ (*)

Διαφορὰ ἀπαρτίας καὶ διαφορὰ πλειοψηφίας.

Ἀλλὰ σπουδαιότεραι βεβαίως εἶνε αἱ εἰσαγόμεναι κανονιστικαὶ μεταρρυθμίσεις, αἱ ὁποῖαι ἄπτονται οὐσιαστικώτερον τῶν ἔργων τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς. Ἐφ' ὅσον δύναταί τις ἀπὸ τοῦδε νὰ ἐκτιμήσῃ τὸ κρατοῦν παρὰ τῇ Βουλῇ πνεῦμα, θέλει δεχθῇ, ὅτι αὕτη ἐν τῷ ἔργῳ τῆς Ἀναθεωρήσεως εἶνε διατεθειμένη νὰ ἐξέλθῃ τῶν ὁρίων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ἀρχικῶς ἐχάραξεν ἡ περὶ ἀναθεωρήσεως πρότασις τῆς ἁπλῆς Βουλῆς· καὶ ἐκτὸς τῶν διατάξεων ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι ἀρχικῶς διετυπώθησαν ὡς ἀναθεωρηταί, νὰ περιλάβῃ ἐν τῷ κύκλῳ τοῦ ἐλέγχου αὐτῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην πρότασιν τείνουσαν εἰς ἀναθεώρησιν ἄλλης διατάξεως τοῦ Συντάγματος μὴ θεμελιώδους. Τοῦτο ὅμως ἀκριβῶς ἐγείρει ἓν ζήτημα, τοῦ ὁποίου ὁ κανονισμὸς ἐκ προκαταβολῆς εἶνε ἐνδεδειγμένος πρὸς ἀποφυγὴν τῆς παρελκύσεως τῶν συζητήσεων, καὶ τῶν κινδύνων, οἱ ὁποῖοι δύνανται νὰ προκύψωσιν ἐκ τῆς ἐπικρατήσεως τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης ἐκδοχῆς. Διότι εἰς ἕκαστον ἄρθρον, καὶ εἰς ἑκάστην πρότασιν, δύναταί τις νὰ εἴπῃ, περὶ μεταρρυθμίσεως ἢ προσθήκης συνταγματικῆς διατάξεως, ὅτι εἶνε δυνατὸν νὰ ἐγερθῇ τὸ ζήτημα, ἂν ἡ πρότασις ἀνάγεται εἰς θεμελιώδη διάταξιν, καὶ ἑπομένως εἶνε ἀποκρουστέα, ἢ ἂν τοὐναντίον ἀνάγεται εἰς μὴ θεμελιώδη, καὶ εἶνε κατ' οὐσίαν ἐξεταστέα. Καθ' ὑπόδειξιν τῶν ἀλλαχοῦ, καὶ ἰδίᾳ ἐν Γαλλίᾳ, ἐπὶ ἀναλόγων θεμάτων κρατούντων καὶ ἐφαρμοζομένων νομίζομεν ὀρθὸν, ὅπως εἰς ἑκάστην ὑποβαλλομένην πρότασιν, καθ' ἧς ἐγείρεται ἀμφισβήτησις, ἡ Βουλὴ ἀποφαίνηται διὰ προκαταρκτικοῦ ζητήματος ἂν θεωρῇ ταύτην ἀναγομένην εἰς

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 8 Ὀκτωβρίου 1910 τῆς Α΄ Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, ἤτοι τὴν μεθεπομένην τῆς ὁρκίσεώς του ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ὑπέβαλε σχέδιον ἰδίου κανονισμοῦ ρυθμίζοντος τὰ ἔργα τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς, συμφώνως πρὸς τὰ ἀλλαχοῦ εἰς ὁμοίας περιστάσεις κρατοῦντα. Ἐκ τῆς μακρᾶς ἐπὶ τούτου προφορικῆς ἀναπτύξεώς του ἐνώπιον τῆς Βουλῆς, ἀποσπῶμεν τὸ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναδημοσιευόμενον τμῆμα. Πρβλ. «Ἐφ. τῶν Συζητ.» αὐτ. σελ. 195 κ. ἑ.

θεμελιώδη ἢ μὴ θεμελιώδη διάταξιν· καὶ ἐν καταφατικῇ περιπτώσει ἀποκρούῃ ταύτην ὡς ἀπαράδεκτον, μὴ ἐπιτρέπουσα τὴν κατ' οὐσίαν συζήτησιν. Τοῦτο θὰ διευκολύνῃ βεβαίως τὰς συζητήσεις. Ἀλλὰ, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν τάσεων, αἱ ὁποῖαι οὐ μόνον ἐν τῇ ἁπλῇ Βουλῇ, ἥτις ἐψήφισε τὴν ἀναθεώρησιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ἐξεδηλώθησαν, δὲν πρέπει νὰ παρίδῃ τις ἕνα κίνδυνον, ὁ ὁποῖος δύναται ἐκ τῆς τοιαύτης τακτικῆς νὰ προκύψῃ, κίνδυνον καθ' οὗ ἀντιτίθεται ἡ σαφῶς ἐκπεφρασμένη θέλησις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Διότι ἀναμφισβήτητον βεβαίως εἶνε ὅτι ἡ δημοσία γνώμη τυγχάνει συντεταγμένη πρὸς τὴν ἐκδοχὴν ὅπως ἡ ἀναθεώρησις γίνῃ ὅσῳ τὸ δυνατὸν εὐρυτέρα, ὑποβάλλουσα εἰς λελογισμένον ἔλεγχον πᾶσαν μὴ θεμελιώδη διάταξιν καὶ καθιστῶσα ὡς οἷόν τε πληρέστερον τὸν Συνταγματικὸν ἡμῶν Χάρτην.

Ἐξ ἄλλου ὅμως ὑπὸ πολιτικῶν μερίδων, αἱ ὁποῖαι δυνατὸν νὰ ἔχωσι καὶ τὴν ἀριθμητικὴν ἐπικράτησιν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, διετυπώθησαν περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὅρου «θεμελιώδεις διατάξεις», θεωρίαι καὶ γνῶμαι τοιαῦται, αἱ ὁποῖαι, ἐπικρατοῦσαι τυχὸν, ἤθελον ἀποκλείσει τὴν συζήτησιν οὐ μόνον τῶν περὶ Γερουσίας, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων διατάξεων. Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἀναζητηθῶσιν ἐγγυήσεις τινὲς, δυνάμει τῶν ὁποίων θὰ καταστῇ δυνατὴ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀναθεωρήσεως ἡ εὐρύτης ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ἐπιζητεῖ ἡ δημοσία γνώμη. Αὗται δὲ δύνανται νὰ ἀνευρεθῶσι καὶ νὰ ἐξασφαλισθῶσι διὰ καταλλήλου διατάξεως τοῦ Κανονισμοῦ. Ἀλόγους διατάξεις ἔχομεν ὑπ' ὄψει, εἰσαχθείσας ἀλλαχοῦ πρὸς ἐξασφάλισιν τοιούτων ἐγγυήσεων.

Πανταχοῦ σχεδὸν αἱ Συνελεύσεις, αἱ ὁποῖαι καλοῦνται, ὅπως θέσωσι συνταγματικοὺς νόμους, εἴτε ὡς Συντακτικὰ Σώματα εἴτε ὡς Ἀναθεωρητικαὶ διπλαῖ Βουλαί, διὰ τῶν ψηφιζομένων ὑπ' αὐτῶν Κανονισμῶν, ἀπομακρύνονται τῶν κειμένων ὑπ' αὐτῶν Κανονισμῶν, ἀπομακρύνονται τῶν κειμένων συνταγματικῶν διατάξεων, ἵνα καθιερώσωσι διάφορον εἶδος ἀπαρτίας, ἐνίοτε δὲ καὶ διαφόρους ὅρους πλειονοψηφίας ἐν τῇ ἐπιψηφίσει συνταγματικῶν νόμων. Καὶ τοῦτο ἀκριβῶς διὰ νὰ παράσχωσιν εἰς τὰς ἀποφάσεις αὐτῶν τὰς ηὐξημένας ἐκείνας ἐγγυήσεις, αἱ ὁποῖαι νομίζονται ἀναγκαῖαι ὡς ἐκ τῆς ἐξαιρετικῆς σοβαρότητος τῶν ἔργων τοιούτων συνεδρίων. Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀντιλήψεων τούτων νομίζομεν ὅτι δι' ἀναλόγου ἐν τῷ Κανονισμῷ διατάξεως δυνάμεθα νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν προσήκουσαν εὐρύτητα ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀναθεωρήσεως κατὰ πάσης πρὸς περιορισμὸν αὐτῆς τάσεως. Διάταξις

δὲ τοιαύτη εἶνε ἡ καθιέρωσις διαφόρου, ἀνωτέρας πλειονοψηφίας, διὰ νὰ ἀπορριφθῇ ὡς ἀπαράδεκτος πρότασίς τις ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀνάγεται εἰς διάταξιν θεμελιώδη. Ἐπικρατοῦσιν ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν, ὡς δύναταί τις ἐκ τῶν γενομένων συζητήσεων νὰ ἀντιληφθῇ, πεπλανημέναι ἰδέαι περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ θεμελιώδους ἢ μὴ θεμελιώδους τῶν συνταγματικῶν διατάξεων, ὡς ἀντελαμβάνετο τῆς ἐννοίας τοῦ ὅρου τούτου ὁ ἡμέτερος συνταγματικὸς νομοθέτης. Ἡ διαστολὴ μεταξὺ τῶν θεμελιωδῶν καὶ τῶν μὴ θεμελιωδῶν διατάξεων δὲν γίνεται, ὡς ἔπρεπεν, ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ἐκείνης ἀφετηρίας, ἣν εἶχον ὑπ' ὄψει αὐτῶν οἱ συνταγματικοὶ νομοθέται τοῦ 1864 καὶ ἥτις ὑπηγόρευσε τὸ ὅλον Σύνταγμα, ἀλλ' ἀπὸ γενικῆς καὶ κατὰ θεωρίαν ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Οὕτω δὲ συχνότατα παρ' ἡμῖν συγχέεται ὁ ὅρος θεμελιώδης ἢ μὴ θεμελιώδης πρὸς τὸν ὅρον τοῦ οὐσιώδους ἢ μὴ οὐσιώδους, ὅπερ ἀποτελεῖ ρίζικὴν ἐν τῷ ζητήματι πλάνην. Ἤδη ὅμως δὲν πρόκειται ἡ συζήτησις τοῦ ζητήματος τούτου· ἐθίξαμεν ἁπλῶς τὴν ἄποψιν ταύτην, διὰ νὰ ζητήσωμεν τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ Κανονισμοῦ καὶ τὴν ἔν τινι μέτρῳ ἀπομάκρυνσιν τῶν συνταγματικῶν διατάξεων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν πλειονοψηφίαν, ὁσάκις ἡ Βουλὴ καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ περὶ τοῦ θεμελιώδους ἢ μὴ διατάξεώς τινος, καὶ συνεπῶς τῆς ἀπορρίψεως ἢ μὴ ὡρισμένης προτάσεως. Προτείνομεν λοιπὸν διάταξιν, καθ' ἣν, διὰ νὰ ἀπορριφθῇ ὡρισμένη πρότασις ὡς ἀπαράδεκτος ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι ἀντίκειται εἰς θεμελιώδη διάταξιν, πρέπει νὰ ὑπερψηφίσωσιν αὐτῆς τὰ δύο τρίτα τῶν παρόντων μελῶν (ἰδιαίτεροι διάλογοι ἐν τῇ αἰθούσῃ). Ἐὰν ὑπάρξῃ τις ἀντίρρησις περὶ τούτου, θὰ εἶνε δυνατὸν εἰς ἡμᾶς νὰ ἐπικαλεσθῶμεν τὴν σταθερὰν ἐν τοῖς τοιούτοις ζητήμασι διδασκαλίαν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν συνήθη πρᾶξιν τοιούτων συνεδρίων. Αἱ διατάξεις, κύριοι, τὰς ὁποίας ὡς ψηφιστέας εἰς μεταρρύθμισιν τοῦ Κανονισμοῦ ὑπέδειξα ἤδη εἶνε φανερὸν ὅτι θὰ ἐπιφέρωσιν ἔν τινι μέτρῳ ἐπιβράδυνσιν τῶν ἐργασιῶν ἡμῶν. Ἀλλ' εἰς ἀντάλλαγμα θὰ παράσχωσι τὰς ἐγγυήσεις ἐκείνας, τὰς ὁποίας καὶ ἀλλαχοῦ δὲν ἐδίστασαν νὰ ζητήσωσι διὰ τὸ ἔργον τοιούτων συνεδρίων.

III

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ (*)

Α'.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 29 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1911

Ἡ νομοθετικὴ ἐντολὴ ὑπὸ συνταγματικὴν καὶ ὑπὸ πολιτικὴν ἔποψιν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Κύριε Πρόεδρε· ἤθελον νὰ εἴπω, ὅτι ὁ ἀξιότιμος Βουλευτὴς εὑρίσκεται ἐν πλάνῃ τινι προφανῶς, καὶ ἡ πλάνη κατὰ τὴν πεποίθησίν μου εἶνε ἡ ἀκόλουθος·

Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην βεβαίως δὲ εἶνε δυνατὸν οὐδ' ἐγὼ νὰ ἀμφιβάλλω, ὅτι οὔτε μισθὸς, οὔτε βαθμὸς, οὔτε προσόντα δύνανται νὰ ὁρισθῶσι διὰ Β. Διατάγματος· διὰ Διατάγματος δηλαδὴ ἐκδιδομένου ὑπὸ τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διατάξεως τῆς συνταγματικῆς καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων Διατάγματα. Δυνάμει τοιούτων τινῶν Διαταγμάτων βεβαίως δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὁρισθῶσι προσόντα, νὰ ὁρισθῇ μισθὸς, νὰ ὁρισθῶσιν ἀμοιβαί. Τὸ Σύνταγμα ἀπαιτεῖ νόμον.

Ἀλλ' ἂν τοῦτο ἀναμφιβόλως δὲν δύναται νὰ γίνῃ διὰ Διατάγματος ἐκδιδομένου ὑπὸ τῆς Ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς συνταγματικῆς ἐξουσιοδοτήσεως, ἀναμφιβόλως τοῦτο καὶ πλέον δύναται νὰ γίνῃ, διὰ Διατάγματος ἐκδιδομένου κατ' εἰδικὴν νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γενικῆς συνταγματικῆς ἐξουσιοδοτήσεως τοῦ ἄρθρου 35, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, τὸ ὁποῖον

(*) Σημ. ἐκδ. Συζητουμένου ἐνώπιον τῆς Διπλῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς τοῦ νομοσχεδίου «περὶ ὀργανώσεως τῶν φυλακῶν τοῦ Κράτους», ἐγεννήθη ζήτημα συνταγματικότητος τοῦ ἄρθρ. 11 τοῦ νομοσχεδίου, δι' οὗ ὡρίζετο, ὅτι οἱ ἀποτελοῦντες τὸ κατώτερον προσωπικὸν τῶν φυλακῶν, τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα, ὁ βαθμὸς, ὁ μισθὸς καὶ τὰ προσόντα ἑκάστου τούτων, κανονισθήσονται διὰ Β. Διατάγματος.—Ἐπὶ τούτου ὡμίλησε δὶς ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος εἰς τὰς συνεδρίας τῆς 24 Ὀκτωβρίου καὶ τῆς 1 Νοεμβρίου 1911. Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητήσ.» σ. 257, 259, 295.

λέγει, ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἐκδίδει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν νόμων Διατάγματα, ἀναμφιβόλως δὲν δύναται νὰ γίνωσιν ἐκεῖνα, διὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται νόμος· ἀλλὰ διὰ Διατάγματος ἐκδιδομένου δι' εἰδικῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως δύνανται καὶ ταῦτα καὶ πλέον τούτων νὰ γίνωσι, κατὰ σταθερῶς ἀνεγνωρισμένην ἐν τῷ δημοσίῳ δικαίῳ ἀρχήν.

Αὐτὰ εἶχον νὰ εἴπω ἐπιφυλασσόμενος, ἂν ταῦτα δὲν κριθῶσιν ἐπαρκῆ κατὰ τὴν γ' ἀνάγνωσιν νὰ συζητήσωμεν εὐρύτερον τὸ πρᾶγμα.

. . . . . .

Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς συνταγματικὰς παρατηρήσεις, δὲν ἔχω νὰ προσθέσω τι ἀπολύτως εἰς ὅσα εἶπον. Ἀναγνωρίζω ἐν τούτοις ὅτι ὑπάρχει ἄποψις πολιτικὴ, ἄποψις κοινοβουλευτικὴ, ἡ ὁποία ἑκάστοτε πρέπει νὰ ἐξετάζηται. Ὑπὸ κοινοβουλευτικὴν ἔποψιν νὰ καθιερωθῇ ὡς ἀρχὴ ἡ ἑκάστοτε ἐξουσιοδότησις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν ἐκτελεστικὴν εἰς ἔκδοσιν Β. Διαταγμάτων, νομοθετικῆς ὕλης, βεβαίως δὲν εἶνε ἐπιδοκιμαστέον. Μόνον δὲ ὅπου ἡ ἀνάγκη ἢ ἡ σκοπιμότης ἡ πολιτικὴ ἐπιβάλλει τοῦτο πρέπει νὰ τὸ στέργῃ τις.

Εἶνε ὅμως ἐνδεδειγμένον ἐν προκειμένῳ νὰ δοθῇ ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἡ ἐντολὴ αὕτη εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, ὅπως μετὰ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ τῶν φυλακῶν καὶ τῶν ἀναγκῶν, αἵτινες διὰ τούτου θὰ δειχθῶσι καὶ ἐν τοῖς καθέκαστα, καθορισθῶσιν καὶ τὰ τοῦ προσωπικοῦ. Θὰ ἦτο ἴσως ἄξιον πλείονος λόγου τὸ πρᾶγμα, δικαιολογοῦν τὴν ἀπὸ μέρους τῶν ἀντιφρονούντων πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δυσπιστίαν πρὸς αὐτὴν, ἂν ἐπρόκειτο ἰδιαιτέρως καὶ ὑπ' αὐτῆς τῆς Κυβερνήσεως νὰ γίνῃ χρησιμοποίησις καὶ συμπλήρωσις τῶν ἱδρυθησομένων θέσεων. Ἀλλ' εἶνε προφανὲς, καθιστῶν πλέον ἀδικαιολογήτους τοὺς δισταγμοὺς τῶν ἀντιθέτων πολιτικῶς πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι ἡ παροῦσα Κυβέρνησις ἓν ἔχει νὰ πράξῃ· διὰ βασ. διατάγματος ἐφάπαξ ἐκδοθησομένου συγχρόνως μετὰ τοῦ ὀργανισμοῦ, νὰ καθορίσῃ τὰς κατ' ἰδίαν θέσεις, τὰ προσόντα τοῦ βοηθητικοῦ προσωπικοῦ, καὶ ἀντιστοίχως τὸν μισθὸν αὐτοῦ. Μόνον δὲ μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τῶν φυλακῶν θὰ γίνῃ διορισμὸς τοῦ προσωπικοῦ, ἄρα ἀπὸ μέλλουσαν Κυβέρνησιν, ἡ ὁποία πάλιν θὰ δεσμεύηται ἐκ τοῦ ἐκδοθέντος Β. Διατάγματος εἰς πᾶσαν ὑποτιθεμένην ὑπερβασίαν ἐν τῇ ἐγκαταστάσει τοῦ νέου προσωπικοῦ. Ὥστε καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην δὲν εἶνε δεδικαιολογημένοι, νομίζω, οἱ φόβοι τῶν κυρίων Βουλευτῶν.

Β'.

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 1ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1911 (*)

Καινοφανὴς κοινοβουλευτικὴ τακτική.

Εἶμαι ὑπὸ κατάπληξιν, κύριοι Βουλευταί. Ἤκουσα ἀτυχῶς ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τοσαῦτα συνταγματικά, πολιτικά, κοινοβουλευτικὰ καὶ νομικά, τὰ ὁποῖα ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω, ὅτι ἐρρήθησαν παρὰ τοῦ γενικῶς καὶ εὐλόγως θεωρουμένου ὡς πολυίδμονος πολιτικοῦ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἄρτι κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου. Δὲν θέλω νὰ ὑποδείξω εἰς τὴν Βουλὴν τὴν εὐλάβειαν, τὴν ὁποίαν ἔδειξεν οὗτος πρὸς τὸν κανονισμόν, ὥστε εἰς πρότασιν ἀναβολῆς νὰ ἀναμίξῃ πολλὰ ἄσχετα ὅλως καὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ συζητήσῃ κατ' οὐσίαν ἐπὶ πάντων τῶν ἄρθρων καὶ νὰ ἀνασκευάσῃ καὶ ἐν τοῖς καθ ἕκαστα τὸ νομοσχέδιον.

Λέγω μόνον, ὅτι ἐγένετο ὑπὸ τοῦ κυρίου Βουλευτοῦ τοιούτων τινῶν διδαγμάτων ὑποτύπωσις ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ὥστε νὰ νομίζῃ τις ὅτι ὑπελήφθη ἡ Βουλὴ αὕτη ἐντελῶς ἀστοιχείωτος καὶ συνταγματικῶς καὶ κοινοβουλευτικῶς καὶ πολιτικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς, ὥστε νὰ κριθῇ ἀξία νὰ λεχθῶσι πρὸς διδασκαλίαν αὐτῆς τοιαῦτα τινα, τὰ ὁποῖα ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ νομίζω, ὅτι ἡ στοιχειώδης εὐλάβεια πρὸς τὴν ὑπόστασιν τοῦ σώματος θὰ ἤρκει νὰ ἀποτρέψῃ.

Ἀρχόμενος τοῦ λόγου ὁ σεβαστὸς πολιτευτὴς ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἐνόμισε καλὸν νὰ παράσχῃ πρὸς τὴν Κυβέρνησιν δωρεὰν τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, περὶ τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἦτο ἐνδεδειγμένον καὶ προσῆκον νὰ κανονίσῃ τὰς κοινοβουλευτικὰς καὶ νομοθετικὰς ἐργασίας αὐτῆς. Καὶ ὑπέδειξεν ὅτι ἄλλη ἦτο ἡ ὁδὸς ἡ ἐνδεδειγμένη εἰς αὐτὴν καὶ ἄλλα ἦσαν τὰ μᾶλλον ἐπείγοντα νομοσχέδια· ὑπέδειξεν ὅτι πρωτίστως εἴχομεν συνταγματικὴν ὑποχρέωσιν νὰ φέρωμεν ἐκεῖνα τὰ νομοσχέδια, τὰ ὁποῖα καθίστανται ἀναγκαῖα ἤδη ἐκ τῶν νέων συνταγματικῶν διατάξεων. Ἡμεῖς πάντες οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Κυβέρνησιν εἴμεθα ἐκ τῶν νεωτέρων πολιτευομένων· καὶ ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως εἶνε ἐξίσου πρὸς ἐμὲ νέος πολιτευόμενος ἐν Ἑλλάδι. Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος πολιτευτὴς ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἀπὸ πολλῶν δεκαετηρίδων πολιτευόμενος, εὐτυχήσας δὲ νὰ συμπαρεδρεύῃ μετὰ τοῦ εὐτυχῶς ἐπὶ μακρότερον χρόνον κυβερνήσαντος τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἐνεθυμήθη τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἀφειδῶς καὶ τοσοῦτον πλουσίως διεμοίρασε σήμερον εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην.

Δὲν ἀγνοεῖ βεβαίως ὅτι τὸ Σύνταγμα τοῦ 1864 περιέχει ὁμοίας διατάξεις περὶ ἐκδόσεως ὀργανικῶν νόμων ἐπὶ πολλῶν καὶ διαφόρων ζητημάτων· διατάξεις μάλιστα πολὺ περισσότερον ἐπτακτικὰς τῶν περιεχομένων εἰς τὸ νέον Σύνταγμα· διατάξεις, αἵτινες ἔταξσον καὶ ὡρισμένας προθεσμίας ἀκόμη ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ ἐκδοθῶσιν ὀργανικοὶ νόμοι, ἵνα μεταγγίζωσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κράτους τὰς ἐλευθερίας τὰς ὁποίας τὸ Σύνταγμα ἐκεῖνο εἰσήγαγεν. Καὶ ὅμως κυβερνήτης αὐτὸς, ἐπὶ δεκαετίαν κυβερνήσας τὴν χώραν σχεδὸν συνεχῶς, ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις κληθεὶς ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, δὲν ἐνεθυμήθη τὴν διδασκαλίαν ἐκείνην, οὔτε τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον κατὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην διέγραψε πρὸς ἡμᾶς· καὶ δὲν ἐπεμελήθη ποτὲ νὰ φέρῃ τοὺς ὀργανικοὺς ἐκείνους νόμους, τοὺς ὁποίους ὅμως ἡ παροῦσα Κυβέρνησις καὶ ἔχει ἑτοίμους κατὰ τὸ πλεῖστον, καὶ θὰ συμπληρώσῃ ἐν πᾶσι, καὶ θὰ φέρῃ ἐν καιρῷ πρὸ τῆς Βουλῆς, μετὰ τοῦ συνόλου τῶν νομοθετικῶν αὐτῆς μέτρων, προσέχουσα νὰ μὴ ἀφήσῃ οὐδὲ στιγμὴν νὰ ἀπολεσθῇ ἐπὶ ματαίῳ ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ ὑπολειπομένου ἐν τῇ παρούσῃ Βουλῇ καὶ ἐξ ἐκείνου ὅστις θὰ ἐπακολουθήσῃ εἰς τὴν νέαν τοιαύτην, ἐὰν συνεχισθῇ ὁ κυβερνητικὸς αὐτῆς βίος.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς διδασκαλίας ταύτης ὁ κ. βουλευτὴς, ἤψατο καὶ τοῦ νομοσχεδίου ἐν ὀργίλῃ ἐπιθέσει καὶ ἤλεγξεν αὐτὸ, διότι παραπέμπει πλείστας διατάξεις εἰς ἐκτελεστικὰ διατάγματα· ἤλεγξεν αὐτὸ καὶ ὡς ἀόριστον, ἀορίστους αἰτιάσεις διατυπώσας. Ἐχαρακτήρισεν αὐτὸ ὡς ἀμελέτητον, καὶ ἐν τῇ ὁρμῇ του δὲν ἠδυνήθη νὰ συγκρατηθῇ καὶ ἐνεφάνισεν εἰς τὴν Βουλὴν τὸν λανθάνοντα λόγον, δι' ὃν θεωρεῖ τοῦτο ἀμελέτητον. Διότι, εἶπεν ὁ κύριος βουλευτὴς, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης δὲν ἔσχε περὶ ἑαυτὸν τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, τὰ εἰδικὰς ἔχοντα γνώσεις, τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο νὰ καθοδηγήσωσιν αὐτὸν εἰς πλήρη καὶ ἀρτίαν διατύπωσιν τοῦ νομοσχεδίου. Διὰ τοῦτο τὸ κρίνει ἀμελέτητον ἐκ προκαταλήψεως.

Ἔλαβον τὴν τιμὴν, κύριοι, εἰσηγούμενος τὸ δικαστικὸν πρόγραμ-

(*) Σημ. ἐκδ. Κατ' αὐτὴν ὁ βουλευτὴς κ. Σ. Λραγούμης ὑπέβαλεν αἴτησιν ἀναβολῆς τῆς συζητήσεως καὶ παραπομπῆς τοῦ νομοσχεδίου εἰς ἐπιτροπὴν, ὑποστηρίξας καὶ ἀντισυνταγματικότητα τῆς διατάξεως. Εἰς ἀπάντησιν τούτου ὡμίλησεν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. (αὐτ. σ. 395 κ. ἑ.).

μα πρὸς τὴν Βουλὴν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας, νὰ εἴπω πρὸς αὐτὴν ὅτι τὰ νομοσχέδια τὰ ὑποβληθέντα καὶ τὰ ὑποβληθησόμενα δὲν εἶνε ἔργον τῶν ὑπουργικῶν ἀντιθαλάμων, δὲν εἶνε ἔργον τῶν ὑπηρεσιῶν ἐκείνων, εἰς ἃς συνήθως παρεδίδοντο τὰ νομοσχέδια, ἵνα καταρτίζωνται ὑπὸ πολλῶν, ἀλλ' ἔργον σπουδαστηρίου καὶ μελέτης. Δὲν θέλω νὰ ἀρνηθῶ ὅτι καὶ ἐγὼ ζητῶ καὶ λαμβάνω τὰς γνώμας καὶ τῶν τμηματαρχῶν καὶ τῆς ὑπηρεσίας καθόλου, ὅταν φωτίζωνται ὑπὸ νοῦ ὀρτίου καὶ πείρας ἑδραίας ἔστω καὶ διὰ στοιχειώδη ὑπηρεσιακὰ ζητήματα· ἀλλ' ὅταν ἡ ἄνοια καὶ ἡ ἀβουλία πρυτανεύῃ, ὅταν ἡ ἀμάθεια κυριαρχῇ καὶ ἡ ἀσυνεσία δεσπόζῃ, βεβαίως ἐγὼ συμβουλὰς δὲν ζητῶ. Διὰ τοῦτο δὲν περιεστοιχίσθην παρ' ἐκείνων, οὓς ὑπονοεῖ ὁ κ. βουλευτής. (Χειροκροτήματα).

Ὁ κ. βουλευτὴς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας ἤλεγξε τὸ νομοσχέδιον, διότι προβλέπει καὶ παραπέμπει πλεῖστα ὅσα καὶ ἄφθονα ζητήματα, ἅτινα καὶ ἐσημείωσεν ἤδη, εἰς ἐκτελεστικὰ διατάγματα. Ἀλλὰ θὰ ἦτο ἄρά γε δύσκολον, ἀφοῦ ἐπεχείρησε νὰ δείξῃ ἑαυτὸν κάτοχον καὶ τοιούτων ζητημάτων ὁ κ. βουλευτής, ἢ τοὐλάχιστον νὰ δείξῃ ἑαυτὸν πρόθυμον νὰ λαμβάνῃ συμβουλὰς ἐκεῖθεν, ἔνθα δὲν ἔστερξε νὰ λάβῃ ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, θὰ ἦτο ἄρά γε δύσκολον νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τὴν Γαλλικὴν νομοθεσίαν, νὰ ἴδῃ ἂν τοιαῦτα ζητήματα περιλαμβάνωνται εἰς ὀργανικοὺς νόμους ἢ καὶ εἰς ἐκτελεστικὰ διατάγματα; Νὰ ἀνατρέξῃ εἰς τοὺς Ἰταλικοὺς νόμους καὶ ὀργανισμούς, ἵνα ἴδῃ ἂν ταῦτα εἰς νόμους ἢ διατάγματα περιλαμβάνωνται. Ἀλλ' ἐὰν ταῦτα ἦσαν δύσκολα εἰς αὐτόν, ἦσαν τάχα ἐπίσης δύσκολα καὶ εἰς τὸν πρὸς ἡμᾶς συνιστώμενον ἴδιον αὐτοῦ Μέντορα; Θὰ ἦτο ἄρά γε δυσχερὲς νὰ ἀνατρέξῃ εἰς αὐτὴν τὴν Ἑλληνικὴν νομοθεσίαν τὴν ἤδη ὑφιστα μένην καὶ ἰσχύουσαν, ἵνα ἴδῃ ὅτι κάτι τι ἀνάλογον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον τόσον δριμέως ὡς πρωτάκουστον ἔψεξεν, συμβαίνει καὶ εἰς ταύτην; Ἦτο δύσκολον νὰ ἴδῃ τὸν νόμον περὶ τοῦ Ἀβερωφείου Ἐφηβείου, τὸν νόμον περὶ κεντρικῶν γυναικείων φυλακῶν καὶ νὰ ἀντιληφθῇ ἐκεῖθεν τοὐλάχιστον, ὅτι παρόμοιαι διατάξεις παραπέμπουσιν εἰς ἐκτελεστικὰ διατάγματα, ὅτι ταῦτα ἐπηκολούθησαν καὶ ὅτι ὁλόκληρος ὁ ὀργανισμὸς τῶν φυλακῶν ἐκείνων προκειμένου περὶ ἐργασίας καὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων σχεδὸν ὅλων, τὰ ὁποῖα ἔθιξε, διατυποῦται εἰς Β. Δατάγματα ἰσχύοντα ἤδη καὶ ἐφαρμοζόμενα;

Ἡ συνταγματικότης τῆς νομοθετικῆς ἐντολῆς. — Ἡ πολιτικὴ ἄποψις.

Ἀλλ' ὁ κ. βουλευτὴς δὲν περιωρίσθη εἰς τοῦτο. Ἁρμοδιώτατον ἑαυτὸν ὑπολαμβάνων εἰς συνταγματικὴν καὶ πολιτικὴν καὶ κοινοβουλευτικὴν διδασκαλίαν, ἐπεχείρησε νὰ μεταδώσῃ ἡμῖν ταύτην αὐτόκλητος ὑπὸ τόνον καὶ ὕφος διδασκάλου πρὸς μαθητήν, καὶ δὴ ἀμισθῇ μαθητήν, μὴ ἔχοντα τὰ στοιχεῖα νὰ ἀντιληφθῇ ἀμέσως ὑποτύπωσιν ἐπιστημονικῶν ἰδεῶν, ἀλλ' ἔχοντα ἀνάγκην εἰδωλοποιήσεως καὶ τῶν ἁπλουστέρων ἐννοιῶν. Μὲ καταπλήσσει, κύριοι, ἡ ἐπιδειχθεῖσα ἀστοχία καὶ ἐν τούτῳ ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου· μὲ καταπλήσσει καὶ δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι ἡ διδασκαλία αὕτη ὑπηγορεύθη ὑπὸ τῶν συνταγματικῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἔχει καὶ ἐφαρμόζει ἢ ἐφήρμοσεν ὁ κ. βουλευτής. Πείθομαι μᾶλλον ὅτι ἡ ἐπιθυμία του ἵνα ἀνακόψῃ, εἰ δυνατόν, τὴν ἐπιψήφισιν νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον ἴσως οἱ διάφοροι εἰδικοὶ δὲν θεωροῦσιν ὥριμον ἢ σύμφορον διὰ τὸν τόπον, ἐξώκειλεν εἰς θεωρίας καὶ εἰς διδασκαλίαν, τὴν ὁποίαν πρῶτος πάντων, ὑποθέτω, αὐτὸς οὗτος θέλει ἀποστέρξει.

Ἀνέγνωσεν ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, ἵνα διδάξῃ ὅτι τὰ νομοθετικὰ διατάγματα εἶνε ἄκυρα ὡς ἀντικείμενα εἰς τὸ Σύνταγμα. Ἀλλ' εἶνε στοιχειώδης ἡ διδασκαλία τοῦ Δημοσίου Δικαίου, καὶ παρ' ἡμῖν σταθερῶς ἐφηρμόσθη πάντοτε, καὶ ἀλλαχοῦ πάντοτε ἐφαρμόζεται, καθ' ἣν ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία ἔχει τὸ δικαίωμα ὄχι μόνον νὰ ἐκδίδῃ τὰ ἐκτελεστικὰ τῶν νόμων διατάγματα κατὰ τὴν συνταγματικὴν ἐξουσιοδότησιν τὴν κειμένην εἰς ὡρισμένον ἄρθρον τοῦ Συντάγματος, ἀλλ' ἔχει ἐξουσίαν καὶ νομοθετικὰ ἀκόμη Διατάγματα νὰ ἐκδίδῃ εἰς περίστασιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤθελε τύχει ρητῆς νομοθετικῆς ἐξουσιοδοτήσεως παρὰ τῆς Βουλῆς. Τὸ ζήτημα τοῦτο εἶνε τόσον στοιχειώδες καὶ τόσον γενικῶς παραδεδεγμένον, ὥστε θὰ ἠδίκει τις τῆς Βουλῆς τὴν ἀντίληψιν, ἐὰν ἤθελεν ἐπιμείνῃ εἰς ἀνάπτυξιν αὐτοῦ. Ὑπὸ συνταγματικὴν ἔποψιν οὐδέποτε οὔτε φιλονεικεῖται, οὔτε εἶνε δυνατὸν σπουδαίως νὰ φιλονεικηθῇ ὅτι δικαιοῦται ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία κατ' ἐπίτρεψιν τῆς νομοθετικῆς νὰ ἐκδώσῃ νομοθετικὰ Διατάγματα οἱασδήποτε ὕλης, περιεχομένου ἢ ἐκτάσεως.

Τὸ ζήτημα, τὸ ὁποῖον, ἐπαναλαμβάνω, δύναται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν νὰ συζητηθῇ καὶ πρέπει νὰ συζητῆται εἶνε ἄλλο. Εἶνε τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ τακτικὴ αὕτη εἶνε πολιτικῶς καὶ κοινοβουλευτικῶς ἐνδεδειγμένη· ἐὰν εἶνε τοὐτέστι σκόπιμον ἑκάστοτε ἡ νομοθετικὴ ἐξουσία νὰ

μεταγγίζῃ ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν αὐτὴν λέξιν, τὴν ἰδίαν της δύναμιν εἰς χεῖρας τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν βεβαίως δὲν εἶνε δυνατὸν ἢ νὰ εἴμεθα σύμφωνοι, ὅτι κατ' ἀρχὴν ἡ νομοτικῆς ἐξουσίας. Μόνον ὑπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην εἶνε τὸ ζήτημα ἐξετασιν νὰ ἀσκῇ τὰ ἴδια αὐτῆς δικαιώματα· κατ' ἐξαίρεσιν δὲ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ρύθμισιν νομοθετικῶν δικαιωμάτων τὴν ρύθμισιν νομοθετικῆς ὕλης εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν, μόνον εἰς τὰς περιστάσεις ἐκείνας, καθ' ἃς πρόκεινται εἰς ρύθμισιν ζητήματα, ἅτινα εἶνε ἀδύνατον ἢ τουλάχιστον οὐχὶ σκόπιμον νὰ ρυθμισθῶσιν ἀμέσως ὑπὸ τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Μόνον ὑπὸ τὴν ἄποψιν ταύτην εἶνε ζήτημα ἐξεταστέον.

Ὑπὸ ταύτην ὅμως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ τεθῶσιν ἀρχαὶ καὶ ὅρια ἐκ τῶν προτέρων· ἀλλ' ἐν ἑκάστῃ δεδομένῃ περιπτώσει πρέπει νὰ ἐξετάζηται ἡ ζητουμένη ἐξουσιοδότησις (*).

Ἐπαναλαμβάνω ὅμως οὐδαμῶς εἶνε δυνατὸν νὰ ρηθῇ ὅτι ἀντικειμένη εἰς τὸ Σύνταγμα εἶνε ἡ ἐξουσιοδότησις αὕτη, καὶ ὅτι ἡ ἔκδοσις νομοθετικῶν Διαταγμάτων κατ' ἐπίτρεψιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας εἶνε συνταγματικῶς ἀδύνατος. Δύναμαι μάλιστα νὰ προσθέσω ὅτι ἂν εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποτυπωθῇ εἰς Σύνταγμα, τοιαύτη ἀπαγόρευσις, βεβαίως ἡ Πολιτεία ἐκείνη ἡ τοιοῦτον Σύνταγμα ἔχουσα δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν ἐν δεδομένκις περιστάσεσι νὰ κινηθῇ ἐλευθέρως· διότι ὑπάρχουν περιστάσεις κατὰ τὰς ὁποίας καὶ ἀδύνατος εἶνε ἡ ἄμεσος ἐνάσκησις ἐπὶ ὡρισμένων λεπτομερειῶν, ἔστω νομοθετικῆς φύσεως, τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας, καὶ σκόπιμος εἶνε ἡ μετάδοσις ταύτης εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Θὰ ἀπεδείκνυεν ἐπομένως ἔλλειψιν πολιτικῆς προνοίας, ἂν ἤθελέ τις νὰ θεμελιώσῃ συνταγματικὴν διάταξιν καθιστῶσαν ἀδύνατον πολλάκις τὴν προσήκουσαν ἐκτέλεσιν τῶν νομοθετικῶν ἔργων. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον εἶνε σκοπητέον ἐπαναλαμβάνω εἶνε τοῦτο· εἶνε αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ περίστασις ἡ ἐνδεικνύουσα τὴν τοιαύτην νομοθετικὴν ἐξουσιοδότησιν; Εἶνε σκόπιμον εἰς τὴν ἅλφα ἢ εἰς τὴν βῆτα περίστασιν νὰ περιβληθῇ ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία τὴν τοιαύτην δύναμιν; Καὶ βαίνων περαιτέρω ὁ ἀξιότιμος βουλευτής, ὡμίλησε περὶ ποινῶν, ὡμίλησε τοὐτέστι περὶ ὡρισμένων περιστάσεων κατὰ τὰς ὁποίας ρητῶς τὸ Σύνταγμα ἀναγράφει ὅτι ἀπαιτεῖται νόμος, λόγου χάριν προκειμένου περὶ ἐπιβολῆς ποινῆς περὶ τῶν ὁποίων ἤδη δὲν πρόκειται.

(*) Σημ. ἐκδ. Καὶ κατωτέρω, διακόπτων ἄλλον βουλευτὴν ἀγορεύοντα παρατηρεῖ: εἶπον ὅτι ὑπάρχει μεγάλη εὐρύτης κατὰ συνταγματικὴν ἐπίτρεψιν, ἀλλὰ κοινοβουλευτικῶς καὶ πολιτικῶς πρέπει νὰ εἶνε διστακτικὴ ἡ Βουλὴ νὰ παρέχῃ τὴν ἐπίτρεψιν καὶ νὰ τὴν παρέχῃ ἐν ἐκτάκτῳ ἀνάγκῃ...» αὐτ. σ.414.

Ἀπαντῶ, τὸ ζήτημα τοῦτο ἐφιλονεικήθη ἀσθενῶς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· ἀλλ' οἱ παρακολουθοῦντες στοιχειωδῶς ἔστω τὰς ἐπιστημονικὰς ἐν τούτῳ συζητήσεις γνωρίζουσιν ὅτι ἡ κρατοῦσα καὶ ἡ ὀρθοτάτη μεταξὺ τῶν δημοσιολόγων γνώμη καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν περίστασιν εἶνε ὅτι ἡ ἐξουσιοδότησις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας εἶνε ἰσχυρὰ καὶ συνταγματικῶς ἐπιτετραμμένη. Διότι ὅταν εἰς τὰς περιστάσεις ταύτας, τῆς ποινῆς ἔστω, ὁμιλῇ τὸ Σύνταγμα περὶ τῆς ἀνάγκης νόμου, δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ νόμος πρέπει νὰ εἶνε ὁ ἀμέσως καταρτιζόμενος· ἐννοεῖ νὰ εἴπῃ ἁπλῶς ὅτι ἀπαιτεῖται νομοθετικὴ παρέμβασις πρὸς ρύθμισιν τῶν τοιούτων ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν ἀνάγονται ταῦτα εἰς τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἀλλ' ὅμως ἡ νομοθετικὴ παρέμβασις ἀσκεῖται οὐ μόνον ἀμέσως, ἀλλὰ καὶ ἐμμέσως.

Τώρα ἂς ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὰ πράγματα. Διότι ἀνεξαρτήτως τῶν γενικῶν παρατηρήσεών του ὁ ἀξιότιμος ἐξ Ἀττικῆς βουλευτὴς ἦλθε καὶ ἐπὶ εἰδικὰς τοιαύτας, ἀφορώσας τὸ ὑπὸ συζήτησιν νομοσχέδιον. Καὶ ἐπειδὴ θὰ ἦτο πολὺ νὰ παρακολουθήσω ἅλα τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα ἔθιξεν, θὰ ἐκλέξω ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὡς ὀδυνηρότατον καὶ πάντων ἐγκληματικώτερον καὶ πάντων ἀδικώτατον καὶ τερατωδέστατον ἐτονίσθη ἀπὸ τὸν ἔντιμον ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας βουλευτήν, ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον καὶ πολλοὶ τῶν βουλευτῶν ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ κατὰ τὴν τελευταίαν συνεδρίασιν τῆς Βουλῆς ἰδιαιτέρως ἔψεξαν. Πρόκειαι περὶ τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ ὁμιλοῦντος περὶ τοῦ προσωπικοῦ. Ἡ βουλὴ βεβαίως θὰ ἔχῃ ἐνώπιον αὐτῆς τὸν τόνον τῆς φωνῆς τοῦ κ. βουλευτοῦ καὶ τὴν εἰκόνα ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐξεδήλωσε τὴν φρίκην αὐτοῦ, διότι τὸ πρῶτον παρουσιάζεται τοιοῦτον νομοσχέδιον, καὶ τὸ πρῶτον τοιαύτη τερατωδία, οἵα τις ἡ διατυπουμένη ἐν τῷ 11ῳ ἄρθρῳ τοῦ νομοσχεδίου, διατυποῦται καὶ πρώτην φορὰν ὑποβάλλεται ἡ αὐθάδης ἀξίωσις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἵνα λάβῃ τοιαῦτα παρὰ τῆς νομοθετικῆς δικαιώματα!!

Διακοπή τις ἐκ τῆς αἰθούσης προελθοῦσα ἔτεινε νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν πραγμάτων, διότι ἡ ἀκρίβεια τῶν πραγμάτων εἶνε ὅτι ὁλόκληρος ἡ νομοθεσία ἡμῶν στηρίζεται εἰς ἀρθονίαν νομοθετικῶν διαταγμάτων κατ' ἐπίτρεψιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ἐκδεδομένων. Ἀλλὰ θὰ φανῇ ἴσως περίεργον καὶ εἰς τὸν ἀντιλέγοντα κ. βουλευτὴν, ὅτι θὰ ἐμφανίσω πρὸς αὐτὸν καὶ μετ' αὐτοῦ πρὸς τὴν Βουλὴν, ἡ ὁποία ἐλπίζω νὰ διατελῇ ἐν γνώσει τοῦ πράγματος,

περίστασιν πολλῷ ταύτης τερατωδεστέραν, ἵνα καὶ ἐγὼ εἰσέλθω εἰς τὸν αὐτὸν χαρακτηρισμὸν, περίστασιν τὴν ὁποίαν δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ ἀγνοῇ ὁ κ. βουλευτής. Ὑπάρχει ὁ νόμος ΑΡΚΣ' τῆς 27 Ἀπριλίου 1883 περὶ ἐπιβολῆς δικαιώματος ἐπὶ τοῦ καταναλισκομένου καπνοῦ, τὸ ἄρθρον δὲ 27 τοῦ νόμου τούτου λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἐν τῇ περιπτώσει κκθ' ἣν ἡ ἐκτέλεσις τοῦ παρόντος γίνῃ διὰ λογαριασμὸν τοῦ Δημοσίου, ὁ ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν θέλει διορίσει τὸ ἀναγκαῖον προσωπικὸν, συστάσει τὰ ἀπαιτούμενα ἐργοστάσια καὶ ὀργανώσει τὴν ὑπηρεσίαν διὰ Β. Διατάγματος, πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον δὲ τοῦτον διὰ τὸ 1883 παρέχεται πίστωσις ἐκ δραχμῶν 300 χιλ.». Ἐπὶ τῇ βάσει τούτου ἐξέδωκε Β. Διάταγμα, τὸ ὁποῖον ὠργάνωσεν ὁλόκληρον τὴν ὑπηρεσίαν, συνέστησεν ἐργοστάσια, διώρισε προσωπικὸν ἀποτελούμενον ἀπὸ διευθυντὰς, ἀπὸ ἐλεγκτὰς, ἀπὸ βοηθοὺς, ἀπὸ κλητῆρας, καθώρισε τὰ προσόντα καὶ ὥρισεν ὅλους τοὺς μισθοὺς, τὰ περὶ διορισμῶν καὶ παύσεων. Καὶ τὸν νόμον τοῦτον, κύριοι, ὑπέγραψε καὶ εἰσήγαγεν ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν πολιτικῶν ἀνδρῶν ὁ πάντων ἐγκρατέστατος, καὶ ἐν τῇ κοινοβουλευτικῇ ἀντιλήψει ὁ πάντων εὐαισθητότατος.

Χ. ΒΟΖΙΚΗΣ. Τί θὰ ἐγενόμεθα, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε τὸ παρελθὸν νὰ τὸ ἀντιγράφωμεν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀλλ' ἀτυχῶς ἡ σύνθεσις τῆς Βουλῆς ταύτης, παρὰ τὰ ποικίλα αὐτῆς πλεονεκτήματα ἔσχε καὶ τοῦτο τοὐλάχιστον τὸ μειονέκτημα· νὰ ἐξαναγκάζῃ πολλοὺς νὰ παρίστανται ἐνταῦθα ἀκούσιοι ἀκροαταὶ πρωτοτύπων θεωριῶν, παντοδαπῆς ὕλης καὶ προελεύσεως· ἀκροαταὶ συνθετικῶν δοκιμίων καὶ ἀσκήσεων πολιτικῶν, κοινοβουλευτικῶν, ἐπιστημονικῶν, ὑποβαλλομένων μὲ τὴν μετριόφρονα ἀξίωσιν διδασκαλίας αὐστηρᾶς.

***

Αὐτὰ εἶχον νὰ εἴπω ἐν σχέσει πρὸς τὴν πρότασιν τῆς ἀναβολῆς, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Ἠθέλησεν ὅμως οὗτος νὰ θίξῃ καὶ σημεῖα τινὰ τοῦ νομοσχεδίου, παρεμβάλλων τὴν σκέψιν του εἰς τὴν περὶ ἀναβολῆς αἴτησιν. Δὲν ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ παράσχω εἰς αὐτὸν συμβουλήν τινα ἢ σύστασιν οἱανδήποτε. Ἔχω ὅμως, νομίζω, τὸ δικαίωμα νὰ τῷ ἀπευθύνω μίαν παράκλησιν. Καὶ ἡ παράκλησίς μου εἶνε αὕτη. Ἐπειδὴ ἐλπίζω ὅτι ἡ Βουλὴ δὲν θὰ δεχθῇ τὴν πρότασιν τῆς ἀναβολῆς, ἀλλὰ θὰ προβῇ εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ νομοσχεδίου, θὰ παρεκάλουν τὸν κ. βουλευτὴν νὰ παραμείνῃ κατ'

αὐτὴν, ἵνα συζητήσωμεν τὸ νομοσχέδιον. Τότε θὰ ἀκούσωμεν, εἴτε τὴν ἐξ ἰδίων μελέτην, εἴτε ἐκ συμβουλῶν ἀπὸ πηγὰς τῶν ὁποίων σέβεται τὴν ἀγνότητα καὶ τὸν πλοῦτον, τὰς ἐπὶ τούτῳ σκέψεις του. Θὰ μᾶς εἴπῃ τὴν γνώμην του, θὰ ἀκούσῃ τὴν ἡμετέραν, ἐλπίζω δὲ ὅτι κατάντημα τῆς ὅλης συζητήσεως θὰ εἶνε τοῦτο. Νὰ εὑρεθῇ καὶ οὗτος εἰς τὴν θέσιν εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐγὼ προηγουμένως εὑρέθην, ἀλλὰ μὲ μίαν διαφοράν. Μοὶ συνέστησεν ὅταν ὡμίλει ὑπομονήν. Καὶ ἐγὼ ἔπαυσα διακόπτων τοῦτον, καὶ ἤσκησα μέχρι τέλους τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν τῆς ὑπομονῆς ἀκούων αὐτόν. Ἐλπίζω, ὅτι καὶ ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος, ἂν παραμείνῃ κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ μετάσχῃ ταύτης, καὶ εἴπῃ τὰς ἀντιρήσεις του, θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀσκήσῃ ἄλλην χριστιανικὴν ἀρετήν, τὴν ἀρετὴν τῆς μεταμελείας. (Χειροκροτήματα) (*).

(*) Σημ. ἐκδ. Τὴν ἐνταῦθα ὑποστηριζομένην γνώμην ἐδέχθη καὶ ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Σαρίπολος παραθέτων ἀναλυτικῶς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου. Πρβλ. «Ἑλλην. Συνταγ. Δίκαιον» Τόμ. ΙΙ σ. 158 κ. ἑ. ἔκδ. 6'.

IV

ΚΥΡΩΣΙΣ ΥΠΟ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ (*)

Ἐνδείκνυται διαστολὴ τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων ἐκ τοῦ περιεχομένου αὐτῶν.

Εἶμαι καὶ ἐγὼ ὑποχρεωμένος, κύριοι, νὰ εἴπω ὀλίγας λέξεις εἰδικῶς καὶ μόνον ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ συνταγματικοῦ ἢ μὴ τῆς ὑποβολῆς τοῦ νομοσχεδίου. Ἔχω τὴν γνώμην ὅτι οὐχὶ ὀρθῶς, ὅτι ἀτάκτως καὶ ἀντισυνταγματικῶς ζητεῖται ἡ ψῆφος τῆς Βουλῆς. Νομοθετικὰ Διατάγματα, ἀναγκαστικοὺς τοὐτέστι νόμους, εὑρέθη ἡ ἑλληνικὴ Πολιτεία εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐκδώσῃ ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ συνταγματικοῦ πολιτεύματος ἐν Ἑλλάδι. Πάντα δὲ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν Βουλὴν πρὸς ἐπιψήφισιν, ἐφ' ὅσον τοὐλάχιστον γνωρίζω, ὑπὸ ἑνιαῖον τύπον. Τὸ νομοσχέδιον διηλαδὴ περὶ κυρώσεως τῶν Βασ. Διαταγμάτων, ἐν τῷ κειμένῳ αὐτοῦ περιελάμβανεν ὁλόκληρον τὸ κείμενον τῶν ἐκδοθέντων Διαταγμάτων μετὰ τῶν ὑπογραφῶν ἀκόμη τοῦ ὑπουργικοῦ Συμβουλίου. συνεζητεῖτο ὁλόκληρον καὶ ἐψηφίζετο κατὰ τοιοῦτον τρόπον,οὕτω δὲ τὸ σύνολον ἐδημοσιεύετο μετὰ ταῦτα ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως» ὡς νόμος τοῦ Κράτους. Ἔχω ὑπ' ὄψει μου πλείονας τοιούτους νόμους τῶν Κυβερνήσεων Ἀλ. Κουμουνδούρου, Χ. Τρικούπη καὶ ἄλλων κυρώσαντας τοιαῦτα Β. Διατάγματα ὑπὸ τοιαύτην μορφὴν ὑποβληθέντα καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον συμφώνως πρὸς τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ Συντάγματος ψηφισθέντα.

Ἡ τακτικὴ δ' αὕτη, ὡς πρὸς τὴν ὑποβολὴν καὶ τὴν ψήφισιν, ἐτηρήθη μέχρι τοῦδε ἀνεξαρτήτως τοῦ περιεχομένου τοῦ νομοθετικοῦ Διατάγματος, ἀνεξαρτήτως τῆς φύσεως τῶν διατάξεων αὐτοῦ. Καὶ εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ τακτικὴ αὕτη ἡ μόνη ὀρθὴ πρὸς ἀκριβῆ τήρησιν τοῦ

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 22 Νοεμβρίου 1913, προκειμένου νὰ ἐπικυρωθῶσι νομοθετικὰ διατάγματα ἐν ἀπουσίᾳ τῆς Βουλῆς γενόμενα, ἐγεννήθη ζήτημα, ἂν πρὸς ἐπικύρωσιν τούτων ἔπρεπε νὰ ὑποβληθῶσι καὶ ἀναγνωσθῶσι ψηφιζόμενα κατ' ἄρθρον ὑπὸ τῆς Βουλῆς. Ἐπὶ τούτου ὡμίλησε δὶς ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. («Ἐφ. Συζ.» ΙΘ' 6' σ. 185, 193.

Συντάγματος, περὶ τοῦ τρόπου καθ' ὃν ὡρισμέναι διατάξεις δύνανται νὰ καταστῶσι νόμοι τοῦ Κράτους.

Θὰ εἶχον ἐν τούτοις τὴν γνώμην, ἀποβλέπων περισσότερον εἰς τὴν οὐσίαν, περισσότερον εἰς τὰ οὐσιαστικὰ δικαιώματα τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὸν τύπον, ὅτι δύναται νὰ γίνῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαστολή τις, συμβιβάζουσα πλήρως καὶ τὰς πολιτικὰς ἀντιλήψεις τῆς Κυβερνήσεως, αἱ ὁποῖαι διετυπώθησαν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου, ἀλλὰ καὶ τὰς ὀρθοτάτας συνταγματικὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπίσης ὑπὸ τῶν ἀξιοτίμων προλαλησάντων διετυπώθησαν. Ἡ διαστολὴ πρέπει νὰ γίνῃ κατ' ἐμὲ ἐκ τοῦ περιεχομένου ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑποβαλλομένων Διαταγμάτων.

Ὑπάρχουσι νομοθετικὰ Διατάγματα περιέχοντα διατάξεις περιλαμβανούσας κανόνας δικαίου, τῶν ὁποίων ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κῦρος ἦτο προσωρινόν· Διατάγματα τὰ ὁποῖα ἐγένοντο διὰ νὰ δικαιολογήσωσιν ὡρισμένας κυβερνητικὰς πράξεις κειμένας ἐκτὸς τῶν νόμων, ἐπειγούσας καὶ ἐκτελεσθείσας ἤδη· Διατάγματα κατ' ἀκολουθίαν, τῶν ὁποίων ὁ σκοπὸς ἐξέλιπε πλέον καὶ δὲν ὑφίσταται καθ'ἣν στιγμὴν καλούμεθα νὰ ψηφίσωμεν ταῦτα. Οὕτω μεταξὺ τῶν ψηφιζομένων αἴφνης τοιαύτης φύσεως Διαταγμάτων εἶνε τὸ τελευταῖον Διάταγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ μαθηταὶ τῆς πρώτης τάξεως τοῦ σχολείου τῶν Εὐελπίδων καὶ τοῦ τῶν ὑπαξιωματικῶν, συμμετασχόντες τοῦ πολέμου, θὰ ὑποστῶσιν ἐξετάσεις διὰ τὴν γ' τάξιν μετὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν τῆς 6' τάξεως.Τὸ Διάταγμα τοῦτο, φύσεως ὅλως προσωρινῆς καὶ μεταβατικῆς, ἐκτελεσθὲν ἤδη δὲν πρόκειται νὰ ἐφαρμοσθῇ πλέον.

Ἐπίσης δυνάμει ἄλλου Β. Διατάγματος νομοθετικοῦ ἐδόθη εἰς τὸν ὑπουργὸν τὸ δικαίωμα, ὅπως διαρκούσης τῆς παρούσης ἐπιστρατεύσεως παραλείψῃ κατὰ τὴν ἐνέργειαν στρατιωτικῶν προβιβασμῶν πάντα ἀξιωματικὸν μὴ προβιβαστέον κρινόμενον. Καὶ τὸ Διάταγμα τοῦτο προορισμένον ν' ἀνταποκριθῇ εἰς ἐπειγούσας καὶ προσωρινὰς ἀνάγκας καὶ ἐκτελεσθὲν δὲν πρόκειται νὰ ἰσχύσῃ πλέον· ἀπέμειναν δὲ μόνον αἱ δυνάμει αὐτοῦ ἐνεργηθεῖσαι πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας. Τοιαύτης φύσεως εἶναι καὶ ἄλλα Διατάγματα, εἴτε ἐν ὅλῳ εἴτε ἐν μέρει, περιέχοντα διατάξεις προσωρινῆς ὅλως καὶ μεταβατικῆς φύσεως, σκοπὸν ἐχούσας νὰ νομιμοποιήσωσιν ὡρισμένας πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας συντελεσθείσας ἤδη. Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τοιούτου περιεχομένου Διατάγματα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποβληθῶσι καὶ κυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς Βουλῆς κατὰ τὸν τύπον, κατὰ τὸν ὁποῖον εἰσάγεται τὸ παρὸν νομοσχέδιον. Διότι ἐπὶ τῶν τοιούτων Διατγμάτων, ἐπὶ τῶν τοιαύτης φύσεως διατάξεων,

τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς καλουμένης ἤδη πρὸς κύρωσιν εἶναι κατὰ τύπους νομοθετικόν, κατ' οὐσίαν δὲ καὶ κυρίως εἶναι ἔργον πολιτικόν. Εἶναι κατὰ τύπους νομοθετικόν, διότι δὲν πρόκειται ἤδη νὰ καταστῶσιν αἱ τοιαύτης φύσεως διατάξεις νόμοι τοῦ κράτους, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ καταστῶσιν ἐκ τῶν ὑστέρων ἔγκυροι αἱ πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, αἱ δυνάμει τούτων ἐνεργηθεῖσαι. Ἡ Βουλὴ δὲν πρόκειται νὰ καταστήσῃ τὰς διατάξεις ἐκείνας κανόνας δικαίου, ὅπως ἰσχύωσιν ὡς τοιοῦτοι, ἀλλὰ μόνον νὰ καταστήσῃ ἐγκύρους καὶ ἀπροσβλήτους ὡρισμένας κυβερνητικὰς πράξεις. Πρὸς τοῦτο δὲ δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη ν' ἀναγνωσθῇ καὶ ψηφισθῇ τὸ κείμενον τῶν διατάξεων τούτων, αἱ ὁποῖαι οὐδὲ τροποποιήσεως εἶναι κἂν δεκτικαί. Ἡ Βουλὴ ἢ θὰ κυρώσῃ τὰς πράξεις ἢ δὲν θὰ κυρώσῃ αὐτάς.

Ἐν τῷ σταδίῳ δὲ τούτῳ τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς δὲν εἶνε κυρίως νομοθετικόν, ἀλλ' εἶνε ἔργον πολιτικόν. Καλεῖται ἡ Βουλὴ νὰ κρίνῃ ἂν ἡ Κυβέρνησις εὑρέθη εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις κινδύνου τῶν δημοσίων συμφερόντων, ἂν εὑρέθη εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις, ἐπειγούσας καὶ ἀνεπιδέκτους ἀναβολῆς, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὴν κρίσιν αὐτῆς καθίστων ἀδύνατον τὴν σύγκλησιν τῆς Βουλῆς, καὶ εἰς τοιαύτας περιστάσεις εὑρεθεῖσα μὴ ἔχουσα δ' ὑπ' ὄψει αὐτῆς νόμον ἀπεφάσισε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὰς ἀνάγκας καὶ νὰ διαχειρισθῇ τὰ δημόσια συμφέροντα, θεμελιοῦσα αὐτὴ νόμον. Ἂν οὕτως ἐκτιμήσῃ τὰ πράγματα ἡ Βουλὴ καὶ ἂν εἰς ταῦτα εὑρεθῇ σύμφωνος πρὸς τὴν κυβερνητικὴν ἀντίληψιν, δὲν ἔχει ἢ νὰ κυρώσῃ τὰ Διατάγματα. Οὐδένα δὲ λόγον ἔχει νὰ συζητήσῃ ἐπὶ τῶν κατ' ἰδίαν διατάξεων τῶν τοιούτων Διαταγμάτων. Νὰ τροποποιήσῃ ταῦτα δὲν δύναται, ἄρα καὶ νὰ συζητήσῃ περὶ τροπολογιῶν, αἱ ὁποῖαι κατὰ τὸ Σύνταγμα θὰ ἦτο δυνατὸν βεβαίως νὰ ὑποβληθῶσι, θὰ ἦτο αὐτόχρημα ματαιοπονία. Διότι ὡς ἔχει τὸ Διάταγμα ἐφηρμόσθη πλέον· συμφώνως πρὸς αὐτὰς ἀκριβῶς τὰς διατάξεις ἐνήργησεν ἡ Κυβέρνησις, καὶ μόνον ἂν τὰ πάντα ἐγκριθῶσιν ἡ ἐνέργειά της καθίσταται νόμιμος. Τί σημαίνει ἂν ἔλεγεν ἡ Βουλὴ «τὰ δέχομαι ὑπὸ τὴν ἄλφα ἢ βῆτα τροπολογίαν;» Εἶνε ὡς νὰ ἔλεγε «δὲν τὰ δέχομαι». Καὶ ἡ ἄρνησις θὰ εἶχε σημασίαν πολιτικὴν, τὴν ἀπότισιν τῶν πολιτικῶν καὶ ἄλλων εὐθυνῶν ἀπό μέρους τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὁποία προέβη εἰς τοιαύτην παράνομον πρᾶξιν. Ἕνεκα τῶν λόγων τούτων φρονῶ ὅτι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς καλουμένης νὰ κυρώσῃ νομοθετικὰ Διατάγματα εἶνε ἔργον νομοθετικὸν κατὰ τύπους, εἶνε πολιτικὸν κατ' οὐσίαν. Οὐδὲν λοιπὸν ἐκ τῶν δικαιωμάτων αὐτῆς ἔχει ν' ἀπολέσῃ ἡ Βουλὴ καλουμένη πρὸς κύρωσιν ἁπλῆν διὰ νο-

μοσχεδίου τοιούτου Διατάγματος, τοῦ ὁποίου τὸ κείμενον δὲν περιέχεται ἐν τῷ σχετικῷ νομοσχεδίῳ. Καίτοι ἐπομένως ὁμολογῶ καὶ ἐγώ, ὅτι κατὰ συνταγματικὴν ἀκριβολογίαν ὀρθότερον θὰ ἦτο, ὅπως καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ Διατάγματος ὑποβληθῇ εἰς τριπλῆν ἀνάγνωσιν καὶ ψήφισιν, ἐν τούτοις ἔχων ὑπ' ὄψει μου ὅτι δὲν πρόκειται τὸ περιεχόμενον τῶν τοιούτων Διαταγμάτων νὰ καταστῇ νόμος τοῦ Κράτους, καὶ ἀποβλέπων εἰς τὴν σκοπιμότητα καὶ τὴν οὐσίαν τῶν δικαιωμάτων τῆς Βουλῆς, δύναμαι νὰ δεχθῶ τὴν ἁπλῆν τῶν Διαταγμάτων κύρωσιν κατὰ τὸν τύπον τοῦ ὑποβαλλομένου νομοσχεδίου.

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῶν τοιαύτης φύσεως Διαταγμάτων ὑπάρχουσι καὶ Διατάγματα νομοθετικά, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσιν αὐτόχρημα νόμους ὀργανικούς· νόμους ὀργανικοὺς, οἱ ὁποῖοι ὡς τοιοῦτοι διετυπώθησαν, οἱ ὁποῖοι ἐφηρμόσθησαν μὲν προσωρινῶς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως εὑρεθείσης εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην καὶ νὰ προστατεύσῃ τὰ δημόσια συμφέροντα, ἀλλὰ τῶν ὁποίων ἡ ἰσχὺς καὶ τὸ κῦρος δὲν ἐκλείπει μετὰ τῆς ἀνάγκης· εἶνε νομοθετικὰ Διατάγματα περιέχοντα διατάξεις, περιέχοντα νόμους ὀργανικοὺς κεκλημένους καὶ μετὰ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς νὰ ἐκτελῶσιν ἐν τοῖς ἐφεξῆς τὴν λειτουργίαν αὐτῶν, νὰ ρυθμίσωσι σχέσεις αἱ ὁποῖαι θὰ γεννηθῶσι μετὰ τὴν πάροδον τῆς ἀνάγκης καὶ μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας. Εἶνε νόμοι ὀργανικοί, οἱ ὁποῖοι θὰ προστατεύωσι κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐφεξῆς τὰ δημόσια συμφέροντα. Καὶ προκειμένου περὶ τῶν τοιούτων νομοθετικῶν Διαταγμάτων ἐρωτῶ· νόμοι ὀργανικοὶ κεκλημένοι πλέον ὄχι μόνον ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὴν ἀνάγκην τὴν ὁποίαν ἔκρινεν τότε ἡ Κυβέρνησις ὑφισταμένην, ὄχι μόνον νὰ ρυθμίσωσι τὰς τότε ὡς ἐπειγούσας ἀναφανείσας σχέσεις, ὄχι μόνον νὰ ἰσχύσωσι καθ' ὃν χρόνον ἡ Βουλὴ ἦτο ἀπούσα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ εἶνε παροῦσα, ἀλλ' ὀργανικαὶ διατάξεις αἱ ὁποῖαι θ' ἀποτελέσωσι πλέον νόμους τοῦ Κράτους ρυθμίζοντας ἀπὸ τοῦδε καὶ ἐφεξῆς ὁμοίως τὰς γενομένας σχέσεις καὶ τὰ δημόσια συμφέροντα, τοιοῦτοι ὀργανικοὶ νόμοι ἔχουσι σχέσιν τινὰ πρὸς τὰ λεγόμενα ἀναγκαστικὰ Διατάγματα ἢ πρὸς τοὺς ἀναγκαστικοὺς λεγομένους νόμους; Νομίζω οὐχί. Ἐνταῦθα δὲν πρόκειται ἁπλῶς νὰ κυρωθῶσιν αἱ εἰς τὸ παρελθὸν, διαρκούσης τῆς ἀνάγκης, ἐκτελεσθεῖσαι κυβερνητικαὶ πράξεις. Πρόκειται συγχρόνως νὰ ἱδρυθῶσι κανόνες δικαίου, οἱ ὁποῖοι θὰ ἰσχύσωσιν εἰς τὸ μέλλον, οἱ ὁποῖοι θὰ ἰσχύσωσιν ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἑξῆς. Καὶ ἂν τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς καλουμένης νὰ κυρώσῃ τὰς γενομένας ἄνευ νόμου κυβερνητικὰς πράξεις εἶναι ἔργον κατὰ τύπους νομοθετικόν, κατ' οὐσίαν δὲ πολι-

τικὸν, ἐντεῦθα συμβαίνει τὸ ἐναντίον.

Τὸ ἔργον τῆς Βουλῆς καλουμένης νὰ ψηφίσῃ Διατάγματα ρυθμίζοντα σχέσεις διὰ τὸ μέλλον εἶνε ἔργον καθαρῶς νομοθετικὸν, δὲν εἶνε τὸ παράταν ἔργον πολιτικόν. Δὲν πρόκειται πλέον νὰ κρίνῃ ἡ Βουλὴ ἂν εὑρέθη ἢ δὲν εὑρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐνεργήσῃ ὡς ἐνήργησε. Πρόκειται ν' ἀποφασίσῃ ἂν αἱ διατάξεις αὗται θὰ κρατήσωσι καὶ ἐν τοῖς ἑφεξῆς, ἂν θ' ἀποτελέσωσι κανόνας δικαίου. Πῶς καὶ κατὰ τίνα τρόπον θὰ εἴπῃ τοῦτο ἡ Βουλή ; Πῶς ἄλλως ἢ διὰ τῆς συνταγματικῆς ὁδοῦ, διὰ τῆς ὁποίας θεμελιοῦνται οἱ νόμοι ;

Ἡ Βουλὴ δύναται, χωρὶς νὰ θίξῃ τὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως, ν' ἀναγνωρίσῃ ὡς ἐγκύρους τὰς μέχρι τοῦδε πράξεις καὶ τροποποιήσῃ διὰ τὸ μέλλον τὰς διατάξεις τῶν Διαταγμάτων. Εἶπεν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι βεβαίως δέχεται νὰ ὑποβληθῶσι τροπολογίαι. ἀλλ' ἐρωτῶ καὶ ἐγώ· κατὰ τίνα τρόπον εἶνε δυνατὸν καὶ εἶνε τακτικὸν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτοῦ τοῦ Κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς, ὁ ὁποῖος προβλέπει περὶ τῶν τροπολογιῶν, ἐρωτῶ, λέγω, κατὰ τίνα τρόπον εἶνε δυνατὸν νὰ ὑποβληθῶσιν αἱ τροπολογίαι αὗται ; Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ γίνῃ τοῦτο, ἂν δὲν ἀναγνωσθῶσι κατ' ἄρθρον αἱ διατάξεις τῶν Διαταγμάτων ἐκείνων τῶν ὀργανικῶν, ἂν δὲν συζητηθῶσι κατ' ἄρθρον, ἵνα ὑποβληθῶσιν αἱ τροπολογίαι κατ' ἄρθρον ; Ἐπὶ τούτου ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὴν ἀπάντησιν. Ὡς διατυποῦται ἤδη τὸ νομοσχέδιον ἀνεφερόμενον ἁπλῶς εἰς τὰ Διατάγματα, τροπολογία δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποβληθῇ. Ἡ τροπολογία θὰ ὑποβληθῇ εἰς ἕκαστον ἄρθρον τῶν Διαταγμάτων. Ἀλλ' ἵνα γίνῃ τοῦτο, τοῦ ὁποίου οὐχὶ μόνον τὴν συνταγματικὴν ἀλλὰ καὶ τὴν πρακτικὴν σπουδαιότητα ἀνεγνώρισεν ἡ Κυβέρνησις, πρέπει αὐτὸ τοῦτο τὸ κείμενον τῶν Διαταγμάτων τῶν νομοθετικῶν νὰ περιβληθῇ εἰς τὸ νομοσχέδιον, νὰ συζητηθῇ καὶ νὰ ψηφισθῇ ὑπὸ τῆς Βουλῆς.

Νομίζω λοιπὸν, ὅτι διὰ τὰ Διατάγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα περιέχουσιν ὀργανικοὺς νόμους, ἡ προσήκουσα διατύπωσις τοῦ νομοσχεδίου θὰ ἦτο ἡ ἀκόλουθος, συμβιβάζουσα τελείως καὶ θέτουσα κατὰ μέρος τὰς πολιτικὰς ἀντιλήψεις τῆς Κυβερνήσεως ἀπὸ τὸ νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βουλῆς.Νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὸ νομοσχέδιον πάντα τὰ ἄρθρα τῶν τοιούτων νομοθετικῶν Διαταγμάτων, νὰ συζητηθῶσι κατὰ τὸ Σύνταγμα κατ' ἀρχὴν καὶ κατ' ἄρθρον, νὰ ὑποβάλλωνται καὶ νὰ κρίνωνται ὑπὸ τῆς Βουλῆς αἱ ἑκάστοτε θεωρούμεναι ἀναγκαῖαι τροπολογίαι, ἐν τέλει δὲ νὰ προστεθῇ ἄρθρον τοιούτου περίπου περιεχομένου· «Κυροῦται τὸ δεῖνα Β. Διάταγμα. Ὁ παρὼν νόμος θὰ ἰσχύσῃ ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως ἐν τῇ «Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως». ἔκτοτε δὲ παύει τοῦ Β. Διατάγ-

ματος ἡ ἰσχύς». Τοιουτοτρόπως θὰ ἐκυροῦντο τὰ Διατάγματα καθ'ὅλας τὰς διατάξεις αὐτῶν ὡς ἔχουσι, θὰ καθίσταντο νόμιμοι καὶ ἔγκυροι αἱ πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, αἵτινες ἐνεργηθεῖσαι μέχρι τοῦδε ἀντεπεκρίθησαν εἰς τὰς ἐκτάκτους περιστάσεις, εἰς ἃς εὑρέθη ἡ Κυβέρνησις, καὶ θὰ περιβληθῶσι νόμιμον ἰσχὺν πᾶσαι αἱ μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Διαταγμάτων τούτων συναφθεῖσαι ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἔννομοι σχέσεις.

Ἀλλὰ ἐνῷ τοιουτοτρόπως θ' ἀναγνωρισθῶσι πάντα ἐκεῖνα ὡς καῦρος ἔχοντα, θ' ἀναγνωρισθῶσι πᾶσαι ἐκεῖναι αἱ σχέσεις αἱ ὁποῖαι ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Διαταγμάτων συνήφθησαν, συγχρόνως τὸ νομοθετικὸν ἔργον τῆς Βουλῆς θ' ἀπομείνῃ ἐλεύθερον διὰ τὸ μέλλον.

Ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι τοῦτο εἶνε τὸ προσῆκον, καὶ συνταγματικῶς ἀλλὰ καὶ πολιτικῶς. Διότι ἡ Κυβέρνησις δύναται ἄριστα νὰ ἰσχυρισθῇ, ἵνα δικαιολογήσῃ τοὺς ἀναγκαστικοὺς νόμους, τοὺς ὁποίους ἐπέβαλε διὰ τῶν Διαταγμάτων κατὰ τὸ στάδιον τῆς ἀπουσίας τῆς Βουλῆς, δύναται ἄριστα νὰ εἴπῃ ὅτι· «εὑρέθην ἀντιμέτωπος ἀναγκῶν ἀπροόπτων, ἐπειγουσῶν, ἐκ τῶν ὁποίων ἤρτητο ἡ προστασία γενικῶν συμφερόντων, ἠναγκάσθην τῆς Βουλῆς ἀπούσης καὶ μὴ οὔσης δυνατῆς τῆς προσκλήσεως αὐτῆς, ἵνα ἀνταποκριθῶ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτὰς, νὰ θέσω κανόνας τοιούτους, κανόνας νομοθετικούς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων προέβην εἰς κυβερνητικὰς ἐνεργείας. Ἔπραξα δὲ ταῦτα ὑπ' εὐθύνην μου, προεξοφλήσασα τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς καὶ ζητῶ ἤδη τὴν ἔγκρισίν της». Ἀλλὰ δὲν θὰ ἠδύνατό ποτε νὰ εἴπῃ ἡ Κυβέρνησις, οὔτε ὑποθέτω ὅτι θὰ εἴπῃ, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῆς προστασίας ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀπουσίας τῆς Βουλῆς ὑφισταμένων, ὅτι ἀνεξαρτήτως τούτου ἔκειτο εἰς τὸν κύκλον τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἀντιλήψεων νὰ προβῇ καὶ νὰ νομοθετήσῃ διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν θὰ παρέλθωσιν αἱ ἀνάγκαι καὶ θὰ εἶνε παροῦσα ἡ Βουλή.Δὲν δύναταί ποτε νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι ἐσκέφθη νὰ προεξοφλήσῃ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς καὶ διὰ τὸ μέλλον νομοθετικὸν αὐτῆς ἔργον, καὶ νὰ ζητήσῃ καὶ διὰ τοῦτο ἁπλῶς τὴν ἔγκρισίν της διὰ τὰ γενόμενα, κυρούσης ἢ μὴ κυρούσης ταῦτα.

Αἱ πολιτικαὶ ἀνάγκαι ἔχουσι τὰ χρονικά των ὅρια. Δύναται ἄριστα ἡ Κυβέρνησις νὰ εἴπῃ· «προεξώφλησα τὴν γνώμην τῆς Βουλῆς, ἵνα ἀνταποκριθῶ εἰς τὰς ἀνάγκας· ζητῶ ἓν ναὶ ἢ ὄχι, μίαν κύρωσιν ἢ ἀκύρωσιν τῶν νομοθετικῶν διατάξεων». Ἀλλὰ φρονεῖτε ὅτι εἶνε δυνατόν ποτε καὶ εἶναι πολιτικὸν νὰ εἴπῃ· «προεξώφλησα τὴν γνώμην τῆς Βουλῆς καὶ διὰ τὸ μέλλον, καὶ δὲν θέλω ἄλλο τι ν' ἀκούσω παρ' αὐτῆς, ἢ

νὰ εἴπῃ τὸ ναὶ ἢ τὸ ὄχι», παρὰ τὰς ἐλευθερίας καὶ τὰς ἐγγυήσεις καὶ τὰς διατυπώσεις, τὰς ὁποίας ἀναγράφει τὸ Σύνταγμα; Τοῦτο δὲν τὸ εἶπεν ἡ Κυβέρνησις, οὔτε θὰ τὸ εἴπῃ, πιστεύω. Φρονῶ δ' ὅτι, ἂν ἡ διαρρύθμισις τοῦ νομοσχεδίου γίνῃ καθ' ὃν ὑπέδειξα τρόπον καὶ ψηφισθῇ τοῦτο καθ' ὃν τρόπον διετύπωσα, καὶ ἡ πολιτικὴ θέσις τῆς Κυβερνήσεως παραμένει ἄθικτος, καὶ τὰ δικαιώματα τῆς Βουλῆς δὲν παραβιάζονται καὶ οἱ νόμοι οἱ ὁποῖοι θὰ ψηφισθῶσι καὶ οἱ ὁποῖοι πρόκειται ἐν τοῖς ἐφεξῆς νὰ κρατήσωσι θὰ περιβληθῶσι πάσας τὰς συνταγματικὰς ἐγγυήσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ὁ θεμελιώδης ἡμῶν νόμος ἠθέλησε νὰ φρουρήσῃ τὸ νομοθετικὸν ἔργον.

Ἀπάντησις εἰς τὸν κ. Πρωθυπουργόν. — Τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ κρατοῦντα.

Ἐπιθυμῶ νὰ κάμω συντόμους τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν λεχθέντων ὑπὸ τοῦ κ. Πρωθυπουργοῦ, οὗ τινος ἡ τελευταία ἀγόρευσις ἔφερεν εἰς φῶς νέαν ὀψιγενῆ θεωρίαν περὶ τῆς φύσεως τῶν λεγομένων ἀναγκαστικῶν νόμων. Ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ὑπεστήριξεν ὅτι οἱ νόμοι οὗτοι ἀπορρέοντες ἐκ πολιτικοῦ πραξικοπήματος τῆς Κυβερνήσεως εἶνε κανόνες δικαίου ἀφ' ἧς ἐκδίδονται, καὶ ὅτι δὲν πρόκειται κἂν ἡ Βουλὴ νὰ ἐκτελέσῃ νομοθετικὰ καθήκοντα καλουμένη ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ κυρώσῃ τὰ ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως γενόμενα, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὴν ψῆφον συγγνώμης. Καὶ ὅτε διακόψας τὸν κ. Πρεδρον τῆς Κυβερνήσεως παρετήρησα εἰς αὐτόν, ὅτι συμφώνως πρὸς αὐτὴν τὴν θεωρίαν του δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νομοσχεδίου οἱουδήποτε, οὐδὲ κἂν τριπλῆ ἀνάγνωσις καὶ τριπλῆ ψηφοφορία εἰς τρεῖς διαφόρους ἡμέρας ἀφοῦ ἡ ψῆφος τῆς συγγνώμης ἐφάπαξ δίδεται, ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως δὲν ἐδίστασε νὰ εἴπῃ, ὅτι καὶ τοῦτο θὰ ἦτο κανονικὸν καὶ μετὰ τοιαύτην ψῆφον τὰ πάντα θὰ ἦσαν ἐν τάξει.

Εἶμαι κατάπληκτος, κύριοι, ἀπὸ αὐτὰ τὰ καινοφανῆ καὶ πρωτάκουστα πολιτικὰ καὶ συνταγματικὰ δόγματα. Νομίζω δ' ὅτι εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μὴ καταλίπω ἀδιαμαρτύρητον πρωτάκουστον θεωρίαν ἀνατρέπουσαν καὶ σύνταγμα καὶ πολίτευμα, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν γνωστὴν μέχρι τοῦδε πολιτικὴν καὶ συνταγματικὴν διδασκαλίαν. Εἶνε δὲ προσθέτως παράδοξον ὅτι ὁ κ. Πρωθυπουργὸς ἐμνημόνευσε μετά τινος δειλίας πρὸς ὑποστήριξιν τῆς γνώμης του καὶ τῶν bills of indemnity τῆς ἀγγλικῆς Βουλῆς. Ἀλλ' εἶνε ἀνάγκη νὰ γνωσθῇ, ὅτι εἶνε ἐντελῶς διάστροφος ἡ ἔννοια, ἣν ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ εἰς ταῦτα ὁ κ. Πρωθυπουργός. Τὰ bills of indemnity, τὰ ὁποῖα κρατοῦσιν ἐν τῇ πράξει τοῦ

ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, εἶνε νόμοι ἔχοντες διττὴν ἀποστολήν, διττὸν σκοπόν, ψηφίζονται δὲ καθ' ὅλας τὰς διατάξεις καὶ τοὺς ὅρους, ὑφ' οὓς ψηφίζονται πάντες οἱ νόμοι, ἔχουσι δὲ τοῦτο τὸ διττὸν περιεχόμενον. Δι' αὐτῶν λαμβάνουσι κῦρος ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ καθίστανται νόμιμοι πράξεις, αἵτινες καθ' ὃν χρόνον ἐτελέσθησαν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἦσαν παράνομοι, διότι ἔγιναν ἢ κατὰ παράβασιν τῶν κειμένων νόμων ἢ ἄνευ νόμων. Διὰ τοῦτο ψηφίζονται ὑπὸ τοὺς ὅρους καὶ τὰς ἐγγυήσεις, ἃς καθιεροῖ τὸ Σύνταγμα διὰ πάντα νόμον. Ἔχουσι δ' οἱ νόμοι οὗτοι καὶ ἑτέραν ἀποστολὴν καθαρῶς πολιτικήν· παρέχουσι συγγνώμην εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ ἀπαλάττουσι τοὺς κυβερνήτας τῶν συνεπειῶν ἐκείνων, αἱ ὁποῖαι πρέπονται εἰς τὴν γενομένην παραβίασιν τῶν νόμων. Ἂν ἡ ψῆφος τῆς συγγνώμης θὰ ἦτο ἀρκετὴ καὶ ἐφάπαξ διδομένη διὰ τὰς πολιτικὰς συνεπείας, εἶνε ὅμως τι πρωτάκουστον νὰ λέγηται ὅτι ἡ ψῆφος αὕτη ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ καὶ νομίμους καὶ ἐγκύρους ἐνώπιον τοῦ νόμου τὰς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἐκτὸς παντὸς νόμου ἐνεργηθείσας πράξεις.

Ὑποστηρίζει σπουδαίως τοιοῦτό τι ἡ Κυβέρνησις ; Ὑποστηρίζει σπουδαίως, ὅτι, ἂν ἐκ τοιούτων κυβερνητικῶν πράξεων ἐγεννῶντο ἰδιωτικὰ δίκαια καὶ ἔφθανον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, θὰ ἠδύναντο νὰ ἐπικαλεσθῇ τοὺς διὰ πραξικοπήματος ἐκδοθέντας νόμους ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν ἐπακολουθήσασαν ψῆφον συγγνώμης τῆς Βουλῆς ; Φρονεῖ σπουδαίως, ὅτι θὰ ἐστηρίζετο οὕτω τὸ κῦρος τῶν νομοθετικῶν Διαταγμάτων καὶ ἡ νομιμότης τῶν δυνάμει αὐτῶν ἐνεργηθέντων; Ἀλλ' εἶναι, κύριοι, τοῦτο κάτι τι πρωτοφανές, κατὰ τοῦ ὁποίου ὀφείλω νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἀφοῦ μάλιστα προβάλλονται εἰς ἐπιμαρτύρησιν τὰ ἐν Ἀγγλίᾳ δῆθεν γινόμενα. Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβω, ὅτι τὰ bills of indemnity, τὰ ὁποῖα εἰσήγαγεν ἡ πρᾶξις τοῦ ἀγγλικοῦ Κοινοβουλίου, ἐκ τῶν ὑστέρων καλουμένου νὰ κρίνῃ πράξεις τῆς Κυβερνήσεως, αἱ ὁποῖαι ἐκτὸς παντὸς νόμου διενηργήθησαν, δὲν εἶναι πράξεις ἁπλῆς πολιτικῆς συγγνώμης· εἶναι συγχρόνως πράξεις τῆς νομοθετικῆς ἐξουσίας ὑπὸ πάσας τὰς ἐγγυήσεις καὶ ὑπὸ ὅλους τοὺς ὅρους τοῦ Συντάγματος ψηφιζόμεναι, καὶ καθιστῶσαι νομίμους τὰς κυβερνητικὰς πράξεις, αἵτινες ἦσαν παράνομοι, ὅτε ἐξετελέσθησαν.

Ὅτε τοιαύτας πολιτικὰς καὶ συνταγματικὰς ἰδέας ἔχῃ ὁ κ. πρωθυπουργός, εἶναι ἀνεξήγητον διατί ἀντὶ νὰ ἐκδώσῃ νομοθετικὰ Διατάγματα προσωρινά, ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς τότε ἐπειγούσας ἀνάγκας, ἔπλασε διὰ Διαταγμάτων ὀργανικοὺς νόμους. Δὲν ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸ ὅτι οἱ λεγόμενοι ἀναγκαστικοὶ νόμοι, οἱ εἰς τὰς ἐκτάκτους ὅλως περιστά-

σεις ἐκδιδόμενοι ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, φέρουσιν ἀναγκαίως καὶ πάντοτε τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσωρινοῦ.

Καὶ εἶναι φυσικὸν τοῦτο. Ἐφ' ὅσον πρόκειται ν' ἀνταποκριθῶσιν εἰς ἐπειγούσας ἀνάγκας, εἰς κινδυνεύοντα συμφέροντα τοῦ κράτους, ἐφ' ὅσον προϋπόθεσιν ἔχουσι τὴν ἀνυπαρξίαν, τὴν ἀπουσίαν τῆς Βουλῆς καὶ τὴν πεποίθησιν τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ὅτι δὲν δύναται νὰ καλέσῃ τὴν Βουλὴν εἰς σύμπραξιν, ἐφ' ὅσον τοιαύτας προϋποθέσεις ἔχουσιν οἱ ἀναγκαστικοὶ νόμοι, εἶναι ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν ὑποστάσεως προσωρινοί, κεκλημένοι ν' ἀποθάνωσιν εὐθὺς ὡς ἐκλείψωσιν αἱ ἀνάγκαι, κεκλημένοι ν' ἀποθάνωσιν εὐθὺς ὡς ἐμφανισθῇ ἡ Βουλή, ἱκανὴ πλέον καὶ ἑτοίμη ἵνα ρυθμίσῃ τὰ ἴδια αὐτῆς ἔργα. Καὶ ἐπανέρχομαι εἰς τὴν ἐρώτησιν, τὴν ὁποίαν καὶ προηγουμένως ὁμιλῶν ἔκαμα πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, χωρὶς νὰ τύχω ἀπαντήσεως. Ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως εἰς πολλὰ ἐπεχείρησε νὰ δώσῃ ἐξηγήσεις, ἀλλ' ἐσιώπησεν εἰς τοῦτο. Ἠρώτησα καὶ ἐρωτῶ· ἔκειτο εἰς τὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν τῆς Κυβερνήσεως, προβάσης εἰς τὴν ἔκδοσιν αὐτῶν τῶν νομοθετικῶν Διαταγμάτων καὶ εἰς τὴν συμφώνως πρὸς ταῦτα ρύθμισιν τῶν πράξεων τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἐρωτῶ· ἔκειτο εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἀντίληψιν, οὐχὶ μόνον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς τότε ἐπειγούσας ἀνάγκας, ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἀναλάβῃ ἀπέναντι τῆς Βουλῆς τὴν εὐθύνην καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν ἔγκρισιν, ἀλλὰ καὶ ἔτι περαιτέρω νὰ προεξοφλήσῃ τὴν ψῆφον τῆς Βουλῆς διὰ τὸ μέλλον, διὰ τὸν χρόνον τοῦτέστι, καθ' ὃν θὰ ἦτο αὕτη παροῦσα καὶ ν' ἀρκεσθῇ ὑπὸ ταύτην τὴν ἔποψιν εἰς ἁπλῆν ψῆφον συγγνώμης; Ἀνεξαρτήτως τῆς συντγαματικότητος ἢ μή, ἣν ἐξήγησα ἤδη, ἐρωτῶ· ἔκειτο εἰς τὴν πολιτικὴν ἀντίληψιν τῆς Κυβερνήσεως νὰ ἰδρύσῃ ἀναγκαστικὸν νόμον, ὀργανικῆς φύσεως, διαρκοῦς βίου, μὲ μόνην τὴν σκέψιν νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς Βουλῆς ψῆφον συγγνώμης;

V

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ (*)

Ὁ προληπτικὸς ἔλεγχος νοθεύει τὸ πολίτευμα.

Κατὰ τὸν ἰσχύοντα νόμον διὰ νὰ γίνῃ μεταβολὴ ἕδρας Εἰρηνοδικείου, εἶναι ἀνάγκη νὰ προηγηθῶσιν αἱ νόμιμοι ἐκεῖναι διατυπώσεις, τῶν ὁποίων ἐμνήσθη ὁ κ. βουλευτὴς Ἀρκαδίας καὶ ἀξιότιμος συμπολίτης μου ἡ πρότασις τοῦ εἰσαγγελέως καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς ὁλομελείας τοῦ Πρωτοδικείου. Ταύτην τὴν ἐσπέραν διὰ πρώτην φορὰν ἐπισήμως λαμβάνω γνῶσιν ἀμφοτέρων· καὶ τοῦτο, διότι δὲν εἶχον λόγον νὰ λάβω γνῶσιν αὐτῶν προηγουμένως. Θὰ ἐλάμβανον γνῶσιν ἀναγκαίως τῆς προτάσεως τοῦ εἰσαγγελέως καὶ τῆς γνωμοδοτήσεως τοῦ Πρωτοδικείου, ὅταν ἤθελον ἀποφασίσει νὰ προβῶ εἰς μεταβολὴν τῆς ἕδρας.

Ἤδη ὅμως λαμβάνων γνῶσιν ὀφείλω νὰ δηλώσω, ὅτι αἱ παρατηρήσεις τοῦ κ. βουλευτοῦ Ἀρκαδίας, ἀνεξαρτήτως τῆς καταγγελίας τούτων ἐκ μέρους τῶν κατοίκων, περιέχουσι βαρείας, ὁμολογῶ, αἰτιάσεις κατὰ τοῦ εἰσαγγελέως· αὐτονόητον δὲ εἶναι, ὅτι θὰ προβῶ ἄνευ ἀναβολῆς εἰς τὰς ἀναγκαίας καὶ νομίμους ἐνεργείας πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας εἰς ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου.

Π. ΑΛΕΞΑΚΗΣ. Περὶ τῆς ἀποφάσεως; Τί θὰ πράξετε διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ἕδρας;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης). Δὲν θὰ κάμω οὐδεμίαν δήλωσιν περὶ τοῦ τί θὰ πράξω. Διὰ νὰ μὴ παρεξηγηθῇ δὲ ἡ τοιαύτη διατύπωσις τῆς γνώμης μου, ἂς μοὶ ἐπιτραπῇ ἅπαξ διὰ παντὸς νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν Βουλὴν τὰς σκέψεις καὶ τὰς γνώμας, τὰς ὁποίας ἔχω ὡς πρὸς τὸ ἔργον τῶν ἐπερωτήσεων καὶ τοῦ ἐλέγχου

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 2 Φεβρουαρίου 1911 τῆς Διπλῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, ἠρωτήθη πλὴν ἄλλων καὶ τί σκέπτεται νὰ πράξῃ διὰ τὴν μεταβολὴν τῆς ἕδρας Εἰρηνοδικείου τινός, περὶ τῆς ὁποίας εἶχε γνωμοδοτήσει τὸ ἁρμόδιον Πρωτοδικεῖον. Τὴν ἀπάντησιν τούτου καθορίζουσαν τὰ ὅρια τῶν κοινοβουλευτικῶν συζητήσεων καταχωρίζομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν. «Ἐφημ. Συζητ.» αὐτ. σ. 285.

τῆς Βουλῆς καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν. Ἔχω τὴν γνώμην καὶ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις καὶ οἱ ὑπουργοὶ ὑποχρέωσιν ἔχουσι νὰ ὑφίστανται τὸν ἔλεγχον τῆς Βουλῆς ὡς Σώματος πολιτικοῦ μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰς πράξεις αὐτῶν, οὐδέποτε δὲ...

Χ. ΒΟΖΙΚΗΣ. Τὰς παραλείψεις αὐτῶν.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ (ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης). Οὐδέποτε δὲ τὰς σκέψεις αὐτῶν. Οὐδέποτε δύναται ν' ἀπευθυνθῇ ἐρώτησις πρὸς ὑπουργὸν τί σκέπτεται νὰ πράξῃ, καὶ οὐδέποτε δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ ὑπουργὸς νὰ δηλώσῃ ἐνώπιον τῆς Βουλῆς πῶς εἰς ὡρισμένην περίστασιν θὰ ἐνεργήσῃ, καὶ νὰ καταστήσῃ τὰς σκέψεις αὐτοῦ ἀντικείμενον συζητήσεως καὶ ἑπομένως ἀντικείμενον ἐλέγχου καὶ ἀντικείμενον ὑποδείξεων, ἀντικείμενον συστάσεων τῆς Βουλῆς.

Δὲν μὲ λανθάνει, κύριοι, καὶ λέγω τοῦτο ἅπαξ διὰ παντός διότι εἶναι μέτρον, τὸ ὁποῖον θὰ ρυθμίζῃ πάντοτε τὴν πορείαν μου ὡς ὑπευθύνου ὑπουργοῦ, δὲν μὲ λανθάνει ἡ κρατήσασα ἐν τῷ παρελθόντι τακτικὴ οὐχὶ πάντοτε, ἀλλὰ ἐν δεδομέναις περιστάσεσι, τακτικὴ παραγνωρίζουσα ἐν πολλοῖς τὸ ἔργον τοῦ ἐλέγχου, τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν ἔκτασιν αὐτοῦ, τακτική, κατὰ τὴν ὁποίαν οὐχὶ σπανίως ὑπουργοὶ διηρωτῶντο καὶ ἐπηρωτῶντο, εἴτε συνεπείᾳ διαδόσεων καὶ φημῶν, εἴτε συνεπείᾳ εἰκασιῶν, εἴτε συνεπείᾳ οἱωνδήποτε δεδομένων, τί σκέπτονται καὶ τίνα ἀπόφασιν ἔχουσι νὰ λάβωσιν ἐπὶ τοῦ ἄλφα ἢ βῆτα ἀντικειμένου τοῦ ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν ὑπουργείων αὐτῶν ὑπαγομένου. Καὶ δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι ὑπῆρξαν πολλάκις ὑπουργοί, οἱ ὁποῖοι ὑπεβλήθησαν εἰς προδηλώσεις τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἐνεργειῶν των. Καὶ δὲν ἀγνοεῖτε, ὅτι ὑπῆρξαν Βουλαί, αἱ ὁποῖαι τὰς δεδηλωμένας σκέψεις των ὑπέβαλλον εἰς ἔλεγχον, ἐπηκολούθουν συζητήσεις, καὶ μετὰ τὰς συζητήσεις ἐπηκολούθουν συστάσεις.

Ἐπιτρέψατέ μοι, κύριοι, νὰ θεωρῶ τὴν τακτικὴν ταύτην ἀντικοινοβουλευτικήν. Θεωρῶ αὐτὴν αὐτόχρημα ἀντικοινοβουλευτικήν.

Δὲν συμμορφοῦμαι δὲ πρὸς αὐτὴν οὐχὶ ἐξ ἐγωϊσμοῦ, οὐχὶ διότι δὲν εἶμαι ἢ δὲν θὰ εἶμαι ἕτοιμος καὶ δὲν θὰ ἔχω τὸ θάρρος νὰ δηλώσω τὴν γνώμην μου περὶ τῶν μέτρων, τὰ ὁποῖα θὰ λάβω, ἀλλὰ διότι νομίζω, ὅτι ἔχω πρὸς τοῦτο ὑποχρέωσιν καὶ ἀπέναντι τοῦ ἀξιώματος, τὸ ὁποῖον ἔχω, καὶ ἀπέναντι τῆς εὐλαβείας, τὴν ὁποίαν ὀφείλω πρὸς τὴν Βουλὴν ὡς Σῶμα κοινοβουλευτικόν.

Διὰ νὰ εἶναι ὑπεύθυνος ὁ ὑπουργὸς διὰ νὰ ὑπέχῃ ὑποχρέωσιν, νὰ ὑφίσταται ἔλεγχον καὶ νὰ δίδῃ λόγον τῶν πράξεών του, πρέπει νὰ εἶναι ἐλεύθερος εἰς τὰς πράξεις του ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας πάντοτε καὶ ἄνευ οἱασδήποτε συστάσεως καὶ ὑποδείξεως καὶ προληπτικοῦ ἐλέγχου.

προβαίνων εἰς ταύτας. Ἡ ἐλευθερία εἰς τὰς ἐνεργείας, ἡ ἀπόλυτος πρωτοβουλία εἰς τὰς ἐνεργείας, αὕτη ἀκριβῶς ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τὴν ἀπεραιότητα τῆς εὐθύνης.

Ἡ διάφορος τακτικὴ συγχέει τὰς ἐξουσίας καὶ ἀναιρεῖ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀληθοῦς κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου, διότι ὑπουργός, ὁ ὁποῖος μετὰ προληπτικὸν ἔλεγχον καὶ μετὰ προκαλουμένην ἐκ τῆς συζητήσεως σύστασιν τῆς Βουλῆς ἐνεργεῖ ὑπουργός, ὅστις ὑπείκων εἰς τῆς Βουλῆς τὴν προληπτικὴν σύστασιν ἐκτελεῖ τὰ καθήκοντά του, δύναται ἀνευθύνως νὰ ἐκτελῇ, δὲν δρᾷ ὡς ὑπουργὸς ὑπεύθυνος, ἀλλ' ἐκτελεῖ ὡς ἐντολοδόχος ὡρισμένης τῆς Βουλῆς συστάσεως. Ἀλλ' εἶναι πρόδηλον ,ὅτι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀναστρέφονται οἱ ὅροι, κυβερνᾷ ἡ Βουλὴ καὶ ἐκτελεῖ ὁ ὑπουργός. Ἐνῷ τὸ πολίτευμα θέλει τὸν ὑπουργὸν ἐλευθέρως καὶ ὑπευθύνως κυβερνῶντα καὶ τὴν Βουλὴν Σῶμα πολιτικὸν ἐλέγχον τὰς πράξεις αὐτοῦ. (Χειροκροτήματα).

VI

Η ΕΠΙΨΗΦΙΣΙΣ ΝΟΜΟΣΧΕΔΙΩΝ ΩΣ ΖΗΤΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΟΝ (*)

Τροπολογίαι ἀντιπίπτουσαι εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ νομοσχεδίου γεννῶσι ζήτημα πολιτικόν.

. . . . . .

Ἀφορμὴν δὲ λαμβάνων ἐκ τῆς διακοπῆς ταύτης νομίζω, ὅτι εἶμαι ὑποχρεωμένος οὐχὶ νὰ προσθέσω τι, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ ὑπομνήσω εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τοὺς κκ. βουλευτὰς τὰς σκέψεις ἐκείνας καὶ τὰς ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας εἶχον τὴν τιμὴν νὰ ὑποβάλω ὑπὸ τὴν κρίσιν της, καθ' ἣν ἐσπέραν εἰσηγήθην τὸ σύνολον τοῦ νομοθετικοῦ καὶ διοικητικοῦ συστήματος, ὑπὸ τὸ ὁποῖον νομίζει ἡ Κυβέρνησις, ὅτι πρέπει νὰ ἐπιδιώξῃ τὴν δικαστικὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς χώρας.

Εἶπον, ὅτι ἕκαστον τῶν νομοσχεδίων ἀποτελεῖ μέτρον οὐχὶ αὐτοτελὲς καὶ καθ' ἑαυτὸ καὶ μόνον ἐξεταστέον, ἀλλὰ μέτρον καὶ στοιχεῖον ἑτεροτελές, στοιχεῖον ὁλοκληρωτικὸν τοῦ ὅλου συστήματος ἡμῶν. Δὲν μὲ λανθάνει ἡ μνήμη οὔτε ἀγνοῶ τίνες ἦσαν αἱ ἀρχαί, αἵτινες ἀπὸ πολιτικῆς καὶ κοινοβουλευτικῆς ἀντιλήψεως ἐκράτησαν ἄλλοτε παρ' ἡμῖν εἰς ὁμοίας περιστάσεις. Δὲν ἀγνοῶ, ὅτι νομοσχέδια ἐκπροσωποῦντα τὴν νομοθετικὴν πολιτικὴν τῶν Κυβερνήσεων, καθίσταντο ἐν τῇ Βουλῇ κείμενα ἐρεύνης καὶ ἐλέγχου ἐμπνεομένου ὑπὸ τοῦ πολιτικοῦ ἀνταγωνισμοῦ μόνον τῶν ἀντιπολιτευομένων μερίδων. Δὲν ἀγνοῶ δέ, ὅτι συνέβαινε διὰ τῆς τακτικῆς ταύτης νὰ νομοθετῇ μὲν ἡ Κυβέρνησις, νὰ κυβερνᾷ δὲ ἡ Βουλή. Ταῦτα πάντα δὲν ἀγνοῶ, ὡς δὲν ἀγνοεῖ πᾶς τις, ὁ ὁποῖος δὲν μετέσχε μὲν σωματικῶς εἰς τὰ ἑκάστοτε ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ συνέδρια, ἀλλ' ὁ ὁποῖος παρηκολούθει τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν καὶ τὸν

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 2 Φεβρουαρίου 1911, ὅτε ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ὑπέβαλε μετὰ μακρὰν ἀνάπτυξιν τὴν δευτέραν σειρὰν τῶν δικαστικῶν νομοσχεδίων, τῷ ὑπεδείχθη παρά τινος βουλευτοῦ, ὅπως ταῦτα παραπεμφθῶσιν εἰς ἐπιτροπήν. Εἶχε τότε ἀναπτυχθῇ σφοδρὰ ἀντίδρασις κατὰ τῶν δικαστικῶν νομοσχεδίων ἐκ μέρους τῶν δικηγορικῶν Συλλόγων καὶ τῶν ἐν τῇ Βουλῇ πολυαρίθμων δικηγόρων. Ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος προέβη εἰς τὰς ἀνωτέρω ἀναδημοσιευομένας πολιτικὰς δηλώσεις. Πρβλ. «Ἐφημ. Συζητ.» αὐτ. σ. 272.

πολιτικὸν βίον τοῦ ἔθνους. Ἀλλ' ἐνόμισα καὶ νομίζω, ὅτι ἀρχαὶ πολιτικαὶ καὶ κοινοβουλευτικαὶ τοιαῦται δὲν εἶναι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι διέπουσι τὸ πολιτικὸν κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Ὑπὸ τοιούτων δὲ ἀγόμενος σκέψεων καὶ ἀρχῶν, εἶπον, καταλήγων τὴν εἰσήγησιν ἐκείνην, ὑπὸ τίνας ὅρους ἐνόουν καὶ ἐπεθύμουν ν' ἀσκηθῇ ὁ ἔλεγχος πάντων ἐν γένει τῶν νομοθετικῶν μέτρων, τῶν ὁποίων τὸ σύνολον ἐκπροσωπεῖ τὴν νομοθετικὴν πολιτικὴν τῆς Κυβερνήσεως ἐν τῇ ἀναδιοργανώσει τῆς δικαιοσύνης, πολιτικὴν ἀποτελοῦσαν ὁλοκληρωτικὸν στοιχεῖον καὶ ἑτεροτελὲς τοῦ ὅλου κυβερνητικοῦ προγράμματος.

Εἶπον ὅτι ἀγόμενος ὑπὸ ἄλλων ἀντιλήψεων κοινοβουλευτικῶν καὶ κυβερνητικῶν οὐ μόνον στέργω, ἀλλὰ καὶ παρακαλῶ καὶ ἐπιθυμῶ τὰ προβαλλόμενα νομοθετήματα νὰ καταστα θῶσιν ὑποκείμενον ἐλέγχου, ἀναπτύξεως καὶ συζητήσεως εὐρείας, ὅπως τὴν τελευταίαν αὐτῶν βάσανον ὑφιστάμενα ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ καταστα θῶσιν ὡς οἷόν τε τελειότερα. Καίτοι ὑπέστησαν ταῦτα πολλαπλᾶς καὶ ἐπανειλημμένας βασάνους, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι κατεστάθησαν τέλεια. Ἀλλ' ἔτι πλέον· δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι εἶναι δυνατὸν κεφάλαια μελέτης καὶ πείρας, ἅτινα συγκεντροῦνται ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ, νὰ θεωρηθῶσιν ἄχρηστα καὶ ἡ συνεργασία αὐτῶν ὡς περιττεύουσα διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν νομοσχεδίων.

Ὑπὸ τοιούτων ἑπομένως ἀγόμενος σκέψεων, ὑπὸ σκέψεων πολιτικῶν καὶ κοινοβουλευτικῶν ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ σκέψεων σεβασμοῦ καὶ εὐλαβείας πρὸς τὴν σύνθεσιν τοῦ Σώματος τούτου, παρεκάλεσα, ὅπως πᾶσα συζήτησις, πᾶς ἔλεγχος, πᾶσα τροπολογία ὑποβληθῇ εἰς τὰ νομοσχέδια, ἵνα παρακολουθῶν τὴν συζήτησιν ἐπωφεληθῶ ἐξ αὐτῆς καὶ βελτιώσω ταῦτα.

Τὴν παράκλησιν ταύτην ἐπαναλαμβάνω καὶ σήμερον, πάντοτε δέ, ὡς μέχρι σήμερον, θέλω παρακολουθεῖ μετ' ἐπιστασίας καὶ μετὰ προσοχῆς τὰς συζητήσεις καὶ τὸν ἔλεγχον ἐξ οἱασδήποτε μερίδος προερχόμενον· προσφιλέστερος βεβαίως εἶναι ὁ προερχόμενος ἐκ τῶν πολιτικῶς φιλικῶς διακειμένων τάξεων, ἀλλὰ βεβαίως ἐξ ἴσου εὐπρόσδεκτος θέλει εἶναι πᾶς ἔλεγχος ἐξ οἱασδήποτε πολιτικῆς ἀντιλήψεως καὶ πολιτικῆς σκέψεως ὑπαγορευόμενος. Διότι, ἐπαναλαμβάνω, εἶναι ἔλεγχος τείνων εἰς βελτίωσιν νομοθετικῶν μέτρων, τὴν βελτίωσιν τῶν ὁποίων πάντες μέν, πρωτίστως ὅμως, ἕνεκα τοῦ μεγέθους τῆς ἰδίας εὐθύνης, συμφέρον ἔχει ἡ Κυβέρνησις νὰ ἐπιδιώξῃ.

Ὑπὸ τοιαύτην συζήτησιν καὶ ὑπὸ τοιοῦτον ἔλεγχον θὰ καθίσταται πάντοτε δυνατὸν εἰς ἐμὲ μετὰ τὸ πέρας νὰ ἐξηγῶ πρὸς τὴν Βουλὴν ποῖαι εἶναι ἐκεῖναι αἱ γνῶμαι, τὰς ὁποίας θεωρῶ βελτιούσας τὰ νομο-

σχέδια, τίνες, ἐκεῖναι αἱ τροποποιήσεις, αἵτινες μὴ ἀναιροῦσαι τὸν σκοπὸν συντελοῦσιν εἰς τὴν βελτίωσιν αὐτῶν καὶ γίνονται δεκταί, καὶ τίνες κρίνονται ὑφ' ἡμῶν ὡς οὐχὶ σκόπιμοι.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὅμως νομίζω, κύριοι, ὅτι περατοῦται τὸ ἔργον τῶν συζητήσεων καὶ τῶν ἀκαδημαϊκῶν διαφωνιῶν.

Μέχρι τοῦ σημείου τούτου αἱ ὑπάρχουσαι διαφωνίαι εἶναι διαφωνίαι καθαρῶς ἐπιστημονικαί· εἶναι διαφωνίαι ἀντιλήψεων, τείνουσαι εἰς σκοπὸν τῆς βελτιώσεως τῶν νομοσχεδίων. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου αἱ τυχὸν ὑπάρχουσαι διαφωνίαι, ὡς πρὸς τὴν ἀποδοχὴν ἢ μὴ τῶν ὑποβαλλομένων γνωμῶν καὶ τροπολογιῶν, παύουσιν οὖσαι ἐπιστημονικαὶ διαφωνίαι, προσλαμβάνουσι δ' ἀναγκαίως σημασίαν πολιτικήν, καὶ ἔχουσιν ἀναγκαίως συνεπείας πολιτικάς. Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μὲ παρεξηγήσῃ ἡ Βουλή. Ἤθελον δὲ παρακαλέσει ταύτην ν' ἀκούσῃ τὰς ἐξηγήσεις, τὰς ὁποίας θέλω δώσει ἐπὶ τοῦ πράγματος. Εἶπον, ὅτι ἐκ τῶν ὑποβαλλομένων ἑκάστοτε γνωμῶν καὶ τροπολογιῶν θὰ ἐπιφυλάξω πάντοτε τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀπόφασιν περὶ τοῦ τίνας θεωρῶ ὑπηρετικὰς πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νομοσχεδίου, τίνας δὲ θεωρῶ ἀντιπιπτούσας πρὸς τοῦτον. Καὶ ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἤθελον νομίσει, ὅτι εἶναι ἀσυμβίβαστοι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νομοσχεδίου, δὲν θέλω ἀποδεχθῆ· καὶ τοῦτο, οὐχὶ διότι νομίζω, ὅτι ἡ ἐμὴ κρίσις ἦτο δυνατὸν νὰ κατασταθῇ μέτρον τῆς καθόλου κρίσεως· οὐχὶ διότι νομίζω, ὅτι τὰ νομοσχέδια θὰ ἦσαν πάντως ἀλάθητα καὶ ὅτι ἡ ἐμὴ περὶ αὐτῶν γνώμη θὰ ἦτο ἡ καλλιτέρα τῆς γνώμης, τὴν ὁποίαν ἤθελε τυχὸν ἐκδηλώσει ἡ Βουλή. Ἀλλὰ διότι πάντως προκειμένου περὶ διαφορᾶς γνώμης δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ τις ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀντιπίπτει εἰς τὰς ἰδίας αὐτοῦ πεποιθήσεις, εἰς τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἰδέας τῆς Κυβερνήσεως. Οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθῇ αὕτη τὴν εὐθύνην τῶν γνωμῶν ἐκείνων, περὶ τῆς ὀρθότητος τῶν ὁποίων δὲν ἤθελε τυχὸν πεισθῆ.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἡ διαφωνία εἶναι βεβαίως δυνατή. Ἕκαστος ἔχει τὴν γνώμην του, ἀλλ' ἡ Βουλὴ ὡς Σῶμα κυρίαρχον ἐπιβάλλει τὴν ἰδικήν της καὶ ἐπιφέρει τὴν τελικὴν καὶ ὁριστικὴν κρίσιν. Ἡ διαφωνία ὅμως αὕτη εἶναι καθαρῶς πολιτική, καὶ ἐπάγεται ἀναγκαίως πολιτικὰς συνεπείας. (Ζωηρὰ χειροκροτήματα).

VI

ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ (*)

. . . . . .

Ἄμεσος δημοσίευσις τῶν πρακτικῶν τῆς Βουλῆς.

Ἐξ ἀφορμῆς αὐτῶν νομίζω εὔκαιρον νὰ εἴπω ὅτι εἶνε ἀνάγκη, νὰ ἐπέλθῃ τακτοποίησίς τις καὶ εἰς τὴν δημοσίευσιν, τόσον τοῦ Ἀρχείου τῆς Βουλῆς, ὅσον καὶ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν, τῆς Ἐφημερίδος τοὐτέστι τῶν Συζητήσεων, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐν μεγίστῃ ἀταξίᾳ. Εὑρισκόμεθα ἤδη περὶ τὸ τέλος τῆς 3ης συνόδου τῆς παρούσης περιόδου, ἀκόμη δὲ δὲν ἔχει τυπωθῆ καὶ δημοσιευθῆ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Βουλῆς τῆς Α' συνόδου. Ἐπίσης ἀπὸ τοῦ παρελθόντος Νοεμβρίου καθυστερεῖται ἡ δημοσίευσις τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τῆς Βουλῆς. Ἐὰν δὲ ἤθελέ τις ἀναδράμῃ ὀλίγον καὶ εἰς τὸ παρελθόν, θὰ ἔβλεπεν, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1905, παρὰ τὰς προσπαθείας, αἱ ὁποῖαι κατεβλήθησαν καὶ τὰς πιστώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν, καθυστεροῦνται ἡ δημοσίευσις τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν.

Τοιουτοτρόπως ἡμεῖς, ἐὰν μάλιστα ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἀτέλεια, μὲ τὴν ὁποίαν μέχρι τῆς σήμερον ἐκτυποῦται καὶ τὸ Ἀρχεῖον τῆς Βουλῆς καὶ ἡ Ἐφημερὶς τῶν Συζητήσεων, ἄνευ ἀναλυτικῶν πινάκων καὶ ἄνευ εὑρετηρίων, διατελοῦμεν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς κοινοβουλευτικῆς ἱστορίας τῆς χώρας. Εἶναι δὲ λίαν ἐργώδες καὶ ἐνίοτε ἀδύνατον εἰς τὸν μὴ βοηθούμενον ὑπὸ ἰσχυρᾶς μνήμης, νὰ ἀναζητήσῃ τις καὶ ἀνεύρῃ τὰ τόσον χρήσιμα πολλάκις σημεῖα τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἡμῶν βίου, τὰ ὑπάρχοντα προηγούμενα, καὶ ἄλλα στοιχεῖα, πολύτιμα ἐνίοτε πρὸς καθοδήγησιν καὶ ρύθμισιν καὶ τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις γενομένη κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 7 Νοεμβρίου 1914 συζητουμένου τοῦ ἄρθρου 91 τοῦ σχεδίου «περὶ τροποποιήσεως τοῦ κανονισμοῦ τῆς Βουλῆς». Ἐκ τῆς ἀγορεύσεως ταύτης ἀποσπῶμεν καὶ δημοσιεύομεν ἐκ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τὸ ἀφορῶν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀμέσου δημοσιεύσεως τῶν πρακτικῶν τῆς Βουλῆς τμῆμα.

Ἡ δημοσίευσις τῶν πρακτικῶν ἐπιβάλλεται ἐκ τῆς δημοσιότητος τῶν συζητήσεων.

Ἀλλ' ὑπὸ τοιαύτας προϋποθέσεις, ἡ δημοσιότης τῶν συζητήσεων, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ θεμελιώδη βάσιν τοῦ πολιτεύματος ἡμῶν, φανερὸν εἶναι, ὅτι σχεδὸν παύει νὰ εἶναι πραγματική. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη ἀπαραίτητος, ὅπως αἱ κοινοβουλευτικαὶ συζητήσεις φέρωνται εἰς γνῶσιν τοῦ κοινοῦ, ὅσῳ τὸ δυνατὸν πληρέστεραι καὶ ὅσον τὸ δυνατὸν ταχύτερον. Νομίζω, ὅτι εἶναι εὔκαιρον ἤδη νὰ τεθῶσι ταῦτα ἐν τάξει, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀλλαχοῦ κρατούντων καὶ εἰδικώτερον θὰ ἠδυνάμην νὰ μνημονεύσω τοῦ ὅλου συστήματος τοῦ κρατοῦντος ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ. Ἐν τῇ γαλλικῇ Βουλῇ τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικὰ δημοσιεύονται τὴν ἑπομένην ἑκάστης συνεδριάσεως. Ὑποχρεοῦνται οἱ βουλευταὶ ἐν αὐτῷ τῷ καταστήματι τῆς Βουλῆς καὶ τῆς Γερουσίας, ἐν αὐτῷ τῷ Βουλευτηρίῳ, νὰ ἐπιθεωρῶσι καὶ τὰ χειρόγραφα, ἀλλὰ καὶ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια τῶν ἀγορεύσεων αὐτῶν αὐθημερόν· τὴν ἑπομένην δὲ δημοσιεύονται εἰς τὴν ἐπίσημον Ἐφημερίδα τῶν Συζητήσεων τῆς Βουλῆς.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Καὶ εἰς ἄλλας Βουλὰς συμβαίνει τοῦτο.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Μάλιστα. Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως αὐτοῦ καταρτίζεται ἀμέσως καὶ ἀναλυτικὴ περίληψις τῶν συζητήσεων, τῇ ἐπιβλέψει τοῦ Προεδρείου καὶ οὐχὶ τῶν ρητόρων, ἡ ὁποία, διαρκούσης τῆς συνεδριάσεως τῆς Βουλῆς, διανέμεται καὶ τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δημοσιογράφων. Τὰ ἀποτελέσματα δὲ τὰ ἀπὸ τοιούτου συστήματος προκύπτοντα εἶναι φανερά, ἐξαίρονται δὲ παντοχοῦ. Ἐν πρώτοις τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς ἐκπλήρωσις τῶν ἀπαιτήσεων τοῦ πολιτεύματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον θέλει τὴν δημοσιότητα τῶν συζητήσεων, καὶ ἡ δημοσιότης τῶν συζητήσεων εἶναι ἀδύνατος, εἶναι ἐλλιπὴς ἄνευ τοῦ τοιούτου συστήματος· συστήματος, τὸ ὁποῖον ὡς οἷόν τε πληρέστερον καὶ ταχύτερον φέρει εἰς γνῶσιν τοῦ λαοῦ τὰς κοινοβουλευτικὰς συζητήσεις.

Παρ' ἡμῖν μάλιστα, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ὅτι, ὡς ἔχει ἡ ἀκουστικὴ τῆς Βουλῆς, καὶ τὰ λάθη τοῦ τύπου τοῦ παρακολουθοῦντος τὰς συζητήσεις αὐτῆς καὶ ἁπλᾶς περιλήψεις δημοσιεύοντος εἶναι πολὺ φυσικά, καὶ ἡ μὴ κανονικὴ καὶ ἡ μὴ τακτικὴ περίληψις τῶν πρακτικῶν ἔχει τόσον εὐνόητον καὶ φυσικὸν λόγον. Εἶναι ἄρα ἐκ πολλῶν λόγων ἐνδεδειγμένη ἡ ἄμεσος δημοσίευσις τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν.

Ἐὰν καθιερώσωμεν τὸ σύστημα κατὰ τὸ ὁποῖον ἐντὸς 24 ὡρῶν ἢ 48 ὡρῶν τὸ πολὺ οἱ ρήτορες θὰ ἔχωσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιθεωρῶσι τὰ χειρόγραφα αὐτῶν, νὰ ἐπιθεωρῶσι καὶ τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια, καὶ ὅτι,

ἂν καταλίπωσι τὴν ἐξάσκησιν τούτου, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ παραλείπηται ἡ δημοσίευσις τῆς ἀγορεύσεως αὐτῶν, ἵνα παραπέμπηται αὕτη εἰς παράρτημα ἄλλοτε δημοσιευόμενον, ἢ μᾶλλον νὰ δημοσιεύηται ἀδιόρθωτος. Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ φθάσωμεν εἰς συμπέρασμα, ὥστε ἐντὸς 48 ὡρῶν τοὐλάχιστον νὰ ἔχωμεν δεδημοσιευμένα τὰ ἐστενογραφημένα πρακτικά.

Τοῦτο δὲ εἶναι ὑπηρετικὸν καὶ ἐξ ἄλλης ἀπόψεως, ἡ ὁποία εἶναι οὐσιώδης καὶ ἡ ὁποία πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν. Διότι θὰ δύνανται οἱ βουλευταὶ κατὰ τὴν β' κατ' ἄρθρον συζήτησιν τῶν νομοσχεδίων τῶν ὑπὸ τὴν κρίσιν τῆς Βουλῆς, νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψει πλήρεις τὰς ἀγορεύσεις καὶ πλήρη τὴν ἀνάλυσιν, ἡ ὁποία κατὰ τὴν α' κατ' ἄρθρον συζήτησιν ἐγένετο. Ἤδη ἡμεῖς καταντᾷ νὰ μὴ γνωρίζωμεν καὶ νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν ἡμῶν κατὰ τὴν συζήτησιν τῶν νομοσχεδίων, οὔτε τὰς εἰσηγήσεις, τὰς ὁποίας πολλάκις κάμνουσιν αὐτοὶ οἱ ὑπουργοί· οὔτε τὰς ἀγορεύσεις τῶν βουλευτῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν πρώτην κατ' ἄρθρον συζήτησιν. Τοῦτο, νομίζω, εἶναι ἐλαττωματικόν, ἐπηρεάζον καὶ τὴν πληρότητα καὶ τὴν τάξιν τῶν συζητήσεων. Καὶ τοῦτο θέλει διορθωθῆ διὰ τῆς ἀμέσου δημοσιεύσεως τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν.

Ζήτημα πολιτεύματος (*).

Τὸ δὲ ζήτημα τῆς ἐγκαίρου δημοσιεύσεως τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν τὸ θεωρῶ, ἐπιτρέψατέ μοι τὴν ζωηρὰν διατύπωσιν, ζήτημα πολιτεύματος· ζήτημα πλήρους δημοσιότητος τῶν συζητήσεων, ζήτημα, τὸ ὁποῖον πλὴν τούτου ἴσως-ἴσως συντελέσῃ καὶ εἰς ἀποκατάστασιν ποιᾶς τινος τάξεως ἐν ταῖς συζητήσεσιν. Ἴσως λείψουν πολλὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἤδη, καὶ τὰ ὁποῖα, ἂν ὑπῆρχεν ἡ πεποίθησις, ὅτι μετὰ 24 ὥρας πάντως θὰ ἐφέροντο διὰ τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν εἰς τὴν δημοσιότητα καὶ τὴν διάθεσιν ὅλων, ἴσως νὰ μὴ συνέβαινον. Δὲν ἀξίζει δὲ τὸν κόπον ν' ἀποφύγωμεν περιορισμούς τινας, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ θέσωμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς πρὸς ἔγκαιρον τῶν πρακτικῶν θεώρησιν, καὶ κάποιαν ἀσήμαντον δαπάνην, διὰ νὰ ὀργανώσωμεν τὸ προσωπικὸν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν ἔγκαιρον δημοσίευσιν τῶν πρακτικῶν.

Ὡς πρὸς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ κ. Προέδρου, τὰς ἀναφερομένας εἰς

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀπόσπασμα δευτερολογίας τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαν γενομένης πρὸς ἀπάντησιν εἰς τὰς ἀντιρρήσεις τοῦ προέδρου τῆς Βουλῆς κ. Ζαβιτσιάνου.

τὰς δυσχερείας τῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν πρακτικῶν ὑπὸ τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ὑπουργῶν, παρατηρῶ, ὅτι δὲν εἶναι ἐποικοδομητικὸν τῶν πολιτικῶν ἡμῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἀντιλήψεων, τὰς ὁποίας ἔχομεν, νὰ λέγωμεν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν ἡμᾶς αὐτούς! Ὑπάρχουσι καὶ εἰς ἄλλας Βουλὰς παρόμοιαι διατάξεις, καὶ ἐφαρμόζονται αὐστηρῶς. Ἓν παράδειγμα γνωρίζω, ὅτι φέρεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς γαλλικῆς Βουλῆς, κατὰ τὸ ὁποῖον εἷς βουλευτὴς καὶ ὑπουργὸς μάλιστα, παρὰ τὸν κανονισμόν, ὁ ὁποῖος ἀπαγορεύει τὰ χειρόγραφα τῶν ἐστενογραφημένων πρακτικῶν καὶ τὰ δοκίμια νὰ ἐξάγωνται τοῦ βουλευτηρίου, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ τὸ χειρόγραφον τῆς ἀγορεύσεώς του διὰ νὰ τὸ θεωρήσῃ κατ' οἶκον καὶ ἐπεβραδύνθη ἐντεῦθεν ἡ ἔκδοσις τῆς ἐπισήμου Ἐφημερίδος. Καὶ ἐθεωρήθη ἡ παράβασις αὕτη τοῦ κανονισμοῦ σπουδαία, ὥστε νὰ ἀναφέρηται ὡς γεγονὸς ἐξαιρετικόν. Νομίζω, ὅτι δὲν εἶναι δύσκολον καὶ εἰς ἡμᾶς νὰ νομοθετήσωμεν διὰ τοῦ κανονισμοῦ, ὅτι, ἂν ὁ ἀγορητὴς δὲν φροντίσῃ ἐντὸς 24 ὡρῶν, ἐντὸς 48 ἔστω ὡρῶν νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸ χειρόγραφον τοῦ λόγου του, θὰ γίνεται ὅ,τι καὶ ἀλλαχοῦ εἰς ὁμοίας περιστάσεις. Δηλαδὴ ἢ θὰ δημοσιεύηται ἀθεώρητος, ἢ θὰ παραπέμπεται ἡ δημοσίευσις αὐτοῦ εἰς ἴδιον παράρτημα.

VII

ΕΞ ΑΦΟΡΜΗΣ ΜΙΑΣ ΕΠΕΡΩΤΗΣΕΩΣ (*)

Ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ δικηγορία.

Εἶναι ἴσως περίεργον, κύριοι βουλευταί, ὅτι τὰ συναισθήματα, τὰ ὁποῖα συνήθως προκαλοῦσι τοιούτου εἴδους προσωπικαὶ ἐπιθέσεις, ὑπάρχουσι τὴν στιγμὴν ταύτην ἀπολύτως ξένα πρὸς ἐμέ. Ἐξ ὅσων θὰ εἴπω θὰ ἐννοήσητε τὸν λόγον· ἐλπίζω δ' ὅτι θὰ πεισθῆτε, ὅτι ἀπολύτως εἰλικρινὴς εἶμαι, ἐκφράζων τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν ἔντιμον ἐκ Λακωνίας βουλευτήν, διότι ἐπὶ τέλους μοὶ παρέσχε τὴν ἐσπέραν ταύτην τὴν νόμιμον εὐκαιρίαν νὰ εἴπω ὅσα εὐθὺς ἀμέσως θ' ἀκούσητε, εἰς ἀπάντησιν μιᾶς ἑκάστης τῶν αἰτιάσεων αὐτοῦ.

Ὡμίλησεν ὁ κ. βουλευτὴς διὰ μακρῶν καὶ μετὰ τόνου βαρέος περὶ τοῦ δικηγορικοῦ μου γραφείου. Ἐὰν δι' ὅσων εἶπεν ἐνόησεν ἢ ἐννοῇ ὅτι ἐγὼ δικηγορῶ ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, ἀπ' εὐθείας ἢ ἐκ πλαγίου, ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἢ ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, δὲν εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀκριβείᾳ. Καὶ πρέπει νὰ πεισθῇ, ὅτι ἀπὸ τῆς ἑπομένης τοῦ διορισμοῦ μου εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν κατέχω, εἶμαι τόσον ξένος πρὸς τὴν δικηγορίαν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν, ὅσον ξένος εἶμαι καὶ πρὸς τὸ ἱερατεῖον. Ἂν ὅμως δι' ὅσων εἶπεν ἐννοῇ, ὅτι δὲν διέλυσα τὸ δικηγορικόν μου γραφεῖον, εὑρίσκεται ἐν τῇ ἀκριβείᾳ. Διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ διορισμοῦ μου ὡς ὑπουργοῦ ἔκαμον ἐκεῖνο μόνον, τὸ ὁποῖον ἐνόμισα ἐπιβεβλημένον ὑπὸ τῶν ἠθῶν μου καὶ ἐκ τῶν ἀρχῶν μου, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ εὐπρεποῦς ἐνδεδειγμένον. Παρέδωκα τὸ δικηγορικόν μου γραφεῖον, ὡς εἶχεν, εἰς ἐκείνους τοὺς δικηγόρους, μετὰ τῶν ὁποίων ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνεργάσθην, βοηθούμενος ὑπ' αὐτῶν, εἰς ἐκείνους, τῶν ὁποίων ἐγνώρισα τὴν παίδευσιν καὶ τὸν χαρακτῆρα, ἵνα ἐπιμεληθῶσι τῶν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων, ἐφ' ὅσον χρόνον διαρκεῖ τὸ νέον ἀξίωμά μου, ἐπιστρέψωσι δὲ πᾶσαν δικογραφίαν εἰς πάντα τέως πελάτην μου, ὁ ὁποῖος προσερχόμενος δὲν ἤθελεν ἀρκεσθῇ εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ὑπεράσπισιν τῶν συμφερόντων αὐτοῦ ὑπὸ τῶν βοηθῶν μου.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀγόρευσις τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 25 Ἀπριλίου 1911 τῆς Διπλῆς Βουλῆς, ἀπαντῶντος εἰς γενομένην αὐτῷ ἐπερώτησιν, ἧς τὸ ἀντικείμενον ἐκτίθεται ἐν τῇ ἀπαντήσει. Πρβλ. «Ἐφημ. τῶν Συζητ.» αὐτ. σ. 1791 κ. ἑ.

Καὶ ἐρωτῶ· τί πλέον τούτου ὤφειλον, ἢ τί πλέον τούτου ἠδυνάμην νὰ πράξω; Ἢ τί πλέον τούτου ἠδύνατο νὰ πράξῃ οἱοσδήποτε εὑρισκόμενος εἰς τὴν θέσιν μου; Τί ἄλλο ἠδύνατο νὰ πράξῃ οὐχὶ πλέον ὁ σκεπτόμενος μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἐφημέρου τούτου ἀξιώματος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἐνεργὸν δικηγορικὸν βίον, ν' ἀναλάβῃ τὸ γραφεῖον αὐτοῦ καὶ συνεχίσῃ τὸ ἔργον του, ἀλλὰ τί θὰ ἔπραττε καὶ ἐκεῖνος ἀκόμη, ὁ ὁποῖος θὰ ἐσκέπτετο ἢ οὐδαμῶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ τέως ἐπάγγελμά του ἢ νὰ ἐπανέλθῃ ἔν τινι μέτρῳ πολύ, ἀπείρως, μικροτέρῳ ἐκείνου, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἐδικηγόρει πρίν; Ἀλλὰ καὶ ἔτι πλέον· τί θὰ ἔπραττεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θ' ἀπεφάσιζε καὶ νὰ καταλύσῃ ὁριστικῶς ἕνεκα τοῦ νέου ἀξιώματός του ὅ,τι εἰκοσαετὴς ἐργασία ἐνδελεχὴς ἐδημιούργησε; Τί ἄλλο διάφορον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἔπραξα; Ἦτο δυνατὸν ν' ἀνασχίσω ἢ ν' ἀπορρίψω ἐκ τοῦ παραθύρου χιλιάδας δικογραφιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσιν ἐκκρεμεῖς εἰς τὸ γραφεῖόν μου, δικογραφιῶν πολιτικῶν ὑποθέσεων ἀντιπροσωπευουσῶν μέγιστα συμφέροντα, ὡς εὑρεστήθη νὰ ἀναγνωρίσῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἀξιότιμος ἐκ Λακωνίας βουλευτής;

Πρόκειται δὲ περὶ ὑποθέσεων, τῶν ὁποίων ἐλάχιστα ἀνήκουσιν εἰς διαδίκους κατοικοῦντας ἐν Ἀθήναις καὶ Πειραιεῖ. Μέγας ἀριθμὸς τῶν ὑποθέσεων τούτων εἶναι ἐκκρεμεῖς ἐνώπιον τοῦ Ἐφετείου προερχόμεναι ἐξ ὅλων τῶν Πρωτοδικείων τῶν ὑπαγομένων εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Ἐφετείου Ἀθηνῶν· πληθὺς ὑποθέσεων ἐνώπιον τοῦ Ἀρείου Πάγου ἐκκρεμῶν προέρχονται ἀπὸ πάντα τὰ δικαστήρια τοῦ κράτους. Ἄλλαι ὑποθέσεις προέρχονται ἐκ πάντων τῶν προξενικῶν δικαστηρίων καὶ ἄλλαι ἀκόμη προέρχονται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Καὶ ἐρωτῶ καὶ πάλιν· ἐνώπιον τοιαύτης καταστάσεως γραφείου τί ὤφειλον νὰ πράξω ὑπὸ τὴν αὐστηροτάτην ἐκδοχήν, ὑπὸ τὴν αὐστηροτάτην ἔννοιαν, ὑπὸ τὴν αὐστηροτάτην ἀντίληψιν οὐχὶ τὴν νομικήν, ἀλλὰ τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν εὐπρεπῆ, τί ὤφειλον ἢ τί ἠδύνατό τις εἰς τὴν θέσιν μου εὑρισκόμενος νὰ πράξῃ, διάφορον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ἔπραξα; Ν' ἀναθέσω τοὐτέστι τὴν περαιτέρω ἐπιμέλειαν καὶ διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων τούτων τῶν ἐκκρεμῶν εἰς ἐκείνους, εἰς τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἦθος καὶ τὴν ἱκανότητα εἶχον ἀδίστακτον πεποίθησιν, μὲ τὴν κατηγορηματικὴν ἐντολὴν νὰ ἐπιστρέψωσι τὰς δικογραφίας εἰς πάντας ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐξ οἱουδήποτε λόγου δὲν ἤθελον ἀρκεσθῆ εἰς τούτων τῶν βοηθῶν μου καὶ μόνην τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιμέλειαν;

Ἀλλ' εἶπεν ὁ ἀξιότιμος βουλευτής, ὅτι ὑπάρχουσιν εἰς τὰ διάφορα πινάκια ἐγγραφαί τινες ὑποθέσεων, μετὰ τὸν διορισμόν μου ὡς ὑπουργοῦ γενόμεναι, εἰς τὰς ὁποίας παρὰ τὸ ὄνομα τοῦ διαδίκου, ἢ δὲν γνωρίζω τὸ ὄνομα τοῦ δικηγόρου βοηθοῦ ἢ ἄλλου τινός, ὑπάρχει ἐν παρενθέσει ἀναγεγραμμένον καὶ τὸ ὄνομα τὸ ἰδικόν μου. Ἀγνοῶ, ἂν τοῦτο εἶναι ἀκριβές, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀμφισβητῶ, ἀφοῦ τὸ βεβαιοῖ. Ἐπεθύμουν ὅμως νὰ μάθω τί ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ διὰ τοῦ γεγονότος τούτου ὁ κ. βουλευτής; Ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ σχέσιν τινὰ ἐμὴν πρὸς τὴν δικηγορίαν; Νὰ ἀποδείξῃ ἐντολήν ἐμὴν πρὸς τοιαύτην ἐγγραφήν; Ἐννοεῖ κἂν ν' ἀποδείξῃ ἐντολὴν τῶν τέως βοηθῶν μου πρὸς τοιαύτην ἐγγραφήν; Θὰ ἀπαντήσω καὶ περὶ τοῦ πρώτου, ἂν ἡ ἔννοιά του ἦτο τοιαύτη, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ δευτέρου, τὸ ὁποῖον φαίνεται μᾶλλον ὑπονοῶν, καὶ θὰ ἐρωτήσω αὐτὸν ὡς δικηγόρον, ἀλλὰ καὶ πάντα παριστάμενον ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ δικηγόρον ἢ καὶ μὴ τοιοῦτον, ὁπωσδήποτε ὅμως οἰκεῖος ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα ζητήματα· τίνα σκοπὸν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἐντολὴ εἰς τοιαύτην ἐγγραφήν; Εἶναι δυνατὸν — συγχωρήσατέ με διὰ τὴν φράσιν — χωρὶς νὰ ἔχῃ τις ἐγκέφαλον πτηνοῦ καὶ νὰ ὑποθέσῃ ἁπλῶς, ὅτι ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο ἀπὸ σκοποῦ; Καὶ εἶναι δυνατὸν τὸ γεγονὸς τοῦτο νὰ μὴ εἶναι ἀπολύτως τυχαῖον, συμβαῖνον δ' ἄλλως τε οὐχὶ σπανίως, ὡς δεικνύει καὶ ἡ καθημερινὴ πεῖρα; Καὶ τὸ σπουδαιότερον· εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀπολύτως ἐστερημένον καὶ τῆς ἐλαχίστης σημασίας; Ἀγνοεῖται τάχα ἀπὸ τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον, τὸν ἐπικρίνοντα τὸ γεγονός, ὅτι τὰ δικόγραφα πρὸς ἐγγραφὴν εἰς τὰ πινάκια τῶν δικαστηρίων προσάγονται ὑπὸ τοῦ κατωτέρου προσωπικοῦ τῶν δικηγορικῶν γραφείων, ἐνίοτε δὲ καὶ ὑπὸ τῶν διαδίκων αὐτῶν; Καὶ ὁ ἐπιτετραμμένας τὴν ἐγγραφὴν ὑπάλληλος ἐρωτᾷ συνήθως τὸν κομίζοντα τίς εἶναι ὁ δικηγόρος, ποῖον τὸ γραφεῖον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ὑπόθεσιν, καὶ οὐχὶ σπανίως γράφει ἐν παρενθέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ;

Ἀλλά, καὶ ἂν εἶναι δυνατὸν ν' ἀγνοῇ τις τοῦτο, πάλιν περιττὸν εἶναι καὶ ἄχρηστον νὰ τὸ ἐξακριβώσῃ, διότι ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀδύνατον νὰ ἔχῃ ποτὲ σκοπόν τινα οἱονδήποτε. Καὶ ἐρωτῶ καὶ πάλιν καὶ ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τίνα σκοπὸν θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐπίτηδες γινόμενον; Εἰς τί θὰ ἐχρησίμευε; Τίνα ἄλλην σημασίαν δύναται νὰ ἔχῃ τὸ γεγονὸς τοῦτο, παρὰ μόνον νὰ ἐπηρεάσῃ ἴσως τὸν γραμματέα τὸν ἐπὶ τῶν ἐγγραφῶν εἰς τὸ πινάκιον νὰ ἐγγράψῃ τὴν ὑπόθεσιν καλλιγραφικώτερον καὶ κανονικώτερον, ἢ ταχύτερον νὰ ἐνεργήσῃ τὴν ἐγγραφήν, ἢ ἔστω καὶ τὸν προεδρεύοντα καλλιφωνότερον νὰ ἐκφωνήσῃ τὴν ὑπόθεσιν;

Διότι, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ γνωσθῇ διὰ τοιαύτης ἐγγραφῆς ἐκ τίνος γραφείου προέρχεται ἡ ὑπόθεσις, ὅπως προστατευθῇ αὕτη, θὰ ἦτο ἀνόητος αὐτόχρημα ἡ εἰς τοιοῦτο μέσον προσφυγὴ διὰ χιλίους εὐνοήτους

λόγους, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτον ἀκόμη, ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο προέκυπτεν ἐξ αὐτῆς τῆς δικογραφίας.

Εἶναι ἀνάγκη τάχα νὰ παρατηρήσω εἰς τὴν Βουλὴν τὸ αὐτονόητον γεγονός, ὅτι τὰ 9)10 τῶν δικογράφων χρονολογοῦνται πρὸ τῆς ἐμῆς ὑπουργίας καὶ φέρουσι συνεπῶς τὴν ὑπογραφήν μου καὶ τὴν σφραγῖδά μου καὶ πάντα τῆς δικηγορίας μου τὰ διάσημα; Εἶναι δυνατόν, ὡς γνωρίζετε ὑμεῖς, οἱ ὁποῖοι κατὰ 9)10 εἶσθε δικηγόροι, ὁ εἰσηγητὴς ὁ μελετῶν κατ' οἶκον τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ συμβούλιον τὸ ἐπὶ ταύτης διασκεπτόμενον ν' ἀναζητήσωσι τίς εἶναι ὁ ἐγγράψας εἰς τὸ πινάκιον, διὰ νὰ περιποιηθῶσι τὸν ἐγγράψαντα αὐτὴν δικηγόρον; Ἂν τοιαύτη εὔνοια ἐπεδιώκετο, καὶ ἂν ἦτό ποτε δυνατή, δὲν ἤρκει τὸ σύνολον σχεδὸν τῆς δικογραφίας, ἥτις πρόκειται ἐμφανὲς μαρτύριον περὶ τοῦ εἰς ποῖον ἀνῆκεν ἡ ὑπόθεσις; Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἔπρεπεν οὐχὶ περὶ τυχαίου γεγονότος εὐαρίθμων ἐγγραφῶν νὰ γίνηται λόγος, ἀλλὰ νὰ ὑποβληθῇ ἀξίωσις, ὅπως ἐξαφανίσω πᾶν ἴχνος προηγουμένης σχέσεως καὶ ἰδιότητός μου· δηλαδὴ νὰ σχίσω τὰς δικογραφίας, νὰ ἐξαφανίσω τὰ ὑπ' ἐμοῦ ὑπογεγραμμένα δικόγραφα.

Τοιαύτη, κύριοι βουλευταί, ὑπῆρξεν ἡ τακτική, ἣν ἐτήρησα ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ. Καὶ μήπως ἦτο δυνατὸν νὰ τηρήσω ἄλλην καλλιτέραν; Ὑποδείξατέ μοι λύσιν ἄλλην, ἀνθρωπίνως δυνατήν, λύσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄλλως ἔπρεπε νὰ διαρρυθμίσω τὸ γραφεῖόν μου, καὶ τότε ἐγὼ πρῶτος θὰ ἤμην πρόθυμος νὰ δικαιολογήσω τὸν ἀξιότιμον ἐπερωτῶντα συνάδελφον.

⁂

Τί ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὄχι ἔπρεπεν, ἀλλὰ ἦτο δυνατὸν ἀνθρωπίνως νὰ γίνῃ, οὐχὶ ὑπὸ τοῦ δικηγόρου, ὅστις γενόμενος ὑπουργὸς σκέπτεται μετὰ τὴν πάροδον τοῦ ἑφημέρου τούτου ἀξιώματος νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸν ἐπαγγελματικὸν βίον, εἰς τὴν τάξιν δὲ ταύτην ἀνήκουσι, νομίζω, πάντες ἴσως οἱ ἐκ δικηγόρων ὑπουργοί, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἐκείνου—τονίζω τοῦτο, διότι θὰ δώσω ἐξήγησιν εἰς τὴν Βουλήν, κἂν εἶναι περιττὸν τὸ πρᾶγμα—, ὅστις σκέπτεται νὰ μὴ ἐπανέλθῃ, ἢ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τοῦτον ἐν μέτρῳ ἐλαχίστῳ; Καὶ ἀφοῦ οὐδὲν ἄλλο ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ ἀφοῦ τὸ γινόμενον ἦτο τὸ μέγιστον, ὅπερ θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀξιώσῃ, νομίζετε, κύριοι, οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων, ἢ μᾶλλον νομίζει ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς Λακωνίας, ὅτι ὑπάρχει δικηγορία ἀπὸ μέρους τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης καὶ στάδιον ἐλέγχου ἐπὶ ταύτῃ; Ποία εἶναι ἡ δικηγορία καὶ εἰς τί συνίσταται; Μήπως ἐννοεῖ ὁ κ. βουλευτής, χωρὶς νὰ τὸ λέγῃ, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης βοηθεῖ τοὺς βοηθοὺς

του, ὅτι συντάσσει δικόγραφα κρύφα, ὅτι συντάσσει προτάσεις, ὅτι διευθύνει τὸ γραφεῖόν του;

Ἂν τοῦτο ἐννοῇ, ἂς τὸ εἴπῃ ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, διὰ νὰ λάβῃ ταύτην τὴν ἀπάντησιν καὶ ταύτην τὴν διαβεβαίωσιν· ὅτι ἀπὸ τῆς ἡμέρας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀνέλαβε τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον κατέχει, ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης, συνεπληρώθη ἴσως ἑξάμηνον, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποίου ἂς πιστεύσῃ, ὅτι ἓξ τέταρτα τῆς ὥρας ἴσως δὲν θὰ παρέμειναν εἰς αὐτὸν ἐλεύθερα, οὐχὶ δι' ἀσχολίαν τινὰ οἱανδήποτε, σχέσιν ἔχουσαν μὲ τὸ πρώην ἐπάγγελμά του, ἀλλ' ἴσως οὔτε διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς μέχρι τῆς 6 Ὀκτωβρίου βοηθούς του καὶ διὰ νὰ χαιρετίσῃ αὐτοὺς πολλάκις.

Οὐδένα ἔχω δισταγμόν, κύριοι, ν' ἀποκαλύψω καὶ ἐν τούτῳ τὰ κατ' ἐμέ, καίπερ ἀπτόμενα τοῦ ἰδιωτικοῦ μοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἄλλως ἔν τινι μέτρῳ γνωρίζει καὶ ὁ ἀξιότιμος κ. βουλευτής, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε μὲ ἐτίμα διὰ τῆς φιλίας του καὶ ἐσύχναζεν εἰς τὸ γραφεῖόν μου.

Δὲν διστάζω νὰ τῷ καταστήσω γνώριμον, ὅτι ἡ πρώτη τριμηνία τοῦ ὑπουργικοῦ μου βίου κατηναλώθη ἀπὸ τῆς πρωΐας μὲν μέχρι τῆς 8 ἑσπερινῆς ὥρας εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ὅπου ἠσχολούμην ἐν ἀδιαπτώτῳ ἐργασίᾳ εἰς τὸ νὰ κατευθύνω τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας αὐτοῦ κατὰ τὸν τρόπον τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἐνόμιζον, καὶ πρὸς δημιουργίαν νέων ἐν αὐτῷ ὑπηρεσιῶν μὴ ὑπαρχουσῶν τέως. Αἱ νυκτερινὰι δὲ ὧραι πᾶσαι πλὴν τεσσάρων ἢ πέντε ὡρῶν, ἃς διέθετον πρὸς ὕπνον, κατηναλίσκοντο διαρκῶς εἰς νομοπαρασκευαστικὴν ἐργασίαν. Ὅτε δὲ ἤρξαντο αἱ ἐργασίαι τῆς Βουλῆς, παρηκολούθησα πάσας ἐν γένει τὰς συνεδριάσεις της· πρῶτος ἠρχόμην καὶ τελευταῖος ἔφευγον, κατὰ τὰς πρωϊνὰς πολλάκις ὥρας. Καὶ κατηνάλισκον τὰς μετὰ τὴν λῆξιν τῶν συνεδριάσεων ἐλαχίστας νυκτερινὰς ὥρας πρὸς ἀνάπαυσιν, ἐνῷ ἀπὸ πρωΐας, δηλαδὴ ἀπὸ τῆς 8 1)2 μέχρι τῆς 4 μετὰ μεσημβρίαν ὥρας, καθ' ἣν ἤρχιζον αἱ συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς, εὑρισκόμην εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης διαρκῶς, μηδὲ κατ' αὐτὰς τὰς μεσημβρινὰς ἀκόμη ὥρας ἀπομακρυνόμενος ἐκεῖθεν καὶ διαρκῶς ἐκεῖ ἐργαζόμενος.

Καὶ ἐρωτῶ ἤδη τὸν ἀξιότιμον βουλευτήν·

Ποῖαι εἶναι αἱ ὧραι ἢ αἱ στιγμαὶ ἐκεῖναι, κατὰ τὰς ὁποίας συνέτασσε προτάσεις ἢ διηύθυνε τὸ δικηγορικὸν αὐτοῦ γραφεῖον ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης; Καὶ ἂν εἶχεν ἀκόμη τὴν πρὸς τοῦτο διάθεσιν, πόσαι ὧραι ἐκ τοῦ ὅλου ἑξαμήνου τῷ ἀπέμειναν ἐλεύθεραι, διὰ νὰ σκεφθῇ κἂν τὴν ὕπαρξιν τοῦ γραφείου πρὸς τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ἐπίσης ἀναποσπάστως ὡς ἦδη μὲ τὸ ὑπουργεῖον συνεδέετο;

Ἀλλά, ἂν τοῦτο δὲν ἐνόει ἐλέγχων μὲ ὁ ἀξιότιμος βουλευτής, μήπως ἀρά γε ἐνόει, ὅτι ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον ἐγὼ ἐδημιούργουν δικηγορικὸν

γραφεῖον, μήπως ἐνόει, ὅτι ἠσχολούμην εἰς τὸ νὰ συγκεντρώσω ὑποθέσεις, δικογραφίας διὰ τὸ μέλλον ἢ διὰ τὸ παρόν;

Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οὐδένα θὰ εἶχον δισταγμὸν νὰ λογοδοτήσω πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ νὰ εἴπω πρὸς τὸν κ. βουλευτήν, ὁ ὁποῖος κάλλιστα γνωρίζει τὰ κατ' ἐμέ, ὁ ὁποῖος δὲν ἀγνοεῖ τὸ γραφεῖόν μου καὶ τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἐλειτούργει, ὅτι τὸ δικηγορικὸν αὐτὸ γραφεῖον, διευθυνόμενον ὑπ' ἐμοῦ διαρκῶς ἐργαζομένου, εἶχε δέκα βοηθοὺς δικηγόρους, ἵνα δύναται νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὰς πολυπληθεῖς ἐργασίας του.

Καίτοι δὲ συστέλλομαι, κύριοι, ὁμιλῶν οὕτω περὶ τῶν κατ' ἐμέ, ἐν τούτοις ἐλπίζω, ὅτι δὲν θὰ θεωρηθῇ ὡς ὑπαγόρευσις ἐγωϊσμοῦ τινος μικροῦ ἡ ἀνάγκη, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρίσκομαι ἀμυνόμενος νὰ ἐκθέσω γεγονότα γνωστότατα, τολμῶ νὰ εἴπω, γνωστὰ δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἀξιότιμον κ. βουλευτήν. Τὸ γεγονός, ὅτι αἱ εἰς τὸ γραφεῖόν μου ἀνατιθέμεναι ὑποθέσεις ἦσαν τοιαῦται, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν μὲ ὅλον τὸ προσωπικόν αὐτὸ νὰ ἐπαρκῶ, πολλοὶ δὲ συνάδελφοί μου ἐδέχοντο συνεπείᾳ συστάσεών μου τὴν ἐπιμέλειαν ὑποθέσεων, διὰ τὰς ὁποίας ἐζητεῖτο ἡ συνδρομή μου καὶ δὲν παρείχετο, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνταποκριθῶ εἰς τοῦτο. Ὑποθέσεων καὶ πολιτικῶν, ἀλλὰ κυρίως ποινικῶν, διότι τοιαῦται δὲν ἐγίνοντο δεκταὶ ὑπ' ἐμοῦ, πλὴν μιᾶς ἢ δύο ἴσως κατ' ἔτος ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος, τῶν ὁποίων μόνος ἐπεμελούμην καὶ τὰς ὁποίας μόνος ὑπερήσπιζον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, ὡς τοῦτο δὲν ἀγνοεῖ ὁ κ. συνάδελφος. Πρόκειται ἑπομένως περὶ τοῦ δικηγορικοῦ γραφείου, τὸ ὁποῖον ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἐργασίαν καὶ διεύθυνσιν, ὑπὸ τοιαύτην ἐπικουρίαν καὶ ὀργάνωσιν, εὑρίσκετο εἰς ἀδυναμίαν νὰ δεχθῇ τὰς ἀνατιθεμένας αὐτῷ ὑποθέσεις.

Καὶ ὅμως ἀπὸ τῆς ἑπομένης τοῦ διορισμοῦ μου ὡς ὑπουργοῦ τί ἐγένοντο αἱ ἐργασίαι αὗται; Ἂς εὐαρεστηθῇ νὰ συνεχίσῃ τὰς ἐκεῖ ἐπισκέψεις του ὁ κ. βουλευτής, διὰ νὰ ἴδῃ. Οἱ 10 βοηθοὶ ἐγένοντο 4. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως. Ἡ φύσις τῶν ἐργασιῶν αὐτοῦ ἦτο τοιαύτη. Ἦτο, ἐπιτρέψατέ μοι τὴν λέξιν, ἀπολύτως προσωποπαγής. Ὥστε ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ συντηρηθῇ ὡς εἶχε πρὶν τὸ γραφεῖον μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀπομάκρυνσίν μου.

Τὸ πλεῖστον τῶν ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπησχόλουν τοῦτο, ἦσαν ὑποθέσεις ἀνήκουσαι κατ' ἐξοχήν, κατὰ τὰ 4)5 ἴσως, εἰς ταύτας τὰς κατηγορίας. Ἦσαν ὑποθέσεις, εἰς ὑπεράσπισιν τῶν ὁποίων προσελαμβανόμην κατ' ἐπικουρίαν ἄλλων ἐκ τῶν ἐν Ἀθήναις συναδέλφων μου, ὑποθέσεις σπανιώτατα μὲν διὰ τὸ Πρωτοδικεῖον, κυρίως δὲ διὰ τὸ Ἐφετεῖον καὶ τὸν Ἄρειον Πάγον. Ἦσαν ὑποθέσεις τοῦ Ἐφετείου προερ-

χόμεναι ἐκ τῶν Πρωτοδικείων, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτοῦ. Ἦσαν ὑποθέσεις κατ' ἔφεσιν ἐκ τῶν προξενικῶν δικαστηρίων καὶ ὑποθέσεις ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς. Ὑποθέσεις τέλος ἐξ ὅλου τοῦ κράτους, εἴτε πρὸς συζήτησιν εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, εἴτε πρὸς μελέτην καὶ γνωμοδότησιν. Ὁλόκληρον τὸ ἄθροισμα τῶν ὑποθέσεων τούτων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας κατέπεσε, διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσῃ ἄνευ τῆς προσωπικῆς μου ἐργασίας. Ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας οἱ βοηθοὶ ἀπὸ 10 ἐγένοντο 4, οἵτινες παρέμειναν καὶ παρέλαβον τὸ γραφεῖον, ὅπως ἐπιμεληθῶσι τῶν ὑπαρχουσῶν ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων καὶ δικογραφιῶν, ἵνα μὴ καταστραφῶσιν ἐπίδικα συμφέροντα. Δὲν λέγω ταῦτα, κύριοι, ἐξ ἐγωϊσμοῦ· θὰ ἦτο κουφότης ἀναξία ἐμοῦ. Βεβαιῶ ἁπλῶς γεγονότα μὴ δυνάμενα ν' ἀμφισβητηθῶσι· γεγονότα ὅμως, τὰ ὁποῖα, ἂν ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν, θὰ ὑπηγόρευον ποιάν τινα συστολὴν εἰς τοιούτου εἴδους ἐπιθέσεις. Δὲν μὲ λυπεῖ, κύριοι, ἡ καταστροφὴ αὕτη, ἣν σᾶς περιέγραψα, καταστροφὴ ἑνὸς ἔργου, διὰ τὸ ὁποῖον κατηναλώθη 20 ἐτῶν ἐνδελεχὴς ἐργασία πανημέριος καὶ σχεδὸν παννύχιος, ἐργασία παραλλήλου καὶ ἰσοδυνάμου ἀφοσιώσεως εἰς θεωρίαν καὶ ἐφαρμογήν, εἰς ἐπιστήμην καὶ πρᾶξιν. Δὲν μὲ λυπεῖ τὸ παράπαν, οὐδὲ θεωρῶ ἀξίαν μνήμης ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν μεγίστην ὑλικὴν ζημίαν, τὴν ὁποίαν ἐντεῦθεν ὑπέστην. Διότι δὲν ἦτο αὕτη ξένη πρὸς τὰς βλέψεις μου, πρὸς τὰς σκέψεις μου, πρὸς τὰς ἀποφάσεις μου. Εἶχον ταύτην ὑπ' ὄψει μου οὐχὶ κατὰ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνῆλθον εἰς τὸ ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἤδη ἔχω, ἀλλὰ τὴν στιγμήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀπεφάσισα νὰ πολιτευθῶ.

Καὶ ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Λακωνίας, ἀλλὰ καὶ πάντες σχεδὸν οἱ τέως συνάδελφοί μου, οἱ ὁποῖοι μ' ἐγνώριζον καὶ ἐγνώρισαν τὰ κατ' ἐμέ, δὲν ἀγνοοῦσιν, ὅτι ἀπέφευγον, παρὰ πᾶσαν τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν μου, ν' ἀποδυθῶ εἰς τὴν πολιτικήν, ἀκριβῶς διότι δὲν ἠδυνάμην νὰ συμβιβάσω πρὸς ταύτης τὰς ἀπαιτήσεις τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικηγορικοῦ μου ἐπαγγέλματος. Οὐχὶ διότι ἐθεώρουν ταύτην ἀπαγορευομένην ἐκ τοῦ νόμου ἢ ἐκ τοῦ εὐπρεποῦς καὶ τοῦ προσήκοντος, ἀλλὰ διότι κατὰ τὰς ἐμὰς ἀντιλήψεις ἐθεώρουν ταύτην ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν πολιτικὴν κατ' οὐσίαν, κατ' ἐπάρκειαν. Ὡς ἐνήσκουν καὶ ὑπὸ τὸν κύκλον, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐνήσκουν τὴν δικηγορίαν, ἐνόμιζον, ὅτι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξακολουθήσω ἀσκῶν ταύτην, συγχρόνως δὲ νὰ πολιτεύωμαι ὑπὸ τοὺς ὅρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔτεινον αἱ ἐπιθυμίαι μου· ν' ἀνταποκρίνωμαι δηλαδὴ πρὸς πάσας ἐκείνας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πολιτικῆς, τὰς ὁποίας ἔκρινον ἀπολύτως ἀναγκαίας καὶ ἐπιβεβλημένας.

Διὰ τοῦτο ἀπέτρεψα ἐντελῶς ἐξ αὐτῆς τὰς ἐπιθυμίας μου, οὐδὲ ἀπό-

πειραν ἔκαμα νὰ πολιτευθῶ· οὐδαμῶς, οὔτε ἀμέσως, οὔτε ἐμμέσως, ἀνεμίχθην εἰς τὴν πολιτικήν· εἰς οὐδεμίαν προῆλθον σχέσιν πρὸς πολιτικὸν ἄνδρα καὶ πολιτικὸν κόμμα οἱονδήποτε, καὶ ἀπέσχον ἐν πᾶσιν ἐπιμελῶς καὶ αὐστηρῶς μέχρι τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐνόμισα, ὅτι τὰ κατ' ἐμὲ εἶχον οὕτως, ὥστε ἠδυνάμην ν' ἀποδυθῶ εἰς τὴν πολιτικήν, ἀδιαφορῶν πρὸς τὴν δικηγορίαν καὶ σκεπτόμενος ταχέως καὶ ὁριστικῶς νὰ ἐγκαταλίπω ταύτην.

Ἀπέναντι τοιούτων σκέψεων καὶ ἀποφάσεων, πρὸς τὰς ὁποίας ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας συνεμορφώθησαν αἱ πράξεις μου, ὁμολογῶ, ὅτι ἐκπλήττομαι, κύριοι, δι' ὅ,τι βλέπω καὶ ἀκούω, ὁσονδήποτε περιωρισμένος καὶ ἂν εἶναι ὁ κύκλος ἐκείνων, ἐξ ὧν προέρχονται.

Ὑπῆρχον ἄλλοτε περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ ἐξωγονείτο, σχεδὸν ἐδημιουργεῖτο, καὶ ἓν δικηγορικὸν γραφεῖον τέως ἀτροφικὸν καὶ ἀναιμικόν· συνήγοντο πάντοθεν δικογραφίαι, βοηθοὶ ἀνέκυπτον τέως ἀνύπαρκτοι, καὶ ὑποθέσεις πολιτικαὶ καὶ ποινικαὶ ἐγεννῶντο μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ, ἔζων μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ καὶ ἀπέθνησκον μετὰ τοῦ ὑπουργοῦ, ἵνα ἀναγεννηθῶσιν, ὁπότε ἐκεῖνος ἐπανήρχετο εἰς τὸ ὑπουργεῖον. Καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐδυσφόρει ἴσως, ἀλλ' οὐδαμῶς ἀπέστεργε τοῦτο, οὐδαμῶς διεμαρτύρετο.

Γνωρίζω πρὸς τούτοις καὶ γνωρίζομεν πάντες, ὅτι ὑπῆρχον περιστάσεις, συνήθεις αὗται καὶ καθημεριναί, ὡς πάντες ἐνθυμούμεθα, περιστάσεις, κατὰ τὰς ὁποίας δικηγόροι, γενόμενοι ὑπουργοί, διετήρησαν δι' ἄλλων τὸ γραφεῖον, διότι σκοπὸς των ἦτο νὰ ἐπανέλθωσιν ἐν τῇ ἐνεργῷ δικηγορίᾳ. Ἡ σύστασις δὲ τοῦ γραφείου των καὶ ὁ κύκλος τῶν ἐργασιῶν των ἐπέτρεπε τὴν τοιαύτην διατήρησιν.

Ἤδη οὔτε τὸ πρῶτον ἔχομεν οὔτε καὶ τὸ δεύτερον. Ἤδη ἔχομεν ἀπὸ τῆς ἐπομένης τοῦ διορισμοῦ τοῦ ὑπουργοῦ μίαν ἀληθῆ καταστροφήν. Καὶ καταστροφὴν δημιουργήματος, τοῦ ὁποίου τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν θέσιν ἔσπευσε νὰ εἰκονίσῃ αὐτὸς ὁ ἐπερωτῶν κ. βουλευτὴς ἐν ἀρχῇ τῆς ὁμιλίας του.

Δὲν γνωρίζω καὶ ἐπεθύμουν πολὺ ν' ἀκούσω καὶ ἓν μόνον παράδειγμα μιᾶς τοιαύτης συντελουμένης ραγδαίας καταστροφῆς, ἡ ὁποία εὑρίσκει ἐν τούτοις ἀπολύτως ἀπαθῆ ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον καταστρέφεται.

Δὲν ἀνέμενον βεβαίως ἀπὸ τὸν κ. βουλευτὴν Λακωνίας τὴν δημοσίᾳ ἀναγνώρισιν τῆς ἐξαιρέσεως ταύτης, τῆς θυσίας ταύτης. Ἀλλὰ δὲν δύναμαι νὰ ἀρνηθῶ, ὅτι ἡ παραγνώρισις ταύτης μὲ ἐξέπληξε. Καὶ ἡ γινομένη ἐπίθεσις καὶ ἡ ἐνασχόλησις εἰς μικρότητας, ὑπερβαινούσας πᾶν ὅριον μικρότητος, καὶ ἡ ἄρνησις τῶν πασιδήλων ἐμβάλλει εἰς σκέψεις

βαθείας τὸν φιλοσοφοῦντα παρατηρητὴν καὶ παρέχει ὕλην χρησίμην εἰς μελέτην τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν.

«Παρεῖδον τὸν ἄνθρωπον χάριν τοῦ ὑπουργοῦ».

Μὲ ἤλεγξεν ὁ ἀξιότιμος συνάδελφος καὶ διὰ δεύτερον κεφάλαιον· διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς τῶν μελῶν τῶν νομοπαρασκευαστικῶν ἐπιτροπειῶν.

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Διὰ τὸ πρὸς τὸν Ἄρειον Πάγον ἔγγραφον τί λέγετε;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Αὐτὸ εἶπον ἤδη ὅτι εἶναι ψευδές. Τὸ θεωρῶ δὲ καθ' ἑαυτὸ ἀνόητον καὶ ἀνάξιον προσοχῆς, διότι δὲν ἐννοῶ πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ σύστασις ἐπίσημος ἐγγράφων, διευθυνομένων ἀπὸ τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον. Ἄλλως τε εἶναι δυνατὸν νὰ γίνηται συζήτησις ἐπὶ ἀνυπάρκτου ἐγγράφου; Ἁπλούστατα ἂς καμισθῇ τὸ ἔγγραφον ἐκεῖνο καὶ ἂς ἴδωμεν τί λέγει καὶ περὶ τίνος πρόκειται· ἐκτὸς ἂν μοὶ καταγνώσητε τοιαύτην ἀνοησίαν, ὅτι ἔκαμα ἔγγραφον ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης πρὸς τὸν Πρόεδρον τοῦ Ἀρείου Πάγου, διὰ τοῦ ὁποίου συνίστων εὔνοιαν ἢ ἰδιαιτέραν ἐπιτάχυνσιν ὡρισμένης ὑποθέσεως. Σᾶς ὁμολογῶ, ὅτι δὲν ἐννοῶ τί λγγετε.

Κ. ΖΑΒΙΤΣΑΝΟΣ. Ὑπάρχει ἔγγραφον γενικὸν πρὸς τὸν Ἄρειον Πάγον περὶ ἐπισπεύσεως τῶν ἐργασιῶν;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Περὶ ἐπισπεύσεως τῶν ἐργασιῶν ἐν γένει δὲν στέλλονται ἔγγραφα. Ἀκούετε τί γίνεται. Εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης δυνάμει τοῦ νόμου περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν δικαστικῶν γραφείων, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζεται ἤδη ἀπαρεγκλίτως ἀπὸ τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν ὁποίαν ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης ἀποστέλλονται αἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπιθεωρήσεων τῶν δικαστικῶν γραφείων καὶ οἱ πίνακες τῶν ἐργασιῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ἐμφαίνεται ὁ ἀριθμὸς τῶν συζητηθεισῶν κατὰ τριμηνίαν ὑποθέσεων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ διάσκεψιν ἐκκρεμῶν κλπ. Αἱ ἐκθέσεις αὗται καὶ οἱ πίνακες μελετῶνται ὑπ' ἐμοῦ. Ὅταν δὲ βλέπω βραδύτητα καὶ μάλιστα ἀσυνήθη τοιαύτην, ἀπευθύνω ἔγγραφα πρὸς τοὺς ἀριοδίους εἰσαγγελεῖς παρατηρῶν τὰς βραδύτητας ταύτας, παραγγέλλων πολλάκις τὴν πρόσκλησιν τῶν ἐπὶ ταύτῃ εὐθυνομένων εἰς ἀπολογίαν, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν πειθαρχικὴν αὐτῶν καταδίωξιν.

Ἔγγραφα τοιαῦτα ἐστάλησαν ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου καὶ ἐντεῦθεν πλέον ἢ ἅπαξ πρὸς τὸν εἰσαγγελέα τῶν ἐνατῦθα Ἐφετῶν, διὰ νὰ ζητηθῇ ἡ ἀπολογία πρωτοδικῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπὶ μῆνας ὁλοκλήρους ἐβράδυναν τὴν

ἔκδοσιν τῶν ἀποφάσεων. Κατὰ τὴν πρώτην περίστασιν ἐνθυμοῦμαι, ὅτι ἐδόθη ἡ ἀπολογία, ἐκρίθη ἐπιεικῶς, καὶ δὲν ἐτιμωρήθησαν. Ἐν τούτοις μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς ἄλλης τριμηνίας, ὅτε καὶ πάλιν ὅμοιαι παρετηρήθησαν ἐλλείψεις, τὴν αὐτὴν ἐπανέλαβον παραγγελίαν. Ἐπειδὴ δὲ συνέπεσεν εἰς τὸ αὐτὸ παράπτωμα νὰ ὑποπέσωσιν οἱ αὐτοὶ πρωτοδίκαι, παρηγγέλθη πειθαρχικὴ τούτων καταδίωξις καὶ ἐτιμωρήθησαν.

Εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον δὲν παρετηρήθη, οὐδὲ παρατηρεῖται συνήθως βραδύτης περὶ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἀποφάσεων. Εἶδον ἐν τούτοις εἰς τὴν ἔκθεσιν τῆς ἐπιθεωρήσεως τοῦ γραφείου τοῦ Ἀρείου Πάγου τῆς τελευταίας τριμηνίας, ἡ ὁποία ἐστάλη εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης καὶ ἐθεωρήθη ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι ὑποθέσεις τινὲς, περὶ τὰς τρεῖς, εἶχον μείνει ἐκκρεμεῖς ὑπὸ διάσκεψιν, ἀλλ' ἐπὶ χρονικὸν διάστημα πρωτοφανὲς διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ Ἀρείου Πάγου. Καὶ ὑπέλαβον μὲν ὅτι κώλυμά τι ἐξαιρετικὸν θὰ ἐπήνεγκε τὴν βραδύτητα ταύτην, οὐχ ἧττον ἐπιβεβλημένον ἐνόμισα ν' ἀποστείλω ἔγγραφον εἰς τὸν εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου, διὰ τοῦ ὁποίου παρετήρουν, ὅτι ὁ χρόνος τῆς ἐκκρεμότητος ἐφαίνετο ἡμῖν ἀρκούντως μακρός, καὶ εὐκταία θὰ ἦτο μείζων ἐνημερότης τοῦ ἀνωτάτου δικαστηρίου.

Κ. ΖΑΒΙΤΣΑΝΟΣ. Ἦτο μεγάλη βραδύτης;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Δύο μηνῶν, νομίζω, ἀλλὰ πάντοτε πρωτοφανὴς δι' ἀποφάσεις τοῦ Ἀρείου Πάγου, αἱ ὁποῖαι, ὡς δὲν ἀγνοεῖτε ἴσως, δημοσιεύονται ἐντὸς 15—22 ἡμερῶν.

⁂

Ἔρχομαι ἤδη, κύριοι, εἰς τὸ β' κεφάλαιον, τοῦ ἐλέγχου τοῦ κυρίου βουλευτοῦ εἰς τὸ κεφάλαιον τὸ ἀφορῶν τὸν διορισμὸν τῶν προσώπων, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὰς νομοπαρασκευαστικὰς ἐπιτροπείας.

Εὐτυχῶς δὲν εὑρίσκομαι εἰς τὴν ἀνάγκην ν' ἀπασχολήσω ἐπὶ πολὺ τὴν Βουλὴν διὰ τὸ ζήτημα τοῦτο. Διότι συζητουμένου τοῦ σχετικοῦ νόμου ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ δώσω τὴν προσήκουσαν ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν τῶν προσώπων ἐξήγησιν. Ἐξακολουθῶ δὲ νὰ νομίζω ὅτι αἱ ἐπὶ τούτου ἀντιρρήσεις ὑποβάλλονται κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δὲν διατελοῦσιν ἐν γνώσει τῆς ἐπιστημονικῆς κανήσεως, ἀγνοοῦσι δὲ τίνες εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι πρωτοστατοῦσι παρ' ἡμῖν εἰς ἕκαστον κλάδον, καὶ τίνες εἶναι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συγκεντροῦσι καὶ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τὰ ἐν τῷ νόμῳ καὶ τῇ αἰτιολογικῇ ἐκθέσει σημειούμενα διὰ τὸ ἔργον τῶν εἰσηγητικῶν ἰδίᾳ ἐπιτροπειῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν ἔργων τῶν ἄλλων ἐπιτροπειῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ ταῦτα θὰ συσταθῶσι πρὸς ἀναθεώρησιν τῶν συντεχθησομένων κωδίκων.

Ἀνέγνωσεν ἀπόσπασμα ἔκ τινος βιβλίου ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Λακωνίας, ὅπως ἐλέγξῃ ὡς ἀδόκιμον τὸν συγγραφέα αὐτοῦ, ὃν διώρισα μέλος τῆς ἐπὶ τοῦ ποινικοῦ νόμου ἐπιτροπῆς.

Ἀλλὰ θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ νὰ τῷ παρατηρήσω, ὅτι τακτικὴ τοιαύτη δι' ἀνασκευὴν ἐπιστήμονος εἶναι ἥκιστα ὀρθὴ καὶ ἥκιστα ἐπιστημονική. Εἷς ἐπιστήμων δὲν κρίνεται, οὐδὲ κατακρίνεται ἀπὸ προσκομιδῆς τοιούτων μερῶν μεμονωμένων, ἀναγομένων μάλιστα, ἀνεξαρτήτως τῆς ὀρθότητος ἢ μὴ αὐτῶν εἰς θεωρίας καὶ φιλοσοφήματα, εἰς τὰ ὁποῖα οὐχὶ πρῶτος οὐδὲ τελευταῖος ἠσχολήθη οὗτος, ἐπὶ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἔγραψαν ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν κόσμον.

Ἐὰν θέλῃ ἤδη ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Λακωνίας νὰ ἐννοήσῃ καὶ τὰς ἀρχάς, ἀπὸ τῶν ὁποίων ἀφωρμήθην καὶ ἐν τῷ διορισμῷ τῶν ἐπιτροπειῶν ὡς καὶ ἐν πάσῃ ἐνασκήσει τῶν καθηκόντων μου, ἐὰν θέλῃ νὰ ἴδῃ, ἂν λόγοι φιλίας ἢ συμπαθείας ὑπηγόρευσαν εἰς ἐμὲ τοὺς τοιούτους διορισμούς, δύναμαι νὰ γνωρίσω εἰς αὐτὸν ἢ μᾶλλον δύναμαι νὰ τῷ ὑπομνήσω, διότι ὑποθέτω, ὅτι καὶ τοῦτο δὲν ἀγνοεῖ, ὅτι μεταξὺ τῶν μελῶν τῶν ἐπιτροπειῶν ὑπάρχουσι καὶ πρόσωπα ὑπ' ἐμοῦ διορισθέντα ἐν ἀγνοίᾳ των, πρόσωπα μάλιστα, πρὸς τὰ ὁποῖα δὲν ἀντήλλασσον οὐδὲ χαιρετισμόν. Ὑπάρχει πρόσωπον, πρὸς τὸ ὁποῖον μὲ διήρει δυσαρέσκειά τις, ἕνεκα τῆς ὁποίας οὐδὲ χαιρετισμὸν, ἐπαναλαμβάνω, ἀντήλλασσον ἀπὸ διετίας περίπου.

Καὶ εὑρέθην εἰς τὸ δίλημμα, ἂν ἔπρεπε νὰ διορίσω τοῦτον, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ἱκανὸν καὶ χρήσιμον διὰ τὸ ἔργον, καὶ νὰ εἶμαι ἠναγκασμένος ἐκ τοῦ νόμου, ὡς πρόεδρος τῶν ἐπιτροπειῶν, νὰ συνεργάζωμαι μετ' αὐτοῦ, ἢ ν' ἀποφύγω τὸν διορισμόν του ἐκλέγων ἄλλον ἀντ' αὐτοῦ. Καὶ ἐνόμισα, ὅτι θὰ ἦτο μικρὸν καὶ ἀνάξιον ἐμοῦ, ἥκιστα δὲ ὑπηρετοῦν τὸν ἀληθῶς καὶ καλῶς ἐννοούμενον ἐγωϊσμόν, νὰ παρίδω τὸ συμφέρον τοιαύτης ἐργασίας, ἀληθῶς ἐθνικῆς, ὅπως ἱκανοποιήσω λόγους προσωπικούς. Καὶ οὐδενὸς γνωρίζοντος τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἀποφάσεις μου, προεῖδον τὸν ἄνθρωπον χάριν τοῦ ὑπουργοῦ καὶ τὸν ἐπιστήμονα ἐκεῖνον διώρισα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς. (Εὖγε, εὖγε).

ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Τὰ πρόσωπα τῶν εἰσηγητικῶν ἐπιτροπειῶν τῶν δευτέρων, τῶν μετὰ τὸν νόμον τὸν ψηφισθέντα ὑπὸ τῆς Βουλῆς, παραμένουσι τὰ αὐτὰ ἢ ἀντικατεστάθησαν;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Παραμένουσι τὰ αὐτὰ πλὴν ἑνός, ὅστις ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ κ. Ι. Εὐκλείδου, τὸν ὁποῖον δὲν εἶχον διορίσει διὰ τοῦ ἀρχικοῦ Διατάγματος, οὐχὶ διότι δὲν ἀνεγνώριζον, ὅτι εἶναι ἐκ τῶν κρατίστων μελετητῶν τοῦ παρ' ἡμῖν ἰσχύοντος ἀστικοῦ

δικαίου, ἀλλὰ διότι δὲν ἐνόμιζον, ὅτι θὰ εἶχε τὸν χρόνον ἐπαρκῆ καὶ τὴν διάθεσιν ἑτοίμην ν' ἀσχοληθῇ εἰς τὸ βαρὺ καὶ ἐπίμοχθον ἔργον τῶν εἰσηγητικῶν ἐπιτροπειῶν. Ἀλλὰ μετὰ ταῦτα μοὶ ἐγένετο γνωστὸν· καὶ μετὰ χαρᾶς ἤκουσα τοῦτο, ὅτι θὰ ἦτο πρόθυμος καταλείπων μέγα μέρος τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἀσχολιῶν νὰ ἐργασθῇ ἐνδελεχῶς καὶ εἰς τὴν εἰσήγησιν. Ἐνόμισα δέ, καὶ ὑποθέτω, ὅτι δὲν θὰ ὑπάρξῃ ἐπιστήμων ἔχων δευτέραν γνώμην, ὅτι θὰ ἔπραττον ἀδίκημα, ἐὰν μίαν τοιαύτην ἐπιστημονικὴν δύναμιν καὶ κορυφὴν δὲν ἔσπευδον νὰ χρησιμοποιήσω, ἀφίνων ἓν ἐκ τῶν μελῶν τῶν πρώτων ἐπιτροπειῶν.

ΠΟΛΛΟΙ ΒΟΥΛΕΥΤΑΙ. Μάλιστα, μάλιστα.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Πλὴν τούτου προσέθηκα δύο μέλη ἀκόμη μετὰ τὴν ἐπιψήφισιν τοῦ νόμου· νέα πλέον, μὴ μεταβαλών τι κατὰ τὰ λοιπά, μέλη εἰδικὰ ἐν τῇ μελέτῃ τοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ ἰσχύοντος δικαίου. Διώρισα δὲ τοιαῦτα τὸν κ. Διον. Στεφάνου, ὁ ὁποῖος πάντοτε ἠσχολήθη εἰς προηγουμένας τοιαύτας ἐπιτροπάς, ὁ ὁποῖος ὅμως δυστυχῶς μετὰ ταῦτα μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι δὲν ἀποδέχεται ἕνεκα τῶν ἀσχολιῶν του καὶ εὐχαρίστως ἤθελε στέρξει νὰ μετάσχῃ τῶν ἀναθεωρητικῶν ἐπιτροπειῶν· καὶ τὸν πρόεδρον τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Κερκύρας, τὸν κ. Ν. Μαρκέτην, γνωστὸν καὶ ἐκ τῶν συγγραφῶν του διὰ τὴν εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐπίδοσιν.

Δύναμαι ἤδη ἐν τῇ αὐτῇ πορείᾳ τῶν σκέψεων νὰ καταστήσω γνώριμον πρὸς τὴν Βουλήν, ὅτι καὶ πρὶν ἐκδοθῇ τὸ πρῶτον Διάταγμα περὶ καταρτισμοῦ τῶν ἐπιτροπειῶν εἶχον ἀποταθῇ καὶ πρὸς τὸν ἀξιότιμον βουλευτὴν ἐξ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ πρόεδρον τοῦ δικηγορικοῦ συλλόγου Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου ἐζήτησα τὴν συνδρομήν, τὸν ὁποῖον καὶ παρεκάλεσα νὰ μετάσχῃ τῆς ἐπιτροπείας τοῦ ἀστικοῦ κώδικος. Ἐζήτησε παρ' ἐμοῦ προθεσμίαν, ἵνα σκεφθῇ. Ἐσκέφθη. Δυστυχῶς κατόπιν προσελθὼν εἰς τὸ ὑπουργεῖον μοὶ ἐδήλωσεν, ὅτι τῷ εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸ βαρὺ καὶ χρόνου πολλοῦ δεόμενον ἔργον τῶν εἰσηγητικῶν ἐπιτροπειῶν, καὶ ὅτι εὐχαρίστως καὶ οὗτος θὰ ἔστεργε νὰ μετάσχῃ τῶν ἀναθεωρητικῶν ἐπιτροπειῶν.

Τοιαῦται εἶναι αἱ ἀρχαί, κύριοι, τὰς ὁποίας ἐγὼ ἐτήρησα καὶ ἐν τούτῳ, εὐλαβὴς πρὸς τὰ καθήκοντά μου, παριδὼν πάντοτε τὰς συμπαθείας ἢ τὰς δυσμενεῖς ψυχικὰς διαθέσεις μου, καὶ ὑποβαλὼν ἐμαυτὸν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ τείνω χεῖρα φιλίας ὡς πρόεδρος τῶν ἐπιτροπειῶν καὶ συνεργασθῶ μετ' ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζον χρήσιμον διὰ τὴν παρασκευὴν τοιούτου ἐθνικοῦ ἔργου.

Ἡ διαχείρισις τῆς ὑπουργικῆς ἐξουσίας ὡς πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους.

Ἀλλ' ὁ ἀξιότιμος βουλευτὴς ἐκ Λακωνίας ἐξέτεινε τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ ἄλλων σημείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ ἡ Βουλὴ ν' ἀπασχολήσω αὐτὴν ἐκθέτων ὀλίγα τινά.

Ὡμίλησε περὶ διορισμῶν, ἀλλ' ὡμίλησεν εὐτυχῶς κατὰ τρόπον ἀπαλλάττοντα ἐμὲ ἀπὸ τοῦ νὰ εἴπω τίνες εἶναι οἱ διορισθέντες· διότι οὗτος ἀνεγνώρισεν, ὅτι εἶναι ἄριστοι. Τούτου τεθέντος, δὲν νομίζω ἄξιον νὰ ἀπασχολήσω τὴν Βουλήν, ἀναιρῶν ἄλλας αὐτοῦ περὶ τὰ πρόσωπα ἀνακριβείας· οἷον, ὅτι εἶναι πολλοὶ τούτων συγγενεῖς μου, ἐνῷ μόνον εἷς τοιοῦτος δικηγόρος διωρίσθη γραφεὺς καὶ οὐδεὶς ἄλλος συγγενής μου· ὅτι εἶναι Γορτύνιοι καὶ λοιπά, ἐν πολλοῖς ἀνακριβῆ. Ἀρκεῖ, ὅτι ὡμολόγησεν, ὅτι οἱ διορισθέντες εἶναι ἄριστοι.

Ἀλλ' ἀνέμενον ἐκ τῆς εὐσυνειδησίας του προσέτι νὰ εἴπῃ καὶ νὰ προσθέσῃ ἓν ἄλλο γεγονός, κατ' ἐξοχὴν οὐσιῶδες· ἓν γεγονός, τὸ ὁποῖον δεικνύει τὸν διορισμὸν ὡς ἀποτελοῦντα ἐξάσκησιν καθηκόντων καὶ διακρίνει τοῦτον ἀπὸ τὴν ἀξιόμεμπτον συναλλαγήν, ἀπὸ τὸ ρουσφέτι.

Ποῖον εἶναι ἐκεῖνο τὸ γεγονός; Ἡ παῦσις τοῦ ἑνός, διὰ νὰ διορισθῇ ὁ ἄλλος. Ἔχει νὰ δείξῃ, εἴτε ἄμεσον εἴτε ἔμμεσον παῦσιν μίαν, ἑνὸς μόνον ὑπαλλήλου τὴν παῦσιν, ὅπως διορισθῇ ἀντ' αὐτοῦ ἕτερος; Οὐδεμίαν. Ὑπῆρχον, κύριοι, καὶ ὑπάρχουσι θέσεις...

Γ. ΠΩΠ. Ὑπῆρχον, λέγετε, ὄχι ὑπάρχουσι! (Γέλωτες).

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Λέγω ὑπάρχουσι καὶ θὰ προσθέσω ἀμέσως πρὸς τιμὴν τῶν κ. βουλευτῶν καὶ πρὸς τιμὴν παντός, ὁ ὁποῖος ἐζήτησέ τι παρ' ἐμοῦ ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς εὐπρεπείας, ὅτι οὐδεμία παρ' οὐδενὸς ὑπεβλήθη πίεσις πρὸς ἀπόλυσιν χάριν διορισμοῦ ἄλλων.

Ὑπάρχουσι λοιπὸν θέσεις ἠρτημέναι ἀπὸ μόνης τῆς ὑπογραφῆς μου καὶ τῆς θελήσεώς μου, θέσεις μὴ φρουρούμεναι ἀπὸ προσόντα εἰμὴ μόνον ἀπὸ τὸ προσὸν τῆς εὐσυνειδησίας τοῦ ὑπουργοῦ· θέσεις ἐν αὐτῷ τῷ ὑπουργείῳ τῆς Δικαιοσύνης.

Ὑπάρχει εἰς αὐτὸ τὸ κινούμενον προσωπικὸν καὶ ἀνώτερον καὶ κατώτερον, τὸ ὁποῖον διορίζται καὶ παύεται ἀπὸ τὸν ἑκάστοτε ὑπουργόν, προσωπικόν, τὸ ὁποῖον δὲν περιφρουρεῖται ἀπὸ κανὲν προσόν. Δὲν εἶναι βεβαίως, ὁμιλῶν πρὸς τὴν Βουλὴν καὶ πρὸς ἄνδρας πολιτευομένους, ἀνάγκη νὰ εἴπω τίνας ὑπέστην πιέσεις ὄχι ἀπὸ βουλευτάς, ἀλλ' ἐγὼ προσωπικῶς, ὅπως ἐξεύρω θέσεις πρὸς τοποθέτησιν ἀρίστων ἄλλως τε προσώπων ὡς ὑπαλλήλων. Καὶ ὅμως οὐδένα ἀπολύτως ἔπαυσα, κύριοι, διότι δὲν ἐνόμιζον, ὅτι μοὶ ἦτο ἐπιτετραμμένον ἄνευ λόγου ν' ἀφαιρέσω

τὴν θέσιν ἑνός, ἵνα τὴν δώσω εἰς ἄλλον οἱονδήποτε, ἔστω καὶ ἂν εἶναι οὗτος ἄριστος, ἐφ' ὅσον ἐκεῖνος καλῶς κατέχει τὴν θέσιν. Ὑπέπεσαν εἰς ἐλαφρά τινα παραπτώματα ὑπάλληλοί τινες ἐκ τῶν τοιούτων κατηγοριῶν, καὶ τὰ παραπτώματα ταῦτα συνίσταντο εἰς τὸ ὅτι πολλάκις ἦλθον εἰς τὸ ὑπουργεῖον νὰ ἀναλάβωσιν ὑπηρεσίαν μίαν ὥραν μετὰ τὸν ὑπουργόν· ἐκλήθησαν εἰς ἀπολογίαν, ἡ ἀπολογία των ἐκρίθη ἐπιεικῶς, καὶ δὲν ἀπελύθησαν.

Ἀλλὰ πρέπει νὰ προσθέσω ἀκόμη, ὅτι οὐδὲ εἰς κλητὴρ ἀπελύθη, οὐδ' αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἀμαξηλάτης, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ καὶ τώρα νὰ εἶναι ὁ ἴδιος, καίτοι καὶ διὰ τὴν θέσιν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, καθ' ἣν ἀνέλαβον τὸ ὑπουργεῖον, ἔφοδοι μοὶ ἐγένοντο.

Γ. ΠΩΠ. Τὰ ἐξ ἀμάξης! (Γέλωτες).

⁂

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἀλλὰ μοὶ εἶπεν ὁ κ. βουλευτὴς καὶ ἐτόνισε καὶ προεκάλεσε τὴν Βουλὴν νὰ προσέξῃ εἰς ἓν ἄλλο ἔγκλημα διορισμοῦ. Καὶ δι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ παρακαλῶ τὴν Βουλὴν νὰ λησμονήσῃ τὴν μικρότητα τοῦ πράγματος καὶ νὰ προσέξῃ εἰς τὸ ἔγκλημα τοῦ κλητῆρος. Διωρίσθη κλητήρ, λέγει, ὁ τέως ὑπηρέτης μου· δηλαδὴ εἰς νέος ἀνήκων ἄλλοτε εἰς τὸ κατώτερον προσωπικὸν τοῦ γραφείου μου, ὅστις εἶναι γνωστὸς καὶ εἰς τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον, διότι προσέφερε τὰς μικράς του ὑπηρεσίας καὶ πρὸς τοῦτον, ὅτε μοὶ ἔκαμνε τὴν τιμὴν νὰ μὲ ἐπισκέπτηται εἰς τὸ γραφεῖόν μου.

Ε. ΚΟΥΛΟΥΜΒΑΚΗΣ. Εἷς ἐμέ;

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Σᾶς ἔφερε καφὲ (Γέλωτες). Περὶ τίνος ὅμως κλητῆρος πρόκειται, κ. βουλευτά; Πρόκειται περὶ κλητῆρος ἔχοντος ὑπηρεσίαν ὀργανικὴν ἐν τῷ ὑπουργείῳ; Ὄχι. Πρόκειται περὶ τοῦ κλητῆρος ἐκείνου, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀκόλουθος ἑκάστου ὑπουργοῦ, λαμβάνει μέρος παρὰ τὸν ἀμαξηλάτην εἰς τὴν ἅμαξαν, κομίζει τὸ χαρτοφυλάκιον, ἀκολουθεῖ τὸν ὑπουργόν, ὅταν μεταβαίνῃ εἰς τὴν οἰκίαν του, παραμένει ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον ὁ ὑπουργὸς παραμένει, τὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὸ ὑπουργεῖον καὶ παραμένει ἐκεῖ, ἐφ' ὅσον παραμένει καὶ οὗτος, τὸν ἀκολουθεῖ εἰς τὴν Βουλὴν καὶ παραμένει καὶ ἐκεῖ κομίζων τὸ χαρτοφυλάκιον.

Ὅτε ἀνέλαβον τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, — ἐπιτρέψατέ μοι τὰς ἐξηγήσεις ταύτας, ὅσον μικραὶ καὶ ἂν εἶναι —, μοὶ εἶπον, ὅτι ὁ ἀκόλουθος οὗτος πρέπει νὰ εἶναι ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης μου. Τὸ πρᾶγμα τὸ ἐθεώρησα μικρὸν καὶ εἶπον· καλὸς εἶναι καὶ ὁ ὑπάρχων. δὲν ἐνγῶ ποίαν χρησιμότητα θὰ ἔχῃ, ὥστε νὰ εἶναι ἄξιος τῆς ἐμπιστοσύνης

μου. Καὶ ἐκράτησα τὸν ἀκόλουθον τοῦ προκατόχου μου, μέχρις ὅτου δυστυχῶς οἰκογενειακόν τι ἀτύχημα συνέβη εἰς αὐτὸν καὶ παρητήθη. Τότε μοὶ ἔχων ἄλλον, διότι οὐδεὶς μοὶ συνέστησε τοιοῦτον, οὔτε αὐτὸς ὁ κ. βουλευτὴς ἐκ Λακωνίας, λέγω δὲ τοῦτο, διότι εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ συστήσῃ κάποιον φύλακα, ὁ ὁποῖος καὶ διωρίσθη...

Ε. ΚΟΥΛΟΥΜΒΑΚΗΣ. Ἐγώ; Ψευδέστατον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐδόθη τοιαύτη σημείωσις.

Ε. ΚΟΥΛΟΥΜΒΑΚΗΣ. Δὲν ἐδόθη· εἶναι ψευδέστατον.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἔστω, δὲν ἐδόθη· ἐτελείωσε.

...Μὴ ἔχων, λέγω, ἄλλον, διώρισα πράγματι ἐκεῖνον, ὅστις ὑπηρέτει εἰς τὸ δικηγορικόν μου γραφεῖον καὶ ὁ ὁποῖος δὲν ἐχρησίμευε πλέον εἰς αὐτό.

Καὶ ἐρωτῶ· ἦτο τάχα ἔγκλημα αὐτό; Ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ἔστω ὡς ὑπηρέτου μου ἀπετέλει κώλυμα, ὥστε νὰ διορισθῇ κλητήρ, τοιαύτην εἰδικὴν ἐντεταλμένος ὑπηρεσίαν;

Θέλει δὲ ὁ κ. βουλευτὴς Λακωνίας νὰ μάθῃ καὶ τὰς νεωτέρας ἀσχολίας αὐτοῦ τοῦ κλητῆρος, ἵνα κρίνῃ περὶ τῆς ἐπαρκείας αὐτοῦ; Μὲ ἠκολούθει ἐνίοτε εἰς τὸ ὑπουργεῖον τῆς Δικαιοσύνης, ἀπὸ τῆς 11 ὥρας παραμένων ἐκεῖ μέχρι τῆς ἀναχωρήσεώς μου. Μὲ ἠκολούθει πάντοτε εἰς τὴν αἴθουσαν ταύτην κομίζων τὸ χαρτοφυλάκιόν μου. Παρέμενε διαρκῶς μέχρι τῆς τετάρτης πρωϊνῆς ὥρας ἐδῶ εἰς τὴν Βουλήν, ἴσως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ εἶναί που ἐνταῦθα καὶ θὰ μὲ ἀκούῃ. Ἐλάμβανεν ἐντεῦθεν τὸ χαρτοφυλάκιον καὶ τὸ ἐκόμιζεν εἰς τὸν οἶκόν μου, ἀκολουθῶν με ἐκεῖ. Καὶ τώρα ἐρωτῶ καὶ πάλιν τὸν κ. συνάδελφον τὸν ἐπερωτῶντα· ποῦ εὑρίσκει τὸ ἀνώμαλον ἐν τῷ διορισμῷ τοῦ κλητῆρος τούτου, ὁ ὁποῖος μάλιστα εἶναι νέος μὲ ἱκανὴν μόρφωσιν καὶ μὲ πολλὰ προσόντα;

Μήπως προσετέθη μία θέσις κλητῆρος, ὅπως διορισθῇ; Ὄχι. Μήπως τοὐλάχιστον ἐπαύθη ἄλλος, ἔστω καὶ ἀκόλουθος, καὶ διωρίσθη αὐτός; Ὄχι. Ἐξημιώθη κἂν ἡ ὑπηρεσία τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, διότι ἐστερήθη ἐργασίας, τὴν ὁποίαν θὰ εἶχεν, ἐὰν δὲν ἦτο αὐτὸς διορισμένος; Οὔτε τοῦτο. Ποῦ εὑρίσκει λοιπὸν τὸ πλημμέλημα διὰ τὸν κλητῆρα αὐτόν, κατὰ τοῦ ὁποίου τόσον πάνοπλος ἐξεστράτευσε;

Θέλει τώρα νὰ μάθῃ ὁ κ. συνάδελφος καὶ γενικώτερον κατὰ τίνα τρόπον ἀντιλαμβάνομαι ἐγὼ καὶ ὑπ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἔποψιν τὴν φειδὼ ἐπὶ τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν ὑπαλλήλων; Θὰ τῷ εἴπω ἓν γεγονός, διὰ τοῦ ὁποίου συγχρόνως θ' ἀνασκευάσω καὶ μίαν του αἰτίασιν, χωρὶς νὰ δυνηθῇ οὗτος ν' ἀνασκευάσῃ τὴν ἐμὴν ἀνασκευήν.

Εἶναι γνωστόν, κύριοι, τί ἐπεκράτησε πάντοτε. Ἕκαστος ὑπουργὸς

ἔχει ἕνα ἰδιαίτερον γραμματέα διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν του, ὡς τοιοῦτος δὲ διωρίζετο γραφεὺς ἢ δευτέρας ἢ τρίτης τάξεως καὶ προσέφερε τὰς τοιούτου εἴδους φιλικὰς καὶ ἐμπιστευτικὰς ἐκδουλεύσεις του πρὸς τὸν ὑπουργόν, κυρίως ἐν τῇ διατηρήσει τῆς ἀλληλογραφίας. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο κατέστη οὕτως σύνηθες καὶ ἐκρίθη πάντοτε οὕτω συνᾴδον πρὸς τὴν εὐπρέπειαν καὶ τὴν τάξιν, ὥστε καὶ νομοσχέδιον ὑπεβλήθη πέρυσι, κατὰ τὸ ὁποῖον ἱδρύετο θέσις ἑνὸς ὑπουργικοῦ γραμματέως πρώτης τάξεως, διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ ὁποίου δὲν ἀπητοῦντο προσόντα. Καὶ τοῦτο, ἀκριβῶς ὅπως διευκολυνθῇ ὁ διορισμὸς ἰδιαιτέρου γραμματέως τοῦ ὑπουργοῦ.

Ἂς μάθῃ ἤδη ὁ ἀξιότιμος ἐκ Λακωνίας βουλευτὴς ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης δὲν ἔχει τοιοῦτον ἰδιαίτερον γραμματέα. Ὄχι διότι δὲν διώρισεν ἀρχικῶς, διότι ὑπῆρχε κενὴ θέσις τις γραφέως, καὶ διώρισα τοιοῦτον· ἀλλὰ διότι μετὰ ταῦτα ἡ αὔξησις τῆς ὑπηρεσίας τοῦ ὑπουργείου ἦτο τοιαύτη, ὥστε κατήργησα τὴν θέσιν τοῦ ἰδιαιτέρου γραμματέως, μετέβαλον τὴν θέσιν εἰς ὀργανικὴν δι' ὑπαλλήλου ἀσχολουμένου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπουργείου καὶ παρεκάλεσα ἕνα φίλον μου — τὸν δικηγόρον κ. Στράγκαν, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ κ. βουλευτὴς ὡς διορισθέντα ὑπ' ἐμοῦ, ἐνῷ δὲν διωρίσθη —, ἵνα μοὶ παρέχῃ τὰς φιλικάς του ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν, χωρίς, ἐπαναλαμβάνω, νὰ εἶναι διωρισμένος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν.

Νομίζω, ὅτι ἐπεράτωσα ,κύριοι βουλευταί, ὅ.τι εἶχον νὰ εἴπω.

Εἰς τὸν ἀξιότιμον συνάδελφον θὰ ὑποβάλω μίαν σύστασιν, τὴν ὁποίαν παρακαλῶ αὐτὸν νὰ θεωρήσῃ ἀπολύτως εἰλικρινῆ· τὴν σύστασιν, τὴν παράκλησιν, ἂν θέλητε, νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐλέγχων με κατὰ τοιοῦτον τρόπον νὰ ἐλέγχῃ τὸν δημόσιον βίον μου, ἀλλὰ νὰ ἐλέγχῃ καὶ τὸν ἰδιωτικόν μου ἀκόμη. Θὰ μοὶ παράσχῃ ἐξαιρετικὴν ὑπηρεσίαν· διότι θὰ μοὶ δίδῃ ἑκάστοτε ἀφορμὴν νὰ τῷ παρέχω ἀπαντήσεις τοιαύτας, αἱ ὁποῖαι δὲν ὑποθέτω νὰ θεωρῶνται οὐδὲ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἴδιον ἱκανοποιητικαί.

Νὰ ἐλέγχῃ καὶ τὸν δημόσιον καὶ τὸν ἰδιωτικόν μου βίον ὅσον δύναται τραχύτερον καὶ βιαιότερον, ὅσον δύναται λεπτομερέστερον, διότι θὰ εὑρίσκωμαι πάντοτε, ὡς εὑρίσκομαι τὴν στιγμὴν ταύτην, εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν νὰ τῷ εἴπω ὅ.τι ἄλλοτε ὁ Δροῦσος, εἷς δημαγωγὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἀγαθὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως, τὴν ἔννοιαν, ἣν εἶχεν αὕτη ἐπὶ Περικλέους, εἶπεν εἰς ἐκεῖνον τὸν τεχνίτην, ὁ ὁποῖος ἐπροθυμοποιήθη νὰ τῷ ἀποφράξῃ τὴν οἰκίαν καὶ ἀποκλείσῃ τὴν θέαν τῶν γειτόνων. Διότι, ὡς ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος, ἡ οἰκία τοῦ Δρούσου

εἶχε πολλὰ μέρη κάτοπτα τοῖς γειτνιῶσι· τεχνίτης δὲ προσῆλθε καὶ προέτεινεν εἰς τὸν Δροῦσον ν' ἀποφράξῃ ταύτην καὶ ἀποκλείσῃ τὰ ἀδιάκριτα βλέμματα τῶν γειτόνων ἀντὶ 5 ταλάντων. Καὶ ἐκεῖνος ἀπήντησεν εἰς τὸν τεχνίτην· «Δέκα λαβὼν ὅλην μου ποίησον καταφανῆ τὴν οἰκίαν, ἵνα πάντες ὁρῶσιν οἱ πολῖται πῶς διαιτῶμαι».

Ἀπὸ τὴν Βουλὴν ὅμως ἔχω τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ζητήσω συγγνώμην, διότι ἀπησχόλησα ἴσως αὐτὴν καὶ ἐπὶ μακρόν, ἀλλὰ κυρίως διότι ἀπησχόλησα αὐτὴν περὶ μικρὰ καὶ περὶ σημεῖα, τὰ ὁποῖα τοὐλάχιστον κατὰ τὰ νεώτερα πολιτεύματα καὶ τὰ νεώτερα κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐπίσημον κοινοβουλευτικὸν ἔλεγχον.

Ἂν ἐν τούτοις ἔπραξα τοῦτο, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ ζητηθῇ ἡ αἰτιολογία ἐν μόνῃ τῇ ἀνάγκῃ, εἰς τὴν ὁποίαν εὑρέθην, ὅπως ἀποκρούσω ἐπίθεσιν τοιαύτης φύσεως, ἀλλὰ ν' ἀναζητηθῇ εἷς τινας πολιτικὰς πεποιθήσεις, τὰς ὁποίας ἔχω πεποιθήσεις ἀτομικὰς ἐσωτέρας περὶ τῶν ὅρων τοῦ πολιτικοῦ βίου, περὶ τῶν ὑποχρεώσεων τῶν πολιτευομένων, ὅπως δίδωσι λόγον ὄχι μόνον διὰ τὸν δημόσιον αὐτῶν βίον, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸν τὸν ἰδιωτικόν.

Δὲν ἀγνοῶ, κύριοι, τὰ ὅρια, τὰ ὁποῖα χαράσσουσι τὰ σύγχρονα κοινοβουλευτικὰ ἔθιμα καὶ ὁ νεώτερος πολιτικὸς βίος ἐν τῷ ἐλέγχῳ. Ἀλλ' ἐπιτρέψατέ μοι νὰ σᾶς ὁμολογήσω, ὅτι ὑπάρχουσι περιπτώσεις τινές,— καὶ μία εἶναι αὕτη, ἡ παροῦσα—, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπιθυμῶ νὰ εἶμαι ὀλίγον ὀπισθοδρομικός. Ἡ ὀπισθοδρομικότης δὲ συνίσταται ἐν τούτῳ κατὰ τὴν προκειμένην περίπτωσιν: ὅτι προσβλέπω μετὰ συμπαθείας εἰς πολιτικὴν διδασκαλίαν τῶν ἡμετέρων προγόνων, οἱ ὁποῖοι ἐφρόνουν, ὅτι ὑποχρέωσιν ἔχουσι νὰ δίδωσι λόγον οἱ πολιτευόμενοι, ὄχι μόνον διὰ τὸν δημόσιον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἰδιωτικὸν αὐτῶν βίον.

«Οὐ γὰρ ὧν λέγουσιν ἐν κοινῷ καὶ πράττουσιν οἱ πολιτευόμενοι μόνον εὐθύνας διδόασιν, ἀλλὰ καὶ δεῖπνον αὐτῶν πολυπραγμονεῖται, καὶ κοίτη, καὶ γάμος, καὶ παιδιά, καὶ σπουδὴ πᾶσα». (Παρατεταμένα χειροκροτήματα ἐκ τῆς αἰθούσης καὶ ἐκ τῶν ἀκροατηρίων).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

I

ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΘΕΜΕΛΙΩΣΙΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΜΕΓΑΡΟΥ (*)

Τὴν πόλιν τῆς Τριπόλεως προσαγορεύω δι' ὑμῶν, κ. Δήμαρχε, ἐκ μέρους τῆς πολιτείας ἐπὶ τῇ σημερινῇ τελετῇ. Διότι ἀπὸ τῆς πόλεως ταύτης ἄρχεται ἡ ἐφαρμογὴ μέτρου γενικωτέρου, κεκλημένου ν' ἀποτελέσῃ ἕνα τῶν συντελεστῶν, δι' ὧν ἐπιδιώκει ἡ πολιτεία τὴν ἀνύψωσιν τῆς δικαιοσύνης τῆς χώρας. Τῶν δικαστικῶν μεγάρων ἡ ἀνέγερσις δὲν σκοπεῖ μόνον ν' ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν ὑγιεινὴν καὶ τὴν αἰσθητικὴν ἀνάγκην τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῶν πόλεων, οὐδ' ἁπλῶς τὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα τῆς χώρας νὰ ἐξυπηρετήσῃ· ἀλλ' εἶναι μέτρον ἐννοίας καὶ σπουδαιότητος βαθυτέρας, ἐσωτερικῶς καὶ στενῶς συνδεομένης πρὸς αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν τῆς δικαιοσύνης.

Ὀρθῶς παρετηρήθη, ὅτι ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν οἴκων, ἐν οἷς τὸ δίκαιον ἀπονέμεται· οἱ πανηγυρικοὶ τύποι, δι' ὧν πολλάκις περιβάλλεται ἡ πομπὴ τῆς διαδικασίας· τὸ σχῆμα τῶν λειτουργῶν τῆς Θέμιδος κατὰ τὰς στιγμὰς τῆς ἐκπληρώσεως τῶν καθηκόντων αὐτῶν, στιγμὰς ὑψηλῆς ἱερουργίας, ἀσκοῦσι μυστηριώδη ἐπιβολὴν ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης

(*) Σημ. ἐκδ. Δυνάμει τοῦ ὑπὸ τῆς Ἀναθεωρητικῆς Βουλῆς ψηφισθέντος νόμου ΓΨϟΒ' τοῦ 1911 «περὶ ἀνεγέρσεως δικαστικῶν καταστημάτων», ἀπεφασίσθη τὸ πρῶτον ἡ ἀνέγερσις τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου Τριπόλεως, ἧς ὁ Δῆμος παρεχώρησε πρὸς τοῦτο εἰς τὸ κράτος τὸ κατάλληλον γήπεδον. Μετὰ τὴν κατὰ νόμον ἐκτέλεσιν τῶν προκαταρκτικῶν ἐργασιῶν, ὡρίσθη ἡ 12 Φεβρουαρίου 1912 διὰ τὴν κατάθεσιν τοῦ θεμελίου λίθου, ὅν, ἐπὶ τούτῳ μεταβὰς εἰς Τρίπολιν, κατέθηκεν, ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης τότε, ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. Κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ γενομένην τελετὴν προσεφώνησε καταλλήλως ὁ κ. δήμαρχος Τριπόλεως, εἰς τοῦτον δὲ ἀντιφωνῶν ὡμίλησεν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. Τὸν λόγον αὐτοῦ, δημοσιευθέντα ἔκτοτε εἰς τὰ ἡμερήσια φύλλα τῶν Ἀθηνῶν, καὶ εἰς τὴν «Ἐπετηρίδα τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης» (ἔτος Α'. τόμ. Ι, σ. 612), μεταφέρομεν ἐν τῷ κειμένῳ.

ψυχῆς, ἀποβαίνουσι φορεῖς συναισθημάτων ἀνερμηνεύτων καὶ ἔχουσι τοσαύτην ἠθοποιὸν δύναμιν, ὅσην σχεδὸν ἔχει καὶ ἡ τελειότης τῶν νόμων καὶ τῆς ἐφαρμογῆς τούτων ἡ ἀκρίβεια.

Εἰς τοιαύτην ψυχολογικὴν ἀντίληψιν στηρίζονται πᾶσαι αἱ ὑλικαὶ καὶ τυπικαὶ συνθῆκαι, διὰ τῶν ὁποίων καὶ νῦν παρ' ἅπασι τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, καὶ ἀπὸ τῶν παλαιοτάτων χρόνων πάντοτε περιεβλήθη ἡ ἐξωτερικὴ τῆς δικαιοσύνης ἐμφάνισις.

Τὸ ὅλον ἑπομένως νομοθετικὸν καὶ διοικητικὸν σύστημα, ὑπὸ τὸ ὁποῖον ἅμα κληθεὶς εἰς τὴν ἀρχὴν ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ τῆς Ἀρκαδίας, ἐπεδίωξα τὴν ριζικὴν ἀνάπλασιν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς Δικαιοσύνης τῆς χώρας, θὰ ἦτο ἀτελές, ἐὰν ἤθελον παρίδει τὴν σπουδαιότητα, ἣν διὰ τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης κέκτηται καὶ ἡ ἐξωτερικὴ αὐτῆς παράστασις. Καὶ εἰς τοιοῦτον πρωτίστως λόγον ὀφείλεται, ἀνεξαρτήτως ἄλλων μέτρων, ἡ ληφθεῖσα ὑπὸ τῆς ἀπελθούσης Βουλῆς ἰδιαιτέρα νομοθετικὴ μέριμνα, δυνάμει τῆς ὁποίας θέλει καταστῇ δυνατὴ ἡ βαθμιαία ἀνέγερσις δικαστικῶν μεγάρων καθ' ἅπαν τὸ κράτος.

Χαίρω ἰδιαιτέρως, διότι εὑρίσκομαι εἰς τὴν εὐτυχῆ θέσιν νὰ ἐγκαινίσω σήμερον τοῦ νομοθετικοῦ τούτου μέτρου τὴν πρακτικὴν ἐμφάνισιν διὰ τῆς θεμελιώσεως τοῦ δικαστικοῦ μεγάρου Τριπόλεως.

Ἡ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ πρώτη τοῦ νέου νόμου ἐφαρμογή, ἐνδεικνυομένη ἐκ λόγων διοικητικῆς σκοπιμότητος, ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τιμητικὴν διάκρισιν, ὀφειλομένην εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς Πελοποννήσου πρωτεύουσαν, πρωτοστατήσασαν κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα καὶ τὴν ἐθνικὴν τῆς Πατρίδος ἀνάστασιν, πολλαχῶς δὲ ὑπὸ τῆς πολιτείας παροραθεῖσαν.

Μετὰ χρόνον βραχὺν τῆς Θέμιδος ὁ οἶκος, τοῦ ὁποίου σήμερον τιθέμεθα τὸν θεμέλιον, μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐπιβάλλων θὰ ὑψοῦται ἐπὶ τοῦ χώρου τούτου, καὶ ἐν αὐτῷ, ἀνακαινισθεῖσα ἤδη, τελείως ἀνεξάρτητος καὶ πλήρης ἐλπίδων, θὰ τελῇ τὴν ὑψηλὴν αὐτῆς διακονίαν ἡ δικαιοσύνη τῆς Πατρίδος».

II

ΕΠΙΚΕΙΜΕΝΗΣ
ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΚΛΟΓΗΣ (*)

Ἡ λογοδοσία. Καθολικὴ ἀφοσίωσις εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κοινῶν.

. . . . . .

Δέκα καὶ ἐννέα μῆνες συμπληροῦνται ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἐνεφανίσθην διὰ πρώτην φορὰν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ τῆς Ἀρκαδίας καὶ ἐπεδίωξα τὴν ἐν τῇ Βουλῇ ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν. Θὰ ἦτο ἑπομένως φυσικὸν καὶ εὔλογον ὁ ἐντολεὺς λαὸς νὰ ἀξιώσῃ λογοδοσίαν παρὰ τοῦ ἐντολοδόχου, καὶ νὰ ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ νὰ μάθῃ κατὰ τίνα τρόπον καὶ ὑπὸ ποίας προϋποθέσεις διεχειρίσθη τὴν λαϊκὴν ἐντολήν.

. . . . . .

Μνήμιον τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ τῶν ὑποσχέσεων, τὰς ὁποίας πανδήμως ἔδωκα, ἀφ' ἧς τὸ πρῶτον ἐνεφανίσθην ἐνώπιον τῶν ἐκλογέων μου, δύναμαι μετὰ θάρρους καὶ ἄνευ φόβου διαψεύσεως νὰ εἴπω, ὅτι οὐδὲ κατὰ κεραίαν ἀτεμακρύνθην τούτων.

Ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογηθῇ καὶ ἀναγνωρισθῇ, ὅτι πολλαπλαῖ καὶ μεγάλαι εἶναι αἱ δυσχέρειαι, τὰς ὁποίας ἐμφανίζει ὁ κυβερνητικὸς καὶ καθόλου ὁ πολιτικὸς βίος ἐν Ἑλλάδι. Εἶναι μέγιστα τὰ προσκόμματα, κατὰ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ παλαίσῃ ὁ πράττων τὰ κοινὰ ἐν Ἑλλάδι· προσκόμματα, τὰ ὁποῖα πολλάκις καθιστῶσιν ἀδύνατον εἰς αὐτὸν ν' ἀνταποκριθῇ τελείως εἰς τὰς ἀγαθὰς αὐτοῦ προθέσεις, καὶ εἰς τὰς καθόλου πολιτειακὰς ἀνάγκας.

Οἱ πολιτικοὶ ἀγῶνες, δύνκμαι νὰ προσθέσω, ἐν Ἑλλάδι ἐπιβάλλουσιν εἰς τοὺς στρατευομένους εἰς τούτους καὶ ὑποχρεώσεις πολὺ πλείονας, πολὺ μεγαλειτέρας, πολὺ βαρυτέρας ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας ὑποβάλ-

(*) Σημ. ἐκδ. Κατὰ τὴν 4 Μαρτίου 1912, ἐπικειμένων τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τῆς 11 Μαρτίου 1912, ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ὢν τότε ὑπουργὸς ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης, μετέβη εἰς Τρίπολιν μετὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ κ. Ἐλ. Βενιζέλου. Κατὰ τὴν γενομένην ὑποδοχὴν προσεφώνησε τούτους ὁ κ. Α. Βάρβογλης, ἀντιφωνῶν δὲ ὡμίλησε πρὸς τὸν λαὸν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος. Τὸν λόγον αὐτοῦ, στενογραφηθέντα ἔκτοτε καὶ δημοσευθέντα εἰς τὰ φύλλα τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐπιούσης, 5 Μαρτίου 1912, παραλαμβάνομεν ἐκ τούτων καὶ ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῷ κειμένῳ.

λονται οἱ κυβερνῆται τῶν μεγάλων κρατῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, τῶν κρατῶν, παρὰ τοῖς ὁποίοις πάγιος εἶναι ὁ κυβερνητικὸς ὀργανισμός, ἀνεπτυγμένος ὁ δημόσιος βίος καὶ προηγμένη ἡ πολιτικὴ τοῦ λαοῦ ἀνατροφή.

Παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς ἀπὸ δεκαετηρίδων πολλῶν ποικίλαι συνέδραμον περιστάσεις, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάπτυξις ἐν τῷ παρόντι περιττὴ εἶναι καὶ οὐχὶ προσήκουσα, ποικίλαι, λέγω, συνέδραμον περιστάσεις, ὥστε νὰ περιαγάγωσι τὴν χώραν εἰς σημεῖον τοιοῦτον, τὴν ἀπὸ τοῦ ὁποίου διέξοδον νὰ ζητήσῃ εἰς μίαν ἐπανάστασιν.

Εἰς ὃ σημεῖον περιῆλθον τὰ τῆς πολιτείας ἡμῶν καθ' ὅλου καὶ ἰδίᾳ ἡ ἐσωτερικὴ τῆς χώρας κατάστασις, παρίσταται ἄμεσος ἡ ἀνάγκη καὶ ἐπιτακτικὴ γενικῆς τῶν πάντων ἀναδιοργανώσεως. Τοιαύτη δὲ ἀναδιοργάνωσις καὶ τοιαύτη ἀνακαίνισις ἀπαιτεῖ ἀπὸ μέρους τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν καὶ μελέτας ἐνδελεχεῖς περὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, καὶ χρόνον μακρόν, καὶ ἐργασίαν ἐπίμονον καὶ συστηματικήν, ἵνα δυνηθῶσι νὰ ἀναζητήσωσι καὶ ἐπιτύχωσι τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μέτρων ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὑπαγορεύει ἡ πολιτικὴ ἐπιστήμη, καὶ τὰ ὁποῖα ἐνδεικνύουσιν αἱ ἐσωτερικαὶ συνθῆκαι καὶ αἱ ἰδιαίτεραι περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ.

***

Ἐν πλήρει συναισθήσει τῶν ὑποχρεώσεων τούτων, ἀνεμίχθην εἰς τὸν πολιτικὸν ἀγῶνα καὶ ἐπεζήτησα τὴν ἐν τῇ Βουλῇ ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν ἐκ μέρους τοῦ ἀρκαδικοῦ λαοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ἐπιγνώσει τῶν θυσιῶν τῶν ὑπερτάτων, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλονται εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας ἐν Ἑλλάδι, ἐδέχθην νὰ μετάσχω τῆς Κυβερνήσεως τῆς χώρας, φλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ καθοσιώσω τὸν βίον ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τῶν κοινῶν.

Τὸ ἔργον μου καὶ ἡ πολιτεία μου πρόκεινται εἰς ὑμᾶς πρὸς κρίσιν καὶ πρὸς ἐκτίμησιν. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δύναμαι μετὰ πεποιθήσεως πλήρους καὶ μετὰ θάρρους νὰ προβάλω καὶ νὰ ἐπιδείξω, εἶναι τοῦτο: ἡ καθολικὴ ἀφοσίωσίς μου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κοινῶν, ἡ πλήρης αὐταπάρνησίς μου ἀπέναντι τῶν ἰδίων συμφερόντων χάριν τῶν κοινῶν.

ΦΩΝΑΙ. Ζήτωωωω. Εὖγε. Εὖγε.

Δύναμαι καὶ περαιτέρω νὰ ἐντείνω τὴν σκέψιν μου καὶ νὰ προσθέσω: ἡ καθολικὴ ἀνάλωσις τοῦ ἀτόμου χάριν τοῦ πολιτευομένου.

Ἀλλὰ τὸ ἔργον τοῦτο τὸ συντελεσθὲν καὶ ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ συντελεσθῇ, πρέπει καλῶς νὰ νοηθῇ, ὅτι δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς ἀτόμου· δὲν εἶναι ἔργον τῶν δυνάμεων ἑνὸς ἀντιπροσώπου τοῦ ἔθνους βου-

λευομένου ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους καὶ τὰς μελέτας αὐτοῦ προβάλλοντος.

Ἀλλ' εἶναι ἔργον κυβερνήτου. Εἶναι ἔργον ἄρα ἀνδρός, τοῦ ὁποίου τὰς γνώμας καὶ τὴν ἐργασίαν ἐπιδοκιμάζει ἡ πλειοψηφία τοῦ ἔθνους καὶ κρατύνει τοῦτον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, ἀναβιβάζουσα καὶ στηρίζουσα ἐν τῇ διοικήσει τῶν κοινῶν.

Ἡ ἐκλογικὴ πολιτικὴ καὶ τὸ καθῆκον τῶν ἀνεξαρτήτων καὶ τῶν ἐπιλέκτων.

Προτιθέμενος ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὅρους νὰ ἐξακολουθήσω πολιτευόμενος, προστατεύων τὰ δημόσια συμφέροντα καὶ θάλπων τὰ γενικὰ τοπικὰ συμφέροντα τῆς περιφερείας, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐκλέγωμαι, ἔχω ἀνάγκην τῆς κραταιᾶς συνδρομῆς καὶ ἐνισχύσεως τοῦ μεγάλου ἀρκαδικοῦ λαοῦ (φωναί μάλιστα, μάλιστα).

Καὶ πρὸς τοῦτο ἀποτείνομαι, συμπολῖται πρὸς ὑμᾶς, τὴν τάξιν τῶν ἀνεξαρτήτων πολιτῶν, εἴτε ἐν ταῖς ἐπιστήμαις, εἴτε ἐν τοῖς γράμμασιν εὑρίσκονται οὗτοι, εἴτε ἐν τῷ ἐμπορίῳ, εἴτε ἐν τῇ βιομηχανίᾳ, εἴτε ἐν ταῖς τέχναις, εἴτε ἐν τῇ ἐνασκήσει οἱουδήποτε τιμίου ἐπαγγέλματος. Τὴν τάξιν τῶν ἀνεξαρτήτων· ἀλλ' ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τοῦ δημοσίου ταμείου, ἀνεξαρτήτων ἀπὸ τὰς παροχάς, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἀνταλλάσσεται πολλάκις ἡ πολιτικὴ ὑποστήριξις.

Πρὸς ὑμᾶς, πρὸς αὐτὴν τὴν τάξιν, ἡ ὁποία τοσοῦτον θάλλει καὶ τοσοῦτον ἀνθεῖ ἐν Ἀρκαδίᾳ, πρὸς σᾶς ἀποτείνομαι καὶ ὑμῶν τὴν ὑποστήριξιν προσδοκῶ (φωναί· μάλιστα,' μάλιστα).

Ἀποτείνομαι προσθέτως καὶ ὑπὸ ἄλλην ἔποψιν, ἰδιαιτέρως πρὸς τὴν τάξιν τῶν ἐπιλέκτων πολιτῶν καὶ ζητῶ τὴν ἐνίσχυσιν αὐτῆς. Καί τι πλέον. Τὴν ἐνεργὸν αὐτῆς παρέμβασιν εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα πρὸς ἐπικράτησιν αὐτοῦ.

Εἶναι μεγάλαι, κύριοι, αἱ δυσχέρειαι, αἱ ὁποῖαι παρεμβάλλονται εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἄνδρας καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἐκλογικοὺς ἀγῶνας, καὶ ἐν αὐτῇ ἀκόμη — ἵνα μεταχειρισθῶ τὸν ὅρον — τῇ ἐκλογικῇ πολιτικῇ.

Οἱ ὅροι τῆς συνθέσεως τῶν τοπικῶν πολιτικῶν κομμάτων, οἱ ὅροι τῆς διευθύνσεως καὶ τῆς λειτουργίας τούτων, οἱ ὅροι τῆς συγκροτήσεως αὐτῶν τούτων τῶν συνδυασμῶν ἐξ ὁμοφρόνων στοιχείων ἀποτελουμένων καὶ κοινὸν ἐπιδιωκόντων σκοπόν, οἱ ὅροι τῆς διεξαγωγῆς ἐκλογικῶν ἀγώνων, πάντα ταῦτα ἀπαιτοῦσιν ἐργασίαν, ἐργασίαν πολλάκις ἀνιαράν, ἐργασίαν μακρὰν καὶ δαπανῶσαν χρόνον, ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀποσπᾷ τὸν πολιτικὸν ἀπὸ τῶν κυρίων αὐτοῦ ἔργων, ἐργασίαν, ἡ

ὁποία ἐνίοτε ἐπιβάλλει καὶ περιορισμοὺς εἰς τὴν πολιτικὴν αὐτοῦ συνείδησιν.

Εἶναι εἷς ἐκ τῶν μεγίστων σκοπέλων, κατὰ τῶν ὁποίων ὀφείλουσι νὰ ἀντιπαλαίωσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, σκοπέλων, οἱ ὁποῖοι ἀναφαίνονται καὶ ἀλλαχοῦ εἰς χώρας μᾶλλον ἡμῶν προηγμένας, σκοπέλων ὅμως, οἱ ὁποῖοι ὑπὸ δεινοτάτους ὅρους ἐμφανίζονται παρ' ἡμῖν. Διότι καὶ εὐρύτερος εἶναι καὶ καθολικώτερος ὁ κύκλος τῶν ἐκλογέων, καὶ σιχνότεραι, ἀτυχῶς, αἱ ἐκλογαί, καὶ ἡ μεθοδολογία τοῦ ἐκλογικοῦ ἀγῶνος ποικιλωτέρα καί, ἂς εἴπω, πονηροτέρα.

Συμβαίνει δὲ ἀτυχῶς πολλάκις ἡ κοινὴ γνώμη νὰ μὴ εἶναι παρ' ἡμῖν τόσον προηγμένη, ὥστε νὰ κρατύνῃ αὐτὴ ἐνεργῶς παρεμβαίνουσα τοὺς ἐκλογικοὺς ἀγῶνας τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν.

Ἀλλαχοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες ἔχουσι μεγάλην ἐνίσχυσιν καὶ συνδρομὴν παρὰ τῆς δημοσίας γνώμης· ἀλλὰ καί τι πλέον, παρὰ τῆς τάξεως τῶν ἐπιλέκτων πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἐνεργῶς παρεμβαίνοντες, ἐνεργῶς δρῶντες, ἐὰν ἐπιτρέπεται ἡ ἔκφρασις, διευθύνουσιν αὐτοὶ οὗτοι τὴν ἐκλογικὴν πολιτικήν, ἐπιβλέπουσι τὴν πολιτικὴν τῶν ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ὁ λαὸς τῇ πρωτοβουλίᾳ καὶ τῇ συνδρομῇ αὐτῶν ἐξέλεξε, ἐλέγχουσιν αὐτοὺς καὶ ἀξιοῦσιν ἑκάστοτε καὶ ἀνὰ πᾶσαν εὐκαιρίαν παρ' αὐτῶν λογοδοσίαν περὶ τοῦ τρόπου τῆς διαχειρίσεως τῆς λαϊκῆς ἐντολῆς.

***

Ἔχω τὴν τιμὴν ν' ἀπευθύνωμαι οὐ μόνον πρὸς ἀκροατήριον ἀνεπτυγμένον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν μέγαν τῆς Ἀρκαδίας λαόν, καὶ δικαιοῦμαι νὰ ἀξιώσω, εἶναι λέξις, τὴν ὁποίαν τονίζω, νὰ ἀξιώσω, λέγω, τοιαύτην συνδρομὴν πρὸς τὴν Κυβέρνησιν τῆς χώρας παρὰ τῆς τάξεως ἰδίᾳ τῶν ἀνεξαρτήτων καὶ τῶν ἐπιλέκτων πολιτῶν.

Δὲν τρέχω τὸν κίνδυνον νὰ παρεξηγηθῶ ἀξιῶν καὶ μὴ παρακαλῶν. (Φωναί. Καὶ τοὺς δώδεκα, καὶ τοὺς δώδεκα).

Εἶμαι πεπεισμένος, ὅτι ἀπευθύνομαι πρὸς λαόν, ὁ ὁποῖον ἔχει προσήκουσαν ἀντίληψιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν πολιτικῶν καθηκόντων αὐτοῦ. Εἰς περίπτωσιν δέ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤθελε πεισθῇ, ὅτι οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἐμφανίζονται πρὸ αὐτοῦ, ἵνα διεκδικήσωσι τὴν ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ, δὲν πράττουσι τοῦτο δι' ἴδια τέλη, δὲν σκοποῦσι νὰ προστατεύσωσιν ἴδια συμφέροντα, ἀλλ' ἐξ ἄλλου δὲν σκοποῦσιν οὐδὲ νὰ ἀδρανήσωσιν ἐκλεγόμενοι ἀντιπρόσωποι, οὐδὲ νὰ ἐπιζητήσωσι τὴν ραστώνην καὶ τὴν ἡδονὴν τῆς ἀπραξίας, ἀλλὰ σκοπὸν τοῦ βίου των ἔχουσι νὰ ἐργασθῶσιν ὑπὲρ τῶν

κοινῶν συμφερόντων, ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὰ ἴδια, δὲν θὰ διστάσῃ νὰ ἀναγνωρίσῃ, ὅτι οἱ τοιοῦτοι πολιτικοὶ ἄνδρες δὲν παρίστανται ἀνάγκη ν' ἀπευθύνωσι παρακλήσεις, ἀλλὰ δικαιοῦνται νὰ ὑποβάλλωσιν ἀξιώσεις ἐνισχύσεως· διότι πρόκειται περὶ κοινῶν συμφερόντων, οἵτινές εἰσι τὰ τίμια συμφέροντα τῆς κοινῆς πατρίδος.

Ἔχω δὲ περιφανῆ δεδομένα τιμῶντα τὸν ἀρκαδικὸν λαόν, τὰ ὁποῖα μοὶ παρέχουσι τὸ δικαίωμα ὑπὸ τοιαύτην γλῶσσαν καὶ τοιαύτην μορφὴν ὡς πρὸς λαὸν φιλελεύθερον ν' ἀπευθύνωμαι πρὸς αὐτόν. Ἔχω τὸ γεγονός, ὅτι δὶς μέχρι τοῦδε ἐνεφανίσθην ἐνώπιον ὑμῶν, μὴ ἔχων ἐφόδια, ἐξ ἐκείνων, τὰ ὁποῖα δημιουργοῦσι τὰς κατὰ συνθήκην πολιτικὰς ἐπιρροὰς καὶ ἀλλαχοῦ καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ὅμως ἔτυχον τῆς ὑψίστης τιμῆς πρῶτος νὰ ὁδηγηθῶ διὰ τῆς ψήφου ὑμῶν εἰς τὸ ἐθνικὸν συνέδριον.

Τοῦτο μοὶ παρέχει τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀνατροφὴ τοῦ λαοῦ τῆς Ἀρκαδίας εὑρίσκεται εἰς ἐπίπεδον πολὺ ὑψηλότερον ἐκείνου, εἰς τὸ ὁποῖον ἀγωνίζονται νὰ καταβιβάσωσιν αὐτὸν ἄλλοι, διαδίδοντες μετὰ θάρρους — ἂς εἴπω τὴν λέξιν τὴν μετρίαν — ὅτι τὸ πνεῦμα τῆς ἀνορθώσεως, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς λυτρώσεως ἀπὸ τῶν ζυγῶν, οἱ ὁποῖοι ἔπνιγον τὴν πολιτικὴν συνείδησιν τῆς χώρας, δὲν ἔπνευσεν εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, ἀλλὰ περιωρίσθη εἰς τὰς ἄλλας τοῦ κράτους ἐπαρχίας.

ΦΩΝΑΙ. Θὰ τοὺς θάψωμε στὰ μαῦρα.

Εἶναι τοῦτο βαρεῖα συκοφαντία κατὰ τοῦ ἀρκαδικοῦ λαοῦ, τὴν ὁποίαν πρέπει οὗτος, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω περὶ τούτου, νὰ ἀποδείξῃ κατὰ τὴν ἐκλογὴν τῆς προσεχοῦς Κυριακῆς ὡς τοιαύτην.

Αὐτὴ ἡ ἀκράδαντος πεποίθησις, ἡ πίστις μου αὐτὴ πρὸς τὴν ἀγνότητα τῶν φρονημάτων τοῦ ἀρκαδικοῦ λαοῦ μοὶ ὑπαγορεύουσι τὴν ἐπιφώνησιν. Ζήτω ὁ ἀρκαδικὸς λαός. (Φωναί. Ζήτω. Ζήτω).

Ζήτω ὁ λαὸς τῆς Τριπόλεως. (Οὐρανομήκεις ζητωκραυγαὶ καλύπτουσι τοὺς τελευταίους τούτους λόγους).

III

ΕΠΙ ΤΗ ΙΔΡΥΣΕΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ (*)

Ὁ κοινοτικὸς σύνδεσμος Γόρτυνος

Ὑπὸ τὰς εὐχὰς τῆς ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας ἐθεμελιώθη σήμερον τὸ οἰκοδόμημα, τὴν ἵδρυσιν τοῦ ὁποίου ἀπὸ μηνῶν παρεσκευάσαμεν. Ὁ ἡμέτερος κοινοτικὸς σύνδεσμος, ἱδρυθεὶς καὶ ἀναγνωρισθεὶς ὑπὸ τῆς πολιτείας, ἄρτιος ὑπὸ τὴν νομικὴν αὐτοῦ ὑπόστασιν καὶ ἐν πᾶσιν ἕτοιμος, καλεῖ τοὺς ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς δήμου καταγομένους καὶ ὅπου γῆς διαμένοντας, εἰς κοινὴν σύμπραξιν καὶ ἀδελφικὴν συνεργασίαν πρὸς ἐπιτέλεσιν τοῦ σπουδαίου πολιτειακοῦ σκοποῦ του.

Καὶ εἶναι ὄντως σπουδαῖος ὁ σκοπός, ὃν ἐπιδιώκει· διότι ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου καλεῖται ὁ ἡμέτερος σύνδεσμος νὰ δράσῃ, καὶ ἐν ταῖς ἀνάγκαις, εἰς τὰς ὁποίας προορίζεται νὰ ἀνταποκριθῇ, ἐμφανίζονται ἐν σμικρῷ καθολικώτεραι ἡμῶν ἐλλείψεις, αἵτινες ἄλλοθεν ἔδει νὰ πληρωθῶσι, καὶ ἀνακύπτουσι ζητήματα πολιτειακὰ θεμελιώδη, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἐπίλυσιν, ἣν δὲν ἐπεμελήθη εἰσέτι τὸ κράτος ἡμῶν, δύναται ἐξόχως νὰ συντελέσῃ τοιούτων συνδέσμων ἡ λειτουργία.

Σύνδεσμοι, καὶ σύλλογοι, καὶ ἑταιρεῖαι, καὶ ἑνώσεις, καὶ κοινωνίαι, καὶ ὅμιλοι, καὶ συνεταιρισμοὶ ποικίλοι κατά τε τὸ ὄνομα καὶ τὴν μορφήν, ἐπιδιώκοντες τὴν ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἕνωσιν τῶν ἀτομικῶν δυνάμεων καὶ τὴν διὰ τῆς ἑνώσεως ἐνίσχυσιν αὐτῶν πρὸς ἐπιτυχίαν ὡρισμένου σκοποῦ, κοινωνικοῦ, ἐπιστημονικοῦ, φιλανθρωπικοῦ, προστασίας ἠθικῆς καὶ ὑλικῆς τῶν ἀποτελούντων αὐτοὺς ἀτόμων, συνέστησαν καὶ ηὐδοκίμησαν ἀνέκαθεν, μεγάλως δὲ ἐπολλαπλασιάσθησαν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις.

(*) Σημ. ἐκδ. Ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τοῦ ἐν Ἀθήναις ἱδρυθέντος «Κοινοτικοῦ Συνδέσμου τοῦ Δήμου Γόρτυνος», τελεσθεῖσιν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς ἑταιρείας τῶν «Φίλων τοῦ Λαοῦ» τὴν 21 Δεκεμβρίου 1903, μετ' ἐπισημότητος καὶ ὑπὸ τὸ κῦρος ἐκκλησιαστικῆς τελετῆς, ὡμίλησεν ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ἐξηγήσας τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ συνδέσμου τούτου, ὡς καὶ τοὺς λόγους, οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν ἵδρυσιν αὐτοῦ. Τὸν λόγον τοῦτον ἔκτοτε δημοσιευθέντα ἐν τῇ «Ἀκροπόλει», ἐκδοθέντα δὲ καὶ εἰς ἰδίαν τεῦχος ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου, ἀναδημοσιεύομεν ἐν τῷ κειμένῳ.

'Αλλ' εἶναι ἀνάγκη εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ ρηθῇ, ὅτι πρὸς τὰς τοιαύτας ἑνώσεις κατ' ἐπιφάνειαν μόνον συμπίπτει ὁ ἡμέτερος κοινοτικὸς σύνδεσμος· πράγματι ὅμως καὶ ὡς ἐκ τῶν λόγων, οἵτινες ὑπηγόρευσαν τὴν σύστασιν αὐτοῦ, καὶ ὡς ἐκ τῆς μορφῆς αὐτοῦ καὶ τῆς ὀργανώσεώς του, καὶ ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀναγκῶν, τῶν ὁποίων σκοπεῖ τὴν θεραπείαν, ἀφίσταται οὐσιωδῶς τῶν συνήθων συνεταιρισμῶν· ἀποτελεῖ ἰδιώνυμον κοινοτικὸν ὀργανισμόν, εἶδος θεσμοῦ δημοσίου δικαίου, κεκλημένου νὰ θεραπεύσῃ ἐλλείψεις, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ πολιτεία, καὶ εἰς τὰς ὁποίας οὔτε ὁ δῆμος, οὔτε ἡ κοινότης ἀνταπεκρίθη.

Ἀποτελέσματα τῆς συγκεντρώσεως.—Ἡ ζωὴ τῶν ἐπαρχιῶν.

Ὀλέθριον ἐξ ἑνὸς διοικητικὸν σύστημα, τοῦ ὁποίου βεβαίως δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα ὁ εἰδικώτερος ἔλεγχος, ἀπεστέρησε τὰς ἐπαρχίας πᾶσαν αὐτοβουλίαν καὶ αὐτενέργειαν ἐν τῇ διοικήσει τῶν τοπικῶν ὑποθέσεων, καὶ ἀφεῖλεν οὕτως ἐξ αὐτῶν πᾶσαν ἀφορμὴν πολιτειακῆς δράσεως, ἐνῷ ἐξ ἄλλου πνεῦμα ἀκατασχέτου συγκεντρώσεως τῶν πάντων ἐν τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους, ἀφεῖλεν ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν πᾶν κέντρον κοινωνικῆς ἢ οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως καὶ ἐμάρανε τὴν ἐπαρχιακὴν ζωήν.

Καὶ τοῦ τοιούτου συστήματος τὴν ἐπιρροὴν ἠσθάνθη, καὶ ἄλλων συντρεχόντων λόγων, ἐν μεγάλῳ βαθμῷ καὶ ὁ ἡμέτερος δῆμος. Ὅσοι ἐξ ἡμῶν περιῆλθον τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ χωρία αὐτοῦ καὶ ἐμελέτησαν τὴν κρατοῦσαν κατάστασιν, παρετήρησαν μετὰ θλίψεως ἀντὶ σχετικῆς τινος προόδου, ἣν φυσικῶς ἐδικαιοῦτό τις ν' ἀναμένῃ ἐκ τῆς καθόλου προόδου τοῦ κράτους, ὀπισθοδρόμησιν καὶ εἰς πάντα τὰ σημεῖα τῆς δημοσίας καὶ ἰδιωτικῆς δράσεως κατάπτωσιν καὶ νέκρωσιν, κάματον ψυχικὸν καὶ ἀδιαφορίαν, ἅτινα δὲν παρετηροῦντο ἐν τοιούτῳ βαθμῷ εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς.

Ἀνεπάρκεια οἰκονομικὴ μαστίζει τὸν τόπον, ἐνῷ καὶ ἔδαφος πρόσφορον ὑπάρχει εἰς ἐπικερδῆ καλλιέργειαν, καὶ τῆς μετάξης ἡ βιομηχανία ἠδύνατο νὰ παράσχῃ πλουτοφόρον ἐνασχόλησιν εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τὰ ἀσθενέστερα τῆς οἰκογενείας μέλη. Καθ' ὅσον καὶ αἱ καλλιεργήσιμοι ἐν τῷ δήμῳ γαῖαί εἰσιν ἐπαρκεῖς καὶ εἰς τὰς τοπικὰς ἀνάγκας νὰ ἀνταποκριθῶσι, καὶ ἐξαγωγὴν τῶν κυριωτέρων αὐτοῦ προϊόντων, οἷον οἴνου καὶ δημητριακῶν καρπῶν, νὰ παρασκευάσωσι, καὶ τὰ πρὸς τοιαύτην καλλιέργειαν ἀπρόσφορα μέρη θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσιν εἰς πολλαπλασιασμὸν τῆς ἀμυγδαλῆς, ἐξόχως, ὡς γνωστόν, εὐδοκιμούσης κατὰ τὰ μέρη τῆς πατρίδος ἡμῶν, καὶ δυναμένης νὰ προσπορίσῃ οὐχὶ ἀσήμαντα κέρδη.

'Αλλὰ καὶ ἡ μωρέα εὐδοκιμοῦσα ἐκεῖ ὑπέρ ποθι καὶ ἀλλαχοῦ, συστηματικῶς καὶ εὐρέως καλλιεργουμένη, θὰ ἠδύνατο νὰ ἐξυπηρετήσῃ ἐν μεγάλῃ κλίμακι ἐν Καρυταίνῃ καὶ ἐν τοῖς χωρίοις τὴν ἀσθενῆ ἤδη σηροτροφίαν καὶ τὴν ἐκ τῆς παραγωγῆς τῆς μετάξης ἐξασφάλισιν σπουδαιοτάτου ἐσόδου.

Οὐδαμόθεν ὅμως ἀνεφάνη κέντρον ὑποδεικνῦον τὰς ἀνάγκας ταύτας, ὠθοῦν εἰς ἐργασίαν, ἐμπνέον ἔρωτα εἰς τὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ καὶ παρέχον τὰ μέσα πρὸς διάδοσιν στοιχειωδῶν γεωργικῶν γνώσεων εἰς τοὺς ἀγροτικοὺς πληθυσμούς. Κέντρον διδάσκον κατ' ἐξοχὴν τὴν σηροτροφίαν, ἥτις ἀπαλλαγεῖσα τῶν ἀρχαίων ἐμπειρικῶν γνώσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐνεργεῖται παρ' ἡμῖν ἔτι ἡ ἀνατροφὴ τῶν μεταξοσκωλήκων, ἀπέβη ἐπιστημονικὴ διδασκαλία, ἀπασχολοῦσα ἀλλαχοῦ τὰς Κυβερνήσεις καὶ ἀναγαγοῦσα τὴν 'Ιταλίαν εἰς τὴν πρώτην βαθμίδα τῶν σηροτρόφων κρατῶν.

***

'Αλλὰ πλὴν τούτων καὶ ἄλλαι εἰδικώτεραι τοπικαὶ ἀνάγκαι ἀνακύπτουσι παρ' ἡμῖν ἐπάλληλοι.

Πάντες σχεδὸν οἱ ἐκ τοῦ δήμου Γόρτυνος ἔλκοντες τὴν καταγωγὴν γνωρίζομεν τὴν ἐν αὐτῷ ἔλλειψιν ὁδῶν βατῶν καὶ ἀνεκτῶν ὁπωσδήποτε εἰς συγκοινωνίαν τῆς πρωτευούσης τοῦ δήμου μετὰ τῶν χωρίων, καὶ τούτων καὶ ἐκείνης μετὰ τῶν ἀγροτικῶν κτημάτων. Καὶ ὅμως χεῖρες ἐργατικαὶ ὑπάρχουσι πολλαὶ καὶ ὑποχρέωσιν εἶχον ἐκ τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας νὰ ἄρωσι τὰς ἐλλείψεις ταύτας.

'Αλλ' ἡ προσωπικὴ τῶν δημοτῶν ἐργασία, εἰς τὴν ὁποίαν ὀφείλει ἡ Γαλλία μέγα μέρος τῆς ὁδοποιΐας αὐτῆς καὶ τὴν κατὰ 25 τοῖς ἑκατὸν ἐλάττωσιν τῶν ἐξόδων τῆς μετακομίσεως τῶν φορτίων, καὶ ἡ ὁποία θὰ ἠδύνατο μεγάλως νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰ τοπικὰ συμφέροντα τῶν ἀγροτικῶν ἰδίως δήμων τοῦ κράτους, δὲν ἐχρησιμοποιήθη παρ' ἡμῖν καὶ ἔμειναν νεκραὶ αἱ περὶ αὐτῶν διατάξεις τῶν νόμων, χωρὶς οὐδεὶς νὰ προκαλέσῃ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν.

'Αλλὰ καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ εἰς τὰς πρώτας ἀνάγκας τῶν κατοίκων χρήσιμον ὕδωρ δὲν ὑπάρχει παρ' ἡμῖν ἐν τῷ προσήκοντι μέτρῳ. Διότι οὐδεὶς βεβαίως ἐξ ἡμῶν ἀγνοεῖ τὴν λειψυδρίαν, ἥτις μαστίζει ἰδίως τὴν Καρύταιναν, καίτοι ἔχει αὕτη ποταμὸν παραρρέοντα καὶ πηγὰς ἐγγὺς αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὴν ἔτι ἐνιαχοῦ ἔδαφος ἐπιτήδειον εἰς ἀνεύρεσιν ὑδάτων.

Ἰδού κύριοι, ἀνάγκαι τινὲς ἐκ τῶν πολλῶν, ἃς ἠδυνάμην νὰ ἀριθμήσω, ἐκτὸς τοῦ ἀτομικοῦ ἑκάστου ἡμῶν συμφέροντος κείμεναι, ἀλλ' ἀνάγκαι ἁπτόμεναι τῶν οὐσιωδεστάτων συμφερόντων τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδος καθόλου καὶ τῶν ἐν αὐτῇ διαμενόντων ἰδίᾳ, τοπικαὶ ἀνάγκαι, ἀλλὰ καθολικοῦ καὶ δημοσίου χαρακτῆρος, δεόμεναι ἀμέσου ἀντιλήψεως.

Τίς ἔσται ὁ ἀντιλήπτωρ καὶ ὁ θεραπευτὴς αὐτῶν;

Τὸ ἀνοργάνωτον τῶν κοινοτήτων.

Ἂν μὴ ὁλοσχερῶς, πάντως ὅμως ἐν σπουδαίῳ μέτρῳ θὰ ἠδύνατο νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς τοιαύτας ἀνάγκας, ἡ πρώτη καὶ φυσικωτάτη λόγῳ τοῦ χαρακτῆρος αὐτῶν προστάτις δύναμις, ἡ κοινότης, ἂν ὑπῆρχεν αὕτη δεόντως ὠργανωμένη καὶ λειτουργοῦσα.

Καὶ ἔχομεν περὶ τῆς εὐδοκιμήσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἐξυπηρετήσει τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν ἀψευδῆ ἐκ τῆς ἱστορίας διδασκαλίαν. Διότι τῆς κοινότητος ὁ θεσμός, ἐκπροσωπῶν τὴν δρᾶσιν τῆς ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας καὶ τὸ πνεῦμα τῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐλειτούργησεν ἀνέκαθεν παρ' ἡμῖν ὑπὸ διαφόρους μορφὰς καὶ ὀργανισμούς, ηὐδοκίμησεν ἐξόχως καὶ συνυφάνθη, δύναταί τις εἰπεῖν, πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν χαρακτῆρα.

Θὰ ἐπλανώμεθα, ἂν ἐνομίζομεν, ὅτι αἱ κοινότητες ἐγεννήθησαν καὶ ἐλειτούργησαν ὑπὸ τὴν ὀθωμανικὴν κατάκτησιν, καὶ μετ' αὐτῆς κατ' ἀνάγκην ἐξέλιπον ὡς γεννήματα τῆς τουρκικῆς τυραννίας. Διότι καὶ πρὸ τῆς τουρκοκρατίας καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα ἐλειτούργουν ἀνάλογοι κοινοτικοὶ ὀργανισμοί, καὶ αὐταὶ αἱ κατ' ἰδίαν αὐτόνομοι πολιτεῖαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἃς ἀνευρίσκομεν ἐν πολλοῖς σῳζομένας καὶ ἐπὶ τῆς ρωμαϊκῆς κυριαρχίας, παρουσιάζουσιν ἐμφανῆ, εἰ καὶ πως μεμακρυσμένην, τὴν ἐν τοῖς καθόλου ἀναλογίαν.

Τὸ πνεῦμα τῆς ἀποκεντρώσεως καὶ αὐτοδιοικήσεως συμφυὲς πρὸς τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν χαρακτῆρα, πολλαχῶς ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐξεδηλώθη, καὶ πρὸς ἐξυπηρέτησιν αὐτοῦ συνετελέσθησαν κοινοτικοὶ ὀργανισμοὶ ἢ τοπικοὶ ἐν γένει θεσμοί, ποικίλλοντες μὲν κατὰ τὴν εἰδικωτέραν μορφὴν καὶ ὀργάνωσιν ἀναλόγως πρὸς τὰς ἑκάστοτε ἱστορικὰς ἀνάγκας καὶ πολιτειακὰς περιστάσεις, πάντες ὅμως συμπίπτοντες κατὰ τὸν καθόλου χαρακτῆρα καὶ ἀποτελοῦντες μίαν τῶν ἐμφανεστέρων ἐκδηλώσεων τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος καὶ τῆς τάσεως αὐτοῦ πρὸς αὐτοδιοίκησιν.

Βεβαίως ἡ ἔκτασις τῆς δικαιοδοσίας καὶ οἱ εἰδικώτεροι ὅροι τῆς λειτουργίας τῶν κοινοτήτων ἐπὶ τουρκοκρατίας, ὑπαγορευόμενοι ἐν πολλοῖς ὑπὸ τῶν ἰδιαιτέρων πολιτειακῶν περιστάσεων τοῦ δουλεύοντος ἔθνους,

δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιζήσωσι μετὰ τὴν ἵδρυσιν τῆς νέας πολιτείας.

Ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδαμῶς ἕπεται, ὅτι δὲν ἦτο ἐπιβεβλημένη ἡ συμφώνως πρὸς τὰς νέας πολιτειακὰς συνθήκας ὀργάνωσις τῆς κοινότητος καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐπιδίωξις τῆς ἐξυπηρετήσεως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

Οὐδὲν ὅμως τοιοῦτον ἐγένετο καὶ τοῦ ἔθνους ἡ ἀνάστασις ἐπήνεγκε τὸν θάνατον τῆς κοινότητος. Διότι ἡ μὲν πολιτεία ἥκιστα ἐπέτυχε τὴν ἀναπλήρωσιν αὐτῆς διὰ τῆς ἐν πολλοῖς ἀστόχου ὀργανώσεως τῶν δήμων, ἡ δὲ τέως θαυματουργοῦσα ἰδιωτικὴ τῶν κατοίκων πρωτοβουλία αἰφνιδίως ἐξέλιπε.

Καὶ δὲν εἶναι ἀνεξήγητος ἡ ἔκλειψις αὕτη.

Ἡ ἐξ ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας ἵδρυσις, ἀνάπτυξις καὶ λειτουργία τῆς κοινότητος, ὡς θεσμοῦ ἰδιωτικῆς τρόπον τινὰ φύσεως κεκλημένου εἰς ἐξυπηρέτησιν τοπικῶν δημοσίων ἀναγκῶν, προϋποτίθησι παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀνεπτυγμένην ὑπό τινα ἔποψιν τὴν ἀντίληψιν τῶν πολιτικῶν καθηκόντων καὶ πνεῦμα προσηκούσης ἐκτιμήσεως καὶ προστασίας τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἀλλὰ μετὰ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, καθ' ὃν ὁ ἀτομισμὸς ἐξηφανίσθη ὅλος ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, αἷμα δὲ καὶ χρῆμα καθωσιώθη εἰς τὸν βωμὸν τῆς Πατρίδος καὶ ἠναλώθη τὸ ἄτομον χάριν τοῦ πολίτου, ἐγεννήθη φυσική τις καὶ ψυχολογικῶς εὐεξήγητος ἀντίδρασις ὑπὲρ τοῦ ἀτομικοῦ βίου καὶ παρωράθη τέλεον ἡ ἀντίληψις τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἕκαστος πλέον, καθ' ἃ παρετηρήθη ἤδη, σπεύδων αὐτὸς νὰ εὐζωήσῃ, ἀπεμονώθη, ἐκήρυξε πεπαιμένην τὴν ἐποχὴν τῶν γενικῶν προσπαθειῶν καὶ ἐφυλακίσθη, δύναταί τις εἰπεῖν, φιλαύτως ἐντὸς τῆς ἰδίας αὐτοῦ ὑπάρξεως.

Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἔκτοτε ἀπὸ τῆς ἀναβιώσεως τοῦ ἔθνους παρατηρηθεῖσα σημαίνουσα μὲν πρόοδος ἐν τῷ κατ' ἰδίαν βίῳ, καταπληκτικὴ δὲ καθυστέρησις ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν δημοσίων πραγμάτων· ἔλλειψις παντὸς ἐπὶ ἰδίοις ἐνδιαφέροντος πάσης πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ἀνατροφῆς καὶ παντὸς ἀγῶνος τῶν ἀτόμων ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων.

Εἰς τὴν τοιαύτην γενικὴν καὶ ἀκατάσχετον τάσιν προσηνέχθη, ὡς ἦν ἐπόμενον, ὁλοκαύτωμα καὶ ἡ κοινότης· καὶ οὐδενὸς μεριμνήσαντος πρὸς ἀνάστασιν καὶ ὀργάνωσιν αὐτῆς, ἐξέλιπεν ὁ φυσικὸς ἀντιλήπτωρ τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν, ἐσβέσθη ἡ πρώτη τοῦ πολιτικοῦ βίου ἑστία, ὁ λαὸς κατέστη ἀδιάφορος πρὸς τὰ κοινά, καὶ ξένος πρὸς τὴν ἀντίληψιν τῶν δημοσίων καθηκόντων.

Ἰδού, κύριοι, ὁ πρῶτος λόγος, ὁ ὁποῖος δέον νὰ ἐμβάλῃ τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν εἰς μερίμνας, πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν ἐλλείψεων καὶ τῶν

ἀναγκῶν, αἵτινες ἐν πολλοῖς ὀφείλονται εἰς τὸ ἀνοργάνωτον καὶ τὴν ἀνυπαρξίαν τῶν ἑκασταχοῦ κοινοτήτων.

Ἀποδημίαι καὶ μεταναστεύσεις.

Ὡς ἔχουσι παρ' ἡμῖν τὰ πολιτειακὰ πράγματα καὶ αἱ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου συνθῆκαι, ἡ ὀργάνωσις καὶ ἡ λειτουργία τῶν τοπικῶν κοινοτήτων ὑπόσχεται βεβαίως σπουδαίαν συνδρομήν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἐν πᾶσιν ἐπαρκῆ εἰς θεραπείαν τῶν ποικίλων τοπικῶν ἀναγκῶν.

Λόγοι γενικωτέρας φύσεως ποικίλοι, ὧν ἡ ἔρευνα δὲν ἀνήκει ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ πρὸ παντὸς καὶ κατ' ἐξοχὴν ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν χαρακτήρ, εἰς ὃν εἶναι κεχαραγμένον καὶ ἔμφυτον, δύναταί τις εἰπεῖν, τὸ ἀποδημητικὸν πνεῦμα, ὁδηγοῦσιν ἡμᾶς ἐκτὸς τῆς γενεθλίας γῆς καὶ ὑπαγορεύουσι τὴν ἀλλαχοῦ, εἰς κέντρα εὐρύτερα, εἴτε ἐν τῇ ἠμεδαπῇ εἴτε ἐν τῇ ξένῃ, ἵδρυσιν νέας ἑστίας.

Ἡ τοιαύτη τάσις ὑπὸ διαφόρους βαθμοὺς παρατηρουμένη ἁπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος, εἰς μέγαν ἐμφανίζεται βαθμὸν κατ' ἐξοχὴν ἐν Γορτυνίᾳ, τῆς ὁποίας τὰ τέκνα πληθύουσι τὰ διάφορα κέντρα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς, μεταδίδοντα τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν εἰς τὰ γράμματα, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἐμπορίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας.

Καὶ ἵνα περιορισθῶ ἤδη εἰς τὸν ἡμέτερον δῆμον, ὁ πληθυσμὸς πάντων τῶν ἐν αὐτῷ κατοικούντων ἀρρένων ἀνέρχεται κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν εἰς 2,173, εἰς οὓς, ἐννοεῖται, περιλαμβάνονται καὶ τὰ ἀνατέλλοντα νήπια καὶ οἱ πρὸς τὴν δύσιν κλίνοντες πρεσβῦται.

Πρόχειρος ἐν τούτοις ὑπολογισμὸς τῶν ἐκ τοῦ δήμου τούτου καταγομένων, διαμενόντων δὲ ἐν Ἀθήναις, ἐν Πειραιεῖ, ἐν Τριπόλει, εἰς Φιλιατρά, Γαργαλιάνους, Πύργον καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλαχοῦ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἀναβιβάζει αὐτοὺς μόνους ὑπεράνω τῶν δισχιλίων. Καὶ ἐκπροσωπεῖ ὁ ἀριθμὸς οὗτος σχεδὸν ὁλόκληρος, οὐχὶ γέροντας ἢ νήπια, ἀλλὰ ἄνδρας ἀκμαίους εἰς νοῦν καὶ ἡλικίαν, δυνάμεις ζωτικάς, παραγωγικὰς δυνάμεις ἐν τοῖς γράμμασιν, ἢ ἐν τῷ ἐμπορίῳ καὶ ταῖς τέχναις.

Τοιουτοτρόπως παρατηροῦμεν, ὅτι ὁ ἐκτὸς τῆς χώρας τοῦ δήμου ἐγκατεσπαρμένος ἢ προσωρινῶς διατρίβων πληθυσμὸς τῶν ἀρρένων εἶναι μείζων τῶν ἐκεῖ μονίμως κατοικούντων, καὶ αὐτονόητον ἀποβαίνει, ὅτι ὑπὸ τοιούτους ὅρους ἡ λειτουργία ὠργανωμένων τοπικῶν κοινοτήτων δὲν παρίσταται ἀρτία καὶ πλήρης ἐλπίδων ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῆς ἀποστολῆς των.

Ἰδοὺ ὁ δεύτερος καὶ σπουδαιότατος λόγος, ὅστις ἐντείνει τὰς σκέψεις καὶ τὰς μερίμνας, αἵτινες δέον νὰ ἀπασχολήσωσι τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ἐν ἐλλείψει γενικωτέρου μέτρου.

Ἀγὼν πρὸς παρακώλυσιν τοῦ ἀποδημητικοῦ ρεύματος, τοῦ ἀτομακρύνοντος ἐκ τοῦ πατρικοῦ ἐδάφους τὰ νεῦρα καὶ τὸ αἷμα τοῦ τε δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ βίου, ἀτελεσφόρητος θὰ ἦτο, ἴσως δὲ καὶ ἀνωφελὴς καὶ δι' αὐτὰς ἔτι τὰς ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποδημίας καὶ ἐγκαταστάσεις.

Διότι μόνον ὅσοι παραβλέπουσι τὴν ἱστορίαν τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν καὶ τὰς πολλαπλᾶς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας αὗται στερρῶς ἐχόμεναι εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα, προσέφερον εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἰδέαν, ὑποθέτουσιν ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς ἀπολλυμένας τὰς ἐν τῇ ξένῃ ἐγκατεστημένας ἐθνικὰς δυνάμεις. Καὶ μόνον ὅσοι δὲν ἐνεβάθυναν εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν χαρακτῆρος, καὶ τῶν λόγων, εἰς οὓς ὀφείλονται αἱ σύγχρονοι ἀποδημίαι καὶ αὗται αἱ εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐγκαταστάσεις, κρίνουσι ταύτας ὡς ὀλεθρίας εἰς τὸ ἔθνος καὶ ἀνευρίσκουσιν αὐτὰς ὁμοίας πρὸς τὰς ἐκεῖ ἀθρόας μεταναστεύσεις τῶν πεινώντων Κινέζων ἢ τῶν Ἰρλανδῶν καὶ τῶν Ἰταλῶν ἐργατῶν.

Ἀλλὰ καὶ τελεσφόρον τὸν ἀγῶνα πρὸς παρακώλυσιν τῶν ἀποδημιῶν θεωροῦσι μόνον ὅσοι ἀποδίδουσι ταύτας ἀποκλειστικῶς εἰς τὰς δυσχερείας, ἃς ἐμφανίζει ὁ ἐν τῇ ἠμδαπῇ βίος, ἐνῷ ἀνεξαρτήτως τούτου ἡ εἰς αὐτὰς τάσις ἔγκειται κυρίως καὶ πρωτίστως εἰς τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τὴν ἀναλλοίωτον.

Οὔτε ἐπωφελὴς ἐπομένως, οὔτε ἄλλως τε δυνατὴ εἶναι ἡ διὰ νομοθετικῶν ἢ ἄλλων μέτρων ἀναστολὴ τοῦ ρεύματος τῶν ἀποδημιῶν. Ἀνάγκη ὅθεν νὰ διδαχθῶμεν ἐκ τῆς τοιαύτης τάσεως καὶ τῆς ἰδιοσυγκρασίας τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος, καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὸν νὰ διευθύνωμεν τὰς ἐργασίας ἡμῶν πρὸς χρησιμοποίησιν τῶν τοπικῶς ἀπομακρυνομένων ἐθνικῶν δυνάμεων, καὶ νὰ κρατῶμεν διὰ τῆς ἐνδελεχοῦς λειτουργίας τοιούτων κοινοτικῶν συνδέσμων ἀρρήκτους τοὺς πρὸς τὴν γενέτειραν γῆν δεσμοὺς τῶν μεταναστευόντων, ἀκμαίαν καὶ ἀλώβητον τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν συνείδησιν, καὶ εἰ δυνατόν, ἀκοίμητον τῆς παλινοστήσεως τὸν ἔρωτα.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἐλλείπει ἡ ὀργάνωσις τῶν ἑκασταχοῦ τοπικῶν κοινοτήτων, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ θεραπεύσωσιν ἐν σπουδαίῳ μέτρῳ τὰς τοπικὰς δημοσίας ἀνάγκας, καὶ ἐφ' ὅσον τοσοῦτον ἀθρόοι ἐμφανίζονται οἱ ἐξοικισμοὶ καὶ αἱ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐγκαταστάσεις τῶν ἐκ τῆς γενεθλίου γῆς ἀπομακρυνομένων, ἡ σύστασις ἰδίου χάριν τῶν τοιούτων ἀναγκῶν ἱδρύματος καὶ κέντρου ἐνδείκνυται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς βίας τῶν πραγμάτων.

Ἀνάγκη νέων κοινοτικῶν ὀργανισμῶν.

Καὶ ἐνταῦθα, κύριοι, ἔγκειται κατ' ἐξοχὴν ἡ ἐπιβολὴ τῆς ἀνάγκης ἵ-

δρύσεως ἰδίων κοινοτικῶν ὀργανισμῶν ἐξ ἑκάστου δήμου τοῦ κράτους, περιλαμβανόντων ὡς μέλη πάντας τοὺς ἐκ τοῦ οἰκείου δήμου καταγομένους, ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους αὐτοῦ, ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ ἐγκαταστάντας καὶ ἡ ἕνωσις τούτων εἰς μίαν ἰδιώνυμον καὶ αὐθύπαρκτον κοινότητα, εἰς ἕνα μέγαν, τοπικῶς μόνον διῃρημένον, ἀλλ' ἠθικῶς καὶ ὀργανικῶς ἀδιαίρετον σύνδεσμον, σκοποῦντα διὰ τῆς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συγκεντρώσεως τῶν κατ' ἰδίαν δυνάμεων, τῆς κοινῆς συνεργασίας καὶ τῆς συγκροτήσεως ἰδίας κοινοτικῆς περιουσίας, τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

Ἐπιβάλλεται ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὑπὸ τῶν περιστάσεων, ἐφ' ὅσον αὗται ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμεναι, ὡς ἤδη ἔχουσι παρ' ἡμῖν, ἡ διάπλασις καὶ ἡ δημιουργία νέου θεσμοῦ, διαφόρου τοῦ δήμου καὶ τῆς τοπικῆς κοινότητος, ἀλλὰ θεσμοῦ δημοσίου δικαίου, ἡ διαμόρφωσις νέου εἴδους κοινοτικοῦ ὀργανισμοῦ ἄνευ ὡρισμένου ἐδάφους.

Μή τις ἐξ ὑμῶν ὑπολάβῃ, ὅτι λανθάνει ἡμᾶς ἡ ἰδιορρυθμία, ἣν ἤθελε παρουσιάσει τοιοῦτος κοινοτικὸς ὀργανισμός, ὑπὸ τοιαύτην διατυπούμενος μορφήν, καὶ ἡ δυσχέρεια περὶ τὴν λειτουργίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ θεσμοὶ ἐπιβάλλονται ἑκασταχοῦ ὑπὸ τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἑκάστου λαοῦ, καὶ εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὰς ἐθνικὰς πολιτειακὰς ἢ κοινωνικὰς αὐτοῦ συνθήκας.

Οἱ κοινοτικοὶ ὀργανισμοί, καθὰ παρετήρησεν ἤδη ἐπιφανὴς δημοσιολόγος, ὁ Leroy Beaulieu, σχηματίζονται κατὰ τὸν φυσικὸν ροῦν τῶν πραγμάτων, εἰσὶν αὐτοφυεῖς, οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἀναπτυσσόμενοι, μὴ ἔχοντες ἄλλους παράγοντας ἢ τὰς μυρίας περιληπτικὰς ἀνάγκας καὶ τὰ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα· ὀργανισμοὶ αὐτόματοι, μὴ ἀπορρέοντες ἐκ τῆς διανοίας ἡγεμόνος, ἐκ τῶν ἀποφάσεων νομοθετικῆς ἐξουσίας, ἐκ τῶν θεωριῶν τῆς πολιτικῆς ἐπιστήμης, μὴ γεννώμενοι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἔφηβοι, ἀλλ' ἐν τῷ ρεύματι τῶν αἰώνων αὐξάνουσι, τραποποιοῦνται, τελειοῦνται καὶ ἀπλουστεύονται· ὑφίστανται τὴν ἐπίδρασιν πασῶν τῶν κοινωνικῶν φάσεων καὶ κρίσεων, εἰσὶν οἰκεῖοι εἰς τὴν κοινωνίαν, ἐν ᾗ λειτουργοῦσιν, ἐξ αὐτῆς ἀπορρέουσι καὶ πρὸς ταύτην ἀρρήκτως συνδέονται.

Βάσεις τοῦ κοινοτικοῦ συνδέσμου Γόρτυνος.

Τοιοῦτοι, κύριοι, ὑπῆρξαν οἱ λόγοι, οἱ ὁποῖοι ὑπηγόρευσαν τοῦ ἡμετέρου κοινοτικοῦ συνδέσμου τὴν ἵδρυσιν.

Καὶ συμφώνως πρὸς τούτους ὠργανώσαμεν διὰ τοῦ ἐπιψηφισθέντος καταστατικοῦ πάντας τοὺς ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς δήμου καταγομένους καὶ

ἐκτὸς αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένοντας εἰς μίαν αὐθύπαρκτον κοινότητα, νομικὸν ἀποτελοῦσαν πρόσωπον καὶ σκοποῦσαν τὴν συγκρότησιν ἰδίας κοινοτικῆς περιουσίας, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν τοπικῶν δημοσίων ἀναγκῶν, πρὸς ἃς οὔτε αἱ ἀνύπαρκτοι κατὰ τόπους κοινότητες ἀνταπεκρίθησαν.

Εἰς τὴν κοινὴν πάντων τῶν μελῶν σύμπραξιν κώλυμα παρενέβαλλεν ἡ τοπικὴ ἀπομάκρυνσις τούτων ἀπ' ἀλλήλων. Ἐπεζητήσαμεν ἐν τούτοις δι' ὡρισμένων μέτρων νὰ ἄρωμεν τὰ ἐκ τῆς τοπικῆς ἀποστάσεως μειονεκτήματα, νὰ φέρωμεν τὰ μέλη εἰς διηνεκῆ πρὸς ἄλληλα ἐπικοινωνίαν καὶ ἀποκαταστήσωμεν τοῦ ὅλου συνδέσμου τὴν ἀδιαίρετον ἑνότητα.

Πρὸς τοῦτο ὡρίσθη μὲν ἕδρα αὐτοῦ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν καὶ ὠνομάσθησαν οἱ ἐνταῦθα καὶ ἐν Πειραιεῖ διαμένοντες τακτικὰ τοῦ Συνδέσμου μέλη, τὰς ἑκάστοτε συνελεύσεις συγκροτοῦντα· ἀλλὰ καὶ οἱ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ διαμένοντες, τὰ ἀρωγὰ ὀνομασθέντα μέλη, ἴσα κατ' οὐσίαν ἔχοντες δικαιώματα, ἀσκοῦσι ταῦτα ὁμοίως μετὰ τῶν τακτικῶν, ἐφ' ὅσον ἐκ τῆς τοπικῆς ἀπομακρύνσεως δὲν κωλύεται ἡ ἐνάσκησις αὐτῶν.

Διό, εἰ μὲν διατρίβουσι κατὰ τύχην ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν συγκρότησιν τῶν συνελεύσεων, δύνανται νὰ λάβωσιν εἰς ταύτας μέρος γνωματεύοντες καὶ ψηφίζοντες, ὥσπερ καὶ τὰ τακτικὰ μέλη. Μακρὰν δὲ τῆς ἕδρας τοῦ συνδέσμου μένοντες, δικαιοῦνται νὰ ὑποβάλλωσιν ἐγγράφως τὰς γνώμας αὐτῶν περὶ ἀρορῶντος τούτους ζητήματος. Καὶ τὰ ἔγγραφα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ὁ πρόεδρος ἀνακοινοῖ εἰς τὸ Συμβούλιον, ἀναγινώσκονται κατὰ τὴν ἀμέσως ἑπομένην γενικὴν συνέλευσιν καὶ πρὸ πάσης αὐτῆς ἐνασχολήσεως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ συνέλευσις κατὰ τὰς συζητήσεις καὶ ἀποφάσεις αὐτῆς νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει της τὰς σκέψεις καὶ τὰς γνώμας καὶ τῶν ἐκτὸς τῆς ἕδρας διαμενόντων μελῶν.

Ἀλλὰ πλὴν τῆς τοιαύτης τῶν ἀπόντων μελῶν χρησιμοποιήσεως, διάφορα τοῦ συνδέσμου τὰ ἔργα ἀφορῶντα μέτρα θὰ διευθύνωνται καὶ θὰ ἐκτελῶνται ὑπὸ ἐπιτροπῶν ἐκ τῶν ἐνταῦθα ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἢ καὶ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μελῶν, ἀναλόγως τῆς φύσεως τοῦ ληπτέου μέτρου.

Τέλος ὡς εἷς ἐκ τῶν σκοπῶν τοῦ συνδέσμου ἡμῶν ἀνεγράφη καὶ ἡ παρὰ τῶν μελῶν αὐτοῦ περιοδικὴ ἐπίσκεψις τῆς κοινῆς πατρίδος. Τὸ μέτρον εἶναι προωρισμένον νὰ φέρῃ εἰς ἀμεσωτέραν ἐπικοινωνίαν τὰ μέλη τοῦ συνδέσμου, οὐ μόνον πρὸς ἄλληλα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν γενέτειραν γῆν, νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῶν αἰσθημάτων ἡμῶν πρὸς αὐτήν, νὰ τηρήσῃ ἄσβεστον τὸν πρὸς τὴν πατρῴαν ἑστίαν ἔρωτα, καὶ ἀποκαλύ-

πτον ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰς ἑκάστοτε ἀνάγκας, ἐξεγείρῃ εἰς θυσίας πρὸς θεραπείαν αὐτῶν.

Εἶναι ἀνάγκη ἤδη νὰ σημειώσω ἐνταῦθα, ὅτι ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἡμετέρου κοινοτικοῦ συνδέσμου δὲν ἐξηρέθησαν τοῦ ἑτέρου φύλου οἱ ἀντιπρόσωποι.

Ἐνομίσαμεν, ὅτι ὁ νεωτερισμὸς οὗτος τῆς μετ' ἀνδρῶν συμμετοχῆς τῶν γυναικῶν ἐν κοινοτικῷ ὀργανισμῷ δημοσίου μᾶλλον χαρακτῆρος, ἔνθεν μὲν ἐκ τῶν ὅρων τοῦ συγχρόνου κοινωνικοῦ βίου καὶ τῆς δράσεως, ὑπὸ τὴν ὁποίαν καὶ παρ' ἡμῶν ἐνεφανίσθησαν αὗται κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους, ἔνθεν δὲ ἐκ τοῦ σκοποῦ τοῦ ἡμετέρου συνδέσμου, εἰς πολλὰ τῶν ἔργων τοῦ ὁποίου θὰ ἠδύναντο ὡς σπουδαῖοι νὰ χρησιμεύσωσι παράγοντες τοῦ φύλου τούτου αἱ λεπταὶ ἀντιπρόσωποι.

Ἀλλὰ μελετήσαντες νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὴν τοιαύτην δύναμιν, οὔτε τὴν ἀνάγκην αὐτῆς ὑπερετιμήσαμεν, οὐδ' ἐλησμονήσαμεν τὴν σεμνότητα τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου καὶ τῆς αὐστηρότητος τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν τὰς δικαίας ἀξιώσεις.

Τούτου ἕνεκα μόνον εἰς τὰ ἄρρενα τοῦ συνδέσμου μέλη ἐχορηγήθη τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκλέγειν καὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι, καὶ ταῦτα μόνα δικαιοῦνται νὰ ἀπαρτίζωσι τὰς διαφόρους αὐτοῦ συνελεύσεις.

Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκλογῇ τῶν εἰς διοίκησιν τοῦ συνδέσμου καλουμένων ἀρχῶν, καθιερώσαμεν ἴδιον σύστημα προωρισμένον νὰ ὑπερκάμψῃ τὰς προσωπικὰς δυσχερείας, εἰς τὰς ὁποίας προσκρούουσιν ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν οἱ παντὸς εἴδους σύλλογοι καὶ συνεταιρισμοί.

Δι' ἐκλογῆς γινομένης κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὸ ἰσχῦον σύστημα τῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν, καταρτίζεται ἐκ τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ταμιακῶν τοῦ συνδέσμου μελῶν, ἴδιος κατάλογος τῶν ἐκλογίμων αὐτοῦ μελῶν. Τὰ ὀνόματα δὲ τούτων τίθενται ἐν κληρωτίδι, ἐκ τῆς ὁποίας ἐξάγονται ἀνὰ ἕν τὰ τακτικὰ καὶ τὰ ἀναπληρωματικὰ μέλη τοῦ συμβουλίου.

Πᾶν ὅ,τι ἐδίδαξεν ἡ λειτουργία τοῦ συλλογικοῦ συστήματος ἐν Ἑλλάδι ἐλήφθη ὑπ' ὄψει ἐν τῇ ὀργανώσει τοῦ ἡμετέρου κοινοτικοῦ συνδέσμου, καὶ πᾶσα κατεβλήθη ἐν τῇ διατυπώσει τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ προσπάθεια διὰ τὴν ἄρρηκτον αὐτοῦ ἑνότητα καὶ τὴν ἀπρόσκοπτον λειτουργίαν.

Ἑκάστη τῶν διατάξεων τοῦ καταστατικοῦ ἐσταθμίσθη δεόντως, στηριχθεῖσα ἢ εἰς τὸ ἀπολύτως καὶ κατ' ἀντικείμενον ὀρθὸν καὶ προσῆκον, ἢ εἰς τῶν περιστάσεων τὴν ἐπιβολὴν καὶ τοῦ ἀρτισυστάτου τὰς ἀνάγκας, ἢ εἰς τὴν διάγνωσιν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν καὶ τὴν θεραπείαν αὐτῶν ἐπὶ σκοπῷ ἐξεγέρσεως τῶν αἰσθημάτων ἐκείνων, ὧν

ἀπόλυτον ἔχομεν ἀνάγκην διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἡμετέρου συνδέσμου καὶ τὴν προκοπὴν τῶν ἔργων αὐτοῦ.

Γενικωτέρα σημασία τῶν τοιούτων κοινοτικῶν συνδέσμων.

Ὑπὸ τοιούτους ὅρους, κύριοι, συνεκροτήθημεν ἅπαντες οἱ ἐκτὸς τοῦ ἐδάφους τοῦ ἡμετέρου δήμου διαμένοντες, εἰς μίαν μεγάλην καὶ ἀδιαίρετον κοινότητα καὶ οἱονεὶ οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας τὰ μέλη, τοπικῶς μόνον ἀφιστάμενα ἀλλήλων, συνδέονται ἀρρήκτως πρὸς ἄλληλα διὰ τῆς κοινότητος τῆς καταγωγῆς, τῆς ταὐτότητος τῶν παραδόσεων, τῶν ἰδιαιτέρων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, τῶν αἰσθημάτων, τῶν πόθων καὶ τῶν συμφερόντων.

Τίς δικαιοῦται νὰ ἀμφιβάλλῃ, ὅτι τὸν σκοπὸν ἡμῶν θέλει στέψει πλήρης ἐπιτυχία, καὶ ὅτι καὶ τελεσφόρος καὶ γενναία ἔσται ἡ παρ' ἡμῶν ἀντίληψις τῶν μεγάλων τοπικῶν ἀναγκῶν τῆς γεννετείρας γῆς;

Καὶ πᾶσα ἀμφιβολία παρίσταται ἔτι μᾶλλον ἀδικαιολόγητος, ὅταν τις ἀναλογισθῇ, ὅτι τὰ ἐντεῦθεν προκύψοντα ἀκολουθήματα δὲν εἶναι μόνον ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐκ πρώτης ὄψεως ἤθελέ τις ὑπολάβει.

Ἡ ἐκτέλεσις κοινοτικῶν ἔργων ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἡμῶν πατρίδι καὶ ἡ ὑλικὴ καὶ ἡ ἠθικὴ αὐτῆς ἐνίσχυσις, εἶναι μικρὰ καθ' ἑαυτὴν ἀπέναντι τῆς γενικωτέρας ἐπιρροῆς, ἣν δικαιοῦταί τις νὰ προσδοκᾷ ἐκ τῆς περὶ τούτων μερίμνης ἡμῶν. Διότι τῶν τοπικῶν συμφερόντων ἡ ἀντίληψις καὶ προστασία θέλει ἐξαγάγει ἡμᾶς ἐκ τοῦ ἀπολύτου ἀτομισμοῦ, καὶ θέλει ἐξασκήσει βαθμηδὸν εἰς τὴν περὶ τῶν κοινῶν μέριμναν καὶ τὴν προσήκουσαν ἀντίληψιν τῶν γενικῶν τοῦ κράτους συμφερόντων.

Εἶναι ἀνάγκη δυστυχῶς νὰ ὁμολογήσωμεν καὶ αὖθις, ὅτι παρ' ἡμῖν, παρ' οἷς οὕτω ζηλοτύπως καὶ τελεσφόρως θάλπεται τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, καὶ ὀργῇ εἰς πρόοδον καὶ ἀκμὴν ὁ ἰδιωτικὸς βίος, ξένα πάντως καὶ ἀλλότρια λογίζονται τὰ γενικώτερα τοῦ κράτους ἠθικὰ ἢ ὑλικὰ συμφέροντα, καὶ ἐλλείπει τέλεον ἡ ἔννοια τοῦ δημοσίου βίου. Καὶ ὅμως εἰς πάντας ἡμᾶς ὑπάρχουσι δυνάμει καὶ ἐν σπέρματι τὰ πρὸς διάπλασιν τοιούτου βίου ἀναγκαῖα στοιχεῖα· δὲν ἠσκήθησαν ὅμως οὐδ' ἐξεγυμνάσθησαν, ἵνα βαθμηδὸν ἐκδηλωθῶσιν εἰς ἐνεργὸν καὶ εὐεργετικὴν δρᾶσιν.

Οὐδὲν δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν τοιαύτην ἐξάσκησιν καὶ τὴν τῶν δημοσίων συμφερόντων μέριμναν τοσοῦτον τελεσφόρως καὶ ἀσφαλῶς, ὅσον ἡ σύστασις καὶ λειτουργία τοιούτων κοινοτικῶν ὀργανισμῶν, ἐξυπηρετούντων γενικὰ μὲν συμφέροντα, ἀλλὰ περιωρισμένου κύκλου, ἀπτόμενα σχεδὸν καὶ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, ὑποπίπτοντα τούτου ἕνεκα εἰς τὴν ἄμεσον ἀντίληψιν καὶ καθιστῶντα εἰς τοὺς πολλοὺς ἁπτὸν καὶ εὐδιάγνωστον τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἀμοι-

θαίαν ἐπιροὴν τῶν ἀτομικῶν καὶ τῶν γενικωτέρων συμφερόντων.

«Τὰ κοινοτικὰ συμφέροντα, λέγει ὁ Leroy Beaulieu, ἅπτονται δι' ὅλων τῶν σημείων καὶ κατὰ τὸν μᾶλλον ἄμεσον καὶ πρόδηλον τρόπον τῶν ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Ὁ καθ' ἡμέραν βίος, αἱ λεπτότεραι ἡμῶν ἕξεις, αἱ μᾶλλον συνήθεις, ἐξαρτῶνται ἐνίοτε ἐκ τῆς λύσεως τῶν κοινοτικῶν ζητημάτων».

Τοιουτοτρόπως ἡ περὶ τῶν τοιούτων ζητημάτων μέριμνα χρησιμεύει ὡς μεταβατικός, οὕτως εἰπεῖν, σταθμός, ὡς γέφυρα ἀπὸ τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος ἐπὶ τὸ γενικόν.

Ἡ λειτουργία ἑπομένως κοινοτικῶν συνδέσμων, οἷος ὁ ἡμέτερος, εἶναι προωρισμένη ἐπὶ πᾶσι νὰ ὑπερκαύσῃ τὸν πρὸς τὰ κοινὰ ἔρωτα, νὰ ὑψώσῃ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν μέριμναν πρὸς τὰ γενικώτερα συμφέροντα καὶ νὰ παρασκευάσῃ οὕτω τὰς ἀναγκαίας συνθήκας πρὸς διάπλασιν τοῦ δημοσίου βίου, θέσῃ δὲ τὰς ἀρραγεῖς βάσεις τῆς πολιτικῆς τοῦ ἔθνους ἀνατροφῆς καὶ στοιχειώσεως.

Καὶ ἰδοὺ διὰ τίνα πρόσθετον, ἀλλ' οὐσιώδη ἐν ταὐτῷ λόγον ἐξαιρετικὴν ἀποδίδομεν σπουδαιότητα καὶ σημασίαν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν τοιούτων συνδέσμων, οἵτινες παρὰ τὰ τοπικὰ ἑκάστης περιφερείας συμφέροντα εἶναι κεκλημένοι νὰ ἀσκήσωσιν εἰς εὐρύτερον καὶ γενικώτερον κύκλον τὴν εὐεργετικὴν αὐτῶν διδασκαλίαν καὶ ἐπιροήν.

⁂

Ἀκράδαντον ἔχω πεποίθησιν, ὅτι νικηφόρος ἐν πᾶσιν ἔσται ὁ ἀγὼν εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἡμετέρου συνδέσμου.

Τὰ πατριωτικὰ αἰσθήματα, ἐρριζωμένα εἰς τὴν καρδίαν παντὸς Ἕλληνος, ἐξεδηλώθησαν εἰς εὐεργετικὴν ὑπὲρ τῶν κοινῶν δρᾶσιν, πρωτίστως καὶ κατ' ἐξοχὴν παρ' ἐκείνοις, οἵτινες μακρὰν τῆς πατρίδος ἐγκατασταθέντες προήχθησαν ἐν τῇ κοινωνικῇ καὶ τῇ οἰκονομικῇ τάξει.

Ἀναμφίβολον, ὅτι ἡ ἐκ τῆς πατρικῆς ἑστίας ἀπομάκρυνσις ἀντὶ νὰ χαλαρώσῃ κρατύνει καταπληκτικῶς τὸν πρὸς αὐτὴν ἔρωτα. Ἀγνοῶ, ἂν ἡ ψυχολογικὴ αὕτη ἄποψις, ἐν ᾗ ἔχει τὴν ρίζαν αὐτοῦ τὸ ἅγιον τῆς νοσταλγίας συναίσθημα, ἔγκειται εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καθόλου φύσιν, βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι ἐμφανίζεται ζῶσα καὶ ἐνεργὸς ἀείποτε εἰς τὸν ἐθνικὸν ἡμῶν χαρακτῆρα. Οὔτε τοπικὴ ἀπομάκρυνσις ὁθενδήποτε, οὔτε χρονικὴ ἀπόστασις ὁσηδήποτε, οὔτε ἡ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μόνιμος ἐγκατάστασις, οὐδ' αὐτὴ ἡ ἐκεῖ πολιτογράφησις, ἐδείχθη ποτὲ ἱκανὴ νὰ ἀφανίσῃ παρὰ τῷ Ἕλληνι τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν, ἢ νὰ χαλαρώσῃ τὸν αἰσθηματικὸν δεσμὸν πρὸς τὴν μητρικὴν γῆν. Πόσα καὶ ἱστορικά, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ συγχρόνου βίου παραδείγματα ἄφθονα δὲν μαρτυροῦσι

καθ' ἡμέραν τῆς παρατηρήσεως ταύτην τὴν ἀφιλονείκητον ἀλήθειαν.

Καὶ ἐνταῦθα ἀκριβῶς ἔγκειται ἡ δύναμις τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ οὐσιώδης ἐθνικὸς παράγων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου μετὰ ἐλπίδων δύναται νὰ ὑπολογίσῃ ὁ θεωρῶν τὰ παντοδαπὰ ἐξ ἄλλων ἀπόψεων ναυάγια.

⁂

Ὁ ταῦτα ἔχων ὑπ' ὄψει, πῶς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι θὰ ὑστερήσωμεν ἡμεῖς ἐν τῇ τοιαύτῃ ἐκδηλώσει τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος;

Ὅταν ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Πειραιεῖ, ὅταν ἐν Φιλατροῖς καὶ ἐν Γαργαλιάνοις, ἐν Πάτραις καὶ ἐν Ἠλείᾳ, καὶ ἐν Τριπόλει, καὶ ἐν Καλάμαις, ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐν Ἀμερικῇ, καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ κέντρα τῆς ἡμεδαπῆς, καὶ ἀλλοδαπῆς ὑπάρχουσιν ἐγκατεστημένοι συμπολῖται ἡμῶν πανταχοῦ μὲν διακρινόμενοι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ σκηπτοῦχοι ἐν τοῖς γράμμασιν, ἐν τῇ ἐμπορίᾳ, βιομηχανίᾳ καὶ ταῖς τέχναις, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ πιστευθῇ, ὅτι θὰ ἀδιαφορήσωσιν οὗτοι εἰς τὴν φωνὴν τῆς γενεθλίου χώρας; Καὶ πῶς δύναταί τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι δὲν θὰ σπεύσωσιν ἀθρόοι πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ παγίωσιν μονίμου συνδέσμου, κεκλημένου νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς χώρας, ἐν ᾗ τὸ πρῶτον εἴδομεν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τῆς περιοχῆς ὁπόθεν ἔχομεν τὰς πρώτας παιδικὰς ἀναμνήσεις, τῆς γῆς, ὅπου ὑπῆρξαν αἱ κοιτίδες ἡμῶν ἢ τῶν πατέρων μας, οἱ τάφοι;

Ὑπὸ τοιαύτας, ἀγαπητοὶ συμπολῖται, ἐλπίδας καὶ πεποιθήσεις ἀκραδάντους τοιαύτας, ἡμεῖς, ἄγγελοι γινόμενοι τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινῆς πατρίδος καὶ ἑρμηνεῖς τῶν πόθων αὐτῆς, ἀναπτύσσομεν ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου τὴν σημαίαν τῆς ἀδελφικῆς ἑνώσεως τῶν ἀτάκτων συνδημοτῶν μας, καὶ ἐπικαλούμενοι διὰ τοῦ ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν παρισταμένου λειτουργοῦ τοῦ Ὑψίστου τὴν θείαν ἀντίληψιν, κηρύττομεν τὴν ἔναρξιν τῶν ἐργασιῶν τοῦ κοινοτικοῦ συνδέσμου τοῦ δήμου Γόρτυνος.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ, ΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΚΡΙΣΕΙΣ

I

ΕΠΙ ΤΗι ΥΠΟΒΟΛΗι

ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΟΣ (*)

. . . . . .

Ὑπείκων εἰς κλίσιν ἰσχυρὰν πρὸς τὴν ἐνεργὸν ἀνάμιξιν εἰς τοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνας, ἀπεδέχθην εὐγνωμόνως τὰς πολλαχόθεν, ὑπό τε τῶν ἐν τῇ ἰδιαιτέρᾳ ἡμῶν ἐπαρχίᾳ καὶ τῶν ἐκτὸς αὐτῆς ἐγκατεστημένων Γορτυνίων, γενομένας μοι παρακλήσεις, ὅπως, **ἐλεύθερος πάσης κομματικῆς ὑποχρεώσεως,** ἐπιδιώξω τὴν ἐν τῷ κοινοβουλίῳ ἐθνικὴν ἀντιπροσωπείαν.

Ἂν οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐθεώρουν πάντοτε καθῆκον τῶν δυναμένων τὴν εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας συμμετοχὴν καὶ ἐχαρακτήριζον διὰ τοῦ Σωκράτους «ἀμαλακόν τε καὶ δειλὸν» τὸν «ὀκνοῦντα προσιέναι τῷ δήμῳ καὶ τῶν τῆς πολιτείας πραγμάτων ἐπιμελεῖσθαι», κατ' ἐξοχὴν ἐπιτακτικὸν ἀποβαίνει τὸ καθῆκον ἤδη, ὅτε τὰ τῆς πολιτείας περιῆλθον εἰς σημεῖον ἀπαιτοῦν **ἄμεσον καὶ ριζικὴν τὴν ἀνόρθωσιν.**

Παρακολουθῶν ἐπιμελῶς τὰ πολιτειακὰ πράγματα τῆς πατρίδος ἡμῶν, δὲν ἀγνοῶ τὰς πολλαπλᾶς καὶ δυσπερβλήτους δυσχερείας, ἃς ἐμφανίζει ὁ πολιτικὸς βίος ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τὸ καθεστὼς πολίτευμα καὶ τὰ κρατοῦντα πολιτικὰ ἤθη· οὐδὲ παραβλέπω τὰ μέγιστα ἀληθῶς προσκόμματα, καθ' ὧν ὀφείλουσι νὰ παλαίσωσι παρ' ἡμῖν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες, καὶ ὧν ἕνεκα ἀδυνατοῦσι πολλάκις νὰ ἀνταποκριθῶσιν εἰς τὰς

(*) Σημ. ἐκδ. Τὸ πρῶτον κατὰ τὰς ἐκλογὰς τῆς 26 Μαρτίου 1906 ἐκθέσας βουλευτικὴν ὑποψηφιότητα ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ὡς ἀνεξάρτητος, παρουσιάσθη πρὸς τοὺς συμπολίτας του, τοὺς Ἀπανταχοῦ Γορτυνίους, διὰ τῆς ἀνωτέρω ἀναδημοσιευομένης ἐπιστολῆς, δημοσιευθείσης τότε εἰς τὴν «Ἀκρόπολιν», τοὺς «Καιρούς», τὰς «Ἀθήνας» καὶ ἄλλας ἐφημερίδας τῆς 5 Μαρτίου 1906.

ἀγαθὰς αὐτῶν προθέσεις καὶ τὰς καθόλου πολιτειακὰς ἀνάγκας.

Ἐνῷ ἀφ' ἑνὸς ἐξωτερικὴ πολιτική, ἐμφανιζομένη παρ' ἡμῖν ὑπὸ ἰδιαιτέρας ὅλως συνθήκας, καὶ ἐσωτερικὴ τῆς χώρας κατάστασις, δεομένη γενικῆς ἀναδιοργανώσεως, ἀπαιτοῦσιν ἐκ μέρους τῶν τὰ κοινὰ πραττόντων μελέτας ἐνδελεχεῖς ἐπὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων, σκέψεις ὡρίμους καὶ συστηματικὴν ἐργασίαν πρὸς διάγνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν τῶν ἐκ τῶν συνθηκῶν τῆς ἡμετέρας χώρας ἐνδεικνυομένων μέτρων, ἐξ ἄλλου ἡ ἀνάγκη τῆς κομματικῆς ἐνισχύσεως πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς ἐκλογικῆς ἐπιτυχίας — προϋποθέσεως ἀπαραιτήτου διὰ τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν δρᾶσιν — ἀπομακρύνει τούτους σπουδαίως τοῦ ἔργου ἐκείνου, καὶ χρόνου πολυτίμου τὴν κατανάλωσιν ἀπαιτοῦσα, καὶ περιορισμοὺς ἐνίοτε εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πολιτικῆς συνειδήσεως ὑπαγορεύουσα.

Οἱ λόγοι ὅμως οὗτοι, ἀντὶ νὰ ἐμπνεύσωσιν τὴν ἀποθάρρυνσιν, ἥτις ἐδηλητηρίασε κυρίως τὴν τάξιν τῶν ἐπιλέκτων, ἀλλ' ἀσθενῶν χαρακτήρων, καὶ ἀντὶ νὰ δικαιολογῶσι τὴν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν ἀγώνων ἀποχήν, ἐπιβάλλουσι τὴν εἰς τούτους ἀνάμιξιν ὑπὸ θυσίας καὶ ὑποχρεώσεις πολὺ πλείονας καὶ βαρυτέρας ἐκείνων, εἰς τὰς ὁποίας παρίσταται ἀνάγκη νὰ ὑποβληθῶσιν οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες καὶ οἱ Κυβερνῆται τῶν μεγάλων κρατῶν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου, παρ' οἷς ὁμαλώτερα τυγχάνει ἡ ἐξωτερικὴ πολιτική, πάγιος ὁ κυβερνητικὸς ὀργανισμὸς καὶ προηγμένη τοῦ λαοῦ ἡ πολιτικὴ ἀνατροφή.

Τούτων ἕνεκα παρ' ἡμῖν εἴπερ ποθὶ καὶ ἀλλαχοῦ ἐνδείκνυται εἰς τοὺς τὰ κοινὰ πράττοντας καθολικὴ καὶ ἐπίμονος εἰς τὸ ἔργον ἀφοσίωσις καὶ αὐταπάρνησις, κάμπτουσα τὸν ἀτομισμὸν ὑπὲρ τοῦ καθολικοῦ συμφέροντος καὶ ἀναλίσκουσα **τὸ ἄτομον** χάριν **τοῦ πολίτου,** ὅπως ἐξοικονομηθῶσιν αἱ δυσχερεῖς περιστάσεις, γεννηθῇ ζωηρά τις ἀντίδρασις κατὰ τῆς κρατούσης καταστάσεως καὶ **παρασκευασθῇ ἡ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι βελτίωσις καὶ ἀνόρθωσις.**

Προτιθέμενος νὰ συμπληρώσω τὴν περὶ τῶν ἰδίων φροντίδα διὰ τῆς ἐπὶ τῶν κοινῶν ἐργασίας καὶ μερίμνης, ἔχω ἀνάγκην τῆς κραταιᾶς ἐνισχύσεως τῶν ἀπανταχοῦ συμπολιτῶν μου· μέγα δὲ πλεονέκτημα θεωρῶ, ὅτι ἀποτείνομαι πρὸς τοῦτο πρὸς τὰ δεδοκιμασμένα αἰσθήματα, τὸ ὑπερήφανον φρόνημα, τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν ἐμπνευσμένην πολιτικὴν ἀντίληψιν τοῦ μεγάλου γορτυνιακοῦ λαοῦ.

Μνήμων τῶν πατρικῶν παραδόσεων, ἐξ ὧν ἐδιδάχθην τὴν θρησκευτικὴν πρὸς τὸ καθῆκον εὐλάβειαν καὶ τὴν ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτάρκειαν· ἀπὸ φύσεως δὲ καὶ παιδεύσεως τυγχάνων κρείττων χρημάτων καὶ ὑλικῶν συμφερόντων, θέλω ὑποτάξει τὰ ἴδια εἰς τὰ γενικὰ συμφέροντα, φλεγόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ καθοσιώσω τὸν βίον εἰς τὴν ὑπηρε-

όαν τῶν κοινῶν, ἐλέγχων ἀπὸ τοῦ ὑπερτάτου βήματος τοῦ ἐθνικοῦ συνεδρίου τὰς πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, καὶ βουλευόμενος ἐλευθέρως περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων.

Ἐπὶ τῇ πανδήμῳ ταύτῃ ὑποσχέσει προσαγορεύω ὑμᾶς τὸ πρῶτον ἤδη.

Ἀθήνησι τῇ 3 Μαρτίου 1906.

II

ΕΠΙ ΤΗ ΑΝΑΛΗΨΕΙ ΥΠΟΥΡΓΙΚΩΝ ΚΑΘΗΚΟΝΤΩΝ (*)

Ἀναλαμβάνων τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης, ἣν ηὐδόκησε νὰ μοὶ ἀναθέσῃ ἡ Α. Μ. ὁ Βασιλεύς, ἔχω ἀπὸ μελέτης καὶ πείρας ἐπίγνωσιν τῶν ποικίλων καὶ σποιδαίων ἀναγκῶν, ὑπὸ τῶν ὁποίων περιβάλλεται ἡ δικαστικὴ τοῦ κράτους ἐξουσία.

Α'.

Παρ' ἅπασι τοῖς ὁπωσδήποτε οἰκείως ἔχουσι πρὸς τὰ δικαστικὰ ἡμῶν πράγματα, ἐν οἱᾳ δήποτε ἰδιότητι, σταθερὰ ὑπάρχει πεποίθησις, ὅτι ἡ ἰσχύουσα ἀστυκὴ καὶ ποινικὴ νομοθεσία, κατά τε τὸ οὐσιαστικὸν καὶ δικονομικὸν αὐτῆς μέρος, πρόκειται πολλαχῶς πλημμελής, τὸ δὲ κρατοῦν σύστημα τῶν φυλακῶν καὶ τῆς ἀποτίσεως τῶν ποινῶν συντελεῖ μᾶλλον εἰς αὔξησιν τῆς ἐγκληματικότητος. Ἕνεκα τούτων ἐν πολλοῖς καὶ αἱ συναλλαγαὶ φθίνουσι καὶ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀπονομή, κατὰ πάσας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις, μεγάλως δυσχεραίνεται, καὶ ἡ δημοσία ἀσφάλεια διηνεκῶς κλονίζεται.

Ἐπήλυδες θεσμοὶ καὶ συστήματα, προϊόντα ἄλλων χρόνων καὶ ἄλλων πολιτισμῶν, μικρὰς καὶ οὐχὶ πάντοτε ἐπιτυχεῖς, οὐδὲ ἀπὸ μελέτης καὶ συστήματος ὑποστάντες ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτῶν μεταρρυθμίσεις, ἀπέμειναν ξένοι μὲν πρὸς τὰς καθ' ἡμᾶς συναλλακτικὰς καὶ κοινωνικὰς συνθήκας, ἀλλότριοι δὲ πρὸς τὸν σύγχρονον πολιτισμὸν καὶ τὰς ἀλλαχοῦ ἐπιστημονικὰς καὶ νομοθετικὰς προόδους.

Ἡ πλήρωσις τῆς γενικῆς εὐχῆς περὶ ριζικῆς ἀνακαθάρσεως τῆς καθόλου δικαστικῆς ἡμῶν νομοθεσίας, καὶ περὶ μεταρρυθμίσεως τῶν φυλακῶν τοῦ κράτους, δεῖται μελέτης συστηματικῆς, μακρᾶς δέ, συνεχοῦς καὶ ὡρίμου προεργασίας ἀνδρῶν εἰδημόνων, οἵτινες δὲν ἀρθονοῦσι δυστυχῶς παρ' ἡμῖν ἤδη καθ' ἅπαντας τοὺς κλάδους.

(*) Σημ. ἐκδ. Τὴν 7 Ὀκωβρίου 1910 ὁρκισθεὶς ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος, ἀπηύθυνεν αὐθημερὸν εἰς τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς τοῦ κράτους τὴν ἐν τῷ κειμένῳ δημοσευομένην ἐγκύκλιον. Πρβλ. «Ἐπετηρὶς τοῦ ὑπουργείου τῆς Δικαιοσύνης». Ἔτος Α'. Τόμ. Ι, σ. 27 κ. ἑ.

Τοιαύτης ἐργασίας τὰς βάσεις θέλομεν θέσει ἀπὸ τοῦδε. Ἐλπίζομεν δέ, ὅτι θὰ ἐξεύρωμεν τὰ ἀναγκαῖα μέσα, ὅπως ὀργανώσωμεν ταύτην ὑπὸ ὅρους αἴροντας τὰς μέχρι τοῦδε βραδύτητας καὶ διακοπάς, τὰς ὁποίας ὑπέστη τοῦ ἀστικοῦ κώδικος ἡ παρασκευή, ἐξασφαλίζοντας δὲ ἐν προσεχεῖ μέλλοντι τὴν ἀπόκτησιν νομοθεσίας πληρούσης τὰς παρ'ἡμῖν νομοθετικὰς ἀνάγκας καὶ προαγούσης τὰς συναλλαγὰς καὶ τῆς δικαιοσύνης τὴν ἀπονομήν, καὶ συστήματος φυλακῶν ἀνταποκρινομένου εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ποινῆς, ὡς καθώρισε τοῦτον ἡ σύγχρονος ἐπιστημονικὴ καὶ νομοθετικὴ συνείδησις.

***

Ἀλλ' ὅμως καὶ τὸ συστηματικὸν τοῦτο ἔργον μεγάλως θέλει ὑποβοηθήσει καὶ εἰς τὴν πλήρωσιν ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν θέλει ἀνταποκριθῆ ἡ ἄμεσος εἰσαγωγὴ ἐκείνων τῶν ἐν τοῖς καθέκαστα νομοθετικῶν μεταρρυθμίσεων, ἐφ' ὧν σταθερὰ καὶ ἀδιαίρετος ὑπάρχει ἤδη ἡ κοινὴ συνείδησις.

Οὐχὶ μόνον ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ εὐχεροῦς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ θεωρίας ἐνδείκνυται ἡ τοιαύτη νομοθετικὴ τακτική. Διότι τῶν πεπολιτισμένων λαῶν ἡ νομοθετικὴ ἱστορία ἐναργῶς ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ ἄμεσοι ριζικαὶ μεταβολαὶ οὐδέποτε ηὐδοκίμησαν, ὅσον αἱ βαθμιαῖαι μεταρρυθμίσεις, αἵτινες μετὰ συντηρήσεως ἅμα καὶ προόδου βαίνουσαι, ὑπέστησαν τὴν πρὸς τὸ σύνολον ἁρμοίωσιν καὶ παρεσκεύασαν ἀδιατάρακτον τοῦ ὅλου τὴν ἀνακαίνισιν.

Ὑπὸ τοιαύτην ἔποψιν θέλομεν εἰσηγηθῆ ἐν καιρῷ διαφόρους μερικὰς μεταρρυθμίσεις ἔν τε τῇ ἀστικῇ καὶ ποινικῇ νομοθεσίᾳ, τῇ τε οὐσιαστικῇ καὶ δικονομικῇ, καὶ ἄλλας ἀναγομένας τοῦτο μὲν εἰς τὴν μᾶλλον τελεσφόρον διαρρύθμισιν τῆς διοικήσεως τῆς δικαιοσύνης, τοῦτο δὲ εἰς τὴν ἐν δυνατῷ μέτρῳ αὔξησιν τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν, ἥτις πάντοθεν ὁμολογεῖται ἐπείγουσα καὶ ἀναβολῆς ἀνεπίδεκτος.

Ἐπὶ τοιούτων σημείων ὑπὸ νομοθετικὴν ἔποψιν θέλομεν στρέψει σύντονον τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μέριμναν ἡμῶν.

Β΄.

Ὅμως καὶ οἱ σοφώτατοι τῶν νόμων περιττοὶ ἐλέγχονται καὶ οὐδὲν εἰς ἀνόρθωσιν τῶν κακῶς ἐχόντων δύνανται, ὁσάκις οὐδαμῶς ἢ κακῶς ἐφαρμόζονται. Πρέπει δὲ νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ ἔλειψε μέχρι τοῦδε παρ' ἡμῖν, δὲν εἶναι τόσον νομοθεσία ἀγαθὴ καὶ πρόσφορος, ὅσον ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κειμένων νόμων.

Ἡ ἐπὶ τῇ ἐλλείψει ταύτῃ ἀδιαφορία ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ὑπάρχει τοσοῦτον ἐναργὴς καὶ ἡ πρὸς ταύτην ροπὴ τοιαύτην ἔλαβεν ἔντασιν καὶ ἔκτασιν παρ' ἡμῖν, ὥστε ἠναγκάσθη τις τῶν ἐκλιπόντων κυβερνητῶν ἡμῶν νὰ εἴπῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τῆς Βουλῆς, ὅτι θὰ ἦτο ἀνάγκη καὶ ἰδίου τινὸς νόμου περὶ ἐφαρμογῆς τῶν ψηφιζομένων νόμων.

Ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς τακτικῆς ταύτης, πρὸς ἣν πάντες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰθίσθημεν ἀδιάφοροι πρὸς τὰς ἐξ αὐτῆς συνεπείας, εἶναι ἤδη ὑπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἐνδεδειγμένη. Καὶ πρὸ πάσης βελτιώσεως τῶν κειμένων νόμων δέον νὰ δείξωμεν, ὅτι ἔχομεν τὴν δύναμιν καὶ τὴν θέλησιν νὰ ἐφαρμόσωμεν τοὺς ὑπάρχοντας.

Δὲν ἀγνοοῦμεν τὰ ποικίλα αἴτια τῆς βραδυτάτης, ἀλλὰ καὶ ἔν τισιν ἀτελοῦς ἀποδόσεως τῆς δικαιοσύνης. Χωρὶς δὲ νὰ παρίδωμεν οὐδένα τῶν λοιπῶν λόγων, εἰς οὓς αὕτη ὀφείλεται, καθῆκον ἔχομεν νὰ ἐξάρωμεν τὸν σπουδαιότερον, ἀναγνωρίζοντες, ὅτι ἡ φιλεργία καὶ ἡ ἐπιμέλεια περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀνατεθειμένων εἰς τοὺς δικαστικοὺς ὑπαλλήλους καὶ ὑπηρέτας καθηκόντων, καὶ ἡ ἀκριβὴς ἐν τούτοις τήρησις τῶν κειμένων νόμων, δὲν ὑπῆρξε πάντοτε καὶ παρὰ πᾶσιν ὁ ἀχώριστος σύντροφος.

Διατάξεις τῶν νόμων ἐν τούτῳ κείμεναι καὶ ποιναὶ πειθαρχικὰς ἀπαγγέλλουσαι περιέπεσαν εἰς ἀχρησίαν· ἡ τῶν προϊσταμένων ἐπὶ τοὺς ὑφισταμένους ἐποπτεία ἐχαλαρώθη· ἡ δὲ ἐκ μέρους τοῦ εἰσαγγελικοῦ κλάδου ἐπιτήρησις τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν ἀπομακρυνθεῖσα τελείως τοῦ νόμου καὶ μεταβληθεῖσα εἰς τύπον ἄπλοῦν, οὐδὲ πόρρωθεν ἀνταπεκρίθη εἰς τὰς νομοθετικὰς προσδοκίας. Ἐνῷ ἑτέρωθεν ἕξεις πολιτικαί, καθ' ὧν ἐξηγέρθη ἡ κοινὴ συνείδησις, παρέλυσαν ὅλως τὴν ἀπὸ τοῦ κέντρου ἐποπτείαν καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἐγγύησιν περὶ τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης· οὕτως ὁλόκληρον τὸ σύστημα τῆς ἐπιτηρήσεως, τοῦ ἐλέγχου καὶ τῶν ἐπιθεωρήσεων τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν καὶ τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας ἡ ἐνάσκησις, δι' ὧν ὁ νομοθέτης ἐφρούρησε τῆς δικαιοσύνης τὴν διαχείρισιν, περιέπεσαν εἰς πλήρη σχεδὸν ἀχρησίαν· καὶ ἡ ἀπὸ τούτων ἐκπορευομένη ζωὴ τῆς λειτουργίας τῆς δικαιοσύνης εἰς πολιτείας καὶ κοινωνίας μᾶλλον ἡμῶν προηγμένας ἐν τῇ ἀντιλήψει τῶν δικαστικῶν καθηκόντων, τυγχάνει παρ' ἡμῖν, παρ' οἷς κατ' ἐξοχὴν ἡ εἰς ἐκείνην προσφυγὴ ἦτο ἀναποδράστως ἐνδεδειγμένη, ἀχρησιμοποίητος καὶ ἀνύπαρκτος.

***

Οὐδεὶς ὁ μὴ ποθῶν νὰ ἐξέλθωμεν τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ νὰ

ἐπίδωμεν τὴν δικαιοσύνην τῆς χώρας εἰς τὴν ὑπερτάτην αὐτῆς περιωπήν.

Τοὺς δικαστικοὺς λειτουργοὺς κατὰ τὸ μέγιστον αὐτῶν μέρος, κατέστησε τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἰσοβίους. Ἡ δὲ νεωτέρα νομοθεσία ἐφρούρησεν ὁλόκληρον τὸ τάγμα, εἰς ὃ εἶναι διαπεπιστευμένη τῆς δικαιοσύνης ἡ ἀπονομή, κατὰ πάσης ἐπιδράσεως τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, οὕτως ὥστε ἡ τύχη καὶ ἡ προκοπὴ ἑκάστου δικαστικοῦ λειτουργοῦ ἤρτηται ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χρηστότητος καὶ ἱκανότητος, ἡ περὶ τῆς ὁποίας κρίσις ἐν αὐτῷ τῷ σώματι μορφοῦται, ἀναγνωρίζεται καὶ βραβεύεται.

Ὅμως αἱ τοιαῦται ἐγγυήσεις ὑπαγορεύουσιν εἰς τὴν πολιτείαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν μείζονας ἤδη ἀξιώσεις ἀκριβεστέρας τῶν καθηκόντων ἐκπληρώσεως· καθιστῶσιν ἀδικαιολόγητον τὴν ἐπεικῆ τῶν παρεκτροπῶν ἐκτίμησιν καὶ ἐπιβάλλουσι τὴν ἐποπτείαν καὶ τὸν ἐνδελεχῆ τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν ἔλεγχον καὶ τῆς πειθαρχικῆς ἐξουσίας τὴν ἐνάσκησιν· διότι ἄνευ τούτων ἡ ἰσοβιότης μετὰ τῶν λοιπῶν ἐγγυήσεων ἤθελον ἐγκαταστήσει τυραννίδα καὶ ἤθελον ὁπλίσει καὶ διὰ νέων ἐπιχειρημάτων τοὺς πολεμίους τοιούτων θεσμῶν ἢ τοὺς ὑπερμαχοῦντας τῆς ἀναστολῆς τῆς ἰσοβιότητος, μέτρου μέλλοντος ἐπικινδύνως νὰ κλονίσῃ τὸ κῦρος καὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ δικαστικοῦ σώματος, εἴ ποτε ἐλαμβάνετο.

Γ΄.

Ἀπόφασιν ἔχομεν ἀμετάκλητον νὰ ἀσκήσωμεν ἐνδελεχῶς τὴν ἀνατιθεμένην ἡμῖν ἐποπτείαν ἐπὶ τὴν διαχείρισιν τῆς δικαιοσύνης, καὶ νὰ ἐπιδιώξωμεν μεθ' ὅλης τῆς προσηκούσης ἡμῖν ἐξουσίας καὶ ἀρμοδιότητος τῶν κειμένων νόμων τὴν ἀπαρέγκλιτον ἐφαρμογήν ὑπὸ τῶν δικαστικῶν λειτουργῶν.

Δὲν θέλομεν ἀπαιτήσει ἀδύνατα· ἀλλὰ καὶ οὐδενὸς δυνατοῦ τὴν παράλειψιν θέλομεν παρίδει· καὶ πρὸ οὐδενὸς θέλει ὑποχωρήσει τοῦ νόμου ἡ ἐφαρμογή, ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι τὰ ληφθησόμενα παρ' ἡμῶν μέτρα, αὐστηρὰ μέν, ἀλλὰ δίκαια, καὶ ἀπὸ τῶν πράξεων ἢ παραλείψεων καὶ τῶν νόμων ἀπορρέοντα, θέλουσιν ἐκτιμηθῆ δεόντως παρὰ λειτουργῶν, ἐθισθέντων ἐν τῇ ἀντιλήψει καὶ τῇ κρίσει τοιούτων μέτρων.

Οὐδαμῶς λανθάνουσιν ἡμᾶς αἱ δυσχέρειαι, εἰς τὰς ὁποίας εὑρίσκεται ὁ καλούμενος τοιαῦτα νὰ ἐπιτελέσῃ καθήκοντα ἐν κοινωνίᾳ ἰδίως μικρᾷ, οἷα ἡ ἡμετέρα ἔνθα στεναὶ ἀναπτύσσονται προσωπικαὶ σχέσεις καὶ ἡ ἰδέα τοῦ καθήκοντος δὲν ἔχει ἐπαρκῶς παγιωθῆ, ἀπὸ χαρακτῆρος δὲ συγχέομεν τὸν κατ' ἰδίαν βίον καὶ τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα

πρὸς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς ὑπαγορεύσεις.

Ὅμως ἀγόμεθα ἐκ τῆς πεποιθήσεως, ὅτι σκέψεις τοιαῦται δέον νὰ ὑποχωρήσωσι πρὸ τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος, οὐχὶ μόνον ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὑπαγορευομένης, ἀλλὰ ἐπιβεβλημένης ἤδη καὶ ἐκ τῆς σιδηρᾶς ἀνάγκης καὶ ἐκ τῆς βίας τῶν πραγμάτων. Διότι, εἰς ὃ σημεῖον περιῆλθον τὰ τῆς πολιτείας ἡμῶν, ἐπιβάλλεται ὑπέρ ποτε καὶ ἄλλοτε ἡ συγκέντρωσις πάσης δυνάμεως καὶ ἡ χρησιμοποίησις αὐτῆς πρὸς ἀνόρθωσιν. Ἐν τῷ ἔργῳ δὲ τούτῳ τῆς μεταβολῆς τῶν ὅρων τοῦ δημοσίου ἡμῶν βίου, δέον ἐκεῖνος ὁ κλάδος νὰ πρωτοπορήσῃ, ὁ ὁποῖος ἔχει καὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἐν τῇ πολιτείᾳ ἀποστολὴν καὶ ἐν τῇ καταλύσει τῶν πάντων ὑπῆρξεν ὁ σχετικῶς ὑγιέστερος διατηρηθείς.

Ἐνδελεχὴς ἐποπτεία καὶ αὐστηρὸς ἔλεγχος ἐκ μέρους τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν θέλει ἄρει ἕξεις καὶ συνηθείας, πρὸς τὰς ὁποίας ἀπὸ χρόνου μακροῦ καί πως ἀνεπιγνώστως δουλεύομεν· θέλει ἐμπνεύσει ἀκμαιότερον τὸν πρὸς τὸ καθῆκον ἔρωτα καὶ συντονωτέραν τὴν φιλεργίαν· θέλει κολάσει τὰς ἐπὶ μέρους παρεκτροπάς, καὶ θέλει παρασκευάσει τοὺς ἀναγκαίους ὅρους εἰς τὴν κανονικὴν καὶ κατὰ τὰς διατυπώσεις τῆς ἰσχυούσης νομοθεσίας ἀπομάκρυνσιν ἐκ τῶν δικαστικῶν τάξεων ἐκείνων τῶν στοιχείων, ἅτινα ἐδείχθησαν ἢ θέλουσι δειχθῆ ἐπιλήσμονα τῆς ὑψίστης αὐτῶν ἀποστολῆς.

Ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, εἰς ὃ θέλομεν ἀνενδότως ἐπιδοθῆ, ἀξιοῦμεν ἀμέριστον τὴν συνδρομὴν τῶν δικαστικῶν τοῦ κράτους λειτουργῶν καὶ αὐστηρὰν τῶν καθηκόντων ἑκάστου τούτων τὴν ἐκπλήρωσιν.

Ἐν τοιούτῳ ἔργῳ, ἔργῳ ἀναστηλώσεως καὶ ἐνισχύσεως τῆς δικαιοσύνης, ἀλλ' ἐν ταὐτῷ καὶ πολιτειακῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπλάσεως ἔργῳ, γίνεσθε ἡμῖν, κύριοι, συμπράκτορες, φίλοι καὶ συναρωγοί».

III

ΕΙΣ ΤΑΣ

«ΠΟΛΙΤΙΚΑΣ ΣΕΛΙΔΑΣ ΤΟΥ 1911» (*)

Ἡ ἀτρεπὴς τῶν πολιτικῶν κομμάτων ἐπέμβασις εἰς τὰ τῆς καθόλου διοικήσεως τοῦ κράτους ἀποτελεῖ νόσημα, ὅπερ ἀνεπτύχθη καὶ ἐν τῇ κοινοβουλευτικῇ Ἑλλάδι ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον μορφὴν καὶ ἔντασιν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρετηρήθη εἰς πάντας τοὺς ὑπὸ τοιοῦτο πολίτευμα κυβερνωμένους λαούς· μάλιστα δὲ εἰς ἐκείνους, παρ' οἷς τὸ συνταγματικὸν πολίτευμα δὲν ἀνεπτύχθη ἱστορικῶς, ἀλλὰ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος παραχωρηθὲν ἢ δι' ἐπαναστάσεως κτηθέν, διεδέχθη ἀποτόμως πολίτευμα μοναρχικὸν καὶ πρὸς τούτου τὴν διοικητικὴν ὀργάνωσιν προσηρμόσθη.

Καὶ οἱ ὑπὸ τοιοῦτο πολιτικὸν σύστημα κυβερνώμενοι λαοί, ἢ συνοικειωθέντες ὑπέκυψαν εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς νόσου ἐπὶ αἰῶνας ὅλους, καθ' οὓς ἡ ἀδιαφορία τῶν πολλῶν πρὸς τοὺς ὅρους τοῦ δημοσίου βίου ὑπέτρεφε τὴν τόλμην καὶ τὴν βίαν τῶν ὀλίγων, ἢ ἐπαναστατήσαντες κατ' αὐτοῦ ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, ἀνταλλάξαντες τοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς πρὸς τὰ ἀγαθὰ προσδοκωμένης ἀδιαφθόρου διοικήσεως. Εἶναι δὲ φαινόμενον ὅλως ἀσύνηθες ἐν τῇ πολιτικῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν, ἐπανάστασις ἐκ τῆς ἀκολασίας τοῦ κοινοβουλευτικοῦ βίου προκληθεῖσα, τηροῦσα δὲ ἐν πᾶσιν ἄθικτον τοῦ πολιτεύματος τὸν τύπον, ἀποκλειστικῶς κατὰ τῆς βίας τῶν κομματικῶν ἐπεμβάσεων στρεφομένη καὶ ἀξιοῦσα τὴν ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ἐλευθέρους θεσμοὺς μεταβολὴν τῶν πολιτικῶν μεθόδων τῆς Κυβερνήσεως.

Τὰ πολιτικὰ ἄρα συμβάματα τῆς τελευταίας ἐν Ἑλλάδι διετίας εἰσὶ κεκλημένα νὰ παράσχωσιν εἰς τὸν ἱστορικὸν ὕλην πολύτιμον πρὸς βαθυτέραν μελέτην τῆς ῥώμης τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ὑγείας τῶν πολιτειακῶν ἀντιλήψεων τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

(*) Σημ. ἐκδ. Ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει δόκιμος δημοσιογράφος κ. Ἀχ. Καλεύρας ἐξέδετο ἐν ἔτει 1911 βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Πολιτικαὶ σελίδες τοῦ 1911», ἐν ᾧ περιέλαβε τὰς ζητηθείσας παρ' αὐτοῦ γνώμας ἐπὶ τῶν συγχρόνων πολιτικῶν ζητημάτων ἡμεδαπῶν καὶ ἀλλοδαπῶν ἰδίᾳ ἀνδρῶν ἐπιφανῶν ἐν τῇ πολιτικῇ, τῇ διπλωματίᾳ καὶ τῇ δημοσιογραφίᾳ. Ἐν σελ. 56—57 τοῦ ἐκδοθέντος βιβλίου φέρεται ἡ ἀνωτέρω ἀναδημοσιευομένη γνώμη τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι πραγμάτων.

IV

ΒΡΑΧΕΙΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου ἐν τῇ Βουλῇ. (*)

. . . . . .

Πρέπει ἴσως νὰ καταστήσω γνωστόν, ὅτι ἡ προσοχὴ ἡμῶν ἐστράφη ἐπί τινας στιγμὰς καὶ εἰς σκέψεις περὶ τῆς ἀνάγκης ἢ μὴ τῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ ἄρθρου 23 τοῦ ἰσχύοντος κανονισμοῦ τοῦ καθιεροῦντος τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἔκτασιν τοῦ λόγου, ὁρίζοντος δέ, ὅτι ἡ συζήτησις δὲν περατοῦται, ἂν δὲν παραιτηθῶσι τοῦ λόγου οἱ ζητήσαντες αὐτόν. Εἶναι γνωστόν, κύριοι, ὅτι ἀλλαχοῦ εἰς πολιτεύματα συνταγματικά, ἀλλὰ καὶ καθαρῶς κοινοβουλευτικῆς μορφῆς πολιτεύματα τίθενται φραγμοί τινες, ποὺ μὲν εὐρύτεροι, ποὺ δὲ στενώτεροι, διὰ τῶν ὁποίων δὲν παραβλάπτεται μὲν τὸ παράπαν ἡ ἐλευθερία τοῦ λόγου, κολάζονται ἐν τούτοις ἢ προλαμβάνονται αἱ ἐν τούτῳ καταχρήσεις, αἱ ὁποῖαι δυστιχῶς δὲν εἶναι ἀσυνήθεις εἰς τοιαῦτα πολυμελῆ Σώματα. Ἐμελετήσαμεν τὰ ἀλλαχοῦ κρατοῦντα. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ παραγνωρίζωμεν τὰς περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου ἀντιλήψεις τῶν λαῶν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τοιαύτας περιοριστικὰς διατάξεις εἰσήγαγον, ἐνομίσαμεν, ὅτι μεταρρυθμίσεις τοιαύτης φύσεως εἶναι ξέναι πρὸς τὰ ἤθη καὶ τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας λειτουργοῦσι παρ' ἡμῖν τὰ πολιτικὰ Σώματα. Δὲν δύναταί τις εὐλόγως νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι ἡ κοινὴ συνείδησις παρ' ἡμῖν δυσφόρως ἔχει πρὸς τοιούτους περιορισμούς. Ἐὰν δέ τις πρὸς τοιαύτας συνηθείας καὶ τοιοῦτο πνεῦμα ἤθελεν ἀντιταχθῇ διὰ περιορισμῶν τοιαύτης φύσεως, δὲν εἶναι ἀπίθανον ἀντὶ τῆς ὠφελείας, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀγαθῆς προθέσεως ἤθελεν ἐπιδιώξει, νὰ ὠθήσῃ τὰ πράγματα ἐν τῇ ἐφαρμογῇ εἰς σημεῖα πολὺ ἀπομακρυνόμενα τῶν ἀγαθῶν προθέσεων. Διὰ τοῦτο ὀρθότερον καὶ πρακτικώτερον νομίζομεν νὰ μὴ θίξωμεν τὴν διάταξιν τοῦ κανονισμοῦ, νὰ ἀφήσωμεν δὲ αὐτὴν ταύτην τὴν Βουλὴν γνώμονα καὶ κριτὴν τῶν ἐνδεχομένων παρεκτροπῶν. Φρονοῦμεν δέ, ὅτι ἡ δύναμις τῆς καθόλου γνώμης τῆς ἐν τῇ Βουλῇ σχηματιζομένης ἐκ τῆς τοιαύτης ἢ τοιαύτης χρήσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ ἡ

(*) Σημ. ἐκδ. Ἀπόσπασμα ἐξ ἀγορεύσεως τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ὡς ὑπουργοῦ τῆς Δικαιοσύνης, εἰσηγουμένου τὴν 8 Ὀκτωβρίου 1910 εἰς τὴν Ἀναθεωρητικὴν Βουλὴν τὸν ἐδικῶν διὰ τὰ ἔργα αὐτῆς κανονισμόν. Ἰδε «Ἐφημ. Συζητ.» αὐτ. σ. 197.

μεγαλειτέρα ταύτης δύναμις, ἡ τῆς δημοσίας γνώμης, θὰ εἶναι ὁ μέγας διδάσκαλος καὶ ὁ μέγας τιμωρός, ἐάν ποτε — ὅπερ οὐδεὶς δικαιοῦται νὰ πιστεύῃ — ἤθελε προκύψει παρεκτροπή τις καὶ κατάχρησις δυναμένη εἴτε νὰ ματαιώσῃ εἴτε νὰ ἀναβάλῃ τὴν συντέλεσιν τοῦ ἀνορθωτικοῦ ἔργου.

⁂

Πολιτικαὶ πεποιθήσεις ἀντιδημοτικαί. (*)

. . . . . .

Παρέχων ὑμῖν εὐχαρίστως τὰς πληροφορίας ταύτας, δὲν κρίνω ἄσκοπον νὰ προσθέσω, ὅτι τὴν ἐν τῇ Βουλῇ πολιτείαν μου, εἴτε συμπράττοντος εἰς τὸ νομοθετικὸν ἔργον, εἴτε ἐλέγχοντος τὰς πράξεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ρυθμίζουσιν ἀρχαὶ ὡρισμέναι καὶ ἑδραῖαι πολιτικαὶ πεποιθήσεις, ἀνεξαρτήτως καὶ προσώπων, ἀλλὰ καὶ μικροπολιτικῶν συμφερόντων. Ἀπὸ τοιούτων δὲ ἀφορμώμενος ἀντιλήψεων θὰ ἐλέγξω, ὅ,τι κατὰ συνείδησιν νομίζω ἐλεγκτέον καὶ ἀσύμφορον εἰς τὴν πολιτείαν, θὰ ὑποστηρίξω δέ, διδομένης μοι εὐκαιρίας, τὴν κατάργησιν τοῦ θεσμοῦ τῶν γενικῶν διοικήσεων, ὃν θεωρῶ πλέον καὶ διοικητικῶς, καὶ πολιτικῶς, καὶ ἐθνικῶς ἀσύμφορον εἰς πάσας τὰς νέας χώρας, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὴν Κρήτην, οὐδαμῶς ὑπολειπομένην εἰς εὐνομίαν καὶ ὀργάνωσιν καὶ εἰς πολιτικὴν ἀνατροφὴν τοῦ παλαιοῦ Βασιλείου, καὶ μὴ ἔχουσαν συνεπῶς ἀνάγκην τοιούτου ἰδιαιτέρου θεσμοῦ.

Θεωρῶ πιθανώτατον ,ὅτι πολιτικὴ τοιαύτη θὰ πικράνῃ παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου ὡρισμένα πρόσωπα, ἴσως δὲ καὶ τάξεις τινὰς προσώπων, ὅμως πιστεύω, ὅτι οὕτω ἐξυπηρετῶ οὐ μόνον τὰς ἰδίας μου πεποιθήσεις περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνωτέρους πολιτικοὺς καὶ ἐθνικοὺς σκοπούς, ὑπὲρ τῶν ὁποίων μακροὺς ἤδη χρόνους ἠγωνίσθη ἐν τοῖς πρώτοις καὶ διὰ τῶν πολιτικῶν αὐτοῦ ἀνδρῶν, καὶ ἀμέσως, αὐτὸς οὗτος ὁ κρητικὸς λαός.

(*) Σημ. ἐκδ. Γνῶμαι διατυπωθεῖσαι ἐν τῇ Βουλῇ ὑπὸ τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν νέων χωρῶν, παρεξηγηθεῖσαι ἐν Κρήτῃ, προυκάλεσαν παρὰ τῇ δημοσίᾳ γνώμῃ ἐξαιρετικὴν δυσφορίαν, ἧς ἕνεκα ἡ ἐν Ἡρακλείῳ ἐκδιδομένη ἐφημερὶς «Παλιγγενεσία» ἀπετάθη πρὸς τὸν κ. Ν. Δημητρακόπουλον, διερωτῶσα περὶ τῶν γενομένων. Ἡ ἐπὶ τούτου μακρὰ ἐπιστολὴ τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου, δι' ἧς παρείχοντο αἱ ἀναγκαῖαι ἐξηγήσεις, δημοσιευθεῖσα καὶ σχολιασθεῖσα ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ τῆς εἰρημένης ἐφημερίδος τῆς 13 Δεκεμβρίου 1914, κατέληγε διὰ τῶν ἐν τῷ κειμένῳ ἀναδημοσιευομένων περικοπῶν.

Ἡ δικαιοσύνη βάσις τῆς ἀνορθώσεως. (*)

Οὔτε περὶ τοῦ στρατοῦ, οὔτε περὶ τοῦ στόλου, οὔτε περὶ τοῦ ἱερατείου αὐτῆς φροντίζει ἡ Ἀγγλία τόσον, ὅσον περὶ τῶν ἀρχιδικαστῶν της, εἰς οὓς ὀφείλει τὴν ἀφετηρίαν τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου της. Ἡ ἀνόρθωσις τῆς δικαιοσύνης ὡς βάσεως ἀραγοῦς τῆς οἰκονομικῆς, στρατιωτικῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἀνορθώσεως, καὶ πάσης ἀγαθῆς ἐκδηλώσεως τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου: Ἰδοὺ ἡ πρώτη διὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἀνάγκη, τῆς ὁποίας τὴν πλήρωσιν πρέπει πᾶς Ἕλλην νὰ εὔχεται κατὰ πᾶν νέον ἔτος.

⁂

Ὁ ἐν Παλαιστίνῃ Ἑλληνισμός. (**)

Αἱ ἐπιδρομαί, καθ' ὧν παλαίει ὁ ἐν Παλαιστίνῃ ἑλληνισμὸς, καὶ οἱ πολλαπλοῖ κίνδυνοι, οὓς διατρέχει ἡ Σιωνῖτις Ἐκκλησία, δὲν ἀποτρέπονται δι' «Ἐθνικῶν Λευκωμάτων», ἀλλὰ διὰ πανελληνίων θυσιῶν καὶ ἐργασίας συστηματικῆς καὶ ἐνδελεχοῦς, ἧς τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην δὲν κατενόησεν ἔτι τὸ ἐλεύθερον κράτος.

⁂

Τὸ ἔργον τῆς ἐπαναστάσεως. (***)

Ὅταν γίνῃ ἡ ἐκκαθάρισις τοῦ ἔργου τῆς ἐπαναστάσεως, θὰ ἐμφανισθῶσι καὶ τὰ ἐπιβλαβῆ αὐτῆς ἀποτελέσματα, καὶ τὰ ἐπωφελῆ, ἅτινα βεβαίως εἶναι πλειότερα.

Ἀλλ' αἱ ὁριστικαὶ ἐπὶ τούτου κρίσεις εἶναι ἀκόμη πρόωροι.

Διότι τὸ σπουδαιότερον ἀγαθὸν τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι ἡ τόνωσις τοῦ δημοσίου φρονήματος καὶ ἡ πάντοθεν παρατηρουμένη κατεύθυνσις

(*) Σημ. ἐκδ. Ἐκ τῆς ἐφημερίδος «Ἀκροπόλεως» τῆς 1ης τοῦ ἔτους 1903, ἔνθα δημοσιεύονται αἱ ζητηθεῖσαι παρ' αὐτῆς γνῶμαι περὶ τῆς πρώτης διὰ τὸ ἑλληνικὸν κράτος ἀνάγκης.

(**) Σημ. ἐκδ. Ἐκ τοῦ «Πανελληνίου Ἐθνικοῦ Λευκώματος ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου» (σ. 334), ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1904 τῇ ἐπιμελείᾳ εἰδικῆς ἐπιτροπείας, καὶ περιλαμβάνοντος τὰς ἐπὶ τοῦ σπουδαιοτάτου ἐθνικοῦ ζητήματος γνώμας τῶν ἐπιλέκτων τοῦ ἀπανταχοῦ ἑλληνισμοῦ.

(***) Σημ. ἐκδ. Ἐκ τοῦ περιοδικοῦ «Ἑλλὰς» τῆς 22 Αὐγούστου 1910, ἔνθα δημοσιεύονται αἱ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν ἐκλογῶν τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως ζητηθεῖσαι παρ' αὐτῆς γνῶμαι πολιτικῶν ἀνδρῶν περὶ τοῦ ἔργου τῆς ἐπαναστάσεως.

αὐτοῦ εἰς διάπλασιν νέου πολιτικοῦ βίου.

Ὅμως ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἐθνοσυνελεύσεως θὰ ἀποδειχθῇ, ἂν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο θὰ χρησιμοποιηθῇ καταλλήλως, ὥστε νὰ καταστῇ μόνιμον, ὅτε ριζικὰς μεταρρυθμίσεις θὰ ὑποστῇ ἡ πολιτικὴ ἀνατροφὴ τῆς χώρας· ἢ ἂν τοὐναντίον θ' ἀφεθῇ ἀνεκμετάλλευτον καὶ ἐκλίπῃ, ὅτε ἡ ἐπάνοδος εἰς τὰς πολιτικὰς μεθόδους τοῦ παρελθόντος θὰ εἶναι ἴσως δεινοτέρα, καὶ ἡ εἰς ταύτας προσήλωσις ἀνεπίδεκτος λυσιτελοῦς ἐλέγχου.

⁂

Βουλὴ καὶ Κυβέρνησις.

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἐγὼ δὲν παραπονοῦμαι. Ἡ ἔννοια τοῦ παραπόνου εἶναι ἔννοια κατωτέρου πρὸς ἀνώτερον· εἶναι ἔννοια ὑφισταμένου πρὸς προϊστάμενον· δὲν εἶναι βουλευτοῦ πρὸς κυβερνήτην. Ὁ βουλευτὴς ἐπιβλέπει τὴν Κυβέρνησιν, παρακολουθεῖ τὴν Κυβέρνησιν, ἐλέγχει αὐτὴν καὶ δὲν παραπονεῖται (*)

⁂

Ἐπὶ τῇ δολοφονίᾳ τοῦ Βασιλέως. (**)

Ν. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ. Ἂν τὸ ἔγκλημα, τὸ ὁποῖον ἀνήγγειλεν εἰς τὴν Βουλὴν ὁ κ. Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως, καθ' ἑαυτὸ ἀποτρόπαιον, δεινότερον δ' ἔτι ἀποβαῖνον ἐκ τῶν καθόλου ἐθνικῶν περιστάσεων, ὑπὸ τὰς ὁποίας συνετελέσθη, συνταράσσῃ κατὰ τὰς στιγμὰς ταύτας ὁλόκληρον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, εὔκολον εἶναι νὰ ἐννοήσῃ τις τὸ βαρὺ πένθος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐβύθισε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἀλλ' ὅμως παρὰ τὴν συμφορὰν ταύτην τὸ ἔθνος οὐδένα ἔχει λόγον νὰ ἀνησυχῇ δι' ἑαυτὸ ὡς ἐκ τῆς ἐθνικότητος τοῦ ἐγκλήματίου, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὕτη· διότι τέρατα τοιαῦτα οὔτε πατρίδα ἔχουσιν, οὔτε διάνοιαν. Οἱ λόγοι τοῦ κ. Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως ἀποβαίνουσι κατὰ τὴν χρισιμωτάτην ταύτην στιγμὴν πιστοὶ ἑρμηνεῖς τῶν ἀδιαιρέτων αἰσθημάτων τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ καὶ τῆς ὀδύνης, ἡ ὁποία συνέχει ἤδη πᾶσαν ἑλληνικὴν καρδίαν.

(*) Σημ. ἐκδ. Διακοπὴ γενομένη εἰς τὸν ἀγορεύοντα ἐπὶ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν βουλευτὴν κ. Ἀλεξανδρῆν, εἰπόντα, ὅτι ὁ κ. Ν. Δημητρακόπουλος ἔκαμε τὰς ἐπὶ τῆς συνθήκης παρατηρήσεις τοῦ αὐτὸ τύπον παραπόνων» (ε'Ἐφημ. Συζητ.» ΙΘ' β' σ. 56 τῆς 13 Νοεμβρίου 1913).

(**) Σημ. ἐκδ. Δηλώσεις γενόμεναι ἐπὶ τῇ ἀναγγελθείσῃ εἰς τὴν Βουλὴν ὑπὸ τοῦ πρωθυπουργοῦ δολοφονίᾳ τοῦ ἀειμνήστου Βασιλέως Γεωργίου Α΄. ε'Εφημ. Συζητ.» ΙΘ' α' σ. 188. Συνεδρία 6 Μαρτίου 1913.

V

ΕΠΙ ΤΩ ΜΝΗΜΟΣΥΝΩ ΤΟΥ ΟΘΩΝΟΣ (*)

Βασιλεῖς σύνετε!

Κρίσεις περὶ τῆς πολιτείας τοῦ Ὄθωνος δὲν δύνανται νὰ ὦσιν ἤδη ἢ κοινῶν τόπων ἐπανάληψις.

Παρελθὸν μακρὸν καὶ πολιτειακαὶ περιστάσεις καὶ περιπέτειαι ποικίλαι, ἔδωκαν ἀφορμὴν νὰ σχηματισθῇ γενικῶς ἡ προσήκουσα περὶ ταύτης γνώμη εἰς τὸ ἔθνος.

Τίνα ὅμως ἔχει σημασίαν καὶ ἔννοιαν τὸ τελούμενον σήμερον μνημόσυνον, ἐπὶ ἑνὸς ἐκπτώτου Βασιλέως παρὰ τοῦ καθαιρέσαντος αὐτὸν λαοῦ του;

Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Ὄθων εἶχε προσωπικὰς καὶ ἡγεμονικὰς ἀρετὰς ἀληθοῦς Βασιλέως. Βαυαρὸς τὴν καταγωγήν, ἀλλὰ Ἕλλην τὴν ψυχὴν καὶ τὸν νοῦν καὶ τὸ φρόνημα, καθωσίωσεν ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ λαοῦ του, οὗτινος υἱοθέτησε τοὺς πόθους καὶ τὰ ἰδεώδη, καὶ ὠνειροπόλησε τὸ ἐθνικὸν μεγαλεῖον. Ἐνθουσιώδης καὶ αὐστηρὸς τηρητὴς τῆς ἀγνότητος τῶν ἑλληνικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων γενόμενος, ἐδίδασκε τὸ ὑπήκοον ἑαυτὸν καὶ τὸν οἰκόν του παρέχων ὑπόδειγμα. Λάτρης τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων, ἀπέβη ἄμεσος ἔφορος καὶ ἐργάτης διὰ τὴν προκοπὴν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας. Ἠγάπησε τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ τῆς νέας αὐτοῦ πατρίδος τὸ ἔδαφος, καὶ ἐγνώρισεν αὐτὸ διὰ περιηγήσεων καὶ ἐπιτοπίων μελετῶν, ὅσον ἐλάχιστοι τῶν Ἑλλήνων. Τὰς ἐθνικὰς ἀνάγκας συνορῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐγλην τοῦ βασιλικοῦ διαδήματος περιέπτων, ἀνεδείχθη χρημάτων καὶ ὑλικῶν συμφερόντων ἀνώτερος, ἀληθὴς ἡγήτωρ λαῶν.

Ἀλλ' ὁ Ὄθων πεποιθώς, ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δὲν ἦτο εἰσέτι ὥριμος εἰς ἄσκησιν τῶν συνταγματικῶν ἐλευθεριῶν, καὶ ὅτι παρεσύρετο εἰς τοιαύτας ἀξιώσεις ὑπὸ τῶν ἰδεολόγων τῆς ἐποχῆς, ἠρνήθη ἐπιμό-

(*) Σημ. ἐκδ. Τὴν 31 Ὀκτωβρίου 1904, ἐπὶ τῷ τελεσθέντι τότε μετ' ἐξαιρετικῆς ἐπισημότητος μνημοσύνῳ ὑπὲρ τοῦ Ὄθωνος, ἡ ἐφημερὶς «Ἀκρόπολις» ἐζήτησε πρὸς δημοσίευσιν σχετικὰς πρὸς τὸ γεγονὸς τοῦτο γνώμας τῶν παρ' ἡμῖν ἐπιφανῶν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ πολιτικῇ ἀνδρῶν. Ἐκ τοῦ φύλλου τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1904 τῆς «Ἀκροπόλεως» μεταφέρομεν ἀνωτέρω τὴν γνώμην τοῦ κ. Ν. Δημητρακοπούλου.

ὑως τὴν μεταβολὴν τῆς μορφῆς τοῦ πρώτου πολιτεύματος. Καὶ ὅταν ἀκόμη ἐξηναγκάσθη νὰ στέρξῃ τὸ Σύνταγμα τοῦ ἔτους 1844, ἑπόμενος εἰς τὰς αὐτὰς εἰλικρινεῖς πεποιθήσεις του, δὲν ἐδολιεύετο βεβαίως, ἀλλ' ἀπροκαλύπτως κατεπάτει τὸ νέον πολίτευμα. Καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ ἔθνους θεσπισθεῖσαν διὰ τοῦ καταστατικοῦ χάρτου συμμετοχὴν τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς πολιτείας, κατέστησε γράμμα νεκρόν, ἐπὶ τῇ ἀδόλῳ δικαιολογίᾳ, ὅτι ἐνόμιζεν, ὅτι οὕτω δύναται ὁ τόπος αὐτὸς νὰ διοικηθῇ».

Καὶ τὸ ἔθνος, ἄλλας ἔχον ἰδέας περὶ τοῦ προσήκοντος αὐτῷ πολιτεύματος, διεξεδίκησε τὰς ἐν πνεύματι ἀδόλου πατριωτισμοῦ ἀφαιρεθείσας πολιτικὰς ἐλευθερίας του, καὶ συνέβη ὅτι ὑπὸ τοιαύτας περιστάσεις πάντοτε ἔλαβε χώραν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν λαῶν.

Τίνα ἑπομένως λόγον καὶ τίνα ἔννοιαν ἔχει ἤδη τὸ μνημόσυνον τοῦ λαοῦ του πρὸς τὸν καθαιρεθέντα Βασιλέα;

Τὸ ἔθνος δὲν μετέβαλε βεβαίως πεποιθήσεις περὶ τοῦ προσήκοντος αὐτῷ πολιτεύματος. Αἱ ἄλλαι ὅμως τοῦ ἐκπεσόντος Ἡγεμόνος ἀρεταὶ ὠρθώθησαν ἤδη ἐνώπιόν του μετὰ τοσαύτης ἐπιβολῆς, ὥστε ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην νὰ διαδηλώσῃ τὸν εἰς ταύτας σεβασμόν του.

Καὶ διὰ τοῦτο σήμερον ἡ ἁγία ψυχὴ τοῦ μεταστάντος ἡγεμόνος καὶ ἡ τοῦ πενθοῦντος ἤδη ἔθνους, τὸ ὁποῖον τοσοῦτον ἐκεῖνος ἠγάπησε, θὰ συναντηθῶσιν ἀναμφιβόλως ἐν κοινῇ πεποιθήσει καὶ εὐχῇ.

Τούτου, ἐξαίροντος ἐν συντριβῇ καὶ εὐλαβείᾳ τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως του τὰς μεγάλας ἀρετάς, ὧν δὲν εἶχε τότε κατανοήσει τὴν ἀξίαν. Ἐκείνου, ἀναγνωρίζοντος τὴν πλάνην, εἰς ἣν περιῆλθεν ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν φρονημάτων τοῦ ἔθνους περὶ τοῦ προσήκοντος αὐτῷ πολιτεύματος.

Καὶ ἐκ τῆς συναντήσεως ταύτης λαοῦ καὶ ἡγεμόνος, θὰ ἐκπορευθῇ ἀπὸ κοινοῦ μέγα πολιτικὸν δίδαγμα, καὶ θὰ ἀκουσθῇ ὑπὲρ τὴν ἱερὰν τελετὴν τοῦ μνημοσύνου, τοῦ Δαυὶδ ἡ ὑψήγορος συμβουλευτικὴ κραυγή: **«Καὶ νῦν, βασιλεῖς, σύνετε, παιδεύθητε πάντες οἱ κρίνοντες τὴν γῆν»**.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Προλεγόμενα σελ. α'. κ. ἑ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ ΕΝ ΤΗ ΒΟΥΛΗ

ΤΜΗΜΑ Α'.

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ι. Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς ἐπιστρατεύσεως τῆς χώρας σελ. 1
ΙΙ Ἐπὶ τῶν περὶ τῆς Θράκης δηλώσεων τῆς Κυβερνήσεως » 3
ΙΙΙ Ἐπὶ τῇ ἀναγγελίᾳ τῆς κηρύξεως τοῦ Ἑλληνοβουλγαρικοῦ πολέμου » 6
IV Ἐπὶ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν. Ἀγόρευσις Α'. » 13
V Ἐπὶ τῆς συνθήκης τῶν Ἀθηνῶν. Ἀγόρευσις Β'. » 23
VI Ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῶν προξενικῶν ἀρχῶν » 44

ΤΜΗΜΑ Β'.

ΕΠΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ

Ι Ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ μισθοῦ τῶν δικαστικῶν ὑπαλλήλων σελ. 52
ΙΙ Ἐπὶ τῶν σιδηροδρομικῶν συμβάσεων » 69
ΙΙΙ Ἐπὶ τοῦ δασμολογίου » 95
IV Ἀσφάλεια ζωῆς ὑπὸ τοῦ Κράτους » 124
V Ἐπὶ τῶν σχέσεων Κράτους καὶ Ἐθνικῆς Τραπέζης » 128
VI Ἐπὶ τῆς φορολογίας τῆς προικὸς καὶ τῶν κληρονομιῶν » 147
VII Ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Κράτους » 155

ΤΜΗΜΑ Γ'.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ι Ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης Ἠπείρου καὶ Μακε-

δονίας. Ἀγόρευσις πρώτη σελ. 232
II Ἐπὶ τῆς Γεωργικῆς Τραπέζης Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας. Δευτερολογία » 244

ΤΜΗΜΑ Δ'.

ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΚΥΡΙΩΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

I Ἀπαντήσις τῶν ἀρχῶν εἰς τὰς ἀναφορὰς τῶν πολιτῶν σελ. 265
II Ἐπὶ τῆς ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς » 286
III Ἐπὶ τῆς ὀργανώσεως τῆς διοικήσεως τῶν νέων χωρῶν » 313

ΤΜΗΜΑ Ε'.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

I Ἐπὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν Μητροπολιτῶν σελ. 335
II Ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων χωρῶν » 340

ΤΜΗΜΑ Ϛ'.

ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΝ

I Ἡ δικαστικὴ ἀναδιοργάνωσις σελ. 352
II Ἐπὶ τῆς ἀπονομῆς βασιλικῶν χαρίτων » 374
III Κοινοβουλευτικαὶ καὶ δημοσιογραφικαὶ συζητήσεις ἐπὶ ἐκκρεμῶν ὑποθέσεων » 378
IV Συνταγματικὸν ὅριον τῆς ἡλικίας τῶν δικαστῶν » 382
V Ἐπὶ τῆς ἀναστολῆς τῆς δικαστικῆς ἰσοβιότητος » 392
VI Ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς δικαιοσύνης » 412

ΤΜΗΜΑ Ζ'.

ΓΕΝΙΚΩΤΕΡΑΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΦΥΣΕΩΣ

I Χαρακτὴρ καὶ ἀποστολὴ τῆς Ἐθνοσυνελεύσεως σελ. 419
II Κανονιστικοὶ ὁρισμοὶ διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ Συντάγματος » 437
III Ἔννοια καὶ ἔκτασις τῆς νομοθετικῆς ἐντολῆς » 440

IV Κύρωσις ὑπὸ τῆς Βουλῆς τῶν ἀναγκαστικῶν νόμων » 450
V Ἔννοια καὶ προϋποθέσεις τοῦ κοινοβουλευτικοῦ ἐλέγχου » 459
VI Ἡ ἐπιψήφισις νομοσχεδίων ὡς ζήτημα πολιτικὸν » 462
VII Ἐπὶ τῆς δημοσιότητος τῶν συζητήσεων τῆς Βουλῆς » 465
VIII Ἐξ ἀφορμῆς μιᾶς ἐπερωτήσεως » 469

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

I Κατὰ τὴν θεμελίωσιν δικαστικοῦ μεγάρου » 486
II Ἐπικειμένης βουλευτικῆς ἐκλογῆς » 488
III Ἐπὶ τῇ ἱδρύσει κοινοτικοῦ συνδέσμου » 493

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ, ΔΗΛΩΣΕΙΣ, ΚΡΙΣΕΙΣ

I Ἐπὶ τῇ ὑποβολῇ βουλευτικῆς ὑποψηφιότητος » 506
II Ἐπὶ τῇ ἀναλήψει ὑπουργικῶν καθηκόντων » 509
III Εἰς τὰς πολιτικὰς σελίδας τοῦ 1911 » 514
IV Βραχεῖαι σκέψεις » 515
V Ἐπὶ τῷ μνημοσύνῳ τοῦ Ὄθωνος » 519

